

CERVANTES DON QUIJOTE DE LA MANCHA

Coperta de *Bogdan Stihi*

CERVANTES

DON QUIJOTE DE LA MANCHA

Traducere de ION FRUNZETT ȘI EDGAR PAPU

Cu un cuvânt înainte de MARIA TERESA LEÓN

Postfata de OVIDIU DRÂMBĂ

EDITURA PENTRU LITERATURA UNIVERSALĂ

București - 1965

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Această versiune a celor două părți ale romanului «DON QUIJOTE», pentru prima dată tradus integral în românește din originalul spaniol, a fost lucrată după ediția critică a lui Francisco Rodríguez Marin: Miguel de Cervantes Saavedra, EL INGENIOSO HIDALGO DON QUIJOTE DE LA MANCHA, Madrid, Ediciones de «La Lectura», 1922.

Partea întâi a fost tradusă de Ion Frunzetti, căruia4 aparține și traducerea versurilor din ambele părți.

Partea a doua a fost tradusă de Edgar Papu.

Notele critice, filologice și istorice sunt alcătuite pentru întreaga ediție, de Ion Frunzetti, iar postfața de Ovidiu Drimba.

Cuvântul introductiv e datorat poetei spaniole María Teresa León.

CUVÂNT ÎNAINTE

Întotdeauna va fi o onoare pentru un scriitor spaniol să scrie câteva cuvinte care să preceadă cea mai mare carte a limbii noastre. Și este o dublă onoare dacă aceste cuvinte stau în fruntea traducerii lui *Don Quijote de La Mancha* în limba română, idiom cu care noi, spaniolii, avem o comunitate de obârșie.

Printr-un miraculos efect de adaptare, viața și aventurile nenorocosului nostru cavaler continuă să intereseze una după alta generațiile, și nu numai pe cele spaniole, fiindcă e poate cartea cea mai mult tradusă din

lume. Sunt încă vii grația, vraja, iubirea de poporul pe care îl reflectă și de unde a răsărit cu ușurința cu care se iscă din vina de apă izvorul.

Această carte va însemna mereu, pentru orice cititor, triumful rațiunii asupra forței, al justiției asupra in justiției, ai dreptului asupra a tot ce-i arbitrar, și, deși s-ar părea că don Quijote iese biruit, fiindcă scriitorul râde de el, în cugetul nostru cavalerul cel înfrânt triumfă. N-are nicio importanță că totul pare travestit în nebunie, fiindcă sub masca ei se afirmă un adevăr lipsit de orice ambiguitate: viața poporului spaniol, care are nevoie de cavaleri rătăcitori și de dreptate în toate clipele istoriei sale.

Aceasta este cartea cea mai plină de bunătate de pe pământ, învățătura cea fără de fiere, gramatica din care s-a născut idiomul spaniol, pe care-i vorbesc astăzi douăzeci de națiuni cu infinitele sale variante. Da, acest soldat fără avere este părintele romanului spaniol; acest strângător de biruri, care a sfârșit în temniță pentru datorii, ne-a lăsat un cod de onoare; acest îndrăgostit fără noroc ne-a dăruit-o pe Dulcinea din Toboso.

În violenta Spanie a conquistadorilor unui imperiu unde nu apunea soarele, Cervantes își întoarce fața către dulcea lumină a țăranilor care ară ogoarele patriei sale.

Omul care a scris aceste pagini atât de umane știa dus viața dorind și neîmplinindu-și dorința, tot umblând și veșnic visând să se poată opri, fără de dragoste și îndrăgostit de diafana doamnă a gândurilor sale. Cu o uimitoare putere de percepție știa din instinct că tot ce-i mai bun în Spania este poporul și că tot ceea ce nu se sprijină pe el se prefăce în nălucă trecătoare și pieritoare.

Într-un faimos pasaj din această carte, don Quijote dorește pentru oameni, prin îmbinarea armelor cu literele, o nouă vârstă de aur. Nici el și nici poporul său m-au apucat-o; este totuși mai mult decât o speranță.

Viața lui Miguel de Cervantes a fost ca oricare din viețile îndurate de oamenii din timpul nostru, plină și ea de

războaie, de lagăre de concentrare, de captivități și nedreptăți. L-au întâmpinat în viață atâta amărăciune și atâtea dezamăgiri, încât ar fi putut să scrie multe cărți triste. Fapt extraordinar este că Cervantes nu le-a scris și ne-a lăsat, în schimb, zâmbetul care alină totul laolaltă cu adâncă lui înțelegere a ființei umane, însușiri care ne deschid larg porțile lui Don *Quijote de la Mancha*.

MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA *Viața sa*

Alcalá de Henares era, prin 1547, un micuț oraș spaniol, nuanțat în tonuri verzi de malurile râului său. Aripile deschise ale lui octombrie trimiteau cele dintâi suflări de vânt tomnatic asupra studenților mulțumiți să uite disputele teologice și mâna aspră a Arhiepiscopului de Toledo care apăsa greu asupra colegiilor conduse de el; dintre acestea, cel mai important era colegiul «San Ildefonso», întemeiat de cardinalul Cisneros. Cine ar fi putut ghici că acea lună a lui octombrie a fost atât de darnică cu literele spaniole? Nimeni. Minunile sunt hărăzite națiunilor pe negândite.

Întâmplarea a făcut ca într-o casă destul de sărăcăcioasă și de veche, locuită de felcerul Rodrigo Cervantes, a cărui profesiune era inferioară aceleia de medic și ținea mai mult de a bărbieritor, să se nască un al patrulea copil. Un al doilea băiat deschidea ochii la lumină, deși aceasta e mult spus, fiindcă mizeria unui cămin nevoiaș acoperea lumina strecurată prin ferestrele abia întredeschise ale locuinței familiei Cervantes. Mama, doña Leonor Cortinas, se căsătorise cu fiul licențiatului don Juan de Cervantes, judecător și om de încredere al contelui de Ureña din Córdoba, în Andaluzia. Membrii familiei Cervantes y Saavedra își atribuiau mereu diferite obârșii nobile, viața a fost însă foarte zgârcită mai ales cu mama. Legănându-și pruncul, se gândește că ceilalți copii ai săi nu s-au născut în zvon de cântări ca acesta din urmă. El se ivește pe lume însoțit de cântările pe care poporul le înalță întru slava Sfântului Mihail, și Mihail (Miguel) se va

numi și pruncul.

«Duminică, în ziua de nouă a lunii octombrie din anul Domnului una mie cinci sute patruzeci și șapte, a fost botezat Miguel, fiul lui Rodrigo Cervantes și al soției sale, doña Leonor, naș a fost Juan Pardo, l-a botezat Cucernicul domn bacalaureat Serrano, preot la biserica Sfintei Fecioare, martori fiind Baltasar Vázquez, sacristán și eu, care l-am botezat și am semnat cu numele meu.

Bacalaureatul Serrano.»

Unde s-a născut Miguel? Firește, în Spania, un regat peste mână pentru împăratul Carol Quintul, pictat de Tizian, cel mai mare pictor al creștinătății, călare pe un cal negru. După ce fiul său, Filip – cel cu barba aurie și cu privirea rece – a câștigat o bătălie, toți ochii erau ațintiți asupra lui. Lumea e zguduită. Până și solida armătură a Bisericii s-a văzut clătinată de Martin Luther, iar sultanul, stăpân al trecătorilor către Orient, domnește și pradă în Marea Mediterană. Negreșit că produsele Orientului nu vor mai urma drumul caravelor, fiindcă negustorii știu cât au de câștigat de pe urma noilor căi ale Indiilor Occidentale, ale acestei Americi privity ca mijloc de înfăptuire a tuturor visurilor, până și ale englezilor, care pândesc, ascunși în valurile atlantice, prilejul de-a jefui de aur galioanele spaniole, aur ce va schimba istoria europeană odată cu cei dintâi zori ai capitalismului.

Dar America este a Spaniei. Ba, mai mult, este a coroanei Castiliei, și cele dintâi neplăceri ale împăratului Carol au fost înlăturate pe măsură ce timpul i-a consolidat puterea. Lucrul acesta îl știe și Franța, care nu l-a uitat pe regele ei, Francisc I, prizonier la Madrid după bătălia de la Pavia, și-l știe până și Papa. Dar spaniolii nu l-au acceptat cu surâsul pe buze pe Carol Quintul, și mai păstrează în suflet unele amărăciuni pentru că au fost lăsați ultimii, în favoarea străinilor, la slujbele din preajma coroanei, pentru că au fost abolite legile protecționiste și privilegiile, distruse comunitățile lor, uciși capii lor în bătălia de la

Villalar, închisă regina lor nebună, doña Juana, care a trăit o moarte vie în castelul-temniță de la Tordesillas. De acum - din 1547 - numai câțiva ani mai lipsesc până când Carol al Germaniei se va retrage să-și murmure rugile de penitență la Yuste, mănăstire apropiată de o alta, tot renumită, aceea din Habida, în provincia Huelva, unde, cu cincizeci de ani mai înainte, călugări instruiți au crezut în visurile lui Cristofor Columb.

Astfel, copilul Miguel se naște în clipa hotărâtoare pentru istoria patriei sale. Dintr-un regat mărginaș, Spania a ajuns în fruntea noii Europe și, pentru a-și susține rangul, i-a făcut pe spanioli mândri și curajoși, îngâmfați și lăudaroși, prototip de războinici și de îndrăgostiți leali. Dar micul oraș unde s-a născut Miguel este doct și plăcut. A trecut asupra-i suflul Vechiului Testament, odată cu traducerea și editarea unui extraordinar monument de știință: «Biblia Poliglotă din Alcalá de Henares», dar ciorile și porumbeii rămân tot aceiași. Pe ulițele sale se vinde miere din Alcarria vecină, iar soarele se izbește de turnul mănăstirii Templierilor, devenită biserica Sfânta Maria Mare (Santa María la Mayor), așa cum se izbea și când l-au adus pe Miguel să-l boteze.

Bacalaureatul Serrano a prins din nou să se uimească cât de ușor e să faci îngerași de-ai lui Dumnezeu: *In nomine Patris et Filii*, și, după ce l-a înscris în registru, a plecat cu tatăl și cu nașul fără ca nimeni să bage de seamă, fiindcă muzica nu însoțește botezurile copiilor săraci. Au ajuns acasă la familia Cervantes. Poate că doña Leonor o fi cerut: «Dați-mi-l încoace c-o fi înghețat, mititelul», și prietena ei Luisa i l-o fi trecut ei, iar ea l-o fi primit la sân, pentru ca amândouă inimile să înceapă cea mai duioasă zvâcnire din întreaga existență umană. Care-i va fi destinul? Nici preotul, nici nașul, nici prietena, nici tatăl, nici bacalaureatul Pedro Bermudez, primele ființe care au stat în jurul lui Miguel, nu puteau să spună. Câțiva băiețași cântară urările, scăpătă lumina soarelui, adormiră

privighetorile, iar casa învecinată cu grădina capucinilor se cufundă iarăși în tăcerea-i obișnuită: bărbatul surd, copiii adormiți. Nu-i acesta un prilej binevenit de a-i scrie bunicului, lui don Juan de Cervantes, care se află în Córdoba? «Un nepot mai mult!» va spune judecătorul și omul de încredere al contelui de Ureña. De când s-a căsătorit fiul său Rodrigo, în 1532, cu doña Leonor Cortinas, numai de nenorociri are parte bietul de el. Doña Leonor o fi stăruit: «Ascultă, spune-i tatălui tău că-l cheamă Miguel». Dar bărbatul ei de-atât amar de vreme n-o mai aude. Aerul învăpăiat cântă, cântă în acea zi de 9 octombrie 1547, deși ulițele Alcaliei n-au auzit nimic și nici locuitorii cărturărescului oraș n-au fost înștiințați prin vreo străfulgerare. Cum erau să ghicească faptul că, odată cu trecerea vremilor, fiii lor și toți fiii din generațiile fiilor lor vor trebui să învețe numele acelui copil: Miguel de Cervantes?

Iată rațiunea acestei cărți: să depănăm povestea celui mai mare scriitor de limbă castiliană. Ea va precede miracolul care se numește: AVENTURILE ISCUSITULUI HIDALGO DON QUIJOTE DE LA MANCHA. Aceasta e cartea cărților. E poate aceea care a atins cel mai mare număr de ediții din lume, aceea care a fost tălmăcită în toate limbile cunoscute de civilizație. Citirea ei nu este o îndeletnicire de lector, ci un orgoliu de om. Fiecare generație, ca și fiecare vârstă, întâlnește în paginile ei felurite desfătări, învățături, surprize. Mii și mii de eseuri s-au scris despre Don Quijote. Este un prototip mai uman decât Don Juan, mai popular decât Faust. Dar autorul ei n-a scris numai această carte-far. De la prima sa operă pastorală *Qalatea* (*La Qalatea*) și până la ultima carte, *Qrelele încercări ale lui Persiles și ale Sigismundei* (*Los trabajos de Persiles y Segismunda*) *t* Cervantes a mai scris și teatru care poate atinge frumusețea din *Asediul Numanciei* (*Destrucción de Numancia*) sau din *Lemnițele Algerului* (*Los baños de Argel*); și interludii (*entremésos*)

unde observațiile sale asupra lumii mărunte ce-l înconjura cuprind totul, de la *Straja grijulie* (*Quarda Cuidalosa*) și până la *Flecarii* (*Los Habladores*); nuvele exemplare care merg de la suava *Țigăncușa* (*Qitanilla*) și până la oglindirea pleavei umane din Sevilla în *Rinconete și Cortadillo*. Pe lângă aceasta Cervantes mai e și un om. Un om pe care angrenajul societății în care trăia l-a lovit, purtându-l din sărăcie în sărăcie, din dezamăgire în dezamăgire. A suferit, ca și don Quijote al său, un destin de vitregii. Nu-i ușor să te naști și să trăiești într-o astfel de Spanie. Lumini și umbre iberice învăluiesc greutatea unui student sărac.

Miguel era încă foarte mic când, în 1554, tatăl său, chirurgul Rodrigo de Cervantes, a plecat, pare-se, în căutare de bolnavi la Valladolid, fiindcă oamenii din Alcalá nu voiau să se mai îmbolnăvească. Împăratul nu prea pare încântat de povara multiplei sale coroane, și mai lipsesc abia trei ani până ce principele Filip va moșteni prilejul de-a sta față-n față cu istoria Spaniei. De asta micuțului Miguel nu-i pasă prea mult. Crește, și atât. În curând e dat la carte în orașul pământurilor bogate, unde țăranii abia își ridică privirea, lipsită de interes, către soldații care se întorc din Flandra, din Italia sau din America. Urechile lui Miguel trebuie să se fi deschis la frumoasele balade (*romances*), care vor ajunge apoi atât de des sub condeiul său, până în clipa morții, sau, cum ar spune don Quijote, până ce va fi și pus «un picior în scară». La aceasta contribuie fără îndoială doña Leonor; obsedată de insuccesele mediocrului student care fusese bărbatul ei, dorește pentru fiul său Miguel învățătura temeinică, acea învățătură care intră prin coate și își are drept nașă stăruința. Câți ani și-a frecat Miguel coatele în copilărie? La 15 ani se și află la Madrid, orașul devenit capitală în 1561, pentru că regelui Filip îi plăcea uscăciunea stejarilor și stropii rotunzi, sângerii și dulci de mierea-ursului.

Madridul era un biet târgușor pe care originea arabă

nu-l înfrumuseța prea mult. Resursele familiei Cervantes nu trebuie să fi fost grozave, fiindcă li se mai născuseră încă trei copii.

1 Arbust din împrejurimile Madridului, care se află chiar pe stema acestui oraș.

I e Miguel îl găsim în 1568 ca pedagog la clasele de retorică ale magistrului Lope de Hoyos, de unde cuvintele: «Din cea mai fragedă a mea vârstă am iubit arta dulce a plăcutei poezii. Și cu ea m-am străduit totdeauna să te desfățez.» E un tânăr călit. Într-o zi a rămas să se înfrunte cu slujitorii cardinalului Aquaviva, legat al sanctității-sale, care a trecut prin Madrid în mare grabă: «Vai, Doamne, ce murdară e capitala asta a unei jumătăți din lume!» Dar nu venise ca să vorbească rău de spanioli, ci în vizită de condoleanțe pentru moartea reginei Isabel de Valois. Studentul sărac l-a condolat și el în felul lui pe regele Filip al II-lea, scriind o elegie pentru regina iubită, dar ceea ce nu putea să ghicească era că aceste versuri aveau să-i deschidă porțile Nunciaturii. Versuri dedicate unei regine pe care nu o cunoscuse mai mult decât pe regina Ginevra din poemul cavaleresc *Lanzarote del Lago*. Cardinalul era un tânăr firav, învăluit în miros de doctorii. I-a plăcut tânărul spaniol. «Postul s-a ocupat», strigă canonicul Fumagalli către concurenți.

Peste câteva zile, Filip al II-lea, în salonul minuscul unde-i primea pe reprezentanții puterilor europene, îl primi și pe trimisul sanctității-sale. Se spunea că regina murise de necazurile căsniciei. Regele mulțumi în puține cuvinte, iar legatul pontifical se retrase mânios. «Numaidecât, înapoi în Italia 1» Voia oare să plece cu el și Cervantes? Mai e vorbă? Rămas bun, magistre Juan Lope de Hoyos 1 Mulțumiri pentru clasele tale de retorică! Italia e un orizont minunat pentru Miguel, student sărac, poet cu rime sărace și tocite, adresate acelor pe care nu i-a văzut niciodată. Dar în timp ce monseniorul Giulio Aquaviva, fiu al ducelui de Ați, napolitan, își scutura dantelele batistei

pentru a alunga miasmele Manzanaresului, Miguel privea îngrămădeala de cocioabe ale Madridului, reședință a familiei de Austria, cu ușoara strângere de inimă agresivă cu care tineretul își leapădă pielea și apucă un nou drum.

În vremea aceea călătoriile erau grele, cu toate acestea, niciodată oamenii nu s-au aflat atâta pe drumuri. Rotunjimea pământului, care răstoarnă vechile concepții, pare să dea spaniolilor o nouă desfătare. Miguel trebuie să fi trecut din încântare în încântare, mai cu seamă de la Valencia, când a văzut pentru prima dată marea. Barcelona i se pare «floare a orașelor, școală de cavaleri», iar Roma îl orbește de strălucire:

*O, mare, o, puternică, o, sfântă și venerată Romă !
Mă-nchin ție, nou pelerin plin de cucernicie, pe careta ta
splendoare îl încântă.*

Și, într-adevăr, Roma merita toată osteneala. Domnea Papa Pius al V-lea, și toate drumurile creștinătății duceau la Vatican, unde avea să locuiască Miguel. Se zice că a fost instalat într-un câț scund din turnul Papei Pascal. Era frig acolo? Zburau liliicii? Ce-are a face, o dată ce Roma, cu clericii, cu demnitățile, cu frumusețile, cu soldații, cu femeile sale ușoare, oferea privirilor toată învălmășeala ei colorată de Renaștere! Bietul cardinal, n-a avut niciodată nevoie de profesorul său de spaniolă, și canonicul Fumagalli a rămas surprins de hotărârea tânărului: «Mă fac soldat!»

Și porni cu căpitanul Diego de Urbina, din regimentul lui don Miguel de Moneada. Ochii săi încep de pe-acum să toarcă, lăuntric, descrierea celor văzute, pentru a o depăna mai târziu în scrieri. Pentru moment nu e decât un soldat spaniol îmbrăcat în haina-i veselă, cu festoane verzi, și care va fi în curând trimis către cea mai mare aventură pe apă a aceluia secol.

«A fost un om trimis de Dumnezeu, pe nume Juan.»

Pentru ce de prin toate colțurile creștinătății se repeta această frază a pontifului Pius al V-lea? Pentru că

Papa, venețienii și Spania l-au înfrânt pe turc în bătălia de la Lepanto. Dar Miguel de Cervantes, de pe galera «Marquesa», prea puțin a văzut din acea bătălie; îl scutură frigurile și trebuie să facă un mare efort ca să se scoale în picioare; își ocupă locul și e rănit, mai întâi la o mină și apoi la piept. «A fost un om trimis de Dumnezeu, pe nume Juan.»

Și pieptul meu, de rana prinsă-n luptă, de-al sfârtecării chin gemea, și mâna stângă prin mii de părți de trup îmi era ruptă, va scrie el mai târziu. Pentru moment, victoria se cuvine a fi închinată ciprioților asasinați de pirații berberi, care le-au răpit femeile și bău pus pe captivi să vâslească la galere. Escadrele, de la Golful Lepanto, așternut cu stindarde înfrânte pleacă la Messina, și acolo Miguel cere să fie dus ceva mai aproape, pentru ad vedea trecând pe Amiral. Trecea don Juan de Austria, frate vitreg cu Filip al Ildea, turnat în smaltul de aur al armurii sale, cu mâna pe spada de luptă. Miguel încearcă să se scoale în picioare. Pe pasarela corăbiei apare un zeu tânăr de 27 de ani; Miguel abia a împlinit 24. Pe don Juan mulțimea îl aclamă în triumf, dar lui Miguel îi astupă vederea eroului său, și e nevoit să-i roage pe cei din față să se dea la o parte ca să-i poată vedea. Don Juan ma știut niciodată că el și eroica lui faptă se vor stinge încetul cu încetul, în vreme ce gloria acelui soldat cu mâna însânge* rată și moartă va fi în veci de veci păstrată în sacra amintire a poporului său, cât timp va dăinui graiul castillan. «A fost un om trimis de Dumnezeu, pe nume Juan.»

Ce-a câștigat Miguel atunci? Un simplu ordin militar: «Să i se acorde acestui soldat un spor de trei scuzi peste plata lui obișnuită și să fie bine îngrijit, raportându-mbse despre starea sănătății lui». Această compasiune birocratică n-a mers prea departe. Miguel a ieșit de la spitalul din Reggio și a fost reîncorporat într-unul din regimentele de infanterie, pentru că invalizii se aflau

ataşați la arma corpului pentru care mai erau încă apti să lupte. Dar Cervantes nu va mai lupta. Frământată de neînțelegeri, Liga Creștinătății se des* face. A trecut poate prin Roma pentru a revedea garda Vaticanului, pentru a întreba de al său Cardinal Aquaviva, de canonicul Fumagalli... Muriseră cu toții. Și Cervantes trebuie să pornească mai departe și să se oprească la răstimpuri, așa cum fac soldații lăsați la vatră, povestind isprăvi de tot felul și mișcând sufletele femeilor miloase. Se zice că o hangiță din Lucea a vrut să-l rețină și să-l încorporeze inimii și negoțului ei, dar n-a izbutit, fiindcă se mai afla pe atunci ca soldat în Italia și Rodrigo, fratele mai mic al lui Miguel, și au luat împreună hotărârea să se întoarcă. Da, de ce să nu se înapoieze în Spania, la măicuța lor, care acum îmbătrânise?

Porniră pe o galeră numită «EI Sol». Pluteau apropiate trei corăbii pe liniștita Mare Tireniană, când în dreptul gurii Ronului, au fost ajunși de câteva galere turcești, comandate de renegatul arnăut Mami. Nu le-a fost aproape de niciun ajutor artileria comandată de generalul Pero Diez Carillo de Tejada. «Legați-i pe acești câini de creștini! Direcția Alger!» fu porunca bicelor pe spinările vâslașilor captivi. «Direcția Alger!» fu porunca adresată acelor care ridicau pânzele. «Înainte! Vâslește! Vâslește!» Totul era pierdut!

Bun rămas, Libertate!

Aici începe cea dintâi deznădejde a lui Miguel de Cervantes. Este cel dintâi semn real al destinului său potrivnic. Scrisorile de recomandatie ale șefilor săi îl preschimbă într-un sclav menit răscumpărării», iar împărțirea sclavilor este dată pe seama unui personaj sinistru, Dalí Mami.

Algerul l-a primit cu cerul lui strălucitor. Pentru ce atâta soare, dacă niciodată o mai adâncă deznădejde omenească n-a fost acoperită cu o mai frumoasă mantie? Algerul este cuibul pirateriei, labirint a toate soiurile de

seminții care-și plâng libertatea. Galerele trebuie să-și zvârle vâslele în mare ori de câte ori sosesc, de teamă ca vâslașii să nu fugă, și, totuși, acest oraș, pașalâc al Stambulului, e de-o frumusețe unică, cu terasele sale albe, cu portocalii și castelele sale. Copiii de pe ulițe nici nu știu cât de adânc rănesc inima lui Miguel cântând:

Don Juan n-o veni să te ia, nu fugi, dine rău, mori aci, mori aci.

Nu, don Juan nu va veni să-i răscumpere din ceea ce turcii numesc temniță. Unii vor munci, alții vor fi ținuți în lanțuri până la sosirea sumei de răscumpărare. Și pentru Miguel e atât de mare! Douăzeci de mii de captivi împart cu el mizeria în acest morman de bălegar luminos care se numește Alger. Merg pe ulițe cu boneta lor roșie pentru a putea fi recunoscuți, dar sunt identificați mai cu seamă după mizeria lor, acea mizerie care face să trăiască din nefericirea lor treizeci de mii de spectatori. Miguel, înlănțuit în firida lui de piatră, nu geme. După unii martori, a scris și versuri, și tot el, cu felul lui de a fi, i-a convins în două rânduri pe captivi să fugă. Ne și aflăm în anul 1580? Da, și regele Filip al II-lea este îndrăgostit de prințesa de Eboli, faimos Polifem feminin, care, cu ochiul ei scânteietor, va provoca în Spania moartea lui Escobedo, iar din pricina secretarului Antonio Pérez neînțelegerea cu Aragónul. Știrile trebuiau să sosească zăbavnice și mincinoase. După încercările lor de evadare captivii sunt și mai strașnic înlănțuiți, deși Asan-Bey a pus la gleznele lui Miguel de Cervantes lanțuri de argint pentru a-i cinsti vitejia. Persoane de condiție dubioasă, oameni de prin port, o necurmată scursură de inși deșuchiați și de renegați fac pe mijlocitorii între ei și cei ce vor să le aducă salvarea. Sosesc neîncetat călugări redemptoriști ca să-i răscumpere. Într-un rând, nefiind bani de ajuns, este răscumpărat Rodrigo de Cervantes, iar nu Miguel. Ce nenoroc 1

În 1579 Miguel cunoaște un fost dominican, Fray

Blanco de Paz. Altă încercare de evadare se datorează unui negustor valencian, Onofre Exarque, care cumpără o fregată pentru a salva într-însa diferiți captivi. Se vede, însă, denunțat de fostul călugăr, care, pentru această ispravă, primește un ban de aur și un borcan de miere. Și totuși Miguel trăiește pentru a vedea sosirea galerei «Trinidad». Nenorocirile sale, cinci luni cu picioarele în fiare, sunt pe cale de-a lua sfârșit. Călugării trinitari Juan Gil și Antonio de la Bella au răscumpărat atunci peste o sută de captivi. Lor le-a încredințat doña Leonor Cortinas, pentru viața fiului ei

Miguel, ultimul ban. Dar ce anevoioasă era orice înțelegere cu acei oameni 1 Hasan-Pașa pleca la Constantinopole în ziua de 9 septembrie 1580. Călugărul a sosit tocmai când ordinul de ridicare a ancorei anunța că beiful se pregătea să se urce pe corabie. Mulți dubloni se mai cer pentru un biet om fără nimic pe el 1 învoiala a fost întocmită și semnată de notarul apostolic Pedro de Ribera. Dar încă mai trebuia să se războiască cu umbrele, să ceară deschiderea unei anchete asupra vieții și purtării lui de captiv, nu-i de ajuns că cei cinci sute de scuizi de aur au fost plătiți, numai Dumnezeu știe prin câte umilinte, de către surorile lui Miguel și mama sa. Aproape cinci ani în Alger, Doamne Dumnezeule! Dar până la 24 octombrie corabia lui nu ridică ancora pentru Valencia. Sosesc la Denia, în Spania, pământul dorit: «Să coborâm pe uscat, să sărutăm pământul.» A împlinit 33 de ani.

Această îndelungă durere în lagărul de concentrare care era pe atunci Algerul îl preschimbă pe Miguel de Cervantes într-un om actual, plin de răni cunoscute nouă, o inimă a timpului nostru.

Nu-i ușor să bați la o poartă pe care nu o cunoști, dar în dosul căreia se află ceea ce atât de mult dorești. Așa trebuie să fi bătut Miguel cu ciocanul în ușa căsuței sărace a tatălui său, chirurgul Rodrigo de Cervantes, unde locuiesc, laolaltă cu părinții, sora sa, Andrea, și fiica ei,

Constanza de Ovado y Magdalena, Andrea având încă de pe atunci frumusețea veștejită, dar pretinzând să fie luată de nevastă, chiar și prin sentința de acțiune judecătorească, de către ultimul ei amant. Mama lui e o bătrânică blajină și prăpădită de pe urma vieții ei grele. Cum a mai răvășit-o vântul vieții 1 Și de ce fiul ei ține brațul stâng la spate? Da, mamă, da, Miguel n-are dintr-însul decât un ciot și i se spune Ciungul. Dar viața este plină de trufie și de încăpățănare, ne urmează fără să ne ceară voie, umblă cu noi silindu-ne să-i primim tovărășia, în felul acesta s-a pomenit și Miguel de Cervantes apăsător de griji alături de familia sa, trăind atât de lipsit, încât se hotărăște să ceară, să reamintească povestea sa, să trimită memorii, doar – doar s-o găsi cineva care să-l ia în seamă pe soldatul din Italia, din Grecia, din Alger încă din captivitate i-a trimis lui Mateo Vázquez de Leca, prietenul său, secretar al lui Filip al II-lea, un memoriu în versuri, astăzi faimos, pe atunci nici măcar citit. Cei mari sunt atât de ocupați cu noul regat al Portugaliei, cucerit de Ducele de Albă! Ne putem da seama că Madridul, acum capitală a lumii, cu viața lui pestriță și zgomotoasă, nu este un loc potrivit pentru meditație, și timpul i se scurgea între San Felipe, sediul bârfelilor, și frecventarea teatrelor, Miguel fiind un admirator al lui Lope de Rueda, pe care-l văzuse jucat încă din copilărie. Acum Miguel e și el autor dramatic. A scris o foarte frumoasă tragedie – *Asediul Numanciei* – și o «comedie» pe tema captivilor – *Lemnițele din Alger*; dar stau să-l pândească monstruoasele zâne ocrotitoare ale lui Lope de Vega, care, peste câțiva ani numai, își va întrona «monarhia comică».

De ce să nu se ducă și el în noul regat? Portugalia e o binecuvântată țară verde, unde Miguel îi poate întâlni pe prietenul său Vázquez, pe tovarășul său de captivitate, don Antonio de Toledo, fratele ducelui de Alba, și, ceea ce-i mai important pentru el, pe bătrânul Tajo, întâiul zămislicitor al nimfelor. Înspre culmile orașului Toledo cursul râului

închipuie o seceră care încinge orașul. Pe malurile sale a făcut cunoștință Garcilaso de la Vega cu noutățile pastorale ale metricii italiene, cărora prietenul său Boscan le-a cules cele dintâi roade. Tajo este un fluviu zorit să ajungă la mare

O dată ajuns, se azvârle în sânul ei sălciiu între îngrămădiri albe de case, fericit că a lăsat muritorilor înfloritul plai lusitan.

Ca și regele Filip, care trimite din Lisabona cele mai duioase scrisori primite vreodată de fiii săi, trăiește și Cervantes în Portugalia clipele sale cele mai luminoase. S-ar părea chiar că începe să-l însoțească o anumită favoare, fiindcă e trimis la Orân într-o misiune strict confidențială și i se dau cincizeci de ducați de aur, ceea ce-l face pe Miguel să se încredințeze că norocul îi zâmbește din nou. Când se întoarce în Portugalia cu misiunea împlinită, îl vede plecând, tot soldat, pe fratele său Rodrigo, pentru a lua parte la bătăliile navale din dreptul insulelor Azore, rămase credincioase vechii dinastii portugheze, reprezentată prin depozitul abate de Ocrato, sprijinit de Anglia și de Franța, care nu vor să-și lase pirații de izbeliște în drumul galioanelor venite din America.

S-ar părea că Miguel și-a trăit aici ultimele clipe de ambiție curteană. Ce aduce cu el din Portugalia când se întoarce la Madrid? O carte, o carte în care amestecă versuri vechi cu entuziasme noi: *Qalatea*. «Iubirea e un soi de dorință tinzând către bunul care se numește frumos». De ce oare acest om puternic și asprit de încercări și mizerii se lasă târât de moda pastorală? Cine a fost păstorii din Portugalia?

— Binecuvântat pământ! va fi exclamat el.

— E al meu, domnule, i-o fi răspuns vreo fetișcană desculță.

— Atunci e de două ori binecuvântat. Dar ce-s cu acele oi care urcă priporul?

— Sunt turmele ducesei de Braganza, la care-i cioban

frate-meu.

— O să scriu ceva despre el și despre frumusețea mândrei lui.

— Da știi că ai haz? Frate-meu e sărac, nu mănâncă altceva decât praz și n-o să se poată însura niciodată.

— Ia te uită ce sate frumoase!

— Da sunt prăpădite, domnule, le-au jefuit soldații.

— Primăvara acoperă totul.

— Cum o să acopere totul când acuma-i iarnă?

— Ce rochie minunată îți îmbracă frumusețea!

— Cum, domnule, când sunt toată numai petice și desculță?

Și copila, de la care a pornit poate prima idee a *Qalateii*, prinse să alerge strigând: «Nebunul, nebunul!»

Înăuntrul lor, înăuntrul poeziei spaniole, idilele se travestesc pentru a scăpa atât de cenzura și de opreliștile pe care regii le pun vieții amoroase a nobililor lor, cât și de rigida putere a obiceiului. Miguel acceptă, nu știm dacă în numele lui sau din însărcinarea altcuiva, așa cum va face mai târziu Lope de Vega, să suspine travestit. Miguel n-a auzit încă glasul câinelui Berganza râzând de egloge și de păstorii lor închipuiți, când cei adevărați sunt de fapt zdrențăroși și miros a zer. Să se fi luat oare doar după curentul modei, și atâta tot? Nu, ceva cu mult mai dulce și mai puternic îl leagă pe Miguel, neocrotitul, de această *Qalatea*, carte din care a tot făgăduit mereu o a doua parte, ca un fel de revenire la o anumită iubire sau senzație pierdută, la paradisul vârstei de aur. Soldat și îndrăgostit, acestea ar fi fost caracteristicile dorite ale dezmoștenitului. Și când, mai târziu, don Quijote, cu un pumn de ghinde dulci în mână, semn al înfrățirii hidalgului cu poporul său, rostește o cuvântare despre vârsta de aur, încă îl mai vedem stăruind asupra acestui lucru: «Pe atunci într-adevăr că rățăceau neîmpodobite frumoasele păstorite din vâlcea în vâlcea și de pe colnic pe colnic, fără alte veșminte decât acelea de care era nevoie pentru a-și

acoperi în chip cuviincios ceea ce cuviința cere și a cerut totdeauna să fie acoperit.» Nimfele câmpurilor 1 Și îndrăznește ceva ce nici pictorii – în afară de Velázquez în *Venus la oglindă* – n-au îndrăznit, și anume să le dezgolească.

Când Miguel de Cervantes se întoarce la Madrid, îl așteaptă veșnica boală a încurcăturilor economice de care au suferit, endemic, și el și familia sa. În anul 1583 trebuie să ducă la amanetat brocarturile aurii dăruite de un italian surorii sale Andrea ca recunoștință pentru favorurile ei. Adevărul este că în acel du-te-vino în căutare de bani vedem întrucâtva imaginea scriitorului de atunci și de totdeauna. Societățile, prea puțin interesate în răspândirea învățaturii, se apărau prin incultura popoarelor lor. La Madrid mereu se găsesc postulanti ai Parnasului, amestecați cu actori și cu acrobați. Nu e greu ca la întoarcerea din Portugalia să fi auzit de un tânăr și exuberant înrobitor al Muzelor, care se numește Felix Lope de Vega Carpió, ca și de un cavaler din Córdoba, Luis de Góngora y Argote, dar Miguel va fi numai ochi, ca s-o soarbă pe Ana de Rojas, cunoscută printre actorii ambulanți sub numele de Ana Franca.

Asta da, dragoste! Miguel locuiește acum pe Caile de Matute. A găsit un editor pentru *Qalatea*, pe Blas de Robles, și cartea a dedicat-o lui Ascanio de Colonna, abate de Santa Sofia. Cervantes nu mai e fericit când pleacă de-acasă, ci numai când se-ntoarce. Îl așteaptă acolo două ființe: Ana și fiica sa, Isabelita. Actrița îl primește de obicei prost, pentru că nu-și dă bine seama care mai poate fi însemnătatea scriitorilor de comedii, o dată ce există marii actori care le improvizează ei singuri cu talentul lor. Îi e greu s-o educe și s-o domesticească pe Ana Franca a lui, care rezistă și se dă în lături, împotrivindu-se ca o sălbăticiune. Și la ce folosește că a scris *Piesa amuzantă (La entretenida)*, sau *Zăpăcita (La confusa)*, dacă sunt comedii care nu se reprezintă? într-o bună zi amorul îi

zboară din colivie, lăsând acolo o copiliță care plânge. Când tatăl ei dă să deschidă ușa, o găsește pe Isabelita mâncându-și degețelele și lacrimile, în timp ce vecinele îi deslușesc cum a fugit maică-sa cu actorul Alonso Rodriguez, impresar de comedii. Ce proastă! Nici numele ei, nici al celui actor care i-a fost soț nu vor rămâne scrise pentru posteritate, ci numai numele bieteii ființe disprețuite care o îmbrățișează pe Isabelita, presimțind că nici povara ei atât de ușoară nu va putea fi ținută pe brațele sale.

Un cămin sărac și rece îl așteaptă pe Miguel de Cervantes la Toledo. S-a isprăvit acum cu dragostea veselă și zgomotoasă a actriței; bărbatul de 40 de ani trebuie să se așeze. Lasă în urmă câțiva prieteni: pe Lopez Maldonado, pe Vicente Espinel și pe impresarul său Pedro Morales, amintit de Cervantes în a sa *Călătorie în Parnas* (*Viaje al Parnaso*), și, de asemenea, pe Luis de Guevara. Dar cei o mie trei sute treizeci și șase de reali pe care i-i aduce *Qalatea*, precum și o oarecare stimă de care se bucură de pe urma comediilor nu erau o avere îndestulătoare ca să-i acopere nevoile. Să se însoare? Și de ce nu?

Toledo e o încântătoare îngrămădire de case, cocoțate între stânci și povârnișuri. Totul urcă acolo. Urcă credinciosul către cerul multelor biserici, și urcă și apa «prin meșteșugul roților înalte», născocit de Juanelo, și trece din lunca Tagului la fântânile arteziene de prin curțile interioare.

Acest giuvaer unic pe lume a fost cucerit de Alfons al VI-lea, împăratul celor trei religii: iar astăzi, ca și atunci când îl străbătea Cervantes, e tot un labirint de ulicioare misterioase, în care orice surpriză a trecutului e cu putință. Casa lui Rodrigo Cervantes, chirurgul, nu e la fel cu a lui Domenico Theotocopulos, căruia i se zice El Greco. Casa unde a sosit Miguel era dintre acelea care, în fundul râpii, se oglindesc în ape. Firește că doña Leonor a servit

vin de Rueda și, cufundați în discuția dragă lui Fray Luís de León, dacă viața de țară e mai bună decât viața de oraș, au ieșit cu toții din casă și i-au oferit o logodnică, pe doña Catalina de Salazar Palacios y Vozmediano, rudă mai depărtată de-a lor, care trăia cu mama ei în Esquivias.

Peste câteva zile Cervantes își făcu intrarea în sat. Fără îndoială că găinile vor fi ciugulit pe la intrările caselor de hidalgi cu acea lipsă de cuviință care intră în obiceiul lor, iar localnicii satului, plugari și negustori, vor fi fost înștiințați de vizita străinilor de către câtuși de puțin curioasele lor neveste. «Acesta e Miguel!» o fi zis preotul, prezentându-l. Copila Catalina l-o fi privit cu o ușoară mirare scandalizată, văzându-l atât de bătrân și de gălbejit. Mama o fi găsit foarte convenabilă acea *anumită vârstă*, care-l scutea de ștregării, în timp ce Miguel, nici vorbă, speriat la gândul că va deveni un om aproape bogat, își pleca privirile în fața celor o sută optzeci și două de mii două sute nouăzeci și șapte de maravedís, pe care-i avea de zestre viitoarea sa soție.

Nouăsprezece ani! Catalina are 19 ani și un frate preot, Francisco Palacios. Pământurile sunt roditoare, bune pentru vii. În schimb, o viață stearpă avea să-l întâmpine în intimitatea donei Catalina, foarte sigură de foaia ei dotală, ce a fost înregistrată pe ziua de 9 august 1586 în fața lui Alonso de Aquilera, notar din Esquivias, locul unde s-a dus să trăiască Cervantes. Căsătorit? Liniștit? Mult va mai râde mai târziu, în interludiul său, *Judecătorul de divorțuri* (*Juez de los divorcios*) pe seama liniștii celor căsătoriți. Bogat? Dar fără a dispune de nimic! Doña Catalina era o femeie pe care o speriau isprăvile cavalerilor vii și o entuziasmau bravurile cavalerilor de prin cărți. Niciodată nu l-a lăsat pe Miguel să vorbească de adevăratele aventuri întâmpinate de realii eroi fabuloși, de către acei Gara y și Alvar Núñez, Pizarro și Cortés, Orellana și Ponce de León. Cervantes ajunse să dorească până și lanțul care-i strângea piciorul în fortăreața

algeriană. Ce plictisitor și ce trist îi apărea satul 1 Cine avea să treacă pe dinaintea ferestrelor lui? Un moșneag, un măgar, un copil, un câine?

Și ce vecini? Țesătorul, morarul, crâșmarul, curelarul? În felul acesta, satul spaniol îi intră lui Miguel în suflet. Era începutul a ceea ce avea să rețină pupila sa lăuntrică, marele ochi pe unde-și primește hrana imaginația poezilor. Acest sat a ajuns să-i devină un prieten aproape exclusiv, și-n timp ce-i vedea pe vajnicii țărani înțeleștați de pământ, sugând rodul de pe dulcea față muncită a Spaniei, ei își vedeau mai departe de treburile lor, fără a bănuî că bărbatul doănei Catalina avea să-i imortalizeze.

Într-una din zilele petrecute la Toledo, mama sa îl înștiință de moartea bietului chirurg Rodrigo de Cervantes, care răposase ducând cu el pe ceea lume și surzenia, și nenorocul lui. Catalina nu-l. Înțelegea pe Miguel. Miguel se ducea la Madrid, iar ea rămânea să se încânte cu Amadis de Gaula. Miguel luase din nou înțelegere cu niște impresari de comedii, soții Velásquez, care locuiau pe Caile del Avapies. Nevasta lui Velásquez se numea Ines Osorio, iar fiicei lor, Elena, un poet, autor de piese, i-a dat curând numele de Filis, lui însuși dându-și-l pe acela de Belardo; amanții se ascundeau, dar nu chiar atât de bine ca să nu se izbească de ei Miguel de Cervantes, care încremeni simțind asupra lui privirea rugătoare a lui Lope de Vega.

Catalina și Miguel continuau să se ciocnească: unul cu orgoliul lui, cealaltă cu zgârcenia ei. Catalina se prefăcea că nu-i cunoaște meritele, în timp ce el râdea de cărțile mincinoase pe care o rudă de-a ei, Alonso de Quijada, i le dădea de citit. Ce cămin tăcut, rece, puțin atrăgător! Într-o bună zi Miguel socoti că-i e de ajuns, porunci să i se pună șaua pe catâr și părăsi casa din Esquivias fără a mai întoarce capul. Câmpiile din La Mancha se deschiseră să-l primească.

Cervantes se avântă în câmpul unei îndeletniciri

grele, ca omul ce scoate spada victorioasă spre un abis. La Madrid trăiesc mama și surorile lui, cărora li s-a mai adăugat și Isabel de Saavedra, copila dragostei sale. În 1585 pleacă la Sevilla, unde, cum spune, «avui alte lucruri cu care să mă îndeletnicesc». Ajunge comisar pentru aprovizionarea flotei, una din acele «păsări cobitoare», cum îl numește Mateo Alemán. Lui Miguel îi cad, ca un blestem, sortii să fie tocmai el anticavalerul răătăcitor, omul care trebuie să numere bani și să-i scoată cu binele sau cu anasâna, ridicând bâta regelui asupra văduvelor și orfanilor în loc să-i ajute în numele lui. Renghiul pe care i l-a jucat soarta e atât de vădit, încât astăzi ne dau lacrimile când ne gândim la catărul său, «cu desagii pe spinare, într-unul un guler și o cămașă, în celălalt jumătatea lui de bucată de brânză și burduful, fără a mai adăuga la straiiele purtate pe drum decât niște pulpare și un singur pinten».

(Judecătorul de divorțuri.)

Regele Spaniei s-a hotărât, nici mai mult, nici mai puțin, decât să cucerească Anglia. Filip al II-lea și-a văzut murind soția, pe Maria Tudor, și, odată cu ea, și speranța unei Anglii catolice, prietenă Spaniei. Văduvul Mariei Tudor, Filip, rege al Spaniei, adună o flotă uriașă pentru a o ataca pe regina Elizabeta, protestantă și fecioară, flică a lui Henric al VIII-lea și a Anei Boleyn, luând drept pretext pe Maria Stuart, regina Scoției, decapitată. E o impresionantă aventură cavaleriească: «o sută șaiszeci de corăbii, două mii două sute de tunuri, opt mii de marinari și douăzeci de mii de soldați». Sarcina de a-i alimenta va fi a *proveedor-ului* general al flotei, don Antonio de Guevara. Miguel umblă acum tot timpul călare pe catărul lui, ieșind din Sevilla și pornind-o spre sate, venind înapoi, încurcat în cifre, fără a avea timp de nimic, dar înconjurat de strălucirea aurului din orașul care-l primea din America.

Sevilla este centrul Indiilor Occidentale. La Casa Regală de contractări din Indii soseau cele mai fabuloase încărcături de aur. Până și amintirea arabilor s-a șters, și

numai Giralda rămâne, ca un martor vechi în timpuri noi. Perle, perle din *Pământul Făgăduinței!* «Și s-a înmagazinat în Casa de contractări încărcătura a trei sute două căruțe pline cu argint, cu aur și cu perle de mare preț», scrie un martor. «Au sosit din Portugalia pe uscat cinci sute de încărcături de argint, aur și perle... ceea ce făcea să fie văzut, fiindcă timp de șase zile n-au încetat să tot treacă încărcăturile de la numita Amiralitate prin Poarta Trianei.» Și la Sevilla, ce nu se vinde, ce nu se negociază **1** Totul prosperează acolo, de la studiile cosmografi ce până la drojdia orașului. Ce tristă slujbă pentru Miguel! S-au sfârșit mărețele bătălii în care putea să-și piardă mâna, dar în bătălia care începe poate să-și piardă onoarea. Se duce în multe locuri: Villanueva del Arzobispo, Ardales, Ecija, Lora del Río, Balza, Alora, Granada... și pretutindeni îl primesc cu strigăte, pentru ca toți să se pregătească sau să fugă: «Comisarul regelui I Comisarul regelui!» ca și cum ar striga către vecini că vin hoții: «Fă strigarea, prietene!», îi spune ajutorului său:

«Numitul comisar Miguel de Cervantes se află împuternicit să ridice - de unde ar crede că este sau se găsește - grâu, untdelemn sau orz. Le va lua și le va ridica din posesia oricărei persoane care le-ar avea, din orice stare, clasă sau condiție, fie ecleziastică fie seculară. Serviciul Regelui! Serviciul Regelui!»

Și așa în toate satele, sperind fetele, făcându-i pe nevoiași să-l blesteme, cunoscând hanuri de toată mâna și purici de toate soiurile, încercând pe pielea lui asprimea perinilor străine și tovărășia unei adunări atât de pestrițe de oameni, încât niciun alt scriitor spaniol nu va da la lumină în romanele sale atâtea personaje. Și poate că-i mai rămânea timp să privească - în afară de ușile pe care le forța și de ascunzișurile pe care căuta să le dibuiască cu codirișca - și plăcuta tovărășie a copacilor. «O, singurătate, veselă soață a mânăștilor, unde te afli?» I-o fi fugit singurătatea, speriată de negurosul său destin, și nu

izbutea s-o mai găsească. Pregătirile militare își urmau cursul; comanda flotei trecea, prin moartea lui don Alvaro de Bazan, în mâinile ducelui de Medina Sidonia; și Miguel de Cervantes puse atâta zel în căutarea a ceea ce lumea ascundea de jaf încât zelul lui se ciocni cu Biserica. Englezii luterani? Triumful credinței? Respectul față de Papă de la Roma, fiindcă alt Papă nu-i slujește pe adevărații catolici? «Toate prostii, numai pentru a înhăța de la mine o sută douăzeci de banițe de grâu», trebuie să se fi gândit don Francisco Enriquez de Ribera, superior al catedralei din Sevilla, neam cu ducii de Tarifa. Miguel fu excomunicat. Când sosi la Ecija, localnicii veselului târg îl trimiseră la toți dracii pe comisarul galerelor, prea puțin păsându-le de nevoile regelui, de flota spaniolă, botezată *Invincibila*, și de tot protestantismul englezilor. Vai, sărmame Miguel, toate strădaniile tale s-au dus pe apa sâmbetei! Iar vântul va zdrobi corăbiile și artileria, și pe soldați, și pe comandanți, și toate numele solemne: conte de Aytona, Bernardo de Velazco, marchiz de Aguilafuente, mareșal Noves, Orgaz, Lemos, Portocarrero și don Tomás Perrenot de Granvela, succesor al lui Lope de Vega în inima largă a actriței Elena Osorio. Și furtuna avea să se încheie cu cei o sută optzeci de călugări tocmiți pentru mântuirea sufletelor, și cu acei bieți cinci medici și cinci chirurghi trimiși să oblojească rănilor trupurilor.

Așa excomunicat cum era, și tot a mai găsit timp Miguel de Cervantes să scrie două *canciones* dedicate acelei *Armada Invencible*, care pe el personal l-a costat ceasuri întregi de rușine, de jigniri și de apăsare a conștiinței. «Preamândrului tău leu călcatu-i-s-a coada», va scrie el îndurerat. Da, și starea aceasta a lui cuprindea cu mult mai mult adevăr decât atitudinea regelui Filip, îngenuncheat în Escorial, neprimind să i se dea știri mai înainte de terminarea liturghiei în acea tristă zi din 1588. O stea abia mai clipește sau s-a și stins pentru Spania. Fiii ei

Ja sânu-ți se-nturnară, lăsând în urmă marea care le-a fost amară, și în timp ce poporul spaniol scuipe pe unde trece ducele de Medina Sidonia, întors după înfrângerea lui, un biet comisar regal pentru rechiziții plânge răpusele gloriei militare, care totdeauna i-au desfătat atâta inima, iar o regină îl întreabă pe marinarul-pirat Francis Drake:

«— Nu oare în numele Domnului venea Filip împotriva Angliei?

— Ba da, preagrațioasa mea Lady, dar Domnul a suflat și vrăjmașii au pierit ca fumul.»

Nimic nu-i mai de preț decât refugiul în prietenie atunci când tot sufletul ți-e îndurerat. Cervantes încearcă să uite, dar nu alături de poeții iluștri ai Sevillei, cum era Gutierre de Cetina sau Fernando de Herrera, ci întorcându-se la primele iubiri, la acel Tomás Gutiérrez, foarte dibaci pe vremuri în a aduna actori și a pune la cale spectacole, acum hangiu la Sevilla, care-l ajută pe descumpănitul său prieten. Ceea ce-i mănâncă sănătatea sunt socotelile foarte încurcate în scuizi, dubloni și maravedís, apoi excomunicarea și obligația de a dovedi că e creștin vechi și că are sânge neaoș - din Galicia, după neamul Cervantes, și din Andaluzia, după neamul Saavedra. Din nou hârtii și acte pentru a îndupleca inima întunecată a administrației publice, o droaie de nenumărați mijlocitori pentru care orice abatere este îngăduită. Ca să aibă ce să mănânce, Miguel trebuie să cutreiere mai departe, călare pe catâr, satele care-l urăsc, ridicând bâta, fără să-și umple timpul cu altceva decât cu numărutul și renumăratul ducăților, dublonilor, realilor și maravedişilor... Socotelile îi ies prost: grâu, orz, untdelemn. și iarăși sate. e sătul până peste cap de drumuri, de vântoase, de insolații. Nu mai poate. Ar fi mai bine să le pună capăt în 1590, dezamăgitul de viață scrie un memoriu adresat Regelui unde cere și roagă cu umilință, cât poate de mult, pe majestatea-sa, să binevoiască a-l milostivi cu o slujbă în Indii, una din cele

trei sau patru care în prezent se află vacante, adică fie *contador* în Noul Regat al Granadei, fie *gobernador* la Soconusco în Guatemala, sau *contador* al galerelor în Cartagena, ori *corregidor* în orașul La Paz...» (Visuri, visuri, de astă dată în legătură cu America «refugiu și adăpost al disperaților din Spania», și nu cere puțin fiindcă are conștiința valorii sale. Legenda americană trebuie să fi fost un vis comun în rândul spaniolilor săraci din bogata Sevilla. O fi adevărat că dincolo de Atlantic se află un pământ al Păcii? Poate că da, dar lui Miguel nu-i va fi dat să-l atingă, fiindcă în josul memoriului își va pune parafa doctorul Núñez Morquecho: «*Căutați, pentru a solicita, o slujbă dincoace de Ocean*».

Și astfel l-au lăsat iarăși față în față cu taurul de la vistieria regală a unei țări cu atâtea obligații istorice, iar foamea l-a silit din nou să încalce pe catâr, să înșface bâta, să-și scuture visurile închipuirii și să lovească mai departe spinările nevoiașilor: grâu, untdelemn, orz.

În acest an, 1590, lui Cervantes i se cere să dea deslușiri despre cantitățile colectate de el. Socotitorul Cétina a găsit șapte sute nouăzeci și cinci de reali lipsă. Răspund garanții lui Cervantes. Viața trebuie să-i fi devenit foarte grea, fiindcă în luna noiembrie, când la Sevilla prind să se ridice negurile de pe Guadalquivir, actorul-hangiu Tomás Gutiérrez - care a stăruit tot timpul pe lângă el: «Miguel, de ce nu scrii o comedie în care să râdă doi inși, că eu o să găesc o curte unde să se reprezinte I» - a trebuit să se pună chezaș ca niște negustori să-i livreze prietenului său stofă pentru un rând de haine.

Ce viață încurcată 1 Nu se mai poate plimba acum liniștit pe malul Guadalquivirului. Coroana îi cere socoteli limpezi, în vremele lui îi datorează salariul pentru două sute șaptezeci și șase de zile cât a stat la Ecija. Din nou călare pe măgar, bățând drumurile. Acest necurmat du-te-vino al lui Cervantes printre cătunele andaluze, aproape că face din el un andaluz. Cât de mult vor datora nuvelele și

entremés-ele sale conviețuirii necurmăte cu acești oameni hazlii, atinși de luminoasele degete îngerești ale harului! Firește că de această înmagazinare de zicale, locuțiuni, expresii și întâmplări care se vor preschimba în cel mai ales model de scriere al limbii castiliene, nu-i pasă câtuși de puțin furnizorului regal, don Pedro de Isunza. El se mai zbătea, și încă atât de mult, între hula satelor și cererile flotei spaniole, încât mai-mai să moară de durere, dar pentru Miguel rămâneau în picioare dovezile de lealitate, rapoartele date sub jurământ, suspiciunile și toată acea țesătură care pentru stricta funcționare a regatelor le alcătuește însăși temelia; această rețea apare la lumină numai când vreuna din verigile ei complicate iese din anonimat, și atunci o sumedenie de hârtii, documente și dosare vin să-i denunțe activitatea ascunsă, împingând țara către cele mai adânci tulburări și mizerii.

«O, Adam între poeți, o, zi-ne ce-s desagii și ce-l straiul care îl vedem că-l ai acum pe tine?»

Am răspuns și eu la întrebare:

«*Spre Varnas mă duc cu sărăcia, asta e podoaba mea cea mare.*»

El îmi spuse: «Mare ți-e tăria duhului și supraomenească.

Dar de veselia vrei și mângâierea din răstriște să te mântuiască, șezi pe-a ta manta, detașa ți-e vrerea.»

«Domnule, îmi pare, nu bagi seamă că nici n-am manta», îmi fu răspunsul.

În starea aceasta se află Miguel, fără manta, dar cu prieteni, cum e acel hangiu de la «Văduva greacă», prieten care și acum, ca și în tinerețe, îl mai îndeamnă să scrie, când iată că-i vine o somație adusă de un alguazil, în care i se notifică faptul că trebuie să răspundă pentru două milioane cinci sute cincizeci de mii douăzeci și nouă de maravedies. «Să răspund eu pentru șase mii de scuzi, când nici măcar pat n-am?» Și iară. și îi vine în minte Algerul, oraș în care a fost prețuit la două mii de scuzi, când

răscumpărarea lui a secătuit finanțele întregii familii. Cine-a mai rămas dintr-însă? Fratele său Rodrigo, surorile lui, fiica sa, Isabelita, și mama sa, duioasa doña Leonor, care în curând avea să moară, fără a-l mai vedea pe Miguel al ei, în care își pusese atâtea nădejdi.

Cu neputință să recurgă la ea în acest moment critic, și cu atât mai puțin la doña Catalina Palacios Salazar, care părea că se simte foarte bine nemaivăzându-l pe pământurile ci de la Esquivias. Așa că a trebuit să-i mai știe oasele și de temnița din Sevilla. «Pe cel nenorocit umblă să-l caute nenorocirile», și nenorocirea începu să-l caute cu înverșunare pe Miguel de Cervantes. Și a și dat de el în casa bancherului portughez Simon de Freire, care depozita încasările din Malaga. Dar acest Simon de Freire își cam încurcase și el socotelile, așa că fugi cu șaizeci de mii de ducați, luând calea Americii, căci Atlanticul slujea drept parapet spre a fi sărit de cei prigonți pentru datorii. Cine să mai alerge acum după fugar și să scoată banii încredințați lui de către Miguel? Nimeni. Așa că nenorocirea s-a ținut și mai strâns de el prin anii 1594, 95, 96. Înfrânt și obidit, caută să-și păstreze vechea iubire pentru poezie, doamna lui de totdeauna, trimițând patru *coplas* în strofe duble de câte cinci versuri la un concurs în cinstea sfântului Jacint, sărbătorit la Zaragoza. Câștigă el premiul, însă - vai, Doamne! - un premiu derizoriu pentru un înfometat: două lingurițe de argint.

Nenorocirea își bate joc și mai departe de el, așezată în cine știe ce colț din ulicioarele pe care le cutreieră. Ei i s-o fi părut poate că «nu-i mare lucru să se ocupe» de acea veșnică peregrinare a lui Miguel precum și de noul lui chip de-a privi viața, râzând amar, ca omul ce-i gata să-și făurească lăuntric toate bucuriile. Când în ziua de 6 septembrie 1597 președintele de la Contaduría Mayor de Hacienda, la cererea lui Juan Gaseo, i-a pus în vedere lui Gaspar de Vallejo, sub constrângerea amenințării, ca Cervantes să dea socoteală de banii ce lipseau,

nenorocirea, care i-a călcat pe urmele pașilor până la temniță, a izbucnit în râs văzând că-nimeni nu dădea un ban garanție pentru acest om uscățiv și trist.

Lemnița din Sevilla! S-au deschis porțile, s-a bătut cu ciocanul ca să se dea de veste; halebardele și toată liota temniței s-au pus în mișcare ca să-l vadă pe noul prizonier. «Deschide, dom'le alcaide, că mă mănâncă ploșnițele 1 Deschide, dom'le alcaide că mă mușcă căpușele 1» Toți țipau, fiindcă acolo niciodată nu poți afla nici liniște și nici tihnă. Scoteau cărțile de joc, jucau. «Ei, tu, ăsta cu mutra amărâtă, îți place să joci cărți? Nu? Da' de ce ești ciung?» Ți-au tăiat mâna când te-au prins cu ea în vreo pungă?» «Da, firește», îngâna Miguel cu un oftat. Cum era să vorbească acestei liote de onoarea bătăliilor, de Lepanto, Coleta, Italia sau de captivitatea în Alger? De cât amar de ani nici el singur nu-și mai amintea de trecutul lui? Acum se află în mijlocul celei mai ciudate adunături din câte i-a fost dat să vadă, înconjurat de hoți, de deșucheți, de pușcăriași, de jucători cu cărți măsluite, scursori de toate soiurile. Îi hrăneau femeile și apoi dănțuiau și cântau pentru ei, unii dintr-înșii trecând de la viață la moarte cu aceeași injurioasă nepăsare. Nu atunci, oare, i-a întâlnit pe Repolido, pe Cariharta, pe Cortado, pe Gananciosa, pe Rinconete, pe Ginesillo de Pasamonte? O lume de soiul ăsta îl înconjoară până când Gutiérrez a obținut, prin bani, o celulă pentru el singur, în care i-a adus hârtie, cerneală, pană, pâine. «Ca un rege ai să stai dumneata acolo. Scrie, scrie numaidecât o suplică către Consiliul Regal al Contabilității din Madrid, cu toate dovezile de dezvinovățire.» Da, asta e, să scrie.

De ce nu și-ar fi privit el cu oarecare simpatie această celulă, unde, în sfârșit, găsea tihna? Și-o fi tăiat pana descris, și-o fi rânduie hârtiile, și-o fi mutat masa mai la lumină, gândindu-se la cuconița cea neîngăduitoare de la Esquivias, care niciodată n-ar fi încuviințat vreo schimbare în rânduiala casei, și o fi zâmbit în fața acestei

locuințe plătite pentru o lună. Unde se află? Ce departe de lume, poate în tăcuta corabie a nebuniei, iar el, pe puntea ei! Din nou în minte suferințele din Alger. «Aceasta este oare Spania? îți amintești când ai plecat să-l urmezi pe legatul pontifical către glorie? Don Juan nu veni. Nu? Unde mi-am risipit viața? Visuri de pace, visuri de glorie, visuri de faimă, o, unde v-ați ascuns?»

Și își aminti că doar un singur om fericit întâlnise în viața lui, un prieten pe jumătate nebun al soției sale, liniștit în blajina lui nebunie de a se crede cavaler răătăcitor; și scrânteala îi venise de la faptul că se îndrăgostise de o domnișoară din Toboso, Aldonza Zarco de Morales. Îl îngrețoșa gândul la lumea certurilor, a prețurilor, a banilor, a constrângerilor și a afacerilor, de care-și bătea joc, fiindcă el credea încă în gloria luptelor, în onoarea femeilor, în mărinimia cavalerilor și în mantia milei.

Ce tăcută e celula lui Miguel, într-atâta încât până și bătaile inimii a ajuns să și le audă! A șovăit o clipă, a aprins luminarea, s-a așezat la masă, a privit hârtia pe care sta scris doar atât: «Domnului președinte al Consiliului Regal al Contabilității din Madrid» Trase asupra acestora o linie groasă și începu să scrie primele cuvinte din cartea care, atâta vreme cât va dăinui graiul castilian, va face să ne zvâcnească inima și tot sângele din vine:

«Într-un sătuc din La Mancha, de al cărui nume nu țin să-mi aduc aminte, nu-i mult de când trăia un cavaler din cei cu lancea în panoplie, scutul străvechi, mârțoaga pricăjită și cu ogarul iute de picior.» Semnalele străjilor întrerupeau din ceas în ceas tăcerea nocturnă. Lemnița Sevillei sforăia. Miguel de Cervantes, treaz, trecea acum să locuiască în sânul Gloriei.

Un monument de bunătate și de grație începe să se profileze între gratiile temniței. Poate n-o fi fost tocmai așa, și desagii comisarului pentru rechiziții or fi reținut într-înșii încă dinainte vreun capitol al genialei cărți, dar

acest secret de elaborare a operei creatoare, secret care a trecut din pagină în pagină dându-ne *Viața și Aventurile Ingeniosului Hidalgo Don Quijote de La Mancha*, prea puțin ne interesează. Adevărul e că timp de trei luni a auzit strigăte, gâlcevi și ocări «domnul o sută de ducăți», cum îl porecliseră pușcăriașii, care a cunoscut acolo un sevillan, un picaro cam la vreo 50 de ani, cât avea și el, încurcat deopotrivă în datorii, Mateo Alemán, autorul lui *Quzindn de Aflarăche*, carte socotită «pisc al vieții omenești și unde toată înțelepciunea se adună». Se spune – și aceasta a devenit tradiție – că Miguel de Cervantes a citit diferite capitole din opera sa adunăturii aceleia de oameni liberi doar în visurile lor și care au răs atâta de aventurile lui Alonso Quijano, încât l-au atras și pe alcaidele pușcăriei. Miguel citea: «Așa că hangiuul îi răspunse: După câte spuneți, pentru luminăția-voastră, patul e doar stânca goală, somnul veghe necurmată; dacă-i așa, n-aveți decât să descălecați și să fiți încredințat că veți găsi în bordeiul meu prilej și prilejuri de-a nu da ochii în gene un an încheiat, darămite o noapte!»

Noaptea în care cele dintâi urechi au auzit aventurile iscusitului hidalgo trebuie să-și fi continuat drumul deasupra Sevillei, îndepărtată ca totdeauna de durerile și de bucuriile ființelor muritoare, fiindcă așa, nepăsătoare e natura care ne însoțește viața; totuși, ceva trebuie să fi rămas din sunetele acelei lecturi, o dată ce ne ating atâta inima când ne gândim la ele.

Apoi sosi libertatea. Din nou pe drum. Poate că unii din pensionarii de după «poarta de aur» a temniței din Sevilla i-or fi sărutat mâna, mâna care a fost în stare să-i miște, purtându-i spre dulcele țarm al răsului, de unde orice răutate fuge. Și-o fi ridicat manuscrisul, nemaigăsit niciodată după aceea, și-o fi dus mâna la piept ca semn pentru cei triști că-i duce cu el în inimă, și «la ivirea zorilor» va fi fost când a ieșit Cervantes din temnița Sevillei, însoțit de Tomás Gutiérrez, simțindu-și capul

cuprins de tălăzuirea gândurilor, care erau și aveau să fie mereu gânduri de grație, de frumusețe, de înțelegere, de bunătate umană pentru întregul său popor.

Tocmai murise regele Filip, ție-l Domnul la el în mormânt, când Miguel începu din nou să-și poarte pașii pe ulițele Sevillei. Sevillanii făcuseră regelui un mormânt măreț, dar, din pricina neînțelegerii ivite între canonici și inchizitori pe temeiul dreptului de întâietate, mormântul fu lăsat fără slujba pentru morți. Sevillanii se duceau să vadă când se oficia liturghia, și a intrat și Cervantes în mulțimea curioșilor, exclamând apoi într-un sonet:

Zău, mă-nspăimântă atâta măreție

Și aș da și un dublon s-o pot descrie...

dar cum nu avea dublonul, a folosit și el cele patrușprezece versuri spre a-și exprima cu haz, în noul lui stil, tot disprețul pentru gloriile regale. Regele, putrezit încă de viu, nici acum, că-i mort, parcă nu s-ar îndura să-și părăsească Escorialul, chiar de-ar fi să-l strivească toată acea uriașă clădire de piatră. Începea declinul Spaniei ca națiune conducătoare a națiunilor, însă niciodată atâtea talente strălucite nu și-au mai dat întâlnire în Peninsulă. Era privit și Miguel drept unul din ele? Negreșit că da, și se aflase până și de existența lui Don *Quijote* chiar mai înainte de apariție. Conviețuiau, cunoscându-se sau nu, pe de o parte, un Argote de Molina și un Arias Montano, iar pe de altă parte, Fray Luís de Granada, Gutierre de Cetina, Francisco de Quevedo, Juan de Jáuregui, Vicente Espinel, Pedro de Espinosa, Luís de Góngora Valdivielso Inteligenta se cultivă cu dragoste în toată Spania, dar cititorii își urmează calea gusturilor lor, preferând romanele cavalierești, criticate chiar și în cortesuri de către Luís Vives, Luís de Granada și eruditul Arias Montano. «A cui e casa asta înconjurată de arbori?» o fi întrebat poate vreodată Cervantes în Sevilla. «A lui Arias Montano, un om de mare valoare», i s-o fi răspuns; totuși, n-o fi îndrăznit să intre la el să-l stânjenească, cu toate că și acel erudit își

frânsese săgețile împotriva legiunilor de Fierabrași, de Ricamonți, de Caramalzamani și de Amadiși, iar Cervantes ducea cu el anticartea Cavaleriei, revenirea la rațiune pe calea nebuniei, viața duiosului cavaler îndrăgostit.

O mai fi străbătut încă mult ulițele din Sevilla, orientându-se după Giralda, călăuza trecătorilor, și ceea ce-o fi văzut pe acele ulițe avea să-i slujească în mai multe prilejuri pentru cele ce urma să scrie de-aci înainte. Se povestește că inima lui Miguel tresări văzând la un moment dat un tânăr cu tocă verde și cu lanțuri de captiv la mâini. Îi păru că se vede pe sine cu ani în urmă, cu mulți ani în urmă. Tânărul ruga să se oprească ceremonia intrării în ordinele călugărești a doua preafrumoase fetișcane: «Atâta timp cât trăiesc eu, tu n-ai să fi călugăriță 1», striga fostul captiv, și atât a strigat, de s-a strâns lumea, preschimbându-se astfel nunțile cerești în nunți pământești. «De ce nu descrii domnia-ta o intim - piare atât de neobișnuită?» îi spuse clericul Porras de la Cámara, secretar al excelenței-sale cardinalul Fernando Niño de Guevara, arhiepiscopul Sevillei, al cărui portret, lăsat nouă de către El Greco, ne dă fiori. Și Miguel a scris, gândindu-se la domnul cel auster, nuvela sa exemplară *Spaniola engleză (La española inglesa)*.

Miguel a mai stat câtva timp în Sevilla, cea cu chipul de aur, între portaluri, curți interioare, ulicioare, răscruci și piațete. Nimeni nu spunea când trecea el: «Uite-l pe Cervantes!» așa cum spuneau sevilanii despre Lope de Vega, atunci când locuise, un an, în orașul andaluz. Cervantes rămâne mereu un preaumil cavaler, aproape bătrân, un soi de don Quijote, aproape hoinar: «Taci, tu ești ca și mine, acela pentru care sunt puse deoparte primejdiile, marile isprăvi, faptele vitejeștii» Și ce poate fi mai eroic decât să trăiești? Și a trăi însemna pentru Miguel să depinzi de citațiile Consiliului de Contabilitate al Regatului. Tot pe atunci a căutat să afle de ce a murit fratele, său Rodrigo - rămas tot bunul soldat - în băătălia de

la Dunas; iar sora sa Andrea îi cerea să-și amintească de fiica lui Isabelita, de Magdalena, de ea, de Catalina. Numai femeii îl mai așteaptă acum? Vacanțele lui andaluze par să fi luat sfârșit.

O hârtie din partea justiției, sub constrângerea amenințării, îi pune în vedere să se prezinte la Valladolid, devenit capitala Spaniei din inițiativa ducelui de Lerma. Sevilla avea să rămână cu amintirile tinereții sale. Bun rămas, Tomás Gutiérrez! Plânse stăpânul hanului «Văduva grea că, pe umărul lui Miguel anii cei mulți de apropiere și de prietenie. «Dacă într-o zi numele meu va străluci ca și aceste stele ce se înalță deasupra lui Torre del Oro, cu numele meu laolaltă va străluci și al tău, tu, om bun, inimă mare, refugiu al sărăciei mele, alinare a nebuliei mele!» Se despărțiră, și Miguel se depărtă de Sevilla, lăsând-o pe zvelta Giralda să stăpânească peste arzătoarea viață a orașului unde se încrucișau lumile de peste mare, dezlănțuirea patimilor, istețimea picarilor, erudiția înțelepților și delicatețea poezilor.

În Spaniile obținute de el prin moștenire, Filip al III-lea s-a căsătorit cu Margareta de Austria. Diego Velázquez, pictor al palatului, nu i-a portretizat încă chipul clorotic, dar ducele de Lerma se și gândește că numai prietenii lui cei bogați sunt oameni apți pentru a domni. Curtea se află la Valladolid și către acest oraș din Castilia Veche trebuie să se îndrepte Cervantes.

Călătoriile sunt peste mină, dar priveliștea e încântătoare. Miguel urcă de pe plaiurile brune ale Andaluziei către cele verzi ale La Manchei, și îi pare că se întoarce la tinerețea lui. Merge la trap pe gloaba lui către Ruidera, Montiel, Cripiana. către dragile meleaguri ale Tobosului, ale Argamasillei. Mulțilăvite ceasuri de libertate! Umblă alături de cărăuși, se spală pe față în adăpătorile satelor sau în smârcuri și se odihnește lângă crucea drumurilor. Ies să-l vadă toți acei care se află încă de pe-acum în cartea eternă: preotul și nepoata, hangiul și

ibovnicele de han, și Tereza Panza, și Sanchica, și însuși Alonso Quijada, care se întoarce dimpreună cu bacalaureatul Samsón Carrasco, după ce-au fugărit iepurii cei suri și speriați. «Eu sunt acela pentru care sunt puse deoparte, marile isprăvi, faptele vitejești.» Privind și ce-avea de făcut tot ca pe-o faptă vitejească, el se îndreaptă către Esquivias, unde trebuie să se afle femeia lui, Catalina, dichisită și țepoasă, îndrumată de fratele ei, preotul.

Cum a fost întrevederea, dacă într-adevăr a fost? Proastă. Catalina își și ticluisese testamentul, lăsându-și moștenitor fratele, pentru ca Miguel să nu se poată atinge nici de livada din Seseña și nici de viile, găinile, berbecii și cocoșii ei. Sosea la poartă un vântură-tară. Stăpânul? Bietul stăpân! Principele geniilor descălecă lăsând dârlogii gloabei pe seama unui băietan. Din nou aceleași ferestruici închise, aceiași vălătuci crăpați, aceleași clopote cu același dangăt. Catalina își pleacă ochii de copilă neroadă, ochi pe care cititul îi ținea îndelung treji, încrețindu-le pleoapele, și, nevastă și bărbat, se așezară ca niște străini pe cele două singure jețuri de nuiiele împletite din salon. Ce greu se închegau vorbele! Obloanele ferestrelor erau închise, Miguel ceru să le deschidă. Nu, vor rămâne închise; de ce să schimbe obiceiurile casei? Și peste câteva zile Cervantes îi spuse:

- Rămâi cu bine, Catalina, eu mă duc.
- Du-te.
- Mă duc și eu ca și don Quijote.
- Ca și cine ai spus?
- Ca și don Quijote.
- Ce aiureală!
- N-ai auzit vorbindu-se de el, Catalina?
- Nu.
- Păi e un cavaler rătăcitor.
- Fugi cu el, noi aici în casă suntem oameni onorabili!

Bun rămas la ceea ce-ar fi trebuie să fie pace sacră a căminului, seri liniștite, dulce înțelegere! Totul s-a încheiat pentru Miguel. Niciodată nu va moșteni nimic, niciodată nu va atinge nimic din frumușica avere a Cătălinei. Când sosi la Toledo, descălecă la «Hanul sângelui», unde era slujnică o fetișcană pe nume Constancia. Altă nuvelă exemplară? Ilustra spălătoare de vase? ceru fetei călimară și un top de hârtie. Îi trecuse prin cap o idee poznașă, să se răzbune vârtos pe doña Catalina Palacios Salazar y Vozmediano. «Și cu ce mă aleg eu din faptul că-ți păstrezi cinstea, o dată ce te arăți veșnic îmbufnată, plictisită, geloasă, posomorâtă, risipitoare, certăreată, bombănitore, dimpreună cu alte podoabe de acest soi, care sunt prea de ajuns ca să mănânce zilele la o sută de bărbați?» (*Judecătorul divorțurilor.*)

Când un călător duce în sipetul lui de nuiiele împletite un manuscris pe care-l crede temelia, cheia de boltă a faimei sale, prea puțin cată el la orașul destinului său. Valladolidul nu-i prea atrăgător, râul său, Pisuerga, e cam sărac în ape, și pe lângă aceasta, niciun munte și niciun copac nu împlânzesc zădufurile verii și înghețurile iernii. Surorile lui Miguel locuiau pe lângă abatoare, nu departe de spitalul «Misericordia». Cârpeau rufăria marchizului de Villafranca, și cele două fete, Constanza de Ovando și Isabelita de Saavedra, încercau să trezească interesul tinerilor curtenitori. Andrea, sora lui cea mare, era mereu cu gândul la soarta acestui frate care trăiește departe de ea:

— O carte? Duci cu tine o carte ca să faci avere în capitală? Ești nebun, frate dragă!

— Nu ale mele sunt nebuniile, ci ale lui don Quijote de La Mancha. E o nebunie care caută să pună judecata deasupra puterii, dreptatea deasupra nedreptății, dreptul.

— Da prost mai ești, frate dragă! Niciodată n-o să se publice nimic din ce-ar putea să atingă drepturile celor puternici.

În ciuda acestei păreri a surorii sale, Miguel de Cervantes l-a întâlnit pe Francisco de Robles și i-a încredințat manuscrisul iscusitului hidalgo.

Toamna lui 1604 și-a petrecut-o Cervantes așteptând apariția cărții, lucru câtuși de puțin ușor în Spania lui Filip al III-lea. Pe-atunci publicațiile trebuiau să capete aprobarea diferitelor oficii de cenzură. La 20 decembrie i s-a acordat stabilirea prețului cărții, și nu se știe chiar cu exactitate, fiindcă sunt unii care cred că apariția cărții a avut loc mai înainte, dar în orice caz, prin ianuarie a ajuns în mâinile lui Miguel cel dintâi exemplar al glorioasei cărți. Concesiunea tipăririi pentru Madrid i-a fost acordată lui Juan de la Cuesta, iar cartea se vindea în librăria lui Francisco Robles, librar al regelui, stăpânul nostru.

Miguel trimise după o luminare. «Dar, dragă unchiule, e soare», i-o fi zis nepoata; el, însă, avea nevoie să parcurgă toate foile, una câte una, să le privească de aproape. Era chiar inima lui care trecea în genialele aventuri, poposind asupra amintirilor a tot ceea ce fusese văzut, închipuit și presimțit de el. Viața i le dezghiocase așa cum dezghiocase și griul acela bălan pe care Aldoncica îl vântura între degete cu demnitatea unei starețe de mănăstire, așa cum dezghiocase și acele visuri unde fusese întronată Dulcinea. Cât de multe pagini, ce literă plăcută și ce frumoasă e deviza împletită în desenul care reprezintă leul așezat pe un dâmb, mâna și șoimul! O emoție cum niciodată nu mai încercase îi cuprinsese sufletul. Simțea oare orgoliu? I se arăta viitoarea strălucire?

Nici vorbă că nu. I-au trebuit aproape șaizeci de ani ca să înfrunte giganți și monștri, de prea multe ori l-a întâmpinat nenorocul cu fața suptă ca să mai creadă în ceva. S-a privit în oglindă:

Acesta pe care-l vezi aici cu obrazul prelung și uscat, cu părul castaniu, cu fruntea netedă și senină, cu ochii vioi și nasul scurt, deși bine proporționat, cu barba acum argintie, dar care, cu nici douăzeci de ani în urmă, era

aurie, cu mustățile mari, gura mică, dinții nu prea crescuți, fiindcă nici n-are decât șase, și chiar și aceștia prost întăriți și mai prost așezați, deoarece nu răspund unul cu altul, cu trupul între și între, nici mare, nici mic, cu pielea plăcută la culoare, mai curând albă decât smolită, adus ceva de spate și nu prea ușurel la picior; acesta, spun, este chipul autorului care a scris «Galatea» și «Don Quijote de La Mancha» al aceluia care a așternut «Călătoria în Parnas» și alte opere ce se răspândesc pe-aici răzlețe, și poate chiar fără numele stăpânului lor: i se spune obișnuit Miguel de Cervantes Saavedra.

Frații între ei trebuie să fi plâns și să fi râs. Andrea i-o fi zis, alintându-l: «Ai scris cartea fără de fiere, așa cum i-ar fi plăcut măicuței noastre». Și cartea fără de fiere și-a deschis drum, urcând scări de palate, coborând în mâinile studenților, oprindu-se pe masa cărturarilor. Spania întreagă și-a descrețit fruntea pentru a râde cu Sancho. Cartea cea fără de fiere era oglinda neîntrecută a tuturor, vorbind după moda cavalerilor sau în felul poporului, netedă și simplă în felul proaspăt și plin de sevă al drumurilor, al ulițelor, piețelor și hanurilor. Cartea cea fără de fiere era un ulcior plin cu apa proaspătă a zicalelor și a frazelor din bunul obștesc al limbajului, și o sorbitură dintr-însa aducea desfătare. Don Quijote și scutierul său au ieșit din tiparnița Madridului călări pe calul și pe asinul lor, nu pentru a spune adevăruri dureroase, ci pentru a înfrunta încercările și a trece de ceasurile de grea cumpănă în care-i arunca buna lor credință întru ajutorarea nefericiților. Și toată Spania râdea, identificând mereu la Quijoți și la Sanchi. «Mai spune dumneata, dacă-ți dă mâna, că părintele Luís Aliaga, duhovnic al maiestății-sale, nu-i portretul viu al lui Sancho Panza! Tot așa-i de gras, și-și trece ziua înșirând la zicale.» «Și pe don Quijote nu l-ai întâlnit dumneata?» «Eu aș spune că toți Quijoții pe care i-a avut Spania au plecat în Indii: Hernán Cortés, Pizarro, Alvar Núñez, Belalcazar, Orellana, Balboa, Solis.»

«Dar

Dulcinea?».

Dulcinea s-a arătat spaniolilor drept sinteza iubirii platonice, dorită de scriitorul León Hebreo, evreu spaniol expulzat în 1492 dimpreună cu ceilalți evrei, tâlmăcit de către Garcilaso de la Vega, zis Incașul. Cine să fie această faptură fără de pereche? Negreșit că ea nu e nimic altceva decât candela pe care și-o aprind spaniolii ca să nu se împiedice atunci când li se închide pădurea vieții.

A petrecut familia Cervantes zile plăcute. S-a născut la Valladolid noul principe Felipe, care va fi mai târziu Filip al IV-lea al Spaniei. Mizeria lui Miguel părea alungată ca o vrajă rea. Șapte ediții puteau să-l îndreptățească pe autorul lui *Quijote* de-a păși cu capul sus și chiar de-a zâmbi când auzea: «Uite-l pe Cervantes!» La Valladolid se dădeau multe serbări, se organizau lupte de tauri. Într-o noapte, când tocmai domneau pe uliță o pace și o tihnă ca niciodată, se auzi un strigăt de moarte. Coborâră să vadă cine era rănitul nu numai cei din familia Cervantes, ci și familia Garibay, care locuia perete în perete cu ei, precum și alte familii vecine. Lângă un podeț găsiră un om străpuns de pumnal. Se descoperi în cele din urmă că era don Gaspar de Expeleta. Cu destulă osteneală îl urcară până la locuința vecinei lor, Luisa de Montoya, aduseră un duhovnic și un chirurg. Cei din straja de noapte, dimpreună cu licențiatul Cristóbal de Villarroel, întrebă: «Cine-a fost ucigașul?» Tăcură cu toții, fiindcă nimeni nu-l văzuse; numai muribundul izbuti să se facă auzit: «Este marchizul de Falces».

Dar isprăvile de-acest soi nu le săvârșesc niciodată de-a dreptul marchizii, ci oameni tocmiți de ei cu leafă și plată. De pe urma declarațiilor unei bătrâne, toți locatarii casei deveniră suspecti și fură arestați, până și Miguel de Cervantes, fără să se țină seama de faima, de vârsta și de numele lui.

Procesul n-a lămurit altceva decât fanfaronada și

dezmățul mortului, amarez al unei femei măritate. Nici vorbă că promiscuitatea de prin casele vecinilor nu era oglindă de moravuri model, în vreme ce totul apărea mai curând ca un fel de roman picaresc, unde a mai ieșit la iveală că nici fetele din familia lui Cervantes nu prea erau ușă de biserică. În casa aceea locuiau tot soiul de țiitoare de-ale cavalerilor, și, ca să nu lipsească chiar nimic la toată adunătura asta, în odaia din pod se mai oploșise și o codoașă care făcea pe sfânta, o oarecare Isabel de Ayala. Cotoroanța, ca să nu fie denunțată, a denunțat ea mai întâi, și cum era, într-adevăr, acolo multă pritoceală și un du-te-vino de cavaleri de pe la curte, procesul a fost aproape trecut sub tăcere de către judecător, ca să acopere scandalul.

Când i s-a dat drumul din temniță lui Miguel de Cervantes, ai lui au hotărât cu toții să se întoarcă la Madrid.

Încă din 1606, întreaga Curte spaniolă se află din nou în capitala ei din centrul Spaniei. Tot ce va avea mai strălucit Spania acestui veac al XVII-lea, care abia se născuse, nu-l va datori nici gloriilor militare și nici dibăciilor politice, ci unor nume ca acelea ale lui Quevedo, Góngora, Argensola, Tirso de Molina, Guillén de Castro, Velez de Guevara, Cervantes, Alarcón, Mateo Alemán, Lope de Vega, Quiñones de Benavente, Antonio Mira de Amescua, Vicente Espinel. Și părintelui Mariana, și lui Hortensio Felix Paravicino, și lui Garcilaso de la Vega, zis Incașul. Avea să fie un veac pe care Calderón de la Barca îl va trăi aproape în întregime, fiindcă se naște în 1600, pentru a muri optzeci și unu de ani mai târziu. Un veac în care va înflori și teatrul și lirica și vor trăi, apropiați unul de altul, El Greco, Zurbarán, Velázquez, Murillo, Ribera, Valdes Leal, toți pictori străluciți. Și «secolul de aur» se va ivi într-un sătuleț aproape risipit lângă malul unui «ucenic de râu», care se numește Manzanáres. Miguel de Cervantes, în acel an al întoarcerii sale din Castilia Veche,

închiriază o casă pe Calle de la Magdalena, o căsătorește pe fiica sa, Isabelita, cu don Diego Sanz de Aguila și se pregătește să îmbătrânească.

De multă vreme se simte înclinat către credință. «N-ai vrea domnia-ta să faci parte din pioasa congregație a nevrednicilor robi ai preasfântului sacrament? Vor fi frați de-ai noștri și Espinel, și don Francisco de Quevedo, și marele Lope.»

Marele Lope! Într-adevăr, așa e, marele Lope de Vega! Când o să-i sosească gloria și lui Cervantes, o dată pentru totdeauna? Are 60 de ani. O s-o vadă peste puțin murind și pe sora sa, Andrea, aceea care-i amintea de măicuța lor Leonor de Cortinas. Continuă să meargă la San Felipe, sediul bârfelilor, se interesează de operele celorlalte talente, este prieten cu librarul de la Cuesta, trăiește mereu visând. După un an de căsătorie, Isabelita rămâne văduvă cu un copil, dar după un an de văduvie se căsătorește din nou cu don Luis de Molina, om de afaceri nu prea curate. Nașă este doña Catalina Palacios, un fel de mamă vitregă pentru fiica actriței Ana Franca, moartă la vremea aceea.

Cervantes și ai lui locuiesc acuma pe Calle del León, la parter. Sora sa, Magdalena, îl roagă din suflet: «Nu mai bea atâta apă». Dar lui Miguel îi e sete. «Nu te mai duce atât de des la adunările Academiei Sălbatică». Dar Miguel vrea să ducă o viață pe care să și-o trăiască din plin.

Calle del León era îmbălsămată de mireasma pâinii calde, ciubotarul bătea cu ciocanul, strigau sacagiul, fructăreasa, negustorul de ulcioare. Calle del León era, ca și Miguel, săracă, sânguincioasă și curată. Au început toți vecinii să-l cunoască pe scriitorul ciung. Pe acea uliță locuiau oameni din popor, cu inima deschisă și plini de prospețime, de aceea îi plăcea lui Miguel să se arate la fereastra zăbreliță, rămânând cu pana ridicată și ascultându-i cum trăiesc. Tot așa o fi ascultat, poate, cum îi era obiceiul, și în ziua aceea, când s-a pomenit cu

Francisco Robles la el acasă. Ce altă nouă amărăciune ascunde în mâna dreaptă? O carte? Da, o carte. Se numește: *Al doilea volum din Iscusitul Hidalgo Don Quijote de La Mancha, care cuprinde a treia sa ieșire și este a cincea parte din aventurile sale. Alcătuit de licențiatul Alonso Fernandez de Avellaneda, născut în orașul Tordesillas.*

Miguel simți că i se întunecă vederea. Cine era acel nou și tănuit vrăjmaș? N-a știut nici el, și nici noi n-o știm. Problema identificării autorului va fi unul din acele mistere literare care nu se vor lumina niciodată. Ce ceas rău! Nici n-au fost încă acoperite în întregime lipsurile bănești lăsate de vechiul comisar regal pentru rechiziții, când ginerele lui, o lichea, insistă să-i dea cei două mii de ducăți de zestre ai Isabelitei din banii pentru care Urbina a fost garant. Din toate părțile îl pândesc curse și necazuri. A vrut nefericitul să se adreseze Academiei Sălbatice, întemeiată de către don Francisco de Silva și funcționând ca loc de reuniune literară în palatul Păstrâna, pentru a căuta să afle cine ar putea fi ticălosul. Apariția celui *Quijote* apocrif era cunoscută acum de toți. N-a obținut altceva decât compătimire și tăcere. Ce nevolnic se simțea! Își publicase cele douăsprezece minunate nuvele exemplare și pe masa lui, în lucru, se afla partea a doua din *Don Quijote de La Mancha*. Tocmai acum să renunțe la ea, când Sancho era gata să pună mina pe o bună ocârmuire, și să mănânce după pofta inimii la nunta lui Camacho bogătașul, și să aibă de-a face cu duci și ducese, și să plece până și la Barcelona, unde să-i întâlnească pe adevărații cavaleri rătăcitori? Câte scene de-o nespūsă frumusețe eram cât pe ce să pierdem. Și ce povețe iscusite: «Să nu mănânci usturoi și ceapă, pentru ca prin duhoarea lor să nu-ți scoată în vileag bătărănia.» Duhoare de bătăran răspândea Avellaneda, duhoare de ființă răzbunătoare și spurcată. «Cine, cine poate fi?» Își frământa mintea Miguel de Cervantes, care niciodată nu

făcuse vreun rău nici unuia dintre scriitorii contemporani cu el. Sorbi o lungă înghițitură de apă. Ah, ce sete de moarte îi stârnea inima rănită!

«Eu, domnilor, simt că mă apropii cu pași repezi de moarte; lăsați gluma la o parte și aduceți-mi un duhovnic ca să mă spovedească și un notar ca să-mi scrie testamentul; căci în clipe de grea cumpănă ca astea nu-i de glumit cu sufletul omului.»

Să fi fost oare adevărat că el nu era cel care credea că este și să fi avut dreptate cei care luau în râs poezia și până și *entremés-elle* sale, păstrate într-o ladă, și publicate abia după aceea, în 1615? Își lăsă capul pe cărți. Se povestește că n-a auzit când a intrat un tânăr preot. Acesta îl atinse pe umăr. Cervantes ridică ochii. Lope de Vega, mișcat de astă dată, murmură: «Ce vi s-a întâmplat, fiindcă parcă plângeți, domnule Miguel de Cervantes?»

Lacrimile lui Miguel de Cervantes! Acum e un om bătrân; ce-ar avea mai bun de făcut decât să-i urce pe contemporanii săi în Parnas? A *să călătorie în Parnas* prefigurează ultimul său drum către glorie. Dar nu va pleca singur; mărinimos, îi umple de laude pe toți scriitorii și vorbește de sine însuși cu voioșie și cu haz. A lăsat în urmă vârsta bărbăției și încă mai caută un ocrotitor. *Călătoria în Parnas* a închinat-o lui don Rodrigo de Tapia, cavalier al ordinului de Santiago. Acesta este nici mai mult, nici mai puțin decât un mic Mecena, fiindcă n-are decât 15 ani, dar tatăl său este *consultor* al Sfântului Oficiu. *Nuvelele exemplare* vor fi închinat lui Pedro Fernández de Castro, marchiz de Sarriá, conte de Lemos, și tot lui și partea a doua din Don *Quijote* precum și *Qrelele încercări ale lui Persiles și ale Sigismundei*. De ce are mereu nevoie de un toiaș în care să se sprijine? Semn al vremilor, prea puțin luați în seamă sunt cei ce trudesesc în ogorul muzelor, au greutate în viață. Să ne gândim numai la jalnicele îndeletniciri la care și-a supus pana Lope de Vega pentru a-l măguli pe ducele de Sessa. Dar din asemenea

îndeletniciri Miguel a profitat cu mult mai puțin decât confratele său; e adevărat că nu și-a pierdut niciodată nădejdea pe care și-a pus-o în contele de Lemos, vicerege al Neapolelui. Cât ar mai fi vrut să se ducă și să trăiască la această curte unde străluceau cei doi Argensolas (Lupercio-Leonardo și Bartolomé) și poetul Mira de Amescua! De aceea, cu câțiva ani mai înainte a și solicitat acest lucru lui Lupercio de Argensola, dorind să se întoarcă în Italia tinereții sale, a cărei mireasmă o pierduse pentru totdeauna. Dar cei de la curtea din Napoli nu păreau dispuși să se încarce cu un om bătrân și sărac ca Miguel, așa că slujba a primit-o un fiu al poetului aragonez.

Da, niciodată n-a fost ușoară conviețuirea cu ceilalți scriitori. Se dă între ei o primejdioasă bătaie versificată, un fel de înveninare domnește în ambiția de-a se întrece între dâșii. Timp de mai mulți ani și-au azvârlit în cap unul altuia o sumedenie de sonete și de *coplas* cu versuri șchioape sau neșchioape – artilerie anonimă, care trecea din mână în mână, înveselindu-i pe toți. Și nu pare să fi fost Lope de Vega printre cei mai puțin dibaci dacă-i adevărat că de el este un sonet feroce împotriva lui Cervantes:

Cu le –, li –, la –, *eu mintea nu mi-o storc, nici știu de ești Cervantes, co –, sau cu –, știu doar că Lope-i Apolo, iar tu cal butcii lui, și-n chip de om, un porc.*

Vai, într-adevăr, Lope era un zeu triumfător în timp ce-și rotea în juru-i mantia de preot! Cine, însă, îl ataca? «Frate Lope, șterge-mi tu sone.» va scrie Góngora, dar Lope va crede mereu că Cervantes e făptașul, și în această *guérilla* de lucrături își petreceau timpul marile spirite de la curte, amestecând în bătălii meschinăriile lor literare.

Putea oare Miguel să-și afle refugiul în sânul familiei? Din 1608 are o nepoțică, pe care o cheamă Isabel, ca și pe fiica lui. I-o fi plăcând mult s-o aibă pe-aproape, dar nu o prea vede, fiindcă nici cu fiica lui, señora de Molina, nu se

află în bune relații, așa că am pierdut urmele acestei nepoate, și pe Cervantes îl vedem preumblându-se singur, cu pași din ce în ce mai oboșiți, oboseală care se întindea și peste Spania.

Saizeci și doi de ani! Vârsta cea blândă a bărbii argintii, senina bătrânețe se așază să-l însoțească. Au și început să-l salute vecinele cu un oarecare respect. Sora sa, Andrea, aproape o mamă pentru el, nu se mai află, cu buna ei povață, printre cei vii; în curând se va sfârși și cu doña Magdalena Mai rămân nepoata lui, doña Constanza, și cu soția lui. Cervantes a ținut să lase această însemnare despre el:

Din geniul meu mi-am făurit veșmântul cu care-n lume dulcea Q al a te a ieși să-și smulgă din uitare cântul.

*În D o **n** Q ui o **t** suflat-am desfătare spre inimi în alean și în mâhnire, la orice ceas și-orice împrejurare.*

*De-aceea prinde-n suflet să mă doară că mă văd singur în picioare; nu e copac de **reazăm** pentru a mea povară.*

Cu câtă noblețe stă să-și deșire rozariul jignirilor! O, acest copac care cu atâta inconștiență i-a fost refuzat, această glorie care va veni după ce va fi închis ochii! Mulți îi spun, cu brutalitate, că ei nu cred în versurile pe care le scrie și nici în comediile sale, lăudându-i numai proza*. Nu mică mângâiere a fost pentru Cervantes văzând că apare a doua parte din *Don Quijote de La Mancha*.

Cervantes e pregătit acum pentru moarte. Mai înaintea lui făcuse don Quijote acest lucru, fără a fi ajuns totuși la dezlegarea de vrăji a Dulcinei. Acum cavalerul e gata să încheie cu viața și n-o mai numește pe doamna cea fără de pereche, făurită toată din gânduri nemuritoare. S-a așternut tăcerea. Și ce-i mai trist este că începe să se cufunde în tăcere însăși Spania cea prost cârmuită, care nu mai are acum nevoie de eroi exaltați, nici de nebuni, aproape nici de iluzii, deoarece pare să se reîntoarcă de la aventurile ei prin istorie cu melancolia celor osteniți. În

ultimele clipe dinainte de moarte don Quijote își recapătă rațiunea. Își recapătă, sau își pierde rațiunea *lui* de a umbla, de a trăi?

Către ultima rațiune a existenței se îndrepta Cervantes. La un moment dat a călătorit până și la Esquivias, unde soția lui făcuse un testament dezmoștenindu-l. Poate o fi văzut și Toledo. «O, grea ca o stâncă, glorie a Spaniei 1» Cât o fi suspinat străbătând iarăși ulicioarele unde existența și astăzi încă alunecă atât de tihnit.

Sunt optzeci de kilometri între Toledo și Madrid. Soarele, ca de obicei, străpunge totul. Pe Miguel de Cervantes îl desfăta să vadă trecând berzele, al căror zbor era ca o scriere peste peisaj, îi plăcea să se uite la cărauși, cu șirurile lor de catări și de măgari, să petreacă cu ochii femeile care-și legau albele năframe deasupra gurii, după datina maură, spre a-și feri fața de soare. O fi dorit să adune în pupilele sale sângeriul pământului, muchiile argiloase ale dâmburilor și mai cu seamă poporul spaniol, țărani desculți, lăsați în părăsire de lăcomia celor cu nume răsunătoare, copii ai bulgărilor suri pe care ei i-au înnobilit cu atâta dragoste. Cel ce trece călare pe pământul toledan e un bătrân plin de noblețe și de distincție, purtând răsfrântă până în fundul sufletului imaginea frumosului chip pe care-l au fiii acestui pământ. Se povestește cum un student, aflând că omul cel vârstnic de pe cal nu e altul decât autorul lui Don *Quijote*, a coborât să-i sărute singura mână. Se mai spune că Madridul s-a îmbrăcat de sărbătoare pentru a primi pe împuterniciții regelui Franței veniți să pună la cale o cununie regească. Căutând ei să afle din ce trăia Cervantes, autorul lui Don *Quijote*, au întrebat cum era, și li s-a răspuns că era «bătrân, hidalgo și sărac». «Sărac? Dacă un om că el nu s-a îmbogățit din operele sale, ar fi trebuit să-l îmbogățească națiunea», au răspuns francezii. Totuși, un asemenea lucru nu s-a întâmplat.

Totul îi sosește prea târziu lui Miguel, până și ultimul protector, don Bernardo de Sandoval, arhiepiscop de Toledo, îl ajută târziu. La dovezile de bunătate ale acestuia, Cervantes i-a răspuns în ziua de 26 martie 1616:

«Acum câteva zile, preailustre domn, am primit scrisoarea senioriei voastre ilustrisime, și, odată cu ea, noi semne de mărinimie. Dacă răul care mă chinuiește ar putea să aibă leac, ar fi de ajuns să-l obțin din repetatele dovezi de favoare și de sprijin cu care mă copleșește ilustra domniei-voastre persoană; dar semnele clipei din urmă se întetesc într-atâta, încât cred că se va sfârși cu mine, nu însă și cu recunoștința mea. Dumnezeu să vă țină să săvârșiți mereu fapte atât de sfinte, ca să vă bucurați de rodul lor acolo, în stânta lui glorie, așa cum vă dorește preaplecatorul domniei-voastre serv, care vă sărută binefăcătoarele mâini.»

Această scrisoare este cel mai prețios tezaur, care premerge hotărârile solemne ale Academiei Regale Spaniole, în frunte cu don Ramón Menéndez Pidal, hotărâri luate cu privire la limba noastră, îmbogățită de graiul a douăzeci de națiuni cu o singură patrie idiomatică.

Și setei de viață i-a luat locul setea de moarte. Se sfârșea cu inima lui Cervantes. Câte încercări n-au apăsât pe zvâcnirile ei! Și câte amintiri. Acea Italie unde nu i-a mai fost dat să se întoarcă. și ciotul lui dus la piept care spunea «Lepanto» Ah, câtă sete! Pirateria, Algerul și cei ce l-au luat captiv, evadările, lanțul, greutățile, călugării care l-au răscumpărat, și sărutul pe pământul patriei la întoarcere. Ah, câtă sete! Își mai amintește și de doña Leonor, atât de inteligentă, și de chirurgul cel surd don Rodrigo, și mereu întâmpinând sete și foame în adâncul sărăciei sale. Portugalia cu Galatea și cu Ana Franca, dragostea care l-a hărțuit. Apoi înstărita din Esquivias, oamenii din La Mancha și din Toledo și din Andaluzia. Ce sete îi e mereu de Spania! Și ce foame! Câtă nevoie de dreptate! O defilare de sate, de oameni. Va cânta fără istov,

izvor al torturilor sale de strângător de biruri care-i despoaie pe cei sărmani. Poetii cei trufași cu bietul ciung plin de bunătate. Câtă sete de prestigiu a simțit mereu! Și un singur cotlon plăcut în toată existența lui: temnița din Sevilla. «Ah, Isabel, fiica mea, dă-mi apă!»

S-a ridicat de pe pernele care aveau privilegiul de a-i susține capul pentru a scrie cuvintele de închinare la *Persiles*, gândind că așa vor fi ocrotiți, ai săi după clipa de grea cumpănă a morții:

«Ieri am primit extrema oncțiune și astăzi scriu aceasta: timpul e scurt, neliniștile cresc, speranțele scad, și cu toate acestea îmi mai duc viața peste dorința ce-o am de-a trăi» Dorință de-a trăi! Și-a încheiat la 19 aprilie 1616 cuvintele de închinare către contele de Lemos, și le-a semnat la Madrid: «Serv al excelenței-voastre, Miguel de Cervantes».

Cavalerul e acum gata să-și dea obștescul sfârșit, «deoarece lucrurile omenеști nu dăinuie veșnic. și asta se întâmplă îndeosebi cu viețile oamenilor, și deoarece viața lui don Quijote n-avea niciun înscris din partea cerului ca să nu-și oprească curgerea, îi sosi și lui sorocul și veleatul tocmai când nici cu gândul nu gândea...» Sfârșise don Quijote în bună pace cu rătăcirea minții sale; în pace muri și Miguel de Cervantes. Toate făpturile închipuirii sale sunt de față. Toate au venit să șteargă fruntea cea înaltă care le-a zămislit, frunte curată și boltită, așa cum a lăsat-o în portretul său Juan de Jáuregui. Toți sunt de față. Până și Rocinante și asinul se arată spre a vedea glorioasa agonie. Da, agoniza don Quijote înăuntrul lui Miguel: «Iartă-mă, dragul meu, de prilejul ce ți l-am dat de-a părea tot atât de smintit ca și mine, făcându-te să cazi și tu în greșeala mea, și anume în credința că s-au aflat cavaleri rătăcitori pe lume.»

Plângea Sancho cu toată fața lui bucălată: «Vai, stăpâne, nu mai muri, ci ascultă povața mea și mai trăiește încă o sută de ani, fiindcă cea mai mare nebulie pe care

poate s-o facă un om în viața lui este să se lase să moară».

Zâmbi în anticamera morții Miguel de Cervantes. Ce de prieteni credincioși: până și preotul Francisco Martinez Mansilla. Ah, ce mărinimoși sunt vecinii că au venit să îngenuncheze și să-i ureze o moarte ușoară! «Luați-o mai cu binișorul, domnilor, fiindcă-n cuibul de mai an nu prinzi pui de ciocârlan.»

Doña Catalina a venit și ea să-și vadă bărbatul în clipa cea grea a morții, după cum a venit și Isabel, fiica dragostei lui. Amândouă au crezut că omul cel vârstnic le zâmbea lor, dar nu, bătrânul paladin al sărăciei zâmbea către Dulcinea cea impalpabilă și făurită din cele mai frumoase cuvinte ale graiului castilian. Apoi Dulcinea l-a luat de mână, și s-au pierdut amândoi ca un fum.

Când călugării din venerabilul Ordin Terț al Sfântului Francisc și-au luat sarcina de-a îngriji de ilustrul defunct, l-au dus să-l înmormânteze în Mănăstirea Trinitarilor. A fost de ajuns și încă prea mult o mică ceremonie. Poate din umilință, nici lespede nu i-au pus, așa încât nimic n-a dat de veste unde odihnea după grelele sale încercări pământești părintele atâtor frumuseți. Dar nu era nevoie. Ca într-o alegorie de Calderón de la Barca, poet ce începea să se înalțe, Gloria și Faima vor avea să poarte de-atunci și pentru totdeauna numele lui Miguel de Cervantes.

MARÍA TERESA LEÓN

PARTEA ÎNTÂI

Traducere de *Ion Frunzetti*

DUCELUI DE BÉJAR

Marchiz de Qibraleón, conte de Benalcázar y Bañares, viconte de La Puebla de Alcocer, Domn al orașelor Capilla, Curiei și Burguillos.

Cu deplină încredere în *primirea bună și cinstea* pe care o face Excelența-Voastră atâtor soiuri de cărți, ca un principe înclinat a fi protectorul artelor frumoase, mai cu seamă al aceloră din ele a căror noblețe nu se înjosește să slujească vulgului ori să-i fie spre câștig, m-am hotărât să-l

dau la lumină pe «Iscusitul hidalgo Don Quijote de La Mancha», la adăpostul *numelui ilustru al Excelenței-Voastre*, pe care o implor, cu toată smerenia cuvenită unei atât de mărite fețe, să *primească bucurosi* a-l lua sub aripa sa ocrotitoare, pentru ca, la umbra acestui nume, opera, chiar lipsită de prețioasele podoabe ale eleganței și erudiției ce înveșmântă de obicei operele ticluite în cuhnia oamenilor cu mare, știință de carte, să îndrăznească a înfrunta, sigură de sine, judecata acelora care, nepăzind limitele impuse de ignoranța lor, au obiceiul să condamne, cu mai multă asprime decât dreptate, munca altora: căci de-o fi să-și plece înțelepciunea Excelenței-Voastre urechea spre cinstita rugă ce-i fac, am credința că n-ar disprețui puțină însemnătate a acestei atât de umile slujbe.

MIGUEL DE CERVANTES SAAYEDRA

PROLOG

Cetitorule lipsit de alte treburi, și fără să mă jur m-ai putea crede că tare-aș vrea să fie cartea asta, ca una ce-i odrasla minții mele, cea mai desfătătoare și mai înțeleaptă din câte s-ar putea închipui. Dar n-am avut cum face eu de-a-ndoaselea decât cer legile naturii, că-n sânul ei făptura toată naște doar ce-i seamănă. Așa că, la ce să fi putut da ea naștere, așa de stearpă și de lipsită de orice șlefuială a culturii cum îmi e biata minte, dacă nu istoriei unui plod uscat ca acesta, ațos și plin de toane și de hachițe, avanbătut de gânduri felurite, ce n-au trecut nicicând altcuiva prin cap, cum se și potrivește să se nască un prunc a cărui zămislire s-a petrecut în temniță, unde-i la el acasă orice neajuns și unde-și fac cuibar toate zvonirile lugubre?

Răgazul tihnei, pacea deplină a locului, întinderea îmbietoare a câmpiei, seninul cerului ori susurul izvoarelor și duhul împăcat, au deopotrivă merit dacă muze chiar mai sterpe se-arată rodnice și dau luminii lumii feți care s-omple de uimire și de har. Se întâmplă câte unui tată să aibă un fecior urât și neînzestrat în niciun fel, și dragostea ce-i poartă să-l orbească atât, cât să nu bage de seamă ce

de lipsuri are, ba să-i mai socotească și drept mintoșenie ori drăgălășii cusururile, vorbindu-le cu mulțumire amicilor despre ele, ca despre tot a titea haruri și daruri ale celui vlăstar. Dar eu, care, cu toate că par tatăl drept, nu-s decât tatăl vitreg al lui Don *Quijote*, nu vreau să fac cum face toată lumea, și nici cu lacrimile în ochi să mă rog ție, cum fac alții, iubite cetitor, să ierți sau să te faci a nu fi băgat de seamă ce neajunsuri vei găsi acestui fiu al meu, căci tu nu-i ești nici rudă nici prieten, și capul ți-e la locul lui pe umeri, avându-ți ca și cel mai dăruit de ceruri, liberul tău arbitru; nu stai la ușa altuia să ceri pomană, și ești, la urma urmei, stăpân în casa ta la fel cum regele-i stăpân pe birul convenit Cezarului, și nu-i nicio nevoie să-ți aduc aminte eu de vorba știută, care zice: «în casă la mine domnesc cum se cuvine; și sub oghialul meu de-mi intră și vlădica dă de greu!»

Tot lucruri care te absolvă în ochii mei și te slobod de orice obligație și de orice cuviință, așa că poți să zici de povestirea asta tot ce ți-o place, fără de temerea c-ai să te vezi hulit pentru c-ai vorbit – o de rău, nici răsplătit pentru tot binele pe care poate ai avea a-l spune pe socoteala ei.

Atâta doar că aș vrea să ți-o dau în mână goală-goluță, fără podoaba unei precuvântări, ca și fără de cea a nenumăratelor pomelnice de sonete, epigrame și elogi, ce-n chip obișnuit sunt puse la începutul cărților, pentru că tot ce aș ști să spun este că, oricâtă muncă m-ar fi costat s-o alcătuiesc, n-a fost mai mare decât cazna de-a scrie prefața pe care-o ai sub ochi. De câte ori n-am luat în mână peana ca s-o aștern pe hârtie, și de câte ori n-am lăsat-o, neștiind ce să scriu! Și stând eu o dată așa, nehotărât, cu hârjtia dinainte și peana după ureche, cu coatele pe masă și cu capul în pumni, tot frământându-mi creierii ce-ar fi cu cale să scriu, îmi intră pe nepusă masă în odaie un prieten de-al meu, om firoscos și plin de duh, care, când mă văzu așa de dus pe gânduri vrei să știe din ce pricină; și cum n-aveam niciun motiv să i-o ascund, îi spusei că-mi băteam

capul ce prolog să dau istoriei lui Don *Quijote*, și că-n așa hal mă înfuria gândul acesta, că bucuros m-aș fi lăsat păgubaș să mai fac vreun prolog, și chiar să mai dau la lumină isprăvile acestui cavaler de neam atât de înalt.

— Căci, cum vrei dumneata să nu-mi fie teamă de ceea ce va zice venerabilul legislator care e vulgul, când va vedea că, după atâția ani de când tot dorm în tăcerea uitării, apar acum, împovărat de vârstă, cu o legendă mai seacă decât un strujan, în care nici vorbă nu poate fi de iscusința născocirii, scrisă într-un stil meschin, săracă în concepte și lipsită de erudiție și de înțelepciune, fără de adnotări pe margine și fără comentarii la sfârșitul cărții, cum văd că sunt alcătuite altele, chiar dacă-s cărți de povești, mirene, da-s burdușite până-n gât cu sentințe din Aristotel, din Platon și din toată liota filosofilor, încât îi lasă cu gura căscată pe cititori, iar pe autori îi fac să treacă drept oameni peste măsură de citiți, de docti și de-meșteri în ritoricească iscusință? Darmite când se mai apucă să și citeze din scriptură?! Juri că-s niște Simți Toma, doctori ai ecleziei nu alta; atât de ingenios se pricep să păstreze conveniențele încât într-un colț mi-ți zugrăvesc un îndrăgostit cu mintea risipită, și-n altul mi-ți toarnă o drăguță de predică preacreștinească, că-i mai mare plăcerea s-o auzi sau s-o citești, de drag nu alta! De toate astea va fi lipsită cartea mea, că n-am de gând nici s-o adnotez pe margine și nici s-o comentez la sfârșit, și cu atât mai puțin știu după ce autori m-am luat când am scris-o, ca să-i pot înșirui la început, cum face toată lumea, după literele alfabetului, începând cu Aristotel și terminând cu Xenofon, ori cu Zori și cu Zeuxis, cu toate că unul era doar bârfelnic, și celălalt pictor, nu scriitor. Au să-i mai lipsească săracei mele cărți și sonetele de la început, sau cel puțin n-o să aibă sonete ai căror autori ar fi ducii, marchizii, conții, vlădicii, curtezanele sau poeții cu faimă ce-a înconjurat tot rotocolul pământului; chiar dacă, de-ar fi să le cer eu, sonetele astea, câtorva prieteni de drept,

știu bine că mi le-ar da, ba încă așa de bine scrise, că nu le-ar putea sta alături altele, chiar dintre ale acelorora cu nume mare în Spania noastră. În sfârșit, domnul și prietenul meu - urmai - mă bate gândul să-l las pe seniorul don Quijote îngropat în arhivele lui din La Mancha, până când cerul va fi să trimită pe cel care să-l împodobească bogat cu toate câte-i sunt de trebuință, căci eu mă aflu neînstare să le dau de capăt, nevolnic și puțin știutor de carte cum sunt, mai cu seamă că-s mișel din fire și leneș când e vorba să tot caut prin autori care să zică ceea ce eu mă știu spunând și fără ei. De aici nehotărârea și aiureala în care m-ai găsit; că nu puțină pricină-i, ca să mă aducă în starea asta, tot ce m-ai ascultat spunându-ți.

Lucruri pe care auzindu-le prietenul meu, numai ce-și dete o palmă peste frunte și, izbucnind într-un hohot de râs, îmi spuse:

— Pe Dumnezeuul meu, că abia acum ajung să-mi dau seama cât mă înșelam de atâta amar de vreme de când te cunosc, și de când te-am socotit om înțelept și cu chibzuință în tot ceea ce faci! Când colo, ce văd acum e că de la tine și până la înțelepciune e cât de la cer la pământ! Cum e cu putință ca o treabă ca asta, un fleac de i-ar găsi leac și copiii, să aibă, pentru o minte coaptă ca a dumitale, tăria de-a te absoarbe și aiuri, când ești deprins, ba chiar călit, de atâta hrintuială și de atâtea frământări, din pricina unor greutăți mult mai mari și adevărate? Pe cinstea mea, toate astea nu-ți vin din lipsă de iscusință, ci din belșug de lene și din secetă de judecată. Vrei să vezi dacă-i adevărat ce-ți spun? Fii cu băgare de seamă și ai să pricepi cum toate greutățile astea ale dumitale mi ți le răstorn cât ai bate din palme, și aflu leac la toate neajunsurile câte zici că te fac să fii dus pe gânduri și înfricoșat până-ntr-atâta încât să te lehămetească a mai da la lumina zilei istoria faimosului dumitale don Quijote, oglindă și far călăuzitor al întregii cavalerii rătăcitoare!

— Spune, îi întorsei eu vorba la auzul celor ce-mi

spunea, în ce chip gândești c-ai putea să-mi umpli la loc burduful golit al fricii, și să lămurești haosul gândurilor mele, confuze, scoțându-le limpezi ca lumina zilei?

La care el zise:

— Cel dintâi lucru pentru care te nelinișteai, adică în privința sonetelor, epigramelor sau elogiilor ce-ți lipsesc de început de carte, și care trebuie să fie scrise de oameni cu greutate și cu titluri, poate fi lecuit dându-ți dumneata singur osteneala să le faci, fiindcă după aceea le și poți boteza, punându-le orișice nume ți-ar veni poftă să le pui, și făcându-i fie feciori ai preotului Juan de las Indias, fie ai împăratului de Trapezunt, de care știu eu că scrie undeva că au fost poeți faimoși; și chiar de n-ar fi fost, și s-ar găsi niscăi pedanți de licențiați care să te muște pe dindărăt și să clevetească pe seama acestui adevăr, să nu-ți pese nici de doi bani, fiindcă și de-ar fi să te dovedească de mincinos, tot - n-o să-ți taie mina cu care-ai scris ce-ai scris! Iar când e vorba să dai, pe marginile foilor cărții, citate din cărțile și autorii de unde ți-ai scos sentințele și maximele pe care le-ai vârât în povestire, n-ai decât să faci în așa chip încât să se potrivească niscăi sentințe lătinești pe care le știi din cap, sau cel puțin care să nu te coste multă osteneală de-ar fi să le cauți, ca spre pildă, când e vorba de libertate și robie:

Non bene pro toto libertas venditur auro 1.

Și pe loc, pe margine, să-i arzi un «Horațiu» sau un «cine l-o fi spus». De vine vorba despre puterea morții, numaidecât să sari cu:

Pallida mors aequo pulsat pe de pauperum tabernas, Regumque turres. 2

Dacă vine la rând prietenia și dragostea, pe care Dumnezeu poruncește să le ai și pentru vrăjmaș, dă o raită fără să mai aștepti prin Sfânta Scriptură, lucru pe care l-ai putea face chiar și fără prea multă băgare de seamă, și să citezi cel puțin cuvintele lui Dumnezeu în persoană: *Ego autem dico vobis: diligite inamicos vestrosă*. Dacă vine

vorba de gânduri necurate, dă-i zor cu Evanghelia: *De corde exeunt cogitationes*

1 Libertatea nu se vinde nici pentru tot aurul [din lume] (în limba latină în original).

2 Palida moarte bate cu aceeași lovitură de picior și la colibeile săracilor, și la turnurile regilor (*Horățiu*, Ode, cartea I, oda IV); (în limba latină în original).

2 Eu, însă, vă spun vouă: iubiți pe vrăjmașii voștri (în limba latină în original).

malae 1. Iar dacă deplângi nestatornicia prietenilor, îl ai la îndemână pe Cato, care o să-ți servească distihul lui:

Doñee eris felix, multos numerabis amicos.

*Tempora și fuerint nubila, solus eris*2.

Și, cu lățineasca asta și altele ca ea, te-o ține lumea drept grămatic, dacă nu și mai sus, că nu-i puțină cinste să fii și nici de puțin folos nu-i în ziua de azi. Cât despre comentariile de la sfârșitul cărții, nu încape îndoială că le poți face, și iată cum: dacă-i spui în cartea dumitale vreunui gigant pe nume, fă-l să fie gigantul Golias, și doar cu treaba asta, care nu te costă cine știe ce, ți-ai făcut rost de un coșcogea comentariu, fiindcă n-ai decât să pui acolo: *Qigantul Qolias sau Qoliath: filistinul pe care păstorul David l-a ucis cu un bolovan, în valea Terebintului, după cum este povestit în Cartea Regilor, în capitolul*. În care vei găsi dumneata că e scris.

După asta, ca să te arăți om învățat, erudit într-ale umanioarelor, și cosmograf, fă în așa chip încât prin istoriile dumitale să se strecoare numele râului Tajo, și-ai să te vezi într-o clipită îmbogățit cu altă faimoasă adnotare, fiindcă n-ai decât să pui: «*Riul Tajo a fost numit așa de către un rege al Spaniei; își are izvorul în cutare loc și moare în marea Occean, sărutind zidurile faimoasei cetăți a Lisabonei, și se crede că duce nisipuri de aur în valuri* etc. Dacă vorbești de hoți, ți-aduc eu pe tavă povestea lui Cacos, că o știu pe de rost, iar de-i vorba de muieri deocheate, hop cu episcopul de Mondonedo, care ți

le împrumută pe Lamia, Laida și Flora, prin care poți să câștigi credit mare, comentându-le. Ai de-a face cu cruzimi? Ovidiu ți-o servește pe Medeea; vrei vrăjitoare și farmazoane? în Homer o afli pe Calipso și în Virgiliu pe Circe. E rândul căpitanilor viteji de oști? însuși Iuliu Cezar ți se va preda pe sine în comentariile lui.

1 Din inimă ies gândurile cele rele (în limba latină în original).

2 Cât timp vei fi fericit, vei număra mulți prieteni.

Dacă timpurile îți vor fi neprielnice, vei fi singur. (în realitate versurile citate sunt din *Ovidiu*, Tristele, elegia VI); (în limba latină în original).

Iar Plutarh poate să-ți dea o mie de Alexandri! De sen-tâmpă cumva să se vorbească de dragoste, cu toscana de două parale pe care o rupi poți să dai ochi cu León Ebreul 1 care să te-ndestuleze cu asupra de măsură. Și dacă n-ai chef să te preumbli prin țări. străine, îl ai acasă la tine pe Fonseca 2, *Del Amor de Dios*, ce închide tot ce ți-ai putea dori, nu numai dumneata ci și cel mai iscusit născocitor, în această privință. Hotărât lucru n-ai altceva de făcut decât să te-ngrijești a-nșira numele acestea, și să atingi, în povestire, povestirile de care am vorbit aici, iar sarcina adnotărilor și comentariilor las-o pe seama mea, că să mă ia dracu' de nu-ți umplu toate marginile filelor și de nu-ți viu de hac la patru fascicule *in-folio*, la sfârșitul volumului, înțesate.

Și acum hai să ne întoarcem la citarea autorilor, puși în fruntea altor cărți, și care lipsesc din a dumitale. Nu-i leac mai ușor de găsit bubei ăsteia, căci n-ai decât să cauți o carte care îi înșiră pe toți, de la A la Z, cum zici. Și chiar alfabetul acesta îl poți pune în cartea dumitale fiindcă, oricât s-ar vedea ea, minciuna, de la o poștă, cum n-ai nicio nevoie să te folosești de ei, totuna ți-este; și poate se mai află vreunul destul de naiv incit să creadă că pe toți i-ai folosit în istoria dumitale, simplă ca bună ziua. Iar de-ar fi să nu-ți servească altfel, catalogul acesta lung

de autori, ți-o sluji cel puțin ca să dea de la bun început autoritate cărții. Cu atât mai mult cu cât, cine-o să se apuce să cerceteze dacă te-ai luat după ei sau dacă nu te-ai luat după ei, când

1 După adevăratul său nume, Iuda Abravanel, poet și filosof evreu, portughez la origine; care a trăit în Italia pe la sfârșitul veacului al XV-lea și începutul celui următor. Este cunoscut, mai cu seamă, prin lucrarea sa filosofică din 1502 intitulată *Dialoghi d'amore* (Dialoguri despre iubire) în care dezvoltă direcția de gândire a Academiei Platonice din Florența. Carte de mai multe ori tradusă în castiliană în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

2 *Pedro de Fonseca* (1528 - 1599), supranumit *Aristotelul portughez*, filosof și teolog portughez, care, împreună cu compatriotul său, Molina, a inițiat acea *scientia media* (știința mijlocie), doctrină ce urmărește să împace cele două vederi teologice antagoniste, a *predestinării* și a *liberului arbitru*. Este confundat adeseori cu Fray Cristóbal de Fonseca, monah augustinian, autor al unui tratat similar, tipărit în 1592.

nu-i iese nimic din asta? Și pe deasupra, la urma urmei, dacă-mi dau eu bine cu socoteala, cartea asta a dumitale n-are nevoie de niciun lucru dintr-acelea de care zici că-i lipsesc, fiindcă toată nu-i decât. O înjurătură îndreptată împotriva cărților de cavalerie, de care habar n-avea Aristotel, iar Sfântul Vasile-cel-Mare nu le-a luat în discuție cum nici Cicero n-a ajuns la ele, iar exactitățile adevărului istoric nu i se pot cere unei cărți de năzdrăvăanii fabuloase, după cum nu i se pot cere nici indicații astrologice, și nu-i sunt de vreo însemnătate argumentațiile geometriei, ori refutarea argumentelor celor retoricești; n-are de ce să propovăduiască nimănui nimic, amestecând pentru asta omenescul cu dumnezeiescul, amestec de un soi ce nu îmbracă bine judecata nici unui creștin cu scaun la cap. Singură imitația îi poate fi de folos în ceea ce vrea să cuprindă, fiindcă, cu

cât va fi ea mai desăvârșită, cu atât mai reușit va fi ceea ce e de scris. Și cum scrisul dumitale nu țintește mai sus decât să ruineze autoritatea pe care o au în lume și trecerea de care se bucură în ochii mulțimii cărțile de cavalerie, n-ai de ce să umbli cu cerșitul ca să culegi sentințe de-ale filosofilor, sfaturi din Scriptură, fabule de-ale poezilor, orații de-ale ritorilor, minuni de-ale sfinților, ci doar să ai grijă s-o scoți la capăt cu vorbe pline de miez, cinstite și la locul lor, ca fraza să-ți fie bine răsunătoare, sărbătorească, și colorată cum se cuvine în tot ce-ai năzui și ți-ar sta în putință să așterni în scris, dând de înțeles ce-ai vrut să spui fără să-ți întuneci ori să-ți încâlcești prin vorbe gânduh. Fă în așa fel încât, citindu-ți povestea, cel melancolic să moară de râs, cel veșnic pus pe glume să-și sporească și mai mult hazul, naivul. să mu se plictisească, priceputul să se minuneze de iscusința născocirii, cel grav să n-o disprețuiască și nici cuminiții să nu se lipsească de a o lăuda. Într-adevăr, dacă ți-este ținta să dai de pământ cu arsenalul prost alcătuit al cărților ăstora cavaleriești, urâte de atâția și suite în slăvi deși mai mulți, dacă asta țintești, nu la puțin lucru ai țintit!

În mare tăcere stăteam să ascult tot ce-mi spunea prietenul, și într-așa chip se întipăriră în mine spusele lui că, fără să le mai pun în discuție le-am luat drept bune, și mi-a venit chef să fac din ele chiar precuvântarea, în care vei vedea, gingaș lector, înțelepciunea acestui prieten al meu, și ce noroc am avut să găsesc, chiar când aveam mai mare nevoie, asemenea sfătuitor, precum și cită desfătare îți va da ție să afli aici, spusă pe șleau și fără ocolișuri, istoria faimosului don Quijote de La Mancha, de câte toți locuitorii districtului Montielul-de-Câmpie au părerea c-a fost cel mai cast dintre îndrăgostiți și cel mai viteaz cavaler ce s-a văzut de atâția ani încoace pe meleagurile acelea. Nu vreau să laud serviciul pe care ți-l fac aducându-te la cunoștința unor atât de vestite și de ținute în cinste fapte cavaleriești, dar mi-ar plăcea să-mi fii

recunoscător c-ai ajuns să-l știi și tu pe vestitul Sancho Panza, scutierul, în persoana căruia, pe câte mi se pare mie, îți dau puse sub cheie comorile tuturor harurilor scutierești, câte sunt răspândite în noianul de cărți deșarte de cavalerie.

Și cu asta, să-ți dea Dumnezeu sănătate, și să nu mă uite nici pe mine. *VALE!*

CĂTRE CARTÉA

Lui don quijote de la mancha.

Urganda cea Neștiută.¹

Dacă vrei să treci drept bu –, (nă,)

Carte, și să plăci citi –, (tă,)

Să nu-i crezi pe imbeci (În)

Care-ți foarfecă, zor, spu. (sa.)

Unde-și bat tâmpiții cu –, (ta,)

De socoți că n-ai ce fa –, (ce,)

Ai să vezi că nici cioca (nul)

Nu izbește-n cap tot cu (lui.)

Chiar de-ar fi să-și muște mî (na)

Ca s-arate cât le pa –, (să)

Știe-o lume că-n copa (cui)

Falnic, afli umbra sfi... – (...ntă!)

În Béjar, steaua ta bu (nă)

Trunchi umbros în cale-ți scoa. (te.)

Prinți de sânge dă drept roa –, (de)

Și-înflorește-n el un Du – (ce!)

E un Alexandru-al vre – (mii!)

Vin sub umbra-i! îndrăznea (la)

1 Vrăjitoarea *Ur ganda* a fost prietena și protectoarea lui Amadis de Gaula și se numea «*La Desconocida*» pentru motivul că avea obiceiul să se preschimbe în fel și chip, inducând în eroare pe adversari asupra prezenței ei în luptele lui Amadis.

Ți-e chiar de Noroc dicta – (tă!)

Povesti-vei de manche (gul)

Cu-aventuri faimoase-n iū, (me,)

Care tot citind bucoa (une)
Și-a scrântit amarnic ca (pul:)
Arme, cavaleri și dra (gosti)
L-au înnebunit cu to (tul)
Ca pe Orlando furio (sul!)
Ca și Orlando-nnamora -, (tul,) *
Și-a-nchinat pe viață bra (țul)
Dulcinei din Tobo. (sp.)
Hieroglifă năzdrăva (ne)
Nu-ți grava pe scut și ar (me:)
Cine-n lume e fățar (ale)
Nimeni nu-i mai calcă prea. (gul.)
De-i umilă dedica (ți-a)
Cinicii pe loc vor spu (ne)
— «Ce Don Alvaro de Lu -, (na,)»
«Ce-Anibal Cartagine -, (zul,)»
«Ce rege Francisc al Fra -, (nței,)»
«S-ar jeli-njurând Fortu?» (na?"")
Deci, cum cerul nu-ndura (l-a)
Tuciuriu să-ți fie chi (pul)
Și să pari un Juan Lați -, (no,)
Nu pe latinește-i tra - (ge!)
Să nu-mi faci pe mascara -, (un,)
Dându-i cu filozofe (le)
Că-ți întorc pe dată na (sul)
Cei ce știu ce-nseamnă pea -, (na,)
Și-or să-ți strige verde-n fa (că:)
«Ce ne iei cu florice?" (le?"")
Nu te pierde-n flori degea -, (ba,)
Nu vorbi de ce n-ai ști (re)...
Căci de intri-n vieți străi -, (ne,)
Poți să-ncurci al naibii trea - (ba!)
Capătă dupăci în cea (fă)
Cei ce fac pe firoscu. (și-i.)
Dar tu foc dă-ți la sprâncea (nă)
Ca să vezi mai bine cu o -, (chii,)

Și să nu-ți scoți de sub tea (scuri)
Tot dobânzi la vreo neghio - (bie!)
Bagă seamă că-i prosti (e)
Să iei singur piatra-n mi (nă)
Și să-ți spargi chiar tu geamii (cui)
Vrând să-ți bombardezi veci (nul)
Pună-și plumb la tălpi, minto - (sul!)
Căci acel ce scrie flea (curi)
Ca să râdă-n piețe plea (va)
Nu-i de-un fel cu scriito - (rii!)

Amadis de Qaula către Don Quijote de La Mancha
Sonet

Tu, care-ai imitat de voie traiul Ce-am dus, disprețuit
și singur, lângă Peretele de stean din Stearpa Stâncă, în
iad schimbată, când fusese raiul!

Tu, cel ce te-adăpași din ochii-ți, încă Mai din belșug
ca mine, pe când straiul Cămașa de căinți ți-a fost, și-alaiul
Doar arborii, privindu-și cum mănâncă

Pe țărână, rodul țării, suzeranul:

Poți liniștit să fii, căci telegarii Cât Phoibos o să-și
mâne pe țarie.

Avea-vei nume de viteaz, și larii Slăviți ți-or fi, și
patria, - n tot anul.

Iar autoru-ți gloria va s-o știe!

Don Belianis de Grecia lui Don Quijote de La Mancha
Sonet

Tăiam, scurtam, zdrobeam, făceam, dregeam.

Cum niciun cavaler n-a dres pe lume.

Viteaz și hâtru, - avui măreț renume:

Mii de jigniri plăteam și răzbunam.

Hrăanii cu fapte faima unui neam.

Fui bun ibovnic, ca să-mi spun pe nume.

Orice uriaș mi-a fost pitic de glume.

Și-n luptă dreaptă vajnic mă băteam.

Țineam îngenuncheat în praf norocul Căci apucasem
temerea de cocul Ce face ca pe mări să piară flote.

Pe cornul lunii mi-am înscris povestea.

Pe veci de veci. Dar sunt cu toate-acestea Pizmaș pe
faima-ți, mare Don Quijote!

Señora Oriana către Dulcinea del Toboso Sonet

O, Dulcinea, dacă mi-ar fi scos o Măiastră zână-n
drum chiar satul care Ți-e patrie, din Miraflor pe mare
Veneam să schimb azi Londra pe Toboso.

Lui Don Quijote să-i fi dat chemare.

Să fi putut fi pentru acel colos o Icoană-n lupte, inima
mi-a ros-o Dorință, vie fără de-ncetare.

De-aș fi scăpat și eu la fel de castă Lui Amadis din
brațe, cum putut-ai Cu-al tău curtenitor hidalg Quijote.

Azi n-aș ști ce-i invidia nefastă.

M-ar bucura, nu m-ar jigni, plăcuta-i Tovărășie, dând
plăcerii cote.

*Qandalin, scutier al lui Amadis de Qaula, lui Sancho
Panza, scutierul lui Don Quijote*

Sonet

Salut, bărbat faimos, ce-a vrut Norocul să-mbraci pe
lume scutierești veșminte.

Și-a fost cu tine darnic, - cum dezmințe Doar faptul
că-ți aflași acum sorocul.

Ca secera și bâta să ia locul Cavalereshi; spade
dinainte.

Blândețea ta făcu, și-a dat cuvinte Pe cei trufași să-i
certe sărăntocul.

Îți pizmuiesc și numele și-asinul!

Desagilor tăi plini le port invidie.

C-au dovedit cumințea ta prudență.

Salut, o Sancho, iar! Ast vers închinu-l.

Căci ție doar hispanicul Ovidie 1 Cu o pleasnă-n
ceafă-ți face reverență!

1 Clemencia socotește că prin «Ovidio español»,
Cervantes se califica pe el însuși.

*De Donoso (cel înzestrat), poet împănat, lui Sancho
Panza și lui Rocinante*

Lui Sancho Panza

Sancho Panza sunt: scutiè (rul)
Cavalerului Quijo (te)
Darnic foarte s-am onö -, (ruri,)
Țin la fel să-mi scap și pié - (le-a!)
Căci tăcutul Villadiè -, (go,)
Tot secretul diplomă -, (tic,)
Ni i-a spus: să știi la vrè (me)
Să dai birul cu fugă - (rii!)
Așa-i scris în Celești -, (na,)
Carte ce-o socot divi (nă)
Căci cuprinde-ntreg urnă. (nul.)

Lui Rocinante:

Rocinante-s eu: faimö -, (sul,)
Geamăn marelui Babiè. (ca.)
Pentru păcatele me (le)
Călăritu-m-a Quijo (te)
Veșnic tot cu burta gcă -, (ta,)
Rar am luat în gură-o boa (bă)
De ovăz. Iar fân sau pă (le)
Am văzut, cât Lazari (Ho)
Ce fura cu paiul vi (nul)
Orbului, prin fundul că! (lei!)

Orlan do-furiosul, lui Don Quijote de la Mancha
Sonet

De n-ai fost par 1, mai 'nalt ești decât parii.

Căci între mii de *pari* puteai fi par.

1 *Par* sau *pair* - unul din cei 12 «egali», marii palatini franci, de la Curtea Carlomagului, printre care și Roland.

Impar ești. N-ai pereche. Unu-i doar Ne-nvinsul ce și-a-nfrânt pe toți contrarii!

Orlando sunt, acel ce-și poartă larii Pe mări pentru Angélica, altar Dând faimei ei, prin vitejescul har Ce l-au cântat prin veacuri cărturarii.

Nu-ți pot, Quijote, îl egal. Căci laur Doar faimei tale știi că se cuvine De vreme ce-ți pierduși, ca mine, capul.

Dar tu egal îmi ești, de-l poți pe-ăst Maur la și pe
mândrul Scit, da de rușine.

Negând că ne-a pus coarnele Harapul!

Cavalerul lui Phoibos, către Don Quijote de la Mancha

Sonet

Cu spada ta nu-mi măsur vitejia.

Hispanic Phoibos, straniu curtezan!

Căci mina mea, de brațul tău avan Departe-i cum de
țărână e tăria!

Disprețuui imperii. Monarhia Ce-mi dete-Orientul
Roșu fu în van.

Plecai, să-i văd doar chipul suveran Clarindei, ce
voiam a-mi fi soția.

Căci o iubii, miracol scump și rar;

Stingher, neluat în seamă, și infernul L-am îngrozit cu
furia-mi fierbinte!

Dar tu, Quijote, strălucit hoinar.

Prin Dulcinea ai atins eternul.

Și ea, prin tine-i castă și cuminte.

De Solisdán 1, către Don Quijote de la Mancha

Sonet

Măcar, Senior Quijote, că scornirea Ți-a-ntunecat a
minților lumină.

Nicicând vreun om nu-ți va găsi pricină Spunând că
ți-a fost josnică pornirea.

Cântate-ți fi-vor faptele, menirea De-a alina durerea
fără vină;

De mii de ori te-au prăvălit în tină Bătut, cei ce-
apărau nelegiuirea.

Și dacă preafrumoasa Dulcinea Nu s-a purtat așa
cum se cuvine și-a fost cu tine fără de simțire.

Să știi că toate se petrec de-aceea Că Sancho Panza
n-a pețit-o bine:

El prost, iabrașă ea, și tu rău mire!

Dialog între Babieca2 și Rocinante Sonet

B.

— De ce ești, Rocinante, – așa calic?

R.

— Muncesc din greu și nu pun pai în gură!

B.

— Cum, n-ai tain de-ovăz? Vreo-mbucătură De fân?

R.

— Stăpânul meu nu-mi dă nimic.

B.

— Ei, fugi de-acolo, nu mai fi mojik:

Măgarii doar, stăpânul și-l înjură!

1 *Solisdán*: anagramă a numelui lui Lassindo, scutierul cavalerului Bruneo de Bonamar, armat cavaler în aceeași zi cu Gandalin, scutierul lui Amadis de Gaula.

2 Bidiviul legendar al marelui Cid Campeador, Don Rodrigo Díaz de Bivár, eroul epopeii spaniole medievale.

R.

— Cutat măgar, acel ce-atâtea-ndură!

De-amor, stăpânul s-a smintit un pic.

B.

— E prost cine iubește?

R.

— Nici deștept.

B.

— Ești filosof!

R.

— Sunt, că-s cu burta goală!

B.

— Cere-i scutierului!

R.

— Mare scofală!

B.

— Mult crezi c-o căpăta cine-o să-l roage, Când și scutierul și stăpănu-s drept la Rocinante însuși de mârtoage.

Capitolul iuții

Care povestește despre firea și felul de viață al vestitului hidalgo don Quijote de La Mancha

Într-un sătuc din La Mancha, de-al cărui nume nu țin să-mi aduc aminte \ nu-i mult de când trăia un hidalgo 2 din cei cu lance în panoplie, scut vechi, cal ogirjit și ogar de hăituit vânatuh Câte-un ghiveci, mai mult cu carne de vacă 3 decât de berbec, și seara cele mai adeseori tocană; jumări cu slănină sâmbăta, linte vinerea și câte-un porumbel fript duminica, pe deasupra, îi mistuiau trei sferturi din venit. Ce-i rămânea se ducea pe vreun pieptar de stofă aleasă, pe nădragi de sărbătoare, de catifea, și cu pantofi

1 Satul de numele căruia Cervantes nu dorește să-și mai amintească pare să fi fost Argamasilla de Alba, unde Cervantes a conceput, în temniță, povestea lui don Quijote. Unii comentatori, bazându-se pe faptul că între documentele privitoare la Cervantes nu se află niciunul care să indice trecerea sa prin ținutul La Mancha, socotesc că, vrând să satirizeze în opera aceasta ocârmuirea capitalei regatului spaniol, scriitorul și-a plasat acțiunea într-o provincie ca să-și abată pe altă pistă cititorii, și să nu sufere urmările unui asemenea atac.

2 Titlu de noblețe mărunță, acordat celor ce-și puteau dovedi obârșia veche spaniolă și creștină, fără amestec cu alte neamuri; îl purtau în special micii proprietari agrari. Cuvântul este o contragere din *hijo de algo*, fecior de ceva, fiul unui om care-a însemnat ceva, a fost cineva; nu indică deci meritele personale ale purtătorului de titlu, ci doar originea sa.

3 «... ghiveci, *mai mult cu carne de vacă decât de berbec*»: e vorba de un fel de mâncare asemănător ghiveciului balcanic, dar mai picant, numit *olla podrida*. În epocă, berbecul era considerat mai gustos decât vaca și se vindea mai scump.

la fel, căci peste săptămână se cinstea cu stofe de lină nevopsită, toarsă subțire. 1 Avea în casă o chelăreasă

trecută de 40 de ani, o nepoată care nu împlinise încă 20 și un argat, bun și la plugărie și ca fecior în casă, la fel de priceput să înșeuzeze calul, ca și să altoiască pomii. 2 Ani să tot fi avut hidalgul nostru ca la vreo 50: era bine legat și vânos la trup, uscățiv la față, se scula cu noaptea-n cap și era vânător pătimaș. Unora le place să spună că era poreclit Quijada 3 ori Quesada 4 – asupra acestui punct există oarecare divergențe de păreri între autorii care s-au ocupat de cazul lui – cu toate că, după coniecturile cele mai vrednice de crezare, se poate deduce că i se zicea Quejana A. Dar asta n-are cine știe ce însemnătate pentru povestirea noastră: e de ajuns ca, depănându-i firul, să nu ne depărtăm de adevăr nici cu o iotă.

Ceea ce trebuie știut, așadar, este că sus-zisul hidalgo, în răstimpurile lui de răgaz (care țineau mai tot anul), se dedase la cititul romanelor cavalierești cu atâta foc și cu atâta plăcere, că-și uită aproape cu totul de vânătoare și chiar de gospodărirea avutului său; și până [într-atâta își înteeți sminteala asta și atât de departe ajunse cu patima lui că-și vându sfoară de moșie după sfoară de moșie, bune toate de arătură, ca să-și cumpere cărți de cavalerie pentru citit, și ajunse să și le îngrămădească în casă pe toate câte le putu găsi.

1 Stofele de lină nevopsită, toarsă subțire (*vellori*), erau mai ieftine decât catifeaua (*terciopelo*) sau decât speța de stofă numită și *velludo*, din care se făceau și pantofi de gală, ori decât așa-zisul *velarte*, postav negru de pelerine.

2 În restul operei nu se va mai vorbi nimic de acest argat bun la toate. Se pare că, într-o primă intenție, autorul îl menise pe el să devină scutier, loc pe care l-a ocupat mai târziu cu atâta succes Sancho Panza. Expresia de care se folosește aici Cervantes pentru a arăta destoinicia acestui fecior în casă ori argat, «*tomar la podadera*», înseamnă «*să mânuiască un cosor*», ceea ce este echivoc ca sens: e vorba de muncile grădinăriei, care

se fac cu cosorul, ori e vorba de destoinicia în duelurile populare, cu bricica.

3 *Quijada* înseamnă, în limba spaniolă, falcă.

4 *Quesada* sau *quesadilla* înseamnă brânzoaică (de la *queso* – caș).

6 *Quejana*, nume derivat din *queja*, care înseamnă plângere, jalbă.

Dar din toate, nici unele nu i se păreau atât de prețioase ca acelea compuse de faimosul Feliciano de Silva 1; căci proza lui limpede și tâlcurile lui adânci i se păreau adevărate perle, mai cu seamă când ajungea cu cititul la declarațiile acelea înflăcărate și la scrisorile de dragoste, unde nu o dată găsea scris: «Rațiunile iraționalelor chemări la uzul rațiunii, din care zilnic îmi faceți rațiunii mele rație, îmi anemiează în așa măsură rațiunea, încât am rațiuni a mă plânge de frumusețea domniei-voastre». Sau, și mai abitir, când citea: «înaltul cerului care-ți înalță, în chip dumnezeiesc, dumnezeiescul chip, cu stele, te face să fi binemeritat meritul pe care înălțimea-ta îl merită».

Cu cimilituri ca acestea își storcea bietul cavalier creierii, și nu dormea nopțile ca să le dea de rost și să le smulgă din măruntaie tâlcul, cu toate că nu le-ar fi venit de hac chiar Aristotel și nu le-ar fi putut pricepe nici el dac-ar fi înviat din morți anume pentru asta. Nu se prea dumerea cum vine treaba cu rănila pe care le-mpărțea și le primea don Belianis 2, căci își închipuia că, oricât de măiestri vraci l-or fi îngrijit, nu se putea să n-aibă tot obrazul și tot trupul brăzdat de balafre și de semne. Cu toate astea, lăuda la

1 Scriitor din prima jumătate a secolului al XVI-lea, despre care criticul Menéndez Pelayo spunea că e marele fabricant de literatură care a inițiat în Spania, și poate în Europa chiar, o industrie de romane devorate de public cu tot atâta lăcomie ca *Mușchetarii* lui Alexandre Dumas. A scris romanele cavalierești *Lisuarte de Grecia* (1510), *Amadis de Grecia* (1530), *Florisel de Niquea* (1532), *Rogel*

de Grecia (1536 - 1551). Este, de asemenea, autorul unei opere de un gen cu totul diferit, intitulată *Segunda Comedia de Celestina* (1534), inspirată de celebra tragicomedie a lui Fernando de Rojas, cunoscută sub numele de *Celestina* (1499 - 1501). Aluzia lui Cervantes la Feliciano de Silva este net dezavantajoasă pentru acest pseudoliterat, care întruchipează perfect gustul publicului curtean și aristocrat al epocii.

2 Personajul principal al romanului cavaleresc *Belianis de Grecia* (1547) al lui Jerónimo Toribio Fernández; romanul se termină cu afirmația că înțeleptul Fristón, autorul originalului, după cum spune textul, trecând din Grecia în Nubia, a pierdut restul manuscrisului, pe care s-a întors apoi să-l caute fără să-l afle, fapt pentru care Fernández lăasă neterminată cartea, ca să nu comită sacrilegiul de a înlocui prin ficțiuni adevărurile cuprinse în originalul dispărut. Autorul își ascunde numele, dând romanul drept tradus din limba greacă.

autorul lui Belianis felul de a-și încheia cartea, cu făgăduiala încheierii aventurii acesteia de neîncheiat, și nu o dată îi veni cheful să pună mâna pe pană și să-i dea el un sfârșit în lege, așa cum făgăduise în carte autorul; și, fără nicio îndoială, ar fi făcut-o, ba încă s-ar fi descurcat cum nu se poate mai bine, dacă alte gânduri, mai însemnate și mai statornice, nu l-ar fi sustras de la aceasta.

Avusese de atâtea ori discuții cu preotul satului (om învățat foarte, trecut prin școli înalte și licențiat de la Sigüenza), întrebându-se care să fi fost mai plin de virtute cavaler: Palmerin al Engliterei1 sau Amadis de Gaula2? Dar meșterul Nicolás, bărbierul din satul lor, o ținea morțiș că niciunul din doi nu se putea măcar apropia de cavalerul lui Phoibos 3, și că dacă era vreunul care să-i poată sta alături, acela nu putea fi decât don Galaór 4, fratele lui Amadis de

1 Personajul principal al romanului cavaleresc cu același nume, apărut în 1547 - 1548 în limba spaniolă și

socotit ca o traducere a originalului portughez scris de Francisco Morães Cabrai, care, însă, n-a fost tipărit decât în 1567. Un alt Palmerin, *Palmerin de Oliva*, datează din 1511 și se crede că este opera unei femei din popor, fiică de tâmplar, căreia Francisco Vázquez i-a corectat stilul.

2 Personajul principal al romanului cavaleresc cu același nume, compus în epoca recuceririi peninsulei (pe la 1492), a cărui primă ediție cunoscută, din 1508, este semnată de Gard Ordóñez de Montalbo, care se dă doar drept «corectorul vechilor originale, corupte și compuse în stil antic». Este probabil că «originalele străvechi» de care vorbește Montalbo sunt cele scrise de João Peires Lobeira pe vremea regelui Dionis, în secolul al XIII-lea; un alt Lobeira (Vasco), adesea confundat cu primul, a modificat, sub Alfonso IV (1291 - 1325), unele episoade din roman. *Amadis* este compus după tipicul romanelor cavalierești franceze din ciclul breton. Numele și episoadele sunt împrumutate din *Tristan*, din *Lancelot du Lac*, *Maugis*, *Renaud*, *Qirart de Viane*. Dar în Spania Amadis n-a devenit popular decât trecut prin condeiul lui Montalbo, în secolul al XVI-lea, într-o epocă de recrudescență a sentimentelor curtene și cavalierești, necesare absolutismului monarhic după unificarea regatului.

8 Personajul principal din *El caballero del Febo* (*Cavalerul lui Phoibos Apollo*), roman cavaleresc târziu, foarte citit la sfârșitul secolului al XVI-lea.

4 Personaj din *Amadis de Qaula*, fratele eroului principal, mai aventuros și mai temerar încă decât acesta, mai puțin cast în pasiunile sale, întâia schiță spaniolă a personajului literar pe care piesa lui Tirso de Molina (*El Burlador de Sevilla*) îl va boteza «don Juan».

Gaula, căci era oricând gata de orice încercare: nu era mâțait și plângăreț ca frate-său, și în vitejie nu rămânea mai prejos decât el.

Ce mai vorbă lungă; se cufundă hidalgul nostru în așa hal în citanie, că-și trecea nopțile toate citind, din

murgul serii și până-n revărsatul zorilor, și toate zilele, de cum se lumina și până ce se-ntuneca; și așa, din prea mult citit și din prea puțin dormit, i se uscară creierii, încât își pierdu mințile. Închipuirea i se împuie cu tot ce citea în cărți, cu farmece și cu lupte drepte, cu bătălii și cu provocări la duel, cu declarații de dragoste și cu iubiri, cu chinuri și cu sminteli nemaiauzite. Și-i intră în cap așa de strașnic că toată grămada aceea de scorneli pe care le citea, petrecute doar în vis, erau adevărul-adevărat, încât pentru el nu se afla pe lume istorie mai vrednică de crezare. Spunea că Cidul Ruy Diáz 1 fusese cavaler fără cusur, dar că nici nu putea măcar sta alături de Cavalerul Spadei înflăcărate 2, care numai dintr-o lovitură spintecase din creștet până-n tălpi doi uriași, peste măsură de hâzi și de trufași. Se împăca mai bine cu Bernardo del Carpió 3, pentru că, în trecătoarea Roncesvalles, pusese capăt zilelor lui Roldán cel Fermecat, slujindu-se de șiretlicul lui Hercule, care-l înăbușise pe Anteu4, feciorul Țărânei, strângându-l cu brațele până-și dăduse duhul. Nu-l vorbea decât de bine pe uriașul Morgantcă, fiindcă, deși se trăgea din neamul acela al uriașilor, care-s

1 Eroul spaniol devenit legendar, pe numele său întreg Rodrigo Ruy Diáz de Bivar, supranumit «El Cid Campeador» (nume dat de musulmani, de la *sidi* = domn, stăpân).

2 Cavalerul Spadei înflăcărate era Amadis de Grecia, care avea gravată pe piept o spadă roșie ca jăraticul.

3 Bernardo del Carpió și Roldán (Orlando, Roland), eroi legendari de *romances viejos* (cântece bătrânești), inspirate din episoadele războaielor lui Carol cel Mare (secolul al VIII-lea), fapte foarte denaturate de legenda spaniolă; Roldán era invulnerabil la fier, de aceea i se spunea «cel fermecat».

4 Uriaș din mitologia greco-romană, fiul lui Poseidon-Neptun și al Terra - Gheei, care-și împrospăta forțele ori de câte ori atingea țărâna-mumă. Hercule, dându-și seama

de aceasta, îl ridică în aer și-i zdrobi toracele.

6 Uriăș din poemul eroicomic *Morgante Maggiore* al poetului italian *Luigi Puici* (1432 - 1487).

cu toții înfumurați și lipsiți de bună-cuviință, era singurul dintre ei binecrescut și cuviincios. Dar, mai presus de toți, se avea bine cu Reinaldos de Montalbán 1, mai cu seamă când îl vedea ieșind din castelul său și prădând pe oricine întâlnea, sau când fură de peste mări și țări chipul acela cioplit al lui Mahomed, cu totul și cu totul de aur, cum povestește legenda. Ca să-i poată trage o chelfăneală trădătorului de Galalón2, și-ar fi dat bucuros chelăreasa, ba chiar și pe nepoată-sa pe deasupra.

Într-adevăr, de îndată ce nu mai fu în toate mințile, îi intră în cap cel mai năstrușnic gând ce-a stăpânit vreodată-n lumea asta pe vreun nebun, și anume: începu să i se pară cu cale, și chiar neapărat trebuincios, atât pentru faima bunului său nume, cât și pentru folosul țării sale, să se facă nici mai mult nici mai puțin decât cavaler rătăcitor și s-o pornească prin lumea întreagă, călare și cu armele-n mâini, în căutare de aventuri, făcând toate isprăvile pe care citise el că le făceau cavalerii rătăcitori, lecuind tot soiul de rele și dând piept cu primejdiile în fel și chip de prilejuri, de unde, ieșind cu bine la capăt, să-și câștige renume și glorie eternă. Sărmanul de el, se și vedea răsplătit, pentru brațul său viteaz, cel puțin cu coroana împărăției Trapezuntului3; și așa, cu asemenea gânduri desfătătoare, lăsându-se furat de vraja lor stranie, se grăbi să-și pună în aplicare planul.

Cel dintâi lucru pe care-l făcu fu să-și curețe o armură ce slujise strămoșilor săi, și care, mâncată de rugină și mucegăită, de veacuri în șir zăcea uitată într-un ungher. O curăță și o drese cât putu mai bine, dar văzu că avea un cusur însemnat, și anume că n-avea cască de bătlie cu apărătoare

Erou dintr-o carte cavaleriească apărută în 1586, inspirată din Renaud (de Montauban), roman din ciclul

breton al secolului al XII-lea.

2 Denaturarea numelui lui Ganelon din *Chanson de Roland*, devenit tipul trădătorului.

3 Trapezuntul sau Trebisonda, oraș de pe coasta meridională a Mării Negre, capitală a imperiului cu același nume, una din cele patru părți în care s-a divizat imperiul grec (imperiul latin de răsărit, statornicit de Cruciada a IV-a) prin anii 1220; nume folosit adesea în cărțile cavaleriești.

de jur-împrejurul capului, ci un simplu coif, cu marginile ridicate; dar iscusința lui găsi de îndată leacul, pentru că înjgheabă din cartoane un soi de apărătoare, pe care, îmbucând-o cu coiful, îl făcu să pară cască adevărată. E drept că, vrând el să încerce dacă era destul de tare ca să poată înfrunta riscul unui duel, când trase spada și-i arse două lovituri, de la cea dintâi nimici într-o clipă tot ce muncise o săptămână; și nu-i prea plăcu ușurința cu care o făcuse bucăți, așa că, vrând să-și ia toate măsurile împotriva acestui pericol, se apucă s-o facă la loc, punându-i și niște vergele de fier pe dinlăuntru, așa că rămase mulțumit de tăria ei și, fără să mai dorească a o pune din nou la încercare, o decretă cască războinică de mâna întâi, cu vizieră, și o ținu ca atare.

Se duse apoi să-și vadă calul și, cu toate că-i putea număra cusururi mai multe decât gologanii dați cusur de la un galben și-avea mai multe metehne decât calul lui Gonéla *, care *tantum pellis et ossa fuit*, lui i se păru că nici cu Ducipalul lui Alexandru, nici cu Babieca, bidiviul marelui Cid, nu l-ar fi putut asemui. Își pierdu patru zile gândindu-se ce nume să-i pună; căci (după cum. Își tot spunea vorbind singur) calul unui cavaler atât de vestit și, pe lângă asta, un cal atât de minunat, nu se cădea să rămână fără de nume celebru. Așa că-și bătu capul să i-l găsească, și să i-l găsească în așa chip încât să se vadă din el și ceea ce fusese înainte de a fi cal de cavaler rătăcitor, și ceea ce era atunci; fiindcă stătea la mintea omului că,

schimbându-se starea stăpânului său, trebuia să i se schimbe și lui numele, și să-și câștige unul ilustru și răsunător, așa cum se cădea față de noul lui cin și de noua slujbă pe care o îndeplinea. Așadar, după ce scorni în închipuirea lui o mulțime de nume, pe care le compuse, le șterse și le părăsi, le lungi și le scurtă, le făcu și le desfăcu în minte, ajunse în cele din urmă să-l numească

1 Unul din măscăricii ducelui de Ferrara (secolul al IV-lea); în italiană, numele lui înseamnă „fustiță”; călărea o mârțoaică vlăguită, ceea ce a dat loc la multe glume în cântecele vesele ale epocii.

Rocinante *, nume – după părerea sa – și nobil și sonor, lămurind și ceea ce fusese când era mârțoaică, până a nu fi ceea ce era acum, când le-o lua înaintea tuturor mârțoagelor de pe lume și ajunsese cel dintâi dintre ele.

Cum își văzu calul botezat atât de pe gustul său, îi veni chef să-și pună și lui un nume, și-și mai bătu capul cu asta încă opt zile, iar la capătul lor hotărî să se numească don *Quijote* 2; de unde, așa cum am mai spus, traseră cei care au scris despre această poveste, atât de adevărată, încheierea că, fără nicio îndoială, n-avea cum să se numească altfel decât Quijana, și nu Quesada, cum pretind alții. Totuși, aducându-și aminte că viteazul Amadis nu se mulțumise să se cheme Amadis, și atâta tot, ci-și adăugase la nume numele regatului și patriei sale, ca s-o facă vestită, și-și zisese Amadis de Gaula, tot așa vru și el, ca un bun cavaler ce era, să-și adauge pe al ținutului în care se născuse, și să-și spună *don Quijote de La Mancha*, nume prin care, după părerea lui, își arăta pe șleau obârșia și patria, cinstind-o pentru că-și lua porecla de la ea.

O dată armura curățată, coiful cu marginile ridicate preschimbat în coif cu apărătoare, mârțoaga bine poreclită și el însuși botezat din nou, ajunse la încheierea că nu-i mai lipsea nimic altceva decât să-și caute o domniță de care să se îndrăgostească; fiindcă un cavaler rătăcitor fără iubită e ca un arbore fără frunze și fructe și ca un trup fără

suflet. Își zicea:

Dacă cumva păcatele mele multe și grele, ori, mai curând, steaua mea cea bună, mă pun față în față cu vreun uriaș.

1 Nume derivat de la *rocín* (mârtoagă), compus cu sufixul augmentativ, a cărui coincidență cu *antes* (înainte) dă aici loc jocului de cuvinte cu dublu sens. Atragem atențiunea în mod special asupra faptului că acest nume este masculin (se citește aproximativ: Rosinante).

2 *Quijote* - partea din armură care acoperea piciorul. După cum comentează Clemencín, Cervantes a ales bine numele protagonistului, căutându-l printre obiectele proprii profesiei cavalerești și dând, dintre acestea, preferință unei părți din armură, desemnată printr-un substantiv cu terminația în ote, sufix augmentativ, care în spaniolă se aplică de obicei substantivelor determinând lucruri sau persoane ridicole (*libróte* - arțoi; *monigote* - om de nimic; *mazacote* - om greoi, plicticos).

așa cum li se întâmplă de obicei cavalerilor rătăcitori, și-l dobor la pământ dintr-o lovitură, ori îl spintec în două, ori, în sfârșit, îl birui și-l fac să-mi ceară să-i cruț viața, strică oare, la o adică, să am cui îl trimite să se înfățișeze drept ofrandă, intrând și aruncându-se în genunchi dinaintea dulcii mele stăpâne, căreia să-i spună cu voce smerită și plină de supunere: «Eu, stăpână, sunt uriașul Caraculiambro, domn al insulei Malindrania, învins în luptă dreaptă de cavalerul care nu va fi nicicând îndeajuns de lăudat precât merită, don Quijote de La Mancha, care mi-a poruncit să mă înfățișez dinaintea înălțimii-tale, pentru ca măria-ta să hotărască de soarta mea după cum i-o fi placul?»?"

O, cât se bucură bunul nostru cavaler după ce-și ticlui logosul acesta, și mai cu seamă după ce găsi cui să dea numele de aleasă a inimii sale! Se întâmplă, pe cât se presupune, ca într-un cătun alăturat de-al său să se afle o țarancă tânără, foarte chipeșă, de care el fusese o vreme

îndrăgostit, deși fata, se înțelege de la sine, habar n-avusese vreodată și nici nu-l băgase în seamă. O chema Aldonza Lorenzo, și ei i se păru cu cale cavalerului nostru să-i dea titlul de stăpână a gândurilor lui; căutându-i deci un nume care să nu se depărteze prea din cale-afară de-al ei și care să aducă a nume de prințesă, amintind vreo doamnă de neam mare, se hotărî să-i spună Dulcinea 1 del Toboso (pentru că era de fel din Toboso), nume, cum i se părea lui, mângâios la auz, ieșit din comun și plin de tâlcuri adânci, ca toate celelalte pe care și le dăduse sieși și alor sale.

Capitolul”.

Care povestește cea dintâi plecare din satul său a iscusitului don Quijote

Când își văzu isprăvite toate pregătirile acestea, nu vru să mai piardă vremea, ci căută să-și ducă gândul la îndeplinire.

1 Se citește aproximativ: Dubsi-ne-ea. Pronunțarea exactă este *Dul Qi-ne-a*, semnul 0 transcriind sunetul's, rostit din vârful limbii, ca th în engleză.

căci îi dădea ghes starea nevoiașă în care-și zicea el că zace lumea din pricina întârzierii lui, într-atât de multe erau nedreptățile pe care-și pusese în gând să le îndrepte, jignirile pe care să le răzbune, relele pe care să le vindece, silniciile pe care să le înlătore și datoriile pe care să le stingă. Și astfel, fără să împărtășească nimănui nimic din ceea ce avea de gând, și fără să fi prins nimeni de veste, într-o dimineață, până a nu se lumina încă de ziuă - una din zilele de zăduf ale lunii lui cuptor - se ferecă în fier până-n dinți, încălecă pe Rocinante, după ce-și puse casca lui cârpocită ca vai de ea, își trecu un braț pe după minerul scutului, strânse lancea în pumn și ieși, pe poarta de dindărăt a ogrăzii, afară în câmp, bucuros nevoie mare și foarte mulțumit că-și vedea planurile cu atâta ușurință purcese către îndeplinire. Dar nu apucă să se vadă bine în câmp deschis, că-l și năpădiră gânduri înfricoșătoare, atât

de înfricoșătoare, că numai cât nu se lăsă păgubaș de isprava începută; își aduse, anume, aminte că nu era armat cavaler și că, după toate legile cavaleriei, nici putea și nici se cădea să înfrunte cu armele pe vreun cavaler; apoi că, de-ar fi fost chiar armat cavaler, se cădea să nu poarte decât arme albe 1, ca un novice în ale cavaleriei ce se afla, și fără niciun fel de deviză pe scut, până în ziua când și-ar fi câștigat-o prin vrednicia brațului. Gândurile acestea îl făcură să șovăie în hotărârea sa; dar cum la el scrânteala avea mai multă putere decât orice argument, își făgădui să se lase armat cavaler de către cel dintâi venit, după chipul și asemănarea altor mulți cavaleri care fuseseră armați în felul acesta, așa cum citise el în cărțile care-l aduseseră în halul în care era. Cât despre armele albe, își zise că și le va freca pe ale sale de îndată ce va avea răgazul, așa încât să fie mai albe ca hermina; și cu asta se liniști și-și urmă drumul, lăsându-se în voia calului, să aleagă el ce cale i-o plăcea, căci avea credința că în asta și stă secretul aventurilor.

1 «Arme albe» sunt armăriile fără insigne, fără devize, lăsate «albe» până când isprăvile purtătorului ar îndreptăți anume inscripții și imagini simbolice, ce vor urma să fie gravate pe ele.

Văzându-și deci de drum înainte, înflăcăratul nostru aventurier vorbea singur în cugetul lui și-și zicea:

Cine se mai poate îndoi că odată, cândva, într-o epocă viitoare, când va fi să vadă lumina tiparului istoria adevărată a faimoaselor mele isprăvi, cărturarul care le va scrie nu va pune, ajungând cu povestirea la această dinții plecare a mea în revărsatul zorilor, o frază cam în felul acesta: «De-abia-și întinsese rumenul Apollo pe suprafața vastă a spațiului terestru șuvițele aurii ale frumoaselor lui plete, de-abia apucaseră păsărelele pictate în mii de culori să salute cu limbile lor, sonore ca niște harfe, într-o dulce și curgătoare ca mierea armonie, venirea aurorei cu dege* telei trandafirii, care, părăsind patul moale al soțului ei

gelos, se arăta muritorilor la uşile şi balcoanele orizontului provinciei La Mancha, că ilustrul cavaler don Quijote de La Mancha, smulgându-se odihnei dintre pernele de puf, îşi încălecă faimosul bidiviu, pe Rocinante, şi purcese la drum de-a lungul străvechiului şi cunoscutului şes al Montielului!»" (căci, într-adevăr, pe şesul acela o pornise); şi adăugă: „Fericită epocă şi fericit veac cel în care vor vedea lumina faimoasele mele isprăvi, vrednice de gravat în bronz, de sculptat în marmură şi de zugrăvit prin tablouri, ca să le rămână amintirea în viitor! O, tu, cărturarule-vraci, oricine-ai fi, căruia-ţi va fi dat să devii cronicarul acestei istorii minunate, nu-l uita, rogu-te, nici pe bunul meu Rocinante, tovarăş nedespărţit al tuturor călătoriilor şi urcuşurilor mele!"

După aceea prindea să spună, de parcă ar fi fost, într-adevăr, îndrăgostit:

O, domniţă Dulcinea, stăpână a acestei sărmane inimi ostatice, adâncă jignire mi-ai adus arătându-mi uşa şi poruncindu-mi, sub pecete de blestem, să pier din ochii tăi frumoşi. Ai milă, stăpână, şi înduplecă-te de inima mea, care-ţi este supusă ca un câine şi care îndură atâtea de dragul tău!"

1 Se numea Montiel, în secolul al XVI-lea, o parte din câmpia provinciei La Mancha, în regiunea Ciudad Real. Azi e doar o localitate.

Pe lângă acestea, înşira altele multe, la fel de smintite, toate aidoma celor pe care le învăţase din cărţi, imitându-le cât putea mai bine limbajul. Şi-n vremea asta se-ndemna la drum atât de anevoie, iar soarele-l pătrundea atât de înfocat şi cu atâta înverşunare, că ar fi fost de ajuns să-i topească minţile-n cap, de-ar mai fi avut măcar urmă.

Merse aproape toată ziua fără să întâmpine ceva ce-ar fi vrednic de povestit, lucru care-l scotea din sărite, căci dorea să dea piept repede şi degrabă cu cel asupra căruia avea să-şi încerce puterea braţului său vrednic.

Sunt unii autori care susțin că prima aventură întâmpinată a fost cea de la Puerto Lápice 1, în vreme ce alții spun că a fost cea cu morile de vânt; dar ceea ce am putut eu adevăra în privința asta și ceea ce am găsit scris în analele din La Mancha este că merse toată ziua, iar la lăsarea serii, atât mârtoaga lui cât și el se aflară istoviți și morți de foame, și, uitându-se el în toate părțile ca să vadă dacă nu cumva descoperă vreun castel, sau vreo colibă de păstori măcar, unde să-și întindă mădularele ostenite și unde să-și poată afla leac foamei și nevoinței, văzu, nu departe de drumul pe care-l străbătea, un han, și i se păru că vede steaua care-l călăuzea spre porțile - ba chiar înspre palatele - mântuirii sufletului său.

Grăbi cât putu pasul și ajunsese la han tocmai când înnopta.

Din întâmplare, la poartă stăteau două tinere, din cele cunoscute sub numele de *femei de stradă* 2, ce se duceau la Sevilla împreună cu niște cărăuși, cu care căzuseră la învoială să poposească noaptea aceea la han; și cum avea

1 Această anunțată aventură de la Puerto Lápice (trecătoare din Toledo), până la urmă nu a mai fost povestită de autor, care anticipează aici asupra intenției sale de a-și localiza un episod. Nu este singurul caz.

2 «... *mozas del partido*», în original. În secolul al IV-lea, femeile de *partid o* umblau dintr-o localitate într-alta (*partir* înseamnă uneori a pleca) în căutarea mușteriiilor, în vreme ce *las ramerás*, femeile de aceeași profesiune, trăiau în grup, în case anumite, însemnate cu ramuri la ușă (*ramo* - creangă), de unde le vine și numele.

turierului nostru tot ce-i trecea prin cap, tot ce vedea sau își închipuia i se părea alcătuit sau săvârșit în felul celor citite, de îndată ce văzu hanul, își făcu singur năluca, închipuindu-și-l castel cu patru turnuri și cu coperișurile de argint strălucitor, căruia nud lipseau nici puntea ce se lasă și se ridică, nici hrubele cu taințe, nici toate

cuvintele acareturi cu care asemenea castele sunt zugrăvite de obicei.

Se apropie de han (care lui i se părea castel), și când fu la câțiva pași de el, trase de dârlogi și-l opri pe Rocinante, așteptând să se ivească vreun pitic între creneluri și să dea semnal din surlă, crăinicind că se apropia de castel un cavaler. Dar cum văzu că surla se lasă așteptată și că Rocinante ardea de nerăbdare să ajungă la grajd, se dădu mai înspre poarta hanului, unde le zări pe cele două tinere dezmațate, care lui i se părură două încântătoare domnițe sau două jupânițe gingașe, ieșite în poarta castelului ca să se desfete.

Întâmplarea fu ca tocmai atunci un porcar, care umbla să-și adune de prin miriști o turmă de porci (ăsta li-e numele \ nu vă fie cu supărare), suflă din corn, semnal la care aceste dobitoace se adună, și pe loc don Quijote își închipui ceea ce dorea, anume că se ivise un pitic care să dea de veste că sosea el. Așa că, nemaștiind pe ce lume se află de fericire, se apropie de han și de femei, care, văzând că vine spre ele un om înarmat, așa cum era el, cu lance și cu scut, dădeau să intre, înfricoșate, în curtea hanului; dar don Quijote, ghicindu-le spaima după felul cum fugeau, își ridică viziera de carton și, descoperindu-și fața prăfuită și osoasă, le vorbi cu glas domol și plin de curtenie:

— Nu fugiți, mărite domnițe, și nu vă fie teamă de vreun neajuns, căci cavalerilor din tagma de care țin eu nu le este îngăduit și nici nu le stă bine să se atingă măcar de-un fir de păr al cuiva, și mai cu seamă de niște domnițe de neam, așa cum vă arată chipul a fi.

1 Țăranii spanioli cer iertare ori de câte ori rostesc numele porcului, «animal urât la vedere», ca și al altor ființe și lucruri considerate josnice ori rușinoase.

Femeiuștile îl priveau și-i căutau din ochi obrazul acoperit de viziera cârpocită; dar auzindu-se numite domnițe, lucru atât de străin meseriei lor, nu-și mai putură ține râsul și hohotiră până într-atâta, încât lui don Quijote

îi sări țandăra și le spuse:

— Bine le stă frumoaselor măsura în toate, și de altfel numai cel slab de minte râde din te miri ce; dar nu v-o spun ca să vă supăr și să vă stric inima, căci a mea nu bate decât spre a vă fi de folos.

Vorbirea aceasta, de neînțeles pentru cele două femei, ca și boiul ciudat al cavalerului nostru, nu făcea decât să le sporească lor râsetele, iar lui furia, și ar fi ajuns departe de tot dacă n-ar fi ieșit chiar în clipa aceea în poartă hangiu, om care, gras fiind, era peste măsură de pașnic și care, văzând în fața ochilor un asemenea irod, înarmat cu arme așa de despărecheate cum erau curelele, lancea, pavăza și zaua, era gata-gata să le țină și el isonul celor două domnițe, dând semne de mare veselie. Dar, până în cele din urmă, temându-se să nu stârnească ditamai arsenalul, se hotărî să-i vorbească după cuviință, așa că-i zise:

— Dacă măria-ta, slăvite cavaler, cauți adăpost, în afară de pat (căci în tot hanul nu-i niciunul, de leac), le poți găsi aici pe toate celelalte, din belșug.

Văzând don Quijote smerenia alcaidelui¹ fortăreței (căci asta i se părură lui a fi hangiu și hanul), răspunse:

— Mie, seniore castelan, mi-e destul te miri ce și mai nimic, «*căci podoabă-mi este zaua, iar odihnă lupta-mi este*» 2, ș.a.m.d.

Gazda socoti că-l numise castelan pentru că-l luase drept castilian neaoș, cu toate că el era de fel din Andalucía, crescut pe țărmul mării, la Sanlúcar 3, nu mai puțin potlogar

1 Alcaidele era comandantul unei fortărețe, al unui castel întărit ori al unei închisori. Cuvântul vine din arabă.

2 Versurile unui cântec bătrânesc, intitulat *Cântecul Mariane și al maurului Qalván*, Cervantes le citează transcrise în rând cu restul povestirii, obicei curent în secolul al XVI-lea.

8 Orășel maritim din Andalucía, în apropiere de

Cádiz. «Plaja din San Lúcar - zice Clemencin - era pe vremea lui Cervantes unul din locurile cele mai bătute de vagabonzi și oameni decăzuți din toată Spania.» deck Cacus 1 și nici mai puțin pișicher decât un student ori un paj 2. Așa că îi răspunse:

— După câte spuneți, pentru luminăția-voastră «*patul e doar stânca goală, somnid - veghe necurmată*» 3: dacă-i așa, n-aveți decât să descălecați și să fiți încredințat că veți găsi în bordeiul meu prilej și prilejuri de-a nu da ochii în gene un an încheiat, darmite o noapte!

Și, spunând asta, se repezi să-i țină calul lui don Quijote, care descălecă doar cu mare greu și chin, ca unul ce nu pusese nimic în gură o zi întreagă. Spuse hangiului să aibă grijă de cal ca de ochii din cap, fiindcă era calul cel mai vrednic din câți făceau umbră pământului pe lumea asta. Hangiul se uită la el, dar nu i se păru atât de desăvârșit cum spunea don Quijote, ba nici pe jumătate, așa că, făcându-i loc în grajd, se înturnă să afle ce porunci avea de dat oaspetele, pe care domnițele - împăcate cu dânsul - îl ajutară să-și lepede armura și, cu toate că îi liberaseră pieptul și umerii, nu se pricepură în niciun chip și nici nu fură în stare să-i deschidă colivia din jurul gâtului, nici să-i desfacă mânrețea de coif, legat cu panglici verzi, care-ar fi trebuit tăiate, căci nu se mai puteau deznoda; dar el nu vru să consimtă la asta cu niciun chip, așa că rămase toată noaptea cu casca în cap, ceea ce alcătuia o icoană decât care mai ciudată și mai plină de haz nici nu se poate închipui. Și pe când îl dezarmau, cum el credea că făpturile acelea trecute prin ciur și prin dârmon, care-i scoteau armura, erau niscai jupânițe de neam și domnițe ale aceluia castel, le recită cu multă grație:

«*Nu va fi nicicând viteaz De femei slujit mai bine*

1 Personaj din mitologia latină» un monstru viclean și abil hoț de turme; a fost ucis de Hercule.

2 «... *estudiante o paje*»: categorii din care se recrutează mulți din eroii romanelor picarești,

contingentele de delincvenți provenind din rândul acestor tineri, puși în situația de a flămânzi și obligați să se descurce prin orice mijloace.

8 Două versuri din cântecul citat în p. 92. Hangiul cunoștea, cum se vede, literatura veche populară.

Decât fuse don Quijote când din satul său veni;

Domnițe-ngrijeau de el.

Castelane, de-armăsarul4.»1

adică Rocinante, fiindcă acesta este, doamnele mele, numele calului meu, așa cum mie mi se spune don Quijote de La Mancha. Căci, cu toate că n-aș fi vrut să mă dau pe față până când nu m-ar fi dat în vileag singure isprăvile săvârșite de mine în slujba domniilor-voastre și *pro me*, nevoia de a potrivi pentru prilejul de față acest cântec bătrânesc al lui Lanzasote a fost pricina pentru care-mi aflarăți numele până a nu se fi plinit vremea; însă veni-va ziua când luminățilevoastre îmi veți porunci, și eu mă voi supune, iar vrednicia brațului meu va sta mărturie râvnei mele de-a vă sluji!

Fetele, care nu prea erau deprinse cu asemenea meșteșugită vorbire, nu răspunseră un cuvânt; îl întrebară doar dacă poftea ceva de mâncare.

— Aș gusta ceva, răspunse don Quijote, căci, pe cât îmi dau eu seama, mi-ar cădea cum nu se poate mai bine.

Din întâmplare se nimerise a fi tocmai într-o vineri și nu se afla în tot hanul nimic alt decât niște hălci dintr-un pește „care în Castilia se cheamă *abadejo*, în Andalucia - *bacallaoy* iar în alte părți - morun sau vițel-de-mare. Atunci îl întrebară dacă nu care cumva ar voi înălțimea-sa să mănânce vițel-de-mare, căci n-aveau alt soi de pește să-i dea de mâncat...

— Cu cât or fi mai mulți viței, răspunse don Quijote, cu atât vor ține mai bine loc de vacă; căci mi-e totuna dacă-mi dai opt reali în gologani, sau o piesă de opt reali. Cu atât mai mult cu cât s-ar putea întâmpla să fie vițeei aceștia cum e juninca, de care se știe că e mult mai bună

decât vaca, sau ca iada, care întrece capra. Dar n-are decât să fie ce-o

1 Adaptarea unui cântec bătrânesc (*Romance de Lanzaróte del Lago*) la cazul lui don Quijote. Aceste cântece bătrânești (*romances viejos*) erau cuprinse în nenumăratele *Romanceros*, antologii de largă circulație, ce se publicau în Spania, fiind denaturarea vechilor *Cantares*, poeme epice culte, refăcute din memorie și rescrise în stil popular de către poeți anonimi, î!, numai să vină mai repede, căci truda și greutatea armelor nu pot fi răbdate fără sprijinul stomacului.

Îi puseră masa în poarta hanului, ca să-i fie răcoare, și hangiul îi aduse o porție de morun, rău desărat și mai rău gătit, dimpreună cu o pâine, la fel de neagră și de murdară ca și armura lui; și aveai de ce râde văzându-l cum mănâncă, pentru că, așa cum rămăsese, cu casca în cap și cu viziera lăsată, nu putea să ducă nimic cu mâna lui la gură dacă nud dădea altul îmbucătura, așa că una din cele două doamne îi împlinea această nevoie. Dar să-l dea de băut tot nud fu cu puțință, și nici n-ar fi fost dacă hangiului nu i-ar fi venit în minte să scopească de măduvă o trestie, pe care vârându-i-o cu un capăt în gură, îi turna vin pe celălalt. El primea răbdător toate acestea, mai curând decât să rupă panglicile coifului. Cu asta se îndeletniceau ei, când la han sosi din întâmplare un jugănar ca să scopească vierii, și, cum ajunse, prinse să-i zică din trișcă, de patru-cinci ori la șir, lucru care sfârși prin a-l încredința pe don Quijote că se afla în cine știe ce faimos castel și că-i aduseseră la cină și muzicanți, că morunul sărat era păstrăv pescuit atunci, pâinea – cozonac, târfele – doamne de viță, iar hangiul – castelan al fortăreței, și cu asta socotea că nu dăduse greș atunci când luase hotărârea de-a porni la drum. Dar ceea ce-l neliniștea era faptul de a nu se fi văzut încă armat cavaler, fiindcă i se părea că nu și-ar fi putut îngădui în chip legiuit nicio aventură înainte de-a fi obținut investitura în tagmă

1.

Capitolul III

Unde ni se povestește chipul hazliu în care don Quijote a fost armat cavalier

Chinuit de atare gânduri, dădu zor să termine cu cina aceea săracă de crăsmă, pe care sfârșind-o, chemă numaidecât

1 Ceremonia primirii unui neofit în rândurile cavalerilor unui ordin se făcea cu anumită pompă, după un ritual ce trebuia păstrat cu strictețe.

hangiu și, închizându-se cu el în grajd, se aruncă dinaintea lui în genunchi, spunându-i:

— Nu mă voi ridica niciodată de unde sunt, viteze cavalier, până ce bunăvoința înălțimii-voastre nu-mi va fi hărăzit darul pe care vreau să i-l cer, și care se va întoarce întru lauda înălțimii-voastre și spre folosul întregului neam omenesc.

Hangiu, când își văzu oaspetele așternându-i-se la picioare și auzi din gura lui asemenea vorbe, se uită la dânsul aiurit, neștiind ce să facă, nici ce să spună, și căută să-l hotărăscă a se ridica, ceea ce don Quijote nu se învoi nici în ruptul capului, până ce, nemaiaivând încotro, trebui să-i spună că-i hărăzea darul cerut.

— Nu mă așteptam la mai puțin de la nemăsurata înălțimii-voastre dărnicie, stăpâne, răspunse don Quijote, așa că vă pot spune că darul cerut de mine și hărăzit mie de mărinimia luminăției-voastre este ca mâine dimineață să mă armați cavalier. Noaptea asta îmi voi priveghea armele în capela acestui castel al luminăției-voastre, iar mâine, cum am mai spus, se va săvârși lucrul pe care-l doresc atâta, ca să pot umbla cum se cuvine în cele patru vânturi, căutând prilej de isprăvi în folosul nevoiașilor, așa cum e dat în sarcina tagmei noastre cavalierești și cavalerilor rătăcitori, precum sunt și eu, al căror suflet tânjește după asemenea fapte.

Hangiu, care, așa cum s-a mai spus, era cam pișicher

și apucase să intre la oarecare bănuieți în privința trăsnelii oaspetelui său, se încredință de-a binelea când ascultă până la capăt asemenea vorbe; și ca să aibă de ce râde noaptea aceea, hotărî să-i cante în strună; așa că-i spuse că găsea foarte cu cap ceea ce dorea și cerea el, și că asemenea hotărâre era firească și proprie tuturor cavalerilor de neam, cum arăta el a fi și cum o dovedea chipeșa lui înfățișare; că și el, în anii tinereții sale, se dedase acestei îndeletniciri aducătoare de cinste, fără să fi ocolit viile din Málaga *ly*

1 Aici e vorba doar de haracii viilor, *Los Percheles de Kíálaga*, loc în afara orașului, unde își uscau pescarii peștele, atârnat de niște prăjini orizontale fixate pe haraci. Cartierul haracilor, numit Perchel, era vestit prin frumusețea femeilor și fetelor malaghe.

Insulele Riarán i, vestitul Compas de Sevilla a, apeductul Segoviei 3, livezile de măslini din Valencia 4, Rondilla din Granada 5, plaja din Sanlúcar, oborul din Córdoba 6 și las Venúllas din Toledo 7, precum și alte nenumărate locuri unde și-a pus la încercare iuțea picioarelor și dibăcia mâinilor, pricinuind altora multe necazuri, îmbărbătând multe văduve desfetind multe domnișoare, trăgând pe sfoară o seamă de orfani tutelați și făcându-se în cele din urmă vestit prin toate judecătoriile și tribunalele din aproape întreaga Spanie; în fine, că venise să se reculeagă în acest castel al său, unde trăia din avutul lui și din al altora și unde primea pe toți cavalerii rătăcitori din orice tagmă și de orice rang ar fi fost ei doar din marea dragoste ce le-o purta, numai să-și împartă cu dânsul avutul, drept răsplată a frumoaselor sale porniri, îi mai spuse că în castelul său nu se afla capelă unde să-și poată petrece veghea armelor, căci o dărmase ca s-o reclădească din temelii; totuși, în caz de mare nevoie, știa că veghile se puteau petrece oriunde aveai chef, și că în noaptea aceea putea să-și vegheze armele într-un *patio* 8 al castelului; căci în zori, cu vrerea lui Dumnezeu, avea să

se săvârșească îndătinatul ritual, în așa chip încât el să rămână armat

1 «Insulele» Riarán nu erau insule: se numeau așa de la *islas menzanas* (insulele de fructe) adică livezile din partea locului. După cucerirea cetății Malaga, Ferdinand Catolicul și Isabela au dăruit cavalerului vizeam Garci López de Arriarán o bucată de pământ în apropierea acestui oraș, unde a plantat livezi; de aici numele de *islas de Riarán*.

2 Compás de Sevilla - cartier de prostituate, situat la marginea orașului.

3 Apeductul roman din cetatea Segoviei era adăpost al multor vagabonzi.

4 Punct din orașul Valencia, unde se îngrămădiseră declasații.

6 După unii comentatori, azi se cheamă Campillo; pe vremuri, era un loc viran, în vecinătatea lupanarului; după alții, e doar un drum ocolit (*camino de ronda, rondilla*), care există și astăzi, sub alt nume înșă.

6 Cartierul sudic al orașului, numit astfel după o fântână, în centrul căreia se vede un mânz (*potro* - cal tânăr, noaten) cabrând pe un glob de piatră. Era sediul lumii interlope din Córdoba.

7 Vestite cârciumi dinafara cetății Toledo, pe drumul către Madrid, unde se bea, se mânca și se încingeau jocuri de noroc între oameni de toată mina.

8 Curte interioară, caracteristică locuințelor spaniole, înconjurată de stâlpii cerdacului din toate cele patru părți; era, adeseori, sursa principală de lumină a încăperilor, cât mai puțin deschise spre stradă.

Cavaler, atât de cavaler cum mai mult nici că se poate pe lume.

Îl întreabă dacă avea asupra lui ceva bani; don Quijote răspunse că n-avea para chioară, pentru că nu citise niciodată în istoria cavalerilor rătăcitori să-și fi luat vreunul bani la dânsul. La aceasta hangiul îi spuse că se

înșela, căci, admitând că în istorii nu stătea scris lucrul acesta din pricina că autorii lor nu mai găsiseră cu cale să scrie un lucru atât de lămurit și atât de folositor, ce trebuie avut asupra-și, cum sunt banii și cămășile curate, nu era cuvânt să creadă cineva că nu-și luau; așa că să fie încredințat și sigur că toți cavalerii rătăcitori, de care sunt pline atâtea cărți ce-o dovedesc, duceau cu ei pungi bine burdușite pentru orice întâmplare și că aveau asupra-și de asemeni și rufărie, precum și un cufăraș mic, plin de alifii pentru oblojirea rănilor primite, căci nu întotdeauna pe câmpurile și în pustietățile unde se luptau și cădeau răniți avea cine să-i îngrijească, dacă nu cumva erau prieteni cu vreun vrăjitor înțelept care să le vină numaidecât într-ajutor, aducând prin văzduh, în câte-un nor, vreo domniță sau vreun pitic cu vreun șip de apă vie, din care doar gustând o singură picătură se însănătoșeau pe loc de toate rănilile și zgaibele, ca și cum de când lumea n-ar fi suferit de nimic; iar dacă s-ar fi întâmplat să nu fie așa, cavalerii din vremi de mult trecute găseau cu cale ca scutierii lor să fie burdușiți cu bani și cu alte lucruri trebuincioase, ca scama și irurile de oblojit; și dacă se întâmpla să n-aibă scutieri (cazuri prea puține și rare), cavalerii își cărau ei înșiși toate acestea în niște drăgălași de coburi, mici că aproape nici nu se vedeau pe crupa calului, ca și când alte lucruri și nu acestea ar fi fost pentru ei mai de preț; căci, în afară de asemenea nimicuri, obiceiul de-a duce cu sine desagi n-a prea fost încuviințat de către cavalerii rătăcitori; din pricina asta îi dădea sfatul (măcar că ar fi putut să i-o și ordone, ca unul ce avea să-i fie în curând naș) să nu mai pribegească de aici înainte fără bani și fără pomenitele măsuri de prevedere, căci avea să vadă el cât de bine i-or prinde când nici cu gândul n-o gândi.

Îi făgădui don Quijote să îndeplinească tot ceea ce îl sfătuia, până într-un cuvânt; așa că fură date numaidecât poruncile pentru veghea lui de arme, care avea să se petreacă într-o ogradă din coasta hanului. Și adunându-și

don Quijote toată armăria, și-o clădi deasupra teucei de lângă o fântână, apoi, trecându-și scutul pe după braț, strânse lancea în pumni și începu să se plimbe măreț încoace și încolo pe dinaintea jgheabului. Și nu-și începu bine plimbarea, că se și înnoptase.

Hangiul le povesti la toți câți erau în han despre scrânteala oaspetelui său, despre veghea lui de arme și despre investiția cavaleriească pe care-o aștepta. Se minunară toți de-așa ciudat soi de sminteală și, ieșind să-l privească de departe, îl văzură cum pășea domol și demn un timp, apoi rămânea proptit în lance să-și ațintească ochii asupra armelor, fără să și-i mai dezlipească de ele o bună bucată de vreme. Se înnoptase de-a binelea, dar atât de luminoasă era luna, încât se putea lua la întrecere cu astrul care-i împrumută strălucirea, așa că toate câte le săvârșea novicele în ale cavaleriei erau văzute pe deplin de toată lumea.

În vremea asta îl împinse diavolul pe unul din căraușii ce măseseră la han să-și adape catării, și n-avea cum face asta decât dând la o parte armele lui don Quijote, care erau clădite deasupra jgheabului. Văzându-l că se apropie, don Quijote îi strigă cu glas tunător:

— O, tu, oricine-ai fi, cutezătorule cavalier ce vii cu gând de-a te atinge de ar melecelui mai viteaz rătăcitor din câți vor fi încins vreodată spada, ia seama la ceea ce faci și nu te-atinge de ele, de vrei să nu-ți lași viața zălog pentru cutezanță.

Pe cărauș nici capul nu-l duru de vorbele lui (dar mai bine le-ar fi luat în seamă, ca să nu-l doară capul după aceea), ba, dimpotrivă, apucând armele de curele, le azvârli cât colo. Văzând una ca asta don Quijote, ridică ochii la cer și, înălțându-și gândul (pe cât se pare) la doamna și stăpâna sa Dulcinea rosti:

— Vino-mi într-ajutor, stăpână, întru această dintâi obidă ce întâmpină în cale-i inima vasală ție, și nu mă lipsi, în astă dintâi primejdie de sprijinul și oblăduirea ta!

Rostind vorbele acestea și altele ca ele, își lepădă scutul și, ridicând lancea cu amândouă mâinile, îi arse căraușului una în cap cu atâta tărie, încât îl lungi la pământ frumos și bine, că dacă ar mai fi urmat o lovitură, n-ar mai fi fost nevoie de felcer să-l oblojească. După isprava asta, își culese armele și-și reluă plimbarea, la fel de netulburat ca mai înainte.

Nu mult după asta, fără să aibă habar de ce se petrecuse (căci căraușul zăcea încă năucit), se apropie un altul, tot cu gând să-și adape catării, și tocmai când se pregătea să dea armele la o parte ca să descotorosească teuca de ele, don Quijote, fără să sufle o vorbă și fără să ceară voie de la nimeni, își mai lepădă o dată scutul, mai ridică încă o dată lancea și, chiar dacă nu-i făcu scăfârlia zob, nu mai avu nevoie să-l atingă de trei ori în numele tatălui pe cel de-al doilea cărauș, căci îi crăpă țeasta în patru. Auzind zarvă, toți cei din han deteră fuga într-acolo, și printre ei și hangiul. Văzând asta, don Quijote își îmbrățișă scutul și, cu mina pe spadă, rosti:

— O, stăpână a tuturor frumuseților, tărie și liman al bieteii mele inimi, a sunat ceasul să-ntorni ochii măriei-tale înspre acest cavaler rob de tine, pe care îl așteaptă o atât de vajnică înțeleștare!

La care vorbe se simți prinzând atâta inimă, că dacă ar fi fost să-l încolțească toți căraușii din lume, și tot n-ar fi dat înapoi nici c-o palmă. Tovarășii celor răniți, văzându-i în ce hal erau, începură a azvârli de departe o ploaie de pietre asupra lui don Quijote, care se apăra cu pavăza cât putea mai bine și nu îndrăznea să se depărteze de jgheab, ca să nu-și lase armele în părăsire. Hangiul zbiera la ei să-l lase în pace, că doară le spusese cât de nebun era și, nebun fiind, avea să scape neosândit, măcar de-ar fi fost să-i ucidă pe toți. Don Quijote zbiera și el, încă și mai tare, făcându-i perfizi și trădători și spunând că stăpânul castelului era un mișel și un cavaler de neam prost dacă putea consimți să-i vadă în așa chip tratați pe cavalerii

rătăcitori, și că, să fie el gata investit cavaler, l-ar învăța pe loc să mai umble cu șoalda.

— Iar de voi, adăugă el, gunoaie și ciurucuri ale omenirii, nici nu-mi pasă! Aruncați cu ce vreți, apropiați-vă, veniți și atacați-mă dacă vă dă mina, și-aveți să vedeți voi cât are să vă coste nebunia și cutezanța voastră!

Rostea toate acestea cu atâta înfocare și îndrăzneală, că vârî spaima morții în cei care-l împresurau și, atât din pricina asta, cât și datorită argumentelor hangiolui, căraușii încetară să-l mai improaște cu pietre, iar el, la rândul lui, îi lăsă să-și care răniții și se înturnă să-și vegheze armele cu liniștea și gravitatea de la început.

Nu-i prea veniră la socoteală hangiolui șotiile oaspetelui său, așa că se hotărî să le pună capăt și să-i dea pe loc blestematul rang de cavaler, până a nu apuca să se mai iște și altă încurcătură. Așa că, apropiindu-se de el, își ceru iertăciune pentru necuviința cu care îl înfruntase prostimea, fără știrea lui; dar pentru cutezanța asta erau acuma pedepsiți, pe bună dreptate. Îi mai spuse o dată că în castel n-aveau capelă, dar că pentru ceea ce mai rămăsese de făcut nu prea era nevoie de-așa ceva, căci tot meșteșugul investirii cavalerilor stătea în cele două lovituri date pe ceafă și pe umeri, după câte avea el cunoștință de ceremonialul tagmei, lucru care se putea săvârși și în câmp deschis, mai ales că dusesse cu bine la capăt priveghiul armelor, pentru care sunt îndeajuns două ceasuri, pe când el veghease mai mult de patru. Don Quijote dădu crezare tuturor acestora și spuse că era gata să-l asculte, numai să oficieze cu cea mai mare grabă, căci, de-ar fi să fie atacat încă o dată după ce s-ar vedea armat cavaler, avea de gând să nu mai lase picior de om viu în tot castelul, afară de cei pe care i-ar porunci gazda să-i cruce și pe care, din respect pentru porunca aceasta, i-ar lăsa cu viață.

Vârât în sperieți de ceea ce auzise și temându-se să nu-l vadă trecând la fapte, castelanul cără fără zăbavă un

cărțoi, în care însemna paiele și ovăzul date cărăușilor și, cu un capăt de luminare pe care i-o ținea un băiat, veni împreună cu cele două pomenite domnițe la locul unde străjuia don Quijote, căruia îi porunci să îngenuncheze. Și citind el din catastif ca și cum ar fi recitat vreo molitvă cucernică, pe la mijlocul citaniei ridică mâna și-i trase un dupac zdravăn după ceafă, iar îndată după aceea, cu propria lui spadă, îi dădu o acoladă măreață, mormăind mereu printre dinți ca și când s-ar fi rugat. Acestea fiind împlinite, dete poruncă uneia din cele două femei să-l încingă pe don Quijote cu spada, ceea ce ea îndeplini cu multă dibăcie și înțelepciune, căci nu de puțină era nevoie ca să nu te pufnească râsul la fiecare punct al acestui ceremonial; dar vitejiile de care dăduse dovadă novicele de cavalier puneau râsului stavilă. Încingându-l cu spada, binevoitoarea domniță îi zise:

— Facă Dumnezeu din luminăția-ta un cavaler plin de noroc și deie-ți izbândă în lupte!

Don Quijote o întrebă de nume, ca să știe de-aici încolo cui îi rămăsese datornic pentru binefacerea asta, căci avea de gând să-i facă parte de onorurile pe care le va dobândi prin vrednicia brațului său. Ea răspunse cu multă smerenie că i se spunea La Tolosa și că era fiica unui cârpaci de fel din Toledo, care-și ducea zilele în mahalaua bazacei lui Sancho Bienaya, și că avea să-l slujească și să-l socotească drept stăpân oriunde o vor purta pașii.

Don Quijote îi întoarse vorba rugând-o să-i facă hatârul ca de aici încolo să-și pună înaintea numelui un don, de dragul lui, și să se numească doña Tolosa. 1 Ea îi făgădui, iar cealaltă fată îi încătără-mă pintenii, și el înfiripă și cu dânsa aproape același dialog, ca și cu cea care-l încinsese cu spada o întrebă de nume și află că i se zicea La Molinera și că era fata unui preacinstit morar din Antequera; și ei îi ceru don Quijote să-și adauge un don și să-și spună doña Molinera, oferindu-se o dată mai mult s-o slujească și s-o ocrotească. După ce fură împlinite la galop

și pe nerăsuflăte ceremoniile acestea nemaivăzute până atunci, pe don Quijote îl cuprinse dorința de a se vedea odată pe cal, pornij; în căutarea aventu

1 Cervantes, făcându-l pe don Quijote să acorde titlul de doñas unor femei ca acestea, se referă la deprecierea titlului: pe la mijlocul secolului al XVI-lea se făceau cuplete despre femeile care-și spun doña: «Las que *no se ponen don no se tienen por mugeres*». «*Don que antes es desdon pues por el nada se dona*», serie Sebastian de Horozco. («Cele ce nu-și adaugă un don nu se socotesc femei.» «Don, care-i mai curând ne-don, pentru că nu se dă pe el nimica.») «Desdon» e o formație lexicală ad-hoc, sugerând și disprețul (*desdén*), și jucând pe radicalul don = dar.

rilor; așa că, înșeuându-și-l numaidecât pe Rocinante, îl încăleca și, îmbrățișându-și gazda, îi spuse lucruri atât de ciudate, drept mulțămită pentru că - 1 armase cavaler, încât nici nu e cu putință să fie scrise. Hangiul, ca să-l vadă o dată plecat de la han, îi răspunse cu un mai puține înflorituri, cu toate că-și scurtă cât putu vorbirea, și, fără să-i mai ceară plată pentru mânecat, îl lăsă să plece cu Dumnezeu.

Capitolul IV

Despre ceea ce i s-a iyitâmplat cavalerului yiostru după plecarea de la han

Se crăpa de ziuă când don Quijote plecă de la han, voios nevoie mare, mulțumit cum nu se mai poate și până întreagătită de tulburat că se vedea armat cavaler, încât fericirea îi da ghes să gonească în galop, cât o țineau pe mârtoagă chingile. Dar amintindu-și sfaturile gazdei în privința lucrurilor atât de trebuincioase pe care era nevoie să le aibă cu el, mai cu seamă banii și rufăria, hotărî să se întoarcă acasă și să-și ia de toate, ba și un scutier pe deasupra, făcându-și socoteala să-l tocmească pe unul din plugarii cu care se învecina, om sărman și împovărat de copii, dar cât se poate de nimerit pentru slujba de scutier al unui cavaler. Cu acest gând îl îndrumă către satul lui pe

Rocinante, care, simțind că se apropie de iesle, începu să depeze din picioare cu atâta foc, încât părea că nici nu mai atinge pământul cu copita. Nu bătuse mult drum, când deodată i se păru că aude, venind din dreapta, din desișul unei păduri, niște țipete ascuțite ca de făptură ce se văicărește, și nici n-apucă să le-audă bine că și rosti:

— Slavă Domnului că m-a învrednicit de mare mila sa, scoțându-mi în cale un atât de grabnic prilej de a-mi putea duce la îndeplinire datorințele îndeletnicirii mele, prilej din care să pot culege roadele gândurilor mele bune! strigătele acestea, fără îndoială, sunt ale vreunui nevoiaș sau ale vreunei nevoiașe, care, în nevoința în care se află, are nevoie de sprijinul și de ocrotirea mea.

Și, smuncind frâul, îl mână pe Rocinante înspre partea de unde i se părea că vin vaietele. Mai făcând el câțiva pași prin pădure, văzu legată de un stejar o iapă, iar de altul, legat un băietan, gol de la brâu în sus, care să tot fi avut cincisprezece ani; el era cel care se văicărea, și nu din senin, căci îi căra la curele pe spinare o namilă de țăran, care-și întovărășea fiecare lovitură cu câte o sudalmă și câte un imbold, zicându-i într-una:

— Na, să te-nveți să-ți ții gura! Na, să te-nveți să caști ochii!

Iar băietanul răspundea:

— Nu mai fac, stăpâne, să mă trăsnească Dumnezeu dacă mai fac vreodată și dacă n-am să am de-aici înainte grijă de turmă ca de ochii din cap!

Văzând ce se petrecea, don Quijote strigă cu glas mânios:

— Cavaler lipsit de cavalerism, rău îți șade să-ți pui mintea cu cei fără apărare! Încalecă și pune mâna pe lance (căci se afla și o lance 1 sprijinită de stejarul de care era legată iapa), și-am să te fac eu să pricepi că numai lașii fac ceea ce faci dumneata!

Țăranul, când se pomeni pe cap cu momâia aceea înarmată până-n dinți, care-i vira sulita sub nas, crezu că i-

a sunat ceasul, și, cu vorbe mieroase, îi răspunse:

— Stăpâne cavalier, băietanul ăsta pe care-l pedepsesc e un argat de-al meu, care-mi slujește la păzitul turmei de oi ce am pe-aici, prin împrejurimi, și e în așa hal de lăsător, încât nu-i zi să nu-mi lipsească vreuna, iar dacă-l pedepsesc pentru nebăgarea lui de seamă, sau, mai curând, pentru furtișag, zice c-o fac de afurisit ce sunt, ca să nu-i plătesc simbria cuvenită, dar pe Dumnezeuul și pe sufletul meu dacă nu minte!

— «Minte» în fața mea 2, bădărane? zise don Quijote. Pe sfântul soare care ne luminează dacă nu-ți trec acuma

1 Țăranii purtau adeseori lance și chiar scut. Se vede acest lucru și în alte scrieri ale vremii.

2 Se considera o insultă adusă persoanei cu care vorbeai să declari de față cu aceasta că un al treilea minte. Chiar și faptul de ad dezminți pe un terț era o necuviință față de interlocutor.

fierul lăncii ăsteia dintr-o coastă-n cealaltă! Să-l plătești îndată și fără să crâcnești, că de nu, pe Dumnezeu atóateocârmuitorul, aici pe loc sfârșesc cu tine și te nimicesc: dezleagă-l numaidecât!

Țăranul puse capul în piept și, fără multă vorbă, își dezlegă argatul, pe care don Quijote îl întrebă cât îi datora stăpănu-său. El îi răspunse că-i datora simbria pe nouă luni, câte șapte reali pe lună. Don Quijote făcu socoteala și găsi că suma se urca la șaiszeci și trei de reali, așa că-i porunci țăranului să-i scoată fără întârziere din pungă, dacă-i era dragă viața. Țăranul, vârat în sperieți, răspunse că să n-aibă parte de năpasta ce-i căzuse pe cap și de jurământul pe care-l făcuse (cu toate că n-apucase să se jure pe nimica) dacă erau atâția; pentru că mai avea să-i scadă și să-i pună în socoteală trei perechi de încălțări pe care i le dăduse, și un real, costul a două rânduri de lipitori¹, ce pusese el să-i pună când fusese bolnav.

— Toate astea-s bune și frumoase, îi întoarse don Quijote vorba, numai că încălțările și lipitorile trebuie să

rămână în prețul bicelor pe care i le-ai tras fără să-ți fi greșit cu nimica, căci dacă el a rupt pielea încălțărilor plătite de dumneata, apoi și dumneata i-ai rupt lui pielea; iar dacă bărbierul i-a luat sânge când era bolnav, dumneata l-ai sângerat teafărsănătos; așa că dinspre partea asta nu ți-e dator cu nimica.

— Din păcate, stăpâne cavaler, n-am bani la mine; dar să vină Andrés cu mine acasă, că i-i dau pe toți, până într-o para.

— Eu, să mă duc cu el? strigă băietanul. Iar? Odată cu capul! Nici prin gând nu-mi trece, stăpâne, căci dacă s-o vedea iar singur cu mine, mă jupoaie de viu, ca pe sfântul Bartolomeu!

— Ba n-are s-o facă, îi întoarce vorba don Quijote. Ajunge să i-o poruncesc eu, și are să-și țină cuvântul din respect pentru mine, iar dacă-mi și jură pe sfânta lege a tagmei cava

1 în text, *sangrías* - lăsări de sânge. La noi, aceste sângeri se practicau prin punerea lipitorilor pe diversele părți ale trupului bolnav. În Spania se deschideau cu bisturiul unele vene, lăsându-se să curgă o cantitate de sânge. *Las sangrías* era un leac la mare cinste în medicina medievală.

lerești în care a fost primit, îl las să plece slobod și mă pun chezaș pentru plata simbriei.

— Ia seama, măria-ta, stăpâne, la ce vorbești, zise iar băietanul, căci stăpânu-meu pe care-l vezi aicea nu-i cavaler nici de leac, și nici n-a fost primit vreodată în vreo tagmă cavaleriească, fiindcă el nu-i altul decât Juan Haldudo chiaburul, sătean din Quintanar.

— N-are-a face, răspunse don Quijote, fiindcă și Halduzii pot fi cavaleri, cu atât mai mult cu cât fiecare om e odrasla faptelor sale.

— Asta așa-i, răspunse Andrés, dar dacă-i vorba de stăpânumeu, odrasla căror fapte poate fi el, când îmi poprește simbria, și sudoarea, și truda?

— Nu-ți popresc nimica, frate Andrés, îi întoarse vorba țăranul, dar fă-mi numai hatârul și vino cu mine, căci jur pe toate tagmele care-s cavalerești pe lumea asta c-am să-ți plătesc tot, așa cum am spus, până într-o para, ba încă și cu dobândă.

— De dobândă te scutesc, zise don Quijote. Dă-i simbria în reali, și-s foarte mulțumit cu asta. Dar bagă de seamă să faci așa cum ai jurat, că de nu, îți jur și eu, tot pe jurământul pe care-ai jurat, că mă voi întoarce să te caut și să te pedepsesc, și că nu scapi de mine nici dacă te ascunzi în gaură de șarpe. Iar dacă vrei să știi cine ți-o poruncește, ca să te simți și mai vârtos legat să-ți ții jurământul, află că eu sunt viteazul don Quijote de La Mancha, tămăduitorul nedreptăților și obidelor, așa că rămâneți cu Dumnezeu, și să nu-ți muți gândul de la cele făgăduite și juruite, sub pedeapsa pedepsei de care-am pomenit.

Și spunând acestea, dete pinteni lui Rocinante și se îndepărtă cât putu mai grabnic. Țăranul îl urmări cu privirea, și când îl văzu ieșit din pădure și pricepu că n-avea de gând să se mai arate, se înturnă spre argatul său Andrés și-i vorbi așa:

— VWla taica, băiete, să-ți plătesc ce-ți sunt dator, așa cum mi-a poruncit tămăduitorul obidelor.

— Ți-o dau cu jurământ, zise Andrés, și poți fi încredințat dumneata că n-ai cum să nu îndeplinești porunca acestui milostiv cavaler, ție-l Dumnezeu o mie de ani cu viața, că după cât e de viteaz și de bun judecător, te-a văzut sfântul dacă nu-mi plătești, că se întoarce, și pe loc face ce-a zis că face.

— Ți-o dau și eu cu jurământ, spuse țăranul, dar de mult ce te iubesc, vreau să-mi sporesc datoria, ca să-ți pot spori și plata.

Și, apucându-l de-o mină, îl legă din nou de stejar și-i trase la gârbace, de-l lăsă mai mort.

— Cheamă-l acuma, jupâne Andrés, zicea țăranul, pe tămăduitorul nedreptăților, să vezi cum are s-o

tămăduiască și pe asta, cu toate că mă bate gândul că n-am dus-o la capăt, fiindcă-mi vine chef să te jupoi de viu, așa cum te temeai.

Până în cele din urmă îl dezlegă, totuși, și-i dădu drumul să-și caute judecătorul, ca să-și ducă la îndeplinire județul în care se rostise. Andrés plecă tare cătrănit, jurând să meargă în căutarea viteazului don Quijote de La Mancha și să-i povestească de-a fir-în-păr toată pățăria, mai jurând și că stăpânul său avea să i-o plătească cu vârf și îndesat; cu toate acestea, el plecă plângând și stăpânul său rămase răsând; acesta-i felul în care îndreptă nedreptatea viteazul don Quijote, care, cum nu se poate mai încântat de cele întâmplate, căci i se părea că-și începuse într-un ceas bun și cu măreție isprăvile cavaleresti, se îndemna la drum cu multă mulțumire de sine spre satul lui, rostind ca pentru dânsul:

— Ferice te poți socoti între câte femei viețuiesc pe pământ, o, tu, frumoasă între frumoase, Dulcinea del Toboso, că ți-a fost ursit de soartă să robești voinței și meritelor tale pe un cavaler atât de vajnic și de vestit cum este și va fi don Quijote de La Mancha, care, cum știe o lume întreagă, doar de ieri armat cavaler, a și lecuit azi cea mai mare nedreptate și jignire pe care nelegiuirea o putea închipui și cruzimea omenească săvârși, căci astăzi smulse biciul din mâna acelui neîmplânzit vrăjmaș, care atât de pe nedrept tăbărâse cu bătaia asupra unui biet copil nevolnic!

Între timp ajunse la o răspântie de unde porneau patru drumuri, și-i veniră pe loc în minte răscrucile la care stăteau cavalerii rătăcitori să chibzuiască pe ce drum, din câte aveau în față, să apuce; și, ca să facă întocmai ca ei, rămase o bucată de vreme locului, și, după ce se gândi mult și bine, dădu frâu liber lui Rocinante, lăsându-se în voia calului, care-și urmă primul îndemn, acela de a lua calea grajdului. Iar după ce merse ca la vreo două poște, don Quijote văzu pe drum o grămadă de oameni care, cum

se află mai târziu, erau niște neguțători toledani plecați să cumpere mătase din Murcia. Erau șase, și umblau cu umbrelele deschise, cu alți patru oameni călări în urmă, slugile lor, și cu trei catârgii umblând pe jos. Nici nu-i zări bine don Quijote, și-i intră pe dată în cap că-i vorba de o nouă aventură, și, ca să imite întru totul – atâta cât i se părea cu putință – isprăvile citite în cărți, își zise că se potrivește aici de minune una pe care-avea de gând s-o săvârșească. Și, astfel, luându-și o ținută măreață și sigură de sine, se înfipse bine în sa, își strânse scutul la piept, cu lancea în cumpănire, și, proțăpit în mijlocul drumului, stătu să aștepte apropierea cavalerilor acelora rătăcitori (căci îi și judecase drept atare și hotărâse că asta sunt), iar când ajunseră ei la depărtarea de la care se puteau vedea și auzi unul pe altul, don Quijote dete glas și rosti, cu ton de sfidare:

— Să stea locului toată lumea dacă nu mărturisiți cu toții că nu se află pe fața pământului domniță mai frumoasă decât împărăteasa din La Mancha, neasemuita Dulcinea de] Toboso!

Stătură locului neguțătorii la auzul acestor cuvinte și la văzul ciudatei figuri a celui care le rostea și, după chipul și vorbele lui, nu le trebui mult până să-și dea seama de nebunia insului; dar avură chef să vadă mai pe îndelete încotro țintea mărturisirea aceea, care le era cerută, așa că unul din ei, cam mucalit din fire și hâtru cum nu se mai poate, răspunse:

— Señor cavalier, noi, ăștia, habar n-avem cine este frumoasa domniță de care vorbești; arată-ne-o, și dacă o fi să fie de-așa neasemuită frumusețe cum ne lași să înțelegem, cu dragă inimă și fără să ne strângă nimeni cu ușa vom recunoaște adevărul pe care ne ceri să-l mărturisim dinspre parte-ți.

— Dacă v-aș arăta-o, îi întoarce don Quijote vorba, cu ce mare ispravă v-ați mai putea lăuda mărturisind un adevăr atât de vădit? Lucrul de căpetenie este să credeți

fără s-o fi văzut, să mărturisiți, să declarați, să jurați și să susțineți, că de unde nu, aveți de-a face cu mine, țopârlani și neamuri proaste ce sunteți! Veniți numaidecât, unul câte unul, așa cum cere rânduiala cavaleriei, sau toți buluc, cum e obiceiul și năravul celor de teapa voastră; vă aștept aici, gata de orice-o fi să fie, încredințat că am dreptatea de partea mea.

— Señor cavaler, răspunse neguțătorul, cu rugămintă cad la picioarele măriei-tale și te rog, în numele tuturor acestor principii ce sunt aici de față, să te milostivești, ca să nu ne încărcăm sufletul mărturisind un lucru nemaiauzit și nemaivăzut de noi vreodată, mai cu seamă că ar fi în paguba împărăteselor și regilor din Alcarria și Extremadura, și să fii bun a ne arăta vreo icoană de-a acestei domnițe, măcar de-ar fi ea doar cât un bob de grâu, căci dintr-un fir de ață poți ști cum e tot ghemul, și cu asta noi rămânem mulțumiți și încredințați, iar măria-ta vei rămâne încântat și răsplătit. Ba încă socot că suntem până într-atâta de părerea măriei-tale, încât, chiar dacă portretul ne-ar arăta că e chioară de un ochi, iar din celălalt i se scurge rugină și pucioasă, cu toate astea, ca să fim pe placul măriei-tale, vom spune spre cinstea sa tot ce ți-o plăcea să spunem!

— Nu i se scurge, lepădătură nemernică, răspunse don Quijote aprins de furie, nu i se scurge, zic, ceea ce zici, ci dimpotrivă, ambră și parfum de mosc, și nu e nici chioară, nici gheboasă, ci e mai dreaptă decât un fus de Guadarrama *1* y iar nemaiauzita hulă ce v-a ieșit din gură împotriva unei atât de cerești frumuseți, ca aceea a doamnei și stăpânei mele, aveți să mi-o plătiți!

1 Comparația cu fusul, pentru a arăta cât e de zvelt și de drept un trup omenesc, este curentă. La Madrid se spunea: «Drept ca un fus de Guadarrama». pentru că din brazii înalți ai munților acestora se fabricau fusele ce se aduceau pe piața capitalei.

Și, zicând acestea, se năpusti cu lancea în jos

împotriva celui care vorbise, cu atâta furie și necaz, că dacă soarta milostivă m-ar fi făcut să se poticnească Rocinante și să cadă la jumătatea drumului, ar fi fost vai și-amar de îndrăznețul negustor* Rocinante se prăvăli și-și trimise stăpânul de-a rostogolul cât colo pe miriște. Și, încercând el să se ridice, ridică-te dacă poți! Așa de tare îl trăgeau în jos lancea, scutul, pintenii și casca, pe lângă greutatea armurii străvechi! Și pe când se lupta să se scoale și nu izbutea, zicea într-una:

— Nu fugiți, mișeilor, oameni de nimic! Stați un pic, că nu din vina mea, ci dintr-a calului, zac eu acuma la pământ!

Unul din catârgiii care mergeau după neguțători, și care trebuie să fi fost cam țăfnos din fire, auzind cât de neobrăzat îi înfrunta bietul cavaler căzut, nud mai răbdă inima să nu-i răspundă cu câțiva ghionți în coaste. Așa că, apropiindu-se de el, puse mâna pe lance și, după ce bo făcu bucăți, începu să-i ciomăgească pe don Quijote al nostru cu una din ele. Și, oricât era el de turnat în fier din cap până picioare, îl îmblăți ca pe-un sac de fasole. Strigau la argat stăpânii să nud care atâtea lovituri cavalerului și să-i lase; dar băietanul se înfierbântase și nu se îndură să părăsească jocul până ce nu-și vărsă toată mânia; așa că, adunând de pe jos și celelalte scurtături de lance, nu se lăsă până nu le mai rupse o dată în capul bietului cavaler căzut, care, cu toată grindina de lovituri ce se abătuse asupra lui, tot nu-și punea frâu limbii, amenințându-l, c-o falcă în cer și cu una în pământ, pe bandiți, căci drept asta îi luă acuma.

Băietanul osteni, și neguțătorii își urmară drumul, având ce-și spune, cât vor fi umblat, pe socoteala sărmanului cavaler ciomăgit, care, după ce se văzu singur, se apucă din nou să încerce dacă se poate ridica; dar dacă nu putuse când era bun-teafăr, cum avea să poată acuma, îmblătit și deznodat? Ba încă se socotea norocos, părăndud-se nenorocirea dintre cele nelipsite cavalerilor

rătăcitori și punând vina pe de-a-ma tregul pe seama calului; dar de ridicat marea cum să se ridice, după cât îi erau de muiate oasele.

Capitolul V

*Unde se povestesc mai departe nenorocirile
cavalerului nostru*

Văzând așadar că, într-adevăr, nu se putea mișca, n-avu altceva de făcut decât să-și afle scăparea în leacul lui obișnuit, acela de a se purta cu gândul la vreo ispravă din cărțile sale, și sminteala îi aduse în minte întâmplarea cu Baldovinos și cu marchizul de Mantua *, când l-a părăsit Carloto în munți, rănit – istorie pe care o știu până și copiii, n-o trec cu vederea nici cei tineri, o laudă și o cred chiar cei bătrâni, și, cu toate astea, nu e mai adevărată decât minunile lui Mahomed. 2 Deci povestea asta i se păru lui că se potrivește de minune cu impasul în care se găsea; așa că, dând semne de mare suferință, începu să se rostogolească în țărână și să rostească, abia trăgându-și sufletul, întocmai ceea ce se zice că zicea Cavalerul Pădurii, rănit:

«Unde ești, stăpână-doamnă.

Că durerea-mi nu te doare?

Ori nu știi că mor, stăpână.

Ori mă-nșeli și ești sperjură!» 3

În chipul acesta spuse pe de rost tot cântecul bătrânesc, până la versurile care sună:

«Nobile marchiz de Mantua.

Unchi și domn al meu pe lume»

1 Personaje dintr-un cântec bătrânesc (*romance viejo*), foarte popular în vremea lui Cervantes, care circulase oral până la publicarea lui în *Cancionero de Amberes (Culegerea de cântece din Anvers)*, în 1555, volum pe care Cervantes s-a dovedit că nu-l citise, așa că se explică de ce va transcrie primele versuri ale baladei (vezi nota 3) în altă versiune.

2 în epocă se folosea aluzia la preținsele minuni ale

profetului fondator al islamismului, ca o batjocură adresată de către creștini maurilor.

3 Versurile citate aici de Cervantes nu sunt, cum s-ar putea crede, extrase din balada populară a marchizului de Mantua, ci reprezintă un citat dintr-o baladă cu aceeași temă, imitație a acelei vechi, compusă, chiar în vremea lui Cervantes, de un anume Jerónimo Treviño și tipărită în 1598 într-o culegere de la Alcalá, versiune pe care Don Quijote pare să o ia drept cea originală”.

*

Și vru soarta ca, ajuns la versul acesta, să treacă pe acolo un plugar din chiar satul său, un vecin, care tocmai își dusesese niște saci de grâu la moară; văzând țăranul un om întins la pământ, se apropie de el și-l întreabă cine era și de ce boală suferea de se văicărea așa de jalnic. Don Quijote nu mai avu nicio îndoială că omul nu era altul decât marchizul de Mantua, unchiul său, așa că nu-i răspunse altceva decât ceea ce urma în stihul cântecului bătrânesc, unde trebuia să-i dea socoteală de toată nenorocirea lui și de dragostea dintre fiul de împărat și nevestă-sa, totul în același chip în care se cântă din bătrâni. Țăranul stătea uluit și asculta taclalele acestea fără rost. Iar când îi ridică viziera, hărtănită toată de ciomăgeală, și-i șterse fața plină de țărână, nici nu i-o ștersese bine că-l și recunosc și-i vorbi:

— Señor Quijada (că așa trebuie să-l fi chemat când era în toate mințile și nu se preschimbase dintr-un hidalgo pașnic în cavaler rătăcitor), cine te-a adus, luminăția-ta, în starea asta?

Dar el îi dădea zor cu cântarea la oriced întreba. Văzând omul acela de ispravă una ca asta, îi scoase cât putu mai binișor armura căred încingea pieptul și spatele, ca să vadă dacă n-avea vreo rană, dar nu văzu nici urmă de sânge ori vreun alt semn. Se încumetă să-i ridice de la pământ și, cu chiu cu vai, îl sui pe măgarul lui, care i se părea un animal mai liniștit. Culese de pe jos armele, până

și scurtăturile de lance, și le legă toate pe spinarea lui Rocinante, pe care-i luă de frâu, și pe măgar de căpăstru, și o porni la drum spre satul său, pus pe gânduri de-a binelea de prăpăstiile pe care le tot îndruga don Quijote; și nu mai puțin dus pe gânduri călătorea don Quijote, care, de hărtănit ce era și de frânt în bătaie, de-abia se putea ține pe măgar, oftând din când în când din băierile inimii, încât îl sili din nou pe țăran să-l întrebe ce-l dorea. Și n-are cum și altfel decât că îi aducea diavolul în minte toate istoriile croite după tiparul pătaniilor sale, căci în clipa aceea, uitându-și dintr-odată de Baldovinos, îi răsări în minte maurul Abindarráez, în momentul când alcaidele de Antequera, Rodrigo de Narváez, îl luă și-l duse rob în cetatea sa. Așa că, atunci când țăranul începu să-l întrebe cum se simțea și ce-l dorea, îi răspunse cu vorbele și cu frazele cu care *abenceraj* x-ul prins îi răspundea lui Rodrigo de Narváez, întocmai așa cum citise el povestea asta în *Diana* lui Jorje de Montemayor 2, unde se află scrisă, folosindu-se de ea cu atâta simț al potrivirii, încât plugarul începu să-și blesteme zilele, fiindu-i lehamite să tot asculte grămada aceea de neghiobii, și din asta își dădea seama că vecinul său se cam zărghise, așa că zorea cât putea să ajungă mai repede în sat, ca să fie scutit de plictiseala ce-i pricinuia don Quijote prin cuvântarea lui peste măsură de lungă. Ajuns la capătul ei, acesta adăugă:

— Trebuie să știi, luminăția-ta, señor don Rodrigo de Narváez, că frumoasa Jarifa, de care ți-am vorbit, este, în clipa de față, gingașa Dulcinea del Toboso, pentru care am săvârșit, săvârșesc și voi săvârși cele mai faimoase isprăvi cavaleriești din câte s-au văzut, se văd ori se vor vedea vreodată pe lume.

La acestea, plugarul răspunse:

— Ia seama, luminăția-ta, că eu nu sunt, păcatele mele, nici don Rodrigo de Narváez, nici marchizul de Mantua, ci Pedro Alonzo, vecinul luminăției-tale, iar luminăția-ta nu ești câtuși de puțin Baldovinos ori

Abindarráez, ci preacinstitul hidalgo, señor Quijada, așa cum mă vezi și te văd.

— Știu eu prea bine cine sunt, răspunse don Quijote, și știu că pot fi nu numai ceea ce am spus, ci pot să fiu toți cei

1 Rodrigo de Narváez a fost cel dintâi alcaide al cetății Antequera, pe vremea luptelor cu maurii pentru recucerirea peninsulei. *Abenceraj* înseamnă membru al unei vestite familii nobile, la mare cinste printre maurii din Granada pe vremea regatului arab.

2 Scriitor spaniol, originar din Portugalia (al cărui nume exact, Montemor, vine de la localitatea în care s-a născut, lângă Coimbra). Este autorul vestitelor *Șapte cărți ale Diane*, roman pastoral cu mare răsunet în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, devenit modelul spaniol al genului, plin de artificialitate și convenționalism, tipică literatură curteană; ca dată de apariție a *Diane* (ediția I a apărut fără indicația anului) uneori e trecut anul 1542, alteleori 1545, dar se pare că această carte nu e anterioară anului 1558, când s-a tipărit la Valencia, deși e cert că lucrarea a fost scrisă mai demult, sub Carol Quintul. *Istoria abencerajului Abindarráez și ei frumoasei Jarifa*, o nuvelă tipărită în 1565, a fost integrată de Montemayor în Cartea a IV-a.

doisprezece *pairs* ai Franței laolaltă, și toți cei nouă cavaleri ai Faimei x, pentru că toate isprăvile pe care le-au făcut ei, luați buluc și fiecare în parte, nu-s nimica pe lângă ale mele!

Tot în asemenea taclale, și în altele de același soi, o ținură într-una până-n sat, unde ajunseră pe înnoptate; dar plugarul se opri la marginea lui, așteptând să se întunece de-a binelea, ca să nu fie văzut cinstitul hidalgo așa zdrumicat cum era și călărind ca vai de el. Când i se păru c-a venit clipa, intră în sat și porni spre casa lui don Quijote, pe care o găsi toată cu susu-n jos. Erau acolo preotul din sat și bărbierul, prieteni buni cu don Quijote,

cărora le striga, cât o ținea gura, chelăreasa:

— Ce spui dumneata, domnule licențiat Pero Pérez (căci așa-l chema pe preot), de nenorocirea stăpânului meu? Iaca-s trei zile de când ia-l de unde nu-i, și pe el, și calul, și scutul, și lancea, și armura. Că-mi vine să cred, și zău că ăsta-i adevărul adevărat, tot așa cum e-adevărat că m-am născut ca să mor, că blestematele astea de bucoavne de cavalerie, pe care le-a adunat și le tot buchisește întruna, l-au scos din minți; că acum abia mi-aduc eu aminte cum l-am auzit de multe ori vorbind singur și spunând că avea de gând să se facă nici mai mult nici mai puțin decât cavaler rătăcitor și să plece în căutare de aventuri în lumea largă. Fir-ar ele ale dracului de terfeloage, și avea-le-ar în grijă flăcările iadului, c-au dat de râpă mințile celui mai deștept om din toată La Mancha!

Nepoata îi ținea hangul, ba încă spunea și mai și:

— Află dumneata, jupân Nicolás (acesta era numele bărbierului), că nu o dată i s-a întâmplat unchiului meu să procitească în ticăloasele astea de cărți de aventura-vura câte două zile și două nopți în șir, după care zvârlea cât colo cartea din mână, apuca spada și începea să dueleze cu pereții; și când

1 Cei nouă cavaleri ai Faimei evocă o scriere franceză veche, intitulată *Cronica numită triumful celor nouă ai Faimei*, proslăvind faptele a trei croi biblici (Iosua, David și Iuda Macabeul), a trei eroi din antichitatea greco-romană (Alexandru cel Mare, Hector și lui în Cezar) și a trei eroi medievali ai creștinătății (regele Arthur, Carol cel Mare și Godeffroy de Bouillon).

cădea de oboseală, spunea că omorâse patru uriași cât patru bivoli, iar sudorile care-l treceau de-atâta hrintuială el le lua drept sângele rănilor primite în bătălie și, bând pe loc o bărdacă de apă rece, se simțea teafăr și împăcat și zicea că apa aceea era un balsam prețios, pe care i-l adusese înțeleptul Esquife, un mare vrăjitor, ce-i era prieten. Dar numai eu sunt de vină pentru toate cele

întâmplare, că nu v-am dat dumneavoastră de știre, de-atuncea, de smintelile unchiului și stăpânului meu, ca să-i găsiți leacul până a nu fi ajuns unde a ajuns, și să dați pe foc toate cărțile astea afurisite (de care e plină casa), că merită să fie puse pe rug, mai dihai decât dac-ar fi scripturi eretice!

— Asta zic și eu, rosti preotul; și, pe ce am mai sfânt dac-oi lăsa să treacă ziua de mâine fără să le aduc la judecată în văzul lumii, ca să fie osândite la rug și să nu mai dea prilej celor ce le-ar citi să mai facă ceea ce bunul meu prieten trebuie să fi făcut.

Toate acestea le-auzeau țăranul și cu don Quijote, și din ele pricepu pe de-a-ntregul plugarul de ce boală suferea vecinul său, așa că porni a spune, strigând cât îl ținea gura:

— Deschideți, deschideți, boieri mari, deschideți poarta, să intre seniorul Baldovinos și marchizul de Mantua, care se întoarce rănit, împreună cu seniorul maur Abindarráez, luat rob de viteazul Rodrigo de Narvâez, alcaidele din Antequera.

La strigătele acestea ieșiră cu toții și, recunoscându-și ei prietenul, iar ele, unchiul și stăpânul, care tot nu se dăduse jos de pe măgar, pentru că nu putea descăleca, deteră fuga să-l îmbrățișeze. Dar el le spuse:

— Stați cu toții locului, că mă întorc rănit de moarte din vina calului meu: întindeți-mă în așternut și chemați, dacă se poate, pe înțeleaptă Urganda, ca să mă oblojească și tămăduiască de răni.

— Ia te uită, ceasul rău! strigă, auzind acestea, chelăreasa. Îmi spunea mie inima de unde i se trage stăpânului meu! Intră, luminăția-ta, în casă, și fii binevenit, că și fără Spurranda aia, om ști noi să te îngrijim aici cum se cuvine. Afurisite fie, încă o dată și de o sută de ori, terfeloagele acelea de cavalerie care te-au adus în asemenea hal!

Îl duseră numaidecât în pat și, umblând să-i vadă

rănilor, nu-i aflară niciuna. El le spuse că n-avea decât vânătași, fiindcă îl bușise zdravăn de pământ calul său, Rocinante, pe când se lupta cu zece uriași, cei mai vajnici și mai uriași dintre uriașii ce se pot afla pe aproape toată fața pământului.

— Aha-ha-ha-ha, zise preotul, au intrat și uriașii în horă? Pe crucea mea că nu mă prinde noaptea de mâine fără să le fi ars!

Îi puseră mii de întrebări lui don Quijote, dar el nu vru să răspundă la niciuna, alt decât că voia să guste ceva și să fie lăsat să aștească, că de asta avea mai mare nevoie acuma. Asta și făcură, iar preotul îl descusu amănunțit pe țaran asupra chipului în care-l găsisese pe don Quijote. Omul le povesti totul, și toate prăpăstiile câte i le îndrugase atunci când îl găsisese și în timp ce-l căra, lucru care turnă ulei peste foc, întărindu-i licențiatului¹ dorința de a face ceea ce și făcu a doua zi: să-l cheme adică pe prietenul său bărbierul, jupân Nicolás, și, împreună cu el, să vină acasă la don Quijote.

Capitolul VI

Despre marea și plină de haz rânduială pusă de preot și de bărbier în biblioteca iscusitului nostru hidalgo

Acesta nu se sculase încă. Preotul ceru de la nepoată cheile odăii unde erau cărțile aducătoare de pacoste, și ea i le dădu cu dragă inimă. Se vârâră cu toții în odaie, și chelăreasa împreună cu ei, găsind acolo mai bine de o sută de cogeamitea bucoavne, cu scoarțe meșteșugit lucrate, și alte cărți mai micșoare; și cum le văzu, chelăreasa se răsuci pe călcâi și ieși din odaie în graba mare, ca să se întoarcă numaidecât cu o străchioară de agheasmă și un pământuf, zicând:

— Ia ține dumneata asta, domnule licențiat, și stropește prin odaie, să nu fie pe-aici vreun vrăjitor din cei de mișună

¹ Adică preotului, care-și luase diploma de absolvent al universității.

prin cărțile astea, că te pomenești că s-apucă să ne mai și farmece, drept pedeapsă că vrem să-i osândim, trimițându-i pe ceea lume!

Licențiatului îi veni să râdă de naivitatea chelăresei și-i ceru bărbierului să-i dea din vraful de cărți câte una, ca să vadă despre ce-i vorba în fiecare, fiindcă se putea întâmpla să se fi aflat printre ele vreunele care să nu merite a fi osândite la rug.

— Nu, zise nepoata, n-avem cuvânt să ne milostivim de niciuna, pentru că laolaltă au fost făptașii! mai bine le-am arunca pe fereastră în *patio* și-am face din ele un morman ca să-l dăm foc, sau, mai curând, le-am duce în curtea din dos 1 și-am înălța rugul acolo, ca să nu ne supere fumul.

La fel vorbi și chelăreasa, așa de mare chef aveau amândouă să vadă moartea acelor nevinovați; dar preotul nu se învoi la una ca asta mai înainte de-a le fi citit măcar titlurile. Cea dintâi operă pe care i-o dete în mâini jupân Nicolás fu *Amadis de Qaulay* în patru volume, și preotul rosti:

— Pare să fie o tainică potriveală, căci, pe câte am auzit eu vorbindu-se, cartea asta a fost cel dintâi roman cavaleresc din câte s-au tipărit în Spania, și din ea își iau izvodul și obârșia toate celelalte, așa că, după părerea mea, suntem ținuți să-l osândim la rug fără nicio amânare, ca pe un propovăduitor de erezii care a dat naștere unei atât de spurcate secte.

— Ba nu, domnule părinte, vorbi bărbierul, că eu am mai auzit spunându-se și că e cea mai bună dintre toate cărțile de soiul acesta câte au fost vreodată scornite, așa că trebuie iertată, ca una ce este unică în felul ei.

— Adevărat, zise preotul. Așa că, până una-alta, o lăsăm cu viață. S-o vedem pe cealaltă, de-alături.

— Asta, citi bărbierul, se cheamă *Isprăvile lui Esplandidn 2, fiul legitim al lui Amadis de Qaula*.

1 Curtea din dos (*corral*) nu mai făcea parte din

arhitectura locuinței, ci era în afara zidurilor casei, ca ogrăzile noastre.

2 Titlul complet al acestei lucrări e *Las sergas del muy virtuoso cavallero Esplandidn* (*Isprăvile preavirtuosului cavalier Esplandidn*), alcătuind cea de-a patra carte pe care Ordonez de Montalvo o adaugă la cele trei, existente ante

— Apoi, vorba ceea, grăi preotul, ce folos că tata-i ban, dacă eu-s golan: pune mina pe ea, coană chelăreasă, deschide fereastra și fă-i vânt în ogradă, ca să fie temelie rugului ce-avem de înălțat.

Chelăreasa, cu mare mulțumire, făcu întocmai, și bunătate de *Esplandidn* își luă zborul spre ograda din dos, așteptând cu răbdare pârjolul ce-l amenința.

— Mai departe! porunci preotul.

— Cel care vine la rând, zise bărbierul, este *Amadis de Grecia* x, ba aș putea jura chiar că în tot șirul ăsta nu-s decât rubedenii de-ale lui Amadis!

— Atunci, în ograda din dos cu ei, zise preotul, că l-aș arde și pe tata care m-a făcut de l-aș vedea ivindu-se cu chip de cavalier rătăcitor, numai să pot trimite la rug pe regina Pintiquiniestra și pe păstorul Darinel, cu eglogele lor cu tot, și cu afurisita aceea de vorbărie întortocheată a autorului!

— Sunt de aceeași părere, zise bărbierul.

— Și eu la fel, adăugă nepoata.

— Păi, dacă-i așa, rosti și chelăreasa, dă-le încoa, și-n ogradă cu ele!

I le dădură, că erau o mulțime, și ea își cruță osteneala atâtor trepte și dădu cu ele de pământ de sus de la fereastră.

— Ce-i cu balerca asta? făcu preotul.

— Asta e, răspunse bărbierul, Don *Olivante de Laura*

2.
nor, ale romanului Amadis de *Qaula* (vezi nota 2, p. 82), spre a proslăvi faptele fiului lui Amadis. Titlul, corupt

din *Las ergas*, provine din grecescul *erga* (fapte). A apărut și separat la Sevilla, în 1510, cu subtitlul *Ramo de las quatro libros de Amadis* (Buchet al celor patru cărți ale romanului «Amadis»).

1 *Amadis de Grecia* este intitulată a noua carte a lui *Amadis de Qaula*, de fapt istoria altui cavaler, fiul lui Lisuarte de Grecia, care fusese cântat într-un roman din 1514. Versiunea datorată lui Feliciano de Silva este din jurul anului 1530. În urma succesului acestor două cărți (mai este și un alt *Amadis de Grecia*, tot din 1514) au ieșit la iveală *Florisel de Niquea* de același Feliciano de Silva, industriaș al literaturii de succes, apoi *Rogel* și *Esteramundit* tratând poveștile puse pe seama urmașilor lui Amadis de Gaula. *Florisando* e istoria nepotului acestuia. De aici aluzia bărbierului la filiația acestor cărți.

2 *Historia del invencible caballero D. Olivante de Laura, principe de Macedonia, que por sus admirables hazañas vino á ser principe de Constantin opla...* (Povestea neînvinsului cavaler Don Olivante de Laura, principe de

— Autorul acestei cărți, zise preotul, e tot cel care a compus *Qrădina de flori*, și pe drept cuvânt e greu de spus care din două e mai adevărată, sau, mai bine zis, care din două e mai puțin mincinoasă; tot ce pot spune e că are să ia drumul ogrăzii, de fistichie și trufașă ce e.

— Asta care vine acuma e *Florismarte de Hârcania* \ zise bărbierul.

— Aici erai, señor Florismarte? răspunse preotul. Pe cinstea mea, că repede și degrabă ai să te mai vezi în curtea de din dos, în pofida ciudatei tale nașteri și a atâtor isprăvi care nici în vis nu se pot săvârși; căci nu la altă soartă te poate mâna asprimea și uscăciunea stilului tău. În ogradă cu el și cu cestălalt, cocoană chelăreasă!

— Foarte bucuroasă, domnule, răspundea ea, făcând pe loc ceea ce i se cerea, într-adevăr cu multă bucurie.

— Asta de-aici e *Cavalerul Platir 2*, rosti bărbierul.

— Străveche bucoavnă e și asta, zise preotul, dar nu

aflu în ea nimic care să merite iertare; trimite-o să țină tovărășie celorlalte, și gata povestea.

Așa se și făcu.

Deschiseră o nouă carte și văzură că avea drept titlu *Cavalerul crucii* 3.

Macedonia, care, prin faptele sale minunate, a ajuns domn al Constantinopolei) e un roman cavaleresc târziu, publicat la Barcelona în 1564 de Antonio de Torquemada, scriitor mediocru, autor și al cărții fantasmagorice *Jardin de flores curiosas*.

1 Roman cavaleresc, cunoscut și sub numele de *Felixmarte* (*Fericitul Mane, războinicul ferice*), publicat întâi la Valladolid în 1553 și semnat de Melchior Ortega, cavaler de Übeda. Abia ediția din 1556 îi schimbă numele în *Florismarte*, prin analogie cu Florisel și Florisando, urmașii lui Amadis de Gaula.

2 *Crónica del muy valiente y estorçado cavallero Platir, jijo del emperador Primaleón* (*Cronica viteazului și puternicului cavaler Platir, fiul împăratului Primaleón*), apărută la Valladolid în 1533; este urmarea unui roman al lui Primaleón (1516); atribuite ambele lui Francisco Vázquez de Ciudad Rodrigo.

8 *Crónica de Lepolemo, llamado el Caballero de la Cruz» hijo del emperador de Alemania* (*Cronica lui Lepolemo, numit Cavalerul Crucii, fiul împăratului Germaniei*) a apărut la Valencia în 1521; autorul, Alonso de Salazar, pretinde că a tradusa din arăbește și că e opera unui anume Xartón, ceea ce e o ficțiune literară obișnuită în epocă.

— De hatârul unui nume așa de cuvios cum are cartea asta, i-am putea trece cu vederea neghiobia; dar să nu uităm ce zice o vorbă: «De dindărătul crucii se ițește Diavolul», așa că dă-o focului.

Punând bărbierul mina pe altă carte, zise:

— Asta e *Oglinda cavaleriei*.

— Aha, suntem cunoștințe vechi cu măria-sa, rosti

preotul. Aici e vorba despre seniorul Reinaldos de Montalbán și despre tovarășii și amicii săi, mai hoțomani decât Cacus, și tot aici și despre cei doisprezece pairi ai Franței, cu preaiubitorul de adevăr Turpin 2, cronicarul lor; și, de ce să nu spun drept, eu sunt pentru condamnarea lor la surghiun veșnic, de n-ar fi de alta decât pentru că din cartea asta au ieșit născocirile faimosului Mateo Boyardo 3, și tot de aici a purces să-și țeară pânza și poetul preacreștin Lodovico Ariosto, pe care, de-o fi să-l aflu pe aici prin preajmă vorbind altă limbă decât pe a sa, îl voi trata fără de niciun respect, în vreme ce, dacă vorbește în graiul său, mă închin lui până la pământ.

— Păi îl am eu în italienește, zise bărbierul, dar nu-l pricep.

— Și nici n-ar fi bine să-l pricepi! răspunse preotul. Așa că, dinspre partea asta, i-am ierta-o cu dragă inimă domnului căpitan 4, numai să nu-l fi târât în Spania și să nu-l fi făcut

1 *Espejo de Caballerías* era un fel de imitație a lui *Orlando innamorato* (*Orlando îndrăgostit*), cunoscutul poem eroicomic al scriitorului italian Matteo Maria Boiardo, având drept temă faptele acestui Roldán și ale lui Reinaldos, ca și povestea dragostei dintre Roldán și Angelica. Apăruse recent, în 1586, la Medina del Campo, orașul autorului lui *Amadis de Gaula*.

2 Cervantes îl denumește în ironie pe arhiepiscopul Turpin «preaiubitorul de adevăr», întocmai cum face cu acest personaj și poetul italian Ariosto, numindu-l *verace* (*veridic*) în același chip batjocoritor, pentru că lui Turpin îi este atribuită o cronică mincinoasă a domniei lui Carol cel Mare, plină de năzdrăvăanii și de absurdități (cf. *Orlando furioso*, Cântul XXX, octava 49).

3 *Matteo Maria Boiardo* (1430 - 1494), poet italian, în text cu numele transcris spaniolește, autor al marelui poem eroicomic *Orlando innamorato*, apărut în 1486 și

1495, al cărui subiect l-a preluat apoi alt poet italian, *Lodovico Ariosto* (1474 - 1533), în al său *Orlando furioso*. Cervantes, intervertind cronologiile, caută aici efecte de humor.

4 Aluzie la căpitanul Jerónimo de Urrea, care a tradus în 1556, în versuri spaniole proaste, *Orlando furioso*.

castilian; căci i-ar lua mult din virtutea lui înnăscută, și același lucru vor face toți acei ce-ar dori să tălmăcească în altă limbă cărți de versuri; fiindcă, oricâtă bătaie de cap și-ar da și oricâtă iscusință ar dovedi, n-ar ajunge niciodată la înălțimea la care se află ele din naștere. Zic, deci, ca încheiere, să fie luate și ținute într-o fântână părăsită, și cartea de față și toate cele ce vor mai fi găsite vorbind despre treburile astea din Francia, și asta până când vom avea răgazul să vedem mai pe îndelete ce-i de făcut cu ele, lăsând deoparte pe un *Bernardo del Carpió* 11 care trebuie să fie și el pe aicea, ca și celălalt volum, numit *Roncesvalles*2, căci acestea, o dată ajunse în mâinile mele, au să treacă într-ale chelăresei, și de acolo în seama focului, fără niciun drept de apel.

Toate le întări bărbierul, socotind lucru bun și bine chibzuit tot ceea ce făcea preotul, căci știa cât de bun creștin era acesta, prieten al adevărului până într-atâta, că n-ar fi spus altceva decât adevărul, să-i fi dat marea cu pământul. Și, deschizând altă carte, văzu că era *Palmerin de Oliva*3, iar alături de ea, alta, care se chema *Palmerin de Îngălattera* 4.

1 *Historia de las hazañas y hechos del invencible caballero Bernardo del Carpió* (*Istoria isprăvilor și faptelor neînvinsului cavaler Bernardo del Carpió*), scrisă în octave de Augustin Alonso, apărută la Toledo în 1585.

2 *El verdadero succeso de la famosa batalla de Roncesvalles, con la muerte de los doce Pares de Fráncia* (*Adevărata povestire a faimoasei bătălii de la Roncesvalles, cu moartea celor doisprezece pairi ai*

Francei), poem compus de Francisco Garrido de Villena, apărut la Toledo în 1583; foarte gustat în epocă, deși prost versificat.

3 Un *Palmerin de Oliva* apăruse la Salamanca în 1511. Altul, *Libro del famoso caballero Palmerin de Oliva* (*Cartea faimosului cavaler Palmerin de Oliva*), a apărut, în spaniolește, în 1526, într-o tipografie din Veneția, iar în 1580 la Toledo. A doua parte a povestirii se intitula *Libro segundo del emperador Palmerin, en que se cuentan las hechos de Primaleón y Polendos, sus hijos* (*Cartea a doua a împăratului Palmerin, în care se povestesc faptele lui Primaleón și Polendos, fiii săi*) și apăruse la Medina del Campo în 1563. Nu știm despre care vorbește aici Cervantes.

4 *Libro del muy estorzado caballero Palmerin de Inglaterra* (*Cartea preaviteazului cavaler Palmerin de Englitera*), roman atribuit portughezului Francisco Moraes Cabrai, deși a apărut în limba acestuia abia în 1567, în vreme ce traducerea spaniolă era cunoscută și apreciată cu două decenii înainte (din 1547 – 1548). Legenda spunea că autorul ei ar fi un rege portughez, cum pe care, după ce-o trecu pe sub ochii licențiatului, îl auzi rostind:

— Oliva asta faceți-o pe loc bucățele și dați-o pe foc, să nu rămână din ea nici scrumul; în vreme ce palmierul 1 acesta, crescut în țara Engliterei, să fie cruțat și păstrat ca lucru fără seamăn pe lume, și să se facă pentru el o lăcriță ca aceea pe care a găsit-o Alexandru între rămășițele comorii lui Darius și a menit-o să închidă înăuntrul ei, spre a o păstra, opera poetului Homer. Cartea asta, cumetre, te face să i te închini din două pricini: mai întâi, pentru că e o carte bună în sine; și al doilea, pentru că umblă vestea că a compus-o un rigă înțelept din Portugalia. Toate aventurile din castelul Miraguarda sunt cum nu se poate mai reușite și cu mare meșteșug povestite; iar dialogurile sunt limpezi și curtenitor rostite, limitându-se la felul de a fi al celui care vorbește și oglindindu-l cu multă îngrijire și cu mult

bun-simț. Așa că, dacă nu ți-e cu supărare, jupâne Nicolás, eu aş crede că asta și cu *Amadia de Qaula* să fie iertate de rug, iar toate celelalte, fără a mai sta să ne gândim ce și cum, să piară.

— Ba nu, domnule părinte și cumetre, îi întoarse bărbierul vorba, căci asta pe care o am în mână e faimoasa poveste a lui don Belianis.

— Don Belianis ăsta, răspunse preotul, dimpreună cu partea lui a doua, a treia și a patra, are nevoie de-o sare amară, ca să-l mai curețe de prea multă fiere ce i se îngrămădește, de furie, la cap, și ar trebui scos din el tot ceea ce privește Castelul Faimei, dimpreună cu toate celelalte necuviințe și mai și, pentru care ar merita să fie trimis în surghiun dincolo de ocean; și, după cum o fi să se îndrepte, așa și-o reiese și din textul lui Cervantes. În ceea ce privește caseta în care a pus Alexandru să se țină nu tezaurul împăratului persan, ci opera lui Homer, edițiile diferite dau când textul: «... *que la diputo para guardar en el la las obras del poeta Homer*» («pe care a hărăzit-o să se țină în ea operele» etc.)» când textul: «... *que la disputo...*» («pentru care s-a certat» etc.).

1 «*Esa Oliva... esa Palma*»: joc de cuvinte bazat pe faptul că numele personajelor au rezonanțe vegetale, *oliva* însemnând și în spaniolește măslină, (deși numele curent al acestui fruct este *acestuna*), iar *palma* (de unde: Palmerin), palmier.

afla și la noi dreptate și milă. Iar până una-alta, ține-l dumneata, cumetre, la dumneata acasă, și nu lăsa pe nimeni să-l citească.

— Cu plăcere, răspunse bărbierul și, nevrând să se mai ostenească tot procitind ce cărți de cavalerie erau, zise chelăresei să le ia pe toate cele mai pântecoase și să dea cu ele de-a azvârlita în ogradă.

Cum nu-i vorbise unei toante, nici unei surde, ci uneia care avea mai multă poftă să le ardă decât să le scoată basma curată, chiar de-ar fi fost să fie ele năframe

de borangic, ea, înșfăcând ca la vreo opt dintr-odată, le făcu vânt pe fereastră. Dar, cum luase prea multe laolaltă, îi scăpă una la picioarele bărbierului, și lui îi veni chef să vadă de cine era. Află deci că se numea *Istoria vestitului cavaler Tirante cel Alb*

— Domnul fie lăudat! dete glas preotul, strigând. Dădurăm peste Tirante cel Alb! Adu-l înapoi repede, cumetre, pe răspunderea mea, căci am găsit în el o comoară de desfătări și o mină de aur pentru clipele de răgaz. Aici e don Quirieleisón de Montalbán 2, cavaler viteaz, și fratele său, Tomás de Montalbán, și cavalerul Fonseca, și bătălia pe care voinicul de Tirante o dete cu dulăul, și vorbele de duh ale domniței Plăcerdemivida 3, ba încă și amorurile pline de pățanii hazlii ale văduvei Reposada4, pe urmă și cucoana împărăteasă

1 Romanul, de Joan Martorell, scriitor catalan, a fost tipărit sub titlul de *Tirant lo Blanch*, la Valencia, în 1490, în limba catalană, și tradus în 1511 sub titlul castilian *Los cinco libros del estorzado e invencible caballero Tirant el Blanco* (*Cele cinci cărți ale viteazului și neînvinsului cavaler Tirant cel Alb*); pare să fie unul din primele romane cavalierești tipărite în Spania, fiind, în chip curios, un amestec de naivitate și satiră.

2 Unul din personajele romanului, al cărui nume derivă din: «*Kirie eleison*» («Doamne miluiește», în liturghia greacă), ceea ce sună foarte ciudat.

3 Plăcer-de-mi-vida (plăcere a vieții mele) e numele tinerei din romanul *Tirante cel Alb*, pentru care cavalerul Fonseca duelează cu francezul Villermesamândoi numai în cămașă de noapte.

A

4 Văduva Reposada (repauzată, odihnită, răposată) e, de asemenea, u. personaj cu nume semnificativ din *Tirante cel Alb*, care se dovedește astfel a fi o primă parodie a romanului medieval cavaliereesc. Faptul explică motivul pentru care a fost cruțat de Cervantes autorul parodiei ce

dă lovitura de grație genului. Unii comentatori au socotit că laudele din acest pasaj sunt ironice.

căreia i s-au aprins călcâiele după Hipolit, scutierul ei. Nu-ți îndrug povești, cumetre, dar prin stilul ei, aceasta este cea mai bună carte de pe lume: în ea cavalerii mănâncă și dorm, și mor în patul lor, și-și fac testament înainte de a muri, și alte multe lucruri pe lângă acestea, de care toate celelalte cărți de soiul ei duc lipsă. Cu toate astea, aş spune că merită cel care a compus-o (de vreme ce nu cu tot dinadinsul a căutat să scrie atâtea neghiobii câte scriu alții!) să fie măcar trimis la galere pentru tot restul zilelor sale. Ia-o acasă și citește-o, și ai să vezi că tot ce ți-am spus despre ea e purul adevăr.

— Așa o fi, răspunse bărbierul, dar ce facem cu cărțile astea mărunte, care-au mai rămas?

— Astea, zise preotul, trebuie să fie nu cărți de cavalerie ci de poezii.

Și, deschizând una, văzu că era *Diana* lui Jorje de Montemayor, așa că spuse, crezând că toate celelalte erau de același fel:

— Astea nu merită să fie arse în rând cu celelalte, pentru că nu fac și nu vor face răul pe care l-au făcut cele cavalerești. Sunt cărți de oameni cu scaun la cap și nu pun în primejdie pe aproapele nostru.

— Vai, domnule părinte, zise nepoata, le poți trimite dumneata fără grijă la rug, ca și pe celelalte, căci n-ar fi de mirare ca, o dată lecuit unchiul meu de boala cavaleriei, să nu le citească pe astea și să-i trăsnească prin minte să se facă păstor și să bată coclaurii și codrii cântând, sau, ceea ce ar fi și mai rău, să se facă poet, căci a fi poet este, zicese, o boală de nelecuit și foarte molipsitoare.

— Are dreptate fata, întări preotul, și n-ar fi rău să-i luăm prietenului nostru din cale piatra asta de poticnire și prilejul ispitei. Dar fiindcă am început cu *Diana* lui Monte - mayor, sunt de părere să nu fie arsă, ci doar să se scoată din ea tot ce e în legătură cu înțeleaptă Felicia și cu apa

vrăjită, dimpreună cu aproape toate versurile culte *, lăsând-o să-și

1 în original: «... *versos mayores*», așa cum se numeau versurile ce numărau mai mult de opt silabe, câte are versul tipic al poeziei populare spaniole. Versurile trubadurești au aceeași măsură, la care se renunță doar prin introducerea așa-numitei *arte mayor*, în speță, poezia cultă, metrele italiene ale Renașterii. De aceea am tradus «*versos mayores*» prin versuri culte.

păstreze proza, ca și onoarea de a fi cea dintâi dintre lucrările de acest soi. Și să-i fie de bine.

— Asta care urmează este, începu bărbierul, tot o *Diană*, numită *Segunda del Salmantino* 1; iar ceastăaltă, cu același nume, e scrisă de Gil Polo 2.

— Apoi, pe cea a Salmantinului, răspunse preotul, trimite-o să sporească numărul osândiților și să-i întovărășească în ogradă, pe când cea a lui Gil Polo să fie păstrată ca și cum ar fi a lui Apollo însuși; și treci mai departe, cumetre, și să-i drumul mai repegior, că s-a făcut seară.

— Cartea asta cuprinde, zise bărbierul deschizând alta, *Cele zece cărți despre norocul în amor*, compuse de Antonio de Lofraso3, poet din Sardinia.

— Pe harul preoției în care am fost hirotonisit, răspunse preotul, că de când Apollo e Apollo, muzele muze și poeții poeți, carte ca asta, atât de nostimă și plină de fantezie, nu s-a mai scris, fiindcă, în felul ei, e cea mai bună și mai fără de pereche din câte au ieșit de soiul ăsta la lumina zilei; iar cel care n-a citit-o poate fi sigur că n-a citit niciodată vreun lucru de desăvârșit bun-gust. Dă-mi-o numaidecât, cumetre, căci mai mult mă bucur de a o fi găsit decât dacă mi-ar fi dat cineva o sutană de stofă florentină.

1 Exista o a doua *Diană*, apărută la Alcalá în 1564, numită a *Salmantinului*, după autorul ei, Alonso Pérez, medic din Salamanca, scriitor mediocru.

2 Gaspar Gil Polo, scriitor valencian (mort în 1591), autor, în 1564, al romanului pastoral *Diana enamorada*, în care sunt cântate, în proză și în versuri, nenorocirile Diane și ale iubitului ei Sireno, despărțiți în romanul lui Montemayor și reuniți aici prin vrăjile zânei Felicia.

3 Lo Frasso, poet italian din Sardinia, ortografiat spaniolește cu un singur 's (Lofraso), a publicat la Barcelona, în 1573, *Los diez libros de Fortuna en amor*»

lucrare scrisă în limba spaniolă, pentru că Sardinia era pe atunci o posesiune spaniolă. Acest roman pastoral este la fel de prost compus și ticluit pe cât de prost e scris, așa că judecata de valoare a preotului reiese a fi o ironie a lui Cervantes. *Qraciouso* nu are numai înțeles pozitiv, ci și sensul de: comic, nostim, caraghios, rizibil, iar *disparatado* vine de la *disparate* - absurditate, fantasmă, trăsneală.

O puse foarte mulțumit deoparte, și bărbierul îi dădu înainte, zicând:

— Astea care vin la rând sunt *Păstorul din Iberia* 1, *Nimfele din Henares* 2 și *Leacul geloziei* 3.

— Păi mavem ce le mai face, zise preotul, decât să le dăm pe mâna chelăresei, care întruchipează puterea laică. Și nu mă mai întreba de ce, că nu mai sfârșim până-i lumea.

— Cel care vine la rând este *Păstorul Filidei* 4.

— Păstorul ăsta nu-i de fel de la oi, zise preotul, ci un curtean înțelept; să fie deci păstrat ca un giuvaer prețios.

— Iar cărțoiul care vine-acuma la rând, continuă bărbierul, poartă titlul *Tezaur de felurite stihuri* 5.

— De m-ar fi atâtea, și atât de felurite, îi întoarse preotul vorba, ar fi cu mult mai de preț; dar e nevoie să i se scoată cărții ăsteia țepușele intrate în carne și să fie spălată de anume puroaie pe care i le descoperi printre frumusețile sale; fie iertată de foc, pentru că autorul mi-e prieten și din respect pentru alte opere, de înalt eroism, pe care le-a scris.

— Asta de-aici, urmă bărbierul, e *Canțoniend* lui

López Maldonado 6.

— Și autorul cărții ăsteia, îi răspunse preotul, mbe bun prieten, iar când spune versuri, îl admiră toți câți i le aud;

1 *El pastor de Iberia*, o nuvelă pastorală scrisă de andaluzul Bernardo de la Vega, publicată la Sevilla în 1591.

2 *Primera parte de las Ninfas y pastores de Henares* (*Cea dintâi parte a nimfelor și păstorilor din Henares*), scrisă de Barnardo Gonzáles de Bobadilla, și tipărită la Alcalá în 1587.

3 *Desengaño de celos*, nuvelă pastorală a lui Bartolomé López de Epciso, apărută la Madrid în 1586.

4 *El pastor de Filida*, nuvelă pastorală scrisă de Luís Gálves de Montalvo, apărută la Madrid în 1582.

5 *Tesoro de varias poesías*, culegere de poezii alcătuită de fratele carmelitan Pedro de Padilla din Linares și tipărită la Madrid în 1580. Cartea avea 482 foi «în cuarto». Baltasar de Alcazar scrie despre ea că, pusă la cântar, trage un chintal («*pesa un quintal*»), adăugând că, sub raportul valorii, nu e în ea un vers care să cântărească mai mult decât un fulg. Cervantes îl iartă pe Padilla, pentru că a mai scris și *Eglogas pastoriles* (*Egloge pastorale*) (1582), *Romancero* (1583), *Jardin Espíritual* (1585), (*Qrădina duhovnicească*) și altele.

6 *El Cancionero* de Gabriel López Maldonado, apărut la Madrid în 1586.

și într-atât de suavă îi e vocea când le cântă, că te încântă; se cam lungește el în egloge, deși ceea ce-i bun nu-ți pare niciodată prea mult; păstrează-i cartea printre cele alese. Dar ce carte e cea de alături?

— *Qalatea* 1 lui Miguel de Cervantes, zise bărbierul.

— De atâta amar de ani mi-e bun prieten Cervantes ăsta, și știu că e mai deprins cu nenorocirile decât versat în versuri. Cartea lui arată un sâmbure de talent; cată el să schimbe câte ceva pe lume, dar n-ajunge la niciun capăt.

Trebuie să așteptăm partea a doua, pe care ne-o făgăduiește; poate că, îmbunătățindu-se, va merita întru totul mila ce nu i se face acum; și, până când se va putea vedea cum stau lucrurile, pune-o la popreală, acasă la dumneata, jupâne și cumetre.

— Bucuros, răspunse bărbierul, și iată că vin acum altele trei deodată: *Araucana* 2 a lui don Alonso de Ercilla, *Austriada* 3 a lui Juan Rufo, jurat din Córdoba, și *El Monserrate* 4 a lui Cristóbal de Virués, poetul valencian.

— Toate aste trei cărți, rosti preotul, sunt, împreună, cele mai bune din câte au fost scrise în vers eroic pe limba noastră castiliană, și se pot lua la întrecere cu cele mai vestite ale

1 *Qalatea*, roman pastoral scris de Cervantes în 1584, inspirat de *Diana* lui Montemayor, în care personajele, numite convențional, sunt cu cheie, reprezentând pe contemporanii scriitorului și pe Cervantes însuși, cu logodnica sa de atunci, alta decât *doña* Catalina de Salazar, cu care se va căsători. Roman de debut, asupra căruia Cervantes și-a propus să revină, scriindu-i o urmare, a rămas fără partea a doua. Falsitatea sentimentului, convenționalismul și lipsa de originalitate a episoadelor sunt aici aceleași ca în toate romanele pastorale, abuzând de erudiție clasică și mitologică, de magie și descântece, de fantezii fade, în ciuda stilului elegant și a câtorva pasaje pline de grație («debuturi ale talentului meu șchiop» - «*premices de mi corto ingenio*», scrie Cervantes).

2 Important poem istoric, scris de Alonso *de Ercilla y Zuñiga* (1533 - 1590) ca o glorificare a expediției spaniole în America de Sud, unde a fost înfrântă populația băștinașă a araucanilor, condusă de Caupolicán, erou descris de Ercilla, în chip surprinzător pentru epocă, drept o figură plină de noblete și vitejie. A fost publicat: parțial la Madrid în 1569, și complet, în 1590. Ercilla luase parte la acest război ca soldat, scriind în fiecare noapte ceea ce se întâmpla în cursul zilei.

8 Poem epic (apologie a lui don Juan de Austria, bastard al lui Carol Quintul), care a apărut la Madrid în 1584.

4 Poem epic în douăzeci de cânturi, foarte bine versificat, a apărut în 1588.

Italianilor. Să le păstrăm ca pe cele mai bogate comori de poezie ale Spaniei.

Ostenise de tot preotul și nu vru să mai vadă alte cărți, așa că porunci ca toate câte mai rămăseseră să fie arse cu toptanul, fără să mai fie cercetate. Dar bărbierul și deschisese una, care se numea *Lacrimile Angelicăi*1.

— Le-aș plânge eu, lacrimile astea, grăi preotul la auzul acestui titlu, de-ar fi să fie trimisă la rug asemenea carte, pentru că autorul ei a fost unul din cei mai vestiți poeți ai lumii întregi, nu numai al Spaniei, și a tradus în chipul cel mai fericit câteva din fabulele lui Ovidiu 2.

Capitolul VII

Cea de a doua plecare a bravului nostru cavaler, don Quijote de La Mancha

La asta ajunseseră, când don Quijote prinse a striga, zicând:

— Aici pe loc, viteji cavaleri, aici e nevoie să arătați cât prețuiește puterea brațului vostru, căci curtenii în turnire își arată vrednicia!

Ca să poată da fuga într-acolo la zgomotul și hărmălaia aceea, lăsară baltă puricarea cărților ce mai rămâneau, așa că, după cât se crede, luară drumul focului, fără să se poată dezvinovăți ori măcar înfățișa judecății, *La Carolea* 3 și *El*

1 *Las lágrimas de Angélica*, prima parte a unui poem epic în douăsprezece cânturi, compus de Luís Barahona de Soto, a fost tipărit în 1586 la Granada.

2 Fabulele (legende) lui Ovidiu, traduse de Barahona de Soto, nu ni s-au păstrat în întregime. În culegerile timpului apare *Fabula lui Acteon*, tipărită în *Parnasul spaniol* al lui López Sedaño. O a doua, *Fabula lui*

Vertumn și a Pomonei, a fost pusă în evidență de criticul Fr. Rodríguez Marín în 1903, în cartea sa despre Luís Barahona, unde se vorbește și despre prietenia poetului cu Cervantes.

3 Nume sub care se cunosc două cărți. Una, un poem epic, în versuri, tratând despre Carol Quintul, scrisă de Jerónimo Sempere (Jérôme de Saint-Pierre), un flamand, a fost tipărită în 1560 la Valencia. A doua, apărută un sfert de veac mai târziu, la Lisabona, e de Juan Ochoa de la Salde și e scrisă în proză. Cervantes nu precizează despre care e vorba.

*León de España **, cuprinzând isprăvile împăratului, compuse de don Luis de Avilla 2, care nici nu mai încapă îndoială că se găseau în bibliotecă; și că, cine știe, de le-ar fi văzut preotul, n-ar fi trecut printr-așa înfricoșată caznă. Când ajunseră la don Quijote, el se și sculase din pat, dând înaintea cu strigătele și scălbâmbăielile lui, împărțind lovituri de spadă încoace și încolo, cu tăișul și cu latul lamei, la fel de treaz ca și cum n-ar fi dormit de când era. Se încheștară cu el și-l aduseră la loc în pat cu de-a sila. Iar după ce se mai liniști puțin, se întoarse către preot să-i vorbească și rosti:

— De bună seamă, preasfinte arhiepiscopie Turpin, mare rușine pentru noi cei ce ne chemăm a fi în rândul pairilor, doisprezece la număr, să lăsăm, niciuna, nici două, să ne fure de sub nas izbânda în acest turnir cavalerii curteni, după ce noi, ceștilalți, cavalerii rătăcitori, am fost vrednici de cununi toate cele trei zile trecute.

— Taci, luminăția-ta, stăpâne și cumetre, vorbi preotul, că, dac-o vrea Dumnezeu, se mai întoarce ea soarta, și poți câștiga mâine ceea ce pierzi pe ziua de azi. Așa că să n-ai altă grijă acuma decât să te înzdrăvenești, fiindcă trebuie să fii sfârșit de oboseală, pe câte cred, dacă nu cumva ești chiar grav rănit.

— Rănit, nu, zise don Quijote, dar hărtănit și cu oasele muiate, fără nicio îndoială, căci bastardul acela de

Roldán m-a stâlcit în bătaie, pisăgindu-mă cu un trunchi de stejar, și toate astea de pizmaș ce e, fiindcă vede că eu singur pot sta să mă măsoar cu el în voinicie. Dar nu m-aș mai numi Reinaldos de Montalbán dacă, de cum m-oi scula din patul acesta de suferință, nu l-oi face să mi-o plătească, în ciuda tuturor vrăjitoriilor lui! Până una-alta, să mi se dea să gust ceva, căci mi-ar prinde mai bine decât orice; cât despre răzbunare, lăsați-o pe seama mea!

1 *Leul Spaniei* celebrează tot pe Carol Quintui în douăzeci și nouă de cânturi, rimate de Pedro de la Vecilla Castellanos și tipărite în 1586 la Salamanca.

2 Se pare că aici se înșală memoria lui Cervantes: nu e vorba de Luis de Avilla, ci de Luis Zapata, autor al unui poem în cincizeci deizânturi, intitulat *Carlo famoso* (Carol vestitul) și apărut în 1566 la Valencia.

Așa și făcură: îi dădură să mănânce și-l lăsară iarăși, ei pe el adormit și el pe ei uluiți de așa sminteală.

Noaptea aceea chelăreasa trecu prin foc și pară cărțile, toate câte erau în ogradă și în casa întreagă, așa că trebuie să fi ars și cele ce meritau să rămână în arhiva nepieritoare, dar soarta și lenea cenzorului nu le îngădui, ca să se împlinească și în privința lor zicala că plătesc câteodată și dreptții de-a valma cu păcătoșii. Unul din leacurile aflate atunci cu cale de preot și de bărbier pentru tămăduirea bolii prietenului lor fu să i de zidească și tencuiască încăperea cu cărțile, ca atunci când va avea să se scoale să nu le mai găsească (și, cine știe, poate că odată cu cauza avea să dispară și efectul) și să i se spună că un vrăjitor venise și le luase, cu încăpere cu tot; ceea ce se și făcu în graba mare. Peste două zile don Quijote se sculă, și cel dintâi gând fu să se ducă să-și vadă cărțile; dar cum nu găsea odaia în care le lăsase, umbla de colo-colo căutând-o. Ajungea în locul unde fusese ușa și pipăia peretele cu mâinile, tot rotindu-și ochii în toate părțile, fără să scoată o vorbă. Totuși, după o bună bucată de vreme, o întrebă pe chelăreasă în ce parte era încăperea

cu cărțile. Chelăreasa, care fusese dăscălită bine asupra răspunsului ce avea de dat, îi zise:

— Care încăpere mai stai naibii să tot cauți luminăția-ta? Că nu mai e nici urmă de încăpere și de cărți în casa asta, fiindcă le-a luat toate, pe sus, Necuratul însuși.

— Nu era Necuratul, se amestecă în vorbă și nepoata, ci mai curând un vrăjitor venind prin văzduh pe un nour, într-o noapte, a doua zi după ce ai plecat luminăția-ta de-aici, și care, descălecând de pe un balaur care-l adusese în spate, a intrat în odaie și nu știu ce a trebăluit înăuntru, că nu după multă vreme a ieșit în zbor prin acoperiș și a lăsat toată casa plină de fum; iar când ne-am venit în fire și ne-am adus aminte să ne uităm ce ispravă făcuse, ia-le de unde nu-s, și cărțile, și odaia! Tot ce ne-am intim bine, și eu și chelăreasa, este că, în clipa când pleca, moșneagul acela răutăcios a strigat cu glas puternic că din pricina vrăjmășiei tănuite pe care o nutrea față de stăpânul cărților și al încăperii lăsa în casa asta prăpădul ce avea să se vadă mai târziu: mai spuse și că se numea înțeleptul Muñatón.

— Frestón o fi zis, răspunse don Quijote.

— Habar n-am dacă-i zicea Frestón sau Friptón 1 îi întoarse chelăreasa vorba. Tot ce știu e că avea un nume care se sfârșea cu $t < 5$ n.

— Așa și este, vorbi don Quijote, căci e vorba de un mag ce-mi e vrăjmaș de moarte și-mi poartă pică, fiindcă știe, din vrăjitoriile și bucoavnele lui, că voi veni eu, atunci când se va plini vremea, să dau piept în luptă dreaptă cu un cavaler pe care-l ocrotește, și c-am să-l birui, fără să mă poată el opri, așa că de aceea umblă să-mi facă toate neajunsurile care-i stau în putere; dar adevăr îi spun că nu va izbuti să-mi stea împotriva sau să ocolească soarta hărăzită mie de ceruri!

— Mai încape îndoială? zise nepoata. Totuși, de ce te amesteci dumneata, unchiule, în vrăjmășii de astea? N-ar fi mai bine să stai liniștit acasă și să nu mai vânturi lumea,

tot umblând după potcoave de cai morți, fără să iei în seamă că mulți-s cei care pleacă după lână și se-ntorc tunși chilug? 1

— Of, nepoată, răspunse don Quijote, ageamie mai ești în asemenea lucruri! Până să mă tundă cineva pe mine, le rad eu și barba și chica la toți câți și-or închipui că se pot atinge măcar de-un fir de păr de-al meu.

Nu mai încercară, niciuna, nici cealaltă, să-i răspundă, fiindcă văzură că începea să se aprindă de mânie.

Fapt este că el rămase în casă două săptămâni, foarte liniștit și fără să dea semne că ar avea cumva de gând să înfăptuiască ceea ce visa până mai deunăzi. Tot timpul acesta avu fel de fel de discuții hazlii cu cei doi cumetri, preotul și bărbierul, pentru că el susținea că lucrul de care avea mai mare nevoie lumea erau cavalerii rătăcitori, și cavaleria rătăcitoare trebuia să reînvie în ființa lui. Preotul îi mai ținea câteodată calea, dar de multe ori îl lăsa într-ale lui, căci, dacă nu s-ar fi folosit de niscai tertipuri, n-ar mai fi putut-o scoate cu el la capăt.

1 «... muchos *van por lana y vuelven te esquilados*» («... mulți îs cei care pleacă după lână și se întorc tunși chilug»): proverb spaniol.

În vremea asta don Quijote intră la tocmeală cu un țăran din vecini, om vrednic de toată cinstea (dacă se poate da titlul acesta și unui sărăntoc), dar cam sărac cu duhul. Până în cele din urmă, atâtea îi tot îndrugă și făgădui, atâta stătu de capul lui, că bietul țăran se hotărî să plece cu el și să-i slujească de scutier. Între altele, don Quijote îi spunea să vină cu dânsul cu tragere de inimă, pentru că s-ar prea putea întâmpla să dea odată și odată peste aventura care să-l facă, într-o clipită, stăpânul vreunei insule, și atunci are să-l lase pe el guvernator al insulei. Cu asemenea făgăduieli și cu altele de același fel, Sancho Panza¹ (căci așa îl chema pe țăran) își lăsă femeia și copiii și se tocmi scutier la vecinul său.

Începu, deci, numaidecât don Quijote să umble ca să facă rost de bani, și, mai vânzând el câte un lucru, mai punându-și amanet altul, date toate cu preț de nimica, strânse o grămăjoară bunicică. Își făcu rost, de asemeni, de-o pavăză, luată cu împrumut de la un prieten, și, cârpocindu-și coiful spart cât putu mai bine, dădu știre scutierului său Sancho de ziua și de ora când avea de gând s-o pornească la drum, ca și el să-și facă rost de tot ce-o crede că i-ar fi mai de trebuință; îl însărcină, mai presus de toate, să se îngrijească de niscai desagi. Omul spuse că da, va lua desagi, că-l bătuse și pe el gândul să-și ia într-ajutor un măgar pe care-l avea, învățat să ducă greul, pentru că pe el umbletul îndelungat pe jos îl obosea. În privința măgarului, don Quijote ștete o vreme să chibzuiască și căută să-și aducă aminte dacă vreun cavaler rătăcitor cărase după dânsul vreodată scutieri călărind pe măgari. Dar nici în ruptul capului nu-și putu aminti de vreunul. Cu toate astea, îi îngădui să ia măgarul cu el, căci își pusese în gând să-și blagoslovească scutierul cu vreun bidiviu mai acătării de îndată ce i se va ivi prilejul să-l lase fără de cal pe cel dintâi cavaler ce-ar fi să-l înfrunte când l-ar întâlni. Se îngriji de cămăși și de tot ce putu din celelalte, urmând sfatul dat de hangiu.

1 *Panza* înseamnă în limba spaniolă burtă, pânțece, burdahan.

O dată împlinite și duse la capăt toate acestea, fără să-și mai ia rămas bun Panza de la copii și de la nevastă, nici don Quijote de la nepoată și de la chelăreasă, ieșiră într-o noapte din sat nevăzuți de nimeni: destul și bine că bătură atâta drum, încât la revărsatul zorilor își luară grija că-i va mai găsi cineva, chiar de-ar fi fost să-i caute. Mergea Sancho Panza pe măgarul lui ca un patriarh, cu desagii și cu plosca, arzând de dorința să se vadă mai repede guvernator al insulei făgăduite de stăpânu-său. Don Quijote găsi cu cale s-o apuce tot într-acolo unde-o pornise în cea dintâi a sa călătorie, adică pe câmpia Montielului,

pe unde acuma îi venea mai puțin peste mină decât data trecută să umble, căci, cum era în faptul dimineții și cum razele soarelui nu săgetau de-a dreptul, ci pieziș, căldura îi supăra mai puțin. Prinse a zice Sancho Panza în vremea asta stăpânului său:

— Ia seama, luminăția-ta, seniore cavalier rătăcitor, și nu-ți uita vorba cu insula pe care mi-ai făgăduit-o, „că m-oi pricepe eu s-o cârmuiesc, oricât o fi de mare.

La care don Quijote răspunse:

— Trebuie să știi, prietene Sancho Panza, că a fost un obicei îndătinat din vechime al cavalerilor rătăcitori să-și facă scutierii guvernatori ai insulelor sau regatelor ce dobândeau, și eu sunt hotărât să nu las să se piardă din pricina mea o datină atât de vrednică de laudă, ba, dimpotrivă, am de gând să le-o iau la toți înaintea în privința asta, pentru că ei, câteodată, și poate chiar de cele mai multe ori, așteptau să le îmbătrânească mai întâi scutierii, și-abia după ce li se lehametea de atâta slujit și de dus greul atâtor zile negre și atâtor nopți și mai și, îi miluiau cu vreun titlu de conte, acolo, sau cel mult de marchiz al vreunei văi ori vreunei provincii de trei parale; pe când noi, dac-om avea zile și-om trăi și eu și tu, se prea poate întâmpla să nici nu treacă o săptămână încheiată până să dobândesc vreo mândrețe de împărăție, care să aibă altele supuse ei, numai bune să te încoronez rege al vreuneia din ele. Și să nu ți se pară de-a mirare, căci lucruri ca acestea și alte asemenea aventuri li se întâmplă cavalerilor rătăcitori într-un chip atât de nemaivăzut și nemaiauzit, încât ușor mi-ar fi să-ți dau chiar și mai multe decât îți făgăduiesc.

— Păi, în chipul ăsta, răspunse Sancho Panza, de-ar fi s-ajung eu rege prin vreo minune din cele de care vorbești înălțimea, atuncea Juana Gutiérrez, muierea mea, ar ajunge nici mai mult, nici mai puțin decât regină, iar copiii mei, infanți!

— Se mai îndoiește cineva? zise don Quijote.

— Mă îndoiesc eu, răspunse Sancho Panza, căci, după cât mă taie pe mine capul, chiar dac-ar ploua Dumnezeu cu regate pe pământ, tot nu s-ar găsi vreo coroană care să-i stea bine Mariei Gutiérrez 1 pe scăfârlie. Află, seniore, că n-ar face două parale ca regină; contesă, da, mai treacă-meargă, dar și asta numai dac-o vrea Dumnezeu!

— Că bine zici, las-o pe seama lui Dumnezeu, Sancho, rosti don Quijote, și i-o da el ce i se potrivește mai bine; dar să n-ajungi la așa micime de suflet, încât să te mulțumești cu un titlu mai mărunț decât cel de *adelantado* 2.

— Nici gând, señor, răspunse Sancho, mai cu seamă când am în luminăția-ta un stăpân atât de sus-pus, care să fie în stare a-mi dăruia tot ceea ce mi se potrivește mai bine și ceea ce pot duce eu la capăt.

Capitolul VIII

Despre biruința viteazului don Quijote în înfricoșătoarea și nemaînchipuita aventură a morilor de vânt, dimpreună cu alte isprăvi vrednice de fericită amintire

Vorbind ei așa, zăriră deodată vreo treizeci-patruzeci de mori de vânt, care se aflau pe toată câmpia aceea; și astfel, cum le văzu don Quijote, grăi către scutierul său:

1 Mai sus i se spusese Juana Gutiérrez acestei Marii, care, în altă parte a cărții, devine Teresa Panza, Cervantes uitând mereu cum a botezat-o mai sus și dându-i primul nume ced venea în minte.

2 Guvernator militar și politic al unei provincii de frontieră, cap al justiției regatului în timp de pace, căpetenie a oștirii în război, ori șef al unei expediții maritime, căruia i se conferă anticipat guvernarea pământurilor ce va descoperi în acea expediție.

— Norocul ne călăuzește pașii mai bine decât ne-am putea-o noi dori, căci ai în față, prietene Sancho Panza, o privesc care ne descoperă treizeci și mai bine de uriași,

nemăsurat de mari, cu care am de gând să mă lupt și să le fac la toți de petrecanie, și ce-om lua de la ei drept pradă să ne fie cheag îmbogățirii; că-i bătlie dreaptă¹, și înseamnă să-l slujești pe Dumnezeu dacă stingi sămânța lor afurisită de pe fața pământului

— Ce uriași? zise Sancho Panza.

— Aceștia pe care-i vezi, răspunse stăpânul său, aceștia cu brațe cât toate zilele, că sunt unii la care măsoară cât două leghe.

— Ia seama, luminăția-ta, i-o întoarse Sancho Panza, că ăștia care se văd aicea nu-s uriași, ci mori de vânt, iar ceea ce iei dumneata drept brațe sunt aripile, care, învârtite de vânt, mișcă pietrele morii.

— Se vede cât de colo, răspunse Don Quijote, că nu prea ești citit când e vorba de aventuri cavaleriești; sunt uriași, și dacă ți-e frică de ei, șterge-o de-aici și pune-te pe rugăciuni, cât timp m-oi încleșta eu cu ei în luptă crâncenă și de fel dreaptă 2.

Și spunând asta, dete piteni lui Rocinante, fără să mai ia în seamă ce-i tot îndruga scutierul său, Sancho, care-i dădea înainte cu strigătele, înștiințându-l că, fără urmă de îndoială, erau mori de vânt, și nu uriași cei pe care voia să-i atace. Dară el era atât de încredințat că uriași erau, încât nici n-auzea strigătele scutierului său Sancho, nici n-apucă să vadă, cu toate că ajunsese la o palmă de ele, ceea ce de fapt erau, ba încă le mai și probozea cât îl ținea gura:

— Nu dați bir cu fugiții, mișeilor și lepădăturilor, că nu-i decât un singur cavaler cel ce vrea să dea piept cu voi!

1 Soldații puteau rămâne cu prada câștigată în bătlie dreaptă (*en buena guerra*), adică într-o luptă purtată cu arme egale.

2 «... *batalla desigual*» e socotită de Quijote lupta sa disproporționată cu giganții.

Stârnindu-se tocmai atunci un pic de vânt și începând

aripile uriașe să se miște, don Quijote spuse, cum văzu una ca asta:

— Chiar dacă ați vântura voi mai multe brațe decât uriașul Briareux, mie tot aveți să mi-o plătiți !

Cu aceste vorbe și încredințându-se cu trup și suflet stăpânei sale Dulcinea, pe care o rugă să-l ajute în atare primejdie, se acoperi cât putu mai bine cu pavăza și, legănându-și lancea în cumpănire, se năpusti în galop, cât îl țineau picioarele pe Rocinante, să dea piept cu cea dintâi moară care-i stătea în cale. Și arzându-i una cu lancea în aripă, vântul o roti cu atâta furie, încât făcu din lance o scurtătură ce trase după ea și calul și călărețul, care fu azvârlit de-a berbeleacul, ca vai de capul lui, pe câmp. Dete Sancho Panza fuga să-l ajute, cât îl țineau pe măgar picioarele, și când ajunse la dânsul, îl află lat, fără să se mai poată mișca, așa de cumplit bușise cu el de pământ Rocinante.

— Vai de păcatele mele ! se văită Sancho. Nu ți-am spus eu luminăției-tale să bagi bine seama la ce faci, că nu erau decât niște biete mori de vânt, și că numai cui îi umblă morile de vânt în cap poate să nu-și dea seama de asta?

— Taci, prietene Sancho, răspunse don Quijote, căci treburile războinice sunt mai supuse decât oricare altele neconținutelor schimbări. Cu atât mai mult cu cât eu cred, și ăsta e adevărul, că magul acela, Frestón, cel care mi-a furat încăperea cu cărțile, i-a preschimbat pe uriașii aceștia în mori de vânt, ca să mă lipsească de gloria răpunerii lor, atâta vrăjmășie îmi poartă ! Dar până în cele din urmă n-au să aibă cine știe ce putere vrăjitoriile lui afurisite împotriva spadei mele viteze.

— Facă Domnul așa cum are el putere, răspunse Sancho Panza și, ajutându-l să se ridice, îl urcă din nou pe spinarea lui Rocinante, care era pe jumătate deșălat.

Și tot vorbind ei de pățăria lor, luară drumul către Puerto Lápice, căci acolo, după câte spunea don Quijote.

1 Uriaş din mitologia greco-romană, fiu al Cerului (Uranos), şi al Pământului (Gea), având cincizeci de capete şi o sută de braţe.

era cu neputinţă să nu întâmpine multe şi felurite aventuri, fiind un loc foarte umblat. Doar că mergea tare necăjit fiindcă-1 trădase lancea; şi spunând asta scutierului - s. au, adăugă:

— Mi-aduc aminte c-am citit cum un cavaler spaniol, numit Diego Pérez de Vargas, după ce i se rupsesse într-o bătălie spada, smulse unui stejar o cracă groasă, sau chiar trunchiul, şi cu asta făcu atâtea isprăvi în ziua aceea şi pocni la mir atâţia mauri, că-i rămase porecla de «Măciuca», aşa că şi el, ca şi urmaşii lui, şi-au zis, de-atunci încolo, Vargas y Machuca. Ți-am spus asta fiindcă din cel dintâi stejar sau fag ce mi-o ieşi în cale am de gând să rup o cracă, un par la fel, şi tot aşa de bun ca acela de care-ţi vorbii, cu care mi-am pus în gând să fac, şi cred că voi face, asemenea isprăvi, încât să te socoţi norocit c-ai meritat să ajungi a le vedea, fiind martor la lucruri ce cu mare greu pot fi de crezut.

— Cum o vrea Dumnezeu I zise Sancho. Eu nu pun la îndoială nici atâtica din tot ce spui lumină-ia-ta; dar Ține-te ceva mai drept, că parcă stai cam într-o rină, şi cred că asta-ți vine de la căzătura aceea, care Ți-a cam muia oasele.

— Aici ai nimerit-o, răspunse don Quijote, şi-dacă nu mă plâng de durere, e - numai fiindcă un cavaler rătăcitor n-are să se plângă de vreo rană, chiar de-ar fi să-iasă şi mâtele prin ea.

— Dacă-i aşa, n-am ce mai - spune, răspunse Sancho, dar martor mi-e Dumnezeu dacă n-aş fi mai bucuros să te văicăreşti lumină-ia-ta ori de câte ori te-o durea câte ceva. Cât despre mine, ştiu că m-aş văita de orice fleac de durere, numai cât m-ar apuca, dacă nu cumva opreleştea de-a te plânge se întinde şi asupra scutierilor de cavaleri rătăcitori!

Don Quijote nu se putu împiedica să nu râdă de prostia scutierului său, așa că-i spuse că n-avea decât să se vaite ori de câte ori i-o plăcea și cum i-o plăcea, de-o avea sau de n-o avea poftă, că lui până atunci nu-i căzuse sub ochi vreo asemenea opreliște, care să fi fost trecută în rânduiala cavaleriei.

1 Diego Pérez de Vargas y Machuca este eroul unui cântec bătrânesc referitor la asediul cetății Xeres, sub domnia lui Fernando al III-lea. Cervantes va fi putut citi episodul în *Valerio de las Historias* de Diego Rodríguez de Almela.

Sancho îi atrase luarea-aminte că era vremea prânzului. Stăpânul îi răspunse că până una-alta nu simțea nevoia să mănânce, dar el n-avea decât să se ospăteze după pofta inimii. Aflând că i se dă învoire, Sancho se așează cât putu mai bine pe măgar și, scoțând din desagi ce-și pusese de drum în ele, îmbuca din mers, ținându-se la pas după stăpânul său, iar din când în când ridica la gură burduful de vin cu atâta plăcere, încât și cel mai ghiftuit birtaș din Malaga l-ar fi putut pizmui. Și cum mergea el așa, tot trăgând câte-o dușcă, uitase de toate făgăduielile ce-i făcuse stăpânul, și nici nu se mai ținea tocmit pentru vreo muncă, ci i se părea o nemăsurată desfătare să tot umbli căutând aventurile cu luminarea, oricât de primejdioase ar fi ele.

În cele din urmă petrecură noaptea aceea sub un pâlț de copaci, și don Quijote rupse dintr-unul o creangă uscată, care aproape că i-ar fi putut sluji drept lance, și-i puse în vârf fierul luat de la cea care i se frânsese. Toată noaptea nu închise ochii don Quijote, ci se gândi la doamna și stăpâna sa Dulcinea, ca să fie pe măsura celor citite în cărțile lui, unde cavalerii petreceau multe nopți stând de veghe prin codri și pustiiuri, susținuți doar de amintirea domnițelor îndrăgite de ei. Nu tot așa-și petrecu noaptea Sancho Panza, care, cum avea stomacul plin, și nu de apă de cicoare x, dormi buștean până dimineața, și n-ar

fi putut să-l trezească, dacă nu-l striga stăpânul său, nici razele soarelui care-i gădilau fața, nici cântecul păsărelelor mii, ce salutau, bete de bucurie, ivirea dimineții. Când se sculă, Sancho își pipăi burduful de vin și, găsindu-l ceva mai moale decât seara trecută, i se strânse inima, căci își dădea el seama că n-aveau cum să lecuiască așa, cu una, cu două, o lipsă ca asta. Don Quijote nu vru să mănânce nimic, căci, așa cum s-a mai spus, ajunsese a se hrăni din amintiri desfătătoare.

O luară tot pe drumul care ducea spre Puerto Lápice, așa cum apucaseră, și pe la vreo 3 după prânz îl aveau în fața ochilor.

1 «*Agua de chicoria*» sau «*de achicoria*» era un medicament folosit în farmacopeea medievală ca lenitiv («*aqua cicoria*», în limba latină).

— Aici, grăi, zărindu-l, don Quijote, ne putem vâri mâinile până la coate, frate Sancho Panza, în ceea ce se cheamă aventuri. Dar ia bine seama, că de-ar fi chiar să mă vezi înfruntând cele mai grozave primejdii din lume, n-ai dreptul să tragi spada spre a-mi veni într-ajutor dacă nu te-ai asigurat mai întâi că aceia care mi-au adus ocară sunt oameni de rând și din prostime, singurul prilej în care poți să-mi dai sprijin, pe când dac-ar fi să fie cavaleri, în niciun caz nu-ți e permis, nici îngăduit de către legile cavaleriei să m-ajuti, până ce nu vei fi armat și tu cavaler.

— Nicio grijă, stăpâne, răspunse Sancho, nu-ți fie teamă c-am să ies din cuvântul luminăției-tale în privința asta, mai cu seamă că eu sunt, de felul meu, om pașnic și foarte împotriva oricărui amestec în zurbe și certuri; e drept că, dacă-i vorba să-mi apăr pielea, nu prea dau multe parale pe legile astea, căci și cele dumnezeiești și cele omenești îngăduie fiecăruia să se apere de oricine ar avea chef să-i facă vreun rău.

— Nu zic ba, spuse don Quijote, dar în ceea ce privește ajutorul pe care-ai vrea să mi-l dai împotriva cavalerilor, să-ți pui frâu imboldurilor tale înăscute.

— Am spus și mai spun o dată că așa voi face, răspunse Sancho, și că voi păzi rânduiala asta cu tot atâta sfințenie ca și ziua Domnului.

Pe când își treceau ei vremea cu asemenea vorbe, numai iată că se arată pe drum doi călugări din tagma sfântului Benedict, călărind două cămile, căci cu adevărat cămile păreau cei doi ditamai catârii pe care-i încălecaseră. Purtau ochelari de drum și umbrele deschise. Îndărătul lor venea o caretă cu patru-cinci călăreți împrejur, și doi slujitori pe jos, umblând pe lângă catâri. În caretă călătorea, cum putură afla mai târziu, o cucoană din Biscaya, care se ducea la Sevilla, unde îi era bărbatul, ce urma să plece în Indii¹ cu o însărcinare de mare încredere. Călugării nu călătoreau împreună cu ea, cu toate

1 «Indiile Occidentale», adică pământurile proaspăt descoperite peste Atlantic, de care Columb crezuse că ar fi India.

că aveau același drum. Nici nu dete bine don Quijote cu ochii de ei, că și grăi către scutierul său:

— Ori nu știu eu ce spun, ori are să fie asta cea mai faimoasă aventură din câte s-au văzut, căci matahalele acelea negre ce se arată acolo trebuie să fie și nu-i nicio îndoială că sunt niscai vrăjitori, care duc în calească vreo prințesă răpită, așa că trebuie să fac tot ce-mi stă în putință ca să înlătur silnicia asta.

— Asta-i și mai și decât morile de vânt! zise Sancho. Ia seama, stăpâne, că matahalele alea nu-s decât niște călugări benedictini, iar caleasca trebuie să fie a vreunor călători; ia seama la ce faci, ca să nu te orbească cumva Necuratul.

— Ți-am mai spus, Sancho, răspunse don Quijote, că nu te prea pricepi când e vorba de aventuri. Ce-ți spun eu e adevărul adevărat, și-ntr-o clipită ai să și poți vedea cu ochii tăi că așa e!

Și, spunând acestea, o luă înainte și se proțăpi în mijlocul drumului, pe unde trebuiau să treacă frații

benedictini, iar când ajunseră destul de aproape, cât să i se poată părea lui că i-ar auzi spusele, le strigă cât îl ținea gura:

— Oameni vânduți Diavolului, oameni ca neoamenii, dați drumul numaidecât slăvitelor domnițe pe care le duceți cu de-a sila în careta aceasta, iar de nu, pregătiți-vă grabnic de moarte, dreaptă pedeapsă a fărădelegilor voastre!

Călugării își struniră catării și se opriră locului, mirați și de înfățișarea lui don Quijote, și de vorbele lui, la care răspunseră:

— Seniore cavaler, noi nu suntem nici oameni ca neoamenii, nici vânduți Diavolului, ci doi bieți călugări din tagma sfântului Benedict, care ne vedem de drum și habar n-avem dacă în careta asta călătoresc sau nu niscaiva domnițe răpite.

— Cu mine vorba mieroasă nu-ți merge, zise don Quijote, că vă știu eu pe voi, lepădături sperjure!

Și, fără să mai aștepte răspuns, dădu pinteni lui Rocinante și, cu lancea în cumpănire, se năpusti asupra celui dintâi frate cu atâta înverșunare, încât, dacă monahul nu s-ar fi aruncat numaidecât de pe catâr, don Quijote ar fi dat cu el de pământ și ar fi fost vai și amar de capul cuvioasei lui fețe, ba încă l-ar mai fi și rănit, de nu cumva l-ar fi lăsat chiar mort pe loc. Al doilea călugăr, când văzu ce-i pătimea tovarășul, strânse între pulpe coastele catârului său voinic și începu să alerge peste câmpuri mai ușurel deck vântoasele. Sancho Panza, cum îl văzu pe călugăr doborât la pământ, sări frumușel de pe măgar, se apropie de el și începu să-l despoaie de haine. În vremea asta sosiră și cei doi slujitori ai călugărilor și-l întrebară pentru ce-l dezbrăca. Sancho le răspunse că era dreptul lui legiuit, ca pradă din bătălia câștigată de stăpânul său, don Quijote. Slujitorii, care nu știau de glumă și nici nu prea pricepeau ce înseamnă prăzi și bătălii, văzând că don Quijote se depărtase și că vorbea cu cele din caretă, se

apropiară de Sancho și-l trântiră jos, apoi, fără să-i mai lase fir de păr în barbă, îl zvântară în bătaie și-l părăsiră, lat la pământ, fără suflare și fără cunoștință. Călugărul, fără să mai piardă vremea, se chinui să încalece, tremurând tot de spaimă și alb ca varul la față, iar când se văzu călare, porni în zbor după tovarășul său, care, la o bătaie de praștie de locul acela, se oprise să-l aștepte și să vadă cum se va încheia atacul; așa că, fără să mai stea să apuce sfârșitul pătăraniei, își urmară amândoi drumul, tot crucindu-se, de parcă le-ar fi călcat Diavolul pe urme. Don Quijote intrase, cum am văzut, în vorbă cu doamna din caretă și-i spunea:

— Frumusețea dumneavoastră, doamna mea, e liberă să facă de-aici înainte din stăpâna ei orice ați avea poftă, pentru că trufia răpitorilor dumneavoastră zace acum la pământ, doborâtă de brațul meu vajnic. Și ca să nu vă mai chinuiți a afla numele salvatorului dumneavoastră, aveți cunoștință că mă numesc don Quijote de La Mancha, cavalier rătăcitor, pornit în căutare de aventuri și rob al neasemuit de frumoasei domnițe Dulcinea del Toboso, iar drept mulțumită pentru binefacerile cu care v-am miluit nu cer altceva decât să vă abateți pe la Toboso și să vă înfățișați din parte-mi dinaintea acestei domnițe, spunându-i tot ce-am făcut pentru a vă reda libertatea.

Toate aceste spuse ale lui don Quijote le asculta un scutier din cei ce întovărășeau caretă, vizcain 1 de – felul lui; acesta, văzând că este cineva care nu lasă caretă să treacă mai departe și care o ține, zor-nevoie, c-aveau de făcut un ocol pe la Toboso, se dădu mai lângă don Quijote și, apucându-i lancea în pumni, îi spuse într-o castiliană stâlcită, ori într-o și mai stricată vizcaină, ceva cam în felul următor:

— Haida de cavalerule, mai vede-ți de trebe, că pe Dumnezeu care m-o făcută, dacă nu-i slobode tresura, așa te omoară, cum ești aici, vizcain! 2

Don Quijote îl înțelese prea bine și, cu mult sânge

rece, îi răspunse:

— De-ar fi să fii cavaler, așa cum nu ești, ți-ai fi și primit pedeapsa pentru îndrăzneala și neobrăzarea ta, creatură bicisnică!

La care vizcainul se întărită:

— Nu-s eu cavaler? Zic zău lui Dumnezeu că mințăști tu, ca cum nu-i fi creștin. Apăi lasă numa prăjinul cela jos, și trage paloș, că-i vede tu care pe care: vizcain pe uscat, hidalgo pe mare; hidalgo, la toți dracii! Și mințăști, bagă seamă, dacă-i zice altcumva! 3

— Pe dată ai s-o vezi, zise Agrajes 4, răspunse don Quijote și, aruncându-și lancea la pământ, trase spada, își trecu brațul pe sub minerul scutului și se apropie de vizcain, hotărât să-i pună capăt zilelor.

1 Originar din Biscaya sau Viscaya, basc. Adjectivul a ajuns să însemneze ininteligibil, confuz, încâlcit, din pricina dialectului basc, vorbit de vizcaini. Vorbirea dialectală bască, a fost obiect de batjocură pentru castilieni, în special în secolele XV ȘI XVII.

2 Caracteristică vorbirii vizcainilor era schimbarea persoanelor la verbe, de obicei a doua înlocuind pe prima: «... *ași te matas como estas ani vizcaíno*» («așa te omori, cum ești vizcain») înseamnă de fapt: «... *así te mato como estoy ani vizcaíno*» («așa te omor, cum sunt vizcain»).

3 A fi vizcain din moși-strămoși se considera, în această provincie, aproape un titlu de noblețe. Fernando al IV-lea, în 1754, a făcut legi care exceptau, deopotrivă, de la unele pedepse pe hidalgi și pe vizcaini.

4 Agrajes, personaj din *Amadts de Qaulat* care avea obiceiul să zică, ducând mâna la șold și trăgând spada: «Ai s-o vezi numaidecât!» («*Ahora lo vereis!*»), cuvinte ce au rămas ca un fel de zicală.

Vizcainul, când îl văzu venind așa asupra-i, oricât chef ar fi avut să se dea jos de pe catârul lui – care, fiind din cei mai prăpădiți, luat cu chirie, nu era de nicio nădejde – nu putu face altceva decât să tragă spada; dar

tot îi veni bine, căci, aflându-se chiar lângă trăsură, putu smulge din ea o pernă care să-i servească drept scut, și într-o clipă se și aflară față în față, ca doi vrăjmași de moarte. Cei dimprejur ar fi vrut să-i potolească, dar nu izbuti nimeni, căci vizcainul striga, în graiul lui pocit, că dacă nu-l lăsau să-și ducă la capăt duelul, omoară cu mâna lui și pe cucoană și pe toată lumea care s-ar amesteca. Cucoana din caretă, uluită și înfricoșată de ceea ce vedea, porunci vizitiului să tragă ceva mai încolo și prinse a se uita de departe la grozava încleștare, în cursul căreia vizcainul îi trase lui Don Quijote una cu spada în umăr, peste scut, că, de i-ar fi tras-o fără să fi avut cavalerul pavază, l-ar fi spintecat până-n brâu. Don Quijote, care simți greutatea acestei lovituri lipsite de orișice măsură, scoase un strigăt fioros și zise:

— Oh, stăpână a inimii mele, Dulcinea, floare a tuturor frumuseților, vino într-ajutorul cavalerului tău, care, drept mulțumită pentru marea ta bunătate, se află acuma în impasul acesta de moarte!

Ca să rostească toate acestea, să-și țină spada pregătită și să se adăpostească bine după scut, în vreme ce se apropia de vizcain, nu-i trebui mai mult de-o clipită, căci era hotărât să joace totul pe-o singură carte.

Când îl văzu venind așa spre dânsul, nu-i trebui mult vizcainului ca să priceapă, după înverșunarea lui, cât era de mânios, și hotărî în sineși să facă ceea ce hotărâse și don Quijote, așa că-l așteptă și el, ferindu-și trupul cu perna de trăsură, fără să-și poată însă urni, nici într-o parte, nici în cealaltă, catârul, care, de vlăguit ce era și de nedeprins cu asemenea copilării, nu putea face un pas.

Venea, deci, don Quijote, - cum am mai spus, împotriva prevăzătorului vizcain, cu spada ridicată, hotărât să-l spintece în două, iar vizcainul îl aștepta și el cu spada ridicată, căptușit cu perna de trăsură, pe când toți cei dimprejur stăteau cu sufletul la gură, temători de ceea ce-ar putea ieși dintr-așa înfricoșate lovituri ca acelea cu care

se amenințau unul pe altul. Doamna din trăsura și celelalte femei, slujnice ale sale, înălțau rugăciuni și făgăduiau liturghii și acatiste tuturor altarelor făcătoare de minuni și lăcașurilor de închinăciune din Spania, numai să se îndure Dumnezeu să le mântuie scutierul, și pe ele dimpreună cu el, de groaznica primejdie în care se aflau.

Dar păcatul cel mare al tuturor acestor întâmplări este că o dată ajuns aici, autorul povestirii lasă bătlia în toi, fără să-i hotărască soarta, dezvinovățindu-se că n-a mai aflat scris nimic altceva despre aceste isprăvi ale lui don Quijote peste cele înșirate. Nu-i mai puțin adevărat că al doilea autor al acestei opere 1 pare să nu se fi împăcat cu gândul ca o atât de ciudată istorie să rămână dată legilor uitării și nici cu ideea că au putut fi atât de puțin iscoditoare mințile celor din La Mancha încât să nu se afle în arhivele acestei provincii sau prin cămările logofețești niscăi hârtii unde să fie pomenit acest faimos cavaler, așa că, intrându-i asta în minte, nu deznădăjdui să dea odată și odată peste sfârșitul acestei pașnice istorii, ceea ce, viindu-i și cerul într-ajutor, ajunse să afle în chipul ce se va lămuri în partea a doua.

Capitolul IX

În care își află încheierea și capătul nemaipomenita bătlie dintre voinicul vizcain și viteazul cavaler din La Mancha

I-am lăsat, în prima parte a acestei istorii, pe cutezătorul vizcain și pe faimosul don Quijote cu spadele goale în mâini, ridicate deasupra capului, de parcă aveau de gând să-și tragă două lovituri înfricoșătoare și așa de grele, încât, de-ar fi fost să nimerească în plin, s-ar fi tăiat unul pe altul în două.

1 «... al doilea autor al acestei opere» este Cervantes însuși, care se dă drept transcriitorul arabului Cide Hamete Benengeli (vezi și nota 2 de la p. 147), de fapt inexistent, ficțiune literară curentă în epocă.

spintecându-se din creștet până-n tălpi și dându-și

afară măruntaiele, ca rodia sâmburii; și, ajunsă la acest punct, ce lasă atâta loc tuturor îndoielilor, se oprește povestea de față, atât de plină de miez, și rămâne trunchiată, fără să ne mai dea autorul ei de știre unde s-ar putea cumva afla ceea ce-i lipsește ca să fie încheiată.

Multă bătaie de cap mi-a pricinuit lucrul acesta, fiindcă plăcerea puținului cât putusem citi se prefăcea în neplăcere când mă gândeam ce drum greu mai e de bătut pentru a da de urma multului, care, după părerea-mea, îi mai lipsea istoriei acesteia atât de gustate. Mi s-a părut lucru cu neputință și în afara oricărui obicei cuviincios ca unui cavaler atât de tare în virtute să-i fi lipsit vreun înțelept care să-și ia sarcina depănării nemaivăzutelor sale isprăvi, lucru care n-a lipsit nici unui cavaler răătăcitor din câți spune lumea că umblau la voia întâmplării, pentru că fiecare dintre ei avea câte un cărturar sau doi, cum le și stătea bine, care nu numai că le treceau faptele pe răboj, ci le zugrăveau chiar și cele mai neînsemnate gânduri, ba până și copilăriile, oricât de neștiute le-ar fi fost; și nu se cuvenea ca un cavaler ca el să fie atât de dezmoștenit de soartă încât să-i lipsească ceea ce lui Platir și altora asemenea le prisosea. Așa că nu-mi venea să cred că, o istorie atât de hazlie să fi rămas ciungă și schilavă, și dădeam vina pe timpul cel răufăcător, care toate le mistuie și scrumește pe lume, și care ori o ascunsese, ori o făcuse pulbere. Pe de altă parte, mi se părea că, de vreme ce între cărțile lui se aflaseră unele atât de moderne ca *Leacul geloziei* sau *Nimfe și păstori din Henares*, propria lui istorie trebuia să fie de asemenea modernă *, deci că, măcar de nu va fi fost scrisă, rămăsese în amintirea oamenilor din satul său și în mințile celor de prin vecinătăți. Gândul acesta mă ținea încurcat și dornic de a afla pe de-a-ntregul și cu adevărat toată viața și minunile vestitului nostru spaniol don Quijote de La Mancha, lumină și oglindă a întregii cavalerii manchege, cel dintâi care, în epoca noastră și în vremuri atât de

1 «. *propria lui istorie trebuia să fie de asemenea modernă*»: adică faptele ei să fie apropiate de zilele în care apare cartea.

nenorocite ca acele pe care le trăim, se supusese la caznele și la disciplina cavaleriei rătăcitoare, apucându-se să îndrepte nedreptățile, să ajute văduvele, să ocrotească domnițele, pe cele care, cu bicele și cu caii lor, mai având pe umeri și toată povara fecioriei, umblau din munte în munte și din vale-n vale; că dacă nu se întâmpla cumva să le siluiască vreun nemernic răufăcător, sau vreun țărănoi cu secure, sau vreun uriaș peste măsură de uriaș, s-au pomenit în vremuri de demult fecioare care, la 80 de ani bătuți pe muchie, puteau jura că în tot cursul vieții nu dormiseră o singură zi sub acoperiș de casă omenească, fiind duse la groapă la fel de întregi ca mama care le născuse. 1 Și cum ziceam, de asta și din multe alte pricini e vrednic bravul nostru Quijote de veșnică memorie și de laude, care nici mie nu mi se cuvin mai puțin pentru bătaia de cap și zelul cu care am umblat să caut sfârșitul acestei desfătătoare istorii; cu toate că știu foarte bine că dacă cerul, întâmplarea și norocul nu mi-ar fi venit într-ajutor, lumea ar fi rămas cu totul lipsită de zăbava desfătătoare pe care ar putea-o avea timp de două ceasuri cel ce ar citi-o cu toată luarea-aminte. Se întâmplă deci, când cu găsitul ei, cam în chipul următor:

Aflându-mă eu într-o zi pe Alcaná la Toledo 2, se apropie un băiat, să vândă niște caiete și hârtii vechi unui țesător de mătase; și cum eu mă dau în vânt după citit, chiar de n-ar fi să fie decât bucăți de hârtie aruncate pe jos, împins de această înclinare firească, pusei mâna pe un caiet din cele pe care le vindea băiatul și-l văzui scris cu litere de care-mi dădui seama că-s arabice. Și cum, cu toate că știam să le deosebesc, habar n-aveam să le și citesc, începui să mă uit dacă nu se ivește prin preajmă vreun maur aljamiad 3, care

1 «... *la fel de fecioară ca mama care o născuse*»

(«tan *virgen como la madre cu>e la parió*»): contrafacere micalită a zicalei: «tan *virgen como la parió su madre*» (tot așa de fecioară cum o născuse mamă-sa).

2 Stradă, existentă și azi, din cartierul bazarurilor acestui oraș.

3 Aljamiazi se numeau arabii care vorbeau castiliana; adjectivul (*alhamiad*) se aplică și cărților scrise în spaniolește cu caractere arabe. *Aljamía* era spaniola vorbită de mauri, așa cum *algarabía* (de unde francezul *charabia*) era limba arabă pe care, când o vorbeau creștinii, o vorbeau stricat.

să le citească; și nu-mi fu greu să aflu asemenea tălmaci, căci chiar de l-aș fi căutat de altă limbă, mai veche și mai cultă 1, tot l-aș fi găsit. Ce mai vorbă multă, soarta îmi scoase în cale unul, căruia spunându-i eu ce doream și punându-i cartea în mină, el, după ce o deschise pe jumătate și-și aruncă ochii nițeluș într-însa, se porni pe râs. Îl întrebai de ce râde, și-mi răspunse că râdea de ceea ce se afla scris pe marginea cărții, ca un fel de însemnare. Îl rugai să-mi spună și mie, iar el, fără să-și poată potoli râsul, rosti:

— Așa cum ți-am spus, aici, pe margine, stă scris așa: «Despre această Dulcinea del Toboso, pomenită de atâtea ori în cursul istoriei de față, se povestește că era neîntrecută între toate femeile întregii provincii La Mancha când era vorba de sărat carnea de porc».

Cum auzii rostit numele Dulcineei del Toboso, rămăsei prostit și cu gura căscată, căci îmi fulgeră numaidecât prin minte că în caietele acelea nu era altceva decât istoria lui don Quijote. Cu gândul ăsta îi dădui ghes să citească începutul, și făcând el așa, tălmăci pe loc arăbeasca în castiliană, zicând că stătea scris: *Istoria lui don Quijote de La Mancha, scrisă de Cide Hamete Benengeli*2, *cronicar arab*.

De multă istețime fu nevoie ca să-mi ascund încântarea ce mă cuprinse când îmi ajunse în urechi titlul

cărții; și, suflându-i-le de sub nas mătăsarului, cumpărai de la băiat toate hârtoagele și terfeloagele pe numai jumătate de real; că de-ar fi avut el cap și de-ar fi știut cu ce foc le doream eu, s-ar fi putut gândi să ia mai bine de șase reali din vânzarea

1 «... *de altă limbă, mai veche și mai cultă*»: adică de limbă ebraică, reputată pe atunci a fi cea mai veche. Mulți evrei neemigrați făceau negoț în Alcaná, la Toledo.

2 O vreme s-a crezut că *Cide Hamete Benengeli* este o anagramă incompletă a numelui lui Cervantes. Clemencin a atras atenția că e, de fapt, traducerea cuvântului spaniol *Cervantes*, care înseamnă fiul cerbului, ales de însuși scriitorul care cunoștea bine arabă, ca să se desemneze în fond tot pe sine sub această ficțiune. Presupusul cronicar maur are un nume care sună și ca *bedencheli*, care înseamnă îmbuibat cu pătlăgele-vinete (*berenjenas*, în spaniolește), confuzie intenționată de asemenea, căci Sancho Panza îi va declara lui Samsón Carrasco, bacalaureatul, că autorul poveștii se numește «Cide Hamete *Berenjena*» (vezi Partea a II-a, capitolul 2).

asta. Fără să mai aștept altceva, mă trăsei cu maurul mai la o parte, înspre coridoarele mănăstirii vechii catedrale, și-l rugai să-mi tălmăcească pe limba noastră castiliană caietele acelea, adică toate cele care vorbeau de don Quijote, fără să scoată nici să adauge ceva, făgăduindu-i pentru asta orice plată ar dori el. Se mulțumi cu două banite de stafide și două mertice de grâu și mă încredință că avea să le traducă bine și fidel, fără să mă lase să aștept o veșnicie; dar eu, ca să-i ușurez și mai mult treaba și ca să nu scap din mină chilipirul, îl dusei la mine acasă, unde, în ceva mai puțin de o lună și jumătate, mi-o traduse toată, tocmai așa cum e povestită aici.

Se afla, în cel dintâi caiet, zugrăvită cu multă dibăcie, bătălia lui don Quijote cu vizcainul, prinși chiar în postura în care-i lăsase povestirea, cu spadele ridicate adică, cel dintâi acoperindu-se cu pavăza, iar cel de al doilea cu

perna de trăsură; era și catârul vizcainului, atât de bine desenat, că se vedea de la o bătaie de flintă a fi catâr luat cu chirie; la picioarele vizcainului era scris un titlu care glăsuia: Don *Sancho de Azpeitia*, ceea ce, nu mai încape îndoială, trebuie să fi fost numele lui, iar la picioarele lui Rocinante era alt titlu, care glăsuia: Don *Quijote*. Rocinante era minunat zugrăvit, atât de lung și deșirat, atât de slăbănog și de supt, cu greabănul atât de fierăstrăluit și atât de șui alcătuit, încât sărea oricui în ochi cu câtă dreptate și cât de pe merit îi fusese dat numele de Rocinante. Alături de el era Sancho Panza, ținându-și de căpăstru măgarul, la picioarele căruia stătea scris alt titlu, care suna: *Sancho Zancas*, și asta, de bună seamă, pentru că avea, după cum îl arăta și desenul, pântecul mare, trunchiul scurt și pulpele groase ¹, așa că din pricina asta trebuie să-l fi poreclit lumea când «Panza», când «Zancas», căci cu amândouă poreclele astea îl pomenește câteodată istoria. Aș mai avea de spus și alte câteva mărunțișuri, dar n-au prea mare însemnătate nici unele, și n-au de-a face de-a

1 «*Sancho Zancas*»; *zanca* înseamnă picior, pulpă, copan de pasăre, ori stâlp care susține scara.

dreptul cu adevărul desfășurării acestei istorii, căci nicio istorie nu poate fi socotită proastă atâta vreme cât e adevărată.

Iar dacă i se poate imputa ceva acesteia în privința adevărului ei, buba n-are cum avea altă pricină decât faptul că i-a fost autorul arab, căci este în firea celor din stirpea asta să spună minciuni; cu toate că, fiindu-ne ei vrăjmași până într-atâta, se poate chiar presupune mai curând că va fi trecut sub tăcere autorul ei unele isprăvi decât că a adăugat de la dânsul. Fiindcă mie asta îmi apare limpede, de vreme ce, atunci când ar putea și ar trebui să-și dea frâu liber condeiului și să-l laude pe cavalerul acesta atât de viteaz, parcă într-adins trece sub tăcere laudele: lucru cusut cu ață albă și de fel bine gândit, fiind de

datoria și în sarcina cronicarilor exactitatea, adevărul și lipsa de patimă, așa încât nici interesul și nici teama, nici dragostea și nici ura să nu-i îndemne a părăsi drumul adevărului, a cărui mamă este istoria, rivala vremii, raclă a tuturor faptelor mari, mărturie a trecutului, pildă și îndemn al prezentului, lecție a viitorului. În această istorie știu că cititorul va putea găsi tot ce ar dori să afle în cea mai plăcută dintre istorii. Și de-o fi să-i lipsească și câte ceva din ceea ce e mai de soi, îmi dau cu socoteala că trebuie să fie din vina câinelui aceluia de autor al ei 1 mai curând decât din vina subiectului povestit. În sfârșit, ce să mai lungim vorba, a doua parte, așa cum o arată tălmăcirea, începea după cum urmează:

Cu săbiile lor tăioase ridicate în văzduh, cei doi viteji și mânioși vrăjmași păreau nici mai mult, nici mai puțin decât că amenințau cerurile, pământul și hăurile iadului, atât de hotărâți arătau și așa de mândri se țineau. Iar cel dintâi care se ușură dând lovitura fu arțăgosul de vizcain, și izbitura veni cu atâta strășnicie și furie, încât, dacă spada n-ar fi rătăcit drumul, n-ar mai fi fost nevoie de alta ca să pună capăt tuturor aventurilor cavalerului nostru, precum și făloșeniei lui; dar steaua lui cea bună, care voia să-l păstreze pentru isprăvi și

1 Creștinii îi numeau pe mahomedani *perros* (câini), sau *galgos* (ogari), în special când era vorba de maurii din Spania, foarte zgârciți și slabi de nemâncare.

mai însemnate, răsucii spada în mâna vrăjmașului său în așa chip, încât, deși acesta îl nimeri în umărul stâng, nu-i făcu alt rău decât să-i zboare cât colo armura dintr-o parte a corpului, ușurându-l în drumul ei și de o parte din coif, dimpreună cu o jumătate de ureche, și toate acestea căzură la pământ cu zgomot înfricoșător, lăsându-l ca vai de el.

Doamne-Dumnezeule, cine-ar putea povesti acum așa cum se cuvine cită mânie zvâcni în inima acestui fiu al Manchei când se văzu procopsit în așa chip! Ce mai vorbă

multă, se ridică din nou în scări și, strângând și mai vârtos cu amândouă mâinile spada, o repezi asupra vizcainului, nimerindu-l din plin în pernă și-n țeastă, încât, ca și cum nici n-ar fi avut el scut atât de strașnic, îl buși sângele pe nas, pe gură și pe urechi, de parcă i s-ar fi prăvălit în cap un munte, și începu a da semne că are să se rostogolească de pe catâr, de unde nu încapă îndoială c-ar fi căzut de nu i s-ar fi agățat de gât; cu toate astea, picioarele tot îi scăpară din scări, și nici brațele nu-l mai ținură mult, în vreme ce catârul, înspăimântat de izbitură, o rupse de fugă pe câmpuri, și din două-trei salturi dădu cu stăpânu-său de pământ. Don Quijote stătea și se uita liniștit, și cum îl văzu prăvălindu-se, sări de pe cal, se apropie sprinten de el și, vârându-i ascuțișul sabiei sub nas, îi spuse să se dea bătut, că de nu, îi taie capul. Vizcainul era prea năucit ca să poată crâcni vreo vorbă de răspuns, și nu i-ar fi mers bine, după cât era de orbit don Quijote, dacă doamnele din caretă, care priviseră până atunci cu inima strânsă toată lupta, n-ar fi venit de-a fuga la el, să-l roage cât puteau mai frumos să binevoiască a le face hatârul de a le lăsa scutierul cu viață. La care don Quijote răspunse, foarte de sus și plin de însemnătatea clipei:

— Desigur, preafrumoase domnițe, sunt foarte fericit să fac ceea ce-mi cereți; dar numai cu o condiție, și anume, ca acest cavaler să-mi făgăduiască a merge în satul Toboso și a se înfățișa din parte-mi dinaintea fără de perechii domnițe Dulcinea, ca să facă dintr-însul ce i-o plăcea ei mai bine.

Înfrișate și nemângâiate, doamnele, fără să mai ceară lămuriri asupra condiției puse de don Quijote și fără să mai întrebe cine era Dulcinea asta, făgăduiră că scutierul lor va îndeplini tot ce-i porunca el.

— Așadar, mă încred în cuvântul dat și nu-i voi mai face niciun rău, cu toate că tare-ar fi meritat-o, răspunse don Quijote.

Capitolul X

Despre duhlia convorbire a lui don Quijote cu Sancho Panza, scutierul său în vremea asta se sculase de pe jos și Sancho Panza, destul de blagoslovit de slugile călugărilor, și urmărise cu luare - aminte lupta stăpânului său, don Quijote, rugându-se lui Dumnezeu în adâncul inimii sale să se înduplece a-i da izbândă, ca să dobândească prin ea vreo insulă în care să-l facă guvernator, așa cum îi făgăduise. Văzând deci că se isprăvisese cu duelul și că stăpânul său se pregătea să încalece pe Rocinante, se apropie să-i țină scara șeii, și, până a nu apuca don Quijote să se aburce în șa, se aruncă în genunchi dinainte-i, îi luă mâna, i-o sărută și-i zise:

— Înduplecă-te, stăpâne don Quijote al meu, și binevoiește a-mi da cârmuirea insulei câștigate în lupta aceasta dreaptă, căci oricât de mare ar fi ea, mă simt în stare s-o diriguiesc cu tot atâta pricepere și la fel de bine ca orice alt guvernator de insule din lumea asta.

La acestea, don Quijote răspunse:

— Află, frate Sancho, că aventura asta și cele deopotrivă cu ea nu sunt aventuri care să-ți dea insule, ci sunt încăierări de răscruce de drumuri, din care n-ai alt câștig decât că te poți alege cu capul spart sau cu o ureche mai puțin; ai răbdare, c-o să avem noi parte de aventuri câte vrei, din care nu numai guvernator t-ei putea face, ci mult mai mult încă!

Sancho îi mulțumi de mii de ori și, mai sărutându-i o dată mina și marginea platoșei, îl ajută să se urce pe Rocinante, iar el se urcă pe măgar și începu a tropăi pe urma stăpânului său, care, fără să-și mai ia rămas bun de la doamnele din caleașcă ori să le mai spună vreo vorbă, intră la pas întins într-o pădure din apropiere. Sancho îl urma cu măgăreața lui la trap, dar Rocinante mânca drumul, nu alta, încât, văzându-se rămas de căruță, n-avu încotro și trebui să strige după stăpănu-său, ca să-l aștepte. Așa făcu don Quijote și smunci dârlogii lui Rocinante, dând răgaz să-l ajungă din urmă prăpăditul lui

de scutier, care, de îndată ce-l ajunse, prinse a zice:

— Pare-mi-se, stăpâne, c-ar fi mai cu cap să mergem să ne adăpostim în vreo biserică \ fiindcă după halul în care l-am lăsat pe al de-l duclăși, n-ar fi de mirare să ajungă treaba la urechile «Sfintei Hermandad» și să ne gâbjească; și, să mă ia dracu' dacă, de-o fi să fie așa, până să ieșim de la bașcă, n-or scoate și untul din noi!

— Fugi de-acolo! zise don Quijote. Unde-ai mai văzut sau unde-ai citit tu vreodată despre vreun cavaler răătăcitor care să fi fost târât în fața judecății, oricâte vărsări de sânge ar fi făcut?

— Vărzări de sânge n-am mâncat în viața mea, răspunse Sancho, iar pentru alții n-am făcut, niciodată, nici măcar chișcă de sânge 2; dar eu știu una și bună, că «Sfânta Hermandad» are ea ce are cu ai de se duelează pe câmpuri, și nu vreau să am nici în clin nici în mânec cu ea.

— Nu-ți face griji, prietene, spuse don Quijote, că, dac-o fi nevoie, te scot eu și din robia babilonică, nu numai din ghearele «Sfintei Hermandad». Spune-mi mai bine, pe cinstea ta, mai văzut-ai cavaler atât de viteaz ca mine pe tot rotogolul pământului? Mai citit-ai în istorii de altul care să aibă, ori să fi avut, mai multă iscusință la atac, mai multă înverșunare

1 Să uzeze, adică, de dreptul de azil oferit de lege infractorilor urmăriți de justiție. Catedralele, în special, erau azil de hoți și de femei desfrânate.

2 «Vărzări de sânge»... Sancho folosește cuvântul vechi, pe atunci, *omecillo* (inamiciție), înlocuind prin el neologismul *homicidio* (omucidere), pe care nu-l cunoaște. Am tradus așa ca să păstrăm jocul de cuvinte, deși în original «pizma», «dușmănia», semnificate prin «*omecillo*», sunt mai aproape de «crimă» decât o plăcintă cu varză (vărzare), fie ea și cu sânge de porc.

În urmărirea vrăjmașului, mai multă îndemânare în a-l răni, mai multă agerime în a-l descumpăni?

— Să nu mint, răspunse Sancho, drept e că eu n-am

citit în viața mea nicio istorie, căci nu știu nici să scriu, nici să citesc, dar m-aș prinde, pe orice, că stăpân mai îndrăzneț decât luminăția-ta n-am slujit de când mama m-a făcut, și dea Domnul să nu ispășești îndrăznelile astea acolo unde ziceam adineauri! Numai că te-aș ruga, luminăția-ta, să te îngrijești, că-ți curge sânge mult din ureche, și uite, am luat cu mine scamă și un pic de alifie albă în desagi.

— Aș fi scutit de toate acestea, răspunse don Quijote, dacă n-aș fi uitat să-mi prepar un șip cu balsamul lui Fierabrás \ că numai o picătură, și-ți ajunge ca să cruți și timp, și doftorii.

— Ce șip e acela și ce fel de balsam? întrebă Sancho.

— E un balsam, răspunse don Quijote, a cărui rețetă am învățat-o pe de rost, și dac-o știi, n-are de ce să-ți mai fie frică de moarte, și nici gând să mai mori de vreo rană; așa că, îndată ce-l voi fierbe și ți-l voi da, n-ai să mai ai altceva de făcut decât să iei seama, și când ai vedea că m-au spintecat în două în vreo bătlie, așa cum se întâmplă adesea, să ridici binișor jumătatea trupului ce va fi căzut la pământ și, cu multă dibăcie, până să nu apuce sângele a se închea, s-o lipești de cealaltă jumătate ce-ar rămâne în șa, fiind doar cu luare-aminte să le chitești cum se cuvine, cât într-o parte, și în cealaltă; apoi pe dată să-mi dai să beau o dușcă din balsamul de care vorbesc, și-ai să-l vezi făcându-mă pe loc să-mi revin în fire și începând să domnesc, mai sănătos și mai rumen decât un măr domnesc 2.

1 Povestea balsamului lui Fierabrás apare în *Historia caballeresca de Carlomagno*, publicată în spaniolește de Nicolás de Piamonte, unde Fierabrás îi spune rănitului Oliveiros să se oblojească cu balsamul pe care-l va afla în balercile legate de șaua calului său, balsam cu care a fost îmbălsămat trupul lui Hristos pogorât de pe cruce și pe care l-a cucerit el, Fierabrás, la Ierusalim; bându-l, Oliveiros se însănătoșește pe loc.

2 «... más sano que una manzana» («mai sănătos decât un măr»); aliterație voită, care n-a putut fi tradusă decât ca mai sus, prin echivocul dintre verbul «domnesc» și adjectivul «domnesc».

— Dacă-i așa, zise Panza, mă lipsesc de-aci înainte de cârmuirea insulei făgăduite, și nu cer altceva, drept plată pentru toate cu câte te-am slujit credincios, decât să-mi dai luminăția-ta rețeta licorii ăsteia minunate, căci socot că în orice parte a pământului o uncie din ea prețuiește mai bine de doi reali, și mie nici nu-mi trebuie mai mult ca să-mi duc cu cinste și fără trudă zilele; doar atâta mi-e, c-o fi costând sarea cu marea pregătitul ei.

— Cu mai puțin de trei reali poți fierbe trei ocale, răspunse don Quijote.

— Păcatele mele! îi întoarse Sancho vorba. Păi, atunci, ce-astepti luminăția-ta? Fierbe-o și învață-mă și pe mine.

— Răbdare, prietene, îi răspunse don Quijote, că am de gând să te învăț taine și mai mari, și să-ți fac și mai multe hatâruri; dar până una-alta să ne îngrijim de ureche, că mă doare mai mult decât mi-aș putea dori.

Scoase Sancho din desagă scama și alifia, dar don Quijote, care de-abia atunci își văzu coiful bucățelit, numai cât nu-și pierdu mințile și, ducând o mână la minerul spadei și ridicând ochii la cer rosti:

— Fac jurământ celui ce-a zămislit văzutele toate și nevăzutele și celor patru sfinte Evanghelii, acolo unde-or fi stând ele scrise de la un cap la altul x, să duc aceeași viață pe care a dus-o marele marchiz de Mantua când s-a jurat să răzbune moartea nepotului său Baldovinos, cu alte cuvinte, nici pâine pe față de masă să mănânc 2, nici cu soția mea să mă desfăț, și nici altele să săvârșesc, pe care, cu toate că nu mi le aduc acuma aminte, le țin drept rostite în clipa de față, și toate astea până în clipa în care mă voi putea răzbuna pe deplin pe cel care mi-a adus asemenea ocară.

1 Cine jura pe *Evanghelii* punea mina pe cartea socotită sacră și pronunța cuvintele cerute, dar când nu avea scripturile la dispoziție, le rostea doar nu/nele, adăugând fraza: «Acolo unde-s ele scrise mai pe larg» (*«donde más largamente están escritos»*).

2 A nu mintea pâine pe fața de masă era un obicei al celor ce voiau să arate că sunt în doliu. Apare în scrieri la diverse epoci și mai ales în baladele populare.

Auzind acestea, Sancho vorbi așa:

— Ia seama, luminăția-ta, stăpâne don Quijote, că dacă acel cavaler o fi făcut cum i-ai poruncit măria-ta, și s-o fi dus să se înfățișeze dinaintea stăpânei mele Dulcinea din Toboso, și-a făcut datoria așa cum se cuvine și nu merită altă pedeapsă dacă nu săvârșește vreo nouă nelegiuire.

— Bine-ai grăit, și ai pus degetul pe rană, răspunse don Quijote, așa că-mi iau înapoi vorba în ceea ce privește dorința de-a mă răzbuna din nou, dar fac iarăși jurământ și-l întăresc o dată mai mult, cu hotărârea de a-mi duce viața cum am spus, până în ziua în care voi putea lua cu de-a sila alt coif la fel, și tot atât de bun ca și acesta, de la vreun cavaler. Și să nu-ți treacă prin gând, Sancho, că spun asta de florile mărilor, fiindcă eu am pe cine imita în privința asta, căci întocmai așa s-a întâmplat, fără să schimb o iotă, cu coiful lui Mambrino, care l-a costat așa de scump pe Sacripante. 1

— Mai dă-le dracului de jurăminte, luminăția-ta, că nu-s prielnice nici sănătății și te mai și smintesc la minte! Spune-mi mai bine ce ne facem dacă se întâmplă să treacă zile în șir și nu dăm de niciun om care să poarte coif? Ai de gând să-ți ții vorba, la oricâte neajunsuri și strâmtorări te-ar sili, ca, de pildă: să dormi îmbrăcat, să nu mâi seara în casă de om, și o mie de alte canoane câte cuprindea jurământul smintitului aceluia de bătrân, marchizul de Mantua, pe care luminăția-ta are poftă să-l îndeplinească acuma? Mai bine stai și te uita cu ochii bine deschiși, că nu

pe toate drumurile umblă cavaleri împlătoșați, ci cărauși și catârgii, care nu numai că nu poartă coif, dar nici de nume nu i-au auzit de când trăiesc.

— Aici te înșeli, reluă don Quijote, căci nu vor trece două ceasuri până vom vedea, pe la răscrucile astea, mai mulți oameni înarmați decât au năvălit asupra cetății Albraca² atunci când a fost cucerită frumoasa Angelica.

1 în Cântul al XVIII-lea din *Orlando furioso*, Ariosto povestește episodul cu coiful lui Mambrino, dar nu e vorba de Sacripante, ci de Dardinel de Almonte. Cervantes se înșală încă o dată, sau poate îl face anume pe don Quijote să pară a avea memoria imprecisă.

2 Albraca era un castel fortificat pe vârf de stâncă, menționat în *Orlando innamorato* al lui Boiardo, fort asupra căruia au năvălit mai bine de două

— Păi halal, așa să fie, zise Sancho, și placă-i Domnului să ne meargă toate din plin, și să ne vedem odată ajunși la vremea când ne-o fi dat să dobândim insula aceea, care mă costă scump de pe acum, că pe urmă pot să și mor.

— Ți-am mai spus, Sancho, să nu-ți faci nicio grijă, că, de-or lipsi insulele, n-avem decât să luăm fie regatul Danemarcei, fie împărăția Sobradisei¹, care ți-ar veni ca un inel pe deget, ba încă și mai bine, căci de vreme ce-s pe uscat te-ar bucura și mai mult decât un ostrov. Dar să lăsăm asta pentru când i-o veni vremea, și uită-te mai bine dacă ai în desagă ceva de îmbucat, acolo, ca să pornim apoi pe dată în căutarea vreunui castel unde să mânem noaptea asta și să fierbem balsamul de care ți-am spus, căci zău că mă doare strașnic urechea!

— Am o ceapă și-o pișcătură de brânză, și mai am două-trei coji de pâine, zise Sancho, dar asta nu-i mâncare de obrazul unui cavaler atât de viteaz ca luminăția-ta.

— Tare nepriceput mai ești, răspunse don Quijote. Află, Sancho, că e o mândrie a cavalerilor rătăcitori să nu pună nimic în gură câte-o lună, iar când e vorba de

mâncat, să se îndestuleze din puținul ce le pică mai la îndemână. Toate astea ar fi lucruri neîndoielnice pentru tine dac-ai fi citit atâtea istorii câte am citit eu; căci, oricât de multe mi-au căzut în mână, n-am găsit în niciuna povestindu-se că au obiceiul cavalerii rătăcitori să mănânce, altfel decât din întâmplare, ori pe la niscai ospețe strălucite, date în cinstea lor, pe când restul zilelor se hrănesc eu te-miri-ce. Și, cu toate că autorii lasă să se înțeleagă că n-aveau cum trăi fără să mănânce și fără să-și facă toate celelalte nevoi firești, pentru că, la urma urmei, erau oameni ca și noi, trebuie să pricepem de bună seamă că, petrecându-și viața tot prin codri și pe coclauri, fără bucătar, hrana lor de toate zilele era merindea țărănească, tocmai aceea pe care mi-o oferi milioane de soldați, ocupând un spațiu de patru leghe, când au trebuit s-o răpească de acolo pe frumoasa Angelica.

1 Regatul, existent, al Danemarcei, ca și cel fictiv, al Sobradisei, sunt indicații geografice luate din *Amadts de Qaula*, unde apar de mai multe ori.

tu acum; așa că, Sancho prietene, nu te necăji pentru ceea ce mie-mi face plăcere, și nici nu căuta să zidești tu lumea din nou, ori să scoți cavaleria rătăcitoare din făgașele ei firești.

— Să mă ierte luminăția-ta, zise Sancho, dar de vreme ce eu nu știu nici să citesc, nici să scriu, așa cum ți-am mai spus o dată, habar n-am de rânduiala îndeletnicirii cavaleriești, și nici n-am dat în doaga asta; dar de aici înainte am să-mi burdușesc desagii cu tot soiul de gorgoaze și poame uscate, pentru luminăția-ta, care ești cavaler; iar pentru mine, care nu-s, am să le umplu cu de-alde altele, zburătoare fripte și mâncăruri care pot să-ți pună mai bine burta la cale.

— Nu spun nici eu, Sancho, răspunse don Quijote, că-i neapărată nevoie ca un cavaler rătăcitor să nu mănânce altceva decât uscături de astea, cum le zici; eu susțin doar că hrana cea mai obișnuită a cavalerilor rătăcitori erau

asemenea fructe, și niscai ierburi pe care le culegeau de pe câmp, cunoscute doar lor și mie.

— Mare virtute, răspunse Sancho, e să te pricepi la ierburi, că, după câte îmi dau eu cu gândul, într-o bună zi n-om avea încotro și ne-om folosi și noi de cunoștințele astea.

Și, scoțând el în vremea aceea tot ce spusese că luase cu sine, mâncară amândoi în pace și bună învoire. Numai că, dornici să găsească mai repede loc de mas pe noapte, nu prelungiră prea mult cina aceea rece și sărăcăcioasă; încălecară și se grăbiră să ajungă la vreun sat până a nu se înnopta; dar n-avură multă vreme parte de soare, și lângă colibele unor păstori de capre, le apuse, odată cu el, și nădejdea de-a ajunge unde doreau, așa că se hotărâră să înnopteze pe loc. Și, pe cât de necăjit fu Sancho că nu putuseră ajunge la casă de om, pe atât fu de mulțumit stăpânul său să doarmă sub cerul liber, căci credea că, de fiecare dată când i se întâmpla una ca asta, mai înscrisa pe numele lui încă un act pozitiv x, care să-i ușureze examenele tagmei cavaleriești.

1 în text, «*acte posesive*» (greșit transcris); acte pozitive erau socotite faptele ce calificau virtutea, noblețea sau puritatea sângelui unei familii ori unei persoane în fața legilor vremii.

Capitolul XI

Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote cu niște păstori de capre

Păstorii de capre îi primiră cu dragă inimă, și Sancho, după ce-și rostui cât putu mai bine măgarul și pe Rocinante, se lăsă îmbiat de mirosul pe care-l răspândeau niște ciozvărte de ied ce clocoteau pe foc într-un ceaun. Și cu toate c-ar fi dorit să încerce chiar în clipa aceea dacă nu cumva erau tocmai bune de trecut din ceaun în burtă, mai amână puțin, căci păstorii de capre veniră să le ia de pe foc și, întinzând pe jos niște piei de oaie, se grăbiră să pună într-o clipită masa lor țărănească, poftind la ea și pe

cei doi să îmbuce din ce-aveau și arătându-se foarte bucuroși de oaspeți. Roată, pe piei de oaie, se așezară șase din ei, căci atâția erau la stână, după ce mai întâi îl rugaseră pe don Quijote, cu politețea lor cam din topor, să se așeze pe-o troacă întoarsă cu fundu-n sus și adusă acolo anume pentru dânsul. Don Quijote luă loc, iar Sancho rămase în picioare, ca să-i toarne de băut într-o cupă ce era făcută dintr-un corn de vită. Văzându-l stăpânul său că stătea în picioare, îi zise:

— Ca să vezi și tu, Sancho, cât bine cuprinde în sine rânduiala cavalerilor rătăcitori și în ce măsură cei care-și fac ucenicia în noviciatele tagmei acesteia ajung întotdeauna a fi onorați și respectați de toată lumea, vreau să te așezi aici lângă mine, în tovărășia acestor oameni cumsecade, și să fii una cu mine, care sunt domnul și stăpânul tău firesc, să mâncăm pâine și sare de pe același taler și să bei din ce-oi bea și eu, căci despre cavaleria rătăcitoare se poate spune ceea ce se spune despre dragoste: că pe toate le face să fie deopotrivă.

— Îți foarte mulțumesc, răspunse Sancho, dar ți-aș răspunde, înălțimea-ta, că mi-e destul să am demânzare din belșug, fiindcă măncânc la fel de bine stând de unul singur în picioare, ca și așezat la o masă cu împăratul. Și, dacă-i vorba să spun lucrurilor pe nume, cu mult mai bine îmi prieste tot ce măncânc pitit în ungherul meu, fără mofturi și onoruri, măcar de-ar fi să am doar pâine goală cu ceapă, decât curcanii de pe la mesele mari, unde să fiu silit să nu dau din fălci după pofta inimii, să beau cu țârâita, să mă tot șterg la gură, să nu strănut și să nu tușesc când îmi vine, și nici să fac alte lucruri pe care singurătatea și libertatea mi le îngăduie. Așa că, stăpâne, onorurile pe care înălțimea-ta vrei să mi le faci, ca unui ucenic și învățacel al cavaleriei rătăcitoare, așa cum sunt, de vreme ce-s scutierul luminăției-tale, fi bun și preschimbă-le în altceva, care să-mi cadă mai bine și să-mi fie mai cu folos, fiindcă de astea, cu toate că socot a le fi și

primit, mă lipsesc de-aci înainte până la sfârșitul lumii.

— Cu toate astea, trebuie să te așezi, căci pe cel care se umilește Dumnezeu îl înalță, zise don Quijote și, apucându-l de braț, îl sili să se așeze alături de el.

Păstorii de capre nu pricepeau o boabă din tot jargonul acesta de scutieri și cavaleri rătăcitori, așa că nu le rămânea altceva decât să mănânce pe tăcute și să se uite la oaspeți, care înfulecau cu mare poftă, simțindu-se foarte la largul lor, bucăți de păstramă mari cât pumnul. După ce se ghiftuiră toți ca la lăsata secului de carne, puseră deasupra pieilor de oaie un morman de ghindă dulce, alături de care trântiră o jumătate roată de caș sărat, mai tare decât dac-ar fi fost de tencuială. Nu trândăvea în vremea asta nici cornul de vită, căci făcea ocolul mesei cât ai clipi din ochi, când plin, când gol, ca ciutura morii¹, așa că lesne se goli un burduf de vin, din două câte erau la vedere. După ce don Quijote își simți burta pusă la cale, luă un pumn de ghindă și, uitându-se la una din ele cu multă luare-aminte, dete glas și vorbi precum urmează:

— Fericită vârstă și fericite veacuri cele pe care cei vechi le-au numit «de aur»⁸, și nu pentru că în veacurile acelea

1 «... *ciutura morii*» traduce aici, printr-un aproximativ echivalent local, pe «*arcaduz de noria*», vasul fântânii cu roată denumită *noria*, tip arab de instalație pentru irigat, pusă în mișcare de un măgăruș ori de un catâr înhămat la o prăjină orizontală cu ax vertical, pe care o învârtea, mergând în cerc, ore în șir.

8 *Edad de oro, edad dorada* (vârsta de aur), cântată de poeții vremii, după modelul lui Vergiliu (*Georgicele*, Cartea I), sau al lui Ovidiu (*Metamorfozele*, norocite aurul, care în era noastră de fier e la atâta preț, s-ar fi putut culege de pe jos fără de nicio trudă, cât pentru că cei ce viețuiau pe atunci nu cunoșteau cuvintele *al tâu și al metí*. Erau obștești, în epoca aceea sfântă, toate lucrurile.

Nimeni n-avea nevoie să-și dea osteneală mai mult decât să ridice mâna ca să-și culeagă hrana cea de toate zilele de pe crengile stejarilor puternici, care-i îmbiau să guste în voie din dulcele și pârguitul lor fruct. Izvoare limpezi și râuri, curgând cu mare belșug de apă, le-o dăruiau, cristalină și bună de băut. În crăpăturile stâncilor și-n scorburile copacilor, albinele harnice și înțelepte își întemeiau republicile, oferind oricui voia, fără să ceară nimic în schimb, îmbelșugata recoltă a preadulcii lor trude. Arbori viguroși de plută se despuiau de bunăvoie, fără alt artificiu decât cel al îndatoritoarei lor curtenii, lepădându-și scoarța bogată și ușoară, cu care începură a se face acoperișuri de colibe, puse pe stâlpi ciopliți din topor, bune să slujească doar de adăpost față de vitregia cerurilor. Toate erau atunci numai împăcare, numai prietenie, numai bună învoire! Nu cutezase încă tăișul greu al plugului cârnit să spintece și să dea raita prin măruntaiele milostive ale țărânei, maica noastră dintru-ntâi, căci ea, fără silnicie din partea nimănui, îmbia pe toată lumea la sânu-i îmbelșugat și încăpător, oferind tot ce putea hrăni, îndestula și desfăta pe toți fiii săi, ce se bucurau atunci de dânsa. Pe-atuncea, da, pe-atuncea umblau frumoasele păstorite cu atâta simplitate din vale-n vale și din colină-n colină, cu capul gol și cu cosițele în vântx, fără alte veșminte decât cele trebuincioase pentru a acoperi cu sfială ceea ce sfiala cere și-a cerut întotdeauna să rămână acoperit; iar podoabele lor nu erau dintre cele ce sunt astăzi la preț, încărcate de purpură de Tyr și de mătase, mucenicită în fel și chip, ci erau frunze de brusture și iederi verzi întrețesute, cu care umblau poate tot atât

Cartea I), este vârsta legendară a copilăriei omenirii; de fapt, după cum reiese din text, comuna primitivă.

1 «... en trenza *y* en cabello»: fără năframă, nici pălărie, lucru admis numai pentru fete, nu și pentru femei.

de făloase și de dichisite cum se poartă astăzi curtencele noastre, cu ciudatele și veneticele lor scorneli

în ceea ce privește îmbrăcămintea, desprinse doar din huzurul lor trândav și lăcomia de noutăți. Pe atunci versurile de dragoste ieșeau din suflet simple, împodobite numai cu sinceritate, întocmai după cum le zămislea sufletul, fără să caute ocolișuri de cuvinte meșteșugite, spre a se face mai de preț. Pe atunci nu se pomeneau furtișaguri, nici înșelăciuni, nici minciună care să se amestece cu adevărul și buna-credință. Justiția își merita pe atunci numele, și nu îndrăzneau s-o tulbure ori s-o înjosească hatârurile și plocoanele, care o scad, o mânjesc și o persecută. Samavolnicia nu se întronase încă în cugetul judecătorului¹, fiindcă pe atunci nu era nimic de judecat și nimeni împricinat. Fecioarele și cinstea mergeau mână-n mână, cum am mai spus, oriunde le plăcea, singure și în văzul lumii, fără să se teamă că desfrânarea și poftele murdare ale cuiva le-ar putea mânji, iar când cădeau, o făceau pentru că așa voiau ele. Pe când acum, în veacul nostru vrednic de dispreț, niciuna nu e în siguranță, chiar de-ar ascunde-o și zăvorî-o alt nou labirint², asemeni celui străvechi din Creta. Căci și acolo, prin crăpăturile zidurilor sau prin văzduh, zelul unei blestemate curtenii face să pătrundă până la ele ciurma drăgostelilor, care le împinge să-și dea poalele peste cap. Pentru siguranța lor, pe măsură ce se petrec vremurile și sporește stricăciunea, a fost întemeiat ordinul cavalerilor rătăcitori, întru apărarea fecioarelor, oblăduirea văduvelor, ajutorarea orfanilor și a celor nevoiași. Din ordinul acesta sunt și eu, frați păstori, cărora vă mulțumesc de găzduire și de buna primire ce-mi faceți, mie și scutierului meu; căci, cu toate

1 «*Samavolnicia*» traduce aici «*la ley del encaje*», adică arbitrarul hotărârilor judecătorești, luate fără respectul nici unei legi scrise. Uneori, «*la ley del encaje*» mai desemnează și legea de castă, nedreptățile comise de tribunale spre a părtini pe nobili.

— Palat cu neputință de abordat, alcătuit din numeroase încăperi și coridoare, construit, potrivit

legendei, de către arhitectul Dedal, pentru ca regele Minos să poată închide acolo minotaurul, un monstru uman, cu cap de taur.

că prin legea naturii toți cei ce viețuiesc au îndatorirea să vină în ajutorul cavalerilor rătăcitori, știind că voi, fără să aveți cunoștință de îndatoririle acestea, m-ați primit și m-ați omenit, se cuvine să vă mulțumesc cu toată bunăvoința de care sunt în stare pentru buna voastră voință.

Toată predica asta (de care ar fi putut foarte bine să-i cruțe) o rosti cavalerul nostru doar pentru că ghinda îi adusese aminte vârsta de aur și-i venise chef să-și împărtășească gândurile și păstorilor de capre, care, fără să-i răspundă o vorbă, stăteau și-l ascultau prostiți, cu gurile căscate. Sancho tăcea și el și ronțăia la ghindă, dând fuga la răstimpuri dese să vadă ce mai face al doilea burduf, pe care, ca să se mai răcească vinul, îl atârnaseră într-un stejar de plută. Mai mult ținu predica lui don Quijote decât toată cina, și când, în cele din urmă, luă sfârșit, unul din păstori grăi:

— Ca să poți luminăția-ta spune mai pe drept cuvânt, seniore cavaler rătăcitor, că te găzduirăm ca niște oameni bucuroși de oaspeți și cu dragă inimă, vrem să-ți descrețim fruntea și să te desfătăm, punând pe unul din tovarășii noștri, care trebuie să pice din clipă în clipă, să-ți cânte ceva. E un flăcău tare iscusit, și cum e îndrăgostit lulea, mai cu seamă că se pricepe bine și la scris și la citit, fiind și lăutar pe deasupra, mi-ți zice din alăută, că nu-ți mai trebuie altceva pe lume 1

Nici nu sfârșise bine păstorul de vorbit, că-i și ajunseră la ureche lui don Quijote sunetele alăutei, iar nu peste mult veni și cel care-i zicea din ea, un băietan ca la vreo 22 de ani, chipeș și bine făcut. După ce-l întrebă ortacii dacă cinase, și el răspunse că da, cel ce făgăduise că va pune să le cânte îi zise:

— Dacă-i așa, Antonio, fii bun și cântă puțin, ca să

vadă domnul, care ni-i oaspete, că și prin munți și codri sunt oameni pricepuți la muzică. I-am vorbit de iscusința ta, și am dori să i-o arăți și să nu ne dai de minciună. Așa că șezi și zi-ne cântarea dragostei tale, aceea pe care a scornit-o pentru tine moșu-tău, cel de la mitoc x, și care le-a plăcut așa de mult oamenilor din sat.

— Cu dragă inimă, răspunse băietanul.

Fără să se mai Jase rugat, șezu pe un trunchi de stejar și, pișcând coardele lăutei 2, ca s-o acordeze, în puțină vreme începu să-i zică din rărunchi, cam așa cum urmează:

«Tu *moriy Olalla*3, după mine.

Cu *toate* că nu spui o vorbă;

Măcar să mi-o fi spus cu ochii.

Muțească limbă a iubirii.

Cum știu că poți să mă-nțelegi.

Mă-ncredințez că ții la mine.

N-a fost nicicând nefericită Iubirea de-amândoi știută.

E-adevărat că nu o dată Mi-ai dat, *Olalla*, semne grele că inima ți-e bronz de rece.

Și pieptul alb îți e de piatră.

Dar când mă dai colo, în lături>

Și mă respingi, cum cere cinstea.

Eu văd nădejdea cum și-arată *Pulpana luminoasei haine*.

La *semnul* ăsta mi s-avântă încrederea, ce nici nu poate să scadă, că n-o chemi la tine.

Și nici, ales *fiindt* să crească.

1 *Beneficiado* – persoană care avea un alt soi de beneficiu ecleziastic decât *prebenda*, venit bisericesc comparabil cu cel al mitocurilor mănăstirești.

2 *Rabel* – lăută, instrument popular cu 3 coarde și arcuș, semăna cu viola trubadurilor.

3 *Olalla* este forma populară a numelui, de origine greacă, Eulália («cea vorbită de bine»).

De-i drept că dragostea-i sfială.

*Din cuviința ta pot crede Că-n capătul nădejzii mele
Stă tot ce mi-am închipuit.*

*Și dacă inimi poți să-ndupleci Slujindu-le cum te-am
slujit.*

Din câte fac eu pentru tine.

Pricep că pol nădăjdui.

*Căci, dac-ai luat cumva aminte, De-atâtea ori vedeai
la mine că mă-mbrăcam și luni cu haina care duminica-ți
plăcuse.*

*Podoaba scumpă și iubirea Merg mână-n mână de
când lumea. De-aceea vream s-arăt tot fercheș și să-ți iau
ochii cu găteala.*

De dorul tău, uitat-am dansul.

*Și nu-ți mai amintesc cântarea Ce-ți fac în fiecare
seară.*

Și-n zori, când se trezesc cocoșii.

*Ce să-ți mai spun că-ți urc în slavă Față de oricine
frumusețea -*

Deși pe drept îi cânt osâna -

M-au luat în răs mai multe fete.

Așa, Teresa lui Berrocal

Mi-a spus, văzând că te tot laud:

«Se-nchină unii la maimuțe.

Crezând c-ar adora vreun înger.

Căci multele gâteli iau ochii.

Ca și roșeața din cutie.

Și plèterile-adâugate 1

Ce-ar înșela pe Amor însuși!»

S-a mâniat c-am spus că minte.

Și vărul ei, sărind de partead.

*M-a provocat, și știi prea bine Ce i-am făcut și ce-mi
făcu.*

Nu te iubesc ca un bezmetic.

Și nici nu umblu să te-ncîn cu perfidii de muieratic.

Căci gândurile mi-s cinstite.

*Biserica, - n sfințite noduri.
Cu laț de borangic te leagă.
Sub pirostriei de-ți vâri tu capul.
Să-l. vezi pe-al meu cum se supune.
De nu, mă jur acum, aicea.
Pe hramul sfântului ce țin.*

*Să nu mai ies din acești munți Decât ca să mă fac
călugăr.»*

Cu asta, păstorul de capre își încheie cântecul, și cu toate că don Quijote îl rugă să-i mai cante ceva, Sancho Panza nu-i ținu hangul, căci avea mai mult chef de dormit decât de ascultat cântări. Așa că-i zise stăpânului său:

— Luminăția-ta te-ai cam putea întinde de pe-acuma pe locul unde-ai să dormi în noaptea asta, căci oamenii ăștia de omenie or fi ostenit muncind câtu-i ziulica, și nu-i drept să-și piardă nopțile lălăind.

— Pricep eu prea bine ce spui, Sancho, îi răspunse don Quijote, și mi se pare străveziu lucru că târcoalele pe care le-ai tot dat burdufului de vin cer mai curând răsplata somnului decât pe-a muzicii.

1 *Cabellos postizos* - cozi false, prinse în părul femeilor.

— La toți ne-a mers la inimă vinul, slavă Domnului! spuse Sancho.

— Nu tăgăduiesc, îi întoarce don Quijote vorba, numai că n-ai decât să te întinzi *tu* unde ți-e pofta, fiindcă celor din tagma mea le șade mai bine veghind decât dormind; cu toate că n-ar fi rău, Sancho, să mă oblojești puținel la urechea asta, fiindcă m-a răzbit o durere mai avană decât e nevoie.

Sancho făcu ceea ce-i cerea, și văzând unul dintre păstorii de capre rana, îi spuse cavalerului să n-aibă nicio grijă, că are să-i pună el o doftorie cu care lesne o să se tămăduiască. Și luând niște foi de rozmarin, care creștea pe acolo din belșug, le mestecă în gură și le sără cu un praf de sare, după care, oblojindu-i urechea cu ele, i-o legă

cât putu mai strâns, încredințându-l că de alt leac nu mai avea nevoie câtu-i lumea; și așa a și fost.

Capitolul XII

Despre ceea ce povesti un păstor de capre celor care erau cu don Quijote

Aici ajunseseră, când se apropie alt flăcău, dintre cei care le aduceau din sat hrana, și zise:

— Știți ce se petrece în sat, fraților?

— De unde să știm? răspunse unul dintre ei.

— Păi aflați, urmă flăcăul, că azi-dimineață a murit păstorul acela vestit, studentul care purta numele de Grisóstomo, și lumea șoptește că a murit din dragoste pentru fata aceea dată dracului, Marcela, fiica lui Guillermo chiaburul, cea care umblă în straie de păstoriță pe coclaurii ăștia.

— De Marcela vorbești? întrebă unul.

— De ea vorbesc, răspunse păstorul de capre. Și toată frumusețea este că mortul a lăsat cu limbă de moarte să-l îngroape în câmp, de parc-ar fi harap, și să-i sape, anume, mormânt la piciorul stâncii unde se află Izvorul Stejarului-de-Plută, fiindcă, după cât umblă vorba (și cică spunea și el), acela e locul unde a văzut-o întâiași dată. A mai cerut el și altele, și de așa soi, că popii satului zic că nu se pot împlini și că nici n-ar fi bine să se îplinească, fiindcă prea aduc mult a treburi păgânești. La toate astea, Ambrosio acela, studentul – care era prieten la toartă cu el, încât până și straie de păstor și-a luat, ca să-i semene întru totul – răspunde că trebuie îndeplinit totul, fără să lipsească nici atâtica, așa cum a lăsat cu limbă de moarte Grisóstomo. Și treaba asta a întors satul cu susul în jos. Dar după câte auzii eu, până la urma urmei au să facă tot pe placul lui Ambrosio și a celorlalți păstori, prietenii lui, așa că mâine au să-l îngroape cu mare alai acolo unde am mai spus, și-mi dau cu socoteala că are să fie lucru vrednic de văzut; eu, cel puțin, fie ce-o fi, mă duc să văd, de-aș ști că nu mă mai întorc mâine viu de acolo.

— Avem să facem toți ca tine, răspunseră păstorii de capre, și vom trage la sorti cine să rămână să vadă de caprele celorlalți.

— Că bine zici, Pedro, vorbi unul din ei, măcar că n-are să fie nevoie să ne batem capul cu asta, fiindcă o să rămân să le păzesc eu pe toate. Și nu vă gândiți că rămân din prea mare virtute sau din prea puțină dorință de-a vedea, ci din pricină că nu-mi dă pas să umblu țepușa care mi-a intrat ieri în talpa piciorului ăstuia.

— Chiar dacă-i așa, foarte-ți mulțămim, răspunse Pedro Dar don Quijote îl rugă pe Pedro să-i spună ce mort era acela și de ce păstoriță era vorba. La care Pedro răspunse că tot ce știa era că mortul fusese un hidalgo bogat, dintr-un sat care se afla prin apropiere, în munții aceia, și că fusese student la Salamanca mulți ani, la capătul cărora se întorsese în satul lui cu faimă de om tare citit și înțelept cum nu se mai poate. Se spunea, mai ales, despre el că știa și seama stelelor și tot ce se petrece acolo în cer cu soarele și cu luna, fiindcă nu se întâmpla să dea greș ori de câte ori prevestea că în cutare zi e *lipsă* de soare ori că e *lipsă* de lună.

— *Eclipsă* se cheamă, prietene, și nu *lipsă*, zise don Quijote, ori de câte ori se întunecă aceste două luminării mari.

Dar Pedro, fără să țină seama de asemenea fleacuri, îi dădu înainte cu povestirea lui, zicând:

— La fel de bine ghicea când are să fie anul îmbelșugat și când *sterpii*.

— *Steril* vrei să zici, prietene, îl îndreptă don Quijote.

— *Steril* sau *sterpii*, răspunse Pedro, ce mi-e tanda, ce mi-e manda! Și cum povesteam, cu câte le tot spunea, se îmbogățiră tătâne-su și ortacii lui, care se uitau în gura băiatului, fiindcă făceau tot ce-i sfătuia el, de câte ori le zicea: «Semănați anul ăsta ovăz, nu grâu; în ăstălalt puteți semăna bob, și nu ovăz; ă! de vine are să fie belșug de măslina; dar ălilalte trei veri, de după el, n-ai să culegi

măcar una de leac».

— Știința asta se cheamă astrologie, răspunse don Quijote.

— Habar n-am cum i-o fi zicând, îi întoarse Pedro vorba, dar știu că pe toate le știa, ba încă și mai multe. Ce mai vorbă lungă, n-au trecut nici câteva luni de zile de când se întorsese de la Salamanca, când într-o bună dimineată ne pomenirăm cu el îmbrăcat ciobănește, cu cojoc și cu bâță, că-și lepădase sutanele lungi în care umblase ca școlar, și odată cu el se îmbracă, tot așa ca ciobanii, și un altul, bun prieten de-al lui, pe nume Ambrosio, cre îi fusese tovarăș la învățătură. Uitam să vă spun că Grisóstomo, răposatul, era neîntrecut când era vorba să scoată din capul lui stihuri; până într-atâta, încât de el erau făcute toate colindele pentru noaptea nașterii Domnului nostru Iisus Hristos și jocurile de Irozi pentru Anul nou *, pe care le jucau băietanii din cătun, și ziceau toți că sunt pe cinste. Când cei din sat îi văzură dintr-odată pe cei doi studenți îmbrăcați ca ciobanii, răma

1 *Autos para el día de Dios* erau scurte jocuri dramatice, ce se reprezentau de Crăciun, asemeni Irozilor noștri.

seră uluiți, și nu puteau ghici pricina care-i împinsese să facă un schimb atât de ciudat. În vremea asta se întâmplă să moară tatăl lui Grisóstomo al nostru, și el moșteni câtamai averea, atât bunuri mișcătoare, cât și pământuri, și nu puține turme, mai mari și mai mici, pe lângă o hazna de bani, peste cate tânărul rămase stăpân *disolut* pe toate; dar ce-i drept e drept, merita cu vârf și îndesat, că era tovarăș credincios, om milostiv și prieten al celor cu inimă bună, și doar cât te uitai la el, parcă ți se lumina sufletul. De-abia hăt, târziu, și-a dat lumea cu socoteala că, dacă își schimbase el portul, n-o făcuse pentru alta decât ca să poată bate în voie coclaurii ăștia, umblând pe urmele păstoritei de care pomeni ciobanul nostru mai adinioarea, Marcela, că după ea i se

aprinseseră călcâiele bietului răposat, lui Grisóstomo. Și așa vrea să vă spun acum, fiindcă nu-i rău să o știți și dumneavoastră, cine-i prădalnica asta; fiindcă poate că, ba chiar fără niciun poate, de bună seamă că nu veți mai fi auzit treabă ca asta de când mama v-a făcut, „chiar de-ți fi trăit ani mai mulți decât mătușa Lene.

— Matusalem, vrei poate să zici, îi întoarse don Quijote vorba, căci nu putea răbda chipul în care stâlcea păstorul de capre cuvintele.

— Las, că și lenea trăiește destul 1, răspunse Pedro, iar dacă e vorba să-mi tot întoarceți cuvintele și pe-o parte și pe alta la fiecare pas, nu-i dăm de capăt poveștii, stăpâne, nici într-un an încheiat.

— Iartă-mă, prietene, îi zise don Quijote, că nu ți-am spus-o decât pentru că găseam prea mare distanța de la mătușa Lene la Matusalem; dar mi-ai răspuns cum nu se poate mai cu cap, fiindcă lenea trăiește mai mult chiar și decât Matusalem; așa că urmează-ți povestirea, fiindcă eu mă leg să nu-ți mai tai vorba niciodată.

— Și așa cum îți spuneam, stăpâne al meu drag, își urmă păstorul de capre vorba, era în satul nostru un plugar, încă

1 în original, etimologie populară între *sarna* (râie) și Sara, soția patriar, hului biblic Abraham, care ar fi murit după mai multe veacuri de viață.

și mai bogat decât tatăl lui Grisóstomo, care se numea Guillermo, și-l dăruise Dumnezeu, peste multele și marile lui bogății, cu o fată, pe care, născând-o, muri maică-sa, femeia cea mai vrednică de cinste din câte se aflau pe meleagurile acestea că parcă și astăzi o văd aievea, cu un obrăzor pe care răsărea de-o parte soarele și de alta luna; iar pe deasupra mai era și mare făcătoare de bine și prietenă a celor sărmani, fapt pentru care cred că-i e sufletul în vecii vecilor la loc de verdeață, bucurându-se de vederea lui Dumnezeu sfântul pe ceea lume. De necazul morții unei așa de vrednice neveste muri și bărbatu-său,

Guillermo, lăsându-și-o pe fiică-sa, Marcela, copilă și putred de bogată, în puterea unui unchi de-al ei, preot și dregător bisericesc din satul nostru. Și crescua fata atât de frumoasă, încât la toți ne venea în minte frumusețea maică-sii, care la vremea ei fusese Cosânzeană, nu alta; și cu toate astea, lumea bănuia că avea s-o întreacă fiică-sa, lucru care s-a și întâmplat, fiindcă de îndată ce ajunsese la vârsta de paisprezece – cincisprezece ani, nu se mai uita nimeni la dânsa fără să dea slavă lui Dumnezeu, care o crescuse ca pe o floare de frumoasă, și n-au fost puțini cei pe care ia pălit dragostea și și-au pierdut capul de dragul ei. O păzea moșu-său ca pe iarba de leac și o ținea sub șapte lacăte; cu toate acestea, vestea mării ei frumuseți se lăți în așa chip, că mai pentru ea, mai pentru averea ei cea mare, nu numai din partea alor noștri din sat, ci și dinspre partea altora, de la depărtare de multe leghe jur-împrejur, și chiar dinspre partea celor mai buni dintre aceștia, se vedea unchiul ei stânjenit cu rugăminți și cu cereri să le-o dea de nevastă. Dar el, cum se și cuvine, e bun creștin; cu toate că i-ar fi plăcut s-o mărite repede, de vreme ce o vedea că i-a venit vremea, nu se înduplecă s-o facă mai înainte de a-și da și ea consimțământul; și asta fără să se uite la câștigul și folosul pe care i le aducea mânia averii fetei dacă ar fi amânat căsătoria. Adevărat că și prin sat umbla vorba asta, și toți cei ce se întruneau să mai stea la taifas o rosteau, spre lauda bunului paroh; căci vreau să știi, seniore cavalier rătăcitor, cum că prin sătucele noastre mărunte de toate se vorbește și de toate se șoptește; așa că judecă și dumneata dacă nu-i drept ceea ce-mi dau eu cu socoteala, anume că peste măsură de plină de virtute trebuie să fie o față bisericească, un paroh pe care enoriașii n-au încotro și nu-l pot vorbi decât de bine, și mai cu seamă pe la sate.

— Asta-i adevărat, zise don Quijote, dar dă-i drumul mai departe, că povestea e plină de miez, iar dumneata, frate Pedro, o povestești cu mult har.

— Fie să nu mă lipsească Domnul de harul lui, că asta-mi stă mai la inimă. Iar cât despre celelalte, aflați că, oricât s-a trudit unchiul tot aducându-i nepoatei la pețitori, și tot lăudându-i însușirile fiecăruia dintre toți cei ce-o cereau de nevastă, ba chiar rugând-o să se mărite și să-și aleagă mire după gustul ei, nicicând n-a primit din partea fetei alt răspuns decât că, deocamdată, n-avea chef de măritiş și că, așa de fragedă copilă cum era, nu se simțea în stare să ducă pe umerii ei sarcina căsniciei. Cu aceste pricini, pe care le înfățișa cu toată dreptatea, pe cât părea, unchiu-său se lăsa mereu păgubaș s-o mai cicălească și aștepta să mai înainteze câțva în vârstă, spunându-și c-o ști ea, odată și odată, să-și aleagă tovarăș pe plac. Fiindcă el zicea, și bine zicea, că tații nu trebuie să se silească a-și căpătui fiii și fiicele cu soți împotriva voinței acestora. Și când colo, uite unde-a ajuns, că nici prin gând nu mi-ar fi trecut măcar că ar putea rămâne o singură zi mironosița de Marcela păstorită; și fără să țină seama nici de moșu-său, nici de toți cei din sat, care căutau să i-o scoată din cap, hotărî să bată coclaurii cu celelalte ciobănițe din sat, și se apucă să-și păzească singură turma. Și așa, de îndată ce ieși ea în lume și-i văzură toți frumusețea la lumina zilei, nici n-aș mai ști să-ți spun cu șir câți tinerei cu stare, și dintre hidalgi și dintre plugari, au început să umble în portul lui Grisóstomo și să-i tot iasă ei în cale pe câmpuri. Unul dintre aceștia, cum ați auzit și dumneavoastră, a fost răposatul, care cică nici nu se mai putea spune că o iubea, ci, vorba aceea, se prăpădea de dragul ei. Și nu care cumva să gândiți că, unde a purces Marcela să ducă o viață ca aceea, slobodă și fără niciun fel de frâne, ba chiar atât de puțin sau de loc retrasă, va fi dat cumva ea vreun semn, măcar pe departe, de ceva care să-i scadă cinstea și sfiala feciorelnică! Dimpotrivă, atât de mare și așa de vie e grija cu care își apără cinstea, încât, din câți o slujesc și umblă să-i intre în voie, niciunul nu s-a lădat și nici nu se va putea vreodată lăuda pe dreptate că i-ar fi dat ea vreo

cât de mică nădejde de a-i îndeplini dorințele. Căci, cu toate că nu fuge și nici nu se dă în lături de la tovărășia și de la voroava cu ciobanii, purtându-se cu toți cuviincios și cu multă prietenie, de îndată ce ajunge vreunul dintre aceștia să-și dea pe față gândurile, chiar de ar fi să fie ele atât de drepte și de sfinte cum e gândul căsniciei, dă cu el de-a azvârlita ca din praștie. Și cu felul acesta de-a se purta face mai mare prăpăd în ținut decât dacă ar fi dat în el ciuma, pentru că gingășia și frumusețea ei atrag inimile celor care au de-a face cu dânsa, silindu-i s-o slujească și s-o îndrăgească; dar disprețul ei și chipul cum îi face să-și vină în fire îi mână pe toți în pragul deznădejdi, de nici nu mai știu bieții de ei ce să-i mai spună, afară doar că-i strigă cu glas tare cât e de crudă și de nerecunoscătoare, dimpreună cu alte înfierări asemeni cu acestea, pe care le prilejuiește firea ei ciudată. Și de-ați fi aici, stăpâne, doar o zi, ați vedea cum răsună munții aceștia și văile de tânguiele nefericiților care se țin după ea. Nu-i departe de aici o poiană unde sunt o mulțime de fagi înalți, și n-a rămas măcar unul care să n-aibă încrestate pe coaja lui netedă buchiile numelui Marceli, iar deasupra lui, uneori, și vreo coroană săpată în același trunchi de copac, ca și cum îndrăgostitul ar voi să spună cât mai limpede că o poartă Marcela și că o merită, ea mai presus de toată frumusețea omenească. Aici suspină un păstor, dincoace se tânguie altul; colo se aud cânticele de amor, dincolo bocete deznădăjduite. Câte unul își petrece toate ceasurile nopții stând sub poalele stejarilor sau la picioarele vreunui stean de stâncă, și acolo, fără să-și fi dat înlăcrimații ochi în gene, beat de gânduri și furat de visări, îl află dimineața soarele; și mai vine câte unul, care, fără să contenească a suspina și fără să-și zăgăzuiască oftările, în miezul arșiței celei mai toropitoare după-amiezi de vară, întins pe nisipul fierbinte, își azvârle hohotele de plâns către milostivul cer. Nepăsându-i măcar atâtica nici de unul, nici de altul, nici de ceilalți, nici de ceștilalți, liberă și fără nicio bătaie de

cap, adună izbândă după izbândă frumoasa Marcela, și toți cei care o cunoaștem stăm cu sufletul la gură, așteptând să vedem unde are s-o ducă trufia și cine are să fie fericitul care va izbuti să vină de hac unei firi atât de iabrașe și să aibă parte de-o atât de aleasă frumusețe. Și cum tot ce-am povestit aici e adevărul adevărat, mă cam bate gândul că tot adevărat trebuie să fie și ce-a spus ciobanul nostru în legătură cu pricina morții lui Grisóstomo. Așa că sfatul meu, stăpâne, e să nu lipsiți cumva mâine de la îngropăciune, c-o s-aveți ce vedea, fiindcă Grisóstomo are o grămadă de prieteni, și din locul ăsta până la cel unde a zis el să-l îngroape nici nu-i mai mult de-o jumătate de leghe.

— De bună seamă c-am să mă duc, zise don Quijote, și-ți rămân recunoscător pentru plăcerea ce mi-ai făcut-o cu povestirea asta, spusă cu atâta șart.

— Ehei, îi întoarse păstorul de capre vorba, ba încă n-am eu știre nici de jumătate din câte-au avut de întâmpinat cei îndrăgostiți de Marcela! Dar s-ar prea putea să dăm mâine, pe drum, de vreun păstor care să ni le spună pe toate. Și până una-alta, n-ar fi rău să vă aflați culcuș pentru dormit, colea sub acoperiș, căci rouă dimineții ar putea obrinti rana; fiindcă altfel, leacul cu care am oblojit-o eu e de nădejde, și n-avem să ne temem de nimica.

Sancho Panza, care începuse de mult să dea la toți dracii vorbăria păstorului de capre, stărui și el cât putu să intre stăpânul său pe noapte în coliba lui Pedro. Așa și făcu don Quijote și petrecu ce-i mai rămăsese din noapte gândindu-se la stăpâna sa Dulcinea, vrând să-i imite pe tinerii îndrăgostiți de Marcela. Sancho Panza se cuibări între măgarul lui și Rocinante și dormi, nu ca un ibovnic nenorocos, ci ca un om hărtănit de ciomăgeală.

Capitolul XIII

Unde ia sfârșit povestea păstoriței Marcela și se întâmplă multe altele

Dar nici nu prinse bine a se descoperi făptura zilei

prin pridvoarele Orientuluix, când cinci din cei șase păstori² de capre se sculară și se duseră să-l deștepte pe don Quijote, ca să-l întrebe dacă tot mai avea de gând să meargă să vadă și el faimoasa îngropăciune a lui Grisóstomo, că i-ar ține ei tovărășie pe drum. Don Quijote, care nici n-aștepta altceva, se sculă și-i porunci lui Sancho să pună șaua pe cal și samarul pe măgar, ceea ce el făcu în toată graba, și așa fel că se așternură numaidecât cu toții la drum. Și nu făcuseră niciun sfert de leghe, când, la o răscruce de cărări, văzură venind spre ei ca la vreo șase păstori, îmbrăcați cu cojoace negre și cu creștetele încununate cu ghirlande de chiparos și de laur. Fiecare din ei avea câte un băț gros de ilice 3 în mână. Cu ei veneau și doi nobili călări, îmbrăcați cum nu se poate mai bine de drum, având trei valeți care-i întovărășeau pe jos. Când ajunseră unii în dreptul altora, își dădură cu multă cuviință binețe și, întrebându-se între ei încotro le era drumul, afară că se duceau cu toții la locul îngropăciunii, așa că porniră mai departe toți laolaltă.

Unul dintre călăreți, vorbind cu tovarășul său, îi spuse:

— Pare-mi-se, señor Vivaldo, că trebuie să socotim binevenită întârzierea la care vom fi siliți, ca să apucăm a vedea faimoasa înmormântare, care nu poate fi decât faimoasă, după ciudățeniile pe care ni le-au povestit acești ciobani, atât despre păstorul lor, cât și despre păstorița ucigașă.

1 «... Ios *balcones del Oriente*»: metaforă tipică pentru stilul poetic al pastoralismului. Cervantes folosește de mai multe ori acest loc comun stilistic, scontând efectul comic pentru «pastoralul don Quijote.

2 Clemencin atrage atenția că acești șase păstori erau de fapt șapte, căci, fiind la început șase, mai sosise unul, în capitolul anterior. Iarăși o inadvertență a lui Cervantes.

8 *Hice* - arbore mediteranean, cu frunze perene, de

un verde lucios și închis, ca mirtul.

— Așa mi se pare și mie, răspunse Vivaldo, și n-am nimic de zis pentru o zi de întârziere, că și patru aș zăbovi, numai s-o văd!

Îi întrebă și pe ei don Quijote ce le ajunsese la ureche despre Marcela și Grisóstomo. Drumețul spuse că se întâlniseră în dimineața aceea cu ciobanii și că, văzându-i cerniți, în portul acela atât de jalnic, îi întrebaseră cu ce prilej umblau așa, iar unul dintre ei le răspunsesse povestindu-le despre ciudățenia și frumusețea unei ciobănițe pe nume Marcela, dimpreună cu dragostele multora dintre cei care se țineau pe urmele ei, și cu moartea acestui Grisóstomo, la îngropăciunea căruia se duceau. Într-un cuvânt, el spuse tot ceea ce Pedro îi istorisise lui don Quijote.

Încetă, până la urmă, voroava asta și prinse a se înfiripa alta, cel care se chema Vivaldo întrebându-l pe don Quijote ce-l mână să umble armat în așa chip printr-o țară atât de pașnică. La care răspunse don Quijote:

— Exercițarea profesiei cavaleresti nu-mi îngăduie să umblu în alt chip. Viața ușoară și îmbelșugată, dimpreună cu odihna, a fost născocită pentru curtenii cei molatici în purtări; dar caznele, neliniștea și luptele au fost scornite și aduse pe lume numai pentru cei pe care oamenii îi numesc cavaleri rătăcitori, dintre care eu, nevrednicul de mine, sunt cel mai mărunț.

Cum auziră una ca asta, îl socotiră cu toții sărit din minți; și, ca să se încredințeze mai bine și să vadă pe deasupra și ce soi de nebunie era cea care-l stăpânea, Vivaldo începu să-l întrebe ce vra să zică aceea cavaleri rătăcitori.

— N-ați citit oare, domniile-voastre, răspunse don Quijote, analele și cronicile Engliterei, unde se vorbește despre vestitele isprăvi ale regelui Arturo, numit tot timpul, în limba noastră romanică din Castilia, regele Artús, despre care din bătrâni știe toată lumea, pe toată

întinderea regatului aceleuia al Marii Bretanii, că n-a murit ca toți oamenii, ci că, prin arta vrăjitoriei, s-a prefăcut în cerb 1, iar când se

1 Regele Artús de Îngălaterra, prefăcut în cerb, nu e o invenție a lui Cervantes, care povestește legenda lui și în romanul său ultim, *Persiles și Sigismundo*. (Cartea I, capitolul XVIII). O lege a galilor (din ținutul Wales) interzicea vânatul cerbilor, bazându-se pe această legendă.

va plini vremea, are să se întoarcă la domnie, reluându-și regatul și sceptrul, din care cauză nu s-a pomenit ca de atunci și până în vremea noastră să mai fi omorât englezii vreun cerb? Aflați că în timpul domniei acestui bun rege s-au pus temeiurile faimoasei tagme cavaleriești a cavalerilor «Mesei rotunde» 1 și s-au petrecut, până într-un cuvânt, poveștile de dragoste care se pun pe socoteala lui don Lanzaróte del Lago și a reginei Ginevra 2, a căror mijlocitoare și știutoare de toate a fost preacinstita doică Quintañoa, fapte din care s-a născut atât de înțeleptul cântec bătrânesc, cântat pe toate drumurile în Spania noastră:

*Nu va fi nicicând viteaz De femei slujit mai bine
Decât fuse Lanzaróte Din Bretania când veni...*

care continuă atât de gingaș și de dulce cu povestirea faptelor lui de arme și de dragoste. Căci de atunci tagma aceasta cavaleriească s-a mărit și s-a întins tot mereu, prin multe și felurite părți ale lumii, și în ea s-au făcut cunoscuți și au dobândit faimă pentru faptele lor viteazul Amadis de Gaula, cu toți fiii și nepoții lui, până într-a cincea spiță, și curajosul Félixmart de Hârcania, și niciodată prea îndeajuns laudatul Tirant cel Alb; și cel pe care parcă chiar acum, în zilele noastre, îl vedem și-l auzim, și stăm parcă de vorbă cu el, neînvinsul și virtuosul cavaler, don Belianis de Grecia. Asta înseamnă, deci, domnilor, să fi cavaler rătăcitor, și ceea ce v-am spus înseamnă tagma cavaleriei; în care, cum am mai spus-o o dată, și păcătosul de mine am făcut profesie de

1 Ordinul «Mesei rotunde», numit așa pentru că la masa aceasta, rotundă, construită de înțeleptul vrăjitor Merlin, participanții se puteau așeza oriunde, fără obișnuita preseanță curteană.

— Lanzaróte del Lago (Lancelot du Lac) este eroul legendei Graalului, apărută în 1515 în limba spaniolă, sub titlul *la demanda del sancto Qrial, con los maravillosos fechos de Lanzaróte del Lago y de Qalay, su fijo...* Amoururile acestui erou cu Genoveva (Ginebra) erau cunoscute în Spania dintr-o traducere după provensalul Arnaud (Amaldo) Daniel și circulau în *romances*.

credință, mărturisind și eu tot ce au mărturisit în crezul lor cavalerii de care a fost vorba. Și așa, umblu prin pustietățile coclaurilor ăstora în căutare de aventuri, hotărât în inima mea să-mi pun brațul și ființa în slujba celei mai primejdioase din câte mi-ar pregăti soarta, dacă e vorba de ajutorarea celor slabi și nevoiași.

Din vorbele pe care le grăi ajunseră să-și dea seama pe de-a-ntregul drumeții și că lui don Quijote îi lipsea mai bine de o doagă, și ce soi de sminteală îl stăpânea, de care lucru mult se minunară, cum trebuie să se fi minunat oricare din cei care luau cunoștință pentru prima dată de ea. Iar Vivaldo, care era om foarte șugubăț și mucalit din fire, ca să-și petreacă fără plictiseală puținul drum ce le mai rămânea de bătut până să ajungă la muntele unde trebuia să aibă loc înmormântarea, căută să-i dea prilej a merge și mai departe cu prăpăstiile pe care le vorbea. Așa că-i zise:

— Pare-mi-se, domnule cavaler rătăcitor, că luminăția-ta ai făcut profesie de credință într-una din cele mai aspre tagme din câte sunt pe pământ, și-mi dau socoteala că nici cea a fraților certosani1 nu-i atât de severă.

— La fel de severă s-ar putea să fie tagma certosanilor, răspunse don Quijote al nostru, dar la fel de trebuincioasă pe lumea asta nu pun nici atâtica la îndoială

că n-are cum și. Pentru că, dacă este să spunem adevărul, nu prețuiește mai puțin soldatul care execută ceea ce-i ordonă căpitanul său decât căpitanul care îi ordonă. Vreau să spun că ei, călugării, au parte de toată pacea și răgazul ca să se roage cerurilor pentru binele pământului, în vreme ce soldații și noi, cavalerii, aducem la îndeplinire ceea ce cer ei, apărând pământul prin virtutea brațelor noastre și prin tăișul spadelor noastre, și nu stând colea, sub vreun acoperiș, ci sub cerul liber, având de îndurat arșița grea a razelor soarelui de vară și gerurile năprasnice ale iernii. Așa că suntem slujitorii lui

1 *Certosanii* (*frailles cartujos*) erau călugării *chartreux* din ordinul întemeiat de sf. Bruno în anul 1086, cu o disciplină foarte severă. Din Calabria, unde a murit fondatorul (german) al ordinului, acesta s-a întins și în Spania, sub numele de *cartuja*.

Dumnezeu pe pământ și brațele prin care se înfăptuiește pe lume dreptatea divină. Și cum treburile războinice, dimpreună cu toate cele care vin în atingere în vreun fel cu ele, nu pot fi duse la capăt decât cu sudoarea frunții și a trupului, prin mijlocirea multor necazuri și munci, urmează de aici că acei care le îndeplinesc întâmpină, fără îndoială, mai mari cazne decât cei care stau să se roage în toată pacea și tihna lui Dumnezeu, să se milostivească de puținputincioșii lumii acesteia. Nu vreau să spun, și nici nu-mi trece prin minte, că e la fel de vrednică starea de cavaler rătăcitor ca aceea de călugăr închis în chilie; vreau doar să trag din ceea ce pătimesc eu încheierea că, fără îndoială, e o stare mai istovitoare și mai aducătoare de sfârșeală, căci umbli înfometat și însetând, rupt și păduchios ca vai de tine; fiindcă, fără îndoială, cavalerii rătăcitori din trecut au avut de îndurat multe protivnicii de-a lungul vieții lor. Și dacă vreunii dintre ei au ajuns până și împărați prin virtutea și tăria brațului, zău că i-a costat ceva sânge și sudoare, și dacă ar fi fost să le lipsească celor care au de îndurat atâtea, vrăjitorii și magii

înțelepți care să-i ajute, ar fi rămas ei mult și bine văduviți de toate așteptările și înșelați în toate nădejdlile lor.

— Asta e și părerea mea, îi întoarse drumețul vorba, dar un lucru între altele multe îmi bate la ochi la cavalerii ăștia rătăcitori, și anume că, atunci când se văd puși în fața unei aventuri mari și primejdioase, unde nu-i greu să-și dea seama că-și pot pierde și viața, niciodată în clipa în care se azvârl orbește în ea nu-și aduc aminte să se încredințeze cu trup și suflet lui Dumnezeu, așa cum e de datoria oricărui creștin să facă în asemenea primejdii, ci, dimpotrivă, se încredințează iubitelor lor, cu atâta ardoare și credință, de parcă acestea ar fi Dumnezeuul lor, lucru ce mi se pare că miroase puțințel a treabă păgânească. 1

— Señor, răspunse don Quijote, fără asta nu se poate în ruptul capului, și rău ar fi de cavalerul rătăcitor care ar face

1 După legile regelui Alfonso el Sabio (legea XXII, titlul XXI, partida a II-a), cavalerii «care au prietene, să le rostească numele în bătălii, ca aceasta să le sporească și mai mult curajul și să se rușineze ei de a greși».

altcum, pentru că e în obiceiul și în datina cavaleriei rătăcitoare ca orice cavaler rătăcitor, purcezând la vreo ispravă războinică și având dinainte-i pe stăpâna sa, să ridice spre ea privirile, galeș și drăgăstos, ca și cum i-ar cere din ochi să-l susțină și să-i fie prielnică în isprava pe care o făptuiește, din care nu se știe cum va ieși; și chiar de nu-l aude nimenea, e legat să murmure anume cuvinte printre dinți, și prin ele să i se încredințeze din toată inima, lucru de care avem nenumărate pilde prin cronici. Și nu trebuie să bănuim din pricina asta că ar înceta să se mai încredințeze și lui Dumnezeu, fiindcă le rămâne răgaz și loc să o facă în răstimpul isprăvii ce săvârșesc.

— Cu toate astea, îi întoarse drumețul vorba, îmi mai rămâne neînălăturată o bănuială, pentru că de multe ori am citit că își azvârl doi cavaleri rătăcitori vorbe grele în obraz, și, dintr-una într-alta, numai ce li se aprinde mânia,

își întorc caii și, după ce pun între ei o bucată bună de loc, se răsucesc unul spre altul și pe dată, fără să stea să se mai întrebe de sănătate, dau pintenii cailor, venind unul către celălalt, iar în mijlocul goanei își încredințează soarta iubitelor; și ceea ce iese de obicei din ciocnire este că unul cade pe crupa calului, străpuns dintr-o coastă într-alta de lancea potrivnicului, și celuilalt i se întâmplă la fel, încât, de n-ar fi să se țină de coama calului, mai că s-ar prăbuși la pământ. Și nu prea îmi dau eu cu socoteala cum de află mortul răgaz să se încredințeze lui Dumnezeu în răstimpul isprăvii acesteia atât de grabnice. Mult mai bine ar fi fost ca vorbele cheltuite pe drum, cât i-a trebuit ca să se încredințeze stăpânei sale, să le fi cheltuit cu ceea ce se cădea și cu ceea ce era ținut să facă, de vreme ce era creștin. Cu atât mai mult cu cât, pe câte pricep eu, nu toți cavalerii rățăcitori au domnițe cărora să li se încredințeze, că n-or fi îndrăgostiți chiar cu toții.

— Una ca asta nu se poate, răspunse don Quijote. Spun adică, și susțin, că nu se poate să se afle cavaler rățăcitor fără de stăpână, fiindcă e tot atât de firesc și de trebuincios, pentru unii ca ei, să fie îndrăgostiți, cum este pentru cer să aibă stele; nu mă înșel dacă-ți spun că nu s-a scris istorie unde să se pomenească de vreun cavaler rățăcitor neîndrăgostit; și chiar de-ar fi cumva să se afle pe pământ vreunul, n-ar fi socotit de nimeni drept cavaler legiuit, ci drept copil din flori al cavaleriei și drept unul care a intrat în fortăreața pomenitei cavalerii nu pe poartă, ci dând cu toporul, ca un bandit și ca un tâlhar de drumul mare. 1

— Cu toate acestea, zise drumețul, mi se pare că am citit undeva, dacă-mi mai aduc aminte cum se cuvine, că don Galaór, fratele viteazului Amadis de Gaula, n-a avut nicicând domniță știută căreia să i se fi putut încredința; cu toate astea, n-a fost socotit mai prejos de ceilalți, ci, dimpotrivă, a fost un cavaler foarte viteaz și vestit.

La acestea răspunse don Quijote al nostru:

— Cu o rândunică, señor, nu se face primăvară. Cu atât mai mult cu cât știu eu, în taină, că și cavalerul acesta era îndrăgostit cum nu se mai poate, lăsând la o parte faptul că năravul de a le iubi pe toate câte le găsea pe gustul său, era înnăscut în firea lui, și nu se putea înfrâna. Totuși, la urma urmei, a ieșit la iveală, cât se poate de limpede, adevărul că n-avea decât una singură pe care să și-o fi făcut stăpână a voinței sale și căreia nu o dată i se încredința în taina sufletului său, căci se socotea a fi un cavaler în stare să păstreze tainele.

— Păi dacă este de esența oricărui cavaler rătăcitor să fie îndrăgostit, zise drumețul, s-ar putea prea bine să creadă cineva că și luminăția-ta ești, ca unul ce faci parte din tagmă. Și de s-o întâmpla cumva ca luminăția-ta să nu te ții a fi un cavaler cu inima chiar atât de zăvorâtă ca don Galaór, te rog, cât pot mai pe față, nu numai în numele meu, ci și în al tuturor tovarășilor mei, să ne spui numele, patria, rangul și frumusețea stăpânei dumitale, căci ea s-ar putea socoti fericită dacă ar afla o lume întreagă că e iubită și slujită de un cavaler așa de vrednic cum pare să fie luminăția-ta.

1 în statutele ordinului «Bandeii» (adică ordinul «Eșarfei»), de pildă, era prevăzut că toți cavalerii ce aparțineau acestui ordin trebuie «să aibă o doamnă căreia să-i slujească, nu dezonorând-o, ci slăvind-o sau căsătorindu-se cu ea».

Aici don Quijote scoase un suspin din băierile inimii și rosti:

— Eu n-aș putea spune dacă dulcea mea vrăjmașă1 dorește sau nu să știe lumea că îi sunt serv; tot ce știu, dacă ar fi să răspund la ceea ce sunt întrebat cu atâta cuviință, este că numele ei e Dulcinea, patria îi este Toboso, localitate din provincia La Mancha; rangul trebuie să-i fie cel puțin de principesă, de vreme ce-mi este regină și stăpână; frumusețea, supraomenească, pentru că în ea se adevăresc toate cele mai cu neputință de gândit și mai

himerice atribute de frumusețe din câte dau poeții iubitelor lor, căci cosițele-i sunt de aur, fruntea îi e o câmpie eliseană, sprâncenele i-a curcubeie, ochii sori, obrații trandafiri, buzele corali, dinții perle, gâtul alabastru, și marmură pieptul, fildeș mâinile, zăpadă albimea pielii, iar părțile pe care cuviința le ascunde ochiului omenesc sunt în așa fel, pe câte gândesc și socot eu, încât numai o înțeleaptă pudoare le-ar putea cel mult cânta laude, căci a le asemui cu ceva pe lumea asta nici nu poate fi vorba.

— Din ce viță, ce familie și ce strămoși se trage, am vrea noi să știm, îi întoarse vorba Vivaldo.

La care don Quijote răspunse:

— Nu se trage din viță antică a Curților, Gailor și Scipionilor romani, sau din modernii Colona și Ursini, nici din familia Mancada sau Requesen din Catalonia, nici cel puțin dintre Rebella și Villanova, nobilii Valenciei, nici din familiile Palafox, Nuza, Rocaberti, Corella, Luna, Alagon, Urrea, Foz și Gurrea, protipendada Aragonului; nici dintre cei ce poartă numele de Cérda, Manrique, Mendoza, Guzmán, evgheniții Castiliei; nici dintre granzi, ca Alencastro, Palha sau Meneses din Portugalia, ci este din familia del Toboso de La Mancha, descendență de atâta preț, chiar dacă nouă, încât ar putea da generos început celor mai

1 «... *dulce mi enemiga*»: expresie împrumutată în chip evident din stilul dulceag al petrarchismului (*concettismo*), care cultiva asemenea antinomii (**concetti**), preluate în Spania de «cultismul» sau «culteranismul» căruia Cervantes îi este datornic într-o măsură.

Ilustre familii din secolele viitoare. Și să nu-mi răspundeți la asta altfel decât ați răspunde la condițiile puse de Cervino pe soclul trofeului cu armele lui Orlando \ unde era scris:

să nu le-atingă

Cel ce pe Orlando n-ar putea să-nvingă!

— Cu toate că eu sunt din neamul străvechilor Cachopines de Laredo 2, răspunse drumețul, n-aș îndrăzni să mă măsoar în privința nobleței mele cu familia del Toboso de La Mancha; deși, drept să-ți spun, nume ca ăsta până azi nu mi-a ajuns la ureche.

— Cum se poate să nu-ți fi ajuns? se miră don Quijote.

Cu mare luare-aminte ascultau toți ceilalți convorbirea celor doi, și până și păstorii de capre și ciobanii pricepură cât de adâncă era nebunia lui don Quijote al nostru. Doar Sancho Panza credea că toate câte le îndruga stăpânul său erau adevărul adevărat, cu toate că-l știa cine era mai bine decât oricine altcineva, fiindcă îl cunoștea de când se născuse; și singurul lucru asupra căruia mai avea un pic de îndoială era dacă trebuia sau nu să creadă povestea cu frumoasa Dulcinea din Toboso, căci în viața lui nu auzise pomenindu-se nici de un asemenea nume, nici de o asemenea principesă, deși-și făcuse veacul chiar lângă Toboso.

Vorbind așa, își urmau drumul, când băgară de seamă că, pe văioaga unui torent dintre două piscuri înalte, scoborau

1 Cervino, personaj din *Orlando furioso*, fiu al regelui Scoției, care, din recunoștință față de Orlando, ced dăruise cândva libertatea, face din armele eroului un trofeu (Ariosto, *Orlando furioso*, cântul XXIV), scriind pe soclu: «Armadura d'Orlando Paladino», și nimic altceva. Cervantes se înșală când socotește că versurile: «*Nessun le mova / Che star non possa con Orlando a prova*», traduse în textul de mai sus, ar fi chiar inscripția de pe soclu; ele nu sunt, de fapt, în textul octavei lui Ariosto, decât comentariul autorului: «Ca și cum ar fi vrut să spună (*come volesse din:*) să nu le clinească niciunul din cei ce nu s-ar putea măsura cu Orlando».

2 Se spunea, în derâdere, că se trag din «*Ios*

Cachopines de Laredo» - nume fictiv, compus anume, cu sonorități ce trădează intenții satirice - proaspeții îmbogățiți, care-și scorneau obârșii nobile.

ca la vreo douăzeci de păstori, toți îmbrăcați cu tunde negre de lină și încoronați cu ghirlande, care, după cât băgară de seamă mai pe urmă, erau unele de tisă, iar altele de chiparos. Șase dintre ei cărau o targă, acoperită cu tot soiul de flori și de ramuri. Ceea ce văzând unul dintre păstorii de capre zise:

— Cei ce vin încoace sunt chiar cei care duc la groapă trupul lui Grisóstomo, și la picioarele stâncii aceleia e locul unde a cerut el să fie înmormântat.

Din pricina asta se grăbiră cât putură să-i ajungă, și ajunseră tocmai la vreme, căci cei care-l duceau apucaseră să lase năsălia la pământ, iar patru din ei, cu târnăcoape ascuțite, prinseră să și scobească mormântul, într-o latură a stâncii, tare ca fierul.

Își dădură binețe unii altora cu multă curtenie, și numaidecât don Quijote și cei care veneau cu el începură a se uita la năsălie, unde văzură, acoperit de flori, un mort, îmbrăcat în straie de păstor și în vârstă, pe cât părea, ca de vreo 30 de ani; și cu toate că era mort, se vedea că fusese arătos la chip cât trăise, vajnic și plin de viață. Împrejurul lui erau, pe năsălie, câteva cărți și mai multe scrisori, unele deschise și altele împăturite. Și așa, cei ce stau și se iitau, ca și cei care săpau mormântul, și toți câți mai erau de față păstrau o tăcere plină de taină, până ce unul dintre cei veniți cu mortul rosti către altul:

— Ia vezi, Ambrosio, dacă ăsta e locul de care a zis Grisóstomo, că tot voiai să se împlinească până într-o vorbă ce-a lăsat el cu limbă de moarte prin testament.

— Asta e, răspunse Ambrosio, că nu o dată, ci de atâtea ori mi-a povestit aici nefericitul meu prieten istoria nenorocirilor sale. Aici mi-a spus el că a văzut-o pentru întâiași dată pe acea dușmană de moarte a întregului neam omenesc, și tot aici i-a mărturisit ce gânduri are, gânduri

pe cât de cinstite, pe atât de înflăcărate de dragoste; și tot în locul ăsta a sfârșit Marcela, ultima dată, prin a-l scârbi de viață cu disprețul ei, în așa fel încât a pus capăt tragediei nenorocitelor lui zile. Așa că aici, în amintirea atâtor năpaste, îi fu lui voia să-l scufundăm în măruntaiele veșnicei uitări. Și, întorcându-se către don Quijote și către drumeți, rosti mai departe: Trupul acesta, domnilor, pe care îl priviți cu ochi înduioșați, a fost locuit de un suflet în care cerul pusese mare parte din nesfârșitele sale comori. Este corpul lui Grisóstomo, care era unic în ceea ce privește istețimea minții, fără pereche în curtenie, cum nu se poate mai cuviincios, pildă de adevărată prietenie, neîntrecut în generozitate și fără urmă de calcul meschin, serios fără să fie trufaș, voios fără să se înjosească, și, în sfârșit, cel dintâi când era vorba să fie ceea ce se cheamă un om bun, și cum nu se poate mai nefericit pe lumea asta. Iubi, și fu urât; adoră, și fu disprețuit; înălță rugăciuni unei fiare, imploră o marmură, merse pe urma unei făpturi de vânt și scoase strigăte în pustiu; sluji fidel ingratitudinea însăși, din partea căreia primi ca răsplată dreptul de a fi pradă morții în floarea vieții sale, căreia îi puse capăt o păstoriță, tocmai cea pe care el se străduia s-o nemurească, ca să poată ea trăi vie în amintirea lumii, așa cum ar putea-o dovedi foarte bine hârtiile acestea la care vă uitați, de nu mi-ar fi poruncit chiar el să le dau focului după ce îi voi fi dat țărânei trupul.

— Ar însemna să vă purtați cu ele cu și mai mare asprime și cruzime, zise Vivaldo, decât s-a purtat însuși stăpânul lor, căci nu este nici drept, nici cu cap să fie îndeplinită voința cuiva care, poruncind ceva, iese cu totul din mersul rațional al lucrurilor. Și nu i-aș ierta-o nici lui August Caesar de-ar fi fost să încuviințeze îndeplinirea a ceea ce divinul Manto van 1 lăsă cu limbă de moarte prin testament să se facă; așa că, señor Ambrosio, acum, că tot dai corpul prietenului dumitale țărânei, înduplecă-te și nu mai da scrierile sale veșnicei uitări; căci dacă el a

poruncit-o, ca un om jignit ce se simțea, nu-i bine s-o îndeplinești dumneata, ca un om lipsit de înțelepciune ce ai fi; ci, dimpotrivă, fă în așa fel încât, dând viață acestor hârtii, să trăiască veșnic

1 Așa e numit, prin antonomasie, poetul latin Vergiliu, ca o aluzie la locul nașterii sale, Mantova.

cruzimea Marcelei, ca să slujească de pildă, în vremurile ce vor veni, tuturor celor ce trăiesc, spre a se feri cât pot și spre a fugi de asemenea prăpăstii în care ar putea să cadă. Căci am aflat și eu, și toți cei care am venit aici, povestea acestui îndrăgostit și deznădăjduit prieten al vostru, și știm și cită prietenie i-ați arătat, și cu ce prilej a murit, și ce a lăsat cu limbă de moarte, puindu-și capăt zilelor; istorie vrednică de plâns, din care putem vedea de câtă cruzime a dat dovadă Marcela, de câtă dragoste Grisóstomo, de câtă credință și prietenie dumneata, dimpreună cu ceea ce-i așteaptă pe toți cei ce-și dau drumul la vale, lipsiți de frâne, pe cărarea ce le-o pune sub ochi dragostea neroadă. Noaptea trecută aflarăm de moartea lui Grisóstomo și de locul unde avea să fie înmormântat, și așa, uimiți de ciudățenia lucrului și deplângând păcatul mare al pierderii lui, ne-am părăsit drumul nostru drept și ne-am hotărât să venim, ca să vedem cu ochii ceea ce ne-a îndurerat atâta să auzim. Iar drept preț al întristării noastre și al dorinței ce s-a născut în noi de a o lecui, de ne stă în putință, te rugăm, oh, înțeleptule Ambrosio - sau, cel puțin, eu te rog din partea mea - să părăsești gândul de a arde aceste hârtii și să mă lași să iau câteva din ele.

Și, fără să mai aștepte răspunsul păstorului, întinse mâna și luă câteva din cele care-i veneau mai la îndemână; ceea ce, văzând Ambrosio, spuse:

— Din bună-cuviință voi consimți să rămâneți, señor, cu cele pe care le-ați și luat; dar să vă gândiți cumva că voi renunța să le dau focului pe cele ce rămân, înseamnă să vă faceți nădejdi deșarte.

Vivaldo, care ținea să vadă ce ziceau scrisorile, deschise numaidecât una din ele și văzu că avea drept titlu: *Cântec deznădăduit*. Auzindu-l, Ambrosio zise:

— Asta e cea din urmă pagină scrisă de bietul băiat; și, ca să vedeți, seșnor, în ce hal îl aduseseră nenorocirile, citiți-o așa fel încât să vă audă toată lumea, că timp pentru asta, nu vă temeți, aveți destul până să fie gata săpată groapa.

— Asta am să și fac, cu dragă inimă, răspunse Vivaldo.

Și cum toți cei dimprejur doreau același lucru, făcură roată în jurul lui, și el, citind cu voce tare, văzu că glăsuia așa:

Capitolul XIV

*Unde sunt scrise stihurile deznădăduite ale
răposatului păstor și alte întâmplări neașteptate*

CÂNTECUL LUI GRISÓSTOMO

*Pentru că vrut-ai, crudo, să se mute Din gură-n gură
și din sat în sat Prea aspra faimă a schimniciei tale.*

Voi face, dar, ca iadul să-mprumute

Inimii mele-un sunet disperat

Și ghiersul să mi-l schimbe-n plâns de jale.

Și pe măsura dorului meu viu.

Ce jalea mea și faptele-ți le cântă.

Accentele tristeții ce-mi frământă.

*Spre mai mult chin, făptura, ți le-nscriu în carnea
mea arzândă-amestecate.*

Ascultă, deci, și-ncoardă-ți bine-auzul.

Nu-i armonie zgomotul, ursuzul.

Din fundul amărâtului meu piept.

Pe care-l duc, să-mi dea mie dreptate.

Cântări furate, către tine drept.

Răget de leu, sau lup urlând sălbatic.

Sau șerpi cu șuier înfricoșător.

Sau geamăt de necunoscute fiare.

Sau croncănit de corbi zburând noptatic.

Un vânt mânând talazurile-n mare.

Un muget cum scot taurii când mor și-un gângurit de turturea rămasă.

Fără de soț, un plâns de cucuvea, Sub cioc de vrăbii, e durerea mea.

Ce pare dintr-un iad de chinuri scoasă.

Și toate vin cu plânsetu-mi deolaltă, Amestecate-n jalea lui înaltă.

Că nervii ți-i răscoală toți vâlvoi.

Iar suferința, cită e în mine.

Va să ți-o-nchine

— Un vers în moduri noi.

Nisipurile Tagului, paterne.

Sau luncile lui Betis, de măslin.

N-au să-mi asculte plânsetele miey Ci-n vârful de munți, pe-abisurile-eterne.

Pluți-vă nerostitul meu suspin, în limbă moartă și-n vorbire vie.

Prin vai adâncif pe plaja cea pustie.

Pe unde omul încă n-a călcat și nu revarsă soarele lumină.

Și-s pline tot de șerpilor ce-nvenină Milosul fund al lacului sec.

Căci doar pe-un încă nebătut coclaur. Se simte bine cântul meu – balaur Rănit de vrăjmașia-ți fără nume.

Iar drept răsplată de-așa tristă soartă Un vânt mi-l poartă peste tot în lume.

Disprețul te ucide. Bănuiala.

Pe drept sau pe nedrept, n-o rabzi, te scurmă, și gelozia crâncen te-nvenină.

Absența strică vieții rânduiala.

Și temerea de-a fi uitat n-o curmă Nădejdea fericirii ce-o să vină. În toate-i moartea singură, deplină.

Dar eu – minune nemaiîntâlnită! –

Trăiesc disprețuit, lipsit de tine.

Qelos și plin de bănuieli! Și-mi vine în părăsirea-n

care zacf dospită

*Cm focul chinului, să cred că n-are Nădejdea mea
nicicând îndestulare.*

*Și plâng de disperat, și n-o mai jindu-i! Ba chiar, cum
cred că jalea îmi stă bine, Tot fără tine viața jur să-mi
rândui.*

*Aceeași clipă-ncape, ca-ntro cușcă, Nădejdi și
temeri? Lași să se-mpletească, Deși de temeri, doar, ea - ți
dă pricină?*

*De ce să-nchid dar ochii, când mă mușcă, Rănindu-mi
carnea vie, sufletească.*

Șopârla bănuiei ce-nvenină?

Pe cine nu-l strivește, nu-l întină.

Intrată larg pe porți, ura nebună.

Când vede nepăsarea-n ochii dragei.

*Și când, din bănuiei, tot ce poți trage-i Concluzia că
visul ți-e minciună 1 O, gelozie, tu ești voievodul Iubirii!
Dă-mi în mâini oțelul rece Sau dă-mi, dispreț, o funie: fă-
mi nodul. Căci mult aș da izbânda ta cea crudă-n Mintea-
mi zăludă chipul să-i înece!*

*Eu mor acum! Și ca nimic s-aștepte Sufletul meu din
viață ori din moarte.*

*Voi crede-ntr-una ce am eu în cap: îndrăgostitul
drept în al său drept e.*

*Și mult de libertate are parte Cel ce-i supus
amorului-satrap.*

*Susțin că dulcea-mi veșnică dușmană Frumoasă-i și
la suflet ca la trup și că din vina mea-s eu tot o rană.*

Din răni ca asta pacea doar emană

Și armonia-n al iubirii stup

Când draga mea e matca lui. Juvățul

*Brânci către moarte deie-mi, și dezvățul la care greu
m-a-mpins prin nepăsare să ia sfârșit. Mor legănat în vânt;*

*Flori, nici mormânt, nici bunuri vreau în viața
viitoare!*

Tu, ce cu-atâtea nedreptăți dai dreptul să fiu nedrept

cu viața mea, pe care Nu pot s-o rabd, atât mi-e de urâtă.

Vezi rana care-mi sfâșie tot pieptul.

*Și-atunci pricepi cu câtă încântare Ți-ndeplinesc
osânda hotărâtă.*

*De ești cumva de mila mea târâtă să-ți tulburi clarul
ochilor; n-o face Doar pentru moartea mea. Căci datoria să
ți-o plătești plângându-mi nebunia și dând pe mine lacrimi
nu mi-ar plăcea.*

Să râzi nepăsător la-nmormântare.

S-arăți că pentru tine-i sărbătoare.

Dar ce prostie, sfatui ce ți-am dat!

*Mâini, faima ta va fi și mai măreață când trista-mi
viață se va fi curmat.*

*Să vină deci, că-i timpul, din străfunduri De-abisuri
Tântal1, cu celebra-i sete.*

Sisif2, cu-ncăreătura grea a stâncii.

Tizion 3, cu șoimul, și, mânând pe prunduri

1 Tantal, rege al Lydiei, în mitologia greacă; vinovat de a fi dat de mâncare pe propriul său fiu, Pelops, unor oaspeți pe care-i bănuia zei și voia să le pună la încercare puterea divinației, Zeus l-a azvârlit în Tartar, osândindu-l să fie pe veci prada foamei și setei, stând în mijlocul apelor unui fluviu ale cărui unde îi fug din dreptul buzelor de câte ori vrea să bea și având deasupra-i ramuri de măr încărcate cu fructe, pe care nu le poate niciodată ajunge.

2 Sisif, vestit prin cruzimea sa, osândit de zei să ridice pe coasta unui munte o stâncă, până în vârful de pe care ea, rostogolindu-se la loc, îl obligă să reia truda la nesfârșit.

8 *Tizion*: numele hispanizat, ad-hoc, al personajului mitologic Tityos, uriaș din Eubea, căruia în Infern îi sfâșiau vulturii ficatul.

O roată, Ixion X. Și-acèle fete

Surori 2 ce nu pot da de capăt muncii;

Și toți, dând glas durerii lor adâncii.

Să-și treacă-n pieptu-mi chinurile. Doliu (De4 datorat

și celor ce-și dau moartea)

Cântările să-mi fie, plângând soarta A celor ce n-au dreptul la lințoliu.

Portarul cu trei capete 3 să urle.

Și hărpiile⁴, crăinicind din surle.

Să facă melodiei contrapunct.

Căci altă, mai de preț, ceremonie.

Precum se știe, nu merita ibovnicul defunct.

Cântare-a disperării, nu mă plânge.

Că plâns am fost de propriul meu sânge.

Ci, cum pricina ce te-aduce-n viață Prin soarta mea-și sporește prețul, sapă-mi Pe lespede, la groapă-mi, o vorbă sugubeață.

Li se păru bun celor care-l ascultaseră cântecul lui Grisós» tomo. Dar cel care-l citi zise că nu i se părea prea asemănător cu povestea pe care o auzise el despre sficiunea și virtutea Marcelei, pentru că în cântec Grisóstomo se plângea de gelozie și de bănuielile prilejuite de lipsa ei, toate în prejudiciul încrederii datorate bunului renume al Marcelei. La care răspunse Ambrosio, ca unul care știa bine până și cele mai ascunse gânduri ale prietenului său:

1 Ixion, rege al lapiților, care, primit de Zeus în Olymp, a încercat s-o seducă pe Hera, ceea ce i-a atras osânda de a se rostogoli veșnic, legat de o roată înflăcărată, în Tartar.

2 Danaidele, cele 50 de fiice ale lui Dañaos, care și-au ucis toate, cu excepția uneia, mirii înainte de nuntă și au fost osândite să trudească veșnic în Tartar, cărând apă, pentru a umple un butoi fără fund.

3 Cerber, câinele cu trei capete de la poarta Tartarului, în mitologia greacă.

4 Harpiile, monștri mitologici, vorace și neîndurătoare, cu trupuri de păsări de pradă și capete de femeie.

— Pentru ca să vă puteți izbăvi de asemenea îndoieli,

señor, e bine să știți că, atunci când nefericitul acesta a scris cântecul, era departe de Marcela, de care se îndepărtase de bunăvoie, ca să vadă dacă lipsa iubitei avea să aibă și asupra lui urmările obișnuite; și cum pe îndrăgostitul aflat departe de iubită nu-i fleac care să nu-l chinuiască, nici temere care să nu-i bage un cui în inimă, îl istoveau pe Grisóstomo chinurile unei gelozii închipuie și bănuielile care-i vârâseră frica-n suflet, ca și cum ar fi fost adevărate. Și cu aceasta rămâne la fel cum era adevărul purtat de faimă din gură în gură despre virtutea Marcelei, căreia, în afară de cruzimea ei și de trufia ce-o face să pară foarte disprețuitoare, nici pizma însăși nu se cuvine și nici poate să-i afle vreo pată.

— Adevărat, răspunse Vivaldo.

Și vrând el să citească altă hârtie dintre cele pe care le cruțase de foc, îl împiedică o nălucire minunată (căci așa părea), care i se înfățișă ochilor într-un chip cu totul neașteptat; se întâmplă, adică, să apară, pe creștetul stâncii la picioarele căreia se pregătea mormântul, însăși păstorita Marcela, atât de frumoasă, încât întrecea cu mult faima frumuseții ei. Cei care până atunci n-o văzuseră se uitau la dânsa tăcuți, cu mirare; iar cei care erau obișnuiți s-o vadă și până atunci nu rămaseră mai puțin uluiți decât cei care nu mai dăduseră ochii cu ea. Dar nici n-apucă s-o zărească bine Ambrosio, când, dând semne de marea înverșunare a sufletului său împotriva-i, îi azvârli:

— Nu cumva vii să vezi, vasilisc trufaș al munților ăstora, dacă, fiind tu de față, încep să sângere rănila 1 acestui nefericit, căruia cruzimea ta i-a luat viața? Sau vii poate să te fălești cu isprăvile crude ale firii tale, ori să vezi de pe înălțimile astea, ca un alt nemilos Nerón, pojarul care-i mistuie Roma cuprinsă de flăcări 2, sau poate vii să calci în picioare

1 Sângerarea rănilor victimei la apropierea celui ce i-a cauzat moartea era

O superstiție curentă în epocă. Aluzia apare și la alți

scriitori ai vremii. Numele de *vasilisc* vine din fondul folcloric comun popoarelor Europei.

2 Aluzie la incendierea Romei, provocată voit de împăratul Nerón (sec.

1 e.n.), care se credea poet și dorea să rivalizeze cu Homer, care descriesese incendiul Troiei.

cu trufie leșul acestui năpăstuit, ca ingrata fică1 pe tatăl său Tarquinius? Spune-ne repede la ce ai venit, și ce este, dintre toate, ceea ce te bucură mai mult; căci, de vreme ce știu bine că gândurile lui Grisóstomo n-au încetat niciodată să ți se supună cât a trăit, voi face în așa chip încât, chiar de s-a stins el, să ți se supună gândul tuturor acelora ce s-au chemat a-i fi prieteni.

— Nu vin, oh, Ambrosio, pentru niciunul dintre lucrurile câte le-ai spus, îi întoarce Marcela vorba, ci pentru mine însămi și pentru a lămuri cât de puțină dreptate au toți aceia care mă învinuiesc de chinurile și de moartea lui Grisóstomo; așa că vă rog pe toți cei ce sunteți aici să-mi dați cu luare-aminte ascultare, că nu-i nevoie de multă vreme și nici de multe vorbe cheltuite pentru a-i încredința pe oamenii cu scaun la cap de un adevăr. Vru cerul să mă facă, așa cum ziceți voi, frumoasă, și chiar până-ntr-atâta, încât, fără să vă puteți măcar împotrivi, vă împinge frumusețea mea să mă iubiți, iar pentru dragostea ce-mi arătați spuneți că aș fi și eu obligată să vă iubesc, ba chiar o doriți 1 Știu și eu, cu mintea pe care Dumnezeu a dat-o firii mele, că tot ce e frumos e vrednic să fie iubit; dar nu-mi intră în cap ca, doar sub cuvânt că este iubit, să fie obligat cel ce este iubit, de dragul frumuseții sale, a iubi pe cine-l iubește. Ba, mai mult: s-ar prea putea întâmpla să fie îndrăgitorul celui frumos urât cum nu se mai poate; și fiind urâtul vrednic de a fi urât, nu-ți prea vine la socoteală și nici nu se potrivește să spui: «Te iubesc de frumoasă ce ești; trebuie să mă iubești chiar de-s urât». Totuși, să zicem că sunt vrednice să se măsoare între ele frumusețile amândurora; nu înseamnă că trebuie să fie

deopotrivă și dorințele amândurora, fiindcă nu toate soiurile de frumusețe te aprind: unele înveselesc ochiul, dar nu iau ostatic voințele; că dacă ar fi să te lase îndrăgostit, aprins și biruit orice soi de frumusețe, ar însemna să umble

1 Greșeală de istorie a lui Cervantes: nu de regele Tarquinius Superbus e vorba, ci de regele Servius Tullius, pe cadavrul căruia a călcat flica sa Tullia, soțului Tarquinius, pe care ea îl îndemnase să-i ucidă tatăl, spre ad putea urma la tronul regatului Romei.

voințele prin lume, rătăcite și scoase de pe făgașul lor, fără să știe unde să se oprească; pentru că, de vreme ce ar fi nesfârșit de multe ființe frumoase, nesfârșit de multe ar fi să fie și dorințele, și, după cum am auzit eu spunându-se, dragostea adevărată nu se împarte în mai multe, și pe deasupra mai trebuie să fie și de bunăvoie, iar nu silită. Apoi dacă lucrurile stafi așa, cum cred eu că stau, de ce vreți să se dea bătută voința mea de nevoie, silită nu de altceva decât de faptul că ziceți că m-ați iubi? De nu, spuneți-mi: dacă cumva, întocmai așa cum m-a făcut frumoasă, m-ar fi făcut cerul urâtă, drept ar fi să mă plâng că nu m-ați iubi? Cu atât mai mult cu cât, și nu trebuie să uitați asta, n-am ales eu să am frumusețea pe care o am, ci, atâta cită este, mi-a dat-o cerul prin harul său, fără să i-o fi cerut eu și fără s-o fi ales. Așa că, întocmai cum vipera nu e drept să fie învinovățită pentru veninul ei, căci i l-a dat natura, chiar dacă ucide cu el, cu atât mai puțin merit eu să fiu certată pentru faptul că sunt frumoasă; fiindcă frumusețea unei femei cinstite e ca focul pe care-l ții departe de tine, sau ca tăișul sabiei ascuțite: nici focul nu arde și nici spada nu taie pe cine nu se apropie. Onoarea și virtuțile sunt podoabele sufletului, fără de care trupul, chiar de-ar fi să fie frumos, nu trebuie să apară ca atare. Fiindcă, dacă e adevărat că cinstea este una din virtuțile ce împodobesc și înfrumusețează mai bine atât trupul cât și sufletul, de ce trebuie oare femeia care e iubită pentru

frumusețea ei s-o piardă doar pentru a răspunde planurilor aceluia ce, pentru simpla lui plăcere, se străduiește cu tot dinadinsul, punându-și în joc toată iscusința și forța, s-o facă să și-o piardă? Eu m-am născut liberă, și ca să pot trăi liberă am ales singurătatea poienilor: arborii acestor munți îmi țin tovărășie; apele limpezi ale izvoarelor acestora mi-s oglinzi; arborilor și apelor acestora le împărtășesc gândurile mele și pe ei îi fac părtași la frumusețea mea. Sunt foc ocolit pe departe și spadă ținută la distanță. Pe cei aprinși de mine doar prin chipul cum arăt, i-am potolit prin vorbele pe care le rostesc; și dacă dorințele se nutresc cu speranțe, cum eu nu i-am dat niciuna lui Grispstomo, nici vreunui altuia dintre ei, în sfârșit, nimănuia, se poate spune că încăpățânarea lui l-a omorât, mai curând decât cruzimea mea. Iar dacă mi se face o vină din faptul că el avea gânduri cinstite cu mine, spunându-mi-se că eram obligată din pricina asta să le răspund, vă spun că, atunci când chiar pe locul acesta, unde acum i se sapă groapa, mi-a destăinuit planurile lui cinstite, i-am răspuns limpede că ale mele erau să-mi duc viața într-o veșnică singurătate și să las doar pământul să se bucure de fructul sihăstriei mele și de ce-o rămâne din frumusețea mea. Iar dacă el, cu toate că încercasem să-i mut gândul de la asta, a vrut cu tot dinadinsul să se încăpățâneze fără nicio speranță și să navigheze împotriva vântului, mare mirare este că s-a înecat la jumătatea golfului lipsei lui de judecată? Dacă eu i-aș fi întetit speranțele, ar fi însemnat să fiu mincinoasă; dacă i le-aș fi mulțumit, m-aș fi dezis de tot ce-mi pusesem în gând. A stăruit, cu toate că i-am spus să-și mute gândul; a deznădăjduit, fără ca eu să-l fi urât. Spuneți și dumneavoastră dacă ar fi drept să fiu socotită eu vinovată de nenorocirea lui. Tânguiască-se cel înșelat; deznădăjduiască cel căruia nu i-au fost îndeplinite făgăduințele ce i-au nutrit speranța; încreadă-se în mine cel pe care îl voi fi chemat, fălească-se cel pe care îl voi fi îngăduit; dar să nu mă numească ucigașă și crudă cel

căruia eu nu-i promit nimic, cel pe care nu-l înșel, cum nu-l chem și nici nu-l îngădui. Căci până astăzi cerul n-a vrut să iubesc silită de soartă, iar gândul că aş putea iubi la poruncă îmi rămâne cu totul străin. Această obștească mărturisire poate sluji oricui din cei care umblă după mine, fiecare cu gândul să mă aibă pentru el, și să se știe de aici înainte că, de-o fi să mai moară vreunul din cauza mea, nu moare nici de gelos și nici de nefericit ce este, căci cine nu iubește pe nimeni nu poate da nimănui motiv de gelozie; fiindcă a-l face pe cineva să vadă limpede nu înseamnă a-l disprețui. Cel care mă numește fiară sau vasilisc n-are decât să se lepede de mine ca de un lucru vătămător și rău; cel care mă socotește nerecunoscătoare n-are decât să nu mă mai slujească; cel care spune că nu-mi poate fi cunoscută firea să nu încerce a mă mai cunoaște; cine mă crede crudă să nu se mai țină de mine; căci fiara asta, vasiliscul ăsta, ingrata asta, cruda asta cu neputință de cunoscut nici nu-i va căuta, nici nu-i va sluji, nici nu-i va cunoaște, nici nu-i va urma, cu niciun chip! Dacă pe Grisóstomo l-a ucis nerăbdarea și dorințele lui peste măsură de înflăcărare, de ce trebuie aruncată vina asupra chipului cinstit cum m-am purtat eu, care m-am purtat cu toată cuviința? Dacă eu mă pricep să-mi păstrez curăția, întovărășindu-mă aici doar cu arborii, de ce să vrea să mi-o pierd cel care ar dori să mă întovărășesc mai curând cu oamenii? Eu, cum știți, îmi am bogățiile mele și nu le pizmuiesc pe ale altora; sunt liberă și n-am chef să mă robesc; nici nu iubesc, nici nu urăsc pe cineva; nu-l înșel pe unul, nici nu-l trag de mânecă pe celălalt; nu glumesc cu unii și nici nu zăbovesc stând de vorbă cu alții. Stau de vorbă cum se cuvine cu păstorilele de prin satele astea și-mi văd cu grijă de caprele mele, și asta îmi dă destulă desfătare. Hotarele dorințelor mele sunt munții aceștia, și dacă trec ele vreodată granița, e doar ca să contemple frumusețea cerurilor, trepte pe care sufletul urcă în lăcașurile stării lui dintâi. 1

Și spunând acestea, fără să mai vrea să asculte niciun răspuns, întoarse spatele și intră în adâncul cel mai întunecat al pădurii din apropiere, lăsându-i uluiți, atât de înțelepciunea, cât și de frumusețea ei, pe toți cei ce erau de față. Ba unii dintre ei (mai ales cei care fuseseră răniți de vajnica săgeată a razelor pornite din ochii ei frumoși) dădură semne că ar avea de gând să-i ia urma, fără să ia câtuși de puțin aminte la tâlcul obșteștii mărturisiri pe care-o ascultaseră și care le-ar fi putut muta gândul de la una ca asta. Ceea ce văzând don Quijote, i se păru numaidecât că aici era un bun prilej de a-și folosi cavaliereștile înclinări, sărind într-ajutorul domnițelor aflate în nevoie, așa că.

1 Concepția platoniciană și neoplatonică, conform căreia contemplarea frumuseții «reamintește» sufletului de regiunile «înalte» din care – după această metafizică tipică pentru idealismul antichității, reluat în parte și de Renaștere – ar fi «descins», spre a prinde trup.

ducând mâna la garda spadei, rosti cu voce tunătoare și răspicată:

— Să nu se încumete nimeni, de orice rang și stare ar fi să fie el, a o urmări pe frumoasa Marcela, fiindcă altfel, furia și indignarea mea îl vor ajunge. Ea a demonstrat. În fraze clare și îndestulătoare, că prea puțină, sau mai degrabă niciun fel de vină nu are în privința morții lui Grisóstomo, arătând și cât de departe e de ea gândul de a se lăsa înduplecată de dorințele vreunuia dintre cei ce au îndrăgit-o; din care cauză e drept ca, în loc să fie urmărită și prigonită, să fie onorată și prețuită de toți oamenii cu inimă din lume, căci se vedește a fi pe pământ singura care trăiește cu gânduri atât de cinstite.

Fie din pricina amenințărilor lui don Quijote, fie pentru că Ambrosio îi hotărî să termine cu ceea ce datorau bunului său prieten, niciunul dintre păstori nu se clinti din loc și nu se îndepărtă până ce, groapa fiind în sfârșit săpată pe de-a-ntregul și hârțiile lui Grisóstomo arse,

pogorără trupul în mormânt, nu fără șiroaie de lacrimi vărsate de cei de față. Acoperiră mormântul cu un stean greu de stâncă, până ce se va fi pregătit lespeda pe care Ambrosio avea de gând, după câte spunea, s-o poruncească unui pietrar, cu un epitaf deasupra, ce trebuia să sune în chipul următor:

Aici să zacă, vrut-a soarta.

Un trup de biet îndrăgostit

Păstor ce, nefiind iubit

S-a logodit pe veci cu moarta.

Ucis a fost de ura grea A fetei ce-o iubea, prin care și-ntinde, disprețuitoare.

Amorul tirania sa.

Presărară apoi pe mormânt multe flori și ramuri verzi, și pe urmă, după ce-și arătară cu toții părerea de rău în cuvinte de îmbărbătare pentru Ambrosio, prietenul celui mort, își luară rămas bun de la el. Același lucru făcură Vivaldo și tovarășul său, iar don Quijote bî despărți de gazdele sale, ca și de drumeți, care îl rugară să vină cu ei la Sevilla, oraș atît de nimerit pentru căutarea aventurilor, căci nu-i stradă și răscruce unde să nu-ți iasă în cale mai multe decît oriunde în alt loc pe pămînt. 1 Don Quijote le mulțumi de sfat și de gândul bun pe care-l mărturiseau, vrînd să-i facă un bine, dar spuse că, deocamdată, nici nu dorea și nici nu trebuia să se ducă la Sevilla, până ce nu va fi curățat tot lanțul acela de munți de tâlharii făcători de rele de care mersese faima că erau înțesați. Văzîndu-i hotărîrea atît de vrednică de laudă, drumeții nu vrură să-l mai stînjenească și, luîndu-și din nou rămas bun de la el, îl părăsiră și-și văzură de drum, de-a lungul căruia nu le lipsi de fel cheful de a-și petrece vremea vorbind atît despre istoria Marceli și a lui Grisóstomo, ca și despre smintelile lui don Quijote.

Care, la rîndul lui, hotărî să plece în căutarea păstoriței Marcela și să-i pună la picioare tot ce putea face el spre a o sluji; dar nu se întîmplă chiar după gândul lui,

ci cum se povestește în ceea ce urmează din această istorie adevărată, care pune aici punct celei de a doua părți a ei.

Capitolul XV

Unde se povestește aventura nefericită în care a intrat don Quijotet dând peste niște yangheji neomenoși

Povestește înțeleptul Cide Hamete Benengeli că, îndată ce se despărți de gazdele sale și de toți cei ce se aflau de față la înmormântarea păstorului Grisóstomo, don Quijote și scutierul său apucară chiar prin codrul unde văzuseră că le-a pierit din ochi păstorița Marcela; și umblând ei mai bine de două

1 Aventurile care puteau fi întâlnite pe străzile Sevillei erau departe de a fi cele ale romanelor cavalierești. Vivaldo pomeneste aici de ele în derâdere, ca o aluzie la faima picarescă a acestui oraș portuar, cu cartiere rău famate și o vestită populație interlopă, foarte numeroasă și rebelă la orice încercare a autorităților de a o ține în frâu.

Ceasuri prin pădure, tot căutând-o în toate părțile, fără să poată da de ea, ieșiră la lumină, pe o pajiște verde, lângă care curgea un pârâiaș răcoritor și pașnic, care-i îmbie, ba chiar îi și sili să-și petreacă aici după-amiaza, odihnind un ceas, două, căci îi treceau nădușelile de atâta zăduf. Descălecară, și don Quijote și Sancho, și, lăsând măgarul și pe Rocinante în voia lor, să pască din iarba îmbelșugată a locului, se aruncară asupra desagilor și, fără altă ceremonie, stăpân și slugă, în bună pace și tovărășie, mâncară tot ce se mai afla în ei.

Nu-și bătuse capul Sancho să-i pună lui Rocinante piedică la picioare, știindu-l bine cât era de liniștit și de puțin dornic de ibovnice; că nici toate iepele de pe pășunile Cordobei nu l-ar fi putut duce întru ispită. Dar vru soarta și Diavolul, care nu doarme întotdeauna 1, să se afle la păscut prin văioaga aceea o herghelie de iepe galiciene 2 ale unor cărauși yangheji 3, de care se știe că au obicei să mâie cu caii lor prin ținuturile și meleagurile unde nu

lipsește iarba și apa, iar acolo unde găsisese cu cale don Quijote să hodinească era un loc foarte pe placul yanghejilor. Se întâmplă, așadar, să-i vină lui Rocinante cheful să se aibă bine cu cucoanele iepe, așa că, ieșindu-și, de îndată ce le adulmecă, din făgașul lui obișnuit, fără să mai ceară voie de la stăpân, o luă la trap mărunț, nițel săltat, și dădu fuga să le împărtășească și lor ce dor avea; dar ele, care, după cât părea, trebuie să fi avut chef mai mult să pască decât de alte alea, îl primiră cu potcoavele

1 «... *Diavolul, care nu doarme întotdeauna*»: adaptarea ad-hoc a zicalei spaniole «*el que nunca ducrme*» (cel care nu doarme niciodată), sau pur și simplu «*el que no ducrme*» (cel care nu doarme); se referă la întâmplările nefericite, în care «pare că și-a vârât Dracul coada».

2 Galicia, provincie spaniolă în nord-vestul peninsulei, care continuă teritoriul de limbă portugheză până la coasta de miazănoapte. Locuitorii ei vorbesc un dialect special (*gallego*). Iepele galiciene (*jacas gallegas* sau *hacas galicianas*, cum e în text) sunt mărunte, dar foarte puternice și în stare să poarte încărcături mari, fiind, prin urmare, foarte nimerite pentru cărăușie.

8 Locuitorii din Yanguas, (*Ios yangueses*) provincia Segovia, aveau de predilecție această ocupație, prin care deveniseră vestiți în toată Peninsula Iberică. În ediția princeps, Cervantes îi face și pe cărăuși galicieni; în următoarele, textul a fost însă corectat.

și cu dinții, în așa chip încât nu le trebui mult ca să-i rupă chingile și să-l lase fără șa pe spinare, în pielea goală, cum s-ar zice; dar ceea ce trebuie să-l fi costat și mai mult fu că, văzând cărăușii cât de hotărât era să le siluiască iepetele, dădură fuga cu ciomegele și-i arseră atâtea pe spinare, că-l lăsară lat la pământ, ca vai de capul lui. În vremea asta, don Quijote și Sancho, care văzuseră cum îl căzneau pe Rocinante, sosiră și ei gâfâind, și don Quijote îi spuse lui Sancho:

— Pe câte văd, prietene Sancho, ăștia nu-s cavaleri,

ci-s oameni de rând și de soi prost; spun asta fiindcă, dacă-i așa, mă poți și tu ajuta să mă răzbun, pe drept, de jignirea adusă, sub ochii noștri, lui Rocinante.

— Cum dracu' să ne răzbunăm, răspunse Sancho, când ăștia-s peste douăzeci, iar noi nu suntem mai mult de doi, și poate chiar nici atâta, ci doar unu și jumătate?!

— Eu fac cât o sută! răspunse don Quijote și, fără multă vorbă, trase spada și se năpusti asupra yanghejilor, și tot așa făcu și Sancho Panza, întărâtat și ațâțat de pilda stăpânului său.

Mai întâi și întâi, don Quijote îi trase unuia o lovitură de spadă, spintecându-i jocul cu care era îmbrăcat și zburându-i o bună parte din umăr. Yanghejii, văzându-se atacați de doi oameni singuri, în vreme ce ei erau atâția, puseră mina pe bâte și, înconjurându-i pe cei doi, începură a-i îmblăți cu de-amăruntul, vărsându-și toată fierea și necazul pe spinarea lor. E drept că de la a doua lovitură îl lungiră pe Sancho la pământ, și tot așa se întâmplă și cu don Quijote, fără să-i poată sluji la nimic îndemânarea și curajul; și vru soarta ca el să se rostogolească la picioarele lui Rocinante, care tot nu se ridicase de pe jos. De aici se poate vedea cu câtă furie ciomăgesc bâtele mânuite de brațe rustice și scoase din răbdări! Văzând, așadar, yanghejii isprava ce făcuseră, își încărcară dobitoacele cât putură mai repede, și pe-aci ți-e drumul, lăsându-i pe cei doi aventurieri bătuți ca vai de ei și mai avan de amărâți.

Primul care-și veni în simțiri fu Sancho Panza, care, trezindu-se lângă stăpân, îl strigă cu voce slabă și plângăreață:

— Stăpâne don Quijote, vai, stăpâne don Quijote!

— Ce vrei, frate Sancho? răspunse don Quijote, cu glas tot atât de pițigăiat și de jalnic ca și Sancho.

— Aș vrea, dacă s-ar putea, răspunse Sancho Panza, să-mi dai, luminăția-ta, o dușcă din băutura aceea a fiarei Blaz 1, de-oi fi având-o măria-ta pe-aproape, la îndemână, că poate mi-o fi de folos și pentru oasele mele frânte, așa

cum slujește când e vorba de răni.

— Dac-aș avea-o eu aicea, păcatele mele, aș mai avea nevoie de altceva? răspunse don Quijote. Dar îți jur, Sancho Panza, pe cinstea mea de cavaler rătăcitor, că n-or trece două zile până s-o am în puterea mea, dacă nu s-o pune soarta de-a curmezișul, să știu că n-am parte de mâinile astea două!

— Dar când crezi, luminăția-ta, c-avem să putem umbla pe picioare? îl întrebă Sancho Panza.

— Dacă-i vorba de mine, zise cavalerul îmblătit, n-aș prea ști să-ți spun sorocul. Eu sunt vinovat de toate, că nu trebuia să ridic spada asupra unor oameni ce n-au fost armați cavaleri ca mine; de aceea socot că, drept bine meritată pedeapsă pentru încălcarea legilor cavaleriei, a îngăduit zeul bătăliilor să fiu canonit așa cum am fost. De asta, Sancho Panza, se cuvine să-ți atrag luarea-aminte la ceea ce-ți voi spune acum, fiindcă e de mare preț pentru mântuirea noastră a amândurora: cum vei mai vedea că lepădături de teapa ăstora ne mai înfruntă, nu mai aștepta să scot eu spada pentru atâta lucru, căci n-am de gând s-o fac cu niciun chip, ci scoate tu spada și pedepsește-i cum îți vine mai bine la socoteală, căci dac-o fi să le sară într-ajutor și să-i sprijine niscăi cavaleri, oi ști eu să te apăr din toate puterile și să le vin de hac. Doar ai avut până azi prilej să vezi, dintr-o mie de semne și de dovezi, cât prețuiește vrednicia brațului meu puternic!

Până într-atâta de trufaș era bietul hidalgo că-l biruise pe sârmanul vizcain! Dar lui Sancho Panza nu-i veni la soco

1 Etimologie populară a numelui Fierabrás. Sancho îl scindează în /îcrvț fiară) și *Blaz* (nume propriu), echivalent cu Vlăsie sau Vlah.

teală hotărârea stăpânului, sau nu chiar până într-atâta încât să nu-i mai răspundă nimic, așa că îi zise:

— Stăpâne, eu sunt om pașnic, liniștit și la locul meu, și știu să rabd orice ocară, căci am femeie și copii de

hrănit și de crescut. Așa că ia și luminăția-ta aminte - de poruncă din partea mea nu poate fi vorba - că eu cu niciun chip nu m-oi apuca să trag spada asupra cuiva, fie el mirlan ori cavaler, și că, de-aci încolo până la judecata de apoi, iert toate jignirile câte mi s-au adus și câte-au să mi se mai aducă, fie că-mi vor fi venit sau că-mi vor veni din partea unui om sus-pus ori supus, bogat ori sărac, hidalgo sau om de rând, cuprinzând aici toți oamenii de pe lume, de orice stare și rang!

Auzind stăpânul său una ca asta, îi răspunse:

— Mi-ar plăcea să pot răsufla mai ușor, ca să-ți vorbesc mai în voie, și măcar de mi s-ar ostoii durerile din coasta asta, să te pot face să pricepi, Panza, cât de greșit judeci! Vino-ți în fire, ticălosule, căci dacă vântul sortii, ce suflă până astăzi împotriva-ne, se întoarce și ne este prielnic, suflând în pânzele dorințelor noastre, pentru ca să ajungem cu bine și fără furtuni la țărm, în vreuna din insulele pe care ți le-am făgăduit, ce te-ai face atunci dacă, o dată ce-o voi fi dobândit eu, te-aș pune pe tine s-o cârmuiești? Mi-ai zădărnici toate socotelile, nefind cavaler și nici având îndemnul să fii, dacă n-ai vrednicia și îndrăzneala să răzbuni jignirile ce ți se aduc și să-ți ții rangul! Fiindcă trebuie să știi că în regatele și provinciile proaspăt cucerite nu-s niciodată prea împăcate spiritele băștinașilor, și nici nu-s de partea noului stăpân până într-atâta încât să lași deoparte temerea că s-ar putea să facă vreo ispravă ca să schimbe iarăși lucrurile și să-și încerce, cum se spune, norocul; așa că este nevoie ca acela care le ia în stăpânire să fie om cu scaun la cap și să le știe cârmui, având atâta tărie de înger cât să atace și să se apere, orice-ar fi să se întâmple.

— În treaba asta care ni s-a întâmplat nouă acum, răspunse Sancho, tare-aș mai fi vrut eu să am și scaun la cap și tărie de înger, cum zici luminăția-ta; dar mă jur pe cinstea mea de om sărman că mi-ar prinde mai bine oblojelile decât logosurile. Ia vezi, măria-ta, nu te poți

cumva sălta? Și să-l ajutăm și pe Rocinante, cu toate că n-ar merita, că numai din pricina lui ne-au muiat nouă oasele. N-aș fi crezut una ca asta despre Rocinante, în viața mea, că-l socoteam ființă fără de prihană și ca mine de pașnică! La urma urmei, bine-a zis cine-a zis că nu poți ști cu una, cu două cu ce fel de ființă ai de-a face, și că nu trebuie să pui mâna-n foc pentru nimic în lumea asta! Cine-ar fi zis că, după cogeamitea loviturii de paloș, câte-ai făcut luminăția-ta să ploaie asupra nenorocitului aceluia de cavaler rătăcitor, avea să se abată, drept urmare, peste noi, o grindină de bâte, ca acelea care ne-au răpăit pe spinare?

— Unde mai pui că spinarea ta, Sancho, îi întoarce don Quijote vorba, trebuie să fie deprinsă cu ropote ca astea, pe când umerii mei, ținuti tot în perne de puf și-n cămăși de olandă, e limpede că-s mai simțitori la chinurile unei asemenea nenorociri; și de n-ar fi să-mi închipui - ce zic eu să-mi închipui? - de n-ar fi să știu cu strășnicie că toate neajunsurile astea sunt de neînlăturat în cariera armelor, aș muri pe loc de necaz!

La asta, scutierul răspunse:

— Stăpâne, dacă-i așa, și dacă nenorociri de astea seceră oricine seamănă cavalerie, spune, măria-ta, dacă vin buluc și una după alta, sau dacă au răstimpuri, dinainte știute, când se petrec, fiindcă, atâta cât îmi dau eu cu socoteala, după două secerișuri de astea, nu mai avem nevoie de al treilea, de nu ne-o veni într-ajutor Dumnezeu, cu mare mila lui.

— Află, prietene Sancho, răspunse don Quijote, că viața cavalerilor rătăcitori la mii de primejdii și de năpaste e supusă; dar nu mai puțin nemărginită pentru cavalerii rătăcitori este puțința de-a se vedea ajunși regi sau împărați, așa cum s-a văzut în cazul multor și feluritor cavaleri, de ale căror istorii am pe deplin cunoștință; și ți-aș putea povesti pe loc, de mi-ar îngădui-o durerile, isprăvile câtorva care, numai prin vrednicia brațului, au

urcat treptele înalte de care ți-am vorbit, și până și ei s-au văzut, și înainte și după asta, intrați în fel de fel de buclucuri și de suferințe; căci viteazul Amadis de Gaula s-a văzut nu o dată în puterea vrăjmașului său de moarte, vrăjitorul Arcalaús, de care se spune mai mult ca sigur că, ținându-l rob, i-a tras mai mult de două sute de lovituri cu dârlogii calului, după ce l-a legat la stâlp în *patio*; și este chiar un autor, ținut sub obroc, dar căruia trebuie să-i dăm crezământ, care povestește că și cavalerul lui Phebus, după ce-a dat într-o capcană, călcând pe un chepeng care i s-a scufundat sub picioare într-un anume castel, la capătul căderii s-a trezit într-o hrubă adâncă, legat de mâini și de picioare, și acolo i s-a făcut ceva care se cheamă clistir, cu apă cu zăpadă și cu nisip, care era mai-mai să-l dea gata; și de nu l-ar fi ajutat în năpasta asta un mag înțelept ce-i era prieten, ar fi fost vai de zilele sărmanului cavaler. Așa că pot fi și eu trecut în rândul atâtor oameni cu vază, căci prin mai mari jigniri le-a fost dat lor să treacă decât cele prin care trecem noi acum. Fiindcă vreau să te fac să înțelegi, Sancho, că rănila ce ți le-ar face cineva cu unelte luate la întâmplare nu te pot jigni, lucru scris în cuvinte limpezi în legea duelului; dacă ciubotarul dă în cineva cu calapodul pe care-l are în mână, nu-i cuvânt să se spună, cu toate că unealta e într-adevăr de lemn, ca și ciomegele, că acela în care a azvârlit cu calapodul se poate socoti, ciomăgit. Spun asemenea lucru, ca să nu-ți treacă prin minte cumva că, rămânând noi cu oasele muiate din încăierarea asta, am fi fost cumva jigniți, căci armele oamenilor acelora, de care am fost pisăgiți, nu erau altceva decât bâtele lor, și niciunul din ei, pe cât îmi aduc eu aminte, n-avea paloș, spadă au pumnal.

— Nu mi-au dat răgaz să bag de seamă, răspunse Sancho, că nici n-am dus bine mina la Tizona 1 mea, și mi-au și miluit, în numele Tatălui, amândoi umerii cu parii lor.

1 Una din cele două spade ale Cidului Campeador, și cea mai îndrăgită de acesta; fusese câștigată în bătălia

împotriva regelui maur Búcar și valora «*mil marcos d'oro*» («o mie de mărci de aur»), adică mai mult decât prima lui spadă, «*la Colada*», care fusese luată de la învinsul don Ramón, conte al Barcelonei, și prețuia «mai bine de o mie de mărci de argint». Numele de Tizona a devenit cu vremea substantiv comun, desemnând, pe un ton oarecum ironic, orice spadă bună, tot așa cum Ducipal poate fi orice cal.

Încât pe loc mi s-a întunecat vederea și mi s-au tăiat picioarele, de m-am prăvălit unde zac și-acuma și unde nu mi bat capul să mă gândesc dac-a fost sau nu jignire treaba aia cu bâtele, așa cum îmi bat capul să-mi ostoi durerea loviturilor, care cred că-mi vor rămâne în minte la fel de vii ca și pe spinare.

— Află, frate Panza, răspunse don Quijote, că nu-i amintire care să nu se șteargă cu timpul, nici durere pe care să n-o mistuie vremea.

— Apăi, dacă-i așa, răspunse Panza, poate fi nenorocire mai mare decât aceea care numai de la vreme așteaptă alinare, și numai de la moarte sfârșit? Dacă nenorocirea noastră de acum ar fi dintre cele care se lecuiesc cu o cataplasma, două, mai treacă-meargă! Dar încep să-mi dau seama că nu ne-ar ajunge toate cataplasmele unui spital întreg ca să ne pună pe picioare.

— Nu te mai văicări atâta, și vezi mai bine de găsește puteri noi în chiar slăbiciunea ta, Sancho, răspunse don Quijote, și hai să cercetăm ce-i cu Rocinante, că, după cât mi se pare, n-a avut, sărmanul, parte mai mică de năpastă.

— Nu-i de mirare, răspunse Sancho, de vreme ce e și el cavaler rătăcitor! Mă mir doar de măgarul meu c-a scăpat teafăr și fără să-l prea coaste, pe când nouă ne-au făcut chisăliță din coaste!

— Soarta-ți lasă totdeauna câte-o porțiță la vreme de cumpănă, rosti don Quijote. Spun așa pentru că vitișoara asta l-ar putea înlocui acum pe Rocinante cel căzut, purtându-mă pe mine de-aici și până la vreun castel, unde

să fiu lecuit de răni. Mai cu seamă că nu m-aș socoti dezonorat să-l călăresc, căci parcă mi-aduc aminte să fi citit undeva că moșneagul acela de treabă, Silen \ tutore și dascăl al veselului zeu al râsului, atunci când a intrat în cetatea cu o sută de porți², călărea, foarte încântat, pe un măgaruș de toată frumusețea.

1 Zeitate din Phrygia, tatăl satirilor și «doi că, a lui Dyonissos – Bacchus (în mitologia greco-romană).

2 «... *cetatea cu o sută de porți*»: orașul Theba din Egipt. Cervantes o confundă aici cu Theba grecească, patria lui Dyonissos.

— O fi adevărat ce zice luminăția-ta, anume c-o fi umblat el călare, răspunse Sancho, dar nud totuna să umbli călare sau să umbli azvârlit de-a curmezișul, ca un sac de gunoi.

La asta, don Quijote răspunse:

— Rănila primite în bătălii mai curând fac cinste decât rușine *, așa că, Panza prietene, nu-mi mai răspunde nimic, ci ridică-te, așa cum ți-am spus și cum vei putea mai bine, și suie-mă pe măgarul tău în ce chip ți-o plăcea, numai să plecăm de aici până nu se întunecă, să nu ne prindă noaptea prin asemenea pustietăți.

— Păi, te-am auzit, luminăția-ta, spunând că-i foarte în firea cavalerilor rătăcitori să doarmă cea mai mare parte a anului prin pustietăți și paragini și că ei socotesc asta ca un noroc deosebit.

— Așa și este, zise don Quijote, când n-au încotro sau când sunt îndrăgostiți; și nu-i minciună, căci s-a aflat cavalier care a stat pe-o stâncă, și pe soare și pe umbră, expus urgiilor cerului, doi ani încheiați, fără ca doamna și stăpâna lui să fi aflat, și unul dintre aceștia a fost chiar Amadis, atunci când, luându-și numele de Beltenébros² și alegându-și Stânca Stearpă drept locuință, nu știu dacă opt ani sau opt luni, că le-am cam pierdut răbojul; destul și bine că a rămas acolo canonindu-se din pricina nu știu cărui neajuns pe care i l-a făcut domnița Oriana; dar să

lăsăm toate astea, Sancho, și să sfârșim odată, să nu i se întâmple cumva și măgarului vreo nenorocire, ca lui Rocinante.

— Apăi, chiar c-ar fi să-și vîre Dracul coada! zise Sancho.

Și oftând de vreo șaiszeci de ori din băierile inimii, după ce scosese treizeci de ofuri și valuri, împreună cu o sută două

1 Aluzie la infirmitatea lui Cervantes, de care unii contemporani răuvoitori au îndrăznit să se lege, denigrându-l (vezi și prologul la *Don Quijote* și pe cel al *Nuwelelor exemplare*).

2 Numele pe care și l-a dat Amadis de Gaula, ermitul de pe Stânca Stearpă (Peña Pobre), pentru a-și defini prin el starea sufletească de neagră tristețe în care-l azvârlise trădarea imaginară a domniței Oriana - (Beltenébros ar însemna, într-o traducere liberă, «frumosul cel întunecat»).

zeci de sudalme și de afurisenii pe capul cui îl târâse aicea, se ridică, rămânând la jumătate de drum, cocârjat ca un pod turcesc, fără să-și poată îndrepta spinarea până la capăt; și cu toată cazna asta, își înșeuă măgarul, care se cam învățase a zburda de-atâta libertate cită dăduse peste el în ziua aceea. Pe urmă îl săltă și pe Rocinante, care, dac-ar fi avut limbă să se plângă, de bună seamă că n-ar fi rămas mai prejos de Sancho ori de stăpânul său. În cele din urmă, Sancho îl cocoță pe don Quijote pe măgar, îl legă pe Rocinante de coada acestuia și, luând măgarul de căpăstru, o porni cam într-acolo unde i se părea lui c-ar fi să fie drumul mare; și vru soarta care îi ducea tot din bine în mai bine să nu fi umblat ei nici măcar o leghe până să iasă la șleah, la marginea căruia Sancho descoperi un han, care, cu voia sau fără voia lui, dar foarte pe placul lui don Quijote, trebuia neapărat să fie castel. Sancho o ținea una că e han, stăpânul său, că nu e han, ci castel, și se ciorovăiră ei atâta, că nu sfârșiseră cu ciorovăiala când

ajunseseră la poartă, unde Sancho, fără să mai cerceteze despre ce era vorba, își făcu intrarea cu tot alaiul lui.

Capitolul XVI

Ce i s-a întâmplat iscusitului hidalgo la hanul pe care îl luase drept castel

Hangiul, când îl văzu pe don Quijote azvârlit de-a curmezișul pe măgar, îl întrebă pe Sancho de ce boală suferea. Sancho îi răspunse că n-avea nimica, decât că se prăvălise de pe o stâncă și că-și rupsesse coastele. Hangiul avea o nevastă de alt soi decât au de obicei oamenii de teapa lui, căci asta era din fire miloasă și-i părea rău de nefericirea aproapelui; așa că se înfățișă numaidecât să-l oblojească pe don Quijote și-i zise și unei fete de-a ei, tânără nemăritată și foarte atrăgătoare la chip, să-i dea o mână de ajutor la oblojirea oaspetelui. Mai era la han slugă o tânără asturiană, cu fălci mari, cu ceafa groasă, cu nas cârn, zbanghie de-un ochi și nu cu totul teafără nici de celălalt; e drept că avea un corp plin de nuri în schimbul acestor cusururi; nu era mai înaltă de șapte palme, de la picioare până la cap, iar umerii, care-o cam împovărau, o făceau să cate tot în pământ, mai mult decât ar fi vrut ea. Această mândră fecioară, așadar, dădea și ea ajutor domnișoarei, și amândouă îi așternură lui don Quijote un pat ca vai de el, într-o cămară din pod care dădea semne neîndoielnice că slujise în alte vremuri de pătul, ani în șir; acolo dormea de asemenea un cărăuș, care-și avea patul așternut ceva mai departe de patul lui don Quijote, și cu toate că era clădit din coburi și din prelate de catâr, al lui don Quijote nu-i putea sta nici pe departe alături, fiindcă era făcut doar din patru scânduri negeluite, puse pe două capre nu la fel de înalte, și dintr-o saltea, care, de subțire ce era, părea macat, plină de gălci de tot felul, care, de nu s-ar fi văzut prin câteva rupturi că erau de lână, la pipăit se simțeau tari ca pietrele; îi mai puseseră ca așternut două cearșafuri, ce păreau făcute din piei luate de pe-un scut, și un macat, căruia de-ai fi vrut să-i numeri firele, nu

te-ai fi încurcat nici cu unul la socoteală. În blestematul acesta de pat se culcă don Quijote, și pe loc hangița și cu flică-sa îl oblojiră, din creștet până-n tălpi, la lumina unei lumânări ținute de Maritornes, căci așa o chema pe asturiană; și cum, tot punându-i cataplasme pe toate părțile, hangița îl văzu așa de plin de vânătăi, nu se putu ține să nu spună că semănau mai curând a lovituri de ciomag decât a căzătură.

— Nu sunt lovituri, zise Sancho, numai că stânca avea o mulțime de ascuțișuri și de colți, și fiecare și-a pus pecetea. Apoi adăugă: Fă dumneata așa fel, doamnă, încât să-ți mai rămână ceva câlți, și nu te teme că n-or avea cui folosi, că și pe mine mă cam dor șalele olecuță!

— Atunci, răspunse hangița, ai fi căzut și dumneata?

— N-am căzut, răspunse Sancho Panza, dar m-a cutremurat așa spaima când l-am văzut pe stăpânul meu căzând, încât mă doare tot trupul, de parcă mi-ar fi tras cineva o mie de ciomege.

— Se prea poate, își dădu cu părerea fata hangiului, că și mie mi s-a întâmplat de multe ori să visez că mă rostogolesc cu capu-n jos dintr-un turn, înalt că nu mai apucam s-ajung la pământ, și când mă trezeam, mă pomeneam așa de zdrobită și de frântă, de parcă aș fi căzut cu adevărat.

— Aici e aici, ducă, răspunse Sancho Panza, că eu, fără să fi visat nimic, ci fiind mai treaz chiar decât sunt acuma, m-am pomenit aproape la fel de plin de vânătăi ca și stăpânul meu, don Quijote.

— Care zici că e numele cavalerului? întrebă asturiana Maritornes.

— Don Quijote de La Mancha, răspunse Sancho Panza, și e cavaler rătăcitor, dintre cei mai buni și mai vrednici ce se vor fi văzut pe lumea asta de veacuri încoace.

— Ce înseamnă cavaler rătăcitor? se miră fata.

— Doar n-ai fi fiind de ieri, de alaltăieri pe lumea

asta, să nu știi! răspunse Sancho Panza. Află atuncea că un cavaler rătăcitor e ceva care, din două una: ori iese ciomăgit, ori iese împărății; azi e cea mai nefericită ființă de pe lume și cea mai nevoiașă, iar mâine poate avea două-trei coroane regale de dat la scutieri, cu tot cu regatele lor!

— Păi, atuncea, cum se face că dumneata, slujind la un stăpân atât de bun, zise hangița, n-ai, pe cât se pare, măcar vreun comitat, acolo?

— Prea de timpuriu ar fi, răspunse Sancho, căci nu-i nicio lună de când umblăm în căutare de aventuri, iar până azi n-am dat peste niciuna mai acătării, că doar nu o dată se întâmplă una să câți și alta să păți! Drept este că, dacă o fi să se vindece don Quijote de rana. vreau să spun de căzătura asta, și nu rămân nici eu sluțit de ea, n-aș schimba nici cu cel mai înalt titlu din toată Spania lucrul la care trag eu nădejde.

Toată vorbăria asta o asculta, cu multă luare-aminte, don Quijote, și, ridicându-se în capul oaselor cum putu, apucă mâna hangitei și spuse:

— Crede-mă, frumoasă doamnă, că te poți numi norocită de-a fi găzduit în castelul acesta un om ca mine, care este așa fel făcut încât, dacă eu nu stau să ți-l laud, este numai pentru că vorba din bătrâni spune că lauda de sine nu miroase a bine; dar îți poate adevăra scutierul meu cine sunt. Nu-ți spun decât atâta, că voi ține minte și voi păstra veșnic încrustat în amintire binele pe care mi l-ai făcut, și am să-ți păstrez recunoștință cât oi trăi pe lumea asta. Și de-ar fi voit cerul să nu mă aflu rob dragostei și supus până-ntr-atâta legilor ei și ochilor acelei frumoase ingrate al cărei nume îl șoptesc printre dinți, mă jur că mi-aș face din ochii frumoasei dumitale domnișoare stăpânii libertății mele!

Hangița și fiică-sa, ca și buna Maritornes, rămăseseră cu gura căscată auzind vorbele cavalerului rătăcitor, că tot atâta ar fi priceput din ele dacă ar fi vorbit

grecește, cu toate că ghiciră numaidecât încotro băteau toate spusele sale, adică spre a le oferi serviciile lui și a le face ochi dulci. Și, cum nu erau deprinse cu asemenea fel de-a vorbi, se uitau la dânsul și mult se minunau, părându-le el cu totul alt om decât cei ce se pot vedea în fiecare zi, așa că, mulțumindu-i de gândul lui, cu întorsături de fraze cârciumărești, îl părăsiră, iar asturiana Maritornes se îngriji de Sancho, care n-avea mai puțină nevoie de oblojeli decât stăpânul său.

Căraușul era înțeles cu ea ca noaptea aceea să se aibă bine unul cu altul, și ea îi dăduse cuvântul că, de cum s-or mai potoli oaspeții și i-or adormi stăpânii, vine să-l caute și să-i facă pe plac, orișice-ar dori. Și se povestește despre această fată bună că nu și-a dat niciodată cuvântul fără să și-l fi ținut, chiar de-ar fi fost să și-l fi dat în pădure și fără nimeni de față, fiindcă se ținea neam de hidalgo, și nu i se părea o jignire să slugărească la han, căci, zicea ea, numai nenorocirile și împrejurările vitrege o aduseseră în starea aceea.

Patul tare, strâmt, meschin și trădător al lui don Quijote era cel dintâi pus la mijlocul podului cu acoperișul înstelat¹. Și îndată lângă el Sancho și-l clădi pe al său, alcătuit doar

1 «... *acoperișul înstelat*»: prin spărturile podului se puteau vedea stelele. Lui don Quijote i se dăduse deci încăperea cea mai dă râpănată.

dintr-o rogojină și-o acoperitoare, ce părea mai mult de buci de cânepă tunse 1 decât de lână. După aceste două paturi, urma cel al căraușului, fabricat, cum s-a mai spus, din tarnițe, coburi și toate podoabele a doi dintre cei mai buni catări, cu toate că avea doisprezece, grași și lucioși de li se dusesse vestea, căci era unul din căraușii bogați de la Arévalo, după cum spune autorul acestei istorii, care asupra căraușului acestuia stăruie îndeosebi, fiindcă-1 cunoștea cum nu se poate mai bine, și chiar pretind unii că i-ar fi fost ceva rubedenie; poate pentru că Cide Hamete

Benengeli a fost un istoric deosebit de iscoditor și foarte amănunțit în tot ceea ce spunea, lucru care se poate vedea foarte bine, de vreme ce, în toate cele povestite, lucrurile oricât de mărunte și de obișnuite n-a vrut să le lase trecute sub tăcere, pildă pe care ar putea-o lua istoricii serioși 2, care atât de sec și de laconic înșiră faptele, că nici nu mai poate ajunge până la noi, ci înmormântat în călimări rămâne, fie din dispreț, fie din răutate sau neștiință, ceea ce era să fie mai plin de miez în toată lucrarea. Slavă de o mie de ori autorului lui *Tablante de Ricamonte*, dimpreună cu autorul celeilalte cărți unde se povestesc faptele contelui Tomillas 3, căci mult amănunțit le mai zugrăvește pe toate!

Și cum spuneam, cărăușul, după ce-și văzu de catâri și le dăte al doilea tain din ziua aceea, se întinse pe coburi și începu s-o aștepte pe Maritornes, care nu întârzia niciodată. Sancho Panza era oblojit și uns cu toate alifile și, cu toate că se străduia să adoarmă, nu-i dădea răgaz durerea din coaste, în vreme ce pe don Quijote junghiurile îl țineau cu ochii deschiși, ca pe iepuri. Hanul se cufundase în tăcere și nu se

1 «... *de buci de cânepă tunse*»: s-a tradus așa termenul *anjeo*, care desemna o țesătură grosolană, de cânepă cele mai adeseori, dar și de in câteodată, ce trebuie să-și fi luat numele de la ducatul de Anjou, de unde era importată la început.

2 «... *historiadores graves*» (serioși): în opoziție cu Cide Hamete Benengelé, căruia Cervantes îi atribuisese această istorie comică.

8 Conte Tomillas, personaj secundar din *Historia de Enrique, î de Oliva, rey de Iherusalem, emperador de Constantinopla* (Sevilla, 1498).

afla în tot cuprinsul lui altă lumină decât aceea a unui felinar, ce pâlpâia atârnat deasupra porții.

Această minunată pace, și gândurile ce pe cavalerul nostru îl năpădeau din întâmplările povestite la fiecare pas

în cărțile lui, vinovate de nenorocirea în care se afla, îi aduseră în minte una din cele mai ciudate nebunii ce s-ar putea închipui vreodată: i se năluci anume că ajunsese la un castel faimos (fiindcă, așa cum s-a mai spus, castelele erau, după părerea lui, toate hanurile la care trăgea), că fiica hangiului era fiica stăpânului acelui castel, îndrăgostită până peste urechi de frumusețea lui, și că-i făgăduise să vină în noaptea aceea pe furiș, nesimțită de părinți, să se culce cu el și să stea împreună o bună bucată de vreme. Așa că, luând toată năluca asta, pe care-o scornise singur, drept bună și adevărată, începu să se simtă tulburat și să se gândească în ce primejdios impas avea să i se afle cinstea, și-și puse în gând să nu săvârșească niciun fel de trădare față de stăpâna sa Dulcinea din Toboso, chiar de-ar fi să le aibă dinainte-i pe regina Ginevra, cu doamna ei de onoare, Quintañona. Cu gândul la asemenea aiureli, veni și ceasul (care pentru el fu ceasul rău) în care sosi asturiana, desculță și numai în cămașă, cu părul strâns într-o plasă de bumbac, și care, cu pași ușori și furiși, intră în încăperea unde erau cei trei, să-și caute căraușul. Dar nici n-ajunse bine la ușă, că don Quijote o și simți și, ridicându-se în așternut fără să mai ia seama la cataplasme și la junghiurile din coaste, întinse brațele, să-și primească frumoasa domniță.

Asturiana, care, foarte încordată și fără să scoată o vorbă, orbecăia cu mâinile întinse, căutându-și ibovnicul, nimeri în brațele lui don Quijote, care o apucă vârtos de-o mână și, trăgând-o spre sine, fără ca ea să îndrăznească a scoate un cuvânt, o sili să se așeze pe pat. Îi pipăi numaidecât cămașa, și cu toate că era de pânză de sac, lui i se păru a fi din cel mai subțire și domnesc borangic. Purta pe brațe niște șiraguri de mărgele de sticlă, dar lui îi părură cu străluciri de perle prețioase din Orient; părul, care aducea mai curând a coamă de cal, el îl luă drept beteală strălucitoare de aur arăbesc, a cărui lumină o întuneca pe-a soarelui însuși; răsuflatul gurii ei, care nu

mai încape îndoială că avea izul salatei cu carne, mâncată în ajun, lui i se păru că împrăştie o gingaşă mireasmă de arome; ce mai vorbă multă, el şi-o zugrăvi în minte cu acelaşi chip şi în acelaşi fel în care citise prin cărţile lui despre cealaltă prinţesă, ce venise răzbită de dorul lui să-şi vadă cavalerul rănit de moarte. Şi într-atâta era de orbit bietul hidalgo, încât nici pipăitul, nici mirosul, nici altele care ar fi putut-o deosebi pe fata aceea bună şi care-ar fi putut întoarce maţele pe dos oricărui alt om decât unui cărauş nu-l făcură să-şi dea seama că se înşela, ba, dimpotrivă, i se părea că ţine în braţe pe zeiţa frumuseţii. Şi ţinând-o cât putea de strâns, începu să-i înşire, cu glas drăgăstos şi scăzut:

— Mult aş vrea, frumoasă şi înaltă domniţă, să fiu în starea de-a mă putea plăti de-o cinste aşa de mare ca aceea pe care mi-ai făcut-o, dezvăluindu-mi frumuseţea ta fără de seamăn; dar soarta, care nu oboseşte când e vorba să persecute pe cei viteji, a vrut să cad la pat, unde zac atât de frânt şi de zdrobit, încât chiar de mi-ar fi voia să ţi-o fac pe a domniei-tale, tot nu mi-ar fi cu putinţă, mai cu seamă că la opreliştea asta se adaugă alta, şi mai mare, care vine din credinţa jurată neasemuitei Dulcinea din Toboso, singura stăpână a gândurilor mele celor mai ascunse; că dacă n-ar fi asta la mijloc, n-aş fi eu un cavaler atât de nerod încât să las nefolosit prilejul aventurii în care, prin marea domniei-tale bunătate, mă văd intrat.

Maritornes era cum nu se poate mai înfricoşată şi o treceau toate năduşelile văzându-se ținută într-o asemenea menghine de don Quijote, că, fără să asculte ori să ia în seamă câte-i îndruga el, căuta, fără nicio vorbă, să scape. Dar cărauşul, pe care-l țineau treaz dorinţele lui necurate, o simţise şi el, chiar din clipa când îi intrase țiitoarea pe uşă, şi asculta cu luare-aminte tot ce spunea don Quijote. Şi aprinzându-i-se gelozia fiindcă asturiana îşi călcase cuvântul de dragul altuia, se dădu mai aproape de patul lui don Quijote şi rămase nemişcat, aşteptând să vadă unde-

avea să ducă toată vorbăria aceea, căreia el nu-i putea da de rost. Dar când văzu că fata se zbătea să se desfacă, iar don Quijote se muncea s-o țină, glumai se păru prea de tot; ridică un braț în sus și trase un pumn atât de strașnic în fălcile înguste ale cavalerului îndrăgostit, încât îi însângera gura cu totul. Și, fără să se mulțumească cu atâta, i se urcă de-a călare pe coaste și-apoi, călcându-l în picioare ceva mai repede decât la trap, îl pisăgi cât era de lung. Patul, care era cam becisnic și n-avea temelii prea zdravene, neputându-l răbda și pe căraș, dădu cu el de pământ, iar la zgomotul acesta nemaipomenit se deșteptă și hangiul, care pricepu numaidecât că la mijloc trebuie să fie vreo ispravă de-a poznașei de Maritornes, căci, chemând-o cu glas tare, nu primi niciun răspuns. Cu bănuiala asta, se ridică și, aprinzând o luminare, o luă într-acolo de unde venea zarva. Slujnica, văzând că se întoarce stăpănu-său c-o falcă în cer și cu una-n pământ, înfricoșată până-n măduva oaselor și năucită cum era, se refugie în așternutul lui Sancho Panza, care dormea dus, și acolo se făcu ghem și se piti cum putu. Hangiul intră răcnind:

— Unde ești, cățea? Că, sunt mai mult ca sigur, astea-s de-ale tale!

Strigătele îl deșteptară pe Sancho, care, de îndată ce simți mogâldeată aceea aproape călărindu-l, își zise că îl chinuie vreun vis urât și prinse a da cu pumnii în dreapta și în stânga, nimerind-o cu un știu câți pe Maritornes, care, răzbită de durere, lăsând deoparte și cinste și rușine, începu să-i care și ea lui Sancho cu nemiluita, încât, spre nenorocul ei, îi trecu omului somnul; și văzându-se el mângâiat cu atâta foc, fără măcar să știe de cine, se aburca din așternut cum putu și, luându-se la trântă cu Maritornes, începură ei în de ei cea mai înverșunată și mai hazlie păruială din lume.

Văzând atunci cărașul, la lumina feștilei hangiului, în ce impas îi era ibovnica, îl lăsă pe don Quijote și dădu fuga să-i vină într-ajutor. Tot așa făcu și hangiul, dar cu

gând tocmai dimpotrivă, căci voia să-și pedepsească sluga, socotind fără doar și poate că numai ea era pricina acelei nemaiauzite armonii. Și așa, dând unul întreitul, vorba cântecului: stăpânul în argat, argatul în vacă, vaca în câine, câinele în pisică, pisica în șoarece și șoarecele în păsar, dădea cărașul în Sancho, Sancho în slujnică, slujnica în el, hangiul în slujnică, și-și cărau toți la dupaci cu de-amănuntul și cu-atâta foc, că n-aveau nici când își trage sufletul. Noroc că hangiului i se stinse luminarea și, cum rămaseră pe întuneric, începură să se înghiontească fără milă, toți buluc, care cum apuca, încât pe care-l ajungea vreun pumn, numai bine nu-i mergea.

Se întâmplă ca în noaptea aceea să fi mas la han, dimpreună cu oamenii lui, un șef de patrulă din cei numiți ostași de-ai «Sfintei frății», «Bătrâna Hermandad» din Toledo.

Auzind și el acea ciudată zarvă, arcașul puse mina pe topuz 2 și pe cutia de tinichea în care-și ținea înscrisurile 3 și intră în încăpere pe întuneric, strigând:

— Opriti-vă, în numele legii, în numele «Sfintei Hermandad»!

1 «... Ia „*Santa Hermandad*” *vieja*» exista încă în orașele Toledo.

Talavera și Ciudad Real. Se compunea inițial din nobili care dețineau proprietăți în munții ținutului Toledo, și avea la început doar scopul de a urmări și stârpi tâlharii de drumul mare, numiți în vechime *golfines*, care mișunau peste tot pe unde umblau turmele de oi și călătorii. «Sfânta Hermandad», recunoscută în 1220 de San Fernando, se bucura de multe privilegii și avea nu numai dreptul de a aresta bandiții, ci și pe acela de a-i ucide. Tribunalul «Sfintei Hermandad» se compunea dintr-un *cuadrillero mayor*, care, pe lângă locotenenții lui, mai avea în fiecare oraș și sat sau în hanurile principale câte un *cuadrillero comisario*, ca acel care l-a apucat de barbă pe don Quijote. Se vorbește de această veche «Sfântă

Hermandad», spre deosebire de cea nouă, decăzută, a cărei critică autorii vremii o fac în mai multe rânduri (vezi Mateo Alemán, *Quzman de Aflarăche*, Cartea I, cap. VII; în traducere românească, lucrarea noastră *Isprăvile unor vântură-lume*, proză picarescă spaniolă, Editura pentru Literatură, colecția «Biblioteca pentru toți», București, 1961, pp. 89 - 93).

2 În original *media vara*, un fel de baston scurt, de culoare verde, pe care-l purtau, începând din 1512, *cuadrillera* «Sfintei Hermandad», spre a fi recunoscuți ca atare. Se purta de către șeful patrulelor de arcași ai «Sfintei frății». spre a-i deosebi de reprezentanții autorității regale, care aveau adevărate topuze, bastoane înalte, *varas altas de justicia*, ca și alcazii puterii locale.

8 Adică documentele din care reieșeau atribuțiile patrului: acestea erau ținute într-o casetă metalică atârnată de eșarfa uniformei.

Și cel dintâi peste care dădu fu don Quijote, care, zdrobit de pumnul cărăușului, zăcea lat în patul prăvălit pe podea, lipsit de simțiri și întins cu gura căscată la stelele podului. Apucându-l de barbă la întâmplare, arcașul striga întruna, cât îl ținea gura:

— Faceți loc patrului, faceți loc stăpânirii 1

Dar văzând că cel pe care-l apucase nu mișca și nici nu dădea semne de viață, își închipui că era mort și că ucigașii erau cei care se mai aflau cu el în încăpere. La bănuiala asta răcni și mai tare, zicând:

— Zăvorâți poarta hanului și băgați de seamă să nu iasă nimeni, că s-a făcut moarte de om aici!

Strigătul lui îi băgă pe toți în răcori, și fiecare lăsa bătălia acolo unde îl ajunsese amenințarea. Hangiul se retrase în odaia lui, cărăușul pe patul de coburi, slujnica în iatacul ei; numai nenorociții de don Quijote și Sancho nu se putură mișca de unde erau. În vremea asta arcașul dete drumul bărbii lui don Quijote și plecă după lumină, ca să-i caute și să-i prindă pe vinovați, dar lumină nu găsi, fiindcă

hangiu stinsese într-adins felinarul atunci când se retrăsese în odaia lui, așa că omul fu silit să caute foc în vatră, unde, cu chiu, cu vai, putu să aprindă altă luminare.

Capitolul XVII

*Unde urmează povestirea nenumăratelor cazne ce îndurară viteazul don Quijote și bunul său scutier Sancho Panza la hanul pe care îl luaseră, spre nenorocul lor, drept castel în vremea asta don Quijote își revenise în sfârșit din leșin și, cu același glas cu care își chemase scutierul în ajun, când zăcea întins în valea ciomegelor *, începu să-l cheme:*

1 în original «... *val de las estacas*»: aluzie la bâtele cărăușilor care-l snopiseră pe don Quijote, dar și citare, în derâdere, a unui celebru vers dintr-o baladă populară, care face să treacă pe viteazul Cid Campeador «*por el val de las estacas*».

— Sancho, prietene, dormi? Dormi, prietene Sancho?

1

— Cum naiba să dorm, păcatele mele, răspunse Sancho plin de năduf și plictisit, că-mi vine să cred că și-au făcut râs de mine toți diavolii Tartarului în noaptea asta!

— Poți fi încredințat, într-adevăr, răspunse don Quijote, că ori sunt eu un nepriceput, ori castelul acesta e fermecat, fiindcă trebuie să știi că dar ceea ce am de gând să-ți spun acuma trebuie să-mi juri că vei ține-o pentru tine până după moartea mea.

— Bine, mă jur, spuse Sancho.

— Spun asta, reluă don Quijote, fiindcă nu-mi place să aduc vreo atingere cinstei nimănui.

— Păi dac-am zis că mă jur! îi întoarse Sancho vorba. Am să fiu mut ca pământul până ți s-or sfârși luminăției-tale zilele, dea Domnul să mă pot ușura de taina asta chiar mâine!

— Așa de rău mă port eu cu tine, Sancho, răspunse don Quijote, încât să vrei să mă vezi mort cât mai curând?

— Nu de asta, răspunse Sancho, dar nu pot să sufăr

să țin multă vreme o taină, și n-aș vrea să-mi putrezească în burtă, învechindu-se.

— Fie și așa, zise don Quijote, că eu am foarte multă încredere în dragostea ce-mi porți și-n curtenia ta; află, așadar, că noaptea asta mi s-a întâmplat una din cele mai ciudate aventuri cu care m-aș putea lăuda, căci, ca să nu mai lungesc vorba, trebuie să știi că mai adineauri a venit la mine fiica stăpânului acestui castel, care este cea mai frumoasă și mai atrăgătoare domniță din câte se pot afla pe-o bună parte de pe pământ. Ce să-ți mai vorbesc de farmecul ei! Ce-ți pot eu spune despre vioiciunea duhului acestei făpturi! Darmită de alte lucruri, mai ascunse, pe care, ca să-mi țin cuvântul de credință dat stăpânei mele Dulcinea din Toboso, le voi lăsa să treacă sub tăcere, neatinse! Tot ce pot să-ți

1 Parodie a unei romanețe vechi, care începe cu: «*Amigo, ducrmes? Ducrmes, amigo?*»

spun este că, fiind pizmaș cerul de norocul pe care soarta mi l-a scos în cale, sau poate (și asta-i mai mult ca sigur) că, așa cum am spus, fiind castelul acesta vrăjit, în vreme ce eu stăteam cu ea în drăgăstoase și dulci şușoteli, fără s-o pot vedea și fără să pot ști pe unde intrase, mă pomenii c-o mână, mâna de la capătul brațului vreunui uriaș cât toate zilele, care-mi trase un pumn groaznic în fălci, de mi le-a umplut de sânge, și pe urmă m-a ciomăgit în așa hal, că mă aflu și mai vrednic de milă decât ieri, când yanghejii ne-au adus jignirea pe care-o știi, din pricina zburdălniciilor lui Rocinante. De unde trag încheierea că acea comoară de frumusețe care este domnița trebuie să fie păzită de vreun maur fermecat și că, de bună seamă, nu-i pentru mine.

— Pentru mine nici atâta, răspunse Sancho, fiindcă mie mai bine de patru sute de mauri mi-au melițat oasele, în așa chip încât ciomăgeala de ieri mi s-a părut, pe lângă asta, turtă dulce și anafură! Dar spune-mi, stăpâne, de ce ai numit dumneata frumoasă și rară aventura asta, când

am ieșit din ea așa cum am ieșit? Măcar luminăția-ta n-ai rămas numai cu ponoasele, fiindcă ai strâns-o în brațe pe frumusețea aceea neasemuită de care vorbești; dar eu cu ce m-am ales alt decât cu cei mai grozavi ghionți din câți am înghițit de când sunt pe lume? Vai de capul meu și de al mamei care m-a făcut, că nici cavaler nu-s și nici nu cred c-am să fiu vreodată, iar din toate belelele, pe capul meu vin cele mai multe.

— Va să zică și pe tine te-au snopit în bătăi? se miră don Quijote.

— Păi nu ți-am spus acuma că da, fi-re-aș eu al naibii, cu tot neamul meu?! zise Sancho.

— Nu fi supărat, prietene, îl mângâie don Quijote, că voi pregăti numaidecât prețiosul balsam, cu care ne-om înzdrăveni cât ai clipi din ochi!

Sfârșind în vremea asta cu aprinsul felinarului, capul patrulei intră să-l vadă pe cel pe care-l credea mort, așa că Sancho, cum îl zări intrând, numai în cămașă, legat cu o basma la cap *, c-o lumină în mână și câțând chiorâș la ei, își și întrebă stăpânul:

— Señor don Quijote, n-o fi oare ăsta maurul vrăjit, care se întoarce să ne pedepsească iar, că i-o mai fi rămas ceva cerneală pe fundul călimării? 2

— Nu poate fi maurul, răspunse don Quijote, căci vrăjiții nu se lasă văzuți de nimeni.

— Nu s-or fi lăsând ei văzuți, dar al dracului se mai lasă simțiți! zise Sancho. De nu mă crezi, să ți-o spună spinarea mea.

— Păi și-a mea ți-ar cam putea-o spune, răspunse don Quijote. Cu toate astea, nu e un temei îndestulător pentru a crede că ceea ce vedem noi acum ar fi maurul vrăjit.

Arcașul se apropie și, cum îi găsi stând atât de pașnic de vorbă, rămase cu gura căscată. E drept că don Quijote tot mai stătea lungit pe spate, fără să se poată măcar clinti de zdrobit și de oblojit ce era. Șeful patrulei veni mai lângă el și-l întrebă:

— Ei, om bun, cum îți merge?

— Eu, să fiu în locul dumitale, aş vorbi mai cuviincios, răspunse don Quijote. Aşa o fi obiceiul prin partea locului, să vorbeşti necuviincios cu cavalerii rătăcitori, nerodule?

Arcaşul, văzându-se bruftuit în aşa hal de un om pe care, văzându-l cum arăta, n-ar fi dat două parale, nu mai putu răbda şi, ridicând lămpaşul plin cu ulei, îi trase una cu el în cap lui don Quijote, mai-mai să-i crape ţeasta. Cum rămăseseră pe întuneric, ieşi, iar Sancho Panza zise:

— Nu mai încape îndoială, stăpâne, că ăsta-i maurul cel fermecat, care de bună seamă că-şi hărăzeşte altora co

1 în original «... *pañó de cabeza*»: broboadă, basma de cap. Se numea aşa mai demult batista care slujea şi drept bonetă de noapte şi pe care bărbaţii şi-o puneau uneori şi ziua pe cap, ori se legau de câte ori aveau dureri de cap pentru a le lecu prin apăsarea frunţii.

2 în original «... *dejarse algo en el tintero*» (a mai lăsat cerneală în călimară) se spunea despre cel ce-a uitat să scrie unele lucruri şi asupra cărora e nevoit să revină.

moara, în vreme ce pe noi ne fereşte doar cu ghionţi şi cu lămpaşe în cap.

— Aşa e, răspunse don Quijote, şi nu trebuie să faci atâta caz când e vorba de asemenea vrăjitorii, şi nici să te mâinii ori să te necăjeşti din pricina lor, că, fiind nevăzute şi părelnice, n-avem pe cine ne răzbuna, oricât am căuta. Ridică-te, Sancho, dacă te simţi în stare, şi cheamă-l pe alcadele fortăreţei acesteia, să-mi facă rost de un pic de untdelemn, de puţin vin, sare şi rozmarin, ca să fierb balsamul dătător de sănătate, pentru că socot, şi pe bună dreptate, că de mare trebuinţă mi-ar fi acuma, cât sânge pierd din rana pe care mi-a făcut-o vedenia asta.

Sancho se sculă, deşi-l dureau toate oasele, şi plecă pe bâjbâite să-l caute pe hangiu; dar dând peste căpetenia patrului de arcaşi, care stătea să asculte ce vânt mai bate pe la vrăjmaş, îi zise:

— Oricine vei fi fiind, seňor, milostivește-te și fă bine de ne dă nițeluș rozmarin, untdelemn, sare și vin, că mare nevoie avem de ele, ca să-l îngrijim pe unul din cei mai buni cavaleri rătăcitori din lume, ce zace pe moarte în patul de colo, rănit de mina maurului acelaia vrăjit care bântuie hanul.

Auzind arcașul una ca asta, se încredință că omul e sărit din minți și, cum tot începuse a se crăpa de ziuă, deschise poarta hanului, îl strigă pe hangiu și-i spuse ce voia omul. Hangiul îi făcu rost de cele cerute, iar Sancho duse totul la don Quijote, care se ținea cu mâinile de cap, văitându-se de durerea pricinuită de lămpaș, care, de altfel, nu-i făcuse alt rău decât două cucuie, destul de măricele, e adevărat, iar ceea ce lua el drept sânge nu erau decât sudorile ce-l trecuseră de spaima pe care-i fusese dat s-o rabde. Ce mai vorbă lungă, puse mina pe elemente și le combină într-o mixtură, amestecându-le pe toate și fierbându-le o bună bucată de vreme, până când i se păru că erau numai bune. Ceru atunci un șip ca să toarne fiertura, și cum nu se găsi măcar unul în tot hanul, se hotărî s-o toarne într-o ploscă de tinichea, pe care i-o dăruî, mărinimos, hangiul. Apoi o descântă cu mai bine de optzeci de *Pater noster* și cu tot atâtea *Ave Maria*, *Osana* și *Credo*, iar la fiecare cuvânt adăuga și cîtelo cruce, în chip de binecuvântare. La toate acestea erau de față Sancho, hangiul și arcașul, deoarece căraușul ieșise, pe nesimțite, să-și vadă de catării lui

O dată săvârșite toate acestea, vru să facă el însuși, pe loc, încercarea virtuților acelui balsam prețios, cum și-l închipuia, așa că sorbi din ceea ce nu încăpuse în ploscă și rămăsese în oala în care fierse - așa ca la vreo jumătate de oca. Și nici n-apucă să termine de băut, că și începu a vărsa, așa de vârtos, că nu-i mai rămase nimic în stomac, și, odată cu opintelile și tulburarea întoarcerii stomacului pe dos, prinseră a-l trece nădușeli peste nădușeli, lucru pentru care le ceru să-l învelească și să-i lase singur. Așa și

făcură, iar el rămase toropit, dormi mai bine de trei ore, la capătul cărora se deșteptă și-si simți trupul atât de ușurat și atât de teafăr de orice vătămare, încât se socoti lecuit și începu să creadă cu tot dinadinsul că nimerise balsamul lui Fierabrás, și că, având la el așa leac, se putea încumeta de-aci înainte, fără de nicio sfială, în orice fel de bătlaii, certuri și vălmășaguri, oricât de primejdioase ar fi fost. Sancho Panza, care găsi de asemenea însănătoșirea stăpânului său lucru de minune, îl rugă să-i dea lui ceea ce mai rămăsese pe fundul oalei, și nu rămăsese puțin. Don Quijote îi îngădui, așa că, luând el oala cu amândouă mâinile, o ridică la gură de bună-credință și cu mare poftă și înghiți aproape tot atâta cât înghițise și stăpânul său.

Dar se vede că stomacul bietului Sancho trebuie să fi fost mai puțin gingaș decât al stăpânului său, așa că, până să apuce a i se întoarce pe dos, îl găsiră toate bâțâielile și tremuriciul, îl trecură toate nădușelile și sughițurile, încât își zise că, fără doar și poate, îi sunase ceasul din urmă; și văzându-se canonit în așa hal, înspăimântat, blestema balsamul și pe banditul care i-l dăduse. Văzând don Quijote în ce hal îi era scutierul, zise:

— Eu cred, Sancho, că tot răul care te-a apucat vine din faptul că nu ești armat cavaler, căci, după câte îmi dau eu cu socoteala, licoarea asta n-are cum și de folos celor care nu-s!

— Dacă știai asta, luminăția-ta, îi întoarse Sancho vorba, pentru ce m-ai lăsat s-o gust, fi-re-aș al naibii cu tot neamul meu?!

În vremea asta băutura își făcu lucrarea, și bietul scutier începu să se reverse pe amândouă părțile, cu furie neînchipuită, încât rogojina pe care se aruncase din nou și macatul de cânepă cu care se învelise fură scoase pe veci din folosință; asuda și iar asuda, încovrigându-se și leșinând țeapăn, că nu numai el, ci toți cei din jur socotiră că se dădea de ceasul morții. Îl ținură vijelia asta și zgâlțâielile ca la vreo două ceasuri, la capătul cărora nu

rămase ca stăpânul său, ușurat, ci atât de sleit și de frânt, că nu se putea nici ține pe picioare; dar don Quijote, care, așa cum s-a spus mai sus, se simțea ușurel și teafăr, avea chef s-o pornească numaidecât în căutare de aventuri, părându-i-se că timpul pe care-l pierdea aici lipsea lumea întreagă și pe toți nevoiașii de ocrotirea și de sprijinul său, mai cu seamă acum, când balsamul îl făcea să fie atât de încrezător și de sigur de sine. Așa că, dându-i ghes dorința, își înșeuă singur pe Rocinante, pregăti și asinul scutierului său, ba îl mai ajută și pe el să se îmbrace și-l sui pe măgar. Se aruncă apoi în șa și, apropiindu-se de un colț al hanului, puse mina pe o prăjină sprijinită acolo, luând-o ca să-i slujească drept lance. Stăteau și se uitau la el toți câți se aflau în han, adică mai bine de douăzeci de inși. Se uita la el și fiica hangiului, iar el, așijderea, n-o pierdea din ochi, iar din când în când scotea și câte-un oftat, care părea smuls din adâncul măruntaielor, și toată lumea socotea că oftează din pricina junghiurilor din coaste, sau cel puțin așa credeau cei care-l zăriseră noaptea trecută, oblojit.

Când se văzură amândoi călări, se proțăpi în poarta hanului și chemă hangiul, spunându-i cu glas domol și grav:

— Multe și mari sunt, señor alcade, binefacerile de care am avut parte în acest castel al vostru, și mă socotesc ținut să vă fiu recunoscător până la capătul zilelor mele. De mă pot plăti răzbunându-vă de vreun trufaș ce vă va fi adus vreo jignire, aflați că rostul meu nu-i altul decât s-ajut pe cei ce nu pot multe și să răzbun pe cei nedreptățiți, pedepsind fărădelegile. Scormoniți-vă deci memoria și, dacă găsiți ceva de soiul ăsta să-mi încredințați, n-aveți decât să roștiți o vorbă, și vă făgăduiesc, pe tagma cavaleriei în care am fost primit, să vă dau satisfacție și răsplată întocmai cum v-o fi voia.

Hangiul îi răspunse la fel de grav:

— Domnule cavaler, n-am nevoie să mă răzbune luminăția-ta de vreo jignire, pentru că mă pricep să mă

răzbun eu singur așa cum îmi place și când îmi vine. Singurul lucru de care am nevoie este să-mi plătească luminăția-ta tot ce-am cheltuit găzduindu-l noaptea asta la han, adică atât paiele și ovăzul celor două dobitoace, cât și paturile și cina.

— Va să zică, aici e han? îi azvârli don Quijote.

— Și încă unul pe cinste! răspunse hangiu.

— Am trăit până-aci în grea înșelare, răspunse don Quijote, căci am crezut cu tot dinadinsul că era un castel, și nu dintre cele mai rele; dar dacă-i adevărat că nu-i castel, ci han, tot ce ai mai bun de făcut, până una-alta, e să mă ierți de plată, căci nu pot încălca rânduiala cavalerilor rătăcitori, despre care știu sigur (fără să fi citit până azi ceva care să mă dezmință) că nu s-a pomenit în vecii vecilor să plătească găzduirea, nici vreun alt lucru prin hanurile la care mâncau, pentru că de drept și în virtutea străvechilor lor privilegii le este datorată bună primire oriunde, ca răsplată pentru ostenele greu de îndurat la care se supun, căutând aventuri zi și noapte, iarna sau vara, de jos și de pe cal, însetoșați și înfometați, răbdând arșițe și geruri, expunându-se vitregiei cerurilor și tuturor neajunsurilor pământeste.

— Și ce am eu cu asta? răspunse hangiu. Plătească-mi-se tot ce mi se datorează, și să le lăsăm pustiei de povești și de mofturi cavaleriești, că mie nu-mi arde decât să mă văd cu bănuții în mână!

— Ești un gușat și-un precupeț de mindire! răspunse don Quijote, care, dând piteni lui Rocinante și ținând prăjina ce-i servea drept lance pusă-n cumpănire, ieși pe poarta hanului, fără să îndrăznească cineva a-l opri.

Așa că, uitând să se mai încredințeze ciacă-l urma și scutierul, merse o bună bucată de drum. Văzând hangiu că pleacă fără să plătească, se apropie de Sancho Panza, ca să-l despăgubească el. Dar acesta zise ca, de vreme ce stăpânul său nu binevoise să plătească, el n-avea să-i dea nici atâta banii, căci, fiind scutier de cavaler rătăcitor, așa

cum era, aceeași rânduială și aceleași scuteli îl priveau și pe el, ca și pe stăpânul său, neavând a plăti nimic pe la hanuri și ospătării.

Se burzului grozav hangiul de una ca asta și-l amenință că, de nu-l plătește, i-o va plăti el, într-un chip care să-l coste. La asta, Sancho răspunse că, pe legea cavaleriei în care fusese armat stăpânul său, n-avea să scoată măcar un firfirc, chiar de-ar fi să-l coste și viața, căci n-avea chef să strice el vechea și buna datină a cavalerilor rătăcitori și nici nu voia să aibă a se plânge de dânsul scutierii ce-aveau să se nască pe lume de-aci încolo, învinuindu-l de încălcarea unui atât de drept privilegiu.

Vru steaua vitregă a nefericitului de Sancho ca printre oamenii ce mâncaseră la han să fie și patru lânari din Segovia *, trei marchitani de pe podul Córdobei² și doi negustori ambulanți din iarmarocul Sevillei³, oameni veseli și cu gânduri bune, mari șolticari și mehenghi, care, îmboldiți parcă toți de același duh, se apropiară deodată de Sancho și-l

1 în original *peraile*, prin metateză de la *pelaire*, «cel ce smulge părul de pe pielea» cuiva; la propriu, «scărmănător de lină». Lânarii din Segovia, ziși și *Ios finos de Segovia*, aveau o foarte tristă reputație: erau numiți *Ios de la carda*, «cei cu scărmănatul», expresie frecventă în romanele argotice, cu caracter picaresc, și făcând în mod vizibil aluzie la faima lor de bătauși.

2 «*El potro de Córdoba*», loc rău famat, ai cărui campioni erau vânzătorii de mărunțișuri *flos agujeros*), intrați în zicalele populare: «*Cordobés, mala res, de una aguja hace tres*» («Cordobez, om de soi rău, dintr-un ac îți face trei»).

3 Bâlcii Sevillei era cel mai de seamă din ținut și se ținea joia, în piața bisericii parohiale «a tuturor sfinților»; obișnuința acestui iarmaroc erau renumiți pentru graba cu care săreau, pentru orice fleac, la bătaie.

dădură jos de pe măgar. Unul din ei aduse de pe

patul gazdei o cergă în care-l azvârliră, apoi ridicară ochii în sus și văzură că tavanul era ceva mai jos decât le trebuia pentru isprava plănuită, așa că hotărâră să iasă în curte, unde n-aveau drept tavan decât cerul, și aici, cu Sancho trântit în pătură, începură a sălta în înaltul cerului și a-și face de joacă cu el așa cum dai câinii în târbacă la lăsata-secului de carne **h**

Strigătele pe care nenorocosul tărbăcit le scotea erau atât de puternice, încât ajunseră la urechile stăpânului său, care, oprindu-se să le asculte cu luare-aminte, crezu mai întâi că îi ieșea în întâmpinare o nouă aventură, până ce își dete limpede seama că nu striga altul decât scutierul său. Și, smuncind frâul calului, se apropie la galop, ca vai de el, de poarta hanului, pe care, găcind-o zăvorâtă, dădu ocol zidurilor ca să vadă dacă nu era vreun loc pe unde să intre; dar n-ajunsesese bine la gardul de zid al curții, care nu era prea înalt, când văzu la ce crud joc era supus scutierul său. Îl văzu înălțându-se și căzând prin văzduhuri cu atâta grație și iuțeală, încât, de i-ar fi îngăduit mânia, mă prind că ar fi râs cu hohote. Încercă să se dea jos de pe cal de-a dreptul pe creasta zidului, dar era atât de frânt și de zdrobit, că nici să descălece nu putu, așa că, de sus, din spinarea calului, începu să le strige celor care-l canoneau pe Sancho atâtea sudalme și blesteme, că e cu neputință să încerce cineva a le scrie; dar asta nu-i făcea pe ei să înceteze cu râsetele și să nu-și ducă mai departe isprava, și nici pe Sancho zburătorul să se lase de văicăreli, amestecate când cu rugăminți, când cu amenințări. Însă toate acestea nu folosiră la nimic, și nici n-aveau cum să folosească, până ce oboseala nu-i sili să-l lase. Îi aduseră măgarul și, urcându-l pe el, îl înveliră cu

1 în Miercurea de cenușă (*Miércoles de ceniza*), la lăsata-secului de carne, era obiceiul să fie dați câinii în târbacă, spre marea bucurie a copiilor, care luau parte, ca și oamenii mari, la acest joc crud, ca o reacție firească față de reculegerea și meditația prescrise de cler creștinilor, ce

trebuiau să simtă tristețea semnificației zilelor pentru care se țineau posturile.

sumanul *, iar milostiva de Maritornes, văzându-l atât de vlăguit, socoti că nu i-ar strica să-i vină într-ajutor cu o oală de apă rece, așa că se duse s-o scoată de-a dreptul din puț, ca să fie și mai proaspătă. Sancho apucă oala și, ducând-o la gură, se pomeni oprit de strigătele stăpânului său, care-i zicea:

— Nu bea din apa aceea, Sancho băiete, n-o bea, că te omoară; uite, am aici preasfântul balsam (și-i arătă ploscuța cu băutură), din care doar o dușcă să tragi, te și faci, fără greș, teafăr-sănătos!

La strigătele acestea, Sancho se întoarce și se uită la el cam chiorâș, răspunzându-i cu altele și mai și:

— Nu cumva ai fi uitat, luminăția-ta, că eu nu-s cavaler? Ori ai chef să mă vezi vărsându-mi mațele câte mi-au mai rămas de-aseară? Păstrează-ți licoarea și lasă-mă-n apele mele pe mine!

Nici nu terminase bine ce-avea de spus, că și începuse a sorbi din ulcior; dar, cum de la prima dușcă văzu că nu era decât apă, nu vru s-o mai tragă pe-a doua, și se rugă de Maritornes să-i aducă vin, ceea ce ea cu dragă inimă și făcu, plătindu-l din banii ei, fiindcă, într-adevăr, umblă vorba despre dânsa că, deși era de teapa de care era, mai avea încă o umbră de virtute creștinească.

Și așa, Sancho, dacă bău, dete călcâie măgarului, și cum i se deschiseră porțile hanului cât erau de largi, ieși de acolo foarte mulțumit că nu plătise nimic și că plecase așa cum avusese de gând, cu toate că asta nu se întâmplase decât pe socoteala chezașilor săi obișnuiți, care-i erau șalele și umerii. Drept este că hangiul se alesese cu desagii lui drept plată pentru ce i se datora, dar Sancho nu băgă de seamă că-i lipseau, scos din fire cum era când plecase. Hangiul vru să zăvorască bine poarta de îndată ce-l văzu afară, dar nu-l lăsară cei care-l dăduseră pe Sancho în târbacă, fiind ei oameni care, chiar dacă ar fi

fost într-adevăr don Quijote dintre cavalerii rătăcitori ai «Mesei rotunde», n-ar fi dat pe el o ceapă degerată.

1 «... *el gabán*» era, pe vremea lui Cervantes, o haină groasă, cu mâneci și cu glugă, cu care se umbla pe drumuri sau la câmp; la oraș se numea *gabán* și o haină de casă de aproape aceeași croială.

Capitolul XVIII

În care se povestesc convorbirile lui Sancho Panza cu stăpânul său, don Qûijote, și alte aventuri, vrednice de-a fi pomenite

Sancho își ajunsese din urmă stăpânul, și era pleoștit și cu inima-n cizme până într-atâta, încât nici nu-și mai putea îmboldi măgarul. Când îl văzu don Quijote așa, îi zise:

— Acuma imam încredințat și mai vârtos, bunul meu Sancho, că, fără nicio îndoială, castelul acela, sau hanul, ce-o fi el, este fermecat; fiindcă cei care și-au făcut atât de crud de șagă cu tine ce puteau fi alt decât duhuri și vedenii de pe ceea lume? Și spun asta cu atât mai hotărât cu cât am văzut că, atunci când stăteam lângă zidurile curții, privind desfășurarea jalnicei tale tragedii, nu mi-a fost cu puțință nici să mă urc pe ele, nici cel puțin să mă dau jos de pe Rocinante, fiindcă de bună seamă că m-au vrăjit; căci altfel, ți-o jur pe credința celei căreia-i aparțin, că de-aș fi putut să mă cocoț pe zid sau să descalec, m-aș fi răzbunat în așa fel, încât să-și aducă aminte mișei și derbedei aceia până-n vecii vecilor de gluma lor, chiar dacă făcând asta aș fi încălcat cu bună știință legile cavaleriei, care, cum ți-am mai spus-o de-atâtea ori, nu îngăduie unui cavaler să ridice mâna împotriva cui nu e cavaler, afară doar dacă o face întru apărarea vieții și persoanei sale, în caz de grabnică și mare nevoie.

— Păi, m-aș fi răzbunat și eu dac-aș fi putut, armat sau nearmat cavaler, dar de unde să pot?! Cu toate astea, îmi dau cu socoteala că cei ce și-au făcut răs de mine nu erau vedenii, nici inși vrăjiți, așa cum zici luminăția-ta, ci oameni în carne și oase, ca și noi, și toți purtau nume

omenești, după câte i-am auzit eu strigându-se când mă dădeau în târbacă, fiindcă pe unul îl chema Pedro Martínez, altuia îi zicea Tenorio Hernández, iar pe hangiu auzii că-l strigau Juan Palomeque Stângaciul; așa că, stăpâne, de n-ai putut sări creasta zidului în curte, nici descăleca de pe cal, asta-ți venea din alte alea, nu din farmece. Iar ceea ce trag eu ca încheiere din toate astea e că soiul de aventuri pe care le căutăm noi cu luminarea au să ne vire până în cele din urmă în atâtea buclucuri, că n-avem să mai știm nici cum ne cheamă! Așa că mai bine și mai cu minte ar fi, după cât mă taie pe mine capul, să facem cale-ntoarsă înspre satul nostru, mai cu seamă că acuma e și timpul secerișului, și să ne vedem de treabă, lăsându-ne păgubași de-a tot umbla după potcoave de cai morți și de-a da din lac în puț și de la moară la râșniță, vorba aia.

— Ce puțin priceput ești, Sancho, răspunse don Quijote „în treburile cavalerești! Taci și ai răbdare, căci va veni ziua când ai să vezi cu ochii tăi ce lucru de cinste este să stăruie pe drumul apucat de noi. Iar de nu-i așa, spune-mi tu, poate fi pe lume mai mare mulțumire, ori se poate asemui vreo plăcere cu aceea de-a fi biruitor într-o bătălie și de a-ți înfrânge vrăjmașul? Niciuna, nu mai încape îndoială!

— Așa o fi, răspunse Sancho, dar de unde vrei să știu eu? Tot ce știu este că, de când ne-am făcut cavaleri rătăcitori, sau, mai bine zis, de când te-ai făcut luminăția (că eu n-am de ce mă număra în rândurile dătătoare de atâtea cinste ale unora ca ei), n-am câștigat niciodată vreo bătălie, afară de aceea cu vizcainul, și chiar din ea te-ai ales măria-ta cu jumătate de ureche și cu jumătate de cască în pagubă; fiindcă de-atunci încoace n-am avut parte decât de bâte și de ciomege, de ghionți și de pumni, mai răbdând eu pe deasupra și zborul cu pătura, pățanie datorită unor fapte vrăjite, asupra cărora nici nu mă pot răzbuna, ca să știu și eu cât de mare-i plăcerea de a-ți birui

vrăjmașul, cum zici măria-ta.

— Asta mă necăjește și pe mine, așa cum trebuie să te necăjească și pe tine, Sancho, răspunse don Quijote; dar de-acî înaintea mă voi îngriji să pun mîna pe vreo spadă, făcută cu atîta meșteșug, încît cel care-o poartă cu sine să se poată socoti la adăpost de orice vrăji, și s-ar prea putea întîmpla să mă dăruiască norocul cu spada lui Amadis, de pe vremea cînd își luase numele de Cavaler al Spadei înflăcărata, care-a fost una din cele mai bune arme ținute vreodată în mină de vreun cavaler pe lumea asta; căci, pe lîngă virtuțile de care ți-am vorbit, era tăioasă ca briciul, și nu se afla pe lume armură, oricît de tare și de vrăjită, care să-i stea împotrivă.

— Apăi, după cît noroc am eu, zise Sancho, chiar de s-o întîmpla așa și de-ai ajunge măria-ta să pui mîna pe asemenea spadă, știi că nu mi-ar sluji la nimic, căci n-ar fi de folos decît celor care-au fost armați cavaleri, ca și balsamul, în vreme ce scutierii descurse-se cum or ști!

— Nu te teme, Sancho, răspunse don Quijote, că cerul va face cum e mai bine în privința ta.

În convorbiri de felul acesta o duceau don Quijote și scutierul său mergînd, cînd don Quijote băgă de seamă că pe-același drum ca și ei venea, dinspre partea dimpotrivă-le, un nor mare și des de praf, și văzîndu-l, se întoarse spre Sancho și-i zise:

— A venit ziua, Sancho, în care se va vedea norocul pe care mi l-a pus deoparte soarta; a venit ziua, repet, în care se va vedea, mai mult decît în oricare alta, vrednicia brațului meu, ziua în care voi săvârși isprăvi ce-au să rămîna scrise în cartea faimei pentru toate veacurile viitoare. Vezi, Sancho, norul acela de praf care se ridică acolo? Află că vîrtejul acesta e stîrnit de-o armată uriașă, alcătuită din felurite ginți, cu neputință de numărat, care vine asupra-ne.

— Dacă-i vorba de-așa, apoi trebuie să fie două, zise Sancho, pentru că dinspre partea cealaltă se ridică, la fel,

alt vârtej de praf.

Don Quijote se întoarse să se uite, și văzu că era adevărul adevărat. Bucurându-se el peste măsură, își zise că, fără nicio îndoială, erau două armate care veneau să se înfrunte și să-și măsoare puterile în mijlocul acelei câmpii întinse, fiindcă în fiecare ceas din zi și-n fiecă clipă mintea îi era plină de aiureli despre bătălii, vrăji, aventuri, drăgostiri și provocări la duel, așa cum povestesc cărțile de cavalerie, iar tot ce spunea, gândea și făcea era pornit înspre asemenea lucruri. Dar norul de praf pe care-l văzuse îl stârneau două turme mari de oi și de berbeci, care veneau pe același drum din două părți opuse, și care, de atâta prăfăraie, nu erau de văzut decât ajunse la doi pași; iar don Quijote o ținea întruna, cu atâta dârzenie, că erau armate, încât lui Sancho mai că-i veni să creadă și zise:

— Stăpâne, păi noi, în împrejurarea asta, ce-avem de făcut?

— Ce? răspunse don Quijote. Să-i sprijinim și să-i ajutăm pe cei slabi, care au mai multă nevoie. Și află, Sancho, că armata asta care vine drept spre noi o comandă și călăuzește marele împărat Alifanfaron *, stăpân al mării insule Trapobana 2; iar astălaltă, care vine din spatele meu, e oastea vrăjmașului său, regele garamanților, Pentapolin, cel cu mâneca suflecată, numit așa pentru că se azvârle în bătălii totdeauna cu brațul drept gol.

— Dar pentru ce se au așa de rău între ei acești doi domnitori? întrebă Sancho.

— Se au rău, răspunse don Quijote, pentru că acest Alifanfaron e un păgân furios, care s-a îndrăgostit de fiica lui Pentapolin, una din cele mai frumoase și mai pline de nuri domnițe din ziua de azi, și pentru că ea e creștină, și tatăl său nu vrea s-o dea după un rege păgân dacă acesta nu se leapădă mai întâi de legea profetului său mincinos, Mahomed, și nu se întoarce către dreapta credință.

— Pe barba mea dacă nu face foarte bine Pentapolin,

zise Sancho, și jur c-am să-l ajut cât oi putea!

— Făcând așa, nu faci decât ceea ce ești dator, Sancho, răspunse don Quijote, căci, ca să iei parte la asemenea bătălie, nu se cere să fi fost armat cavaler.

— Pricep și asta, răspunse Sancho, dar unde am putea lăsa măgarul, ca să fim siguri că-l vom găsi după ce-o trece viforul? Fiindcă să te-nvălmășești în asemenea vâjâială călare pe așa bidiviu, nu cred să fie obiceiul până-n ziua de azi!

1 Nume născocit, contras din frecventul Alf, dat în genere de către spanioli maurilor al căror nume nu-l cunoșteau, și «fanfaron», lăudăros, ca și Caraculiambro, Pentapolin și Malendrino, nume ridicole, inventate de Cervantes pentru hazul episodului.

2 Trapobana, metateză pentru Taprobana, numele antic al insulei Ceylon.

— Asta-i drept, zise don Quijote; tot ce poți face este să-l lași la voia întâmplării, ori că s-o pierde, ori că nu, fiindcă avem să ne alegem cu atâția cai după ce-om ieși biruitori, că și Rocinante s-ar prea putea să se vadă schimbat cu altul! Dar fii cu luare-aminte și deschide ochii, căci am de gând să-ți dau seamă de cavalerii cei mai vrednici care s-apropie cu cele două oștiri; și, ca să-i vezi mai bine și să-i ai în minte, să ne retragem pe dâmbul de colo, de unde ne-om putea uita ca-n palmă la cele două armate.

Așa și făcură, și se suiră pe o colină, de unde ar fi putut vedea bine cele două turme - care lui don Quijote i se păreau oștiri - dacă norii de praf stârniți nu le-ar fi tulburat vederea, orbindu-i. Dar, în ciuda acestui fapt, văzând în închipuire tot ce nu vedea și nici nu era, don Quijote începu să spună cu glas ridicat:

— Cavalerul pe care-l vezi aici, cu armură galbenă, care are pe scut un leu încoronat închinându-se la picioarele unei domnițe, este viteazul Laurcalco, senior al Podului de Argint; celălalt, cu armura înflorită de aur, care

are pe scut trei coroane argintii pe câmp de azur, este temutul Micocolembu, mare duce de Quirocia; celălalt, cu brațe gigantice, care stă de-a dreapta lui, e neînfricatul Brandabarbarân de Boliche, senior al celor trei Arabii, care vine înzăuat în piele de șarpe și are drept scut o poartă care, după câte merge vorba, e un canat de la ușa templului dăruit de Samson, atunci când, cu prețul vieții sale, s-a răzbunat pe vrăjmași, întoarce-ți acum ochii în cealaltă parte și vei vedea înaintea și-n fruntea cesteilalte oștiri pe veșnic biruitorul și nicicând biruitul Timonei de Carcajona, principe al Noii Viscaya, care vine acoperit de arme împărțite în sferturi albastre, verzi, albe și violete și are pe scut o pisică de aur, pe un câmp roșcat ca blana leilor, și o deviză care sună: «Mi-au», ceea ce este începutul numelui doamnei sale, neasemuita, pe cât se zice, Miaulina, fiica ducelui Alfeñiquen del Algárbe; celălalt, care împovărează și face să se îndoie șalele acelei puternice iepe, cel care poartă arme ca zăpada de albe și scut alb fără de nicio stemă, e un cavaler nou, francez de neam, numit Pierres Papin 19 senior al baronatului de Utrique. Celălalt, care bate cu călcâiele împintenate coastele ușoarei și parcă zugrăvitei lui zebre și poartă armării cu clopoței de smalt de azur 2, e puternicul duce de Nerbia, Espar - tafileardo al Codrului3, care are ca emblemă, pe scut, un sparanghel, cu o deviză în limba spaniolă care sună: «*Rastrea mi suerte*» 4.

Și stete în chipul acesta să înșire mulțime de cavaleri, dintr-un escadron și din celălalt, așa cum și-i închipuia, dându-le tuturor, pe loc, arme, culori, embleme și devize, scoase din închipuirile nemaipomenitei lui sminteli. Și, fără să se oprească o clipă, zicea într-una:

— Oștirea asta din fața noastră e alcătuită din oameni de toate neamurile; uite-i pe cei care beau apele dulci ale faimosului fluviu Xanthosă; colo sunt muntenii care bat câmpiile masiliene6, apoi cei care cern pulberea mărunță de aur din Arabia ferică; dincolo, cei care se

bucură de vestitele și răcoroasele maluri ale limpedelui Termodonte 7, cei care fac să sângere prin multe și felurite căi Pactolul de aur 8; numizii, care făgăduiesc și nu se țin de cuvânt; perșii, vestiți prin arcurile și săgețile lor; părții și mezii, care se luptă

1 Numele unui francez care, în ultimele decenii ale veacului al XVI-lea, își deschisese la Sevilla o tarabă pentru vânzarea cărților de joc.

2 *Veros*, în heraldică, înseamnă «smalțurile care acoperă scutul, în formă de mici clopote, unele de argint și altele azurii, puse în așa fel încât să vină gură în gură».

8 «*Esparta filar de del Bosque*» înseamnă, de fapt «sparanghel de pădure» și e o nouă dovadă de ingeniozitatea invenției onomastice groțești a lui Cervantes. Enumerarea amănunțită a luptătorilor, cu nume și porecle pompoase s-ar putea să fie făcută aici de către Cervantes spre a-și bate joc de Lope de Vega, care, în Cartea a III-a a *Arcadie* face uz de asemenea sonore și sforăitoare prezentări de războinici.

4 «*Rastrea mi suerte*»: urmează-mi soarta.

5 Râu care curgea prin Troia, cântat de Homer în *Iliada* și de Virgiliu în *Eneida*.

6 «... *câmpiile masiliene*» (*masilicos*) de la *másilos*, numele dat în epocă unor populații africane.

7 Râu din Capadocia, pomenit de Virgiliu în *Eneida*, pe malurile căruia legenda situează țara Amazoanelor.

8 Mic râu în Lydia, bogat în nisipuri aurifere.

din fugă; arabii, nomazi; sciții, pe cât de cruzi, pe atât de albi; etiopienii, negri, cu buzele străpunse, și alte nenumărate neamuri, ale căror chipuri le știu și le văd, cu toate că nu mi le-amintesc pe nume. În cealaltă oștire vin cei care beau undele de cleștar ale râului Betis *, cel străjuit de măslini, dimpreună cu cei ce-și curăță și-și limpezesc fețele în licoarea veșnic bogatului și auritului Tajo 2; cei care se bucură de apele rodnice ale dumnezeiescului Genii3; cei care bat câmpurile tarteziene

4, cu pășunile lor îmbelșugate; cei care se veselesc ca pe câmpiile elizeene în luncile Xeresului 5; cei din La Mancha, bogați și încoronați cu spice aurii; cei turnați în fier, străvechi relicve ale sângelui got 6; cei ce se scaldă în Pisuerga 7, râu vestit prin blândețea cursului său; cei care-și pasc turmele pe întinsele pășuni ale întortocheatului Guadiana 8, devenit faimos prin cursul lui subpământean; cei care tremură de frig în pădurosul Pirineu 9 și sub nămeții albi ai înaltului Apenin; în sfârșit, toți câți îi cuprinde Europa în sânul ei.

1 «... *el olivífero Betis*»: epitet pe care îl dă Cervantes fluviului acestuia din Bețica (numele roman al Andaluziei) – Guadalquivirul; scriitorul spaniol dovedește, prin aceasta, că citise epigrama lui Martial în care se află versul: «*Betis olivífera*».

2 Numit astfel din aceleași pricini ca și Pactolul.

8 Râu andaluz, cu malurile înflorite, care curge prin ținuturi vestite prin rodnicia lor.

4 Pare să fie o referire la câmpiile din Tarifa, numită de locuitorii anticei Bețica: Tarte se.

6 Aceste *campos elíseos* se aflau, în credința populară a spaniolilor, prin apropierea orașului Jeres (Xeres), credință care-și are rădăcina în confuzia dintre numele unui râu local, Guadalete, cu râul mitic al uitării, Lethe, ce înconjură câmpiile elizee.

8 *Vestidos de hierro* (îmbrăcați în fier), aluzie la minele de fier din Biscaya.

7 Râu în Spania.

8 Râu care formează la sfârșitul cursului său granița dintre Spania și Portugalia; despre albia lui subterană se va mai vorbi și în paginile următoare. Este, de fapt, un nume propriu provenit dintr-un substantiv comun arab; *guadiana* înseamnă, în maură, râu.

9 «... *eí silvoso Pirineo*» (de la latinescul: *silva*; în spaniolă: *selva*): adjectiv care a pus în încurcătură comentatorii, unii dintre ei, ca, de pildă, Pellicer, socotind

că e vorba de «șuierătorul Pirineu» (de la *silber*, a fluieraaluzie la vânturile furtunoase din munți.

Doamne-Dumnezeule, câte provincii n-a înșirat, câte nații n-a numit, dând fiecăreia, cu o repeziciune vrednică de uimire, attributele cuvenite, absorbit cu totul și îmbibat de ceea ce citise în hârtoagele lui mincinoase! Sancho rămăsese cu gura căscată, sorbindu-i cuvintele, fără să spună nici «pâs» și doar dacă din când în când mai întorcea capul, ca să vadă dacă se zăresc cumva cavalerii și uriașii de care tot vorbea stăpânul său; și cum nu-i putu descoperi pe niciunul, în cele din urmă zise:

— Să mă ia mama dracului, stăpâne, că din câți înșiri luminăția-ta, nu se ivește om, uriaș ori cavaler, cât vezi cu ochii, sau cel puțin nu-i văd eu, cine știe! O fi tot din pricina vrăjilor, poate, ca și nălucile de astă-noapte.

— Cum poți spune una ca asta? se minună don Quijote. N-auzi nechezatul cailor, trâmbițele, răpăitul tobelor?

— N-aud nimic alt, răspunse Sancho, decât o groază de behăituri de oi și de berbeci.

Așa și era, căci cele două turme ajunseseră aproape de ei.

— Frica te face, Sancho, să nu vezi și să n-auzi ca oamenii, zise don Quijote, căci una din urmările fricii e și tulburarea simțurilor, care face ca lucrurile să-ți apară altfel de cum sunt; dar dacă te temi până într-atâta, trage-te mai la o parte și lasă-mă singur, căci singur eu, și-s de ajuns să fac ca biruința să fie de partea celui căruia i-aș da sprijinul meu!

Zicând acestea, își înfipse pintenii în coastele lui Rocinante și, cu lancea lăsată pentru atac, coborî dâmbul ca fulgerul. Degeaba strigă Sancho după el:

— Întoarce-te, măria-ta, señor don Quijote, că mă jur pe toți dumnezeii că nu-s decât mânzări și berbeci cei cu care vrei să te măsoari! Întoarce-te, păcatele mele și-ale tatii care m-a făcut! Ce ți-a cășunat? Ia seama că nu-s nici

uriași și nici cavaleri, nici pisici, nici armuri, nici scuturi înjumătățite ori întregi, nici smalturi cu zurgălăi de azur, nici mama dracului! Ce te-a apucat, păcatele mele, bată-mă Dumnezeu să mă bată?!

Puțin îi păsa lui don Quijote de toate astea, așa că nu se întoarce, ci alergă înainte, zbierând cât îl ținea gura:

— Haide, cavaleri, voi, care slujiți și luptați sub steagul viteazului împărat Pentapolin, cel cu mâneca suflecată, urmați-mă toți, și veți vedea ce lesne vă dăruiesc biruința asupra vrăjmașului Alifanfaron din Trapobana!

Spunând acestea, intră în mijlocul escadronului de oi și începu să le ia în sulită cu atâta foc și furie, de parcă și-ar fi tras cu adevărat vrăjmașii de moarte în țeapă. Ciobanii și bacii care veneau cu turma prinseră a striga la el să nu facă una ca asta. Dar văzând că nu slujește la nimic, începură să-și descingă praștiile de la brâu și să-i salute urechile cu bolovani cât pumnul. Pe don Quijote nici capul nu-l durea de bolovani, ci, dimpotrivă, alergând valvârtej încoace și-ncolo, rostea:

— Unde ești, trufașule Alifanfaron? Fă-te-ncca, că nu-s decât eu, un cavaler singur, care vrea să-și încerce cu tine puterile în luptă dreaptă și să-ți pună capăt zilelor pentru necazul pe care-l faci viteazului Pentapolin Garamantul 1!

În vremea asta îl ajunse o piatră de râu și, izbindu-l într-o râlă, îi îngropă două coaste în trup. Văzându-se el lovit în așa hal, nu mai avu nicio îndoială că era mort sau măcar greu rănit și, amintindu-și de balsam, scoase plosca, o duse la gură și începu a-și turna licoarea pe gât; dar până să apuce a înghiți cât i se părea lui că era de ajuns, îl mai nimeri o nestemată 2, care-l lovi la mână și izbi plosca în plin, făcându-i-o zob și zburându-i trei-patru dinți și măsele din gură, pe lângă că-i ciocănisese ca vai de ele degetele de la mână. Așa grozave izbituri fuseseră și cea dintâi și cea de-a doua, încât îl doborâra pe bietul cavaler de pe cal. Ciobanii se apropiară de el și-și închipuiră că-l

omorâseră, așa că își adunară în graba mare turma, luară în spinare oile moarte.

1 După comentariul lui Clemencin, numele lui Pentapolin Garamantul este contras din două nume diferite, care apar în cupletele poetului castilian Juan de Mena, prețuit de Cervantes.

2 în original: «*almendra*», adică pîcsf de cristal șlefuit în fațete, cu care se împodobeau candelabrele, și orice alte lămpi mari pentru tavane. Metafora scontează efectul hazliu, căci pietrele care-l loveau pe don Quijote numai fine sau prețioase și frumos șlefuite nu puteau fi.

care erau mai bine de șapte, și, fără să mai stea să se-ncurce, porniră la drum.

Sancho rămăsese tot timpul pe dîmb, uitându-se la nebuniile pe care le săvârșea stăpînul său, și-și smulgea barba, blestemînd ceasul și locul în care-i fusese ursit de soartă să-l cunoască; dar, văzându-l căzut la pămînt, mai ales că păstorii își luaseră tălpășița, veni spre el, coborînd pe coastă în jos, și-l găsi ca vai de capul lui, cu toate că nu-și pierduse cunoștința. Îi zise deci:

— Nu ți-am spus eu, seînor don Quijote, să te întorci din drum, fiindcă ce voiai măria-ta să ataci nu erau oștiri, ci turme de berbeci?!

— Uite cum poate preschimba și spulbera în vînt lucrurile hoțomanul acela de mag, vrăjmașul meu! Află, Sancho, că nu-i nimic mai ușor pentru de-alde ăștia decît să ne facă să părem ceea ce vor ei; iar vicleanul ăsta care ne persecută, pizmaș de gloria pe care vedea că o voi dobîndi în bătălie, a preschimbat escadroanele vrăjmașilor în turme de or De nu mă crezi, Sancho, fă și tu ceva, pe viața mea, ca să-ți vii în fire și să vezi cît adevăr e în ceea ce-ți spun eu: încalecă pe măgar și urmărește-i binișor, și numai ce-ai să vezi cum, de îndată ce s-or depărta nițeluș de-aici, se vor întoarce în forma lor dintâi și, încetînd să mai fie berbeci, se vor preface la loc în oameni ca toți oamenii, așa cum ți i-am zugrăvit eu adineauri. Dar mai

bine nu pleca acum, căci am nevoie de sprijinul și ajutorul tău. Dă-te mai lângă mine și uită-te: câte măsele și câți dinți îmi lipsesc? Că mi se pare că nu mi-a mai rămas niciunul în gură!

Sancho se dădu atât de aproape, încât numai cât nu-și vârî ochii în gâtulejul lui, și asta se întâmpla în vreme ce balsamul își făcea lucrarea în stomacul lui don Quijote. Și chiar în clipa când Sancho prinse a-i cerceta măselele, țâșniră din rănit, mai vijelios decât dintr-o flintă, toate câte le avea în stomac, azvârlite de-a valma în barba milostivului scutier.

— Maică Precistă Marie! strigă Sancho. Ce-o mai fi și asta pe capul meu? Nu mai încape nicio îndoială, sărmanul păcătos e rănit de moarte dacă varsă sânge pe gură.

Dar cercetând el mai cu de-amănuntul, băgă de seamă, după culoare, gust și miros, că nu era sânge, ci balsam din plosca din care-l văzuse bând; și așa de mare-i fu scârba, încât, întorcându-i-se și lui stomacul pe dos, își vărsă mațele chiar în nasul stăpânului său, așa că rămaseră amândoi împodobiți cu toate comorile lumii.

Sancho dădu fuga la măgar, să scoată din desagi ce-i trebuia ca să-l curețe și să-l oblojească pe stăpănu-său, și cum nu și-i află, numai cât nu-și pierdu mințile. Începu din nou să blesteme și hotărî, în fundul inimii sale, să-și lase în plata Domnului stăpânul și să se întoarcă la ogorul lui, chiar de-ar fi fost să-și piardă simbria pentru cât îl slujise și nădejdea de-a mai cârmui vreodată insula făgăduită, în vremea asta, don Quijote se ridică și, cu mâna stângă la gură, pentru că tot îi mai cădea câte o măsea, apucă cu cealaltă mână frâul lui Rocinante, care nu se clintise tot timpul de lângă stăpânul său (atât era de credincios și de bun servitor), și se apropie de locul unde îi era scutierul, care stătea cu pieptul lipit de măgar și cu capul rezemat de mână, ca un om dus pe gânduri.

Văzându-l don Quijote așa cum era, amărât ca vai de el, îi zise:

— Află, Sancho, că omul nu-i mai presus de alți oameni dacă nu face mai mult decât alți oameni: toate viforele astea pe care le întâmpinăm nu-s decât semne că nu-i mult până să se facă vreme bună pentru noi și să ne iasă bine toate, căci răul, ca și binele, n-are cum țină o veșnicie, și de-aici se poate trage încheierea că, dacă am dus-o atâta vreme rău, binele nu-i departe; așa că nu trebuie să-ți faci inimă rea de câte nefericiri cad pe capul meu, de vreme ce ție nu ți-e dat să ai parte de ele.

— Cum așa, nu mi-e dat? sări Sancho. Dar cel dat în târbacă, ieri, era cumva altul decât feciorul lui taică-meu? Iar desagii pe care-i găsesc astăzi lipsă, cu toate lucrurile mele, ai altcuiva or fi fiind, nu ai mei?

— Cum, îți lipsesc desagii, Sancho? se miră don Quijote.

— Sigur că-mi lipsesc, răspunse Sancho.

— Păi, atunci n-avem ce mânca pe ziua de astăzi! zise don Quijote.

— Așa ar fi, răspunse Sancho, dacă nu s-ar găsi pe câmp ierburi pe care luminația-ta zici că le cunoști și cu care obișnuiesc să înlocuiască asemenea lipsuri nenorociții de cavaleri rătăcitori, cum ești măria-ta.

— Cu toate astea, spuse don Quijote, cred că acuma aş pune mai bucuros în gură un codru de pâine sau vreo lipie și două-trei cozi de scrumbie decât toate ierburile pe care le descrie Dioscorides, chiar de-ar fi să fie el comentat de doctorul Laguna 11 Dar ce să-i faci, Sancho bunule! Urcă-te pe măgar și vino după mine, căci Dumnezeu, care are grijă de toate, n-are să ne uite, mai cu seamă pe noi, care-l slujim cât putem, căci el nu uită nici gângăniile văzduhului, nici viermișorii pământului, nici mormolocii apelor, și-i atât de milostiv, încât încălzește, cu soarele lui, și pe cei buni și pe cei răi, și trimite ploaie și celor drepti și celor nelegiuți.

— Ai fi fost mai bun măria-ta, continuă Sancho, dacă te făceai predicator, decât așa, cavaler rătăcitor cum ești.

— De toate știau și de toate trebuie să știe cavalerii rătăcitori, Sancho, zise don Quijote, fiindcă s-au aflat în trecutele veacuri cavaleri rătăcitori ce poposeau să țină predici ori să propovăduiască în plin câmp, lângă drumul mare, de parcă ar fi fost licențiați ai Universității din Paris; de unde putem trage încheierea că lancea n-a bontit niciodată peana, și nici peana, lancea.

— Bine, dacă așa stau lucrurile! Fie așa cum spui măria-ta, răspunse Sancho. Numai să plecăm odată de-aicea și să ne găsim loc de mas peste noapte, dea Domnul să fie undeva unde nu sunt nici cergi, nici de ăia de te dau în târbacă, nici năluci, nici mauri fermecați, că dacă o fi să dau iar de ei, zău că las naibii și buceaua, și ipingeaua!

1 Doctorul Andrés de Laguna, traducătorul spaniol al tratatelor antice grecești despre otrăvurile mortale, ca tratatul lui Dioscorides, pe care îl și adnotează cu competență.

— Roagă-te lui Dumnezeu, fiule, spuse don Quijote, și călăuzește-ne tu, pe unde ți-o plăcea, că de data asta vreau să las la alegerea ta masul peste noapte. Dar ia dă mina încoace și pipăie-mă cu degetul, ca să vezi câți dinți și câte măsele-mi lipsesc, aici, pe partea dreaptă, la falca de sus, căci acolo mă doare mai tare.

Sancho îi vârî degetele în gură și, pipăindu-l, îi zise:

— Câte măsele avea măria-ta în partea asta?

— Patru, răspunse don Quijote, afară de măseaua de minte, toate întregi și zdravene!

— Bagă de seamă bine, măria-ta, la ce spui, răspunse Sancho.

— Patru zic, dacă nu cumva chiar cinci, răspunse don Quijote. Pentru că, de când mă știu pe lume, nu mi-a scos nimeni niciodată dinte ori măsea din gură, nici nu mi-a căzut vreuna, nici nu s-a stricat, mâncată de carii sau de troahnă.

— Apăi, în partea asta de jos, zise Sancho, măria-ta n-ai mai mult de două măsele și jumătate; iar în cea de sus n-

ai nici jumătate, nici măsea întreagă, că toată falca ți-e rasă ca-n palmă.

— Nenorocitul de mine, spuse don Quijote, auzind jalnicele vești pe care i le da scutierul, că mai degrabă mi-ar fi smuls un braț, dacă nu era cel ce mânuiește spada! Fiindcă trebuie să înțelegi, Sancho, că gura fără măsele e ca moara fără de pietre, și un dinte e mult mai de preț decât un diamant; dar la asta suntem supuși noi, cei care ținem la dreapta rânduială a cavaleriei. Încalecă, prietene, și călăuzește-mă, că te voi urma cât ți-o plăcea de repede.

Așa făcu Sancho, și-o porni înspre partea unde i se părea că poate găsi adăpost, fără să se depărteze de drumul mare, care tăia drept pe-acolo. Și mergând ei încet-încet, căci durerea din falcă nu-i dădea lui don Quijote răgaz, și nici chef n-avea să meargă mai repede, vru Sancho să-l mai înveselească, povestindu-i câte ceva și vorbind cu el, și între altele multe câte-i spuse, îi spuse și ceea ce se va vedea în capitolul următor.

Capitolul XIX

Despre înțeleptele gânduri pe care Sancho le-a împărtășit stăpânului său și despre aventura lor cu un răposat, împreună cu alte neobișnuite întâmplări

— Pare-mi-se, stăpâne, că toate nenorocirile care-au căzut pe capul nostru zilele astea au fost fără îndoială pedeapsa păcatului săvârșit de luminăția-ta împotriva tagmei cavaleriești a măriei-tale atunci când nu ți-ai ținut jurământul rostit, anume de-a nu mai mânca pâine de pe fețe de masă albe, nici de-a te mai desfăta cu regina, nici tot ce vine după asta, lucruri pe care luminăția-ta ai jurat să le împlinești până în ziua 1 când ai pune mâna pe coiful acela al lui Malandrino 2, ori cum i-o fi zicând maurului, că nu mi-l mai aduc bine aminte.

— Multă dreptate ai, Sancho, zise don Quijote. Dar să nu-ți mint, îmi pierise cu totul din cap; și, într-adevăr, poți să fii sigur că pentru vina de-a nu-mi fi adus la vreme aminte să-mi țin jurământul, ți s-a întâmplat și ție istoria

cu târbaca; dar am de gând să-mi dreg greșeala, căci sunt în rânduiala cavaleriei feluri și chipuri de-a drege lucrurile, și în orice prilejuri.

— Păi ce, am jurat eu ceva, la o adică? răspunse Sancho.

— Ce-are a face că n-ai jurat, spuse don Quijote; destul că, după părerea mea, nu ești prea departe de-a fi părtaș la faptă 3, așa că fie c-o fi, fie că n-o fi, nu-i rău să ne îngrijim de leac!

1 Clemencia a atras atenția asupra acestei inadvertențe a lui Cervantes, care uită că don Quijote nu pusese niciun termen jurământului făcut după bătălia cu vizcainul, nici nu arătase că-l va rupe făcând vreo altă ispravă.

2 Nume corupt de Sancho din «Mambrino», prin asimilare cu un substantiv comun ce desemnează un om de nimic sau un răufăcător.

8 În original «... *no estás muy seguro de participantes*»: frază ce arată în scrisul lui Cervantes reminiscențele stilului de cancelarie, folosit aici cu tâlc satiric: este extras din acele «*bulas de composición*» – circulare pe care le dădea comisarul general al «Cruzadei», în atenția celor ce tănuiesc și acoperă bunurile furate, sau bunurile ai căror stăpâni sunt necunoscuți, și a celor ce, având de-a face cu excomunicații, își pot atrage și ei pedeapsa excomunicării. Cervantes le cunoștea din experiență proprie, ca unul asupra căruia căzuse afurisenia excomunicării din sânul bisericii din pricina griului rechiziționat din averile mănăstirești.

— Păi, dacă-i așa, zise Sancho, bagă de seamă măria-ta să nu-ți mai uiți și de asta, așa cum ți-ai uitat de jurământ, căci cine știe, le-o mai veni chef stafilor să suguiască cu mine și altă dată, și chiar și cu înălțimea-ta, de te-or vedea stăruind atâta în greșeală.

În asemenea schimburi de cuvinte și-n altele de

același fel îi găsi noaptea la mijlocul drumului, fără să aibă unde se adăposti până a doua zi dimineată; și ceea ce era mai rău în toată treaba asta era că mureau de foame, pentru că, odată cu desagii, le zburase și toată merindea și cămara. Și, ca să pună vârf nenorocirii acesteia, li se mai întâmplă și o aventură care, fără niciun fel de tertip, merită pe drept cuvânt numele de aventură.

Se întâmplă ca noaptea să fie destul de întunecată; cu toate acestea, ei mergeau înainte, căci Sancho era încredințat că, de vreme ce șleahul acela era chiar drumul mare, la o leghe, două de-acolo aveau să găsească, de bună seamă, la marginea lui, vreun han. Mergând ei deci așa, prin bezna nopții, scutierul mort de foame și stăpânul cu mare poftă de mâncare, văzură că, tot pe drumul pe care umblau, veneau spre ei o sumedenie de lumini, care păreau stele mișcătoare, nu alta. Pe Sancho îl trecură fiorii văzându-le, și nici lui don Quijote nu-i prea veni la îndemână. Trase unul de căpăstrul măgarului și celălalt de frâul mârtoagei și stătură locului, uitându-se cu luare-aminte, să vadă despre ce putea fi vorba; și băgară de seamă că luminile mergeau, apropiindu-se de ei, și cu cât veneau mai aproape, cu atât păreau mai mari, ceea ce văzând Sancho, începu să tremure de parcă băuse argint-viu, iar lui don Quijote i se făcu părul măciucă. Dar, făcându-și singur curaj, rosti:

— Asta, fără îndoială, trebuie să fie vreo aventură nemaipomenit de grozavă și de primejdioasă, Sancho, în care va trebui să-mi arăt toată vrednicia și vitejia.

— Vai de păcatele mele, răspunse Sancho, dacă o fi cumva și aventura asta tot cu stafii, așa cum pare! Unde naiba să se mai găsească în trupul meu atâtea coaste care s-o poată îndura?

— Oricât or fi ele de stafii, zise don Quijote, nu le voi îngădui eu să se atingă măcar de-un fir de păr de-al tău, fie el și părul sumanului ce-l porți; căci, dacă și-au făcut răs de tine data trecută, asta s-a întâmplat din pricină că n-am

putut sări peste zidul curții; dar acuma suntem în câmp deschis, unde pot învărti spada după cum îmi place.

— Dar dacă te-or ferma și te-or înțepeni iar, cum au făcut data trecută, îl întâmpină Sancho, ce folos că suntem sau nu suntem în câmp deschis?

— Cu toate acestea, îi întoarce don Quijote vorba, te rog, Sancho, să fii ceva mai tare de înger, că din ce-ai să vezi ai să înțelegi numaidecât cât de tare sunt eu.

— Oi fi și tare de înger dac-o vrea Dumnezeu! răspunse Sancho.

Și dându-se amândoi la marginea drumului, începură să cerceteze din nou, cu luare-aminte, ce putea fi cu luminile acelea mișcătoare; și nu peste multă vreme descoperiră o mulțime de oameni în cămăși albe¹, la înfricoșătoarea vedere a căroră lui Sancho Panza i se scoborî cu totul inima-n cizme și începură a-i clănțăni dinții, de parcă-l scuturau frigurile; iar clănțănitul dinților și tremuriciul îi sporiră și mai mult când văzură limpede ce era f căci zăriră ca la vreo douăzeci de oameni în cămașă, toți călări, cu torțe aprinse în mâini, pe urma căroră venea o lectică cernită cu zăbranic negru, iar după ea, alți șase oameni călări, îndoliați din cap și până la copitele catârilor, căci se vedea cale de-o poștă că nu puteau fi cai, după cât de molău păseau. Drumeții în cămăși albe mergeau murmurând ceva ca pentru ei, cu glas scăzut și tânguitor. Asemenea vedenie ciudată, la așa ceas târziu al nopții și în asemenea pustietăți, era de ajuns să-l vîre în sperieți pe Sancho, ba chiar și pe stăpânul său. Și așa s-ar fi și întâmplat de n-ar fi fost vorba de don Quijote.

1 în original *encamisados*, cum se numeau cei ce luau parte la o *encamisada*, atac nocturn dat pe neașteptate împotriva inamicilor, în timpul căruia, pentru a se distinge între ei, atacatorii își puneau, peste armuri, un soi de cămăși albe, vizibile noaptea. Se mai numea *encamisada* și o petrecere nocturnă, cu caval, cadă și întreceri.

căci chiar când Sancho lăsase deoparte și curaj și tot,

stăpânului său i se întâmplă întocmai de-a-ndoaselea, fiindcă în clipa aceea îi veni deodată în minte că nu putea fi vorba de altceva decât de vreo aventură de prin cărțile lui. Își închipui că lectica aceea era o năsalie, pe care trebuie să fi fost dus, mort sau rănit de moarte, vreun cavaler, a cărui ucidere doar el singur era în stare s-o răzbune; și, fără să mai stea să piardă vremea, întinse lancea pe lângă oblânc, se înfipse bine în scări și se proțăpi în mijlocul drumului, dârz și hotărât să taie calea pelerinilor în cămași albe, care n-aveau cum trece prin altă parte. Iar când îi văzu la doi pași, ridică glasul și rosti:

— Stați pe loc, cavaleri ori ce veți fi fiind, și dați-mi socoteală cine sunteți, de unde veniți, încotro vă duceți și ce cărați acolo, pe targă! Căci, după toate semnele, ori ați făcut vreo nelegiuire, ori ați avut de îndurat vreuna, așa că se cuvine și e chiar nevoie ca eu s-o știu, fie pentru a vă pedepsi pentru răul săvârșit, fie pentru a vă răzbuna de strâmbătatea îndurată.

— Suntem grăbiți, răspunse unul dintre cei cu cămașă albă, și hanul e departe, așa că nu ne putem opri să-ți dăm socoteală de-atâtea câte ceri.

Și dând pinteni catârului, trecu mai departe.

Se necăji grozav don Quijote de răspunsul acesta și, apucând catârul de frâu, spuse:

— Oprește-te și învață să fi mai cuviincios! Dă-mi socoteală de ceea ce ți-am cerut, că de nu, o s-aveți de-a face cu mine.

Catârul era năvălaș, și, luat de frâu, se sperie așa de tare încât sări în două picioare și-și trânti călărețul la pământ. O slugă, care mergea pe jos, văzându-l pe cel în cămașă albă căzând, prinse a-l sudui pe don Quijote, care, apucat de furii, fără să mai aștepte altceva, întinse lancea pe lângă oblânc și se năpusti asupra unuia dintre cei îndoliați, rănindu-l grav și doborându-l la pământ; apoi, întorcându-se către ceilalți, era lucru vrednic de văzut cu ce repeziciune îi ataca și-i dădea de-a berbeleacul, încât

parcă într-o clipă îi crescuseră aripi lui Rocinante, nu alta, după cât de ușurel și de mândru se învârtea.

Toți cei îmbrăcați în cămăși albe erau oameni sfioși și neînarmați, așa că spălară puțină cât ai clipi și începură a fugi pe câmp, cu torțele aprinse în mână, încât păreau niște mascați din cei ce se văd în nopțile de carnaval sau de sărbătoare, nu altceva. Îndoliații, înfășurați și înfוליți în fustele lor negre și-n sutane, n-aveau libertate de mișcare, așa că don Quijote putu să-i ciomăgească în voie pe toți și să-i scoată din luptă ca vai de capul lor, fiindcă toți credeau că nu era om, ci diavol din Tartar, care le ieșea înaintea ca să le fure leșul pe care-l duceau pe năsalie.

Toate astea le privea Sancho, minunându-se cu câtă înfocare se luptă stăpânul său și spunându-și în sine: «Nu mai încape îndoială, stăpânul ăsta al meu e chiar așa de viteaz și de vrednic cum spune el!»

O faclă rămăsese arzând pe jos, alături de cel dintâi căzut, pe care-l trântise catârul, și la lumina ei îl putu vedea pe don Quijote, care se apropie numaidecât de dânsul și-i vârî țeapa lănciei sub nas, spunându-i să se dea prins, că de nu, îi pune capăt zilelor. La asta cel căzut răspunse:

— Sunt eu destul de prins și-așa, că nu mă pot mișca, fiindcă am un picior rupt. Așa că te rog pe luminăția-ta, dacă ești cavaler creștin, să nu care cumva să mă ucizi și să-ți încarci sufletul c-un păcat și mai mare, căci sunt teolog licențiat¹ și am fost hirotonisit de curând diacon.

— Dar cine dracu' te-a adus aicea, zise don Quijote, dacă ești față bisericească?

— Cine? răspunse cel căzut. Ceasul rău!

— Te așteaptă altul și mai rău, urmă don Quijote, dacă nu-mi răspunzi la toate întrebările câte ți le-am pus adineauri.

1 «... *licenciado*»: grad universitar, între *bachiller* și *doctor*. Nu are aceeași valoare cu licența din universitățile moderne, care este ceea ce era bacalaureatul în Spania

secolului de aur, ci e un grad mai înalt. Pe vremea lui Cervantes li se spunea licențiați tuturor celor ce purtau haine preoțești. «Haina face pe licențiat» («*El habito le hace licenciado*»), sună un cunoscut proverb spaniol.

— Mi-e ușor să te mulțumesc, luminăția-ta, răspunse licențiatul, așa că află măria-ta că, deși am spus mai adineauri că sunt teolog licențiat, nu-s decât bacalaureat și mă numesc Alonso López. Sunt de fel din Alcobendas și vin din cetatea Baezei x, cu alți unsprezece preoți, cei care-au luat-o la fugă cu torțele aprinse, și ne îndreptăm către cetatea Segoviei, întovărășind un mort, purtat pe nășălia de colo, trupul unui cavaler răposat la Baeza, unde a fost ținut pe catafalc în biserică; iar acum, cum spun, îi ducem rămășițele la groapă, în cimitirul din Segovia, de unde era de felul lui.

— Și cine l-a omorât? întrebă don Quijote.

— Dumnezeu, prin mijlocirea unei febre eruptive, pe care i-a trimis-o, răspunse bacalaureatul.

— Dacă-i așa, zise don Quijote, m-a scutit Domnul-Dumnezeul nostru de osteneala de-a mai răzbuna moartea acestui cavaler, cum s-ar fi convenit de l-ar fi omorât altcineva; dar, cum l-a răpus cine l-a răpus, nu pot decât să tac și să-mi plec capul, căci tot așa aș face și de m-ar răpune pe mine. Vreau însă să știi, cuvioșia-ta, că eu sunt un cavaler din La Mancha, pe nume don Quijote, iar slujba și îndatorirea mea sunt să umblu prin lume, lecuind nefericirile și îndreptând strâmbătățile.

— Nu știu cum o fi fiind cu îndreptarea strâmbătăților, zise bacalaureatul, că pe mine, unul, din drept cum eram, m-ai făcut strâmb, lăsându-mă c-un picior frânt, care n-are să se mai îndrepte câte zile-oi avea; iar nefericirea de care m-ai lecuit nu-i alta decât că m-ai nefericit, în așa chip încât voi rămâne slujit pe viață; halal de-așa aventură norocoasă ca întâlnirea mea cu dumneata, care umbli să-ți cauți norocul în aventuri!

1 Cervantes plasează în orașul Baeza o ceremonie

care a avut loc de fapt în 1593 la Obedá - dacă e drept că aceasta i-a inspirat episodul de mai sus, cum pretind unii comentatori - și anume, transportarea cadavrului lui Juan de Yepez (San Juan de la Cruz), cavaler, stareț și poet de seamă, îngropat la Segovia după un drum plin de peripeții. Din «febra pestilentă» de care se pomeneste ceva mai jos s-a dedus, de către alții, că e vorba totuși de alt cavaler, și anume de don Juan de Austria, născut la Segovia, în vreme ce Juan de la Cruz era din Fontiveros.

— Nu toate se întâmplă după același tipic, răspunse don Quijote. Cine strică dacă umblați cum umblarăți dumneavoastră, domnule bacalaureat Alonso López, noaptea în cearșafuri albe și cu faclele aprinse, mormăind rugăciuni și înfofoliți în sutane, că păreați alte alea și de pe ceea lume, așa că n-aveam cum să nu-mi fac datoria atacându-vă, și v-aș fi atacat chiar dac-aș fi știut cu tot dinadinsul că erați înșiși diavolii infernului, că drept asta v-am luat, și tot așa vă voi socoti cât voi trăi! 1

— Acuma, că tot a vrut soarta așa, zice bacalaureatul, mă rog din suflet de înălțimea-ta, señor cavaler rătăcitor, care-ai avut o atât de rătăcită purtare în ce mă privește, să faci bine și să m-ajuti a ieși de sub catâr, că mi-am prins un picior între scară și șa. 2

— Acum te trezești să mi-o spui? zise don Quijote. Cât mai aveai de gând s-aștepti până să-mi arăți care ți-e necazul?

Și-l strigă numaidecât pe Sancho Panza; dar acesta nu-și bătu capul să-i dea ascultare, căci era ocupat să ușureze o catârcă de sacii pe care domnii aceia îi cărau burdușiți cum trebuie cu de-ale gurii. Sancho își făcu din suman un fel de glugă și, adunând tot ce putu să încapă în ea, își încarcă măgarul, apoi dădu fuga, la strigătele stăpânului său, să-l ajute a-l trage pe domnul bacalaureat de sub catâr și, urcându-l din nou pe spinarea acestuia, îi puse în mână facla, iar don Quijote îi spuse s-o ia înspre partea unde-i fugiseră tovarășii, căroră să le ceară iertare

în numele său pentru jignirea adusă, căci nu stătuse în puterea lui să nu le-o fi făcut. Sancho îi zise și el:

— Dacă vor voi cumva domnii aceia să știe cine-a fost viteazul care le-a făcut-o, spune-le dumneata că nu-i altul

1 Frază interpretată de unii comentatori drept o aluzie anticlericală: «... înșiși *diavolii infernului*, că drept *asta v-am luat și tot așa vă voi socoti cât voi trăi!*»... e un fel de a-i califica, în genere, pe clerici.

2 Inconsecvență a autorului. Reiese de aici că rănitul căzuse odată cu catârul, în vreme ce mai sus se spune că animalul își trântise doar călărețul.

decât vestitul don Quijote de La Mancha, zis, cu alte nume, Cavalerul Tristei Figuri!

După asta, bacalaureatul își văzu de drum, iar don Quijote îl întreabă pe Sancho ce-l făcuse să-i dea numele de Cavaler al Tristei Figuri atunci mai curând decât altă dată.

— Am să-ți spun! răspunse Sancho. Fiindcă am stat să te privesc o bucată de vreme la lumina torței pe care-o purta bietul drumeț, și, într-adevăr, măria-ta arăți la chip mai rău decât te-am văzut de când te știu. Și se vede treaba că-i așa fie din pricina osteneții acestei lupte, fie din pricina lipse măselelor și a dinților.

— Nu-i asta, răspunse don Quijote, ci, de bună seamă, înțeleptului în sarcina căruia cade slovenirea hronicului isprăvilor mele trebuie să i se fi părut cu cale să-mi iau și eu vreun nume, așa cum își luau toți cavalerii vremurilor trecute: care se numea Cavalerul Spadei înflăcărate, care-și zicea al Inorogului, care al Domnițelor, care al Păsării Măiestre, care al Balaurului, care al Morții. Și sub aceste porecle și embleme erau cunoscuți pe tot rotogolul pământului; așa că acel înțelept, cum ziceam, îți va fi pus pe limbă și-ți va fi șoptit acum să-mi dai numele de Cavaler al Tristei Figuri, cum am de gând să-mi zic de-aici încolo; și, ca să mă prindă mai bine asemenea poreclă, m-am gândit să dau să-mi zugrăvească pe scut, când oi avea răgaz, o figură cât se poate de tristă.

— N-ai de ce strica timp și bani dând să-ți faci asemenea figură, zise Sancho, căci tot ce ai de făcut lumină-ia ta este să ți-o descoperi pe cea pe care-o ai și să-ți arăți obrazul acelor care, privindu-ți-l, n-o să mai aibă nevoie de alt

1 Astăzi, «o tristă figură» nu mai înseamnă, în spaniolește, ca pe vremea lui Cervantes, un chip cu totul nearătos și vădind doar semne de suferință, așa cum era cel al lui don Quijote în ziua când i-a sugerat lui Sancho epitetul. Pe atunci se spunea așa în chip frecvent despre cei ce nu aveau un aer prea înfloritor. Rodríguez Marín citează memoriile licențiatului Gregorio Tovar, din secolul al XVI - dea, care, căutând să placă superiorilor săi bisericești și să pară auster, își lăsase barba să-i crească și nu-și scotea nici la gât gulerul și nici la mâneci manșetele cămășii, așa că avea o «tristă figură» și râdea singur de aspectul său când se închidea în casă, fără să-i vadă nimeni...

nimic, căci și fără icoană zugrăvită ori scut te-or numi tot Cavaler al Tristei Figuri; și crede-mă, că nu-ți mint, îți dau cuvântul meu, stăpâne (fie zis sub chip de glumă), că nu arăți de loc bine, cât ești de flămând și de știrb de când ți-au zburat măselele, așa că, după cum ți-am mai spus, poți să te lipsești foarte bine de întristătoarea zugrăveală.

Don Quijote râse de hazul lui Sancho; cu toate acestea, hotărî să-și spună așa cum îl numise el și să-și dea la zugrăvit scutul, cu emblemă, cum și-o închipuise. Spuse deci:

— Înțeleg, Sancho, să fiu excomunicat pentru c-am ridicat cu silnicie mâna asupra celor sfinte, *juxta illud, sic vis suadente diavolo*. etc. 1, cu toate că știu bine că n-am ridicat mâna, ci lancea; cu atât mai mult cu cât nici prin gând nu-mi trecea că, în felul acesta, jignesc niscai preoți ori lucruri de-ale bisericii, pe care-o respect și-o venerez ca un catolic drept-credincios și bun creștin ce sunt, ci

socoteam că atac stafii și năluci de pe ceea lume. Și chiar dac-ar fi să fie așa, țin minte bine ce i s-a întâmplat Cidului Ruy Diáz când a sfărâmat scaunul ambasadorului acelui rege dinaintea sanctității-sale papa, lucru pentru care fu excomunicat, și se purtă, cu toate astea, bunul Rodrigo de Bivar, în ziua aceea, ca un preacinstit și viteaz cavaler.

Auzind toate acestea, bacalaureatul plecă, fără să mai răspundă un cuvânt, așa cum s-a povestit mai sus.

Don Quijote ar fi avut chef să se uite dacă leșul dus pe năsalie era schelet sau nu, dar Sancho nu consimți și zise:

— Señor, luminăția-ta ai pus capăt acestei primejdioase aventuri cât se poate mai spre folosul tău, din toate la câte

1 Pasajul începând de la: «*înțeleg, Sancho, să fiu excomunicat...*» lipsea din ediția princeps, care în locul acesta transcria vorbele lui Sancho: «*Uitam să-ți spun să bagi bine de seamă înălțimea-ta că poți fi excomunicat, fiindcă-ai ridicat cu silnicie mâna asupra unor lucruri sfinte;* juxta illud și quis suadente diavolo... etc.» «Nu pricep lățineasca asta, răspunse don Quijotet dar știu bine că n-am ridicat mina, ci lancea» ș.a.m.d. Ediția a doua urmată de toate celelalte, fac ca fraza latlia, citată din hotărârile Conciliului de la Trento (pe care nu era logic s-o rostească Sancho și să n-o priceapă don Quijote), să treacă în gura acestuia din urmă. Pasajul a fost de asemenea interpretat ca fiind, în ciuda declarațiilor e: prese de fidelitate față de biserică pe care le conține, profund anticlerical și antiecleziastic.

am fost de față. Dar oamenii ăștia, cu toate că înfrânți și puși pe fugă, s-ar prea putea să-și dea seama în cele din urmă că n-au fost învinși decât de un om singur, așa că, mândri și rușinați de una ca asta, să caute a-și veni în fire și să umble după noi, ca să ne dea de cheltuială: măgarul stă gata pregătit, muntele-i aproape, foamea ne dă ghes; n-avem altceva de făcut decât să ne retragem

mărind pasul, și, vorba ceea: mortul sub zăbranic și viii la praznic 1

Și, mărâindu-și măgarul înainte, își rugă stăpânul să-l urmeze, iar acesta, părându-i-se că avea dreptate Sancho, fără să mai caute a-i răspunde ceva, îl urmă. Și nu după multă vreme, umblând ei printre două dealuri, se pomeniră într-o văioagă tăinuită și largă, unde descălecară, iar Sancho își ușură măgarul de povară. Apoi, lungiți pe iarbă verde, cum foamea e cel mai bun bucătar, își luară gustarea de dimineață, prânziră, ujinară și cinară totodată, mulțumindu-și stomacurile cu mai bine de-o desagă de mâncare rece, din cele pe care domnii preoți, sveștanicii răposatului (tagmă de oameni care foarte rareori uită să se îngrijească de sufletele lor), le încârcaseră pe catârul ce le slujea drept cămară. Dar îi pândea altă pacoste, pe care Sancho o găsi mai grea decât toate celelalte, și anume, că n-aveau nici vin de băut și nici măcar apă ca să-și răcorească gâtulejul; și cum setea îi încolțea, Sancho, văzând că pajiștea pe care poposiseră era acoperită de iarbă verde și deasă, rosti ceea ce se va vedea în capitolul următor.

Capitolul XX

Despre nemaivăzuta și nemaiauzita aventură dusă la capăt fără nicio primejdie de vestitul și viteazul don Quijote de La Mancha, unicul pe lume care-ar fi putut-o sfârși într-așa chip

— Nu-i cu putință, stăpâne, ca iarba asta să nu fie mărturie că pe-aici prin preajmă se va fi aflând vreo fântână ori vreun râu în stare s-o hrănească, așa că nu-i rău să mergem ceva mai încolo, că poate dăm de vreun loc unde să ne putem potoli înfricoșata sete care ne chinuie; fiindcă, nu mai încape îndoială, mai rău e să-ți fie sete decât foame!

Lui don Quijote sfatul i se păru bun și, luându-l pe Rocinante de frâu, așa cum Sancho își luă măgarul de căpăstru, după ce-i pusese în spinare rămășițele ospățului,

o porniră pe pajiște în sus, bâjbâind, căci bezna nopții nu le îngăduia să vadă nimic; dar nu făcuseră nici două sute de pași, când le ajunse la ureche un vuiet mare, ca de ape care-ar cădea de pe niște stânci înalte și drepte. Vuietul îi înveseli cum nu se mai poate; însă, oprindu-se să asculte din ce parte venea, auziră deodată alt zgomot, care le înecă plăcerea pricinuită de apropierea apei, și mai cu seamă lui Sancho, care era de felul lui fricos și slab de înger. Auziră, așadar, niște zgomote cadente și un anumit scrâșnet de fiare și de lanțuri care, întovărășite de vuietul furios al apei, ar fi putut vâri spaima în inima oricui dacă n-ar fi fost vorba de don Quijote. Noaptea era, cum am mai spus, întunecoasă, și acolo unde se hotărâseră ei să pătrundă era un pâlc de arbori înalți, al căror frunziș, clătinat de vântul ușor, scotea un foșnet domol și înspăimântător în același timp, în așa chip incit singurătatea, locul, bezna, vuietul apei și șuierul vântului prin frunze, toate acestea le sporeau frica și-i îngrozeau, mai cu seamă când văzură că nici pocnetele nu încetau, nici vântul n-adormea, nici dimineată nu se mai făcea, mai adăugându-se la toate acestea și necunoașterea locului unde se aflau.

Dar don Quijote, pe potriva inimii sale năvalnice, sări pe Rocinante și, cu scutul pe braț, întinse lancea pe lângă oblânc și zise:

— Prietene Sancho, află că m-am născut, din voința cerurilor, în vârsta asta de fief în care trăim, ca să pot reînvia în vremea ei vârsta de aur, sau «vârsta aurită», cum i se zice de obicei. Eu sunt cel căruia i-au fost puse deoparte primejdiile, faptele mari, isprăvile de vitejie; eu sunt, mai spun o dată, cel care trebuie să reînvie pe cavalerii «Mesei rotunde», pe cei doisprezece pairi ai Franciei și pe cei

Nouă Cavaleri ai Faimei, cel care va face să fie dați uitării Platirii, Tablanții, Olivanti și Tiranții, cavalerii lui Phebus și Belianișii, și toată droaia de vestiți cavaleri

rătăcitori ai vremurilor trecute, săvârșind, în cele în care trăim, asemenea minunății, isprăvi nemaiauzite și fapte mari de arme, încât să le întunece pe cele mai strălucite din câte-au făcut ei. Ia seama bine, credinciosul meu scutier, la beznele nopții acesteia, la ciudata ei liniște, la foșnetul surd și nedeslușit al acestor copaci, la vuietul înfricoșător al apei pe care am pornit s-o căutăm, și care pare că se azvârle din înaltul Munților Lunii1, rostogolindu-se în jos; ia seama, în fine, la neîncetatele pocnete care ne sparg urechile și ne lasă încremeniți, toate lucruri care, luate laolaltă și fiecare în parte, n-au nevoie de altele ca să vire spaima, temerea și groaza în sufletul oricui, fie el și zeul Marte însuși, și cu atât mai mult în inima unuia care nu e deprins cu asemenea împrejurări și aventuri. Căci toate câte ți le-am zugrăvit aici dau aripi vitejiei mele, deșteptând-o, că-mi și simt inima în piept arzând de dorința de-a înfrunta aventura, oricât de anevoioasă ar părea ea. Așa că strânge puțin chingile lui Rocinante și rămâi cu Dumnezeu! Așteaptă-mă aici până se împlinesc trei zile, dar nu mai mult, iar la capătul lor, dacă nu mă întorc, te poți întoarce la noi în sat, și de aici, drept recunoștință față de mine, dacă vrei să-mi faci asemenea bine, repede-te până la Toboso, unde-i vei spune neasemuitei mele stăpâne Dulcinea că robitul cavaler al ei și-a găsit moartea săvârșind fapte care să-l facă vrednic a-și putea zice rob al ei.

Auzind Sancho vorbele acestea ale stăpânului, prinse a plânge, înduioșat cum nu se mai poate, și a-i zice:

— Doamne și stăpâne, nu știu de ce vrei cu tot dinadinsul luminăția-ta să te vâri într-o aventură așa de înfricoșătoare ca asta. Acuma-i noapte, pe-aici nu-i nimeni să ne vadă, așa că putem foarte bine face calea-ntoarsă, îndepărtându-ne

1 E vorba aici de înălțimile din Etiopia, unde cei vechi socoteau că-și are Nilul izvoarele și unde de fapt se află cataractele acestui fluviu.

de primejdie, chiar de-ar fi să nu bem trei zile niciun strop de apă; și, cum n-are cine ne vedea, n-are să aibă nici cine să ne socotească mișei. Unde mai pui că l-am auzit eu, cu urechile mele, pe preotul de la noi din sat, pe care măria-ta îl cunoști foarte bine, predicând că cine caută primejdie în primejdie pierie; așa că nu faci bine ispitindu-l pe Dumnezeu și azvârlindu-te așa, fără nicio socoteală, într-o asemenea ispravă, din care doar printr-o minune de s-o întâmpla să scapi. Ajungă-ți cele săvârșite de ceruri spre mântuirea măriei-tale, când te-a ferit să fii dat în târbacă cum am fost dat eu și când te-a scos biruitor, slobod și teafăr dintre atâția vrăjmași câți îl întovărășeau pe răposat. Și dacă tot ce-ți spusei eu aici nu-ți moaie inima împietrită și nu ți-o îmblânzește, îmblânzească-ți-o măcar gândul și încredințarea că nici nu te-ai depărta bine măria-ta, și eu, de frică, mi-aș și da duhul cui naiba ar avea chef să mi-l ia! Mi-am lăsat ogorul în părăsire și m-am lepădat de copii și de muiere ca să vin să-ți slujesc măriei-tale, socotind că așa oi fi mai câștigat, și nu mai păgubit; dar cum lăcomia pierde omenia, mi-au pierit și mie toate nădejtile, căci, când îmi ziceam și eu mai cu foc c-a venit clipa să pun mâna pe blestemata și prăpădita aceea de insulă, pe care măria-ta mi-ai tot făgăduit-o de-o sută de ori, ce văd? că-n locul ei, și ca să mă despăgubești, acum vrei să mă lași singur într-o pustietate pe unde picior de om n-a călcat! Pentru Dumnezeu, unul atotțiitorul, stăpâne, să nu-mi faci mie asemenea lucru! Iar dacă n-ai vrea și n-ai vrea măria-ta, în ruptul capului, să te lași păgubaș de asemenea ispravă, amân-o cel puțin până mâine dimineată, că, după toate semnele pe care le-am deprins pe când eram cioban, de-aci și pân' s-o crăpa de ziuă să tot fie trei ceasuri, căci botul Ursei e taman deasupra capetelor noastre, iar miezul nopții e atunci când ajunge în dreptul mâinii stângi.

— Cum poți tu, Sancho, zise don Quijote, să vezi în dreptul cărei mâini este, acolo unde-o fi el, botul sau ceafa

aceea de care-mi vorbești, când noaptea-i așa de neagră, că nu se vede pe tot cerul nici măcar o stea?

— Așa o fi, răspunse Sancho, dar frica are-o mulțime de ochi și vede până-n măruntaiele pământului, așa că poate vedea și până-n înaltul cerului, mai ales că am cuvânt să cred că nu mai poate fi mult până la ziuă.

— Mult, nemult, îi întoarse don Quijote vorba, nu vreau să se poată spune despre mine, acum sau altă dată, că lacrimi sau rugăminți m-au îndepărtat de la săvârșirea celor ce eram dator să săvârșesc ca un adevărat cavaler ce sunt, așa că te rog, Sancho, să taci din gură, fiindcă Dumnezeu, care mi-a strecurat în inimă dorul de-a înfrunta pe loc această nemaivăzută și înfricoșătoare aventură, va avea el grijă să mă mântuie și să-ți aline și ție jalea. Tot ce ai de făcut mai bun este să strângi bine chingile lui Rocinante și să rămâi aici, căci mă voi întoarce curând, viu sau mort!

Sancho, văzând voința nestrămutată a stăpânului său și dându-și seama ce puțină trecere aveau la el lacrimile, sfaturile și rugămințile sale, hotărî să se folosească de un vicleșug ca să-l silească să aștepte până la ziuă, dacă i-o izbuti. Și așa, pe când strângea el chingile calului, fără să-l simtă don Quijote, legă binișor, cu căpăstrul măgarului, amândouă picioarele lui Rocinante, în așa fel încât, atunci când don Quijote dădu s-o pornească, ia-o din loc dacă poți! căci calul nu se putea urni decât berbecește.

Văzând Sancho Panza că-i izbutise vicleșugul, spuse:

— Iaca, stăpâne, s-a îndurat cerul de lacrimile și rugămințile mele și-a orânduit să nu se poată clinti din loc Rocinante. Iar dacă ai de gând să te încapățânezi și să-ți tot înfigi pintenii în coastele lui ca acum, s-ar putea să-ți atragi urgia sorții pe cap și să dai cu barda-n Dumnezeu, cum zice o vorbă.

În vremea asta, pe don Quijote numai cât nu-l lovea damblaua; dar cu cât dădea mai vârtos piteni calului, cu atât îl putea clinti din loc mai puțin, așa că, fără să

bănuiască măcar că Rocinante era împiedicat, găsi cu cale să se potolească și să aștepte ori revărsatul zorilor, ori descotonogirea calului, încredințat, fără îndoială, că din cu totul altă pricină decât din vicleșugul lui Sancho îi venea acestuia înțepeneala Așa că zise:

— Dacă-i așa, Sancho, și dacă Rocinante nu se poate urni din loc, mă mulțumesc s-aștept până ce-mi va surâde aurora dimineții, cu toate că eu voi plânge fiecare clipă cât ea va întârzia să se arate!

— Ce să plângi? răspunse Sancho. Las, că te înveselesc eu, măria-ta, istorisindu-ți la povești până ce s-o crăpa de ziuă, dacă nu-i vrea cumva mai bine să descaleci și să tragi un pui de somn pe iarbă verde, cum îi obiceiul cavalerilor rătăcitori, ca să nu fii gata ostenit când te-o apuca dimineața și-o veni vremea s-o pornești în aventura asta fără de pereche, care te așteaptă.

— Cui spui tu să descalece? Cui îi spui să doarmă? rosti don Quijote. Oi fi făcând eu cumva parte din rândul cavalerilor acelora care adorm când se văd în primejdie? N-ai decât să dormi tu, care te-ai născut ca să dormi pe lumea asta, ori fă ce ți-o plăcea, căci eu oi face ce-oi crede că se potrivește mai bine cu rostul meu pe pământ.

— Nu te supăra, măria-ta, stăpâne, răspunse Sancho, că nu de asta ți-am spus eu ce ți-am spus 1

Și, apropiindu-se de dânsul, îi vârî o mână pe după oblânc și cealaltă pe după partea de dindărăt a șei, așa fel că rămase locului, îmbrățișând piciorul stâng al stăpânului său, fără să îndrăznească a se depărta de acesta nici măcar cu o palmă, atât de mare era spaima care-i intrase în oase la auzul pocnetelor ce răsunau întruna, unul după altul.

Don Quijote îi spuse să înceapă a-i povesti ceva ca să-i mai treacă de urât, așa cum îi făgăduise; la care Sancho îi răspunse c-ar face-o cu dragă inimă dacă l-ar mai slăbi frica, stârnită de ceea ce auzea.

— Cu toate astea, am să mă silesc să-ți povestesc o

istorie, pe care, de-oi putea s-o duc la capăt fără să mă întrerupă nimeni, ai să zici și măria-ta că e cea mai frumoasă poveste de pe lume; și ia aminte, luminăția-ta, că încep: A fost odată ca niciodată, că dacă n-ar fi, nu s-ar povesti. Ce-o fi să fie bine, nouă tuturor a să ne fie hărăzit, iar răul câștige-l

cine-o umbla cu luminarea să-l caute. Mai întâi și-ntâi, se cuvine să recunoști și măria-ta, stăpâne, că felul cum își începeau cei vechi istoriile nu-i chiar așa cum s-ar cuveni să fie, fiindcă este o vorbă, spusă de Catón Zonzorino 1 romanul, care zice: «Și nenorocirea fie pentru cine o caută» 2, vorbă care se potrivește aici ca un inel în deget, ca să se astâmpere luminăția-ta și să stea binișor, nemaiumblând după potcoave de cai morți nici încotrova, ci făcând caleantoarsă și îngăduind să ne luăm tălpășița pe altă potecă, fiindcă nu ne silește nimic și nimeni s-o urmă pe asta, unde atâtea spaime ne fac să ne sară inima.

— Dă-i înainte cu povestirea, Sancho, zise don Quijote, și lasă-mi mie grija drumului pe care-l avem de urmat.

— Și cum ziceam, urmă Sancho, într-un sat din Estremadura era un cioban de capre, vreau să zic unul care umbla cu caprele la păscut, și păstorul sau ciobanul ăsta, cum zic, din povestea mea, se numea Lope Ruiz; și Lope Ruizăsta era îndrăgostit de o ciobăniță pe care o chema Torralba; care ciobăniță numită Torralba era fiica unui baci putred de bogat; și baciul ăsta bogat.

— Dacă așa știi tu să povestești poveștile, Sancho, îi curmă vorba don Quijote, spunând de câte două ori tot ce spui, n-ajungi la capăt nici peste două zile; spune-o mai cu rost și povestește-o ca un om cu scaun la cap; iar de nu poți, mai bine nu mai povesti nimic.

— Așa cum ai văzut că povestesc eu, răspunse Sancho, așa se povestesc acolo de unde sunt eu toate snoavele, și altcum nici eu nu mă pricep să istorisesc, și nici domnia-ta nu faci bine când îmi ceri să scornesc

acuma, pe loc, obiceiuri nemaiobișnuite.

1 «*Catón Zonzorino*» (citește: Sónsorino): pronunțare alterată din Cato Cenzorino (citește: Senzorino). Referire la Cato Cenzorul. E însă nefiresc ca Sancho, care nu-i putea pronunța nici numele, să-i cunoască și să-i citeze sentințele.

2 Formula a devenit tradițională și era obișnuită la începutul povestirilor populare; uneori se spunea: «*El mai para los malos y el bien para nosotros.*» – «Cele rele pe capul maurilor și cele bune pentru noi».

— Zi-o cum ai vrea, răspunse don Quijote, căci, cum soarta mă silește să te ascult, dă-i înainte!

— Care va să zică, stăpâne drag inimii mele, își urmă Sancho vorba, așa cum ți-am spus, era păstorul ăsta de capre îndrăgostit mort de Torralba ciobănița, care era o fetică dolofană, greu de îmblânzit și cam băiețoasă, ba chiar mai avea și-o umbră de mustăcioară pe buze, că parc-o și văd.

— Prin urmare, ai cunoscut-o? îl întrebă don Quijote.

— N-am cunoscut-o, răspunse Sancho, dar cine mi-a povestit mie povestea asta mi-a spus că era așa de adevărată și de sigură, încât putea foarte bine, ori de câte ori o povestea altuia, să susțină și să jure că văzuse cu ochii lui toate câte le înșira. Așa că, trece o zi, vine alta, și Dracul, care nu doarme și care în toate își vâra coada, face el ce face, și numai ce se schimbă marea dragoste pe care i-o purta păstoritei păstorul în ură curată și în rea-voință; și zic gurile rele că pricina erau o mulțime de prilejuri de gelozie pe care i le dăduse ea, tot sărind la pârleazuri prin pogheazuri și călcând hatul de-a latul; și până într-atâta ajunse să-i poarte de-atunci pică păstorul, încât, ca să n-o mai vadă, își luă lumea-n cap și-și părăsi țara, plecând acolo unde n-avea să mai dea ochi cu ea niciodată; iar Torralba, cum se văzu disprețuită de Lope, pe loc îi și căzu el cu tronc și i se aprinseră călcâiele după dânsul, îndrăgindu-l așa cum nu-l îndrăgise niciodată.

— Aşa-i firea femeilor, zise don Quijote. Îşi bat joc de cine le iubeşte şi iubesc pe cine-şi bate joc de ele. Treci mai departe, Sancho!

— Se întâmplă deci, urmă Sancho, să treacă păstorul de la gând la fapte şi, mânându-şi din urmă caprele, s-o pornească pe câmpiile Estremadurei, ca să treacă în regatul Portugaliei. Torralba, cum află de una ca asta, îi luă urma şi merse după el pe jos, desculţă, cale lungă să-i ajungă, cu un toiag într-o mină şi cu desagii pe umăr, purtând în ei, cum zice povestea, un ciob de oglinjoară şi un dărab de pieptene, pe lângă nu mai ştiu ce şip cu iruri de dat pe obraz. Dar n-avea decât să-şi ia ce şi-o fi luat, că nu-mi bat eu acuma capul ca să-i dau de rost; tot ce mai spun e că ajunse, cică, păstorul cu turma lui pe malul râului Guadiana, pe care trebuia să-l treacă, şi în vara aceea crescuseră apele, aproape revărsându-se din matcă, şi acolo unde ajunsesse el nu era nici luntre, nici corabie, nici cine să-i treacă, pe el şi turma lui, de cealaltă parte, lucru de care se necăji grozav, pentru că vedea cum se apropie din ce în ce Torralba, care ştia el bine că avea să-l plictisească cu rugăminţile şi cu lacrimile ei, până o să i se facă lehamite de viaţă, nu alta. Dar tot uitându-se el aşa, în sus şi-n jos, zări un pescar care avea alături o barcă, dar atât de mică, încât abia dacă puteau încăpea într-însa un om şi-o capră; cu toate astea intră în vorbă cu dânsul şi se târgui ca să-i treacă dincolo pe el şi cele trei sute de capre câte mâna din urmă. Intră pescarul în lotcă şi trecu o capră; se întoarse, şi mai trecu una; şi făcu iar calea întoarsă, şi luă să treacă alta. Ține mânia-ta socoteală de caprele pe care le tot trece pescarul, că dacă uităm una, gata cu povestea, şi n-am cum mai spune o vorbuliţă dintr-însa! Cum ziceam, aşadar, cică vadul râului de cealaltă parte, unde trebuia să dea jos caprele, era tare mîlos şi luneca, aşa că bietul pescar n-avea încotro şi trebuia să zăbovească o grămadă de vreme tot ducându-se şi întorcându-se. În ciuda zăbovei, se întoarse să ia altă

capră, și pe urmă alta, și încă una.

— Să zicem că le-a trecut pe toate, îl întrerupse don Quijote, și mai lasă-te de atâta du-te-vino, că așa cum ai început, nu-i mai dai de capăt nici într-un an.

— Pe câte a apucat să le treacă până acuma? întrebă Sancho.

— Dracu' le mai știe 1 răspunse don Quijote.

— Ce-ți spuneam eu? Trebuia să-mi închipui că așa are să se întâmple! Atunci, gata și povestea, zău așa, că nu mai am cum să istorisesc mai departe. 1

1 Povestea spusă de Sancho e foarte veche și foarte răspândită prin tradiție orală. Ea a putut fi auzită de Cervantes de-a dreptul din gura unui om din popor, sau a putut fi luată din volumul *Cento novelle antiche* (*O sută de povestiri vechi*), apărut în 1571 în italienește.

— Cum se poate una ca asta? întrebă don Quijote. Atâta însemnătate are pentru snoava asta să ții socoteala caprelor care au trecut, de-a fir-în-păr, că dacă greșești cu una la numărătoare, nu mai poți urma cu istorisirea?

— Chiar așa, stăpâne! Cu niciun chip! răspunse Sancho. Fiindcă nici n-am apucat bine să te întreb pe măria-ta câte capre trecuseră, și nici nu mi-ai răspuns bine că habar n-ai, când într-o clipă mi-a ieșit din cap tot ce-mi mai rămânea de spus, și pe cinstea mea că era cum nu se poate mai desfătătoare și mai hazlie snoava!

— Care va să zică, reluă don Quijote, s-a sfârșit cu ea?

— Mai sfârșită nu-i nici mama! zise Sancho.

— Drept să-ți spun, îi răspunse don Quijote, ce mi-ai povestit tu acuma e una din cele mai noi snoave, povestiri sau istorii ce-i puteau da vreodată prin gând unui om de pe lumea asta, și asemenea chip de-a povesti și de-a lăsa povestea baltă nici nu s-a mai văzut și nici nu se va mai vedea cât om trăi, cu toate că nu prea mă așteptam eu să iasă altceva mai bun din capul tău! Dar nu mă mir de fel, pentru că, de bună seamă, pocniturele astea, care nu mai

conținesc, trebuie să-ți fi năucit mințile.

— Se prea poate, răspunse Sancho. Dar eu știu una și bună în privința snoavei mele: că nu mai e nimic de spus, fiindcă se sfârșește chiar în locul unde începe să se încurce socoteala caprelor trecute dincolo de râu.

— Sfârșească-se dracului, unde are poftă, zise don Quijote, și hai să vedem mai bine dacă nu-l putem urni pe Rocinante!

Și începu din nou să-i dea pinteni, iar calul să țopăie și să rămână pe loc, așa de bine era legat. În vremea asta, fie din pricina răcorii ce anunța venirea dimineții, fie pentru că mâncase lucruri care te dezleagă ia burtă, fie că era o nevoie firească (lucrurile cel mai de crezut dintre toate), lui Sancho îi veni cheful și pofta să facă ceea ce nu putea face altul în locul lui, dar atâta frică îi intrase în oase, că nu îndrăznea să se depărteze de stăpânul său nici de-o palmă. Pe de altă parte, să-i treacă prin gând a nu face ceea ce avea nevoie, nu era nici atâta cu putință, așa că, neavând cum s-o dreagă el ca să se ușureze, altfel decât scoțându-și mâna dreaptă de sub partea dindărăt a șei stăpânului său ca să-și dezlege binișor și fără niciun zgomot brăcinarul, care-i ținea nădragii singurel, fără alt ajutor, și să-i desfacă nodul, îi căzură numaidecât nădragii în vine și-i rămaseră ca două lanțuri de ocaș; în vremea asta își suflecă poalele cămășii cât putu mai bine și-și scoase în afară amândouă bucle, care nu prea erau micșoare. După ce făcu treaba asta, care, după cum credea el, era tot ce-avea de făcut ca să iasă din strâmtorarea aceea strașnică și din tremurul de moarte care-l apucase, intră în altă încurcătură, și mai mare, căci începu să i se pară că n-avea cum să se miște din loc fără să facă zgomot, așa că începu a strânge din dinți și din umeri, ținându-și cât putea mai mult răsuflarea. Dar, cu toate aceste măsuri de prevedere, n-avu noroc, căci, la urma urmei, tot nu putu să nu dea drumul unui sunet, cu totul deosebit de cele care-i băgaseră lui atâta frică-n oase; don Quijote îl auzi și

întrebă:

— Ce zgomot e ăsta, Sancho?

— Nu știi, stăpâne, răspunse acesta. Trebuie să fie ceva nou, căci aventurile, bune sau rele, niciodată nu se iscă dintr-o nimica toată. 1

Se sili apoi să-și mai încerce încă o dată norocul și izbuti atât de bine, încât, fără alt zgomot și fără atâta tulburare ca mai înainte, se pomeni ușurat de povara care-i pricinuisse un asemenea necaz.

Dar cum don Quijote avea simțul mirosului tot atât de viu ca și pe cel al auzului, iar Sancho era atât de lipit de dânsul încât părea cusut de pulpa lui, aburii veneau în linie aproape dreaptă până sus și nu puteau să nu-i ajungă pe la nas; și de-abia-i ajunseseră, că el îi și veni nasului într-aju

1 în original «... *nunca comienzen por poco*»: fraza a fost interpretată de Clemendn fie drept «*siempre comienzen por poco*» (totdeauna încep din nimica toată), fie drept «*nunca comienzen por mucho*» (niciodată nu încep din cine știe ce mare lucru). Harzenbusch socotește că trebuie înlocuit *por* prin *para*: «... niciodată nu încep pentru (a ajunge la) puțin lucru». Pasajul rămâne obscur.

tor, strângându-și-l între cele două degete de la mână și rostind așa, cam fornăit:

— Pare-mi-se, Sancho, că ți-e frică din cale-afară.

— Da, mi-e tare frică, răspunse Sancho, dar din ce vezi măria-ta asta acuma, mai curând decât altă dată?

— Din faptul că acum, mai curând decât altă dată, miroși, și nu a ambră, răspunse don Quijote.

— Se prea poate, zise Sancho, dar nu-s eu de vină, ci măria-ta, care mă porți la un ceas ca ăsta pe unde și-a întărcat dracu' copiii.

— Dă-te cu trei-patru pași mai încolo, prietene, zise don Quijote (la fel de fornăit și fără să-și descleșteze degetele de pe nări), iar de-aci încolo ai mai multă grijă de tine însuși și de ceea ce-mi datorezi, că numai prea marea mea îngăduință și faptul că mă pun pe picior de egalitate

cu tine e pricina acestei lipse de respect.

— Pun rămașag, îi întoarse Sancho vorba, că luminățieitale i s-a năzărit că voi fi slobozit eu, din mine, ceva ce nu se cade.

— Sunt lucruri pe care e mai bine să le trecem sub tăcere, prietene Sancho, răspunse don Quijote.

În convorbiri ca acestea și altele asemenea își trecură noaptea stăpân și slugă. Și când văzu Sancho că dimineața se apropia cu pași repezi, dezlegă binișor picioarele lui Rocinante și-și legă nădragii la loc. Rocinante, cum se simți sloboz - cu toate că de felul lui nu era prea năbădăios - parcă mâncase jărat, așa începu a azvârli din copite, fiindcă de curbete și volte, s-avem iertăciune, nu putea fi vorba, căci nu era învățat să facă.

Văzând deci don Quijote că Rocinante începuse a mișca, luă asta drept semn bun și-și închipui că era chiar semnalul începutului înfricoșatei sale aventuri.

În vremea asta se făcuse ziuă de-a binelea și lucrurile se vedeau limpede, iar don Quijote băgă de seamă că se afla între niște copaci înalți, care erau castani, arbori cu umbra deasă. Auzi, de asemeni, că pocnetele nu încetaseră, dar nu putu vedea cine le pricinuieste, așa că, fără să mai stea la gânduri, își înfipse pintenii în Rocinante și, luându-și încă o dată rămas bun de la Sancho, îi porunci să-l aștepte acolo pe loc; trei zile cel mult, așa cum îi mai spusese o dată, și dacă la capătul lor nu se va fi întors, să fie încredințat că Dumnezeu voise să i se sfârșească zilele în această primejdioasă aventură. Îi mai aminti o dată mesajul și solia pe care trebuia s-o ducă în numele lui doamnei și stăpânei sale Dulcinea, iar în ceea ce privește simbria slujbei, să nu-și facă griji, pentru că el, înainte de-a pleca din satul lor, își lăsase făcut testamentul, prin care se va vedea dăruit cu toată suma la care i se ridica simbria pentru câtă vreme ar fi fost să-l slujească; dar că, dacă vrea Dumnezeu să-l mântuie și să-l treacă peste primejdia aceea teafăr sănătos și fără vreun necaz, se putea socoti,

mai mult ca sigur, stăpânul insulei făgăduite. Din nou se puse Sancho pe plâns când auzi încă o dată înduioșătoarele vorbe ale bunului său stăpân și se hotărî să nu-l părăsească până ce nu-l va însoți în drumul său din urmă și până la sfârșitul isprăvii împreună începute.

Din lacrimile și din hotărârea atât de lăudabilă a lui Sancho Panza deduce autorul acestei istorii că trebuie să fi fost el de neam bun, sau, cel puțin, creștin din tată-n fiu. L și simțămintele lui îl mișcară întrucâtva pe don Quijote, dar nu până-ntr-atâta încât să dea semne de vreo slăbiciune, ci, dimpotrivă, stăpânindu-se cât putu mai bine, o porni în partea dincotro i se părea că veneau pocnetele și vuietul apei. Sancho îl urma pe jos, ducându-și de căpăstru, cum îi era obiceiul, măgărușul, tovarăș nedespărțit la bine și la rău. Și după ce umblară ei o bună bucată de drum printre castanii aceia și printre alți arbori umbroși, dădură într-o poieniță care se întindea la poalele unor stânci înalte, de unde se rostogolea o cădere năvalnică de ape. La picioarele stâncilor se aflau și niște case ca vai de ele, ce păreau mai

1 A fi *cristiano viejo* era un titlu de glorie; convertiții recent la creștinism, mauri și evrei, nu se bucurau de simpatii și nici de încredere. Este una din urmările propagandei oficiale care făcea din «curățenia sângelui» (*«limpeza del sangre»*) un merit.

degrabă clădiri căzute în ruină decât case, și din una din ele își deteră ei seama că veneau zgomotul și zarva pocnetelor aceloră, care nu mai conteneau. Rocinante se sperie de vuietul apei și de pocnete, dar don Quijote îl liniști și se apropie încet-încet de case, încredințându-se în adâncul inimii sale doamnei și stăpânei lui și rugând-o să-l aibă în paza ei în acea înfricoșată zi și-n acea ispravă, pe lângă că, totodată, se încredință și voii Domnului, rugându-se să nu fie dat uitării. Sancho nu-l mai slăbea de-alături, lungindu-și cât putea gâtul și căznindu-se să se uite printre picioarele lui Rocinante, ca să vadă dacă nu se zărește

ceea ce-l ținuse toată noaptea cu sufletul la gură și cu frica-n sâfi.

Să mai fi tot făcut ei alți o sută de pași, când, cotind pe după un stean, le apăru, descoperindu-li-se pe de-a-ntregul, pricina însăși - asupra căreia era cu neputință să se mai înșele - a zgomotului aceluia îngrozitor care-i speriasse într-atâta încât să stea cu sufletul la gură și cu frica-n sân toată noaptea. Erau (și să nu te necăjești ori să te întristezi din pricina asta, cititorule) șase maiuri de piuă, care, cu pocnetele lor alternative **x**, scoteau un zgomot înfricoșător.

Când văzu don Quijote despre ce era vorba, amuți și se cutremură din creștet până-n tălpi. Sancho se uită la el și văzu că își pusese capul în piept, dând semne că s-ar rușina. Se uită și don Quijote la Sancho și băgă de seamă că avea bucle obrajilor umflate a răs și gura jâmbată, dând vădite dovezi că mare chef ar fi avut să râdă în hohote, și melancolia sa nu fu atât de tare încât să-l poată opri a pufni și el de răs văzându-l râzând pe Sancho. Și cum văzu Sancho că stăpânul său făcuse începutul, își dădu drumul în așa hal, că trebui să se țină cu mâinile de burtă ca să nu plesnească de-atâta răs. De patru ori se potoli și tot de-atâtea ori se porni din nou pe hohotit, cu tot atâta poftă ca și întâia dată, încât don Quijote începuse să-și blesteme zilele de

1 în original «... *con sus* alternativos *golpes*»: Cervantes folosește neologismele alături de cuvintele cele mai frecvente în limbă ca și de termenii neaoși. E o îmbinare caracteristică stilului acestui scriitor, umanist și popular în același timp.

necaz, mai cu seamă că îl auzi pe Sancho spunând, ca și când ar fi voit să-l maimuțarească:

— Află, o, Sancho prietene, că eu din voia cerului m-am născut în această vârstă de fier în care trăim, ca să pot reînvia în vremurile ei vârsta aurită sau vârsta de aur! Eu sunt cel pentru care au fost puse deoparte primejdiile,

faptele mari, isprăvile vitejești.

Și urmă așa, repetând toate vorbele, sau cele mai multe din ele, câte le rostise don Quijote când auziseră întâia oară înfricoșătoarele pocnete. Văzând, așadar, don Quijote că Sancho își bate joc de el, se mânie și se necăji într-atâta, încât ridică lancea și-i arse două asemenea lovituri, că dacă, așa cum i le arse pe umeri, i le-ar fi ars la cap, n-ar mai fi fost nevoie să-i plătească simbria, decât poate moștenitorilor. Văzând Sancho cu ce se alege de pe urma șuguielilor, de frică să nu se întreacă stăpânul său de tot cu gluma, îi spuse, cu multă umilință:

— Potolește-te, măria-ta, că, zău așa, am glumit.

— Păi dacă ai glumit tu, află că nu glumesc eu, răspunse don Quijote. Fă-te-ncoace, cumetre zâmbăreț, și spune-mi: crezi cumva că dacă maiurile astea de piuă n-ar fi fost maiuri de piuă, ci altceva, vreo aventură primejdioasă, n-aș fi avut eu tăria de înger câtă ar fi fost de trebuință ca s-o înfrunt și s-o duc la bun capăt? Sunt eu adică ținut, fiind cavaler, așa cum sunt, să cunosc și să deosebesc zgomotele, știind care sunt de maiuri și care nu? Mai ales că s-ar fi putut întâmpla, precum și este, să nu le fi văzut în viața mea, așa cum le-ai văzut tu, ca un țopârlan și-un mogârlan ce te afli, născut și crescut printre ele! Dacă nu mă crezi, n-ai decât să faci ca toate aste șase maiuri să se preschimbe în șase căpcăuni, și pe urmă aruncă-mi-i în spinare unul câte unul, sau pe toți buluc, și dacă nu i-oi pune pe toți cu zgaibele-n sus la pământ, n-ai decât să-ți faci atunci răs de mine și să mă iei în zeflema cât ai pofti!

— De-ajuns, stăpâne, îi tăie Sancho vorba, recunosc c-am mers cam prea departe cu șuguiala. Dar spune-mi, măria-ta - acuma, că ne-am împăcat, și Dumnezeu să te scoată din toate aventurile, câte ți-or ieși în drum, la fel de teafăr și de sănătos cum ai ieșit din asta - spune-mi, nu era lucru de răs, și numai bun de povestit, cită frică am tras noi pentru un lucru ca ăsta? Sau, cel puțin, cită frică am

tras eu, că înălțimea-ta sunt încredințat că nici nu bănuiești ce-i frica ori spaima, și nici n-ai cunoștință de-așa ceva.

— Eu nu tăgăduiesc, răspunse don Quijote, că ceea ce ni s-a întâmplat ar fi lucru vrednic de râs; dar nu e vrednic de povestit, căci nu toți oamenii sunt la fel de înțelepți încât să priceapă încotro bați cu gluma.

— Cel puțin, măria-ta, răspunse Sancho, știu că te-ai priceput încotro să bați cu lancea, țintindu-mi capul și lovindu-mă pe umeri, slavă Domnului care s-a milostivit să mă apere! Dar nu-i nimic, că iese la spălat, vorba aia: cine nu-și bate nevasta se cheamă că n-o iubește! mai cu seamă că se obișnuiește prin lumea boierilor mari ca, între două vorbe proaste azvârlite unei slugi, s-o mai dăruiască și cu câte-o pereche de încălțări; cu toate că nu știu ce le-ar mai putea da după ce le-au tras bețe, dacă nu cumva, între două ciomege, cavalerii rătăcitori vor mai fi dăruind și niscai insule sau niscai împărății pe uscat.

— Zarurile s-ar putea să cadă în așa fel, zise don Quijote, încât tot ce-ai spus să fie adevărul adevărat; așa că iartă tot ce-a fost, căci ești bărbat înțelept și știi că primele zvâcniri ale inimii nu stau în puterea omului, dar fii cu luare-aminte de-aci încolo la un lucru: să te mai abții și să nu mai vorbești așa, vrute și nevrute, cu mine, căci oricâte cărți de cavalerie am citit în viața mea – și-am citit câtă frunză și iarbă – n-am găsit una în care vreun scutier să vorbească atâta cu domnul și stăpânul său cât vorbești tu cu-al tău, și, pre legea mea, socotesc asta mare greșală, atât din partea ta, cât și dintr-a mea. Din partea ta, fiindcă mă respecti prea puțin; din partea mea, pentru că nu mă fac respectat mai vajnic. Să-l luăm pe Gandalin, scutierul lui Amadis de Gaula: a fost conte al Insulei Statornice *.

1 în original «*Insula Firme*», prin contagiune cu *tierra firme*, adică uscatul, în limbajul marinăresc.

și despre el scrie în cărți că nu vorbea niciodată eu

stăpânul său deck cu căciula în mină, cu capul plecat și cu trupul îndoit, făcând temenele *more turquesco* 1. Și ce să mai zicem de Gasabál, scutierul lui don Galaór, care era atât de tăcut, încât, ca să ne facă să înțelegem minunata lui artă de-a tăcea, nu e pomenit cu numele deck o singură dată în tot cursul acelei pe cât de mari, pe atât de adevărate istorii. Din tot ce ți-am spus trebuie să tragi încheierea, Sancho, că e nevoie să se facă o deosebire între stăpân și slugă, între senior și servitor, între cavaler și scutier; așa că de azi înainte vom avea grijă să ne purtăm cu mai mult respect, fără să ne batem pe burtă, căci, oricare-ar fi pricina că m-aș supăra eu pe tine, tot tu plătești oalele sparte; răsplățile și binefacerile pe care ți le-am făgăduit vor veni la timpul lor, și chiar de n-ar veni, cel puțin simbria tot n-o pierzi, așa cum ți-am mai spus.

— Bune-s toate câte le spui măria-ta, zise Sancho, dar tare-aș vrea eu să știu (dacă cumva n-ar mai veni niciodată vremea răsplăților și-ar fi nevoie s-ajungem la simbrie) cât câștiga un scutier de cavaler rătăcitor în vremurile acelea și dacă erau năimiți cu luna sau cu ziua, ca salahorii la bina?

— Nu-mi vine să cred, răspunse don Quijote, că scutierii aceia să fi rămas vreodată pe nădejdea simbriei, și nu pe-a răsplății. Iar dacă eu, în zilele noastre, pe tine te-am trecut în testamentul pecetluit pe care l-am lăsat la mine acasă, asta am făcut-o de toată întâmplarea, că nu știu încă bine cum o poți scoate la capăt cu cavaleria în vremuri atât de ticăloase ca ale noastre, și n-aș vrea ca, pentru niște lucruri de nimic, să-mi încarc sufletul, îngreunându-mi-l pe lumea cealaltă. Căci vreau să știi, Sancho, că în cea de-aici nu

1 După obiceiul turcesc (în limba latină în original). De fapt, don Quijote inventează: nicăieri nu se pomeneste în romanul lui Amadis că Gandalin ar fi avut asemenea atitudine. Poate că prin asta Cervantes a vrut să arate nebunia lui don Quijote, care-și închipuie că a citit ceea ce

nu citise, ori socotea adevăr ceea ce inventase. Așa se întâmplă și în capitolul al XV-lea cu bicele lui Amadis și cu leacul cavalerului lui Phoebus.

se află stare mai primejdioasă decât aceea a cavalerilor răătăcitori.

— Adevărat este, zise Sancho, de vreme ce doar zgomotul maiurilor unei pive a fost în stare să tulbure și să neliniștească sufletul unui atât de viteaz cavaler răătăcitor în căutare de aventuri, cum ești măria-ta! Dar poți fi încredințat că de-aci înainte buzele mele nu s-or mai dezlipi ca să-mi mai fac de șagă cu treburile măriei-tale, ci doar spre a te cinsti, ca pe stăpânul și domnul meu firesc.

— În felul acesta, răspunse don Quijote, are să-ți fie și ție bine și vei trăi mult timp pe pământ, fiindcă îndată după părinți, pe stăpâni trebuie să-i cinstești, întocmai ca pe cei care te-au adus pe lume.

Capitolul XXI

Care vorbește de aventura năzdrăvană și de bogatul câștig al coifului lui Mambrino, dimpreună cu altele, întâmplate neînfrântului 1 nostru cavaler în vremea asta începu a picura, și Sancho ar fi avut mare chef să se adăpostească în moara cu maiurile. Dar don Quijote le purta atâta pică din pricina batjocurii îndurate, încât în ruptul capului nu se învoi să intre înăuntru; așa că, făcând un ocol pe mâna dreaptă, ieșiră la alt drum decât cel pe care apucaseră în ajun. Nu departe de acolo, don Quijote zări un om călare, purtând în cap ceva ce strălucea ca și când ar fi fost de aur, și nici nu dădu bine cu ochii de el, că se și întoarse către Sancho și-i spuse:

— Pare-mi-se, Sancho, că nu-i zicală care să nu se adeverească, fiindcă sunt toate vorbe înțelepte, scoase din însăși viața de toate zilele, maică a tuturor științelor. Mai cu seamă adevărată mi se pare zicala care sună: «Unde se încuie o

1 în original «*Invencible*»: calificativ dat lui don Quijote prin asociere cu titlurile cavalerilor legendari. («*El*

invencible caballero Lepolemo», de pildă.) în memoria cititorului fiind proaspete întâmplările nefericite ale eroului cărții, adjectivul «neînfrânt» îl face să surâdă cu îngăduitoare ironie.

poartă, se descuie alta». Spun asta pentru că, dacă s-a întâmplat ca norocul să ne încuie astă-noapte poarta aventurii pe care-o căutam, păcălindu-ne cu maiurile de piuă, acum ne deschide larg, dând-o de perete, poarta altei aventuri, mai de preț și mai sigură, căci dacă n-oi fi eu în stare s-o înfrunt, a mea va fi vina, fără s-o mai pot arunca pe spinarea nepriceperii mele la maiuri de piuă, ori pe spinarea beznei de azi-noapte. Vorbesc așa pentru că, dacă nu cumva mă înșel, vine spre noi unul care poartă în cap coiful lui Mambrino, pentru care am făcut eu jurământul pe care-l știi.

— Ia seama bine, măria-ta, la ce vorbești, și mai cu seamă la ce faci, zise Sancho, că n-am de loc poftă să ne pomenim din nou cu niște ciocane de piuă, care să se apuce iar a ne ciocăni și a ne pisa, până ne-or lăsa lați și fără de simțire.

— Lua-te-ar dracu' de om sucit! se răsti don Quijote. Ce-are a face coiful cu ciocanele de piuă?!

— Habar n-am, răspunse Sancho, dar zău că, de-aș putea vorbi eu mai pe larg, așa cum mi-era obiceiul, nu știu dacă nu ți-aș putea spune câteva, din care să vezi și măria-ta că te înșeli în cele ce vorbești.

— Cum m-aș putea înșela în cele ce spun, trădător mârșav ce ești? Ce-mi tot faci pe mironosița? zise don Quijote. Mai bine spune-mi: nu vezi cavalerul acela care vine spre noi pe-un cal sur rotat, purtând în cap un coif de aur?

— Ce văd și deosebesc eu, răspunse Sancho, nu-i alta decât un om călare pe-un măgar cenușiu ca al meu, purtând pe cap ceva ce strălucește.

— Păi ăsta-i coiful lui Mambrino, zise don Quijote. Dă-te la o parte și lasă-mă să mă mășor cu el de unul

singur, să vezi cum duc la bun capăt aventura asta, fără să scot o vorbă, ca să nu pierd timpul, și cum rămâne al meu coiful pe care l-am dorit atâta!

— Am eu grijă să mă dau la o parte, răspunse Sancho, dar dea Domnul, mai spun o dată, să fie măghiran, și nu ciocan.

— Ți-am mai spus, frate, să nu-mi mai aduci aminte, nici pe ocolite măcar, de povestea aceea cu ciocanele, zise don Quijote, că de nu, fac jurământ că nu spun mai departe, că ți-aș ciocăni inima.

Tăcu Sancho, temându-se să nu-și țină stăpânu-său jurământul pe care i-l zvârlise ca pe-un bolovan.

Și iată ce era cu coiful, cu calul și cu cavalerul pe care-l vedea don Quijote:

În ținutul acela se aflau două cătune, dintre care unul așa de mic, că n-avea nici spițerie, nici bărbier, iar celălalt, care era în apropiere, avea. Și așa, bărbierul din cătunul cel mare slujea de bărbier și pentru cătunul cel mic, unde se întâmpla să aibă nevoie câte unul, bolnav, de lipitori, câte un altul de potrivit barba, ceea ce venea să și facă bărbierul, ducând cu el un lighenaș de aramă. Și vru soarta ca, pe când călătorea el de la un cătun la altul, să înceapă a ploua și, ca să nu i se strice pălăria, care trebuie să fi fost nouă, își pusese pe cap lighenașul, care, cât era de bine frecat, strălucea cale de-o poștă. Călărea pe un măgăruș cenușiu, așa cum spusese Sancho, și asta îi dote prilej lui don Quijote să vadă aie avea un cal rotat, și cavaler, și coif de aur, căci toate câte le vedea în fața ochilor lesne și le croia pe măsura trăsnelilor lui cavaleriești și rătăcitorului său cuget. Așadar, de îndată ce văzu că sârmanul cavaler ajunsese aproape, fără să mai stea cu el la taclale, se năpusti asupra lui cu lancea întinsă, cât îl țineau picioarele pe Rocinante, cu gând să-l străpungă din coastă-n coastă. Dar când fu la doi pași de el, fără să pună nicio stavilă furiei cu care galopa, îi strigă:

— Apără-te, creatură becisnică, sau dă-mi de

bunăvoie ceea ce mi se datorează pe drept.

Bărbierul, care se pomeni așa din senin și fără de veste cu arătarea aceea năpustindu-se asupra-i, nu găsi alt leac ca să se poată feri de țepușa lănciei decât să alunece jos de pe măgar, și nici n-apucase s-atingă bine pământul, că se și sculă, mai ușurel decât o sălbăticiune, și începu a alerga pe câmp, de nu l-ar fi ajuns din urmă nici vântul. Pe pământ rămăsese lighenașul, cu care don Quijote se mulțumi, zicându-și că se arătase înțelept păgânul și că făcuse cum face castorul, care, văzându-se încolțit de vânători, se mușcă singur și-și taie cu dinții lucrul pentru care știe el din instinct că este prigonit. Îl trimise dar pe Sancho să ridice coiful, și luându-l acesta în mâini, zise:

— Zău că-i bun lighenașul și că face un real din cei de opt x, cum ar face o para.

Și dându-i-l stăpânului său, acesta și-l puse numaidecât în cap, rotindu-l pe toate părțile și căutându-i viziera. Și cum nu i-o găsea, zise:

— Se vede treaba că păgânul pe măsura căruia a fost turnată dintru-ntâi această faimoasă cască va fi avut un cap cât toate zilele. Și ceea ce-i mai rău e că-i lipsește jumătatea de jos.

Când îl auzi Sancho botezând lighenașul cască, nu se mai putu ține de răs; dar își aduse numaidecât aminte cum i se mâniase stăpânul și se opri la mijlocul drumului.

— De ce râzi, Sancho? Întrebă don Quijote.

Râd, răspunse Sancho, gândindu-mă la căpățâna pe care trebuie s-o fi avut păgânul ce-a stăpânt ăst coif, care seamănă leit-poleit cu un lighean de bărbier.

— Știi ce-mi trece prin minte, Sancho? Că scula asta vestită, coiful vrăjit pe care-l vezi, trebuie să fi căzut, prin cine știe ce întâmplare ciudată, în mâinile cuiva care nu se pricepea să-i prețuiască valoarea, și, fără să știe ce face, văzând că e de aur curat, trebuie să fi dat la topit cealaltă jumătate, ca să pună mâna pe bani, iar din jumătatea care i-a rămas a făcut asta, despre care tu zici că seamănă c-un

lighean de bărbier. Dar fie ce-o fi, pentru mine, care l-am recunoscut, preschimbarea coifului nu trage prea greu, căci am să-l dreg în cel dintâi sat unde-o fi să se afle vreun fierar, așa fel încât să nu-l întreacă și nici măcar să-i poată sta alături coiful făurit de zeul covăliilor pentru zeul băta.

1 în original «... *real de á ocho*»: monedă de argint de 3, 48 grame, al cărui nume se presupune a veni de la *rey* (rege) sau poate de la *resrei*: *realis* (monedă efectivă); echivalent cu o optime dintr-un taler, care are 28 grame de argint, de unde denumirea. După unii comentatori un *real de á ocho* echivala cu 8 reali de argint.

liilor X. Iar până una-alta am să-l port și eu cum voi putea, că tot e mai bun decât nimica, cu atât mai mult cu cât îmi e de-ajuns ca să mă apere barem de vreo piatră.

— Așa ar fi, zise Sancho, dacă piatra n-are să fie cumva azvârlită din praștie, cum ni le-au zvârlit atunci când cu încăierarea celor două armate, de ți-au binecuvântat măriei tale măselele și ți-au turtit plosca în care era preafericita băutură ce m-a făcut să-mi vărs mațele.

— Mie nu mi-e așa de ciudă c-am pierdut-o, fiindcă tu știi prea bine, Sancho, îi întoarce don Quijote vorba, că țin minte rețeta pe de rost.

— Pe de rost o țin minte și eu, răspunse Sancho. Dar aici să mă trăsnească Dumnezeu dac-aș mai face-o sau dac-aș mai cerca-o vreodată, câte zile-oi avea! Cu atât mai mult cu cât trag nădejde să nu mai vină niciodată prilejul de a-mi fi de trebuință, căci am de gând să mă păzesc, ascuțindu-mi toate cele cinci simțuri, de-a mai răni pe cineva și de-a mai fi rănit de cineva. Dacă-i vorba să mai fiu dat o dată în târbacă, n-am nimic de zis, căci o năpastă ca asta n-ai cum s-o ocolești, și dacă-ți vine pe cap, n-ai altceva de făcut decât să ridici din umeri, să-ți ții răsuflarea, să strângi din ochi și să te lași azvârlit unde te-o mâna soarta și cerga.

— Halal creștin mai ești și tu, zise don Quijote auzind

asta, dacă nu uiți niciodată ocările ce ți-au fost aduse cândva. Află că inimile nobile și mărinimoase nu se uită de obicei la asemenea fleacuri. Ai rămas cumva șchiop de vreun picior, te-ai ales cumva cu vreo coastă ruptă ori cu capul spart, că nu-ți mai iese din minte, nici azi, gluma aceea? Căci e lucru limpede pentru mine c-a fost doar o glumă și un fel de a-și mai trece vremea! Fiindcă, de n-aș fi luat-o așa, m-aș fi întors pe dată acolo și-aș fi făcut, ca să te răzbun, mai multă pagubă hanului decât au putut face grecii pentru furtul Elenei aceleia 2, care, dac-ar mai fi trăind în vremurile

1 Adică de Vulcan pentru Marte.

2 Soția lui Menelaos Atridul, frumoasa fugită cu Paris la Troia, cauză a urii aheilor față de troieni și a războiului cântat de Homer în *Iliada*.

noastre, ori dacă Dulcinea mea ar fi trăit pe vremea aceea, ar putea fi sigură că nu s-ar mai duce atâta vestea de frumoasă ce era, cum i-a mers.

Și scoase un oftat, s-ajungă pin la nourii. Sancho zise:

— Fie și glumă, căci răzbunarea nu-i poate ajunge, chiar de n-ar fi fost glumă. Dar numai eu știu ce fel de glumă a fost, și mai știu și că, dacă mi s-o șterge gluma asta din minte cum mi s-a șters de pe șale, n-am s-o uit câte zile-oi avea. Dar să lăsăm asta, și spune-mi mai bine, luminăția-ta, ce ne facem cu calul ăsta sur rotat, care pare măgar cenușiu, și pe care l-a lăsat baltă, aicea, Martin acela 1, pe care l-ai dat măria-ta de-a berbeleacul, că după felul cum și-a luat picioarele la spinare și-a spălat putina, nu cred c-o să se mai întoarcă în vecii vecilor să-l ia; și, pe barba mea, nu-i rău de loc surul.

— Eu n-am niciodată obiceiul, zise don Quijote, să-i despoi pe cei pe care-i birui și nu-i în datina cavaleriei să le iei caii și să-i lași pe jos, afară doar dacă învingătorul nu-și va fi pierdut calul în luptă, căci atunci are tot dreptul să-l ia pe-al învinsului, socotindu-l câștigat în luptă dreaptă. Așa că, Sancho, lasă calul ăsta sau măgarul, sau orice-ai

vrea tu să spui că este, că de îndată ce stăpânu-său ne-o vedea plecați, are să se întoarcă să-l ia.

— Numai Dumnezeu știe cât chef aş avea să-l iau, îi întoarce Sancho vorba, sau cel puțin să-l schimb cu-al meu, care nu mi se pare așa de soi. Ce să spun, aspre mai sunt legile cavaleriei dacă nu te lasă măcar să schimbi un măgar cu altul. Și tare-aș vrea să știu dacă am voie să schimb cel puțin căpestrele și tarnițele.

— În privința asta, n-aș putea să-ți răspund cu toată siguranța, răspunse don Quijote, și, cum este o îndoială la mijloc, până ce m-oi lămuri cum stă treaba, îți dau voie să le schimbi, dacă ai într-adevăr atâta trebuință de ele.

1 Martin, în loc de Mambrino, numit de același Sancho, în alt loc, Malandrino. E vorba de coiful vrăjit câștigat de Reinaldos de Montalbán în lupta împotriva regelui Mambrino, care-l purta.

— Atât de mare trebuință am, răspunse Sancho, că dac-ar fi să fie pentru mine însumi, n-aș duce lipsă mai mare.

Și pe loc, înarmat cu învoirea stăpânului, săvârși un fel de *mutați-o caparum* 1 și-și împodobi măgărușul cu atâta drag, încât ieși cu întreit sau încincit câștig.

După ce isprăvi și cu asta, prânzică cu rămășițele ospățului luat pradă de la călugări, băură apă din râul cu pivele, fără să întoarcă însă ochii să se uite la ele, până într-atâta le purtau pică pentru spaima pe care le-o pricinuiseră.

Punând așadar capăt mâniei și tristeții, încălecară și, fără să apuce pe vreun drum anumit (fiind mai aproape de obiceiul cavalerilor rătăcitori a nu lua niciodată unul sigur), o porniră încotro vedeau cu ochii, lăsându-se în voia lui Rocinante, căreia voia stăpânului său i se supunea, ca și voia măgarului, care-l urma totdeauna oriunde-ar fi avut chef să-l călăuzească, cu dragă inimă, ca un bun tovarăș. În felul acesta ieșiră din nou la drumul mare, și-l urmară la întâmplare, fără nicio țintă.

Și mergând ei așa pe șleah, Sancho zise către stăpânul său:

— Stăpâne, nu vrei măria-ta să-mi îngădui a mai rupe o vorbă în doi? Că de când mi-ai pus opreliștea aceea strașnică, a muțeniei, mi-au putrezit în burtă, nerostite, mai mult de patru vorbe înțelepte, și n-aș vrea s-o îngrop și pe cea care-mi veni acum pe vârful limbii, una singurăsingurică.

— Zi-o, îi îngădui don Quijote, și nu te-ntinde prea mult la vorbă, că vorba multă, sărăcia omului.

— Vorba e, stăpâne, răspunse Sancho, că de mai multe zile încoace tot stau și mă gândesc cât de puțin ai de câștigat și cu ce te-alegi dacă umbli să tot cauți aventuri de astea, cum cauți măria-ta prin pustietăți și pe la răscruci de dru

1 Ceremonie care avea loc în postul Paștelui în sânul bisericii catolice; cardinalii, de obicei îmbrăcați în roșu, își puneau, în semn de doliu, veșminte violete. Aluzia la aceste solemnități indică ironia lui Cervantes.

muri, unde chiar dacă înfrunți și duci la capăt câteva din cele mai primejdioase, n-are nici cîn te vedea, nici cîn te ști, așa că vor rămâne mute și îngropate pe vecie, în paguba măriei-tale și-a gândurilor bune cu care le începi, și-n paguba celor ce s-ar arăta vrednici de asemenea fapte. Și așa, mie mi se pare c-ar fi mai bine (dacă nu cumva măria-ta ai alte vederi, mai înțelepte) să ne băgăm în slujba vreunui împărat ori a altui mare domnitor, aflat în luptă cu niscăi vrăjmași, și în slujba lui măria-ta își poate arăta vrednicia, puterile nemăsurate și mai marea înțelepciune. Căci, văzând toate astea, stăpânul pe care l-am sluji n-ar avea încotro și ne-ar plăti pe fiecare după cum merităm. Și nu ne-ar lipsi nici cel care s-aștearnă în scris isprăvile măriei-tale, ca să fie în veci pomenite. De-ale mele, nici nu mai zic nimic, căci nu trebuie să iasă din marginile cerute unui scutier, cu toate că, la o adică, dacă este datina cavaleriei să fie scrise și faptele scutierilor, nu

cred că ale mele ar trebui să rămână printre rânduri.

— Nu zici rău ce zici, Sancho, vorbi don Quijote. Dar, fiind cavaler rătăcitor, înainte de-a ajunge acolo unde spui tu, trebuie să cutreieri lumea, punându-ți virtutea la încercare, în căutare de aventuri, pentru ca, ducând la bun sfârșit câte unele, să-ți câștigi renume și glorie, încât atunci când vei ajunge la curtea vreunui mare monarh, să și fii cavaler vestit prin faptele tale, și nici să nu te vadă bine intrat cu dinadinsul pe porțile cetății, când să și înceapă tineretul a-ți da târcoale și a te urma, strigând în gura mare: «Iată-l pe Cavalerul Soarelui, sau pe al Șarpelui!» ori al altei steme, sub care vei fi săvârșit fapte mari. «Acesta este, vor zice, cel ce l-a învins în luptă dreaptă pe uriașul Bronca-Bruno, zmeul cu puteri suprafirești, și cel care l-a dezlegat de vrajă pe marele Mameluc al Persiei, care stătuse fermecat vreo nouă sute de ani!» Și așa, din gură-n gură vor trece faptele tale, și pe loc, la zarva asta a tineretului și-a celorlalți oameni, se va arăta, la ferestrele palatului său regesc, regele aceluia regat, și cum va da cu ochii de cavaler, și-l va recunoaște după armărie sau după deviza de pe scut, neavând încotro, va trebui să zică: «Ehei, voi, cavaleri, toți câți vă aflați la curtea mea, ieșiți să-ntâmpinați floarea cavaleriei, pe care iat-o venind!» Și, la porunca lui, se vor arăta cu toții; iar el va coborî scările la jumătate, și-l va îmbrățișa cu toată căldura, și-i va da acolada sărutându-l pe amândoi obraji, apoi îl va lua de mână și-l va conduce în saloanele doamnei și stăpânei sale, unde cavalerul o va afla împreună cu infanta, fiica lor, care trebuie să fie una din cele mai frumoase și mai împlinite la trup domnițe din câte cu mare greutate ai putea găsi pe cea mai mare parte din suprafața pământului. După asta, nu se poate să nu se întâmple ca ea să nu-și pună ochii pe cavaler, și el pe ea, și fiecare să nu-i pară celuilalt o apariție mai curând cerească decât pământească, și, fără să prindă de veste, să nu rămână înlănțuiți și prinși în mreaja de neînlăturat a dragostei, și

cu inima plină de grija datorită nepriceperii de a-și da pe față, vorbind cu celălalt, simțămintele și temerile. De aici are să fie dus, fără îndoială, într-altă parte a palatului, împodobită cu mobile de preț, unde, după ce-i vor fi scos armele, îi vor pune o mantie bogată de purpură, cu care să se înfășoare; și dacă arăta chipeș când era în armură, la fel de chipeș, dacă nu și mai, va trebui să arate înveșmântat în mătase. La căderea nopții va cina cu regele, regina și infanta, și nu-și va mai lua ochii de la ea, privind-o în ascuns de ceilalți, și ea va face același lucru cu tot atâta iscusință, pentru că, așa cum am mai spus, e o domniță foarte înțeleaptă. O dată strânsă masa, are să intre pe neașteptate în sală un pitic mărunțel și viclean, împreună cu o slujnică frumoasă de-a împărătesei, urmându-l între doi uriași, ca să propună o anumită încercare, scornită de un mag bătrân ca lumea, pe care cel ce-o va duce cu bine la capăt va fi socotit drept cel mai viteaz cavaler de pe pământ. Pe loc, regele va da porunci ca toți cei de față să facă încercarea, și niciunul nu va putea s-o ducă la capăt, în afară de cavalerul oaspete, spre marele folos al renumelui său, fapt de care infanta va fi foarte mulțumită și se va socoti fericită și răsplătită de a fi avut norocul să poată nimeri așa de bine; și frumusețea este că regele acesta, sau domnitor, sau ce-o fi fiind el acolo, duce un război crâncen cu altul, la fel de puternic ca și el, iar cavalerul oaspete îi cere voie (după câteva zile cât a stat la curtea lui) să plece la război ca să-l slujească. Regele îi dă cu dragă inimă voie, iar cavalerul îi sărută curtenitor mina pentru marele hatâr ce-i face. Și în noaptea aceea va să se despartă de doamna și stăpâna sa infanta, luându-și rămas bun printre ostrețele unei grădini ce dă în iatacul ei, printre care i-a mai vorbit de alte multe ori până acum, fiindu-le mijlocitoare și știutoare de toate o domniță în care infanta are multă încredere. El va ofta, ea va leșina, domnița va pleca după apă rece și-și va da în vileag toată părerea de rău pentru că se ivesc zorile și n-ar dori să fie

descoperiți, ca să nu se vatăme cinstea stăpânei sale. În cele din urmă, infanta își va veni în simțiri și-i va întinde cavalerului, printre zăbrele, mâinile-i albe, pe care el i le va săruta de mii de ori și i le va scălda în lacrimi! apoi va rămâne hotărât între ei doi în ce chip să-și vestească fie ceea ce li se întâmplă de bine, fie ceea ce li se întâmplă de rău, iar prințesa îl va implora să lipsească cât mai puțină vreme cu puțință. El i-o va făgădui cu mii de jurăminte și va începe din nou să-i sărute mâinile și să-și ia rămas bun, atât de îndurerat, încât numai cât nu-și va da duhul. Pleacă de aici în odaia lui, se azvârle pe pat, nu poate dormi de durerea despărțirii, se scoală cu noaptea-n cap, se duce să-și ia rămas bun de la rege și de la regină, și chiar și de la infanta; i se răspunde, după ce și-a luat rămas bun de la cei doi, că señora infanta nu se simte bine și că nu-l poate primi. Cavalerul crede că ea s-a îmbolnăvit de durerea despărțirii; i se frânge inima, și puțin lipsește să nu-și dea de gol simțămintele. Domnița mijlocitoare e de față și ia bine seama la toate, apoi se duce să-i povestească stăpânei.

1 După cum remarca și Clemencin, ar fi fost mai bine ca Cervantes să fi spus că iatacul da în grădină decât că da grădina în iatac. De altfel, construcția spaniolă a sintagmei e neobișnuită aici: «*jardín que care en el aposento*», în loc de: «... *que care al aposento*» (grădină care dă în iatac, înăuntrul iată. eului, în loc de care dă în iatac, în sensul că se deschide spre iatac).

care-o primește plângând și-i spune că una din cele mai mari dureri ale ei este că nu știe cine-i cavalerul, nici dacă e os de domn sau nu. Domnița o încredințează că nu poate încăpea atâta frumusețe, vitejie și curtenie, de câtă dă dovadă cavalerul ei, decât într-o odraslă regească, într-un om de viță înaltă. Cu asta se mai mângâie nemângâiata, hotărâtă să-și ostoaie durerea, ca să nu prindă de veste părinții, și nu trec nici două zile până iese din nou în lume. Cavalerul, în vremea asta, e plecat; se luptă în război,

învinge pe vrăjmașul regelui, cucerește o mulțime de cetăți, biruie într-o mulțime de bătălii, se întoarce la curte, își vede stăpâna la locul știut și se înțelege cu ea s-o ceară tatălui ei de nevastă, drept răsplată pentru cât l-a slujit. Regele nu vrea să i-o dea, pentru că nu știe cine este. Cu toate astea, fie c-o răpește, fie în cine știe ce alt chip, până la urmă infanta ajunge să fie nevasta lui, iar tatăl ei ajunge să socotească mare noroc căsătoria aceasta, pentru că iese la iveală că acest cavaler nu-i altul decât fiul viteazului rege al nu știu cărui regat, care nici n-o fi fiind scris pe hartă. Moare tatăl, infanta moștenește tronul, și, niciuna, nici două, cavalerul devine rege. Acuma vine clipa răsplătirii scutierului său și a tuturor aceluia care l-au ajutat să se înalțe atât de sus; își însoară scutierul cu una din domnițele infantei, care nu poate fi alta decât cea care-a fost tăinuitoarea dragostei lor, și care-i fiica unui duce din cei de neam de prinț.

— Asta-i! strigă Sancho. Asta cer și eu, ce să mai umblăm cu șoalda! La asta ținesc, fiindcă toate, până într-o iotă, au să ți se întâmple măriei-tale sub denumirea de Cavaler al Tristei Figuri.

— Să n-ai nicio îndoială, Sancho, răspunse don Quijote, fiindcă întocmai așa, și străbătând aceleași trepte ca în ceea ce ți-am povestit, ajung de obicei și-au ajuns întotdeauna cavalerii rătăcitori să fie regi sau împărați. Tot ce ne mai trebuie acum este să vedem ce rege, dintre cei creștini sau dintre păgâni, duce în ziua de azi război și are fată frumoasă. Dar vom avea destulă vreme să ne mai gândim la asta, pentru că, așa cum ți-am mai spus, întâi și-ntâi trebuie să ne câștigăm renume pe alte meleaguri înainte de-a ne înfățișa la curte! mai e un lucru care-mi lipsește, căci, chiar de-ar fi să se afle vreun rege care poartă războaie și are mândrețe de fiică 1, și chiar de mi-aș fi câștigat eu o faimă de necrezut prin tot universul, nu mă dumiresc cum s-ar putea să iasă la iveală c-aș fi de viț domnească, sau cel puțin văr de-al doilea cu vreun

împărat. Căci regele n-are să vrea să-mi dea pe fiică-sa de nevastă dacă nu se va fi încredințat mai întâi de acest lucru, cu toate că faptele mele, de care s-a dus vestea, merită și mai mult; așa că, din pricina acestei lipse a osului domnesc, teamă mi-e să nu pierd ceea ce brațul meu vrednic a meritat din plin. E drept că sunt hidalgo, boier de viță veche și vestită, cu moșie și acareturi, și că nu-s din cei care să plătească gloabă. 2 Și s-ar prea putea ca vraciul care va avea să-mi scrie istoria să-mi descurce atât de bine spița și vița, încât să mă găsească strănepot de regi, la al cincilea sau al șaselea neam. Căci trebuie să știi, Sancho, că sunt două feluri de obârșii pe lume: unii își trag obârșia din domnitori și monarhi, pe care timpul i-a făcut să decadă puțin câte puțin și să ajungă la vârful de jos, ca o piramidă răsturnată; alții au început ca niște oameni de jos și au mers urcând treaptă după treaptă, până-au ajuns să se vadă în boierii de cele mari. Astfel că deosebirea dintre ei este că unii au fost ce nu mai sunt, iar alții sunt ce n-au fost niciodată. Și cum eu aș putea fi dintre cei dintâi de îndată ce-ar ieși la iveală că am o obârșie înaltă și glorioasă, cu asta va trebui să se mulțumească regele, socru-meu, căci socru va trebui să-mi fie până la urmă; iar de nu se va mulțumi, infanta mă va iubi până-ntr-atâta, încât, în ciuda părintelui ei, chiar dacă ar ști neîndoielnic că eu nu-s decât fiul

1 Don Quijote uită de Dulcinea și de credința veșnică pe care-și propusese să i-o poarte.

2 în original «*Hidalgo de devengar quionientos sueldos*»: boier care să merite cincizeci de galbeni» care să fie susceptibil de a cere plata unor amenzi anumite în folosul său. Aluzie la legile străvechi ale Spaniei, păstrate de datină și după secolul al XIII-lea, când a avut loc o reînnoire a legiurilor. Ele impuneau plata a cincizeci de *sueldos* (vechi monezi de aur) celor ce jigneau ori «păgubeau» vreun nobil, ce nu trebuia atins nici cu vorba, nici cu fapta.

vreunui sacagiu, tot m-ar lua de bărbat și de stăpân. Iar de n-ar vrea, cine mă împiedică s-o răpesc și s-o duc cu mine unde mi-ar plăcea? Că s-ar îngriji el, timpul, sau moartea, să pună capăt supărării părinților ei!

— Aici se potrivește, zise Sancho, vorba anumitor haidăi: «N-aștepta de bunăvoie ceea ce poți lua cu sila». Cu toate că parcă mai bine s-ar potrivi să spunem: «Nu umbla cu bogdaprostea după ce poți lua cu hap ea!» Asta vrea să zică, adicătelea, că dacă cumva regele, socrul măriei-tale, nu s-ar învoi să se înduplece a-ți da mina stăpânei mele infanta, n-ai să ai încotro și, așa cum ziceai măria-ta, va trebui s-o răpești și s-o duci de-acolo. Păcat doar că, până să cădeți la pace și să te poți bucura măria-ta în liniște de domnie, bietul scutier s-a lins pe bot de răsplăți! Afară doar dacă domnița tăinuitoare, care trebuie să-i fie nevastă, nu fuge și ea cu infanta, ca să aibă și el cu ce-și mai trece zilele de grea restriște, până ce-o vrea cerul altfel; căci, pe câte cred eu, stăpânul său i-ar putea-o da pe loc drept soață legiuită. 1

— Asta nimeni n-o poate împiedica, răspunse don Quijote.

— Păi, dacă-i așa, spuse Sancho, n-avem decât să ne lăsăm în voia Domnului, ca să ne îndrepte soarta pașii încotro i-o plăcea.

— Facă Domnul, răspunse don Quijote, după dorința mea și după nevoia ta, Sancho, și fie om de rând pe veci cel ce se ține om de rând. 2

— Slavă Domnului, zise Sancho, că eu sunt creștin de viță veche, și, ca să fiu conte, mi-e prea destul!

— Ba încă ți-e prea mult, spuse don Quijote. Și chiar dacă n-ai fi, n-ar putea să-ți strice cu nimica, căci, fiind eu regele, îți pot da orice rang de noblețe, fără să-l cumperi cu bani și fără să mă fi slujit în vreun fel; pentru că dacă

1 Sancho, contaminat de nebunia stăpânului, uită, de asemenea, că e om însurat și cu familie grea.

a De obicei se spune invers: «E nobil cel ce se

socotește nobil».

te fac eu conte, iată-te dintr-odată cavaler, zică oamenii ce-or zice, că mor să mai aibă încotro și-or să fie nevoiți să-ți spună «înălțimea-ta», oricâtă inimă rea și-ar face!

— Vai de ei, zise Sancho, dacă-și închipuie că n-aș ști eu să-mi fac respectat *ticlui*!

— Titlul vrei să spui, îl îndreptă stăpânul său, că nu-i totuna ticlui și titlul.

— Fie, răspunse Sancho, vreau să spun că le-aș veni eu de hac, fiindcă, pe cinstea mea, am fost o vreme paradisier la o mănăstire, și-mi ședea așa de bine fusta de paradisier, încât zicea toată lumea că eram destul de chipos ca să pot fi chiar stareț al mănăstirii de care spuneam. Dar ce mă fac când mi-or pune coșcogea mantie de duce peste șolduri, sau m-or înveșmânta numai în aur și perle, ca pe conții veniți de peste mări și țări? 1 Socotesc c-are să se strângă lumea să mă vadă, cale de cinci poște împrejur!

— Are să-ți stea bine, zise don Quijote, dar va fi nevoie să-ți razi barba mereu, că după cât de deasă, de încâlcită și de rău potrivită din foarfece îți este, dacă nu-ți treci briciul pe obraz la fiecare două zile cel puțin, te-ar putea oricine dibui cine ești, de la o bătaie de flintă.

— Ce mare lucru? zise Sancho. N-am decât să iau un bărbier și să-l țin de casa mea, plătindu-l cu simbrie! Ba chiar, de-o fi să fie nevoie, l-oi face să umble după coada mea, ca pe slujitorul unui mare dregător.

— Dar de unde știi tu, întrebă don Quijote, că după marii dregători umblă câte-un slujitor?

— Am să-ți spun, răspunse Sancho. Mai an, am fost o lună la Madrid, și acolo am văzut că, pe când își făcea plimbarea un nobil tare mic, despre care toți ziceau că e tare mare 2, oriunde se ducea, umbla după el un

1 Sancho face aluzie la mantia de hermina, pe care mo puteau purta, în afară de rege, decât ducii.

2 Se pare că e vorba de marele duce de Osuna, *don Pedro Qiron* (1579 - 1624), erou vestit al războaielor de cucerire purtate de regii Spaniei, mort în prizonierat, și despre care s-a spus: «Mic n-avea-n el nimica* afară de statură».

om călare, de parcă era coada lui, nu alta! Am întrebat și eu că de ce omul acela nu venea lângă celălalt, ci umbla tot în dosul lui, și mi-au spus că acela era seu* tierul și că era un obicei al granzilor să poarte cu ei câte unul din ăștia. De-atuncea știu, că nu mi-a mai ieșit din minte!

— Ce să spun? Ai dreptate! zise don Quijote. Poți și tu să-ți cari bărbierul cu tine, căci obiceiurile nu s-au născut toate deodată, nici n-au fost scornite cu hurta, așa că de ce n-ai fi tu cel dintâi conte care să umble cu bărbierul după el? Și unde mai pui că trebuie să-ți fie om mai de-ncredere cineva când e vorba să-ți dai barba pe mâna lui, decât ca să-ți pună șaua pe-un cal!

— Lasă bărbierul pe seama mea, zise Sancho, și să rămână pe seama măriei-tale să dai zor a ajunge mai repede rege și-a mă face pe mine conte.

— Așa va fi! răspunse don Quijote și, înălțând ochii, văzu ceea ce se va povesti în capitolul următor.

Capitolul XXII

Despre felul cum slobozi don Quijote o mulțime de nenorociți, duși fără de voia lor acolo unde n-aveau niciun chef să se ducă

Povestește Cide Hamete Benengeli, autor arab și mancheg, în această nobilă, răsunătoare, dulce, modestă și ingenioasă istorie, că după ce faimosul don Quijote avu cu Sancho Panza, scutierul său, voroava aceea despre care se spune la sfârșitul capitolului al XXI-lea, don Quijote înălță ochii și văzu că pe drumul pe care apucase și el veneau pe jos ca la vreo doisprezece oameni, înșirați ca mătaniile pe-un coșcogeamitea lanț de fier petrecut pe după gâturile lor și toți cu cătușe la mâini. Mai veneau împreună cu ei doi

oameni călări și doi pedestrași; călăreții purtau archebuze cu rotiță¹, iar pedestrașii, lănci și spade; și Sancho Panza, de îndată ce-i văzu, strigă:

— Asta-i un lanț de osândiți de-ai regelui, oameni duși la muncă silnică, pe galere 2.

— Cum oameni duși la muncă silnică? întrebă don Quijote. E oare cu puțință să facă regele silnicie vreunui om?

— N-am spus asta, răspunse Sancho. Am spus doar că sunt oameni care, pentru fărădelegile lor, au fost osândiți să plece pe galere, în slujba regelui, cu de-a sila.

— Așadar, reluă don Quijote, oricum ar fi să fie, oamenii ăștia, de vreme ce sunt duși, se cheamă că merg cu de-a sila, și nu de bunăvoie.

— Asta așa e, zise Sancho.

— Atunci, dacă-i așa, răspunse stăpânul său, aici intră în joc îndatorirea tagmei mele, de-a împiedica silniciile, de-a sprijini pe cei nevoiași și de-a le veni într-ajutor.

— Ia seama, măria-ta, zise Sancho, că justiția, care întručujează pe regele însuși, nu poate face silnicii ori nedreptăți unor asemenea oameni, ci, dimpotrivă, îi pedepsește ca să-și ispășească fărădelegile.

În vremea asta, lanțul ocnașilor se apropie, și don Quijote, cu vorba foarte curtenitoare, le ceru celor care îi păzeau să binevoiască a-i aduce și lui la cunoștință pricina sau pricinile pentru care-i duceau în așa chip pe oamenii aceia. Unul din paznicii călări îi răspunse că erau ocnași, osândiți ai majestății-sale, că erau duși la galere și că altceva nu mai avea de spus, și nici el de aflat.

— Cu toate astea, îi întoarse don Quijote vorba, mi-ar plăcea să aflu despre fiecare dintre ei, în parte, pricina nenorocirii lui.

1 Flintele și archebuzele «cu rotiță», spre deosebire de cele mai vechi, care se descărcau prin aprinderea unui fitil, funcționau prin învârtirea unei cheițe ca de ceasornic

plasate în mijlocul unei roți care freca bucata de cremene așezată la capătul țevii, făcând o să dea se întee și să aprindă pulberea.

2 Expresia din text: «... *gente forzada del rey*» (oameni luați cu sila de rege) are sens echivoc: «... oameni violențați (siliți) de rege», oameni cărora regele le-a făcut silnicie.

Mai adăugă la aceste vorbe și altele de același fel, tot atât de cuviincioase, ca să-i înduplece pe paznici să-i spună ceea ce dorea, încât cel de-al doilea dintre călăreți îi zise:

— Păcat că, deși avem aici catastiful osândiților și probele de la procesele fiecăruia din acești nenorociți, nu-i momentul să ne oprim tocmai acum ca să le scoatem și să le citim. Mai bine apropie-te domnia-ta și întreabă-i chiar pe ei, că ți-or spune singuri, dac-or vrea, și se vor învoi de bună seamă să-ți spună, pentru că oamenii ca ei au mâncărici la limbă ca și la mână.

Dobândind învoirea aceasta, pe care și-ar fi luat-o de la sine de nu i-ar fi dat-o ei, don Quijote se apropie de șiragul înlănțuiților și-l întreabă pe cel dintâi ce păcate ispășea umblând într-asa hal împodobit. Omul îi răspunse că umbla așa de îndrăgostit ce era!

— Doar atât? Numai pentru asta? răspunse don Quijote. Păi, dacă-i așa, și dacă numai pentru că sunt îndrăgostiți sunt duși oamenii la galere, de când ar fi trebuit să mă aflu și eu pe ele, vâslind?

— Numai că dragostele mele nu-s cum crezi măria-ta, zise ocnașul, că mie mi-a căzut cu tronc în așa hal o coșarcă, plină cu vârf de rufărie, încât am strâns-o până într-atâta de voinicește în brațe, că, de nu mi-ar fi smuls-o cu de-a sila oamenii stăpânirii, nici în ziua de azi n-aș fi lăsat-o de bunăvoie din mână. Am fost prins în flagrant delict, n-a mai fost nevoie de cazne 1, mi s-au dresat acte, mi-au măsurat spinarea cu o sută de bice și mi-au mai dat pe deasupra și trei încheiați² de hroance³, și gata treaba!

— Ce-s hroancele? întreabă don Quijote.

1 «... *el tormento*» (tortura) făcea parte din procedura anchetei judiciare, în cazurile în care dovezile erau concludente, se renunța la ea, administrându-se, în schimb, cu toată strășnicia, ori de câte ori nu existau probe suficiente și era nevoie de mărturisirea expresă a celui anchetaț.

* în original «... *tres precisos*» (trei [ani] încheiați): expresie eliptică din vocabularul argotic al delincvenților.

— *Qurapas* s-a tradus cu hroance, care în românește înseamnă ghetete vechi, metaforă potrivită pentru o ambarcațiune lipsită de eleganță: «gheată plutitoare».

— Hroance înseamnă la noi galere, răspunse ocnașul, care era un băietan ca la vreo 24 de ani și zicea că era de fel din Piedrahita.

Tot așa îl întrebă don Quijote și pe-al doilea, care însă nud răspunse nimic, trist cum mergea și căzut pe gânduri. Dar răspunse pentru el cel dintâi, care zise:

— Asta, señor, merge la galere de canar 1 ce-a fost, vreau să zic de cântăreț și de lăutar ce se află.

— Păi cum așa? întrebă don Quijote. Pentru c-ai fost cântăreț și lăutar înfunzi galera?

— Da, răspunse ocnașul, că nu se află pe lume lucru mai afurisit decât să cânti2 în chinuri.

— Ba, dimpotrivă, zise don Quijote, eu am auzit spunându-se că cine cântă chinu-și înspăimântă!

— Aici e de-a-ndoaselea, răspunse ocnașul, căci cine-a cântat o dată își plânge-n pumni toată viața.

— Nu pricep, zise don Quijote.

Dar unul dintre paznici îl lămurii:

— Señor cavaler, în lumea non *santa* 3 a oamenilor acestora, a cânta în chinuri înseamnă a mărturisi atunci când ești pus la cazne. Ticălosul acesta a fost supus la tortură și și-a mărturisit vina de-a fi fost geambaș de cai, adică hoț de dobitoace, și pe temeiul mărturisirii lui a fost osândit la șase ani de galere, pe lângă două sute de bice, pe care le mai poartă încă pe spinare; și umblă tot timpul

gânditor și trist, pentru că ceilalți hoți, pe care-i vezi înșirați aici în marș, îl chinuiesc și-l fac de două parale, bătându-și joc de dânsul și socotindu-l om de nimica, pentru că a măr

1 *Canario* se numea, în jargonul pungașilor, cel ce «cânta» în timpul caznelor la careul supuneau oamenii stăpânirii, adică cel ce-și mărturisea vina.

2 «... *cantar en el ansia*»: a-și mărturisi delictul în timpul torturilor apei (*el tormento del agua*), care consta din a pune pe fața delincventului, întins la pământ, o pânză care să-i astupe nările ca să nu poată respira decât pe gura, în vreme ce apa i se turna neconținut în gâtlee și îl obliga să înghită tot timpul, fără a-i da răgaz să tragă aer în piept, ceea ce provoacă o panică animalică a organismului, întocmai ca în toiul crizelor de astm. *Ansia* sau *clariosa* era denumită, din pricina aceasta, în argoul hoților, apa.

8 Adică lipsită de sfințenie; păcătoasă.

turisit și n-a avut tăria să tăgăduiască; deoarece, spun ei, tot atâtea buchii are și un «nu» câte are și un «da», și cel împricinat nu-și dă seama ce noroc are că-i stă viața sau moartea în puterea limbii sale, și nu în puterea limbilor celor ce aduc mărturii și dovezi; și, la urma urmei, drept să-ți spun, mai că-mi vine și mie-a crede că nu-s chiar greșiți în ceea ce spun și că au dreptate.

— Și eu tot așa socotesc, răspunse don Quijote, care, trecând la cel de al treilea, îl întreabă ce-i întrebare și pe ceilalți.

Și acesta, fără să se lase prea mult rugat și pârând chiar voios, zise:

— Eu merg pe cinci ani la cucoanele hroance fiindcă mi-au lipsit zece ducăți.

— Aș da eu, bucuros, douăzeci, zise don Quijote, numai să te pot scăpa din necaz!

— Asta-i chiar la fel, răspunse ocnașul, ca atunci când ai avea bani fiind în largul mării și murind de foame,

fără să ai de unde-ți târgui cele de trebuință. Spun asta, fiindcă, dac-aș fi avut la vreme aști douăzeci de ducați cu care mă ispitești acum luminăția-ta, aș fi putut unge cu ei peana grefierului și înviora măiestria avocatului în așa chip, încât astăzi m-aș afla în mijlocul pieței Zocodover 1 din Toledo, și nu aici pe șleah, cu zgarda la gât, ca un ogar! Da mare-i Dumnezeu! Răbdare, că trece și asta, cum trec toate!

Trecu deci don Quijote la al patrulea, care era un om cu înfățișare venerabilă, cu o barbă albă până la brâu; și acesta, auzind că-l întreabă de pricina care-l vârâse în năpasta asta, prinse a plânge și nu răspunse niciun cuvânt; dar cel de-al cincilea osândit îi sluji de tălmaci, zicând:

1 *Dover* înseamnă în arăbește piață, dar semnificația întregului nume s-a pierdut cu timpul. Așa se întâmplă și cu alte cuvinte arabe, substantive comune, ca *alcalá* (castel), *alcazar* (palat), *medina* (cetate), *alcántara* (pod), *guadiana* (râu), care au dat în spaniolește nume proprii. Azi se zice *castillo de Alcalá*, *Ciudad de Medina*, *punte de Alcántarat rio Guadiana* etc.

— Omul ăsta cumsecade e dus pe patru ani la galere, după ce a fost purtat pe ulițele știute 1, îmbrăcat cum se cuvine, cu toată pompa și de-a călare.

— Asta vrea să zică, se băgă Sancho Panza în vorbă, după câte mi se pare mie, că l-or fi târât în piața publică, rușinându-l.

— Așa este, răspunse ocnașul. Și vina pentru care a fost osândit la o asemenea pedeapsă este că a fost misit de ochi dulci, ba chiar samsar de trupuri întregi. Vreau să spun că, ce mai vorbă lungă, pe cavalerul ăsta îl duc la galere de codoș ce-a fost, și pentru că pe deasupra i s-a mai aflat și vina de-a fi făcut vrăjitorii, dar nu mult: doar de două degete pe fundul paharului.

— Să nu se fi adăugat astea două degete, zise don Quijote, nu merita, numai de codoș ce-a fost, dacă n-a făptuit nimica alta, să fie pus să plutească pe galere, afară

doar de-ar fi să le comande și să le fie amiral. Căci meseria de codoș nu-i pentru oricine se nimerește; e slujbă de oameni cu socoteală la cap, și foarte trebuincioasă într-un stat bine orânduit, așa că n-ar trebui s-o facă decât oameni foarte nobili și de neam vechi; ba chiar ar trebui să se afle inspectori și controlori ai unora ca aceștia, cum sunt pentru celelalte slujbe, și să li se știe numărul, limitat ca al agenților de bursă, fiindcă doar în felul acesta ar fi cruțată lumea de o mulțime de nenorociri, pricinuite de faptul că treaba și meseria asta e dată pe mâna unor ființe nepricepute și scurte de minte, cum sunt muieruștile de doi bani perechea, pajii și măscăricii de bâlci, cioflingari cu caș la gură și care habar n-au ce-i viața, că taman când îți plesnește măseaua mai avan și când ai avea mai mare nevoie de unul care să se priceapă să aleagă bine, ei rătăcesc drumul, se pierd de la mână până la gură și nu mai știu nici care le e dreapta și care stânga. Aș vrea să merg și mai departe și să arăt moti

1 în original «... *las acostumbradas*» (obișnuitele): expresie din jargonul delincvenților, luată de aceștia din stilul de cancelarie al sentințelor judecătorești: «Să fie dus călare pe măgar de-a lungul ulițelor *știute*» (sau «ulițelor pe unde sunt *de obicei* duși»).

vele pentru care s-ar cuveni să fie bine aleși cei ce urmează să dețină în stat o slujbă așa de necesară, dar nu este potrivit prilejul pentru una ca asta; voi spune-o eu într-o zi cui ar putea-o lecui și îndrepta. Tot ce mai am de spus acum este că amărăciunea pe care mi-a pricinuit-o vederea pletelor acestora albe și chipului ăstuia atât de venerabil, osândit la asemenea munci doar pentru vina de a fi fost codoș, mi-a risipit-o adaosul că a fost și vrăjitor. Cu toate că știu bine că nu se află pe lumea asta vrăji care să poată silui și schimba voința omului, așa cum gândesc unii săraci cu duhul, și mai știu că avem liberul-arbitru, pe care nu e iarbă de leac nici descântec să-l poată birui. Ceea ce fac de obicei anumite femeiuști scurte de minte și unii

șarlatani netrebnici sunt doar niște amestecuri de licori și niște otrăvuri cu care-i înnebunesc de cap pe oameni, lăsându-i să creadă că au putere de a-i face să fie iubiți, lucru care este, cum spun, cu neputință, căci ar însemna să siluiască voințele.

— Așa și este, zise bătrânul, și spun drept, seșor, că, în chestia asta cu vrăjitoria, zău că n-am nicio vină; cât despre codoșlăc, n-o tăgăduiesc. Dar să nu-și închipuie cineva că făceam vreun rău prin asta, fiindcă tot ce doream era să se bucure toată lumea și să trăiască în pace și bună învoială, fără gâlcevi și fără amărăciuni; dar nu mi-a folosit la nimic gândul meu bun, și nu m-a împiedicat să fiu dus acolo de unde nu mai am nădejde să mă întorc, judecând după cât de încărcat de ani sunt, mai fiind și bolnav de bășica udului, beteșug care nu-mi dă pas să mă odihnesc mai de fel!

Și prinse din nou a plânge, ca la început; iar pe Sancho îl apucă mila până într-atăta, încât scoase din sân un real din cei de patru 1 și i-l dădu de pomană.

1 în original «*real de á cuatro*», monedă divizionară curentă, monedă de cont, cum se spune, valorând de două ori cât un real de opt, adică fiind un sfert de taler. (Sancho făcea deci un sacrificiu considerabil scoțând» spre a o da ocnașului, o monedă importantă, cu care s-ar fi putut cumpăra peste 120 de ouă. Un ou făcea cam un *maravedí*.)

Trecu mai departe don Quijote și-l întrebă pe altul cu ce greșise, iar acesta îi răspunse, nu mai puțin mucalit, ba chiar mai șugubăț decât celălalt:

— Eu sunt mânat unde vezi fiindcă peste măsură de stăruitor am tot suguit cu două vere primare de-ale mele, și cu alte două verișoare de-ale altora; ce mai vorbă lungă, atăta am tot glumit cu ele, că, din glumă în glumă, a crescut familia, fără să-i mai pot da de firul rudeniei, încât nici mama dracului n-o mai descurcă. Mi se puseră toate în seamă cu probe, nu mă bucurai de nicio bunăvoință neavând bani, fui cât pe-acı să mor de gâlci, pe care voiau

să mi le frece cu ștreangul, mă osândiră la galere pentru șase ani, și eu încuviințai: îmi ispășesc vina; sunt tânăr: viață să am, că toate se lecuiesc cu asta. Și de ai cumva luminăția-ta, domnule cavaler, câte ceva cu care să vii într-ajutorul ăstor bieți oropsiți, are să ți-o plătească Dumnezeu în ceruri, și vom avea și noi pe pământ grijă să ne rugăm lui Dumnezeu pentru sănătatea măriei-tale ori de câte ori ne-om spune rugăciunile, dorindu-ți viață la fel de lungă și de bună pe cât o merită binefăcătoarea dumitale faptură.

Umbla îmbrăcat în robă de student 1, și unul din paznici spuse că era om cu șart la vorbă și nu-l întrecea nimeni pe lătinie.

La urmă de tot venea un om foarte chipeș, în vârstă de 30 de ani, care n-avea alt cusur decât că se uita nițel cam zbanghiu. Era legat ceva mai altfel decât restul osândiților, căci purta la picior un lanț așa de lung, încât îi înfășură tot corpul, și-n jurul gâtului purta două verigi de fier, una prinsă în ochiurile lanțului, iar cealaltă, din cele ce se numesc «uită-te la mine» sau «copita prietenului» 2, și din ea

1 în original «... *habito de estudiante*»: cum universitățile vremii erau, ca tot învățământul spaniol, puse sub controlul sau chiar date în organizarea ordinului iezuit, iar teologia era suverană peste celelalte discipline, studenții erau asimilați clerului și umblau în sutane preoțești, ca unii ce aveau să devină *bachilleres* și *licenciados*, titluri contândate de popor cu acelea eclesiastice și date de obicei preoților.

2 în original «... *pie de amigo*» (sau *guarda amigo*): furcă de fier, ce se punea sub bărbia condamnaților, ca să nu-și poată ascunde fața când erau scoși în piața publică spre biciuire, sau spre fixare la stâlpul infamiei.

scoborau doi drugi de fier ce-i ajungeau pin la brâu, susținând două cătușe, în care-i erau vârâte mâinile, ferecate cu un lacăt cât toate zilele, în așa chip încât nici

cu mâinile la gură nu putea s-ajungă și nici să-și plece capul ca s-ajungă la mâini n-avea cum. Don Quijote întrebă pentru ce purta omul acela atâtea fiare, mai multe decât toți ceilalți. Paznicul îi răspunse că avea el singur mai multe păcate decât toți ceilalți laolaltă și că era așa de cutezător și-atât de mare pehlivan, încât, cu toate că-l duceau în felul în care-l duceau, nu erau siguri de el, ci stăteau tot timpul cu frica-n sân, nu care cumva să le scape.

— Ce păcate așa grele o fi având, zise don Quijote, dacă n-a meritat pedeapsă mai mare decât să înfunde galera?

— O înfundă pe zece ani, răspunse paznicul, ceea ce e totuna cu moartea civilă. E destul să știi, ca să nu-ți mai trebuiască altceva, că flăcăul ăsta e faimosul Ginés de Pasamonte, zis, cu alt nume, Ginesillo de Șterpelillo.

— Domnule comisar, zise atuncea ocnașul, ia-o mai domol, și să nu ne-apucăm acuma să dezgropăm poreclele! Ginés mă cheamă, și nu Ginesillo, și Pasamonte-i numele meu de familie, nu Șterpelillo, cum zici dumneata, că mai bine și-ar vedea fiecare de el, și tot s-ar alege cu ceva!

— Nu te rățoi așa, răspunse comisarul, domnule pungaș de mâna-ntâi, dacă nu cumva vrei să te-nvăț eu să-ți mai ții gura și să te fac să-ți plângi în pumni!

— N-am ce face, răspunse ocnașul, că omului îi merge nu cum vrea el, ci cum dă Dumnezeu; dar într-o bună zi are să mi se ducă vestea-n lumea întreagă, și o să vedem noi atunci dacă mă cheamă Ginesillo de Șterpelillo sau nu!

— Păi nu-ți zice așa, cârcotașule? întrebă paznicul.

— Da, așa-mi zice, răspunse Ginés, dar îi fac eu să nu-mi mai zică, ori, de nu, îți dau voie să mă razi acolo unde șoptesc printre dinți! 1 Señor cavaler, dacă ai ceva de dat, dă-ne o dată, și du-te cu Dumnezeu, că ne-ai cam plictisit tot vârându-ți nasul unde nu-ți fierbe oala și vrând să isco

1 Pasaj scabros, pus de Cervantes în gura acestui personaj picaresc spre a-l caracteriza din punct de vedere moral.

dești viața aproapelui; iar dacă ai chef s-o știi pe-a mea, află că eu nu-s altul decât Ginés de Pasamonte, a cărui viață e scrisă, na, de degetele astea, uite-le!

— Are dreptate, zise comisarul, că el singur și-a scris povestea vieții, cum nu se poate mai bine; dar cartea a rămas în închisoare, zălog pentru două sute de reali!

— Și am de gând s-o scot, zise Ginés, chiar de-ar fi ea zălogită și pe două sute de ducăți!

— E-așa de reușită? întrebă don Quijote.

— E-atât de reușită, răspunse Ginés, încât vai de capul lui *Lazarillo de Tórmes*¹ și-a tuturor celorlalte cărți de soiul ei, câte s-au scris ori se vor mai scrie! Tot ce pot să vă asigur e că spune adevărul, și încă spune adevăruri atât de pline de duh și-atât de desfătătoare, încât nicio minciună nu s-ar putea asemui cu ele.

— Și care-i titlul cărții? întrebă don Quijote.

— Viața lui Ginés de Pasamonte, răspunse însuși autorul ei.

— Și e terminată? întrebă don Quijote.

— Cum poate fi terminată, răspunse el, dacă mie încă nu mi s-au sfârșit zilele? Ceea ce am scris e de la nașterea mea până-n clipa când m-au azvârlit la galără, acum, ultima dată.

— Va să zică, ai mai fost și altă dată la galere? zise don Quijote.

— Slujindu-l pe Dumnezeu și pe rege, am mai fost și altă dată, vreme de patru ani încheiați, și-s deprins și cu gustul de posmagi, și cu gustul de gârbaci, răspunse Ginés, așa că nu-mi fac cine știe ce inimă rea că mă duc din nou, fiindcă acolo voi avea răgaz să-mi sfârșesc cartea, căci mai am o mulțime de lucruri de spus, iar pe galerele Spaniei

1 Întâiul roman picaresc, cel care a dat modelul genului; atribuit lui Diego Hurtado de Mendoza, a apărut

în 1555 în trei ediții simultane, presupuse a fi transcrierea unei suite de snoave, *cuentos viejos*, raportate prin tradiție orală mai demult, reflex spaniol al povestirii medievale franceze din secolul al XII-lea, *Le garçon de Vaveugle (Sluga orbului)*. (Vezi lucrarea noastră antologică *Isprăvile unor vânturādume, proză picarescă spaniolă*.)

ai mai multă tihnă 1 chiar decât aş avea eu nevoie, cu toate că n-am nevoie de cine ştie ce răgaz pentru ce mi-am pus în gând să mai scriu, fiindcă le ştiu toate pe de rost.

— Pari om de duh! zise don Quijote.

— Şi nefericit, răspunse Ginés, pentru că nefericirea îl urmăreşte întotdeauna pe omul de duh. 2

— Îl urmăreşte pe pezevenghi, vrei să zici! spuse comisarul.

— Ți-am mai spus, domnule comisar, răspunse Pasamonte, s-o lași mai domol, căci domnii aceia nu ți-au pus în mină topuzul ca să ne chinuiești pe noi, sărmanii ce umblăm înlănțuiți, ci ca să ne călăuzești și să ne duci acolo unde a poruncit majestatea-sa; că de nu, mă jur pe dar ajunge, că s-ar prea putea să iasă într-o bună zi la spălat petele pe care mi le-ai făcut la han, așa că 3 să-și țină toată lumea gura și să trăiască cum i-o plăcea, vorbind numai de bine. Dar mai degrabă hai, s-o pornim mai iute la drum, că destul am stat de taclale!

Comisarul ridică topuzul să dea în Pasamonte, drept răspuns la amenințările lui. Dar don Quijote se vârî între ei și-l rugă să nu-l chinuiască, căci nu era de mirare ca un om ferecat cu atâtea lanțuri la mâini să fie ceva mai slobod la limbă. Apoi, întorcându-se către toți cei din lanț, rosti:

— Din toate câte mi le-ați spus, preaiubiți frați, am tras încheierea că, deși sunteți pedepsiți pentru greșelile voastre, pedepsele la care sunteți osândiți nu vă prea fac plăcere și vă duceți să le răbdați fără de niciun chef și cu totul împotriva voinței voastre. Îmi dau seama că s-ar putea întâmpla ca slăbiciunea cutăruia, când a fost supus la tortură, ori poate lipsa de bani a cutărui altuia și lipsa

de protecție

1 Aluzie satirică la lipsa de eficiență a amiralității spaniole, care, după mai multe înfrângerii navale suferite de la distrugerea vestitei *invencible armada*, se preocupa mult mai puțin de urmărirea turcilor corsari în Mediterana, operație riscată și nelucrativă, decât de traficul transoceanic al aurului, neprimejdut pe atunci decât arareori de corsarii reginei Elizabeth a Angliei.

2 Aluzie satirică la felul selecționării valorilor în epocă, promovarea celor mediocri și conformiști fiind pe atunci regula generală.

8 Pasaj obscur, pare să fie o referire la vreun incident știut de amândoi vorbitorii și petrecut în timpul călătoriei ocașilor, pe care însă textul lui Cervantes nu ni-l face cunoscut.

Înaltă, sau, în sfârșit, judecata sucită a magistratului să fi fost cauza pierzaniei voastre și să fi împiedicat dreptatea să vă iasă la iveală chiar atunci când era de partea voastră. Toate acestea îmi vin acum în minte, spunându-mi, încredințându-mă și chiar silindu-mă să-mi arăt cu voi rostul pentru care cerul m-a sortit să trăiesc pe lumea asta și să îmbrățișez tagma cavaleriei pe care am îmbrățișat-o, făcând jurământ să ajut pe cei nevoiași și pe cei obijduiți de maimarii lor. Dar cum știu că este unul din principiile cumințeniei să nu faci niciodată cu răul ceea ce se poate face cu binele, vreau să-i rog pe acești domni paznici și pe domnul comisar să binevoiască a vă desfereca și a vă lăsa să plecați nestingheriți, că sunt destui care să-l slujească pe rege cu mai bune prilejuri, și mi se pare prea crud să faci robi din cei pe care Dumnezeu și natura i-a făcut oameni liberi. Cu atât mai mult, domnilor paznici, adăugă don Quijote, că oamenii aceștia, bieții de ei, nu v-au făcut vouă nimica, așa că să-și vadă fiecare de păcatele lui! Este un Dumnezeu în cer și are el grijă să pedepsească răul și să răsplătească binele, așa că nu-i treabă de oameni cinstiți să fie călăii altor oameni când n-au a se amesteca

în asta. Vă cer asta cu atâta blândețe și sânge rece pentru că vreau să am de ce vă mulțumi dacă o veți face; dar dacă n-o faceți de bunăvoie, lancea și spada aceasta, dimpreună cu vrednicia brațului meu, vă vor sili s-o faceți de nevoie.

— Nostimă neghiobie, n-am ce zice! răspunse comisarul. E bună de tot! Ia te uită cu ce haz a știut s-o încheie, șolticul! Vrea să-i lăsăm lui ocnașii regelui, nici mai mult, nici mai puțin, ca și cum am fi de capul nostru și-am putea să-i dăm ascultare, sau ar avea el vreo cădere să ne-o poruncească! Ia vezi-ți, seșor, de drum! Du-te cu Dumnezeu și mai îndreaptă-ți puțin țucul de pe cap, ce-mi tot umbli să ne cauți nod în papură și să ne prinzi cu mâța-n sac?

— Mâța ești tu!1 și motanul, și șobolanul, și mârlanul!

răspunse don Quijote.

1 *Qato* (pisică) însemna în jargonul pungașilor, chiar *hoț*. *Qatazo* înseamnă și azi „pungașie”.

Și, zis și făcut! Se năpusti asupra lui atât de pe nepusă masă, încât, fără să-i mai dea răgaz să se apere, îl buși de pământ, rănit greu cu lancea, și o brodisă de minune, căci acesta era singurul care avea archebuză *1*. Ceilalți paznici rămăseseră cu gurile căscate, încremeniți de întâmplarea asta neașteptată; dar, venindu-și în fire, cei călări puseră mina pe spadă, pedestrașii pe arbalete, și-l asaltară toți împreună pe don Quijote, care-i aștepta cu mult sânge rece. Și fără îndoială că nu i-ar fi mers bine dacă ocnașii, văzând ce prilej bun de a-și recâștiga libertatea li se oferea, n-ar fi făcut tot ce le stătea în putință ca să rupă lanțul pe care erau înșirați, învâlmășeala fu așa de mare, încât paznicii, care dădeau când să pună mâna pe ocnașii ce se desfereau, când să-i țină piept lui don Quijote care-i ataca, nu putură face nimic care să le fi fost de folos. Ajută și Sancho, dinspre partea lui, la slobozirea lui Ginés de Pasamonte, care-și luă cel dintâi zborul, liber și neîmpiedicat de nimic, și, tăbărând

pe comisarul trântit la pământ, îl ușură de spadă și de arcebuza, cu care, mai ochind pe unul, mai vârând spaima într-altul, dar fără s-o descarce nici măcar o singură dată, mătură toată garda de pe câmpul de luptă, căci paznicii o luară la sănătoasa, cât de frica arcebuzei lui Pasamonte, cât de-a grindinei de bolovani cu care ocnașii sloboziți îi bombardau.

Sancho se posomorî grozav de isprava asta, fiindcă îi trecu prin minte că cei ce-o luaseră la picior puteau s-aducă totul la cunoștința «Sfintei Hermandad», care avea să iasă numaidecât în căutarea vinovaților, făcând să bată clopotele în toate clopotnițele. Așa că își mărturisi temerile față de stăpânul său și-l rugă să facă așa fel încât să se depărteze cât or putea mai repede de-acolo și să scape cu fuga, ascunzându-se prin munții împăduriți, în apropierea cărora erau.

— Foarte bine, zise don Quijote, numai că știu și eu ce este de făcut acuma.

1 Inadvertență a lui Cervantes; la începutul capitolului al XXII-lea se spune că amândoi arcașii călări purtau arcebuze cu roțiță.

Și, chemându-i pe toți ocnașii, care, după ce-l despuiaseră pe comisar, lăsându-l numai cu pielea, se învârteau năuciți, îi adună pe toți roată, ca să asculte ceea ce le poruncea, apoi le zise:

— Orice om nobil trebuie să fie recunoscător pentru binefacerile primite, și unul din păcatele ce-l supără mai mult pe Dumnezeu este nerecunoștința. Spun asta pentru că ați avut prilejul să simțiți, domnilor, din experiența cea mai nemijlocită, binefacerea săvârșită de mine întru binele vostru; drept răsplată pentru ea, aș dori, și asta-mi este voia, ca, împovărați cu lanțul pe care vi l-am luat de pe grumaji, să purcedeți numaidecât la drum și să vă duceți în cetatea Toboso, și-acolo să vă înfățișați dinaintea domniței Dulcinea del Toboso și să-i spuneți că robul său, Cavalerul Tristei Figuri, v-a trimis ca să vă închinați ei și să-i

povestiți de-a fir-a-păr tot ce-a cuprins această faimoasă aventură, până ce v-am putut dăruia din nou mult dorită libertate. Iar după ce veți fi îndeplinit aceasta, vă puteți duce oriunde veți voi, să vă căutați norocul.

În numele tuturor răspunse Ginés de Pasamonte, care rosti:

— Ceea ce ne ceri măria-ta, domnul și mântuitorul nostru, ne este cu neputință, ba chiar e mai mult decât peste puterile noastre să împlinim, căci nu putem merge toți laolaltă pe drumuri, ci numai câte unul și răzlețiți, având fiecare grijă de pielea lui și ascunzându-ne și-n gaură de șarpe, ca să nu ne afle «Sfânta Hermandad», care nu mai încapă îndoială că se va urni în căutarea noastră. Ceea ce ai putea domnia-ta face, și drept ai destul s-o și faci, este să ne strămuți închinarea asta și tributul datorat domniței Dulcinea del Toboso într-o câtime oarecare de *Credo* și de *Ave-Maria* pe care noi să le rostim pentru lumină-ta, lucru ce s-ar putea împlini fie zi, fie noapte, din mers ori stând culcat, la vreme de pace sau de război. Dar să-ți treacă prin cap c-avem să ne întoarcem acum la hârburile Egiptului x, vreau să

1 în original «... *las ollas de Egipto*»: locuțiune folosită cu verbele *desea* (ia dori), *recordar* (a-și aminti), *volver* (a se întoarce la...). Noi am tradus cu sensul de «revenire la antichitate», «întoarcere la starea străveche», dar *ollas* spun, să crezi că ne vom lua lanțul și ne vom așterne drumului către Toboso, ar însemna să-ți închipui că-i noapte afară acum, cu toate că nu-i nici zece dimineața, și să ne ceri nouă una ca asta, înseamnă să ceri plopului mere.

— Atunci, mă jur pe orice, zise don Quijote (căruia îi și sărise țandăra), don Pui-de-Lele, don Ginesillo de Șterpelillo, sau cum te-o fi chemând, c-ai să te duci tu singur, cu coada-ntre picioare, și cu toată fierăria asta pe umeri, fără doar și poate, cum te văd și mă vezi!

Pasamonte, care nu prea era răbdător din fire (mai

fiind și încredințat că don Quijote n-avea mințile toate de vreme ce putuse săvârși una atât de boacănă, dându-le lor libertatea), când se văzu în așa chip tratat, nu făcu decât un semn cu ochiul tovarășilor săi și, trăgându-se cu toții mai la o parte, pe dată începură să arunce o ploaie de pietre în don Quijote, căruia cele două mâini nu-i mai ajungeau ca să se poată feri, acoperindu-se cu scutul, în vreme ce sârmanul Rocinante numai de pintenii lui n-avea timp să se sinchisească, mai abitir decât dacă ar fi fost de bronz! Sancho se dădu îndărătul măgarului, ca trupul dobitocului să-l ferească de nourul și grindina de pietre ce ploua într-una asupra amândurora. Don Quijote nu se putu scuti atât de bine de lovituri cu pavăza încât să nu-l ajungă nu știu câți bolovani, care-i loviră trupul cu atâta putere, încât îl doborâră la pământ. Și nici nu căzuse bine, că se și trezi cu studentul de-a călare pe pieptul lui, luându-i lighenașul din cap și trăgându-i cu el trei-patru lovituri pe spinare. După asta, studentul mai dădu tot de atâtea ori cu ligheanul de pământ și-l făcu zob. Îi luară pieptarul pe care-l purta pe deasupra armurii și vrură să-i ia și nădragii, și de bună seamă că i l-ar fi luat dacă nu s-ar fi împiedicat în jambierele lui de fier. Pe Sancho îl ușurară se pare ca n-avea, în zicala spaniolă, sensul de vas arheologic, ciob, hârb, ci acela de ciorbă sau mâncare, ghiveci (vezi *olla podrida*), adică, ironic, «viața de huzur de altă dată». După unii, proverbul spaniol ar veni din *Biblie*, fiind o aluzie la pasajul unde fiii lui Israel cârteau împotriva lui Moise, ce-i purta nemâncați prin deșert, și-și aminteau de belșugul de mâncăruri pe care-l avuseseră în captivitatea egipteană, vrând să se întoarcă la ciorba de acolo.

mai întâi de suman și-l lăsară apoi numai în albituri, împărțindu-și între ei celelalte prăzi ale bătăliei, apoi o apucară care-ncotro, căci își băteau capul mai mult să scape de temuta «Sfânta Hermandad» decât să se împovăreze cu ditamai lanțul și să se ducă să se înfățișeze dinaintea domniței Dulcinea din Toboso.

Nu mai rămaseră decât măgarul și Rocinante, Sancho și don Quijote: măgarul, cu capul în pământ și gânditor, scuturând din când în când din urechi, de parcă nu i-ar fi venit a crede că încetase viscolul de pietre care-i primejduia podoabele capului; Rocinante, întins lângă stăpânul său, căci îl azvârlise la pământ alt pietroi; Sancho, numai în cămașă, dârdâind de frica «Sfintei Hermandad», iar don Quijote, amărât, pentru că se vedea împodobit ca vai de el tocmai de cei cărora le făcuse atâta bine.

Capitolul XXIII

Despre ceea ce i s-a întâmplat vestitului don Quijote în Sierra Morena, aventură dintre cele mai rare din câte se povestesc în această istorie adevărată

Văzându-se în ce hal era, don Quijote îi zise scutierului său:

— Am auzit întotdeauna spunându-se, Sancho, că a face bine unor oameni de nimica e ca și cum ai turna apă în mare. Dacă aș fi luat în seamă ceea ce mi-ai spus tu, aș fi fost acum cruțat de restriștea asta; dar nu mai am ce-i face! Răbdare, și mai multă băgare de seamă de-aci înainte.

— Ai să ai măria-ta mai multă băgare de seamă, răspunse Sancho, cum am să fiu eu popă! Dar de vreme ce spui că, de-ai fi ținut atuncea seamă de vorbele mele, ai fi fost cruțat de-așa necaz, crezi-mi cel puțin acuma și-ai să-ți cruți altele și mai mari, fiindcă trebuie să știi că la «Sfânta Hermandad» nu-ți merge cu de-astea, cavaleriștile, că nu dă ea pe toți cavalerii răătăcitori câți or fi pe lume nicio ceapă degerată! Și află c-a și început să mi se pară că-mi suieră săgețile arcașilor ei pe lângă urechi 1

— Ești tu fricos din fire, Sancho, zise don Quijote, dar, ca să nu zici că sunt încăpățânat și că nu fac niciodată ce mă sfătuiești, de data asta vreau să-ți urmez sfatul și să mă pun la adăpost de urgia de care te temi așa de mult. Fac asta însă cu o condiție: ca niciodată, cât vei trăi tu pe

lume, și chiar și după moarte, să n-aud c-ai spus cuiva că de frică m-am dat deoparte și m-am tras îndărăt din fața primejdiei, și nu ca să dau urmare rugămintilor tale; fiindcă dac-ai spune altfel, ai spune o minciună, și te dezminț de pe-acuma pentru atuncea, și de pe-atuncea pentru acuma 2, și-ți spun verde în față că minți și că vei minți de fiecare dată când vei spune-o ori vei gândi-o! Și nu-mi mai răspunde niciun cuvânt, că numai cât mă gândesc că fug și mă retrag din fața primejdiei și mai cu seamă din fața acesteia, de care pare că aș simți o umbră de teamă, îmi vine să rămân pe loc, aici, singur, și s-aștept nu numai «Sfânta Frăție», asta de care tot vorbești și tot tremuri, ci pe toți frații celor douăsprezece triburi ale lui Israel, și pe cei șapte frați Macabei, și pe gemenii Castor și Polux, împreună cu toți frații și frățiile câte-or fi fiind pe lume!

— Stăpâne, răspunse Sancho, să te retragi nu înseamnă să fugi; iar s-aștepți, nu-i de loc înțelept, când primejdia întrece așteptările, ci înțelept e să te păstrezi de azi pe mâine și să nu te pui la bătaie tot, într-o singură zi. Și află că, oricât oi fi eu de necioplit și de țărănos, tot am un dram de pricepere când e vorba de purtare în viață; așa că să nu-ți pară rău că mi-ai ascultat sfatul, ci mai bine urcă-te pe Rocinante, dacă poți, că dacă nu te-oi ajuta eu, și vino după mine.

1 Aluzie la procedeul «Sfintei Frății» de a executa, prin tir simultan de săgeți, pe cei condamnați la moarte (*Nueva Recopilación*, Cartea VIII, Legea VII, Titlul XIII).

2 Inversare absurdă, pusă aici pentru efectul comic, a formulei *desde ahora para entonces* (de pe acum pentru atunci), pe care o foloseau uzual scribii justiției, spre a anticipa răspunsul la o ulterioară dezmințire, eventuală sau posibilă.

că-mi spune mie inima că avem acuma nevoie mai mult de picioare decât de mâini.

Don Quijote, fără să mai spună niciun cuvânt,

încălecă, și luând conducerea Sancho, călare pe măgarul său, se înfundară într-o coamă a munților Sierra Morena, de care erau aproape, Sancho punându-și în gând să străbată tot lanțul munților și să iasă la Viso sau la Almodóvar del Campo, ascunzându-se câteva zile prin pustietățile acelea, ca să nu dea de ei «Sfânta Hermandad» dacă cumva i-or căuta, îi dădea curaj în treaba asta și faptul că din răzmerița ocnașilor ieșiseră teferi desagii cu merinde din spinarea măgarului, lucru pe care-l socoti o adevărată minune după câte le furaseră și după cât de amănunțit cotrobăiseră peste tot locul cei sloboziți.

Odată cu seara ajunseră în inima Sierrei Morena, unde Sancho găsi cu cale să-și petreacă nu numai noaptea aceea, ci și alte câteva zile, cel puțin atâtea câte avea să-i mai țină merindea, așa că înnoptară între două stânci și-o mulțime de arbori – de-plută. Dar ceasul rău, care, după câte cred cei care n-au scânteie de credință adevărată, pe toți ne paște și pe toate le orânduiește, le mână și le amestecă după cum îi place, făcu să-i dea în gând a se ascunde tot în munți și lui Ginés de Pasamonte, faimosul pehlivan și pungaș, scăpat de lanț prin virtutea și prin nebunia lui don Quijote și gonit de groaza «Sfintei Hermandad», de care avea temeinic cuvânt a se teme; și-l mână soarta lui și frica tot cam pe unde îi mînase pe don Quijote și pe Sancho Panza, la un ceas din zi când îi mai putea recunoaște ca să-i lase mai întâi s-adoarmă. Și cum răii sunt întotdeauna și nerecunoscători, cum nevoia dă prilej să-ți faci rost de ce-ți lipsește și cum vrabia din mână nu se dă pe cioara din par, Ginés, care nu era de felul lui nici recunoscător și nici cu gândul numai la binefaceri, se hotărî să fure măgarul lui Sancho Panza, sinchisindu-se prea puțin de Rocinante, care era o pradă prea sărăcăcioasă de-ar fi vrut să-l vândă ori să-l pună zălog. Sancho Panza dormea, așa că îi fură măgarul, și până-n zori de zi era prea departe ca sări mai poată lua cineva urma.

Zorile se iviră, înveselind tot pământul și posomorându-l pe Sancho Panza, fiindcă-și găsi măgarul lipsă. Și când se văzu fără de el, începu să se vaite și să se bocească în cel mai jalnic și mai dureros chip cu putință, și cu atâta tărie, încât don Quijote se deșteptă la strigătele lui și desluși că spunea, bocindu-se:

— Oh, fiule, carne din carnea mea, tu, care sub acoperișul meu ai văzut lumina zilei, giuvaerul copiilor mei, fala nevestei și ciuda vecinilor pizmași, tu, care-mi ușurai poverile, sprijin a jumătate din zilele vieții mele, căci cu cei douăzeci și șase de *maravedises* cât îmi dădeai pe zi îmi duceam jumătate din greul gospodăriei!

Don Quijote, văzându-l cum plânge și aflând pricina, îl mângâie cu vorbele cele mai bune pe care le găsi de spus și-l rugă să aibă răbdare, făgăduindu-i că-i va da o țidulă ca să i se dea, de la el de-acasă, în schimb, trei măgari, din cinci câți lăsase la plecare. Cu asta, Sancho se mai mângâie, își șterse lacrimile, se mai potoli din sughițuri și îi mulțumi, de darul ce-i făcea, lui don Quijote, căruia, de cum intrase în munți, inima îi era mai ușoară și se arăta voios cum nu se mai poate, căci locurile i se păreau numai bune pentru aventurile în căutarea cărora pornise. Îi veneau în minte toate noroacele minunate câte li se iviseră, în cale prin pustietăți și singurătăți asemănătoare, celorlalți cavaleri rătăcitori, și umbla atât de cufundat în gândurile acestea, atât de năucit de ele și de dus pe ceea lume, încât își uitase de toate.

Nici Sancho n-avea altă grijă (de când i se părea că-i calcă piciorul pe pământ ferit de primejdii) decât să-și pună burta la cale cu rămășițele prăzii lor bisericești, așa cum mergea în urma stăpânului său, încărcat cu tot ceea ce ar fi trebuit să care măgarul; și tot scoțând câte ceva dintr-un sac și vârând în pânțele, n-ar fi dat para chioară pe altă aventură, atâta vreme cât putea merge așa cum mergea, pentru nimic în lume.

În vremea asta, ridicând ochii, văzu că stăpânul său

se oprișe, încercând să ridice cu vârful lănciei nu știu ce boccea căzută pe jos, așa că se grăbi să dea fuga și să-l ajute dacă ar fi fost nevoie; și când ajunse, don Quijote tocmai ridicase cu vârful lănciei o pernă și-un cufăraș, legate laolaltă, pe jumătate putrezite, sau mai curând putrezite cu totul și zdrențuite; dar erau atât de grele, încât Sancho trebui să îngenunche ca să le ridice, și stăpânul lui îi porunci să se uite ce era în cufăraș. Sancho nu așteptă să-i spună de două ori și, cu toate că lădița era încuiată cu lacăt și legată cu un lanț, prin rupturile scândurilor măcinate de putreziciune putu vedea ce era într-însa, adică patru cămăși de olandă subțire și alte lucruri de pânză, nu mai puțin curate și lucrate cu tot atâta dichis, iar într-o băsmăluță găsi o grămăjoară bunicică de scuți de aur. Cum dete cu ochii de ei, strigă:

— Slavă tuturor cerurilor că au pus deoparte pentru noi și-o aventură care să ne fie de folos!

Și, scotocind mai departe, găsi un caiet de amintiri, bogat împodobit. Don Quijote i-l ceru și-i porunci să-și păstreze banii pentru sufletul lui. Sancho îi sărută mâinile mulțumindu-i și, descărcând lăcrița de toată rufăria, vâri albiturile în sacul de merinde. Toate acestea văzându-le don Quijote, zise:

— Pare-mi-se, Sancho (și nu-i cu putință să fie altfel), că vreun drumeț care s-a abătut din drum va fi trecut prin munții ăștia și, ieșindu-i bandiții în cale, trebuie să-l fi omorât și să fi apucat a-l îngropa prin părțile astea, neștiute de nimeni.

— Nu se poate să fie așa, răspunse Sancho, căci, dacă ar fi fost hoți, n-ar fi lăsat nici banii.

— Că bine zici, adevări don Quijote. Dacă-i așa, nu ghicesc și nici nu-mi dă prin cap ce-ar putea fi; dar stai un pic, să vedem dacă-n cartea asta de amintiri nu-i scris nimic unde să putem desluși și afla ceea ce dorim!

O deschise, și cel dintâi lucru pe care-l află scris înăuntrul ei, ca o ciornă, cu toate că într-o foarte frumoasă

scriitură, fu un sonet, pe care citindu-l cu glas tare ca să-l audă și Sancho, văzu că suna astfel:

Amorul, ori e fără conștiință.

Ori e prea crud, ori eu nu port o vină

Egală cu-a torturilor pricină.

Ce-mi chinuiesc întreaga mea ființă.

De-i Amor zeu, știința lui divină Nimic din ochi nu scapă. Zeii, puțină Cruzimii n-o au. De-unde suferința Ce-am îndrăgit-o, poate dar să-mi vină?

Mă-nșel de spun că pricina e Fiii:

A tita răutate-n îngeri oare-i?

Nu ceru-mi dă durerea; poate Dracul!

Mă voi sfârși curând: e-n rostul firii.

*Căci bolii ce te-a-ncins și n-o știi care-iy Degeaba-
cauți doctor să-ți dea leacul!*

— Păi cântecul ăsta, zise Sancho, nu ne învață nimica, decât doar, poate, că trăgând de firele de care se vorbește în el, om pune mâna pe tot ghemul istoriei.

— Ce au a face firele în toată treaba asta? zise don Quijote.

— Mi s-a părut, răspunse Sancho, că aud din gura măriei tale ceva cu niște fire.

— Eu am zis Fiii 1, răspunse don Quijote, și ăsta, fără îndoială, nu-i decât numele domniței de care se plânge autorul sonetului; și zău că trebuie să fie bun poet; sau, de nu, înseamnă că nu mă pricep eu de fel la artă!

— Care va să zică, se miră Sancho, te pricepi măria-ta și la stihuri?

— Mult mai mult decât ai putea tu crede, răspunse don Quijote; și ai să-ți dai seama de asta când te-oi trimite să duci o scrisoare, scrisă numai în stihuri de la un capăt la altul, stăpânei mele Dulcinea del Toboso. Fiindcă vreau să știi, Sancho, că toți, sau cei mai mulți dintre cavalerii rătăcitori ai vremurilor trecute, erau mari trubaduri și iscusți

1 Fiii, Filis, Filena - nume tipice ale unor personaje

feminine de roman pastoral, foarte la modă și în poezia galantă și curteană a epocii. Sancho, care nu cunoștea literatura nobililor, confundă numele acesta cu *filo* (fir).

cântăreți; pentru că astea două talente, sau haruri mai bine zis, le vin dimpreună tuturor îndrăgostiților rătăcitori. Drept este însă că strofele cavalerilor de altă dată dovedesc mai multă înflăcărare a simțirii decât măiestrie a versului.

— Mai citește, măria-ta, zise Sancho, că poate mai găsești ceva care să ne placă.

Întoarse foaia don Quijote și zise:

— Asta e proză, și pare o scrisoare.

— Epistolă, stăpâne? întrebă Sancho.

— După cum începe, pare o scrisoare de dragoste, răspunse don Quijote.

— Păi, dă-i măria-ta citire cu glas tare, zise Sancho, că tare-mi plac mie de-alde astea, de amor.

— Foarte bucuros, răspunse don Quijote.

Și citind-o cu glas tare, așa cum îl rugase Sancho, văzu că zicea în felul următor:

— «Făgăduiala ta mincinoasă și adevărul nefericirii mele mă mână într-un loc de unde mai curând îți vor ajunge la urechi vești despre moartea mea decât motivele pe care le am de-a mă plânge. M-ai azvârlit din inima ta, o, ingrato, în favoarea cuiva care are mai multe decât mine, deși valorează mai puțin; dar dacă virtutea ar fi o bogăție care s-ar putea prețui în cifre, n-aș pizmui averile altora, nici nu mi-aș plânge nenorocirile mele. Ceea ce a putut clădi frumusețea ta au dăruit faptele tale: din ea am priceput că erai înger, și din ele înțeleg că ești femeie; rămâi cu bine, tu, care ești pricină a frământărilor mele, și facă cerul ca înșelăciunile soțului tău să-ți rămână pe veci ascunse, ca să nu te căiești de ceea ce ai făcut și ca să nu mă răzbuni pe mine de ceea ce nu mai doresc să fiu răzbunat.» Sfârșind de citit scrisoarea, don Quijote zise: Și mai puțin decât din versuri se poate deduce de aici altceva

decât că cel care a scris-o e vreun biet ibovnic disprețuit.

Și frunzărind toată cărțulia, mai găsi și alte versuri și scrisori, dintre care pe unele le putu citi și pe altele nu. Dar ceea ce cuprindeau cu toatele erau doar tânguiri, jelanii, bănuieli, plăceri și neplăceri, favoruri și disprețuri, unele proslăvite și celelalte deplânse.

Și în vreme ce don Quijote cerceta caietul, Sancho cerceta cufărașul, fără să lase, nici în el și nici în periniță, vreun colțișor nescotocit, netrecut prin vamă și nedijmuit, necum cusătură nedescusută sau floc de lână nescărmănat, ca nu cumva să se piardă, din nebagare de seamă sau din lipsă de grijă, cine știe ce - atâta lăcomie treziseră în el galbenii găsiți, care treceau de o sută. Și cu toate că nu găsi mai mult nimic peste ceea ce găsiseră, își găsi răscumpărate și zborul cu cerga, și mațele întoarse pe dos din pricina balsamului, și binecuvântările ciomegelor, și ghionții căraușului, și pierderea desagilor, și sumanul furat, și toată foamea, setea și osteneala ce-l vlăguiseră cât slujise la bunul stăpân ce-i hărăzea lui tot ce găsiseră, și i se părea că e plătit și răsplătit, cu vârf și îndesat, prin darul acesta. Mare chef ar fi avut Cavalerul Tristei Figuri să afle cine putea să fie stăpânul cufărașului, bănuind, după sonet și banii de aur, ca și după cămășile acelea atât de subțiri, că n-avea cum și decât vreun om de viță nobilă, un îndrăgostit pe care disprețul doamnei și stăpânei sale să-l fi adus la capătul răbdărilor, împingându-l să-și facă singur seama; dar cum, prin paraginile acelea nelocuite și prăpăstioase, nu întâlneai picior de om cu care să poți schimba o vorbă, nu-și mai bătu capul să vadă încotro merge, lăsându-se în voia lui Rocinante, adică luând calea pe care o putea alege calul, veșnic cu gândul că n-avea cum să nu-i iasă în drum, pe coclaurii aceia, vreo aventură ciudată.

Și cum mergea așa, tot gândindu-se la asta, văzu pe creasta unei măguri care i se deschidea înaintea ochilor un om care sărea din stâncă în stâncă și din tufiș în tufiș cu o

uluitoare sprinteneală. I se păru că-l vede umblând gol, cu barba neagră și deasă, cu părul stufos și încâlcit, desculț și fără nimic care să-i apere pulpele de zgârieturi; doar soldurile i le acopereau niște pantaloni, care păreau de catifea, roșcați ca blana de leu, însă atât de flenduriți, că prin mulțimea de găuri i se vedea pielea. N-avea pe cap nimic, și cu toate că trecu iute de tot, așa cum spuneam, toate mărunțișurile acestea le iscodi și le ținu minte Cavalerul Tristei Figuri; și oricât se strădui el, nud putu urma, căci nud venea la îndemână lui Rocinante, slăbănog cum era, să se hurduce prin hârtoapele acelea, mai fiind el și din fire flegmatic și cam scurt la pas. Pe datăd fulgeră prin cap lui don Quijote că omul nu putea fi altcineva decât stăpânul bocceluței și al cufărașului, și-și făgădui în gândul lui să-l caute, chiar de-ar ști că bate un an tot lanțul munților acelora până să-l găsească; și gândind așa, îi porunci lui Sancho să se dea jos de pe asin 1 și s-o pornească pe una din coastele măgurii, că el avea s-o apuce pe cealaltă parte, deoarece, făcând așa, vor da poate de omul care le trecuse prin fața ochilor ca săgeata de iute.

— N-aș putea face una ca asta, răspunse Sancho, fiindcă nici nu mă despart bine de luminăția-ta, că și tabără pe capul meu frica, copleșindu-mă cu mii de năluciri care mă bagă în răcori. Și slujească-ți ce-ți spun acuma ca înștiințare, pentru ca de aici încolo să nu mă mai îndepărtezi de măria-ta nici cu o palmă.

— Fie și așa, zise Cavalerul Tristei Figuri. Și sunt foarte mulțumit că ai de gând să te încrezi în vitejia inimii mele, chiar dacă tu nu te prea arăți inimos. Așa că n-ai decât să-mi calci și acuma pe urme; iavaș-iavaș, cum ai putea, numai să-ți faci din ochi felinare, căci vom da ocol vârfuluțului ăstuia de munte, poate găsim omul care ne-a trecut pe dinainte și care, nu mai încape îndoială, nu e altul decât stăpânul lucrurilor găsite de noi.

La care Sancho răspunse:

— Mult mai bine ar fi să nu mai umblăm după el, pentru că dacă-l găsim și se întâmplă să fie el stăpânul banilor, e limpede că n-am încotro și trebuie să i-i dau înapoi; așa că socot mai nimerit să nu ne mai batem capul de pomană și să-i stăpânesc cu toată bună-credința, până ce-o fi să se ivească, pe altă cale decât zelul și străduințele noastre isco

1 Cervantes uită de episodul cu Ginesillo, care-i furase măgarul lui Sancho, și-l face pe acesta să umble pe un asin inexistent. Inadvertența se va corecta însă ceva mai departe.

ditoare, stăpânul lor adevărat; și poate că asta are să se petreacă după ce i-oi fi și cheltuit, și atunci, neavându-i, regele mi-o da, vorba aia, scutire să-i mai întorc. 1

— Te înșeli în privința asta, Sancho, răspunse don Quijote, că de vreme ce am apucat să cădem la bănuiala că știm care li-e stăpânul, și-i la doi pași, suntem obligați să-l căutăm și să i-i dăm înapoi; iar de-ar fi să nu-l căutăm, puternica bănuială ce ne-a intrat în cap, cum că el ar fi stăpânul, ne face tot atât de vinovați ca și atunci când am ști că este el cu adevărat. Așa că, Sancho prietene, să nu-ți îngreueze inima faptul că am pornit în căutarea lui, de vreme ce a mea se ușurează dacă-l găsim.

Și zicând asta, dete piteni lui Rocinante, iar Sancho îl urmă pe jos și cu desagii în spinare, mulțumită lui Ginesillo de Pasamonte; și după ce bătură ei bună parte din coasta muntelui, găsiră prăbușit într-o râpă, mort, mai bine de jumătate mâncat de câini și ciugulit de corbi, un catâr, înșeuat și cu căpăstru; toate acestea întăriră în cugetul lor și mai mult bănuiala că cel ce fugea era stăpânul cadrului și al cufărului găsit.

Și pe când stăteau ei și se uitau, numai ce auziră un suierat ca de cioban care-și păzește turma, iar de-a stânga lor se iviră dintr-odată o mulțime de capre; și printre ele, de dincolo de culmea muntelui, apăru și păstorul ce le păștea, care era un moșneag. Dădu glas către el don

Quijote și-l rugă să coboare până la locul unde se aflau. El le răspunse strigându-le, mirat, că cine îi adusese pe coclaurii aceia, unde nu calcă mai niciodată alt picior decât de capră, ori de lup, ori de alt soi de fiară, din multele câte mișună prin partea locului? Sancho îi răspunse să vină el jos, că i-or da ei seama despre toate mai pe urmă. Scoborî păstorul de capre și, ajungând unde era don Quijote, grăi:

— Mă prind că vă uitați la catârul ăsta luat cu chirie, care și-a găsit moartea pe fundul văioagei ăsteia. Și zău că

1 Proverbul la care face aluzie Sancho este: «*Al que no tiene, el Rey lo hace franco*» («Pe cel lipsit, regele îl scutește de plată»).

or fi fiind vreo șase luni de când zace aici! Spuneți-mi: nu cumva ați dat prin preajmă de stăpănu-său?

— N-am dat de nimeni, răspunse don Quijote, și de nimic, afară de o bocceluță și de un cufăraș, pe care le-am găsit nu departe de aici.

— Le-am găsit și eu, răspunse păstorul de capre, dar nu mi-am îngăduit niciodată să le ating și nici măcar să mă apropiu de ele, de frică să nu-mi iau belea pe cap și să nu care cumva să mă apuce vreunul că i le-aș fi furat; că Dracu-i viclean, și numai ce se trezește omul că-i pune în cale cine știe ce piedici, care-l doboară la pământ, de nici n-apucă să-și dea seama de unde-i vine năpasta.

— Tocmai așa gândesc și eu, răspunse Sancho, că și eu am dat peste ele, da nici n-am vrut să mă apropiu mai mult de-o azvârlitură de băț: acolo le-am lăsat, și acolo au rămas, întocmai cum erau; că nu-mi trebuie mie câine cu tinichea de coadă!

— Spune-mi, om bun, zise don Quijote, nu cumva știi cine ar putea să fie stăpânul lucrurilor ăstora?

— Tot ce-aș ști eu să spun, zise păstorul de capre, este că, să tot fie șase luni, poate ceva mai mult, poate ceva mai puțin, de când ne pomenirăm, la stâna care se află la trei leghe de aici, cu un tânăr voinic și frumos,

călare chiar pe catârul ăsta pe care-l vedeți aici mort, și având la el chiar legăturica și cufărașul de care spuneți că le aflarăți și nu le luarăți. Ne întrebă ce cotlon din munții ăștia era mai pustiu și mai ascuns; îi spuserăm că e ăsta unde suntem noi acum, precum și este, căci, de-ar fi să intri numai jumătate de leghe mai adânc în munte, cine știe dacă mai ajungi să ieși teafăr, și chiar mă mir cum de-ați putut răzbi până aici, că nu știu nici potecă, nici drumeag care să ducă întracoace. Și cum ziceam, nici nu-i răspunserăm bine flăcăului, că el, cum auzi, și smunci frâiele catârului și se așternu la drum până-n locul de care-i ziseserăm noi, lăsându-ne pe toți mulțumiți de chipul cum arăta și uimiți de ce ne ceruse, ca și de graba cu care-l văzurăm pornind la drum și afundându-se în inima muntelui; iar de-atunci nu l-am mai văzut niciodată, până mai acu câteva zile, când ieși în calea unuia dintre ciobanii noștri și, fără nicio vorbă, sări pe el și începu să-i care la pumni și la picioare, apoi dete fuga la măgarul care ne aducea hrana la stână și luă toate pâinile și brânza câtă o găsi asupra lui; și după ce isprăvi treaba asta, cu nemaipomenită sprinteneală se făcu nevăzut în munți. Cum aflarăm asta, pornirăm mai mulți ciobani să-l căutăm, și-l căutarăm două zile prin toate văgăunile munților, până să-l găsim vârât în scorbura unui trunchi gros de ditamai stejarul-de-plută. Veni către noi blând ca un mieluşel, dar rupt și zdrențuit și cu fața sluțită și arsă de soare așa de avan, că mai-mai să nu-l mai cunoaștem dacă hainele lui nu ne-ar fi lăsat să înțelegem că era cel căutat, oricât de flendurite ar fi fost ele, că doar i le țineam minte de când l-am văzut. Ne dădu binețe cu toată cuviința și în câteva vorbe, foarte la locul lor, ne spuse să nu ne minunăm văzându-l că umblă în așa hal, pentru că așa se cădea, de vreme ce-și împlinea astfel știuta osândă pe care era ținut s-o ispășească pentru multele sale păcate. Ne rugarăm de el să ne spună cine era, dar nu ne puturăm înțelege cu dânsul. Îi mai cerurăm și să ne arate, pentru când va fi să

aibă nevoie de hrana fără de care nu putea să-și ducă zilele, unde l-am putea găsi, căci cu tot dragul și cu multă grijă i-am duce-o chiar noi; sau cel puțin, dacă asta n-ar fi pe placul lui, măcar să vină s-o ceară, și nu s-o ia cu de-a sila de la ciobani. Ne mulțumi pentru binefacerea ce-i făceam, ne ceru iertăciune pentru atacurile din trecut și ne făgădui să ne ceară de aci înainte cele de trebuință în numele Domnului, fără să-l mai ia pe niciunul dintre noi cu răul. În ceea ce privește locul unde avea să-și afle culcuș, ne spuse că n-avea altul decât cel pe care i-l punea dinainte prilejul, acolo unde-l găsea căderea nopții, și-și sfârși vorbele cu un plânset atât de înduioșător, că și de piatră să fi fost cei care stătuserăm să-l ascultăm, și tot i-am fi ținut hangul, gândindu-ne cum arăta el când îl văzuserăm întâiași dată, și în ce hal îl vedeam acum. Pentru că, așa cum am mai spus, era un tânăr frumos și bine făcut, iar după vorbele lui curtenitoare și foarte la locul lor se vedea că era fecior de oameni cu stare și om cu carte; căci, oricât am fi fost noi de țărani, cei ce stăm de vorbă cu el, atât de vădit îi era rangul înalt, că sărea în ochi și celui mai ghiorlan dintre ghiorlani. Și pe când vorbea el mai bine și mai cu chef, numai ce se opri deodată și amuți; stătu o vreme cu ochii ținți în pământ, și noi rămaserăm toți cu sufletul la gură, așteptând să vedem cum avea să se sfârșească aiureala asta a lui, că ne făcea rău să ne și uităm la dânsul; fiindcă după ceea ce făcea, ba căscând ochii și boldindu-se într-una în țărână, fără să clipească multă vreme, ba închizându-și-i, scrâșnind din dinți și încruntând sprâncenele, cunoscurăm cu ușurință că îl apucaseră furiile și că dăduse în nebunie curată. Și el ne făcu să vedem, repede și degrabă, cât adevăr era în ceea ce gândeam, pentru că se ridică de la pământ, unde se aruncase, și tâșni cu atâta furie în sus, repezindu-se la cel dintâi pe care-l află în preajmă, cu atâta cutezanță și turbare, că dacă nu i ham fi smuls noi dintre mâini, praf îl făcea cu pumnii și cu dinții. Și toate astea le săvârșea

strigând: «Ah, ticălosule Fernando! Nu te las, nu te mai las acuma până ce nu-mi plătești nedreptatea pe care mi-ai făcut-o! Cu mâinile astea am să-ți smulg inima în care sălășluiesc și-și află culcuș toate blestemățiile laolaltă, și mai cu seamă înșelăciunea și trădarea!» Și mai spunea pe lângă astea o grămadă de altele, care, una peste alta, mi țil zugrăveau cum nu se poate mai rău pe Fernando acela, pe care din trădător și din taler cu două fețe nu-l mai scotea. 1 - 1 smulserăm din brațe nu fără greutate, și el, fără să mai scoată o vorbă, se depărtă de noi și se ascunse alergând prin jnepenii și jepii ăștia încâlciți, încât chiar de-am fi vrut, nu i-am mai fi putut lua urma. De aici traserăm încheierea că-l apucau nebuniile din când în când și că unul care se numea Fernando trebuie să-i fi făcut cine știe ce nemăsurat rău, după câte dovedea halul în care-l adusese. Toate acestea se adevăriră și după aceea, cu prilejurile (care n-au fost puține) când a ieșit din nou la drum, uneori ca să ceară să-i dea ciobanii din ce aveau la ei de mâncare, și alteori ca să le ia hrana cu de-a sila; căci atuncea când îl apucă nebuniile, chiar de-ar fi să-i fi dat ciobanii de bunăvoie totul, nici nu vrea s-audă de așa ceva și nu înțelege să-și ia hrana decât cu bătaia; dar când e în toate mințile, o cere în numele Domnului, foarte la locul lui și cuviincios, mulțămind pentru ea din toată inima și nu fără să-i vină lacrimile-n ochi. Și nu vă îndrug minciuni, domnilor, urmă păstorul de capre, dacă vă spun că ieri chiar ne-am hotărât, eu și patru ciobani, doi dintre ei prieteni de-ai mei și doi argați tocmiți la capre, să-i căutăm până o fi să-i găsim, și după ce-om da de el, mai cu binișorul, mai cu de-a sila, să-l ducem în oraș la Almodovar, că nud nici la opt leghe de aici, și acolo să-i lecuim, de-o fi să aibă răul lui leac; sau cel puțin vom ști cine e când e în toate mințile, și dacă are rude pe care să le vestim de nenorocirea abătută pe capul lui. Asta este, señor, tot ce aș ști să vă spun din ceea ce m-ați întrebat, și puteți fi sigur că stăpânul lucrurilor găsite e chiar cel pe care bați văzut

trecând, pe cât de sprinten, pe atâta de puțin îngreuiat de veșminte.

Într-adevăr, don Quijote îi spusese cum îl văzuse pe omul acela alergând prin munți. Rămase el mirat de ceea ce auzise de la cioban și dă spori și mai mult cheful de-a afla cine era nefericitul nebun, așa că-și puse în gând. ceea ce plănuise mai dinainte: să-i caute prin toți munții, fără să lase cotlon sau văgăună necercetată, până ce-avea să dea de el. Dar întâmplarea se pricepu să tocmească lucrurile mai bine decât gândise sau se așteptase el, fiindcă în chiar clipa aceea se ivi, printr-o viitură din coasta muntelui ce dădea drept acolo unde erau ei, tânărul căutat, care venea, vorbind singur, ceva ce nu se putea auzi nici de aproape și cu atât mai mult de departe. La port arăta așa cum a fost zugrăvit; doar că, ajungând mai în preajma lor, văzu don Quijote că pieptarul de piele ferfenițit pe care-i purta era tăbăcit cu ambră!

1 Bărbații eleganți ai vremii obișnuiau să poarte pieptare de piele, care, spre a nu mirosi a tanin, se impregnau cu ambră; substanță îmbalsămătoare atât de scumpă, încât căpeteniilor maure de pe coastele nordice ale Africii li se aduceau plocon de către călugării trinitari pungi pline cu acest parfum în stare solidă, spre a-i îndupleca la unele tranzacții în vederea eliberării captivilor robiți de corsarii mahomedani.

de unde pricepu că un om cu asemenea haine pe dânsul n-avea cum și om de rând. Și ajungând tânărul la dânșii, îi salută cu o voce răgușită și aspră, dar cu multă curtenie. Don Quijote îi întoarse salutul cu un mai puțină politețe și, descălecând de pe Rocinante, se duse să-l îmbrățișeze cu inima deschisă și cu frățească dragoste, ținându-l multă vreme strâns lipit de pieptul său, ca și cum l-ar fi cunoscut de când lumea. Tânărul, pe care l-am putea numi «Flendurosul cu obrazul răvășit» (așa cum don Quijote era Cavalerul de Tristă Figură), după ce se lăsa îmbrățișat, îl îndepărtă puțințel de lângă sine și, ținându-l

pe don Quijote cu mâinile de umerii amândoi, stete să-l privească, ca și cum ar fi vrut să vadă dacă-l cunoaște, nu mai puțin mirat poate la vederea chipului, portului și armurii lui don Quijote decât era don Quijote la vederea lui. În cele din urmă, întâiul care rupse tăcerea după ce se îmbrățișară fu Flendurosul, care vorbi așa cum se va vedea mai departe.

Capitolul XXIV Unde urmează aventura din Sierra Morena

Spune istoria că multă luare-aminte arată don Quijote ascultându-l pe prăpăstiosul Cavaler al Munților, care, urmându-și vorba, zise:

— De bună seamă, señor, oricine veți fi fiind (căci nu vă cunosc), vă rămân îndatorat pentru dovezile de curtenie pe care mi le-ați dat și aș dori să fiu în stare a vă putea sluji, mai mult decât prin buna mea voință, răspunzând bunăvoinței pe care ați vădit că o aveți față de mine atunci când mi-ați făcut primirea pe care mi-ați făcut-o; dar soarta nu vrea să-mi pună la îndemână, pentru a răspunde la bunătatea cu care mă covârșiți, altceva decât intenția mea bună de-a v-o întoarce.

— Eu n-am alt gând decât de-a vă putea sluji, răspunse don Quijote, și chiar până într-atâta, încât mă hotărâsem să nu plec din munții aceștia până nu vă voi fi găsit și nu voi fi aflat de la dumneavoastră dacă durerii ce se oglindește în ciudățenia vieții pe care-o duceți i s-ar putea afla leac de vreun fel; iar de-ar fi nevoie să plec în căutarea lui, aș pune tot zelul cu putință căutându-l. Și dacă nefericirea domniei-voastre ar fi să fie dintre acelea care țin zăvorâte porțile față de orice soi de alinare, mă gândeam să vă dau ajutor a o plânge și a o jeli cât m-oi pricepe mai bine, căci e, totuși, mare mângâiere la vreme de restrînte să te afli lângă cineva pe care să-l doară inima pentru tine. Și dacă gândul meu bun merită cumva să-și afle răsplata prin vreun fel de curtenie, vă rog din toată inima, señor, în numele mării curtenii pe care o ghicesc în

domnia-voastră, și vă conjur totodată, pe lucrul care vă este sau v-a fost mai drag în viață, să-mi spuneți cine sunteți, precum și pricina care v-a împins să vă duceți zilele, până va fi să vi le sfârșiți, în mijlocul acestor pustietăți, ca o sălbăticiune, căci hălăduiți în singurătatea asta atât de străin vouă înșivă, pe cât vă arată portul și făptura. Și jur, adăugă don Quijote, pe tagma cavaleriei în ale cărei taine am fost inițiat, așa nevrednic și păcătos cum sunt, precum și pe crezul cavalerilor rătăcitori, că dacă îmi îngăduiți, señor, vă voi sluji cu toată tragerea de inimă la care mă obligă faptul de a fi cine sunt, fie alinându-vă nefericirea, dacă are leac, fie ajutându-vă să o plângeți, așa cum v-am făgăduit!

Cavalerul Pădurii, când îl auzi vorbind așa pe cel al Tristei Figuri, nu făcu altceva decât să-l privească și iar să-l privească, pentru ca, sfârșind cu privitul, să se apuce din nou a-l privi și a-l măsura din creștet până-n tălpi; și după ce-l măsură și-l cântări în voie, îi zise:

— Dacă aveți ceva de mâncare să-mi dați, dați-mi, în numele Domnului; iar după ce voi fi mâncat, fac tot ce-mi cereți, drept mulțămită pentru gândurile bune pe care mi le-ați arătat.

Scoaseră pe loc, Sancho din desagi și ciobanul din traistă, câte ceva ca să-și domolească Flendurosul foamea, și el mănca tot ce-i dădură, ca un nerod, atât de hulpav, că i se încurcau îmbucăturile în gât, dându-și brânci una alteia, fiindcă mai curând le înghițea pe nemestecate, hăpăindu-le, deack le mânca omenește; și câtă vreme înfulecă el, nu spuseră o vorbă nici cei care-l priveau. Când sfârși de mâncat, le făcu semn să vină după dânsul, ceea ce și făcură, și-i duse într-o poieniță verde care era îndărătul unei stânci, nu prea departe de acolo. Ajuns în poiană, se întinse la pământ, pe iarbă, și ceilalți făcură același lucru, și toate astea fără să rupă vreunul tăcerea, până când Flendurosul, după ce se cuibări în culcușul său, grăi:

— Dacă vă este, domnilor, placul să vă spun în câteva biete cuvinte cât de fără margini mi-e nefericirea, trebuie să-mi făgăduiți că nu-mi veți întrerupe prin nicio întrebare și nici prin altceva firul jalnicei mele istorii, pentru că acolo unde o veți face, se va isprăvi pe loc și ceea ce am de povestit.

Vorbele astea ale Flendurosului îi amintiră lui don Quijote snoava pe care i-o istorisise scutierul său, atunci când nu luase aminte câte capre apucaseră a trece râul, și snoava rămăsese neisprăvită. Dar ca să ne întoarcem la Flenduros, acesta urmă zicând:

— Dacă îmi iau măsura asta de prevedere, este pentru că aş dori să trec repede peste povestea nefericirilor mele, căci chiar și numai reîmprospătându-mi-le în minte, nu fac altceva decât să le adaug altele noi, și cu cât îmi veți pune mai puține întrebări, cu atât voi sfârși mai repede a vi le înșira, cu toate că nu voi lăsa deoparte nimic din ceea ce poate avea vreo însemnătate pentru a vă mulțumi pe de-a-ntregul dorințele.

Don Quijote i-o făgădui în numele tuturor celorlalți, și el, dacă se asigură de asta, începu așa cum urmează:

— Numele meu este Cardenio; patria mea, una din cetățile cele mai însemnate de aici din Andaluzia ¹; de neam, sunt nobil; părinții mei sunt bogați, și nefericirea mea atât de mare, încât trebuie să mi-o fi plâns îndestul părinții și să

1 Scena cu Flendurosul se petrece, într-adevăr, într-o regiune a Andaluziei, pe unde curge râul Guadalquivir.

mi-o fi simțit până în adâncul inimii tot neamul, /ară să mi-o poată totuși alina prin bogăția lui; căci pentru a lecu nefericirea hărăzită de ceruri, puțin pot ajuta bunurile și averile pământești. Trăia pe pământul ăsta un adevărat cer, în care pusese zeul Amor toată strălucirea pe care mi-aș dori-o; atât de mare este frumusețea Luscindei, fecioară de neam la fel de mare și tot așa de bogată ca și mine, dar mai norocoasă și mai puțin statornică decât s-ar

fi cuvenit față de gândurile mele cinstite. Pe această Luscinda am iubit-o, am adorat-o și am idolatrizat-o din cei mai fragezi ani ai copilăriei mele, și ea m-a iubit, de asemenea, cu gingășia și cu puritatea pe care i le îngăduia vârsta. Părinții noștri aveau știre de ceea ce simțeam unul pentru altul, dar nu-și prea băteau capul cu asta, pentru că vedeau și ei că, de-ar fi fost să meargă simțămintele noastre și mai departe, tot n-aveau cum să-și găsească alt sfârșit decât însoțirea noastră, pe care o favoriza și potrivirea dintre treptele nobletei și bogăției noastre. Crescurăm în vârstă, și, odată cu ea, cresc și iubirea amândurora, încât tatăl Luscindei găsi cu cale să se declare, din motive binecuvântate, silit a-mi pune opreliștea de a nu-i mai călca pragul, imitând în privința asta pe părinții acelei Tisbe \ atât de cântată de poeți. Iar Qpreliștile acestea n-au făcut decât să pună paie peste foc, sau să pună vârf mai bine zis dorințelor, căci, chiar dacă au impus tăcere limbilor, n-au putut s-o impună penelor, care mai în voie decât limbile au obicei să dea de înțeles, cui vor ele, ceea ce zăvorăște înăuntrul ei inima; că nu o dată se întâmplă ca prezența obiectului dorit să tulbure și să facă mute intențiile cele mai hotărâte și limba cea mai cutezătoare. Ah, Dumnezeuule, câte bilete nu i-am scris! Câte desfătătoare și pline de cuviință răspunsuri n-am primit! Câte cântece n-am compus și câte versuri înflăcărâte de dragoste, în care sufletul meu își striga în gura mare și-și tălmăcea simțirile, zugrăvind-și

1 Personaj din mitologia greacă, iubita tânărului babilonian Pyram, care găsind voalul iubitei sale, pierdut pe când aceasta fusese urmărită de o leoaică, și crezând că era moartă, se sinucide. Legenda a inspirat nenumărați poeți, printre care Ovidiu, și mulți pictori.

dorințele aprinse, ținând vii amintirile și dând și mai mult imbold dorințelor! în cele din urmă, văzându-mă ajuns la capătul răbdărilor și ars de dorul de-a o vedea, mă hotărâi să dau cărțile pe față și să isprăvesc într-un fel

care mi se părea cel mai nimerit pentru a-mi câștiga dorita și meritata răsplată, adică s-o cer tatălui ei de soție legitimă, ceea ce și făcui; la care el îmi răspunse că îmi mulțumea pentru gândul meu, care îi făcea multă cinste, precum și pentru faptul că doream din partea lui răspuns la cinstea ce-i făceam; dar că, de vreme ce tatăl meu era în viață, trebuia, de drept, să facă el cererea pe care o făcusem eu; căci, de ar fi fost să nu fie întru totul pe placul și după voința tatii, nu era Luscinda femeia care să poată fi luată ori dată pe furate. Îi mulțumii și eu de sfatul bun, părându-mi-se că avea dreptate în ceea ce spunea și că tatăl meu avea să consimtă a o peți de îndată ce i-o voi cere; și cu gândul acesta, pe loc, fără să mai aștept altceva, plecai să-i spun părintelui meu ce doream, și-n clipa când pășii pragul odăii unde se afla, îl găsii ținând în mână o scrisoare deschisă, pe care, până să n-apuc a-i spune măcar un cuvânt, mi-o dete, zicându-mi: «Din cartea asta vei vedea, Cardenio, câtă bunăvoință are ducele Ricardo față de tine!» Ducele acesta Ricardo, așa cum de bună seamă o veți fi știind și dumneavoastră, domnilor, este un *grande de España*, care își are feuda pe cele mai rodnice pământuri ale Andaluziei acesteia. Luai și citii scrisoarea, care era plină de o atât de înflorită curtenie, încât până și mie mi se păru că nu se putea să nu-i dea tatăl meu ascultare și să nu îndeplinească ceea ce îi cerea prin ea, și anume să mă trimită numaidecât la dânsul, fiindcă dorea să fiu tovarășul, și nu slujitorul, întâiului său născut, și-și lua chiar el sarcina să facă în așa fel încât să pot corespunde prețuirii ce-mi arăta. Citii scrisoarea și amuții citind-o, mai cu seamă când îl auzii pe tatăl meu spunând: «De aci în două zile pleci, Cardenio, ca să-i faci ducelui pe voie, și mulțumește-i lui Dumnezeu că-ți deschide calea pe unde să ajungi la ceea ce știu eu că meriți!» Adăugă la vorbele acestea altele încă, vorbe de tată care dă sfaturi. Veni și sorocul plecării mele; putui vorbi noaptea cu Luscinda, îi spusei tot ce se petrecea, și

făcui același lucru cu tatăl ei, implorându-l să nu ia nicio hotărâre măcar câteva zile și să amâne căsătoria până ce voi fi văzut eu ce voia cu mine Ricardo; el mi-o promise, și ea mi-o întări cu mii de jurăminte și cu leșinuri peste leșinuri. Ajunsei, în sfârșit, acolo unde era ducele Ricardo. Fui atât de bine primit și tratat, încât nu întârzie să intre în joc pizma, pe care mi-o purtau cei ce-l slujeau mai de demult, părându-li-se că dovezile ce-mi da ducele de favorurile sale n-aveau cum și decât în paguba lor. Dar cel care s-a bucurat mai mult de venirea mea a fost al doilea fiu al ducelui, pe nume Fernando, tânăr voinic, mărinimos, nobil și îndrăgostit, care, nu după multă vreme, dori până într-atâta să-i fiu prieten, încât le dădu tuturor de vorbit; și cu toate că întâiul născut mă iubea mult și mi-era binevoitor, n-ajunse niciodată la felul de-a se purta cu mine și de-a mă iubi nemăsurat al lui don Fernando. Se întâmplă deci că - așa cum de obicei între prieteni nu e taină care să nu fie împărtășită, iar legăturile mele cu don Fernando încetaseră să fie de prietenie, fiind de-a dreptul de frăție - el își dădu în vileag față de mine tot cugetul, și mai cu seamă îmi mărturisi dragostea lui, care nu-i îngăduia să-și afle împăcarea. Iubea cu foc o țarancă, vasală a tatălui său, care avea părinți foarte bogați și era atât de frumoasă, de plină de duh, de înțeleaptă și de cinstită, încât nimeni din câți o cunoșteau nu putea spune în care din toate aceste însușiri excela și care o distingea mai mult de restul lumii. Darurile atât de înalte cu care era înzestrată frumoasa țărăncuță sporiseră dorințele lui don Fernando până într-atâta, încât se hotărâse, ca să și le poată mulțami și s-o cucerească în întregime, să-i dea cuvântul că avea s-o ia de nevastă, căci în alt chip ar fi însemnat să se străduiască zadarnic. Eu, simțindu-mă îndatorat de prietenia ce-mi arăta, încercai, prin cuvintele cele mai nimerite pe care le găsii și prin pildele cele mai vii pe care le știam, să-l împiedic și să-l depărtez de la asemenea gânduri; dar văzând că nu izbuteam, mă hotărâi să spiiñ totul ducelui

Ricardo, tatăl său; însă don Fernando, înțelept și viclean cum era, prinse de veste și se temu de una ca asta, părându-i-se și lui că eram legat, ca un bun slujitor ce mă afluam, să nu țin ascuns un lucru care ar fi adus atâta știrbire onoarei seniorului meu, ducele; așa că, voind să mă pună pe drum greșit și să mă înșele, îmi spuse că nu afla leac mai bun spre a-și putea înlătura din minte gândul frumuseții care-l robise decât să se despartă de ea câteva luni în șir, și îndepărtarea asta de dânsa dorea să o înfăptuiască prin plecarea noastră a amândurora acasă la tatăl meu, sub cuvânt, de-ar fi fost ducele să întrebe, că avea de văzut și de târguit niște cai din iarmaroc, de rasă, din cei ce se găseau în cetatea mea, care e mama celor mai buni cai din lume. **h** Nici nud auzii bine spunând asta, că pe dată, împins de dragostea mea, chiar dacă hotărârea lui nu era dintre cele mai bune, o încuviințai ca pe una din cele mai cu cap ce se pot închipui, de vreme ce-mi dădeam seama ce bun prilej mi se oferea, în împrejurarea asta, să ajung a da ochi cu Luscinda mea. Cu gândul și cu dorința asta îi încredințai hotărârea și **d** întării propunerea, spunându-l să și-o înfăptuiască, pe cât mai curând cu putință, pe atât mai bine, pentru că, într-adevăr, depărtarea de cel iubit își face datoria în ciuda celor mai statornice gânduri. Dar când ajunsese să-mi spună toate acestea – după câte ieșiră la iveală mai târziu – el se și înfruptase, sub cuvânt că-i va fi soț, din frumusețea țărăncuței și aștepta prilejul să dea lucrurile pe față fără să pățească nimic, temându-se de ceea ce va face ducele când îi va afla isprava. Și cum dragostea tinerilor, de cele mai multe ori, nu-i altceva decât poftă – care, având drept ultim scop desfătarea, de îndată ce ajunge să și-l împlinească, se consumă și scade, sau face calea întoarsă ceea ce părea iubire, pentru că nu poate trece mai departe de capătul pe care i l-a pus însăși natura, capăt pe care nu-l puse și iubirii adevărate – se întâmplă, vreau să spun, ca, de îndată ce don Fernando putu s-o

1 Aluzie la Córdoba, oraș vestit prin hergheliile sale de cai pursânge arab.

aibă pe țărăncuța lui, să i se domolească dorințele și să i se mai răcească violența patimii, și dacă la început se prefăcea doar că vrea să fugă, ca să le vină de hac, acum voia cu adevărat să plece din ochii ei ca să nu și le mai împlinească. Ducele îi dădu învoirea lui și-mi ceru să-l întovărășesc. Venirăm în orașul meu, îl primi tatăl meu cum se cuvenea pentru rangul lui, o văzui de îndată pe Luscinda, mi se treziră la viață (cu toate că nu fuseseră niciodată moarte sau amorțite) dorințele, despre care îi vorbii, cum mă împinse păcatul, și lui don Fernando, de vreme ce mi se părea că, după legea mării prietenii pe care mi-o arăta, n-aveam de ce să-i ascund nimic. Îi laudai frumusețea, ținuta și înțelepciunea Luscindei cu așa cuvinte, încât laudele mele treziră în el dorința de a o cunoaște pe fecioara aceasta, înzestrată cu atâtea însușiri frumoase. Dorința i-o îndeplinii eu, împins de soarta mea nenorocoasă, arătându-i-o într-o noapte, la lumina unei candelă, pe fereastra unde obișnuia ea să stea de vorbă cu mine. O văzu numai în halat, și așa de frumoasă, încât toate frumusețile văzute de el până atunci fură pe loc date uitării. Amuți, își pierdu capul, rămase dus pe gânduri și, până în cele din urmă, se îndrăgosti într-un hal fără de hal, cum veți vedea din cursul povestirii nenorocirilor mele. Și ca să-i aprindă și mai mult dorința, pe care pentru mine o ținea ascunsă, descoperindu-și-o doar pe furiș cerurilor, vru întâmplarea să găsească el într-o zi biletul prin care ea mă ruga s-o cer tatălui ei de soție, atât de înțelept, de cinstit și de drăgăstos compus, încât, citindu-l, îmi spuse că numai în Luscinda erau întrunite toate harurile frumuseții și înțelepciunii câte s-au hărăzit vreodată tuturor femeilor de pe lume. Și nu mint spunând ceea ce aș vrea să mărturisesc acum: anume că, deși vedeam ce drepte motive avea don Fernando s-o laude pe Luscinda, nu-mi cădea de fel bine să aud din gura lui laudele acelea,

așa că începui să mă tem și să mă feresc de el, căci nu trecea clipă de la Dumnezeu în care să nu mă îmboldească a vorbi despre Luscinda, și făcea ce făcea totdeauna să îndrume spre țelul acesta convorbirea, chiar dacă era silit s-o mai tragă și de păr ca să se potrivească; lucru care deștepta în mine nu știu ce simțământ, ca de gelozie, și nu doar că m-aș fi temut de vreo festă pe care să mi-o joace virtutea și credința Luscindei! Cu toate astea, soarta mă făcea să mă înspăimânt tocmai de ceea ce-mi era gata hărăzit și pus deoparte. Don Fernando căuta să citească întotdeauna scrisorile pe care i le trimiteam eu Luscindei, ca și biletele ei de răspuns, sub cuvânt că îi făcea mare plăcere înțelepciunea amândurora. Se întâmplă deci ca, o dată, când Luscinda îmi ceruse o carte de cavalerie pe care s-o citească, că tare-i mai era dragă și-o lua mereu de la capăt, istoria lui Amadis de Gaula.

Nici n-auzi bine don Quijote numele cărții de cavalerie, că și zise:

— De mi-ar fi spus luminăția-ta de la începutul istorisirii că măria-sa señora Luscinda îndrăgise cărțile de cavalerie, n-ar mai fi fost nevoie de nicio altă laudă pentru a mă lăsa să înțeleg cât de înaltă îi era înțelepciunea; căci n-aș ține-o atât de sus la preț, pe cât ai zugrăvit-o dumneata, señor, dacă i-ar fi lipsit gustul unor lecturi atât de pline de miez; așa încât nici nu mai e nevoie să-ți mai bați domnia-ta gura cu mine ca să-mi spui cât de frumoasă, de inimoasă și de deșteaptă era, fiindcă, doar cât am auzit de pasiunea asta a ei, îți întăresc și eu spusele, afirmând că e cea mai frumoasă și mai înțeleaptă femeie de pe lume! Și mi-ar fi plăcut, señor, să-i fi trimis domnia-ta, dimpreună cu *Amadis de Qaula*, și pe viteazul don Rugél de Grecia, căci știu eu bine cât de mult i-ar plăcea señoarei Luscinda personaje ca Daraida și Garaya, ori istețimea păstorului Darinel, sau minunatele versuri din bucolicele acestuia, cântate și jucate pe scenă de el cu atâta nestânjenită grație și pricepere. Dar s-ar putea să vină o vreme în care

neajunsul acesta să fie lecuit, și n-ar trebui pentru a-l lecui mai multă vreme decât răgazul cerut pentru ca înălțimea să binevoiască a veni cu mine în satul meu; fiindcă acolo i-aș putea da mai bine de trei sute de cărți, ce sunt alinarea sufletului meu și hrana vieții mele; cu toate că în sinea mea cred că nu mai am niciuna, mulțumită vicleniei unor vrăjitori răi și pizmași. Așa că ierte-mi domnia-ta încălcarea făgăduinței de a nu întrerupe povestirea, pentru că numai cât am auzit de cavalerie și de cavaleri rătăcitori și nu m-am mai putut ține să vorbesc de lucrurile acestea, așa cum nu se pot opri razele soarelui să înfierbânte, nici ale lunii să umezească 1. Deci, dă-mi iertăciune și urmează-ți vorba, căci ăsta mi se pare lucrul cel mai potrivit în clipa de față.

Cât rosti don Quijote tot ce s-a înșirat mai sus, lui Cardenio îi căzuse capul în piept și dădea semne a se fi cufundat adânc în gânduri, și cu toate că de două ori îi spuse don Quijote să-și urmeze povestirea, nici nu ridica fruntea și nici nu rostea vreo vorbă; totuși, după o bună bucată de vreme, o ridică și zise:

— Nu-mi poate ieși din cap, și nici n-are să se afle pe lume cineva care să mi-o scoată din minte, sau care să mă facă să înțeleg că lucrurile s-au petrecut altfel, și ar fi un nătărău cel care ar pricepe sau ar crede de-a-ndoaselea, și nu că ticălosul acela de felcer, maestrul Elizabad, era concubinul reginei Madásima!

— Asta nu! Mă jur pe răspunse înfuriat cum nu se mai poate don Quijote (și trânti o înjurătură, cum avea obiceiul). Asta nu-i decât o ticăloșie, o josnicie mai bine zis, căci regina Madásima a fost o doamnă de prea înaltă viță, și nu se poate bănuî ca o principesă de rangul ei să se țină cu un amărât de felcer, iar cine spune altfel, minte ca un porc! Și-am să-l fac eu să simtă asta pe pielea lui, fie zi, fie noapte, cu armele în mâini sau fără de arme, de jos sau de pe cal, cum i-o plăcea mai bine!

Sta și se uita la el Cardenio țință, că-i venise din nou

nebunia și nu-și mai putea urma povestirea, pe care de fapt nici nu i-ar mai fi ascultat-o don Quijote, după cât de amarnic îl necăjiseră cele auzite, puse pe seama reginei Madásima.

1 în interpretările medievale, obscurantiste, ale astrologiei, se atribuiau lunii calitățile de umiditate și răceală, prin opoziție cu căldura uscată a soarelui. Astrologia curentă a vremii lui Cervantes a preluat aceste atribute ale luminărilor, folosindu-le, prin raționament analogic, în horoscoapele «solare» (masculine), sau «lunare» (feminine), foarte căutate în epocă.

Ciudat lucru! Că așa îi luase partea, de parcă i-ar fi fost, cu adevărat și aievea, stăpână firească, într-așa hal îl aduseseră blestematele lui de cărți! Și, cum ziceam, dacă o dată-l apucaseră pe Cardenio pandaliile, de cum se auzi numit ticălos, sperjur și în câte alte chipuri toate, nu-i prea veni la socoteală gluma, așa că, luând de pe jos un bolovan, pe care-l găsi mai la îndemână, azvârli cu el în don Quijote cu atâta putere, că-l răsturnă pe spate. Când își văzu stăpânul lățit pe jos în chipul acesta, Sancho Panza sări pe nebun cu pumnii, dar Flendurosul îl primi și pe el în așa chip, că dintr-un ghiont îl și lungi la picioarele lui și într-o clipită se și aruncă asupra-i, pisăgindu-i coastele cât îi fu placul. Ciobanul, când încercă să-l apere, avu aceeași soartă, și după ce nebunul îi birui pe toți și-i zdrumică bine, îi lăsă în plata Domnului și se duse nestânjenit, cu pas lin, pierzându-se în adâncul muntelui. Se ridică Sancho de jos și, de furie că se vedea făcut chisăliță în bătai, fără să o fi meritat cu nimica, se răzbună pe păstorul de capre, strigându-i că el era vinovat, că nu le spusese cum îl prindeau pe omul acela din vreme în vreme nebuniile, fiindcă, de-ar fi știut-o ei, ar fi fost cu ochii în patru, ca să se poată păzi. Păstorul de capre îi răspunse că, dinspre parte-i, le-o spusese răspicat, și că dacă el n-auzise, nu era vina lui. Îi întoarse Sancho Panza vorba, și iar prinse a-i răspunde ciobanul, până când, ca sfârșit al atâtor

răspunsuri, ajunseră să se tragă de bărbi și să-și care la ghionți, că de n-ar fi fost acolo don Quijote să facă pace între ei, s-ar fi sfârtecat în bucăți. Și zicea Sancho, încleștat cu ciobanul:

— Lasă-mă, măria-ta, stăpâne Cavaler al Tristei Figuri, că asupra ăstuia, care-i mirlan ca și mine și de când mă-sa l-a făcut n-a fost armat vreodată cavaler, pot și eu să-mi vărs necazul și să-mi răzbun ciuda, bătându-mă cu el piept la piept, în luptă dreaptă, ca un om cinstit ce mă aflu.

— Asta așa-i, zise don Quijote, dar eu știu că el n-are nici pic de vină pentru tot ce s-a întâmplat.

Cu asta puse pace între dâșii, și don Quijote începu să-l întrebe din nou pe cioban dacă credea că mai pot da cumva peste Cardenio, fiindcă mare chef ar fi avut să afle sfârșitul povestirii. Ciobanul îi spuse tot ceea ce spusese mai înainte, și anume că nud știa locul de mas peste noapte, dar că, de-or mai umbla ei mult bătând munții, aveau să-i întâlnească, de bună seamă, teafăr sau ieșit din minți.

Capitolul XXV

Care înșiră lucrurile ciudate ce i s-au întâmplat în Sierra Morena viteazului cavaler de La Mancha, precum și chipul în care a imitat el penitența lui

Beltenébros își luă rămas bun don Quijote de la păstorul de capre și, urcându-se din nou pe Rocinante, îi dete poruncă lui Sancho să-i urmeze, ceea ce el și făcu, dimpreună cu măgarul său 1 > fără niciun chef. Mergeau ei așa, iavașdavaș, pătrunzând din ce în ce mai adânc în inima muntelui, acolo unde e el mai sălbatic, și Sancho murea să mai schimbe o vorbă cu stăpânul său, numai că ar fi dorit să înceapă el flecăreala, ca să nu se cheme că ba ieșit din cuvânt. Nemaiputând însă răbda tăcerea, în cele din urmă rosti:

— Stăpâne don Quijote, dă-mi binecuvântarea și lângă duie-mi să plec, că de azi înainte vreau să mă întorc acasă, la nevasta și la copiii mei, cu care măcar oi putea

sta la sfat, spunând tot ce-mi apasă inima; pentru că așa cum vrei măria-ta să cutreierăm împreună noi doi prin pustietățile astea, ziua și noaptea, fără să-mi dau drumul gurii când mă mănâncă limba, e ca și cum m-aș îngropa de viu. Dacă măcar ar vrea soarta să fie dobitoacele cuvântătoare, cum erau pe vremea lui Isop 2, încă ar fi cum ar mai fi, fiindcă i-aș împăr

1 Cervantes uită din nou că Sancho nu mai are măgar.

2 Sancho pronunță: «*Qisopete*», ceea ce produce un efect comic, ieșit nu numai din aspectul diminutiv și depreciativ al cuvântului, ci și din asemănarea cu isopul, planta de câmp de care se vorbește în cântecele bisericesti de nuntă. Lui Esop i se spunea în mod cujrent Isopete de către scriitorii spanioli ai vremii.

tăși măgarului meu tot ce mi-ar sta pe inimă, și cu asta mi-ar mai trece de urât; căci mare pedeasă este și întrece marginile răbdării să tot umbli o viață întreagă căutând cu luminarea aventurile și nealegându-te cu altceva decât cu lovituri și cu șalele frânte de-atâta dat în târbacă, cu ghionți și cu pietroaie, și pe deasupra să mai trebuiască să umblăm și cu gura cusută, fără să cutez, păcătosul de mine, a spune cât de cât din ce-i în inima omului, de parcă m-aș fi născut mut!

— Te înțeleg, Sancho, răspunse don Quijote. Tu mori să-ți ridic opreliștea pe care am pus-o limbii tale. Socotește-o ridicată și spune ce ai chef să spui, cu condiția să nu țină slobozenia asta mai mult decât atât cât vom cutreiera munții ăștia.

— Fie și așa, se învoi Sancho, să pot eu vorbi acum, că pe urmă Dumnezeu știe ce are să mai fie! Și ca să încep a mă bucura de slobozenia dată, stăpâne, ce te-a apucat pe măria-ta să iei cu atâta strășnicie partea reginei aceleia *Magimasa*, sau cum o mai chema? Și ce ne încălzea pe noi dacă abatele ăla 1 i-o fi fost sau nu prieten? Că dacă i-ai fi trecut-o măria-ta cu vederea - fiindcă, de altminteri,

nimeni nu te pusese judecător – mă bate gândul că nebunul i-ar fi dat înainte cu povestirea lui, și noi am fi fost scutiți de bolovani în piept și de pumni în coaste, ba încă și de nu mai știu câte lovituri de picioare, pe care le-am înghițit.

— Pe cinstea mea, Sancho, răspunse don Quijote, că de-ai fi știut și tu, așa cum știu eu, cât de onorată și cât de înaltă doamnă era regina Madásima, ai fi socotit că am arătat chiar prea multă răbdare nefăcându-i zob de îndată botul din care a putut ieși atâta hulă! Pentru că mare hulă este să spui ori să gândești că o regină poate fi țiuțoarea unui spițer. Adevărul poveștii ăstia este că maestrul acela Elizabad, de care vorbea nebunul, a fost un om foarte cumpătat și un foarte bun sfetnic, care i-a fost reginei, în același timp.

1 Cel mai frecvent sistem de scâlciere a substantivelor proprii este în etimologiile populare asocierea sonorității lor cu a vreunui substantiv comun. *Elizabad* devine *abatele* (*abad*) *Elist* pentru că Sancho crede că sunt două cuvinte: *Elis* și *abad*. Pe *Madásima* o scâlciază, de asemenea, *Magimasa*, dar în alt chip.

și îndrumător și medic; dar să deduci de aici că i-ar fi fost ea ibovnică, e o năzdrăvănie vrednică de cea mai cumplită pedeapsă. Și ca să vezi că n-a știut Cardenio ce spunea, mai decât să-ți aduci aminte că atunci când a spus asta era fără judecată, că apucaseră să-i vină nebunelile.

— Asta spun și eu, îi întoarce Sancho vorba, că n-aveai de ce să iei în seamă vorbele unui nebun, fiindcă de m-ar fi fost să te ajute pe măria-ta soarta cea bună, și de-ar fi luat bolovanul drumul capului, cum ți ha luat pe-al pieptului, bine ne-am mai fi procopsit ținând partea acelei înalte doamne, trăsni-o-ar Dumnezeu! Și să mă ia naiba dacă n-ar fi ieșit Cardenio basma curată la judecăți, de vreme ce-i nebun!

— Și împotriva teferilor și împotriva nebunilor, un cavaler rătăcitor are datoria să ia partea femeilor cărora le

este primejduită onoarea, oricine ar fi ele, și cu atât mai vârtos partea reginelor de viță atât de înaltă și atât de generoase cum a fost regina Madásima, căreia eu îi port o deosebită dragoste pentru marile ei calități; fiindcă, pe lângă faptul că era frumoasă, mai era și foarte înțeleaptă și foarte răbdătoare în nenorocirile ei, care n-au fost puține; sfaturile și tovărășia maestrului Elizabad i-au fost de mult ajutor și mare alinare, că altfel nu și-ar fi putut răbda suferințele cu supunere și înțelepciune. De aici, vulgul ignorant și răuvoitor a tras încheierea, gândită și spusă, că ea îi era țiitoare: și mint, o repet, și vor minți toți cei ce vor gândi și vor spune una ca asta, fie ei chiar și două sute la număr!

— Nu-s eu ăla care s-o spun ori s-o gândesc, răspunse Sancho. Să le fie de bine, și într-un ceas bun! Dacă s-au ținut unul cu altul sau nu, au dat socoteală lui Dumnezeu. Eu îmi văd de oile mele: nu știu, n-am văzut, nici pe-acolo n-am trecut, nu-mi bag nasul unde nu-mi fierbe oala, și nu-i mai grasă pentru mine găina vecinului, că cel de cumpără și minte, tot în buzunar o simte. Cu atât mai mult cu cât gol m-a făcut mama și gol oi pleca să dau seama: n-am nici de pierdut, nici de câștigat; și la urma urmei, n-aveau decât să fie ibovnici, ce-mi pasă mie? Că mulți cred c-au dat de slănină doar fiindcă-i grinda de cuie plină. Și la o adicătelea, cine poate pune câmpului poartă? Cu atât mai mult cu cât gura lumii numai pământul o astupă!

— Bată-mă Dumnezeu, strigă don Quijote, că multe neghiobii ai mai înșirat, Sancho! Ce-au de-a face lucrurile de care vorbeam cu proverbele pe care le înșiri? Taci naibii, Sancho, odată, și de aci înainte îngrijește-te de măgarul tău și nu mai flecări despre lucruri care nu te privesc! mai bine ai înțelege, cu toate cele cinci simțuri câte le ai, că tot ceea ce am făcut, fac și voi face e foarte la locul lui și foarte pe potriva legilor cavaleriei, pe care le cunosc mai bine decât toți cavalerii câți le-au mărturisit pe lumea asta.

— Stăpâne, răspunse Sancho, bună lege a cavaleriei e asta, să umblăm noi pierduți prin munți neumblați, fără drum, fără cărare, în căutarea unui nebun, care, de îndată ce-om da de el, cine știe de n-o avea chef să sfârșească ceea ce a lăsat doar început, adică nu povestea, ci căpătâna măriei-tale și coastele mele, apucându-se să ni le zdrobească pe de-a-ntregul?

— Taci, îți mai spun o dată, Sancho, zise don Quijote, fiindcă trebuie să știi că nu mă împinge să umblu prin părțile locului atâta dorința de a-l afla pe nebun, cât dorul de-a săvârși o ispravă prin care-mi voi câștiga nume veșnic și faimă pe toată fața pământului! Și așa ispravă are să fie, încât voi pecetlui prin ea tot ce-l poate face desăvârșit și faimos pe un cavaler rătăcitor.

— Și o fi din cele tare primejdioase, cumva, isprava asta? întrebă Sancho Panza.

— Dimpotrivă, răspunse Cavalerul Tristei Figuri. Cu toate că s-ar prea putea întâmpla să cadă astfel zarurile, încât să dăm de fiere în loc să dăm de miere. Dar totul are să atârne de sânguința ta.

— De sânguința mea?! se miră Sancho.

— Da, zise don Quijote. Pentru că, dacă te întorci degrabă de unde am de gând să te trimit, degrabă se va sfârși și chinul meu, și degrabă vor începe zorile gloriei mele. Și, cum nu e omenesc să te mai țin cu sufletul la gură, așteptând să vezi încotro bat cu vorba, vreau să știi, Sancho, că faimosul Amadis de Gaula a fost unul din cei mai desăvârșiți cavaleri rătăcitori. Dar ce zic eu: *a fost unul?* A fost singurul, cel dintâi, cel fără de pereche, domnul tuturor cavalerilor rătăcitori câți s-au aflat pe lume în vremea aceea 1 Cu atât mai rău pentru don Belianis și pentru toți cei care spun că le-a putut el sta întrucâtva alături, fiindcă jur că se înșală, zău așa! Tot astfel, atunci când un pictor vrea să-și facă renume prin arta sa, se străduiește să imite originalele celor mai fără de pereche pictori pe care-i cunoaște, și aceeași regulă stăpânește

toate meșteșugurile și măiestriile care fac podoaba statelor. Așa trebuie să facă, și așa și face oricine vrea să-și dobândească nume de înțelept și de om încercat, imitându-l pe Ulise, în portretul și în muncile căruia Homer ne zugrăvește o pildă de înțelepciune și de răbdare, tot așa cum ne arată Virgiliu, în persoana lui Enea, vitejia unui fiu pios și dârzenia unui căpitan de oști vrednic și priceput, adică nu zugrăvindui și nici descriindu-i așa cum au fost, ci așa cum ar fi trebuit să fie, ca să rămână drept pildă de virtuțile lor pentru cei ce vor veni. În chipul acesta, Amadis a fost steaua polară, luceafărul, soarele cavalerilor viteji și îndrăgostiți, pe care trebuie să-i imităm toți cei ce luptăm sub steagul iubirii și al cavaleriei. Stând dar lucrurile* așa cum stau, sunt de părere, prietene Sancho, că acela dintre cavalerii rătăcitori care va putea să-l imite mai bine va fi mai aproape de-a dobândi desăvârșirea cavaleriească. Și unul din prilejurile în care cavalerul acesta a dat dovadă de mai multă înțelepciune, vrednicie, cutezanță, răbdare și statornicie în dragoste, a fost atunci când s-a retras, disprețuit de domnița Oriana, să se canonească pe Stânca Stearpă, schimbându-și numele în cel de Beltenébros, nume pe cât se poate de pilduitor și de nimerit pentru viața pe care și-a ales-o el singur, de bună voia lui; așa că mi-e mai ușor să-l imit în privința asta decât să spintec uriași, să tai șerpilor capetele, să ucid balauri, să risipesc armate și să nimicesc flote întregi, mai desfăcând și vrăji pe deasupra. Și de vreme ce locurile acestea sunt atât de potrivite pentru asemenea scopuri, n-am de ce lăsa să-mi scape prilejul, care se lasă acuma cu atâta ușurință prins de păr.

— Dar, la urma urmei, zise Sancho Panza, ce vrei să faci măria-ta de fapt prin locurile astea, așa de uitate de Dumnezeu?

— Nu ți-am spus o dată, răspunse don Quijote, că vreau să-l imit pe Amadis, făcând aici pe deznădăduitul, pe ieșitul din minți și pe furiosul, ca să-l imit totodată și pe

viteazul Roldán, când a găsit la o fântână semne că frumoasa Angelica săvârșise cu Medóro josnicii, și de necaz a înnebunit și a dezrădăcinat copacii, tulburând apele limpezi ale izvoarelor, omorând păstori, nimicind turme de oi, dând foc colibelor, dărâmând casele, târând după el herghelii de iepe și făcând alte nenumărate blestemății, vrednice de-a fi veșnic pomenite în cărți? Și pentru că eu n-am de gând să-l imit pe Roldán, Orlando sau Rotolando (pentru că toate numele acestea trei sunt ale lui), punct cu punct, în toate nebuniile câte le-a făcut, zic și socot cu cale să le schițez, cât oi putea mai bine, pe cele care mi se vor părea mai însemnate. Și s-ar prea putea să mă mulțumesc a-l imita doar pe Amadis, care, fără să fie o pacoste pe capul lumii, arătându-și nebunia doar prin plânsete și fapte deznădăjduite, dobândi atâta faimă ca nimeni altul.

— După cât mi se pare mie, zise Sancho, toți cavalerii care au făcut de-alde astea n-au făcut-o din senin, ci au avut temeiuri să săvârșească atâtea neghiobii drept căință. Dar ce pricini ai măria-ta să-ți ieși așa din minți? Ce domniță te-a disprețuit, sau ce semne ai aflat care să-ți dea de înțeles că domnița Dulcinea din Toboso va fi făcut vreo șotie cu vreun maur ori creștin?

— Aici e-aici, răspunse don Quijote, asta-i toată iscusința vicleșugului meu, căci să înnebunească un cavaler rătăcitor având pricină, nu-i mare lucru! Totul este să încep a bate câmpii când nimic nu mi-a dat prilej, făcând-o pe domnița mea să înțeleagă că, dacă teafăr sănătos fac eu atâtea năzdrăvănii, ce-aș face dacă m-ar scoate cu adevărat din minți?! Cu atât mai mult cu cât am prilejuri destule, lipsind atâta vreme de lângă veșnic stăpâna mea Dulcinea del Toboso, căci, așa cum ai auzit și tu, nu demult, din gura acelui păstor ce se numea Ambrosio, cine stă departe numai de rele poate avea parte; așa că, Sancho prietene, nu mai pierde timpul stând să-mi tot dai sfaturi cum să mă las păgubaș a mai săvârși o atât

de rară, de fericită și de nemaivăzută imitație 1 Nebun sunt, nebun va trebui să fiu până în clipa când te vei întoarce cu răspunsul unei scrisori pe care am de gând s-o trimit prin tine stăpânei mele Dulcinea. Și de va fi răspunsul așa cum merită credința ce i-am păstrat-o, va trebui să mi se curme și sminteala și pocăința; pe când, dacă va fi dimpotrivă, voi ajunge nebun de-a binelea, pentru ca nebun fiind să nu mă mai doară nimic. Așa că, răspundă ea oricum o răspunde, eu tot voi pune capăt pocăinței și tulburării în prada căreia mă vei părăsi, și mă voi bucura de vestea bună pe care mi-o vei aduce, ca orice om în toate mințile, sau voi înceta să mă mai simt lovit în inimă de vestea rea pe care mi-ai aduce-o, devenind nebun. Dar spune-mi, Sancho, ai păstrat cum se cuvine coiful lui Mambrino? Căci te-am văzut ridicându-l de la pământ când nerecunoscătorul acela a căutat să-l sfărâme. Dar nu i-a izbutit, de unde se poate deduce cât de temeinică lucrătură are.

La asta, Sancho răspunde:

— Ierte-mă Dumnezeu, seňor Cavaler al Tristei Figuri, dar nu mai pot suferi nici răbda să te tot ascult liniștit cum îndrugi atâtea câte le tot spui măria-ta, că astea mă fac să-mi închipui că tot ce spui despre cavalerie și despre împărății și regate dobândite, despre insule dăruite și despre atâtea alte răsplăți și semne de mărinimie, săvârșite așa cum e datina cavalerilor rătăcitori, n-or fi fiind nici ele altceva decât vorbe-n vânt, minciuni și iarăși minciuni și minciunele, sau gogoși și moși pe groși, ori cum s-o mai fi zi când 1 Căci cine te-o auzi pe măria-ta spunând că un lighean de bărbier e coiful lui Mambrino, și ținând-o morțiș mai bine de patru zile 1 că-i așa, fără să-ți iei de seamă, ce-ar spune

1 «... en *más de cuatro dias*»: comentatorii lui *Don Quijote* au găsit în această precizare încă o inadvertență a lui Cervantes, din povestire reieșind că nu trecuseră decât două zile, nu patru. Rodríguez Marín a demonstrat însă că

«*más de cuatro*» e aici o expresie hiperbolică (însemnând: mulți, numeroși, număr mare de persoane), care apare cu acest sens și în cântecele populare, fără să însemne restrângerea la patru, înțeles în sensul strict al numeralului.

alt decât că ă^l de zice și susține așa sus și tare trebuie că nu-i în toate mințile? îl am în sac ligheanul ăsta, poșit ca vai de el, și-l duc să-l ciocănesc la loc când oi fi la mineacasă, ca să-mi săpunesc barba-n el, dac-o mai voi Dumnezeu în mare mila lui să mă mai văd eu într-o zi cu muiera mea și cu țâncii laolaltă!

— Ia seama, Sancho, zise don Quijote, că mă jur și eu tot pe ce te-ai jurat tu adineauri, că ești scutierul cel mai tont la minte din câți se află ori s-au aflat vreodată pe lumea asta! E cu puțință oare ca de-atâta vreme, de când tot batem drumurile împreună, să nu-ți fi sărit ție-n ochi că toate trebile astea ale cavalerilor rătăcitori se arată a fi doar închipuiri, aiureli și sminteli, și că toate-s de-a-ndoaselea? Și nu doar c-așa ar fi, ci pentru că printre noi, ăștia, mișună o droaie de vrăjitori, care ni le preschimbă și ni le strămută pe toate, prefăcându-le în ce au ei chef, după cum le vine poftă să ne sprijine ori să ne nimicească. Așa că ăsta care ție ți se pare lighenaș de bărbierit, pentru mine este coiful lui Mambrino, iar altuia cine știe drept ce altceva i-o apărea! Și, într-adevăr, de mare prevedere a dat dovadă magul cel ce stă de partea mea făcând să le pară tuturor a doar lighean ceea ce de fapt și la urma urmei este coiful lui Mambrino, din pricină că, fiind el de-așa mare preț, ar umbla toată lumea după mine să mi-l ia. Dar așa, dacă văd ei că nu-i decât un biet lighean de bărbier, nu-și bat capul să-și facă rost de el, cum s-a dovedit atunci când a vrut unul să-l facă bucăți și l-a lăsat trântit pe jos fără să-l ridice, că de l-ar fi recunoscut, îți jur pe legea mea că nu l-ar fi lăsat nici mort! Păstrează-l bine, prietene, căci până unaalta nu mi-e de trebuință, fiindcă, dimpotrivă, am de gând să-mi scot toate armele și zalele acestea și să

rămân gol ca atunci când m-a făcut mama, dacă cumva mi-o veni cheful să urmez, în vremea cât m-oi pocăi, mai curând pilda lui Roldán decât pe-a lui Amadis.

Tot vorbind ei așa, ajunseră la poalele unui munte înalt, care se ridica stingher, ca un pisc tăiat în muchii, printre alte multe piscuri care-l înconjurau. În coasta lui curgea un pâraiaș domol, și de jur-împrejur se întindea o pajiște, atât de verde și ca peria de deasă, că ți-era mai mare dragul s-o privești. Erau pe-acolo o grămadă de copaci și-o seamă de buruieni și de flori, care dădeau acelui loc o înfățișare pașnică. Locul acela și-l alese Cavalerul Tristei Figuri drept loc de pocăință, și dând cu ochii de el, începu cu glas tare, ca și cum și-ar fi ieșit din minți, să strige:

— Acesta este locul, o, ceruri, ales de mine pentru a-mi plânge amarul în care tu însuți, cerule, m-ai înecat 1 Acesta este locul unde lacrimile mele vor spori apele ăstui pâraiaș și unde necontenitele și adâncile mele suspine vor face să freamăte fără preget frunzișul acestor copaci de munte, drept mărturie și semn al durerii în care inima mea înnebunită se zbate! O, voi, orice-ați fi, zei rustici, ce vă aveți lăcașurile în acest loc nelocuit, ascultați plânsetele acestui nefericit ibovnic, pe care o îndelungă lipsă de lângă aleasa inimii sale și-o gelozie neînchipuită l-au târât să-și plângă zilele prin pustietățile acestea și să se plângă de inima împietrită a acelei frumoase ingrate, încoronare și prag al frumuseții omenesti! O, voi, napei și driade*, care-aveți obiceiul să locuiți în desișurile pădurilor, fie ca zvelții și iubeții satiri căroră le-ați insuflat dorințe, cu toate că în van, să nu vă tulbure niciodată dulcea pace în care trăiți dacă mă ajutați să-mi plâng nenorocirea, sau cel puțin dacă nu obosiți ascultându-mi-o! O, Dulcinea del Toboso, ziuă a nopții mele, strălucire a întunecării mele, stea polară a drumurilor mele, astru al norocului meu, deie-ți cerul tot ce-i vei cere dacă îți scobori privirea la locul și la starea în care m-a adus lipsa ta și dacă răspunzi

dând un sfârșit fericit așteptărilor pe care credința mea le îndreptățește! O, voi, arbori solitari, care de azi înainte veți întovărăși singurătatea-mi! Dați

1 Categorii de spirite ale naturii care, în imaginația grecilor vechi, populau peisajul; driadele erau spiritele pădurilor în genere, iar napeii, ale strâmtorilor și văilor ce străbat munții. Pomenirea lor aici se face în spiritul literaturii pastorale și al poeziei renascentiste de tipul liricii lui *Qarcilaso de la Vega*, (1503 - 1536), în eglogele căruia abundă aluzii de acest fel, sub influența poezilor arcadieni ai Italiei.

semn, prin blinda clătinare a ramurilor voastre, dacă prezența mea nu vă displace 1 O, tu, scutierul meu, plăcut tovarăș al zilelor mele bune și rele, înseamnă-ți bine în minte tot ceea ce mă vei vedea făcând aicea, ca să poți povesti și cânta ceea ce vezi în fața celei care este pe de-a-ntregul pricina tuturor acestora 1

Și zicând asta, descălecă de pe Rocinante și, cât ai clipi, îi scoase frâul și șaua; apoi, plesnindu-l ușurel cu palma pe crupă, îi zise:

— Îți dă libertatea cel ce rămâne fără de ea, o, călușule ce-ai săvârșit isprăvi pe atât de slăvite, pe cât de nenorocită ți-e soarta 1 Du-te oriunde îți va plăcea, căci îți stă scris în frunte că nu ți-a putut sta alături nici zburătorul ipogrif al lui Astolfo și nici cel ce se numea Frontino 2 și care l-a costat atât de scump pe Bradamante!

Văzând Sancho asta, zise:

— Ție-l Dumnezeu pe cel ce ne-a scutit de corvoadă acuma, să nu mai trebuiască a ne osteni să scoatem șaua de pe măgar, fiindcă zău c-aș avea de ce-i da și eu palme și de ce-i rosti osanale; dar dac-ar fi, cu toate astea, aicea, nu m-aș învoi să mi-l descingă cineva, mai cu seamă că n-ar avea de ce, căci n-are nici în clin, nici în mânec cu îndrăgostiții și deznădăjduiții, fiindcă stăpânul său nu era din ăia, fiindu-i chiar eu stăpânul, pe când voia și Dumnezeu. Ba nu, zău, señor Cavalier al Tristei Figuri,

dacă-i vorba să luăm de-a bună plecarea mea și sminteala măriei-tale, apăi s-ar cuveni să-i punem șaua la loc lui Rocinante, ca să nu simt lipsa măgarului. Fiindcă mai scurtez din timpul călătoriei, căci, dacă am de făcut o dusă și-o venită și umblu pe jos, nu știu, zău, când m-oi întoarce, nici măcar când oi ajunge, fiindcă nu mă știu, drept să spun, cine știe ce iute de picior.

— Uite ce-i, Sancho, răspunse don Quijote, fie cum dorești, că planul tău nu mi se pare lipsit de judecată; așa că-ți spun să iei aminte că de-aci în trei zile vei pleca, și

1 Calul înaripat cu ajutorul căruia Astolfo a adus îndărăt din lună mințile lui Orlando, spre a-i lecui nebunia.

— Calul lui Bradamante, tot un personaj din *Orlando*.
vreau ca-n timpul acesta să vezi tot ce fac și ce zic de dragul ei, ca să-i spui.

— Dar ce mare lucru am de văzut, zise Sancho, pe care să nu-l fi văzut până acum?

— Habar n-ai de nimica! răspunse don Quijote. Păi nu trebuie acuma să-mi sfâșii veșmintele, să-mi împrăștii armele și să mă dau de-a berbeleacul, lovindu-mă cu capul de stâncile astea, dimpreună cu atâtea alte fapte de-același soi, care te vor lăsa cu gura căscată?

— Pentru Dumnezeu, zise Sancho, bagă bine de seamă, măria-ta, cum te dai de-a berbeleacul, că poți să te izbești de-asemenea stâncă și-ntr-un asemenea loc, încât de la prima tumbă să se termine cu pocăința. Ba, aș fi chiar de părere că, dacă măriei-tale tot ți-a intrat în cap că-i nevoie de ceva tumbe pentru treaba asta, și că nu se poate fără ele, să te mulțumești, de vreme ce tot ce faci e o aiureală și n-o faci cu dinadinsul, ci doar în glumă, să te mulțumești, zic, să faci tumbe în apă, sau în vreun alt lucru moale, așa cum e bumbacul; iar cât despre spus, las pe mine, că-i spun eu domniței cum te dădeai măria-ta de-a berbeleacul pe un vârful de stâncă mai tăioasă decât vârful unui diamant!

— Îți sunt recunoscător pentru gândul tău bun,

prietene Sancho, răspunse don Quijote. Dar aş vrea să te fac să pricepi că toate astea, pe care le fac eu, nu-s de fel făcute-n glumă, ci-s foarte cu dinadinsul, fiindcă altfel ar însemna că încalc orânduiala cavaleriei, care porunceşte să nu spunem niciodată vreo minciună, sub pedeapsă de-a fi scoşi din tagmă. Iar să faci una în loc să faci alta, e totuna cu a minţi! Aşa că tumbele mele vor trebui să fie adevărate şi sincere, fără să miroase măcar pe departe a sofistică ori a fantasmagorie. Va fi nevoie aşadar să-mi laşi ceva scamă ca să mă oblojesc, dacă tot a vrut soarta să ne lipsească de balsamul pe care l-am pierdut.

— Mai rău e c-am pierdut măgarul, răspunse Sancho, căci odată cu el s-au dus şi scama, şi toată spiţeria; aşa că te rog, măria-ta, nu-mi mai aduce aminte de băutura aceea blestemată, că numai cât îi aud de nume, şi mi se-ntoarce inima pe dos, dacă nu şi rânza! Şi te mai rog să le socoteşti gata trecute cele trei zile pe care mi le-ai dat drept soroc ca să văd ce nebunii faci, fiindcă eu le ţin drept văzute de mine, bune şi aprobate, şi-am să-i povestesc minunăţii, nu alta, stăpânei mele! Aşa că scrie-ţi cartea şi fă-mi repede vânt, că mare chef am să mă întorc la măria-ta, ca să te scap din purgatoriul ăsta în care te las.

— Purgatoriu îi zici, Sancho? întrebă don Quijote. Ai face mai bine să-i zici infern, ba chiar mai rău deck atâta, dac-o fi fiind pe lume ceva mai rău!

— Pentru cine e-n infern, răspunse Sancho, *nulla est retentio* 1, aşa am auzit că se spune.

— Nu pricep ce va să zică *retentio*, zise don Quijote.

— *Retentio* înseamnă, răspunse Sancho, că **ă**l de se află în infern nu mai iese din el nici la Sfântu-Aşteaptă, că n-are cum; şi asta-i chiar de-a-ndoaselea deck are să se întâmple cu măria-ta, afară doar de n-oi mai şti eu să fac să-mi scapere călcâiele, mai ales că nu-mi trebuie deck ca să-i dau pintenii lui Rocinante 1 Şi trimite-mă o dată la Toboso, să mă înfăţişez stăpânei mele Dulcinea, că atâtea i-oi spune despre neroziile şi nebuniile (că tot aia e) pe care

le-ai făcut măria-ta și pe care-ai rămas să le mai faci, încât mi ți-oi înmuia-o eu ca pe-o mânășă, chiar dacă-oi găsi-o mai împietrită decât un stejar. fără cu răspunsul ei dulce ca mierea m-oi întoarce zburând ca vrăjitorii prin văzduh și te-oi scoate pe măria-ta din purgatoriul ăsta, care pare a fi infern, și nu e, fiindcă-ți rămâne nădejdea să mai ieși din el, pe când cei ce sunt în infern nu mai au, după cum am spus, nicio nădejde să scape, și cred că nu zici altfel nici măria-ta.

— Ai dreptate, răspunse Cavalerul Tristei Figuri, dar cum să facem să scriem epistola?

— Și țidula cu măgarii 1 adăugă Sancho.

— Le scriu pe-amândouă laolaltă, zise don Quijote. Și n-ar fi rău, cum tot n-avem hârtie, s-o scriem, cum făceau

1 Frază latină scâlciată de Sancho: În *inferno*, *nulla est redemptio* (pentru cei intrați în iad nu mai este răscumpărare). E o formulă auzită de el desigur în biserică, la slujbele postului mare.

cei vechi, pe frunze de copaci, sau pe niște tăblițe de ceară, cu toate că ar fi la fel de greu acum să le găsim, ca și hârtia. Dar stai, că mi-a venit în cap unde-ar fi bine, ba încă mai mult decât bine, s-o scriu: pe caietul de amintiri al lui Cardenio; și vei avea tu grijă s-o treci pe o hârtie, cu scriitură frumoasă, în cel dintâi sat în care-i ajunge și-i vedea că se află școală și dascăl de copii, ori de nu, ți-o trece-o vreun țârcovnic! Dar, bagă de seamă, nu care cumva s-o dai să ți-o transcrie vreun scrib, ori vreun grefier, că au slova atât de înflorită 1, că nici Dracu' nu-i mai dă de rost!

— Dar cum facem cu iscălitura? întrebă Sancho.

— Epistolele lui Amadis nu-s niciodată iscălite, răspunse don Quijote.

— Foarte bine, zise iar Sancho, dar țidula nu se poate să nu fie iscălită, că dac-oi trece-o și pe ea pe altă hârtie, au să spună că iscălitura e prefăcută, și mă lasă fără măgar!

— Țidula am să ți-o scriu chiar pe caiet, încât văzând-o nepoata mea, să nu-ți facă nicio greutate și să împlinească tot ce scriu; iar în ceea ce privește epistola de dragoste, pune și tu ca iscălitură: «Al tău până la moarte, Cavalerul Tristei Figuri». Și nu se întâmplă nimic dacă nu-i de mâna mea, pentru că, după câte mi-aduc eu aminte, Dulcinea nu știe nici să scrie, nici să citească, și nu mi-a văzut, de când e, slova, nici scrisoare de la mine n-a primit, pentru că dragostea mea și a ei au rămas întotdeauna platonice, fără să meargă mai departe decât la o privire lipsită de orice gând rău, ba încă și aceea doar când și când, c-aș putea jura fără să mint că-n doisprezece ani, de când o iubesc mai avan decât lumina ochilor acestora, pe care mi-i va mânca țărâna.

1 în original «*letra procesada*»; corupere a scrierii numite *cortesana*, consta în a desfigura trăsăturile și aspectul tuturor caracterelor și în a scrie fără nicio împărțire a cuvintelor și frazelor, legând șiruri întregi de litere într-un lanț de neînțeles, în cursul căruia condeii nu se ridică nicio clipă de pe hârtie. E modul de a scrie al celor ce făceau din caligrafie o profesie; regina Isabel s-a văzut chiar nevoită să dea un «decret pentru scribii întregului regat» (1503), reglementând tariful la *i-o maravedises* foaia, scrisă în slovă *cortesana* și nu *procesada*. După moartea reginei, abuzurile s-au întetit; de o asemenea scriere de scribe public vorbește don Quijote.

n-am văzut-o mai mult de patru ori, și s-ar putea chiar întâmpla ca din aceste patru, nici măcar o dată să nu fi apucat ea să vadă că o priveam, până-ntr-atâta de grijuliu au crescut-o, ținând-o închisă, tatăl ei, Lorenzo Corchuelo, și mamă-sa, Aldonza Nogález.

— Ia te uită, zise Sancho, asta-mi era domnița Dulcinea del Toboso? Fata lui Lorenzo Corchuelo, pe numele ei adevărat Aldonza Lorenzo?

— Ea este, zise don Quijote, și-ți jur c-ar merita să fie stăpâna universului întreg.

— O cunosc bine, zise Sancho, și știu că zvârle cu prăjina la fel de bine ca și cel mai voinic flăcău din sat 1 Să fiu al dracului! E o dată fată, fată de nădejde, cu care nu-i de glumit, și-ar putea scoate untul din oricine – fie el și un cavaler din cei ce rățăcesc acum sau or să rățăcească vreodată – care-ar avea-o drept stăpână! Oh, ce poamă-mi mai e, maica mă-sii, c-o și țin balamalele 1 Și are și-un glas! Ce să-ți mai spun, într-o zi s-a pus pe strigat din clopotnița satului la niște argați de-ai lor care erau pe-o miriște de-a lui tată-său, și cu toate că lucrau la mai bine de-o poștă de acolo, o auziră ca și cum s-ar fi aflat la picioarele turnului! Ce are bun e că nu face niciodată nazuri, căci seamănă în multe privințe cu o curtezană: glumește cu toți și-și râde de toate, și pe toți îi ia peste picior! Acuma, da, acuma zic și eu, domnule Cavaler al Tristei Figuri, că poți și ai tot dreptul, nu numai să faci neghiobii pentru ea, ba chiar te poți pe drept cuvânt lăsa pradă deznădejzii și ai de ce-ți pune ștreangul de gât, că n-o să se găsească nimeni care, aflând că ai făcut-o pentru ea, să nu spună că bine-ai făcut, chiar de-ar fi să te ia dracu' 1 Grozav aș vrea să mă și văd o dată pornit la drum, numai ca să dau ochi cu ea, că de-un car de ani n-am mai văzut-o, și trebuie să se fi schimbat mult, fiindcă grozav le strică muierilor fața mersul la câmp, pe soare și pe vânt! Și, ca să-ți mărturisesc adevărul, señor don Quijote, până aici eram ca orb și nu știam nimic pe lumea asta, căci socoteam, de bună-credință și cu tot dinadinsul, că domnița Dulcinea trebuie să fie vreo prințesă care ți-a căzut măriei-tale cu tronc, sau vreo ființă care să fi meritat darurile bogate pe care i le-ai tot trimis măria-ta, pe vizcain, ca și pe ocnași, și pe mulți alții câți or fi fost de toți, căci trebuie să mai fie o mulțime de bătălii pe care le vei fi câștigat, și le-ai și câștigat măria-ta, pe vremea când eu încă nu-ți eram scutier 1 Dar stând și gândindu-te bine, ce-i pasă la o adică jupâniței Aldonza Lorenzo, vreau să zic domniței Dulcinea din Toboso, dacă-i cad sau nu în

genunchi învinșii pe care măria-ta i-i trimiți și-ai să i-i mai trimiți? Fiindcă s-ar prea putea, la vremea când or ajunge, s-o găsească melițând cânepa sau vânturând griul, așa încât să-i apuce pe ei toate furiile văzând-o, iar ea să-și bată joc de-așa daruri, și să-i fie chiar necaz!

— Ți-am mai spus de-atâtea ori pân-acuma, Sancho, că nu ești decât un flecar, și cu toate că ai mintea boantă, umbli să spui tot vorbe pe muchie de cuțit. Dar, ca să vezi cât de nerod ești și cât de înțelept sunt eu, vreau să-mi dai ascultare cât ți-oi spune o snoavă scurtă. Află că o văduvă frumoasă, tânără, liberă și bogată, și pe deasupra și cam darnică de felul ei, se îndrăgosti de un frate călugăr neofit, îndesat și bine legat; află de treaba asta starețul și, într-o bună zi, îi zise văduvioarei noastre, cu ton de frățescă dojană: «Mult mă minunez eu, señora, și am îndestule cuvinte să fiu mirat, că o femeie de neam ca dumneata, atât de frumoasă și de bogată, s-a putut îndrăgosti de un o na de rând, atât de josnic și de idiot ca fratele cutare, când sunt în locașul acesta atâția doctori în teologie, atâția maeștri în retorică și atâția candidați în filosofie dintre care ai fi putut și dumneata să-ți alegi după plac, cum ai alege perele, spunând: „Ăsta-mi place, celălalt nu-mi place!” Dar ea îi răspunse cu multă îndrăzneală și cu mult duh: «Domnia-ta, señor, te înșeli și gândești după moda veche dacă crezi că rău mi-am ales eu pe cutare, de idiot ce pare; fiindcă pentru ceea ce vreau eu de la el, știe tot atâta filosofie și chiar mai multă decât Aristotel!» Așa că, Sancho, pentru ceea ce iubesc eu în Dulcinea del Toboso, ea prețuiește tot atât ca și cea mai de neam principesă a pământului. Așa e, căci nu toți poeții ce vor fi având iubite, sub vreun nume pe care li-l pun ei după bunul lor plac, le au într-adevăr! Crezi tu că atâtea Amarilide, Filide, Silvii, Diane, Galatei, Alide și câte altele, de care-s pline cărțile, cântecele bătrânești, dughenele bărbieritor, teatrele unde se joacă pe scenă comedii, au fost într-adevăr femei în carne și oase, ba încă chiar femeile celor care le cântă ori

le-au cântat? Aș, de unde! Cei mai mulți și le închipuie doar, ca să dea versurilor lor o temă, și pentru ca să fie ei ținuți drept îndrăgostiți, sau cel puțin drept oameni care au virtutea de a fi astfel; așa că la fel îmi ajunge mie să gândesc și să cred că neasemuita Aldonza Lorenzo e frumoasă și cinstită; iar în ceea ce privește obârșia ei, înaltă sau ba, nici nu mă sinchiesc, că n-are să se ducă nimeni s-o cerceteze ca s-o primească în vreo tagmă cavaleriească, iar eu mă încredințez singur că este cea mai sus-pusă dintre toate prințesele lumii. Fiindcă trebuie să știi, Sancho, dacă cumva nu știi, că sunt doar două lucruri pe lume care te fac să iubești, mai mult decât oricare altele, pe cineva: frumusețea și faima bună; și aceste două lucruri le are cu vârf și îndesat Dulcinea, căci de frumoasă, nu-i poate sta nimeni alături, iar în ceea ce privește numele cel bun, altele nu-l au pe-al ei nici pe departe. Și ca să nu mai lungesc vorba, îmi închipui că tot ceea ce spun e așa cum spun, fără să lipsească nimic și fără să întreacă măsura, și mi-o zugrăvesc în închipuire așa cum mi-o doresc eu, atât ca frumusețe, cât și ca obârșie înaltă, așa că nu-i ajunge la degetul cel mic nici Elena din Troia, nici Lucreția, nici oricare alta dintre femeile vestite ale trecutelor vremi, din era greacă, barbară, ori latină. Și n-are decât să spună fiecare ce i-o plăcea, căci dacă neștiutorii m-ar putea ține de rău, cel puțin nu voi fi batjocorit de oamenii învățați.

— Ce să mai zic? în toate ai măria-ta dreptate, răspunse Sancho, și eu sunt un măgar. Adică să lăsăm mai bine măgarii în pace, căci nu trebuie să vorbești de funie în casa spânzuratului. Adă-ncca o dată epistola, și rămâi cu Dumnezeu, că eu m-am dus.

Scoase don Quijote caietul de amintiri și, trăgându-se ceva mai la o parte, începu să-și scrie pe îndelete epistola, pe care sfârșind-o, îl chemă pe Sancho și-i zise că ar vrea să i-o citească, pentru ca s-o poată el învăța pe de rost, s-o țină minte dacă cumva ar pierde-o pe drum, căci cu un

noroc ca al lui se putea aștepta la orice. La asta, Sancho răspunse:

— Scrie-o măria-ta de două ori, de trei ori, aici în carte, și dă-mi-o, c-am să am grijă de ea ca de ochii din cap, și nici prin gând să-ți treacă c-aș putea-o ține minte, că te râd și curcile, fiindcă eu am ținerea de minte așa de scurtă, încât uit câteodată și cum mă cheamă! Cu toate astea, zi-mi-o și mie măria-ta, că m-oi bucura mult s-o aud, fiindcă bine trebuie s-o mai fi brodit, ca popa!

— Ascultă, zise don Quijote, că sună așa: «Cartea lui Don Quijote către Dulcinea del Toboso. Suverană și înaltă stăpână, cel rănit de săgețile lipsei tale și izbit până în străfundul inimii, preadulcea mea Dulcinea del Toboso, îți trimite sănătatea după care el tânjește. Dacă frumusețea ta mă disprețuiește, dacă vrednicia ta nu-mi ține partea, dacă privești de sus cum mă dau eu de ceasul morții, măcar că sunt destul de învățat cu suferința, cu greu voi putea să-mi țin firea în această năpastă, care, pe lângă că e ca trăsnetul de puternică, e și de lungă durată. Bunul meu scutier, Sancho, îți va raporta amănunțit, o, preafrumoasă nerecunoscătoare, iubita mea vrăjmașă, de halul în care mă găseam din vina ta atunci când m-a părăsit. Dacă afli vreo plăcere în a-mi veni într-ajutor, sunt al tău, iar dacă nu, fă tot ce te-o îndemna inima, căci eu, punându-mi capăt zilelor, îți voi mulțumi ție cruzimea, iar mie, dorința. Al tău până la moarte, Cavalerul Tristei Figuri.» 1

— Pe zilele răposatului taică-meu, zise Sancho, după ce ascultă epistola, e lucrul cel mai înalt pe care l-am ascultat în viața mea! Ia-auzi, păcatele mele! Cum dracu', bată-mă Dumnezeu, îi poți zice luminăția-ta aicea tot ce-ai avut de

1 începutul acestei scrisori de dragoste, scrisă în stil «cavaleresc și rătăcit» - după expresia proprie a lui Cervantes - este imitat după scrisoarea Orianei către Amadis, unde se poate citi: «Eu sunt domnița rănită de tăișul spadei în inimă»... Observație făcută de Clemencin.

zis?! Și bine i-ai mai pus drept iscălitură «Cavalerul Tristei Figuri» 1 Zău așa, măria-ta, ești dracul gol, că prea le știi toate!...

— De toate e nevoie, răspunse don Quijote, pentru însărcinarea pe care mi-am luat-o.

— Tocmai așa! zise Sancho. Dar pune, măria-ta, pe dosul filei țidula pentru cei trei măgari și iscălește-o cât se poate de limpede, ca s-o recunoască atunci când or vedea-o!

— Bucuros, zise don Quijote.

Și scriind-o, i-o citi. Suna așa:

«Dă dumneata poruncă pentru sinetul acesta al meu de măgari, domnișoară nepoată, să i se dea lui Sancho Panza, scutierul meu, trei din cinci câți am lăsat acasă în sarcina dumatăle; care trei măgari poruncesc să-i fie sloboziți și întorși tot atâția câți am primit eu bani peșin aci, și cu scrisoarea de față, împreună cu chitanța lui vor fi dați în bună regulă. Făcut în inima Sierrei Morena în 22 ale lunii lui august, anul acesta.» 1

— E bună, zise Sancho. Numai iscălește-o, măria-ta.

— Nu-i nevoie s-o iscălesc, zise don Quijote, ci doar să-mi pun pecetea, că e ca și cum aș semna cu mâna mea, și-i de-ajuns și pentru trei sute de măgari, nu numai pentru trei.

— Mă încred în luminăția-ta, răspunse Sancho. Și acum sloboade-mă, că mă duc să pun șaua pe Rocinante; și pregătește-te măria-ta să-mi dai binecuvântarea, căci am de gând să plec de îndată, fără să văd scâlâmbăielile și neghiobiile pe care le ai măria-ta de făcut. fiindcă îi spun eu ei că te-am văzut făcând atâtea, că de altele nu mai e nevoie.

— Aș vrea cel puțin, Sancho, și e nevoie neapărată, să mă vezi în pielea goală, făcând una sau două duzini de nebunii, că le fac în mai puțin de jumătate de oră, pentru ca, după ce le vei fi văzut tu cu ochii tăi, să poți, fără să-ți osândești sufletul, jura și pentru celelalte pe care vei voi să

le mai adaugi; și te-asigur că nici n-ai să spui tu atâtea câte am eu de gând să fac.

1 în ȋdula pentru livrarea asinilor Cervantes imită una din scrisorile de schimb (cambiile) curente în epoca sa. O numește «*sinet de măgari*» (*primera de pollinos*) pentru că nu e vorba de *cambio* (cambie) de bani, ci de vite.

— Pentru Dumnezeu, stăpâne, nu mă sili măria-ta să te văd în pielea goală, că m-ar durea inima și m-ar podidi plânsul; și-așa de rău mă doare capul de-aseară, de când tot plâng după surul meu, că nu-mi vine de loc la socoteală să mă pun iar pe plâns. Dar dacă ții măria-ta cu tot dinadinsul să-ți văd și eu câte unele din nebunii, fă-le-mbrăcat și cât mai scurte pe cele care-ți vor veni mai la înde mină. Cu atât mai mult cu cât, dinspre partea mea, nu era nevoie nici de-atâta și cu cât, cum ți-am mai spus, asta mă întârzie din drum și nu mă lasă să mă întorc mai repede cu veștile pe care măria-ta le dorești și le meriți. Că, de unde nu, să fie cu ochii în patru seņora Dulcinea, că de-oi vedea că nu-mi dă răspunsul care ți se cuvine, mă jur pe ce am mai sfânt că i-l scot eu cum se cade din burtă, cu pumnii și cu picioarele 1 Căci unde s-a mai pomenit ca un cavaler rătăcitor atât de vestit cum ești luminăția-ta să înnebunească din senin, din iarbă verde, pentru e că să nu mă facă să spun, cumătră, fiindcă, pe legea mea, dac-oi apuca eu să-i dau în căpușă tot ce țin acuma-n gușă, i se duce negoțul pe gârlă 1 Că mie nu mi-au mâncat câinii din traistă! Nu știe ea cu cine are de-a face și la ce hram mănchin, că de-ar ști, ar ține și post de ziua mea 1

— Va să zică, Sancho, zise don Quijote, după câte-mi dau eu seama, nu ești nici tu mai teafăr decât mine.

— Chiar așa de nebun nu sunt, numai că-s mai rău la furie, răspunse Sancho. Dar să nu-mi uit vorba: ce-ai de gând să mănânci măria-ta până ce m-oi întoarce? Ori poate vrei să te-apuci să ieși la drumul mare, cum făcea Cardenio, și să jefuiești ciobanii?

— Nu-ți bate capul cu asta, răspunse don Quijote, pentru că și de-aș avea, tot n-aș mânca altceva decât ierburi și poame, dăruite de pomii aceștia, că toată iscusința și tot rostul pocăinței stă în a nu mânca și a te canoni cu alte lipsuri asemănătoare. Hai, du-te cu Dumnezeu!

— Dar știi măria-ta ce mi-e mie frică? Mă tem că n-am să mai nimeresc la întoarcere locul ăsta, unde te las acuma, așa-i de bine ascuns!

— Înseamnă-ți-l bine în minte, că eu voi căuta să nu mă-ndepărtiez de pe meleagurile astea, zise don Quijote, și chiar voi avea grijă să mă urc pe piscurile mai înalte de colo, ca să văd dacă nu te zăresc când te-i întoarce. Cu atât mai mult cu cât ar fi mai cu cap, ca să nu mi te rățăcești pierzându-te, să tai câțiva lăstari, dintr-atâția câți cresc pe-aicea, și să le dai drumul din când în când pe urmă-ți, până când ieși la drum întins, căci astea îți vor sluji drept semn ca să mă afli când te-ntorci, întocmai ca firul din labirint al lui Perseu.¹

— Așa voi face, răspunse Sancho Panza.

Și, tăind câțiva lăstari, ceru binecuvântarea stăpânului său și-și luă rămas bun de la el, nu fără să verse șiroaie de lacrimi și unul și altul.

Apoi, încălecând pe Rocinante, pe care don Quijote i-l dădu în grijă cu toată stăruința, spunându-i să ia seama și să-l țină ca pe ochii din cap, luă drumul către șes, semănând pe urma lui din loc în loc lăstari, așa cum îl sfătuisese stăpânul său. Și așa, plecă de-acolo, cu toate că don Quijote tot îl mai îndemna să stea până l-o vedea făcând două-trei nebunii. Dar nu bătu nicio sută de pași, că se întoarce și spuse:

— Stăpâne, ce să zic, bine-ai zis măria-ta când ai zis că, dacă vreau să pot jura că te-am văzut făcând nebunii, fără să-mi încarc sufletul de păcate, n-ar fi rău să văd măcar una, cu toate că mai mare deck am văzut-o acum, când cu rămânerea măriei-tale aici, tot n-ar putea fi!

— Nu-ți spuneam eu? zise don Quijote. Stai un pic, Sancho, că ți le fac cât ai rosti *Crezul*.

Și, despuindu-se în graba mare de nădragi, rămase gol, numai cu cămașa pe el, și pe loc, niciuna nici două, sări de vreo două ori în aer și veni de-a berbeleacul – cu capul în jos și cu picioarele în sus – descoperind lucruri pe care, ca să nu le mai vadă încă o dată, Sancho smunci frâul lui Rocinante și se socoti mulțumit și îndestulat ca să poată face jurământ că stăpânul său înnebunise. Așa că îl vom lăsa să-și vadă de drum până la întoarcere, care se întâmplă curând.

1 în edițiile din timpul vieții lui Cervantes apare, așa ca aici, Perseu în loc de Tezeu.

Capitolul XXVI

Unde urmează povestirea subtilităților de îndrăgostit pe care le-a făcut don Quijote în Sierra Morena

Și întorcându-ne acuma să povestim ce-a făcut Cavalerul Tristei Figuri după ce s-a văzut singur, glăsuiește istoria că, de îndată ce don Quijote sfârși cu tumbele, gol de la brâu în jos și îmbrăcat de la brâu în sus, cum văzu că Sancho plecase fără să aștepte să mai vadă și alte nebunii, se urcă în vârful unei stânci înalte, și acolo prinse iar a se gândi tot la ce se mai gândise de-atâtea alte ori, fără să se poată niciodată hotărî ce era mai cu cale și ce i s-ar potrivi mai bine: să-l imite pe Orlando și nebuniile lui furioase, ori pe Amadis și nebunia lui melancolică. Și, vorbind singur cu sine, zicea:

— Dacă a fost Roldán un cavaler atât de viteaz și cutezător cum spune toată lumea, nu-i mare minune; fiindcă, la urma urmei, era fermecat și nu-l putea omorî nimeni decât dacă i-ar fi vârat un bold de trei parale în talpă, și el purta întotdeauna cizme cu șapte pingele de fier, cu toate că nu i-au folosit la nimic împotriva lui Bernardo del Carpió, care i-a tras clapa și l-a sugrumat, strângându-l în brațe la Roncesvalles. Dar lăsând deoparte povestea cu vitejia lui, s-ajungem la ieșirea lui din minți,

fiindcă nu mai încape nicio îndoială că și le-a pierdut din pricina semnelor pe care le-a găsit la fântână 1 și din pricina veștilor date de păstor, și anume că Angelica dormise mai bine de două după-amiezi cu Medóro, un harap cu părul creț, pajul lui Agramante. Și dacă pricepu el că era adevărul adevărat și că domnița lui îl înșelase, nu i-a mai trebuit nimic altceva ca să-și iasă din minți! În vreme ce eu cum aș putea să-i imit nebuniile dacă nu-l imit și în ceea ce i le-a prilejuit? Fiindcă aș pune mâna în foc că Dulcinea mea n-a văzut în viața ei picior de harap, așa cum e el îmbrăcat în portul lui, și că este la fel de neprihănită ca și mamă-sa care a născut-o. Și-ar fi să-i aduc o ade

1 Aluzie la un episod din *Orlando furioso*.

vărată jignire dacă, închipuindu-mi despre ea altceva, mi-aș ieși din minți, înnebunind și eu de același soi de nebunie ca Orlando furiosul. Pe de altă parte, bag de seamă că Amadis de Gaula, fără să-și piardă mințile și fără să facă nebunii, dobândi atâta faimă de îndrăgostit ca nimeni altul. Căci tot ceea ce făcu, pre câte zice istoria lui, făcu doar pentru că s-a văzut disprețuit de doamna sa Oriana, care-i poruncise să nu-i apară dinaintea ochilor până nu i-o îngădui-o ea, și de aceea s-a retras el pe Stânca Stearpă, în tovărășia unui sihastru, și aici s-a pus pe plâns și pocăință, până ce, în toiul durerii și aleanului său, îi veni cerul într-ajutor. Și dacă toate astea-s adevărate, cum fără îndoială că sunt, de ce vreau eu să-mi dau osteneala acuma să mă despoi la piele, ori să canonesc copacii ăștia, care nu mi-au făcut niciun rău, și ce nevoie am să tulbur apa limpede a acestor pârâiașe, care vor trebui să-mi potolească setea atunci când voi avea nevoie? Slăvită fie amintirea lui Amadis, și fie el imitat de don Quijote de La Mancha întru totul, pe cât s-o putea; căci se va spune și despre el, așa cum s-a spus și de celălalt, că, de n-a dus la capăt cine știe ce isprăvi nemaivăzute, a murit totuși dorind să le săvârșească. Iar dacă mie Dulcinea del Toboso nu mi-a adus nicio jignire și nici nu mi-a dat semn că m-ar

disprețui, nu mi-e oare destul că-s departe de dânsa, așa cum am mai spus? Ce mai încolo-ncoace, la treabă 1 Veniți-mi în minte, fapte ale lui Amadis, și învățați-mă de unde să încep a vă imita 1 Dar parcă mi-am și adus aminte că ceea ce a făcut el mai cu deosebire a fost să se roage și să se încredințeze voinței Domnului. Bun! Dar ce mă fac, că n-am mătânii?

Ajuns aici, începu să-și bată capul cum să-și facă rost, și în cele din urmă smulse o fâșie din poalele cămășii, pe care începu s-o înnoade, și-i făcu unsprezece noduri, din care unul mai gros decât celelalte, și avu șirag de mătânii pe tot timpul cât rămase acolo, unde rosti un milion de Ave *Marii*. Dar ceea ce-l necăjea foarte era că nu putuse da prin preajmă de alt sihastru, căruia să i se spovedească și cu care să-și mai ostoaie aleanul; așa că își mai trecea timpul plimbându-se prin poiană, scriind și săpând în scoarța copacilor și pe nisip o grămadă de versuri, toate pe măsura jellii lui, precum și câteva întru lauda Dulcinei. Dar dintre toate, nu putură fi găsite întregi și citite după plecarea lui de-acolo altele decât cele ce urmează:

Arbori, ierburi, flori de crâng.

Ce umpleți pădurea deasă.

Zvelți și verzi De nu vă pasă Cât alean în suflet strâng.

Ascultați măcar cum plâng.

Nu vă tulbure de-aceea Soarta-mi, cât ar fi de grea!

Căci, putându-l voi vedea.

Don Quijote-și plânse zeea.

Pe iubita-i Dulcinea Del Toboso.

E acesta locul unde Orice om care-a iubit De iubita lui s-ascunde Păr să știe cum pătrunde Chinu-n sufletu-i cinstit.*

Când l-a-ndepărtat de feea Lui amorul crud, soi rău.

Plâns-a lacrimi - un hârdău -

Don Quijote-n vremea-aceea După doamna-i, Dulcinea Del Toboso.

*Căutând la aventuri între stâncile colțoase.
Blestem zilelor rămase Bietul și-azvârli-n păduri.
Unde-avu ce căutase:*

Amov, crud ca și femeia, îl atinse cu-al său bici.

*Trecătorule, aici Don Quijote-n vremea-aceea Plânse
pentru Dulcinea Del Toboso.*

Nu mic fu hazul pe care-l stârniră celor care deteră de ele versurile acestea, cu adaosul *del Toboso* la numele Dulcinei, pentru că își dădură seama că don Quijote trebuie să-și fi închipuit de bună seamă că, de n-ar fi adăugat la numele Dulcinei și câte un *del Toboso*, nu mai avea înțeles strofa; asta și era adevărul, așa cum l-a mărturisit el mai apoi. Altele multe mai scrise încă, dar, așa cum s-a mai spus, ele nu putură fi scoase la iveală, nici nu putură fi descifrate pe de-a-ntregul mai mult decât aceste trei strofe.

Cu asta și cu suspinele și invocarea faunilor și silvanilor acelor păduri, a nimfelor din râuri, a îndureratei și jilavei Echox, cărora le adresa ruga să-i răspundă, să-l mângâie și să-l asculte, își petrecea el vremea, mai căutând pe deasupra și niscai ierburi cu care să-și țină zilele până ce avea să se întoarcă Sancho, căci dacă ar fi zăbovit trei săptămâni în loc să zăbovească trei zile, Cavalerul Tristei Figuri ar fi ajuns așa de schimbat la față, că nu l-ar mai fi recunoscut nici mama care-l născuse.

Dar mai bine să-l lăsăm cu oftaturile și cu versurile lui și să povestim ce i s-a întâmplat lui Sancho Panza cât timp a fost sol.

Așadar, o dată ieșit la drumul mare, o luă Sancho către Toboso, și a doua zi ajunse la hanul unde i se întâmplase nenorocirea cu datul în târbacă. Și nici nu dădu bine cu ochii de han, că și începu să se vadă zburând iarăși prin aer, și nu vru nici în ruptul capului să-i treacă pragul, cu toate că, la ceasul la care ajunsesse, putea și trebuia s-o facă, de vreme ce era ora mesei și se cădea să mai guste și câte ceva cald, că

1 Nimfă din mitologia greacă condamnată de Hera să nu poată vorbi decât repetând cele două silabe din urmă ale cuvintelor ce i se adresau. Cervantes o numește «*húmida*» pentru că mai târziu, iubindu-l pe Narcis, care o lua în seamă, s-a retras într-o peșteră, sfârșindu-se de jale.

erau zile și zile în șir de când nu pusese în gură decât merinde reci. Nevoia îi dădea pînten să se apropie de han, stînd încă în cumpănă totuși dacă să intre sau nu. Și-n vremea asta ieșiră pe poartă doi inși, care-l recunoscură numaidecât, și unul din ei îl întrebă pe celălalt:

— Spune-mi, domnule licențiat, omul acela călare nu este Sancho Panza, cel de care ne-a spus chelăreasa aventurierului nostru c-a plecat cu stăpînul ei să-i fie scutier?

— Ba da, el e, zise licențiatul, iar calul e-al lui don Quijote al nostru.

Îl cunoșteau prea bine, ca unii ce erau nici mai mult, nici mai puțin decât preotul și bărbierul din satul lui, cei care cenzuraseră, judecaseră și arseseră pe rug cărțile. Și cum își dăduseră ei seama că era chiar Sancho Panza călare pe Rocinante, dornici să afle vești despre don Quijote, se apropiară de el, și preotul îl chemă pe nume, spunându-i:

— Ei, Sancho Panza prietene, unde ți-a rămas stăpînul?

Sancho îi recunoscuse îndată, dar se hotărî să le ascundă locul și starea în care își lăsase stăpînul, așa că le răspunse că stăpînul său avea treabă într-un anume loc și într-o anume afacere, care avea mare însemnătate pentru el, dar pe care lui nu-i era îngăduit să le-o destăinuiască de-ar fi fost să-l coste chiar lumina ochilor din cap.

— Haide-haide, zise bărbierul, Sancho Panza, dacă nu ne spui unde e, avem să credem, cum am și început să credem, că l-ai omorât tu ca să-l jefuiești, mai ales că te vîd pe calul lui, și-ți jur c-ai să ne scoți din pămînt, din iarba verde, și pe stăpînul calului, ori de nu, vai de capul

tău!

— Nu-mi umblați mie cu amenințări, că eu nu-s om să omor sau să jefuiesc pe cineva, fiindcă pe fiecare îl omoară ceasul lui rău și Dumnezeu care i-a dat viață. Stăpânul meu a rămas să facă pocăință în inima muntelui, cum i-a fost voia!

Și pe dată le povesti, pe nerăsuflăte, dintr-un capăt în celălalt, în ce chip îl lăsase, câte li se întâmplaseră și cum plecase el cu carte către domnița Dulcinea din Toboso, fata lui Lorenzo Corchuelo, de care stăpânul său era îndrăgostit până peste urechi. Cei doi rămaseră cu gura căscată de câte le povestea Sancho Panza, și cu toate că știau de nebunia lui don Quijote și-i știau și felișagul, ori de câte ori auzeau până unde ajungea, nu mai sfârșeau minunându-se. Îi cerură lui Sancho Panza să le arate scrisoarea pe care o ducea domniței Dulcinea din Toboso. El răspunse că era scrisă într-un caiet de amintiri și că avea poruncă de la stăpânul său s-o treacă pe altă hârtie în cel dintâi sat în care-ar poposi. La aceasta, preotul îl rugă să i-o arate, c-o să i-o treacă el pe altă hârtie, cu scriitură aleasă. Sancho Panza vârî mâna-n sân, căutând caietele, dar nu-l află, și nici n-avea cum să-l afle chiar de l-ar fi căutat până-n ziua de azi, pentru că don Quijote rămăsese cu el, uitând să i-l mai dea, și nici lui nu-i mai dăduse prin gând să i-l ceară. Când văzu Sancho Panza că nu găsește caietul, se îngălbeni de moarte la obraz și, pipăindu-se încă o dată pe tot trupul în graba mare, văzu din nou că nu era nicăieri, așa că, niciuna, nici două, se apucă cu amândouă mâinile de barbă, smulgându-și-o pe jumătate, apoi începu să-și care repede și fără preget o ploaie de pumni în cap, pe față și în nas, scaldându-și tot obrazul în sânge. Ceea ce văzând preotul și bărbierul, îl întrebară ce-l apucase de se împodobește în așa hal.

— Ce să mă apuce, răspunse Sancho, decât c-am pierdut într-o clipă, de la mină pin la gură, trei măgari, din care numai unul și făcea cât un castel!

— Cum așa? întrebă bărbierul.

— Am primit caietul de amintiri, răspunse Sancho, unde sta scrisă cartea pentru Dulcinea, împreună cu o țidulă iscalită de mina stăpânului, în care dădea poruncă să-mi dea nepoată-sa trei măgari din patru sau cinci câți avea el acasă.

Și, odată cu asta, le povesti și de pierderea surului. Preotul îl liniști și-i făgădui că, atunci când îi vor fi găsit stăpânul, are să-l facă el să-și întărească din nou porunca, mai scriindu-și o dată pe hârtie biletul la ordin, ba încă în felul cum era uzul și datina, pentru că polițele scrise în caiete de amintiri nu erau niciodată recunoscute și plătite.

Cu asta se mai mângâie Sancho și zise că, dacă-i vorba pe-asa, nu se prea perpelea el de pierderea epistolei către

Dulcinea, fiindcă o știa aproape pe de rost și-ar fi putut-o trece pe hârtie oriunde și oricând i s-ar fi cerut.

— Păi atuncea spune-ne-o, Sancho, zise bărbierul, c-o scriem noi pe urmă.

Sancho stătu să se scarpine în cap, ca să-i vină epistola în minte, proptindu-se când pe un picior, când pe celălalt. Se uita ba în pământ, ba la cer, și, în sfârșit, după ce-și rósese pe jumătate buricul unui deget, ținându-i cu sufletul la gură pe cei ce așteptau să înceapă din clipă în clipă a vorbi, mai lăsând să treacă o bună bucată de vreme, zise:

— Zău, domnule părinte, să mă ia mama dracului dacă-mi mai aduc aminte de carte, cu toate că știu bine că zicea la început așa: «înalță și subterană stăpână...»

— O fi spus «supraumană sau suverană stăpână», zise bărbierul, și nu subterană!

— Așa-i! zise Sancho. Pe urmă, dacă țin bine minte, urma, dacă țin bine minte, cam așa: «Singuraticul, cel fără de somn și rănitul îți sărută domniei-tale mâinile, nerecunoscătoare și necunoscută frumusețe»; și nu știu ce naiba zicea despre sănătate și de-o boliște, pe care i-o

trimitea, și-o ținea tot așa, îndrugându-i vrute și nevrute, pân ce se sfârșea cu: «Al tău până la moarte, Cavalerul Tristei Figuri».

Mult se desfătară cei doi văzând ce bună tinere de minte avea Sancho Panza și i-o lăudară foarte, cerându-i încă de două ori să repete scrisoarea, ca s-o poată și ei învăța pe de rost și s-o treacă pe curat la vremea ei. Sancho prinse a o spune din nou, încă de trei ori, și tot de-atâtea ori spuse alte trei mii de năzbâtii. După asta, mai povesti de asemenea o grămadă de lucruri despre stăpânul său, dar nu suflă o vorbă despre ce i se întâmplase cu tărbața în hanul acela, unde nu se învoia să intre nici mort. Mai spuse că stăpânul său, de-ar fi să-i aducă veste bună de la domnița Dulcinea din Toboso, s-ar așterne la drum să facă rost de vreun tron de împărat, ori cel puțin s-ajungă monarh, c-așa se înțeleseseră ei amândoi între ei, și nimic mai ușor pentru el decât s-ajungă la domnie, după cât de mare-i era vrednicia brațului și cutezanța inimii; iar pe urmă, după ce-o fi monarh, are să-l însoare pe el, căci până atunci avea să fie văduv, fiindcă altfel nici că se putea, și-avea să-i dea de nevastă pe una din domnițele din preajma împărătesei, moștenitoare a unui stat bogat și întins, pe uscat, fără insule sau ostroave, că i se făcuse lehamite de ele!

Sancho spunea toate acestea domol și pe-ndelete, ștergându-și din când în când nasul cu dosul mâinii, și dădea dovadă de-atâta lipsă de judecată, încât cei doi rămaseră din nou uluiți, gândindu-se cât de strașnică era nebunia lui don Quijote dacă-l putuse scoate din minți și pe biet omul acela. Nu voiră să-și bată capul a-l clinti din aiurelile lui, părându-li-se că, de vreme ce cugetului său nu-i pricinuia niciun rău, mai cu cale era să-l lase în plata Domnului, căci lor le era mai mare dragul să-l audă câte neghiobii îndruga; așa că îi spuseră să se roage lui Dumnezeu să i-l țină sănătos pe stăpânul-său, că era lucru foarte cu putință să ajungă, cu timpul, chiar și împărat, așa

cum spunea el, sau cel puțin arhiepiscop, sau alt mare dregător. La care Sancho Panza răspunse:

— Dacă ar fi să-ncurce soarta lucrurile în așa chip încât să-i vină pofta stăpânului meu să se facă nu împărat, ci arhiepiscop, tare-aș vrea să știu și eu, domnilor, ce obișnuiesc arhiepiscopii rătăcitori să dea în dar scutierilor lor?

— Le dau, de obicei, răspunse preotul, sau câte-o prebendă, sau câte-o parohie, ori măcar câte o slujbă de sacristan, care aduce o mulțime de bani, venit binevenit, bașca talgerul și căldărușa și cutia milelor, care tot cam pe-atâta vine.

— Pentru asta, îi întoarce Sancho vorba, scutierul ar trebui să fie neînsurat și să se priceapă măcar a cânta la strănă; și dacă-i vorba pe-așa, vai de noroacele mele, că-s om însurat și nu știu să citesc măcar o slovă din abecedar! Ce mă fac dacă-l apucă pe stăpânul meu să se facă arhiepiscop, și nu împărat, așa cum e obiceiul și datina cavalerilor rătăcitori?

— Nu te mai necăji, Sancho prietene, zise bărbierul, că-l rugăm noi pe stăpânul tău și-l convingem, ba chiar om face din asta un caz de conștiință, să se facă împărat, și nu arhiepiscop, că și lui i-ar fi mai ușor, fiindcă e mai degrabă viteaz decât cărturar.

— Așa credeam și eu, răspunse Sancho, măcar că ți-aș putea spune că-i bun la toate. Ce pot eu face, dinspre partea mea, e doar să mă rog la Domnul și Mântuitorul nostru să-l îndrume într-acolo unde-o crede el că-i e mai de folos și unde-mi poate mie da răsplăți mai grase.

— Ai vorbit ca un înțelept, zise preotul, și ești bun creștin dacă faci întocmai! Dar ceea ce avem noi acum de făcut este să ne chibzuim cum să-l scoatem pe stăpânul tău de la canonul acela zadarnic, în care zici că-a rămas pocăindu-se. Și, ca să ne gândim mai bine ce e de făcut, ca și pentru a ne astâmpăra foamea, că tot e vremea mesei, n-ar fi rău să intrăm aici, la han.

Sancho le spuse să intre ei, că el are să-i aștepte afară și are să le spună el pe urmă de ce nu-i călca pragul și de ce nu-i venea la socoteală să intre la hanul acela. Dar îi ruga să-i aducă, acolo pe loc, câte ceva de-ale gurii, numai să fie mâncare caldă, și de asemenea ceva ovăz pentru Rocinante.

Intrară ei în han și-l lăsară afară, și nu trecu multă vreme până veni bărbierul și-i aduse de mâncare.

Pe urmă, chibzuind ei bine între ei amândoi prin ce mijloc ar putea ajunge la ceea ce doreau, preotului îi trecu prin cap ceva foarte potrivit și pe gustul lui don Quijote, ca și foarte nimerit pentru ceea ce urmăreau ei. Îi spuse, anume, bărbierului că se gândise să se îmbrace în veșminte de domniță pribeagă, în vreme ce el, bărbierul, să caute a face pe scutierul cât o putea mai bine, și să se ducă așa acolo unde era don Quijote, prefăcându-se că era vorba de-o domniță căzută în nevoie și deznădăjduită, venită să-i ceară un hatâr pe care, ca un vrednic cavaler răătăcitor ce era, el n-ar fi putut să nu i-l facă. Iar hatârul pe care avea de gând să i-l ceară era să vină cu dânsa acolo unde l-o îndruma ea, ca s-o răzbune de jignirea pe care i-o adusese un cavaler lipsit de cavalerism. Mai spuse că-l va ruga, de asemenea, să nu-i ceară a-și scoate vâlul, nici s-o întrebe nimic de povestea ei, până ce mai întâi n-ar fi răzbunat-o. Căci el credea, și nu se îndoia, că don Quijote va face întocmai tot ce i s-ar cere în chipul acesta, și c-așa l-ar putea scoate de-acolo, ducându-l în satul lui, unde ar căuta să vadă dacă nu dau cumva de leac ciudatei lui nebulii.

Capitolul XXVII

În ce fel și-au dus la capăt planurile preotul și bărbierul, dimpreună cu alte lucruri vrednice a fi povestite în această măreață istorie

Bărbierului născocirea popii nu i se păru fără de noimă, ba o socoti chiar foarte bună, și se puseră numaidecât pe lucru. Împrumutară de la hangiță o rochie

și niște broboade femeiești, lăsându-i zălog o sutană nouă-nouță de-a popii. Bărbierul făcu dintr-o coadă sură, ori mai degrabă roșcată, de bou, în care hangiuul își ținea înfipt pieptenele, o cogeamite barbă. Hangița voi să știe pentru ce-i cereau toate astea. Preotul îi povesti pe scurt de sminteala lui don Quijote și-i spuse că scornise mascarada aceea ca să-l poată scoate din munți, unde se afla atuncea. Hangiului și hangiței le deteră numaidecât prin gând că nebunul nu era altul decât oaspetele lor cel cu balsamul, stăpânul scutierului dat în târbacă, și-i povestiră tot ce pățiseră cu el, fără să treacă sub tăcere nici ceea ce Sancho n-ar fi spus în ruptul capului. Până în cele din urmă, hangița mi ți-l îmbracă pe popă de mai mare dragul; îi puse o rochie de postav vărgat, cu benzi de catifea neagră late de-o palmă, toată numai tăieturi de altă culoare, și-un lăibăraș de catifea verde, împodobit cu panglici albe de mătase, așa cum se purtau, și lăibărașul și rochia, pe când domnea regele Wamba 2. Popa nu se lăsă, cu toate astea, legat femeiește la cap, ci-și puse o scufă de

1 Sistem de împodobire a veșmintelor constând de obicei din tăierea stofei mânecelor, lăsând să se vadă o stofă de altă culoare. Moda nu are vechimea pe care i-o atribuie, în derâdere, Cervantes, ci provenea de la curtea regilor din dinastia de Valois (secolul al XVI-lea).

a Rege vizigot din Spania între anii 672 - 680. Evocarea epocii stăpânirii vizigote este aici o exagerare voită.

pânză căptușită cu care dormea noaptea, și se încinse în jurul creștetului cu o panglică neagră de tafta, luată dintr-o calțavetă, făcându-și din cealaltă o mască, cu care-și acoperi pe de-a-ntregul fața, cu barbă cu tot. Își înfundă apoi în cap pălăria, cu margini atât de largi, că i-ar fi putut sluji de umbrelă, și, înfășurându-se în pelerină, încălecă pe catâr așa cum încălecă femeile, iar bărbierul, cu o barbă care-i ajungea până la brâu, jumătate roșie, jumătate albă, ca una care, așa cum am spus, era făcută

din coada unui bou roșcat, se urcă și el pe catârul lui.

Își luară rămas bun de la toți, chiar și de la Maritornes, care făgădui să rostească pentru ei rugăciuni cât ține un șirag întreg de mătânii, cu toate că era o păcătoasă, numai să le dea Dumnezeu izbândă într-o faptă atât de creștinească și de anevoioasă cum era cea la care se înhămaseră. Dar n-apucară bine să iasă din han, că preotului îi dote prin cap că nu făcea bine să se fi împopoțonat în așa hal, fiind lucru de rușine pentru o față bisericească să umble astfel, chiar dacă o făcea cu gând bun. Așa că, spunându-i toate astea bărbierului, se rugă de el să-și schimbe hainele între dânșii, găsind mai cu cale să facă bărbierul pe domnița neajutorată și preotul pe scutierul, pentru că așa i-ar fi fost mai puțin știrbită cinstea slujbei lui, iar de s-ar fi întâmplat să nu se învoiască bărbierul la asta, el era hotărât să rămână pe loc, chiar de-ar fi fost să-l ia pe don Quijote toți dracii. În clipa aceea veni și Sancho și, văzându-i gătiți așa pe amândoi, nu-și mai putu ține râsul. Bărbierul consimți, într-adevăr să facă tot ce voia preotul, și schimbând rolurile, preotul începu să-l probezească cum să se poarte și ce vorbe să-i spună lui don Quijote ca să-i moaie inima și să-l silească să vină cu el, părăsind locul pe care și-l alesese pentru deșarta lui pocăință. Bărbierul îi răspunse că, fără să primească lecții, o s-o scoată el la capăt cu bine. Nu vru să se îmbrace femeiește, însă, până ce nu vor fi ajuns mai aproape de locul unde era don Quijote, așa că își văzură de drum, călăuziți de Sancho Panza, care le povesti câte pățiseră cu nebunul de care dăduseră în munți, ascunzându-le totuși găsirea cufărașului cu toate câte erau în el, căci, măcar că tont, era cam lacom de bani vlăjganul.

A doua zi ajunseră la locul unde Sancho lăsase lăstarii drept semn ca să nimerească poiana unde-și părăsise stă pinul. Și de îndată ce-l recunosc, le spuse că pe-acolo trebuiau să intre în munți și că era timpul să se îmbrace, dacă era nevoie de asta ca să-i poată libera

stăpânul, căci îi spusese ei înainte că de felul cum i s-or înfățișa și de felul cum or fi îmbrăcați atârna slobozirea stăpânului său din ticăloșia vieții pe care și-o alesese, și să aibă grijă nu care cumva să scape față de stăpânul său vreun cuvânt din care să se vadă că-i cunoștea, sau să-i dea de gol cine erau. Iar de l-o întreba, așa cum avea să-l întrebe, de bună seamă, dacă-i dăduse Dulcineii scrisoarea, să spună că da, și că ea, neștiind să scrie, îi răspunsese prin viu grai, zicând că-i porunca, sub pedeapsa de-a se vedea disprețuit de dânsa, să vină de îndată, chiar în clipa aceea, să dea ochi cu ea, că acesta era lucrul cel mai de căpetenie. Pentru că prin răspunsul acesta și prin ceea ce aveau ei de gând să-i mai spună socoteau că nu se putea să nu-l înduplece la alt soi de viață, mai omenească, nădăjduind să-l facă să se aștearnă numaidecât la drum, ca să ajungă împărat ori monarh, fiindcă dinspre partea arhiepiscopatului Sancho putea să fie fără de nicio teamă.

Pe toate le ascultă Sancho, vârându-și-le bine în cap, și nu mai sfârșea mulțumindu-le de gândul bun pe care-l aveau atunci când voiau să-i sfătuiască stăpânul să se facă împărat, și nu arhiepiscop, fiindcă el era încredințat că dacă-i vorba de răsplătirea scutierilor, împărații au mai multă putere decât arhiepiscopii rătăcitori. Le mai spuse că n-ar fi rău să se ducă el înainte, să-l caute și să-i ducă răspunsul stăpânei lui, că n-ar mai fi nevoie de altceva ca să-l scoată de acolo, fără să-și mai dea ei atâta osteneală. Nu li se păru lipsit de cap ce spunea Sancho Panza, așa că se hotărâră să-l aștepte pe loc, până ce se va întoarce cu vestea că și-a găsit stăpânul. Sancho se mistui în văgăunile munților, lăsându-i pe cei doi într-o văioagă pe unde curgea un râuleț domol, umbrit în chip plăcut de stâncile răcoroase și de copacii ce-i creșteau prin preajmă. Zăduful zilei, când ajunseră ei acolo, era cum e în luna lui gustar, care prin partea locului aduce arșița cea mai grozavă, iar ceasurile erau ca la vreo 3 după prânz, dar toate acestea

făceau și mai plăcut locul, care-i îmbia să aștepte acolo întoarcerea lui Sancho, așa cum și făcură. Și cum stăteau, așadar, ei amândoi liniștiți la umbră, le ajunsese în auz un glas care, fără să fi fost întovărașit de sunetul nici unui instrument, răsună dulce și desfătător, lucru de care nu puțin se minună, părându-li-se că nu era acela loc unde să se poată afla cineva care să cânte așa de frumos. Căci, oricât s-ar spune de obicei că prin păduri și pe câmpuri găsești păstori cu voci încântătoare 1, acestea-s mai mult exagerări poetice decât adevăruri. Și se minună și mai mult când băgară de seamă că în cântecul pe care-l auzeau erau versuri nu de ciobani de la stână, ci de curteni iscusiți în stihuire, și adevărul acesta îl întărește versurile auzite, care sunau cum urmează:

Cine vieții mele-i scade prețul?

Disprețul!

Cine-mi strecoară-n suflet nebunia?

Gelozia!

Și cine-mi pune la-ncercări răbdarea?

Depărtarea!

În felul ăsta, poate-oricât să doară.

Că nu-mi voi mai afla-o, doctoria.

Cât timp toate nădejdele-mi omoară

Disprețul, depărtarea, gelozia.

Cine-mi aprinde sufletul de dor?

Zeul Amor!

Și cine-n loc de faimă-mi dă venin?

Crudul destin!

Și cine rabdă să mă-nghețe gerul?

Chiar cerul!

1 Aluzie la literatura pastorală.

În felul ăsta, zac făr' de speranță și bolii mele nu-i ghicesc misterul.

Căci s-au găsit să facă alianță Zeul Amor, destinul și cu cerul.

Cine-mi mai poate oare schimba soarta! Moartea!

Și-n dragoste mai am folos vreunul?

Surghiunul!

Și cine-mi lecuiește disperarea?

Turbarea!

În felul ăsta, nu e de-a mirare

Că mă îndrept spre abis cu grabnic pas.

Când leacuri pentru mine-au mai rămas în moarte, în surghiun sau în turbare.

Ceasul tihnit, vremea frumoasă, singurătatea, mlădierea glasului și aleanul celui care cânta pricinuiră mirare și mare mulțumire celor doi ascultători, care, împietriți locului, așteptau să mai audă și altceva; dar văzând că nimica nu mai rupsese tăcerea o bună bucată de vreme, hotărâră să pornească în căutarea cântărețului cu ghiers atât de dulce. Când voiră să treacă însă de la vorbă la faptă, îi făcu să rămână pe loc aceeași voce, care le ajunsese din nou în urechi, cântând sonetul ce urmează:

Sfântă-amiciție ce, cu-aripă ușoare.

Lăsându-ți între noi doar umbra vie.

Urci empiree trepte în tărie și fâlfâi printre duhuri zburătoare.

Ne-arată tu, de sus, sub văluri care O-acopăr, pacea dreaptă cum să fie.

Când fapta bună vălul îl sfâșie și raza, ei ne-ajunge-n întinare!

Cobori din cer, prietenie, sfânto.

Și nu lăsa pe glob doar impostura în haina ta, ci grabnic dezveșmânt-o!

Căci dacă nu-i astupi la vreme gura.

Se va vedea-n curând cum pe pământ o Domnie lungă va să aibă ura...

Cântecul se sfârși într-un lung oftat, și cei doi începură din nou a aștepta și a trage cu urechea să vadă dacă are să se mai audă iarăși; dar băgând de seamă că muzica se prefăcuse în suspine și în vaiete jalnice, se hotărâră să afle cine era nefericitul, pe atât de înzestrat cu

ghiers frumos, pe cât de îndurerat, judecând după gemetele lui, și nu umblară mult fiindcă, ocolind un colț de stâncă, li se ivi în fața ochilor un om chiar de înălțimea și înfățișarea cu care li-l zugrăvisse Sancho Panza când le povestise istoria lui Cardenio; și omul, când îi văzu, fără să dea semne că s-ar fi speriat, rămase locului, cu capul în piept, ca un om căzut pe gânduri, fără să ridice ochii spre a-i privi mai mult de o dată, adică doar în clipa când se apropiaseră de el pe neașteptate. Preotul, care era un om cu meșteșug la vorbă (ca unul care avea știre de toată nenorocirea celui de față, fiindcă-l recunoscuse după înfățișare), se apropie de el și, în puține cuvinte, cu toate că foarte înțelepte, îl rugă și îl sfătui să părăsească felul acela nenorocit de viață, ca nu cumva să și-o piardă pe-acolo, fiindcă asta ar fi fost cea mai mare nenorocire dintre nenorociri. Era, în clipa aceea, Cardenio în toate mințile, slobod de pandaliile furioase care-l scoteau din fire atât de adeseori, așa că, văzându-i pe cei doi îmbrăcați atât de puțin asemenea celor care obișnuiau să umble prin pustietățile prin care umblau ei, se miră cât se miră, mai cu seamă auzind că-i vorbeau despre el și ale sale ca despre lucruri știute (cum înțelesese el din vorbele ce-i spusese preotul), și răspunse așa cum urmează:

— Văd eu bine, domnilor, oricine veți fi fiind, că cerurile, care au grijă să vină în ajutorul celor cu inima curată, și chiar în al celor răi, de multe ori îmi trimit aici, prin aceste atât de pierdute și de îndepărtate meleaguri, unde nu calcă picior de om, și fără ca eu s-o fi meritat, oameni care, punându-mi înaintea ochilor cu vii și felurite vorbe pline de rost cât de fără rost îmi petrec eu viața, se străduiesc să mă scoată de aici și să mă ducă într-altă parte, unde să pot trăi mai omenește. Dar cum acești oameni nu știu ceea ce știu eu, și anume că, de-oi sfârși cu pacostea asta, dau peste alta și mai rea, cine știe dacă nu m-or socoti om cu judecată slabă și chiar, ceea ce ar fi și mai rău, lipsit cu totul de judecată; și nu m-ar minuna să

fie așa, pentru că, din când în când, îmi fulgeră prin minte că tăria amintirilor nenorocirii mele e atât de mare și cu atâta putere îmi dă brânci spre pierzanie, încât, fără să mă pot împiedica, mi se întâmplă să rămân uneori ca de piatră, lipsit cu totul de simțiri și de cunoștință; și ajung să-mi dau seama că, într-adevăr, așa trebuie să fie, de câte ori mi-o spun câte unii și-mi arată semnele isprăvilor mele din vremea când sunt stăpânit de furiile acelea groaznice. Și nu mai știu altceva decât să mă vait în zadar și să-mi blestem fără de niciun folos soarta, dezvinovățindu-mă de nebunia mea prin înșirarea pricinilor ei, spuse tuturor câți vor să le asculte; pentru că, văzând cei teferi care sunt cauzele, n-au de ce să se mai minuneze de efecte; și dacă nu pot să mă lecuiesc, cel puțin n-au să mă mai învinovătească, prefăcându-li-se necazul, prilejuit de furiile mele, în compătimire pentru tot ceea ce pătesc. Și dacă cumva veniți și dumneavoastră, domnilor, cu aceleași gânduri cu care au mai venit și alții, până a nu trece mai departe, căutând a mă îndupleca prin argumentele înțelepte ce-mi dați, vă rog să ascultați povestirea, pe care n-o știți, a nenorocirilor mele, pentru că cine știe dacă, după ce-o veți fi auzit, nu vă veți hotărî să vă cruțați truda de-a mai încerca să alinați răul unde nu mai poate încăpea nicio alinare.

Cei doi, care nu doreau altceva decât să afle chiar din gura lui pricina nenorocirii, îl rugară să le-o povestească, făgăduindu-i că nu vor face altceva decât ceea ce va voi el, spre a i-o lecuși ori alina; și cu asta, jalnicul cavalier începu să-și depene sfâșietoarea lui istorie, aproape cu aceleași vorbe și înșirând toate episoadele pe care i le povestise lui don Quijote și păstorului de capre, nu cu multe zile înainte, când, cu prilejul pomenirii maestrului Elizabad și datorită iuțelii cu care sărea don Quijote să apere demnitatea cavaleriei, rămăsese povestirea la mijloc, așa cum s-a spus în această istorie; dar acum vru soarta cea bună să nu-l mai apuce pandaliile lui îndrăcite, dându-i răgaz să și-o

povestească până la sfârșit; așa că, ajungând la episodul biletului pe care îl aflate don Fernando între filele romanului lui Amadis de Gaula, Cardenio spuse că-l ținea bine minte și că suna așa: - «Luscinda către Cardenio. În fiecare zi descopăr în dumneata virtuți care mă obligă și mă silesc să te stimez din ce în ce mai mult, așa că, de-ai voi cumva să mă absolvi de datoria aceasta fără să aduci prejudicii onoarei mele, ai la îndemână tot ce dorești spre a o face. Am un tată care te cunoaște și care mă iubește; și el, fără să facă silnicie voinței mele, va îndeplini-o pe aceea pe care e drept să ți-o dai dumneata pe față, dacă-i adevărat că mă prețuiești, așa cum spui și cum cred și eu.» Din pricina biletului acestuia m-am simțit îndemnat s-o cer de nevastă pe Luscinda, așa cum v-am povestit, și biletul acesta a făcut să rămână Luscinda pentru don Fernando una din cele mai înțelepte și mai iscusite femei ale vremii sale; dar tot biletul acesta a fost cel care i-a trezit lui în suflet dorința de a mă nimici, înainte ca a mea să se fi putut îndeplini. Îi spusei lui don Fernando cum vedea lucrurile tatăl Luscindei, care punea condiția să-i ceară tatăl meu mâna fetei, lucru pe care eu nu îndrăzneam să i-l aduc tatii la cunoștință, de teamă să nu care cumva să nu se învoiască, nu doar pentru că nu i-ar fi fost bine cunoscute rangul, cinstea, virtuțile și frumusețea Luscindei, care avea destule calități pentru a mulțumi noblețea oricărei alte familii mari din Spania, ci pentru că pricepusem eu, din ceea ce-mi spusese părintele meu, că dorința lui era să nu mă însor prea curând, ci să aștept până ce avea să se mai vadă ce gânduri are ducele

Ricardo cu mine. În sfârșit, îi spusei că nu îndrăzneam să-i spun tatii atât din pricina neajunsului de care am vorbit, cât și din multe alte pricini care mă făceau să mă tem, fără să știu care erau și simțind doar că ceea ce doream eu n-are să se poată împlini niciodată. La toate acestea don Fernando îmi răspunse că-și lua asupra lui sarcina de a-i vorbi tatălui meu și de a-l face să-i vorbească

tatălui Luscindei. Oh, ambițiosule Marius 1 Oh, crudele Catilina 1 Oh, ucigașule Sylla 1 Oh, Ganelon, trădătorule 1 Oh, Bellido, impostorule! Oh, răzbunătorule Iulianus 1 Oh, Iudo, lacomule de arginți! 1 Trădător crud, răzbunător și intrigant 1 Ce rău ți-a putut face nenorocitul acesta, care, cu inima deschisă, ți-a destăinuit durerile ascunse și bucuriile neștiute ale sufletului său? Ce jignire ți-am adus, ce vorbe ți-am spus, ce sfaturi ți-am dat care să nu fi fost spre sporirea folosului și onoarei tale? Dar de ce mă plâng, nenorocitul de mine, când lucru știut este că, atunci când mersul stelelor aduce nenorocire peste nenorocire, așa cum vin ele de sus pe capul omului, cu furie și cu violență, nu-i forță pe pământ care să le zăgăzuiască, nici iscusință omenească care să le poată abate? Cine și-ar fi putut închipui că don Fernando, cavaler ilustru, înțelept, îndatorat pentru serviciile câte-i adusesem, puternic al zilei, care ar fi putut să cucerească orice femeie i-ar fi dat inima ghes să aibă, oriunde ar fi

1 Enumerare cu rezultat ridicol prin sistemul cumulativ de imprecății. *Marius*, consul roman, unchi prin alianță al lui *Caesar* și șef al partidului popular, care, din pricina ambițiilor sale, și-a atras ura lui *Sylla*, al cărui marș asupra Romei l-a obligat să se exileze (în anul 88 î.e.n.), spre a se întoarce un an mai târziu să înece în sânge pe partizanii regimului instaurat de rivalul său, șef al partidului aristocratic, dictatorul care-și atrăsese ura tuturor prin numărul crimelor făptuite în exercițiul abuziv al puterii sale. *Catilina* (109 – 62 î.e.n.), patrician roman, a cărui conjurație împotriva Senatului a fost denunțată de Cicero în anul 63. Spre deosebire de aceste trei personaje istorice, destul de diferite între ele, dar ale căror caractere par să fie cumulate, după părerea lui Cardenio, în persoana lui Fernando, Iuda e o referire la un personaj din *Biblie*, iar ceilalți doi, Ganelon și Bellido, sunt eroii literari de creștinism mai pomenit. Iulianus, însă, nerezolvat de comentatori, pare să fie împăratul apostat, care și-a

răzbunat remușcările trădării prin persecutarea creștinilor, foștii săi coreligionari.

avut chef să țintească, avea să se încăpățâneze, cum se spune de obicei, să-mi ia mie unica oiță, pe care nici măcar n-o aveam încă? Dar mai bine rămână toate acestea deoparte, ca niște amănunte nefolositoare și fără rost, și să înnodăm la loc firul rupt al nefericitei mele istorii. Așa cum spuneam, părându-i-se lui don Fernando că, de eram eu de față, n-avea cum să-și aducă la îndeplinire păcătosul gând care-l stăpânea, se hotărî să mă trimită la fratele său mai mare, chipurile să-i cer niște bani ca să plătească șase cai, pe care îi cumpără în aceeași zi în care se oferise să-i vorbească tatălui meu, dinadins și doar ca să mă îndepărteze pe mine (spre a-și putea mai bine duce la capăt blestematul plan), și de asta îmi spuse să mă duc să iau eu banii. Puteam eu prevedea trădarea? Puteam măcar să mi-o închipui cumva? Nu, de bună seamă 1 Dimpotrivă, cu multă tragere de inimă mă arătai gata să plec pe loc, mulțumit de târgul bun pe care izbutise să-l facă. Vorbii în noaptea aceea cu Luscinda și-i spusei ceea ce rămăsese hotărât între mine și don Fernando, îmbărbătând-o să aibă nădejde neclintită în chipul cum aveau să-și afle împăcarea cinstitele și dreptele noastre dorințe. Ea îmi spuse, bănuind tot atât de puțin ca și mine trădarea lui don Fernando, să fac tot ce-oi putea și să mă întorc repede, pentru că nu credea să întârzie ziua când ne va fi împlinită vrerea mai mult decât până ce-o fi să-i vorbească tatăl meu tatălui ei. Nu știu ce se întâmplă, dar, sfârșind să spună asta, i se umplură ochii de lacrimi și i se puse un nod în gât, care n-o mai lăsă să rostească o vorbă din câte mi se păru că se străduia să-mi spună. Rămăsei uimit de întâmplarea asta, cu totul nouă și niciodată până aici petrecută cu dânsa, pentru că întotdeauna ne-am vorbit ori de câte ori norocul și iscusința mea ne-au îngăduit-o, și am făcut-o cu toată voioșia și mulțumirea, fără să amestecăm în vorbele noastre lacrimi, suspine, gelozie sau bănuieli și

temeri; totul fusese până aici pentru mine doar imnuri și osanale înălțate norocului, pentru că mi-o dăduseră cerurile de stăpână; îi ridicam în slăvi frumusețea, mă minunam de curajul și înțelepciunea ei, iar ea, dinspre parte-i, nu se lăsa mai prejos, lăudându-mi ceea ce, ca orișicărei femei îndrăgostite, i se părea în mine vrednic de a fi lăudat. Pe lângă asta, ne povesteam sute de mii de fleacuri, până și nimicurile întâmplate vecinilor și cunoscuților noștri, iar tot ce cutezam mai mult era să-i iau aproape cu forța una din frumoasele și albele-i mâini, ducându-i-o la gură, atât cât îngăduiau zăbrelele ferestrei joase care ne despărțea; dar în noaptea dinaintea jalnicei zile a plecării mele ea plânse, gemu și suspină, apoi plecă și mă lăsă cu îndoiala și cu teama în suflet, înspăimântat de noile și tristele dovezi de durere și de iubire pe care le văzusem în purtarea Luscindei; dar, ca să nu-mi distrug speranțele, pusei totul pe seama puterii dragostei ce-mi purta și pe a durerii pe care depărtarea o pricinuieste celor ce nu mai pot unul de dragul altuia. În cele din urmă, plecai trist și dus pe gânduri, cu sufletul plin de bănuieli și de închipuiri, fără să știu ce anume bănuiam și-mi închipuiam: semne limpezi, care-mi prevesteau jalnica întâmplare și nenorocirea ce-mi era pusă deoparte. Ajunsei la locul unde fusesem trimis, înmânai fratelui lui don Fernando scrisorile, fui bine și repede primit, dar nu repede trimis înapoi, pentru că îmi porunci să aștept, foarte pe neplăcul meu, vreme de opt zile, și pe deasupra să mă feresc a fi văzut de tatăl său, ducele, pentru că fratele lui îi scrisese să-i trimită o anume sumă de bani fără de știrea acestuia; născociri, toate, ale prefăcutului de don Fernando, pentru că nu-i lipseau fratelui său banii, ca să mă poată trimite numaidecât înapoi. Poruncă și misiune pe care îmi venea să nu le împlinesc, părându-mi-se cu neputință să-mi mai duc viața de-mi va lipsi atâtea zile Luscinda, mai cu seamă că o lăsasem cu jalea în suflet, așa cum v-am povestit; dar cu toate astea m-am supus, ca un

slujitor credincios, chiar dacă vedeam că toate sunt spre pierzania mea. Iar la patru zile de la sosirea mea veni să mă caute un om cu o scrisoare, pe care mi-o dădu, și după adresă o recunoscu ca fiind de la Luscinda, pentru că scrisul al ei era. O deschisei temător și cu spaimă multă, socotind că nu puțin lucru trebuia să fi fost ceea ce o împinsese să-mi scrie când eram departe, de vreme ce atunci când îi eram aproape arareori o făcea. Întrebai omul, până a nu începe s-o citesc, cine i-o dăduse și cât timp zăbovisese pe drum. Îmi răspunse că, trecând din întâmplare pe o stradă a orașului pe la ceasul amiezii, se auzise chemat, de la o fereastră, de o doamnă foarte frumoasă, cu ochii în lacrimi, care cu multă grabă îi spusese: «Frate, de ești cumva creștin, așa cum pari, te rog în numele Domnului să duci numaidecât scrisoarea asta în localitatea și la persoana scrisă în adresă, căci sunt bine cunoscute și una și alta, și în felul ăsta faci un mare bine Domnului nostru Iisus Hristos; și ca să nu-ți lipsească mijloacele de a o face și ca să fii la largul tău, ia ce este în batista asta». «Și, vorbindu-mi așa, îmi azvârli pe fereastră o băsmăluță, unde erau legați o sută de reali, dimpreună cu inelul acesta de aur, pe care îl port, și cu scrisoarea asta, pe care ți-o dădui dumitale. Și pe loc, fără să mai aștepte răspunsul meu, plecă de la fereastră, după ce mai întâi mă văzuse luând scrisoarea și basmaua și-i făcusem semn că aveam să împlinesc ceea ce-mi cerea. Așa că, văzându-mă atât de bine plătit pentru munca pe care aveam s-o scot la capăt aducându-v-o, și mai pricepând din adresa scrisorii că dumneata erai cel la care mă trimitea, pentru că eu, seșor, te cunosc foarte bine, mai simțindu-mă pe deasupra și legat s-o fac, din pricina lacrimilor frumoasei doamne, m-am hotărât să nu mă încred în alt ins, ci să vin eu singur și să ți-o aduc; și în șaisprezece ceasuri, câte sunt de când mi le-a dat, am făcut drumul pe care-l știi, și care nu-i mai mic de optsprezece leghe 2». Și în timp ce recunoscătorul și

proaspăt sositul curier îmi spunea toate acestea, eu îi sorbeam vorbele de pe buze și-mi tremurau picioarele, încât abia mă mai puteam ține să nu cad. În sfârșit, deschisei

1 Cervantes uită că personajul și-a început povestirea în vorbire indirectă la persoana a III-a, și trece la persoana I-a sub impresia citatului care tocmai s-a încheiat.

2 Cele optsprezece leghe sunt pentru unii comentatori, cu Rodríguez Marín în frunte, dovada că episodul se petrece la Córdoba și Osuna, orașe situate la această distanță.

scrisoarea, care cuprindea cele ce urmează: «Cuvântul pe care ți l-a dat don Fernando, spunând că va vorbi tatălui domniei-tale, spre a-l face să vorbească la rândul lui cu al meu, și l-a ținut așa cum i-a plăcut lui mai curând decât în folosul domniei-tale. Află, stăpânul meu, că m-a cerut de soție, iar tatăl meu, atras de partida mai bună pe care socotește el că o prezintă o căsătorie cu don Fernando față de cea cu domnia-ta, a încuviințat cererea lui, și încă atât de serios, încât de aci în două zile se va și oficia căsătoria, în secret și cu cât mai puțin zgomot, căci nu ne vor fi martori decât cerurile și câțiva oameni de ai casei. Cum mă simt eu, îți poți închipui 1 Dacă e de datoria dumatăle să vii cât mai neîntârziat, judecă singur. Iar de te iubesc sau nu, felul cum se va desfășura întâmplarea aceasta ți-o va da de înțeles. Facă cerul ca scrisoarea să-ți cadă în mâini mai înainte ca mâna mea să se vadă silită a se uni cu a unuia care nu-și ține cuvântul dat.» Acestea fură, pe scurt, știrile pe care le cuprindea scrisoarea, adică cele care mă făcură să purced numaidecât la drum, fără să mai aștept nici răspunsul, nici banii, pentru că pricepui limpede atunci că nu cumpărarea cailor, ci a obiectului plăcerii lui îl mînase pe don Fernando să mă trimită la fratele său. Ura pe care o simțeam față de don Fernando, dimpreună cu temerea de a pierde răsplata ce printr-atâția ani de credință și dorințe mi-o câștigasem îmi deteră aripi,

încât, zburând parcă, ajunsei a doua zi în orașul meu, chiar la ceasul nimerit pentru a putea vorbi cu Luscinda. Intrați în cetate neștiut de nimeni și-mi lăsați catârul, pe care venisem călare, acasă la omul cumsecade care-mi adusese scrisoarea; și vru soarta să se înduplece de mine steaua mea și s-o găsesc pe Luscinda la fereastra ce fusese martora iubirii noastre. Mă recunoscui pe dată Luscinda, așa cum o recunoscui și eu, dar nu cum ar fi trebuit să mă cunoască ea și s-o cunosc eu. Căci cine e acela care să se poată lăuda pe lumea asta că a putut pătrunde și cunoaște gândurile tulburi și starea schimbătoare a unei femei? Nimeni, de bună seamă ! Și cum spuneam, de îndată ce Luscinda mă văzu, îmi spuse: «Cardenio, sunt îmbrăcată în rochie de mireasă, iar jos, în sală, mă așteaptă trădătorul don Fernando, și lacomul meu tată, împreună cu ceilalți martori, care vor fi mai curând martorii morții mele decât ai căsătoriei. Nu fi tulburat, prietene, ci caută să fii de față la jertfa aceasta a mea, care, de nu-mi va fi cruțată datorită vorbelor mele, am aici ascunsă lama unui pumnal, care-mi va putea cruța silnicii și mai înspăimântătoare decât aceasta, punând capăt vieții mele și dându-ți ție prilejul de a-mi cunoaște credința, pe care ți-am închinat-o și ți-o închin.» Eu îi răspunsei aprins și cu gândurile învâlmășite, cât mai repede putui, de teamă să nu-mi lipsească răgazul spre a-i putea răspunde: «Facă, stăpâna mea, faptele tale să ți se adeverească vorbele, căci dacă tu duci cu tine ascuns un pumnal ca să-ți păstrezi credința, port și eu cu mine, aici la șold, spada asta, ca să te pot apăra cu ea, sau ca să mă omor, de-ar fi să ne fie soarta potrivnică ! » Nu cred să fi putut ea auzi tot ce-i spusese, pentru că simții cum o zoreau să plece, ca să n-o aștepte prea mult mirele. Și se pecetlui prin asta noaptea tristeții mele, și-mi asfinți soarele veseliei, lăsându-mă pe veci lipsit de lumina ochilor mei și lipsit de lumina minții. Nu mai îndrăzneam să intru în casă, dar nici în altă parte nu izbuteam să mă urnesc; cu toate astea, gândindu-mă câtă

nevoie era de mine pentru ceea ce s-ar fi putut întâmpla în împrejurarea de față, mă îmbărbătai singur cât putui mai bine și intrai în casa ei, unde, cum îi cunoșteam cu ochii închiși toate intrările și ieșirile, mai cu seamă că în seara aceea taina ce se petrecea acolo zăpăcise pe toată lumea, nimeni nu apucă să mă vadă; așa că, fără să fiu zărit, avui răgazul să mă vâr în firida unei ferestre din aceeași sală, acoperită de marginile și ciucurii a doua covoare, printre care puteam vedea, fără să fiu văzut, tot ce se petrecea în sală. Cine ar putea să spună, acum și aici, cum mi se zbătea mie inima fiind atunci acolo, ori gândurile care mă copleșiră și socotelile pe care mi le făcui în minte? Căci atâtea și de așa fel erau, încât nici nu pot fi povestite, și nici nu-i bine să fie povestite; destul să aflați că mirele își făcu intrarea în sală, fără altă podoabă decât hainele lui de fiecare zi. Drept naș îl aducea pe un văr primar de-al Luscindei, și în toată sala nu era, dintre cei de afară, nimeni, afară de slujitorii casei. Nu trecu mult și ieși dintr-un iatac Luscinda, întovărășită de maică-sa și de două dintre slujnicele ei, atât de bine îmbrăcată și împodobită, cum o meritau rangul și frumusețea ei, încât întruchipa desăvârșirea modei și eleganței rafinate a celor de la curte. Nu-mi dădu răgaz uluirea ochilor și a minții mele, răpite de ceea ce vedeam, să observ și să-mi însemn bine în minte, unul câte unul, amănuntele chipului cum era îmbrăcată; tot ce pot spune e în legătură cu culoarea, roșie și albă, a rochiei, și cu sclipirile și focurile prin care mă orbeau pietrele și giuvaerurile pieptănăturii și ale întregului ei veșmânt, decât care lucea, mai frumos cu mult, părul ei de aur, de o frumusețe nemaivăzută și într-atât de prețioasă, încât, luptând cu nestematele și cu flăcările a patru facle ce luminau sala, sărea în ochi cu mult mai multă strălucire. O; amintire, dușmană de moarte a liniștii mele! La ce-mi slujește să am în ochi acum icoana neasemuitei frumuseți a adoratei mele vrăjmașe? N-ar fi mai bine, amintire crudă, să-mi aduci în minte și să

mă faci să văd ceea ce făcu atunci, pentru ca, sub pîntenul unei jigniri atît de sfruntate, să caut dacă nu a mă răzbuna, cel puțin a-mi curma viața? Nu-mi luați în nume de rău, domnilor, și nu vă plictisească să-mi ascultați spusele atunci când pierd firul poveștii, căci nu sunt nenorocirile mele dintre cele care pot fi și trebuie povestite pe scurt și cu tot calmul, deoarece fiecare amănunt mi se pare demn a fi povestit pe larg.

La asta îi răspunse preotul că, departe de a se plictisi ascultându-l, le făceau chiar mare plăcere amănuntele pe care le înșira, fiind dintre acelea care meritau a nu fi trecute sub tăcere și erau vrednice de aceeași luare-aminte ca și miezul povestirii.

— Și cum spuneam, urmă Cardenio, după ce toată lumea se adună în sală, intră preotul paroh și, luându-i pe cei doi de mină spre a face ceea ce se cuvine să fie făcut în ritualul căsătoriei, când ajunse să întrebe: «Consimți, señoara

Luscinda, să-l iei pe señor don Fernando, aici de față, drept soț legiuit, după rânduiala sfintei noastre mame, biserica?»... eu scosei și capul și gâtul dintre cele două covoare și, cu sufletul tulburat, eram tot numai urechi ca să aud ceea ce va răspunde Luscinda, așteptând de la răspunsul acesta sentința morții mele, sau împuternicirea de a trăi. Ah, de ce nu m-am încumetat să ies atunci și să strig din toate puterile: «Luscinda, ah, Luscinda, ia seama la ce faci și nu uita ceea ce-mi datorești, ai în vedere că ești a mea și că nu poți fi a altuia! Bagă de seamă că un *da* rostit de tine și sfârșitul vieții mele nu înseamnă decât unul și același lucru! Ah, trădătorule don Fernando, răpitor al paradisului meu, călău al vieții mele! Ce vrei? Ce-mi ceri? Ai grijă că nu poți ajunge creștinește la ținta dorințelor tale, pentru că Luscinda îmi este soție și eu îi sunt soț!»? Ah, nebunul de mine! Acum, că sunt departe, fugit din fața primejdiei, ușor mi-e să spun că trebuia să fac ceea ce n-am făcut; acum, că-l lăsa să-mi fure comoara

scumpă, îl blestem pe hoțul pe care m-aș fi putut răzbuna de-aș fi avut atunci inima s-o fac, așa cum o am astăzi să mă jelui; în sfârșit, de vreme ce am fost atunci nătâng și laș, nu se pierde mare lucru dacă am să mor acum furios și nebun, căindu-mă de lașitatea mea. Preotul aștepta răspunsul Luscindei, care șovăi o bună bucată de vreme până să se hotărăscă, și tocmai când mie începuse să-mi dea prin gând că avea să scoată pumnalul ca să-și țină făgăduința, sau că avea să-și dezlege limba pentru a striga vreun adevăr ce s-ar fi putut întoarce întru folosul meu, dând pe față înșelăciunea, o auzii cum rostește încetișor, cu vocea leșinată și slăbită: «*Da, vreau!*» Același lucru îl spuse și don Fernando, apoi, dându-i inelul, rămaseră legați pe veci cu un nod de nedesfăcut. Mirele se apropie să-și îmbrățișeze soția, iar ea, apăsându-și o mină pe inimă, căzu, lipsită de simțiri, în brațele mamei sale. Mai e nevoie oare să spun ce era în sufletul meu când prin acel «da» pe care-l auzisem mi-am văzut spulberate speranțele, dându-mi seama cât de prefăcute fuseseră vorbele și făgăduințele Luscindei și cât de lipsit eram eu pe veci de puțința răscumpărării comorii pe care în clipa aceea o pierdusem? Rămăsei mut, neputincios să iau vreo hotărâre, părându-mi-se că cerul mă părăsise cu totul și că devenisem dușman până și țărâni care mă răbda, de vreme ce nici văzduhul nu mai voia să-mi dea răsuflu pentru a suspina, și nici apa lacrimi pentru a plânge; doar focul creștea vâlvătaie, încât vedeam totul împrejur aprins, de turbare și de gelozie. Se zăpăciră toți dii pricina leșinului Luscindei și, desfăcând-o maică-sa la piept ca să-și poată ea trage mai ușor răsuflarea, dădură peste o scrisoare pecetluită și ascunsă în sânul ei, pe care numaidecât o luă don Fernando și începu s-o citească la lumina uneia din facle; iar cum sfârși cu cititul, se așeză pe un scaun sprijinindu-și capul într-o mină, ca un om cufundat pe de-a-ntregul în gânduri, fără să dea o mână de ajutor celor care umblau să găsească leac leșinului

nevestei sale și s-o întoarcă la viață.

Eu, când îi văzui pe toți ai casei atât de tulburați, îmi luai inima în dinți și ieșii, deror fi fost să mă vadă ori de nu, hotărât, dacă s-ar fi întâmplat să fiu văzut, să fac o nebunie atât de mare, încât să afle toată lumea dreapta indignare ce-mi clocotea în piept, îmboldindu-mă să-l pedepsesc pe don Fernando, prefăcutul, și chiar pe nestatornica trădătoare care zăcea leșinată; dar soarta mea» care trebuie să mă fi păstrat pentru nefericiri și mai mari, dacă e cu putință să se mai afle, hotărî ca în clipa aceea să-mi prisosească mintea, care de atunci încoace mi-a lipsit. Așa că, fără să mai caut a mă răzbuna pe acești cei mai mari dușmani ai mei (lucru care, cum nimeni n-avea grija mea atuncea, mi-ar fi fost ușor de dus la capăt), vruî să-mi caut răzbunare asupra mea însumi, pedepsindu-mă pe mine așa cum ar fi meritat ei, și poate chiar cu mai multă asprime decât cea cu care m-aș fi purtat față de dânsii, de-ar fi fost să le iau atuncea zilele, pentru că moartea năprasnică scurtează pedeapsa, pe când cea care se tot amână ucide întotdeauna, chinuind, fără să pună capăt vieții. În cele din urmă ieșii din casa aceea și mă dusei la locuința celui la care-mi lăsasem catârul). Îl pusei să-l înșeueze și, uitând să-mi mai iau rămas bun de la dânsul, încălecai și ieșii din oraș, fără să îndrăznesc, ca un nou Lot, a mai întoarce capul ca să mă uit în urmă; și când mă văzui singur în câmp, împresurat de beznele nopții și îmbiat de liniștea ei la plâns, fără teamă de a fi auzit sau recunoscut de cineva, dădui glas durerii și-mi dezlegai limba, aruncând mii de blesteme asupra Luscindei și a lui don Fernando, ca și când prin ele m-aș fi putut tămădui de obida ce-mi apăsa inima. O numii crudă, ingrată, prefăcută, nerecunoscătoare și, mai presus de toate, lacomă de bani, căci bogăția dușmanului meu îi orbise ochii sufletului, făcând-o să mă părăsească și să-și dea inima aceluia cu care norocul se arătase mai darnic și mai puțin înșelător; și în mijlocul vârtejului acestor blesteme și

afurisenii, o dezvinovăteam, spunându-mi că era de înțeles că o copilă ca ea, crescută între pereții casei părintești, fără să dea ochi cu lumea, deprinsă de mică și învățată chiar anume de părinți să li se supună întotdeauna, putuse avea dorința de a le face pe plac, pentru că-i dădeau drept soț un cavaler de neam așa de mare, atât de bogat și atât de curtenitor, încât, de n-ar fi vrut să-l primească drept soț, oricine ar fi putut-o socoti fie lipsită cu totul de minte, fie îndrăgostită de altcineva, lucru ce s-ar fi întors foarte în paguba renumelui și a bunei păreri ce-și făcuse lumea despre dânsa. Dar numaidecât mă întorceam și ziceam că, de-ar fi spus ea totuși că eu îi eram soț, ar fi ajuns și ei să vadă că nu făcuse, alegându-mă, o alegere atât de rea încât să nu i-o ierte, fiindcă, până a nu li se fi ivit don Fernando în pețit, nici chiar ei singuri nu și-ar fi putut dori, în cazul că-și măsurau dorința cu rațiunea, alt soț mai bun pentru fiica lor decât eram eu; și-mi mai spuneam că ar fi putut foarte bine destăinui, mai curând decât să ajungă a-și da mâna cu sila altuia, faptul că mi-o dăduse mie; fiindcă m-aș fi înfățișat numaidecât și aș fi făcut tot ceea ce i s-ar fi părut ei cu cale a fi pus în joc în împrejurarea aceasta. În sfârșit, ajunsei să trag încheierea că prea puțină ei iubire, dimpreună cu puțină judecată și multă râvnă și sete a măririi o făcuseră să-și uite de cuvintele prin care mă înșelase, făcându-mă să stărui și să trăiesc în așteptarea statornică a împlinirii cinstitelor mele dorințe. Jelindu-mă astfel și frământându-mă așa cum am spus, îmi urmai drumul cât mai rămăsese până la revărsatul zorilor și nimerii, când se făcu ziuă, într-una din văile care duc în munții aceștia, pe care-i bătui alte trei zile încheiate, fără cărare nici urmă de drum, până ce ajunsei pe niște pajiști care nu mai știu în ce parte a lanțului acestuia de munți s-or fi aflând, și acolo întrebai niște păstori încotro erau cele mai pustii locuri ale munților acestora. Îmi spuseră că spre partea asta. Pornii numaidecât la drum și ajunsei aici, cu gând să-mi sfârșesc zilele în văgăuna asta, și cum pusei

picioarul prin pustietatea povârnişurilor ce vezi, de istovire şi de foame îmi căzu mort catârul, sau, mai curând, cum îmi vine mie a crede, muri ca să scape de o sarcină atât de nefolositoare cum eram eu. Rămăsei pe jos, înfrânt în lupta cu natura, mort de foame, fără să am şi fără să mă gândesc a căuta pe cineva care să mă ajute. În felul ăsta stătui nu ştiu câtă vreme, prăbuşit la pământ, de unde mă ridicai fără să mai simt foamea şi mă văzui înconjurat de nişte păstori de capre, care, nu mai încăpea îndoială, trebuie să fi fost cei ce-mi veniseră într-ajutor, pentru că îmi povestiră chipul în care mă găsiseră, dimpreună cu toate prăpăstiile şi aiurelile pe care le rosteam, dând semne limpezi că-mi pierdusem judecata; şi eu însumi mi-am dat seama de atunci că n-o am totdeauna întreagă şi trează, ci e atât de slăbită şi de închircită, încât fac mii de nebunii, rupându-mi hainele de pe mine, hăulind prin pustietăţile astea, blestemându-mi soarta şi rostind zadarnic de mii de ori numele drag al vrăjmaşei mele, fără să vreau şi să urmăresc altceva prin asta decât a-mi sfârşi zilele aşa, într-un urlat; iar când îmi vin în simţiri, sunt atât de istovit şi de frânt, încât abia-mi mai pot urni oasele. Locuinţa-mi este, cele mai adesea, scorbura unui stejar-de-plută, în stare să cuprindă hoitul acesta nevrednic. Văcarii şi păstorii de capre care cutreieră munţii aceştia, împinşi de milă, m-ajută să-mi țin zilele, punându-mi demăncarea pe potecile şi pe stâncile pe unde bănuiesc că aş putea eu trece şi aş putea-o găsi din întâmplare; şi aşa, chiar dacă îmi lipseşte atunci judecata, nevoia firească mă face să recunosc hrana şi deşteaptă în mine dorinţa de a o gusta şi voinţa de a o lua. Alteori, când mă întâlnesc cu ei şi sunt în toate minţile, îmi spun că le ies uneori şi că le-o iau cu de-a sila păstorilor ce vin cu de-ale gurii din sat către stână, cu toate că ei mi-ar da-o de bunăvoie, în felul acesta îmi duc zilele nenorocitei şi sfârşitei mele vieţi, până în ziua în care cerul se va milostivi să-i pună capăt, sau măcar să pună capăt amintirii, ca să nu-mi mai aducă mereu dinaintea

ochilor frumusețea Luscindei, trădarea ei și jignirea pricinuită de don Fernando; că dacă o vrea el să facă asta fără să-mi ia și viața, mi-aș îndruma pe o cale mai bună gândurile; iar de unde nu, nu mai e nimic altceva de făcut decât să-l rog să aibă milă de sufletul meu, pentru că nu simt în mine nici curajul și nici puterea de a-mi scoate trupul din neajutorarea în care cu dinadinsul am voit și am izbutit să-l târăsc. Aceasta este, domnilor, amara istorie a nefericirii mele. Spuneți-mi dacă, așa cum este, poate să fie povestită cu mai puțină durere decât ați văzut că-mi prilejuiește, și nu vă mai osteniți să mă convingeți și să-mi dați sfaturi de ceea ce rațiunea v-ar spune că poate fi bun pentru a mă lecu, căci are să-mi folosească tot atât cât folosește doctoria prescrisă de un medic faimos bolnavului care nu dorește s-o ia. Eu nu vreau să mă însănătoșesc de vreme ce sunt lipsit de Luscindea. Și cum ei i-a plăcut să fie mai curând a altuia atunci când era – sau trebuia să fie – a mea, îmi place și mie să fiu al nenorocirii atunci când aș fi putut să fiu al sorții celei bune. Ea a vrut, prin nestatornicia ei, să-mi facă statornică pierzania, iar eu aș dori, făcând tot ce pot pentru a mă pierde, să-i împlinesc voința, ca să fie pildă, pentru cei ce vor veni, că doar mie mi-a lipsit ceea ce tuturor nenorociților le prisosește atunci când se simt alinați prin neputința de a-și mai alina durerea, fapt care mie îmi pricinuieste și mai mult rău, și mai mare alean, căci mă bate gândul că n-are să se sfârșească decât atunci când voi muri.

Aici își sfârși Cardenio lunga lui poveste, pe cât de nefericită, pe atât de plină de dragoste; și chiar în clipa când preotul se pregătea să rostească vorbe de mângâiere, îl întrerupse o voce care le ajunsese în auz și care, în accente pline de jale, spunea ceea ce se va povesti în a patra parte a acestei istorii; căci aici o sfârși pe a treia înțeleptul și grijuliul cronicar Cide Hamete Benengeli.

Capitolul XXVIII

Care povestește despre noua și plăcuta aventură a

preotului și bărbierului în Sierra Morena

Preafericite și norocoase au fost timpurile în care s-a arătat lumii viteazul cavaler don Quijote de La Mancha, pentru că datorită hotărârii lui, care până într-atâta i-a făcut cinste, și anume; de a voi să reînvie și să redea lumii pierduta, pe atunci, și ca și moarta tagmă a cavaleriei rătăcitoare, ne bucurăm acum, în epoca noastră lipsită de prilejuri de voieșie desfătătoare, nu numai de dulceața prea adevăratei sale istorii, ci și de poveștile și episoadele ce cuprinde, și acestea, luate unul câte unul, nu sunt mai puțin plăcute, măiestrite și adevărate decât însăși istoria lui; care, urmându-și firul, tors, răsucit și pieptănat, povestește că, de îndată ce preotul începu să se pregătească a-l mângâia pe Cardenio, îl împiedică o voce ajunsă în auzul lui, care; în accente sfâșietoare, spunea cam așa:

— Ah, Dumnezeuule 1 De-ar fi să glăsesc aici locul care să-mi poată sluji de mormânt neștiut pentru greaua povară a trupului, pe care încă mi-l port prin lume, atât de împotriva voinței mele I Așa va fi dacă, singurătatea pe care mi-o făgăduiesc munții aceștia nu e. mincinoasă. Oh, nefericita de mine, cu cât mai plăcută tovărășie vor ține gândurilor mele aceste «țânci și tufișuri, care-mi vor da prilej să împărtășesc cerului nefericirea mea prin plânsete, așa., cum niciun om muritor nu dă răgaz, pentru că mu se află pe Iunie niciunul de la care să poți aștepta sfat când șovăi, alinare când te ȳjelui», sau leac atunci când. te doare 11

Toate aceste cuvinte le auzită și le prinseră din zbor preotul și cei care erau cu el, și pentru că li se păru, cum și era, că fuseseră rostite de undeva din apropiere, se ridicară să-l cautepe cel ce le spusese, și nu merseră nici douăzeci de pași, când, de după un colț de stâncă, văzură, așezat lângă trunchiul unui frasin, un băiat îmbrăcat țărănește, căruia, cum stătea cu capul în piept, din pricină că-și răcorea picioarele în pârâiașul ce curgea pe acolo,

nu-i putură vedea numaidecât și fața; și se apropiară atât de tăcuți, încât nicinu-i simți băiatul; ce nu. lua aminte la altceva decât la scăldatul picioarelor sale, care, de albe ce erau, păreau două bucăți de cleștar, nu alta, născute printre celelalte pietre din albia râulețului. Îi lăsă înmărmuriți albimea și frumusețea picioarelor, părându-li-se că nu erau făcute să calce grunji de pământ, nici să bătătorească brazdele pe lângă plug și boi, așa cum veșmântul stăpânului lor arăta că ar. face-o. Și dându-și seama că nu fuseseră simțiți de el, preotul, care mergea în frunte, le făcu semn celorlalți doi să se lipească de niște stane de piatră ce se aflau pe acolo, ascunzindu-se, și așa și făcură cu toții, uitându-se cu băgare de seamă la tot ce făcea tânărul, care purta un sumănaș cenușiu, încheiat în față, strâns tare pe corp cu o fâșie albă dépinza. Mai purta, de asemenea, niște obiele și niște ițari de dimiesură, și pe cap o căciulă brumărie). ițarii și-i suflecaseră până la jumătatea piciorului, care, - nu mai încăpea nicio îndoială, părea de alabastru. Sfârși cu spălătul frumoaselor lui picioare și dădu apoi să și le șteargă cu o basma, pe care o scoase de sub căciulă; dar vrând să și-o scoată, ridică: de-a binelea capul, și cei care stăteau să-l privească avură -, prilejul să vadă un chip de o neasemuită frumusețe, care-l făcu pe Cardenio să-i spună preotului la ureche:

— Ființa asta, cu toate că nu este Luscinda, nu e ființă omenească, ei. Înger din ceruri i: tk;

Tânărul își scoase căciula și, scuturând dimdapi, începură să i se desfacă și să ú se reáfire pe umeri niște plete pe care până și razele soarelui i le-ar fi putut pizmui. x Din asta se lămuriră ei că, cel care păreațărăn era o femeie, și încă una din cele mai frumoase și mai gingașe pe care le văzuseră vreodată până atunci ochii celor doi, ba chiar și ai lui Cardenio, de n-ar fi fost s-o fi privit și s-o fi știut el bine pe Luscinda, fiindcă mai pe urmă spuse că doar frumusețea Luscindei putea sta alături de a acesteia. Pletele lungi și bălaie nu numai că-i acopereau umerii, dar

o ascundeau sub de aproape cu totul, revărsându-i-se jur-împrejur, că de n-ar fi fost picioarele, nu i s-ar mai fi văzut nicio parte a corpului, atât de stufos și de lung păr avea. Drept pieptene, spre a și le da deoparte, îi slujiră niște mâini care, dacă picioarele scăldate în apă li se păruseră bucăți de cleștar, mâinile, în părul ei, se asemuiau cu niște fâșii de zăpadă întărită, și toate acestea sporeau și mai tare uluirea celor trei care o priveau, dimpreună cu dorința lor de a afla cine era. Pentru asta hotărâră să se arate, iar la mișcarea pe care o făcură, dând să se ridice în picioare, frumoasa față înălță fruntea și, îndepărtându-și de pe ochi cu amândouă mâinile șuvițele de păr, se uită spre partea de unde venea zgomotul; dar abia dădu cu ochii de ei, că se și ridică în picioare și, fără să mai zăbovească să se încalțe ori să-și strângă părul, înhăță cât putu mai repede o boccea ca de haine, pe care o avea lângă dânsa, și vru s-o ia la fugă, tulburată și înspăimântată; dar n-apucă să facă cinci-șase pași, că, nemaiputând îndura sub tălpile ei gingașe asprimea pietrelor, căzu la pământ. Ceea ce văzând cei trei, dădură fuga la ea, și preotul fu cel dintâi care-i vorbi:

— Opriți-vă, señora, oricine ați fi, căci cei pe care-i vedeți aici n-au alt gând decât acela de a vă sluji, și n-aveți de ce fugi cu atâta nestăpânită grabă, fiindcă nici picioarele nu vă vor îngădui-o și nici noi nu vom consimți la asta.

La toate acestea ea nu răspundea nimic, zăpăcită și încurcată.

Se apropiară așadar de dânsa, și luând-o preotul de mână, spuse mai departe:

— Ceea ce portul domniei-tale caută să ascundă ochilor noștri, señora, ne descoperă pletele domniei-tale, semne de netăgăduit că nu ușoare trebuie să fi fost pricinile care te-au silit să-ți ascunzi frumusețea sub straie atât de puțin vrednice de ea, împingându-te să cauți singurătatea unor locuri ca acestea, în care a fost un noroc

că ne-am întâlnit, dacă nu spre a-ți lecui durerile, cel puțin spre a te ajutara cu un sfat, căci nu se află pe lume rău care să te istovească până într-atâta, nici să ajungă a atinge hotarele nenorocirii, câtă vreme nu pune capăt vieții, încât, îndurându-l, să ai cuvânt a nu asculta măcar de sfaturile date cu gând bun. Așa că, señora ori señor, ce vei fi voind dumneata să fii, alungă frica ce ți-a pricinuit ivirea noastră și povestește-ne ce soartă, rea sau bună, te-a adus aici, pentru că în noi toți laolaltă și-n fiecare în parte nu vei găsi decât ajutor și compătimire pentru nefericirile domniei-tale!

În vreme ce preotul rostea cuvinte de acestea, tânăra străvestită rămăsese ca împietrită de un farmec, uitându-se la toți fără să miște buzele, nici să scoată vreo vorbă, chiar ca un flăcău de la țară care dă deodată cu ochii de lucruri rare și nemaivăzute în viața lui. Dar cum preotul se apucă să-i mai înșire și altele, îndemnând-o la același lucru, ea rupse tăcerea și, scoțând un oftat din rărunchi, spuse:

— De vreme ce pustietatea munților acestora n-a folosit ca să mă ascundă, iar pletele mele, desfăcute, nu mai îngăduie limbii să rostească neadevăruri, ar fi zadarnic să mă mai prefac și acuma și să spun lucruri pe care, de-ar fi să mi le ia cineva drept bune, ar face-o mai mult din curtenie decât din vreo altă pricină. O dată hotărât lucrul acesta, vă spun, domnilor, că vă sunt recunoscătoare de ceea ce v-ați oferit să faceți pentru mine, lucru ce mă leagă să vă mulțumesc pentru totul, răspunzându-vă la tot ce m-ați întrebat, cu toate că teamă mi-e să nu vă necăjească ceea ce am de gând să vă spun cu privire la nenorocirile mele, stârnindu-vă tot atâta milă câtă mâhnire, pentru că nu veți putea găsi leac spre a mi le alina, nici sfat spre a mă face să le rabd. Totuși, pentru ca să nu vă îndoiiți de cinstea mea, gândind cine știe ce, de vreme ce ați văzut că sunt femeie, ba încă tânără, și m-ați găsit singură și în port de bărbat, lucruri care toate la un loc și unul câte unul ar

putea subrezi încrederea oricui în cinstea mea, am de gând să vă spun ceea ce mi-ar plăcea mai curând să trec sub tăcere dacă aş putea.

Toate acestea le spuse fără să răsuflă, de la un capăt la altul, cea care părea o femeie atât de frumoasă, cu un glas atât de dulce şi cu o vorbire atât de aleasă şi de curgătoare, încât de înţelepciunea ei nu se minunară mai puţin decât îi minunase frumuseţea. Şi asigurând-o ei din nou că le e voia s-o slujească, după ce adăugară noi rugăminţi ca să împlinească ceea ce le făgăduise, ea nu se mai lăsă mult rugată şi, încălţându-se şi strângându-şi părul cu toată cuviinţa, se așază pe o piatră, şi de îndată ce şezură şi cei trei roată împrejurii, înghiţindu-şi cu greu plânsul care-i aducea lacrimi în ochi, începu cu voce domoală şi limpede să-şi povestească viaţa, aşa cum urmează:

— În Andaluzia asta unde suntem acum este un oraş de la care-şi ia numele un duce, nume al unuia dintre cei ce se numesc granzi de Spania 1. Ducele acesta are doi feciori: cel mai mare „moştenitor al stării tatălui său, pe cât se pare, şi al bunelor lui moravuri, iar cel mic, moştenitorul nu ştiu căror altor obiceiuri, dacă nu al celor trădătoare în care s-a ilustrat Vellido, şi al caracterului viclean al lui Galalón 2. Acestui senior îi sunt vasali părinţii mei, de neam umil» dar aşa de bogaţi, încât, dacă bunurile cu care i-a înzestrat natura ar fi deopotrivă cu cele ce alcătuiesc averea lor, nici ei n-ar mai avea ce-şi dori altceva, şi nici eu nu m-aş putea tem, e să mă mai văd vreodată azvârlită. deznădejdie în care mă aflu, pentru că nefericirea mea s-ar putea să-şi aibă obârşia în

1 Rodríguez Marín a stabilit autenticitatea absolută a episodului acestuia, petrecut prin anii 1581 - 1582, dând şi numele reale ale personajelor: Cardenio este un anume Cárdenas din Córdoba, Fernando este don Pedro Girón, fiul al doilea al primului duce de Osuna, Dorotea, o oarecare María de Torres. Numai că, în realitate, Pedro nu s-a

căsătorit cu María de Torres, ci a murit celibatar, în 1583, la Napoli, unde tatăl său fusese numit vicexege. Cervantes, care a început să străbată Andaluzia în lung și în lat în 1587, trebuie să fi auzit această istorie cu prilejul peregrinărilor sale.

— Bellido și Canelón din epopeea lui Aflosto, *Orlando furioso*, citați și mai sus.

faptul că n-au avut norocul să se nască nobili; adevărat este că nu-s nici ei chiar așa din prostime, încât să aibă de ce se rușina cu starea lor, dar nici nues atât de sus-puși încât să-mi iasă mie din cap ce mi-a intrat, anume că din obârșia lor umilă mi se trage nenorocul. Ce mai vorbă lungă, sunt plugari, oameni de rând, fără amestecul nici unei rase cu nume rău sunător, și, cum se spune pe la noi, creștini neaoși, de viță veche muntenească get-beget; dar atât de bogați, că avutul și viața pe care o duc le va putea aduce, treptat-treptat, titlul de hidalgo, ba chiar de cavaleri. Cu toate acestea, cea mai mare a lor avere și cel mai înalt titlu de noblețe la care țineau era că aveau o față ca mine; așa că, pentru că n-au alta, nici pe altcineva care să-i moștenească, ca și pentru că, părinți fiind, țineau la mine, eu creșteam ca una din cele mai răsfățate fiice dintre câte au fost vreodată răsfățate de părinți. Eram oglinda în care se priveau, toiagul bătrâneților lor și ținta către care năzuiau toate dorințele vieții lor, măsurate cu voia cerurilor, din poruncile cărora, fiind oameni atât de cu frica lui Dumnezeu, părinții mei n-ar fi ieșit nici în ruptul capului. Și într-același chip în care le eram eu stăpână a inimilor, eram și stăpâna avutului lor; prin mine erau tocmiți și dați afară slujitorii; socoteala și câștigul grânelor semănate și secerate trecea prin mâna mea; oloinițele – teascurile de untdelemn – zăcătorile de vin, multele turme de vite mari și mici, stupii de albine din prisacă, în sfârșit, tot ceea ce un țăran atât de bogat ca tatăl meu ar putea avea și are era pe mâna mea, eu fiind și stăpâna, și logofătul „și asta cu atâta zel din partea mea și cu atâta

dragă inimă din partea lor, cum nici n-aș fi în stare să vă spun. Răgazurile zilei, ce-mi mai rămânea din ea după-ce dădeam porunci vechililor, argaților și muncitorilor cu ziua, mi le petreceam în lucruri tot atât de îngăduite, pe cât de trebuincioase fețelor mari, cum sunt lucrul de mână cu acul și ghergheful, sau roata de tors. Și dacă vreodată lasam treburile acestea ca să-mi mai desfățși mintea, alegeam desfătarea cititului: vreunei cărți evlavioase, său. pe a cântatului la harpă, pentru că știam „și nu din auzite, că mare har are muzica atunci când e vorba de a odihni sufletele obosite și de a alina chinurile cugetului. Asta-mi era, cum spun, viața pe care o duceam în casa părinților mei, viață pe care dacă am povestit-o cu atâta amănunțime n-a fost ca să mă fălesc, nici ca să scot cuiva ochii cu bogăția mea, ci ca să vă puteți da seama cât de puțină mi-a fost vina prăbușirii din starea fericită în care mă aflam în nefericirea unde zac astăzi. Adevărul este că îmi petreceam viața într-atâtea îndeletniciri și atât de ferită de ochii lumii, încât parcă aș fi fost închisă într-o mănăstire, fără să fiu văzută, pe cât știam, de alții decât de-ai slujitorilor casei, căci în zilele când mă duceam la liturghie plecam cu noaptea în cap, atât de păzită de mama și de slujnice și cu atâtea văluri pe față, încât de-abia dacă puteam vedea cu ochii mai mult pământ decât era nevoie ca să știu unde-mi calcă piciorul; și, cu toate acestea, ochii dragostei sau cei ai trândăviei mai bine zis, pe care nu-i întrece nici văzul linxului, pătrunseseră până la mine, minăți de râvna de a-mi fi pe plac a lui don Fernando, căci acesta este numele feciorului celui mai mic al ducelui de care v-am vorbit.

Nu apucă să rostească bine numele lui don Fernando cea care povestea, că lui Cardenio i se și schimbă culoarea feței și-l trecură toate nădușelile, dând semne de atât de mare tulburare, încât preotul și bărbierul, uitându-se la dânsul, începură să se teamă că-i veniseră iarăși nebunelile de care auziseră spunându-se că-l năpădesc din

vreme în vreme. Dar Cardenio nu făcu altceva decât să rămână împietrit, îmbrobonat tot de sudoare și să se uite țintă la țărăncuță, căutând să priceapă cine era ea; iar aceasta, fără să ia în seamă ce se petrece cu Cardenio, își urma povestea spunând:

— Și n-apucase să mă vadă bine, că și rămase (așa cum a mărturisit-o el însuși mai târziu) mai îndrăgostit decât se poate închipui, ceea ce-mi și dădu să înțeleg prin fel de fel de semne. Dar pentru a ajunge mai curând la sfârșitul poveștii fără de sfârșit a nenorocirilor mele, voi trece sub tăcere zelul lui don Fernando de a-mi face cunoscute dorințele sale: mitui toată servitorimea casei; împărți favoruri și trimise și plocoane părinților mei; ziua, pe ulița unde locuiam, toți o duceau numai într-o sărbătoare, iar nopțile nu mai dormea nimeni de atâtea serenade; nesfârșit era valul de bilețele care îmi ajungeau în mâini, fără să știu cum, pline de cuvinte dragăstoase și de făgăduiala de a mă sluji, că n-aveau atâtea litere câte jurăminte și făgăduințe cuprindeau. Toate acestea nu numai că nu mă împlânzeau, dar chiar îmi împietreau sufletul, de parcă mi-ar fi fost el vrăjmaș de moarte și ar fi făcut tocmai în scop contrariu tot ce-l vedeam făcând spre a mă supune voinței lui; și asta nu pentru că eu n-aș fi văzut cu ochi buni curtea pe care mi-o făcea don Fernando, și nici pentru că aș fi socotit dragostea cu care mă copleșea ca o jignire pentru mine, căci parcă tot îmi da un fel de tainică mulțumire să mă văd atât de iubită și de prețuită de un cavaler de viță așa de înaltă, și nu mă supăra cum mă urca în slăvi în scrisorile lui; fiindcă, în privința asta, pare-mi-se, oricât de urâte am fi, nouă, femeilor, ne face totdeauna plăcere să ne auzim numite frumuseți. Dar la toate astea se împotriveau cinstea mea și sfaturile pe care părinții nu conteneau să mi le dea, pentru că știau și ei dorințele foarte fățișe ale lui don Fernando, de vreme ce el nu se sinchisea dacă avea să i le afle toată lumea. Îmi spuneau părinții mei că numai în seama virtuții

și cumințeniei mele își lăsau onoarea și numele lor bun, atrăgându-mi luarea aminte asupra nepotrivirii de stări dintre mine și don Fernando, fiindcă de aici se putea trage încheierea că gândurile cu care-mi dădea târcoale (oricât ar fi spus el altceva) ținteau mai mult spre împlinirea poftelor lui decât spre folosul meu; și-mi mai spuneau că, de-aș vrea să pun în vreun fel piedici nedreptei lui râvne, ca să se dezbrace de a mai căuta să și-o împlinească, ei cu dragă inimă s-ar învoi să mă mărite cu cine mi-ar plăcea mie mai mult, fie dintre cei mai răsăriți flăcăi din satul nostru, fie cu unul de prin împrejurimi, căci bogăția lor și numele meu bun îmi dădeau dreptul să nădăjduiesc orice. Bizuindu-mă pe făgăduințele lor temeinice și văzând cită dreptate aveau în tot ce-mi spuneau, tăria hotărârii de a-mi apăra fecioria sporea, dimpreună cu dorința de a nu mă da bătută și de a nu-i spune vreodată lui don Fernando un singur cuvânt care să-i dea, chiar pe departe, a înțelege că poate nădăjdi să-și facă placul cu mine. Cumințenia asta a mea, pe care el trebuie s-o fi luat drept dispreț față de dânsul, a fost de bună seamă pricina că i s-au aprins și mai tare poftele de plăcere, căci acesta este numele pe care țin să-l dau imboldului ce-l mina spre mine, care, de-ar fi fost îndemn cinstit, cum ar fi trebuit să fie, n-ați fi ajuns domniile-voastre să o aflați acum, căci mi-ar fi lipsit prilejul de a vi-o spune. În cele din urmă, don Fernando află că pe părinții mei îi bătea gândul să mă rostuiască, ca să-i ia lui orice nădejde de a mă mai avea vreodată, sau, măcar, ca să mai am pe cineva care să mă păzească, și vestea sau bănuiala asta i-a dat lui ghes să facă ceea ce aveți să auziți acum; și anume, într-o noapte, pe când eu eram la mine în odaie, întovărășită doar de o fată care mă slujea, și cu ușile bine zăvorâte, de teamă ca nu cumva să-mi pun cinstea în primejdie din lipsă de prevedere, dintr-odată, fără să pricep nici să-mi închipui cum, printre atâtea piedici și măsuri luate cu grijă și-n singurătatea și tăcerea sihăstriei mele, mă pomenii cu el dinainte-mi; iar vederea lui mă

tulbură într-asa măsură, că o luă pe-a ochilor mei și-mi pieri graiul. Așa că nu mai fui în stare să strig și nici nu cred că el m-ar fi lăsat să scot vreun țipăt, pentru că, niciuna, nici două, se lipi de mine și, luându-mă în brațe (fiindcă eu, așa cum spuneam, nu mai aveam puteri să mă apăr de tulburată ce eram), începu să-mi spună asemenea cuvinte, că nici acum nu-mi dau seama cum de se poate minciuna să aibă atâta putere, încât să știe a le ticlui așa de iscusit, ca să pară adevărul adevărat. Trădătorul își întărea cu lacrimi cuvintele și cu suspine planurile. Eu, sărăcuța de mine, care n-aveam cum și pregătită pentru asemenea întâmplări, de vreme ce trăisem numai între ai mei, începui să-mi dau seama că iau, nu știu cum, drept adevărate toate minciunile astea, dar nu până într-atâta încât să mă înduplece la altceva mai puțin cinstit decât la milă pentru lacrimile și suspinele lui; și așa, de îndată ce-mi trecu spaima dintâi și-mi mai venii întrucâtva în simțiri, prinsei inimă mai mult decât mi-aș fi închipuit că pot prinde și-i spusei: «Dacă așa cum mă aflu, seșnor, în brațele tale, m-aș afla între labele unui leu sălbatic, de care să știu că m-aș putea scăpa doar făcând sau spunând vreun lucru care să se întoarcă într-u paguba cinstei mele, la fel de puțin l-aș face sau l-aș spune pe cât de greu cu puțință este să înceteze a mai fi fost ceea ce ține de tărâmul lucrurilor întâmplate. Așa că dacă tu-mi ții trupul încercuit cu brațele, eu sufletul mi-l țin legat strâns cu gândurile mele bune, care sunt cu totul altfel decât ale tale, cum ai să poți vedea dacă vrei cumva să ți le duci la capăt cu de-a sila. Sunt vasala ta, dar nu ți-s sclavă, iar noblețea sângelui tău n-are și nici nu trebuie să aibă puterea de a necinsti și călca în picioare umila mea obârșie, și află că eu, fată de la țară și plugăriță, socot că prețuiesc tot atât cât tine, ce-mi ești stăpân, și mai ești și cavaler. Cu mine n-o vei putea scoate la capăt făcându-mi silnicie, după cum nu mă înduplecă bogățiile tale și nici pot să mă înșele vorbele ce-mi spui, ori să mă înduioșeze lacrimile și suspinele. De-aș

vedea vreuna din toate câte le-am înșirat în ființa celui pe care părinții mi l-ar da de soț, voința mea ar fi una cu a lui, și din cuvânt nu i-aș mai ieși; așa că de-ar fi să nu-mi știrbesc întru nimic cinstea, ți-aș dăruia de bunăvoie, cu toate că n-aș face-o cu plăcere, stăpâne, ceea ce cauți tu să-mi iei acum prin silnicie. Toate acestea ți le-am spus fiindcă nici prin gând să-i treacă a dobândi ceva de la mine cuiva care n-ar fi să-mi fie soț legiuit.» «Dacă doar de-atâta-ți este, preafrumoasă Dorotea (că acesta este numele nefericitei care vă vorbește), zise cavalerul lipsit de cuvânt, îți dau pe loc mâna mea și îți jur să fiu al tău, luând drept martori cerurile, cărora nimic nu le este ascuns, și icoana Sfintei Fecioare din fața noastră.» Auzind Cardenio că numele ei era Dorotea, tresări din nou ca scuturat de friguri și se întări în părerea lui dintru început, dar nevrând să întrerupă povestirea, ca să poată vedea cum se va sfârși ceea ce el parcă prevedea, nu spuse decât: – Vra să zică, Dorotea îți este numele, señoara? Am mai auzit eu de una cu același nume și care parcă ți «e geamănă de nenorocire. Spune mai departe, că vine timpul să-ți povestesc și eu lucruri care să te înfricoșeze tot pe atâta cât să-ți sfâșie inima.

Cu luare-aminte ascultă Dorotea vorbele lui Cardenio, pe care-l văzu în așa de ciudate și umile veșminte, și-l rugă, dacă știa cu adevărat ceva despre povestea ei, să i-o spună pe loc; fiindcă, de-i mai lăsase soarta ei tristă ceva întreg, era curajul de-a îndura orice năpastă i-ar mai fi căzut pe cap, fiind sigură că, pe cât i se părea, niciuna n-ar mai fi avut cum spori, măcar cu o fărâamă, nenorocirea ei de-atunci.

— De-ar fi să fie adevărat ceea ce-mi închipui, n-aș mai pierde vremea, stăpână, răspunse Cardenio, și ți-aș spune-o numaidecât; dar cum până acum nu mi se pare c-a trecut prilejul, pentru domnia-ta n-are încă rost s-o afli.

— Fie și așa, răspunse Dorotea. Și aflați mai departe că, luând don Fernando o icoană care se afla în încăpere, o

făcu martoră a căsătoriei noastre. Cu vorbe care loveau chiar la țintă și cu jurăminte cutremurătoare îmi dădu cuvântul că-mi va fi soț, cu toate că, până să nu apuce el a mi le spune, eu îi atrăsesem luarea-aminte să bage bine de seamă ceea ce făcea și să țină socoteală de cită inimă rea avea să-i facă tatălui său faptul c-avea să-l vadă căsătorit cu o țărancă dintre vasalele lui; și-l mai sfătuii să nu-l orbească frumusețea mea, atâta câtă era, căci nu era îndeajuns spre a-și putea afla într-însa dezvinovățire pentru atare rătăcirii; iar de voia să-mi facă un bine, în numele dragostei pe care spunea că mi-o poartă, să mă lase cu soarta mea, pe potrivea rangului meu umil, fiindcă niciodată căsnicii atât de nepotrivite n-aduc bucurie trainică, și nu ține până la capăt plăcerea cu care încep. Toate aceste vorbe pe care vi le-am spus acum i le spusei, dimpreună cu altele multe de care nu-mi mai aduc aminte, dar n-au slujit la nimic și nici nu l-au împiedicat să-și ducă planul la capăt, întocmai așa cum cel ce n-are de gând să plătească niciodată nu se uită la cusururile mărffii și pierde din vedere să se mai tocmească. În vremea asta eu vorbeam cu mine însămi, spunându-mi, pe scurt, cam ceea ce urmează: «La urma urmei, n-aș fi eu cea dintâi femeie care să se fi înălțat, pe calea măritişului, de la o stare umilă la una înaltă, și nici n-o fi fiind don Fernando cel dintâi om pe care frumusețea, sau mai curând dragostea oarbă (că asta trebuie să fi fost) să-l facă să-și ia o nevastă nepotrivită cu rangul lui înalt! Că doar n-o să schimb eu lumea și obiceiurile lumii, așa că mai bine aş pune mina pe norocul și cinstea pe care mi-o aduce soarta, chiar de-ar fi să nu țină dragostea lui mai mult decât până și-o împlini dorința, căci pe urmă în fața lui Dumnezeu îi voi fi soție. Iar de-aș vrea să mă descotorosesc acum de el, acoperindu-l de dispreț, îl văd în stare să se folosească de putere, uitând ce se cuvine și ce nu, așa că aş ieși de aici și cu necinstea, și fără de nicio dezvinovățire pentru vina pe care mi-ar putea-o găsi cel ce n-ar ști cât de fără vină am

ajuns a fi vinovată; căci prin ce vorbe mi-aș putea încredința eu părinții și pe ceilalți că mi-a intrat în iatac cavalerul acesta fără voia mea?»... Toate aceste întrebări și răspunsuri le sucii și le răsucii într-o clipă în minte, nemaipunând la socoteală că începură să-mi dea asalt (și să mă împingă la ceea ce, fără să-mi treacă măcar prin minte, a însemnat pierzania mea) jurămintele lui don Fernando, martorii pe care și-i lua, lacrimile care-i șiroiau și, în sfârșit, farmecul și frumusețea lui, care, întovărășite de atâtea dovezi de dragoste adevărată, ar fi putut înfrânge oricare altă inimă, cât de cuminte și de reținută, cum era și a mea. Îmi chemai slujitoarea, ca să țină tovărășie pe pământ martorilor din cer; iar don Fernando își luă de la capăt jurămintele, întărindu-și-le din nou, și mai adăugând sfinților pe care și-i luase drept martori la început, alții noi; ba mai aruncă asupra lui și mii de afurisenii, care să-i cadă de-atunci încolo pe cap, de cumva n-avea să îndeplinească ceea ce făgăduia, apoi prinse a-și umezi din nou ochii și a-și spori oftaturile, strângându-mă și mai tare în brațele sale, care nu mă slăbiseră o clipă din strânsoare, și prin toate astea, ca și prin plecarea din iatac a fetei, eu încetai de a mai fi ca ea, iar el începu să fie trădător și sperjur. Ziua care urmă nefericirii mele era pe drum, dar nu venea la fel de grabnic după cum cred eu că dorea don Fernando; pentru ca, de îndată ce s-a împlinit ceea ce-ți cere pofta, toată plăcerea pe care o mai poți aștepta este să te depărtezi de locul unde ți-ai ostoit-o. Spun asta pentru că don Fernando se arată grăbit să plece de la mine și, prin iscusința slujitoarei mele, căci chiar ea era cea care-l adusese acolo, până a nu se lumina bine de ziuă, se și văzu scos în uliță. Și când fu să-și ia rămas bun de la mine, îmi spuse (e drept că nu cu tot atâta râvnă și tărie ca atunci când venise) să fiu sigură de credința ce-mi purta, ca și de tăria și adevărul jurămintelor sale; iar pentru a-și întări și mai vârtos cuvintele, își scoase din deget un inel bogat și mi-l trecu mie pe deget. Până în cele

din urmă el plecă, și eu rămăsei, nu știu dacă veselă sau tristă; tot ce pot spune este că am rămas pe gânduri, tulburată și aproape străină mie însămi după noutatea celor întâmplate, și n-am mai avut inima, ori am uitat, să-mi cert slujnica pentru trădarea săvârșită atunci când îl închisese pe don Fernando în iatac, căci încă nu-mi dam bine seama dacă ceea ce mi se întâmplase era spre binele sau spre răul meu. Îi spuseseam la plecare lui don Fernando că tot prin mijlocirea fetei aceleia mai putea veni să mă vadă și în alte nopți, de vreme ce eram acum a lui, până ce faptul avea să fie crăinicit obștii, când o va crede el de cuviință. Dar el nu veni nicio noapte mai mult decât următoarea, și nici eu nu-l mai putui vedea, nici pe stradă, nici la biserică, mai bine de o lună; fiindcă zadarnic mă ostении să-l rog, cu toate că aflai că nu plecase din oraș și că-și petrecea mai toate zilele la vânătoare, lucru care-l desfătase întotdeauna peste măsură. Zilele și ceasurile acelea știu că pentru mine au fost cum nu se poate mai neprielnice și mai prevestitoare de rele, și mai știu că începui, de-a lungul lor, să intru la bănuieli și să pun la îndoială credința lui don Fernando; la fel de bine știu câte i-au auzit atunci slujniciei mele urechile, și câte vorbe grele i-am spus, certând-o de cutezanța ei, așa cum n-o făcusem înainte; mai știu că am fost silită să-mi înghit lacrimile și să nu mă arăt cu fața răvășită, ca să nu dau prilej să mă întrebe părinții ce lucru mă nemulțumea și să mă silească a umbla cu minciuni. Dar toate astea avură un capăt, venind și clipa când dădui deoparte cuminenția și vorbele cuviincioase luară sfârșit, clipa când dădui de marginea răbdării și gândurile mele ascunse ieșiră la iveală. Asta se întâmplă atunci când, numai la câteva zile după aceea, se lăți prin sat zvonul că, într-un oraș din apropiere, don Fernando se însurase cu o fată peste măsură de frumoasă și din părinți de neam mare, cu toate că nu atât de bogată încât să se poată aștepta, doar datorită zestrei, la o căsătorie așa de nobilă. Ziceau că se numea Luscinda și

povesteau o grămadă de lucruri petrecute cu prilejul căsătoriei, de mai mare mirarea.

Când auzi Cardenio numele Luscindei, nu făcu altceva decât să strângă din umeri, mușcându-și buzele și încruntând sprâncenele, apoi dădu drumul numaidecât izvorului de lacrimi al ochilor; dar nu fu motiv acesta să-și lase Dorotea povestea neisprăvită, așa că zise:

— Îmi ajunse la urechi vestea aceasta jalnică, și în loc să-mi înghețe inima auzind-o, atâta furie și turbare mi-o aprinseră, încât nu lipsi mult ca să ies pe străzi, unde să strig în gura mare și să dau pe față trădarea și ticăloșia pe care o suferisem. Dar în cele din urmă mi se mai domoli furia, la gândul că-mi voi pune la cale chiar în noaptea aceea fuga, ceea ce și făcui; m-am îmbrăcat în veșmintele acestea, date de unul din cei care în casele de țărani se numesc argați, și acesta era unul din slujitorii părintelui meu, căruia îi dădui pe față năpasta ce-mi căzuse pe cap și-l rugai să mă întovărășească până în orașul unde auzisem că mi se afla dușmanul. Iar el, după ce căută mai întâi să mă dojenească pentru încăpățânarea mea și să mă abată de la hotărârea ce luasem, văzând că nu mă dau bătută nici în ruptul capului, se arătă gata să mă întovărășească, după cum zicea el, și până la capătul lumii. Legai pe dată într-o fâșie de pânză o rochie, câteva giuvaeruri și ceva bani, pentru toată întâmplarea, și, fără să mai dau de știre slujnicei care mă trădase, plecai de acasă în tăcerea nopții, dimpreună cu argatul și cu gândurile mele multe, luând drumul orașului pe jos, ca purtată în zbor de dorința de-a mă vedea odată ajunsă acolo, dacă nu pentru a împiedica ceea ce socoteam că se și săvârșise, cel puțin ca să-i cer lui don Fernando să-mi spună cu ce inimă o făcuse. În două zile și jumătate ajunsei unde doream, și intrând în oraș, întrebai încotro vine casa părinților Luscindei, iar cel dintâi om căruia îi făcui întrebare îmi răspunse mai multe decât mi-ar fi fost cheful să aflu. Îmi spuse și unde era casă, și tot ce se petrecuse

cu prilejul măritişului fetei, lucruri atât de cunoscute în oraş, încât se strângeau oamenii roată ca să-şi spună unul altuia ce mai aflaseră. Îmi spuse că în noaptea când don Fernando se însurase cu Luscinda, de îndată ce ea îşi dăduse consimţământul să-i fie soţie, căzuse într-un lung leşin, şi că atunci când mirele se apropiase ca să-i dezbumbe rochia la piept ca să poată respira mai bine, îi găsisese în sân o hârtie, scrisă chiar de mâna Luscindei, în care declara că nu putea fi soţia lui don Fernando pentru că era soţia unui anume Cardenio, care, pe câte îmi spunea omul, era un cavaler de foarte bun neam, din acel oraş; iar dacă-şi dăduse ea consimţământul la nunta cu don Fernando, o făcuse doar ca să nu se arate nesupusă faţă de părinţi. Într-un cuvânt, asemenea lucruri îmi spuse că erau cuprinse în scrisoare, încât din ele puteai trage încheierea cum că Luscinda îşi făcuse planul să se omoare de îndată ce se va fi văzut căsătorită şi-şi dădea în scris îndreptăţirile pentru faptul că-şi lua viaţa, lucru pe care, zice-se, îl întări un pumnal găsit nu ştiu în ce parte a veşmintelor sale. Văzând don Fernando toate acestea şi părându-i-se că Luscinda îşi bătuse joc de el, dispreţuindu-l şi târându-i numele în noroi, nu mai aşteptă să-şi vină în simţiri din leşin şi, sărind la ea chiar cu pumnalul găsit asupra-i, vru s-o străpungă, şi ar fi făcut-o de nu l-ar fi împiedicat părinţii ei şi cei ce se aflau de faţă. Ba mai mult încă: spuse că don Fernando plecase numaidecât şi că

Luscinda nu-şi revenise din leşin până a doua zi, când le povestise părinţilor ei cum ajunsese să fie soaţa adevărată a acelui Cardenio de care am pomenit. Aflai şi mai mult: că acest Cardenio, după câte se spunea, fusese de faţă la nuntă şi că, văzând-o căsătorită, ceea ce el n-ar fi crezut niciodată, plecase din oraş deznădăjduit, după ce lăsase o scrisoare unde arăta jignirea pe care i-o adusese Luscinda şi chipul în care îşi lua lumea în cap, plecând acolo unde să nu mai aibă de-a face cu oamenii. Toate acestea erau îndeobşte ştiute şi răsştiute de tot oraşul, şi

toată lumea nu vorbea decât despre ele, ba chiar se întetiră bârfelile când se află că și Luscinda părăsise casa părinților ei, și chiar cetatea, căci fata n-o putură găsi cât e orașul de mare, ceea ce îi scosese din minți pe părinții care nu știau ce să mai facă să și-o găsească. Tot ce aflasem îmi mai dădu oarecare speranță și mă crezui norocită dacă, negăsindu-l pe don Fernando, cel puțin nu-l aflasem însurat, părându-mi-se din pricina asta că încă nu mi se zăvorâse cu totul poarta îndreptării sorții mele și pricepând de aici că s-ar putea întâmpla să fi împiedicat dinadins cerul această a doua căsătorie, ca să-l aducă pe el în starea de a-și da seama ceea ce datora celei dintâi, amintindu-și că era creștin și că avea mai multe datorii față de sufletul său decât față de tot ce pot spune și crede oamenii. Lucrurile acestea le tot suceam și le răsuceam în închipuire, și încercam să mă mingii singură, fără a izbuti să-mi aflu mângâiere, dându-mi nădejdi peste măsură de îndrăznețe, ca să-mi pot duce mai departe viața pe care am ajuns acum s-o urăsc. Aflându-mă, deci, acolo, în oraș, fără să știu Ce să mă fac, fiindcă nu-l găseam pe don Fernando, îmi ajunseră la urechi strigările unui crainic, care făgăduiau câștiguri nemaivăzute cui ar fi fost să mă găsească, dând și semnele vârstei și hainelor pe care le purtam, căci auzii că se spunea c-aș fi plecat din casa părinților mei, răpită de argatul care mă întovărășise, lucru care mă lovi în adâncul sufletului, văzând eu cât de mult scăzuse încrederea oamenilor în mine, fiindcă nu le ajungea să mi-o fi pierdut fugind de acasă, ci mai trebuiau să și adauge cu cine fugisem, și anume cu un om din prostime, cu totul nevrednic să mă gândesc la el. Nici nu auzii bine ce striga crainicul, că și plecai din oraș, cu tot cu servitorul, care și începuse a da semne că se clatină în credința pe care îmi făgăduise să mi-o păstreze; și în noaptea aceea intrarăm în desișul pădurii, de frică să nu fim găsiți. Dar, cum zice o vorbă, un rău atrage pe altul și sfârșitul unei nenorociri este de obicei începutul alteia și

mai mari; și așa mi s-a întâmplat și mie, pentru că sluga mea de încredere, până atuncea băiat bun și de nădejde, de îndată ce mă văzu singură în pustietatea asta, dându-i ghes mai curând ticăloșia lui decât frumusețea mea, își puse în gând să se folosească de prilejul pe care, după părerea lui, i-l ofereau sihlele acestea, și fără pic de rușine, nici de respect pentru mine, având cu atât mai puțină frică de Dumnezeu, îmi făcu propuneri de dragoste, și văzând că eu îi răspundeam doar prin cuvinte de meritată ocară la nerușinarea vorbelor ce-mi spunea, lăsă deoparte rugămințile cu care încercase mai întâi să mă înduplece și încercă să mă ia cu de-a sila. Dar cerurile, unde se află dreptatea, și care prea arareori, dacă nu chiar niciodată, uită să privească cu bunăvoință spre cei cu cugetul curat, fură prielnice gândurilor mele bune în așa chip, încât, cu prea slabele mele puteri și fără prea mare caznă, dădui cu el de-a azvârlita pe un povârniș, unde-l lăsai, nu mai știu dacă mort sau viu; și pe loc, cu mai multă sprinteneală decât mi-o îngăduiau spaima și oboseala, mă afundai în inima munților, fără alt gând sau alt plan decât acela de-a mă ascunde acolo, fugind de tata și de cei care, puși de dânsul, mă căutau. Sunt nu știu câte luni de când am luat calea codrului cu dorința aceasta, găsind un baci care m-a tocmnit să-i fiu slugă, într-un loc ce se află în măruntaiele munților acestora; și lui i-am slujit de argat tot timpul acesta, căutând să stau mereu în câmp, sub cerul liber, ca să-mi pot acoperi cosițele, care acum, când nici nu-mi dădea măcar prin gând, m-au dat de gol. Dar toată iscusința și tot zelul meu s-au dovedit a nu fi, și n-au fost într-adevăr, de niciun folos, căci stăpânul meu ajunsese să-și dea seama că nu eram bărbat și-i încolțiră și lui aceleași gânduri murdare ca și argatului de care scăpasem; și cum nu întotdeauna soarta, odată cu necazurile, îți aduce la îndemână și leacul lor, nu aflai prin partea locului povârniș, nici prăpastie unde să-mi trimit stăpânul ca să-și mai uite focul, cum găsisem pentru slugă, așa că socotii

mai cu cale să-l părăsesc și să m-ascund din nou prin văgăunile acestea decât să-mi măsoar cu el puterile trupului, ori pe ale minții, încercând să-l potolesc cu vorbă bună. Și cum spuneam, mă hotărâi să-mi caut din nou ascunziș și loc unde, nestânjenită de nimeni, să pot ruga cu lacrimi și suspine cerurile să se milostivească de nenorocirea mea și să mă ajute, dându-mi puteri să ies din ea, ori să-mi pun capăt zilelor prin pustietățile acestea, fără să-i mai rămână nici numele nefericitei care atât de fără vină a dat atâta cuvânt să se vorbească despre ea și să se șușotească bârfeli peste bârfeli în satul ei și prin ținuturile din împrejurimi.

Capitolul XXIX

Care povestește despre hazliul tertip ce-l găsiră, dimpreună cu rânduiala cuvenită, pentru a-l scoate pe îndrăgostitul nostru cavalier din aspra pocăință cu care îi plăcuse să se canonească

— Asta este, domnilor, povestea adevărată a tragediei mele! Judecați și vedeți acum și dumneavoastră dacă suspinele pe care le-ați auzit, cuvintele pe care le-ați ascultat și lacrimile ce-mi țâșneau din ochi n-aveau destule pricini să izbucnească încă și mai din belșug. Și văzând despre ce soi de nenorocire e vorba, vă veți da seama că nu poate ajuta la nimic să căutați a mă mângâia, căci e cu neputință de lecuit. Tot ce vă rog este (lucru pe care ușor puteți, și trebuie să-l faceți) să mă sfătuiți unde să-mi duc viața fără să mi-o sfârșească spaima și groaza ce mă cuprinde la gândul că m-ar putea găsi cei ce mă caută; fiindcă oricât aș ști că marea dragoste pe care mi-o poartă părinții e cheazășia bunei primiri ce mi-ar face, atâta rușine mă cuprinde numai la gândul de-a mă arăta dinaintea ochilor părintești altfel decât gândeau ei, că mai la îndemână îmi este să mă surghiunesc pentru totdeauna și să le pier din ochi decât să-i privesc în față, știind că ei văd pe chipul meu lipsa cinstei pe care trebuie să fi socotit că le făgăduisem să mi-o păstrez.

Tăcu după ce spuse asta, și obrazul i se îmbujoră, arătând limpede durerea și rușinea din sufletul ei. Cei ce-o ascultaseră simțiră, într-ale lor, tot atâta compătimire cită mirare de nefericirea ei; și cu toate că mare dorință ar fi avut preotul să caute a o mângâia dându-i sfaturi, i-o luă înainte Cardenio, care zise:

— Într-un cuvânt, señora, nu vei fi fiind cumva domnia-ta frumoasa Dorotea, fiica, singură la părinți, a lui Clenardo, bogătașul?

Rămase uluită Dorotea când auzi pomenit numele tatălui ei și când văzu ce om de nimica părea cel care-l rostise, pentru că s-a spus mai sus în ce hal era îmbrăcat Cardenio; așa că îi zise:

— Dar cine ești dumneata de știi atât de bine numele tatălui meu? Pentru că eu până acuma, dacă-mi aduc bine aminte, în tot ce-am povestit despre nenorocirea mea nu i-am rostit de fel numele.

— Sunt, răspunse Cardenio, nenorocosul acela căruia, cum ai spus-o prea bine dumneata însăși, señora Luscinda a spus că-i era soție. Sunt nefericitul Cardenio, și tot perfidia aceluia ce te-a adus pe dumneata în starea în care ești m-a făcut și pe mine să arăt așa cum mă vedeți, rupt, gol, lipsit de orice alinare din partea oamenilor, și, ceea ce e mai rău decât toate, lipsit de judecată, pentru că n-o mai am decât uneori, când cerul se înduplecă să mi-o dăruiască pentru scurtă vreme. Eu, Dorotea, sunt cel care am fost martor la ticăloșiile lui don Fernando și cel care a auzit acel *da* prin care Luscinda încuviința să-i fie lui nevastă. Eu sunt cel care n-a avut destulă tărie ca să aștepte până ce avea să-și revină ea din leșin, nici să vadă că reieșea din scrisoarea care-i fusese găsită în sân, pentru că nu l-a răbdât inima să îndure atâtea nenorociri laolaltă; așa că, pierzând răbdarea, am părăsit casa aceea, mai lăsând și o scrisoare gazdei mele, pe care-o rugai să i-o dea Luscindei în mână, și am fugit în pustietățile acestea, cu gândul să-mi sfârșesc aici viața, pe care de atunci am

urât-o ca pe vrăjmaşa mea de moarte. Dar n-a vrut soarta să mi-o ia, mulţumindu-se să-mi ia minţile, poate spre a mă păstra pentru norocul ce l-am avut găsindu-te; dar dacă e adevărat, cum socotesc că este, ceea ce ai povestit, s-ar putea întâmpla să ne fi pus deoparte cerul, la amândoi, un sfârşit mai bun nenorocirilor decât ne-am putea noi închipui. Căci, de vreme ce Luscinda nu se poate căsători cu don Fernando, fiind a mea, aşa cum a spus-o ea deschis, nici don Fernando cu ea, fiind al domnieitale, putem nădăjdui să ne dea îndărăt cerul ceea ce este al nostru, dacă totuşi se află neatins, neînstrăinat şi neştirbit. Şi cum avem mângâierea aceasta, născută nu din speranţe ce nu se pot îndeplini şi nici întemeiată pe închipuiri năstruşnice, te rog în genunchi, señora, să iei altă hotărâre, primind-o în cugetul domniei-tale cinstit, aşa cum am şi eu de gânds-o primesc într-al meu, şi să te aştepţi la o soartă mai bună; pentru că, ţi-o jur pe cinstea mea de cavaler şi de creştin, că nu te voi părăsi până nu te voi vedea în braţele lui don Fernando; iar de-ar fi să nu-l pot face, prin cele ce-i voi spune, să recunoască ceea ce-ţi datorează, mă voi folosi atunci de dreptul pe care mi-l dă rangul meu de cavaler şi-l voi sfida, provocându-l la duel pentru nedreptatea pe care ţi-o face, fără să mă mai gândesc la jignirile ce mi-a adus, ci lăsând cerului grija să mă răzbune, pentru a mă îngriji aici pe pământ doar de răzbunarea jignirii domniei-tale.

Ceea ce spusese Cardenio puse vârf uluirii bietei Dorotea care, neştiind cum să-i mulţumească pentru nemăsurata lui dorinţă de a o sluji, vru să-i îmbrăţişeze picioarele şi să i le sărute; dar nu i-o îngădui Cardenio, iar preotul răspunse în numele amândurora, încuviinţând spusele, dovedite înţelepte, ale lui Cardenio, şi-i rugă mai ales, sfătuindu-i şi convingându-i, să meargă cu el în satul lui, unde şi-ar putea face rost de lucrurile ce le lipseau şi unde ar avea răgazul să chibzuiască cum să-l caute pe don Fernando, sau cum s-o ducă pe Dorotea părinţilor ei, sau, în sfârşit, cum să facă ceea ce avea să li se pară mai cu

cale de făcut. Cardenio și Dorotea îi mulțumiră și primiră bucuros binefacerile lui. Bărbierul, care ascultase cu gura căscată totul, fără să sufle un cuvânt, ținu și el să le spună o vorbă bună și se oferă, cu un mai puțină bunăvoință decât preotul, să facă orice ar găsi ei că le-ar putea sluji în vreun fel; povesti de asemenea, pe scurt, pricina care-i adusesese pe ei acolo, dimpreună cu ciudățenia nebuniei lui don Quijote, și spuse că-l așteptau acum pe scutierul lui, care era plecat să-l caute. Cardenio își aduse aminte ca prin vis de încăierarea pe care o avusese cu don Quijote și o povesti celorlalți, fără să le poată spune care fusese pricina gâlcevii.

În vremea asta se auziră strigăte și-și deteră seama că cel care le scotea era Sancho Panza, care, negăsindu-i la locul unde-i lăsase, începuse a hăuli după ei. Îi ieșiră întru întâmpinare și, întrebându-l de don Quijote, el le spuse cum îl aflate, despuat, numai în cămașă, slab, galben și mort de foame, oftând într-una de dorul stăpânei sale Dulcinea, și cum, cu toate că el îi spusese ce-i porunceă iubita, anume să plece de-acolo și să vină numaidecât la Toboso, unde ea îl aștepta, don Quijote răspunsese că era hotărât să nu se arate dinaintea frumuseții ei până ce nu va fi săvârșit isprăvi care să-l facă vrednic de a o merita. Mai spuse Sancho că, dacă avea s-o țină așa întruna, era primejdie mare să nu mai ajungă niciodată împărat, cum se legase să ajungă, și nici măcar arhiepiscop, cu toate că acesta era cel mai mic rang la care putea râvni, așa încât să vadă ei ce era de făcut ca să-l scoată de-acolo. Licențiatul îi răspunse să n-aibă nicio grijă, că-l vor scoate ei de-acolo, cu sau fără voia lui. După aceea le povesti, lui Cardenio și Doroteii, ceea ce puseseră ei la cale ca să-l lecuiască pe don Quijote, ori cel puțin să-l aducă îndărăt la casa lui. La aceasta, Dorotea zise că ar face ea, cu dragă inimă, pe domnița neajutorată, mai curând decât bărbierul, mai ales că avea la dânsa haine cu care să-și joace rolul cât se poate de firesc, așa că să-i lase

ei sarcina de-a întrupa personajul de care aveau nevoie ca să-și ducă planul la îndeplinire, pentru că ea citise multe cărți de cavalerie și cunoștea bine stilul în care obișnuiau domnițele nemângâiate să ceară hatâruri cavalerilor răătăcitori.

— Păi nici nu dorim altceva, zise preotul, decât să pornești numaidecât la lucru, fiindcă ne surâde, fără îndoială, norocul dacă atât de fără veste, vouă, domnii mei, a început să vi se deschidă poarta mântuirii, iar nouă ne pică tocmai lucrul de care aveam mai mare nevoie.

Dorotea scoase numaidecât din legăturica ei o rochie de brocart scump și-o pelerină verde de postav, cât se poate de arătoasă, iar dintr-o lăcriță, un șirag de mărgăritare și alte giuvaeruri, cu care se împodobi într-o clipă, încât părea o doamnă bogată și de neam mare. Le spuse că-și luase toate acestea și încă și altele, de-acasă, pentru cine știe ce întâmplare, dar că până atuncea nu i se ivise prilejul să aibă nevoie de ele. Rămaseră cu toții încântați cum nu se mai poate de grația, de ținuta și de frumusețea ei uluitoare și căzură de acord că don Fernando nu avea gust de fel de vreme ce disprețuia o frumusețe ca asta; dar cel care se minună mai tare fu Sancho Panza, căruia i se păru (cum și era de fapt) că de când trăia nu văzuse făptură atât de mândră, și-l întrebă cu toată graba pe preot cine era doamna aceea atât de frumoasă și ce căuta în văgăunile munților.

— Această prea frumoasă doamnă, răspunse preotul, este, frate Sancho, nici mai mult, nici mai puțin decât moștenitoarea în linie dreaptă bărbătească a marelui regat Micomicón, care vine să-l caute pe stăpânul tău și să-i ceară un hatâr, acela de a o răzbuna de jignirea ori de răul pe care un uriaș viclean i l-a făcut; și, atrasă de faima de vrednic cavaler a stăpânului tău, de care s-a dus vestea pe toată fața pământului cunoscută până azi, a venit această prințesă din Guineea să-l caute.

— Fericită căutare și fericită întâlnire, strigă Sancho

Panza auzind acestea, mai cu seamă dacă are stăpânul meu norocul să-i spele ocară și să-i îndrepte răul omorându-l pe uriașul acela, de care spui, lua-l-ar dracii de fecior de târfă! Că zău, numai să dea ochii cu el, și i-a și venit de hac” afară doar dacă nu cumva o fi și el tot nălucă, fiindcă împotriva nălucilor stăpânul meu n-are nicio putere. Un lucru doar vreau să te rog pe domnia-ta, între altele, domnule părinte, și anume, ca să nu-i mai vină cumva chef stăpânului meu să se facă arhiepiscop, lucru de care mă tem grozav, să-l sfătuiești domnia-ta să se însoare numaidecât cu prințesa asta, că așa nu mai poate fi uns arhiepiscop și va pune mai ușor mâna pe tronul împărătesc, iar eu îmi voi vedea visul cu ochii. Fiindcă m-am tot gândit și răzgândit la asta, și mi-am dat cu socoteala că nu mă încălzește cu nimic de s-o face el arhiepiscop, căci cu mine biserica n-are ce face, de vreme ce-s om însurat; iar să mai bat acuma drumurile ca să dobândesc dezlegare și să pot totuși pune mâna pe veniturile unei parohii, având, așa cum am, muiere și copii, e cale prea lungă! Așa că, domnule părinte, tot clenciul este să se însoare stăpânul meu, repede și degrabă, cu domnița asta, că până acuma n-o știu pe mărița sa și n-am de unde-i spune pe nume.

— O cheamă, răspunse preotul, prințesa Micomicona, căci, de vreme ce regatul ei se numește Micomicón, e limpede că ea așa trebuie să se numească.

— Mai încape vorbă? răspunse Sancho. Că eu am văzut o grămadă de oameni care și-au dat nume și poreclă după locul unde s-au născut, și și-au zis Pedro de Alcalá, ori Juan de Ūbeda, ori Diego de Valladolid; și tot așa or fi stând lucrurile și pe-acolo, prin Guineea, că reginele și-or fi luând numele regatelor lor!

— Așa trebuie să fie, zise preotul. Iar în privința căsătoriei stăpânului tău, am să fac tot ce mi-o sta în putere.

Cu asta Sancho rămase mulțumit cum nu se mai

poate, iar preotul, la fel de mirat de naivitatea lui, văzând cât de adânc îi fuseseră săpate în închipuire aiurelile stăpânului său, de vreme ce nu se îndoia o clipă că acesta avea să ajungă, până în cele din urmă, împărat.

În vremea asta, Dorotea se urcase pe catârul preotului, iar bărbierul își potrivise pe obraz barba făcută din coada de bou, așa că-i spuseră lui Sancho să-i călăuzească acolo unde era don Quijote, căruia să bage el bine de seamă să nu-i spună cumva că-i cunoștea, nici pe licențiat, nici pe bărbier, pentru că în a nu-i cunoaște sta tot clenciul ajungerii stăpânului său la tronul împărătesc. Dar nici preotul, nici Cardenio nu voiră să-i întovărășească, cel din urmă ca să nu-și aducă aminte don Quijote că se încăierase cu el, iar preotul, pentru că socotea că nu era nevoie, deocamdată „de prezența lui; așa că o luară ei înainte, Sancho în cap și ceilalți urmându-l pe jos, fără să se prea grăbească. Preotul nu uită să-i spună Doroteii ceea ce avea de făcut. Dar ea le spuse să n-aibă nicio grijă, că vor fi îndeplinite toate punct cu punct, așa cum o cereau și zugrăveau cărțile de cavalerie.

Făcuseră trei sferturi de leghe când dădură de don Quijote „în mijlocul unei pustietăți semănate cu stânci cât vedeai cu ochii, îmbrăcat pe de-a-ntregul, cu toate că fără arme. Și așa, cum îl văzu Dorotea și află de la Sancho că acela era don Quijote, își struni pe dată catârul, urmată de bărbierul cel bărbos. Și ajungând lângă el, scutierul sări de pe catâr și dădu fuga s-o ia în brațe pe Dorotea, care, descălecând cu multă vioiciune, se aruncă, niciuna, nici două, în genunchi dinaintea lui don Quijote și, cu toate că el făcea tot ce putea ca s-o ridice, ea, fără să se clinească de jos, începu să-i vorbească, pe nerăsuflăte, cam în felul următor:

— Nu mă ridic de-aici, o, vrednice și viteze cavalier, până când bunătatea și curtenia domniei-tale nu-mi vor hărăzi darul care se va întoarce întru cinstea și prețuirea celui ce-l face și-n folosul celei mai nemângâiate și mai

jignite domnițe din câte sunt sub soare! Dacă e adevărat că vrednicia puternicului domniei-tale braț e deopotrivă cu faima nemuritoare ce te-mpresoară, legat ești să-ți pleci urechea înspre nenorocoasa care, de pe meleaguri atât de îndepărtate, vine, atrasă de renumele domniei-tale, căutându-te pentru a-și găsi leac nefericirilor!

— Nu-ți voi răspunde un cuvânt, încântătoare domniță, răspunse don Quijote, și nici nu voi asculta mai mult la câte-mi spui până ce nu te ridici de la pământ!

— Nu mă voi ridica, señor, răspunse înlăcrimata domniță, dacă nu-mi este hărăzit mai întâi, de către curtenia domnieitale, darul pe care-l cer!

— Ți-l hărăzesc și făgăduiesc, răspunse don Quijote, atâta vreme cât împlinirea lui nu păgubește avutului ori cinstei regelui meu, patriei mele și aceleia care are cheia inimii și a libertății mele.

— Nu va fi spre paguba avutului ori cinstei celor de care spui, stăpâne bun al meu, răspunse îndurerata domniță.

Și, pe când ea își urmă vorbele, Sancho Panza veni la urechea stăpânului său și-i spuse încet:

— Stăpâne, n-ai grijă, poți să-i făgăduiești măria-ta cu inima ușoară darul pe care-l cere, că nu-i cine știe ce lucru mare: e vorba să-i omori un coșcogeamite uriaș, acolo, iar asta care-ți cere darul este preaînalta prințesă Micomicona, regina regatului Micomicón din Etiopia.

— N-are decât să fie cine-o fi, răspunse don Quijote, căci eu voi face tot ceea ce mă simt dator să fac, și ceea ce îmi dictează conștiința, conform cu ceea ce am jurat! Și, întorcându-se către domniță, rosti: Ridică-te, frumusețe fără de pereche, căci îți conced darul pe care vei voi să mi-l ceri.

— Darul pe care-l cer este, zise domnița, să vină numaidecât mărinimoasa domniei-tale persoană cu mine acolo unde o voi călăuzi eu și să am cuvântul domniei-tale că nu te vei mai amesteca în nicio altă aventură, nici nu te

vei îndupleca la altă cerere până ce nu-mi vei dăruia deplină răzbunare asupra unui trădător, care, împotriva oricărui drept, divin ori uman, mi-a uzurpat domnia.

— Încă o dată îți spun că îți făgăduiesc întocmai, răspunse don Quijote. Așa că poți, domniță, de azi înainte alunga aleanul care te răpune, și prinde puteri noi, îmborsându-ți nădejile, căci, cu ajutorul lui Dumnezeu și al brațului meu voinic, te vei vedea curând reîntoarsă la domnie și-ți vei recăpăta tronul vechiului și marelui tău stat, în ciuda și-n pofida mișeiilor ce-ar vrea să-ți stea împotriva! Și-acuma la treabă, căci, vorba ceea, cine se scoală de dimineață departe ajunge!

Domnița neajutorată se repezi cu râvnă să-i sărute mâinile; dar don Quijote, care era în toate curtenitor și cavalier desăvârșit, nu consimți nici în ruptul capului, ci cu de-a sila o ridică și o îmbrățișa, cu multă cuviință și curtenie. Apoi îl trimise pe Sancho să strângă chingile lui Rocinante și să-l ajute numaidecât și pe el să se armeze. Sancho îi desprinsese armele, atârinate într-un copac ca niște trofee, și, după ce potrivea chingile calului, își armă într-o clipă stăpânul, care, văzându-se armat, zise:

— Haidem, să mergem de-aici, cu Dumnezeu înainte, ca să sprijinim această prințesă!

Bărbierul încă mai stătea în genunchi, făcând tot ce putea ca să-și ascundă râsul și să nu-i cadă barba, care, de i-ar fi căzut, praful s-ar fi ales din toate câte le plănuiseră și nu s-ar mai fi putut duce nimica la capăt. Dar văzând el că hatârul cerut era gata făptuit și că don Quijote se pregătea, și cu ce zor încă, să plece pentru a-l aduce la îndeplinire, se ridică și o luă de cealaltă mână pe stăpâna sa, urcând-o ei amândoi pe catâr. Don Quijote încălecă numaidecât pe Rocinante, iar bărbierul se sui și el în spinarea catârului său; numai Sancho rămase pe jos, ceea ce îi îmborsă o dată mai mult jalea pentru pierderea surului, care i-ar fi fost atunci de mare trebuință. Dar toate le răbda cu inima împăcată, părându-i-se că stăpânul său

apucase pe drumul cel bun și că nu mai avea mult până să ajungă împărat, pentru că nici nu-i trecea prin minte că s-ar fi putut să nu se-nsoare cu principesa aceea și să nu ajungă cel puțin regele Micomicónului. Cu un singur lucru nu se putea împăca: îl supăra gândul că regatul acela era într-o țară de negri și că oamenii ce-aveau să-i fie dați drept vasali vor fi cu toții negri. La aceasta însă găsi numaidecât leac în închipuirea sa și-și zise: «Ce-mi pasă mie dac-or fi ori nu negri vasalii mei? N-am de ce să-i încarc pe toți în corăbii și să-i aduc în Spania, unde i-aș putea vinde și lua pe ei bani gheață¹, iar cu banii aceștia mi-aș putea cumpăra vreun titlu de noblețe sau vreo slujbă², în care să-mi sfârșesc fără multă osteneală zilele câte mi-au mai rămas de trăit. N-ai de ce să te duci la culcare

1 Aluzie la comerțul de sclavi negri, care începuse în secolul al XVI - dea.

2 Slujbele, ca și titlurile de noblețe, începuseră să se vândă încă din vremea lui *Filip al lunea* (1554 - 1598).

dacă n-ai măcar atâta pricepere și îndemânare cât să-ntorci întru folosul tău lucrurile și să vinzi treizeci sau zece mii de vasali cât ai zice pește 1 Pre cinstea mea, mi ți-i fac eu să zboare, cu mic, cu mare, cum mi-o plăcea, și n-or fi ei atât de negri să nu-i pot preface în galbeni, sau în bani albi pentru zile negre! Veniți la taica, nu vedeți că-s nătăfleş și stau cu deștu-n gură?»

Tot gândindu-se el la asta, umbla așa de cufundat în socoteli și așa de fericit, că-și uitase de necazul mersului pe jos.

Toate acestea le vedeau dintre niște tufe Cardenio și preotul și nu știau cum să facă să se alăture și ei grupului. Dar preotul, care era de felul lui mare mehenghi, născoci numaidecât ce-aveau de făcut ca să ajungă unde doreau, și, cu niște foarfece pe care le avea într-un toc de piele, îl lăsa cât ai bate din palme pe Cardenio fără barbă, apoi îl îmbracă cu o haină cafenie, pe care-o purta el, dându-i pe

deasupra și o pelerină neagră, și el rămase în nădragi și laibăr; iar Cardenio se schimbă așa de mult față de chipul cum arătase înainte, că nici el singur nu s-ar fi recunoscut, chiar de-ar fi fost să se uite în oglindă. După ce toate fură gata, deși, până să se schimbe ei, ceilalți de mult se depărtaseră, nu le fu greu să ajungă la drumul mare înaintea acestora, pentru că hățipurile și trecătorile strâmte ale munților acelora nu îngăduiau celor ce mergeau de-a călare să înainteze la fel de repede ca acei ce veneau pe jos. Într-adevăr, nu trecu mult și ieșiră la loc deschis, chiar pe unde trebuiau să scoboare și ceilalți din munți; așa că, de îndată ce îl văzură venind pe don Quijote, dimpreună cu tovarășii lui, preotul prinse a-l privi cu multă stăruință, dând semne că parcă l-ar cunoaște, și, după ce stătu o bună bucată de vreme privindu-l cu luare-aminte, dădu fuga la el cu brațele deschise, strigând:

— Binevenit fie cel care este oglinda cavaleriei, vrednicul meu compatriot don Quijote de La Mancha, floare și spumă a nobleței, sprijinul și leacul nevoiașilor, chintesența cavalerilor rătăcitori 1

Și spunând asta, îl ținea pe don Quijote cu brațele pe după genunchiul stâng. Însăpăimântat de ceea ce vedea și auzea, de ceea ce spunea și făcea omul acela, don Quijote îl privi cu luare-aminte și, în cele din urmă, îl recunoscă și rămase parcă înfricoșat văzându-l, așa că făcu tot ce putu ca să descalece. Dar preotul nu-i îngădui, și din pricina asta don Quijote zise:

— Lasă-mă să descalec, domnule licențiat, că nu se poate să umblu eu călare, și o față atât de cuvioasă ca domnia-ta să umble pe jos 1

— Nu voi consimți la asta nici în ruptul capului! zise preotul. Măria-ta trebuie să rămâi pe cal, căci de pe cal ai săvârșit cele mai mărețe isprăvi și aventuri ce s-au văzut în vremea noastră; fiindcă mie, nevrednic slujitor al Domnului, mi-ajunge să încalec în crupa vreunuia din catării acestor domni, ce călătoresc împreună cu

luminăția-ta, de nu le-o fi cu bănat. Ba chiar am să mă cred călărind pe Pegas, nu alta, ori cel puțin pe zebra sau pe gazela pe care galopa maurul acela faimos, Muzaraque, care zace până în ziua de astăzi fermecat, pe coasta Zulema, nu departe de Capul Compluto 1.

— Nici n-aș chiti eu atât de sus, domnule licențiat, și sunt încredințat, răspunse don Quijote, că doamna prințesă va binevoi să poruncească, de dragul meu, acestui scutier al ei să-ți lase domniei-tale locul de pe șaua catârului, fiindcă el poate călări foarte bine în crupă, dacă-l țin pe catâr balamalele.

— Îl țin, pe câte cred eu, răspunse prințesa, și mai știu că nu va fi nevoie să-i poruncesc nimic domnului scutier al meu, fiindcă el este atât de curtenitor și atât de curtean.

1 Coasta Zulema (Chabel Suleman, sau muntele lui Solomon) nu e altceva decât un deal din apropierea orașului universitar Alcalá de Henares, situat departe de orice țărm, în plin podiș al Peninsulei Iberice, iar «Capul Compluto» e o aluzie la «Compluto» al lui Ptolemeu, căci pe înălțimile acestui deal se predau lecțiile de astronomie. Licențiatul se folosește, în invențiile sale, de amintirile studenției, sigur fiind că don Quijote, care nu trecuse prin universitate, nu-i va observa șiretlicul.

Încât nu va îngădui ca o față bisericească să umble pe jos, când poate umbla călare.

— Firește, răspunse bărbierul.

Și descălecând de îndată, îl îmbie pe preot să ia loc în șa, ceea ce acesta și făcu, fără să se lase prea mult rugat. Dar vrură păcatele ca, atunci când dădu bărbierul să se urce în crupa catârului, care era de fapt închiriat, și asta e de ajuns ca să se înțeleagă câte parale făcea, dobitocul să ridice picioarele de dinapoi și să tragă două copite în vânt, că de le-ar fi tras cumva în pieptul lui jupân Nicolás ori în cap, ar fi dat el de dracu' și-ar fi lăsat baltă întoarcerea lui don Quijote! Și cu toate că nu-l ajunseră copitele, se sperie

în așa hal bărbierul, încât căzu la pământ, uitându-și cu totul de barbă, care-i căzu și ea la pământ. Și de îndată ce se văzu fără de barbă, nu găsi altceva mai bun de făcut decât să-și acopere fața cu amândouă mâinile și să se vaite că i-au zburat măselele. Don Quijote, văzând caierul acela de barbă lipsit de falcă și fără picătură de sânge, ce zburase cât colo de pe obrazul scutierului căzut, zise:

— Doamne ferește! Asta-i curată minune: i-a smuls barba și i-a zburat-o de pe obraz, de parcă i-ar fi tăiat-o anume.

Preotul, care-și văzu planul în primejdie de-a fi descoperit, dădu fuga să culeagă barba de pe jos, apoi se apropie de locul unde zăcea jupân Nicolás, care tot se mai văicărea cu glas tare, și cât ai clipi din ochi, îngropându-i capul în pieptul sutanei sale, îi puse la loc barba, mormăindu-i deasupra creștetului vorbe despre care lămuri că erau dintr-un anume descântec, bun pentru pus la loc bărbile smulse, cum avea să se vadă numaidecât. Și, într-adevăr, când coada de bou fu gata legată, se dădu la o parte, iar scutierul rămase la fel de bărbos și de teafăr ca și înainte, lucru de care don Quijote se minună peste măsură și-l rugă pe preot ca, de-o fi să aibă un pic de răgaz cândva, să-l învețe și pe el descântecul acela, fiindcă-și dădea seama că virtuțile lui trebuiau să se extindă și dincolo de pusul bărbilor la loc, căci era limpede că, acolo unde fusese smulsă o barbă, locul n-avea cum să rămână altfel decât carne vie, nevindecată, și că, de vreme ce descântecul lecuia toată rana, folosea la mult mai mult decât la pus bărbi.

— Ai dreptate, zise preotul, și-i făgădui să-l învețe descântecul cu cel dintâi prilej.

Se înțeleseseră ca, până una-alta, să se urce pe catâr preotul și să călărească toți trei cu schimbul până ce vor ajunge la han, care era ca la vreo două leghe depărtare. Când se văzură pe cal trei din ei, adică don Quijote, prințesa și preotul, iar ceilalți trei, Cardenio, bărbierul și

Sancho Panza, pe jos, don Quijote îi spuse Doroteii:

— Alteța-voastră princiară călăuzească-ne pe unde i-o plăcea mai bine să ne poarte!

Și până să apuce ea a răspunde, licențiatul zise:

— Către ce împărăție vrea înălțimea-ta să ne îndrume? Nu cumva, din întâmplare, către regatul Micomicón? Căci n-are cum și altfel, ori nu mă pricep eu de fel la regate.

Ea, care intrase cum nu se putea mai bine în rol, pricepu că trebuie să răspundă da, așa că zise:

— Întocmai, domnule, către acel regat mi-e drumul.

— Dacă-i așa, zise preotul, trebuie să trecem chiar prin satul meu, și de-aici înălțimea-ta o poți lua înspre partea Cartaginei, unde te-ai putea îmbarca într-un ceas bun pe o corabie, și dacă ai vânt prielnic și mare liniștită și fără de furtuni, nu-ți trebuie nici măcar nouă ani încheiați până să ajungi a da cu ochii de marele golf Meona, vreau să zic de Méotides x, care este cu ceva mai puțin decât o sută de zile mai aproape de noi decât regatul înălțimii-tale.

— Domnia-ta te înșeli, señor, zise ea, căci nu-s nici doi ani de când am plecat de-acolo, și ca să vă spun drept, deși n-am avut o zi senină tot drumul, am ajuns să văd ceea ce doream atâta, adică pe señor don Quijote de La Mancha, ale cărui

1 Numele de Méotides a fost socotit de Clemencin drept o alterare a lui Meotis, golf al Mării Negre, în care se varsă vechiul Tănaïs (Donul). Reminiscența, precizează Rodríguez Marín, vine însă dintr-un pasaj al lucrării mai sus pomenite, *La Angelica*, a lui Luís Barahona de Soto, care spune în Cântul VII: «Aceasta este Marea Pontului și vezi unde se pierde marea lagună numita în rarp intra Tánaicul W noi isprăvi mi-au ajuns la ureche de îndată ce-am pus piciorul pe pământul Spaniei, și asta m-a împins să-l caut, ca să mă dau pe mâna lui atât de curtenitoare și să-mi încredințez cauza dreaptă vitejiei neînvinsului său braț.

— Destul, încetați cu laudele, zise atunci don Quijote,

căci eu sunt dușmanul oricărui soi de lingușiri; și, cu toate că nu e lingușire în cazul de față, urechile mele caste se simt jignite de asemenea convorbiri; ceea ce-ți pot eu spune, stăpână, de-oi fi ori de n-oi fi viteaz, este că vitejia, multpuțină cită o am, va fi folosită în slujba alteței-tale până la moartea mea; așa că, lăsând toate acestea pentru când le-o veni vremea, îl rog acum pe domnul licențiat să-mi spună ce vânt l-aduce pe meleagurile acestea, atât de singur și de fără servitori, și-așa de ușurel îmbrăcat, că mă înspăimânt numai văzându-l.

— Îți voi răspunde la aceasta foarte pe scurt, îl lămuri preotul. Află, luminăția-ta, señor don Quijote, că eu și jupân Nicolás, prietenul și bărbierul nostru, ne duceam la Sevilla ca să ridicăm de-acolo niște bani pe care o rudă de-a mea, ce de ani de zile este plecată în Indii, mi-i trimisese, și nu-i vorba de-o sumă de nimic, fiindcă trec de șaizeci de mii de pesos, bani buni, aur adevărat, ceea ce face ca suma să se urce la încă o dată pe atâta. Și trecând noi ieri prin locurile astea, numai ce ne ies în cale patru tâlhari de drumul mare și ne iau tot, până și bărbile, căci într-adevăr ni le smulseră, încât bărbierul n-avu încotro și trebui să-și pună una falsă, și chiar și tinerelei acestuia, pe care-l vezi aici – zise arătând spre Cardenio – i-a pus-o falsă, cu toate că nu mai avusese niciodată barbă. Și ceea ce-i mai nostim este că umblă zvonul din om în om pe toate meleagurile astea că cei care ne-au jefuit sunt dintre ocnașii despre care se zice c-au fost sloboziți, chiar cam pe-aicea, de un ins atât de cutezător, încât, trecând peste comisar și peste paznici, le-a dat la toți drumul. Nu mai încape nicio îndoială că trebuie să fi fost vreun sărit din minți, ori poate unul la fel de tâlhar ca și ei, om fără de suflet și fără muștrare de cuget de vreme ce i-a venit chef să dea drumul lupului între oi, vulpii între galițe și muștei în miere. A vrut să tragă stăpânirea pe sfoară și să se ridice împotriva regelui, stăpânul lui firesc, de vreme ce s-a ridicat împotriva poruncilor sale drepte. A vrut, zic, să

lase galerele ciunge și oloage, să pună toată «Sfânta Hermandad» pe jărat, că tot zăcea ea de-atâția ani pe cămașă 1. Vru, în sfârșit, să facă o faptă care să-i piardă sufletul, fără ca trupul său să aibă ceva de câștigat!

Le povestise doar Sancho, preotului și bărbierului, pățania cu ocnașii, aventură pe care stăpânul său o dusesese cu atâta glorie la capăt, și din pricina asta turna acuma preotul oloi peste foc, povestind-o, ca să vadă ce-o să facă și ce-o să zică don Quijote, care doar cât schimba fetefete la fiecare cuvânt și nu îndrăznea să mărturisească că el fusese cel ce slobozise pramatiile acelea de oameni.

— Țștia au fost, așadar, mai zise preotul, cei ce ne jefuірă, ierte-l Dumnezeu cu mare mila lui pe cel ce nu i-a lăsat să-și ispășească osânda meritată!

Capitolul XXX

Care povestește despre înțelepciunea frumoasei Dorotea și altele multe dățătoare de mari desfătări și de plăcută zăbavă

Nu-și sfârșise bine preotul vorba, că Sancho și sări cu gura:

— Păi, pre legea mea, domnule părinte, cel ce-a făcut isprava asta n-a fost altul decât stăpânul meu, cu toate că nu s-ar putea spune c-a făcut-o fiindcă nu l-am dăscălit eu înainte și nu l-am probozit să bage bine de seamă ce face, că era păcat strigător la cer să-i slobozească, de vreme ce pe toți îi duceau în lanțuri de tâlhari ce erau.

— Netotule, zise atuncea don Quijote, cavalerilor rățăcitori puțin le pasă, și nici n-au timp să stea să cerceteze, dacă

1 în original «... que *había muchos anos que reposaba*»: ironia termenului *reposar* folosit de Cervantes aici vine din faptul că «Sfânta frăție», departe de a zăcea, așa cum se afirmă, era extrem de activă în persecutarea populației rurale.

obișduiții, cei în lanțuri și cei umiliți, cu care li se încrucișează drumul, umblă în așa hal ori sunt strâmtorați

până într-atâta cât erau aceia, din vina lor sau de pe urma meritelor proprii. Tot ce-i privește pe ei este să le dea ajutor ca unor nevoiași ce se află, plecându-și ochii la chinurile, și nu la ticăloșia lor. Mie mi-a tăiat drumul un șirag de mătâni, o salbă de oameni, sumbri și nefericiți, și m-am purtat cu ei așa cum îmi cere tagma mea, de-ar fi fost să vină și potop pe urmă-mi! Și dacă are cineva ceva de zis, în afară de cuvioșia-sa domnul părinte, preacinstitul nostru licențiat, îi spun în față că habar n-are de cavalerie și că minte ca un fecior de târfă și-un soi rău ce se află, și-l voi face eu să priceapă asta cu spada mea unde sunt toate scrise mai pe larg 11

Spuse toate astea înțepenindu-se în scări și trăgându-și viziera coifului pe față, căci lighenașul de bărbier, pe care-l credea casca lui Mambrino, îl purta atârnat la oblânc, până ce avea să fie lecuit de schingiuirile suferite de la ocnași. Dorotea, care era înțeleaptă și plină de duh și care știa în ce hal de sminteală ajunsese don Quijote și pricepuse că toți își băteau joc de el, afară doar de Sancho Panza, nu voi să se lase mai prejos și, văzându-l atât de mânios, îi zise:

— Señor cavaler, amintește-ți, înălțimea-ta, hatârul pe care mi l-ai făgăduit, care nu-ți îngăduie să te vâri în nicio altă aventură, oricât îndemn ți-ar da inima. Potolește-ți, măria-ta, furia, căci dacă domnul licențiat ar fi știut că ocnașii au fost sloboziți de brațul acesta neînvins, mai curând și-ar fi tras trei pumni peste gură ori și-ar fi mușcat de trei ori limba decât să fi rostit vreo vorbă care să se-ntoarcă într-o paguba măriei-tale.

— Mă jur că-i așa! zise preotul. Mai bine mi-aș fi smuls o jumătate de mustață 2.

1 Amenințarea joacă pe dublul înțeles al formulei: pe de-o parte, este o aluzie la diplomele de noblețe, prin prezentarea cărora, în cazuri litigioase, se puteau justifica pretențiile la anume drepturi și privilegii; pe de altă parte formula indică lipsa oricărei toleranțe și recurgerea la

forță.

2 Pe vremea lui Cervantes, preoții catolici nu umblau, de obicei, rași, ca astăzi, ci purtau adeseori mustăți mari, și sub buza de jos, muscă; uneori chiar favoriți.

— Señora, voi tăcea, zise don Quijote, și-mi voi pune frână drepteii mâinii, pe care mi-o și simt răscolindu-mi pieptul. Pașnic și tihnit voi merge de-aici înainte până-n ziua când voi aduce la îndeplinire tot ce v-am făgăduit. Însă, drept răsplată pentru râvna mea, vă rog să-mi spuneți, dacă nu vă este cu bănat, care vi-i aleanul și câți, cine și care anume sunt inșii asupra cărora am a vă răzbuna, dându-vă deplina satisfacție ce vi se datorează.

— Cu dragă inimă, răspunse Dorotea, dacă într-adevăr nu e plictisitor pentru măria-ta să asculți tot timpul oameni care se plâng de nenorocirile lor.

— Nu mă va plictisi, señora, spuse don Quijote.

Atunci Dorotea începu să povestească:

— Dacă-i așa, fiți cu luare-aminte.

Nici nu apucase ea să rostească vorbele acestea, când Cardenio și bărbierul se și apropiară de dânsa, dornici să vadă cum are să-și nascocoască povestea înțeleaptă Dorotea, și tot așa făcu și Sancho, care era la fel de păcălit în privința ei ca și stăpânul lui. Iar ea, după ce-și găsi locul în șa, tușind de câteva ori și mai făcând tot ce se face în asemenea prilejuri, începu, cu multă grație, să povestească cam în chipul următor:

— Mai întâi aflați, domniile-voastre, că pe mine mă cheamă. dar se opri, căci uitase ce nume-i pusese preotul.

Dar el îi veni într-ajutor, căci pricepuse unde era buba, așa că zise:

— Nu-i de mirare, doamna mea, să fii tulburată și să te încurci povestindu-ți nenorocirile, pentru că așa-s nenorocirile: de multe ori iau și mințile celor pe care-i lovesc, în așa chip că nu mai sunt în stare să-și aducă aminte nici cum îi cheamă, așa cum s-a întâmplat și cu înălțimea-ta, care ai uitat că te numești principesa

Micomiconă, legiuită moștenitoare a marelui regat Micomicón. Și, cu precizarea aceasta, alteța-ta poți să-ți aduci lesne aminte tot ceea ce voiai să povestești.

— Adevărat este, răspunse fata, și de-aici înainte cred că nu va mai fi nevoie să mă mai ajute cineva, căci voi ieși și singură la capăt cu povestea mea atât de adevărată. Povestea mea este că regele, tatăl meu, care se numea Tinacrio cel înțelept, era foarte învățat în ceea ce se cheamă arta magiei, și află prin meșteșugul lui că maică-mea, care se numea regina Jaramilla, avea să moară înaintea lui, iar el n-avea s-o mai ducă mult pe lumea asta, ci avea să treacă în cealaltă, lăsându-mă orfană și de tată și de mamă. Dar, după câte spunea el, nud supăra atâta lucrul acesta, cât îl tulbura faptul de a ști, și mai mult decât sigur, că un uriaș peste măsură de uriaș, stăpân al unei mari insule care se învecinează aproape cu regatul nostru, monstru numit Pandafilando Balaoacheșul (despre care știe toată lumea că, cu toate că are ochii la locul lor și nu puși de-a-ndoaselea, se uită întotdeauna pieziș, de parc-ar fi zbanghiu, și asta numai de viclean ce e și doar ca să-i vîre în sperieți și să-i îngrozească pe cei la care se uită), și, cum ziceam, îl supăra faptul de a ști că acest uriaș, văzându-mă pe mine orfană, avea să lovească regatul meu cu oaste puternică și-avea să mici ia pe de-a-ntregul, fără să-mi lase măcar un cătun unde să mă retrag, dar că-mi putea fi cruțată toată această nenorocire și ruină de m-aș fi învoit să mă mărit cu dânsul. Numai că, pe cât își da cu socoteala tatăl meu, mie nici prin gând n-avea să-mi treacă a mă învoi la o căsătorie atât de nepotrivită. Și spuse adevărul adevărat tatăl meu, pentru că nici prin gând nu mi-a trecut vreodată să mă căsătoresc cu uriașul acela, și nici cu oricare altul, oricât de nemăsurat de mare și de puternic ar fi. Îmi mai spuse tatăl meu că, de îndată ce va închide el ochii și eu voi vedea că Pandafilando începe să-mi încalce regatul, să nu mai pierd vremea luând măsuri de apărare, căci ar însemna să mă distrug, ci să-l las în

voia lui, dându-i țara pe mână, dacă voiam să-i scutesc de moarte și de distrugere deplină pe bunii și credincioșii mei vasali, căci n-avea să-mi fie cu puțință a mă apăra de forța diavolească a uriașului, ci, fără să stau să mai aștept, să iau de îndată, împreună cu câțiva dintr-ai mei, drumul către Spania, unde voi afla leac nenorocirilor mele găsindu-l pe un cavaler rătăcitor căruia i se va duce vestea peste mări și țări în vremea aceea și care ave**

să se cheme, dacă-mi aduc aminte, don Azote1 sau don Jigote 2.

— Don Quijote o fi spus, domniță, zise la auzul acestor vorbe Sancho Panza, sau, cu alt nume, Cavalerul Tristei Figuri.

— Ai dreptate, zise Dorotea. Dar nu spuse numai atâta tatăl meu. Mai spuse că trebuia să fie înalt de stat și uscățiv la față, și că pe partea dreaptă, sub umărul stâng sau cam pe-acolo 3, trebuia să aibă o aluniță galbenă cu câteva fire de păr, așa cum e șoricul.

Auzind asta, don Quijote se întoarse către scutierul său:

— Vino-ncca, Sancho fiule, și ajută-mă să mă dezbrac, căci vreau să văd dacă eu sunt cavalerul de care a prorocit regele mag.

— De ce vrei să te dezbraci, măria-ta? întrebă Dorotea.

— Ca să văd dacă am alunița asta de care vorbea tatăl alteței-voastre, răspunse don Quijote.

— Ce să te mai dezbraci, zise Sancho, că știu eu bine că măria-ta ai o aluniță cu semnele astea pe la mijlocul șirii spinării, semn că ești om tare.

— Asta-i de ajuns, zise Dorotea. Pentru că atunci când e vorba de prieteni, nu te mai uiți la atâta lucru, așa că, fie că-i pe un umăr, fie că-i pe șira spinării, totuna e. Ajunge că este aluniță, și n-are decât să fie unde-o fi, că tot din carnea aceea e. Și nu mai încape îndoială că bietul tatăl meu a nimerit-o într-o toate, așa cum am nimerit-o și

eu dându-mă pe mina seniorului don Quijote, că el este cel prorocit de tata, de vreme ce semnele destăinuite în ceea ce privește chipul se adaugă la cele spuse despre faima pe care acest cavaler și-a făcut-o nu numai în Spania, ci chiar în întreaga La Mancha. Căci nici nu debarcasem bine la Osuna, că mi-au și ajuns la urechi nenumărate isprăvi de-ale sale, încât pe loc mi-a spus inima că el era cel pe care veneam să-l caut.

1 *Azote* înseamnă, în spaniolă, bici.

2 *Jigote* înseamnă, în spaniolă, tocătură.

— Prin cuvintele acestea Dorotea caută să scape de precizările ce ar fi putut fi dezmințite la o verificare cu realitatea.

— Dar cum ai debarcat înălțimea-ta la Osuna, señoara, întrebă don Quijote, când Osuna nu-i port la mare?

Dar până să apuce Dorotea să răspundă, sări preotul cu gura și zise:

— Señoara principesă o fi vrut să spună că, îndată după debarcarea ei la Málaga, primul loc unde-a auzit vești despre luminăția-ta a fost Osuna.

— Asta am vrut să spun, întâri Dorotea.

— Atunci suntem de acord, zise preotul. Așa că zi mai departe, majestate!

— Nu mai am ce spune, răspunse Dorotea, deck că, în sfârșit, soarta mea a vrut să fie bună cu mine făcându-mă să-l aflu pe señor don Quijote, încât am și început a mă socoti și a mă ține drept regină și stăpână unică a întregului meu regat, de vreme ce el, în marea sa curtenie și mărinimie, mi-a făgăduit să-mi facă hatârul și să vină cu mine oriunde aş voi să-l duc, și nu-l voi duce în altă parte decât acolo unde-l voi putea pune față în față cu Pandafiledo Balaoacheșul, ca să-l omoare și să-mi dea înapoi ceea ce mi-a fost uzurpat împotriva oricărei dreptăți. Fiindcă toate acestea vor trebui să se întâmple întocmai, de vreme ce așa a prorocit Tinacrio cel înțelept, bunul meu părinte, care a mai lăsat, de asemenea, cu

limbă de moarte și scris în slove haldeice ori grecești, pe care eu nu le știu citi, că dacă acest cavaler din prorocirea lui, după ce va fi tăiat capul uriașului, ar voi să se însoare cu mine, eu să mă dăruiesc lui numaidecât și fără nicio vorbă, drept soție legiuită, și să-l fac stăpân peste regatul și peste ființa mea!

— Ei, Sancho prietene, ce zici de asta? rosti don Quijote când ajunse Dorotea aicea. N-auzi ce se petrece? Nu ți-am spus eu? Uite c-avem și regat unde să domnim, și regină cu care să ne căsătorim.

— Jur că-i așa, zise Sancho, și să-l ia dracu' pe puiul ăla de lele care nu s-o însura cu ea după ce i-o tăia beregata coconășului *Pandafilantu!* Pas de mai zi că nu-i bine făcută regina, dare-ar Domnu' să semene cu ea toți puricii din patul meu la noapte!

Și spunând asta, plesni de două ori din degete în văzduh, ca la joc, dând semne de mare mulțumire. Apoi luă catârul Doroteii de frâu și, silindu-l să se oprească, se aruncă în genunchi dinaintea ei, rugând-o pe toți dumnezeii să-i dea mâinile să i le sărute, în semn că o primea drept stăpână și regină a sa.

Cine dintre cei de față ar fi putut să nu râdă văzând sminteala stăpânului și naivitatea slugii?

Dorotea îi dădu, într-adevăr, mâinile să i le sărute și **d** făgădui să-i facă mare dregător în regatul ei atunci când o vrea cerul să se milostivească s-o lase să și **d** recapete și să se bucure de el. Sancho îi mulțumi în cuvinte cared făcură pe toți să pufnească din nou în râs.

— Aceasta este, domnilor, istoria mea, urmă Dorotea. Ce-mi rămâne să vă mai spun este că, din toți pe câți i-am luat în suită dintre oamenii regatului meu, nu mi-a mai rămas decât acest vrednic scutier bărbos, pentru că toți s-au înecat în timpul unei furtuni nemaiînchipuite ce s-a iscat când eram chiar în fața portului, iar el și cu mine am ajuns la țărm ca prin minune, pe două scânduri; căci așa sunt toate, în tot cursul vieții mele, numai minuni și taine,

cum veți fi băgat de seamă și dumneavoastră. Iar dacă am sărit peste cal în vreun lucru sau n-am fost destul de sigură pe ce spuneam, dați vina pe ceea ce zicea și domnul licențiat când mi-am început povestirea, și anume că necontenitele chinuri și canoneala peste puterile omului pot face pe cei ce le îndură să-și piardă memoria.

— Pe mine nu mă vor face s-o pierd, înaltă și vrednică doamnă, zise don Quijote, oricâte ar fi să am de întâmpinat slujindu-vă și oricât de mari și de nemaivăzute vor fi. Așa că vă întăresc din nou făgăduiala făcută și jur să merg cu înălțimea-voastră până la capătul lumii, numai să dau piept cu mândrul vrăjmaș, pe care am de gând, cu ajutorul lui Dumnezeu și-al brațului meu, să-l scurtez c-un cap, oricât ar fi el de trufaș, cu tăișul acestei. nu mai pot spune «acestei bune spade», datorită lui Ginés de Pasamonte, care mi-a luat-o pe a mea 1. Rosti cuvintele acestea din urmă printre dinți, apoi, tare, urmă: Și după ce-i voi fi tăiat capul și vă voi fi pus din nou în posesiunea pașnică a statului, rămâne la libera înălțimii-voastre voință să dispuneți de persoana proprie așa cum veți crede de cuviință, căci, atâta vreme cât mintea mea va fi bântuită de amintirea care-mi robește voința și mă face să-mi pierd uzul rațiunii, pentru aceea care. nu spun mai departe, nu este cu puțință să-mi închipui nici măcar prin vis o căsătorie, chiar de-ar fi să mă însor cu pasărea măiastră 2.

Lui Sancho îi sunară atât de rău vorbele mai de pe urmă ale stăpânului său în privința refuzului de-a se căsători, încât, mâniat foarte, ridică glasul și zise:

— Jur și zic zău lui Dumnezeu că înălțimea-ta nu ești în toate mințile, stăpâne don Quijote! Fiindcă altfel se poate să stai măria-ta în cumpănă când e vorba de înșurătoare cu o prințesă atât de sus-pusă ca asta? Crezi că are să-ți mai pice vreodată pară mălăiață în gura lui nătăfleață vreo plească așa ca asta, care ți-a picat acuma pe cap? O fi cumva mai frumoasă domnița Dulcinea? Aș, de unde, nici pe jumătate! Ba aș fi gata să jur că nu-i ajunge

nici la degetul cel mic ăsteia pe care-o vezi acum în fața ochilor. Oi mai apuca eu să pun mâna pe comitatul făgăduit când mi-oi vedea ceafa dacă luminăția-ta-mi tot umbli după cai verzi pe pereți! Însoară-te, însoară-te numaidecât – ce dracu’! – și pune mâna pe regat, că ți-a picat de bogdaproste! Și-o dată rege, fă-mă și pe mine, acolo, marchiz sau guvernator, și cât mai repede, măcar de-ar fi să se ducă dracului toate!

Don Quijote, când îl auzi pe Sancho hulind-o în așa hal pe stăpâna sa Dulcinea, nu-l mai putu răbda inima și, ridicând lancea, fără să-i spună o vorbă și fără să-l întrebe de sănă

1 Altă inadvertență a textului: în capitolele anterioare nu reiese de nicăieri că Pasamonte i-ar fi furat lui don Quijote spada și nici că don Quijote și-ar fi procurat între timp alta, mai puțin faimoasă. Cervantes se lasă sedus aici de dorința de a realiza un nou efect comic.

2 în original «... eí *ave Fénix*»: hiperbolă, vrând să indice o femeie unică prin calitățile ei, cum unică este pe lume și pasărea phénix.

tate, îi arse două de-l lăsă lat la pământ. Și de nu i-ar fi strigat Dorotea să se mulțumească cu atâta, nu mai încape îndoială că l-ar fi ușurat de zile!

— Credeai, îi strigă el după o bucată de vreme, țărănoi ticălos, c-are să-ți meargă într-una tot așa, să-mi tot strângi mâna cu ușa, eu să te tot iert și tu să tot greșești? Nu te-ai gândit, blestematul și afurisitule, căci meriți, fără îndoială, să se arunce afurisenie asupra ta din toate amvoanele, fiindcă te-ai ridicat cu hulă împotriva neasemuitei Dulcinea?! Nu știai, nemernicule, om de nimic, gușatule, că de n-ar fi puterea pe care-o dă ea brațului meu, n-aș avea nici atâta cât să omor un pui de găină? Spune-mi, mucalitule cu limbă de șarpe înveninat, cine crezi c-a câștigat regatul acesta și cine crezi c-a tăiat capul uriașului acestuia, și cine te-a făcut pe tine marchiz (căci toate astea le se cotoacă și săvârșite și le dau drept

lucruri văzute și trecute pe sub ochii judecătorilor), cine crezi că le-a făcut pe toate astea, luându-mă pe mine drept unealtă a faptelor sale? Ea e cea care luptă și învinge prin mine, și eu trăiesc și respir prin ea, și din ea îmi trag viața și ființa. Oh, fecior de curvă ce-mi ești, ce nerecunoscător te arăți, mișelule, dacă, după ce te-ai văzut înălțat din colbul drumului până la boierii și dregătorii, te-apuci să răspunzi la astă facere de bine vorbindu-l de rău pe cel ce te-a înălțat!

Sancho nu era chiar așa de lovit în cap încât să n-audă toate câte i le spunea stăpânul său, așa că, ridicându-se nițel cam repejor de jos, dădu fuga să se ascundă după bidiviul Doroteii și-i zise de-acolo stăpânului său:

— Spune-mi, stăpâne, dacă măria-ta ești bun-hotărât să nu te însori cu astă înaltă prințesă, e limpede ca lumina zilei că regatul nu va fi al măriei-tale, și, nefiind al măriei-tale, care mai pot fi atunci binefacerile ce-mi faci? Asta-i lucrul de care mă plâng: însoară-te, măria-ta, o dată și bine, cu regina asta, că tot ne-a picat așa, din senin, și pe urmă n-ai decât să te-ntorci la domnița Dulcinea cât ți-o plăcea, că s-or mai fi văzut și până azi regi pe lume care să aibă țiitoare! Dinspre partea frumuseții, nu m-amestec, nu mă bag, să n-am păcat, dacă este s-o spun, ce mi-e Tanda, ce mi-e Manda, pentru că eu, și-așa, n-am văzut-o niciodată pe domnița Dulcinea!

— Cum așa, n-ai văzut-o, trădătorule și sperjurule? strigă don Quijote. Păi nu mi-ai venit tu acuma câteva clipe cu un mesaj din partea ei?

— Vreau să spun că n-am văzut-o așa, mai pe-ndelete, zise Sancho, ca să-mi pot da seama mai cu de-amănuntul de frumusețea și de trăsăturile ei, una câte una; dar așa, luată cu toptanul, nu mi se pare de lepădat.

— Pentru asta, te-am iertat, zise don Quijote, și iartă-mi și tu necazul pe care ți l-am făcut, căci știi bine că nu stă în puterea omului cel dintâi imbold!

— Am băgat de seamă, răspunse Sancho, și, tot așa,

pofta de-a pălăvrăgi este la mine cel dintâi imbold, așa că nu mă pot măcar o dată opri să nu spun tot ce-mi vine la gură.

— Cu toate astea, zise don Quijote, bagă de seamă, Sancho, la ce vorbești, fiindcă ulciorul nu merge de multe ori la apă. atâta-ți spun!

— Bine, bine, răspunse Sancho, este un Dumnezeu deasupra noastră, care toate le vede, și are să știe el să judece cine face mai rău: eu vorbind ce nu se cade, sau măria-ta nefăcând ce se cade!

— Ajungă-ți acuma! zise Dorotea. Du-te, Sancho, și sărută mâna stăpânului tău și cere-i iertare, iar de-aici înainte fii mai cu băgare de seamă când e vorba să lauzi, ca și atunci când e vorba să mustri, și n-o mai vorbi de rău pe domnița aceea Tobosa, pe care n-o cunosc, dar căreia cu dragă inimă i-aș fi slugă; și ai încredere în Dumnezeu, că n-are să te lipsească el de-un stat unde să-ți duci viața ca un voievod.

Sancho puse capul în piept și se duse de-i ceru stăpânului său mâna ca să i-o sărute, ceea ce el îi acordă cu multă gravitate, iar după ce Sancho i-o sărută, el și-o înălță și-i dete binecuvântarea, zicându-i să vină cu dânsul ceva mai deoparte, căci avea să-l întrebe o grămadă de lucruri și să se sfătuiască asupra multor treburi de seamă. Așa făcu Sancho, și se îndepărtară amândoi, mergând ceva mai înainte decât ceilalți, dar don Quijote îi spuse:

— De când ai venit, n-am avut nici prilej, nici răgaz să-ți pun mai cu de-amănuntul întrebări în legătură cu solia ta și cu răspunsul pe care mi l-ai adus. Acuma, că ne-a hărăzit norocul timp destul, și avem și unde, nu mă lăsa să aștept fericirea pe care mi-o poți da cu vești atât de bune!

— Întreabă-mă măria-ta tot ce-i dori, răspunse Sancho, că le-oi scoate pe toate din capul meu, la fel cum au intrat. Tot ce te rog însă, stăpâne, este să nu mai fi de-aici înainte așa de răzbunător.

— De ce spui asta, Sancho? întrebă don Quijote.

— O spun, răspunse Sancho, pentru că ciomăgeala de-adineauri a fost mai mult plată pentru cearta la care ne-a împins dracu' pe-amândoi în noaptea aceea de pomină decât plată pentru ceea ce-am rostit împotriva doamnei mele Dulcinea, pe care-o iubesc și-o venerez ca pe niște sfinte moaște, cu toate că n-are nimica de sfântă, ci numai pentru că e a măriei-tale.

— Să nu ne mai întoarcem la vorbe ca acestea, Sancho, te conjur, zise don Quijote, că mă umplu de întristare. Te-am iertat atuncea, și știi foarte bine cum se spune de obicei: altă greșală, altă canoneală!

Cum vorbeau ei așa, văzură pe drum venind către dânșii un om călare pe un măgar, și când ajunse aproape li se păru că e un țigan. Dar Sancho Panza, care, cum vedea un măgar, îl mânca din priviri, nu altceva, nici nu dete bine cu ochii de el, că-l și recunoscă pe Ginés de Pasamonte, și după mânecă, adică după țigan, trase întreg sumanul, adică măgarul, cum și era, căci pe surul lui Sancho călărea Pasamonte, care, ca să nu fie recunoscut și să poată vinde măgarul la târg, se îmbrăcase ca țiganii, a căror limbă o știa tot așa cum vorbea multe altele, de parc-ar fi fost limba mamei lui. Îl văzu și-l cunoscă Sancho, și n-apucă să-l vadă și să-l cunoască de-a binelea, că și începu să răcnească la el cât îl ținea gura:

— Aha-ha, tâlharule, Ginesillo, lasă-mi avutul, dă-mi înapoi viața, nu te bucura la singura alinare a zilelor mele, dă-mi măgarul, lasă-mi comoara! Fugi, pezevenghiule, piei din ochii mei, pehlivanule, și dă-napoi ceea ce nu e bunul tău, banditule 1

Nu era nevoie de-atâtea cuvinte și de-atâtea ocări, fiindcă, de la cea dintâi, Ginés sări jos de pe măgar și, luând-o la un trap atât de repezător încât părea galop, pieri din ochii lor cât ai clipi, și pe-aci ți-e drumul.

Sancho dădu fuga la surul lui și, îmbrățișându-l, începu să-i spună:

— Cum ți-a mers cât ai stat fără mine, lumina ochilor mei, viața mea, surulețul meu drag, tovarășul meu nedespărțit?

Și spunând acestea, îl săruta și-l mângâia de parc-ar fi fost vorba de-un om: măgarul tăcea și se lăsa sărutat și mângâiat de Sancho fără să-i răspundă o vorbă. Deteră cu toții fuga la el și-l hiritisiră de găsirea măgarului, mai cu seamă don Quijote, care-l încredință că întâmplarea asta nu era cuvânt să-și ia el vorba-napoi în privința poliței pentru cei trei măgari. Sancho nu știu cum să-i mai mulțumească. Și-n vreme ce schimbau ei, între ei amândoi, aceste vorbe, preotul o lăuda pe Dorotea pentru că se dovedise fată cu cap, atât prin felul cum povestise, cât și prin scurtimea povestirii sale, foarte asemănătoare cu cele din cărțile de cavalerie. Ea spuse că-și trecuse multă vreme citindu-le, dar că habar n-avea, în schimb, unde se găsea fiecare provincie și ce orașe erau port la mare, și de aceea spusese și ea, la întâmplare, că debarcase la Osuna.

— Mi-am dat eu seama, zise preotul, și de data asta am sărit pe dată spunând ceea ce-am spus și dregând-o cum e mai bine. Dar nu-i ciudat să vezi cu câtă ușurință dă acest nenorocit de hidalgo crezare tuturor scornelilor și minciunilor numai pentru că au stilul și mireasma neroziilor din terfeloagele lui?

— Desigur că este, zise Cardenio, ba încă e un lucru atât de rar și de nemaivăzut, încât nu știu dacă, trudindu-se cineva să scornească una ca asta, ar avea destulă ascuțime de minte și destulă iscusință ca s-o nimerească mai bine.

— Și mai e un lucru ciudat, zise preotul, anume că, în afară de naivitățile în legătură cu nebunia lui, de care dă dovadă acest brav hidalgo, dacă stai cu dânsul de vorbă despre alte lucruri, vorbește cu foarte mult bun-simț și arată că are judecată limpede și căci un om cu scaun la cap, în așa fel încât, afară de prilejurile când vine vorba de isprăvile lui cavaleriești, nu s-ar găsi nimeni care să-i

socotească decât ca pe un om foarte cu minte.

În vreme ce vorbeau ei așa între dâșii, don Quijote își urma convorbirea cu Sancho Panza, zicând:

— Haide, Panza prietene, să tragem cu buretele peste tot ce-a fost cu certurile noastre și spune-mi mai bine acum, fără să-mi mai porți pică și fără să mai fi supărat pe mine: unde, cum și când ai găsit-o pe Dulcinea? Ce făcea? Ce i-ai spus? Ce ți-a răspuns? Cum arăta la chip când mi-a citit scrisoarea? Cine ți-a trecut-o pe curat? Și tot ceea ce vei crede tu că-i vrednic de știut în împrejurarea asta, tot ce se poate întreba și răspunde, fără să adaugi ori să schimbi ceva ca să-mi faci plăcere, și cu atât mai mult fără să tai ceva ca să-mi micșorezi bucuria.

— Stăpâne, răspunse Sancho, ca să-ți spun adevărul, cartea nu mi-a trecut-o nimeni pe curat, fiindcă-am plecat fără de nicio carte.

— Asta-i așa cum zici, rosti don Quijote, căci caietelul de amintiri în care-am scris-o l-am găsit la mine după două zile de la plecarea ta, lucru care mi-a pricinuit mare bătaie de cap, căci nu știam ce vei face când te vei pomeni fără de scrisoare, și-am crezut tot timpul că-aveai să te-ntorci de îndată ce-ți vei fi dat seama că-ți lipsește.

— Așa aș fi făcut, răspunse Sancho, de n-aș fi ținut-o minte pe de rost, de când mi-ai citit-o măria-ta, așa fel că am putut-o spune unui țârcovnic care-a trecut-o de-a dreptul din capul meu pe hârtie, vorbă cu vorbă, așa de bine, că, pe cât zicea, de când se pomenise el pe lume, cu toate că citise o mulțime de bule de excomunicare, nu-i fusese dat să vadă nici să citească una așa de grozavă ca aceea.

— Și-o mai ții minte și-acuma pe de rost, Sancho? întrebă don Quijote.

— Da' de unde, stăpâne, răspunse Sancho, căci, de îndată ce m-am slobozit și-am zis-o, cum am văzut că nu-mi mai poate fi de folos, am dat-o uitării. Iar dacă-mi mai aduc aminte de ceva, e doar povestea cu *subterana*, vreau să zic

suverana doamnă, și rândul din urmă, al tău până la moarte, Cavalerul Tristei Figuri; iar între astea două i-am înșirat mai bine de trei sute de suflețelule, inimioaro și ochișorii mei!

Capitolul XXXI

Despre convorbirea plină de haz dintre don Quijote și Sancho Panza, scutierul său, dimpreună cu alte întâmplări

— Nimic din toate astea nu-mi displace! Spune mai departe, îl îndemnă don Quijote. Va să zică, ai ajuns. Și ce făcea regina aceea a frumuseților? De bună seamă c-ai găsit-o făcând perlele șirag, sau brodind cu fir de aur vreo deviză drăgăstoasă pentru cavalerul acesta ce-i este rob!

— N-am găsit-o așa, răspunse Sancho, ci vânturând două băniți de grâu în băătăură.

— Dar ia seama, zise don Quijote, că boabele de grâu, atinse de mâna ei, se prefăceau în boabe de mărgăritar; iar dacă te-ai uitat bine, prietene, poți să-mi spui: era grâu de primăvară, sau de iunie: alb, sau negru?

— Era mai degrabă roșcat, răspunse Sancho.

— Poți fi, cu toate astea, încredințat, zise don Quijote, că, vânturat de mâna ei, nu mai încape îndoială c-a dat pâine albă. Dar treci mai departe: când i-ai înmănat scrisoarea mea, a sărutat-o? Și-a pus-o pe creștet? făcut-a ea vreun ritual vrednic de-așa carte? Sau ce-a făcut?

— Când am vrut să i-o dau, răspunse Sancho, ea tocmai începea să zgâlțâie ciurul în care luase bună parte din grâu, așa că-mi zise: «Pune, fârtate, cartea aia pe sacul de colo, că n-o pot citi până nu sfârșesc de vânturat tot ce vezi aicea»

— Înțeleaptă femeie, spuse don Quijote. Se vede treaba că ți-a spus așa ca s-o citească mai pe îndelete, la largul ei, și să se desfete cu ea. Dă-i înainte, Sancho. Și-n vreme ce-și vedea mai departe de treabă, ce vorbe a schimbat cu tine? Ce te-a ntrebat de mine? Și tu ce i-ai răspuns? Dă-i drumul, povestește-mi totul, nu trece cu vederea nicio vorbuliță.

— Ea nu m-a întrebat nimic, zise Sancho, dar i-am spus eu, de la mine, în ce chip ai rămas măria-ta să faci pocăință din pricina ei, gol de la brâu în jos, stingher prin munții ăștia, de parc-ai fi fost un sălbatic, dormind pe pământul gol și fără să mănânci așezat la masă ca tot omul, ori să-ți piepteni barba, ci doar plângând și blestemându-ți soarta.

— Dacă i-ai spus că-mi blestemam soarta, n-ai spus drept, zise don Quijote, căci, dimpotrivă, o binecuvântezi; și-o voi binecuvânta câte zile-oi avea de trăit, că m-a învrednicit să merit a iubi o atât de înaltă domniță ca Dulcinea din Toboso!

— E atât de înaltă, răspunse Sancho, că, zău, măntreze și pe mine cu mai bine de-un cot.

— Cum așa, Sancho, zise don Quijote, te-ai măsurat cu ea?

— M-am măsurat, numai că uite-n ce fel, răspunse Sancho. Când m-am apropiat de ea, ca să punem un sac de grâu pe măgar, ne-am pomenit așa de aproape unul de altul, că mi-am putut da seama că era mai înaltă decât mine c-o palmă și mai bine.

— Dar nu-i așa, răspunse don Quijote, că ea - și întovărășește și-și împodobește înalta-i statură cu o mie de milioane de haruri sufletești? N-ai să tăgăduiești, Sancho, un lucru: atunci când ai ajuns aproape de ea, nu-i așa c-ai simțit o mireasmă îmbălsămată, un miros aromatic, un nu știu ce îmbătător, pe care nu-l pot spune în cuvinte, un iz plăcut, ca și cum ai fi fost în prăvălia unui vânzător de mănuși?

— Tot ce pot spune, zise Sancho, este c-am simțit un izolet ceva cam bărbătesc, și asta trebuie să fi fost din pricina că ea, de-atâta hrintuială, era și tare asudată și cam slinoasă!

— Nu din pricina asta, răspunse don Quijote, ci de bună seamă pentru că erai tu gutunărit, sau t-ei fi miroșit pe tine singur; fiindcă știu eu prea bine cum miroase

trandafirul acesta dintre spini, crinul acesta al câmpiilor, ambra aceasta revărsată.

— Se prea poate, răspunse Sancho, că nu o dată am simțit că miroseam eu întocmai ca izul ce mi s-a părut atunci că iese din înălțimea-sa, domnița Dulcinea. Dar ce să te mai miri? Că tot un drac e!

— Ei bine, dădu să urmeze don Quijote, să zicem c-a sfârșit cu vânturatul griului și cu trimisul sacilor la moară. Ce-a făcut când a citit scrisoarea?

— Scrisoarea, zise Sancho, ma citit-o de fel, fiindcă zicea că nu știe nici să citească, nici să scrie, ci a rupt-o și a făcut-o bucăți-bucățele, spunând că nu vrea s-o dea nimănui s-o citească, ca să nu-i știe satul tainele, și că îi era de ajuns ceea ce-i spusese eu din gură despre dragostea pe care i-o porți măria-ta, cât și despre nemaivăzuta pocăință pe care ai rămas, din pricina ei, s-o săvârșești. La urmă mi-a spus să-ți spun măriei-tale că-ți sărută mâinile și că ar avea mai mare chef să te vadă decât să se-apuce să-ți scrie, așa că te roagă și-ți poruncește ca, de îndată ce vei fi primit răspunsul de față, să lași naibii bălăriile acelea și să te lași păgubaș de neghiobii, pornind numaidecât către Toboso, dacă n-ai altceva mai bun de făcut, căci tare-i mai e dor să te vadă. A râs de s-a prăpădit când i-am spus că pe măria-ta te cheamă Cavalerul Tristei Figuri. Am întrebat-o dacă fusese pe-acolo vizcainul nostru de mai deunăzi. Mi-a spus că da, și că era un om foarte cumsecade. Am întrebat-o, de asemenea, despre galeoți, dar mi-a spus că nu văzuse niciunul până atuncia.

— Până aici, toate bune, zise don Quijote. Dar spune-mi: ce giuvaer ți-a dat la despărțire, drept răsplată pentru veștile pe care i le-ai adus despre mine? Pentru că este un obicei îndătinat și străvechi între cavaleri și iubitele lor rătăcitoare să dea scutierilor, doamnelor de onoare sau piticilor care le-aduc vești, lor de la domnițe sau domnițelor de la drumeții lor, câte-un giuvaer bogat drept bacșiș, ca să arate cât de mulțumiți sunt de solia lor.

— Aşa o fi fiind, răspunse Sancho, şi eu, dinspre partea mea, cred că-i foarte bun obicei; dar asta trebuie să fi fost pe vremuri, că în ziua de azi de-abia dacă se mai obişnuieşte să i se dea solului câte-un codru de pâine şi-o bucată de brânză, că asta a fost tot ce mi-a dat stăpâna mea Dulcinea, peste ulucile ogrăzii, când mi-am luat rămas bun de la dânsa; ba încă, după cât mi-am dat eu seama dintr-o grămadă de semne pe care le pricep, brânza era doar caş de oaie.

— E peste măsură de darnică, zise don Quijote, şi, dacă nu ți-a dat giuvaeruri de aur, de bună seamă că s-a întâmplat aşa fiindcă nu le-avea la îndemână ca să ți le dea. Şi, la urma urmei, nu-ți pică greu vărzările nici după Anul nou, că la casă nouă cad bine plocioanele şi după nuntă; dau eu ochi cu ea, şi-ai să rămâi mulțumit. Dar ştii de ce mă minunez eu, Sancho? Mă minunez fiindcă mi se pare că te-ai dus şi te-ai întors prin văzduh, fiindcă numai trei zile ți-au trebuit să te duci de-aici până la Toboso şi înapoi, când de-aici şi pân-acolo sunt mai bine de treizeci de leghe! Din pricina asta, încep să-mi spun că magul acela necromant, care are grijă de treburile mele şi mi-e prieten (fiindcă, n-am încotro, îmi este, şi nu poate să nu-mi fie, căci altfel n-aş mai fi un bun cavaler rătăcitor), cum zic, acest mag trebuie să te fi ajutat la drum fără ca tu să-ți dai seama. Căci sunt magi de-aceştia care mi-ți iau cavalerul rătăcitor adormit în patul lui şi, fără să ştie nici el cum şi în ce chip, numai ce se trezeşte a doua zi de dimineată la mai bine de-o mie de leghe de locul unde-a mas peste noapte. Şi de n-ar fi fost aşa, nu s-ar mai fi putut niciodată ajuta cavalerii rătăcitori la vreme de primejdie unii pe alții, aşa cum se ajută la tot pasul: că se-ntâmplă să se afle vreunul luptându-se în munții Armeniei cu vreun balaur, sau cu vreun zmeu care varsă foc pe nări, sau cu alt cavaler, şi-n bătaie e cât pe-acum să fie biruit, şi numai cât nu-și dă duhul; şi când nici cu gândul nu gândești, numai iată că vine pe-acolo, călare pe-un nour sau stând într-un

car de foc, alt cavaler, dintre prietenii săi, care mai adineauri se afla în Inglitera, și acesta îl sprijină și-l scapă de moarte, iar la căderea nopții se află acasă la el, cinând în tihnă, cu toate că dintr-o parte până-n cealaltă sunt de obicei două sau trei mii de leghe. Toate acestea se săvârșesc doar prin iscusința și priceperea meșteșugită a acestor înțelepți vrăjitori, care au grijă de cavalerii viteji. Așa că, prietene Sancho, nu mi-e de loc greu să cred că într-un răstimp așa de scurt te-ai dus din satul ăsta până la Toboso și te-ai și întors, fiindcă, așa cum am mai spus, te-o fi luat vreun vrăjitor prieten pe sus, fără ca tu să-ți dai seama.

— Așa o fi, zise Sancho, că, pre legea mea, depăna Rocinante din copite de parcă era măgar țigănesc, cu argint-viu în urechi x.

— Ce, numai argint-viu? zise don Quijote. Ba chiar leghioane întregi de demoni, care-s făpturi ce umblă și fac și pe alții să umble, oricât au chef, fără să obosească. Dar lăsând toate astea la o parte, spune-mi: ce crezi tu că trebuie să fac în clipa de față în privința poruncii stăpânei mele de-a mă duce să dau ochi cu ea? Căci, cu toate că văd și eu prea bine că n-am încotro și trebuie să-i împlinesc porunca, mi-e totuși peste putință, din pricina hatârului pe care-am făgăduit să i-l fac prințesei care vine cu noi, și legea cavaleriei mă silește să-mi țin cuvântul chiar împotriva dorințelor mele. Pe de o parte, îmi dă ghes și mă ucide dorul de a-mi vedea stăpâna; pe de alta, mă ațâță și mă atrage cuvântul dat și gloria pe care o voi dobândi săvârșind toate acestea, însă ceea ce îmi dă mie-n gând să fac este să-mi iuțesc pasul și s-ajung mai repede acolo unde e uriașul, unde, o dată ajuns, îi voi tăia capul și-o voi pune pe prințesă din nou pe tron, în pace, pentru ca îndată după asta să mă-ntorc să-mi văd steaua care-mi luminează cugetul, căreia îi voi aduce

1 Țigani, când își vindeau măgarii, pentru ca aceștia să nu pară lipsiți de vlagă, aveau obiceiul de a le turna în

ureche, un strop de mercur care-i făcea să fugă mai iute, în speranța că vor scăpa de loviturile dureroase ale măgelei lichide de metal în timpan.

asemenea dezvinovățiri, încât va ajunge să se bucure c-am întârziat, pentru că va vedea că toate se-ntorc întru sporirea slavei și faimei sale, căci toată slava cită am dobândit-o, o dobândesc și-o voi mai dobândi prin sabie în viața asta, toată îmi vine din sprijinul pe care mi-l dă ea și din faptul că sunt al ei.

— Săracu' de mine, zise Sancho, da măria-ta ești într-o doagă rău! Păi spune-mi, stăpâne, ai de gând luminăția-ta să faci tot drumul ăsta de florile mărului și să lași să-ți scape și să-ți treacă pe sub nas o însurătoare așa de bogată și de princiară ca asta, unde ai de luat drept zestre un regat care, pe cât am auzit, măsoară mai bine de douăzeci de mii de leghe jur-împrejur și care-i doldora de toate bunătățile trebuincioase ca să-și țină omul zilele, și face cât Portugalia și Castilia laolaltă? Bate-te peste gură, pentru numele lui Dumnezeu, și rușinează-te de tot ce-ai spus; ascultă-mi sfatul, și iartă-mi-l: însoară-te mai repede, în primul sat în care s-o găsi popă, iar de nu s-o găsi, iaca, licențiatul nostru ce-așteaptă? Că mi te cunună de mai mare dragu! Și nu uita c-am ajuns la vârsta când pot să dau sfaturi, și că ăsta pe care ți-l dau ți se potrivește ca o mănășă, și că nu-i bine să dai vrabia din mână pe cioara din par, pentru că ce-i în mână nu-i minciună, iar cine-alege până la urmă culege, și la pomul laudat să te duci cu sacul spart!

— Bagă de seamă, Sancho, răspunse don Quijote. Dacă sfatul pe care mi-l dai când mă povățuiești să mănsor e ca să pot fi rege de îndată ce l-oi omorî pe uriaș și să-mi dea mâna mai ușor să te răsplătesc și să-ți dăruiesc ce ți-am făgăduit, află că și fără să mănsor ți-aș putea îndeplini foarte lesne dorința, fiindcă nu mă voi încleșta în luptă decât cu condiția ca, de va fi să ies învingător din ea, să-mi dea, chiar de nu m-aș însura cu prințesa, o parte din

împărăție, ca s-o pot dărui cui mi-o plăcea. Și, de-oi ajunge să pun mâna pe ea, cui vrei s-o dau dacă nu ție?

— Asta-i limpede, răspunse Sancho. Numai să bagi măria-ta de seamă să-ți alegi partea dinspre țărmul mării, așa fel ca, de-o fi să nu mă-mpac cu traiul de-acolo, să-mi pot îmbarca pe corăbii supușii negri și să fac cu ei ceea ce spuneam. Iar măria-ta nu te mai îngriji, până una-alta, să te duci s-o vezi pe Dulcinea, ci mai degrabă haidem să-l omorâm pe uriaș și să sfârșim odată cu treaba asta, căci, zău așa, am eu semne că are să ne fie foarte de folos, și multă cinste are să ne-aducă.

— Ți-am mai spus, zise don Quijote, să n-ai nicio grijă, că-ți voi urma sfatul în privința mersului înainte cu principesa, căruia-i dau întâietate față de dusul la Dulcinea. Dar îți atrag luarea-aminte să nu crâcnești o vorbă față de nimeni din tot ce-am pus la cale și hotărât; nici măcar față de cei care vin cu noi, căci, de vreme ce Dulcinea e atât de rușinoasă încât nu dorește să-i știe cineva gândurile, n-ar fi la locul său să mi le descopăr nici eu, ori să mi le dea altul în vileag.

— Păi, dacă-i așa, zise Sancho, de ce faci măria-ta așa fel încât pe toți cei pe care-i birui în luptă îi trimiți să se înfățișeze dinaintea domniței Dulcinea, de vreme ce asta-i mai mult decât să iscălești cu numele tău c-o iubești de nu mai poți și că ți s-au aprins călcâiele după dânsa? Și dacă-i neapărată nevoie ca toți cei pe care-i trimiți să se ducă, să se fi dus a-i cădea în genunchi și a-i spune că vin din partea măriei-tale ca să i se supună, cum mai pot fi păstrate în ascuns gândurile amândurora?

— Of, prost și neînvățat mai ești! răspunse don Quijote. Tu nu vezi, Sancho, că toate acestea se întorc spre mai marea ei laudă? Fiindcă trebuie să știi că-n felul nostru de viață, al cavalerilor, e mare cinste pentru o domniță să aibă cât mai mulți cavaleri rățăcitori care s-o slujească, fără să meargă cu gândul mai departe decât la a o sluji, pentru simplul fapt că ea este cine este, și fără s-

aștepte altă răsplată a multelor și bunelor lor năzuințe decât ca ea să binevoiască a-i primi printre cavalerii ei.

— Din predici am auzit, spuse Sancho, că o dragoste ca asta se cuvine să-i purtăm Mântuitorului nostru, pentru el însuși, fără să ne îboldească nădejdea slavei ori temerile de osândă, cu toate că mie mi-ar plăcea să-l iubesc și să-l slujesc pentru câte poate face.

— Al dracului de mogârlan! zise don Quijote. Ia te uită ce lucruri înțelepte se pricepe să-ndruge câteodată! Că parc-ai fi tobă de carte!

— Cu toate astea, zău că nu știu nici să citesc, răspunse Sancho.

În vremea asta, jupân Nicolás începu să strige după ei s-aștepte puținel, că voiau să poposească și să-și mai astâmpere setea la un izvorăș ce era pe-acolo. Don Quijote se opri, spre ușurarea lui Sancho, care ostenise tot îndrugând atâtea minciuni, și se temea să nu-l prindă, din câte spunea, stăpânu-său, că, deși avea el știre că Dulcinea era o țarancă din Toboso, de văzut, n-o văzuse în viața lui *. În vremea asta, Cardenio își pusese hainele pe care le purtase Dorotea când o găsiseră, și cu toate că nu erau prea arătoase, tot erau cu mult mai bune decât cele pe care le lepăda. Descălecară la izvor, și cu merindea pe care și-o luase preotul de la han își mai potoliră, cu toate că nu pe de-a-ntregul, foamea năprasnică ce-i rodea pe toți.

Pe când mâncau ei, se întâmplă să treacă pe-acolo un băietan care avea drum prin partea locului și care, uitându-se cu multă luare-aminte la cei ce poposiseră la izvor, niciuna, nici două, se repezi la don Quijote, îi îmbrățișă picioarele și începu a plânge cu tot dinadinsul, spunând:

— Vai, stăpâne, nu mă mai cunoști măria-ta? Uită-te bine la mine, că eu sunt băiatul acela, Andrés, pe care măria-ta l-ai dezlegat de stejarul de care-l găsiseseși legat.

Don Quijote îl recunoscă și, luându-l de mină, se întoarse către cei ce poposiseră acolo și le zise:

— Ca să vedeți și domniile-voastre de câtă însemnătate este să fie și cavaleri răătăcitori pe lumea asta, care să îndrepte nedreptățile și jignirile câte le săvârșesc oamenii răi și haini care trăiesc sub soare! Aflați, înălțimile-voastre, că deunăzi, trecând eu printr-o pădure, îmi ajunseră în auz strigăte și vaiete jalnice, ca de om aflat la mare strâmtoare și nevoieță.

1 Inadvertență a lui Cervantes. Din capitolele anterioare, ca și din acesta, reiese nu numai că o mai văzuse, ci și că o cunoștea mult mai de-aproape decât alții.

Dădui repede fuga, împins de simțul datoriei, înspre partea dincotro mi se păruse că răsunau gemetele acelea sfâșietoare, și-l găsii, legat de un stejar, pe băiatul acesta, pe care-l vedeți în fața ochilor, lucru de care mă bucur din adâncul sufletului meu, căci va fi acum martor la toate câte vi le voi spune, și nu-mi va da mâna să vă mint întru nimica. Spuneam, aşadar, că era legat de un stejar, gol de la brâu în sus, și-l biciuia, cu hăturile iepei lui1, un țăran despre care aflai mai târziu că-i era stăpân; și așa, cum dădui eu cu ochii de el, îl întrebai pe țăran care era pricina că-l biciuia așa de sălbatic. Mârlanul îmi răspunse că-l biciuia fiindcă era sluga lui și fiindcă oile lipsă cu care-l prinsese avea bănuiala că-i ieșeau lipsă de hoț ce era băiatul, și nu de prost. La aceasta, băiatul pe care-l vedeți îmi spuse: «Domnule, nu mă biciuie de alta decât pentru că-i cer simbria». Stăpânul îmi răspunse ținându-mi nu știu ce predici ca să se dezvinovățească, pe care, cu toate că i le-am ascultat, nu i le-am primit. Zis și făcut, am pus să-l dezlege și l-am silit pe țăpârlan să jure că-l va lua cu el acasă și că-i va plăti totul până-ntr-o para. Nu-i drept tot ceea ce spun, Andrés băiatule? N-ai băgat de seamă cu câtă strășnicie i-am poruncit și cu câtă umilință mi-a făgăduit el să facă toate câte i le-am pus în vedere și cerut? Răspunde, nu te sfii și nu șovăi, haide, spune acestor domni cum a fost, ca să se vadă dacă, așa cum ziceam, e de folos să mai fie și cavaleri răătăcitori pe lume!

— Tot ce-ai spus măria-ta e adevărul adevărat, răspunse băiatul. Numai că toată trășenia a ieșit tocmai de-a-ndoaselea decât ți-ai închipuit măria-ta!

— Cum de-a-ndoaselea? strigă don Quijote. Nu ți-a plătit pe dată mogârlanul?

— Nu numai că nu mi-a plătit, răspunse băiatul, dar nici nu apucaseși bine măria-ta să ieși din pădure și să ne lași singuri, că m-a și înhățat și m-a legat la loc de stejar, tră

1 Altă inadvertență: în capitolul respectiv se vorbea de chingă, nu de hățurile iepei, cu care Haldudo își biciuia argatul.

gându-mi din nou la bice, până ce m-a lăsat mai sfârtecat și mai belit de un sfânt Bartolomeu, și de fiecare bici ce-mi trăgea, mai adăuga și câte-o vorbă-n doi peri și câte-o glumă pipărată, ca să-și facă râs de măria-ta, că de nu m-ar fi durut cum mă durea, m-aș fi tăvălit și eu de râs. Ce mai vorbă lungă, în așa hal m-a hărtănit, că până astăzi am stat în spital să mă lecuiesc de rănilile pe care mi le-a făcut atuncea hainul de chiabur. Și de toate astea numai măria-ta ești vinovat, că de ți-ai fi văzut atunci de drum și de nu ți-ai fi băgat nasul unde nu-ți fierbea oala și nici nu te-ai fi amestecat în viața altora, stăpânul meu s-ar fi mulțumit să-mi tragă, acolo, vreo zece – cincisprezece bice și m-ar fi lăsat pustiei pe urmă, plătindu-mi ce-mi datora. Dar cum măria-ta te-ai apucat să-l faci, nitam-nisam, albie de porci și să-i spui atâtea de la obraz, i s-a suit și lui sângele la cap, și cum nu și-a putut vărsa mânia pe măria-ta, de îndată ce s-a văzut singur cu mine, și-a descărcat-o pe spinarea mea, în așa hal încât nu cred c-am să mai pot fi om câte zile-oi avea.

— Dacă am greșit cu ceva, zise don Quijote, este că m-am depărtat de-acolo, fiindcă n-ar fi trebuit să plec până nu te-aș fi văzut plătit. Căci ar fi trebuit să știu, din câte-am pățit și eu de când sunt, că nu se află țopârlan care să-și țină și să nu-și calce cuvântul dat dacă vede el că nu-i

vine la socoteală să și-l țină. Dar îți aduci aminte, Andrés, c-am jurat atuncea că, de-o fi să nu-ți plătească, mă voi întoarce să-l caut și că-l voi găsi chiar de-ar fi să se ascundă și-n burta chitului?!

— Asta-i adevărat, zise Andrés, dar tot n-ar folosi la nimic.

— Ai să vezi numaidecât dacă folosește sau nu, zise don Quijote.

Și, spunând asta, se ridică de jos cu mare grabă și-i ceru lui Sancho să pună șaua pe Rocinante, care păscuse prin preajmă cât stătuseră ei să mănânce. Dorotea-l întrebă atunci ce-avea de gând să facă. El îi răspunse c-avea de gând să plece în căutarea țopârlanului, ca să-l pedepsească de ceea ce făcuse, silindu-l să-l plătească pe Andrés până-ntr-o para, chiar de-ar fi să crape fierea în toți țopârlanii câți or fi pe lume. La aceasta, ea răspunse amintindu-i că el nu se putea amesteca, în urma celor făgăduite, în nicio altă aventură până ce n-o ducea la bun capăt pe a ei, și că, de vreme ce el știa asta mai bine decât oricine altcineva, să-și domolească zvâcnetele inimii până ce se va întoarce din regatul ei.

— Drept este! răspunse don Quijote. Și Andrés n-are încotro, trebuie să aibă răbdare până ce m-oi întoarce, așa cum ai hotărât înălțimea-ta, stăpână, căci îi jur din nou și-i făgăduiesc încă o dată că nu-mi voi afla liniștea până ce nu-l voi vedea plătit și răzbunat.

— Nu mă mai încred în jurămintele astea, zise Andrés. Mi-ar plăcea să am acum cu ce mă întoarce la Sevilla decât să știu că mă voi putea bucura de toate răzbunările pământului. Dă-mi, dacă ai la îndemână, ceva să-mbuc ori să iau cu mine, și rămâneți cu Dumnezeu, și măria-ta, și toți cavalerii rătăcitori, și deie Domnul să fie la fel de rătăcitori când e vorba de ei, cât de rătăciți s-au arătat când a fost vorba de mine!

Scoase Sancho din desagă un codru de pâine și-o bucată de caș și, dându-i-le băiatului, îi zise:

— Ia, frate Andrés, că toți luăm parte la nefericirea ta.

— Păi ce parte ai dumneata din nefericirea asta? întrebă Andrés.

— Bucata asta de brânză și partea mea de pâine pe care ți le dau, răspunse Sancho, că numai Dumnezeu știe cât am să le duc dorul. Pentru că, trebuie să știi, fârtate, că noi, scutierii cavalerilor rătăcitori, suntem supuși la foame și la tot felul de rele, ba încă și la altele, pe care mai curând le simți pe spinare decât le poți spune.

Andrés își luă pâinea și brânza și, văzând că nimeni nu-i mai dă nimic, lăsă capul în piept și-și luă, cum se spune, picioarele la spinare. E drept că mai apucă să-i azvârle lui don Quijote:

— Pentru Dumnezeu, seîor cavalier rătăcitor, de-o fi să-mi mai ieși în cale și altă dată, nu mă mai ajuta și nu mă mai sprijini, chiar de-ai vedea că mă taie-n bucăți, ci mai bine lasă-mă cu belelele mele, că n-or fi chiar așa de grele ca să nu le-ntreacă cele care mi-or veni pe cap de pe urma ajutorului măriei-tale, afurisească-te Dumnezeu, dimpreună cu toți cavalerii rătăcitori câți s-au născut pe lumea asta 1

Don Quijote voi să se scoale ca să-l pedepsească. Dar el o luă la picior, de nu-i mai dădu nimănui mina să-i ia urma. Don Quijote rămase înfuriat peste măsură de povestirea lui Andrés, iar ceilalți trebuiră să fie cu mare băgare de seamă să nu prindă el de veste cât chef aveau de râs, ca să nu-l scoată cumva de-a binelea din sărite.

Capitolul XXXII

Care povestește tot ce i s-a întâmplat la han întregi trupe a lui don Quijote

Sfârșind gustarea, care le picase atât de bine, puseră numaidecât șeile și, fără să li se mai fi întâmplat nimic vrednic de povestit, ajunseră a doua zi la hanul care era spaima lui Sancho Panza și tristețea lui. Și oricât nu-i venea lui la îndemână să-i calce pragul, n-avu încotro.

Hangița, hangiul, fiică-sa și Maritornes, când îi văzură venind pe don Quijote și pe Sancho, ieșiră să-i întâmpine, dând semne de mare bucurie, și el îi primi cu un aer grav, dar binevoitor, și le spuse să-i pregătească un pat mai bun decât data trecută. La asta, gazda îi răspunse că, de îndată ce-i va plăti mai bine ca data trecută, îi va da ea unul cum n-au nici prinții. Don Quijote îi făgădui, așa că i se pregăti un pat mai de Doamne-ajută, în aceeași hardughie de șopru, și el se și lungi în așternut, căci era frânt de oboseală și nu-și mai putea aduna mințile.

Nici n-apucă el să tragă zăvorul la ușă, că gazda se și repezi la bărbier și, prinzându-l de barbă, zise:

— Pe crucea asta, dac-ai să te mai folosești mult de coada mea drept barbă și n-ai să mi-o dai îndărăt! Că doar n-o să mai umble mult aia a bărbatului meu târâș de colo până colo, că-i mai mare rușinea, vreau să zic pieptenele, pe care avea obicei să și-l înfigă în coada care-i a mea.

Bărbierul nu voia să i-o dea, cu toate că ea trăgea de coadă cât putea, și trebui să-i spună licențiatul să i-o lase, că nu mai era nevoie să se folosească de-aci înainte de vicleșuguri, ci să se dea pe față și să se arate așa cum era el făcut de mama lui, spunându-i lui don Quijote că, atunci când l-au jefuit bandiții scăpați de la galere, fuga îl îndrumase către acel han; și de va fi să întrebe cumva don Quijote unde e scutierul prințesei, aveau să-i spună că-l trimisese ea înainte ca să ducă celor din regatul său vestea că sosea, aducând cu sine pe cel care-avea să-i slobozească pe toți. Asta îl făcu pe bărbier să dea de bunăvoie coada înapoi hangiței, și tot așa îi înapoiară toate celelalte lucruri, împrumutate atunci când porniseră să-l libereze pe don Quijote. Rămaseră uimiți toți cei din han de frumusețea Doroteii, ca și de boiul chipeșului tânăr Cardenio. Preotul puse să li se pregătească de mâncare din ceea ce se găsea la han, iar hangiul, care trăgea nădejdea să fie plătit mai bine, le pregăti în grabă o masă gospodărească. În toată vremea asta, don Quijote dormea,

și fură cu toții de părere să nu-l deștepte, căci mai de folos îi era în clipa aceea somnul decât mâncarea. În timpul mesei vorbiră, fiind de față hangiul, femeia lui, fiica lor, Maritornes și toți drumeții, despre ciudata nebunie a lui don Quijote și de chipul în care dăduseră de el. Hangița le povesti ceea ce li se întâmplase cu dânsul și cu cărăușul, tot căutându-l din ochi în vremea asta pe Sancho. Dar cum nu-l văzu, povesti toată pătărania zborului cu pătura, de care nu puțin se veseliră cu toții; iar când preotul spuse că numai cărțile de cavalerie citite îi luaseră lui don Quijote mințile, hangiul zise:

— Eu nu știu cum se poate una ca asta, fiindcă, pe câte mă pricep eu, nu se află pe lume, zău așa, mai desfătătoare zăbavă; căci eu, uite, am aici două-trei de astea printre alte traftoloage și mă jur pe ce am mai scump că parcă mi-au dat viață, nu numai mie, ci multor altora, căci de atâtea ori, la vremea secerișului, se adună aici la clacă o grămadă de secerători, și-ntotdeauna se întâmplă să se afle și câte unul știutor de carte, care pune mina pe vreuna din cărțile astea, și noi facem roată în jurul lui câte treizeci și mai bine și stăm și-l ascultăm cu atâta plăcere, că parcă ne-ar lua cine știe ce greutate de pe suflet! De mine cel puțin pot jura că, ori de câte ori aud povestindu-mi-se despre grozavele și înfricoșătoarele lovituri împărțite la mânie de către cavaleri în dreapta și-n stânga, mare chef îmi mai vine să fac și eu la fel, și nu m-aș mai da dus nici zi, nici noapte, când le-ascult.

— Tot așa de mult îmi plac și mie, zise hangița, fiindcă n-am în casă zi bună decât atunci când stai tu s-ascuți la cel care citește; fiindcă în așa hal rămâi de prost, că nici nu-ți mai trece prin gând să ne mai cauți cusur!

— Zău că-i așa, întări și Maritornes, și zău că și mai grozav îmi place s-aud lucruri de-astea, că-s tare frumoase, mai cu seamă când stă cică domnița sub niște portocali în brațele cavalerului ei, și cică îi păzește-o dădacă, care

moare de pizmă și tremură ca varga de frică să nu-i prindă cineva. Ce să-ți spun, parcă-ți unge sufletul cu miere când auzi!

— Dar dumneata ce părere ai, domnișoară? o întrebă preotul pe fiica hangului.

— Nu știu, zău așa, pe sufletul meu, domnule! răspunse ea. Stau și ascult și zău că, oricât n-oi pricepe eu mare lucru, am prins gust de ele. Cu toate astea, nu mă desfăt cu loviturile care-l desfată pe tata, ci cu văicărelile cavalerilor, când sunt departe de domnițele lor, că, să spun drept, câteodată mă fac să le și plâng de milă!

— Vra să zică, ți-ar plăcea să le-alini dumneata chinul, domnișoară, zise Dorotea, dac-ai ști că plâng pentru dumneata?

— Nu prea știu ce-aș face, răspunse fata. Tot ce pot spune este că sunt câte unele domnițe de-acelea așa de crude, că le zic cavalerii lor leoaice și tigrese și alte o mie de măscări! Vai, Doamne, ce soi de oameni or mai fi și astea, femei fără suflet și-așa de câinoase la inimă, că mai bine decât să-și plece urechea la durerea unui om cumsecade, îl lasă să crape sau să-nnebunească! La ce naiba atâtea mofturi?

Că dacă-s cinstite, n-au deck să se mărite cu ei, că doar ei atâtea așteaptă!

— Taci, fato, zise hangița, că parcă prea știi multe din astea, și nu le stă frumos fetelor mari să știe și să vorbească atâtea!

— Păi dacă mă-ntreabă dumnealui, răspunse ea, pot să nu-i răspund?

— Bine, bine, zise preotul. Adu-mi, cinstită gazdă, cărțile acelea, că vreau să le văd și eu!

— Bucuros! răspunse hangul.

Și dând fuga până-n odaia lui, se-ntoarse cu un cufăraș vechi, zăvorât și legat cu lanț, pe care deschizându-l, scoase din el trei cărțoaie și niște hârtii scrise de mină cu slovă meșteșugită. Prima carte pe care-o

deschise preotul se dovedi a fi Don *Cirongilio de Tracia* **x**, a doua *Félixmarte de Hârcania*, iar a treia, *Istoria marelui căpitan Qonzalo Hernández de Córdoba* 2, împreună cu *Viața lui Diego Qarcía de Paredes* 3. De îndată ce citi preotul cele dintâi două titluri, se-ntoarse către bărbier și-i zise:

— Ce păcat că nu le-avem aicea, cu noi, pe chelăreasa și pe nepoata prietenului meu!

— N-are nimica, răspunse bărbierul, că știu și eu să le car până-n bătătură, ori la vatră, că-i un foc strașnic în ea.

— Vra să zică, domnia-voastră vreți să-mi ardeți cărțile? întrebă hangiu.

— Numai pe acestea două, pe Don *Cirongilio* și pe *Félixmarte*, răspunse preotul.

— Cum adică? zise hangiu. Ce? Cărțile mele or fi cumva eretice ori flegmatice de vreți să mi le ardeți?

— Schismatice, vrei să zici, vere, spuse bărbierul, nu flegmatice.

1 *Los cuatro libros del estorzado caballero don Cirongilio de Tracia* (*Cele patru cărți ale viteazului cavalier don Cirongilio de Tracia*) au apărut, fără indicație de autor, la Sevilla în anul 1545.

2 - 3 *Historia del gran capitán Qonzalo Hernández de Córdoba y Aguijar*, apărută, împreună cu *la vida del famoso caballero Diego Qarcía de Paredes*, la Zaragoza, în 1559.

— Fie și-așa, răspunse hangiu. Dar dac-aveți chef să ardeți vreunul, atunci ardeți-l pe *Marele căpitan* ori pe *Diego Qarcia* ăsta, că mai bucuros aș lăsa să-mi fie dat pe foc un copil deck să las pradă flăcărilor pe vreunul din ălalți doi!

— Iubite frate, zise popa, cărțile astea două sunt mincinoase, pline de deșertăciuni și de neadevăruri, în vreme ce asta, a *Marelui căpitan*, e o istorie adevărată, care cuprinde faptele de arme ale lui Gonzalo Hernández

de Córdoba, care, pentru multele și marile lui isprăvi, a meritat numele dat de-o lume-ntreagă, care i-a zis *Marele căpitan*, poreclă frumoasă și strălucită, de el singur meritată; iar acest Diego García de Paredes a fost un cavaler de viță domnească de fel din cetatea Trujillo, în Estremadura, soldat viteaz și înzestrat de natură cu atâta putere, încât cu un singur deget oprea roata morii în toiul măcinisului, iar într-o zi, proțăpindu-se la capra podului cu paloșul în mâini, ținu pe loc o oștire numeroasă și n-o lăsă să treacă pe pod, făcând apoi și alte lucruri asemănătoare, căci așa cum le povestește și le scrie el singur, cu toată modestia lui de cavaler, fiindu-și el însuși cronicar, dacă i le-ar fi scris altul, slobod și fără patimă, ar pune în umbră faptele tuturor Hectorilor, Ahililor și Orlanzilor!

— Mare scofală! făcu hangiu. Ia te uită ce-l sperie, c-a oprit ăla roata morii cu degetul! Zău așa, ar trebui să citești domnia-ta ce-am citit eu despre Félixmart de Hârcania care numai c-o lovitură de spadă a spintecat cinci uriași deodată până-n noadă, de parc-ar fi fost umpluți cu năut, ca paiatele cu care se joacă copiii; iar altă dată s-antâlnit c-o oștire maaare și puteeernică, care număra mai bine de-un milion și șase sute de mii de soldați, turnați toți în oțel din creștet până-n tălpi, și i-a făcut pe toți bucățele, de parc-ar fi fost o turmă de oi. Și ce ai de zis de măritul don Cirongilio de Tracia, care-a fost atât de viteaz și de inimos, așa cum ai să vezi din carte, unde scrie că, venind el cu corabia de-a lungul unui râu, numai iată că îi iese înaintea, din mijlocul apei, un șarpe de foc, și el, numai ce mi ți-l văzu, că mi ți se și azvârli asupra lui și, urcându-i-se de-a călare pe spinarea solzoasă, îl strânse de gât cu amândouă mâinile cât putu; și când văzu șarpele c-avea să-l sugrume, nu găsi alt leac decât să se dea la fund, trăgându-l în apă și pe cavaler, care nu se învoi să-l lase nici în ruptul capului. Iar când ajunseră ei acolo la fund, se pomeni viteazul în niște palate și-n niște grădini, o frumusețe, nu altceva! Și cât ai clipi, șarpele se prefăcu

într-un moșneag bătrân ca lumea, care-i spuse atâtea, că doar să le-auzi, și nu-ți mai trebuie altceva* Fugi de-acolo, domnule, și nu mai vorbi așa, că de le-ai auzi p-astea, mă prind c-ai înnebuni de bucurie; iar pe Marele căpitan și pe Diego García ăsta de care zici nu dau o ceapă degerată!

Auzindu-l Dorotea ce spune, îi șopti lui Cardenio:

— Nu mai are mult gazda noastră până s-ajungă un al doilea don Quijote!

— Așa mi se pare și mie, zise Cardenio, pentru că, pe cât se vede, el crede că-s adevărate toate cele povestite în cărțile astea, până-ntr-un bob, așa cum scrie acolo, și nu i-ar scoate din cap treaba asta nici călugării din tagma descultilor

— Ia seama, iubite frate, vorbi din nou popa, că nu s-a pomenit de când e lumea niciun Félixmarte de Hârcania și niciun don Cirongilio de Tracia, nici alți cavaleri de felul lor, de care povestesc cărțile de cavalerie, căci toate-s ticluri și plăsmuiri ale unor minți ce nu găseau altceva mai bun de făcut, și le-au ticluit cu scopul de care spui dumneata, ca să-și mai treacă omul vremea, așa cum și-l trec, citindu-le, secerătorii dumitale, că-ți jur pe tot ce vrei că nu s-au aflat nicicând atare cavaleri pe lume, și nici atare isprăvi și năzdrăvănii nu s-au putut întâmpla în ea!

— Asta să i-o spui lui mutu'! răspunse hangiul. Parcă eu n-aș ști cât fac doi și cu doi, nici unde mă roade sandaia! Nu te gândeai dumneata să-mi dai țașcă, fiindcă zău că nu-s

1 «... jos *frailes descalzos*» erau franciscanii, adică aceia dintre membrii confreriei care se țineau de litera regulamentului ordinului, înființat în secolul al XII le-a de Francisc din Assisi, ce pusese «sărăcia-la baza tuturor virtuților, pentru a stăvili prin aceasta setea de averi a clerului catolic.

nici eu cu caș la gură! Păi frumoasă treabă este și bine-ți șade domniei-tale să cauți a mă face să cred că tot ce scriem bunătatea asta de cărți sunt doar minciuni și

născociri, când ele sunt tipărite cu îngăduială de la domnii din sfatul rege* lui? Ce adică, sunt ei oameni care să lase să se tipărească atâta amar de minciuni laolaltă, și-atâtea bătlaii, și-atâtea vrăji, de mai-mai să-ți pierzi mințile?

— Ți-am mai spus, prietene, răspunse preotul, că astea sunt bune ca să avem cu ce ne desfăta cugetul când nu ne îmboldește altă treabă; așa că, întocmai cum în toate statele bine orânduite e îngăduit să se afle jocuri de șah, de ghiulbahar, de popice și de arșici, ca să se desfete anumiți oameni care nici n-au chef, nici nu vor și nici nu pot să muncească, tot așa se îngăduie să se tipărească și să se afle asemenea cărți, bănuindu-se, precum și este, că n-o să se găsească niciun om atât de neștiutor încât să ia drept istorie adevărată vreuna din cărțile astea. Și de-aș avea acuma îngăduință și cei de față mi-ar cere-o, ți-aș spune câte ceva în legătură cu ceea ce trebuie să cuprindă cărțile de cavalerie ca să fie reușite, lucru care, cine știe, poate că ar fi de folos și chiar pe gustul anumitor oameni. Dar eu nădăjduiesc că va veni o vreme când voi putea împărtăși toate acestea cuiva care ar fi în stare să găsească leacul romanului cavaleresc X. Iar până una-alta, crede-mă, jupâne, că e așa cum spun eu: ia-ți cărțile și descurcă-te singur cu adevărurile și cu minciunile lor, și să-ți fie de bine! Dea Domnul să nu ajungi și dumneata în doaga oaspetelui dumitale, don Quijote.

— Ei asta-i, răspunse hangiu, că n-oi fi eu atât de nebun să mă fac cavaler rătăcitor! Doar pricep și eu că în ziua de azi nu mai merge ce mergea pe vremuri, când se zice că vânturau lumea cavalerii ăștia vestiți!

1 Cervantes, dându-și seama de falsitatea acestei literaturi curtene, asupra căreia aruncă discreditul cel mai categoric prin însăși cartea de față, nu condamnă totuși în mod explicit orice încercare de a face o literatură de imaeinație, slujind anume idealuri umane, dar cu sinceritate, așa cum va încerca el însuși în *Persiles* și *Sigismundo*, ultima sa carte, roman cavaleresc fantastic,

plin de poezia visurilor compensatorii ale unui vizionar, nemulțumit de epoca sa.

Pe la mijlocul convorbirii acesteia se ivi și Sancho, care se simți foarte încurcat și rămase pe gânduri de ceea ce auzise; anume, că în ziua de azi nu mai merge să fi cavaler rătăcitor, și că toate cărțile de cavalerie erau doar nerozii și minciuni. Și-și puse în gând, în sinea lui, să aștepte să vadă unde avea să ducă această călătorie a stăpânului său, iar de n-avea să iasă chiar atât de bine pe cât socotea el, era hotărât să-l părăsească și să se întoarcă la munca de toate zilele, alături de femeia și de copiii lui.

Hangiul își luă cufărașul și cărțile, dar îl opri preotul, spunându-i:

— Așteaptă, că vreau să văd și ce fel de hârtii sunt astea, scrise cu slove atât de măiestrite!

Le scoase din lăcriță gazda și, dându-i-le să le citească, preotul văzu cam la vreo opt caiete scrise de mină, care pe prima filă aveau un titlu mare, ce suna astfel:

NUVELA CURIOSULUI NESTĂPÂNIT

Citi ca pentru sine trei sau patru rânduri preotul și zise:

— Zău că nu mi se pare rea, după titlu, nuvela asta, și tare-aș mai avea chef s-o citesc de la un cap la altul!

La asta, hangiul răspunse:

— Păi n-ai decât s-o citești, preacuvioase, pentru că niște oaspeți care au citit-o și ei tot aici au rămas mulțumiți foarte de ea și s-au ținut scai de capul meu să le-o dau, dar eu nu m-am învoit, gândind că are să vină să mi-o ceară înapoi cel care a uitat-o aici, lăcrița asta cu cărțile și cu hârtiile pe care le vezi, că s-ar prea putea să se mai abată stăpânul lor pe-aici vreodată; și cu toate că numai eu știu cât au să-mi lipsească asemenea bunătate de cărți, mă jur să i le dau înapoi pe toate, că de hangiu oi fi eu hangiu, dar păgân nu-s!

— Multă dreptate ai, prietene, zise preotul. Dar, cu

toate astea, de-o fi să-mi placă nuvela, are să trebuiască să mă lași măcar s-o copiez.

— Cu dragă inimă, răspunse hangiul.

Pe când vorbeau cei doi așa, Cardenio și pusese mâna pe nuvelă, începând s-o citească, și cum i se păru și lui ce i se păruse preotului, îl rugă pe acesta să-i dea citire așa fel încât s-o poată auzi cu toții.

— Aș citi-o eu, zise preotul, de n-ar fi mai cu câștig timpul cât dormi decât cel în care zăbovești cu cititul 1

— Destulă odihnă are să fie pentru mine, spuse Dorotea, să-mi trec timpul ascultând vreo poveste, fiindcă sufletul nu mi-e încă destul de împăcat ca să mă lase să adorm atunci când aș simți nevoia!

— Apoi, dacă-i așa, răspunse preotul, vreau s-o citesc măcar din curiozitate, că poate găsim în ea ceva care să ne placă.

Sări și meșterul Nicolás și-l rugă același lucru, ba și Sancho, pe deasupra; ceea ce văzând preotul, și pricepând că toți aveau poftă, ca și el, s-o asculte, zise:

— Bine, dacă vreți; fiți cu luare-aminte, căci nuvela începe astfel.

Capitolul XXXIII

*În care se povestește nuvela curiosului nestăpânit*¹

La Florența, bogată și vestită cetate din Italia, în provincia ce poartă numele Toscana, trăiau cândva Anselmo și Lotario, doi cavaleri cu stare, de neam domnesc, și-atât de buni prieteni, încât toți cei ce-i cunoșteau nu le-ar fi spus vreodată altfel decât, prin antonomasie², «cei doi prieteni». Tineri erau și necăsătoriți, având aceeași vârstă și aceleași deprinderi, și toate acestea erau îndeajuns ca

1 Istoricul nuvelei *Curiosul nestăpânit* indică izvorul ei în anume pasaje din *Orlando furioso*; aceasta a fost opinia majorității comentatorilor, până când, în 1910, în *Revue Hispanique* (tom. XXII, pp. 447 - 453), hispanistul Rudolph Schevill, de la Universitatea din California, a

arătat că Cervantes nu s-ar fi gândit să scrie această nuvelă dacă n-ar fi citit o povestire din culegerea fi *Crotalón*, întocmită de Cristóbal de Villalón (cí. Rodríguez Marín, IU, 171), unde trama esențială a acestei opere este dată în germene, fără măiestria stilului și fără bogăția de episoade din Cervantes.

2 Figură retorică: folosirea unui nume propriu sau a unei perifraze în locul unui substantiv comun.

să-și păstreze unul altuia prietenie. Drept este că Anselmo arăta ceva mai multă aplecare înspre desfătărilor iubirii decât avea Lotario, pe care-l atrăgeau mai curând plăcerile vânătorii. Dar când se ivea prilejul, se mai înfrâna și Anselmo de la plăcerile sale, urmând gusturile lui Lotario, iar Lotario și le lăsa deoparte pe ale lui ca să se supună chefurilor lui Anselmo; și așa, voințele lor ajungeau să fie una, în așa chip încât niciun ceasornic bine întocmit și grijuliu ținut n-ar fi mers mai fără greș.

Anselmo era îndrăgostit nebunește de o fată, de neam mare și frumoasă cum nu se mai poate, din același oraș, fică de oameni aleși, și atât de desăvârșită, încât tânărul se hotărî, după ce îi ceru și prietenului său Lotario părerea, s-o ceară de soție, pețind-o de la părinții ei. Zis și făcut! Iar cel care-i sluji de ambasador fu Lotario, care duse la bun sfârșit treaba cu atâta folos pentru prietenul său, că nu trecu mult până să se vadă intrat în stăpânirea bunului dorit, iar Camila fu atât de mulțumită că dobândise un soț ca Anselmo, încât nu mai sfârșea înălțând osanale cerului și lui Lotario, prin mijlocirea căruia o copleșise un asemenea noroc. În cele dintâi zile, cum toate zilele de nuntă sunt vesele de obicei, Lotario venea, ca și înainte, în casa prietenului său Anselmo, străduindu-se să-l cinstească, să-l sărbătorească și să-l bucure atâta cât îi stătea în putere; dar de îndată ce se sfârșiră zilele nunții și se mai domoli acel du-te-vino de musafiri și de hiritiseli, Lotario începu s-o mai rărească cu venitul pe la Anselmo pe-acasă, părându-i-se (așa cum pe bună dreptate li se

poate părea tuturor celor cu scaun la cap) că nu e bine să umbli prea mult pe la casele prietenilor după ce s-au însurat și nici cu tot atâta ușurință ca pe vremea când erau holtei; căci, dacă e drept că adevărata prietenie nu poate și nu trebuie să dea loc întru nimic la bănuieli, cu toate astea, cinstea celui proaspăt însurat e un lucru atât de gingaș, încât s-ar părea c-o poate știrbi chiar și un frate, cu atât mai mult un prieten.

Băgă de seamă Anselmo că Lotario cam dădea înapoi și socoti că are cuvânt să se plângă de dânsul și să-i spună că, de-ar fi știut el că însurătoarea avea să fie de vină că ei doi nu se vor mai înțelege după cum s-ar cuveni, în vecii vecilor nu s-ar fi însurat; și că dacă, de bine ce se înțelegeau unul cu altul când fusese neînsurat, își meritaseră un nume atât de dulce ca acela pe care lid dădeau oamenii, spunându-le «cei doi prieteni», n-avea de ce să îngăduie acuma, numai din dorința de a face pe prevăzătorul, când îi lipsea orice prilej de fapt, ca un nume atât de faimos și de plăcut să se piardă; așa că îl implora, dacă între ei doi mai puteau încăpea asemenea vorbe, să redevină stăpân al casei prietenului său, intrând și ieșind din ea ca și mai înainte, după plac; căci, îl asigura el, Camila, soția lui, n-avea alte dorințe și nu voia altceva decât ceea ce voia el să dorească, și cum ea aflase cu câtă înfocare ținuseră ei mai înainte unul la altul, nu știa ce să mai creadă acum, când îl vedea pe dânsul ținându-se atât de departe.

La toate acestea și la multe altele pe care Anselmo i le depăna lui Lotario ca să-l convingă a-i intra iar în casă așa cum trebuia, Lotario răspunse cu atâta prudență, înțelepciune și schepsis, încât Anselmo rămase mulțumit de gândul bun al prietenului său și se înțeleseseră ca două zile pe săptămână, în afară de sărbători, Lotario să vină și să mănânce cu dânsii; și cu toate că așa rămaseră hotărâte lucrurile între ei doi, Lotario își puse în gând să nu facă nimic mai mult decât ceea ce ar vedea că se cade spre a

păstra mai bine neștirbită cinstea amicului său, de al cărui bun nume era mai grijuliu chiar decât de propria sa onoare. Fiindcă - zicea el, și bine zicea - omul însurat, pe care cerul l-a blagoslovit cu o nevastă frumoasă, trebuie să fie cu ochii în patru atât la soiul de prieteni pe care și-i aduce în casă, cât și la prietenele cu care își face de vorbă nevasta; căci ceea ce nu se înfăptuiește și nici nu se pune la cale pe străzile orașului, ori la biserică, ori la serbările obștești și la hramuri (lucruri de la care nu totdeauna bărbații trebuie să-și oprească nevestele), se pune la cale și se mijlocește în casa prietenei, ori a rubedeniei în care ai mai multă încredere. Mai zicea Lotario că lângă fiecare dintre tinerii căsătoriți ar fi nevoie să se afle câte un prieten care să-i atragă bărbatului luarea-aminte asupra greșelilor și scăpărilor din vedere pe care le-ar avea femeia în purtarea lui, căci se mai poate întâmpla și ca, din prea marea dragoste a bărbatului pentru nevastă, ori să nu bage el de seamă, ori să nu-i zică nimic ca să n-o supere, nici când ar dori ca ea să facă, nici când ar vrea ca ea să se lase păgubașă de vreun lucru, care, fie că ar fi săvârșit, fie că ar fi pierdut din vedere, i-ar putea fi sau spre cinste, sau spre rușine, lucruri asupra cărora de îndată ce li s-ar atrage atenția printr-un prieten, ușor le-ar fi soților să le afle leac. Dar unde să se găsească prieten atât de înțelept, de leal și de drept la cuget cum vrea Lotario? Asta eu n-am de unde-o ști, se înțelege de la sine; singur Lotario era unul dintre aceștia, fiind cu ochii în patru și dându-și toată osteneala și având multă bătaie de cap de câte ori era vorba de onoarea prietenului său, căci se străduia să rărească, să ocolească ori să scurteze zilele în care era dinainte hotărât că trebuia să-i calce pragul, ca să nu bată la ochi mulțimii de gură-cască și privirilor veșnic iscoditoare, dar pline de venin, ce urmăreau intrările unui tânăr bogat, nobil și distins, înzestrat cu atâtea frumoase însușiri câte-și știa el, în casa unei femei de frumusețea Cămilei; căci, cu toate că virtutea și cumsecădenia ei

puteau să pună căluș oricărei guri clevetitoare, n-ar fi vrut totuși să azvârle umbra îndoielii asupra bunului său nume, sau asupra celui al prietenului, din care pricină cele mai multe din zilele menite întâlnirii și le petrecea și le cheltuia cu fel de fel de alte treburi, dând a înțelege că nu le poate amina; așa că în zilele când se întâlneau își petreceau o mulțime de ceasuri din timpul lor mai mult cu plângerile unuia și cu dezvinovățirile celuilalt.

Se întâmplă, așadar, ca, într-o zi, pe când se plimbau amândoi pe o pajiște afară din oraș, Anselmo să-i spună lui Lotario cam ceea ce urmează:

— Gândeai, de bună seamă, prietene Lotario, că la binefacerile cu care m-a blagoslovit Dumnezeu făcându-mă fecior al unor părinți cum au fost ai mei și dându-mi, nu cu jumătate de mină, bunurile vieții, atât pe cele ce se cheamă firești, cât și binefacerile sortii, eu n-aș putea să răspund vreodată cu toată recunoștința pe care-o merită ceea ce-am dobândit, mai cu seamă că, pe deasupra, mi te-a mai dat Dumnezeu și pe tine de prieten, și pe Camila de femeie, două daruri pe care le prețuiesc, de nu chiar la treapta la care ar trebui să fie prețuite, cel puțin atâta cât pot eu. Dar deși am cu prisosință parte de aceste bunuri, care dau de obicei oamenilor tot ce le trebuie ca să poată trăi fericiți, mă aflu azi a fi cel mai abătut și mai cătrănit om de pe tot rotogolul pământului; fiindcă nu știu de câte zile încoace mă chinuie și nu-mi dă pace o dorință atât de ciudată și atât de ieșită din limitele firești pentru alții, încât mă mir eu singur de mine, învinuindu-mă și luându-mă singur în râs în sine-mi, dorință pe care mă străduiesc s-o ascund de propriile mele gânduri și s-o trec sub tăcere; și mi-e atât de greu să ți-o dezvălui, de parcă ar trebui s-o spun lumii întregi. Și de vreme ce, până în cele din urmă, tot are să iasă la lumină, aș vrea mai curând să se dezvăluie în arhivele tale secrete, căci am încredere că, tăcând tu și dându-ți toată osteneala să-mi găsești leacul, ca un bun prieten ce-mi ești, mă voi vedea curând scăpat

de toate spaimile pe care mi le pricinuieste și-mi voi recâștiga voioșia, datorită ție, în aceeași măsură în care m-a năpădit acum, din nebunia mea, năduful ce mă ucide.

Uimit foarte rămase Lotario la auzul cuvintelor lui Anselmo, neputându-și da seama unde aveau să ducă o atât de lungă introducere și atâtea ocolișuri; și cu toate că sucea și răsucea în mintea lui cam ce soi de dorință ar fi putut fi aceea care-i chinuia atâta prietenul, nu nimerea nici pe departe adevărul. Și, ca să pună sfârșit mai repede chinului pe care i-l pricinuia îndoiala, îi spuse că mare jignire era, pentru multă prietenie ce-o nutrea pentru dânsul, să tot umble Anselmo cu atâtea ocolișuri și să caute chipul cum i-ar dezvălui gândurile lui cele mai ascunse, căci el era sigur că i-ar fi putut oferi fie sfaturi ca să-l aline, fie mijloace pentru a-și le duce la capăt.

— Adevărat, răspunse Anselmo, și având încredere în ceea ce-mi spui, îți aduc la cunoștință, Lotario prietene, că dorința care-mi dă ghes nu e alta decât de a afla dacă este Camila, soția mea, pe atât de desăvârșită și de virtuoasă cum cred eu, și nu mă pot întări în credința că ar fi adevărat decât punând-o la încercare în așa chip încât proba să dea pe față lămurit câte parale face virtutea ei, așa cum focul arată cât preț are aurul. Pentru că eu socotesc, după capul meu, prietene, că o femeie nu este virtuoasă decât în măsura în care este (sau nu este) ispitită, și că doar aceea dintre ele vădește tărie de suflet care nu se lasă înduplecată de făgăduieli, nici de plocoane, nici de lacrimi și nici de neconținutele hărțuieli la care o supun iubeții ce-i dau zor. Căci de ce să fii mulțumit, zicea el, că ți-e cuminte femeia, dacă nimic n-o împinge să fie deșucheată? Ce mare lucru e că arată sfielnică și temătoare una care n-are prilej să calce strâmb, ori una care cunoaște prea bine felul bărbatului, care, de-ar fi s-o afle, măcar și întâia dată, făcându-și de cap, i-ar lua pe loc, cu mâna lui, zilele? Așa că aceea care e cuminte de teamă, sau din lipsă de prilejuri, nu-mi vine de fel s-o socotesc tot

într-un preț cu cea hărțuită de amorezi și urmărită de ispite, care a ieșit biruitoare și încununată de lauri! în chipul ăsta și din aceste motive, ca și dintr-altele multe, pe care ți le-aș putea înșira ca să-mi întăresc și îndreptățesc părerea ce mi-am făcut, doresc ca soția mea Camila să treacă prin încercările acestea și să se călească, purificându-se prin lamura focului pe care-l simte orice femeie văzându-se dorită și împinsă spre păcat, ba încă de unul care ar fi vrednic să-și ridice ochii la dânsa; iar dacă iese ea, cum cred că va ieși, cu laurii biruinței din această bătălie, m-aș socoti mai fericit ca nimeni altul pe lume și aș putea spune că mi s-au împlinit toate dorințele; ba încă aș ține-o sus și tare că mi-a făcut parte soarta de femeia de nădejde despre care zice înțeleptul: «Cine unde s-o afle?»
1 Și de-o fi

1 Aluzie la Solomon și la cunoscuta lui sentință: «*Midierem fonem quis inveniet?*» din *Cartea proverbelor*, cap. XXXV.

să se întâmple de-a-ndoaselea decât cred eu, plăcerea de-a vedea că părerea aceasta a mea s-a dovedit a fi întemeiată mă va face să îndur ușor suferința pe care mi-o va pricinui o experiență atât de scump plătită; și de vreme ce nimic din tot ceea ce mi-ai spune împotriva acestei dorințe a mele n-ar fi de niciun folos și nu m-ar face să părăsesc gândul de a o duce la îndeplinire, doresc, Lotario prietene» să te pregătești a fi unealta care să înfăptuiască, de hatârul meu, ceea ce spun; că ți-oi da eu prilejul s-o faci, fără să-ți lipsească tot ce aș crede eu că e nevoie ca să ispitească o femeie cinstită, cu nume bun, la locul ei și lipsită de nevoi bănești. Și mă împinge, între altele, să-ți încredințez ție misiunea aceasta atât de grea, ideea că, de-o fi să fie înfrântă de tine Camila, tot n-are să ajungă înfrângerea asta până la capăt, ci doar până la punctul unde poate fi ținut drept gata întâmplat ceea ce ar mai fi de făcut de ți-ar îngădui-o stima ce-mi porți, așa că n-aș rămâne eu jignit decât cu gândul, și obida mea va fi

ascunsă lumii prin virtutea tăcerii tale, fiindcă știu bine că, atunci când e vorba de mine, tăcerea ta poate fi veșnică și de nepătruns, întocmai ca tăcerea mormântului. Așa că, de vrei să am eu o viață de care să pot spune că e viață, trebuie să intri numaidecât în bătaia asta a dragostei, nu într-o doară și nici cu sficiune, ci cu zelul și cu râvna pe care ți le cere dorința mea, păstrându-mi credința prietenească de care sunt sigur.

Acestea fură spusele lui Anselmo către Lotario, și la toate ascultă acesta cu atâta luare-aminte, încât, în afară de ceea ce stă scris că s-a spus, nu-și dezlipi buzele până ce nu văzu că a sfârșit ce avea să-i spună; și dându-și seama că nu-i mai rămăsese nimic de spus, după ce stătu și se uită la el o bună bucată de vreme, ca și cum s-ar fi uitat la ceva ce n-a mai văzut în viața lui, din care pricină s-ar fi umplut de spaimă și mirare, rosti:

— Te ascult și nu-mi poate intra în cap, Anselmo prietene, că nu-i glumă tot ce mi-ai spus, fiindcă de m-aș fi gândit că vorbești cu tot dinadinsul, n-aș fi îngăduit să ajungi până unde ai ajuns și nu te-aș fi ascultat de fel, căci, nedându-ți ascultare, te-aș fi împiedicat să ții predica asta lungă. Și-mi închipui că, fără îndoială, ori tu nu mă cunoști, ori eu nu te cunosc pe tine! Dar nu-i așa: fiindcă eu știu bine că ești Anselmo, iar tu știi că eu sunt Lotario. Doar atâta-i baiul, că am început să cred că nu ești Anselmo acela pe care-l știu eu, iar tu trebuie să fi gândit că nici eu nu sunt acel Lotario ce-ar trebui să fiu, căci lucrurile pe care mi le-ai spus nu-s nici ele vrednice de Anselmo acela care îmi este prieten, după cum nici ceea ce-mi ceri nu-i poate fi cerut lui Lotario cel pe care-l cunoști. Căci prietenii cei buni se cuvine să-și încerce prietenii și să se folosească de ei, cum a spus un poet, *usque ad aras* 1, lucru care vrea să spună că nu trebuie să se folosească de prietenia lor în treburi care ar fi împotriva lui Dumnezeu. Și dacă așa a judecat un păgân despre prietenie, nu cu atât mai mult se cuvine să judece așa creștinul, care știe că

pentru niciun soi de prietenie omenească nu trebuie să și-o piardă pe-a cerului? Și când prietenul s-ar întâmpla să împingă așa de departe lucrurile încât să-și uite frica de Dumnezeu și rușinea de oameni de dragul prieteniei, asta nu trebuie să se întâmple pentru orice fleac de nimica, ci pentru împrejurările în care e în joc onoarea sau viața prietenului său. Așa că spune-mi tu acum, Anselmo: care din acestea două îți este primejdioasă, ca să mă aventurez eu în a-ți face pe plac, săvârșind un lucru atât de nevrednic, cum îmi ceri tu să săvârșesc? Niciuna, de bună seamă; ba, dimpotrivă, îmi ceri, după câte pricep eu, să mă străduiesc și să fac tot ce-oi putea spre a-ți lua viața, lăsându-te lipsit de onoare, și pe mine, dimpreună cu tine. Pentru că, dacă trebuie să mă

1 *Până la altare* (în limba latină în original). Locuțiune antică, însemnând prohibiția de a pune ceva, în speță prietenia, mai presus decât cultul divinității; cuvintele acestea sunt atribuite lui Penele, care le-ar fi spus unui prieten ce-i cerea să jure fals în favoarea lui într-un proces, după cum relatează undeva Plutarh. Dacă Cervantes le atribuie unui poet, este desigur pentru că le-a găsit citate în versurile vreunui contemporan, ce le va fi găsit el însuși în versiunea spaniolă atunci apărută, intitulată *De la mala vergüenza* (*Despre adâncă ruși n-are*) a lucrării lui Plutarh.

zbat ca să-ți fur onoarea, e limpede că îți iau și viața, căci omul fără de onoare e mai rău decât mort; și fiind eu unealta unui atât de mare rău pe cât vrei tu să-ți fac fiindu-ți unealtă, nu mă dezonzor oare și eu, rămânând, ca urmare a aceluiași fapt, lipsit și de viață? Ascultă, Anselmo prietene, și rabdă, fără să-mi răspunzi niciun cuvânt până ce n-oi sfârși de spus tot ceea ce mi-o trece prin minte în legătură cu ce ți-a venit ție chef să faci, că ți-o rămâne și ție timp să-mi răspunzi, și te-oi asculta și eu pe tine atuncea.

— Cu dragă inimă, zise Anselmo, Spune tot ce ai

poftă.

Și Lotario urmă, spunând:

— Pare-mi-se, o, Anselmo, că în clipa de față mintea ta este așa cum e întotdeauna mintea maurilor, cărora nu le poți vâri în cap în ce greșește secta lor, nici prin citate din *Sfânta scriptură*, nici prin argumente adresate rațiunii și nici prin argumente întemeiate pe dogmele *Crezului*, ci trebuie să le aduci sub ochi pilde care să se poată tipări, lesne de înțeles și în stare să ducă la o încheiere neîndoielnică, adică matematiceste demonstrabile, care să nu poată fi negate, așa ca și când ar fi să spui: «Dacă din două părți egale luăm părți egale, cele ce rămân sunt și ele egale». Și dacă nu pricep asta numai din vorbele tale, cum se și întâmplă de fapt, trebuie să le-o arăți prin semne, punându-le-o sub ochi; și chiar făcând toate acestea, tot n-ajunge nimeni s-o scoată la capăt cu ei și să-i încredințeze de adevărurile sfintei noastre religii. Și tocmai la fel ar trebui să fac și eu cu tine, folosindu-mă de aceleași mijloace, pentru că dorința ce s-a născut în sufletul tău e atât de răcitică și atât de departe de tot ce s-ar putea numi urmă de rațiune, încât mi se pare că aș strica orzul pe găște de-ar fi să încerc a te face să-ți pricepi naivitatea (căci deocamdată nu vreau să-i dau alt nume), ba chiar îmi vine să te las în nebunia ta, drept pedeapsă pentru gândurile deșucheate ce nutrești; dar nu-mi îngăduie să te aduc la așa strâmtoare prietenia ce-ți port, care nu consimte să te las pradă unei atât de vădite primejdii de pierzanie. Și pentru ca să vezi limpede, repetă-mi, Anselmo: nu mi-ai spus tu că trebuie să ispitesc o femeie care e la locul ei, să înfrâng voința unei femei cinstite, să dau plocoane unei femei dezinteresate, să fac curte unei femei cuminti? Ba sigur că mi-ai spus-o! Păi dacă tu știi că ai o femeie la locul ei, cinstită, dezinteresată și cuminte, ce mai cauți? Și dacă socotești că va ieși biruitoare din toate asalturile ce i-aș da (așa cum va ieși, nu mai încapе îndoială!), ce titluri crezi că-i poți da pe urmă, mai spre

lauda ei, decât cele pe care le merită acum, sau ce-ar putea fi ea mai mult după asta decât ceea ce este acum? Din două una: ori tu n-o socotești așa cum zici, ori nu știi ce-mi ceri! Dacă n-o socotești așa cum zici că este, de ce vrei s-o încerci și nu te porți cu ea așa cum îți vine mai la îndemână și cum se cuvine să te porți cu o stricată? Dar dacă este așa de vrednică cum crezi, nesăbuit lucru ar fi să te apuci a pune la încercare adevărul însuși, de vreme ce, după experiență, ea va rămâne prețuită tot ca mai înainte. Prin urmare, e limpede că a încerca lucruri din care mai curând ni s-ar putea trage pierzania decât mântuirea e semn de minte slabă și de cutezanță peste orice cuviință, mai cu seamă când încerci lucruri dintr-acelea la care nu te împinge nimeni cu de-a sila, ba încă din cele care-ți arată singure, de departe, că nebun trebuie să fii să-ți vâri de bunăvoie capul sub Evanghelie! în treburi greu de dus la capăt intri de dragul lui Dumnezeu, sau le încerci de dragul lumii, sau de dragul amândorora: cele pe care le săvârșești pentru Dumnezeu sunt dintre cele făptuite de sfinți, care s-au învrednicit să ducă viață de îngeri în trup de om; cele pe care le săvârșești de dragul lumii sunt fapte dintr-ale celor ce călătoresc peste noianuri întinse de ape, străbătând fel de fel de climate și rătăcind printr-atâta amar de străinătăți spre a dobândi ceea ce se numește avuție; iar cele pe care le înfrunți de dragul Domnului și al lumii deopotrivă sunt fapte dintr-ale soldaților viteji, care nici n-au văzut bine că s-a deschis în zidul vrăjmaș din fața lor doar atâta drum cât poate tăia o ghiulea rotundă de artilerie, că pe loc, lăsând deoparte orice simțământ de frică, fără să ia în seamă ori să ocolească primejdia vădită care-i amenință, purtați pe sus ca în zboruri de aripile dorinței lor de-a fi scut legii străbune, poporului și regelui, se azvârl fără să mai stea pe gânduri în mijlocul miilor de prilejuri de-a da piept cu moartea ce-i așteaptă! Acestea sunt lucrurile care trebuie încercate, și e o onoare, o mândrie și un izvor de foloase să le încerci, oricât de pline

de neajunsuri și de primejdioase ar fi; dar cea pe care spui tu că vrei s-o încerci și s-o pui la cale nu-i faptă care să-ți dobândească raiul lui Dumnezeu, nici bogății, nici faimă pentru oameni; pentru că, de bună seamă, chiar de-ar fi să ieși din ea cum dorești, la sfârșit n-ai să fi nici mai vestit, nici mai bogat, nici mai respectat decât ești acum; iar de nu ieși așa, ai să te vezi în cea mai groaznică mizerie ce se poate închipui, fiindcă n-are să-ți folosească la nimic să-ți spui atuncea că nimeni nu știe de nenorocirea ce ți-a căzut pe cap, căci are să fie îndeajuns s-o știi tu singur ca să te cătrânească și să-ți sfâșie inima. Și, ca întărire a acestui adevăr, aș vrea să-ți spun o stanță făcută de faimosul poet Luis Tansilo ¹ la sfârșitul primei părți din poema lui, *Lacrimile sfântului Petru*, care zice așa:

«Creștea durerea și rușinea trează în Petru când de ziuă s-a crăpat.

Și chiar de nu-l vedeau alți ochi, oftează în sine, dându-și seama de păcat:

Căci unui suflet nobil nici nu-i pasă De-l vezi sau nu, spre a fi el rușinat.

Căci sie însuși și-a făcut dosadă când ceru-i doar de față ca să-l vadă.»

Așa că n-ai să-ți scutești durerea doar ținând-o ascunsă; ci, dimpotrivă, vei plânge neconținut, de nu lacrimi dintr-ale ochilor, apoi lacrimi de sânge, dintr-ale inimii, așa cum plângea naivul acela de doctor despre care poetul nostru ne povestește că a făcut proba vasului pe care, mai cu scaun

¹ E vorba de poetul napolitan Luigi Tansillo, autor al lăudatei poeme *Le lagrime di San Pietro* traduse în 1587 în spaniolește de către Luis Gálvez de Montalvo, prieten al lui Cervantes.

la cap, s-a ferit s-o facă prudentul Reinaldos¹; căci, deși toată treaba asta nu-i decât născocire poetică, închide în ea taine morale vrednice de a fi pătrunse, cugetate și imitate. Cu atât mai mult cu cât, prin ceea ce am de gând

să-ți spun acuma, ai să ajungi să-ți dai și tu seama de greșeala pe care vrei s-o săvârșești. Spune-mi, Anselmo, dacă cerul, sau soarta cea bună, te-ar fi făcut stăpân și posesor legiuit al unui diamant de mare preț, de-a cărui strălucire și de-ale cărui ape minunate ar fi încântați toți giuvaergiii cunoscători de pietre nestemate ce le-ar vedea, și de s-ar întâmpla ca toți într-un glas și într-un gând să spună că diamantul atinge prin strălucire, prin frumusețea apelor și prin finețea tăieturii pragul cel mai de sus la care poate ajunge o asemenea piatră, iar tu însuși având aceeași părere ca și ei, spune-mi: de n-ai ști și alte lucruri care să se împotrivească acestei păreri, drept ar fi să-ți vină chef să iei diamantul și să-l pui între ciocan și nicovală, și acolo, prin lovituri grozave și prin forța grea a brațelor, să încerci dacă-i atât de tare și atât de pur după cum se spune? Ba, mai mult, de-ar fi să-ți duci la capăt încercarea, să zicem că piatra ar rezista la o probă atât de neghioabă: prin asta nu i-ar spori întru nimic nici valoarea și nici faima, iar de-ar fi să se spargă, lucru care se prea poate întâmpla, n-ar însemna să-l pierzi cu totul? Ba de bună seamă că ar fi pierdut, iar pe stăpânul lui l-ar socoti lumea toată nerod curat, și nimic altceva! Așa că bagă de seamă, Anselmo prietene, că-ți este Camila

1 Aluzie la un episod din *Orlando furioso*, în care Ariosto povestește cum, într-un palat de pe malurile Padului, prin împrejurimile Mantovei, unde Reinaldos a fost nevoit să măie peste noapte, gazda i-a adus, la sfârșitul cinei, un vas, care avea însușirea de a arăta soților dacă le sunt fidele soțiile, căci vinul urma să li se prelingă bărbaților pe piept în loc să le intre pe gâtlej în cazul în care ele ar fi fost nestatornice ori trădătoare. După aflarea însușirilor vasului, prudentul Reinaldos n-a vrut să facă încercarea, recitind, cu vasul în mână, versurile următoare:

...fien sarebbe foile

C hi quel che non vor ia tro var, cer casse:

Mia donna e donnaz ed ogni donna e molie!

(Nebunesc lucru ar fi a încerca acela care n-are nicio dorință de a afla: femeia mea-i femeie, și, ca orice femeie, e slabă.) Întocmai ca diamantul prețios, atât după felul cum o judeci tu, ca și după judecata celorlalți, și n-ai temei să-i dai brânci într-o aventură din care să iasă zdrobită, căci chiar de-ar fi să rămână neatinsă, nu poate urca în preț mai presus decât este astăzi, iar de cade cumva și nu iese bine din încercare, gândește-te de pe acum ce te-ai face fără ea după ce i-ar scădea prețuirea și cu câtă dreptate te-ai putea plânge singur de tine, care ai fost cauza pierzaniei ei și a tale. Bagă de seamă că nu se află pe lume giuvaer care să fie mai de preț decât o femeie cinstită și respectată, și că onoarea femeilor stă toată în numele bun pe care-l au printre oameni; și cum numele bun al femeii tale și cinstea ei sunt atât de mari încât ajung până la culmile virtuții, cum știi bine, de ce vrei să pui la îndoială adevărul acesta? Bagă de seamă, prietene, că femeia e o ființă slabă, și nu se cade să-i punem dinainte obstacole de care să se împiedice și să cadă, ci, dimpotrivă, trebuie luate din calea ei, netezindu-i drumul și scutindu-i-l de orice neajuns, ca să poată, nestingherită și nesupărată, zbura cu toată iuțeala spre dobândirea desăvârșirii care-i lipsește și care constă în a fi virtuoasă. Naturaliștii povestesc că hermina e o vietate micuță, cu blana foarte albă, pe care când vor s-o prindă vânătorii, se folosesc de un tertip: știind cărările pe unde are obicei să treacă, i le acoperă cu noroi, și pe urmă, hăituind-o, o fac să se îndrepte într-açolo, și cum dă hermina de tină, se oprește locului și se lasă prinsă și dusă în robie, mai curând decât să treacă prin noroaie și să-și prăpădească, murdărindu-și-l, albul blănii, pe care pune preț mai mare decât pe libertate și pe viață. Femeia cinstită și castă e ca o hermină, și mai albă decât zăpada cea mai curată îi e virtutea cinstei; iar cel ce-ar vrea ca ea să nu și-o piardă, ci, dimpotrivă, să și-o păstreze, scutindu-și-o de rele,

trebuie să se poarte altfel decât se poartă vânătorii cu hermina, căci n-are de ce să-i pună dinaintea ochilor noroiul plocoanelor și al galanteriilor unor ibovnici nelalocul lor, fiindcă, poate (ba chiar fără doar și poate), biata de ea n-are atâta virtute și putere în firea ei încât să izbutească singură să răstoarne aceste piedici și să treacă peste ele; așa că e nevoie să-i fie luate din cale, punându-i-se dinainte curăția virtuții și frumusețea bunului renume. Tot așa, femeia cumsecade se mai aseamănă și cu o oglindă de cristal, strălucitoare și curată, supusă însă întunecării și întinării cu fiecare nouă răsuflare care-i atinge luciul. Cu femeia virtuoasă trebuie să te porți așa cum se poartă credincioșii cu moaștele: închinându-li-se, fără să le atingă. Trebuie păzită și prețuită femeia de treabă, cum e păzită și prețuită o grădină frumoasă, plină de trandafiri și de alte soiuri de flori, al cărui stăpân nu îngăduie nimănui să se plimbe pe alei, nici să atingă vreo floare: destul să le fie, celor ce trec, că se pot bucura, de departe și printre zăbrele de fier, de frumusețea și de mireasma ei. În sfârșit, aș vrea să-ți spun niște versuri care mi-au venit în minte, auzite într-o piesă de teatru modernă *, ce mi se par a se potrivi de minune cu ce-ți spuneam. Un bătrân înțelept îl sfătuia pe altul, care era tatăl unei fete frumoase, s-o țină departe de ochii lumii, s-o păzească bine, închisă în casă, și, printre alte motive, îi spuse cele ce urmează:

«Ca de sticlă e femeia.

Dar n-aș încerca-o, parcă.

Dacă poate să se spargă.

Cine știe? vorba ceia!

Qreu mai dregi, ușor mai strici!

Și nu-i prea cu cap să-ncerce Omul dacă spart mai merge Vasul, fără de lipici!

Cumințenia e-un tezaur;

Nu găsesc c-ar fi trăsnae:

Sunt pe lume și Danae.

Dar mai sunt și ploi de aur!»

1 Probabil că Cervantes face aici aluzie la una din propriile sale scrieri, comedia *La Confusa (încurcata)*, astăzi pierdută, despre care pomenește cu satisfacție în al său *Viaje del Parnaso*, spunând că «*pareció en los teatros admirable*» («a făcut mare efect pe scene»). Pare să fi fost pandantul altei comedii a lui Cervantes, intitcilată *La Entretenida (Piesă amuzantă)*, care ni s-a păstrat.

Tot ce ți-am spus până aici, o, Anselmo, a fost cu privire la tine, și nu-i rău s-auzi acum și câte ceva din ceea ce mă privește pe mine, iar de-o fi să mă lungesc la vorbă, iartă-mă și tu, că toate astea le cere labirintul în care ai intrat și din care vrei să te scot eu. Tu mă socotești prieten și vrei să-mi vatămi cinstea, lucru cu totul împotriva prieteniei; și nu numai că pretinzi una ca asta, ci-mi mai ceri să ți-o vatăm și eu pe-a ta. Că vrei să mi-o știrbești mie, e limpede, pentru că de îndată ce Camila va vedea că-i fac ochi dulci, așa cum îmi ceri, nu mai încape nicio îndoială că are să mă socotească om necinstit, lipsit de onoare și desfrânat, de vreme ce pun la cale și încep a face un lucru atât de deosebit de ceea ce prietenia ta și faptul că sunt cine sunt mă obligă să fac. Iar de faptul că dorești să-ți știrbesc și eu ție onoarea nu mai încape îndoială, pentru că, de îndată ce va prinde de veste că-i fac ochi dulci, Cămilei nu se va putea să nu-i treacă prin minte gândul că cine știe ce semne de ușurățate, descoperite de mine în purtarea ei, mi-au dat curajul să-mi dezvălui dorințele necurate, așa că, socotindu-se necinstită, cade asupra ta necinstea ei, de vreme ce ea îți aparține. De aici ia naștere ceea ce se petrece de obicei, și anume, că bărbatului unei femei necredincioase, chiar de-ar fi fost să se întâmple asta fără știrea lui și fără să-i fi dat el prilej neveste-sii să facă altceva decât trebuie, oricât de puțin ar fi fost în puterea lui s-o împiedice și oricât de grijuliu și de puțin lăsător s-ar fi arătat în a o păzi și a o scuti de nenorocire, lumea îi azvârle porecle de rușine totuși, și-l

numește în așa fel de parcă l-ar înjura, iar cei care știu cât îi e de ticăloasă femeia îl privesc într-un anume chip, mai curând cu dispreț decât cu compătimirea ce i s-ar cuveni, când e vădit că nu din vina lui, ci din pricina toanelor netrebnice cu care s-a însoțit a intrat el până-n gât în asemenea nenorocire. Și vreau să-ți spun pricina pentru care, pe bună dreptate, își pierde cinstea bărbatul femeii stricate, chiar dacă el n-o știe de stricată, nici n-are vreo vină și nici nu i-a dat prin ceva prilejul să decadă. Să nu te plictisească spusele mele, pentru că totul are să se întoarcă în folosul tău. Când l-a creat Dumnezeu pe tatăl nostru dintâi în paradisul pământesc, spune *Sfânta scriptură* că l-a cufundat pe Adam într-un somn adânc și că, pe când dormea el, i-a scos din partea stângă o coastă, din care a făcut-o pe mama noastră, Eva; și cum s-a deșteptat Adam și s-a uitat la ea, a spus: «Carne din carnea mea este și os din oasele mele!» Iar Dumnezeu a spus: «Pentru ea îi va părăsi omul pe tatăl și pe muma sa, și vor fi amândoi un trup». Atunci a fost instituită sfânta taină a căsătoriei, care leagă doi oameni cu asemenea legătură, încât doar moartea dacă-i mai poate dezlega. Și atâta putere și atâtea virtuți are taina aceasta minunată, încât poate face ca doi oameni deosebiți să fie unul și același trup; ba încă poate și mai mult în cazul căsătoriilor izbutite, unde soților, chiar dacă fiecare își are sufletul lui, vrerea le e una și aceeași. De aici decurge urmarea că, fiind trupul soției același cu al soțului, petele ce-o întinează pe ea, sau relele obiceiuri pe care le dobândește, răspund în carnea lui, chiar dacă nu el i-a dat, cum s-a mai spus, prilej de-a păcătui. Pentru că întocmai cum durerea unui picior sau a altui mădular al trupului omenesc o simte tot trupul, ca unul ce se află zidit dintr-o aceeași carne, întocmai cum capul suferă de durerea gleznei, fără să fie vinovat de ea, tot așa și bărbatul rămâne necinstit de necinstea femeii, pentru că face cu ea un singur trup; și cum onoarea ca și dezonoarea din carne și din sânge se

trag pe lumea asta, iar cinstea ori necinstea femeii păcătoase de felul ăsta este, bărbatul n-are încotro și trebuie să ia asupra-și o parte din acestea și să fie socotit dezonorat, chiar fără s-o știe. Vezi deci, o, Anselmo, în ce primejdie te vâri atunci când vrei să tulburi pacea în care viețuiește o nevestă cumsecade ca a ta; vezi pentru ce deșartă și nestăpânită curiozitate vrei tu să trezești patimile ce zac acum împăciuite în pieptul castei tale soții?! Bagă de seamă că lucrul spre care te aventurezi să-l câștigi e de foarte puțin preț, în vreme ce pierderea poate fi atât de mare, încât îmi lipsesc până și vorbele ca să ți-o pot zugrăvi, așa că mă opresc aici. Dar dacă tot ce ți-am spus nu-i de ajuns ca să-ți întoarcă gândul de la planul tău nenorocit, n-ai decât să-ți cauți altă unealtă a necinstirii și nefericirii tale, fiindcă eu n-am de gând să-ți slujesc ca atare, chiar de-ar fi ca prin asta să-ți pierd prietenia, pagubă decât care nu-mi pot închipui alta mai grea pe lume!

Tăcu, după ce spuse toate astea, cinstitul și înțeleptul Lotario, iar Anselmo rămase atât de tulburat și de dus pe gânduri, încât multă vreme nu-i putu răspunde o vorbă; dar până în cele din urmă îi zise:

— Ai văzut cu câtă luare-aminte am ascultat, Lotario prietene, tot ceea ce ai avut poftă să-mi spui, și în judecă* ți le, pildele și parabolele tale am recunoscut bogata înțelepciune pe care ți-o știam și culmea prieteniei adevărate la care te-ai putut înălța; recunosc, de asemenea, și mărturisesc că dacă nu-ți urmez sfatul și fac tot pe gândul meu, înseamnă că mi s-a urât cu binele și-mi fac răul cu mina mea. O dată hotărât lucrul acesta, trebuie să mă socotești atins acum de boala care le încearcă uneori pe femei când le vine cheful să mănânce țarnă, moloz, cărbune, ba chiar și alte lucruri și. mai rele, cu toate că sunt grețoase la vedere și cu atât mai scârboase când e vorba să le pui în gură!; așa că e nevoie să te folosești de vreun tertip viclean ca să mă vindeci, și asta

nu-i prea greu să izbutești, doar începând să-i faci ochi dulci Cămilei, chiar de-o fi s-o faci la început mai domol și în chip prefăcut; iar ea nu poate fi atât de slabă încât să-și dea cinstea pe gârlă de la primele întâlniri: cu începutul acesta mă voi mulțumi, iar tu vei fi împlinit tot ce datorezi prieteniei noastre, nu numai redându-mi viața, ci și încredințându-mă că nu-mi știrbesc onoarea! Și ești ținut să faci asta dintr-o singură pricină: căci fiind eu așa cum sunt, hotărât cu nestrămutare să-mi pun în practică încercarea aceasta a cinstei femeii mele.

1 E vorba de isterie, în timpul acceselor căreia se spunea pe atunci că unele femei își manifestă dorința de a mânca tot soiul de lucruri dezgustătoare sau necomestibile din credința că au proprietăți medicinale.

n-ai să poți consimți tocmai tu să-mi dau pe față nebunia față de altul, ce mi-ar primejdui onoarea pe care tu te îngrijești să nu mi-o pierd; iar dacă a ta ar putea să scadă în ochii Cămilei, câtă vreme ai stânjeni-o cu dragostea, prea puțină însemnătate are, pentru că nu va trece mult și, văzându-i noi tăria de suflet la care ne așteptăm din parte-i, îi vei putea spune tot adevărul despre încercarea noastră, fapt care te va ridica din nou în stima ei, întocmai ca la început. Și cum tu n-ai mare lucru de pierdut și mie îmi poți da atâta mulțumire punând puținul acesta în joc, nu te mai împotrivi și fă-o, chiar de-ar fi să mai vez /și alte piedici, căci, așa cum ți-am mai spus, nu trebuie decât să începi, și cu asta eu mă declar gata să închid procesul.

Văzând Lotario cât de nestrămutat era Anselmo în hotărârea lui și nemaștiind ce pilde să-i aducă în sprijinul spuselor sale, nici la ce judecată dreaptă să-l îndrume ca să-l facă să nu-și urmeze planul, mai văzând el pe deasupra că-l mai amenința și că avea să încredințeze altuia taina planului său nesăbuit, se hotărî, ca să înlăture o nenorocire mai mare, să-l mulțumească, făcând ceea ce-i cerea, cu gândul ascuns să se poarte în toată treaba asta

în așa chip încât, fără să-i sucească frumoasei Camila capul și să-i tulbure liniștea, să rămână Anselmo îndestulat în dorințele sale. Așa că îi răspunse să nu-și mai împărtășească gândul nimănui altcuiva, căci își lua el sarcina asta, începând-o când i s-o părea lui mai nimerit s-o înceapă. Îl îmbrățișă Anselmo cu multă duioșie și dragoste și-i mulțumi pentru că se învoise s-o încerce, de parcă cine știe ce mare favoare i-ar fi făcut, și rămaseră înțeleși ca Lotario să se pună pe treabă chiar de-a doua zi, pentru că el, Anselmo, avea să-i ofere prilejul și răgazul trebuincios de a-i vorbi Cămilei între patru ochi, mai dându-i și banii și giuvaerurile cu care s-o dăruiască, îl sfătui să-i facă serenade, să scrie versuri întru lauda ei și-i spuse că, de cumva n-ar voi el să-și bată capul să le facă singur, i le va face el însuși. La toate se învoi Lotario, nutrind într-ascuns cu totul alte gânduri decât își închipuia Anselmo, și după învoiala asta se întoarseră la Anselmo acasă, unde o găsiră pe Camila arzând de neliniște și de grijă și așteptându-și soțul, care în ziua aceea întârziase mai mult ca de obicei.

Lotario plecă acasă, iar Anselmo rămase la căminul lui, la fel de mulțumit pe cât era Lotario de căzut pe gânduri, neștiind pe unde să scoată cămașa ca să iasă basma curată dintr-o așa de nesăbuită tăărăsenie; și toată noaptea aceea nu se gândi la altceva decât la chipul cum l-ar putea păcăli pe Anselmo fără s-o jignească pe Camila, iar a doua zi se duse la masă la prietenul său, unde fu întâmpinat cu bunăvoie de Camila, care-l vedea cu ochi buni și-l primea întotdeauna bucuroasă din pricina prieteniei ce-i purta soțul său. Sfârșiră de mâncat, fu strânsă masa, iar Anselmo îi zise lui Lotario să rămână acolo cu Camila câtă vreme avea să lipsească el (căci îl chema în oraș o treabă ce nu răbda amânare), fiindcă într-o oră, două, avea să se întoarcă. Camila îl rugă să nu plece, și Lotario se oferă să-l întovărășească, dar nu izbutiră să-l convingă pe Anselmo, care, dimpotrivă, îl sili

pe Lotario să rămână și să-l aștepte, sub cuvânt că avea de vorbit cu dânsul, mai târziu, lucruri de mare însemnătate. Îi mai spuse și Cămilei să nu-l lase pe Lotario singur cât timp va lipsi el, și, într-adevăr, se pricepu atât de bine să se prefacă și să arate că e nevoit a-i părăsi, că nimeni n-ar fi putut să-și dea seama de prefăcătoria lui. Plecă deci Anselmo și rămaseră singuri la masă Camila și Lotario, fiindcă ceilalți, oameni de-ai casei, se duseseră cu toții să mănânce. Lotario se văzu în arenă, în primejdia dorită de prietenul său, față în față cu dușmanul, care ar fi putut birui doar prin frumusețe un escadron de cavaleri armați: închipuiți-vă dacă avea de ce se teme Lotario! Dar tot ce făcu el atunci fu să se sprijine într-un cot, pe un braț al jilțului, și să-și lase capul pe o mână, cerând iertare Cămilei pentru chipul lui atât de necioplit de-a se purta, sub cuvânt că mult ar dori să se poată hodini puținel, până ce s-o întoarce acasă Anselmo. Camila îi răspunse că s-ar odihni mai bine pe un divan decât pe jilț, așa că-l rugă să se ducă în iatac și să doarmă. Dar Lotario nu se învoi și rămase pe loc, moțâind până la întoarcerea lui Anselmo, care, cum o află pe Camila în odaia ei și pe Lotario adormit, crezu că, de bine ce întârziase el atâta vreme, își și găsiseră timp cei doi să stea de poveste, ba încă să și tragă un somn, și abia aștepta clipa când se va trezi Lotario, ca să plece cu el afară din casă și să-l descoase de tot ce s-a întâmpat.

Totul se petrecu întocmai după dorința lui: Lotario se deșteptă și ieșiră amândoi din casă, așa că-l întrebă ceea ce dorea să știe, iar Lotario îi răspunse că nu i se păruse cu cale să dea pe față așa, dintr-odată, tot ceea ce dorea, deci că nu făcuse altceva decât să laude până una-alta frumusețea Cămilei, spunându-i că tot orașul nu vorbea decât de înțelepciunea și farmecul ei, compliment care i se păruse bun prilej de-a intra în vorbă cu dânsa și lucru în stare să-i câștige bunăvoința, făcând-o să-l asculte cu plăcere și altă dată, tertip fiind acesta asemeni celor de

care se folosește Diavolul când vrea să înșele vreun suflet ce stă treaz și înarmat, gata să-l întâmpine apărându-se; căci în asemenea prilejuri Dracul se preschimbă în arhanghel luminos, oricât ar fi el înger al beznelor, iscându-ți-se dinainte cu chip blând; dar până la urmă tot se dă pe față cine este și-și duce la capăt planurile lui necurate, chiar dacă la început înșelăciunea i-a rămas nedescoperită.

Toate acestea îl mulțumiră foarte pe Anselmo, care făgădui să-i dea în fiecare zi același prilej, chiar de-ar fi să nu plece din casă, căci, rămânând locului, s-ar îndeletnici cu treburi care s-o împiedice pe Camila a-și da seama de vicleana cursă pusă la cale.

Se întâmplă, deci, să treacă mai multe zile în care Lotario, fără să crâcnească un cuvânt de față cu Camila, îi răspundea

1 *Estrado*, cum se numea, pe vremea lui Cervantes, locul unde femeile se așezau, pe perne, și-și primeau musafirele. Lotario vrând să se odihnească, e sfătuit de Camila să se culce pe pernele divanului din odaia respectivă, de modă orientală.

lui Anselmo că o ametea vorbindu-i, dar că niciodată nu putuse scoate de la dânsa un semn cât de mic că s-ar lăsa cumva atrasă spre vreo faptă cât de cât necinstită, sau că i-ar da lui o umbră cât de mică de speranță; ba, dimpotrivă, spunea că-l amenință mereu cu darea în vileag față de soțul ei a necinstitei lui purtări dacă nu se dezbară o dată de asemenea gând necurat.

— Foarte bine, zise Anselmo. Până aici a rezistat Camila doar cuvintelor. E nevoie să vedem cum rezistă la fapte. Am să-ți dau mâine două mii de scuzi de aur ca să i-i oferi, ba chiar să i-i și dăruiești, și am să-ți mai dau tot atâția ca să cumperi giuvaericele cu care s-o momești, căci femeile, mai ales când sunt frumoase, oricât de cinstite ar fi, sunt foarte dornice să fie bine îmbrăcate și împodobite; iar dacă mai rezistă ea și la ispita asta, eu mă socot

mulțumit și nu te mai necăjesc cu nimic altceva!

Lotario răspunse că, de vreme ce tot a început, are de gând să ducă treaba până la capăt, cu toate că e sigur de neizbânda lui și de faptul că oboseala are să-i fie de-a surda.

A doua zi primi cei patru mii de scuzi și, dimpreună cu ei, patru mii de întrebări chinuitoare, pentru că nu știa ce să mai născocească să-l poată minți din nou; dar până în cele din urmă se hotărî să-i spună că era la fel de nesimțitoare Camila la daruri și la făgăduieli, cum fusese și la vorbe dulci, și că n-avea de ce să se mai ostenească, fiindcă-și pierdea timpul de pomană. Dar soarta, care mîna lucrurile spre alt capăt, vru ca Anselmo, de îndată ce îi lăsase singuri pe Lotario și pe Camila după cum luase obiceiul, să se închidă într-o odaie alăturată și pe gaura cheii să privească și să asculte ce făceau cei doi, așa că, văzând cum mai bine de jumătate de oră Lotario n-apucase a rupe o vorbă cu nevasta lui, dînd semne că nici n-avea de gând să stea la taifas cu ea măcar de-ar fi fost să rămână locului veacuri în șir, pricepu că tot ce-i spusese prietenul despre răspunsurile date de Camila nu era altceva decât închipuire și minciună. Iar ca să vadă dacă-i cu adevărat așa, ieși din odaie și, chemându-l pe Lotario deoparte, îl întrebă ce noutăți avea să-i dea și în ce ape se scaldă Camila. Lotario îi răspunse că nici prin gând nud trece să mai stăruie câtuși de puțin în planul său, pentru că ea răspundea atît de tăios și de acru, încât îi tăia cheful să mai rostească vreo vorbuliță.

— Ah, zise Anselmo, Lotario, Lotario, rău te mai plătești de tot ce-mi datorezi și de marea încredere pe care mi-am pus-o în tine! Adineauri am stat și m-am uitat la voi pe unde se vîră cheia asta în broască și am văzut că nu i-ai spus o singură vorbă Cămilei, de unde îmi dau cu socoteala că până și pe cele de început le mai ai de spus tot de-aici încolo; iar dacă așa stau lucrurile, cum fără îndoială că și stau, de ce mă înșeli și pentru ce vrei să-mi răpești prin

viclenie orice mijloc din câte aş putea găsi ca să dau astâmpăr dorinţei ce mă chinuie?

Mai mult nu spuse Anselmo, dar fu de ajuns şi ceea ce spusese că să-l lase pe Lotario ruşinat, mai-mai să intre în pământ; şi cum îi vârâse un cuţit în inimă faptul că fusese prins cu minciuna, îi jură lui Anselmo că din clipa aceea îşi lua asupra-şi cu tot dinadinsul sarcina de a-l mulţumi fără să-l mai mintă, aşa cum avea să-şi poată el singur da seama dacă avea să-l mai spioneze cu aceeaşi curiozitate, cu atât mai mult cu cât n-avea să mai fie nevoie de nicio altă trudă din partea nimănui, pentru că se va trudi el îndeajuns ca să-l mulţumească, risipindu-i toate bănuielile. Anselmo îl crezu şi, ca să-i dea mai mult răgaz pentru a se pune la treabă pe îndelete, fără teama vreunui termen apropiat, hotărî să lipsească de-acasă vreo opt zile, ducându-se la un prieten al său, într-un sat ce se afla nu departe de oraş; şi chiar se înţelese cu prietenul ca să-l poftească de-adevărat şi cu toată stăruinţa, ca să aibă el faţă de Camila motiv să plece.

Nenorocit şi fără chibzuinţă te-arăţi, Anselmo 1 Ce ai de gând să faci? Ce pui la cale? Ce urzeşti? Ia seama că-ţi faci răul cu mina ta, urzindu-ţi necinstea şi pregătindu-ţi pierzania. De treabă nevastă e Camila ta; în pace şi fără temeri te poţi bucura de dânsa; nimeni nu-ţi umbreşte bucuria; gândul ei nu rătăceşte în afara zidurilor casei; tu eşti cerul ei pe pământ, ţinta dorinţelor şi împlinirea poftelor ei, măsura cu care-şi măsoară vrerile, pe care şi le potriveşte într-un tot după vrerea ta şi după a cerului! Căci dacă nesecata mină a cinstei, frumuseţii, castităţii şi virtuţii ei îţi dă, fără de nicio trudă, toate bogăţiile pe care le deţine şi pe care le-ai putea dori, pentru ce vrei să mai sapi pământul şi să cauţi noi vine de proaspăt şi nemaivăzut aur, punându-te în primejdia de a vedea surpându-se asupra-ţi mina, pentru că, la urma urmei, nu e susţinută decât de stâlpii firii sale slabe? Bagă de seamă că cel care caută ceea ce nu-i cu putinţă, pe drept poate să

piardă și ceea ce-i cu putință, așa cum a spus mai bine decât mine un poet când a spus:

Caut viața-n fapțul morții.

Sănătatea-n boli o cât.

Libertatea, sub lăcat.

Ieșirea, - ndărățul porții.

Cinste, - n cel care-a trădat.

Soarta-mi, însă, de la care N-aștept binele să-mi vrea.

S-a vorbit pe-ascuns cu cerul: Cum «ce nu se poate» ceru-l «Ce se poate» să nu-mi dea.1

A doua zi Anselmo plecă la țară, lăsând vorbă Cămilei că, atâta vreme cât va lipsi el, va veni Lotario să vadă de casă și să ia masa cu dânsa, drept care să aibă grijă a se purta cu dânsul întocmai ca și cum ar fi vorba de sine însuși. Mult o întristă pe Camila, ca pe o femeie înțeleaptă și cinstită ce era, porunca pe care i-o lăsa, plecând, bărbatul, și-l rugă să ia seama, că nu era de fel bine să stea cineva la masă pe scaunul lui, cât timp va fi el plecat, și că dacă făcea lucrul acesta din lipsă de încredere într-însa, socotind că n-avea să se priceapă a-i duce casă, îl ruga să încerce

1 Versurile acestea, neidentificabile în niciun poet, seamănă destul de mult cu unele ale lui Cervantes însuși, din actul " al comediei *Spaniolul băiat-de-viață (El gallardo español)*.

doar de data aceea, și avea să vadă, din încercarea aceasta, că putea răspunde și la sarcini mai însemnate, Anselmo îi răspunse că asta era voința lui și că ea n-avea altceva de făcut decât să plece capul și să se supună. Făgădui Camila să facă așa cum îi cerea, cu toate că era împotriva voinței sale. Anselmo plecă, și a doua zi veni Lotario în casă, unde fu primit de Camila, care îl întâmpină cu căldură și gânduri bune. Dar orându-i lucrurile într-așa chip încât să nu rămână niciodată între patru ochi cu Lotario, umblând veșnic într-un cârd de slujnice și de

servitori, și mai ales în tovărășia unei fete în casă, pe nume Leonela, la care ținea mult, căci crescuseră amândouă, de mici, în casa părinților Cămilei, iar când se căsătorise cu Anselmo o luase cu sine. În cele dintâi trei zile Lotario nu-i spusese nimic, măcar o singură dată, cu toate că nu i-ar fi fost greu la vremea când se strângea masa și oamenii casei dădeau zor să se ducă și ei să mănânce, fiindcă așa primiseră poruncă din partea Cămilei; ba încă Leonela avea ordin să mănânce înaintea Cămilei și să nu se mai dezlipească de lângă ea; dar fata, căreia îi umbla gândul la altele, mai pe gustul ei, și avea nevoie de ceasurile racelea și de răgazul dat de ele ca să se îndeletnicească și cu lucruri ce-o puteau mulțumi mai mult, nu împlinea întotdeauna porunca stăpânei sale, ci, dimpotrivă, îi lăsa pe cei doi singuri, ca și cum tocmai asta i s-ar fi cerut, însă ținuta plină de gravitate a Cămilei, chipul ei cinstit, modestia întregii sale făpturi erau atât de vădite, încât puneau căluș limbii lui Lotario.

Cu toate astea, folosul adus de multele virtuți ale Cămilei, ce impuseseră tăcere lui Lotario, se întoarse mai cu vârf și îndesat în paguba amândurora, căci dacă limba rămânea tăcută, gândirea, în schimb, bătea câmpii și găsea răgazul să contemple, amănunt cu amănunt, însușirile virtuții și frumuseții întruchipate de Camila, care ar fi putut înfierbânta până și-o statuie de marmură, darmite o inimă vie, de carne și de sânge! O tot privea Lotario, în răgazurile când ar fi putut găsi timp să-i vorbească, și se gândea cât. de vrednică era să fie iubită, iar gândul acesta începu să dea încet-încet asalturi stimei pe care i-o purta lui Anselmo, încât de o mie de ori îi veni să plece din oraș și să se ducă pe alte meleaguri, așa ca să nu mai dea ochi cu Anselmo niciodată și nici pe Camila să n-o mai vadă; dar ceea ce-l împiedica încă de pe atunci și-l ținea pe loc era că prinsese gust s-o privească. Se lupta cu sine însuși și lua hotărârea să izgonească și să nu mai simtă mulțumirea care-i umplea sufletul la vederea Cămilei; se socotea

vinovat, atunci când sta de vorbă singur cu sine, de nebunia lui; își spunea că e un prieten rău, ba chiar un creștin nevrednic; făcea comparație între sine și Anselmo, ținându-și predici, și toate sfârșeau prin a-i spune că mai mare fusese nebunia lui Anselmo» de a se încrede într-însul decât trădarea lui, și că, dacă ar găsi față de Dumnezeu, cum avea față de oameni, o scuză pentru ceea ce avea de gând să facă, n-ar avea de ce să se teamă de vreo pedeapsă a vinovăției sale.

Într-adevăr, frumusețea și meritele Cămilei, dimpreună cu prilejul pe care naivul soț li-l pusese la îndemână venită de hac lealității lui Lotario, care, fără să mai vadă în jurul lui nimic altceva în afară de obiectul spre care-l împingea o înclinare firească, trei zile după plecarea lui Anselmo, de-a lungul căroră, vrând să nu-și dea curs dorințelor, se află tot timpul în luptă cu sine însuși, începu să-i declare Cămilei dragostea lui cu atâta violență și cu atâtea stăruințe de îndrăgostit, încât rămase înmărmurită Camila și nu făcu altceva decât să se ridice de pe scaunul pe care stătuse și să se încuie în camera ei, fără să-i mai răspundă un singur cuvânt. Dar răceala purtării ei nu făcu să slăbească în sufletul lui Lotario speranțele, care se nasc întotdeauna deodată cu dragostea; ba, dimpotrivă, îl făcu s-o prețuiască și mai mult pe Camila, care, acum că văzuse în Lotario ceea ce nici prin gând nu i-ar fi trecut vreodată că poate vedea, nu mai știa încotro să apuce și, nepărându-i-se nici prea sănătos lucru nici prea cu cap, să-i mai dea prilej a-i vorbi și altă dată, hotărî să trimită chiar în noaptea aceea (lucru pe care-l și făcu) pe un servitor de-al ei cu o scrisoare către Anselmo, în care îi scria ceea ce urmează:

Capitolul XXXIV Unde continuă nuvela Curiosului nestăpânit

«Întocmai cum spune o vorbă că rău îi șade oștirii fără de general și fortăreței fără de castelanul ei, aş zice eu că și mai rău îi șade femeii tinere și măritate fără

bărbatul ei atunci când cine știe ce prilejuri, cu neputință de înlăturat, n-o cer. Atât de rău mă simt fără de tine și atât de greu îți îndur lipsa, încât, dacă nu te întorci cât poți mai curând, mă voi duce să trăiesc din nou în casa părinților mei, chiar de-ar fi să rămână a ta fără de paznic; pentru că acela pe care mi l-ai lăsat, dacă poate purta acest nume, cred că are grijă mai curând de nevoile sale decât de ceea ce te privește pe tine; și cum te știu înțelept, n-am de ce-ți spune mai multe, și nici nu-i bine să-ți mai înșir și altele de același fel.»

Așa suna scrisoarea primită de Anselmo, din care el înțelese că Lotario pornise să dea atacul și că soția lui trebuie să fi răspuns la asta așa cum el, soțul său, dorise; și bucuros cum nu se mai poate de asemenea vești, îi trimise Cămilei vorbă să nu plece de-acasă sub niciun cuvânt, că el avea să se întoarcă fără întârziere. Rămase mirată Camila de răspunsul lui Anselmo, care o puse într-o și mai mare încurcătură decât la început, pentru că acum nu mai îndrăznea nici să stea liniștită acasă și nici, cu atât mai puțin, să plece la casa părinților ei, căci, rămânând, își puna în primejdie virtutea, iar plecând, ieșea din vorba bărbatului. Până în cele din urmă alegea ceea ce era mai rău, adică să rămână acasă, cu hotărârea de a nu fugi din calea lui Lotario, ca să nu dea de vorbit slugilor, și chiar îi părea rău că scrisese ceea ce-i scrisese soțului său, de teamă să nu creadă el cumva că Lotario văzuse într-însa o femeie nelalocul ei și că asta îl făcuse să nu-i mai păstreze respectul cuvenit. Dar cunoscându-și virtutea, se lăsă cu totul în voia cerului, încrezătoare în gândurile ei bune și în voința ei, care socotea că se va putea împotrivi fără vorbă la tot ceea ce i-ar fi plăcut lui Lotario să-i spună, fără să mai pomenească nimic despre asta bărbatului ei, ca să nud vîre în cine știe ce încurcătură și buclucuri: ba chiar își bătea capul să afle chipul în care har putea dezvinovăți pe Lotario față de Anselmo atunci când ar fi fost ca bărbatul ei s-o întrebe ce-o împinsese să-i scrie asemenea scrisoare.

Cu gânduri ca acestea, mai curând cinstite decât înțelepte sau nimerite, îl ascultă ea a doua zi pe Lotario, care în așa chip se pricepu s-o prindă la strâmtoare, încât stăpânirea de sine a Cămilei începu să șovăie, iar virtutea ei avu îndeajuns de furcă trudindu-se să-i păzească ochii, ca să nu i se vadă din ei compătimirea dragăstoasă pe care lacrimile și cuvintele lui Lotario i-o deșteptaseră în piept. Pe toate le băga de seamă Lotario, și toate acestea îl aprindeau și mai avan. Până în cele din urmă, părându-i-se lui că era neapărată nevoie, în răgazul pe care i-l dădea lipsa lui Anselmo, să izbutească a încercui și mai strâns fortăreața, dădu atacul pe calea vanității ei, lăudându-i frumusețea, pentru că nu se află pe lume lucru care să ducă mai repede la predarea cetății și să dărâme turnurile întărite ale deșertăciunii femeilor frumoase, decât deșertăciunea însăși, folosită de limbile lingușitoare. Într-adevăr, Lotario își dădu toată osteneala să mineze stânca cinstei femeiești cu asemenea tertipuri, că de bronz să fi fost Camila, și tot ar fi căzut. Plânse, imploră, făgădui, măguli, se încăpățână să stăruie și arată atâta înflăcărare în dragostea lui, dând semne de atâta sinceritate Lotario, încât se sfârși cu rezistența Cămilei, și el cuceri ceea ce sperase mai puțin și dorea mai mult pe lume.

Camila se dădu bătută și se lăsă în voia lui; ce mare lucru» dacă nici măcar o prietenie ca a lui Lotario nu putuse rămâne în picioare? Pildă vădită, care arată că patima dragostei n-o poți învinge decât fugind de ea, și că nimeni nu trebuie să se ia la trântă cu un dușman atât de puternic, căci e nevoie de puteri dumnezeiești pentru a ți le învinge pe ale tale, cele omenești. Numai Leonela știu de slăbiciunea stăpânei sale, căci nu i-o putură ascunde cei doi necredincioși prieteni și proaspeți ibovpici. Lotario se feri să-i spună Cămilei despre ceea ce urzise Anselmo, ascunzându-i și faptul că prilejul de-a ajunge unde ajunseseră li-l dăduse tot el, ca

nu cumva ea, din pricina asta, să-i prețuiască mai puțin dragostea, așa că vru mai bine s-o lase să creadă că doar așa, din întâmplare și fără să fi fost pus la cale, necum în urma unui plan bine statornicit, i se aprinseseră lui călcâiele.

Se întoarse, puține zile după asta, Anselmo acasă la el, și nu băgă de seamă că-l lipsiseră, cât timp lipsise, de lucrul care fusese pentru el atât de puțin vrednic de grijă și pe care puneă totuși atâta preț. Se duse numaidecât să-l vadă pe Lotario, pe care-i găsi acasă, cei doi prieteni se îmbrățișară, și cel dintâi îi ceru celui de-al doilea noutățile de care atârna viața sau moartea lui.

— Noutățile pe care ți le pot da, o, prietene Anselmo, zise Lotario, sunt că ai o femeie care ar putea fi pildă și încoronare a tuturor femeilor cinstite. Vorbele pe care i le-am spus parcă le-aș fi semănat în vânt; făgăduielile parcă nici nu i le-aș fi făcut; darurile nu mi-au fost primite; când am dat s-o înduplec prin lacrimi prefăcute, și-a bătut joc de ele în văzul lumii. Hotărât lucru, Camila, întocmai cum e simbolul viu al frumuseții, e și vistieria unde se păstrează cinstea, politețea, pudoarea, ținuta demnă și toate virtuțile ce pot face ca o femeie cu vază să fie fericită și laudată. Ia-ți banii înapoi, prietene, fiindcă uite-i aici, fără să fi avut nevoie să mă ating de ei, căci cinstea Cămilei nu cade la asalturi atât de josnice ca acelea ale banilor, darurilor și făgăduielilor. Mulțumește-te cu atâta, Anselmo, și nu dori să faci încercări mai adânci; și de vreme ce tot ai trecut, călcând cu tălpile nevătămate, peste talazurile mării atâtor greutăți și bănuieli pe care ți le pot da și ți le dau de obicei femeile, nu căuta să intri din nou, cufundându-te mai adânc, în oceanul noilor neajunsuri și nici nu dori să încerci cu alt cârmaci virtutea și tăria navei pe care cerul ți-o dete pe seamă, ca să treci cu ea marea lumii acesteia, ci înțelege c-ai ajuns într-un port sigur, așa că aruncă în el ancora gândului tău bun, rămânând într-însul până ce-ți va veni sorocul să plătești birul de care nu se află pe lume

diplomă de hidalgo care să te poată scuti!

Anselmo rămase mulțumit cum nu se mai poate de vorbele lui Lotario și i le crezu ca și când ar fi fost rostite de cine știe ce oracol; cu toate astea, îl rugă să nu înceteze cu stăruințele, chiar dacă n-ar fi fost să fie deck din curiozitate și ca să-și mai treacă vremea, cu toate că n-avea nevoie să-și mai dea de aici încolo tot atâta osteneală ca până atunci, și nu-i mai ceru deck să scrie și câteva versuri întru lauda nevestei sale, numind-o în stihuri Ciori, căci are să-i dea chiar el Cămilei să înțeleagă că Lotario era îndrăgostit de o femeie pe care o ascundea sub acest nume ca s-o poată slăvi cu toată cinstea datorită virtuții ei, mai adăugând și că, de s-o întâmpla cumva să nu aibă Lotario chef a-și bate capul să scrie versuri, avea să i le facă el.

— N-are să fie nevoie de una ca asta, zise Lotario, căci nu-mi sunt până într-atâta de vrăjmașe muzele încât să nu dea, din când în când, o raită și pe la mine. Dă-ți tu osteneala să-i spui Cămilei ce ziceai c-o să-i spui despre iubirea mea - chipurile - că versurile i le voi face eu, și dacă nu vor fi atât de bune pe cât o merită subiectul lor, au să fie măcar cele mai bune pe care le pot eu face.

Astfel căzură la învoială nestăpânitul curios și prietenul lui trădător; și întorcându-se Anselmo acasă, o întrebă pe Camila ceea ce ea se minuna că nu o întrebase mai degrabă: ce pricină fusese aceea care-o făcuse să-i scrie scrisoarea trimisă atunci? Camila îi răspunse că i se păruseră privirile lui Lotario ceva mai îndrăznețe decât pe vremea când era și el acasă, dar că-și dăduse pe urmă seama că se înșelase și socotea că nu fusese decât o închipuire, pentru că Lotario și începuse să dea bir cu fugiții ori de câte ori era vorba să vină s-o vadă ori să stea cu dânsa de vorbă între patru ochi. Anselmo îi răspunse că putea azvârli bănuiala cât colo, pentru că știa el bine cât de îndrăgostit era Lotario de o nobilă domniță din aceeași cetate și cum o slăvea în versuri, sub numele de Ciori, pe

lângă că, chiar de n-ar fi fost să fie el îndrăgostit, n-avea a se teme Camila de nimic, având în vedere lealitatea lui Lotario și marea prietenie care-i lega pe ei doi. Și de n-ar fi știut Camila de la Lotario că era doar închipuire goală dragostea lui pentru Ciori, cu care se lăudase față de Anselmo ca să se poată îndeletnici uneori cântând în stihuri laude Cămilei sale, nu mai încape îndoială că ea ar fi căzut, ca oricare altă femeie, în deznădăjduita mreață a geloziei; însă cum știa la ce să se aștepte) trecu peste temerea aceasta fără de nicio amărăciune.

A doua zi, pe când erau toți trei la masă, Anselmo îl rugă pe Lotario să recite ceva din ceea ce scrisese pentru iubita sa Ciori, căci de vreme ce Camila n-o cunoștea, putea, fără teamă, să spună despre ea tot ce poftea.

— Și chiar de-ar fi s-o cunoască, răspunse Lotario, nu Laș ascunde nimic, pentru că atunci când un îndrăgostit laudă frumusețea iubitei și o dojenește pentru cruzimea ei, nu aduce niciun fel de știrbire bunului său nume. Dar fie ce-o fi: tot ce vă pot spune este un sonet pe care L-am scris ieri, pe tema nerecunoștinței acestei frumoase Ciori, și care sună precum urmează:

SONET

În pacea nopții, când e somnul bun și se-odihnesc la sânu-i muritorii.

Eu cerului și dragei mele Ciori Povestea mea de dragoste le-o spun.

Când intră alba, stelele apuny și astrul zilei șterge-n ceruri sorii Suspinele mi se-ntețesc cu zorii și agoniei vechi eu mă supun.

Când trece din zenituri spre amurg Aprinsa sferă a soarelui și-asfintey Mai dureros mă-năbușă-atunci plânsul.

Se-ntoarce noapteay lacrimile-mi curgy și iarăși afluy-ntocmai ca-naintey Surd ceruly și pe Ciori ca pe dânsul.

Sonetul i se păru bun Cămilei, dar parcă și mai bun i se păru lui Anselmo, de vreme ce-l laudă și spuse că prea

crudă era femeia care, la atât de limpezi și răspicate adevăruri, nu găsea răspunsul nimerit. La asta, Camila întrebă:

— Care va să zică, tot ce spun poeții îndrăgostiți e adevărul adevărat?

— Nu spun adevărul în calitate de poeți, răspunse Lotario, dar în calitate de îndrăgostiți rămân, întotdeauna la fel de veridici pe cât de scurt și de răspicat se exprimă.

— Nu mai încape îndoială, îi întoarse Anselmo vorba, cu gând să sprijine și să întărească planurile pe care și le făcuse Lotario cu Camila, căreia nici prin gând nu-i dădea ce urzește Anselmo, îndrăgostită cum era de Lotario.

Așa că, simțind Camila câtă plăcere îi face să asculte orice din partea lui, mai ales că socotea de la sine înțeles faptul că și dorințele lui, ca și scrierile, tot ei îi erau închinată și că ea era adevărata Ciori, îl rugă să le mai spună și alt sonet, și alte versuri, dacă mai știe din ele.

— Da, mai știu unul, răspunse Lotario, dar nu cred să fie la fel de bun ca primul, sau, mai bine zis, nu cred că primul e tot atât de rău ca acesta. N-aveți decât să-l judecați, fiindcă sună așa:

SONET

Eu știu că mor; de nu-mi crezi suferința.

Cu-atât mai mult sunt sigur c-am să pier!

Dar mai curând mă văd plecat la cer Decât să fac, că te iubesc, căință.

M-ai dat uitării, surghiunit în ger;

Pustiu mă simt și-n van mai am ființă.

Ia-mi inima, deschide-o! Te-ncredință Că-i chipul tău în ea, și-ntr-însul sper!

Căci îți păstrez drept talisman icoana Ce m-ocrotește-n lupta și-n prigoana la care m-osândești, închisă-n fort!

Plutesc în neguri, dus pe mări străine.

Nemaibătitey de primejdii pline.

Și nu mă-ndrumă nicio stea spre port!

Anselmo lăudă și acest al doilea sonet, așa cum făcuse cu primul, și în felul acesta adăugă verigă după verigă la lanțul cu care își încătușa onoarea, punându-i ghiulele de picioare, de vreme ce, cu cât îl necinstea mai mult Lotario, cu atât îi spunea că putea fi mai mândru de onoarea lui nepătată; și în felul acesta, cu fiecare treaptă pe care o scobora Camila către miezul nemerniciei ei, în mintea bărbatului său ea urca spre culmile virtuții și ale unei binemeritate faime.

Se întâmplă în vremea asta ca, aflându-se o dată Camila, între atâtea alte dăți, între patru ochi cu fata ei de încredere, să-i spună:

— Mi-e necaz, prietenă Leonela, când îmi dau seama cât de puțin am știut să mă prețuiesc, căci nici măcar nu m-am priceput să-l fac pe Lotario să-și plătească, printr-o lungă așteptare, darul pe care i l-am făcut de bunăvoie și atât de repede. Mi-e teamă să nu mă socotească ușuratică și grăbită, fără să mai țină seama că el m-a silit, dându-mi asalturi la care nu m-am putut împotrivi.

— Nu-ți bate capul cu asta, stăpână, răspunse Leonela, că nu-i mare lucru și nu scade prețul darului numai pentru că e dat repede, dacă ceea ce dăruiești e, într-adevăr, de preț și vrednic în sine de a fi dorit. Ba obișnuiește încă să se spună: cel ce dă repede dă îndoit¹.

— Da, zise Camila, dar se obișnuiește să se mai spună și că ceea ce puțin costă puțin prețuiește 2.

— La tine nu se potrivește vorba asta, răspunse Leonela, pentru că dragostea, după câte am auzit eu spunându-se, câteodată zboară, câteodată umblă pe pământ; la unii dă

1 Dicton latin: *Bis dat qui cito dat*.

8 Toți comentatorii lui *Don Quijote* mărturisesc că m-au auzit niciodată un asemenea proverb și că el se aseamănă doar, la prima impresie, cu altele ca: *Nunca mucho costó poco* (niciodată ceea ce e mult ma costat puțin) sau: *Lo que vale mucho. mucho cuesta* (ceea ce

prețuiește mult se plătește bine).

de-a fuga, la alții vine cu câte-un bob zăbavă; pe unii îi aprinde, în vreme ce pe alții abia îi dezmoștește; rănește uneori, și alteori omoară de-a dreptul; iar amorul lasă dorințele să pornească în goană nebună, dar în același timp le și pune punct; dis-de-dimineată, dragostea dă semnalul asedierii unei cetăți, și în noaptea următoare a și cucerit-o, pentru că nu se află pe lume putere care să-i stea împotriva. Și dacă lucrurile stau astfel, de ce te înspăimânți și de ce te temi dacă tot așa trebuie să i se fi întâmplat și lui Lotario, când dragostea și-a luat drept unealtă a asedierii tale lipsa de-acasă a stăpânului meu? Și nu s-ar fi putut să nu-și afle încheiere în timpul lipsei lui Anselmo ceea ce hotărâse Amor să înceapă, fără să-i dea timp soțului a se întoarce, lăsând opera neterminată prin revenirea lui; pentru că zeul Amor n-are alt slujitor mai bun care să-i ducă poruncile la capăt decât prilejul: de prilej se slujește în toate isprăvile sale, și mai cu seamă când e vorba să facă începuturile. Toate acestea le știu eu prea bine, și nu din auzite, ci din câte-am trăit și-am văzut, și ți le-oi spune pe toate într-o zi, stăpână, că sunt și eu de carne ca tot omul, și mi-e sângele tânăr. Cu atât mai mult, señora Camila, cu cât nu te-ai încredințat lui și nu i te-ai dat chiar atât de repede, fără să-i fi văzut lui Lotario mai întâi în ochi, în suspine, în făgăduieli ori în daruri tot sufletul, trăgând din cunoașterea inimii lui și a virtuților ce zac într-însa încheierea că e vrednic de-a fi iubit. Și de vreme ce-i așa, n-au de ce-ți da asalt închipuirii gândurile astea aducătoare de grijă ale femeii prea simțitoare, ci mai bine vâra-ți în cap că Lotario te prețuiește, cum și tu îl prețuiești pe el și-l faci să trăiască cu mulțumirea că, dacă tot ai căzut în lațurile dragostei, omul care te înlănțuie e vrednic de respect și plin de merite, pentru că are nu numai cele patru S-uri, despre care se spune că trebuie să le aibă toți îndrăgostiții desăvârșiți, ci e stăpân pe un alfabet întreg L. Iar dacă nu mă crezi, ascultă-mă, și ai să

vezi că

1 «Alfabetele», ca și «abecedarele amorului», frecvente în secolul XVI - XVII spaniol, erau simple jocuri galante ale unei clase oțioase. În scriți-l spun pe de rost. El este, pe câte văd și pe cât mi se pare mie: atrăgător, bun, cavaler, darnic, educat, /idei, galant, hotărât, iubitor, june, leal, modest, nobil, onest, puternic, recunoscător, și cei patru S de care vorbeam (singur, sânguincios, știutor, secretos), apoi tăcut, uman și veridic. Litera X nu i se potrivește, că e prea aspră, iar Y e de la sine înțeleș. 1 în sfârșit, Z, zelos pentru onoarea ta.

Râse Camila de a.b.c.-ul slujnicei sale, pe care o găsi mai bună cunoscătoare în îndeletnicirile dragostei decât chiar spunea. Asta îi mărturisi și fata, destăinuind Cămilei că era în vorbă cu un tânăr de neam mare din acea cetate. Lucrul o tulbură pe Camila, care se temu să nu fie aceasta calea pe unde bar putea fi pusă în primejdie cinstea. Vru să stoarcă de la fată dacă pentru ea «a fi în vorbă» cu un tânăr se mărginea numai la convorbiri, și fata, fără pic de rușine, îi răspunse, cu aerul cel mai firesc din lume, că trecea, bineînțeleș, și dincolo de vorbe. Căci lucru sigur este că, ori de câte ori stăpânele își uită de cinstea lor, și slujnicele își leapădă rușinea, și de îndată ce-și văd doamnele călcând un pic pe-alături, nu se mai sinchiesc de fel dacă le zărește sau nu cineva sărind de-a binelea pârleazul. Camila nu putu face altceva decât s-o roage pe Leonela să nu vorbească nimic despre ea cu cel de care spunea că-i e iubit, și să facă tot ce avea poftă în taină, ca nu cumva să ajungă la urechile lui Anselmo sau ale lui Lotario. Leonela răspunse că va face cum îi spunea, dar își ținu cuvântul în așa fel, încât spori șitorii epocii găsim aluzii la ele. Astfel, într-un sonet al poetului sevillan Juan de la Cueva se spune:

«Cei cinci de S pictează măreția Iubirii mele», spuse a mea stăpână.

Cei cinci S sunt: *solicito, solo, sabio, secreto,*

splendido (serviabil, singur, savant, secretos, strălucit). Cervantes pare că a luat cei patru de S din versurile *Angelicăi* lui Luis Barahona de Soto, carte foarte apreciată în epocă.

1 Sensul pe care-l dădeau acestei litere pitagoricienii cuprindea și ideea de virtute. Litera Y se zice că ar fi fost adăugată alfabetului elin de însuși Pitagora, care s-ar fi inspirat, spre a o născoci, din zborul cocorilor, ce descriu pe cer un semn asemănător, expresie a virtuților de obediență la autoritate, disciplină și răbdare, armonie cu semenii.

mai mult temerile Cămilei, care se îngrozea la gândul că-și va pierde prin ea bunul nume; căci necinstita și nerușinata de Leonela, de îndată ce văzu că purtarea stăpânei nu mai era cum trebuia să fie, se încumetă să-și aducă chiar în casa ei ibovnicul, încredințată că, de-ar fi chiar să-l și vadă stăpâna, n-are să îndrăznească a o da în vileag. Căci acesta e răul care ia naștere, între atâtea alte rele, din păcatele doamnelor din lumea bună: se fac sclavele slugilor lor și se leagă a le acoperi josniciile și necinstea, așa cum se întâmplă și cu Camila, care, cu toate că văzu o dată, și apoi de multe ori, că Leonela se afla laolaltă cu ibovnicul ei într-o încăpere a casei, nu numai că nu îndrăzni s-o certe, ci, dimpotrivă, începu a o ajuta să și-l încuie în casă și făcu tot ce putu ca să nu fie tulburați și să nu prindă de veste soțul. Dar nu putu înlătura toate piedicile atât de bine încât Lotario să nu-l zărească o dată ieșind, când se crăpa de ziuă, și, cum nu știa cine putea fi, căzu mai întâi la gândul că trebuie să fie vreo stafie; dar când îl văzu umblând, ascunzându-se în faldurile pelerinei și ferindu-se cu grijă de ochi străini, zvârli cât colo gândul acesta prostesc și-i intră în cap altul, care le-ar fi putut fi la toți spre pierzanie de nu s-ar fi priceput Camila să îndrepte lucrurile.

Lotario nu se gândi că omul pe care-l văzuse ieșind la o oră atât de nepotrivită din casa lui Anselmo putuse intra

acolo pentru Leonela, și nici măcar nu-și mai aduse aminte că trăia pe lume vreo Leonelă; crezu doar că, la fel cum Camila se arătase ușuratică și nestatornică din pricina lui, era acum și din pricina celui alt, căci urmări ca acestea are netrebnicia femeii păcătoase, care-și pierde crezământul chiar în ochii celui ce-a cucerit-o după rugăminți și stăruințe, făcându-l să-și spună că ea s-ar putea da și altora cu la fel de mare ușurință, și să ia, din pricina asta, drept lucruri de la sine înțelese și dovedite orice bănuieli ce i-ar flutura prin minte cu privire la ea. Și parcă în clipa aceea i se spulberară lui Lotario mințile, și toate hotărârile înțelepte din trecut îi pieriră din amintire, pentru că, fără să facă nimic bun sau cu cap, niciuna, nici două, până să n-apuce Anselmo a se scula, clocotind de necaz și orbit de turbarea geloziei care îi rodea măruntaiele, ars de dorul de a se răzbuna pe Camila, care nu-i făcuse, biata, niciun rău, dădu buzna la prietenul său și-i spuse:

— Află, Anselmo, că de multe zile mă lupt cu mine însumi și-mi calc pe inimă, vrând să nu-ți spun ceea ce nu mai e cu putință și nici drept să-ți ascund. Află că fortăreața se predă, și Camila e gata să facă tot ce-aș avea eu poftă să fac cu ea; iar dacă am mai întârziat până să-ți descopăr acest adevăr, a fost numai pentru a vedea dacă era, într-adevăr, vorba de-o toană ușuratică din partea ei, sau dacă nu cumva o făcea ca să mă-ncerce și să vadă dacă-mi duceam cu aceeași hotărâre la capăt asalturile amoroase pe care, cu învoirea ta, i le-am dat. Crezui de asemenea că ea, de este cumva ceea ce ar trebui să fie și ceea ce ne-am gândit amândoi că ar fi, s-o fi apucat cumva să-ți dea ție socoteală de faptul că-i cer să mă iubească; dar după ce am văzut că nici gând n-are, mi-am dat seama că sunt sincere făgăduielile pe care mi le-a făcut, spunându-mi că, de îndată ce vei fi plecat pentru a doua oară de acasă, va primi să stea de vorbă cu mine în odaia unde îți încui tu giuvaerurile (și era adevărul adevărat că în cămăruța aceea se întâlnea de obicei cu el Camila); dar

n-aş vrea să te grăbeşti şi să dai fuga să te răzbuni, căci păcatul n-a fost săvârşit decât în închipuire, şi s-ar putea întâmpla ca de aici şi până la ceasul când să treacă la fapte Camila să-şi schimbe gândul şi să se nască în sufletul ei remuşcarea. Aşa că, de vreme ce totdeauna mi-ai urmat sfaturile, întru totul sau în parte, urmează şi acuma sfatul pe care ți-l dau, pentru ca, fără riscul de a te mai înşela în vreun fel şi în deplină cunoştinţă de cauză, să te poţi socoti mulţumit cu acela pe care îl vei socoti mai spre folosul tău. Prefă-te că lipseşti două-trei zile, cum s-a mai întâmplat şi alte dăţi, şi fă în aşa chip încât să rămâi acasă, ascuns în odaia ta, căci covoarele şi celelalte lucruri din ea, după care te-ai putea piti, îţi înlesnesc mult putinţa de a vedea cu ochii tăi, şi eu cu ai mei, ce vrea Camila; iar de-o fi să se săvârşească păcatul, de care avem a ne teme mai curând decât a-l aştepta, atunci fără zgomot, cu toată cuminţenia şi zelul trebuincios, vei putea fi însuţi tu călăul necinstei tale.

Năucit rămase Anselmo, cu sufletul la gură şi minunându-se de spusele lui Lotario, căci îi cădeau pe cap când se aştepta mai puţin la ele, de vreme ce începuse s-o socotească pe Camila triumfătoare faţă de asalturile prefăcute pe care i le dădea, cum credea el, Lotario şi să guste plăcerile triumfului. Stete o bună bucată de vreme tăcut, cu capul în piept, uitându-se ţintă în pământ, fără măcar să clipească, şi în cele din urmă spuse:

— Te-ai purtat, Lotario, aşa cum m-aşteptam de la un prieten ca tine, şi-ţi voi urma întru totul sfatul: fă ce-i vrea, dar păstrează taina pe care o cere o împrejurare atât de grea.

Lotario îi făgădui, dar de îndată ce se depărtă de dânsul, prinse a se căi de tot ce-i spusese, văzând ce negliobie făcuse, pentru că de răzbunat s-ar fi putut răzbuna singur pe Camila, pe altă cale, mai puţin crudă şi mai puţin necinstită. Îşi blestema judecata slabă, se învinovăţea de pripeală în hotărâri şi nu mai ştia încotro să

apuce ca să poată drege ceea ce stricase, sau ca să dea încurcăturii o ieșire mai puțin nebunească. În cele din urmă hotărî să spună totul Cămilei, și cum prilejurile s-o facă nu-i lipseau, o găsi chiar în ziua aceea singură, și ea, cum văzu că-i poate vorbi, îi și spuse:

— Află, prietene Lotario, că mi-e inima îndoită și mă necăjește o temere în așa hal, încât mi-e să nu-mi spargă pieptul, și mare mirare este că n-o și face; fiindcă nerușinarea Leonelei a ajuns așa de departe, încât nu-i noapte de la Dumnezeu să nu se închidă cu un iubit de-al ei în casa asta, și stă cu el până la ziuă, primejduindu-mi bunul nume și dând dreptate să mă judece oricui l-ar vedea că iese la ore atât de neobișnuite din casa mea. Dar ceea ce mă chinuie e că n-o pot nici pedepsi, nici certa, fiindcă, de vreme ce ea e tăinuitoarea dragostei noastre, mi-a pus căluș gurii și mă silește să nu crâcnesc nimic despre dragostelile ei, așa că mă tem să nu iasă de aici cine știe ce nenorocire!

La început, când prinse Camila să-i povestească toate astea, Lotario crezu că nu era vorba decât de un tertip viclean ca să-i scoată lui din cap că omul pe care-l văzuse ieșind din casă era iubitul ei și să-l arunce în spinarea Leonelei; dar văzând-o cum plânge, cum se necăjește și-i cere lui ajutor, se încredință că spunea adevărul, și, crezând-o, rămase până în cele din urmă rușinat și cuprins de remușcări. Cu toate astea, îi spuse Cămilei să nu se mai necăjească, deoarece va găsi el ac de cojocul nerușinatei aceleia de Leonela. Îi mai spuse și ce apucase să-i îndruge el lui Anselmo, în furia turbată a geloziei ce-l cuprinsese, și cum îl sfătuisese să se ascundă în cămăruță, ca să vadă de acolo, limpede cum nu se mai poate, chipul în care el îl necinstea. Îi ceru iertare de nebunia lui și sfat cum să dreagă lucrurile și să iasă cu față curată dintr-un labirint atât de întortochetat ca acela în care îl vârâse lipsa lui de cap.

Se înspăimântă foarte Camila la auzul spuselor lui

Lotario, și cu mult foc și cu multe cuvinte înțelepte îl dojeni și-l învinovăți că se putuse gândi la una ca asta și că luase o hotărâre atât de prostească și de nesăbuită; dar cum din fire femeile au mintea ascuțită și repede răspund la bine ca și la rău, întrecând orice bărbat, chiar dacă dau dovadă de lipsă de cap atunci când își pun în gând cu tot dinadinsul să judece un lucru ce trebuie bine chibzuit, Camila găsi cât ai bate din palme chipul cum s-ar putea drege treaba asta, la prima vedere cu neputință de dres, și-l dăscăli pe Lotario să facă în așa fel încât chiar a doua zi Anselmo să stea pitit acolo unde spusese, căci ea credea că ar putea scoate, din jocul acesta de-a v-ați ascunselea, prilejul ca de aici înainte ei doi să se poată bucura unul de altul fără de nicio temere; așa că, fără să-și dezvăluie pe de-a-ntregul gândul, îi spuse să aibă grijă ca, de îndată ce se va fi vârat Anselmo în ascunzătoare, el să vină cum s-o auzi chemat de Leonela și, la toate câte va fi să i le spună ea, să răspundă așa cum ar răspunde cineva care n-ar avea de unde ști că-l ascultă Anselmo. Lotario făcu tot ce putu ca s-o convingă să-i dezvăluie gândul până la capăt, pentru ca el să poată face cu mai multă siguranță și pricepere tot ce va vedea că e cu cale să facă.

— Ți-am mai spus că n-ai altceva de făcut decât să-mi răspunzi la ce te voi întreba eu, zise Camila, căci nu voia să-i dea socoteală de pe atunci de ceea ce avea de gând să facă, de teamă că n-avea să se învoiască a împlini pe de-a-ntregul planul care ei i se părea cel mai bun cu putință, ci va căuta să afle și să pună în aplicare altul, sau altele, mai puțin nimerite.

Cu asta se despărți de Lotario, iar a doua zi Anselmo plecă, sub cuvânt că se duce la țară la prietenul său, și se întoarse numaidecât ca să se ascundă, ceea ce izbuti să facă lesne, căci Leonela și Camila îi dădură dinadins prilejul.

O dată ascuns, Anselmo trecu prin toate spaimele ce se înțelege că vin pe capul unui om care așteaptă să vadă

cu ochii lui cum i se face disecția și anatomia onoarei **x**, crezându-se în pragul pierderii celui mai de preț bun, pe care socotea că-l are în persoana iubitei sale Camila. De îndată ce aceasta, dimpreună cu Leonela, se asigură că Anselmo era ascuns în locul cu pricina, intră în cămăruță; și nici n-apucase bine să pună piciorul în ea că, scoțând un oftat din rărunchi, prinse a zice:

— Vai, prietenă Leonela! N-ar fi oare mai bine ca înainte de-a ajunge să fac ceea ce nu vreau să știi că am de gând, pentru ca nu cumva să încerci a mă împiedica, n-ar fi mai bine, zic, să iei tu jungherul lui Anselmo, pe care ți l-am cerut, și să-mi străpungi cu el pieptul acesta netrebnic? Dar nu, n-o face, căci n-ar fi drept să iau eu pedeapsa pentru vina altuia! mai întâi vreau să știu ce atât de nelalocul lui a văzut în mine privirea îndrăzneată și necinstită a lui Lotario, încât să-i dea ghes să îndrăznească a-mi mărturisi dorințe păcătoase ca acelea pe care mi le-a mărturisit, cerându-mi

1 Termeni luați din limbajul medical al vremii. Întrucât anatomia începuse a se studia de puțină vreme (abia de la începutul secolului al XVI-lea), pe cadavre disecate, aceste două noțiuni - disecție și anatomie - se alătură în limbajul comun. O vreme, biserica a interzis exhumarea cadavrelor spre a fi duse în sălile de studiu, ca și neînhumarea lor la vreme și îmbălsămările necesare.

să-l îndrăgesc, spre paguba prietenului său și spre necinstea mea! Du-te, Leonela, la fereastră și cheamă-l, că, nu mai încape îndoială, trebuie să fie pe străzi, în fața casei, așteptând să-și poată împlini gândurile lui ticăloase. Însă, mai înainte de ale lui, am de gând să-l împlinesc pe-al meu, care e mai crud, dar mai cinstit!

— Vai, stăpână, răspunse iscusita și hâtra de Leonela, ce ai de gând să faci cu jungherul? Vrei cumva să-ți iei viața, ori să-l ucizi pe Lotario? Căci oricare din aceste două lucruri ai avea de gând să-l faci, tot în paguba numelui tău bun are să se întoarcă! mai bine este să-ți potolești furia și

să nu-i dai prilej omului acestuia de nimica să intre acum în casă și să ne afle singurele. Ia seama, stăpână, că noi suntem două femei slabe, iar el e bărbat, și hotărât; ia seama că, de vine cumva cu gând rău, orbit de patimă, până să n-apuci tu a îndeplini ceea ce ai hotărât, poate el foarte bine să facă lucrul ce-ar fi, pentru tine, mai rău decât moartea. De cap să-i fie stăpânului meu Anselmo că i-a dat atâta putere în casa lui unui asemenea derbedeu! Și să zicem, señora, că-l omori, cum cred că ai vrea să încerci: ce-avem să facem după aceea cu mortul?

— Ce-avem să facem, întrebi, prietenă? răspunse Camila. Avem să-l lăsăm pentru îngropăciune lui Anselmo, căci drept este să aibă și el o îndeletnicire plăcută, vârandu-și în pământ, cu sudoarea frunții, propria lui necinste. Haide, cheamă-l o dată, fiindcă atâta vreme cât amân răzbunarea legitimă a jignirii ce mi-a adus, mi se pare că știrbesc cinstea pe care-o datorez bărbatului meu!

Toate acestea le asculta Anselmo, și la fiecare cuvânt rostit de Camila gândurile i se înseninau; iar când auzi că era hotărâtă să-l omoare pe Lotario, numai cât nu ieși ca să se dea pe față și să împiedice asemenea lucru; dar îl ținu locului dorința de a vedea unde duceau hotărârea ei atât de cinstită și marea ei statornicie, așa că-și puse în gând să nu iasă decât în ultima clipă în care ar mai apuca să împiedice omorul.

În vremea asta, pe Camila o prinse leșinul și, aruncându-se pe un pat care se afla acolo, Leonela începu s-o plângă amarnic și să spună:

— Of, nefericita de mine, că m-a pedepsit norocul meu cel orb pentru păcatele mele, făcând să-mi moară în brațe floarea onoarei întregii lumi, pilda aceasta de femeie credincioasă, modelul acesta de castitate și de curăție!

Și toate acestea, dimpreună cu altele asemănătoare, încât nimeni din cei ce-ar fi ascultat-o n-ar fi putut-o lua decât drept cea mai nefericită și mai cinstită fată de pe lume, iar pe stăpâna ei, drept o nouă, obijduită, Penelopă L

Nu trecu mult până să se trezească din leșin Camila, care, revenindu-și în simțiri, zise:

— De ce nu te duci, Leonela, să-l chemi pe cel mai leal prieten al unui om care-i arată prietenie din câți a văzut soarele pe lumea asta ori din câți a învăluit vreodată întunericul nopții? Haide o dată, fugi, aleargă, zboară, și nu da timp zăbovei să stingă focul mâniei ce m-a cuprins, nici nu lăsa să mi se cheltuiască, doar în amenințări și-n blesteme, dorința dreptei răzbunări pe care-o aștept!

— Mă duc să-l chem, stăpână, răspunse Leonela, dar trebuie să-mi dai mai întâi jungherul ăsta, ca să nu faci, cât lipsesc, vreun lucru care să le dea celor ce te iubesc prilej să plângă toată viața!

— Du-te liniștită, Leonela prietenă, și nu te teme că am să fac asemenea ispravă, spuse Camila, pentru că, oricât de înverșunată și de naivă aș fi eu, după părerea ta, când e vorba să-mi apăr cinstea, nu voi fi ca acea Lucreție 2 despre care se spune că s-a omorât fără a fi avut a se învinovați de vreo greșeală și fără a-l fi omorât mai întâi pe cel ce-a fost pricina nefericirii sale! Eu voi muri, dacă e să mor, dar răzbinată și răfuită cu cel care mi-a dat prilej să ajung a-i plânge

1 Casta soție a lui Ulise cel plecat peste mări, personajul principal din *Odiseea* lui Homer.

2 Figură din istoria Romei, devenită legendară; s-a sinucis după ce a fost violată de fiul lui Tarquinius Superbus, dramă care a contribuit la creșterea furiei poporului și la răsturnarea acestui ultim rege roman (510 î.e.n.).

Îndrăzneala, născută în sufletul lui fără ca eu să am vreo vină.

Se lăsă mult rugată Leonela înainte de-a ieși să-l strige pe Lotario; dar în cele din urmă se duse și, până să vină înapoi, Camila rămase spunând, ca și cum ar fi vorbit singură:

— Doamne, ajută-mi! N-ar fi fost mai sigur să mă

descotorosesc de Lotario, cum am mai făcut-o de atâtea ori, mai curând decât să-i dau dreptul, cum fac în clipa de față, să mă socotească o ușuratică și o ticăloasă, chiar de-ar fi să nu creadă asta decât vreme de o clipă, până când ar vedea cum stau lucrurile? Ar fi fost mai bine, fără îndoială; dar n-aș fi răzbunată, și nici onoarea bărbatului meu n-ar rămâne neștirbită dacă ar ieși el așa, spălându-se pe mâini și fără să-l doară nici capul, din impasul în care l-au vârat poftetele-i murdare. Plătească deci cu viața lui, trădătorul, îndrăzneala de-a fi ridicat ochii asupra mea; și afle toată lumea (dacă cumva îi va fi dat s-o afle) că leala Camila nu numai că și-a păstrat cuvântul dat soțului, ci s-a și răzbunat pe cel care s-a încumetat s-o jignească! Cu toate astea, până în cele din urmă cred că tot mai bine ar fi să-i spun întreaga întâmplare lui Anselmo; dar i-am și dat semn că vreau să-i spun asta atunci când cu scrisoarea pe care i-am trimis-o la țară, și socotesc că, dacă n-a căutat să afle el vreun leac răului pe care i-l prevesteam, trebuie să fi fost din pricină că, bun și încrezător cum este, n-a vrut și nici n-a putut crede că în pieptul celui mai bun prieten al său ar putea să încapă asemenea soi de simțiri, îndreptate împotriva cinstei sale; căci nici eu măcar n-am mai putut crede, pe urmă, una ca asta atâtea zile în șir, și nici n-aș fi apucat s-o cred vreodată dacă nestăpânirea patimii lui n-ar fi ajuns să mi se dezvăluie prin atâtea daruri fățișe, făgăduieli nesfârșite și lacrimi fără de număr! Dar de ce stau eu acum să mă gândesc la toate astea? Are cumva hotărârea unui suflet viteaz nevoie de sfaturi? Nu, desigur. Destul deci cu trădătorii, să înceapă răzbunarea: să vină fățarnicul, să se apropie, să intre, să moară și să se sfârșească cu el, întâmple-se ce s-o întâmpla! Curată am intrat în puterea celui pe care cerul mi l-a dat de bărbat; curată voi ieși din puterea lui, și asta, chiar de-ar fi să ies scăldată în sângele meu cast și-n sângele necurat al celui mai fals dintre prietenii pe care i-a putut vedea în lumea aceasta prietenia!

Și spunând acestea, umbla de colo-colo prin cameră, în mână cu lama goală, trasă din teacă, ajungherului, la înfățișare atât de scoasă din fire și așa de neobișnuită la vedere, făcând asemenea gesturi, încât părea că-și pierduse mințile și că nu mai era vorba de o femeie gingașă, ci de un rufián care nu mai are ce pierde. 1

Toate le vedea Anselmo, ascuns îndărătul unor covoare care-l acopereau, și de toate se minuna, ba încă i se părea că tot ceea ce vedea și auzea îi putea fi de-ajuns ca să-i îndepărteze bănuiele chiar și mai mari și să-l scoată din focul lor; ba începuse chiar să-și dea seama că voia ca proba cu venirea lui Lotario să nu mai aibă loc, temându-se de vreo năprasună. Și tocmai când era cât pe-acți să se dea pe față și să iasă ca să-și îmbrățișeze și să-și liniștească soția, trebui să se oprească, pentru că o văzu pe Leonela cum se întorcea cu Lotario de mână. Și de îndată ce-l văzu și Camila pe Lotario, îi spuse, trăgând cu jungherul pe podea o dungă dinaintea ei:

— Lotario, ia seama bine la ce-ți spun: dacă te încumeți cumva să treci de linia pe care o vezi aici, sau măcar să te apropii de ea, în clipa în care văd că ai de gând s-o faci, îmi și străpung pieptul cu jungherul ăsta pe care-l țin în mâini! Și înainte de a-mi răspunde vreun cuvânt la ce ți-am spus, vreau să-ți mai spun și altele, și pe urmă n-ai decât să îndrugi tot ce ți-o plăcea. Mai întâi așa vrea, Lotario, să-mi spui dacă-l cunoști pe Anselmo, soțul meu, și ce părere ai despre el; în al doilea rând, vreau să știu și dacă mă cunoști pe mine. Răspunde-mi la aceste întrebări, și nu te tulbura și nici nu te gânde prea mult la ceea ce ai de răspuns, că nu-i cine știe ce greutate în ceea ce te-am întrebat!

1 în original «... *rufián desesperado*»: Cervantes alege categoria cea mai lipsită de scrupule dintre toate «profesiunile» picarești, aceea de codoș întreținut al femeilor, adăugând și disperarea, circumstanța extremă în care poate *fi* pus un asemenea om.

Nu era atât de prost Lotario încât, chiar din clipa când îi poruncise Camila să-l ascundă pe Anselmo alături, să nu fi priceput ce-i dăduse femeii prin cap; așa că îi făcu jocul la țanc, cu atâta înțelepciune, încât ei amândoi ar fi putut face să treacă minciuna aceea drept adevărul-adevărat; și așa, îi răspunse Cămilei precum urmează:

— Nici prin minte nu-mi trecea, frumoasă Camila, că m-ai chemat ca să mă-ntrebi lucruri ca astea, fără de nicio legătură cu gândul ce mă aduce aici! Dacă o faci doar ca să mai zăbovești cu împlinirea făgăduinței de a mă mulțumi, n-aveai decât s-o iei mai pe departe, căci dorința fericirii te chinuie cu atât mai puternic cu cât nădejdea de-a o avea e mai aproape de țelul ei; dar ca să nu spui că nu răspund la întrebările tale, am să-ți declar că-l cunosc pe soțul tău Anselmo și că ne știm unul pe altul din cei mai fragezi ani ai copilăriei noastre, și nu vreau să mai repet ceea ce tu știi atât de bine despre prietenia dintre mine și el, ca să nu mă fac însumi martorul jignirii pe care nu mă împinge să i-o aduc decât dragostea, ce poate scuza chiar și mai mari greșeli! Pe tine te cunosc și te socotesc la fel de cinstită cum te socotește și el; că de n-ar fi să te socotesc așa, pentru o cucerire de mai puțin preț decât a persoanei tale n-aș avea eu de ce săvârși lucruri împotriva datoriilor mele față de mine însumi și împotriva sfintelor legi ale prieteniei adevărate, astăzi ruptă și siluită de un dușman atât de puternic al legilor, cum e dragostea.

— Dacă mărturisești asta, răspunse Camila, vrăjmaș de moarte ce ești a tot ceea ce merită pe drept cuvânt să fie iubit, cum de mai îndrăznești să te înfățișezi înaintea cui știi că este oglinda în care se privește cel în care ar trebui să te privești tu, ca să-ți dai seama ce prilej de nimic te face să-i aduci jignire? Dar vai mie, nefericita, încep să-mi dau seama de ceea ce te-a făcut să-ți calci datoriile față de tine însuți, căci pricina n-are cum și alta decât vreo toană de-a mea, că nu vreau s-o numesc chiar necinste, de vreme ce nu purcede din vreo hotărâre luată anume, ci

doar din cine știe ce delăsare în purtarea mea, așa cum li se întâmplă uneori femeilor ce cred că n-au de cine se feri, fără să-și dea seama ce li se întâmplă. Că de nu, spune-mi: când oare ți-am răspuns eu, trădătorule, la rugămințile tale cu vreun cuvânt ori cu vreun semn care să fi putut deștepta în tine o cât de mică și neînsemnată nădejde că ai să-ți poți îndestula poftele nerușinate? Când nu ți-au fost întoarse și azvârlite în obraz drăgăstoasele vorbe ce-mi spuneai, de vorbele mele aspre și drepte? Când, multele tale făgăduieli și daruri ți-au fost vreodată luate de bune sau primite de mine? Totuși, cum cred că nu poate nimeni să se încapățâneze multă vreme a cere unei femei să-l iubească dacă nu-l susține nicio nădejde cât de cât întemeiată, vreau să-mi însușesc vina nestăpânirii tale, pentru că, fără îndoială, cine știe ce toană de-a mea, datorită lipsei de fereală, ți-o fi îndreptățit atâta vreme stăruințele; așa că vreau să mă pedepsesc și să iau asupra-mi osânda meritată de vinovăția ta! Și ca să vezi că, fiind cu mine atât de crudă, nu pot fi altfel nici cu tine, am vrut să te aduc aici, ca să fii martor al jertfei pe care vreau s-o fac onoarei rănite a cinstului meu bărbat, jignit de tine cu toată stăruința de care ai fost în stare, și de mine de asemenea, prin lipsa de grijă pe care am arătat-o când aș fi putut fugi de primejdia de a-ți îndreptăți gândurile tale necurate și de a le încuviința prin ceva, dacă e drept că prilej ți-am dat cumva la asta! Îți mai spun o dată că bănuiala ce mi-a încolțit în minte că o delăsare de-a mea doar a putut naște în sufletul tău atât de nebunești simțăminte este ceea ce mă chinuie mai mult, și eu sunt cea pe care doresc mai cu putere s-o pedepsesc, chiar cu mâna mea, căci de-ar fi să mă pedepsească alt călău, poate ar fi scoasă mult mai în văzul lumii puțină vină ce-mi găsesc; dar mai înainte de a face una ca asta, vreau să ucid în clipa morții și să duc cu mine pe cel a cărui moarte îmi poate potoli dorința de răzbunare pe care n-am încetat o clipă să vreau a mi-o îndestula, făcându-l pe el să vadă,

acolo unde va fi să se ducă, pedeapsa pe care o poate zvârli asupra-i dreptatea cea lipsită de orice patimă, care nu se încovoiaie față de acela ce m-a împins la marginea prăpastiei și-a disperării!

Spunând ea asta, se năpusti cu o forță și o ușurință de necrezut asupra lui Lotario, cu lama goală ajungherului în mână, dând asemenea dovezi de-a voi cu-adevărat să i-o vîre în piept, încât aproape că-l făcu și pe el să se-ntrebe dacă erau prefăcătorii sau semne adevărate toate acestea, fiindcă fu silit să-și pună toate puterile și toată iscusința în joc ca s-o împiedice pe Camila să-l străpungă. Ea punea atâta firesc în prefăcătoria aceasta, dând viață ciudatei comedii jucate lui Anselmo, încât, ca s-o facă să pară și mai adevărată și să-i dea culoarea vieții, vru s-o vopsească chiar cu propriul ei sânge; căci, de îndată ce văzu că nu se putea măsura cu Lotario, sau se prefăcu a nu-l putea birui, zise:

— Dacă nu vrea cerul să-mi împlinească pe de-a ntregul dreapta dorință, cel puțin n-are să aibă puterea de-a mă opri să mi-o împlinesc măcar în parte!

Și zbatându-se ca să smulgă jungherul din mâna lui Lotario, care căuta să i-o țină pe loc, izbuti și, îndreptându-i vârful înspre o parte a corpului ei unde putea să-și facă o rană cât mai puțin adâncă, și-o înfipse în carne, ceva mai sus de subțioara stingă, lângă umăr, și pe loc se prăvăli la pământ, ca răpusă de un leșin.

Leonela și Lotario rămăseseră cu gura căscată, năuciți de asemenea întâmplare, și nu le venea să creadă că e adevărat ce se petrecuse, văzând-o pe Camila întinsă la pământ și plină de sânge. Sări Lotario cât putu mai repede, înfricoșat și cu răsuflarea tăiată, să-i smulgă jungherul din rană, dar, văzând cât de neînsemnată era, se lecui de spaima care-l cuprinsese și se minună o dată mai mult de mîtoșenia, iscusința și zelul frumoasei Camila; iar ca să ducă la capăt ceea ce era de datoria lui să facă, începu să o căineze cu un bocet prelung și jalnic, cântat

deasupra trupului Cămilei, ca și cum ar fi fost cu adevărat moartă, azvârlind mii de blesteme nu numai asupra lui însuși, ci și asupra aceluia care fusese cauza deznădejzii acesteia fără de margini. Și cum știa că-l ascultă prietenul său Anselmo, rostea lucruri care, auzite de oricine, i-ar fi stârnit mai multă milă pentru bocitor decât pentru Camila, chiar dacă ar fi socotit-o răposată.

Leonela o luă în brațe și-o întinse pe pat, rugându-l pe Lotario să plece în căutarea cuiva care s-o poată îngriji în taină pe Camila; îi mai cerea, de asemenea, sfatul și părerea în privința celor ce aveau să-i spună lui Anselmo despre rana stăpânei ei, dacă s-ar întoarce cumva până să n-apuce a i se întrema nevasta. Lotario răspunse că n-au decât să-i spună ce-or vrea, că el nu mai este în stare să le dea vreun sfat care să le poată folosi; doar atâta îi zise, să facă ce-or face și să oprească sângele, pentru că el își lua lumea în cap și pleca undeva unde să nu mai dea ochi cu nimeni. Și, cu dovezi de multă suferință și durere în suflet, ieși din casă; iar când se văzu singur și fără primejdia de a fi privit de ochi străini, începu să-și facă la cruci cu nemiluita, minunându-se și de iscusința Cămilei, și de prefăcătoriile atât de nimerite ale Leonelei. Se gândea cât de sigur era acum Anselmo că avea drept nevastă o a doua Porția *, și dorea să dea ochi cu dânsul, ca să se bucure amândoi de minciuna și adevărul împletite în chipul cel mai meșteșugit din câte se pot închipui pe lume.

Leonela opri, cum s-a mai spus, sângele stăpânei sale, care nu curse mai mult decât atâta cât trebuia ca înșelătoria să poată trece drept adevăr, și după ce spălă rana cu puținel vin, i-o legă cum putu mai bine, rostind asemenea vorbe cât timp o oblojea, că înșirate chiar așa cum erau, după altele și mai și, tot ar fi fost de-ajuns ca să-l facă pe Anselmo a crede că nevasta îi era icoană a virtuții, și nu alta!

La vorbele Leonelei se alăturară și ale Cămilei, care se învinovăți din nou de lașitate și de prea puțină tărie de

înger.

1 Fiica lui Cato din Utica și soția lui Marcus Brutus, ucigașul lui Cezar; s-a sinucis când a aflat de moartea soțului ei (42 î.e.n.), a cărui taină încercase a o afla chiar de la el, înainte de descoperirea conspirației în care era implicat. Se spune că, pentru a-i demonstra lui Brutus că ar putea învinge orice durere fizică și că era deci vrednică de încredere, și-a provocat răni grave sub ochii lui, convingându-l să-i împărtășească secretul.

pentru că-i lipsise curajul chiar în clipa când ar fi fost mai multă nevoie să-l aibă, ca să-și poată lua viața, pe care și-o ura până într-atâta. Îi cerea slujnicei sfat dacă să dea sau nu socoteală de cele întâmplate iubitului ei bărbat, și aceasta o sfătui ca nici să nu-i fluture măcar pe sub ochi asemenea bănuială, pentru că lucrul acesta i-ar sili soțul să se răzbune pe Lotario, ceea ce n-ar putea face fără să se primejduiască și pe sine, iar femeia de treabă e ținută să nu dea prilej de asemenea răfuieli, ci, dimpotrivă, să îndepărteze toate prilejurile pe care i-ar sta în putință să le îndepărteze. Camila îi răspunse că sfatul i se părea bun și că avea să-l urmeze, dar că, în orice caz, era nevoie să găsească ceva potrivit de spus lui Anselmo asupra rănii și pricinii rănirii, căci n-avea să poată trece neobservată, lucru la care Leonela răspunse că ea nu știe să mintă nici măcar în glumă.

— Iar eu, surioară, îi întoarse Camila vorba, de unde să știu minți? Că nu m-aș încumeta să ticluiesc o minciună, ori să spun vreo vorbă în sprijinul minciunii altuia, chiar de-ar fi să mă coste și viața! Și dacă n-avem cum ieși la capăt cu asta, ar fi mai bine să-i spunem adevărul gol-goluț decât să ne lăsăm prinse cu vorba și învinuite de fățarnicie!

— Nu-ți mai face griji, stăpână, răspunse Leonela, fiindcă până mâine dimineată am să-mi bat eu capul să găsesc ce să spun, ori poate că, fiind rana acolo unde este, ai putea-o acoperi, ferind-o de ochii lui, și cerul s-o

îndupleca să vină într-ajutorul gândurilor noastre, atât de drepte și cinstitute! Liniștește-te, stăpână, și caută să-ți vii în fire, ca să nu te găsească stăpânul meu la întoarcere în halul ăsta de speriată, iar celelalte lasă-le în grija mea și a lui Dumnezeu, care întotdeauna vine într-ajutorul celor cu sufletul curat!

Cu toată luarea-aminte stătuse Anselmo să asculte și să privească, jucată, tragedia morții și înmormântării cinstei sale, pe care cu atât de firești și sincere sentimente i-o jucară actorii ei, încât ai fi zis că schimbaseră prefăcătoră în adevărul cel mai adevărat. Aștepta cu nerăbdare noaptea, ca să poată ieși din casă și să se ducă să-și vadă bunul prieten, pe Lotario, hiritisindu-se dimpreună cu dânsul pentru mărgăritarul prețios pe care-l aflate în încercarea virtuților nevestei. Avură grijă cele două femei să-i dea prilejul ca să-i ușureze ieșirea din ascunzătoare, și el, fără să-l piardă, ieși și se duse numaidecât să-l caute pe Lotario, pe care, găsindu-l, nici nu se pot povesti în cuvinte îmbrățișările cu care îl copleși, mulțumirile pe care i le aduse, laudele pe care le cântă cinstei nevestei sale, lucruri pe care Lotario le asculta fără să poată da nici cele mai mici semne de bucurie, căci tot timpul se gândea cât de amarnic i se înșela prietenul și cât de nedreaptă jignire îi aducea el; și cu toate că Anselmo băga de seamă că Lotario nu se bucură de loc, puneă asta pe seama faptului că o lăsase pe Camila rănită, și că el însuși îi dăduse pricină să se rănească; așa că, printre altele, îi spuse să nu se necăjească de ce i se întâmplase Cămilei, pentru că, nu mai încăpea nicio îndoială, rana era ușoară, de vreme ce femeile se înțeleaseră să i-o ascundă; deci, după semnele acestea, n-avea de ce să se teamă, așa că nu-i rămânea de-aci încolo decât să se bucure dimpreună cu dânsul, căci prin priceperea și mijlocirea lui se vedea Anselmo înălțat până-n al nouălea cer de fericire, și i-ar fi plăcut să nu-i fie altele îndeletnicirile decât stihuirea laudelor și slăvirii nevestei sale, versuri care s-o

facă nemuritoare în amintirea secolelor ce au să vină! Lotario îi laudă hotărârea aceasta nimerită și spuse că el, dinspre parte-i, va pune umărul cât va putea mai bine la înălțarea unui atât de ilustru edificiu. În felul acesta Anselmo rămase bărbatul cel mai înșelat, și în chipul cel mai drăgălaș înșelat, din câți pot fi încornorați pe lume: fiindcă însuși el ducea de mână și-și vâra în casă (socotind că duce unealta slavei sale) pe cel ce lucrase la ruinarea bunului său nume, iar Camila îl primea cu chipul, pasămite, încruntat – pe câte părea – și-i râdea inima în vremea asta! înșelăciunea dură câtăva vreme, până ce, nu după multe luni de zile, își întoarse norocul o dată mai mult roata și ieși la lumină păcatul, până aici ascuns cu atâta artă, iar pe Anselmo îl costă viața curiozitatea lui nestăpânită.

Capitolul XXXV

În care se vorbește de viteaza și nemaiauzita băătălie a lui don Quijote cu niște burdufuri de vin roșu și ia sfârșit nuvela Curiosului nestăpânit

Nu mai rămânea mult de citit din nuvelă, când din cămara unde dormea don Quijote ieși Sancho Panza, tulburat cum nu se mai poate și strigând cât îl ținea gura:

— Săriți, repede, ajutor, că stăpânul meu s-a încăierat în cea mai înverșunată și mai vajnică băătălie din câte mi-au văzut ochii! Slavă Domnului că mi ți l-a sfârtecat pe uriașul vrăjmaș al doamnei prințese Micomicona, tăindu-i capul și zburându-i-l de pe umeri de parcă ar fi fost un nap.

— Ce spui tu, fiule? se miră popa. Nu ți-e bine, Sancho? Cum naiba poate fi așa cum zici, când uriașul e la mai bine de două mii de leghe depărtare?

În vremea asta auziră în cămară un zgomot înfricoșător, și pe don Quijote care striga cât îi îngăduiau bojocii:

— Stai, tâlharule, mișelule, nemernicule, c-am pus mâna pe tine, așa că nu-ți mai folosește la nimic iataganul!

Și parcă ar fi dat din toate puterile cu sabia de pereți.

Sancho zise:

— Deck să stați aici și să trageți cu urechea, mai bine intrați și despărțiți-i, sau barem ajutați-l pe stăpânul meu, cu toate că nu cred să mai fie nevoie, fiindcă nu mai încap nicio îndoială că uriașul e mort de-a binelea, iar la ora asta dă socoteală lui Dumnezeu de viața ticăloasă pe care a dus-o, c-am văzut eu cu ochii mei cum curgea sângele pe dușumea, și coșcogea căpățâna, tăiată și căzută alături, mare cât un burduf de vin din cele mari!

— Să mă trăsnească, strigă atunci hangiuul, dacă don Quijote sau don Dracu-să-l-ia nu s-o fi apucat să-mplânte sabia în vreunul din burdufurile de vin roșu ce-i stăteau la căpătâi umplute, și vinul care curge trebuie să fie ceea ce i s-o fi părut omului ăstuia sânge!

Și răcnind așa, intră în odaie, și după el toți ceilalți, găsindu-l pe don Quijote înveșmântat în chipul cel mai ciudat din lume. Era numai în cămașă, care nu era așa de lungă încât, pe dinainte, să-i acopere coapsele, iar dinapoi era chiar cu vreo șase degete mai scurtă; picioarele i se vedeau lungi și slăbănoage, pline de păr și nu tocmai spălate; în cap avea o scufă roșie slinoasă, de-a hangiuului, pe brațul stâng își învălătucise pătura de pe pat, căreia îi purta atâta pică Sancho - știa el bine pentru ce - iar cu dreapta ținea sabia goală, cu care lovea în toate părțile, rostind asemenea vorbe, de parcă, într-adevăr, s-ar fi luptat cu vreun uriaș. Mai de haz era că n-avea ochii deschiși, căci dormea și visa căsc-ncăierase cu gigantul. Și cu atâta tărie își închipuise aventura pe care-o avea de dus la capăt, încât până și în vis i se părea că e gata ajuns în regatul Micomiconei, și că se și prinsese în luptă cu vrăjmașul. Atâtea lovituri de spadă dăduse în burdufuri, crezând că sfârtecă uriașul, încât toată încăperea se umpluse de vin. Ceea ce văzând hangiuul, se mânie până-ntratăta, încât îl luă pe don Quijote de gât și prinse a-i căra la pumni, că de n-ar fi sărit preotul și Cardenio să i-l ia din mâini, ar fi sfârșit hangiuul în locul uriașului bătlia. Cu

toate astea, sârmanul cavaler tot nu se deșteptă până ce nu aduse bărbierul o căldare de apă rece din fântână, cu care-l scaldă din cap până-n picioare, lucru ce-l trezi pe don Quijote, dar nu până-ntr-atâta încât să-și dea seama în ce hal era. Doroteii, când îl văzu atât de ușurel și de scurt îmbrăcat, îi pieri pofta să mai intre în odaie ca să vadă lupta dintre sprijinitorul și vrăjmașul său. Sancho umbla de colo până colo, căutând pe jos căpățâna uriașului, și cum n-o află, rosti:

— Știam eu de mult că toate-s numai vrăji în casa asta; că și data trecută, chiar pe locul unde stau eu acuma, mi-au tras atâția ghionți și-atâtea bâte, fără să știu cine mi le trăgea, și nici n-am apucat, oricât m-am silit, să pun ochii pe cineva. Iar acuma ia-o de unde nu-i căpățâna asta, pe care l-am văzut eu cu ochii mei cum i-o tăia, de țâșnea sângele din trupul uriașului ca dintr-o fântână!

— Ce sânge și ce fântână îndrugi acolo, păgânule? Bătu-te-ar Dumnezeu și toți sfinții! zise hangiu. Nu vezi, tâlharule, că sângele și fântâna nu-s altceva decât burdufurile astea care stau aicea căscate, și nu vezi vinul roșu în care înotăm cu toții în odaia asta, vedere-aș eu înotând în smoala iadului sufletul ăluia de le-a sfârtecat?!

— Habar n-am, răspunse Sancho. Tot ce știu e că n-am noroc, că dacă nu găsesc căpățâna asta, mi se duc pe copcă toate planurile și se topesc ca-drobul de sare-n apă!

Și era mai rău de Sancho, care era treaz, decât de stăpânul său adormit, până într-atâta îl scosese ră din minți făgăduințele stăpânului.

Hangiu își ieșea din sărite văzând nepăsarea scutierului și prăpădul făcut de stăpân, și se jura pe toți sfinții că de data asta n-avea să mai fie ca data trecută, când îi scăpaseră fără să plătească, și că acuma n-aveau să le mai folosească privilegiile lor de cavaleri dac-ar fi fost vorba să nu plătească niciunul, nici celălalt; ba încă aveau să-i plătească și ceea ce ar fi să-l coste peticele ce trebuiau puse burdufurilor sparte.

Preotul îl ținea de mâini pe don Quijote, care, crezându-se scăpat bun-teafăr din aventură și aflat dinaintea prințesei Micomicona, îngenunche dinaintea popii, spunând:

— Măria-ta, poți în bună pace trăi de azi înainte, înaltă și frumoasă doamnă, fără nicio grijă că ți-ar putea face vreun rău creatura asta de soi prost; iar eu, de asemenea, sunt de azi înainte slobod de cuvântul ce ți-am dat, căci, cu ajutorul lui Dumnezeu din cer și cu sprijinul aceleia pentru care trăiesc și respir, am făcut-o și pe asta!

— Nu spuneam eu? zise Sancho auzind acestea. Vedeți? Că n-oi fi fost beat: iacătă că mi ți l-a și pus la saramură stăpânul meu pe uriaș. Asta-i marfa, dați-mi banii, adică comitatul!

Cine n-ar fi râs de câte îndrugau cei doi smintiți, stăpân și slugă? Râdea toată lumea, în afară de hangiu, care se dădea la toți dracii. Dar până în cele din urmă bărbierul și preotul făcură ce făcură și izbutiră să-l culce pe don Quijote, cu chiu, cu vai, în pat, unde adormi pe dată, dând semne de mare oboseală. Îl lăsară să doarmă și ieșiră în poarta hanului, să-i aducă lui Sancho Panza mângâiere pentru faptul de-a nu fi aflat căpățâna uriașului, cu toate că mult mai mult avură de furcă atunci când fu vorba să-l împace pe hangiu, care-și ieșise din minți din pricina morții năprasnice a burdufurilor sale. Iar hangița o ținea tot într-un răcnet, strigând:

— Afurisit să fie ceasul în care mi-a călcat pragul casei cavalerul ăsta rătăcitor, și mai bine să nu-l fi văzut niciodată în ochi, cât m-a păgubit el pe mine! Data trecută s-a făcut nevăzut fără să plătească o noapte dormită aici și mâncarea, paie și ovăz pentru el și pentru scutierul lui, și-o mârtoagă, ș-un măgar, zicându-mi că el e cavaler aventurier, deie-i Domnul tot aventuri cu capul spart, și lui și tuturor aventurierilor din lume, că zicea că de asta nu-i ținut să plătească nimic, c-așa stă scris în cărțile cavaleriei rătăcitoare. Și acuma, iată că vine, tot din pricina lui,

domnișorul ăstălalt și-mi ia coada și mi-o întoarce îndărăt nici pe jumătate cât era, flocăită toată, că nu mai e bună la ce-i trebuie bărbatului meu, și, colac peste pupăză, îmi mai sfârtecă și burdufurile și-mi irosește vinul, vedea-i-aș eu sângele irosit tot așa! Dar să n-aibă el grijă, că mă jur pe oasele tătâne-meu și pe odihna de veci a mumă-mii că dacă n-au să-mi plătească totul până-ntr-o para, să nu-mi zică mie pe nume! S-ar chema că nu mai sunt fata cui sunt!

Atare vorbe și altele ca ele rostea cu mare năduf hangița, ținându-i isonul întru totul vrednica ei slujnică Maritornes. Fata hangiului nu scotea nicio vorbă, ci doar zâmbea din când în când. Preotul îi împacă pe toți, făgăduind să-i despăgubească pe cât îi va sta în putință atât de pierderea burdufurilor, cât și de-a vinului, și cu atât mai vârtos de stricăciunea cozii hangiței, pentru care făcea ea atâta tămbălău. Dorotea îl mângâie pe Sancho spunându-i că, de vreme ce i se părea lucru adevărat că stăpânul său descăpătânase uriașul, îi făgăduia să-i dea, de îndată ce-avea să se vadă în regatul ei și-n bună pace, drept răsplată, cel mai bun comitat ce s-ar afla în el. Sancho se mai îndulci cu asta și-o încredință pe principesa că văzuse el cu ochii lui căpățâna uriașului, așa că să nu mai aibă nicio îndoială, căci, după toate semnele, avea o barbă care-i ajungea până-n brâu; iar dacă nu ieșea la iveală acum, asta se întâmpla doar din pricină că toate se petreceau în casa aceea numai pe cale de vrăjitorie, așa cum se vădise pentru el încă de data trecută când poposiseră acolo. Dorotea zise că era încredințată de asta și-l sfătui să n-aibă grijă, că aveau să se sfârșească toate cum nu se poate mai bine, așa cum îi poftea lui inima.

Și după ce fură cu toții împăcați, preotul avu chef să ducă la capăt lectura acelei nuvele, pentru că văzuse că nu mai aveau mult până la sfârșit. Cardenio, Dorotea și toți ceilalți îl rugară s-o isprăvească, iar el, care dorea să le facă la toți plăcerea, mai cu seamă că și-o făcea totodată și pe-a lui, urmă povestirea, care zicea așa:

Se întâmplă, aşadar, că Anselmo, bucuros cum nu se mai poate de virtutea Cămilei, îşi trăia viaţa mulţumit şi fără de griji, iar Camila se încrunta ori de câte ori îl vedea pe Lotario, pentru ca Anselmo să înţeleagă tocmai de-a-ndoaselea ce simţea ea pentru dânsul; şi ca să vină şi mai mult în sprijinul acestor fapte, Lotario ceru lui Anselmo îngăduinţa să nu-i mai calce pragul, pentru că vedea limpede cită inimă rea îi făcea Cămilei vederea lui; dar păcălitul de Anselmo îi spuse să nu care cumva să facă una ca asta, şi în felul acesta Anselmo era într-o mie de chipuri făuritorul dezonoarei sale, închipuindu-şi că era al propriei sale fericiri. În vremea asta, fericirea Leonelei, care vedea că-şi poate face nestingherită de cap, ajunsese până acolo, încât, fără să se mai uite împrejur, se dăruise dragostei fără de nicio frână, întemeindu-se pe faptul că stăpână-sa o acoperea şi chiar o înştiinţa în ce fel şi-ar putea duce la îndeplinire planurile fără să se teamă de ceva. Într-o noapte, totuşi, Anselmo auzi paşi în camera Leonelei şi, dând să intre ca să vadă cine umbla pe-acolo, văzu că ţinea cineva uşa, lucru care-i spori dorinţa de-a o deschide; aşa că o împinse cât putu, o dădu de perete şi intră chiar în clipa în care mai putea încă vedea un bărbat sărind pe fereastră în stradă; şi dând fuga să pună mâna pe dânsul sau măcar să vadă cine e, nu izbuti niciuna, nici alta, pentru că Leonela i se puse în cale şi-l ţinu locului, spunându-i:

— Linişteşte-te, stăpâne, şi nu te mai tulbura atâta, nici nu căuta să-l urmăreşti pe cel care-a sărit pe fereastră, pentru că ăsta e un lucru care mă priveşte numai pe mine, ba încă mă priveşte foarte de-aproape, fiind vorba de soţul meu.

Anselmo nu voi s-o creadă, ci, dimpotrivă, orbit de necaz, scoase jungherul şi dădu s-o străpungă pe Leonela, ameninţând-o că dacă nu-i spune tot adevărul, o omoară; iar ea, de frică, fără să mai ştie ce spunea, bolborosi:

— Nu mă omorî, stăpâne, că ţi-oi spune lucruri de

mai mare însemnătate decât îți poți închipui.

— Spune-le numaidecât, zise Anselmo, că de nu, aici ți s-au sfârșit zilele!

— N-aș fi în stare acum, zise Leonela, de tulburată ce sunt; lasă-mă până dimineață, și ai să afli atunci de la mine lucruri de care ai să te minunezi; și fii sigur că acela care-a sărit pe fereastra asta e un tânăr de-aici din cetate, care mi-a făgăduit să mă ia de nevastă.

Cu asta se mai potoli Anselmo și se învoi să-i dea răgazul pe care-l cerea, netrecându-i nici măcar prin gând că va avea de auzit ceva despre Camila, de a cărei virtute era atât de sigur și atât de mulțumit; așa că ieși din cameră, lăsând-o pe Leonela încuiată acolo, cu amenințarea că n-are să mai dea drumul până ce nu-i va spune ceea ce avea de spus.

Pe urmă se duse numaidecât să-și vadă nevasta și să-i spună, cum îi și spuse, tot ce i se întâmplase cu slujnica, nelăsând deoparte nici făgăduiala pe care i-o făcuse ea, să-i spună lucruri de mare însemnătate. Dacă s-a tulburat sau nu Camila, nu mai e nevoie s-o spunem, căci asemenea groază o cuprinse, închipuindu-și cu tot dinadinsul că Leonela avea să-i dea în vileag lui Anselmo tot ce știa despre necredința ei, și era lucru de crezut că avea să-i povestească; așa că nu mai avu răbdarea să aștepte până dimineața și să vadă dacă-i era cumva neîntemeiată bănuiala, ci chiar în noaptea aceea, când i se păru ei că Anselmo adormise, își strânse giuvaerurile cele mai de preț pe care le avea, împreună cu ceva bani, și, fără s-o simtă nimeni, ieși din casă și se duse la locuința lui Lotario, căruia îi povesti ceea ce se petrecea și-l rugă s-o pună la adăpost, fugind cu ea undeva unde Anselmo n-ar mai fi avut cum să-i găsească. Tulburarea pe care-o aduse în sufletul lui Lotario fuga Cămilei fu așa de mare, încât nu-i putu răspunde nicio vorbă, și cu atât mai puțin nu se pricepu să-și dea o părere despre ce aveau de făcut. Până în cele din urmă se hotărî s-o ascundă pe Camila într-o

mănăstire unde era stareță o soră de-a lui, lucru la care Camila își dăduse consimțământul, și, cu toată graba pe care-o cerea împrejurarea, Lotario o duse și o lăsă la călugărițe, plecând și el, de asemenea, din cetate, fără să dea nimănui de veste că pleca.

Iar când se făcu dimineată, Anselmo, fără măcar să bage de seamă că lipsea Camila din patul de-alături, atâta era de grăbit să afle ce avea să-i spună Leonela, se sculă și se duse acolo unde-o lăsase încuiată. Deschise și intră în cameră, dar ia-o pe Leonela de unde nu-i: tot ce găsi fură niște cearșafuri înnodate cap la cap și legate la fereastră, semn că pe acolo se scoborâse fata și-și luase tălpășița. Se întoarse numaidecât, foarte necăjit, să-i spună de asta și Cămilei, dar negăsind-o în pat, și nici în toată casa, rămase uimit foarte. Întrebă slugile unde era, dar nimeni nu știu să-i răspundă ceva la tot ce întreba. Se întâmplă apoi ca, pe când cutreiera el încăperile în căutarea Cămilei, să dea de cuierele deschise și să vadă că lipseau din ele cele mai multe dintre giuvaericele pe care le avea, și din asta își dădu în sfârșit seama de nenorocirea care-l lovise și de faptul că nu Leonela i-o pricinuisese; și așa cum se găsea, fără să se mai îmbrace până la sfârșit, trist și măcinat de gânduri, dădu fuga să-și spună necazul prietenului său Lotario. Dar când văzu că nici pe el nu-l găsește, și când slugile lui îi spuseră că plecase în noaptea aceea de-acasă, luând cu sine toți banii pe care-i avea, crezu că-și pierde mințile. Iar ca vârf la toate, atunci când se întoarse acasă, nu mai află într-însa pe niciunul din slujitorii și slujnicele care-i avea, ci doar casă, deșartă și pustie.

Nu mai știa ce să creadă, nici ce să spună, și cu atât mai puțin ce să facă, simțind cum i se spulberă încetul cu încetul mințile. Se gândea la nenorocirea lui și se vedea rămas într-o clipă fără femeie, fără prieten și fără slugi, părăsit - își zicea el - de cerurile care se întindeau deasupra lui și, pe deasupra tuturor nenorocirilor, lipsit și de onoare, căci în fuga nevestei își văzu propria-i

pierzanie. Se hotărî, în cele din urmă, după multă vreme de șovăială, să se ducă la țară, la prietenul la care fusese atunci când dăduse prilej să i se pună la cale toată nenorocirea. Zăvorî porțile casei, se azvârli pe cal și o porni la drum, cu inima strânsă; dar n-apucă să facă nici jumătate din drum, că, încolțit de gânduri negre, simți că trebuie să descalece și să-și lege calul de un copac, lângă trunchiul căruia se prăvăli la pământ, hohotind dureros și suspinând din adâncul inimii, și acolo rămase până se făcu seară aproape; atunci văzu un om venind călare dinspre cetate și după ce-i dădu binețe, îl întrebă ce noutăți mai erau pe la Florența, iar târgovețul răspunse:

— Cele mai ciudate noutăți din câte s-au auzit vreodată de mulți ani încoace, fiindcă umblă vorba în tot orașul că Lotario, prietenul nedespărțit al lui Anselmo-Bogătașul, cel care locuia pe lângă biserica Sfântul Ioan, a răpit-o azi-noapte pe Camila, nevasta lui Anselmo, care a dispărut și el. Toate astea le-a povestit o servitoare a Cămilei, care a fost prinsă astă-noapte de către guvernator scoborându-se pe o funie de cearșafuri de la ferestrele casei lui Anselmo. Nu știu cum anume s-a petrecut toată tărașenia, dar ce știu e că se minunează tot orașul de întâmplarea asta, că, zău așa, cine s-ar fi așteptat la asemenea fapte, văzând marea și strânsa prietenie a celor doi, care cică erau așa de uniți, încât nu le mai spunea nimeni altfel decât «cei doi prieteni».

— Și s-a aflat cumva, întrebă Anselmo, ce drum au apucat Lotario și Camila?

1 Inadvertență: servitoarea nu le putuse spune, căci fuga ei avea drept temei însăși frica de a nu fi nevoită să se mărturisească pe sine drept complice a faptului, și era anterioară fugii stăpânei, de care nu știa încă numa.

— Nici dând cu bobii, zise târgovețul, cu toate că guvernatorul a făcut tot ce i-a stat în putință ca să-i găsească.

— Drum bun, zise Anselmo, și mergeți cu Dumnezeu,

domnule!

— Rămâneți cu Dumnezeu! răspunse târgovețul și plecă.

La asemenea vești năprasnice, bietul Anselmo fu cât pe-aci nu numai să înnebunească, ci chiar să intre în gheara morții. Se ridică și el cum putu și ajunse la casa prietenului său, care nu știa încă nimic de nenorocire; dar când îl văzu venind galben la față, slab și încercănat, pricepu că-l chinuia un necaz mare. Anselmo ceru să fie culcat și să i se dea cele trebuincioase pentru scris. Dorința îi fu împlinită și-l lăsară singur întins în pat, căci așa ceruse el, ba mai dorise pe deasupra și să fie încuiat cu zăvorul. Iar după ce fu singur, prinse a - 1 apăsa așa de tare gândul nenorocirii lui, încât își dete seama limpede că n-avea să mai poată trăi și vru să lase câteva rânduri scrise despre ceea ce-i pricinuisse moartea asta neașteptată; și începând el să le aștearnă pe hârtie, până să n-apuce a scrie tot ce dorea, i se tăie răsuflarea și-și dete duhul în mâinile durerii pe care i-o pricinuisse nestăpânita lui curiozitate.

Văzând stăpânul casei că era noapte în toi și Anselmo nu mai chema pe nimeni, hotărî să intre la el în odaie ca să afle dacă se simte la fel de rău, și-l găsi zăcând cu fața în jos, cu jumătate de trup în așternut și cu cealaltă prăvălită peste măsuța pe care scrisese, ținând încă în mină pana și hârtia cu începutul scrisorii. Se apropie de el gazda, după ce îl strigase mai întâi, și trăgându-l de mână, când văzu că nu-i răspunde și că e rece, își dete seama că murise. Se minună și se mâhni cum nu se mai poate și-și chemă servitorii ca să vadă ce nenorocire i se întâmplase lui Anselmo, citind în cele din urmă și hârtia, pe care recunoscuseră însuși scrisul prietenului său, cu următorul cuprins:

«O dorință nestăpânită și prostească mi-a pus capăt zilelor. Dacă vestea morții mele va ajunge la urechile Cămilei, să știe că o iert, pentru că nu-i putea cere nimeni

să facă minuni, și nici eu n-aveam nevoie să încerc dacă le putea face; de vreme ce eu am fost singur făuritorul necinstei mele, n-are de ce să se.»

Până aici apucase a scrie Anselmo, de unde pricepură că acolo, fără să mai ajungă a încheia fraza, îl părăsise viața. A doua zi prietenul înștiință rudele lui Anselmo de moartea lui, căci nu aflaseră până atunci nici de nenorocire, nici de mănăstirea în care se închisese Camila, care fu cât pe aci să plece după bărbatul ei în călătoria de pe urmă, nu de jalea vestii că-i murise soțul, ci de durerea celei pe care o aflate mai iute, despre ibovnicul care se dusesse nu se știe unde. Se spune că, deși se văzu văduvă, nu se învoi să iasă din mănăstire și nici nu dădu semn că ar vrea să se călugărească, până ce, puține zile de la întâmplarea asta, nu veni vestea că iubitul ei căzuse în băătălia pe care monsieur de Lautrec o dăduse cu trupele marelui căpitan Gonzalo Hernández de Córdoba în regatul Neapolelui¹, unde Lotario se dusesse minat de remușcări târzii pentru ceea ce-i făcuse prietenului său; lucru pe care aflându-l camila, se lăsă tunsă călugăriță și-și sfârși în scurtă vreme zilele, dându-și viața în mâinile melancoliei și tristeții. Acesta fu sfârșitul de care avură parte toți trei, ca urmare a începutului atât de nebunesc al aventurii.

— Nu mi se pare rea nuvela asta, zise preotul, dar nu mă pot împăca de fel cu gândul că s-ar fi petrecut cu adevărat tot ce se spune într-însa; iar de sunt închipuiri și fapte ticluite, prost le-a mai ticluit autorul, pentru că nu se poate închipui să se afle pe lume bărbat atât de naiv încât să aibă chef a-și pune fericirea la o încercare așa de costisitoare, cum a făcut Anselmo. Dacă ar fi vorba de ceva petrecut între un ibovnic și iubita lui, mai treacă-meargă! Dar între bărbat și nevastă, parcă nu-i cu puțință; cât privește însă felul de a povesti al autorului, nu mă nemulțumește!

1 Anacronism. De căpitanul Lautrec nu poate fi vorba în vremea lui Gonzalo Hernández de Córdoba, căci el s-a

ilustrat în războaiele Neapolelui după

Capitolul XXXVI

Care vorbește de alte întâmplări neobișnuite petrecute la han în vremea asta hangiul, care era în poarta hanului, zise:

— Asta care vine este o ceată frumușică de mușterii. Dacă vor trage aici, ține-te *gaudeamus*!

— Ce fel de oameni sunt? întrebă Cardenio.

— Patru din ei, răspunse hangiul, vin călare, ca niște cavaleri, cu lănci și cu scuturi, și toți poartă pe față măști negre; dimpreună cu ei vine și o femeie îmbrăcată în alb, dusă în lectică, cu obrazul tot așa, acoperit, și mai sunt și doi slujitori ce merg pe jos.

— Mai au mult până s-ajungă? întrebă preotul.

— Ba-s așa de aproape, răspunse hangiul, că mai c-au și ajuns.

Auzind Dorotea lucrurile acestea, își trase vâlul pe față, iar Cardenio intră în încăperea lui don Quijote, și n-apucaseră bine să facă ei asta, că în poarta hanului se și iviră toți cei de care vorbise hangiul; și descălecând de pe cal cei patru, toți oameni arătoși la chip și bine făcuți, se grăbiră s-o coboare din lectică pe femeie; unul din ei o luă în brațe și o așeză pe un scaun ce se găsea la ușa încăperii unde se ascunsese Cardenio. În tot timpul acesta nu-și scosese rămasă de pe față nici ea, nici ei, și nici nu sudaseră vreun cuvânt; atâta doar că, așezându-se pe scaun, femeia dădu drumul unui lung oftat și lăsă să-i atârne brațele, ca o ființă bolnavă ori căzută în leșin. Valeții, care veniseră pe jos, duseră caii în grajd.

Văzând preotul lucrurile acestea, cum ardea de dorința să afle ce fel de oameni erau aceia, de umblau în așa port și învăluiți într-o atât de misterioasă tăcere, se dete mai pe lângă slujitori și-l întrebă pe unul din ei ceea ce dorea să știe, la care acesta îi răspunse:

— Să mă bată Dumnezeu, señor, dacă aș ști eu să-ți spun ce fel de oameni sunt ăștia! Tot ce știu e că boier

mare pare a fi mai cu seamă acela care s-a dus și-a luat-o în brațe pe cocoana aia pe care-o văzurăți; spun asta pentru că toți ceilalți i se închină, și nici în ruptul capului nu i-ar ieși din cuvânt.

— Și doamna cine este? întrebă preotul.

— Și mai puțin ți-aș putea spune, răspunse argatul, pentru că n-am văzut-o la față tot drumul; de oftat, da, am auzit-o de multe ori, și-am mai auzit-o și gemând, ba încă așa gemete scotea, de parcă era gata să-și dea sufletul de fiecare dată. Și nu-i de mirare că nu știm mai mult decât ți-am spus, pentru că eu și tovarășii mei de-abia de două zile îl întovărășim, că ne-am întâlnit cu ei pe drum, și ne-au rugat, ținându-se de capul nostru și hotărându-ne, să venim cu ei până în Andaluzia, că avem să fim plătiți cu vârf și îndesat.

— Dar n-ați auzit cum îi zice nici unuia? întrebă preotul.

— Aș, de unde?! răspunse argatul. Că umblau toți așa de tăcuți, de mai mare minunea, și nu auzi, când ești cu ei, nimic altceva decât oftaturile și sughiturile bieteii cocoane, de ți se rupe inimă, nu alta! Lucru mare, nu mai încape îndoială, ne-a dat de gândit și-am căzut la bănuiala c-or fi ducând-o cu de-a sila acolo unde-or fi ducând-o; și după câte se poate vedea pe hainele cu care e îmbrăcată, ori e gata călugărită, ori, mai mult ca sigur, are de gând să se călugărească de-aci-nainte, și poate pentru că nu i-o fi dând mâna să se închidă de tânără în mănăstire e așa de cătrănită cum pare.

— Tot ce se poate, zise preotul.

Și, lăsându-l, se întoarse la Dorotea, care, de îndată ce o auzi suspinând pe femeia cu mască, împinsă de bunătatea ei firească, se apropie de dânsa și-i zise:

— Ce te doare, señora? N-o fi cumva vreo durere din cele pe care femeile pot și știu de obicei să le tămăduiască? Fiindcă, de-ar fi așa, cu dragă inimă aș face tot ce aș putea ca să-ți fiu de folos!

La toate întrebările acestea, femeia îndurerată tăcea; și cu toate că Dorotea își reînnoi și întări propunerea, ea se zăvorî în tăcere, până ce se apropie de Dorotea cavalerul mascat (despre care spusese slujitorul că e ascultat de toți ceilalți) și-i zise:

— Nu vă mai obosiți cu nimic, señora, pentru femeia asta, că are obiceiul să fie nerecunoscătoare pentru orice bine i s-ar face, și nici nu mai căutați a avea vreun răspuns din gura ei de nu doriți cumva să vă răspundă o minciună!

— În viața mea n-am spus minciuni, zise, la vorbele acestea, cea care până atunci se încăpățânase în muțenia ei. Dimpotrivă, din pricina adevărurilor spuse și din pricină că n-a fost în mine urmă de minciună mă văd acum la așa ananghie; și dumneata însuși poți fi martor de adevărul spuselor mele, căci dreptatea, care e de partea mea, te face să fii mincinos și prefăcut!

Vorbele acestea le auzea cât se poate de limpede și de răspicat și Cardenio, ca unul ce se afla chiar lângă aceea care le rostea, fiindcă doar ușa odăii lui don Quijote era între ei; așa că nici nu le auzi bine și începu să strige spunând:

— Doamne-Dumnezeule! Ce-aud? Ce voce e asta care mi-a ajuns în auz?

La care strigăte femeia întoarse capul, tresărind ca de spaimă; dar nevăzând cine le scotea, sări în picioare și dădu să intre în odaie; ceea ce, prinzând de veste cavalerul, o opri și n-o mai lăsă să facă niciun pas. Dar din pricina tulburării și spaimei, taftaua neagră cu care îi era acoperită fața căzu, lăsând să se vadă frumusețea fără de seamă a unui chip minunat, cu toate că palid și rătăcit, pentru că tot căuta din priviri oriunde-și putea roti ochii, cu atâta dor și patimă, încât părea scoasă din minți; semne care, fără să-și dea nimeni seama de unde porneau, răniră inima Doroteii și a tuturor celor ce se uitau la biata femeie, pe care cavalerul o ținea strâns pe după umeri. Și fiind el atât de înverșunat s-o țină, nu mai ajunse să-și îndrepte

masca de pe față, care-i cădea, așa că-i și căzu cu totul; și ridicând ochii Dorotea, care căuta s-o susțină în brațele ei pe străină, văzu că acela care o ținea și el în brațe, nu era altul decât soțul ei, don Fernando; și n-apucă să-l recunoască bine, când, scoțând din adâncul măruntaielor un jalnic și lung vaiet, căzu pe spate leșinată, și de nu s-ar fi aflat prin preajmă bărbierul care s-o prindă în brațe, s-ar fi prăvălit la pământ. Dădu și preotul fuga la ea, să-i scoată vâlul ca să-i stropească fața cu apă, și cum o descoperi, o recunoscă și don Fernando, căci el era cel care o ținea în brațe pe cealaltă, și rămase înmărmurit, dar nu până într-atâta încât să n-o mai țină pe Luscinda, căci ea era femeia ce se zbătea să scape din brațele lui pentru că-l recunoscuse după glas pe Cardenio, așa cum și acesta o recunoscuse. Cardenio auzise, de asemenea, vaietul pe care-l scosese Dorotea atunci când căzuse leșinată și, crezând că era Luscinda lui, ieși din cameră, scos din fire, de spaimă să nu i se fi întâmplat ei ceva; și cel dintâi pe care-l văzu în ochi fu don Fernando, care o ținea în brațe pe Luscinda. Îl cunoscă numaidecât și don Fernando pe Cardenio, și toți trei, Luscinda, Cardenio și Dorotea, rămaseră muți și uluiți, ca și cum n-ar fi priceput ceea ce li se întâmplase.

Tăceau cu toții și se uitau unii la alții - Dorotea la don Fernando, don Fernando la Cardenio, Cardenio la Luscinda și Luscinda la Cardenio. Iar cea care rupse cea dintâi tăcerea fu Luscinda, vorbim du-i lui don Fernando cam în chipul următor:

— Lasă-mă, señor don Fernando, în numele datoriei pe care-o ai față de tine însuți fiind cine ești, dacă din altă pricină n-ai făcut-o, lasă-mă să mă alipesc din nou de zidul a cărui iederă sunt, sprijinul de care nu m-au putut îndepărta zelul nesăbuit, amenințările, făgăduielile și darurile domnieitale. Uită-te cum, pe ce căi neobișnuite și ascunse ochilor noștri, cerul mi-a pus în față pe adevăratul meu soț, căci știi foarte bine, dintr-o mie de dovezi scump

plătite, care ți-au pricinuit mult necaz, că numai moartea ar putea să mi-l șteargă din minte. Fie-ți deci de-ajuns dezmințirea aceasta atât de lămurită, ca să-ți poți preface (căci tot n-ai încotro și asta-i singura cale) dragostea în ură, bunăvoința ce-mi porți în furie, și ia-mi viața; căci de-o fi să-mi dau sufletul sub ochii soțului meu iubit, voi socoti că n-am trăit degeaba. Poate că moartea mea îl va asigura că i-am păstrat, până în ultima clipă a vieții, ceea ce-i datoram!

În vremea asta Dorotea își venise în simțiri și auzise tot ce spunea Luscinda, de unde pricepu cine era; și văzând că don Fernando tot n-o lăsa din brațe și nici nu răspundea la ceea ce-i spusese, se ridică, printr-o sfortare deznădăjduită și se aruncă în genunchi la picioarele lui, vărsând șiroaie de lacrimi amare, care prin frumusețea lor amărau și pe cei ce i le vedeau, și începu a-i vorbi așa:

— Stăpâne al meu, de nu s-o fi întâmplat cumva să-ți fure acest soare pe care-l ții eclipsat în brațele tale, ori să-ți orbească, mai bine zis, razele ochilor tăi, trebuie să fi apucat a vedea că aceea ce-ți îngenunchează la picioare este nefericita - atâta vreme cât vei voi tu să fie nefericită - și lipsită de noroc Dorotea. Da, eu sunt acea țărancă smerită, pe care tu, din marea ta bunătate, sau doar pentru plăcerea ta, ai vrut s-o ridici până la înălțimea la care s-ar fi putut numi *a ta*. Sunt eu, cea care am trăit mulțumită, în tiparele unei vieți cinstite, până când zelul dragostei cu care-mi dădeai asalturi și care părea simțire atât de adevărată a tras zăvoarele închisorii acesteia și ți-a încredințat cheile libertății mele, cu toate că atât de rău a fost primit de tine darul acesta, cum se vede limpede din faptul că m-ai silit să mă aflu acolo unde găsești acum și să te văd așa cum te văd. Cu toate astea, n-aș vrea să-ți treacă prin minte cumva că am venit aici ca urmare a cinstei pierdute, căci ceea ce m-a adus aici e doar durerea și părerea de rău că m-ai uitat. Tu ai vrut să fiu a ta, și ai vrut-o cu atâta tărie, încât, chiar dacă vrei acuma să nu fiu,

n-ar mai fi cu putință să încetezi de a fi tu al meu. Ia seama, stăpâne, că dragostea neasemuită pe care ți-o port poate sta în cumpănă cu frumusețea și noblețea celei pentru care mă lași. Tu nu poți fi al frumoasei Luscinda, pentru că ești al meu, și nici ea nu poate fi a ta, fiind a lui Cardenio; și mai ușor ți-ar fi, dacă te gândești bine, să-ți faci inima să iubească pe cine te divinizează decât s-o îndupleci pe cea care te urăște să te iubească. Tu ai voit să-mi uit eu de mine, și tu mi-ai cerut fecioria; nu puteai spune că nu-mi cunoșteai rangul și știi cum m-am lăsat cu totul în voia ta: n-ai unde să-ți mai cauți porțiță ca să ieși tot tu cel înșelat; și dacă lucrurile stau așa, cum de fapt și stau, și ești adevărat creștin, așa cum ești cavaler, de ce tot ocolești și amâni sorocul, șovăind a mă face fericită până la urmă, așa cum m-ai făcut la început? Dacă nu vrei să mă iei drept ceea ce sunt, căci îți sunt adevărată și legiuită soție, ia-mă cel puțin și primește-mă drept sclavă; căci fiind în puterea ta, mă voi socoti fericită și norocoasă! Nu mai îngădui, lăsându-mă din nou de izbeliște și părăsindu-mă iarăși, să se tot stârnească vorbe și bârfeli care să-mi știrbească cinstea, și nu le face zile negre la bătrânețe părinților mei, bieții, căci altceva meritau ei după cât i-au slujit de credincios întotdeauna pe ai tăi, ca niște buni vasali ce se află! Și dacă ți se pare că ar fi să scazi ceva din noblețea sângelui tău de se va amesteca în urmași cu al meu, ia aminte că puține, sau poate chiar niciuna din vițele nobile ale lumii n-a mers pe alt drum, și că sângele care vine pe linie femeiască n-are nicio însemnătate în obârșiile ilustre, cu atât mai mult cu cât adevărata noblețe stă în virtute; și dacă asta ție-ți lipsește, de vreme ce-mi tăgăduiești ceea ce după toate dreptățile lumii mi-ești dator, voi rămâne eu cu mai nobil nume decât al tău! într-un cuvânt, seșor, tot ce mai am să-ți spun este că, de-i vrea ori de n-ai vrea, eu îți sunt soție: martor îmi este cuvântul tău, care nu poate și nu trebuie să fie mincinos dacă-i adevărat că te prețuiești pentru ceea ce,

lipsindu-mi mie, te face să mă disprețuiești; martor mi-e și numele tău, iscălit aici x, și martor îmi este și cerul, pe care tu l-ai pus chezaș făgăduielilor ce-mi făceai. Și de-ar fi să-mi lipsească toate acestea, nu mi-ar lipsi conștiința ta, care în tăcerea ei ar da glas remușcărilor când ți-ar fi lumea mai dragă, ridicând cuvântul în apărarea adevărului acestuia pe care ți-l spun acum și tulburându-ți bucuria petrecerilor viitoare.

Acestea și altele multe ca acestea spuse nefericita Dorotea, cu atâta durere în suflet și cu atâtea lacrimi, încât până și cei care-l întovărășeau pe don Fernando și se aflau de față

1 Inadvertență a lui Cervantes: până aici n-a fost nicăieri vorba de vreo semnătură dată Doroteii de don Fernando și nici de vreo convenție scrisă (care ar fi fost și neavenită în drept și în afara oricărei uzanțe).

Începură să-i țină isonul lăcrămând. Don Fernando o ascultă fără să găsească o vorbă de răspuns, până ce nu le sfârși ea pe toate câte le avea de spus și până ce nu începu să suspine și să plângă cu sughițuri, că de bronz ar fi trebuit să fie inima celui care, la atâtea dovezi de durere, nu s-ar fi înmuiat. Se uita la ea Luscinda, nu mai puțin îndurerată de suferința ei, cât uimită de marea ei înțelepciune și frumusețe, și oricât i-ar fi plăcut să se apropie de dânsa ca să-i spună o vorbă, două, de alinare, nud îngăduiau brațele lui don Fernando, care o țineau strâns. Acesta, copleșit de tulburare și de spaimă, cum se văzu după o bună bucată de vreme, cât stete să se uite țintă la Dorotea, deschise după aceea larg brațele și, dând drumul Luscindei, vorbi:

— Ai învins, frumoasă Dorotea, ai învins, căci nu e cu putință să aibă cineva inima de a tăgădui atâtea adevăruri laolaltă!

După leșinul din care abia își revenise, Luscinda era cât pe ce să cadă la pământ de îndată ce don Fernando mo mai sprijini; dar aflându-se prin preajmă Cardenio, care se

dăduse în spatele lui don Fernando ca să nu fie recunoscut, dădu fuga să o susțină pe Luscinda, lăsând deoparte orice temere și înfruntând orice risc, așa că, prinzând-o la timp în brațe, îi spuse:

— Dacă cerul milostiv vrea și îngăduie să-ți afli întrucâtva liniștea, frumoasă, credincioasă și statornică señora, nicăieri socotesc că nu ți-o vei găsi mai sigur decât între brațele acestea care te primesc acuma, așa cum te-au primit și altă dată, pe vremea când soarta voia să te pot numi a mea.

La vorbele acestea Luscinda își ridică privirea spre Cardenio, despre care începuse mai demult să bănuiască, după voce, că e prin preajmă, și, încredințându-se cu ochii ei că era chiar Cardenio, ieșită cu totul din fire și fără să mai țină socoteală de niciun fel de cuviință, îi aruncă brațele pe după gât și, lipindu-și obrazul de al lui, îi spuse:

— Tu, da, stăpâne al meu, tu ești adevăratul stăpân al roabei tale, chiar de-ar fi s-o împiedice și mai vajnic soarta potrivnică, primejduindu-i și mai avan decât până astăzi viața aceasta, care nu-și află rost decât alături de a ta.

Ciudată priveliște fu aceasta pentru don Fernando și pentru toți cei ce se aflau de față, care nu-și credeau ochilor văzând aieveja o întâmplare atât de nemaivăzută. Doroteii don Fernando i se păru cam schimbat la față și dând chiar semne că ar vrea să se răzbune pe Cardenio, pentru că îl văzu ducând mâna la minerul spadei; așa că nici nu-și dete bine seama de asta și, cu nemaivăzută repeziciune, se aruncă în genunchi în fața lui și-i îmbrățișă picioarele, sărutându-i-le și ținându-i-le strâns, încât nu i-ar fi fost cu putință să se miște; și, fără să contenească a lăcrăma, îi spunea:

— Ce-ai de gând să faci în această întâlnire atât de neașteptată, tu, care ești unicul meu adăpost? La picioarele-ți stă soția ta, iar cea care ai vrea tu să-ți fie soție e în brațele soțului ei. Gândește-te dacă ți-ar sta bine sau ți-ar fi cu putință să dezlegi ceea ce a legat cerul, sau dacă,

dimpotrivă, n-ar fi mai cu cale să dorești a o ridica până la tine și a ți-o face egală pe aceea care, lăsând deoparte orice neajuns, statornică în credința și dreptatea ei, își ațintește în ochii tăi ochii, scăldați de lacrimile iubirii cu care umezește fața și pieptul adevăratului ei soț? Te rog, în numele Domnului, și te conjur, pe noblețea stării tale, să nu lași dezmințirea asta dată în fața lumii să-ți stârnească mânia, ci, dimpotrivă, fă să ți-d ostoaie în așa chip încât să îngădui, liniștit și împăcat, ca acești doi tineri ce se iubesc să se iubească în pace, fără ca tu să te împotrivești, cât timp va voi cerul să le dea răgaz, arătând lumii, printr-asta, mărinimia inimii tale nobile, de viță ilustră, și lăsând să se vadă că are mai multă putere asupra ta rațiunea decât pofta!

Cât timp spuse Dorotea acestea, cu toate că brațele lui Cardenio o țineau pe Luscinda, acesta nu-l slăbea din ochi pe don Fernando, hotărât ca, de l-o vedea făcând vreo mișcare mânat de gânduri rele, să caute a se apăra și a ataca cum va putea mai bine pe toți cei ce i-ar sta împotrivă, chiar de-ar fi să-l coste viața; dar chiar atunci se apropiară prietenii lui don Fernando, dimpreună cu preotul și bărbierul, care la toate fuseseră de față, fără să lipsească nici vrednicul Sancho Panza, și făcură cu toții roată în jurul lui don Fernando, implorându-l să-și plece ochii spre lacrimile Doroteii, și de era adevărat ceea ce spuseseră vorbele ei, așa cum ei nu se îndoiau că era, să nu-și îngăduie cumva a o mai lăsa păgubită de nădejdlile ei atât de îndreptățite; și să mai ia el aminte că nu din întâmplare, cum părea, ci prin îngăduința și voința cerurilor se aflaseră ei dinadins cu toții laolaltă, într-un loc unde niciunul din ei cu gândul măcar n-ar fi gândit; ba să mai și priceapă – zise preotul – că doar moartea îi mai putea despărți pe Luscinda și Cardenio, și că, de-ar fi chiar să-i despartă un ascuțiș de spadă, s-ar socoti amândoi fericiți să moară împreună. Mai spuse că, în cazuri de nelecuit ca acesta, cel mai înțelept lucru era să se înfrângă

pe sine însuși, punându-și stavilă pornirilor, arătându-se mărinimos și îngăduind ca, prin voința lui, cei doi să se bucure de binele pe care cerul li-l și hărăzise; că era de ajuns, de asemenea, să se uite bine la frumusețea Doroteii ca să-și dea seama că puține femei, dacă nu chiar niciuna, îi puteau sta alături, darmite să i-o mai și ia înainte; unde mai pui că, de-avea să adauge la frumusețea asta modestia ei și dragostea nețărnută ce i-o păstra, dacă, mai presus de toate, își aducea aminte că se socotea cavaler și creștin, nu putea face altceva decât să-și țină față de dânsa făgăduiala, căci împlinindu-și-o, ar face voia lui Dumnezeu și ar mulțumi de asemenea pe oamenii cu scaun la cap, care știu că este una din prerogativele frumuseții, chiar când e vorba de o faptură umilă, să se poată ridica până la orice înălțime de vreme ce e întovărășită de cinste, ajungând deopotrivă cu ea, fără să aducă măcar umbră de scădere celui care o ridică și dorește a și-o face egală sieși; iar când, pe deasupra, se îndestulează și legile neîndurate ale plăcerii, și se întâmplă să nu intre în ele niciun gând păcătos, nu trebuie să fie ținut vinovat cel care le dă ascultare. Într-adevăr, la cuvintele acestea toți cei de față mai adăugară și altele, atare și atâtea, încât inima vrednică a lui don Fernando (care, orice s-ar spune, era hrănită de un sânge nobil) se îmblânzi și se dădu bătută în fața adevărului, pe care nu l-ar fi putut tăgădui chiar dacă ar fi voit; iar semnul pe care-l dăde că se socotea biruit și câștigat de ideea bună ce-i fusese dată fu că se lăsă îmbrățișat de Dorotea, îmbrățișând-o și el și zicându-i:

— Ridică-te, doamna mea, că nu-i drept să stea îngenunchată la picioarele mele cea pe care o port în suflet; și dacă până acum n-am dat semne de ceea ce spun, poate să fi fost din vrerea cerului, pentru ca, având azi prilej a-ți vedea statornicia cu care mă iubești, să știu a te prețui după cum meriți! Tot ce te rog este să nu-mi iei în nume de rău purtarea și lipsa de grijă din toată vremea asta în care te-am părăsit, pentru că același imbold și

aceeași putere care mi-a dat ghes să te fac a mea m-a împins și să fac tot ce puteam ca să nu mai fiu al tău. Și dacă te îndoiești că-i adevărat ceea ce-ți spun, întoarce-te și uită-te în ochii Luscindei, ce strălucesc acum de mulțumire, și-n ei vei afla dezvinovățirea tuturor rătăcirilor mele; și cum ea și-a atins ținta dorințelor, iar eu am găsit în tine ceea ce se cuvine să fie al meu, să trăiască de-acum încolo liniștită și fericită, ani mulți și buni, cu soțul ei Cardenio, căci eu voi ruga cerul să-mi dea și mie tot atâția ani de trăit cu Dorotea mea!

Și zicând asta, începu din nou s-o îmbrățișeze, lipindu-și obrazul de al ei cu atât de caldă dragoste, că trebui să-și muște buzele ca nu cumva și lacrimile să-i sporească semnele neîndoielnice ale dragostei și căinței. Nu la fel făcură Luscinda și Cardenio, ba chiar aproape toți cei ce se aflau de față, pentru că atâtea lacrimi prinseră a le curge din ochi, unora de bucurie și celorlalți de mulțumirea că văd bucuria altora, încât ar fi putut crede cineva, văzându-i, că cine știe ce nenorocire li se întâmplase la toți. Plângea până și Sancho Panza, chiar dacă mai pe urmă mărturisi că nu plânsese decât fiindcă vedea că Dorotea nu era, cum crezuse el, regina Micomicona, de la care se aștepta la atâtea binefaceri. Ținu o bună bucată de vreme, dimpreună cu plânsul, uimirea tuturor a, până când Cardenio și Luscinda își luară de seamă și se duseră să îngenuncheze dinaintea lui don Fernando, mulțumindu-i de binefacerea pe care o săvârșise și spunând vorbe atât de curtenitoare, încât don Fernando nu știa ce să le mai răspundă; așa că-i ridică de jos și-i îmbrățișă pe amândoi, dând semne de fierbinte dragoste și de multă cuviință.

Apoi o întrebă numaidecât pe Dorotea cum ajunsese în satul acela, atât de departe de al ei, și în cuvinte puține și înțelepte ea îi povesti tot ce-i spusese și lui Cardenio, lucru care-l desfătă atât de mult pe don Fernando, ca și pe cei veniți cu el, încât ar fi dorit să țină cât mai mult

povestea, atât de frumos ştia Dorotea să-şi istorisească nenorocirile. Şi cum îşi termină ea povestirea, înşiră şi don Fernando ceea ce i se întâmplase atunci în oraş după ce găsisese în sânul Luscindei scrisoarea în care ea arăta că e soţia lui Cardenio şi că nu putea fi a lui. Spuse că ar fi avut chef s-o omoare, şi chiar ar fi făcut-o de nu l-ar fi împiedicat părinţii fetei, şi mai spuse că ieşise din casă, mânios şi scos din minţi, hotărât să se răzbune când i-o veni mai bine la îndemână, dar că a doua zi aflase cum fugise Luscindea din casa părintească, fără să aibă nimeni ştire încotro apucase; mai spuse că, într-un cuvânt, după mai multe luni de zile, i se dăduse de veste că se afla într-o mănăstire, unde voia să rămână până la capătul zilelor, dacă nu şi le putea trăi cu Cardenio; şi că, de îndată ce aflase, îşi luase, ca să-l întovărăşească, pe cei trei cavaleri, şi venise acolo unde era ea, fără să caute a-i vorbi, de teamă ca nu cumva să sporească, de avea să se ştie că era el acolo, grija călugăriţelor pentru paza mănăstirii; şi aşa, aşteptând până-ntr-o zi, când găsisese poarta deschisă, lăsase doi dintre ai lui să păzească intrarea, şi el, dimpreună cu al treilea, cotrobăiseră prin mănăstire în căutarea Luscindei, pe care o aflaseră în arhondaric, stând de vorbă cu o călugăriţă; şi, răpind-o fără vorbă multă, venise cu ea până-n sat, unde îşi pregătiseră tot ce era de trebuinţă ca s-o poată duce cu ei, lucru pe care-l putuseră face în toată voia, mănăstirea fiind în câmp deschis, la o bucată bilnă de drum departe de sat. Mai spuse că, atunci când Luscindea se văzuse în puterea lui, leşinase; şi că după ce-şi venise în simţi, nu făcuse altceva decât să plângă şi să suspine.

fără să rostească măcar o vorbă; şi aşa, în tăcere, printre hohotele ei de plâns, ajunseseră la hanul acela, care pentru dânsul însemna raiul, unde iau sfârşit toate nenorocirile pământului.

Capitolul XXXVII

În care se povesteşte mai departe istoria slăvitei

infante

M icomiconă, dimpreună cu alte vesele pățăranii

Toate acestea le asculta Sancho, și nu fără să-i sângereze inima văzând că i se risipeau ca fumul și i se spulberau în vânt nădejdlile de a se mai vedea vreodată dregător, și pricepând că frumoasa prințesă Micomiconă se preschimbase în Dorotea, iar uriașul, în don Fernando, pe când stăpânul său dormea dus și de tot ce se petrecea nici capul nu-l durea. Nu-și mai venea în fire Dorotea și nu-i venea să creadă că nu visa, atâta noroc dăduse peste dânsa; Cardenio tot cam asta gândea, iar Luscindei tot cam așa i se părea. Don Fernando înălța osanale cerului pentru binefacerile revărsate asupra-i, căci îl scăpase din labirintul acela încâlcit unde fusese cât pe ce să-și piardă sufletul și crezământul; într-un cuvânt, toți cei câți erau la han erau mulțumiți și veseli de sfârșitul ferice al unor atât de deznădăjduite și de bogate în piedici peripeții. Toate le rânduia după cuviință preotul, ca un înțelept ce era, și fiecăruia dintre ei îi făcu parte de firitiseală pentru norocoasa întâmplare; dar cine se bucura mai mult și se îngrășa de voie bună era hangița, mulțumită lui Cardenio și preotului, care spusese că-i vor plăti, cu dobândă cu tot, pagubele ce le avusese de pe urma lui don Quijote. Singur Sancho era, cum s-a mai spus, cel obidit, nefericit și jalnic. Și așa, plin de tristețe, intră la stăpânul său, care tocmai se deșteptase, și-i spuse:

— N-ai decât, măria-ta señor Cavalier al Tristei Figuri, să tragi la aghioase cât ți-o plăcea, fără să te mai îngrijești că ai de omorât un uriaș și de înapoiat prințesei regatul, că toate astea-s gata împlinite și duse la capăt.

— Așa cred și eu, nispunse don Quijote, fiindcă am avut de dat cu gigantul bătălia cea mai neobișnuită și mai nemăsurată din câte socot să am de dat câte zile-oi mai avea: și, dintr-o lovitură, harști! i-am și retezat căpățâna, rostogolindu-i-o la pământ! Și-atâta sânge i-a curs, că alergau prin țărână pârâiașele, de parchar fi fost apă.

— De parchar fi fost vin roșu, zi mai bine măria-ta, răspunse Sancho, căci aş vrea să aflî, luminăția-ta, de cumva nu știi, că uriașul omorât nu-i decît un burduf spintecat, și sângele, șase cufe de vin roșu, cît închidea în pînțele; iar capul tăiat, vedea-l-aș vîrât de unde-a ieșit, lua-l-ar toți dracii să-l ia!

— Ce tot vorbești acolo, nebunule? răspunse don Quijote. Ești în toate mințile?

— Ridică-te, măria-ta, zise Sancho, și-ai să vezi ce ispravă frumoasă ai săvârșit, că avem ce plăti hangiului, și-ai s-o mai vezi și pe regină prefăcută într-o femeie de rînd, pe numele ei Dorotea, și altele multe, ce ți-or da de gîndit și te-or minuna de ți-i da seama de ele.

— Nu mă mir de nimic, răspunse don Quijote, fiindcă, dacă-ți mai aduci aminte, și data trecută cînd am mai fost prin partea locului ți-am spus că toate cîte se petreceau aicea erau curate vrăjitorii, și n-aș zice vorbă mare să fie și acum tot așa!

— Pe toate le-aș crede, răspunse Sancho, dacă și tîrbăcirea mea ar fi fost tot un lucru de soiul ăsta! Dar unde-a dat Dumnezeu așa ceva? C-a fost tîrbacă adevărată, și l-am văzut eu cu ochii mei pe hangiu, tot pe cel din ziua de azi, cum ținea de-un capăt al păturii și-mi făcea vînt, voios nevoie-mare, la ceruri, cu mare îndemn, cu la fel de mare batjocură și cu tot atîta putere! Iar acolo unde e cu puțință recunoașterea chipurilor, socot în sinea mea, oricît de prost și de păcătos oi fi eu, că nu mai e vorba de vrajă de niciun fel, ci-i vorba doar de ceasul rău, cînd vine înmuiera oaselor.

— Bine, bine, zise don Quijote, de toate are Dumnezeu grijă! Ajută-mă să mă îmbrac și lasă-mă să ies de-aici, căci vreau să văd despre ce întîmplări și prefaceri tot vorbești.

Sancho îl ajută și, în vreme ce el se îmbrăca, preotul povesti lui don Fernando și celorlalți de nebuniile lui don Quijote și de tertipul folosit ca să-l poată scoate de pe

Stânca Stearpă, unde-și închipuise el că stătea din pricină că-l disprețuia aleasa inimii sale. Le povesti, de asemenea, aproape toate aventurile lui, aflate de la Sancho, de care nu puțin se minunară și râseră, părându-li-se, cum li se părea tuturor, că acest soi de nebunie era cel mai ciudat din câte pot încăpea într-o minte spulberată. Mai zise preotul că, de vreme ce norocoasa întâmplare a señoarei Dorotea se opunea să meargă mai departe cu planul lor, n-aveau încotro și trebuiau să nascocoască altul ca să-l poată întoarce pe don Quijote în satul lui.

Cardenio se offeri să ducă el mai departe ceea ce începuseră, căci Luscinda avea să facă pe domnița, înlocuind-o pe Dorotea.

— Nu, zise don Fernando, nu va fi așa, fiindcă eu doresc ca Dorotea să-și ducă până la capăt nascocirea, căci de n-o fi prea departe de-aici și până-n satul acestui cavaler de ispravă, m-aș bucura să-i puteți da de leac.

— Nu-i mai departe decât la două zile cale de-aici.

— Chiar dac-ar fi la mai mult, aș fi bucuros să fac drumul ăsta doar ca să săvârșesc binefacerea de care vorbiți.

În vremea asta se ivi și don Quijote, armat până-n dinți și purtând coiful lui Mambrino, poșit cum era, pe cap, cu brațul petrecut pe după scut și sprijinindu-se în prăjina care-i ținea loc de lance. Mult se minunară don Fernando și ceilalți de ciudata apariție a lui don Quijote, văzându-i fața lungă de-un cot, uscată și gălbejită, armele desperecheate și ținuta gravă, așa că tăcură mîlc, așteptând să vadă ce va zice el, care, cu multă hotărâre și măsură, îndreptându-și ochii spre frumoasa Dorotea, rosti:

— Am fost vestit de acest scutier al meu, frumoasă señoara, că slava noastră a fost nimicită și ființa voastră destrămată, căci, din regină și doamnă înaltă cum obișnuiați să fiți, v-ați prefăcut într-o domnișoară ca oricare alta. Dacă toate acestea s-au săvârșit din porunca acelui necromant și rege ce v-a fost tată, și care se teme că

nu voi ști să vă dau sprijinul datorat, atât de necesar, declar că nu se pricepea și nu se pricepe nici cu spatele în istoriile cavaleriești, căci de-ar fi fost să le citească și să le parcurgă cu tot atâta luare-aminte și la fel de pe-ndelete cum le-am parcurs și citit eu, ar fi putut afla la fiecare pas că alți cavaleri, mult mai puțin vestiți decât mine, au săvârșit lucruri mai grele încă, căci nu-i mare lucru la ei să ucidă un biet urieșel, oricât de înfumurat ar fi să fie, deoarece, iată, nu-s nici câteva ore de când am dat eu ochi cu dânsul și... dar mai bine tac, ca să nu zică lumea că mint, lăudându-mă; însă vremea, descoperitoare a tuturor lucrurilor, va ști s-o spună mai bine când nici cu gândul n-om gândi!

— Ai dat ochi cu două burdufuri, nu cu un uriaș, zise atunci hangiul.

Dar don Fernando îi ceru să tacă și să nu mai întrerupă vorbăria lui don Quijote, orice s-ar întâmpla. Așa că don Quijote urmă, zicând:

— Spuneam, așadar, înaltă și dezmoștenită doamnă, că dacă cumva, din pricina mai sus pomenită, părintele vostru a săvârșit această metamorfoză asupra făpturii voastre, să nu-i dați niciun fel de crezământ, căci nu se află primejdie pe fața pământului prin care să nu pot deschide drum cu spada mea, cu tăișul căreia, rostogolind tigva vrăjmașului vostru în țărână, vă voi pune pe creștet coroana peste câteva zile.

Doar atâta spuse don Quijote și așteptă răspunsul prințesei, care, cunoscând acum hotărârea lui don Fernando, de a merge adică mai departe cu păcăleala până-l vor duce pe don Quijote în satul său, îi răspunse grav și cu mult ifos:

— Oricine ți-ar fi spus, viteze Cavaler al Tristei Figuri, că mi-am schimbat și mi-am prefăcut făptura, nu ți-a spus adevărul, căci tot cea de ieri sunt și azi. Anumite schimbări s-au petrecut în sufletul meu, ce-i drept e drept, aduse de anumite întâmplări norocoase, care mi-au dat

fericirea cea mai mare din câte îmi puteam dori; dar asta nu mă face să fiu altceva decât eram și nici să părăsesc gândul de-a mă sluji de vrednicia viteazului și neînvinsului tău braț, cum am dorit întotdeauna. Așa că, seșor, bunăvoința ta răscumpere onoarea tatălui care mi-a dat viață, ținându-l totodată drept om înțelept și cu scaun la cap, de vreme ce prin știința lui află o cale atât de lesnicioasă și de nimerită de a-mi lecu nefericirile. Fiindcă eu am credința că, de n-ar fi fost să-mi vină norocul prin dumneata, seșor, n-aș mai fi apucat niciodată să-l văd cu ochii, și-ți spun asta încredințată cu atât mai mult de ce spun cu cât martori îmi sunt cei mai mulți dintre-acești domni, aici de față. Tot ce-avem de făcut e s-o pornim mâine dimineată la drum, căci astăzi nu mai apucăm să facem cine știe ce spor, iar în ceea ce privește restul, fericita ispravă la care m-aștept o las în seama lui Dumnezeu și a vitezei tale inimi.

Așa vorbi înțeleaptă Dorotea. Și auzindu-i don Quijote spusele, se întoarșe către Sancho și-i zise, dând semne de mare necaz:

— Acuma-ți pot spune, Sănciuleț, că nu se află mai mare ticăloșel ca tine cât II Spania de mare 1 Spune-mi, bandit și vântură-lume ce ești, nu mi-ai spus tu abia de câteva clipe că principesa asta s-a prefăcut într-o domnișoară ca oricare alta, care se numește Dorotea, și că tigva de care cred că l-am scurtat pe uriaș nu-i bună decât de vârat de unde-a ieșit, și alte prostii, care m-au tulburat mai mult decât am putut fi vreodată tulburat de când mă știu? Jur pe... (și-și ridică ochii spre ceruri, scrâșnind din dinți) că nu-s departe de-a săvârși cu tine un măcel care să le vîre mințile-n cap tuturor scutierilor mincinoși câți or mai fi în slujba cavalerilor rătăcitori de aici înainte pe lume!

— Liniștește-te, măria-ta, răspunse Sancho, fiindcă s-ar prea putea să mă fi înșelat eu în privința strămutării principesei Micomicona; dar în privința căpățânii uriașului,

sau mai curând a spintecării burdufurilor, ca și în privința sângelui, care-i vin roșu, nu m-am înșelat, zic zău lui Dumnezeu, că burdufurile, iacătă-le, aici-s, rănite de moarte, la căpătâiul patului măriei-tale, iar vinul roșu a făcut lac în odaie. Iar de nu crezi, ai să vezi dumneata că la capăt plesnește biciușca, vreau să zic c-ai să vezi cum stau lucrurile când ți-o cere domnia-sa domnul hangiu să-l despăgubești de toate! Încaltea, c-a rămas doamna regină tot aia care era, mă bucur din străfundul sufletului, că-mi am și eu partea mea de-acolo, ca ruda cea săracă.

— Îți spun eu, Sancho, răspunse don Quijote, n-ai pic de glagore la cap, nu-ți fie cu bănat, și gata cu astea!

— Gata, zise don Fernando, și să nu mai vorbim de ele; și cum doamna principesă dorește să purcedem la drum mâine de dimineață, fiindcă pentru astăzi e prea târziu, așa să și facem, iar noaptea asta n-avem decât să ne-o trecem stând frumușel de vorbă până-n zori, când toți îl vom întovărăși pe señor don Quijote, căci dorim să fim martori ai vitejeștilor și nemaiauzitelor isprăvi pe care le va săvârși de-a lungul acestei călătorii pe care și-au luat sarcina s-o întreprindă.

— Eu sunt cel care trebuie să vă slujească și să vă țină tovărășie, răspunse don Quijote, și mult mă mișcă hatârul pe care mi-l faceți și bunele păreri pe care le aveți despre mine, pe care mă voi strădui să le îndreptățesc, chiar de-ar fi să mă coste viața și chiar mai mult decât atâta, dacă ceva m-ar putea costa mai mult!

Se întreceau în vorbe curtenitoare don Quijote și don Fernando, oferindu-se care mai de care să-l slujească pe celălalt; dar la toate le puse capăt, astupându-le gura, intrarea unui nou oaspete la han, care după port arăta a fi creștin întors de curând din țara maurilor, căci era îmbrăcat cu o ipingea de stofă albastră, foarte scurtă în poale, cu mâneci numai până la jumătate și fără guler; purta și nădragi de pânză albastră și scufă tot sinilie, avea încălțări de culoarea curmalei și iatagan maur, atârnat de o

curea trecută curmeziș peste umăr. După el intră, călare pe măgar, o femeie în port maur, cu fața acoperită și cu o ceapsă pe cap, peste care-și pusese un turban de brocart, și era înfășurată într-un rif, care o acoperea de la umeri și până la glezne. Bărbatul era voinic și bine legat, în vârstă de aproape 40 de ani, cam smolit la obraz, cu mustăți lungi și cu o barbă deasă; într-un cuvânt, ținuta lui arăta că, de-ar fi fost să fie îmbrăcat cum se cuvine, putea trece drept om de neam mare, evghenit. Ceru o odaie de cum intră și, când îi spuseră că nu era niciuna la han, păru că se posomorâște; și apropiindu-se de cea care, după port, părea arăboaică, o luă în brațe și o coborî de pe măgar. Luscinda, Dorotea, hangița, fiică-sa și Maritornes, atrase de portul femeii, nou pentru ele cum nu mai văzuseră, făcură roată în jurul arăboaiței, și Dorotea, care era din fire binevoitoare, cuviincioasă și înțeleaptă, părăndu-i-se că atât ea, cât și bărbatul care o ducea, se necăjiseră de lipsa odăii, le vorbi așa:

— Să nu te necăjească prea tare, señora, viața strâmtorată pe care ai s-o duci în hanul acesta, pentru că știut este că asta-i a tuturor hanurilor, să nu găsești odaie când îți trebuie; cu toate astea, de ți-o fi pe plac să locuiești dimpreună cu noi două – și arătă înspre Luscinda – s-ar putea întâmpla ca tot drumul cât îl mai ai de făcut să nu te bucuri de o primire la fel de bună ca a noastră.

Nu răspunse niciun cuvânt la asta femeia cu feregea pe față și nici nu făcu altceva decât să se ridice de unde sedea și, punându-și amândouă mâinile cruce pe piept și plecându-și fruntea, să-și încline trupul în semn că mulțumea. Din tăcerea ei pricepură că, fără nicio îndoială, trebuie să fi fost arăboaică și că nu putea vorbi creștinește. În clipa aceea se apropie și bărbatul, care fusese prins până atunci cu alte treburile, și, văzându-le pe toate buluc împrejurul celei venite cu el, care tăcea la tot ce i se spunea, zise:

— Doamnele mele, fata asta de-abia pricepe limba

noastră, și de vorbit, nu știe să vorbească alta decât pe-a țării ei, de asta nu v-a răspuns și nu vă răspunde la ceea ce-ți fi întrebat-o.

— N-am întrebat-o nimic, răspunse Luscinda, ci am poftit-o să stea la noapte în tovărășia noastră și să împartă cu noi odaia în care ne-om culca, unde va fi primită cât mai bine ne-om pricepe și cât ne îngăduie locul unde suntem, cu toată bunăvoința de care ne simțim în stare când e să-i slujim pe străinii aflați în nevoie, mai cu seamă dacă e vorba să venim într-ajutorul unei femei.

— În numele ei și al meu, răspunse robul eliberat, vă sărut mâinile, señora, și prețuiesc așa cum se cuvine o binefacere ca asta, care, la un asemenea prilej, din partea unor oameni de neam cum vă arată înfățișarea a fi, e lesne de înțeles că trebuie să fie foarte mare.

— Spune-mi, señor, întrebă Dorotea, doamna aceasta e creștină sau maură? Pentru că portul și tăcerea ei ne fac să ne gândim că ar fi ceea ce nu ne-ar plăcea să fie.

— De maură îi este și portul și trupul, dar e creștină până-n adâncul sufletului, pentru că arde de dorința de a fi.

— Va să zică, nu e botezată? îi întoarse Luscinda vorba.

— N-a avut răgaz pentru asta, răspunse robul, de când a plecat din Alger, patria ei; și până astăzi nu s-a văzut pusă în atât de apropiată primejdie de moarte încât să fie silită a se boteza fără să fi apucat a cunoaște toate ritualurile cerute de maica noastră, sfânta biserică; dar Dumnezeu e bun și are să îngăduie să fie botezată curând, cu toată cuviința pe care rangul ei o merită, căci este mai demn decât ar lăsa să se vadă haina ei și a mea.

Vorbele acestea le deschiseră pofta, tuturor a câți le auziseră, să afle cine puteau fi femeia maură și robul; dar nimeni nu voi să-l întrebe numaidecât, dându-și seama că era mai curând vremea să-i lase să se odihnească decât să le pună întrebări despre viața lor. Dorotea o luă pe femeie

de mină, o așeză lângă ea și o rugă să-și dea jos feregeaua de pe față. Ea se uită la fostul rob, ca și când l-ar fi întrebat ce spuneau și ce trebuia să facă, iar el, în limba arăbească, îi spuse că îi cereau să-și scoată feregeaua, ceea ce și era de făcut; așa că ea – și scoase vălul, descoperind un chip atât de frumos, încât Dorotea găsi că e chiar mai frumoasă decât Luscinda, iar Luscinda o socoti mai frumoasă decât Dorotea, și toți cei de față fură de părere că dacă se afla pe lume frumusețe care să stea alături de chipul mândru al celor două, era frumusețea arăboaicei, ba încă se aflară și unii care găsiră că în mai multe privințe le și întrecea. Și cum frumusețea are prerogativa și harul de a împăca sufletele și de a supune voințele, se lăsară cu toții biruiți de dorința de a o sluji și de a o mângâia în restriște pe frumoasa maură.

Don Fernando îl întreabă pe captiv cum o chema pe maură, și el răspunse că i se zicea *lela1* Zoraida; dar cum își auzi ea numele, pricepu ce-l întrebaseră pe creștin și zise cu multă grabă, pe cât de spăimântată, pe atât de grațioasă:

— Nu, nu Zoraida! Maria, Maria! dând de înțeles că se numea Maria, și nu Zoraida.

Cuvintele acestea și emoția cu care le rostise femeia maură îi făcură pe cei care o ascultau să verse mai mult de o lacrimă, mai cu seamă femeile, care din fire sunt duioase și milostive. O îmbrățișă atunci Luscinda, spunându-i cu multă dragoste:

— Da, da, Maria, Maria!

La care răspunse femeia maură:

— Da, da, Maria! Zoraida, *macange!* adică nu.

În vremea asta începuse a se înnopta, și din porunca celor care veniseră cu don Fernando, hangiul se îngrijise și-și dăduse toată silința să le pregătească cina cum se pricepea el mai bine. Și fiindcă venise ceasul mesei de seară, se așezară cu toții la un fel de masă dintr-o scândură lungă, ca acelea din trapeza mănăstirilor 2,

pentru că una rotundă sau pătrată nu era în tot hanul, și dădură locul din capul mesei lui don Quijote, cu toate că el se scutura de cinstea asta; după dorința lui, îi puseră alături pe domnița Micomicona, pentru că el îi era îngerul păzitor. Se așezară numaidecât Luscinda și Zoraida, iar în fața lor, don Fernando și Cardenio, apoi captivul și ceilalți cavaleri; iar de partea unde erau doamnele, preotul și bărbierul. Și-așa cinară cu mare

1 *Lela* sau *lella*, cuvânt arab, sinonim cu *doña* din limba spaniolă.

2 în original *tinelo*, care însemna în vechea spaniolă sufrageria servitorilor din casele marilor nobili, unde se găsea întotdeauna masa pusă pentru oaspeții de mică importanță, o masă lungă și îngustă, cu tăblia dintr-o singură scândură.

mulțumire, sporită și mai mult în clipa când îl văzură pe don Quijote încetând să mai mănânce și prinzând a vorbi, împins de același duh de care se simțise îmboldit să cuvinteze atâtea câte cuvântase la cina cu păstorii de capre.

— Într-adevăr, domnilor, zise el, dacă luăm bine seama, mari și nemaiauzite lucruri le trec pe sub ochi celor ce păzesc rânduiala cavaleriei rătăcitoare. De nu-i așa, spuneți-mi, ce muritor s-ar putea afla pe lumea asta care, intrând acuma pe poarta acestui castel și văzându-ne așa cum stăm, ar putea crede și socoti că suntem noi ceea ce suntem? Cine ar spune că domnița aceasta, care-mi stă alături, este slăvită regină pe care-o știm cu toții, și că eu sunt Cavalerul acela al Tristei Figuri, a cărui faimă, ocolind pământul, a ajuns și pe aici, din gură-n gură? N-avem a ne mai îndoi acuma că arta mânuirii armelor le întrece cu mult pe toate celelalte scornite de oameni până-n ziua de - azi și că trebuie cu atât mai mult respectată cu cât e supusă la mai mari primejdii. Piară din ochii mei cei care ar susține că literele stau mai presus decât armele, fiindcă le voi spune, fie ei cine-or fi, că n-au habar de ce

vorbesc, fiindcă pricina pentru care oamenii obișnuiesc să spună acest lucru, și cea care le stă mai la inimă, este că eforturile spiritului sunt mai presus de ale trupului și că armele sunt mânuite numai de puterile corpului, întocmai ca și cum cariera armelor ar fi un hamalâc, pentru care nu-i nevoie de altceva decât de spete zdravene, sau ca și cum în slujba asta a armelor, cum o numim noi, cei care ne îndeletnicim cu ea, n-ar intra și lucrările de fortificații, care, ca să fie duse la bun sfârșit, cer multă pricepere; sau ca și cum războinicul n-ar munci și cu spiritul atunci când comandă o armată sau apără o cetate asediată, cu tot sufletul său, întocmai ca și cu trupul. Oare prin puterile trupului poți ajunge să afli și să calculezi intențiile vrăjmașului, planurile lui, stratagemele, piedicile, prin forțele trupului ajungi oare să preîntâmpini pagubele ce sunt de temut? Nu cumva toate acestea sunt acțiuni ale minții, în care trupul n-are niciun amestec? Așa fiind, deci, cum e vădit că armele cer tot atâta spirit ca și literele, să vedem acum care dintre minți, cea a cărturarului, sau cea a războinicului, lucrează mai vajnic? Acest lucru va ieși la iveală dacă ne gândim la țelul pe care-l au în vedere fiecare, căci năzuința al cărei obiect constituie o țință mai nobilă e cea care trebuie prețuită mai mult. Țelul și țința literelor (și nu vorbesc acum de dumnezeieștile scripturi, care țințesc să arate sufletelor calea spre ceruri, căci cu un capăt atâta de fără de capăt ca acesta niciun alt țel nu se poate asemui), vorbesc de scripturile omenești, al căror scop este să asigure izbânda justiției distributive, dând fiecăruia ce este al său, zămisind legi bune și îngrijindu-se ca ele să fie păzite. Țel, de bună seamă, înalt, generos și vrednic de toată lauda; dar nu chiar de-atâta câtă merită țelul spre care tind armele, ce au drept scop și obiect pacea, cel mai mare bine pe care și-l pot dori oamenii în viața asta. Așa că cele dintâi vești bune pe care le auzi lumea crăinicite oamenilor fură cele vestite de îngeri în noaptea care înseamnă ziua noastră pământească, atunci

când cântară prin văzduhuri «slavă întru cei de sus, pe pământ pace și între oameni bună învoire», iar salutul pe care cel mai desăvârșit învățător al pământului și al cerurilor îl lăsa celor aleși ai lui, pe care-i iubea, a fost să spună ei, ori de câte ori aveau să intre în vreo casă: «Pacea fie deasupra casei voastre», și de alte multe ori le spuse: «Pacea mea vă dau, pacea mea v-o las, pace vouă». Bunul acesta, dăruit și lăsat ca un giuvaer ori un zălog prețios de o asemenea mână, arată că fără de el, pe pământ ori în ceruri, nu poate fi niciun alt bine. Pacea aceasta este adevărata țintă a războaielor, căci război și arme înseamnă același lucru. Dacă admitem deci adevărul acesta, că scopul războiului este pacea și că prin aceasta e mai presus de scopul literelor, putem ajunge acum să vorbim și despre munca trupească a scriitorului și despre cel ce slujește armele, ca să se vadă cine trudește mai mult!

În chipul acesta, și în cuvinte la fel de meșteșugite, își urma don Quijote cuvântarea, silindu-i ca, până una-alta, niciunul din cei care stăteau să-l asculte să nu-l mai poată ține drept nebun; dimpotrivă, cum erau, cei mai mulți, tot cavaleri unul și unul, foarte căliți în meșteșugul armelor, îl ascultau cu multă tragere de inimă, așa că el își urmă vorba, spunând:

— Și cum spuneam, acestea sunt caznele studentului: cea mai de căpetenie e sărăcia, nu pentru că toți ar fi săraci, ci ca să luăm cazul cel mai nenorocit; și spunând că suferă de sărăcie, pare-mi-se că n-aș mai avea nimic mai mult de spus despre nenorocirea lui, căci cine e sărac n-are parte de nimic bun în viață. Sărăcia asta o îndură în fiecare din părțile ei: când i-e foame, când i-e frig, când e gol, când le rabdă pe toate laolaltă. Cu toate astea, nu-i atât de mare sărăcia studentului încât să nu pună nimic în gură, chiar de-ar fi să mănânce ceva mai târziu decât îi e obiceiul, și chiar de n-ar fi să aibă decât firimiturile bogaților, căci este cea mai mare mizerie a studenției ceea ce numesc ei între ei «a te înfința la ciorbă», și nu

totdeauna le lipsește vreo vatră a altuia ori vreun *brasero* *, care, de nu-i încălzește, cel puțin le mai dezmoște oasele, și, la urma urmei, noaptea, când dorm, tot au un acoperiș deasupra capului! Nu vreau să mai intru și în alte amănunte, cum ar fi lipsa rufăriei și nu prea marele belșug de încălțăminte, spânoșenia hainelor roase și năpârlite, ori doar cu câțiva peri rari, sau nevoia de-a se îndopa cu poftă până ce li se apleacă atunci când steaua lor cea bună le scoate în cale vreun praznic. Pe calea pe care am zugrăvit-o, aspră și plină de piedici, mai schiopătând, mai umblând de-a bușelea, mai ridicându-se și căzând din nou, ajung până la treapta dorită și, o dată dobândind-o, am văzut destui care, după ce-au avut de trecut prin aceste Sirte, și printre Scyla și Caribda, ca luați pe sus în zbor de soarta prielnică, i-am văzut, cum spuneam, poruncind și cârmuind lumea dintr-un jilt, schimbându-și foamea pe îmbuibare, dârdâitul de frig pe desfătătoare răcoare, goliciunea pe veșminte domnești și somnul de pe rogojină pe

1 Lighean sau disc de metal, deasupra căruia se pun cărbuni încinși, singurul mijloc de încălzire al multor locuințe din sudul Italiei și Spaniei; în unele regiuni se mai practică și astăzi acest sistem.

siesta numai în damascuri și olandă, răsplătă meritată a virtuților lor; dar caznele lor, puse în cumpănă și alăturate de muncile oșteanului războinic, pălesc întru totul, așa cum vă voi arăta numaidecât.

Capitolul XXXVIII

În care e vorba de ciudata cuvântare a lui don Quijote despre arme și litere

Urmând, don Quijote zise:

— Pentru că am început, în privința studentului, cu sărăcia și cu capitolele ei, să cercetăm dacă e mai bogat soldatul, și vom băga de seamă că nu e om pe lume mai sărac, sărăcia lucie însăși, căci se ține doar din solda lui de mizerie, care-i sosește ori cu întârziere, ori niciodată, sau din ceea ce poate șterpeli prin dibăcia mâinilor sale, nu

fără a-și pune în grea primejdie viața și conștiința; și uneori se întâmplă să fie așa de gol, încât o tunică ferfenițită îi ține loc și de cămașă și de mundir, iar în miezul iernii se apără de vitregia timpului, atunci când e la câmp deschis, doar suflându-și în pumni cu gura, răsuflare care, cum iese dintr-un loc pustiu, socot pe drept cuvânt că trebuie să izvorască înghețată gata, împotriva tuturor legilor firii. Mai stați acuma puțin și lăsați-l s-aștepte venirea nopții ca să se odihnească și să-și răscumpere toate neajunsurile zilei în așternut, care, afară doar dacă nu și-l strâmtează singur, din vina lui, nu va păcătui niciodată prin strâmtime, căci poate să se întindă în toată voia pe câte picioare de pământ ar dori, și se poate răsuci în acest pat după pofta inimii, fără să se teamă că va mototoli cearșafurile. Să zicem că se apropie, după toate astea, data și ceasul în care va primi gradul slujbei sale, și că vine ziua bătăliei; pe loc îi vor pune pe creștet o tocă universitară, făcută însă din scame, ca să-i oblojească vreo rană ce-i va fi străbătut poate tâmplele, sau îi va fi ciuntit un braț ori un picior, și când nu se întâmplă așa, și se îndură cerul să-l păstreze viu și teafăr, se prea poate întâmpla să rămână la fel de sărac lipit ca și mai înainte și să fie nevoie să mai întâmpine o bătălie, două, o ciocnire, două, și din toate să iasă învingător, ca s-ajungă a avea vreun căpătâi: dar minuni ca acestea rareori se văd. Dar spuneți-mi, domnilor, dac-ați luat cumva seama, cu cât mai puțin numeroși sunt cei răsplătiți după războaie decât cei morți în ele? Fără îndoială, aveți să-mi răspundeți că nu încape alăturare, nici nu se pot socoti pe număr morții, în vreme ce răsplățiții războaielor rămași în viață s-ar putea număra pe degete. Toate acestea se întâmplă de-a-ndoaselea la cărturari, fiindcă toți au cu ce-și ține zilele, căci dacă nu curge, pică; așa că, deși e cu mult mai mare truda soldatului, cu mult mai mică îi e răsplata. S-ar putea răspunde la asta că-i mai ușor să răsplătești două mii de cărturari decât treizeci de mii de soldați, pentru că pe cei

dintâi îi răsplătești dându-le slujbe, care și-așa tot celor din tagma lor trebuie date, iar pe ceilalți nu-i poți răsplăti decât rupând din avutul stăpânului pe care-l slujesc, și neputința de a înfăptui un asemenea lucru îmi dă și mai multă dreptate. Dar să lăsăm asta, că e un labirint din care cu greu mai poți ieși, și să ne întoarcem la superioritatea armelor asupra literelor, chestiune care rămâne să fie de aici înainte lămurită, după argumentele pe care fiecare dintre părți și le trage pe turtă. Și printre cele pe care le-am spus, sunt și spusele cărturarilor, anume că fără ei n-ar mai fi nici oștire, căci și războiul își are legile lui și este supus acestor legi, iar legile cad în puterea literelor și a oamenilor de litere. La aceasta armele răspund că legile n-ar mai putea exista fără ele, căci statele se apără cu armele, cu armele se păstrează domniile, se păzesc cetățile, se curăță drumurile de tâlhari și mărilor de pirați; și, în sfârșit, de-ar fi să nu fie ele, statele, domniile, dinastiile, cetățile și drumurile pe uscat și pe mare ar fi supuse urgiilor și tulburărilor pe care le-aduce după sine războiul cât timp durează și cât timp i se dă răgaz să-și folosească privilegiile și silnicia. Și e lucru bine știut că ceea ce costă mai mult prețuiește și trebuie să fie prețuit mai mult. S-ajungă cineva a străluci în lumea literelor, îl costă timp, nopți nedormite, foame, goliciune, dureri de cap, indigestii și altele, care-i vin cu nemiluita și pe care în parte le-am și spus. Dar s-ajungă cineva a fi bun soldat în aceeași măsură, îl costă tot ce paté și studentul, ba încă și mai și, că nici nu încapе alăturare, fiindcă la fiecare pas își poate pierde și viața. Și ce-are a face teama de mizerie și de sărăcie, ce-l poate chinui pe student, cu cea a soldatului, care, aflându-se asediat în vreo fortăreață, sau făcând de strajă ori fiind în vreo hrubă ori la vreun post de observație pe ziduri, aude că vrăjmașul minează terenul înspre partea unde străjuiește el și nu se poate depărta de-acolo cu niciun chip, neavând cum fugi de primejdia care-l amenință din ce în ce mai de aproape! Tot ce poate face

este să dea de știre căpitanului său de ceea ce se petrece, ca să-i vină de hac vrăjmașului cu vreo contramină, și să stea locului, cu frica-n sân și așteptând din clipă în clipă să zboare dintr-odată, fără aripi, la cer, sau să se scufunde, fără voie, în fundul pământului. Și dacă asta vi se pare neînsemnată primejdie, să vedem dacă nu o întrece încheștarea dintre două galere ce se ating proră de proră în largul nesfârșit al mării, nelăsând soldatului, așa cum sunt încârligate și împiedicate, mai mult spațiu decât atâta cât îngăduie o scândură lată de două picioare, puntea de trecere. Și cu toate astea, văzând în fața ochilor tot atâția soli ai morții, care îl amenință, câte tunuri are la bord artileria părții adverse, nu mai departe decât la o azvârlitură de lance de dânsul, și mai văzând că la cel dintâi pas greșit ar putea da o raită prin sânul lui Neptun din străfunduri, cu toate acestea, cu inimă bărbată, simțind că-l îmboldește glasul onoarei, se oferă drept țintă acestui întreg arsenal și caută să treacă, folosind puntea aceea strâmtă, pe bordul vasului inamic. Iar ceea ce este mai de admirat este că nici n-a căzut bine unul acolo de unde nu se va mai putea ridica până la judecata din urmă, că numaidecât îi și ia altul locul, iar dacă și acesta se prăvălește în marea, care-l așteaptă tot ca un vrăjmaș, îl urmează altul și altul, fără să-i lase răgaz înaintașului măcar să-și dea sufletul – vitejie și îndrăzneală mai mare deck care cu greu s-ar putea găsi în toate împrejurările războiului. Binecuvântate veacuri acelea care erau lipsite de înfricoșătoarea furie a acestor drăcești unelte ale artileriei, al căror născocitor socot că-și va fi găsit în fundul iadului răsplata satanicei lui scorneli, prin care a dat prilej oricărui braț laș ori mișel să ia viața unui cavaler vrednic, care, fără să știe nici cum, nici de unde, în toiul avântului și al ardorii care-i înflăcărează și-i însuflețesc pe cei cu inima vitează, se pomenește cu o ghiulea rătăcită, pușcată de vreunul care Dumnezeu știe dacă n-a și luat-o la goană, înspăimântat de flăcările scuipate la detunetul

blestematei mașinării, și ghiuleaua curmă și pune capăt într-o clipită gândurilor și vieții celui care merita să se bucure de de ani și ani de zile. Și așa, când mă gândesc la asta, mai că-mi vine-a zice că mă doare în suflet că m-am făcut cavaler rătăcitor, îmbrățișând această slujbă în vremuri atât de ticăloase ca acelea în care trăim, fiindcă, oricât aș fi eu de nepăsător față de orice primejdie, nu-mi vine totuși de loc la socoteală gândul că un dram de praf de pușcă și de plumb îmi pot răpi prilejul de-a ajunge vestit și cunoscut de-o lume întreagă pentru vrednicia brațului meu și ascuțișul spadei. Dar fie ce-o vrea Dumnezeu, căci cu atât mai mare îmi va fi meritul, de ies de-aici așa cum năzuiesc, cu cât am înfruntat primejdii mai mari decât oricare cavaler rătăcitor din toate veacurile ce s-au scurs până astăzi.

Acest lung și fără capăt preambul l-a rostit don Quijote câtă vreme toți ceilalți cinau, uitând să mai mănânce și el, cu toate că de câteva ori îi atrăsese Sancho Panza luarea aminte să-și vadă mai bine de cină, c-are să aibă el vreme, pe urmă, să spună tot ce-o pofti. Cei care-l ascultaseră își ziceau că mare păcat era ca un om care, pe cât părea, avea mintea limpede și vorbea frumos despre orice lucru s-ar fi apucat să vorbească, să și-o piardă cu totul de îndată ce venea vorba despre blestemata și bezmetica aceea de cavalerie. Preotul îi răspunse c-avea mare dreptate în tot ce spusese întru apărarea armelor, și că el, cu toate că era cărturar și licențiat, era de aceeași părere.

Sfârșiră cu masa, strânsesă de pe ea fețele de masa și, pe când hangița, fiică-sa și Maritornes orânduiau cămara lui don Quijote de La Mancha, unde se hotărâse că vor dormi noaptea aceea femeile singure, don Fernando îl ruga pe rob să le povestească viața lui, care n-avea cum și altfel decât bogată în călătorii și desfătătoare la povestit, după semnele pe care și începuse a le da, venind în tovărășia Zoraidei; la care robul răspunse că se-nvoiește

cu dragă inimă să facă ce-i cere și că se temea doar că n-are să i se pară povestea chiar atât de plăcută precum o dorea; cu toate astea, pentru că voia să nu-l necăjească nedându-i ascultare, o va povesti. Preotul și toți ceilalți îi mulțumiră și-l mai rugară o dată s-o facă, iar el, văzându-se rugat de atâția, spuse că nu era nevoie de rugăminți acolo unde era de ajuns un ordin.

— Așa că fiți cu luare-aminte domniile-voastre și ascultați o poveste adevărată, care s-ar putea să le întreacă pe toate cele mincinoase, ce-s ticluite cu mult și chibzuit meșteșug.

Ceea ce spuse el îi făcu pe toți să se așeze cât mai bine, fiecare pe locul lui, și să facă tăcere desăvârșită; iar el, dacă văzu că amuțiseră cu toții așteptând să vadă ce va voi să le spună, începu cu glas plăcut și domol să povestească cele ce urmează:

Capitolul XXXIX Unde robul își povestește întâmplările vieții

— Dintr-un sat de munte din provincia Leónului se trage familia mea, cu care s-a arătat firea mai darnică și mai generoasă decât norocul, cu toate că în sărăcia ținuturilor acelora tatăl meu avea – chior în țara orbilor – renumele de-a fi bogat; și într-adevăr ar fi fost bogat dacă și-ar fi dat osteneala să-și păstreze avutul la fel de sârguincios cum și-l risipea. Iar obiceiul de a fi mână-spertă îl deprinsese din anii cât fusese în tinerețe soldat; căci armata este școala în care zgârcitul devine larg de mână și generosul risipitor, iar dacă se mai întâmplă să se afle și câte unii soldați zgârie-brânză.

aceștia sunt ca minunile naturii, și nu se găsesc pe toate drumurile. Tatăl meu trecea însă dincolo de granițele generozității și bătea la porțile risipei, lucru care nu e de niciun folos omului când e însurat și are copii ce vor trebui să-i moștenească numele și avutul. Ai tatălui meu erau trei, toți băieți și toți la vârsta când trebuie să-și aleagă omul un drum. Văzând deci tatăl meu că – vorba lui – nu se

putea pune de-a curmezișul pornirilor sale, îi dete prin gând să se lipsească de unealta și de pricina care-l făceau risipitor și mână-spartă, adică să se despoaie de toate bunurile, toată averea aceea, fără de care nici chiar Alexandru cel Mare n-ar mai fi putut apărea altfel decât pârlit și strâns la pungă; așa că, într-o zi, chemându-ne pe toți trei, să stăm de vorbă singuri la el în iatac, ne spuse lucruri foarte apropiate de ceea ce vă voi spune eu acum:

«— Fiii mei, ca să vă între în cap că nu vă vreau decât binele, e de-ajuns să știm și să ne aducem aminte că-mi sunteți feciori, carne din carnea mea; iar ca să vă dați seama că nu țin la voi atâta cât ar fi de cuviință, vă ajungă să aflați că nu izbutesc s-o scot la capăt cu chiverniseala averii și să vă păstrez fiecăruia partea lui. Deci, ca să înțelegeți de-aci înainte că vă iubesc ca un adevărat tată și să nu credeți că vreau cumva să vă ruinez, vitregindu-vă ca un master, vreau să fac pentru voi lucrul pe care de multă vreme îl tot rumeg și-l răsucesc în gândul meu, orânduind totul cu bătrânească luare-aminte. Sunteți acum la vârsta când trebuie să vă găsiți un căpătâi, sau cel puțin să vă alegeți meseria care, când veți fi oameni în toată firea, v-ar aduce numai cinste și foloase; așa că m-am gândit să-mi împart avutul în patru părți, din care trei vi le dau vouă, fiecăruia pe a lui, fără să ținesc întru nimic pe vreunul, iar cu a patra, rămasă mie, oi trăi și mi-oi ține zilele pe care o vrea cerul să mi le mai dăruiască. Aș vrea doar ca, de îndată ce fiecare dintre voi vă avea în puterea lui partea cuvenită de avere, să apuce una din căile ce vi le-o spune eu. E o vorbă în Spania noastră, foarte adevărată după părerea mea, cum sunt toate zicalele astea ieșite dintr-o lungă și sănătoasă experiență a înțelepciunii. Cea de care pomeneam glăsuiește: „Sau nava bisericii, sau nava pe mare, sau, și mai bine, casa domnitoarei” 1, ceea ce vrea să spună mai pe înțeles: „Cine vrea să izbutească în viață și să devină bogat n-are decât să îmbrace haina preoțească, ori să călătorească pe ape, îmbrățișând

meseria de negustor, ori, dacă nu, să intre în slujba regilor, acolo, la curtea lor”, căci spune altă vorbă: „Mai bine fărâmițe din mâna domnitorului decât pomană grasă din mila dregătorului” 2. Spun asta fiindcă aş vrea, şi asta mi-e voinţa, ca unul din voi să urmeze drumul literelor, celălalt drumul negoţului, iar al treilea să-l slujească pe rege în războaie, că mai anevoie poţi intra să-l slujeşti chiar la palat; iar dacă războiul nu aduce bogăţii peste măsură ostaşului, îi sporeşte în schimb, peste măsură, numele bun şi-i face sufletul viteaz. De-aici în opt zile vă voi da partea voastră pe de-a-ntregul în bani, fără să vă nedreptăţesc pe niciunul cu o para, aşa cum aveţi s-o vedeţi din fapte. Spuneţi-mi. acum dacă vreţi să-mi urmaţi sfatul şi părerea în legătură cu ce v-am propus.»

Şi poruncindu-mi mie, ca unuia ce eram cel mai mare, să răspund la întrebare, eu, după ce i-am spus să nu se lipsească de avere, ci să cheltuiască tot ce-o avea chef, că noi eram tineri şi-aveam să ne pricepem a ne agonisi alta, încheiai arătând că aveam să-i împlinesc dorinţa, şi că a mea era să urmez cariera armelor, slujindu-l pe Dumnezeu şi pe rege în felul acesta. Al doilea frate îmi întări spusele şi-şi alese călătoria în Indii, unde avea să-şi folosească partea de avere ce i se cuvenea. Iar mezinul, pe câte cred eu cel mai cu cap dintre toţi, răspunse că voia să intre în sânul bisericii

1 Cervantes transcrie aici din memorie, incorect, numai o parte din proverbul spaniol, care întreg sună: *Tres cosas hacen al hombre medrar: cienciat mar y casa real* (Trei lucruri îl fac pe om să prospere: ştiinţa, marea şi casa regală). Este clar că «ştiinţa» epocii, dobândită în şcolile controlate de biserică şi aservită teologiei, este asimilată de spiritul popular cu funcţiile eclesiastice.

2 *Más vale migaja de rey que merced de señor*; zicală denunţând o stare de spirit antifeudală, din epoca în care regalitatea centralizatoare, în luptă cu puterea locală a marilor nobili, apărea drept păstrătoarea şi apărătoarea

privilegiilor acordate hidalgilor, târgoveților și țăranilor.

Și să se ducă la Salamanca **x**, pentru a-și termina studiile începute.

Așa că, după ce sfârșirăm a ne sfătui și a ne alege meseriile, tata ne îmbrățișă pe fiecare și, cu graba cu care făgăduise că-și va împlini vorba, își duse gândul la capăt; ne dădu fiecăruia partea lui, care, dacă-mi mai aduc bine aminte, fu cam de trei mii de ducăți în bani gheață (pentru că toată moșia o cumpără și-o plăti în bani peșin un unchi de-al nostru, ca să nu iasă avutul din familie), așa că ne luarăm rămas bun toți trei, chiar în ziua aceea, de la bunul nostru părinte; dar tot atunci, părându-mi-se mie neomenos lucru să rămână tatăl meu, bătrân cum era, atât de puțin avut, îl făcui să primească, din cei trei mii de ducăți ai mei, două mii, pentru că mie îmi ajungeau banii rămași ca să-mi agonisesc lucrurile de trebuință unui soldat. Cei doi frați ai mei, îmboldiți de pilda pe care le-o dădeam, îi mai lăsară și ei, fiecare câte o mie de ducăți, astfel încât tatii îi rămaseră patru mii de ducăți în bani buni, pe lângă trei mii pe care-i puteai da fără să șovăi pe averea cuvenită lui, pe care nu voise s-o vândă, dorind să și-o păstreze în bunuri nemișcătoare. Și cum spuneam, până în cele din urmă ne despărțirăm de el, luându-ne rămas bun și de la unchiul acela al nostru despre care-am vorbit, și asta se petrecu nu fără de lacrimi și fără părerea de rău a tuturor a, punându-ne în vedere cei doi bătrâni să le dăm de știre, de fiecare dată când vom găsi prilejul pentru asta, de toate cele ce-aveau să ni se-ntâmpole, fie lucruri prielnice, fie potrivnice. Făgăduirăm, și după ce ne îmbrățișă tata și ne dădu binecuvântarea lui, purceserăm la drum, unul către Salamanca, celălalt către Sevilla și eu către Alicante, unde aveam vești că s-ar afla o navă genoveză venită să încarce de-acolo lână pentru Genova².

1 Era orașul universitar cel mai apropiat de localitatea unde se petreceau faptele povestite.

2 Din amănuntul acesta, ca și din cei douăzeci și doi

de ani trecuți de la fapt, unii comentatori deduc că ar fi vorba de lucruri petrecute în anul 1567, când ducele de Alba, trimis în Flandra, a rechiziționat de acolo toată lâna oilor din Brabant, pentru a o exporta în folosul metropolei. Dar nu se poate stabili

Se împlinesc anul ăsta douăzeci și doi de ani de când am plecat din casa tatălui meu, și toată vremea asta, cu toate că i-am scris mai multe scrisori, n-am primit de la el și nici de la frații mei nicio veste; iar ceea ce s-a petrecut de-a lungul acestor ani am să vă povestesc acum pe scurt.

Mă imbarcai la Alicante și ajunsei, după o călătorie fericită, la Genova; de aici mă dusei la Milano, unde îmi făcui rost de arme și de haine de paradă soldățești, apoi mă hotărâi să plec spre a mă înrola într-o trupă din Piemont. Și fiind în drum spre Alexandria de la Palia, aflai că marele duce de Alba trecea cu armata spre Flandra. Îmi schimbai gândul și o pornii cu el, slujindu-l în bătăliile pe care le dădu, fui de față la moartea conților de Horn și Egmont¹, pe urmă mă înălțară la rangul de stegar ² al unui faimos căpitan, de fel din Guadalajara, numit Diego de Urbina ³, și nu multă vreme după ce ajunsei în Flandra, veniră vești despre alianța pe care sanctitatea-sa papa Pius al V-lea, fie-i amintirea slăvită, o făcuse cu Republica Venețiană și cu Spania împotriva dușmanului comun care este turcul și care în vremea aceea cucerise cu flota lui faimoasa insulă Cipru, pe atunci sub stăpânire venețiană; pierdere vrednică de plâns și catastrofală. ⁴ Se află apoi neîndoielnic că generalul ligii avea să nicio dată istorică în povestirea captivului, în care se împletesc amintirile personale din robia algeriană a lui Cervantes însuși cu fapte știute de el din auzite, dând naștere la multe confuzii și contradicții în cronologie. Faptul literar nu trebuie însă cântărit cu balanța istoricului.

1 Execuția contelui Egmont (transcris spaniolește Eguemón) și a contelui de Horn (transcris Hornos) a fost ordonată de ducele de Alba drept reprimare a răscoalei

Țărilor-de-Jos și s-a săvârșit la 5 iunie 1568.

2 «*Stegar*» traduce aici termenul de «*alferez*» care azi desemnează în spaniolește gradul de sublocotenent. Pe vremea aceea însemna ceva mai mult. În alte armate, *cornette* (fr.) sau *praporșcik* (rus.), gradul este de subofițer; stegar în românește desemnează pe cel ce poartă drapelul unității militare, indiferent de gradul lui, așa că nu este decât aproximativ echivalentul termenului folosit în original.

8 Căpitan din a cărui companie făcea parte Cervantes în bătălia navală de la Lepanto, unde a luptat eroic și a fost rănit, pierzându-și brațul.

4 Cucerirea insulei Cipru de către puterea otomană s-a petrecut către jumătatea anului 1569.

fie serenisimul don Juan de Austria, fratele natural al bunului nostru rege don Felipe; se răspândește și se dete pe față, de asemenea, știrea înarmărilor grele ce se făceau pentru război, și acestea mă-mpinseră să doresc fierbinte și din tot sufletul să mă văd odată ajuns în bătălia mult așteptată; și cu toate că aveam nădejdi și chiar făgăduieli fățișe că în cel dintâi prilej ce avea să-mi iasă în cale voi fi înălțat la rangul de căpitan, dorința m-a împins să las totul baltă și să vin, cum și venii, în Italia. Vru soarta mea cea bună ca tocmai atunci să fi ajuns la Genova seniorul don Juan de Austria în trecere spre Neapole, unde trebuia să-și unească flota cu flota venețiană, așa cum și făcu, ceva mai târziu, la Mesina. 1 în sfârșit, am fost de față, vă spun, la bătălia aceea prea fericită 2, gata înălțat la rangul de căpitan de infanterie, sarcină de onoare la care m-a urcat norocul mai curând decât meritele; și-n ziua aceea, care-a fost pentru creștinătate atât de norocoasă, pentru că ea a arătat întregii lumi și tuturor popoarelor greșala în care căzuseră atunci când socotiseră că turcul era de nebiruit pe mare, în ziua aceea în care fură zdrobite orgoliul și trufia otomană, între atâția norocoși ce se aflau de față (pentru că mai mare noroc avură creștinii care-și găsiră

moartea acolo decât cei care rămaseră în viață și învingători), eu singur am fost nefericit 3, pentru că, în locul a ceea ce-aș fi putut nădăjdui dacă aș fi trăit în secolele puterii romane, în locul vreunei coroane navale 4, mă văzui, în noaptea ce urmă unei atât de faimoase zile, cu lanțuri de picioare și cu cătușe la mâini. Și iată cum

1 Despre episoadele de la Mesina, vezi *Prefața*

2 Bătălia «prea fericită» este cea de la Lepanto.

3 Aluzie la nefericitele împrejurări ale captivității în care au fost duși unii, printre care și Cervantes, ca și la nerecunoștința regelui, care, gelos pe faima ce-și făcuse cu această ocazie don Juan de Austria și socotind victoria Spaniei ca un fel de amenințare personală – bastardul devenise atât de popular, încât, în mintea întunecată a regelui, putea năzui a-i lua tronul – a «uitat» să mai răsplătească pe eroii victoriei, preferând să nu se mai audă nimic de ea.

4 Este vorba de decorațiile pentru merite militare câștigate pe mări.

s-a întâmplat: Uchalí¹, regele Algeriei, pirat cutezător și alintat de soartă, abordând și capturând în timpul atacului chiar vasul-amiral din insula Malta, unde doar trei cavaleri mai rămăseseră în viață, și aceia răniți de moarte, vasulamiral al lui Juan Andrea de Oria 2 sări în ajutorul lui, și cum eu mă aflam pe punte, în fruntea companiei mele, făcui ceea ce trebuia să fac într-un atare prilej, adică sării pe puntea galerei inamice, care, depărtându-se de cea abordată, îi împiedică pe soldații mei să mă urmeze, așa că mă pomenii singur între vrăjmași, pe care nu-i putui birui, de mulți ce erau, și în cele din urmă fui silit să mă predau, ciuruit de răni. Veți fi auzit desigur vorbindu-se domniilevoastre de felul cum a scăpat atunci Uchalí, cu toată escadra lui; iar eu am rămas rob în mâinile piratului și am fost singurul obidit printre atâția fericiți, și singurul rob în între atâția sloboziți, pentru că peste cincisprezece mii de creștini, care trăgeau cu toții la vâsle

pe galerele flotei turcești, își câștigară în ziua aceea multrâvnita libertate.

Mă duseră la Constantinopole, unde sultanul Selim îl făcu general al mărilor pe Uchalí, stăpânul meu cel nou, de bine ce-și făcuse datoria în timpul luptei, aducând trofeu, drept dovadă de vitejia lui, stindardul Ordinului de Malta 3. În al doilea an, 1572, mă găsii la Navarino, vâslind pe vasulamiral cu trei fanare4. Acolo văzui cu ochii mei și-mi întipări în minte prilejul pierdut de-ai noștri de a putea

1 Nume arab, corupt de spanioli din Aluch Ali (renegatul Ali), cum era denumit acest sultan algerian, italian de origine, care-și abjurase credința cu ani înainte, în timpul cât fusese rob în Alger, unde, după ce s-a turcit, a urcat toate treptele măririi, ajungând la tron (se pronunță: Uceali).

2 Este vorba de Gianandrea Doria, genovezul care comanda, ca general, galerele spaniole din aripa dreaptă a escadrei în bătălia de la Lepanto.

8 în original «... *el estandarte de la religión de Malta*»: drapelul care se păstra în sfânta-sfintelor din Templul Fraternității al acestui ordin cavaleresc religios-militar, ce-și avea reședința în insula Malta începând din 1530, an în care Carol Quintul a desemnat-o drept sediu al cavalerilor «Sfântului Ioan din Ierusalim», care-și avuseseră, îndată după cruciade, sediul în insula Rhodos, reocupată de musulmani.

4 Cele trei fanare egale erau semnul distinctiv al corăbiei pe care naviga căpitănia escadrei.

prinde în port toată flota turcilor, căci toți leventii și ienicerii1 ce făceau parte din ea erau siguri că vor fi atacați înăuntrul portului și-și pregăteau îmbrăcămintea și papucii – că asta poartă ei drept sandale în picioare – ca să-și ia tălpășița pe uscat, fără să mai aștepte lupta, până-ntr-atâta le vârâse frica în oase flota noastră. Dar cerul vru să iasă lucrurile cu totul altfel, și nu din vina generalului ce era în fruntea alor noștri, ori din pricina firii lui

lăsătoare, ci spre pedeapsa păcatelor creștinătății și pentru că Dumnezeu vrea și îngăduie să nu ne lipsească niciodată călăii care să ne aducă pedeapsa lui. Într-adevăr, Uchalí se refugie la Modón, insulă din apropierea Navarinului, și debarcându-și trupele pe uscat, întări golful portului și stătu acolo fără să facă vreo mișcare până în ziua când don Juan de Austria a pornit să facă cale-ntoarsă. În călătoria asta, galera care se numea «La Presa», și al cărei căpitan era unul dintre fiii faimosului corsar Barbarossa 2, fu capturată de vasul-amiral al portului Neapole, galera numită «Lupoaica», comandat de acel fulger războinic, acel părinte al soldaților, fericitul și neînfrântul căpitan don Álvaro de Bazán, marchiz de Santa Cruz. Și nu vreau să trec sub tăcere ceea ce se petrecu atunci când fu luată captivă «La Presa» 3. Atât de crud era fiul lui Barbarossa și atât de neomenos se purta cu robii, încât, de îndată ce văzură cei ce vâsleau pe ea că «Lupoaica» se repezise spre dâșii cu iuțeală de fulger, azvârliră cu toții deodată vâslele, puseră mâna pe căpitanul lor, care era pe puntea de comandă a corăbiei și le striga să vâslească din toate puterile, apoi, trecându-și-l de la bancă la bancă, dinspre pupa la prora, îl sfâșiară cu dinții, că până să nu fi apucat el a trece de piciorul catargului celui mare, îi și ajunsese sufletul în iad.

1 Levenții erau marinarii turci, iar ienicerii, infanteriști îmbarcați pe galere doar pentru luptele corp la corp din timpul abordării vaselor inamice.

2 Căpitanul corăbiei «La Presa». Mohamet Bey, nu era fiul, ci nepotul vestitului corsar supranumit de spanioli Barbarroja și de italieni Barbarossa din pricina părului său roșcat. De corsarul Barbarossa e vorba și în biografia lui Cervantes.

8 Faptele povestite aici de Cervantes sunt absolut autentice.

Până într-atât de crud se purtase cu ei, cum am mai spus, și până-ntr-atât era de mare ura pe care i-o păstrau

ei în suflet.

Ne întoarserăm la Constantinopole, și anul următor, 1573, se lăți vestea pe acolo că seînor don Juan luase cu asalt cetatea Tunisului, smulgând regatul cu același nume din mâna turcilor, și-l pusese mai mare peste el pe Muley-Hamet x, luându-i orice nădejde de-a mai fi domn vreodată acolo fostului bei Muley-Hamida, maurul cel mai sângeros și mai viteaz din câți s-au născut vreodată pe lume. Greu îl lovi pierderea asta pe sultan, care, folosindu-se de viclenia și stăruința ce-s însușiri comune tuturor celor ce fac parte din dinastia lui, făcu pace cu venețienii, care erau chiar mai dornici decât el s-o dobândească, iar anul următor, în 1574, ataca La Goleta 2 și fortăreața din împrejurimile Tunisului pe care seînor don Juan o lăsase înălțată doar pe jumătate.

Tot timpul acesta eu vâsleam înlănțuit de bancă pe galeră, fără nicio nădejde de libertate, sau cel puțin fără nădejdea de-a fi eliberat prin răscumpărare, fiindcă mă hotărâsem să nu-i scriu tatii nimic despre nenorocirea mea.

Căzu, în sfârșit, La Goleta, căzu și fortul, și asupra acestor două cetăți se năpustiră mercenari de-ai otomanilor, ca la vreo șaptezeci și cinci de mii, iar mauri și arabi din toată Africa peste patru sute de mii, fiind întovărășită toată puzderia asta de oameni de atâtea muniții și mașini de război și de-atâtea trupe de geniști 3, că doar cu mâinile, luând pumni de țărână, toată mulțimea aceea de oameni ar fi putut acoperi și La Goleta și fortăreața. Cea dintâi căzu La Goleta, socotită până atunci de toată lumea drept o cetate cu neputință de cucerit, și nu căzu din vina apărătorilor ei (care făcură, ca s-o apere, tot ce trebuiau să facă și tot ce le stătea

1 *Muley*, contrar primelor aparențe, nu e un nume propriu, ci un apelativ la arabi, cam ca *don* în castiliană sau ca *mosen* în ținutul Aragónului. Carvajal, în *Descrierea Africii* din 1573, scrie: «Acest nume, Muley, vrea să zică

stăpân sau domn, și e folosit doar pentru regi și pentru cei de sâțge regesc».

2 Fortăreață care apăra portul Tunis, cucerită de spanioli într-o expediție din anul 1535.

8 în original *gastadorest* termen militar care înseamnă «soldați folosiți la săpatul tranșeelor și la trecerea râurilor ori a păsurilor în munți».

În puțință), ci pentru că experiența arată cât de ușor puteau fi înălțate metereze și săpate tranșee în nisipul deșertului aceluia, unde la o palmă de fața pământului dădeai de apă, pe când turcii nu dădeau de ea nici la doi stânjeni, așa că ridicară metereze atât de înalte, suprapunând atâția saci de nisip, încât întreceau cu mult în înălțime zidurile fortăreței; și de vreme ce inamicul trăgea de sus, nimeni nu putea să-i stea împotriva și nici să mai străjuiască intrările ca s-o apere.

A fost părerea tuturor că n-ar fi trebuit să se închidă ai noștri în La Goleta, ci să fi așteptat mai bine în câmp deschis debarcarea, dar cei care spun asta vorbesc de departe, fără să știe cum arăta locul și fără să aibă nicio cunoștință despre cazuri asemănătoare, pentru că, dacă în toată La Goleta și în fortăreață nu se aflau decât cel mult șapte mii de soldați, te întrebi: cum ar fi putut atât de puțini apărători, oricât vor fi fost ei de viteji, să iasă la câmp deschis, parte din ei rămânând și pe pozițiile lor fortificate totodată, și să lupte împotriva unui număr așa de mare de oameni câți avea inamicul? Și cum este cu puțință să-ți păstrezi pozițiile fortificate când fortul n-are acoperire, și-l încercuiesc inamici numeroși și înversunați, aflați între ai lor, în țara lor? Dar multora li se păru, și spun drept că așa mi s-a părut și mie, o binefacere cerească și o pomană făcută Spaniei de Dumnezeu când a îngăduit să fie ras de pe fața pământului cuibul acela de nemernicii, cloaca și buretele acela de necurățenii, păduchernița aceea, care înghițea statului bani cu nemiluita, fără să slujească la altceva decât să păstreze trează oamenilor

amintirea faptului că o cucerise neînfrântul Carol Quintul, fie-i slăvită memoria, ca și cum ar fi fost nevoie ca pietrele acelea să i-o păstreze pentru a i-o face nemuritoare așa cum este și va fi în vecii vecilor

Pierdurăm tot așa și fortul; dar nu ni-l luară turcii decât cucerindu-l palmă de loc cu palmă de loc, căci soldații ce-l apărau se luptară cu atâta înverșunare și vitejie, încât uciseră peste douăzeci și cinci de mii de inamici în cele douăzeci și două de asalturi generale cărora le ținură piept. Pe niciunul dintre apărători nu-l luară turcii rob întreg și teafăr din trei sute câți mai rămăseseră vii, semn sigur și limpede al curajului și tăriei lor de înger, ca și al chipului vitejesc cum se apăraseră, păstrându-și pozițiile. Capitulă, pe lângă fortăreața cea mare, și un mic fort, sau mai bine zis un turn, ridicat în mijlocul lacului și comandat de don Juan Zanoquera x, cavalier valencian și ostaș despre care s-a dus vestea. Fu luat prins don Pedro Puertocarrero 2, general ce comanda La Goleta, care făcuse tot ce-i stătuse în putință ca să-și păstreze pozițiile, și fu atât de îndurerat de a le fi pierdut, încât muri de inimă rea pe drum spre Constantinopole, unde îl duceau rob. Căzu prizonier, de asemenea, și generalul comandant al fortului, numit Gabrio Cervellón, cavalier milanez, faimos inginer și soldat desăvârșit. Muriră, în aceste două fortărețe, mulți oameni de seamă, printre care unul fu Păgân de Oria, cavalier al ordinului «Sfântul Ioan» 3, om generos din fire, așa cum îl arată mărinimia cu care s-a purtat față de fratele său, faimosul Juan Andrea de Oria. Ceea ce făcu să le apară tuturor și mai jalnică moartea lui fu că pieri de mina unor arabi în care se încrezuse și care se oferiseră, atunci când el își dăduse seama că fortăreața e pierdută, să-l ducă îmbrăcat arăbește până la Tabarca, un portuleț sau un comptiiar pe care-l țin genovezii pe țărmul acela, unde se îndeletnicesc cu pescuirea coralului. Arabii aceștia îi tăiară capul și i-l duseră amiralului flotei turcești, care făcu să se

adeverească pe spinarea lor ceea ce zice vechea noastră zicală spaniolă «Iubesc trădarea, dar urăsc pe trădători» 4; și zice lumea că amiralul a poruncit să fie spin

1 Don Juan Zanoguera, personaj identificabil istoricește, ca, de altfel, tot ceea ce alcătuiește cadrul narațiunii captivului; a luat parte la asediul cetății Peñón de Vélez în 1564, la campania de pe coastele nordice ale Africii, comandată în 1568 de don Juan de Austria, ca și la asediul La Goletei, câțiva ani mai târziu.

2 Don Pedro Puertocarrero, guvernatorul La Goletei, prins cu puținii soldați supraviețuitori ai asediului.

8 Pagano Doria, cavaler de Malta (ordinul «Sfântul Ioan din Ierusalim»), frate al amiralului genovez Gianandrea Doria, (v. nota 2 de la p. 523).

4 «*Que aunque la traición aplice, el traidor se aborrece*» (literal: Chiar dacă trădarea convine, trădătorul este vrednic de ură).

zurați cei care-i făcuseră ploconul, pentru că nu știuseră să i-l aducă viu.

Printre creștinii prinși în fortăreață era și unul numit don Pedro de Aguilâr, nu se știe din ce sat din Andaluzia, care fusese *ulférez* în fortăreață, soldat de nădejde și minte aleasă, cu deosebit har pentru ceea ce se cheamă poezie. Spun asta pentru că mi-l adusese soarta pe galeră, și chiar pe banca unde eram eu înlănțuit, ca rob al celui care-mi era mie stăpân, și până să n-apuce a se urni galera din port, făcu două sonete cavalerul, în chip de epitaf, unul închinat cetății La Goleta, celălalt, fortăreței. Trebuie să vi le spun, pentru că le știu pe de rost, și cred că mai curând vă vor face plăcere decât neplăcere!

În clipa în care fostul rob rosti numele lui don Pedro de Aguilâr, don Fernando se uită la tovarășii săi, și toți trei surâseră; iar când ajunse să vorbească despre sonete, unul dintre ei zise:

— Înainte de a povesti domnia-ta mai departe; te rugăm să ne spui ce s-a întâmplat cu acest don Pedro de

Aguilâr, despre care ai vorbit.

— Tot ce știu, răspunse robul, este că, la capătul celor doi ani câți a fost ținut în Constantino pole, a fugit în veșminte de arnăut, dimpreună cu un spion grec, și nu știu dacă și-a recâștigat sau nu libertatea, cu toate că mai curând mi-ar veni să cred că și-a recâștigat-o, pentru că, un an după aceea, l-am văzut pe grec prin Constantinopole, dar nu l-am putut întreba dacă le-a priit călătoria.

— Ei da, le-a priit, răspunse cavalerul, pentru că don Pedro acesta mi-e frate, și acum e în orașul nostru, teafăr și bogat, însurat și tată a trei copii.

— Lăudat fie Domnul, rosti fostul rob, de atâtea haruri câte a revărsat asupra-i, căci nu se află pe lume, după câte cred eu, mulțumire care să poată fi pusă alături cu redobândiréa libertății pierdute.

— Ba, ceva mai mult, adăugă cavalerul, eu știu și sonetele pe care le-a făcut fratele meu.

— Atunci, spune-le, înălțimea-ta, zise robul, că vei fi știind să le spui, de bună seamă, mai frumos decât mine.

— Cu dragă inimă, răspunse cavalerul. Cel despre cetatea La Goleta suna așa:

Capitolul XL Unde continuă povestea robului
SONET

*Preafericite suflete, ce, - **n** fine.*

Drept plată pentru jertfa ce-ați făcut.

Descătușate, zbor v-ați luat din lut Spre ceruri mai înalte, mai senine;

Arzând de ură, și de zeluri pline.

Spre cinstea voastră vajnic v-ați bătut.

Că-n sângele vrăjmaș ce l-a băut Nisipul, colorarăți mări vecine.

Nu vitejie v-a lipsit, ci viață.

Ca brațele pe lângă trup căzute să lenălțați a dobândi victoria.

Și trista voastră moarte e măreață:

Morți între fier și ziduri abătute.

V-așteaptă slava-n lume, și-n cer, gloria!

— Așa îl știam și eu, zise robul.

— Iar cel despre fortăreață, dacă mi-l mai aduc aminte, zise cavalerul, sună așa:

SONET

De pe pământu-acesta sterp plecate.

De printre metereze năruite.

Urcară vii, spre locuri mai slăvite.

Trei mii de sfinte suflete < soldate.

După ce-ntâi le-au fost în van cercate Aceste brațe tari ce zac zdrobite.

Ca-n urmă, de puține și-obosite.

Să-și lase viața-n crud tăiș de spade.

Pământu-acesta fu sălaș într-una De jalnice-amintiri ce se deșteaptă Din veacuri răposate până azi

Dar n-a văzut din sânu-i pân-acuma Urcând la ceruri inimă mai dreaptă.

Nici trup căzu pe solu-i, mai viteaz!

Nu li se părură proaste sonetele, și robul se bucură de veștile pe care i le dăduseră despre tovarășul său, așa că, urmându-și povestirea, zise:

— După căderea cetății La Goleta și a fortăreței, turcii dădură ordin să fie dărâmate zidurile celei dintâi, căci, în ceea ce privește fortăreața, în așa hal rămăsese, că nu mai aveau ce dărâma, și ca să poată face treaba asta mai repede și mai ușor, minară La Goleta din trei părți: dar în niciuna din ele nu putură face să zboare în aer ceea ce părea mai puțin solid, adică vechile ziduri, pe când tot ce rămăsese în picioare din noile fortificații, ridicate de Fratin **x**, se prăvăli foarte lesne la pământ. În sfârșit, flota se întoarse la Constantinopole, încărcată de laurii victoriei și învingătoare, și nu multe luni de zile după asta, muri stăpânul meu Uchali, pe care-l numeau *Uchali Fartax*, ceea ce vrea să spună pe turcește «renegatul cel cu chelbe», pentru că așa și era, și obiceiul turcilor este să-și dea între

dânșii poreclele cusurilor pe care le au, sau pe ale meritelor ce-și află unul altuia; și asta se întâmplă pentru că n-ai să găsești la ei decât patru nume de familie, ale scoborâtorilor din dinastiile otomane, pe când toți ceilalți, așa cum spun, își iau

1 Porecla unui faimos inginer care, sub Carol Quintul și Filip al II-lea, a construit și a restaurat, punându-le în stare de funcțiune, numeroase fortificații. Numele vine de la *fray* (frate, călugăr) și e un diminutiv, așa ca *frailecillo* (frățior), apelațiune familiară pentru «călugăr tânăr».

numele și porecla fie de la cusurile trupești, fie de la virtuțile sufletești. Și chelbosul acesta vâslise pe galere, ca rob al sultanului, paisprezece ani, iar când avea mai bine de treizeci și patru se lepădase de credință, de necaz că un turc, pe când era el înlănțuit la vâslă, îi dăduse o palmă; și ca să se poată răzbuna, își renegase credința; și-atât de viteaz om s-a dovedit a fi, încât, fără să mai apuce drumurile rușinoase și josnice pe care le iau cei mai mulți dintre favoriții padișahului, ajunse rege în Alger și mai pe urmă amiral al mărilor, ceea ce este treapta a treia din cele trei mai de seamă dregătorii ale împărăției. Calabrez de neam, era în fundul sufletului om cumsecade și se purta foarte omenos cu robii, ajungând să aibă ca la vreo trei mii, care, după moartea lui, fură împărțiți, așa cum lăsase el prin testament, între padișah (căci sultanul trece drept fiu moștenitor al tuturor răposaților și ia parte la împărțeală, dimpreună cu ceilalți copii rămași de pe urma mortului) și între renegații de-o seamă cu el; iar eu căzui în lotul unui renegat venețian care, pe vremea când fusese *mus* pe o corabie, picase pe mâna lui Uchali, care atâta-l îndrăgi, că făcu din el efebul cel mai răsfățat din câți avea, și ajunse acesta cel mai crud dintre renegații ce s-au văzut vreodată pe pământ. Îl chema Hasan Aga x, ajuns până la urmă putred de bogat și rege în Alger; cu el am venit eu de la Constantinopole, oarecum mulțumit că mă vedeam mai aproape de Spania, și nu doar că mi-ar fi trecut prin gând

să scriu cuiva despre soarta mea nefericită, ci ca să văd dacă mi-era mai prielnică în Alger decât la Constantinopole, unde încercasem într-o mie de feluri să scap cu fuga, fără să ajung cu niciun chip la capăt, din lipsă de noroc; așa că socoteam să pot găsi în Alger alte mijloace de-a împlini ceea ce doream cu atâta ardoare, pentru că nu m-a părăsit niciodată nădejdea c-o să mă văd cândva slobod.

1 «*Hasan Aga*»: adnotat în unele ediții ca greșeală a lui Cervantes, care voise să scrie Azan-Bajá (Hasampașa), și nu Azamăga (cum apare în text). Este clar că nu de la titlul de agă (colonel, comandant de garnizoană sau poliție, grad militar nu din cele mai înalte) se ajungea la cel de rege în Alger, și că e mai logic ca Hasan să fi fost pașă.

și ori de câte → îi ceea ce născocesc, chibzuim și puneam în fapt nu-mi ieșea până la urmă așa cum plănuisem, pe loc, fără să mă pierd cu firea, îmi căutam și născocesc alte nădejdi care să mă țină viu și să-mi mai dea, oricât de slabe și de fără vlagă ar fi fost, ceva putere.

Cu asta îmi treceam zilele, închis într-o temniță pe care turcii o numesc ocnă și unde-și vâra ei robii creștini, pe cei ai regelui deopotrivă cu cei ai altor sus-puși de-ai lor și cu cei numiți *del almacén* 1, sau, cum s-ar zice, robi ai sfatului orășenesc, pentru că îi folosește orașul pentru lucrările pe care le întreprinde și pentru alte slujbe, care robi cu mare greu își recapătă vreodată libertatea, pentru că, fiind ai tuturor și neavând un stăpân anumit, nu-i cu cine să se poată vorbi despre răscumpărarea lor, chiar de-ar avea ei bani să se răscumpere. În ocnele acestea, așa cum spun, au obiceiul să-și ducă și unii particulari din partea locului robii, mai ales când sunt din cei ce s-ar putea răscumpăra, pentru că-i pot ține acolo liniștiți, în toată siguranța, până ce le vine răscumpărarea. Tot așa, robii regelui, sortiți răscumpărării, nu ies la lucru cu turma decât atunci când le întârzie banii de răscumpărare, căci în asemenea cazuri, ca să-i facă să scrie și să ceară

trimiterea sumei cu și mai mare grabă, sunt puși la corvezi și trimiși la tăiat lemne cu toți ceilalți, ceea ce nu e o muncă ușoară.

Eu eram, așadar, dintre robii hărăziți răscumpărării, căci de îndată ce se dete pe față că eram căpitan, nu-mi folosi la nimic să le spun cât de strâmtorat și de lipsit de orice avere eram, fiindcă tot mă vârâra printre oamenii de seamă pentru care așteptau răscumpărare. Îmi puseră un lanț, mai curând drept semn că trebuie să plătesc răscumpărarea decât ca să mă păzească prin asta, și așa îmi duceam zilele în ocnă, cu o mulțime de alți oameni, toți cavaleri, numai obraze cinstite, trecuți în catastif cu preț de răscumpărare și ținuți pentru venitul ce-l puteau aduce; și cu toate că foamea și

1 «*Cautivos del almacén*» (robi de prăvălie, în traducere literală): numiți așa pentru că erau folosiți în dughenele meseriașilor locali pentru muncile servile, unde erau repartizați de consiliul comunal sau de primăria orașului.

lipsa veșmintelor ne mai chinuiau câteodată, ba cam întotdeauna, nimic nu ne putea chinui atâta cât faptul că vedeam și că auzeam la fiecare pas nemaivăzutele și nemaiauzitele cruzimi pe care le săvârșea stăpânul meu cu creștinii. În fiecare zi spânzura pe vreunul, trăgea în țeapă pe altul, tăia urechile unui al treilea, și toate astea pentru cine știe ce fleacuri de pricini, ba chiar și fără pricină, fiindcă turcii știau că o făcea doar ca s-o facă, fiind în firea lui dorința de a stârpi de pe fața pământului tot neamul omenesc. Nu se purtă bine decât cu un soldat spaniol, numit nu mai știu cum, parcă *de Saavedra*¹, care, deși făcea isprăvi ce vor rămâne ani în șir în amintirea celor de pe acolo, și le făcea pe toate ca să-și redobândească libertatea, n-a avut de răbdat din partea stăpânului nici măcar o lovitură de băț, pentru că acesta nici n-a pus să-lbată vreodată și nici nu i-a spus vreo vorbă rea, cu toate că pentru cea mai mică din lungul șir de isprăvi câte a

făcut soldatul ne temeam toți să nu-l vedem tras în țeapă, lucru de care nu o dată i-a fost și lui frică; și de nu mi-ar da pinteni lipsa de răgaz, aş mai spune eu acum câte ceva din ce-a făcut soldatul acesta, căci ar avea ce să ne minuneze și să ne desfete, chiar mai bine decât povestirea vieții mele.

Așa cum spuneam, deci, în curtea închisorii noastre dădeau ferestrele casei unui maur bogat și de neam mare, care ferestre, cum sunt de obicei toate ale maurilor, erau mai mult lucarne decât ferestre, ba încă și acelea astupate de obloane veșnic strânse și cu zăbrele dese. Se întâmplă să mă aflu într-o zi pe o terasă a închisorii noastre, cu trei dintre tovarășii mei, încercând să sărim cu lanțurile, ca să ne mai omorâm timpul, și fiind acolo singuri, pentru că toți ceilalți creștini fuseseră minăți la corvezi, ridicai ochii din întâmplare și văzui, printr-una din ferestruicile acelea zăbrelite despre care spuneam, cum se ivește o trestie ce avea la capătul ei o pânză, și trestia se legăna și se mișca de parcă ne-ar fi făcut semn să ne apropiem și s-o luăm. Ne uitarăm

1 Aluzie la însuși Cervantes (vezi *Prefața*)

bine la ea, și unul din cei ce se aflau cu mine se duse drept către ea, ca să vadă dacă avea să fie azvârlită, sau ce-avea să se petreacă; dar cum ajunsese acolo, trestia se ridică și se clătină într-o parte și în cealaltă, întocmai ca și cum ar fi spus cineva «nu», făcând semne din cap. Se întoarse creștinul lângă noi, și cei dinăuntru începură să lase din nou trestia și să facă aceleași semne ca înainte. Se duse celălalt tovarăș al meu, și i se întâmplă întocmai ca primului. În cele din urmă se duse și al treilea, și se petrecu același lucru ca la întâiul și la al doilea. Văzând eu una ca asta, nu vrui să mă las păgubaș de a-mi încerca norocul, și cum ajunsese dedesubtul trestiei, de sus o lăsară să cadă și ajunsese la picioarele mele, în curtea închisorii. Mă grăbii să desprind pânza, care avea un nod, și în el găsii legați zece *zicinăs*, care sunt niște bani de aur fără

mare preț, folosiți între mauri, prețuind fiecare cam zece reali de-ai noștri. Ce să vă mai spun dacă m-am bucurat sau nu de ce-am găsit! Se înțelege de la sine că la fel de mulțumit am fost ca și de uimit când mă gândeam de unde oare putea să-mi vină norocul ăsta, și numai mie anume, pentru că semnele date de trestia pe care nu voiseră s-o azvârle altora spuneau limpede că darul îmi fusese făcut mie. Îmi luai deci banii aceia atât de bine veniți, făcui trestia fărâme, mă întorsei pe terasă și mă uitai la fereastră, și care nu-mi fu mirarea văzând cum se ivește o mână albă ca laptele, care o deschise și o închise în toată graba. Din asta pricepurăm, sau ne închipuirăm cel puțin, că vreo femeie ce locuia în casa de alături trebuie să ne fi făcut binele de care vorbesc, și drept semn că-i mulțumeam, făcurăm salamalecuri după obiceiul maurilor, lăsând capul pe piept, îndoind trunchiul și încrucișându-ne brațele în dreptul umerilor. Nu mult după asta apăru, la aceeași fereastră, o cruce micuță, făcută din trestii, care fu numaidecât trasă înapoi. Semnul acesta ne încredință că în casa aceea trebuie să se fi aflat vreo creștină roabă și că ea ne făcuse binele de care s-a spus; dar mina aceea albă și brățările scumpe ce apucasem a vedea că purta nu se potriveau cu gândul acesta, așa că ne spuserăm că va fi fiind vreo creștină renegată, dintre cele pe care obișnuiesc să și le facă neveste legitime foștii lor stăpâni, lucru de care se socotesc fericiți, pentru că le prețuiesc mai mult decât pe femeile de neamul lor. În toate presupunerile acestea eram foarte departe de adevăr; însă de atunci înainte singura noastră desfătare fu să nu mai pierdem din ochi, privind-o ca pe steaua polară a marinarilor, fereastra unde ne răsărise nouă steaua cu coada de trestie; dar trecură cincisprezece zile încheiate în care pe femeie n-o mai văzurăm, și nu mai văzurăm nici mâna ori vreun semn. Și cu toate că în vremea asta făcurăm tot ce puturăm ca să aflăm cine locuia în casă și dacă se pomenise în ea vreo creștină renegată, nu ne putu nimeni spune altceva decât

că trăia acolo un maur bogat și de neam, pe nume Hagi-Murad 1, ce fusese *alcaide* al cetății *La Pata* 2, dregătorie de mare însemnătate la ei; și tocmai când ajunserăm să ne luăm nădejdea că s-ar mai putea să plouă de-acolo și alți galbeni, văzurăm, când ne-am fi gândit mai puțin, cum se ivește trestia, cu altă pânză legată de ea, și cu un nod ceva mai rotunjour; și se petreceau toate acestea la vremea când închisoarea era, întocmai ca și data trecută, pustie, ocnașii fiind la lucru. Făcurăm iar proba obișnuită, ducându-se, înainte de a mă duce și eu, pe rând, fiecare dintre cei trei care eram de față; dar nici unuia trestia nu-i căzu la picioare, cum îmi căzu mie, care, cum ajunsei, o și văzui azvârlindu-mi-se. Dezlegai nodul și găsii patruzeci de scuzi de aur spaniolești și o scrisoare cu litere arăbești, iar la sfârșitul ei, desenată o cruce mare. Sărutai crucea, luai banii, mă întorsei pe terasă, și toți laolaltă ne întrecurăm în salamalecuri; mâna se ivi din nou, făcându-mi semn să citească scrisoarea, și fereastra se închise. Rămaserăm cu toții tulburați, dar voioși de ceea ce se petrecuse, și cum niciunul dintre noi nu știa să citească slove arăbești, ardeam de nerăbdare să deslușim ceea ce cuprindea scrisoarea, cea mai

1 Se pare că Hagi-Murad a fost, de asemenea, un personaj real, un foarte bogat renegat dalmatin, aflat la Alger pe vremea captivității lui Cervantes. Probabil însă că povestea de dragoste este o ficțiune.

2 La Pata sau La Bată, port aflat la două leghe de Oran.

mare greutate fiind să găsim pe cineva care să ne-o citească. Până în cele din urmă mă hotărâi să mă încred într-un renegat, de fel din Murcia, care se dădea drept prieten devotat al meu și cu care schimbasem zăloage care-i obligau să țină taina ce i-aș fi încredințat, căci se obișnuiește printre renegați, când au de gând să se mai întoarcă vreodată pe pământ creștinesc, să-și strângă și să aducă în țară semnături de-ale robilor de neam bun care

adeveresc cum pot mai bine că renegatul cutare e om cumsecade și că a făcut întotdeauna bine creștinilor, trăind cu dorința de-a fugi la cel dintâi prilej ce i-ar ieși în cale. Sunt printre ei unii care-și fac rost de asemenea adevărinite cu gânduri bune; alții se slujesc de ele numai când le vine la îndemână și în scopuri viclene: căci, ducându-se să jefuiască țărmlul creștinesc, de au cumva nenorocul să le piară corabia și sunt luați robi, scot pe dată adevărinitele și spun că din hârțiile acelea s-ar putea vedea cu ce gând veniseră, și anume: să rămână în țara creștinească, că de asta și porniseră pe mare, dimpreună cu ceilalți turci. Prin asta scapă de urmările furiei dintâi și se împacă până una-alta cu biserica, fără să li se întâmple nimic, iar când le vine bine, se întorc în Berberia și devin iară ce fuseseră mai înainte. Dar alții se folosesc cu adevărat de scrisori și se străduiesc să le dobândească cu bună-credință, rămânând apoi pe viață în țările creștine. Unul dintre renegații aceștia era și prietenul de care vorbesc, care luase iscăliturile tuturor ortacilor noștri, adevărindu-i-se tot ce se putea adevăra, că de-ar fi fost să-i găsească maurii hârțiile acelea, l-ar fi ars de viu. Băgasem de seamă că știa foarte bine arabă, și nu numai s-o vorbească, ci s-o și scrie; dar mai înainte de a mă fi dat cu totul în vileag față de el, îl rugai doar să-mi citească ce scria pe hârtia aceea pe care o găsisem din întâmplare într-un cotlon al cămării în care dormeam. El desfăcu hârtia și rămase o bucată de vreme cu ochii în ea, silabisind-o printre dinți. Îl întrebai dacă pricepea ce scrie și-mi răspunse că pricepea foarte bine și că, dacă voiam să-mi tălmăcescă vorbă cu vorbă tot ce citea, să-i dau hârtie și pană, că i-ar veni mai ușor. Îi dădurăm numaidecât tot ce cerea, și el începu să traducă puțin câte puțin, iar după ce sfârși, zise:

«— Tot ce scrie aici pe limba spaniolească este cuprins, fără să lipsească o literă, în scrisoarea asta arăbească, și trebuie să bagi de seamă doar că acolo unde

zice „*lela Marien*” 1 trebuie să înțelegi „stăpâna noastră, fecioara Maria”.»

Citirăm ce scrisese pe hârtie, și iată cum suna:

«Când eram copilă, tatăl meu avea o sclavă care m-a învățat o rugăciune creștinească pe limba mea și mi-a spus o grămadă de lucruri despre *lela Marien*. Creștina trecu pragul vieții, și eu știu bine că nu pentru a intra în focul Gheenei, ci pentru a da ochi cu Allah, fiindcă după aceea am mai revăzut-o de două ori, și mi-a spus în vis să plec într-o țară de creștini, ca s-o cunosc pe *lela Marien*, care mă îndrăgise foarte. Nu știu cum m-aș duce: am văzut mulți creștini pe fereastra asta, și niciunul nu mi s-a părut atât de nobil cum ești tu. Eu sunt frumoasă la chip și tânără și pot lua cu mine mulți bani; vezi tu dacă poți să faci în așa fel încât să fugim, și acolo vei fi bărbatul meu, dacă vrei, iar dacă nu vei vrea, n-are să-mi pară rău și n-are să fie nimica, fiindcă *lela Marien* are să-mi dea ea bărbat cu care să mă mărit. Eu am scris ceea ce ai sub ochi, și fii cu luare-aminte cui îi dai să citească. Nu te încrede în niciun arab, pentru că sunt cu totul tălpizi 2. Mă chinuie gândul acesta, și aș vrea să nu te dai în vileag față de nimeni, că dacă află tatăl meu, nu stă mult pe gânduri și mă aruncă într-un fund de puț, acoperindu-mă cu pietre. Am să pun trestiei o sfoară. Leagă de firul acesta răspunsul tău, și dacă n-ai pe cineva care să-ți poată scrie în arăbește, răspun

1 *Lela*, sau *lella*, după cum s-a văzut și mai înainte, înseamnă «stăpână» sau «doamnă»; *Marien* este o arabizare a numelui *Maria*, la rândul lui derivat latin al vechiului *Miriam* ebraic.

2 Am tradus cu termenul vechi cronicăresc de *tălpiz* (ipocrit, fals, mincinos, viclean) cuvântul *marfuz*, puțin utilizat în spaniolă, pe care-l folosește aici Cervantes. Cuvântul e de origine arabă și e folosit de autor cu intenția de a da culoare locală scrisorii tinerei maure.

de-mi prin semne, pentru că *lela Marien* mă va ajuta

să te pricep. Păzească-te ea și cu Allah, dimpreună cu astă cruce pe care o sărut de mii de ori, așa cum m-a învățat sclava.» 1 Gândiți-vă și dumneavoastră, domnilor, dacă aveam temei să ne minunăm și să ne bucurăm de ceea ce scrie acolo, iar uimirea și bucuria noastră fură așa de mari, încât pe loc pricepu renegatul că hârtia aceea nu de întâmplare ne fusese adusă în mâini, ci fusese scrisă într-adins unuia dintre noi; așa că ne rugă să ne încredem în el, dacă era adevărat ceea ce bănuia, și să i-o spunem, că el și-ar pune și viața în joc pentru slobozirea noastră. Și spunând asta, scoase din sân un crucifix de metal și, vărsând șiroaie de lacrimi, ni se jură, pe dumnezeul înfățișat de crucea aceea, în care el, oricât de păcătos și de nemernic era, credea cu tărie și cu ardoare, că ne va fi credincios, slujindu-ne și păstrându-ne taina, orice vom voi să-i destăinuim; pentru că i se părea, sau mai curând ghicea, că prin mijlocirea femeii aceleia care scrisese biletul avea să-și recapete el, dimpreună cu noi toți, libertatea și avea să se vadă ajuns acolo unde dorea cu atât foc să se vadă, adică reintrat în sânul sfintei biserici, maica sa, de care fusese despărțit ca un mădular putred și aruncat departe, din pricina multelor sale păcate și a neștiinței în care se zbătea! Cu atâtea lacrimi vărsate și cu dovezi de așa mare căință spuse toate astea renegatul, încât toți într-un glas consimțirăm și ne apucarăm să-i povestim cum stăteau cu adevărat lucrurile; și așa, i le înșirarăm pe toate unul câte unul, fără să-i ascundem nimic. Îi arătarăm fereștrua pe unde se iveau trestia, și el își însemnă bine în minte casă, rămânând să încerce anume să afle și să ne spună cine locuia într-însa. Furăm toți de părere de asemeni că e mai cu cale să răspundem bilețelului arăboacei, și cum aveam pe cineva

1 Din faptul că scrisoarea reapare la Cervantes, aproape în aceiași termeni, în piesa intitulată *Los baños de Argel* (*Lemnițele Algeriei*), comentatorii au dedus că trebuie să existe un nucleu de adevăr dincolo de ficțiunea

literară și că Cervantes-robul va fi avut într-adevăr o asemenea aventură. În piesă, Zoraida se numește Zara, și e tot fiica lui Hagi-Murad. De altfel, în cupletul final al piesei, autorul declară că povestea e adevărul istoric pur, și nu ficțiune.

care s-o poată face, renegatul se așternu pe dată la scris și traduse frazele pe care i le dictai eu, care fură, cuvânt cu cuvânt, întocmai ceea ce vă voi spune, fiindcă dintre toate amănuntele însemnate ale întâmplării acesteia niciunul nu mi-a ieșit din minte, și nici nu-mi va ieși atâta cât voi avea zile. Ceea ce îi răspunsei, așadar, frumoasei maure suna așa: «Adevăratul Allah să te aibă în pază, doamna mea, dimpreună cu binecuvântata Marien, care este adevărata mamă a lui Dumnezeu și cea care a făcut să-ți încolțească în inimă dorința de a te duce într-o țară de creștini, pentru că te iubește. Roag-o tu să binevoiască a te face să pricepi cum să poți înfăptui ceea ce-ți cer, fiindcă atât de mare este bunătatea ei, încât are s-o facă. Dinspre partea mea și a tuturor acestor creștini care stau cu mine laolaltă, ne legăm să facem pentru tine tot ceea ce vom putea, până la moarte. Nu uita să-mi scrii, ca să-mi dai de știre ceea ce ai de gând să faci, pentru că îți voi răspunde întotdeauna, fiindcă mi-a dat bunul Allah norocul să avem printre noi un creștin robit care știe să vorbească și să scrie foarte bine pe limba ta, așa cum te vei încredința citind biletul acesta. Așa că, fără să te temi de nimic, ne poți da știre despre tot ce vei vrea. Cât despre ceea ce spuneai, și anume că, o dată ajunși pe pământ creștinesc, ai să-mi fii nevastă, ți-o făgăduiesc ca un bun creștin ce sunt, și trebuie să știi că e obiceiul creștinilor să-și ție făgăduiala mai bine decât maurii. Allah și Marien, maica lui, să te aibă în pază, doamna mea!» După ce hârtia fu gata scrisă și pecetluită, mai așteptai două zile până să fie închisoarea pustie, ca de obicei, și atunci ieșii să mă plimb ca și alte dăți pe terasă, ca să văd dacă mi se mai arată bățul de trestie, care nu întârzie mult să se ivească. Și cum

văzui trestia, cu toate că nu puteam vedea și cine o mânuia, arătai scrisoarea, ca pentru a-i da să înțeleagă că trebuie să lege de trestie o sfoară, dar firul era gata legat de capătul bățului, unde eu pe loc și atârnai biletul, și nu după multă vreme ni se arătă din nou steaua noastră, cu steagul alb al păcii înnodat la capăt. Lăsat să cadă la pământ, îl ridicai și găsii în bucata de pânză mai mult de cincizeci de scuzi, în tot felul de monede, de argint și de aur, care sporiră de mai bine de cincizeci de ori bucuria noastră, întărindu-ne speranța că avem să ne vedem liberi. Chiar în aceeași noapte renegatul nostru se întoarse spunându-ne ceea ce aflase, și anume că, într-adevăr, în casa aceea trăia chiar maurul de care ni se vorbise, numit Hagi-Murad, om putred de bogat, care n-avea decât o fată, moștenitoare a tuturor bunurilor sale și socotită în toată cetatea, de o lume întreagă, drept cea mai frumoasă femeie din Berberia, pețită de mulți dintre viceregii care trecuseră pe-acolo, dar fără să se fi învoit a-l lua pe vreunul; mai spuse că aflase și că fata avusese o roabă creștină, care murise mai demult, lucruri care toate se potriveau cu ceea ce ne scrisese nouă în biletul acela.

Ne sfătuirăm numaidecât cu renegatul ce-aveam de făcut ca s-o răpim pe arăboaică și să fugim cu toții pe pământ creștinesc și hotărârăm deocamdată să așteptăm a doua înștiințare din partea Zoraidei - căci așa se numea cea care dorește astăzi să-și ia numele de Maria - fiindcă văzurăm bine că numai ea și nimeni altul trebuia să găsească mijloacele prin care să ieșim din toate încurcăturile. Și după ce rămaserăm înțeleși asupra acestui lucru, renegatul adăugă să nu ne facem griji, că el își pune viața în joc ca să ne ajute să redevenim liberi.

Timp de patru zile încheiate ocna fu mereu plină de lume, pricină pentru care patru zile întârzie trestia să mai apară, iar la capătul lor, când obișnuita singurătate se așternu peste închisoare, trestia se ivi, cu o basma atât de burdușită și de borțoasă, că te puteai aștepta din partea ei

să nască o mulțime de gemeni. Trestia cu legăturica se înclină în fața mea, și găsii înăuntru alt bilet, dimpreună cu o sută de scuzi de aur, fără niciun fel de altă monedă. Renegatul era acolo, așa că-i dădurăm să citească scrisoarea în odaia noastră, și ne spuse că suna precum urmează;

«Nu știu, stăpâne, ce drum s-apuc ca să ne vedem ajunși în Spania, și nici *lela* Marien nu mi-a spus, cu toate că i-am cerut-o; ceea ce am putea face este să-ți dau eu, pe fereastra asta, o mulțime de bani de aur; răscumpărați-vă cu ei, tu și prietenii tăi, și unul dintre voi să plece pe pământ creștinesc și să cumpere acolo o corabie, cu care să se întoarcă să-i ia pe ceilalți; iar pe mine m-ați putea găsi într-o grădină a tatălui meu, care este nu departe de poarta Babazón¹, chiar lângă port, unde voi sta toată vara, dimpreună cu tata și cu slugile mele. De-acolo m-ați putea răpi într-o noapte, fără de nicio teamă, ducându-mă pe corabie. Și bagă de seamă că trebuie să-mi fii soț, fiindcă de nu, am s-o rog pe *lela* Marien să te pedepsească. Dacă nu te încrezi în nimeni ca să poți trimite pe cineva după corabie, răscumpără-te tu și pleacă, fiindcă știu bine că tu ai să te întorci mai sigur decât oricare altul, nobil și bun creștin cum ești. Vezi de află unde e grădina, și când te vei mai plimba pe aici, voi ști că e goală închisoarea și-ți voi da bani mulți. Aibă-te Allah în pază, stăpânul meu!»

Așa glăsuia cuprinsul celui de al doilea bilet, care trecu pe sub ochii tuturor, și fiecare se offeri să fie el cel răscumpărat, făgăduind să plece și să se întoarcă în toată graba, și eu mă offerii de asemenea s-o fac, dar la toate acestea se împotrivi renegatul, spunând că nu va îngădui cu niciun preț să fie pus în libertate unul dintre noi mai înainte de-a fi fost cu toții laolaltă sloboziți, pentru că știa din experiență cât de greu își țineau cei eliberați făgăduielile făcute în robie, fiindcă de zeci de ori folosiseră mijlocul acesta unii dintre cei robiți, oameni de neam mare, răscumpărându-l pe câte unul care să plece la

Valencia sau la Mallorca cu bani destui ca să poată arma o corabie și să se întoarcă după cei ce-l răscumpăraseră, dar niciodată nu se mai întorsese vreunul, pentru că dulcea libertate redobândită și teama să n-o piardă din nou făcea să le iasă din cap amintirea tuturor datoriilor câte le-ar fi putut avea pe lume. Și drept dovadă de adevărul spuselor sale, ne povesti pe scurt ceea ce li se întâmplase tot

1 Poarta Babazón sau Bab-ghazzon, cu numele ei arab real, era una dintre cele nouă porți ale cetății Alger; prin faptul că dădea în port, era dintre cele mai frecventate și mai mari – principala intrare a turmelor de import în țară (*bab ghazzon* – poarta turmelor).

cam pe-atunci unor cavaleri creștini, cea mai ciudată întâmplare petrecută vreodată prin partea locului, unde la fiecare pas se petrec lucruri uluitoare, care-ți îngrâcenă carnea de groază. În sfârșit, ne spuse că ceea ce se putea face, și trebuia făcut, era ca toți banii ce-ar fi urmat să-i dăm pentru răscumpărarea unuia dintre creștini să i-i punem lui în mină, ca să cumpere, acolo în Alger, o corabie, sub cuvânt că s-ar face negustor și-ar pleca să tocmească marfă prin porturile coastei aceleia și la Tetuán¹; căci, fiind el stăpân al corăbiei, nimic nu i-ar fi mai ușor decât să ne scoată din închisoare și să ne îmbarce pe toți. Cu atât mai mult cu cât, dacă arăboaica ne-ar putea da, așa cum spunea, bani ca să-i răscumpărăm pe toți, pentru niște oameni liberi nu era mare lucru să se îmbarce și ziua în amiaza mare, pentru că mai mare greutate ar fi fost opreliștea pe care o puneau maurii renegaților, interzicându-le să cumpere cumva și să aibă corăbii chiar atunci când nu e vorba de galere mari pentru piraterie, fiindcă se tem că renegatul ce cumpără o barcă, mai cu seamă dacă este spaniol de neam, o face ca să fugă cu ea pe pământul creștinilor; dar că el ar putea face să cadă piedica aceasta, întovărășindu-se cu un maur *tagarin* ², cu care să plătească corabia pe din două și să împartă câștigul neguțătoriei, și cu asta ar ajunge să fie stăpân al

corăbiei, ceea ce putea însemna de pe acuma că tot restul era ca și făcut. Și cu toate că mie și camarazilor mei ni se păruse mai cuminte să trimitem pe cineva după o corabie în insula Mallorca, așa cum spusese arăboaica, nu cutezarăm să-i ținem piept renegatului, de teamă ca nu cumva, dacă nu făceam ce spunea, să ne dea de gol și să ne pună în primejdie viețile, mai cu seamă că ar fi însemnat să se descopere și uneltirile Zoraidei, pentru a cărei viață ni le-am fi dat cu toții pe-ale noastre; așa că ne hotărâram să ne încredem în paza Domnului

1 Oraș marocan de coastă, foarte aproape de strâmtoarea Gibraltar.

2 Maur originar din Aragon, refugiat în nordul Africii în timpul războaielor reconchistei. Frontiera dominației maure în Peninsula Iberică fiind Aragónul, *tagarines* se numeau maurii de la granița aragoneză, de la cuvântul arab *tharhrillegr* - limitrof.

și să ne dăm pe mina renegatului, răspunzând chiar în același ceas Zoraidei că vom face totul așa cum ne sfătuia, pentru că le chibzuise pe toate la fel de bine ca și când i le-ar fi spus *lela* Marien, mai adăugând că doar de ea singură atârna fie amânarea întregii întreprinderi, fie punerea ei nemijlocită în fapt. Reînnoii făgăduiala de a mă însura cu ea, și în chipul acesta, a doua zi, cum se întâmplă să fie iarăși închisoarea pustie, ea ne dădu în mai multe rânduri, cu ajutorul trestiei și năframei, două mii de scuzi de aur, dimpreună cu o scrisoare în care spunea că în viitoarea zi de *djumá*, care înseamnă vineri, pleca la grădina tatălui său, și că înainte de plecare avea să ne mai dea bani, iar de-o fi să nu ne ajungă, să-i dăm de știre, că putea să ne trimită oricâți i-am cere, pentru că tatăl ei avea atâția, încât nici n-ar fi prins de veste câți lipsesc, cu atât mai mult cu cât ea era cea care ținea toate cheile casei. Dădurăm numaidecât cinci sute de scuzi renegatului ca să cumpere barca, cu opt sute mă răscumpărai eu, dând banii unui negustor valencian care se găsea atuncea în

Alger, și care mă răscumpără de la rege, punându-se chezaș pentru mine că la prima corabie ce-ar fi să vină din Valencia aveam să-mi plătesc prețul răscumpărării, fiindcă, dacă ar fi dat pe loc banii, ar fi însemnat să-l bănuiască regele că de mai multe zile sosise în Alger răscumpărarea mea și că, lacom de alișverișuri, negustorul tăcuse până atuncea. Ce mai vorbă multă, îl mai știam și pe stăpânul meu atât de hulpav, încât cu niciun preț nu m-aș fi încumetat să las să i se dea pe loc toți banii.

Joia din ajunul vinerii în care trebuia să plece la grădina tatălui său, frumoasa Zoraida ne mai dădu o mie de scuzi și ne înștiință de plecare, rugându-mă pe mine ca, de-o fi să mă răscumpăr, să aflu mai întâi unde e grădina cu casa tatălui său și să caut în orice caz prilejul de-a trece pe-acolo ca să dau ochi cu ea. În puține cuvinte îi răspunsei că așa voi face și că ea să aibă doar grija de a se ruga pentru noi în toate rugăciunile către *Iela* Marien pe care le învățase de la sclavă. După ce făcui asta, fură răscumpărați și cei trei camarazi ai noștri, ca să li se ușureze ieșirea din închisoare și ca nu cumva, văzându-mă doar pe mine răscumpărat și pe ei nu, când se știa că bani erau, să se zăpăcească de cap și să-i pună necuratul să facă cine știe ce nebunie, primejduind-o pe Zoraida; căci, cu toate că, știindu-le firea, puteam fi liniștit dinspre partea asta, nu vrui totuși să mai fie vreun risc în toată treaba, așa că făcui să fie și ei răscumpărați în același chip în care mă răscumpărasem eu, dând toți banii negustorului, pentru ca să se poată pune chezaș fără frică, având pe ce se bizui; dar nu-i descoperirăm complotul și taina noastră, de teama primejdiei în care ne-am fi pus.

Capitolul XLI

Unde tot despre întâmplările robului se povestește

— Nu trecură cincisprezece zile, când renegatul nostru deveni stăpân pe o corabie foarte bună, o mahună în stare să cuprindă mai bine de treizeci de persoane. Ca să asigure izbânda faptului și să coloreze totul în culoarea

adevărului, își puse în gând să facă mai întâi, și chiar făcu, o călătorie într-un port care se numește Sargel care e la treizeci de leghe de Alger, dinspre partea Orânului, unde se face totdeauna negoț întins de smochine uscate. De două sau de trei ori făcu el acest drum, în tovărășia *tagarin*-ului despre care spuneam. *Tagarines* se numesc în Berberia maurii din provincia Aragónului, iar cei din Granada, *mudejares* 2, pe când în regatul Fezului, *mudejares*-ilor li se zice *elchesă*, și de ei se slujește în războaie regele țării aceleia. Și cum spuneam, așadar, de fiecare dată când trecea cu vasul lui.

1 Astăzi, Cerceii sau Zerzeli.

8 *Mudejar* înseamnă, în arabă, supus. Li se spunea *mudejares* mahomedanilor care, după cucerirea teritoriilor din Iberia ce fuseseră sub stăpânire maură, își păstrau credința islamică, considerându-se însă vasalii regilor catolici.

8 *Elches*, de la arabul *aluch* sau de la *gheldge*, ce însemna la origine renegat, transfug, refugiat, schimbător. Ceea ce nu explica însă de ce li se spunea așa celor din Fez. Probabil că erau urmași ai rescapaților, sau barbari ce nu avuseseră, la început, religia mahomedană.

renegatul ancora într-o rada mică, ce nu era la nici două băți de arbaletă depărtare de grădina unde aștepta Zoraida; și acolo, cu dinadinsul, renegatul, dimpreună cu harapii care vâslcau, se apucau fie să-și facă rugăciunea, fie să încerce, chipurile în glumă, ceea ce se gândeau să facă odată de-a binelea; așa că se ducea renegatul în grădina Zoraidei și-i cerea fructe, iar tatăl ei îi da, fără să-l cunoască; și cu toate că tare mult ar fi vrut să-i vorbească Zoraidei, după cum mi-a și spus mai târziu, și să-i spună că el era cel care, din porunca mea, trebuia să o ducă pe pământ creștinesc, așa că să fie liniștită și să aibă răbdare, nu i-a fost niciodată cu putință, pentru că arăboaițele nu se lasă văzute de niciun maur și de niciun turc decât dacă bărbatul sau tatăl lor le-o cer; de creștinii robiți se lasă

însă văzute și vorbesc cu ei, ba încă mult mai mult decât ar fi cuminte s-o facă; cât despre mine, nu mi-ar fi venit de loc bine să știu că apucase el a-i vorbi, pentru că poate ar fi îngrozit-o rău să-și vadă soarta atârând de tăcerea unui renegat. Dar Dumnezeu, care le orânduia pe toate altfel, nu dădu gândului bun al renegatului prilej să ajungă la vreun capăt. Și văzând acesta că se putea duce și întoarce de la Sargel fără nicio grijă, după cum putea să arunce ancora când voia, cum voia și unde voia, mai văzând și că tagarin-ul, tovarășul lui, n-avea niciodată altă ceva de propus decât rânduia el, și că, pe deasupra, eu eram gata răscumpărat, nemailpsind decât să caut câțiva creștini care să tragă la vâsle, îmi spuse să-mi aleg eu oamenii pe care aş dori să-i iau cu mine în afară de robii răscumpărați și să vorbesc cu ei, înștiințându-i să fie gata vinerea viitoare, când se hotărâse că trebuia să aibă loc plecarea noastră. Așa că mă vorbii cu doisprezece spanioli, toți vâslași de nădejde, dintre cei care puteau pleca fără de nicio opreliște din oraș, și nu ușor lucru mi-a fost să găsesc atâția la vremea aceea, când abia plecaseră în cursă douăzeci de vase, luând cu ele toți vâslașii din partea locului, așa că nici pe aceștia doisprezece nu i-aș fi găsit de nu s-ar fi întâmplat să rămână stăpânul lor în vara aceea acasă, ca să sfârșească armarea unei galere ce-o avea pe șantier, fără să mai plece deci în cursă. Iar acestora nu le spusei altceva decât că trebuiau să iasă vinerea viitoare unul câte unul, spre seară, pe furiș, și să se ducă în preajma grădinii lui Hagi-Murad, unde să mă aștepte până ce voi veni. Și fiecăruia în parte îi dădui porunca aceasta între patru ochi, atrăgându-le luarea-aminte, de-or fi să mai vadă acolo și alți creștini, să nu le spună decât că eu le poruncisem să mă aștepte prin preajmă.

După ce făcui treaba asta, îmi mai rămânea de făcut una, cu mult mai pe placul meu, și anume s-o înștiințez pe Zoraida unde ajunseseră lucrurile, ca să fie prevenită și cu ochii în patru și să nu se sperie dacă aveam s-o luăm pe

neașteptate, înainte de vremea când își închipuia că s-ar fi putut întoarce corabia din țara creștinilor. Așa că hotărâi să mă duc în grădina ei și să văd dacă-i puteam vorbi; deci, sub cuvânt că-mi trebuiau niște ierburi, într-o zi, chiar în ajunul plecării, mă dusei acolo să le culeg, și cel dintâi om de care mă izbii fu părintele Zoraidei, care-mi vorbi, pe limba folosită între mauri și robi pe întreg cuprinsul Berberiei și chiar la Constantinopole, și care nu e nici arăbească, nici castiliană, ci un amestec al tuturor limbilor **x**, prin care ne înțeleserăm; și cum spuneam, în chipul acesta și cu soiul acesta de jargon mă întrebă ce căutam aici în grădina lui și cine eram. Îi răspunsei că eram sclavul arnăutului Mami (și spusei asta pentru că știam foarte bine că acest Mami 2 îi era foarte bun prieten) și că umblam după tot soiul de ierburi, ca să fac din ele salată. Mă întrebă pe urmă dacă eram sau nu om hărăzit răscumpărării și cât cerea stăpânul meu pentru mine. Și-n vreme ce ne îndeletniceam noi cu întrebările și răspunsurile acestea, ieși din casa ce se afla în grădină frumoasa Zoraida.

1 Limba la care se referă aici textul este cea pe care turcii și maurii o numeau franca (limba liberă), adică «un amestec de diferite limbi creștine și de cuvinte care sunt cea mai mare parte italiene și spaniole, iar unele portugheze», cum scrie Haldo în *Topografia Algeriei*. Este levantina vorbită și azi pe coastele Mediteranei.

— Arnăutul Mami a fost comandantul piraților care au capturat galera spaniolă «El Sol», prilej cu care a căzut rob Cervantes (vezi Prefața) în 1575. Apare și în nuvela *La Española inglesa* a aceluiași.

care de multă vreme mă văzuse; și cum arăboaicele nu fac niciun fel de mofturi când e vorba să se arate creștinilor și nici nu se feresc, așa cum am mai spus *****, nu așteptă mult și nu găsi nimic rău în a veni acolo unde era tatăl său, ce stătea de vorbă cu mine; ba chiar, atunci când o văzu tatăl său că vine pășind agale, o chemă și-i ceru să

se apropie mai repede.

Greu lucru ar fi să vorbesc acum despre marea frumusețe, grația, vioiciunea și podoabele bogate cu care iubita mea Zoraida se înfățișă ochilor mei: tot de pot spune este că mai multe perle avea la gât, la urechi și în cozi decât fire de păr pe creștet. La gleznele picioarelor, descoperite, așa cum se poartă pe-acolo, avea două *carcajes* (că așa se numesc pe arăbește inelele și brățările de la picioare), de aur curat, încrustate cu atâtea diamante, încât tatăl ei, după cum mi-a spus mai târziu Zoraida, le prețuia ca la vreo zece mii de dubloni, iar brățările pe care le purta la amândouă mâinile prețuiau încă o dată pe atâta. Perle erau o mulțime, și toate adevărate, căci cea mai prețuită podoabă și eleganța cea mai iâvnită de femeile maure e aceea de-a se împodobi cu perle bogate, unele rotunde, altele în forme neregulate, așa că mai multe perle poți găsi la mauri decât la oamenii tuturor celorlalte neamuri, iar tatăl Zoraidei umbla vorba că ar fi avut o sumedenie, și încă dintre cele mai de preț din câte se pomeniseră vreodată în Alger, mai având totodată bani buni mai mult de două sute de mii de scuzi spanioli, peste care avuție era stăpână pe de-a-ntregul cea care acum e stăpâna mea.

Și dacă, având pe ea toate podoabele de care vorbesc, era pe atuncea sau nu era frumoasă-coz, din urmele frumuseții ce i-a rămas după atâtea cazne și oboseli s-ar putea judeca și azi cum arăta pe când îi mergea bine. Pentru că este știut că frumusețea femeilor are zile și anotimpuri prielnice de-a lungul anului, și toate întâmplările vieții le-o

1 Ușurința cu care femeile arabe se arată creștinilor, cu fața descoperită, și cum nu le e îngăduit s-o facă în prezența celor de aceeași religie cu ele, venea, inițial, din disprețul față de cei socotiți de neam impur, «ghiaurii».

pot spori ori scădea. Așa că firesc lucru este ca pasiunile sufletului să-i dăuneze, ori s-o poată face să

strălucească și mai mult, cu toate că de cele mai multe ori o distrug.

Ce să mai spun altceva? în clipa aceea se apropie, împodobită cum nu se poate mai bogat și arătând cum nu se poate mai frumoasă, sau cel puțin mi se păru mie că nu văzusem pe lume până atuncea alta care să-i poată sta alături; și adăugând la asta tot ce-i datoram, căci multe făcuse pentru mine, mi se părea că am dinaintea ochilor o zeităte din ceruri, coborâtă pe pământ pentru fericirea și pentru mântuirea mea. Deci, cum se apropie, tatăl ei îi spuse în limba lor că eu eram robul prietenului casei, arnăutul Mami, și că veneam să caut ierburi pentru salată. Luă atunci ea jocul în mina ei și, în jargonul acela amestecat de care-am vorbit, mă întrebă dacă eram nobil și care era pricina că nu mă răscumpăram. Îi răspunsei că eram gata răscumpărat și că după suma răscumpărării putea să-și dea seama cât de mult mă prețuia stăpânul meu, pentru că dădusem, ca să-mi recapăt libertatea, o mie și cinci sute de galbeni sultanini x, la care ea răspunse:

«— Drept este că, dacă ai fi fost al tatălui meu, l-aș fi făcut să nu te dea nici pe de două ori suma asta, pentru că voi, creștinii, aveți obiceiul să mințiți întotdeauna în tot ce spuneți și să vă arătați săraci lipiți pământului ca să-i înșelați pe mauri.»

«— S-ar putea să fie și așa, stăpână, îi răspunsei, dar vă asigur că i-am spus stăpânului meu adevărul, după cum vo spune adevărul tuturor oamenilor ce se află pe lumea asta.»

«— Și când pleci?» întrebă Zoraida.

«— Mâine dimineată cred eu, răspunsei, pentru că e aici o corabie din Franța care-și întinde pânzele mâine în zori, și cred că am să plec cu ea.»

1 Cuvânt derivat din sultan, echivalent, ca etimologie, cu realul (derivat de la *rey* - rege). Monedă curentă în nordul Africii, valora cam 130 de aspri (monedă

pătrată de argint, echivalentă cu a opta parte dintr-un real).

«— N-ar fi mai bine, răspunse Zoraida, să aștepti până ce-or veni corăbii din Spania și să pleci cu ele, și nu cu cele franțuzești, că nu prea vă sunt prieteni franțujii?»

«— Nu, răspunsei eu, cu toate că, dacă e adevărată vestea că vine o corabie din Spania, parcă aş sta s-o aștept, deși ce-i în mână nu-i minciună și e mai sigur să plec mâine, căci dorința de-a mă vedea acasă, în țara mea și laolaltă cu ființele pe care le iubesc, e așa de mare, încât nu mi-ar mai îngădui să aștept alt prilej, oricât ar fi el mai spre folosul meu, dacă prilejul acesta ar fi să mă întârzie.»

«— Vei fi având, fără îndoială, nevastă în țara ta, zise Zoraida, de asta dorești atâta să pleci, ca să ți-o vezi!» «— Nu sunt însurat, răspunsei eu, dar mi-am dat cuvântul să mă însor de îndată ce voi ajunge acolo.»

«— Și e frumoasă femeia a căreia i te-ai făgăduit?» întrebă Zoraida.

«— E așa de frumoasă, răspunsei eu, încât, ca să-ți spun adevărul, lăudând-o în același timp, îți seamănă bine!» La vorbele acestea, prinse a râde cu poftă tatăl ei și zise: «— Pe Allah, ghiaurule, că frumoasă trebuie să mai fie logodnica ta dacă seamănă cu fică-mea, care e cea mai frumoasă femeie din tot regatul! Dacă nu mă crezi, uită-te bine la ea și ai să vezi că-ți spun adevărul.»

Ne slujea drept tâlmaci la cele mai multe din spusele noastre chiar tatăl Zoraidiei, ca unul ce o rupea mai bine pe lătinie 1; fiindcă, deși ea vorbea limba corcită care v-am spus că se folosește pe-acolo, mai mult prin semne își putea da gândurile pe față decât prin cuvinte.

Stând noi să ne spunem lucrurile acestea, și multe altele, veni de-a fuga un arab care striga în gura mare că peste zidurile înalte ale grădinii săriseră patru turci și începuseră să culeagă fructele, ce nici măcar nu erau coapte. Tresări bătrânul, și Zoraida la fel, pentru că maurilor le e teamă din fire de turci, și mai cu seamă de

soldați, care sunt atât de neobrăzați

1 în original «... *como más ladino*»; se numea ladino (latin) orice maur care vorbea, pe lângă arabă, spaniola.

și atâta putere au asupra arabilor, pe care i-au supus, încât se poartă cu ei mai rău decât dacă le-ar fi sclavi. Și cum spuneam, Hagi-Murad îi zise numaidecât Zoraidei:

«— Intră repede în casă, fata mea, și încuie-te pe dinăuntru cât timp vorbesc eu cu câinii ăștia; iar tu, ghiaurule, caută-ți mai departe ierburile, și Allah să te ajute să ajungi cu bine în țara ta!»

Făcui o plecăciune, iar el porni spre locul unde se aflau turcii, lăsându-mă singur cu Zoraida, care la început se prefăcu a se îndrepta încotro îi spusese tatăl ei, dar îndată ce acesta se făcu nevăzut îndărătul arborilor din grădină, ea se întoarse spre mine și-mi spuse, cu ochii plini de lacrimi: «- *Tdmxixi*, creștine, *tdmxixi?*»

Ceea ce vrea să spună: «Pleci, creștine, pleci?»

Eu îi răspunsei:

«— Da, stăpână, dar cu niciun chip fără tine! Așteaptă-mă la cea dintâi *djumă*, și nu te speria când ai să ne vezi venind, pentru că, orice-ar fi să fie, avem să mergem în țara creștinilor.»

Îi spusei lucrul acesta în așa fel încât pricepu foarte bine, așa cum le pricepuse pe toate câte i le împărtășisem până atunci, și, trecându-mi un braț pe după gât, porni spre casă, cu pași șovăitori, sprijinită de mine. Și vru soarta, care ar fi putut să ne piardă pe amândoi dacă cerul n-ar fi orânduit altfel, ca pe când mergeam noi așa cum v-am povestit, ținându-mă ea cu un braț pe după gât, să ne surprindă tatăl ei, care alungase turcii și care, întorcându-se, dădu cu ochii de noi așa cum umblam îmbrățișați, și pricepurăm și noi că ne văzuse. Dar Zoraida, iscusită și înțeleaptă, nu-și luă brațul de după gâtul meu, ci, dimpotrivă, mi se strânse și mai tare la piept și-și sprijini capul pe umărul meu, îndoindu-și genunchii puțin și dând semne vădite de slăbiciune, iar eu, dinspre parte-mi,

mă prefăcui că sunt nevoit s-o susțin. Tatăl ei dădu fuga unde eram și, văzându-și fiica în starea aceea, o întrebă ce avea, dar cum ea nu răspundea, își răspunse singur: «- Nu mai încape îndoială că a leșinat de spaima câinilor acelora de turci care au intrat în grădină!»

Și luându-mi-o de la piept, și-o sprijini de-al său, iar ea, oftând din adâncuri și cu ochii încă scăldați în lacrimi, îmi mai spuse o dată:

«— *Ămexi*, creștine, *dmexi!*» («Du-te, creștine, du-te!»)

La care tatăl ei răspunse:

«— N-are de ce să plece creștinul, fata mea, că nu ți-a făcut niciun rău, iar turcii s-au dus. Nu-ți fie frică de nimic, că n-are ce te necăji, fiindcă turcii, așa cum ți-am mai spus, de îndată ce i-am rugat să plece, au plecat pe unde au venit!»

«— Ei au speriat-o, stăpâne, așa cum ai spus, îi întării eu vorba; dar pentru că dorește să plec, nu vreau s-o mai supăr, așa că rămâi cu bine, și dacă-mi dai voie, am să mă întorc altă dată, de-o mai fi cumva trebuință să culeg ierburi din grădina asta; căci, după spusele stăpânului meu, nicăieri nu se află mai bune pentru salată decât cele care cresc aici.

«— Poți să vii ori de câte ori ai chef, răspunse Hagi-Murad, căci fiica mea n-a spus ce-a spus pentru că tu, sau vreunul dintre ceilalți creștini ar supăra-o, ci pentru că, vrând să spună să plece turcii, a spus să pleci tu, ori poate că s-a gândit să nu-ți pierzi timpul și să-ți vezi de ierburile tale!»

Cu vorbele astea mă despărții numaidecât de amândoi, și ea, care părea că-și smulge sufletul din piept la fiecare pas, se duse cu tatăl său; iar eu, făcându-mă că umblu mai departe după ierburi, cutreierai nestingherit în sus și în jos grădina, îmi însemnai în minte toate intrările și ieșirile, întăriturile casei și tot ce-ar fi putut avea vreo însemnătate pentru a ne ușura nouă sarcina. Iar după ce

făcui asta, mă întorsei și dădui socoteală renegatului și tovarășilor mei de tot ce se întâmplase, arzând de nerăbdare să mă văd odată în stare de a gusta, fără de nicio teamă, fericirea pe care soarta mi-o hărăzea în ființa frumoasei și mândrei Zoraida. Timpul trecuse, și iată venite ziua și sorocul atât de dorite de noi; și urmând toți orânduiala planului pe care, după multă gândire și chibzuială, ni-l întocmiserăm, avurăm norocul să ieșim la capăt așa cum doream, pentru că în vinerea următoare zilei când vorbisem eu cu Zoraida în grădină, renegatul nostru, pe înserate, aruncă ancora corăbiei chiar în dreptul locului unde se afla preafrumoasa maură. Creștinii care trebuiau să tragă la vâsle fuseseră înștiințați și se țineau prin preajmă, ascunși care pe unde puteau, așteptându-mă, cu sufletul la gură și tulburați, căci erau dornici să se năpustească asupra vasului pe care îl aveau sub ochi; fiindcă, neștiind de înțelegerea noastră cu renegatul, credeau că vor trebui să-și câștige libertatea prin puterea brațelor, luând viața maurilor de pe corabie. Se întâmplă deci că, de îndată ce mă arătai eu cu tovarășii mei, toți ceilalți câți stătuseră ascunși și ne văzuseră se apropiară de noi fără întârziere. Era pe la vremea când porțile cetății sunt închise și pe câmp nu se află nimeni. Când furăm cu toții laolaltă, ne întrebaram dacă n-ar fi mai bine să mergem întâi s-o luăm pe Zoraida, sau să punem mina, până una-alta, pe maurii *bagarinos* 1 care vâsliseră la corabie; și pe când stăm noi să ne chibzuim, veni și renegatul, care ne întrebă de ce mai zăboveam și pierdeam timpul, că venise ceasul, înștiințându-ne și că niciunul dintre maurii lui n-avea vreo bănuială, ba chiar că cei mai mulți dintre ei dormeau. Îi mărturisirăm la ce ne gândeam, și el spuse că lucrul cel mai însemnat era să punem întâi mina pe vas, ceea ce putea fi făcut cu mare ușurință și fără de nicio primejdie, fiindcă pe urmă o puteam ușor răpi și pe Zoraida. Părându-ni-se la toți cuminte ceea ce spunea, nu mai stăturăm pe gânduri și, luându-l să ne călăuzească,

ajunserăm la corabie, pe puntea căreia sări cel dintâi, punând mâna pe iatagan și strigând în arăbește:

«— Să nu miște nimeni dacă nu vrea să plătească cu viața lui!»

În vremea asta toți creștinii puseseră piciorul pe corabie, iar maurii, care nu prea erau viteji din fire, când îl văzură vorbind așa pe *arraez* 2-ul lor, se zăpăciră toți de frică și, fără să pună vreunul mâna pe armă, fiindcă, de altfel, nici nu prea aveau decât foarte puține, se lăsară legați de creștini

1 *Bagarinos*, *bagarines* sau *vagarinos* se numeau maurii de pe coastă care-și câștigau viața tocmindu-se să tragă la rame pe corăbii.

2 *Arráez* se numea căpitanul unei ambarcații arabe sau maure.

și nu spuseră nici piș; și făcurăm asta în toată graba, amenințându-i pe mauri că, de se încumetau cumva să strige, pe loc îi și trecem pe toți prin tăișul cuțitului! Și după ce isprăvirăm cu asta și lăsarăm de strajă jumătate din câți eram, cealaltă jumătate, călăuziți și de astă dată tot de renegat, pornirăm către grădina lui Hagi-Murad, și vru norocul nostru ca, atunci când a fost să deschidem porțile, ele să se lase deschise cu atâta ușurință, de parcă nici n-ar fi fost vreodată încuiate, așa că, fără pic de zgomot, în tăcere deplină, ajunserăm la casă, neauziți de nimeni.

Frumoasa Zoraida ne aștepta la o fereastră, și de îndată ce simți prin preajmă oameni, întrebă cu voce scăzută dacă eram *nizarani*, ceea ce însemna că ne întreabă dacă eram creștini. Îi răspunsei că da și să se coboare. Cum îmi recunoscui glasul, nu mai stătu o clipă la gânduri și, fără să-mi răspundă o vorbă, se coborî într-o clipită, deschise ușa casei și se arătă ochilor tuturor atât de frumoasă și de bogat îmbrăcată, încât nici nu mai nimeresc cuvintele cu care s-o pot slăvi cum merită. Eu, cum o văzui, îi luai o mină și începuî să i-o sărut, iar

renegatul făcu același lucru, dimpreună cu cei doi tovarăși ai mei, pe când ceilalți, care nu știau despre ce e vorba, făcură ceea ce vedeau că făceam și noi, încât părea că o slăveam și o recunoșteam drept stăpână a libertății noastre.

Renegatul o întrebă pe arăbește dacă tatăl ei era acolo. Ea răspunse că da și că dormea.

«— Atunci are să fie nevoie să-l deștepți, îi întoarse renegatul vorba, ca să-l ducem cu noi, împreună cu tot ceea ce e de preț în casa și în grădina asta frumoasă.»

«— Nu, zise ea, de tatăl meu n-are să se atingă nimeni, cu niciun chip, iar în casa asta nu se află altceva de preț în afară de ceea ce duc eu cu mine, și asta e destul de mult ca să aveți toți cu ce vă îndestula și îmbogați, așa că așteptați numai puțin și aveți să vedeți!»

Spunând asta, intră din nou în casă, după ce ne încredință că se întoarce numaidecât, așa că să stăm liniștiți, fără să facem vreun zgomot. Eu îl întrebai pe renegat ce vorbise cu ea, și când îmi repetă, îi spusei să nu facă nimic mai mult decât voia Zoraida, care se și întorsese cu un cufăraș plin cu scuzi de aur, așa de mulți, că abia îl putea duce. Ceasul rău făcu să se deștepte în clipa aceea tatăl ei și să audă zgomótele care veneau dinspre grădină, așa că, ieșind la fereastră, își dete seama că toți cei care se aflau acolo erau creștini, și strigând cât îl ținea gura, începu să spună pe arăbește: «Creștinii, creștinii, hoții, hoții!» Prin strigătele lui ne văzurăm puși cu toții în primejdie și ne pierdurăm capul; dar renegatul, dându-și seama de pericolul în care ne aflam și înțelegând că trebuie să terminăm ce aveam de făcut și să ieșim la capăt din încurcătura aceea până să n-apuce lumea a-i auzi strigătele, se urcă unde era Hagi-Murad, cu mare repeziciune în mișcări, și dimpreună cu el săriră și alți câțiva dintre noi, căci eu nu îndrăzneau s-o părăsesc pe Zoraida, care mi se lăsase în brațe, căzând ca leșinată. În sfârșit, cei ce se urcaseră nu pierdură vremea degeaba, că

Într-o clipă și coborau scările cu Hagi-Murad legat la mâini și cu căluș în gură, încât nici nu mai putea crâcni, mai amenințându-l ei și că, dacă scoate un cuvânt, îi pun numaidecât capăt zilelor! Când îl văzu fiica lui, își acoperi ochii cu mâinile, ca să nu-l vadă, iar bietul ei părinte se arătă spăimântat cum nu se mai poate, neștiind că ea de bunăvoie se dăduse prinsă în mâinile noastre. Dar cum, până una-alta, de picioare aveam mai multă nevoie decât de mâini, ne grăbirăm să ajungem cât puturăm mai iute la corabie, fiindcă celor din ea, care rămăseseră să ne aștepte, începuse să le cam fie teamă că ni se întâmplase vreun rău.

Nu trecuseră două ceasuri din noapte când ne aflărăm cu toții pe corabie, unde îi scoaseră tatălui Zoraidei legăturile de la mâini și călușul din gură, după ce îi mai spuse încă o dată renegatul să nu sufle o vorbă dacă vrea să rămână cu zile. Dar el, cum își văzu fata acolo, începu a suspina și a plânge fierbinte, mai cu seamă când băgă de seamă că eu o ținam îmbrățișată strâns și că ea, fără să se apere, fără să plângă sau să se ferească, stătea liniștită; cu toate astea, bătrânul nu spuse nimic, de frică să nu-și ducă renegatul la capăt amenințările cu care-i vârâse groaza în inimă. Văzându-se deci Zoraida pe corabie, cum noi începurăm a vâsli, iar tatăl ei și ceilalți mauri, care erau legați, rămăseseră pe punte, îl rugă pe renegat să-mi spună să fiu bun și să-i las să plece pe maurii aceia, redându-le libertatea, ca și tatălui ei, pentru că mai curând s-ar arunca în mare deck să vadă cu ochii cum e luat rob, din cauza ei, un tată care o iubise atâta. Renegatul îmi tălmăci, și eu răspunsei că aş face-o cu dragă inimă; dar el îmi atrase luarea-aminte că n-ar fi bine, din pricină că, dacă i-am lăsa acolo, ar striga numaidecât după ajutor, acolo pe țărm, și ar pune toată cetatea cu susul în jos, dând pricină să pornească în căutarea noastră câteva fregate ușoare, care ne-ar tăia toate drumurile și pe mare și pe uscat, căutându-ne cu de-amănuntul, că n-ar

mai scăpa nimeni, așa că singurul lucru pe care-l puteam face era să-i slobozim abia mai târziu, când aveam să ajungem la cel dintâi țărm locuit de creștini. Furăm cu toții de părerea asta, și Zoraida, căreia i se lămurii de îndată pricina pentru care nu puteam face pe loc ceea ce ne cerea, se arătă și ea mulțumită, așa că, fără întârziere, pe tăcute, dar cu sârguință și voie bună, fiecare din vâslașii noștri de nădejde puse mâna pe vâsla lui și începurăm, după ce ne încredințarăm din toată inima ocrotirii lui Dumnezeu, să plutim spre insulele Mallorca, pământul creștinesc cel mai apropiat; dar cum sufla binișor un vânt de dincolo de munte și marea era cam răscolită, nu puturăm urma drumul spre Mallorca și furăm nevoiți să ne lăsăm duși de-a lungul coastei, spre cetatea Orânului, nu fără să ne chinuiască gândul că ne-ar putea descoperi maurii din Sargel, port care nu e mai departe de șaizeci de mile de Alger, pe aceeași coastă, mai temându-ne și că am putea întâlni pe acolo vreo galeră din cele care vin de obicei cu marfă de la Tetuán, cu toate că fiecare dintre noi în parte și toți laolaltă bănuiam că, de aveam să-nțlnim vreo galeră de comerț, și de n-o fi dintre cele care fac piraterie, nu numai că n-avea să fie spre pierzania noastră, dar am putea să punem astfel mâna pe un vas cu care să ajungem mai în siguranță la capătul călătoriei noastre. Cât timp plutirăm, Zoraida stătu cu capul între mâinile mele, ca să nu-și vadă tatăl, și o auzeam cum o chema pe *lela* Marien să ne ajute.

Să tot fi plutit ca la vreo treizeci de mile, când se făcu dimineată și ne deterăm seama că eram doar la trei bătaii de archebuză departe de uscat, dar țărmul îl văzurăm pustiu și fără cineva care să ne fi putut descoperi de-acolo; cu toate astea, ne îndepărtarăm de el, vâslind din toate puterile și câștigând puțină distanță către larg, căci marea era acum ceva mai potolită; și cum apucasem să ne vedem ajunși ca la vreo două leghe spre larg, se dădu poruncă să înceapă vâslitul în carturi, până când aveam să luăm ceva

în gură, căci barca fusese încărcată cu merinde din belșug; dar cei care trăgeau la vâsle spuseră că într-un asemenea ceas nu-i vreme de odihnă și că mai bine le-ar da mâncarea în gură cei ce nu vâsleau, pentru că ei nu voiau să lase vâslele din mâini cu niciun chip. Așa și făcurăm, dar în vremea asta începu să sufle un vânt pieziș, care ne sili să întindem pânzele, și să lăsăm vâslitul, făcând cap spre Orân, căci nu ne rămânea ceva mai bun de ales, și toate acestea fură isprăvite cu multă grabă, așa că plutirăm datorită pânzelor cu mai mult de opt mile pe oră, fără să ne temem de altceva decât că am putea întâlni vreun vas de corsari. Dădurăm de mâncare maurilor *bagarinos*, și renegatul încercă să-i mângâie, spunându-le că nu erau robi și că la primul prilej avea să le fie redată libertatea. Același lucru îl spuse și tatălui Zoraidei, care răspunse:

«— Orice altceva aș putea crede și la orice altceva m-aș putea aștepta din partea mărinimiei și purtării voastre nobile, ghiaurilor, dar că mi-ați da libertatea mie, vă rog să nu mă socotiți atât de prost încât să mi-o pot închipui, fiindcă nu v-ați fi pus voi în primejdie când a trebuit să mi-o luați doar ca să mi-o dați înapoi cu atâta mărinimie, mai cu seamă că știți bine cine sunt și ce câștig puteți scoate din slobozirea mea; cărui câștig dacă vreți să-i și hotărâți prețul, dinspre parte-mi vă făgăduiesc de pe acuma tot ce-ți vrea pentru mine și pentru nenorocita asta de fiică a mea, ori măcar pentru ea singură, că ea e cea mai bună parte a sufletului meu, și cea mai de preț.»

Și spunând asta, începu să plângă atât de amarnic, încât ne stârni tuturor mila, iar Zoraida nu se mai putu ține să nu-l privească; și văzându-l plângând, se înduioșă până într-atâta încât se ridică de la picioarele mele și se duse să-și îmbrățișeze părintele; și lipindu-și obrazul de al lui, începură amândoi să verse lacrimi fierbinți, că mulți dintre cei ce eram acolo le ținurăm isonul. Dar când băgă de seamă tatăl ei că era îmbrăcată de sărbătoare și încărcată de-atâtea giuvaeruri câte pusese pe dânsa, îi zise în limba

lor:

«— Ce înseamnă asta, fata mea? Că ieri, până a nu se înnopta, înainte de-a ni se fi întâmplat nenorocirea asta groaznică în care suntem, erai cu straiile tale de toate zilele, pe care le porți prin casă, iar acum, fără să fi avut răgazul să te gătești și fără să-ți fi dat eu vreo veste bună, pe care s-o sărbătorești împodobindu-te și îmbrăcându-te, te văd înveșmântată cu cele mai scumpe haine pe care m-am priceput și am avut puterea să ți le dau, pe vremea când norocul ne surâdea mai mult decât acum! Răspunde-mi la întrebare, pentru că asta-mi pune inima pe jărat și mai uimit mă face de ce văd decât chiar nenorocirea în care mă aflu!»

Tot ce-i spunea maurul ficei sale ne tălmăcea renegatul; ea nu-i răspundea nimic tatălui. Dar când dete el cu ochii, într-un colț al corăbiei, de cufărașul în care de obicei își ținea fica lui giuvaerurile, cufăraș pe care el îl știa lăsat în locuința din Alger, și nu adus în casa din grădină, rămase și mai tulburat și întrebă cum se face că ne căzuse cufărul acela în mâini și ce era într-însul. La care renegatul, fără să mai aștepte răspunsul Zoraidei, i-o luă înainte și răspunse: «— Nu te mai obosi, domnule, s-o tot întrebi pe Zoraida, fica ta, atâtea lucruri, pentru că eu doar un singur lucru de ți-oi răspunde, ți le voi lămuri pe toate; află, prin urmare, că e creștină și că ea a fost pila care ne-a ros lanțurile, slobozindu-ne din robie. Dacă se află aicea, e din voința ei, și, pe câte îmi dau eu cu socoteala, e la fel de mulțumită că se vede în starea aceasta ca și cel care trece de la întuneric la lumină, de la moarte la viață și de la cazne la glorie.»

«— E adevărat ce spune, fica mea?» întrebă maurul.

«— Așa este», răspunse Zoraida.

«— Ești într-adevăr creștină, îi întoarse bătrânul vorba, și ți-ai dat singură tatăl pe mâna dușmanilor?»

La asta Zoraida răspunse:

«— Creștină e drept că sunt; dar nu sunt eu cea care

te-a adus unde ești, că niciodată n-am dorit nici să te părăsesc, nici să-ți fac vreun rău, și tot ce am vrut a fost doar să-mi fac mie un bine.»

«— Și care-i binele ce ți-ai făcut, fiica mea?»

«— Asta, răspunse ea, întreab-o tu pe *lela* Marien, că ea ți-ar putea spune mai bine decât mine.»

Nici n-auzi bine maurul cuvintele acestea, că pe loc, cu o repeziciune pe care nu i-ai fi bănuț-o vreodată, se și azvârli cu capul în jos în mare, unde nu mai încapă îndoială că s-ar fi înecat dacă veșmintele largi și scrobite pe care le purta nu l-ar fi ținut câtăva vreme deasupra apei. Zoraida ne strigă speriată să-l scoatem, și numaidecât ne repezirăm cu toții ca, prinzându-l de burnuz, să-l scoatem, pe jumătate înecat și fără de simțire, lucru care îi făcu Zoraidei atâta rău, încât începu să-l bocească dureros și monoton, de parcă ar fi murit. Îl întoarserăm cu capul în jos și vărsă multă apă; nu-și veni în fire decât după două ceasuri, în timpul cărora schimbându-se vântul, furăm siliți să ne îndreptăm iarăși spre țărm și să vâslim din toate puterile, ca să nu fim izbiți de coastă; dar vru soarta noastră cea bună să ne scoată într-un golfuleț de lângă un mic promontoriu sau cap, care în arăbește poartă numele de Cava Rumia, adică, pe limba noastră, târfa creștină 1, și este o legendă maură care spune

1 De la expresia arabă *qubr-rumia* (mormânt roman), cum se numise locul pe vremuri, *rumia* însemnând femeie creștină renegată, deci vrednică de dispreț. *Cava* a fost la început un nume propriu, intrat în legendă prin faptul că a aparținut unei fete nobile, sedusă de ultimul rege got din Spania, Rodrigo, pe care tatăl ei, contele Julián, a «răzbunat-o» ajutându-i pe arabi să cucerească Spania și să-i ia tronul lui Rodrigo. Cervantes va mai aminti de această Cava și în capitolul XXXII al părții a doua, unde o numește «pricina prăbușirii Spaniei» și o asemuiește cu Elena din Troia.

că în locul acela a fost îngropată Cava, prin care și-a

găsit Spania pierzania, pentru că în limba lor *cava* vrea să spună femeie păcătoasă, iar *rumia* înseamnă creștină; ba chiar ei socotesc că-i de rău augur să arunce ancora în golf altfel decât când nu mai au încotro și-s la mare ananghie, pentru că de bunăvoie, niciodată nu ancorează acolo; dar să se știe că pentru noi, atuncea, golful acela n-a fost de fel culcuș de târfă, ci portul sigur al mântuirii noastre, atât de turbată era marea. Puserăm pe țărm oameni de-ai noștri de strajă și nu lăsarăm o clipă vâslele din mâini; mâncărăm câte ceva din merindea adusă pe corabie de renegat și ne rugărăm lui Dumnezeu și Sfintei Fecioare din toată inima să ne ocrotească și să ne ajute, să putem duce cu bine la capăt ceea ce începusem în chip atât de fericit. Se dădu poruncă, la rugămințile Zoraidei, să-i lăsăm la țărm pe tatăl ei și pe toți ceilalți mauri ce se aflau pe corabie legați, fiindcă ea n-avea sufletul să-și vadă în fața ochilor tatăl și pe oamenii țării sale prizonieri, că i se sfâșia inima duioasă de mila lor. Îi făgăduirăm să facem întocmai pe placul ei când o fi să plecăm, pentru că nu ne păștea nicio primejdie să-i lăsăm în locul acela, pustiu cum era. Iar rugăciunile nu ne fură de-a surda și nu rămaseră neauzite de ceruri, pentru că în curând scăzu vântul și se potoli marea, spre marele nostru noroc, poftindu-ne să ne reîncepem voioși călătoria și să ne-o ducem la capăt. Văzând noi asta, îi dezlegărăm pe mauri și-i lăsarăm unul câte unul la țărm, lucru de care ei se mirară foarte; dar când dădurăm să-l debarcăm și pe tatăl Zoraidei, care era acum pe de-a-ntregul readus în simțiri, el rosti:

«— De ce socotiți voi, ghiaurilor, că se bucură femeiușcă asta păcătoasă atunci când e vorba să mă sloboziți? Credeți cumva că de mila mea? Aș, de unde, nici prin gând! O face pentru că ar tulbura-o să fiu eu de față când ar avea chef să dea curs poftelor ei ticăloase! Și să nu vă închipuiți cumva că a împins-o să-și schimbe credința gândul că a voastră ar fi mai bună decât a noastră, ci a împins-o doar ideea că te poți destrăbăla prin țările

voastre mult mai lesne decât într-a noastră!»

Și întorcându-se spre Zoraida, cum eu și alt creștin îl țineam de amândouă brațele, nu care cumva să facă vreo faptă nelegiuită, îi strigă:

«— O, fiică nemernică și fată lipsită de cap! Unde te duci, oarbă și nesimțitoare, în puterea câinilor ăstora, vrăjmașii noștri firești dintotdeauna? Blestemat fie ceasul în care te-am zămislit și blestемate fie îngrijirile și darurile scumpe cu care te-am crescut!»

Văzând eu însă că, așa cum apucase, n-avea s-o sfârșească prea curând, dădui zor să-l lăsăm pe țărm, și de-acolo, cât îl ținea gura, urmă cu afuriselile și jelania lui, invocându-l pe Mahomed ca să se roage de Allah să ne nimicească, să ne scufunde și să ne trăsnească; iar când, depărtați de țărm, cu vântul în pânze, nu-i mai puturăm auzi cuvintele, văzurăm încă bine ce isprăvi făcea, smulgându-și barba și părul din cap și rostogolindu-se pe jos; ba o dată chiar ridică atât de tare glasul, încât îl mai auzirăm spunând:

«— Întoarce-te, fika mea iubită, întoarce-te la țărm, că ți le iert toate; lasă oamenilor acelora toți banii, și ai lor să fie pe veci, iar tu întoarce-te, să-ți mângâi amărâtul de tată că-n nisipurile pustietății acesteia au să i se sfârșească zilele dacă-l părăsești!»

Toate acestea le asculta Zoraida, și toate o loveau în inimă și-i smulgeau hohote de plâns, așa că nu-i putu spune altceva drept răspuns decât:

«— Fie voia lui Allah, tată iubit, ca *lela* Marien, care a fost pricina creștinării mele, să te mângâie în amărăciunea ta! Allah știe bine că nu puteam face altceva decât am făcut și că acești creștini nu au făcut nimic împotriva voinței mele căci chiar de-aș fi vrut eu să nu plec cu ei și să rămân acasă cu tine, nu mi-ar mai fi fost cu putință, pe cât îmi da inima ghes de avan să fac ceea ce mie mi se pare o faptă la fel de bună pe cât o judeci tu de rău, iubitul meu părinte!» Așa vorbi, până când nici tatăl ei

n-o mai auzi, și nici noi nu-l mai văzurăm; și astfel, izbutind eu s-o mai mângâi de necazul ei, ne ațintirăm luarea-aminte doar la călătoria pe care ne-o ușura vântul prielnic, în așa chip încât socotirăm mai mult ca sigură sosirea noastră a doua zi, în zori, la țărmurile Spaniei. Dar cum arareori, sau mai curând niciodată, nu vine binele singur, neîntovărășit sau neurmat de niciun rău care să-l tulbure și să-i dea omului fiori, vru soarta noastră, sau poate blestemele aruncate de maur asupra ficei sale, căci blestemele sunt de temut totdeauna, din partea oricărui părinte ar veni, vru, cum spuneam, pe când eram noi de mult în largul golfului, după trei ore trecute din noapte, plutind cu pânzele întinse în plin și cu vâslele trase pe punte, deoarece vântul prielnic ne scutea de cazna de a le mai folosi, să vedem, la lumina lunii care sclipea în ape, foarte aproape de noi, un vas cu pânzele pătrate, care, mânat din plin de vânt și cu timona răsucită puțințel spre babord, trecea prin fața noastră, ba încă atât de aproape, încât trebuirăm să strângem iute pânzele ca să nu ne ciocnim, iar cei de pe vas de asemenea învârtiră cârma cât putură, ca să ne dea nouă drumul să trecem. Începură cei de pe bordul vasului să strige spre noi, întrebându-ne cine eram, încotro pluteam și de unde veneam. Dar cum toate aceste întrebări ne erau puse pe franțuzește, renegatul nostru zise:

«— Să nu răspundă nimeni, fiindcă nu mai încap nicio îndoială, avem de-a face cu niște corsari francezi, care pradă tot ce întâlnesc.»

La înștiințarea asta, niciunul nu răspunse o vorbă. Și după ce trecurăm ceva mai departe, cum vasul rămăsese într-un loc cu vântul mai slab, deodată scoaseră două tunuri pe punte și auzirăm zburând către noi două ghiulele cu mare vâjâit și, după câte părea, amândouă erau dintre cele cu lanț 1, căci cu una izbutiră să ne taie în două catargul, prăvălindu-ni-l cu tot cu pânze în mare, iar cea de-a doua, trasă îndată după prima, răbufni în mijlocul

corăbiei noastre, spărgând-o, fără să facă alt rău nimănui; dar noi, cum ne

1 Adică ghiulele duble, compuse din două piese explozibile unite între ele printr-un lăntişor, metodă de a prepara proiectilele de artilerie marină foarte folosită la începuturile pirotehnicii de război, cu scopul de a spori pagubele produse de fiecare lovitură ajunsă la ţintă.

vedeam în primejdie de a ne scufunda, pornirăm a cere ajutor în gura mare şi a ne ruga de cei de pe vas să ne culeagă, fiindcă ne înecam. Lăsară atunci pânzele şi azvârlind eschiful, sau barca de salvare, în mare, se urcară în ea vreo doi francezi, bine înarmaţi, cu archebuze şi cu torţe, şi ajunseră lângă vasul nostru; şi văzând cât de puţini eram, ne culeseră, pentru că ni se scufunda corabia, dojenindu-ne că fusesem nepoliticoşi şi nu le răspusesem, fapt care ne atrăsese pe cap necazul acesta. Renegatul nostru luă cufăraşul cu bogăţiile Zoraidei şi-l azvârli în mare, fără să-l vadă cineva ce făcuse. Într-un cuvânt, trecurăm cu toţii pe vasul francezilor, care, după ce aflară de la noi ce voiseră să ştie, ne despuiară de tot ce aveam, ca şi cum ne-ar fi fost vrăjmaşi de moarte, iar Zoraidei îi luară până şi brăţările de la picioare; dar nu mă necăjea lucrul acesta atâta cât o necăjea pe Zoraida, ci mă chinuia temerea că aveau să treacă de la răpirea bogatelor şi preţioaselor giuvaeruri la furtul giuvaerului ei celui mai de preţ şi cel la care ţinea ea mai mult. Numai că dorinţele unor oameni ca aceştia nu trec mai departe de bani şi niciodată nu se satură de ei, până într-atâta sunt de hulpavi; în lăcomia lor ne luară atunci până şi ţoalele de robi, de le vor fi fost cumva bune la ceva. Şi se vântură printre ei părerea că n-ar fi rău să ne arunce pe toţi în mare, înfăşuraţi într-o pânză, pentru că aveau de gând să facă negoţ în unele porturi ale Spaniei, dându-se drept bretoni, aşa că, de ne-ar fi dus vii, şi-ar fi atras asupra-le cine ştie ce pedepse, descoperindu-li-se furtul. Însă căpitanul, care era cel ce-o jefuise pe iubita mea Zoraida,

spuse că el se mulțumește cu prada luată, căci n-avea de gând să intre în niciun port spaniol, ci voia să treacă dincolo de strâmtoarea Gibraltar în timpul nopții, sau în orice alt fel s-o putea, și să se întoarcă în portul La Rochelle, de unde plecase; așa că se înțelesesă între ei să ne dea nouă barca de pe vas și tot ce mai era nevoie pentru calea scurtă ce ne rămânea de străbătut, așa cum și făcură a doua zi, când începuseră să se zărească țărmurile Spaniei, pe care văzându-le noi, ni se ștersesă din minte pe de-a-ntregul nenorocirile și sărăcia noastră, ca și cum nici n-ar fi trecut cu duiumul peste noi, până într-atât de mare e fericirea de a-ți redobândi libertatea pierdută!

Să fi fost pe la amiază când ne-au dat drumul cu barca, punând în ea două butoaie de apă și ceva pesmeți; iar căpitanul, dintr-o mărinimie pe care nu mi-am lămurit-o, când fu să se coboare în barcă și preafrumoasa Zoraida, îi dădu vreo patruzeci de scuzi de aur și nu îngădui soldaților s-o jefuiască de hainele acestea, pe care le-a păstrat până azi. Ne înghesuirăm cu toții în barcă, le mulțumirăm pentru binele pe care ni-l făceau, arătând că le purtam mai curând recunoștință decât pică, și ei se îndepărtară în larg, urmându-și drumul spre strâmtoarea Gibraltar, în timp ce noi, călăuzindu-ne după țărmul ce ni se arăta în fața ochilor, că de altă stea polară nu mai aveam nevoie, vâslirăm cu atâta nădejde, încât la asfințitul soarelui ne văzurăm foarte aproape de țărm și ni se păru că l-am putea ajunge chiar până a nu se înnopta de-a binelea; dar cum în noaptea aceea nu ieși luna și cerul rămase întunecat, iar noi nu cunoșteam locul unde ne aflam, nu ni se păru cuminte lucru să tragem la mal, așa cum își dădeau cu părerea mulți dintre ai noștri, spunând că ar fi mai bine să coborâm pe uscat, chiar de-ar fi să nimerim printre stânci goale, departe de orice așezare omenească, pentru că, ziceau ei, în felul acesta ne-am pune la adăpost de cei de prin partea locului și de urmările fricii pe care cu drept cuvânt trebuie să le-o fi băgat în

oase vasele corsarilor din Tetuán, care își petrec noaptea în Berbería, și dimineța calcă prădalnic coastele Spaniei, unde se dedau de obicei la jaf, ca să se întoarcă apoi să doarmă liniștiți acasă la ei. Iar dintre părerile acestea, care se băteau cap în cap, aleserăm planul de-a ne apropia treptat, puțin câte puțin, și de-avea să rămână marea liniștită tot timpul și să ne îngăduie a debarca, să și debarcăm acolo unde ne-ar fi mai ușor. Așa făcurăm, și puțin timp înainte de miezul nopții ajunserăm la poalele unui munte, înalt și ciudat ca înfățișare, nu chiar atât de aproape de mare încât să nu avem oarecare loc pentru o debarcare fără primejdii. Traserăm barca pe nisip, sărirăm pe uscat, sărutarăm pământul și, vărsând lacrimi de fericire, mulțumirăm cu toții lui Dumnezeu, stăpânul nostru, pentru binele nețărnut pe care ni-l făcuse. Scoaserăm din barcă merindea ce era în ea și o traserăm pe mal, apoi urcarăm o bucată bună în susul muntelui, căci, chiar ajunși acolo unde eram, tot mai trăiam cu frica în sân și nu ne venea să credem că era pământ creștinesc cel pe care călcăm.

Mie mi se păru că se lumina de ziuă mult prea târziu față de nerăbdarea noastră, dar, în sfârșit, se lumineă, și noi începurăm să urcăm iarăși coasta muntelui, ca să vedem dacă de-acolo, de sus, nu descopeream vreun sat sau barem vreo colibă de păstori; dar oricât cercetarăm depărtările, nu deterăm cu ochii nici de vreun sat, nici de drum ori cărare și nu văzurăm picior de om. Cu toate acestea, hotărârăm să pătrundem cât puteam mai adânc pe uscat, căci nu se putea să nu dăm fără întârziere peste cineva care să ne spună încotro s-o apucăm. Și ceea ce mă chinuia mai mult era faptul c-o vedeam pe Zoraida umblând pe jos prin locurile acelea stâncoase, pentru că, deși din când în când o mai luam și în spinare, pe ea o obosea mai mult oboseala mea decât o putea odihni odihna ei; așa că nu se învoi să mă mai vadă încărcat și cu greutatea ei și, cu răbdare de înger, dând semne de

voioşie, în timp ce eu o ţineam mereu de mână, trebuie să fi bătut aproape un sfert de leghe împreună, când ne ajunse în urechi un zgomot de talangă, semn limpede că pe acolo, pe-aproape, se afla o turmă. Şi uitându-ne toţi cu luare-aminte dacă nu se ivea de undeva turma, văzurăm, lângă trunchiul unui stejar, un păstor tânăr, care stătea fără de grijă şi-şi trecea vremea în chip plăcut, creştându-şi cu briceagul o bâtă. Îl strigarăm, şi el, ridicând capul, sări numaidecât în picioare ca ars, căci, aşa cum aflarăm pe urmă, cei dintâi oameni de care dădu cu ochii fură Zoraida şi renegatul, şi pentru că îi văzuse îmbrăcaţi în veşminte arăbeşti, îşi închipuise că toţi maurii din Berbería veniseră să-i cadă în spinare, aşa că, rupând-o la fugă cât îl ţineau picioarele prin codru înainte, începu să strige în gura mare:

«— Maurii, maurii! Au intrat maurii în ţară! Maurii, maurii! Puneţi mina pe arme!»

La strigătele acestea rămaserăm cu toţii înmărmuriţi, nemaştiind ce să ne facem; dar dându-ne seama că păstorul avea să ridice ţara întreagă cu urletele lui şi că s-ar fi putut întâmpla să ne pomenim cu cavaleria de coastă venind să vadă ce se petrece, crezurăm mai nimerit să-şi scoată renegatul hainele turceşti şi să pună pe el un laibăr, sau o ipingea de rob, pe care unul dintre noi i-o dădu, rămânând numai în cămaşă; şi aşa, incredinţându-ne cerului, o luarăm pe drumul pe care văzusem că fugise păstorul, aşteptându-ne tot timpul să ne vedem împrejmuiţi de patrulele cavaleriei de coastă. Şi nu proaste ne-au fost aşteptările şi temerile, pentru că nici două ceasuri n-apucaseră să treacă, şi, ieşind noi din stâncăria aceea la loc mai neted, descoperirăm pe podiş ca la vreo cincizeci de călăreţi, care cu mare iuteală, gonind în trap săltat, se îndreptau spre noi; şi cum îi văzurăm, ne oprirăm locului, aşteptându-i; dar când ajunseră lângă noi şi văzură, în loc de maurii pe care îi căutau, nişte bieţi creştini, rămaseră încurcaţi, şi unul dintre ei ne întrebă

dacă nu cumva noi fuseserăm cei ce prilejuisem păstorului să dea șfară în țară că năvăliseră maurii.

«— Ba da», îi spusei eu.

Și dând să încep a-i povesti tot ce ni se întâmplase, de unde veneam și cine eram, unul dintre creștinii ce fugiseră împreună cu noi îl recunoscui pe călărețul ce ne pusese întrebarea și, fără să-mi dea timp să mai rostesc o vorbă, zise:

«— Slavă cerului în vecii vecilor că ne-a îndrumat atât de bine pașii, domnilor! Pentru că, de nu mă-nșel cumva, călcăm pe pământul ținutului Vélez Málaga, afară doar dacă anii de robie nu mi-au luat mințile, fiindcă, altfel, mi-aduc aminte că domnia-ta, señore, care ne întrebi cine suntem, nu ești altul decât Pedro de Bustamante, unchiul meu.»

1 Cavaleria de coastă făcea paza granițelor Spaniei aproape pe întregul litoral. Devenise necesară datorită stării continue de război cu maurii și mai târziu cu puterea otomană, după extinderea acesteia în întreaga Mediterană.

Nici nu apucase robul creștin să rostească aceste cuvinte, că pe loc sări cavalerul de pe cal și veni să-l îmbrățișeze pe tânăr, spunând:

«— Nepoate, pe sufletul și viața mea, acuma te recunosc, că atâta vreme te-am plâns, crezându-te mort, și eu și biata soră-mea, care te-a născut, și toți ai tăi, care trăiesc toți încă, fiindcă a vrut Dumnezeu să le lungească zilele, să se poată și ei bucura văzându-te întors! Aflasem noi că erai în Alger de la o vreme, și după cât te arată îmbrăcămintea pe care o porți, dimpreună cu îmbrăcămintea tuturor celor ce te întovărășesc, îmi dau seama că v-ați recăpătat libertatea ca prin minune.»

«— Așa este, răspunse tânărul, și-om avea noi vreme destulă ca să-ți putem povesti de-a fir-a-păr cum s-au petrecut toate!»

De îndată ce auziră călăreții că eram robi creștini eliberați, descălecară de pe cai, și fiecare ne îmbia să ne

suim pe-al său, ca să ajungem la cetatea Vélez Málaga, care se afla la o leghe și jumătate de acolo. Câțiva dintre ei se duseră să care și barca în oraș, după ce le spuserăm noi unde o lăsasem; alții ne luară în crupa cailor, și Zoraida fu urcată pe calul unchiului acelui creștin. Ieși să ne primească tot poporul din cetate, care aflase de la unul din călăreți, ce ne-o luase înainte, vestea sosirii noastre. Nu se prea mirau ei să vadă robi eliberați, și nici de mauri robiți nu s-ar fi mirat, pentru că oamenii de pe coasta aceea erau deprinși și cu unii, și cu ceilalți; dar se minunau de frumusețea Zoraidei, care era atunci în culmea strălucirii ei, cât de oboseala drumului, cât de bucuria de a se vedea în țara creștinească, fără teama că-și va pierde viața, și asta-i scosese în obraji bujorii, încât, de n-ar fi să mă tem că m-aș înșela în prețuirea frumuseții ei de multă dragoste ce-i port, aș îndrăzni să spun că mai frumoasă făptură în toată lumea nu se afla, sau cel puțin nu văzusem eu.

Ne duserăm la biserică de-a dreptul, ca să-i mulțumim lui Dumnezeu de bunătatea cu care ne dăduse ocrotire; și de îndată ce intră Zoraida acolo zise că vedea chipuri care semănau la față cu *lela* Marien. Îi spuserăm că erau icoane de-ale ei, și renegatul făcu tot ce putu ca să înțeleagă ea ce tâlc aveau și să li se închine întocmai ca și cum fiecare dintre ele ar fi fost chiar *lela* Marien cea care-i vorbise. Iar ca, care are mintea ageră și înțelege lesne și limpede, pricepu numaidecât tot ce i se spuse în privința icoanelor. De aici ne duseră și ne împărțiră pe la casele oamenilor, prin tot orașul, iar pe renegat, pe Zoraida și pe mine ne luă creștinul cel tânăr care venise cu noi, și în casa părinților săi, cămin înlesnit și oarecum îmbelșugat, asupra căruia veghease întrucâtva norocul, cu tot atâta dragoste furăm găzduiți și ospătați ca și fiul lor.

Șase zile rămaserăm la Vélez, și la capătul lor, renegatul, care aflase tot ce voise să știe, se duse în cetatea Granadei, ca să se poată întoarce prin mijlocirea Sfintei Inchiziții în sânul maicii noastre biserica; ceilalți

creștini eliberați plecară care încotro, și rămaserăm singuri eu și Zoraida, doar cu banii pe care francezul i-i dăduse Zoraidei din curtenie, și din acești patruzeci de scuzi cumpărai dobitocul pe care călărește ea, slujindu-i eu până aici de tată și de scutier, nu de soț; ne ducem în târgul unde m-am născut, cu gândul să vedem dacă mai trăiește tatăl meu, sau dacă vreunul dintre frații mei a avut cumva mai mult noroc decât mine; cu toate că, de vreme ce a vrut cerul să mă însoțesc cu Zoraida, niciun noroc ce mi-ar mai putea surăde pe lumea asta, oricât de mare ar fi el, nu mi s-ar putea părea mai de preț!

Răbdarea cu care Zoraida îndură toate strâmtorările câte vin dimpreună cu sărăcia și dorința vie pe care o arată ea de a se vedea creștinată sunt atât de mari, încât mă umplu de uimire și-mi dau imbold să o slujesc câte zile oi avea, cu toate că fericirea de-a mă vedea al ei și de-a o ști făgăduită mie mi-o tulbură faptul că mă îndoiesc dacă voi mai găsi acasă vreun colț unde s-o pot duce, ori dacă nu cumva trecerea timpului și moartea neiertătoare vor fi săvârșit atâtea schimbări în viața și în avutul părintelui și fraților mei, încât să nu mai aibă cine mă recunoaște, de-or fi să lipsească ei!

N-am ce vă mai spune, domnilor, din povestea mea, care, dacă v-a putut desfăta sau nu cu ciudățeniile ei, alesele domniilor-voastre gusturi pot s-o judece, pentru că, dinspre partea mea, vă pot spune că aș fi dorit să mă pricep a v-o povesti mai pe scurt, cu toate că teama de-a nu vă plictisi m-a făcut să tai mai bine de patru împrejurări, ce mi-au rămas pe limbă, nepovestite.

Capitolul XLII

Care povestește ceea ce s-a mai întâmplat la han, dimpreună cu multe alte lucruri vrednice a fi știute

Tăcu, după ce spuse asta, captivul, iar don Fernando zise:

— Drept să-ți spun, domnule căpitan, chipul cum ai povestit domnia-ta această ciudată întâmplare a fost atât

de măiestrit, încât doar noutatea și ciudățenia întâmplării înseși dacă-l mai pot egala; totul în ea este nemaiauzit și fermecător, plin de episoade care minunează și-l fac să stea cu sufletul la gură pe cel ce le ascultă; și așa de tare ne-a plăcut s-o auzim, încât, chiar de-ar fi să ne găsească ziua de mâine zăbovind asupra povestirii, ne-ar bucura s-o mai iei o dată de la capăt.

Și după ce-i vorbiră așa, Cardenio și toți ceilalți se oferiră să facă tot ce le stătea în putință spre a-l sluji, și-i înșirară atâtea cuvinte pline de frățescă și sinceră dragoste, încât căpitanul avu de ce să se socotească mulțumit de bunăvoința lor, mai cu seamă de a lui don Fernando, care-l înștiință că, de-ar voi cumva să se întoarcă acasă întovărașit de dânsul, ar face el în așa fel încât să-i fie fratele lui, marchizul, naș la botezul Zoraidei, orânduindu-le el, despre parte-i, în așa chip pe toate, încât să poată reveni captivul la el acasă cu toată pompa și cinstirea datorată unui om ca dânsul.

Pentru toate îi mulțumi cum nu se poate mai cuviincios captivul, dar nu vru să primească nimic din ce-i propusese cu atâta mărinimie.

În vremea asta începuse a se însera, și când înnopta de-a binelea, sosi la han o caretă, însoțită de câțiva călăreți. Cereau să măie peste noapte acolo, dar la asta hangița răspunse că nu se afla în tot hanul palmă de loc liber.

— Chiar de-ar fi să fie așa, zise unul dintre cei ce veniseră călări, n-are să lipsească un pat pentru señor *oidorx*, pe care-l vedeți.

Auzind că-l numise astfel, hangița se tulbură și zise:

— Señor, greul e că nu-s paturi, dar de-o fi să aibă măria-sa señor *oidor* unul, și de bună seamă că-l poartă cu sine, să poftească, într-un ceas bun, că ne-om da noi, eu și bărbatul meu, iatacul nostru, ca să-i facem loc măriei-sale.

— Să fie într-un ceas bun! zise scutierul.

În vremea asta, din caretă coborâse un om care, după

felul cum era îmbrăcat, arăta numaidecât ce înaltă slujbă și sarcină avea, fiindcă roba lungă cu mâneci largi 2 pe care o purta îl arătau a fi într-adevăr *oidor*, așa cum spusese sluga lui. Ducea de braț o fată ce părea de vreo 16 ani, îmbrăcată de drum, și atât de fermecătoare, de frumoasă și de mândră, că pe toți îi umplu de mirare când o văzură, și de n-ar fi fost s-o știe ei pe Dorotea, ori pe Luscinda și pe Zoraida, care erau la han, ar fi crezut că altă frumusețe mai mare decât a copilei acesteia greu s-ar mai putea afla pe lume.

Era și don Quijote de față când veni oidor-ul cu fata, și cum îl văzu, zise:

— Domnia-voastră poate, în toată siguranța, păși pragul castelului acestuia, simțindu-se în el la largul său, pentru că, oricât de strâmt și de sărăcăcios înzestrat este, nu se află pe lume strâmtorare ori trai prost care să nu îngăduie ființarea laolaltă a armelor și literelor, cu atât mai mult atunci

1 *Oidor* (de la *oir* – a auzi) – magistrat superior, consilier de curte. Existau *oidores de las canchilleras* (ai cancelariilor) și *oidores fiscales* (procurori); ambele categorii aveau un rol important în consiliile regelui.

2 Un fel de togă, numită *garnacha*, pe care Filip al II-lea o impusese în 1579 membrilor consiliilor sale și *oidorilor*, spre a-i deosebi de restul cetățenilor.

când armele și literele au drept călăuză și căpetenie frumusețea, cum văd că o are știința de cărturar a măriei-tale în persoana acestei frumoase domnițe, căreia nu numai castelele trebuie să-i deschidă porțile și să-i facă primire, ci chiar și stâncile s-ar cuveni să-i facă drum, dându-se la o parte, iar munții să se despartă și să i se plece, spre a-i da bun venitul! Să intre măria-ta, zic, în paradisul acesta, unde va găsi constelații și sori care să țină tovărășie cerurilor aduse de măria-ta cu sine, căci va afla aici armele în toată strălucirea lor, și frumusețea, în culmea splendorii ei!

Rămase năucit oidor-ul la auzul vorbelor lui don Quijote, pe care prinse a-l măsura din cap până-n picioare cu multă luare-aminte, și nu-l miră mai puțin chipul cum arăta decât îl miraseră cuvintele lui; la care negăsind nicio vorbă de răspuns, prinse din nou să-l privească uimit, când le văzu dintr-odată dinaintea ochilor pe Luscinda, Dorotea și Zoraida, care, la vestea sosirii unor oaspeți noi și la știrile aduse de hangiță despre frumusețea fetei, se înființaseră ca s-o vadă și s-o primească; iar don Fernando, Cardenio și preotul îl salutară și ei, cu mai multă simplitate și ținută curteană.

Într-adevăr, dregătorul intră neștiind ce să mai creadă, nici de ceea ce vedea și nici de ceea ce auzea, iar frumoasele de la han dădură bun venit mândrei domnițe. Până în cele din urmă își dete seama acest señor *oidor* că erau oameni de neam toți cei ce se aflau de față; dar boiul, chipul și ținuta lui don Quijote îl puneau în încurcătură. Și după ce-și făcură unii altora convenitele temeneli curtenitoare, discutând despre felul dulce de viață care se putea duce la han și despre ceea ce era strâmtorare acolo, orânduiriă întocmai așa cum fusese hotărât și mai înainte, să doarmă adică toate femeile în încăperea din pod, cum s-a spus, iar bărbații să rămână afară, ca și cum le-ar sta de strajă; și fu foarte mulțumit señor oidor-ul ca fiica lui – căci asta îi era fata de care s-a vorbit – să se ducă la culcare laolaltă cu doamnele acelea, ceea ce ea făcu foarte bucuroasă; și mai cu patul strâmt al hangiului, mai prin mijlocirea celui adus de dregător, își făcură cum putură mai bine culcușul ca să doarmă în noaptea aceea, mai bine chiar decât cu gândul nu gândiseră.

Captivul, căruia din chiar clipa când îl văzuse pe *oidor* îi tresărise inima, șoptindu-i că era fratele lui, întrebă pe una dintre slugile venite cu dânsul cum îl chema și dacă știa cumva din ce loc era. Sluga îi răspunse că se numea licențiatul Juan Pérez de Viedma și că auzise spunându-se că ar fi fost dintr-un sat de prin munții

provinciei León. Aflând acestea după ceea ce văzuse el singur, ajunsese să se încredințeze că omul acela era chiar fratele său, care, după sfatul părintesc, urmașe literele 1; așa că, tulburat cu totul și în culmea fericirii, chemându-i deoparte pe don Fernando, pe Cardenio și pe preot, le spuse ce se petrecea, încredințându-i și pe ei că señor oidor-ul nu era altul decât fratele său. Fiindcă-i spusese tot sluga că tocmai fusese numit *oidor* în Indii, la tribunalul ținutului México; mai aflate, de asemenea, că fata era fiica lui, și că la nașterea ei, maică-sa murise, lăsându-l pe dânsul foarte bogat, mulțumită zestrei care îi rămăsese lui, dimpreună cu fata. Le ceru sfaturi, cum ar fi mai cu cale să facă pentru a se da pe față, sau măcar pentru a-și putea da seama întâi dacă nu cumva fratele său, de îndată ce el i s-ar descoperi, s-ar simți umilit să-l vadă sărac, ori dacă, dimpotrivă, l-ar primi cu inimă deschisă;

— Fie-mi lăsată mie sarcina de a face această încercare, zise preotul, cu atât mai mult cu cât nici nu încape alt gând decât că dumitale, domnule căpitan, ți se va face primirea cea mai caldă, fiindcă virtutea și înțelepciunea care se văd pe fața fratelui domniei-tale nu lasă loc bănuiei că ar putea fi trufaș și nerecunoscător, și nici că n-ar ști să priceapă ce putere are soarta într-o viață de om.

— Cu toate astea, zise căpitanul, aș dori să nu-i arăt cine sunt, așa, pe nepusă masă, ci mai pe ocolite!

1 în cazul de față, nu filologia sau literatura, ci teologia și dreptul canonic, în primul rând, apoi celelalte studii umaniste, anexe ale teologiei în concepția medievală, care domnea încă în universitățile spaniole ale secolului al XVI-lea.

— Am mai spus-o, răspunse preotul, și mai spun o dată că voi face eu în așa chip încât să rămânem cu toții mulțumiți.

În vremea asta cina fu gata și se așezară toți la masă, afară de captiv și de doamne, care cinară singure în odaia

lor. Pe la mijlocul mesei, preotul spuse:

— Tot cu un nume ca al măriei-tale, señor *oidor*, am avut eu un tovarăș la Constantinopole, unde am fost rob mai mulți ani în șir, și era tovarășul ăsta al meu unul dintre cei mai viteji soldați și căpitani de oaste câți sunt în toată pedestrimea spaniolă, însă, pe cât de vrednic și de viteaz, pe-atâta de fără de noroc era.

— Și cum îi zicea căpitanului ăstuia, domnul meu? întrebă dregătorul.

— Îi zicea, răspunse preotul, Ruy Pérez de Viedma, și era de fel dintr-un sat de prin munții Leónului. Și chiar mi-a povestit o întâmplare ciudată cu tatăl și cu frații lui, că de nu mi-ar fi spus-o un om dintr-o bucată ca el, aș fi luat-o drept snoavă, din cele pe care le ticluiesc babele iarna la gura sobei; fiindcă mi-a spus că tată-său își împărțise averea între cei trei fii pe care-i avea, întovărășind împărțeala asta cu sfaturi mai bune decât ar fi putut să le dea Caton însuși. Tot ce pot spune este că sfatul pe care-l urmase el, anume de a alege calea armelor, se dovedise a fi atât de bun, încât doar în câțiva ani, prin virtutea și vrednicia lui și fără alt sprijin decât al marilor sale însușiri, ajunsese căpitan de infanterie și se văzu pe cale de a fi înaintat foarte curând în slujba de ofițer superior; dar norocul îi fu potrivnic, căci chiar atunci când putea să se aștepte pe drept la o soartă mai bună, i se scufundă dintr-odată pământul sub picioare, pierzându-și libertatea, în preafericita zi în care atâția alții și-o regăsiră, și anume în bătălia de la Lepanto. Eu am căzut rob în bătălia din La Goleta, și mai pe urmă, după fel de fel de peripeții, ajunserăm să fim tovarăși de captivitate la Constantinopole. De aici fu adus în Alger, unde i-a fost dat să pătimească una dintre cele mai ciudate aventuri ce se pot pătimi pe lume.

De aici încoace preotul urmă povestindu-i cât putu mai pe scurt ceea ce i se întâmplase fratelui său cu Zoraida, și pe toate le ascultă *oidor*-ul cu atâta luare-

aminte, că niciodată în viața lui nu mai fusese mai *oidor* ca atunci. N-ajunse însă preotul decât până la punctul din povestire unde francezii îi despuiaseră pe creștinii din barcă și la sărăcia lucie și la nevoia în care tovarășul său, dimpreună cu frumoasa lui maură, se văzuseră azvârliți dintr-odată, adăugând că nu mai putuse afla ce se va fi petrecut cu ei după aceea, nici dacă ajunseseră să pună piciorul pe țărmul Spaniei ori dacă fuseseră duși cumva de francezi în Franța.

Tot ce spunea preotul sta să asculte, la câțiva pași de-acolo, căpitanul, care sorbea din ochi cea mai mică mișcare a fratelui său; și acesta, după ce văzu că preotul ajunsesese la capătul povestirii, scoase un oftat din rărunchi și i se umplură ochii de lacrimi când spuse:

— Vai, domnule, dac-ai ști ce vești mi-ai adus și cât de adânc mă mișcă fiecare din ele în parte! Că nici nu mă mai pot ține să nu-mi dau pe față tulburarea prin lacrimile astea, care îmi năpădesc ochii și-mi curg pe obraji, oricât de mare mi-ar fi stăpânirea de sine! Căpitanul acela atât de viteaz, despre care vorbești, e fratele meu mai mare, care, fiind și mai puternic la trup și ținând și mai sus în cugetul lui decât mine și celălalt frate, mai mic, își alesese slujba asta vrednică și aducătoare de atâta onoare, făcându-se războinic, una dintre cele trei căi spre care ne îndemnase părintele nostru, așa cum ți-a povestit dumitale tovarășul de captivitate, spunându-ți lucrurile ce ți s-au părut că erau scorneli de snoavă băbească! Eu am urmat drumul literelor, și a vrut Dumnezeu să-mi învrednicească sânguința, înălțându-mă la rangul la care mă vezi ajuns. Fratele meu mai mic este în Perú, atât de bogat, încât ceea ce ne-a trimis tatălui meu și mie a întrecut partea de avere ce-i fusese dată, ba chiar a pus la îndemâna tatii cu ce să-și îndestuleze dărnicia firească, putând și eu, de asemenea, să-mi urmez studiile în mai mare belșug și cu mai mult temei și să ajung la treapta la care mă văd ajuns. Trăiește încă tata; doar că moare de dorul de a ști ce s-a ales din

fiul lui mai mare, rugându-se Domnului zi și noapte să nu apuce moartea a-i închide ochii până ce nu-i va vedea strălucitori de viață pe cei ai feciorului său; de care mult mă mir, știindu-l om cu scaun la cap, cum de-a putut el, trecând printr-atâtea felurite necazuri și năpăști, după ce avusese parte și de zile bune, să se dovedească a fi. până într-atâta de lăsător încât să nu se îngrijească a da vești despre sine tatii; că de-ar fi știut-o el, sau unul dintre noi, n-ar mai fi avut, bietul, nevoie să aștepte până o face plopul mere, ca să primească prețul răscumpărării. Dar lucrul care mă frământă acuma mai mult e întrebarea dacă francezii aceia i-or fi dat libertatea, sau l-or fi ucis cumva, ca să-și ascundă furtul. Și treaba asta are să mă facă să-mi urmez călătoria cu totul lipsit de plăcerea cu care am purces la drum, ba, dimpotrivă, covârșit de tristețe și de jale. Oh, frate al meu bun, cine ar ști să-mi spună acuma pe unde vei fi fiind? C-aș umbla să te caut și să te slobozesc din chinuri chiar de-ar fi să mă chinuiesc oricât pentru asta! Oh, cine să poarte până în urechea bătrânului nostru tată vestea că trăiești, chiar de te-i fi aflând în beciurile cele mai tănuite sub pământul Berberiei! Că te-ar scoate de acolo bogăția lui, sau averile fratelui meu și ale mele! Oh, Zoraida, frumoasă și mărinimoasă femeie, cine ți-ar putea plăti binele făcut fratelui meu! De ce nu mă pot afla și eu de față la nașterea din nou a sufletului tău, și la nunta voastră, care ne-ar bucura atâta pe toți!

Cuvinte ca acestea și altele de același fel rostea oidor-ul, covârșit de tulburare la veștile ce-i fuseseră aduse despre fratele său, și toți cei ce-l auzeau nu se puteau opri să nu dea și ei semne de durerea ce simțeau văzându-l atât de îndurerat. Și băgând, așadar, de seamă preotul cât de bine o nimerise cu ce-și pusese în gând să facă spre a fi pe placul căpitanului, nu vru să-i mai țină pe toți în întristare prea mult, așa că se ridică de la masă și, intrând în odaia unde era Zoraida, o luă de mână, iar după dânsa veniră și Luscinda și Dorotea, dimpreună cu fiica dregătorului.

Căpitanul stătea și aștepta să vadă ce are de gând preotul, iar acesta, luându-l și pe el de mină, veni cu ei amândoi acolo unde erau oidor-ul și ceilalți cavaleri și zise:

— Înceteze odată, seșor *oidor*, lacrimile acestea, căci dorințele ți-au fost împlinite cu vârf și îndesat, fiindcă dinainte-ți îl ai pe fratele domniei-tale și pe buna domniei - tale cumnată. Cel pe care-l vezi aici este căpitanul Viedma, și aceasta este frumoasa maură care i-a făcut atâta bine. Francezii despre care ți-am vorbit i-au împins în ghearele sărăciei pentru ca să-ți poți arăta acum domnia-ta mărinimia și sufletul bun.

Se apropie căpitanul să-și îmbrățișeze fratele, dar el îi puse amândouă mâinile în piept, ca să-l privească ceva mai de departe, și când îl cunoscă, în cele din urmă, îl strânse cu atâta foc în brațe, vărsând lacrimi fierbinți de bucurie, că mai-mai să-i țină hangul și să plângă mulți dintre cei care erau de față. Ce vorbe și-au spus frații între ei, ce simțăminte și-au dat ei pe față, cred că anevoie i-ar putea trece cuiva prin minte, darmită să le mai și scrie! Ba începeau să-și înșire unul altuia, pe scurt, prin câte trecuseră; ba arătau ca doi frați iubitori, așa cum se cuvine, ba o îmbrățișa oidor-ul pe Zoraida și-i pune la picioare toată averea lui, ba o pune pe fiică-sa s-o îmbrățișeze, iar frumoasa creștină și nespuse de frumoasa maură făceau să li se umple tuturor din nou ochii de lacrimi. Don Quijote era tot numai ochi și urechi și nu scotea o vorbă, rostogolind în capul lui toate întâmplările astea ciudate și punându-le pe seama himerelor cavaleriei rătăcitoare. Hotărâră ca Zoraida și căpitanul să se întoarcă dimpreună cu fratele lui la Sevilla, de unde să dea tatălui lor de știre despre regăsirea și eliberarea lui, pentru ca să vină el cum o putea și să fie de față la nuntă, ca și la botezul Zoraidei, nefiindu-i cu puțință oidor-ului să-și întrerupă călătoria, din pricină că veștile pe care le avea spuneau că peste o lună pleca din Sevilla o flotă în Noua Spanie 1 și i-ar fi fost foarte peste mână să piardă

1 În original «... *Nueva España*»: numele dat inițial de conchistadori Mexicului. Și din conținutul capitolului reiese că oidor-ul urma să plece în México.

prilejul. Ce mai vorbă multă, rămaseră cu toții mulțumiți și bucuroși de norocul captivului; și cum noaptea străbătuse mai bine de două treimi din drumul ei obișnuit, găsiră cu cale să se retragă și să se odihnească atâta cât le mai rămânea din ea.

Don Quijote se oferi să facă de strajă castelului, ca să nu fie cumva atacați de vreun uriaș, sau de vreun răufăcător cu cine știe ce gânduri blestemate, din câți vor fi râvnit la comoara de nuri și frumuseți zăvorâte între zidurile acelei fortărețe. Îi dădură mare mulțămită toți cei care-l cunoșteau, făcându-i și oidor-ului parte de vestea ciudatei sminteli a firii lui don Quijote, care nu-i displăcu de loc. Doar Sancho Panza nu-și mai venea în fire de ciudă că se culcau așa de târziu, și numai el se cuibări mai bine ca oricare dintre ceilalți, trântindu-se peste samarele asinului său, care aveau să-l coste așa de scump, cum se va vedea mai departe. Și după ce se închiseră femeile în odaia lor, iar ceilalți se aciuară care cum putu mai puțin rău, don Quijote ieși pe poarta hanului afară, ca să facă de strajă castelului, așa cum făgăduise.

Se întâmplă deci ca, până să nu apuce a se lumina bine de ziuă, să ajungă în auzul doamnelor un glas atât de dulce și de melodios, încât fură cu toatele silite să-l asculte cu luare-aminte. Mai cu seamă Dorotea, care era trează și lângă care dormea doña Clara de Viedma, căci așa se numea fiica dregătorului. Nu-i dădea nimănui prin cap cine să fie cel care cânta atât de frumos, și era doar o voce singură, neîntovărașită de niciun instrument. Câteodată li se părea că venea din curte cântecul, alteori că venea dinspre grajduri; și fiind ele toate numai urechi și peste măsură de nedumerite, îl auziră la ușa încăperii pe Cardenio, care le spuse:

— Cine nu doarme, să asculte, fiindcă veți auzi glasul

unui argat de la catări care, de frumos ce cântă, te încântă
1

— L-am și auzit, seșnor, răsputse Dorotea.

După asta Cardenio plecă, și Dorotea, așintindu-și cât
putu mai bine auzul, pricepu ce cânta catârgiul.

Capitolul XLIII

*Care povestește istoria plăcută a argatului de la
catiri și alte întâmplări ciudate de la han*

Corăbier sunt, de-al iubirii.

*Și pe marea ei adâncă Tot plutesc, fără nădejdea l-am
s-ajung vreodată-n port.*

*Urmăresc o stea, pe care De departe o descopăr Mai
lucioasă și mai mândră Decât Pelinúr 1 văzut-a.*

Nu știu încotro mă duce și plutesc așa-n neștire.

Altă grijă n-am în suflet Decât s-o privesc cu grijă.

*Cinstea prea nemăsurată și fereala peste fire Mi-o
acopăr ca și norii când fac tot ce pot s-o văd.*

Stea curată, luminoasă.

Mă topesc în strălucirea-ți.

Dac-ai să-mi apoi vreodată.

Viața-mi însăși va apune!

Când ajunse aici cel care cânta, Doroteii i se păru că
n-ar fi rău să audă și Clara o voce atât de frumoasă. Așa
că, scuturând-o ușurel, o deșeptă, spunându-i:

8 Numele pilotului principal al flotei lui Eneas.
Prezența lui într-o romanță demonstrează, după
Clemencin, pedanteria unui studios al literaturii clasice și
al lui Vergiliu în special, așa că poezia este rezultatul
«artei culte», nu populară, cum ne-ar lăsa să credem
persoana cântărețului.

— Iartă-mă, copilă dragă, că te deșept, dar n-o fac
decât ca să poți avea plăcerea de-a auzi cea mai frumoasă
voce din câte vei fi auzit poate de când trăiești.

Clara se deșeptă, somnoroasă, și nu pricepu de la
început ce-i spunea Dorotea; așa că, întrebând-o ce zicea,
ea îi mai spuse o dată, și Clara începu să fie cu luare-

aminte la ceea ce se auzea; dar nu apucă să asculte două din versurile cu care își urmă cântecul cel ce cânta, că o și apucă un tremur atât de ciudat, de parcă ar fi zgâlțâit-o un atac de friguri; și lipindu-se strâns de Dorotea, o îmbrățișă și zise:

— Vai, doamnă dragă inimii și sufletului meu, pentru ce m-ai deșteptat? Că nu mi-ar fi putut soarta face mai mare bine acuma decât să-mi țină ochii închiși și urechile zăvorâte, ca să nu-l aud și să nu-l văd pe cântărețul acesta nefericit.

— Ce tot spui tu acolo, fetițo? Bagă de seamă că, pe cât se spune, cântărețul nu-i decât un argat de la catâri.

— Ba-i stăpân pe multe locuri și sălașe, răspunse Clara, și, pe deasupra, stăpânul locului pe care-l ține în inima mea cu atâta trăinicie, că de nu s-o întâmpla să vrea el să-l lase, n-are să-i fie luat în vecii vecilor din stăpânire!

Uluită rămase Dorotea de pătimășele cuvinte ale fetei, părându-i-se că întreceau cu mult judecata pe care fragezii ei ani o puteau făgădui; așa că-i spuse:

— Vorbești în așa fel, señora Clara, încât nu te pot pricepe; spune mai de-a dreptul ce tot înșiri acolo de inimă și de locuri și de cântărețul ăsta, care te-a tulburat atâta cu glasul lui! Dar mai bine nu-mi spune nimic până una-alta, căci nu vreau să pierd, căutând să-ți spulber spaima, prilejul plăcut de a-l auzi pe el cum cântă, fiindcă, după câte mi se pare, a început din nou, cu alte stihuri și pe alt glas.

— Să-i fie de bine! răspunse Clara.

Și, ca să nu-l mai audă, și-astupă urechile cu palmele, lucru de care grozav se minună iarăși Dorotea, care, fiind cu luare-aminte la cântec, văzu că suna cum urmează:

Speranța mea-ndrăgită.

Ce treci ca-n zbor obstacole, sfarmi piedici.

Urmându-ți neclintită

Un drum ce singură ți-l cureți și deretici:

Nu te-ntrista că-mparte

*Cu tine pusul nendurata-ți moarte.
Cei lăsători din fire
N-au drept izbânzi să ceară de la viață;
Nu-s pentru fericire
Acei ce sortii nu-i pot face față.
Și simțurile toate
Doar de plăceri le lasă dezmiardate!
E drept Amor să-și vândă
Scump desfătărilor, și-i dau dreptate.
Căci prada e plăpândă
Când prețul nu din prețul ei și-l scoate.
Și-i știm cu toții rostul:
Nu prițui lucrul neplătindu-i costul!
În dragoste, adese.
Poate-ndrăzneala ce-i cu neputință;
Așa c-a mea-și alese
Ce-i în iubire mai cu-anevoință.
Deci n-am niciun cuvânt
Să nu gust raiul cât calc pe pământ.*

Aici glasul puse capăt cântecului, iar Clara porni să suspine iarăși, și toate acestea aprindeau dorința Doroteii de a afla cauza unui atât de duios cânt și a unui atât de jalnic plâns; așa că prinse a o întreba ce voise să spună cu vorbele pe care le rostise mai adineauri. Iar Clara, temându-se să n-o audă cumva Luscinda, o luă strâns în brațe pe Dorotea, și numai cât nu-și lipi gura de urechea ei, vorbindu-i atât de aproape, încât putea de bună seamă cuvânta fără grija c-ar mai putea fi auzită și de urechi străine, așa că spuse:

— Cel care cântă, señora, este fiul unui cavaler stăpân pe două moșii, de fel din regatul Aragónului, care trăia la Madrid, peste drum de casa tatălui meu; și cu toate că tata astupa ferestrele casei cu perdele grele iarna și cu obloane vara, nu știu ce s-a întâmplat, ce nu s-a întâmplat, că acest cavaler, care era student, apucă să mă vadă, nu-mi dau seamă dacă la biserică sau în altă parte; și, ce mai

vorbă multă, se îndrăgosti de mine și mi-o mărturisi de la ferestrele casei lui, cu atâtea semne de netăgăduit, întovărășite de atâtea lacrimi, că n-avui încotro și trebuî să-l cred, ba chiar să-l și îndrăgesc, fără să știu ce voia de la mine. Printre semnele pe care mi le făcea, unul era să-și apuce o mină cu cealaltă, dându-mi să înțeleg că se va căsători cu mine; și cu toate că m-aș fi bucurat mult să se întâmple așa, cum eram singură la părinți și fără mamă, nu știam cu cine să mă sfătuiesc, așa că-l lăsa să facă ce vrea, fără să-i îngădui alte favoruri decât, atunci când se întâmpla să fie tatăl meu plecat de acasă și al lui de asemenea, să ridic puținel perdeaua, ori oblonul, lăsându-mă văzută pe de-a-ntregul, lucru care pe el îl umplea de atâta bucurie, că da semne a fi înnebunit, nu alta! în vremea asta se apropia ziua când tatăl meu urma să plece, și el o află, dar nu de la mine, pentru că niciodată n-am avut cum să i-o spun. Căzu la pat – după câte îmi închipui, de inimă rea – așa că în ziua când plecarăm nu-l putui vedea de fel, ca să-mi iau rămas bun de la dânsul măcar din ochi; dar după două zile de drum, intrând pe poarta hanului dintr-un sat, ce se află departe de-aici ca la o zi de umblat, îl văzui chiar în ușa casei, în straie de argat tocmit la catări, și-i cădeau atât de firesc veșmintele pe trup, că dacă nu i-aș fi purtat eu chipul atât de bine întipărit în inima mea, mi-ar fi fost cu neputință să-l recunosc. Dar îl cunoscui, umplându-mă mirarea și bucuria, iar el îmi aruncă o privire furișă, să nu vadă tata, de care se ascunde întotdeauna, ori de câte ori trece prin fața mea pe drumurile și pe la hanurile unde tragem; și cum eu știu cine este, și-mi dau seama că de dragul meu vine el atâta drum pe jos, și cu atâta trudă, mă omoară părerea de rău, și toată calea pe unde-i calcă lui piciorul o stropesc cu lacrimile ochilor mei 1 Nu știu cu ce gând vine, și nici cum de-a putut fugi de la tatăl lui, care-l iubește ca pe ochii din cap, fiindcă alt moștenitor n-are și fiindcă el o merită din plin, așa cum vei vedea și domnia-ta când îl vei cunoaște.

Ba încă îți pot spune și mai mult: că tot ceea ce cântă e din capul lui, fiindcă am auzit spunându-se despre dânsul că-i nu numai student desăvârșit, ci și poet. Și mai e un lucru: de câte ori îl văd sau îl aud cântând, tremur toată și mă tem să nu-l recunoască tata și să-și dea cumva seama că ne iubim. Nu i-am spus o vorbă de când sunt, și cu toate astea, îl iubesc cu atâta patimă, că nu pot trăi fără el. Asta este, seșora, tot ce pot să-ți spun despre cântărețul al cărui glas ți-a făcut atâta plăcere; căci, fie și numai după glas, ți-ai putea da seama că nu e grăjdar la catări, cum zici, ci stăpân pe suflete și pe sălașe de oameni, așa cum ți-am spus eu.

— Nu mai povesti nimic, doșna Clara, spuse, la vorbele acestea, Dorotea, sărutând-o, nu mai povesti nimic și așteaptă să se facă ziuă, căci trag nădejde întru Domnul că are să îndrume el pe căile cele bune necazurile voastre, încât să-și afle sfârșitul fericit, meritat de niște începuturi atât de cinstite!

— Vai, seșora, oftă doșna Clara, la ce sfârșit fericit mă pot eu aștepta, când tatăl lui e atât de bogat și de neam atât de mare, încât i s-ar părea că eu nu-i pot fi nici măcar slugă fiului său, necum soție! Iar să mă căsătoresc pe furiș, împotriva voinței tatălui meu, n-aș putea-o face nici să-mi dai lumea și pământul! N-aș vrea decât să se întoarcă tânărul acesta acasă și să mă lase; poate că, nemaivăzându-l și plecând la atâta depărtare de el, câtă vom pune între noi prin călătoria ce avem de făcut, are să mi se mai aline durerea care-mi sfâșie acuma inima, deși știu că n-are să-mi slujească la mare lucru leacul acesta de care îți vorbesc! Nu știu ce diavol și-a vârât coada aici și nici pe unde s-a strecurat în inima mea atâta dragoste câtă îi port, fiind eu atât de copilă și el atât de copil, pentru că, într-adevăr, cred că suntem de aceeași vârstă, iar eu n-am împlinit încă șaisprezece ani, că de la tata știu că-i împlinesc de Sfântul Mihail!

Dorotea nu se putea împiedica să râdă auzind cât de

copilărește vorbea doña Clara și-i zise:

— Să ne mai și odihnim puțin, señora, în cele câteva ore cât cred că ne-a mai rămas din noapte, că dă el Dumnezeu să se facă iar ziuă și s-or întoarce toate spre bine; sau, de nu, știu eu ce am de făcut!

Cu asta își aflară liniștea, și în toate încăperile hanului domnea o tăcere adâncă; singurele care nu dormeau erau flica hangiului și Maritornes, slujnica ei; și știindu-l acestea pe don Quijote trăsmit, și mai știind că dădea acuma târcoale hanului, armat și de-a călare, în chip de străjer, hotărâră ele în de ele să-i joace o festă, ori cel puțin să petreacă un pic, ascultându-i aiurelile.

Întâmplarea voi ca în tot hanul să nu fi fost nicio fereastră care să dea în câmp, în afară de bageaca de la pod, pe unde vârau de-afară finul și paie. La bageaca aceasta se aținură cele două fete pe jumătate mari 1 și-l văzură pe don Quijote călare, sprijinit în lance, scoțând din când în când suspine atât de jalnice, încât părea că-și va da sufletul cu fiecare din ele. Mai auziră de asemenea că rostea, cu voce dulce, duioasă și iubitore:

— Oh, stăpână Dulcinea din Toboso, culme a frumuseții omenesti, pisc al înțelepciunii, arhivă a tuturor nurilor, besactea a virtuților toate și, la urma urmei, ideal a tot ce este prielnic, cinstit și desfătător pe lumea asta! Ce vei fi făcând acuma, înălțimea-ta? O, dacă te va fi dus din întâmplare gândul la cavalerul tău rob, care, doar din dorința de-a te sluji, a vrut să se supună de bunăvoie atâtor primejdii! Dă-mi tu vești despre ea, o, luminătoare cu trei fețe², care, cine știe, poate că stai s-o privești acuma, pizmuindu-i-o pe-a ei, fie că-și preumblă pașii printr-una din galeriile somptuoaselor sale palate, fie că, rezemată

1 în original: «*semidoncellas*», deci «semifecioare», poate aluzie la faptul că, din două, una singură mai putea fi socotită «fată», după cele spuse despre Maritornes. Este posibil ca autorul să fi intenționat însă a arunca opoziția

și asupra fiicei hangiului, numindude pe amândouă «semivirgine».

2 După Rodríguez Marín, singurul care a găsit o explicație acestui apelativ, Cervantes îl pune pe don Quijote să dea lunii denumirea de «*luminăria de las tres caras*» (lună plină, crescândă și descrescândă), datorită amintirii invocațiilor horațiene la adresa acestei «*diva triformis*».

În coate pe vreun balcon, stă și se gândește cum ar face să poată potoli, păstrându-și întregi cinstea și rangul, vifornița ce îndură pentru dânsa această întristată inimă din pieptu-mi, ce răsplată să dea chinurilor mele, ce împăcare grijii care mă bântuie, și, în sfârșit, ce viață să dea agoniei mele, ca preț pentru cât am slujit-o. Iar tu, soare, care te vei fi și grăbind să-ți înhami telegarii ca să te scoli de dimineață și să ieși să-mi vezi stăpâna, salut-o, rogu-te, din parte-mi de îndată ce-i zări-o, dar ferește-te ca nu cumva, văzând-o și salutând-o, să-i dai o sărutare pe obraz, căci eu te-aș gelozi mai mult decât ai putea fi tu gelos pe acea ușuratică nerecunoscătoare 1 ce te-a făcut să alergi atâta, asudând, pe câmpiile Tesaliei și pe malurile Peneului (că nu prea-mi mai aduc aminte bine pe unde-ai alergat atuncea), aprins de dragoste și gelozie!

Aici ajunsese don Quijote cu plângătoarea lui invocație, când fata hangitei începu a-l țistui și a-i spune:

— Pst! Pst! Señor, dă-te mai încoace, măria-ta, dacă binevoiești!

La aceste semne și cuvinte, don Quijote întoarse capul și văzu la lumina lunii, care strălucea în toată splendoarea ei, că era chemat de la bageaca podului, care lui i se păru balcon, ba încă din cele cu zăbrele aurite, așa cum se cuvine să aibă castelele bogate printre care își închipuia el că se numără și hanul acela. Și pe loc, într-o clipită, minții lui înfierbântate i se năluci că din nou, întocmai ca și data trecută, frumoasa domniță, fiica stăpânei castelane, răpusă de dragoste pentru el, venea să-

l ispitească; cu gândul acesta, nevrând să se arate lipsit de curtenie și de recunoștință, strânse frâul lui Rocinante și se apropie de bageacă, unde, de îndată ce le văzu pe cele două fete. Începu să spună:

— Vă plâng, domniță, că v-ați pus gândul cu temei de dragoste acolo unde nu-i cu putință să găsiți răspuns, așa cum ar merita frumusețea și noblețea domniei-voastre; dar nu trebuie să-l socotiți vinovat pentru asta pe acest nefericit

1 Aluzie la Daphne, după care, în arhicunoscuta legendă mitologică, a alergat Apollo.

cavaler rătăcitor, pe care zeul Amor îl face neputincios de a-și depune inima la picioarele alteia decât aceea pe care, chiar din clipa în care ochii lui o văzură pentru întâia dată, și-a făcut-o doamnă și stăpână absolută a inimii sale! Iertați-mă, mărită doamnă, și retrageți-vă în apartamentul domniei-voastre dacă voiți să nu mă arăt ingrat văzându-mă că-mi dați mai departe a înțelege ce doriți; iar dacă, din dragostea pe care mi-o purtați, găsiți în mine altceva vrednic să vă satisfacă și care să nu fie dragostea însăși, cereți-mi, căci jur pe lipsa acelei dulci vrăjmașe a sufletului meu să vă dăruiesc fără să preget orice mi-ați cere, chiar dac-ar fi să fie o șuviță din pletele Meduzei, care se știe că erau numai vipere, sau până și razele înseși ale soarelui, închise într-un șip!

— Nu de astea îi arde stăpânei mele, señor cavaler, zise atunci Maritornes.

— Atunci, ce lucru-i face trebuință stăpânei tale, înțeleaptă mijlocitoare? întrebă don Quijote.

— Dați-i doar una din frumoasele înălțimii-voastre mâini, zise Maritornes, ca să-și mai verse asupra ei înfocata dorință care a adus-o aici la bageacă, cu primejdia onoarei sale, că dac-ar fi mirosit-o tatăl și stăpânul său, ar fi tăiat-o bucățele, de nu i-ar mai fi rămas întregi nici urechile.

— Mare chef aş avea s-o mai văd și pe asta! răspunse

don Quijote. Mai bine să-și vadă de treabă tatăl ei, dacă nu care cumva i-a venit pofta să-și găsească sfârșitul cel mai nenorocit de care a avut vreodată parte pe lume vreun tată, drept plată de-a fi îndrăznit să se atingă de gingașele mădulare ale fiicei sale îndrăgostite.

Maritornes își dădu cu socoteala că, fără nicio îndoială, don Quijote avea să dea mâna cerută și, rumegând în mintea ei ce-avea de făcut, plecă de la bageacă și dădu fuga până-n grajd, de unde luă căpăstrul măgarului lui Sancho Panza, întorcându-se într-un suflet la locul ei tocmai când don Quijote izbutise să se ridice în picioare pe șaua lui Rocinante, ca să ajungă la fereastra zăbreliată, unde își închipuia că se aține domnița rănită de săgețile dragostei, căreia, întinzându-i mâna, îi spuse:

— Primește, doamnă, mina aceasta, sau, mai bine zis, pe călăul acesta al răufăcătorilor de pe fața întregului pământ! Primește mina aceasta, zic, pe care n-a atins-o nicio altă femeie, nici chiar aceea care e stăpână deplină a întregului meu trup. Și nu ți-o dau ca s-o săruți, ci ca să-i vezi țesătura nervilor, lucrătura mușchilor, să vezi ce mult loc țin pe ea arterele, și din toate acestea să pricepi ce vajnică trebuie să fie puterea brațului unei asemenea mâini.

— Vedem noi îndată 1 zise Maritornes.

Și făcând un nod de laț frâului, i-l petrecu pe după încheietura mâinii și, coborându-se apoi de la bageacă, legă capătul celălalt de zăvorul ușii podului cât putu mai strâns.

Don Quijote, simțind asprimea frânghiei pe la încheietura mâinii, zise:

— Îmi pare că înălțimea-ta mă rășluiești mai curând decât mă mingii pe mină. Nu te purta așa de aspru cu ea, că nu e ea vinovată de răul pe care ți-l face voința mea, nici nu se cuvine să-ți verși pe-o părticică atât de mărunță din mine tot necazul pe care vrei să ți-l răzbuni. Ia seama, că cine iubește nu se răzbună.

Dar toate aceste judecăți ale lui don Quijote nu mai stătea nimeni să le asculte, căci, de îndată ce apucă Maritornes să-l lege, fugiră și ea și cealaltă, murind de râs, și-l lăsară legat frumos și bine, fără putință de scăpare.

Se afla, așadar, cum s-a spus mai sus, în picioare pe spinarea lui Rocinante, cu tot brațul vârât în bageacă, legat de încheietura mâinii și priponit de zăvorul ușii, și-i tremura inima de grijă că, dacă s-ar urni cumva Rocinante într-o parte sau în cealaltă, el ar rămâne spânzurat de mână, așa că nu îndrăznea să facă nicio mișcare, căci dinspre partea lui Rocinante, cu răbdarea și cu calmul lui, se putea aștepta pe drept cuvânt să rămână așa, fără să se clintească, o vecie întreagă!

În cele din urmă, don Quijote, văzând că era legat și că doamnele dispăruseră, începu să-și închipuie că tot ce se petrecea erau numai vrăjitorii, ca și data trecută, când în același castel îi muiase oasele maurul acela de cărauș solomonit; și-și blestema în sinea lui lipsa de cap și de prevedere, pentru că, după ce ieșise ca vai de el data trecută din castel, se mai aventurase să-i calce pragul și a doua oară, când știut este că un cavaler rătăcitor, dacă a avut o aventură și n-a ieșit bine din ea, e semn că aventura aceea nu-i e hărăzită lui, ci altora, așa că nu mai este cu niciun chip ținut să-și mai încerce în ea, și-a doua oară, norocul. Cu toate astea, trăgea cât putea de braț, ca să vadă dacă s-ar putea slobozi, dar brațul îi era atât de bine legat, încât toate încercările lui fură zadarnice. E drept că trăgea cam cu fereală, nu care cumva să se miște Rocinante. Și, oricât chef ar fi avut să stea jos și să se așeze în șa, n-avea cum sta altfel decât în picioare, afară doar dacă și-ar fi smuls brațul din umăr. Atunci începu el să râvnească la spada lui Amadis, împotriva căreia nicio vrajă nu mai avea putere; atunci începu să-și blesteme soarta; atunci începu să umfle, în închipuirea lui, lipsa pe care avea să i-o simtă lumea cât timp va fi să stea el aicea, fermecat, căci nu mai avea nicio îndoială că fermecat era;

atunci prinse a-și aminti din nou de preaiubita lui Dulcinea din Toboso; atunci începu a-l striga pe bunul său scutier Sancho Panza, care dormea dus cu morții, trântit peste samarele măgarului său, și nu-și mai aducea aminte în clipa aceea nici de mama care-l născuse. Aci îi invocă el pe înțelepții Lirgandeo și Alquife să-i vină întru ajutor, aci pe buna sa amică Urganda să-l scoată din strâmtoare. Și, în sfârșit, aici îl găsiră zorile, atât de deznădăjduit și de tulburat, încât mugea ca un buhai, fiindcă n-avea nicio speranță să i se poată lecui odată cu faptul dimineții durerea, de vreme ce o credea veșnică și se socotea vrăjit. Îl făcea mai cu seamă să creadă lucrul acesta faptul că Rocinante nu se urnea de loc, și socotea deci c-avea să stea în felul acela, fără să mănânce, fără să bea și fără să doarmă, și el și calul său, până ce înrăurirea neprielnică a constelațiilor avea să treacă, sau până ce un alt mag, mai înțelept, avea să-l dezlege de vrajă.

Dar se înșela amarnic crezând una ca asta, fiindcă nici nu se făcuse de-a binelea ziuă, când sosiră la han patru oameni călări, foarte bine îmbrăcați și cu flinte la oblânc. Începură să strige la poarta hanului, care era încă zăvorâtă, lovind cât puteau în ea; ceea ce văzând don Quijote de-acolo de unde tot mai făcea încă de strajă, ridică glasul și le spuse cu ton sfidător:

— Cavaleri, ori scutieri, ori ce-ți fi fiind, n-aveți de ce striga la porțile acestui castel, fiindcă-i limpede lucru că, la o oră ca asta, cei ce sunt înăuntru ori nu s-au trezit încă, ori n-au obiceiul să deschidă fortărețele până ce lumina soarelui nu se va fi răspândit pe toată suprafața pământului; faceți un ocol pe-afară și mai așteptați până ce se luminează bine de ziuă, c-om vedea noi atuncea dacă se cuvine sau nu, să vi se deschidă.

— Care fortăreață, ori ce dracului castel vezi tu aici, zise unul dintre ei, de ne vâri pe gât acuma păzirea unor asemenea ceremonii? Dacă ești hangiu, zi să ne deschidă, că noi suntem drumeți și n-avem altă dorință decât să dăm

ceva ovăz cailor și să ne vedem de drum, că n-avem vreme de pierdut!

— Vi se va fi părând cumva, cavaleri, că am eu mutră de hangiu? se răsti don Quijote.

— Nu știu ce fel de mutră ai, îi întoarse celălalt vorba, dar știu că aiurezi când numești castel hanul ăsta.

— Castel e, răspunse don Quijote, ba încă din cele mai vestite din tot ținutul acesta, și sunt înăuntrul lui oameni care-au purtat în mâini sceptru și pe cap coroană!

— Mai bine-ar fi fost de-a-ndoaselea, zise drumețul, să-și fi pus adică sceptrul în cap și coroana într-o mână; o fi, la o adică, vreo trupă de comedianți care-au mas aici peste noapte, căci ei au obicei să poarte câteodată coroane și sceptre cum zici; fiindcă într-un hănuleț ca ăsta, unde domnește atâta liniște cum aud, nu-mi prea vine a crede să fi mas vreun cap încoronat ori vreun ins vrednic a purta sceptru.

— Habar n-ai ce-i pe lumea asta, îi întoarse don Quijote vorba, fiindcă nu știi nimic de întâmplările care le pot ieși în cale cavalerilor rătăcitori!

Se cam plictisiseră tovarășii celui ce vorbea de dialogul acestuia cu don Quijote, așa că prinseră a striga cât îi ținea gura și într-un asemenea hal, că se deșteptă nu numai hangiul, ci toată lumea câtă era în han, și stăpânul casei se sculă din pat să întrebe cine striga. Se întâmplă, în vremea asta, ca unul dintre caii pe care veniseră cei patru, care strigau, să se apropie, adulmecându-l pe Rocinante, care, trist și melancolic, cu urechile pleoștite, își susținea, fără să se urnească, stăpânul cel atârnat; și cum, la urma urmei, era și el făptură vie, de carne și de sânge, cu toate că părea de lemn, nu se putu împiedica să nu se simtă mișcat și să nu caute a miroși și el, la rândul lui, pe cel care se apropiase să-i dea binețe; și așa, nici n-apucase să se urnească de-o palmă, că se și dezlipiră de șa tălpile, alăturate una de alta, ale lui don Quijote, care, alunecând, ar fi căzut, de bună seamă, la pământ de n-ar fi

rămas spânzurat de-un braț, lucru care îi pricinui atâta durere, încât crezu că îi tăia cineva mâna de la încheietură, sau că i se smulsese brațul din umăr, căci rămase atât de aproape de pământ, încât cu vârful degetelor de la picioare atingea țărâna, ceea ce era spre răul lui; fiindcă, de îndată ce simți cât de puțin îi mai trebuia ca să pună tălpile pe pământ, începu a se căzni și a se întinde cât putea, ca să ajungă a pune piciorul jos, întocmai așa cum cei ce sunt supuși la cazna scripeților 1 și lăsați așa, nici atârnați de-a binelea, nici, pe pământ, devin ei singuri pricină a sporului durerii lor, tot căutând să se întindă și mai mult, înșelați de nădejdea că, de se vor mai lungi puțin, vor putea atinge pământul.

1 în original *El tormento del carillo*: cazna căruciorului, folosită în interogatoriile luate arestaților de către Inchiziția din Toledo, este tortura descrisă aici. Cervantes greșește când o numește «*el tormento de la garrucha*» (cazna scripetelui), aceasta fiind o mult mai gravă tortură, folosită, de altfel, și de tribunalele ordinare, nu numai de Inchiziție, și constând în ridicarea celui bănuit de un delict nemărturisit până la înălțimea unui stat de om, cu o sută de livre de fier legate de picioare, pentru ca durerile de necrezut să-i smulgă mărturisirea și să poată fi condamnat, în lipsa de alte probe, pe baza propriei declarații.

Capitolul XLIV

Unde urmează povestirea nemaiauzitelor întâmplări de la han

Într-adevăr, așa urlate scotea don Quijote, încât hangiul, descuind cât putu mai repede porțile hanului, ieși înspăimântat să vadă cine striga în halul acela, iar cei care erau dincolo de poartă făcură și ei la fel. Maritornes, care se deșteptase din pricina acelorași strigăte, închipuindu-și pe loc despre ce putea fi vorba, dădu fuga în pod și dezlegă, fără s-o vadă nimeni, frâul ce-l susținea pe don Quijote, așa că el căzu pe loc la pământ, sub ochii

hangiuului și ai drumeților, care, apropiindu-se numaidecât de dânsul, îl întrebară ce avea de răcnea așa, ca din gură de șarpe. Fără să răspundă niciun cuvânt, el își azvârlă frânghia de la încheietura mâinii și, sărind în picioare, se aruncă în spinarea lui Rocinante, își trecu scutul pe după braț, întinse lancea pe lângă oblânc și, după ce bătu o postată bună de loc, se întoarse de pe câmp în trap săltat, spunând:

— Oricine-ar fi să spună că pe drept cuvânt am fost vrăjit și că am meritat-o, de îndată ce doamna mea, principesa Micomicona, mi-ar da îngăduința s-o fac, l-aș dezminți, l-aș sfida și l-aș provoca la luptă dreaptă, piept la piept!

Rămaseră cu gurile căscate drumeții cei nou veniți la vorbele lui don Quijote; dar hangiuul puse capăt uluirii lor, spunându-le ce era cu don Quijote și sfătuindu-i să nu-l prea ia în seamă, căci era sărit din minți.

Îl întrebară pe hangiu dacă nu cumva trăsese la hanul acela un băiat, în vârstă ca de vreo 15 ani, care umbla îmbrăcat în straie de argat la catări, având cutare și cutare trăsături; și i le dădură chiar pe cele pe care le avea iubitul doănei Clara. Hangiuul răspunse că atâta lume era la el în han, încât n-apucase să bage încă de seamă vreunul ca acela de care-l întrebau; dar văzând unul dintre drumeți careta cu care venise dregătorul, zise:

— Aici trebuie să fie, nu mai încape îndoială, fiindcă asta e careta pe care, cică, ar urmări-o el. Să rămână unul de-ai noștri la poartă și să între ceilalți să-l caute; ba n-ar fi rău să dea vreunul dintr-ai noștri târcoale hanului, de jur-împrejur, ca să nu spele cumva puțină pe porțile de din dos ale ogrăzii.

— Așa vom face! răspunse unul dintre ei.

Și, intrând cei doi înăuntru, rămaseră unul la poartă și celălalt să dea ocol zidurilor ce îngrădeau hanul. Toate acestea le vedea hangiuul și nu se pricepea de ce făceau cu atâta sârg tot ceea ce făceau, deși își dădu seama că-l

căutau pe băiatul acela de care spusese că arată așa și pe dincolo.

În vremea asta se luminase de-a binelea de ziuă, așa că, mai din pricina luminii, mai din pricina zgomotului pe care-l făcuse don Quijote cu strigătele lui, se treziră toți și se sculară din pat, și mai curând decât toți, doña Clara și Dorotea, care abia dacă putuseră ațipi toată noaptea, una din pricină că era tulburată să-și știe atât de aproape iubitul, cealaltă pentru că ardea de nerăbdare să-l vadă. Don Quijote, când prinse de veste că niciunul dintre cei patru drumeți nu-l lua în seamă și nici nu-i răspundea la întrebări, începu să turbeze de necaz și să se dea de ceasul morții de atâta fiere; iar de-ar fi aflat el cumva scris în rânduielile cavaleriei că în chip legiuit se putea vâri un cavaler rătăcitor în altă aventură, după ce-și dăduse cuvântul de cinste să nu-și mai ia niciuna pe cap până ce nu duce la bun sfârșit ceea ce făgăduise, i-ar fi luat din scurt pe toți și i-ar fi tras la răspundere, cum nu le-ar fi fost de fel pe plac; dar fiindcă se părea că nu se cuvenea, și nici bine nu i-ar sta, să înceapă o ispravă până ce n-avea să ajungă a o pune pe Micomicona la loc pe tronul regatului ei, n-avu încotro și trebui să tacă și să stea liniștit, așteptând să vadă încotro băteau planurile și zelul drumeților acelora; iar unul dintre ei îl găsi pe tânărul căutat, care dormea lângă un argat de la catări și nici nu visa că l-ar fi căutat careva, necum că-l și găsisse. Omul îl trase de braț și-i zise:

— Frumoasă treabă, señor don Luis, și bine-ți șade în zdrențele astea, pe care le porți fiind cine ești! Și zău că se potrivește, n-am ce zice, patul de paie pe care te-am găsit culcat, cu puful în care te-a crescut mama domniei-tale!

Se frecă băiatul la ochi să-și îndepărteze somnul și se uită lung la cel care îl apucase de mină, cunoscând pe dată că era o slugă de-a tatălui său, ceea ce-l vâri atât de tare în sperieți, că nu mai putu să crâcnească, sau numai voi să scoată niciun cuvânt o bună bucată de vreme, așa că sluga

urmă, zicând:

— Nu se mai încape să faci altceva, señor don Luis, decât să te arăți supus și să te întorci acasă, de nu cumva ți-o plăcea mai bine luminății-tale să se întorcă stăpânul, tatăl domniei-tale, pe lumea cealaltă, că la asta trebuie să te aștepți, după necazul ce i-ai făcut fugind de-acasă!

— Dar cum de-a aflat tata, întrebă don Luis, pe ce drum și în ce fel de straie umblu eu?

— Un student, răspunse lacheul, căruia îi spuseseși domnia-ta tot ce aveai pe suflet, a venit și i-a destăinuit totul, împins la asta de mila pe care i-o stârnea durerea tatălui domniei-tale în clipa când te-a găsit lipsă; așa că îți puse patru servitori de-ai lui pe urme, și iată-ne, suntem cu toții aici spre a te sluji, mai bucuroși decât își poate cineva închipui de fericitul capăt la care am ajuns, de vreme ce ne putem întoarce aducându-te teafăr sub ochii celui care te iubește atât.

— Va fi cum doresc eu să fie, sau cum va orându-i-o cerul, răspunse don Luis.

— Ce mai poți dori sau ce mai poate orândui cerul alta decât să consimți a te întoarce acasă? Pentru că nici nu-i cu putință altceva.

Toate câte și le spuseră cei doi unul altuia le auzi argatul de la catări, lângă care se lungise don Luis; și sculându-se el de jos, dădu fuga să spună ce se petrecea lui don Fernando, lui Cardenio și celorlalți, care apucaseră să se îmbrace; și le spuse cum omul acela îl numise pe băietan don, înșirându-le tot ce-i mai spusese, și cum stăruia să-l ia înapoi, acasă la tatăl lui, iar băiatul nu se învoia. Și aflând toate acestea, pe deasupra celor ce mai știau despre acela pe care

cerul îl dăruise cu glas atât de dulce la auz, le spori tuturor dorința de a ști mai cu de-amănuntul cine era, ba chiar de a-i da vreun sprijin, de-ar fi vrut cumva oamenii aceia să-i facă silnicie în vreun chip; așa că se îndreptară

cu toții înspre partea unde el încă mai stătea de vorbă, tăinuind cu slujitorul său. Tocmai atuncea ieșea Dorotea din odaia ei, iar după dânsa, doña Clara, tulburată cum nu se mai poate; și chemându-l Dorotea pe Cardenio mai la o parte, îi împărtăși în puține cuvinte istoria cântărețului și a donei Clara; iar el, la rândul lui, îi povesti ceea ce se petrecuse după venirea slujitorilor părintești trimiși să-l caute, dar nu-i spuse totul chiar atât de încet încât să n-audă și doña Clara, care așa de strașnic se sperie de ceea ce auzi, că dacă n-ar fi apucat Dorotea s-o țină, pe loc ar fi căzut grămadă la pământ. Cardenio îi zise Doroteii să se întoarcă amândouă în odaie, că are el grijă să le orânduiască pe toate; și așa și făcură.

Apucaseră să intre în han toți cei patru care veniseră în căutarea lui don Luis, și făceau acum roată în jurul lui, căutând să-l convingă să se întoarcă numaidecât acasă și, fără să mai zăbovească o clipă, să-și mângâie părintele. El răspunse că nu putea face cu niciun preț una ca asta până ce nu va vedea dusă la capăt o treabă în care își pusese în joc viața, onoarea și sufletul. Îl strânseseră atunci slujitorii mai tare în chingi, spunându-i că n-au să se întoarcă fără el în ruptul capului și că-l vor duce acasă de-o vrea ori de n-o vrea el.

— N-aveți să faceți una ca asta, le întoarse don Luis vorba, decât de-ar fi să mă luați mort; măcar că, ori în ce chip ar fi să mă luați, ar însemna să-mi las viața aici.

În vremea asta veniseră atrași de gâlceavă toți cei ce se mai aflau în han, în primul rând Cardenio, don Fernando și tovarășii lui, apoi oidor-ul, preotul, bărbierul, și chiar și don Quijote, care-și luase de seamă să mai facă de strajă castelului, socotind că nu mai era nevoie. Cardenio, ca unul care și aflate povestea băiatului, îi întrebă pe cei ce voiau să-l ducă pe sus ce-i împingea să-l ia pe băiatul acela împotriva voinței lui.

— Ne împinge la asta, răspunse unul dintre cei patru, dorința de a da viață tatălui său, care, de când i-a plecat

din casă cavalerul acesta, e în mare primejdie să și-o piardă.

La aceasta, don Luis zise:

— Ce să mai stăm să dăm socoteală aici de lucruri care mă privesc numai pe mine? Sunt om liber și m-oi întoarce de mi-o plăcea mie să mă întorc; iar de nu, n-are să mă poată face cu de-a sila să mă întorc niciunul dintre voi!

— Are să te facă să te întorci mintea domniei-tale, răspunse omul, iar dacă n-ai avea domnia-ta destulă, om avea destulă noi ca să facem ceea ce am venit să facem și ceea ce ne împinge nevoia.

— S-auzim despre ce e vorba din capul locului, spuse atunci oidor-ul.

Dar omul, care-l recunoscă numaidecât, ca pe un vecin al casei ce era, răspunse:

— Nu-l cunoști, luminăția-ta, señor *oidor*, pe cavalerul acesta, care e feciorul vecinului măriei-tale și-i fugit din casa părintească în straie atât de rușinoase pentru rangul lui, cum poate și măria-ta vedea prea bine?

Se uită atuncea dregătorul mai cu luare-aminte și, cunoscându-l, îl îmbrățișă zicând:

— Ce copilării sunt astea, señor don Luis, ori ce pricini au putut fi atât de puternice încât să te împingă a umbla în halul în care ești îmbrăcat, care se potrivește atât de puțin rangului domniei-tale?

Tânărului îi dădură lacrimile și nu-i putu răspunde *oidorului* o vorbă; iar acesta le zise celor patru să fie pe pace, că toate au să se sfârșească bine; și luându-l de mână pe don Luis, îl trase mai la o parte și-l întrebă ce însemna venirea lui acolo. Și în vreme ce el îl luase la descusut, punându-i întrebare după întrebare, se auziră la poarta hanului răcnete, a căror pricină era că doi dintre oaspeții care dormiseră în noaptea aceea la han, văzând că toată lumea nu se mai gândea la altceva decât să afle ce căutau cei patru, încercaseră să spele putina fără să

plătească ceea ce datorau; dar hangiu, care, când era vorba de interesele lui, și nu de ale altuia, avea ochii-n patru, îi prinsese tocmai când dau să treacă pragul porții și le ceruse plata, beștelindu-i pentru planurile lor necinstite cu așa cuvinte de ocară, încât îi făcuse să-i răspundă cu pumnii; și-așa începuseră a-i număra la ghionți, că bietul hangiu n-avusese încotro și trebuise să dea glas și să strige după ajutor. Hangița și fiica ei nu găsiră pe altcineva mai puțin prins de treburi ca să-i poată veni într-ajutor decât pe don Quijote, căruia fiica hangiței îi zise:

— Ajută-l, măria-ta, señor cavaler, te conjur pe vitejia ce ți-a dat-o Cel-de-Sus, ajută-mi tatăl, căci doi răufăcători îl îmblătesc, bietul, ca pe-un sac de fasole.

La asta don Quijote răspunse, foarte tacticos și cu toată nepăsarea:

— Frumoasă domniță, cererea domniei-voastre nu poate avea deocamdată leac, pentru că sunt împiedicat să mă amestec în altă aventură până ce nu voi duce la capăt una în care m-a vârât cuvântul meu de cinste. Dar ceea ce pot face pentru a vă sluji este să vă dau un sfat: dați fuga și spuneți-i tatălui domniei-voastre să se țină cât o putea mai bine în băătălia asta și să nu* se dea bătut cu niciun chip până ce nu apuc eu să cer prințesei Micomicona îngăduința de a-l ajuta în nenorocirea lui, căci de mi-o da-o, puteți fi încredințată că-l scot eu negreșit de-acolo!

— Păcatele mele! strigă Maritornes auzind asta, căci era și ea de față. Dar până s-apuci măria-ta a cere îngăduința de care vorbești, stăpânul meu are să se și vadă ajuns pe ceea lume!

— Fă dumneata, doamnă, să am eu la mină îngăduința de care vorbesc, răspunse don Quijote, că de îndată ce-oi avea-o, nu mai are nicio însemnătate dac-a ajuns ori nu pe ceea lume, că-l scot eu de-acolo, n-ai grijă, chiar de mi-ar sta împotriva lumea întreagă! Sau, cel puțin, vă voi răzbuna asupra celor ce-l vor fi trimis acolo în așa chip, încât să rămâneți mulțumite mai bine de jumătate,

dacă nu pe de-a-ntregul.

Și, fără să rostească mai multe, se duse să îngenunche dinaintea Doroteii, cerându-i, în cuvinte cavaleriești și rătăcite, să binevoiască înălțimea-sa și să-i dea îngăduința de-a veni într-ajutorul și sprijinul stăpânului acelui castel, ce se afla la mare ananghie. Prințesa i-o dădu cu multă mărinimie, iar el, trecându-și numaidecât scutul pe după braț și punând mâna pe minerul spadei, se îndreptă spre poarta hanului, unde încă îl mai ghigoseau cei doi oaspeți pe hangiu; dar cum ajunse acolo, se opri și rămase nemișcat, oricât îl întrebau Maritornes și hangița de ce stătuse locului și nu da ajutor stăpânului și soțului lor.

— M-am oprit, zise don Quijote, fiindcă mie nu mi-e îngăduit să trag spada împotriva unor oameni de teapa scutierilor; totuși, chemați-l aici pe scutierul meu Sancho, căci lui îi revine și pe el îl privește atât apărarea, cât și răzbunarea cazului de față.

Asta se petrecea la poarta hanului, și sub ea pumnii și bușelile plouau cu nemiluita, foarte spre paguba hangiului și spre marea ciudă a slujnicei Maritornes, a hangiței și a ficei sale, care se dădeau de ceasul morții văzând mișelia lui don Quijote și cumpăna în care li se afla soțul, stăpânul și tatăl. Dar să-l lăsăm pe hangiu acolo, căci nu-i va lipsi cine să-l ajute, iar de-i va lipsi, treaba lui, să tacă și să înghită, ca unul ce se încumetă la mai mult decât îl țin puterile; iar noi să ne întoarcem cu cincizeci de pași îndărăt, ca să vedem ce i-a răspuns don Luis oidor-ului, pe care l-am lăsat mai la o parte, descusându-l pe băiat asupra pricinii pentru care venise acolo, pe jos și în atât de grosolane straie. La care tânărul, apucându-l cu putere de amândouă mâinile, ca pentru a-i da semn de durerea ce-i sfâșia inima, și vărsând șiroaie îmbelșugate de lacrimi, îi zise:

— Señor, n-aș ști să-ți spun altceva decât că din clipa în care cerul a voit și casele noastre învecinate au îngăduit

s-o văd eu pe doña Clara, fiica domniei-tale și stăpâna mea, chiar din clipa aceea, mi-am făcut-o suverană a voinței mele; iar dacă a domniei-tale, care-mi ești adevăratul seînor și tată, nu-mi este potrivnică, îmi va fi soață chiar astăzi. Pentru ea am părăsit casa tatălui meu și pentru ea am îmbrăcat straiile acestea, ca s-o urmez până la capătul pământului, așa cum își urmează ținta o săgeată, sau cum caută din ochi marinarul steaua polară. Ea nu știe despre dorințele mele mai mult decât ce-a putut pricepe în cele câteva dăți când mi-a văzut de departe ochii lăcrămând. Cunoști, de bună seamă, seînor, bogăția și noblețea părinților mei, și știi că sunt singurul lor moștenitor, așa că, de-ți pare cumva că ar putea fi acesta cuvânt spre a te încumeta să mă faci fericit pe deplin, primește-mă chiar acum drept fiu al domniei-tale; pentru că, de s-o întâmpla ca tatăl meu, minat de alte gânduri, ascunse mie, să nu se bucure de binele pe care m-am priceput a mi-l afla, mai mare putere are timpul care desface și schimbă orice decât au vrerile oamenilor!

Tăcu, după ce spuse vorbele acestea, tânărul îndrăgostit; iar dregătorul, auzindu-l, rămase încremenit, tulburat și mirat cum nu se mai poate, atât de chipul înțelept în care don Luis își dăduse cugetul pe față, cât și de încurcătura în care se vedea pus; și nu se pricepea ce cale să apuce într-asa neașteptată și năprasnică întâmplare; așa că nu-i răspunse altceva decât să se liniștească până una-alta și să stăruie pe lângă slujitorii lui să nu-l ia pe sus o singură zi doar, ca să aibă el timp de gândit cum să facă ceea ce era mai bine de făcut pentru toată lumea. Don Luis îi sărută mâinile cu de-a sila, ba i le mai și scăldă în lacrimi, lucru care ar fi putut înmuia și o inimă de marmură, nu numai pe a oidor-ului, care, fiind om mintos, pricepuse îndată cât de bine i-ar sta fiicei lui să se mărite cu cavalerul; cu toate că, de-ar fi fost cu puțință, i-ar fi plăcut să-i însoare și cu consimțământul tatălui lui don Luis, de care știa că năzuiește să facă din fiul său

moștenitor al tuturor titlurilor părintești.

În vremea asta, oaspeții căzuseră la pace cu hangiuul, căci, răzbiți mai curând de vorbele înțelepte ale lui don Quijote decât de amenințări, îi plătiseră tot ce voise, iar slugile lui don Luis așteptau sfârșitul convorbirii acestuia cu oidor-ul și hotărârea stăpânului lor; când Diavolul, care nu doarme niciodată, porunci ca tocmai în clipa aceea să intre pe poarta hanului bărbierul pe care don Quijote îl prădase de coiful lui Mambrino, iar Sancho Panza, de podoabele măgarului, pe care le schimbase cu sculele măgarului său. Și bărbierul acesta, ducându-și măgarul la grajd, dete cu ochii de Sancho Panza, care sta și trebăluia nu știu ce la tarniță, și cum îl văzu pe loc îl și cunoscă, așa că, punând mâna în gâtul lui Sancho, zise:

— Aha, don Lotru, hoțomane, te-am prins! Scoate numaidecât lighenașul și samarele, cu toate sculele pe care mi le-ai șterpelit!

Sancho, dacă se văzu luat din scurt atât de pe nepusă masă, și mai auzind și ocările cu care-l împrășca, se apucă pe loc cu o mână de tarniță, iar cu cealaltă îi trase bărbierului un pumn, de-i scaldă toată gura în sânge. Dar asta nu-l făcu pe bărbier să dea drumul prăzii, adică tarniței măgarului, ci, dimpotrivă, ridică glasul în așa chip, încât toți cei din han deteră fuga la zgomotul zurbalei.

— Aici, aici, ajutor, oameni ai regelui 11 Chemați iute arcașii, că vrea să mă și ucidă tâlharul ăsta de drumul mare, după ce m-a prădat!

— Minți! răspunse Sancho. Eu nu-s tâlhar de drumul mare, că prada asta a câștigat-o stăpânul meu, don Quijote, în luptă dreaptă!

Don Quijote se și înființase, foarte mulțumit să vadă cât de bine para și ataca scutierul său, și-l socoti, începând din ziua aceea, drept om de nădejde, hotărând în inima lui să-l armeze cavaler la primul prilej ce-i va ieși în cale, părându-i-se că prin el tagma cavaleriei avea să fie bine reprezentată, între alte lucruri pe care le rosti bărbierul în

cursul certeii, se întâmplă să spună și următoarele:

— Domnilor, samarul ăsta e al meu, așa cum e a mea moartea cu care sunt dator lui Dumnezeu, și-l cunosc de parcă eu l-aș fi fătat; măgarul e de față, în staul, și vă poate mărturisi dacă mint; dacă nu mă credeți, n-aveți decât să i-l încercați, și de nu i-o veni ca pictat, să fiu eu afurisit! Și nu numai atâta: că în aceeași zi când mi-au luat samarul.

1 în original «*Atjui del Rey y de la justicia!*»: formula curentă prin care era chemată în ajutor forța publică în cazul unui atac al răufăcătorilor.

mi-au luat și un lighenaș de aramă nou-nouț, nenuntit, că era fată mare, de-alea de un scud de-argint bucata 1

Când ajunse aici, don Quijote nu se mai putu ține să nu-i răspundă și, punându-se între ei doi și despărțindu-i, după ce rându-i jos la pământ samarul, ca să-l aibă sub ochi până ce-avea să iasă adevărul la lumină, zise:

— Ca să vedeți domniile-voastre limpede și fără nicio îndoială cât de mult se înșală acest brav scutier, numind lighenaș ceea ce întotdeauna a fost, este și va fi coiful lui Mambrino, pe care i l-am luat eu câștigându-i-l în luptă dreaptă și făcându-mă stăpânul lui legiuit prin posesie licită! În privința samarului, nu mă amestec, că tot ce-aș și spune despre el este că scutierul meu, Sancho, mi-a cerut îngăduința să ia harnașamentul calului acestui mișel biruit și să-și împodobească cu el calul său; iar eu i-o dădui, și atunci el îl luă, și dacă s-a preschimbat din harnașament în samar, n-am ce altă explicație da decât cea obișnuită, că asemenea preschimbări se pot vedea la tot pasul în faptele cavalerilor rătăcitori! Iar ca să se întărească ceea ce spun, dă fuga, Sancho băiete, și adu aicea coiful de care acest om cumsecade zice c-ar fi lighenaș!

— Să mă ia dracu', stăpâne, zise Sancho, dacă n-avem altă dovadă de adevărul celor spuse decât aia de care vorbești măria-ta, află despre coiful lui Malino 1 că e

lighean toată ziua, tot așa cum harnașamentul omului ăstuia e samar curat!

— Fă ce-ți zic, răspunse don Quijote, că n-or fi fiind vrăjite toate în castelul ăsta!

Sancho dete fuga până-n locul unde ținea ligheanul și i-l aduse; și, de îndată ce-l văzu don Quijote, îl luă în mână și zise: – Uitați-vă și dați-vă și domniile-voastre cu părerea, cu ce obraz ar mai putea spune scutierul acesta că e vorba de-un lighean, și nu de coiful de care v-am vorbit? Și jur pe tagma cavaleriei în care slujesc că acesta-i coiful pe care i l-am luat și că nici n-am pus, nici n-am scos din el nimica!

1 în alt capitol, al lui *Martirio*, apoi al lui *Malandrino*; aici, corupere hazlie a numelui lui Mambrino, prin asociere cu *maligno* – viclean (prin cel viclean se înțelege Diavolul).

— Nu-ncape nicio îndoială în privința asta, zise atunci Sancho, pentru că, din clipa în care l-a câștigat stăpânul meu și până astăzi, n-a înfruntat cu el în cap mai mult de-o bătaie: atuncea când cu slobozirea nenorociților acelora puși în lanțuri; și de n-ar fi fost acest lighe-coif, nu i-ar fi mers prea bine atuncea, că n-am mai văzut în viața mea așa ploaie cu piatră!

Capitolul XLV

Unde ajunge să se spulbere orice îndoială cu privire la coiful lui Mambrino și la samar, și pe lângă asta se povestesc o seamă de alte pățanii, aidoma cum s-au petrecut

— Ce părere aveți măriile-voastre, domnilor, zise bărbierul, de spusele acestor boieri, care se încumetă a susține că acesta nu-i lighean, ci coif?

— Cine-ar îndrăzni să spună astfel, rosti don Quijote, l-aș face eu să-și dea seama că minte, dacă-i cavaler; iar dacă-i scutier, l-aș face să-și dea seama de-o mie de ori mai vârtos!

Bărbierul nostru, care era de față la toate acestea și care cunoștea prea bine firea lui don Quijote, voi să-i ațâțe

și mai mult sminteala și să-mpingă și mai departe gluma, ca să facă haz cu toții; așa că zise, vorbind cu celălalt bărbier:

— Jupâne bărbier, sau ce-i fi fiind, află că sunt și eu tot din breasla asta și că am diplomă de meserie de mai bine de douăzeci de ani, așa că mă pricep ca nimeni altul la toate uneltele de bărbier, până la cea mai mărunță; iar în tinerețile mele am fost o vreme și eu soldat, și știu ce-i aceea coif, ce-i aceea cască, ce-i aceea vizieră și alte multe lucruri privind milităria, vreau să spun, privind tot soiul de arme soldățești; și declar – afară doar dacă nu s-o găsi altcineva mai priceput care să susțină dimpotrivă, fiindcă eu mă supun întotdeauna unuia mai cu scaun la cap – că scula asta pe care-o avem în față nu numai că nu-i lighenaș de bărbier, dar e la fel de departe de-a fi așa ceva pe cât de departe e albul de negru și adevărul de minciună; declar, de asemenea, că ceea ce vedem aici, cu toate că e un coif, nu e un coif întreg.

— Nu, bineînțeles, zise don Quijote, fiindcă-i lipsește jumătatea, adică viziera.

— Așa-i, întări și preotul, care pricepuse unde bătea prietenul său bărbierul.

Și același lucru îl întăriră și spusele lui Cardenio, ale lui don Fernando și ale tovarășilor săi; ba chiar și oidor-ul, de nu l-ar fi pus pe jărat în încurcătura cu don Luis, ar fi dat și el o mână de ajutor la renghiul ce i se juca bărbierului; însă gândurile pe care le tot frământa în cap îl chinuiau în așa chip, că nu pricepea nimica, sau aproape nimica din tertipurile acelea.

— Să mă ia dracu'! zise atunci bărbierul, păcălit. Cum e oare cu putință să susțină atâția oameni sus-puși că ăsta nu-i lighean, ci coif? Uite un lucru de care s-ar putea minuna toți doctorii universității, cât or fi ei de înțelepți! Halal! N-am ce mai zice, că dacă lighenașul ăsta e coif, atunci și samarul ăsta e harnașament de cal cavalêresc, așa cum a susținut acest seșor.

— Ba, drept să-ți spun, mie mi se pare samar, zise don Quijote; dar cum am mai spus, eu în asta nu mă vâr!

— Harnașament sau samar, spuse preotul, señor don Quijote n-are decât să hotărască, fiindcă în treburi de astea, de-ale cavaleriei, toți domnii de față, dimpreună cu mine, nici măcar nu-i putem trece pe dinainte.

— Zău așa, domnilor, rosti don Quijote, atâtea lucruri ciudate mi s-au întâmplat în castelul acesta de fiecare dată când am mas în el, că nu m-aș mai încumeta să spun cu tot dinadinsul nimic sigur cu privire la ceea ce se află într-însul dac-ar fi să fiu întrebat, căci am început să cred că tot ce se petrece aici e doar vrăjitorie curată. Prima dată m-a canonit de mi-a scos sufletul un maur solomonit care bântuia castelul, și nu i-a mers mai bine nici lui Sancho cu ceilalți din suita maurului, iar noaptea asta am stat atârnat de-un braț mai bine de două ore, fără să-mi dau seama nici cum, nici în ce chip am intrat în asemenea belea; așa că, să m-apuc eu acuma să-mi dau cu părerea într-o afacere așa de încurcată, ar însemna să-mi fie judecata prea cutezătoare! Cât despre ceea ce s-a spus, anume că aceștia-i lighean, și nu coif, am mai răspuns; dar în privința declarației dacă ăsta-i samar sau harnașament cavaleresc, nu mă încumet să dau un verdict definitiv, ci-l las la bunul-plac al domniilor voastre; căci, cum nu sunteți armați cavaleri, ca mine, cu domniile-voastre poate n-or avea nicio putere vrăjile de prin partea locului, și vă veți fi putând păstra mințile slobode și judeca ce se petrece în castelul acesta, întocmai după cum stau cu adevărat lucrurile, și nu după cum mi se par mie.

— Nu mai încape îndoială, răspunse la asta don Fernando, că señor don Quijote are toată dreptatea când zice că nouă ne revine să hotărâm asupra acestui caz; și pentru ca lucrurile să fie făcute cât mai temeinic, eu voi lua în taină voturile acestor domni, iar de ceea ce va ieși la vot vă voi da deplină și limpede socoteală.

Pentru cei care știau firea lui don Quijote, toate

acestea erau prilej de mare veselie; dar cei care nu i-o cunoșteau, socoteau că nu se află pe lume mai mare aiureală. Mai cu seamă cei patru slujitori ai lui don Luis credeau așa, dimpreună cu don Luis însuși și cu alți trei drumeți care sosiseră din întâmplare la han, și păreau a fi arcași, cum de fapt și erau; dar cel care deznădăjduia mai mult decât toți era bărbierul, al cărui lighean se preschimbase chiar pe loc, sub ochii lui, în coiful lui Mambrino, și al cărui samar el nu mai avea nicio îndoială c-avea să se preschimbe în harnașament bogat de buiestraș. Și unii și ceilalți râdeau văzându-l pe don Fernando cum umbla de la unul la altul să le ia voturile, vorbindu-i fiecăruia la ureche, ca să afle în taină dacă socotea că era samar sau harnașament giuvaerul acela pentru care se ciorovăiseră atâta. Și după ce adună voturile celor care-l cunoșteau pe don Quijote, zise cu glas tare:

— Fapt este că m-am și plictisit, om bun, să mai iau voturile atâtor, căci văd că nici n-apuc bine să-ntreb ce vreau să aflu, că-mi și răspunde toată lumea să-mi văd de treabă, c-ar - A aiureală să spună cineva că-i samar de măgar ceea ce se vede aici, și nu harnașament de cal, și încă de cal pursânge, așa că n-ai încotro și trebuie să rabzi, căci, în ciuda spuselor tale și spre nenorocul măgarului tău, e harnașament, și nu samar, și n-ai dat dovadă de prea multă cinste pretinzând altfel.

— Să n-am parte de ceruri, zise bietul bărbier, dacă nu vă înșelați cu toții domniile-voastre, și să-mi apară mie sufletul dinaintea Domnului la fel de limpede cum apare samar dinaintea ochilor mei, și nu harnașament, lucrul ăsta! Dar așa-i când se-ntoarce roata legii¹. mai bine nu mai spun mai departe! Și zic zău lui Dumnezeu că nu-s beat, că-s tot cu inima goală de dimineată și n-am avut pe limbă nimic, decât păcatele mele!

Neroziile pe care le rostea bărbierul nu stârneau mai puțin râsul decât aiurelile lui don Quijote, care zise atunci:

— Tot ce avem mai bun de făcut este să ne luăm fiecare ce-i al lui; și ceea ce ne-a dat Dumnezeu, sfântul Petru să binecuvânteze!

Unul dintre cei patru zise:

— De nu cumva o fi vorba de un renghi pus la cale dinainte, nu-mi poate intra în cap cum oameni cu atâta știință de carte și pricepere, cum sunt sau par a fi toți cei de față, pot să se încapătăneze a o ține morțiș că nici acesta de-aici nu-i lighean și nici cel de colo samar. Dar cum văd că stăruiesc s-o spună și s-o întărească, îmi dau cu socoteala că nu se poate să nu fie pe-aici vreo taină, fiindcă altfel nu s-ar înverșuna să stăruie într-un lucru așa de potrivnic față de tot ce ne arată adevărul însuși și viața zilnică, fiindcă jur pe (și dădu drumul unei cumplite înjurături) că pe mine nu mă poate nimeni face să văd de-a-noaselea de-ar veni să mă bată la cap toți oamenii câți sunt pe lume și să-mi tot spună că ăsta nu-i lighean de bărbier, și nici ăsta samar de măgar!

— S-ar putea să fie de măgăriță! zise preotul.

1 «*Allá van leyes de quieren reyes*»; «Se-ntoarce roata legii încotro vor regii». Proverbul n-a fost rostit în întregime din prudență.

— Tot un drac, îi întoarce servitorul vorba, că nu-i de asta sfada, ci-i vorba dacă este sau nu este samar, cum ziceți domnia-voastră.

Auzind aceasta, unul dintre străjerii ce intraseră în han și fuseseră de față la ceartă și la judecată izbucni mânios și înciudat, zicând:

— Mai samar nu era nici tata, și ă^l de-o zice altfel, ori ă^l de-a zis, trebuie să fie îmbibat de vin ca un ciorchine de strugure!

— Minți ca un netrebnic și-un ȋopârlan! răspunse don Quijote. Și, ridicând lancea, pe care n-o lăsa niciodată din mână, dădu să-i tragă una-n cap cu atâta putere, că de nu s-ar fi ferit arcașul, lat l-ar fi întins la pământ. Lancea se făcu bucăți, lovindu-se de caldarâm, iar ceilalți străjeri din

patrulă, văzându-și tovarășul în așa fel cinstit, începură să răcnească, dând semnalul de alarmă al «Sfintei Hermandad». Hangiul, care făcea și el parte din «Frăție» x, dete fuga să-și ia topuzul și spada și se alătură tovarășilor săi; servitorii lui don Luis îl înconjurară atunci pe băiat, ca nu cumva să le scape în învălmășeală și să-și ia tălpășița; iar bărbierul, când văzu că intră zavera în casă, alergă să se asigure de samar și să pună mâna pe el; și tot așa făcu și Sancho. Don Quijote trase spada din teacă și se năpusti asupra străjerilor; don Luis le striga cât putea slugilor sale să-l lase pe dânsul și să le dea o mână de ajutor lui don Quijote, lui Cardenio și lui don Fernando, care luaseră partea lui don Quijote; preotul striga cât îl ținea gura, hangița țipa, fică-sa își pierduse capul de deznădejde, Maritornes plângea în hohote, Dorotea nu știa ce să mai facă, Luscinda rămăsese înlemnită și doña Clara leșinase. Bărbierul îi căra la pumni lui Sancho, iar Sancho îl îmblătea cu de-amăruntul pe bărbier. Don Luis, pe care unul dintre servitorii săi se încumetase să-l apuce de braț

1 Hangiul erau de obicei afiliați «Sfintei Hermandad», reprezentând-o în hanul lor cât timp lipseau de acolo străierii. Dacă este să dăm crezare autorilor de nuvele picarești ai vremii, intențiile cu care aveau hangii la această «Frăție» erau departe de a fi bune: ei căutau să aibă, prin obținerea titlului de membru al «Sfintei Hermandad», «un *salvoconduto para robar más a plazer*» («patalamaua la mână, pentru a fura și mai în voie»).

ca să nu fugă, îi trase slugii un pumn, de-i scaldă toată gura în sânge; oidor-ul îi luă apărarea, iar don Fernando izbutise să culce la pământ un arcaș, măsurându-i trupul cu tălpile după placul inimii; hangiul prinse iarăși suflet și dădu glas, cerând să fie respectată «Sfânta Hermandad», astfel că hanul era numai văicăreli, strigăte, amenințări, tulburare, spaimă, alarmă, paloșe încrucișate, ghionți, ciomăgeli, vânătași și sânge vărsat. Și în toiul acestui haos, al acestei învălmășeli de labirint, lui

don Quijote îi trăsni prin cap că se vedea, niciuna, nici două, dus pe sus în mijlocul încăierării de pe câmpul lui Agramante *, așa că strigă cu glas tunător, mai-mai să dărâme hanul:

— Staați! Opriți-vă cu toții! Băgați toți spadele în teacă! Potoliți-vă și ascultați-mă cu toții dacă vreți să mai rămână vreunul din voi cu viață!

La așa tunet rămaseră cu toții locului, și el urmă:

— Nu v-am spus eu, domnilor, că-i vrăjit castelul ăsta și că e bătut de bună seamă de-o legiune întreagă de demoni? Ca probă că-i așa, vreau să vedeți și domniile-voastre cum s-a strecurat printre noi, mutându-se aicea, încăierarea de pe câmpul lui Agramante! Uitați-vă: aici unii se luptă pentru spadă, alții – pentru cal, dincoace se luptă pentru acvile, mai încolo – pentru coif, și ne-am încăierat cu toții, și nu ne mai putem înțelege între noi. Dar dă-te măria-ta mai încoace, señor *oidor*, și dumneata, domnule părinte, ca să faci unul pe regele Agramante, și celălalt pe regele Sobrino, și să punem pace între noi, fiindcă, pe Dumnezeu cel atotputernic, mare ticăloșie este ca atâția oameni de viță, tot unul și unul, câți suntem aici, să ne omorâm între noi din asemenea fleac de pricină!

Arcașii, care nu pricepeau boabă din retorica lui don Quijote și nu vedeau altceva decât că don Fernando, Cardenio și tovarășii lor îi cam altoiseră, nu se învoiau de fel să se potolească, în vreme ce bărbierul se învoi, căci în focul bătăliei se făcuseră harcea-parcea și samarul și barba lui!

1 în *Orlando furioso*, Cântul XXVII, Ariosto descrie încăierarea unor călăreți armați de pe acest câmp, care a rămas proverbială.

Sancho, ca un bun servitor ce era, dete ascultare, de la întâiul cuvânt, stăpânului său. Cei patru valeți ai lui don Luis rămaseră și ei liniștiți văzând cât de puțin aveau de câștigat de n-ar fi stat așa; numai hangiul, cu o falcă-n cer și cu una-n pământ, o ținea morțiș că trebuiau pedepsite

necuviințele zărghitului aceleia, care la fiecare pas îi întorcea hanul cu susul în jos. În cele din urmă, zarva se mai domoli, samarul rămase până-n ziua judecății de apoi tot harnașament, lighenașul – coif, iar hanul, în închipuirea lui don Quijote, tot castel. După ce făcură așadar pace și deveniră cu toții iarăși buni prieteni, la îndemnurile oidorului și ale preotului, numai slugile lui don Luis începură a-și certa stăpânul, zicând că venise vremea să plece cu dâșii; și cât timp stătu el să se ciondănească cu lacheii, oidor-ul se sfătui cu don Fernando, cu Cardenio și cu preotul ce avea de făcut într-o împrejurare ca aceea, dându-le și lor seamă de tot ceea ce-i spusese don Luis. În cele din urmă hotărâră să spună don Fernando slujitorilor lui don Luis cine era el, arătându-le că voia lui era să vină don Luis cu dânsul în Andaluzia, unde avea să fie prețuit de fratele său, marchizul, după meritul rangului lui don Luis, căci, după câte știau ei ce gânduri are don Luis, el n-ar fi primit să se întoarcă atuncea spre a da ochi cu tatăl său chiar de-ar fi fost să-l facă fărâmițe.

Când aflară cei patru ce hram ținea don Fernando și ce-l bătea gândul pe don Luis să facă, hotărâră între dâșii ca trei dintre ei să se întoarcă acasă ca să dea socoteală părintelui acestuia de ceea ce se petrecea, iar al patrulea să rămână pe lângă don Luis ca slujitor și să nu-l slăbească până ce nu s-or întoarce ei, fie ca să-l ridice, fie ca să facă ceea ce va fi să le poruncească în vremea asta tatăl cavalerului. În chipul acesta se potoli halimaua aceea de gâlcevi, prin autoritatea lui Agramante și înțelepciunea regelui Sobrino; dar văzându-se dușmanul bunei înțelegeri dintre oameni și al păcii disprețuit de data asta și păcălit, după cât de puține roade îi fusese dat să culeagă din osteneala de a-i fi vârat pe toți în așa tulbure labirint de încurcături, își puse în gând să-și mai încerce o dată puterea, stârnind noi certuri și neînțelegeri.

Se întâmplă deci ca străjerii să nu se fi învoit a se potoli decât pentru că le ajunsese la urechi zvon despre

cine erau cei ce ridicaseră mina asupra lor; și nu se retrăseseră din luptă decât pentru că-și închipuiau că, în orice chip va fi fost să se termine, tot aceștia aveau să iasă biruitori din bătălie. Dar unul dintre dânșii, anume cel călcat în picioare și ghigosit de don Fernando, și-aduse aminte că printre alte câteva mandate ce avea asupra sa, de aducere a câtorva oameni certați cu legile, avea și unul împotriva lui don Quijote, pe care «Sfânta Hermandad» dăduse poruncă să-l ia prins pentru slobozirea ocnașilor, așa cum Sancho avusese dreptate să se teamă. Venindu-i deci în minte lucrul acesta, vru să se încredințeze dacă semnalmentele ce i se dăduseră asupra lui don Quijote se potriveau și, scoțând din sân un pergament, găsi ceea ce căuta, așa că se apucă să-l citească pe îndelete, cu multă încetineală, căci nu prea se avea bine cu cititul, iar la fiecare cuvânt pe care-l buchisea ridica ochii și se uita la don Quijote, tot confruntând semnalmentele trecute în mandat cu chipul cavalerului. La urmă găsi că, fără nicio îndoială, el era cel cerut în mandat, și nici nu se încredințase bine, că pe loc, împăturindu-și pergamentul, cu mandatul în mâna stângă, îl apucă cu dreapta de gât pe don Quijote atât de voinicește, că nici să răsuflă nu-i mai dădea răgaz, tot strigând cât îl ținea gura:

— În numele «Sfintei Hermandad»! Și ca să se vadă că e drept ceea ce cer, n-aveți decât să citiți mandatul acesta, unde stă scris să fie luat prins acest bandit de drumul mare!

Luă preotul mandatul și văzu că era adevărat tot ce spunea arcașul și că se potriveau cu semnalmentele lui don Quijote; acesta, văzându-se în așa chip cinstit de-un nemernic de țopârlan, își ieși din sărute, căci furia lui nu mai cunoștea margini și plesnea fierea-ntr-însul. Îl apucă și el cât putu mai bine pe arcaș, cu amândouă mâinile, de gât, că de n-ar fi fost să-i sară tovarășii într-ajutor, acolo și-ar fi dat duhul, mai curând decât să-i fi dat don Quijote drumul. Hangiul, care n-avea încotro și trebuia să-i sprijine

pe cei din aceeași frăție cu el, îi sări arcașului numaidecât într-ajutor. Hangița, văzându-și din nou soțul încăierat, din nou începu să țipe, și-i ținură ca la poruncă hangul Maritornes și fiică-sa, care cereau cerului și tuturor câți erau de față să le ajute.

Sancho, văzând ce se petrecea, zise:

— Doamne-Dumnezeule, uite că se-adevărește ce spunea stăpânu-meu despre farmecele ce bântuie castelul ăsta, că n-ai chip în el să trăiești o clipă în pace!

Don Fernando se puse între arcaș și don Quijote, și, spre marea fericire a amândurora, le descleștă mâinile, căci unul și le înfipsese în gulerul celuilalt, care-l strângea cât putea pe cel dintâi de gâtleej; dar asta nu înseamnă că arcașii încetară de a-și mai cere prinsul, pretinzând să fie ajutați a-l lega și a-l supune într-un tot al voinței lor, căci așa se cuvenea când era vorba de cele datorate regelui și «Sfintei Hermandad», din partea căreia le cereau tot ajutorul și respectul, ca să poată pune mâna pe tâlharul acesta de drumul mare și de potecă.

Don Quijote începu să râdă auzind asemenea vorbe și, cu multă gravitate, zise:

— Veniți încoace, oameni josnici și ticăloși! Tâlhareie la drumul mare vreți voi să spuneți că înseamnă să slobozi pe cei încătușați în lanțuri, să dai drumul celor robiți, să vii în sprijinul nenorociților, să ridici pe cel căzut, să-l scoți din nevoie pe nevoiaș? Ah, oameni de nimica, care nu v-ați făcut vrednici, de mârșav și de grosolan ce vă este sufletul, să vă împărtășească cerul cât preț închide în ea cavaleria rătăcitoare, nici să pricepeți păcatul și neștiința în care orbecăiți atunci când nu vă închinați până și la umbra oricărui cavaler rătăcitor, darmite avându-l în față? Veniți încoa, patrulă de tâlhari mai curând decât de arcași, jefuitori de drumul mare, cu patalama de la «Sfânta Hermandad» 1.

1 în original «*Salteadores de caminos con licencia de la „Santa Hermandad”*», «*ladrones en cuadrilla*»: apelative

ce concordă cu interpretarea dată în *Quzmán de Aflarăche*, Cartea I, cap. VII; Mateo Alemán susține textual același lucru despre străjerii «Sfintei Hermandad». Vezi *Isprăvile unor vântură-lume, proză picarescă spaniolă*, E.P.L., «Biblioteca pentru toți», 1961, p. 91: «Sfinții poterași... sunt cu toții o liotă de ticăloși și nelegiuiți».

și spuneți-mi: cine-a putut fi atât de ageamiu incit să iscălească un mandat de aducere împotriva unui cavaler ca mine de vestit? Cine-a fost cel care-a putut să n-aibă habar că toți cavalerii rătăcitori stau mai presus de orișice stăpânire, și că lor lege li-e doar spada, privilegiile le sunt isprăvile viteze, și pravilă – voința proprie? Cine-a fost – vă întreb încă o dată – gușatul care să nu știe că nu se află pe lume diplomă de hidalgo în stare să confere atâtea scuteli și imunități ca diploma pe care-o dobândește-un cavaler rătăcitor în ziua în care e armat cavaler și se dedică pe de-a-ntregul dârzului ordin al cavaleriei? Ce cavaler rătăcitor a plătit vreodată gloabă, corvezi și clacă, nart, boieresc și dijmă, vămi de rohatcă și rușfet? 1 Unde s-a pomenit croitor care să-i fi luat bani pe hainele cusute, castelan care să-l fi pus să-și plătească întreținerea pe timpul cât i-a îngăduit să măie la castelul său? Ce rege nu l-a ospătat cu el la masă? Ce domniță nu l-a îndrăgit și nu i s-a dat, lăsându-se întru totul voii și bunului său plac? Și, la urma urmei, unde s-a mai văzut, se vede sau se va vedea vreodată pe lumea asta cavaler rătăcitor care să n-aibă atâta cutezanță încât el singur, fără alt ajutor, să se încumete a le trage patru sute de ciomege la patru sute de patrulare care ar îndrăzni să-i țină calea?!

Capitolul XLVI

Despre vrednica de pomenit aventură cu patrula de arcași și despre înfricdșătoarea mânie a bunului nostru cavaler don Quijote

Câtă vreme vorbea așa don Quijote, preotul se apucase să-i convingă pe arcași că don Quijote avea mințile spulberate, cum puteau prea bine vedea din

isprăvile și din vorbele sale, și că n-avea nicio noimă să împingă mai departe povestea asta, căci chiar de-ar fi fost să pună mâna pe el și să-l ridice, tot

1 Birurile enumerate aici cu numele lor vechi românesc sunt echivalente (cu aproximație) celor enumerate de Cervantes, proprii sistemului de exploatare feudal.

ar fi trebuit să-l lase numaidecât, ca pe un nebun ce era. La aceasta îi răspunse cel care scosese mandatul că nu era treaba lui să judece dacă era sau nu nebun don Quijote, ci să facă ceea ce-i poruncise mai-marele său, și, o dată prins, n-aveau decât să-l slobozească pe urmă de trei sute de ori!

— Cu toate astea, zise preotul, n-aveți să-l ridicați de data aceasta, și nici el nu s-ar lăsa ridicat, pe câte pricep eu!

Într-adevăr, atâtea se pricepu să spună preotul, și atâtea nebunii făcu don Quijote, încât mai nebuni ar fi fost străjerii dacă nu și-ar fi dat seama că era sărit din minți, așa că găsiră cu cale să se domolească mai bine, ba încă să mai fie și mijlocitori ca să-i împăciuie pe Sancho Panza și pe bărbier, care încă stăruiau, în ciudați cum nu se mai poate, să se ciorovăiască în cele din urmă, ca niște mădulare ale stăpânirii ce erau, știură să mijlocească în această price și să fie judecători ai ei în așa chip, încât amândouă părțile rămaseră dacă nu pe de-a-ntregul mulțumite, cel puțin într-o oarecare măsură, căci schimbă doar samarul, dar chingile și căpăstrul, nu. Iar în ceea ce privea coiful lui Mambrino, preotul îi dădu bărbierului, pe sub mână și fără să prindă don Quijote de veste, opt reali pe lighenaș, pentru care bani bărbierul îi iscăli țidula de primire și de renunțare la orice fel de plângere ori jalbă, atunci și pururea și în vecii vecilor, amin!

O dată stinse deci amândouă gâlcevile acestea, care erau mai de căpetenie și mai de seamă, mai rămânea și să

se învoiase slugile lui don Luis a se socoti mulțumite dacă aveau să se întoarcă acasă doar în trei, unul dintre slujitori rămânând adică să-l întovărășească pe cavaler acolo unde avea chef don Fernando să-l ducă; și cum soarta cea bună și mâna norocului apucaseră a da bun început împăciuirii și frângerii lăncilor, înlăturând piedicile din calea celor ce se iubeau și scoțând din nevoi hanul și pe vitejii ce-l locuiau, vrură ele să se milostivească a duce totul cu bine la capăt, căci lacheii se resemnă 1 să facă ceea ce dorea don Luis, lucru

1 Inadvertență: Cervantes uită că în capitolul anterior servitorii lui don Luis se hotărâseră singuri ca trei dintre ei să se întoarcă pentru a povesti tatălui cele întâmplate, iar al patrulea să rămână pentru a-și sluji stăpânul.

care aduse atâta mulțumire în sufletul donei Clara, ca, în clipa aceea, oricine i-ar fi văzut fața ar fi înțeles fericirea ce-i umplea inima. Zoraida, cu toate că nu pricepea bine tot ce văzuse că se întâmplă, când se întrista, când se lumina la față, cam la nimereală, după cum vedea și ea că se schimbă obrazul fiecăruia, și mai cu seamă chipul spaniolului ei, pe care nu-l slăbea nicio clipă din ochi, fiindu-i inima robită lui. Hangiul, căruia i se păruse din cale-afară de generos darul și răscumpărarea în bani peșin oferită de preot bărbierului, își ceru și el plata pentru găzduirea lui don Quijote, dimpreună cu despăgubirea pentru burdufurile de vin vărsat, jurându-se că nici Rocinante și nici măgarul lui Sancho n-aveau să iasă din han până ce nu i se va fi plătit totul, până într-o para. Pe toate le împăciui preotul și le plăti don Fernando, deși oidor-ul se oferise cu dragă inimă să le plătească el, și în felul acesta avură cu toții parte de pace și de liniște, încât acum nu mai părea hanul câmpul de luptă al lui Agramante, cum spusese don Quijote, ci pacea secolului lui Octavian *, iar pentru toate acestea fură cu toții de părere că trebuiau să mulțumească atât gândurilor bune și alesei

elocințe a domnului părinte, cât și neasemuitei dărnicii a lui don Fernando.

Văzându-se deci don Quijote slobod și scăpat de toate angaralele, atât de ale scutierului, cât și de ale sale, își dăde cu socoteala că s-ar cuveni să-și urmeze călătoria începută și să ducă la capăt aventura aceea măreață pentru care se simțea chemat și ales. Și așa, cu o hotărâre nestrămutată, se duse de-i căzu în genunchi Doroteii, care nu consimți să asculte o vorbă din gura lui până ce nu-l va vedea sculat de jos, și el, ca să nu-i iasă din cuvânt, se ridică în picioare și rosti:

— E o zicală cunoscută, preafrumoasă doamnă, că sânguinta e mama norocului, și-n multe și grave împrejurări a dovedit experiența că zelul unui ambasador poate scoate la bun capăt o cauză îndoielnică; dar în niciun fel de treburi nu se dove

1 în timpul domniei lui Octavian August, templul zeului Janus, care se închidea numai în timp de pace, a fost închis de trei ori. «*Paz octaviarí*» a rămas în limba spaniolă o locuțiune curentă, însemnând pacea universală.

dește mai bine adevărul zicalei decît în cele ale războiului, unde repeziciunea și agerimea o iau înaintea ițelor trase de vrăjmaș și dobândesc izbânda pînă să n-apuce dușmanul a se apăra. Toate acestea le spun, slăvită și înaltă doamnă, pentru că mi se pare șederea asta a noastră la acest castel lipsită de orice folos; ba, dimpotrivă, ne-ar putea fi într-atât de păgubitoare cît să ne plângem în pumni într-o bună zi. Căci cine știe dacă, prin iscoade ascunse și iscusite, n-o fi și apucat să afle vrăjmașul înălțimii-tale, uriașul, că eu am purces să-l nimicesc, și dacă nu cumva, dându-i răgaz timpul pierdut de noi, n-a prins să se întărească în vreun castel cu neputință de cucerit, sau într-o fortăreață împotriva căreia prea puțin preț ar putea avea tot zelul meu și toată forța neostenitului meu braț! Așa că, stăpână, să i-o luăm înainte, cum am spus, și să-i dejucăm prin sârgul nostru

planurile, purcezând numaidecât la drum într-un ceas bun, că, în ce te privește, înălțimea-ta vei ajunge curând să-ți vezi cu ochii ceasul cel bun și nu vei întârzia mai mult decât timpul cât îmi va trebui mie ca să dau piept cu vrăjmașul.

Tăcu și nu spuse nimic mai mult don Quijote, așteptând cu multă răbdare răspunsul frumoasei infante, care, cu o ținută domnească și foarte potrivită cu stilul lui don Quijote, îi răspunse în chipul următor:

— Îți mulțumesc, señor cavaler, c-arăți atâta zel în dorința de a-mi fi sprijin la vreme de grea cumpănă, întocmai ca un cavaler ce ești, în sarcina căruia intră nemijlocit ocrotirea orfanilor și a celor nevoiași; dea cerul să se împlinească dorința luminăției-tale și a mea, ca să poți vedea că mai sunt pe lume și femei recunoscătoare; iar în ceea ce privește plecarea, să purcedem numaidecât, că voința măriei-tale este și voința mea. Poți face ce vrei cu mine, după cum ți-o fi placul și vrerea, căci cea care-a încredințat o dată luminățieitale apărarea persoanei sale, bizuindu-se pe brațul acesta viteaz pentru reîntronarea ei în domnie, n-are de ce voi să se pună împotriva celor poruncite de înțelepciunea măriei-tale 1

— Voia lui Dumnezeu! zise don Quijote. Dar dacă e așa, și dacă o înaltă doamnă se smerește dinainte-mi, nu vreau să pierd prilejul de a o ridica și de a o pune pe tronul părintesc. Să plecăm numaidecât, căci îmi dă piteni dorința de-a mă așterne la drum, fiindcă vorba bătrânească bine zice când zice că cine pornește de dimineată departe ajunge, și că cine zăbovește se primejduiește. Și pentru că n-a crescut sub cer până azi și n-a văzut nici iadul ins care să mă înfricoșeze și să mă facă pe mine să dau îndărăt, pune șaua, Sancho, pe Rocinante și pregătește-ți de drum măgarul, ca și bidiviul reginei, și să ne luăm rămas bun de la castelan și de la domnii aceștia, ca s-o pornim la drum fără zăbavă 1.

Sancho, care fusese de față la toate, zise, clătinându-

și capul când într-o parte, când în cealaltă:

— Stăpâne, stăpâne! Câte știe satul și nici nu le visează bărbatul, să nu fie cu bănat preacinstitelor obraze aicea de față!

— Ce s-o mai fi putând adică ști în vreun sat, ori în toate orașele lumii, care să-mi fie mie spre pagubă, mârlane?

— Dacă măria-ta te superi, răspunse Sancho, iaca, tac, și mă feresc să-ți spun ceea ce sunt ținut să-ți spun ca orice bun scutier, așa cum orice slugă credincioasă are datoria să-și înștiințeze stăpânul.

— Spune ce ai de spus, zise don Quijote, numai să n-aibă vorbele tale drept țință să-mi vîre cumva frica-n oase, că dacă ție ți-e frică, înseamnă că te porți așa cum ți-e firea, la fel cum și eu, nefiindu-mi frică, mă port după cum mi-este mie firea!

— Nu-i vorba de asta, păcatele mele cele multe și grele, răspunse Sancho, ci-i vorba că eu sunt încredințat și nu mă îndoiesc de fel că cucoana asta, care zice că-i regina slăvitului regat Micomicón, nu-i mai regină decât mumă-mea, că de-ar fi ce zice că este, nu s-ar tot giugiuli cu unul dintre cei care-s în cârd cu noi, și în văzul lumii, și pe furiș, prin toate ungherele.

Roși toată Dorotea la vorbele acestea ale lui Sancho, căci foarte adevărat era că soțul ei, don Fernando, de mai multe ori, pe furiș de ochi străini, apucase a culege cu buzele câte-o părticică din răsplata pe care-o meritau dorințele lui, iar Sancho prinsese de veste și i se păruse că asemenea purtare era mai curând de curtezană decât de regină, ba încă de regină a unui atât de slăvit regat! Și ea nu avu cum, și nici nu se gândi, să-l înfrunte pe Sancho cu vreun cuvânt, ci-l lăsă să vorbească mai departe. Iar el spuse:

— Ți-am spus toate astea, stăpâne, fiindcă dacă la capăt, după ce-am bătut atâtea drumuri și poteci și-am petrecut atâtea nopți negre și zile și mai și, rodul muncii

noastre are să-l culeagă unul care-a stat și-a huzurit aici la han, atuncea n-am de ce mă grăbi să pun nici șaua pe Rocinante, nici samarul pe măgar și nici să-i pregătesc ei bidiviul, că mai nimerit ar fi să stăm liniștiți, ca să-și vadă fiștece curvă de torsul caierului ei *, și hai mai bine să-mbucăm ceva!

Doamne-Dumnezeule, cât se mânie don Quijote auzind vorbele neobrazate ale scutierului său! Atât de năprasnică îi era furia, încât, azvârlind flăcări dintr-amândoi ochii și încurcându-i-se limba-n gură de ciudă, rosti cu voce tunătoare:

— Ticălosule, netrebnicele, bădăranule, nerușinatule, pâclișit la minte ce ești, gângăvitule, neobrazatule, necuviinciosule, bârfitorule și clevetitorule, astea-s cuvinte pe care să cutezi a le rosti în fața mea și-n fața acestor slăvite doamne? Asemenea necuviințe și-asemenea obrăznicii cutezi să hrănești în tulburea ta închipuire? Piei din ochii mei, dihanie scârnavă, zaraf de minciuni, hazna de ticăloșii, hambar de intrigi, născocitor de strâmbătăți, crainic de măscări, puț de nemernicii, vrăjmaș de moarte al cinstirii cuvenite fețelor domnești! Cară-te și să nu mi te mai arăți în fața ochilor, sub opreliștea dezlănțuirii mâniei mele!

Și, spunând acestea, își arcui sprâncenele, își umflă buclele obrazilor, își roti ochii de jur-împrejur și bătu din piciorul drept cât putu mai voinicește în dușumea, semne, toate, ale furiei pe care-o zăvora în măruntaie. La aceste vorbe și purtări furioase, Sancho rămase atât de înfricoșat și de lipsit de grai, că mai bucuros ar fi fost să i se deschidă pământul

1 în original «... *y cada puta hile...*»: aluzie la mai multe proverbe care atribuie acestei categorii de femei clasate o muncă cinstită numai când le merge rău. Expresia are sensul: „Să-și vadă fiecare de ale sale⁴⁴.”

sub picioare și să-l înghită! Nu se pricepu să facă altceva decât să se răsucescă pe călcâie și să piară din

ochii mânioși ai stăpânului său.

Dar înțeleaptă Dorotea, care cunoștea acum atât de bine firea lui don Quijote, ca să-i mai domolească furia, zise:

— Nu te necăji, domnule Cavaler al Tristei Figuri, de obrăznicile pe care le-a rostit bravul domniei-tale scutier, fiindcă s-ar prea putea întâmpla să nu le fi spus chiar așa, din senin, și mintea lui întreagă, întocmai ca și cugetul lui creștinesc nu pot fi bănuite de mărturie mincinoasă adusă împotriva cuiva, așa că trebuie să credem, fără să ne mai îndoim nicio clipă, că de vreme ce în acest castel toate sunt, după cum însuși ai spus, señor cavaler, iscate și întâmplare pe cale de vrăjitorie, s-ar prea putea, cum zic, să fi văzut și Sancho, pe aceeași cale diabolică, ceea ce zice el că a văzut atât de jignitor pentru onoarea mea!

— Pe Dumnezeu cel atotputernic, răspunse la vorbele acestea don Quijote, că înălțimea-ta ai nimerit-o cum nu se poate mai bine și că păcătosul de Saritho trebuie să fi avut vreo nălucire, care să-i fi adus înaintea ochilor și să-l fi făcut să vadă lucruri ce nu erau cu putință de văzut altfel decât prin vrăji de solomonar, că-i cunosc eu prea bine neprihănirea și blândețea nenorocitului acestuia, ce n-ar fi în stare să aducă mărturie mincinoasă împotriva nimănui.

— Așa este și așa să rămână, zise don Fernando, și din pricina asta măria-ta, señor don Quijote, trebuie să-l ierți și să-l iei din nou sub aripa ocrotitoare a măriei-tale, *sicut erai în principio*¹, până să apuce a-l scoate din minți nălucirile acestea.

Don Quijote răspunse că-i va ierta greșeala, iar preotul se duse după Sancho, care se înfățișă smerit nevoie-mare, și, aruncându-se în genunchi dinaintea stăpânului său, dădu să-i ia mina și să i-o sărute, iar el i-o întinse și, după ce i-o lăasă destulă vreme să-i fie sărutată, îi dete binecuvântarea, zicând:

1 «... așa cum era la început»: Cervantes folosește aici formula care se întrebuintă atunci când se reprimeau

excomunicații în sânul bisericii, formulă luată din dreptul roman, din procedura așa-zisei „restitutio in integrum” (repunere în starea de la început).

— Acuma poți să-ți dai și tu prea bine seama, Sancho fiule, că drept spuneam eu ce-ți spuneam de-atâtea ori, și anume că toate sunt în castelul ăsta numai vrăjitorii și farmece.

— Nu mă-ndoiesc 1 zise Sancho. Afară doar de întâmplarea cu tărbaca, care s-a petrecut, într-adevăr, pe calea cea firească.

— Să nu crezi una ca asta, răspunse don Quijote, că de-ar fi fost așa, te-aș fi răzbunat pe loc, sau te-aș răzbuna acuma; dar nici atuncea și nici acuma n-am fost în stare, și nici n-am văzut asupra cui aș putea să mă răzbun pentru jignirea ce ți-a fost adusă.

Voiră cu toții să afle ce era cu tărbaca, și hangiul le povesti de-a fir-a-păr zborul lui Sancho Panza, care-i făcu pe toți să râdă, lucru ce nu puțin l-ar fi înfuriat pe Sancho dacă stăpânul său nu l-ar fi încredințat din nou că era vorba de farmece, căci naivitatea lui Sancho nu mersese niciodată până acolo încât să poată crede că nu era adevărul curat și săritor în ochi, fără niciun dram de nălucire, faptul că fusese dat în tărbacă de către oameni în carne și oase, și nu de către fantome visate ori năzărite, așa cum credea și spunea stăpânul său.

Trecuseră două zile de când toată această ilustră societate se afla la han; și părându-li-se că venise vremea plecării, orânduiri în așa chip încât, fără să-și mai dea osteneala Dorotea și don Fernando să facă un ocol ca să treacă prin satul lui don Quijote, ținându-se de litera scornelii cu dezrobirea reginei Micomicona, să-l poată totuși lua cu ei preotul și bărbierul, așa cum le era voia, și să-l îngrijească preotul de scrânteală la dânsul la moșie. Și ceea ce orânduiri îi duse la o înțelegere cu un cărăuș, care se întâmplă să treacă pe acolo cu carul lui cu boi, și se învoi să li-l ia în chipul următor: făcură un fel de colivie de

nuiele împletite, în stare să-l încapă în toată voia pe don Quijote, și pe loc don Fernando și tovarășii săi, cu servitorii lui don Luis și cu arcașii, dimpreună cu hangiuul, toți din porunca și după gândul preotului, se masară și-și preschimbară hainele, care într-un chip, care într-altul, încât să-i pară lui don Quijote că nu-i vorba de oamenii văzuți de el în castelul acela, ci de alții. Și după ce făcură asta, intrară tiptil, cât se poate mai pe nesimțite, acolo unde dormea el, odihnindu-se de-atâtea neazuri prin câte trecuse.

Se apropiară de cavalerul care dormea fără grijă și nici nu visa una ca asta și, apucându-l zdravăn, îi legară fedeleș mâinile și picioarele, încât atunci când se deșteptă, înspăimântat, nu fu în stare nici să se miște și nici să facă altceva decât să se minuneze și să rămână încremenit văzându-se față în față cu niște obraze atât de ciudate, ceea ce-l împinse să cadă numaidecât la bănuiala pe care închipuirea lui rătăcită i-o aducea veșnic în minte: se încredință singur că toate făpturile acelea nu erau decât năluci ce bântuiau castelul fermecat, și că, fără doar și poate, apucaseră să-l și vrăjească, căci nu se putea nici mișca, nici apăra; adică totul se petrecu întocmai așa cum socotise că se vor petrece lucrurile preotul, care pusese la cale această mașinație. Doar Sancho, dintre toți cei de față, era în toate mințile lui și-n hainele lui de totdeauna; și lui, deși nu mai avea mult până să dea în doaga stăpânului său, nu-i trebui cine știe cât timp ca să-și dea seama cine erau toate măgăoaiele acelea prefăcute. Dar nu îndrăzni să sufle o vorbă până ce n-apucă să vadă unde băteau asaltul acela și întemnițarea stăpânului său, care nici el nu zicea nimic, așteptând să vadă unde-l va duce nenorocirea asta nouă. Și deznodământul fu că, aducând acolo cușca, îl închiseră în ea și-i bătură stinghiile în cuie atât de vârtos, că nu s-ar mai fi putut desface cu una, cu două. Îl luară numaidecât pe umeri, iar când dădură să iasă din încăpere, se auzi un glas înfricoșător, cât și-l putu preface

mai bine bărbierul, nu cel cu samarul, ci celălalt, care zicea: - O, Cavaler al Tristei Figuri, să nu te necăjească temnița spre care te îndrepti, pentru că așa se cuvine ca s-ajungi a da sfârșit mai curând aventurii în care te-a vârât inima ta vitează. Și asta se va întâmpla atunci când leul furios din La Mancha și alba porumbiță din Toboso se vor uni, de îndată ce-și vor încovoia cerbicea trufașă sub blândul jug al căsnicieii; din care nemaiauzită conviețuire vor vedea lumina doi viteji pui de lei care vor călca pe urmele ghearelor hrăpitoare ale vajnicului lor părinte. Și întâmpla-se-va aceasta mai înainte încă decât s-apuce următorul nimfei celei fugare¹ să facă de două ori ocolul scăpărătoarelor imagini din zodiac ² cu repedele-i și firescu-i curs. Iar tu, o, cel mai nobil și mai supus scutier din câți au avut vreodată spada încinsă, barbă pe obraz și simț al mirosului înăuntrul nărilor, nu-ți pierde mințile și nu deznădăjdui văzând cum de sub ochii tăi chiar îți este luată floarea cavaleriei rătăcitoare; căci în curând, de-o vrea și marele plăsmuitor al lumii, te vei vedea atât de mărit și ridicat în asemenea slavă, că n-ai să te mai cunoști pe tine însuși, și nu vor rămâne în van făgăduielile ce ți-a făcut preabunul tău stăpân, și-ți dau încredințare din partea înțelepteii Mentironiana ³ că-ți vei primi simbria până-ntr-o para, așa cum vei vedea aieveya cu ochii tăi curând; urmează pașii viteazului cavaler legat prin farmece, căci se cuvine să-l însoțești până acolo unde vă veți opri amândoi. Și cum nu-mi este îngăduit să spun mai multe, rămâneți cu Dumnezeu, că eu mă întorc acolo unde știu!

Și pe la sfârșitul profeției prorocul ridică vocea, apoi o lăasă din ce în ce mai jos, dându-i o mlădiere atât de mișcătoare, încât până și cei ce cunoșteau dinainte farsa fură cât pe-aci să creadă că era adevărat ceea ce auziseră. Don Quijote se mângâie după ce ascultă prorocirea, căci îi desluși dintr-un capăt în altul tâlcul numaidecât și-și dete seama că i se făgăduia curânda însoțire prin sfântă și

legiuită căsătorie cu iubita sa Dulcinea din Toboso, din al cărei fericit pântec aveau să iasă puii de lei, adică fiii lui, spre slava veșnică a ținutului La Mancha. Și încredințat cu tot dinadinsul de aceasta, dete glas și, suspinând adânc, zise:

1 Din nou aluzie la Apollo și Daphne.

2 în original «*las lucientes imágenes*» - chipurile cu figurile strălucitoare... (ca în capitolul XLI), compuse din astre. E vorba de constelațiile fixe ce împart ecliptica în 12 sectoare.

8 Onomastica satirică a lui Cervantes găsește întotdeauna apropieri de felul acesta - *mentira* înseamnă *minciună*.

— O, tu, oricine-ai fi, care mi-ai venit atât de bine, îndeamnă-l, rogu-te, și cere-i din partea mea înțeleptului mag ce și-a luat asupra-și treburile mele să nu mă lase pieirii în temnița unde sunt dus acum, fără să văd împlinindu-se niște făgăduieli neasemuit de fericite ca acelea ce mi-au fost făcute aici. Căci de-o fi să fie așa, îmi voi socoti caznele încarcerării drept glorie, și drept mângâiere aceste cătușe care mă înlănțuie, iar patul acesta de scânduri pe care sunt întins nu-l voi socoti drept aspru câmp de luptă, ci drept molatic așternut de fericită nuntire; în ceea ce privește mângâierea ce-mi poate veni prin Sancho Panza, scutierul meu, mă încred în bunătatea și lealitatea lui, căci știu că n-are să mă părăsească la vreme de nevoie, cum nu m-a părăsit în timpuri bune, pentru că de s-ar întâmpla, din pricina norocului său prost ori din pricina mea, să nu-i pot da insula făgăduită, sau altceva de același preț, simbria lui nu va fi în niciun caz pierdută, pentru că în testamentul meu, pe care l-am și scris, las cu limbă de moarte ceea ce trebuie să i se dea, nu după multele și bhnele lui servicii, ci după restrânsele mele putințe!

Sancho Panza făcu o închinăciune de adânc respect și-i sărută mâinile, căci una singură nici n-ar fi putut, fiind

legate împreună. Și pe loc nălucile înșfăcăară cușca, o luară pe sus și o puseră în carul cu boi.

Capitolul XLVII

Despre chipul straniu în care se văzu legat de farmece don Quijote de La Mancha, dimpreună cu alte faimoase întâmplări

Când don Quijote se văzu în așa chip vârât la cușcă și aburcai în car, rosti:

— Multe și întristătoare foarte istorisiri cu cavaleri răătăcitori mi-a fost dat să citesc, dar niciodată n-am citit, nici n-am văzut ori auzit să fi fost în felul acesta luați cavalerii fermecați și duși cu încetineala făgăduită de aceste leneșe și zăbavnice dobitoace, căci se obișnuiește să fie purtați prin văzduhuri cu o iuțeală nemaipomenită, învăluiți în câte-un nour plumburiu și aducător de întunecime, sau în vreun car de foc, ba chiar pe spinarea vreunui hipogrif sau altei jivine asemănătoare. Dar să fiu dus acuma eu într-un car cu boi, mă prinde, zău așa, mirarea! Cu toate astea, se prea poate ca, în ziua de azi, și cavaleria și farmecele să ia cu totul alte căi decât cele urmate în vechime; și s-ar mai putea de asemenea ca, fiind eu nou pe lumea asta ca răătăcitor și cavaler, și cel dintâi care s-a încumetat să reînvie uitatul ordin al cavaleriei aventuriere, să se fi scornit de asemenea noi soiuri de farmece, și cu totul alte chipuri de a-i duce pe sus pe cei vrăjiți. Ce zici tu de asta, Sancho fiule?

— Nu prea știu ce zic de asta, răspunse Sancho, că eu n-am stat să buchisesc atâta ca măria-ta în scripturile alea răătăcitoare. Cu toate astea, m-aș încumeta să spun, ba să și jur la nevoie, că stafiile astea, care bântuie pe aicea, nu-s de tot catolice x.

— Catolice? Iracan de răposatul tata! răspunse don Quijote. Cum naiba să fie catolice, dacă nu-s toate decât niște draci împielitați în trupuri de fantome, ca să poată veni să facă treaba asta și să mă aducă în așa hal? Și de vrei să te încredințezi că-i așa, atinge-i și pipăie-i, și-ai să

vezi că n-au trup decât de vânt și nu-s nimic altceva decât năluci.

— Zău așa, stăpâne, îi întoarse Sancho vorba, să mă ia dracu' dacă nu i-am și pipăit! Și diavolul ăsta care se tot fâțâie trebăluind pe lângă noi e dolofan bine pe la buci și are și alte însușiri, foarte departe de cele ce-am auzit spunându-se că le au dracii, care, pe cât se zice, put toți a pucioasă și a alte miasme, în vreme ce ăsta te trăsnește de la o poștă cu mirosul lui de ambră.

Acestea le spunea Sancho despre don Fernando, care, ca un domn mare ce era, n-avea cum mirosi decât a ceea ce zicea Sancho.

1 «... *no estar católico*» însemna «a nu fi lucru curat», dar și «a nu fi prea sănătos».

— Să nu te miri de una ca asta, prietene Sancho, răspunse don Quijote, căci trebuie să știi că diavolii se pricep la multe, și cu toate că aduc cu ei miasme, ei nu miros a nimic, fiindcă sunt duhuri, iar dacă miros, nu pot mirosi a parfum, ci a duhori scârnave și dăunătoare; pricina este că, oriunde s-ar afla ei, duc după dânșii iadul, și n-au cum simți cu niciun chip vreo ușurare a caznelor ce îndură, iar mireasma îmbălsămată fiind lucru desfătător, nu-i cu putință să împrăstie ei mirozne îmbietoare; iar dacă ție ți se pare că demonul acesta despre care vorbești răspândește miros de ambră, să știi că ori te înșeli tu, ori vrea el să te păcălească și să te facă să crezi că nu e demon.

Tot acest schimb de cuvinte se petrecu între stăpân și slugă; și temându-se don Fernando și Cardenio să nu ajungă Sancho a da pe de-a întregul de rostul scornelii lor, pe care-o cam dibuise, hotărâră să sfârșească mai iute cu pregătirile plecării, așa că, luându-l deoparte pe hangiu, îi deteră poruncă să pună șaua pe Rocinante și samarul pe măgarul lui Sancho, ceea ce el făcu în toată graba. În vremea asta, preotul se și înțelese cu străjerii să-i întovărășească până în satul lui, dându-le de fiecare zi o

anumită sumă. Cardenio agăță de oblâncul șei lui Rocinante într-o parte scutul și în cealaltă lighenașul și-i porunci prin semne lui Sancho să se urce pe măgar și să-l ia pe Rocinante de căpăstru, iar de amândouă laturile carului rânduind pe cei doi străjeri cu flintele lor; dar până să apuce a se urni din loc carul, ieșiră în poartă hangița, fiica ei și Maritornes, ca să-și ia rămas bun de la don Quijote, prefăcându-se că plâng de durerea nefericirii lui, iar don Quijote le spuse:

— Nu plângeți, bunele mele doamne, că toate nenorocirile acestea sunt de neînlăturat pentru cei care îmbrățișează meșteșugul pe care l-am îmbrățișat eu. Iar dacă ar fi să nu mi se întâmple asemenea nenorociri, nu m-aș mai socoti un cavaler rătăcitor faimos, căci cavalerilor lipsiți de faimă și fără nume slăvit nicicând nu li se întâmplă asemenea pățanii, pentru că nu se află nimeni pe lume care să-și aducă aminte de ei; pe când celor viteji de bună seamă li se întâmplă, căci mulți principii și mulți alți cavaleri le pizmuiesc virtuțile și vitejia, căutând pe căi piezișe să-i nimicească pentru că sunt vrednici. Cu toate astea, virtutea are prin ea însăși atâta putere, în dauna tuturor necromanților și a întregii arte a magiei cită a știut-o întâiul ei născocitor Zoroastru x, încât fiți sigure că va ieși biruitoare din orice încercare și va lumina lumea din sânul ei cu o strălucire ca aceea a soarelui ceresc. Iertați-mă, frumoase doamne, dacă din nebagare de seamă vă voi fi făcut vreun neajuns, căci cu dinadinsul și cu buna mea știință n-am jignit nicicând pe cineva; și rugați-vă Domnului să mă scoată din temnița asta, unde m-a vârat cine știe ce vrăjitor hain la suflet, căci de mă voi vedea slobozit dintr-asta, nu voi uita niciodată binefacerile cu care m-ați învrednicit în acest castel și vă voi fi recunoscător, slujindu-vă și răsplătindu-vă așa cum o merită facerile de bine a e domniilor-voastre.

Câtă vreme femeile de la castel își petreceau în chipul acesta cu don Quijote, preotul și bărbierul își luau

rămas bun de la don Fernando și de la tovarășii lui, de la căpitan și de la fratele său, de la toate doamnele acelea cum nu se poate mai fericite, și mai cu seamă de la Dorotea și Luscinda. Se îmbrățișară cu toții, rămânând să-și dea de știre de ceea ce avea să li se mai întâmple, iar don Fernando îi spuse preotului unde trebuia să-i scrie ca să-l înștiințeze ce mai era cu don Quijote, încredințându-l că nu se aflau pe lume lucruri care să-i facă mai multă plăcere decât vești ca acestea, și că el însuși îi va da, de asemenea, de știre despre tot ceea ce ar vedea el că s-ar putea să-i facă preotului plăcere, mai cu seamă despre căsătoria lui, ca și despre botezul Zoraidei și despre ceea ce se va petrece cu don Luis, ori de întoarcerea Luscindei în casa părintească. Preotul făgădui să facă până într-un cuvânt tot ce-i cerea. Se mai îmbrățișară încă o dată, și încă o dată își mai făcură făgăduințe unul altuia. Hangiul se apropie de preot și-i dădu niște hârtii, spunând

1 Fondatorul legendar al religiei vechilor perși, reputat a fi fost mare magician, cunoscut și sub numele de Zaratuștra.

că le găsisese în căptușeala cufărașului unde aflaseră și nuvela *Curiosului nestăpânit* și că, de vreme ce stăpânul lăcriței nu se mai abătuse pe acolo, să și le ia preotul pe toate, pentru că el, hangiul, cum nu știa citi, n-avea ce face cu ele. Preotul îi mulțumi și, desfășurându-le numaidecât, văzu că în fruntea manuscrisului stătea titlul: *Nuvela lui Rinconete și Cortadillo* 1; din titlu pricepu că e vorba de o nuvelă și-și dădu cu socoteala că, de vreme ce nuvela *Curiosului nestăpânit* fusese reușită, putea fi și cea de față la fel, căci s-ar fi putut întâmpla să le fi scris pe amândouă același autor; așa că o păstră, făgăduindu-și s-o citească odată, când va avea prilejul 2. Se urcă pe cal, și la fel făcu și prietenul său, bărbierul, amândoi cu măști, ca să nu-i dibuiască ușor don Quijote, și se așternură la drum, în urma carului. Iar rânduiala pe care o țineau era următoarea: dintâi venea carul, minat de stăpânul boilor,

iar pe de lături mergeau, așa cum am mai spus, arcașii, cu flintele lor; venea numaidetcât la rând Sancho Panza, pe măgar, ducându-l pe Rocinante de frâu, iar la urmă de tot mergeau preotul și bărbierul cu catârii lor de nădejde, având, cum s-a mai spus, fețele acoperite și ținându-se maiestuos și grav în șa, fără să dea catârilor pas a merge mai iute decât o îngăduia încetineala boilor. Don Quijote călătorea șezând în cușcă, cu mâinile legate, cu picioarele întinse, cu spinarea sprijinită de parii pereților cuștii, răbdător și tăcut, de parcă n-ar fi fost om în carne și oase, ci statuie de piatră; și-așa, cu încetineala aceea, făcură în tăcere ca la vreo două leghe, până ajunseră într-o vale unde i se păru bouarului loc numai bun de odihnă și pășune pentru boi; și spunând-o asta preotului, își dădu bărbierul cu părerea să mai facă vreo câțiva pași, căci știa el, dincolo de un dâmb ce se vedea din locul acela, o luncă și mai potrivită decât

1 Nuvelă picarescă a lui Cervantes, publicată mai târziu decât prima parte a lui Don *Quijote*, deci aflată pe atunci în manuscris. A apărut în *Nuvelele exemplare* în 1613.

2 Este probabil că la început Cervantes avusese de gând să introducă și această nuvelă în volum, ca pe celelalte, dar că a renunțat, dându-și seama de marea nepotrivire de stil.

cea în care voiau să se oprească și cu iarba mai deasă. Făcură după spusele bărbierului și se urniră iarăși din loc.

Între timp preotul întoarse capul și băgă de seamă că din spatele lor veneau ca la vreo șase ori șapte oameni călări, foarte bine îmbrăcați, de care se văzură ajunși nu peste multă vreme, căci ei nu umblau cu încetineala și cu nepăsarea boilor, ci ca niște oameni care călăreau pe catâri popești și băteau drumul cu dorința să ajungă mai repede pentru a-și face siesta la hanul ce se arăta la mai puțin de-o leghe de-acolo. Sârguincioșii îi ajunseră pe

leneși și-și dădură binețe unii altora cu toată cuviința; iar unul dintre cei nou veniți, care fără doar și poate era un canonic din Toledo, mai-marele celor care-l întovărășeau, văzând procesiunea înșirată pe cale, cu carul, arcașii, Sancho, Rocinante, preotul și bărbierul, și mai cu seamă văzându-l pe don Quijote vârat la cușcă și luat prins, nu se putu ține să nu întrebe care era tâlcul ducerii acelui om în așa chip; cu toate că îl cam bătuse pe el gândul, văzând însemnele 1 străjerilor, că trebuie să fie vreun primejdios bandit de drumul mare, sau alt făptaș, a cărui pedepsire cădea în sarcina «Sfintei Hermandad». Unul dintre arcași, căruia el îi făcuse întrebare, răspunse în felul următor:

— Señor, ce rost are să călătorească în așa chip acest cavaler mai bine să ți-o spună el singur, căci noi habar n-avem.

Don Quijote auzi ce vorbeau și rosti:

— Se poate întâmpla ca domniile-voastre, domnilor cavaleri, să fiți pricepuți și învățați în treburile cavaleriei rătăcitoare. Fiindcă, de s-ar întâmpla să fiți, v-aș împărtăși pricinile nenorocirii mele; pe când de nu, la ce să mă mai obosesc bătându-mi gura?

1 Străjerii «Sfintei Hermandad» purtau, pe lângă armele specifice (de obicei archebuze), o *media vara* (topuzul scurt) și caseta în care-și țineau titlurile, legată de o curea la șold. Aici se spune că erau înarmați cu flinte (*escopetas*) iar mai sus, în capitolul XLII, e vorba de arbalete, arme care sunt incompatibile unele cu celelalte și imposibil să fi fost purtate de aceeași persoană, neputându-se combina tirul armelor de foc cu tirul de săgeată. Inadvertența merge și mai departe, căci ceva mai sus se spune că erau doi străjeri, iar în capitolul XLV, că erau trei.

În vremea asta, preotul și bărbierul, prinzând de veste că intraseră în vorbă cu don Quijote călăreții aceia, se apropiaseră și ei ca să răspundă într-un chip ce nu le-ar fi dat tertipurile de gol. Canonicul cu care vorbea don

Quijote răspunse:

— Bine s-a nimerit, fiule, căci mă pricep mai vârtos în bucoavne de cavalerie decât în cărți ca *Sumele* 1 lui Villalpando; așa că dacă numai de-atâta ți-era, poți fi încredințat că te-ai putea înțelege cu mine, spunându-mi tot ce-i avea poftă să-mi spui.

— Slavă Domnului I răspunse don Quijote. Dacă-i așa, señor cavaler, află că umblu așa, în cușca asta, legat prin vrăji, din pizmă, de niște vraci răuvoitori, căci virtutea e cu mult mai prigonită de oamenii răi decât e iubită de oamenii buni: sunt cavaler rătăcitor, și nu dintre aceia al căror nume l-a dat pe veci uitării faima, nevrând să-l nemurească prin aducerea ei aminte, ci dintre aceia care, în ciuda și în pofida pizmei însăși și a tuturor magilor câți i-a - zămislit Persia, a tuturor brahmanilor din India și a ghimnosofiștilor 2 din toată Etiopia, își vor înscrie numele în templul nemuririi, ca să slujească drept pildă și drept model veacurilor viitoare și ca să poată vedea din ele viitorii cavaleri rătăcitori pe ce cale să apuce de-ar voi cumva să ajungă la culmea și la piscul cel mai de onoare al faptelor de arme.

— Adevăr grăiește señor don Quijote de La Mancha, zise la vorbele astea preotul, când spune că el călătorește în carul acesta fiind fermecat nu pentru greșelile și păcatele sale, ci din reauavoință a acelor pe care virtutea îi supără și vitejia îi necăjește. Acesta este, señor, Cavalerul Tristei Figuri, de care de bună seamă veți fi auzit vreodată, ale cărui vitejești isprăvi și fapte mari vor fi încrustate în bronz nepieritor și-n marmură durată pe vecie, chiar de-ar fi să se isto

1 *Summa Summularum*, carte scrisă de teologul segovian Gaspar Cardillo de Villalpando, profesor la Universitatea din Alcalá, și apărută în 1557. Era textul obligatoriu pentru studiul «dialecticii» la acea universitate, prin care trecuse și Cervantes. În alte universități se citeau *Sumele* lui Domingo Soto.

2 Grecii îi numeau pe brahmanii indieni «gimnosofiști», adică filosofi goi, dezbrăcați. Aceștia n-aveau nimic de-a face cu Etiopia, introdusă aici pentru un plus de exotism.

vească pizma căutând să i le întunece, și răutatea căutând să le ascundă lumii.

Când îi auzi canonicul, și pe cel legat, și pe cel slobod, glăsuind într-așa chip, numai cât nu începu să se crucească de mirat ce era și nu-și mai venea în fire, nepricepând pe ce lume se află; și la fel de mirați rămaseră toți cei care veneau cu el. În vremea asta, Sancho Panza, care se dăduse mai aproape ca să audă ce vorbeau, începu a spune, ca să le pună vârf la toate:

— Acuma, domnii mei, de-o fi să mă țineți de bine ori de-o fi să mă țineți de rău pentru ce v-oi spune, treaba e că don Quijote, stăpânul meu, e fermecat așa cum e fermecată muma care m-a născut! Are mintea întreagă, de mâncat mănâncă și de băut bea și-și face nevoile ca toți oamenii, la fel cum și le făcea ieri, până a nu-l băga la cușcă. Și dacă așa stau lucrurile, cum naiba vreți să mă faceți pe mine să cred că-i fermecat? Că doar am auzit și eu de la atâția că oamenii fermecați nici nu mănâncă, nici nu dorm, nici nu vorbesc; pe când stăpânul meu, dacă nu-l ții din scurt, ar vorbi cât treizeci de avocați laolaltă, ba încă și mai abitir. Și uitându-se la preot, urmă zicând: Ah, domnule părinte, domnule părinte 1 Crezi dumneata că nu știu cine-mi ești? Crezi că nu-mi dau eu cu socoteala și nu ghicesc unde bat vrăjile astea noi? Ei, află că te-am dibuit eu, oricât te-ai ascunde după deget, și să știi că te pricep oricât ai încerca să-ți acoperi sforăria! Că, la urma urmei, acolo unde domnește pizma, virtutea n-are cum trăi, și nici mărinimia acolo unde este stăpână zgârcenia! Fir-ar dracul dracului, ierte-mă cinstita dumitale față bisericească, că fără el și fără domnia-ta, la ceasul ăsta stăpânul meu s-ar afla gata însurat cu infanta Micomicona, și eu aș fi cel puțin conte, că altceva mai puțin nu se poate nădăjdui din

partea bunătații stă pinului meu, Cavalerul Tristei Figuri, ca și din partea marilor servicii pe care i le-am făcut. Dar acum văd și eu că drept zice vorba de prin partea locului că roata norocului se învâрте mai grăbită decât roata morii, și că cei care ieri erau sus, azi sunt la pământ. De copiii mei și de nevastă îmi pare rău, căci tocmai când puteau și ei nădăjdui, așa cum și trebuie, să-și vadă tatăl intrând pe poartă făcut guvernator ori vicerege al vreunei insule sau al vreunui regat. O să-l vadă întorcându-se înălțat la rangul de grăjdar I Tot ce ți-am spus, domnule părinte, ți-am spus doar ca să te înduri, cuvioșia-ta, să-ți dai seama în ce hal te porți cu stăpânul meu și să te ferești să nu te bată Dumnezeu pe lumea cealaltă de întemnițarea stăpânului meu și să-ți pună cumva în circă lipsa tuturor acelor binefaceri și întrajutorări pe care stăpânul meu, don Quijote, nu le poate îndeplini tot timpul cât va fi ținut închis!

— Ai vorbit de te-ai prăpădit! se băgă în vorbă și bărbierul, când ajunsese aici. Ce? N-ai fi dat cumva și tu, Sancho, în doaga lui stăpănu-tău? Zău că-mi vine a crede că nu ți-ar sta rău să-i ții și tu de urât în cușcă, și că s-ar cuveni să fii și tu la fel de fermecat ca și el, că te-ai molipsit de cavaleria și de nebunia lui. Al dracului ți-a mai împuiat capul cu făgăduielile lui, și-al dracului ți-a mai vârât-o în sânge insula aceea, după care oftezi atâta!

— Nu mi-a vârât nicăierinimenea nimic, răspunse Sancho, că nu-s eu omul să-mi vîre cineva undeva ceva, de-o fi să fie el și regele I Căci chiar dacă-s om sărac, sunt creștin din moși-strămoși și nu-s dator nimănui un capăt de ață 1 Ce-i dacă oftez după insule? Sunt alții care oftează după naiba știe ce alte lucruri și mai rele! Că fiecare-i feciorul faptelor sale, și sub cuvânt c'tă-s și eu om, s-ar prea putea s-ajung și papă, darmite guvernator al unei insule, mai cu seamă că stăpânul meu ar putea câștiga atâtea încât să nu mai aibă cui le dărui! Ia seama dumneata la ce spui, jupân bărbierule, că aici nu mai e

vorba de bărbi pe care să le razi, că una-i Stan când era golan și alta-i Stan ajuns căpitan; spun asta pentru că ne cunoaștem cu toții și nu face să-mi umbli mie cu doi bani în trei pungi; că dacă-i vorba de vrăjile ce l-au fermecat pe stăpânu-meu, știe el Dumnezeu care-i adevărul, ce să mai scormonim treaba, că-ncepe să pută!

Nu-i mai veni la socoteală bărbierului să-i răspundă lui Sancho, ca nu cumva să dea pe față, cu prostiile lui, ceea ce el și cu preotul se căzneau din greu să ascundă; și tot de frica unei asemenea trebi preotul îi spusese canonicului s-o ia ceva mai înainte, c-avea să-i împărtășească el taina celui din cușcă și alte lucrșoare care să-i placă. Făcu întocmai canonicul, și preotul se îndepărtă puțin cu dânsul și cu slugile lui. Fu cu luare-aminte la tot ce-i spuse (despre noblețea, felul de viață, nebunia și apucăturile lui don Quijote) preotul, care-i povesti pe scurt cum începuse și ce pricină avea sminteala, dimpreună cu întreg cursul întâmplărilor, până în ziua când îl vârăseră la cușcă cu scopul de a-l duce la moșia lui, ca să vadă dacă nu cumva, prin vreun mijloc oarecare, îi puteau da scrântelii aceleia de leac. Din nou se minunară slugile și canonicul auzind ciudata poveste a lui don Quijote, iar canonicul, după ce-o ascultă până la capăt, zise:

— Într-adevăr, domnule părinte, socot și eu, în ce mă privește, că sunt o primejdie în viața statului astea care se numesc cărți de cavalerie; și, cu toate că am mai citit și eu începutul celor mai multe, îmboldit de trândăvie și de plăcerea mincinoasă pe care-o făgăduiește începutul aproape al tuturor câte au fost tipărite, n-am fost niciodată în stare să le străbat din scoarță în scoarță vreuna, fiindcă toate-mi par mai mult sau mai puțin același lucru, și nu-i niciuna mai de Doamne-ajută decât cealaltă. Căci, după câte mi se pare mie, soiul acesta de scrieri și compoziția aceasta literară intră în aceeași categorie cu fabulele ce se cheamă mileziene, povestiri fantastice care nu ținesc

decât să desfete, și nu să povățuiască, adică tocmai de-a-ndoaselea decât fac fabulele ce se numesc apologuri, care desfată și te învață totdeauna 1; și cu toate că ținta cea mai de căpetenie a unor cărți ca acestea este să desfete, nu pricep cum pot ele să și-o

1 în vremea lui Cervantes, Alejo Venegas scrisese, cu prilejul apariției unui volum de fabule, o justificare teoretică a acestora, împărțindu-le în trei: mitologice (cu ipostazieri simbolice), apologice (în care autorul rămâne la personaje umane) și mileziene (după numele cetății Milet, unde au fost născocite), acestea din urmă de tipul *Măgarului de aur* lui Apuleius, fiind inversul apologurilor.

atingă, pline cum sunt de atâtea și atât de gogonate prostii; pentru că plăcerea pe care o simte sufletul trebuie să fie izvorâtă din frumusețea și potriveala între ele a lucrurilor pe care le vede și contemplă, puse dinaintea minții fie de văz, fie de închipuire, și tot ce cuprinde în sine urâciune și lipsă de armonie nu poate pricinui niciun fel de mulțumire. Fiindcă despre ce frumusețe sau despre ce fel de proporționare a părților cu întregul și a întregului cu părțile poate fi vorba într-o carte sau într-o poveste în care un băiat de 16 ani1 spintecă un uriaș cât un turn și-l taie în două ca și cum ar fi de alviță, sau în care cată să fie zugerăvită lupta lui, după ce s-a spus că tabăra vrăjmașă numără un milion de soldați, iar eroul romanului e singur împotriva lor, și noi n-avem încotro și trebuie să tragem încheierea că izbânda cavalerului e datorată vitejiei brațului său puternic? Dar ce să mai vorbim de ușurința cu care câte o regină sau câte o moștenitoare de împărăție se azvârle în brațele cine știe cărui cavaler necunoscut, călător prin părțile locului? Și ce soi de minte, dacă nu-i cumva cu totul barbară și incultă, s-ar putea împăca să afle cum plutește cogeamite turnul plin de cavaleri, dus pe valurile mării ca o corabie cu vânt în pânze, și cum astăzi îl aplică noaptea în Lombardia, iar mâine dimineață vede

răsărind soarele pe țărmurile insulei Peste Juan din Indii, ori pe alte coclauri, nedescoperite de Ptolemeu 2 și nici de Marco Polo văzute vreodată? Iar dacă-mi veți răspunde la asta că cei care ticluiesc asemenea cărți le scriu ca pe niște scorneli și minciuni născocite, așa că nu sunt ținuți să fie cu băgare de seamă la toate mărunțișurile adevărului, vă voi întoarce și eu vorba spunând că o minciună e cu atât mai izbutită cu cât seamănă mai mult a adevăr și ne place cu atât mai mult cu cât se apropie de ceea ce e cu

1 Aluzie la don Belianis din Grecia, după cum a stabilit Clemencin. Acesta, apărând două fecioare, a tăiat în două un călăreț dintr-o singură lovitură de spadă dată într-un umăr.

2 Astronom grec, născut în Egipt în secolul al II-lea, autor al unei celebre *Compoziții matematice* și al unei *Geografii*, luată drept literă de evanghelie în evul mediu. Sistemul lui cosmografie geocentric a fost dovedit de Copernic ca fiind greșit și înlocuit cu sistemul heliocentric al științei de azi.

putință, fie chiar și îndoielnic. Trebuie să se afle o potriveală între povestirile acestea mincinoase și mintea celor care le citesc, și să fie așa fel scrise, încât, făcând să pară lesne de îndeplinit lucrurile care-s cu neputință, și să pară fapte de toate zilele isprăvile mărețe, ținându-te cu sufletul la gură, să te uimească, să te tulbure și să te farmece, desfătându-te în așa chip încât uimirea și plăcerea să nu vină una fără de alta. Toate astea n-ar ști să le stârneasă cel care ar fugi de verosimilitate, adică de imitarea naturii, în care și stă desăvârșirea tuturor lucrurilor scrise. N-am văzut nicio carte de cavalerie care să alcătuiască un corp de povestiri întreg, cu toate mădulele lui, în așa fel încât miezul povestirii să se potrivească cu începutul lui, iar sfârșitul cu începutul și cu miezul, fiindcă cele mai multe sunt alcătuite dintr-atâtea mădule, încât par c-ar vrea mai curând să alcătuiască o himeră monstruoasă decât să închipuie o figură

proportionată. În afară de asta, sunt grosolane ca stil și de necrezut ca năzdrăvănie a isprăvilor, nerușinate când e vorba de dragoste și prost-crescute când încearcă să fie curtenitoare, prea lungi în povestirea bătăliilor și stupide când filosofează, absurde dacă descriu călătorii și, într-un cuvânt, lipsite de orice iscusință și măiestrie; și, pentru asta, vrednice de a fi surghiunite din comunitatea statelor creștinești, ca niște ființe fără căpătâi și nefolositoare pe lume! 1

Preotul stătu să-l asculte cu multă luare-aminte și i se păru om cu glagore la cap, care spunea bine tot ce spunea; așa că-i răspunse că era și el întru totul de aceeași părere, mare pică purtând tuturor cărților de cavalerie și arzându-le pe toate câte le avusese don Quijote, care avusese o grămadă; și-i povesti cum le cercetase, atunci când cu judecata lor de apoi, pe care din ele le osândise la rug și pe care le mai lăsase cu zile, lucruri care de mare haz i se părură canonicului, silindu-l să declare la rândul lui că, împotriva tuturor vorbelor rele pe care le spusese pe socoteala unor asemenea cărți.

1 Filipică împotriva literaturii curtene și cavaleriești care este, de fapt, concluzia cărții acesteia, scrisă, cel puțin în intenție, ca o ilustrare a tezelor cuprinse în argumentație.

găsea în ele și ceva bun, și anume, prilejul pe care-l ofereau unui spirit deosebit de a se da pe față între scoarțele lor; căci cărțile de cavalerie dădeau condeiului câmp larg, pe care să poată goni fără piedici, descriind naufragii, furtuni, ciocniri piept la piept și bătălii, zugerăvând câte un căpitan viteaz, cu toate însușirile cerute ca să poată fi cineva așa, adică arătându-l ca pe un înțelept, ce prevede și întâmpină tertipurile viclene ale vrăjmașilor, și ca pe un vorbitor plin de elocință, în stare să-și înflăcăreze ori să-și țină în frâu soldații, matur în sfaturile măsurate pe care le dă și luând hotărâri cu repeziciune, la fel de cutezător atunci când e vorba să

aștepte, punându-și frâu avântului inimii, ca și atunci când e vorba să treacă la atac; zugrăvind, alte dăți, mai o jalnică întâmplare tragică, mai o pățanie hazlie și surprinzătoare, în care apare ici o femeie cum nu se poate mai frumoasă, mai cinstită, mai înțeleaptă și mai cuviincioasă în purtări, colo un cavaler cu adevărat creștin, viteaz și măsurat, ici un fanfaron peste măsură de necioplit, coala un principe curtenitor, plin de virtuți și binecrescut; înfățișând, apoi, vrednicia și credința vasalilor, măreția de suflet și mărinimia seniorilor, și putând să se arate când bun astrolog, când iscusit cosmograf, când priceput în muzică, când meșter în orânduirea treburilor statului, ba chiar câteodată găsind și prilejul de a se lăuda, de-i face plăcere, până și cu virtuți de mag necromant. Poate descrie mintea ascuțită a lui Ulise, evlavia lui Eneas, cutezanța lui Ahilé, nenorocul lui Hector, sufletul mișel al lui Sinon, inima plină de prietenie a lui Euryalos, mărinimia lui Alexandru, vitejia lui Cezar, dreptatea și îngăduința lui Traian, devotamentul lui Zopyr \ prudența lui Cato și, în sfârșit, toate acele însușiri care-l pot face desăvârșit pe un bărbat ilustru, când atribuindu-i-le toate unuia singur, când împărțindu-le între mai mulți. Și dacă mai este

1 Satrap persan, devenit celebru prin devotamentul său fanatic față de regele Darius I. Și-a tăiat singur nasul și urechile pentru a putea fi socotit de inamici printre cei pedepsiți de monarh, și fiind primit astfel în cetatea pe care Darius o asedia de mult, fără să o poată învinge, Zopyr a deschis apoi asediatorului porțile.

și scris într-un stil curgător, vădind ingeniozitate în născocire și scoțând tot ce se poate scoate mai mult din viața adevărată, romanul cavaleresc poate alcătui, fără îndoială, o țesătură de felurite și strălucitoare ițe, care, o dată înjghebată, să dezvăluie atâta frumusețe și desăvârșire, încât să atingă ținta cea mai nobilă pe care o poate râvni scrisul, și anume, de a povățui și a desfăta totodată, așa cum am mai spus; pentru că structura

fărămițată a acestor cărți îngăduie ca autorul să se poată arăta și epic, și liric, și tragic, și comic, întrunind în sine toate însușirile pe care le cuprind desfătătoarele și dulcile discipline ale poeziei și retoricii, pentru că epica poate fi scrisă foarte bine și în proză, ca și în vers¹.

Capitolul XLVIII

Unde canonicul vorbește mai departe despre cărțile de cavalerie și despre alte lucruri vrednice de mintea lui ascuțită

— Așa-i cum zici domnia-ta, domnule canonic, spuse preotul, și din pricina asta merită și mai vârtos să fie ținută de rău cei ce au scris până astăzi asemenea cărți, fără să aibă de fel în vedere frumusețea chipului de a povesti, ori să respecte arta și regulile prin care ar putea, luându-și-le drept călăuză, să ajungă la fel de vestiți, în proză, cum sunt în versuri cei doi principii ai poeziei grecești și latine 2.

— În ceea ce mă privește, răspunse canonicul, pot spune că m-a bătut și pe mine gândul să scriu cândva un roman cavaleresc, păzind în cuprinsul lui toate regulile înșirate mai sus; iar dacă este să mărturisesc adevărul, am și scris mai bine de o sută de file; și ca să încerc dacă sunt într-adevăr

1 Cervantes alcătuiește aici o pledoarie pentru reabilitarea genului literar» ale cărui manifestări decăzute le satiriza; căci, în fond, el ține să-și exprime admirația față de romanul fantastic de bună calitate.

2 Homer și Virgiliu.

atât de bune cât mi se par mie, le-am citit mai multor oameni, pătimași după asemenea lecturi, învățați și înțelepți, ca și altora, inculți, care nu doresc altceva decât plăcerea de a asculta bazaconii după bazaconii. Și la toți am aflat o încuviințare, ce mi-a mers la inimă; cu toate astea, nu mi-am dus mai departe jocul 1, pe de o parte pentru că mi s-a părut că așa face un lucru străin de chemarea mea preoțească, pe de alta pentru că mai mare

este numărul celor săraci cu duhul decât al înțelepților; și cu toate că e mai bine să fii lăudat de cei puțini și cuminți decât batjocorit de cei mulți și proști, nu vreau să mă supun judecății tulburi a vulgului 2, care n-are nimic în cap. Căci lui, cel mai adesea, îi revine citirea unor asemenea cărți! Dar ceea ce mai vârtos m-a făcut să las, și din mâini și din gând, treaba asta, și să n-o mai duc la capăt, a fost o judecată, chibzuită în cugetul meu, pe temeiul comediilor ce se joacă astăzi; fiindcă mi-am zis: Dacă astea care se obișnuiește să fie jucate acuma, atât cele cu subiect fictiv, cât și cele istorice, sunt toate, sau cele mai multe, proaste și recunoscute ca atare, și cu toate că n-au nici cap, nici coadă, vulgul le ascultă cu plăcere și le socotește reușite, aplaudându-le, când ele sunt atât de departe de a fi bune, iar autorii, care le ticluiesc, și actorii, care le joacă, spun că așa și trebuie să fie, pentru că așa, și nu în alt chip, le vrea vulgul, mai adăugând că acelea care au un plan și urmăresc acțiunea așa cum o cere arta nu-s bune decât pentru patru-cinci rafinați care le pricep, pe când tot restul publicului rămâne nedumerit și nu știe în ce ar consta arta lor, și că lor le vine mai bine la socoteală să-și câștige pâinea fiind pe placul celor mulți, decât merite în ochii celor puțini, atunci tot așa se va întâmpla și cu cartea mea după ce-mi voi fi spart capul și ars vederea căutând să păzesc regulile pomenite.

1 în ultimele luni ale vieții, Cervantes a lucrat însă la *Persiles și Sigismundo*, romanul fantastiocavaleresc alcătuit după regulile enunțate aici.

2 în original «... *el vulgo necio*»: «vulgul ignar», cum erau denumiți de poeții așa-zis «culți», adică de cei ce urmau moda literară a Renașterii italiene, oamenii din popor care gustau literatura de tipul cunoscutelor *romances* și al snoavelor vechi (*cuentos viejos*).

și am să fiu și eu așa cum se zice că era croitorul din colț. 1 Și cu toate că m-am încumetat de mai multe ori să-i conving pe actori că se înșală crezând ceea ce cred, și să le

arăt că ar putea atrage mai multă lume și câștiga mai multă faimă jucând comedii scrise artistic, mai curând decât din astea neroade 2, sunt cu toții atât de încăpățânați și de înversunați să rămână la părerea lor, încât nu se află pe lume argument, nici fapt vădit care să le-o scoată din cap. Mi-aduc aminte că într-o zi i-am spus unuia dintre catării ăștia: «Spune-mi, nu-ți aduci aminte că acum câțiva ani s-au jucat, pe undeva prin Spania, trei tragedii, compuse de un vestit poet³ al regatelor acestora, tragedii atât de reușite încât uimiră, bucurară și ținură cu sufletul la gură pe toți câți le auziră, fie ei din prostime ori învățați, atât oameni de rând cât și aleși, aducând mai mulți bani actorilor, ele trei singure, decât treizeci dintre cele mai bune ce s-au jucat de atunci încoace?» «Fără îndoială, răspunse directorul de teatru de care spun, fără îndoială că domnia-ta vrei să vorbești de *La Isabela*, *La Filis* și *La Alejandra*.» «De ele vorbesc, i-am răspuns eu, și gândește-te dacă nu păzeau cu strășnicie regulile artei și dacă păstrându-le încetau să mai pară ce erau și să placă la toată lumea. Așa că vina nu-i a vulgului, care cere nerozii, ci a celor care nu se pricep să pună în scenă altceva. De bună seamă, n-a fost nerozie „*Nerecunoștința răzbunată*”⁴ și nu erau nerozii nici în *Numancia* A, și nici în *Negustorul ibovnic* 6 nu le puteai afla, și cu atât

1 Aluzie la un proverb în care este luat în derâdere legendarul «*sastre del cantillo, que cosia de balde y ponía el hilo*», adică «croitorul din colțul străzii care cosea de pomană, mai punând de la el și ața».

2 Atacul la adresa teatrului epocii și a felului în care acesta își alcătua repertoriul a fost considerat ca o aluzie la Lope de Vega, care cu sutele sale de piese (peste 1.500) acaparase scenele Spaniei, fiind foarte gustat de «vulg».

8 E vorba de trei piese ale poetului Lupercio Leonardo de Argensola, unul dintre cei doi scriitori cu acest nume de familie din secolul de aur spaniol. Două din tragedii au fost publicate pentru prima dată în 1772 în

volumul VI din *Parnasul spaniol*, alcătuit de López de Sedaño.

4 *La ingratitud vengada* de Lope de Vega.

6 *La Numancia*, tragedie de Cervantes, publicată abia în anul 1784.

6 *El mercader amantet* comedie de valencianul Gaspar de Aguilar.

mai puțin în *Dușmanca binevoitoare 1*, ori în alte câteva, compuse de poeți pricepuți, spre faima și numele lor bun și spre folosul celor ce le-au jucat!» Și altele mai adăugai, peste toate acestea, cu care, după părerea mea, îl cam pusei în încurcătură, dar nu-l lăsați nici mulțumit și nici convins, cât de cât, așa că tot nu l-am scos din judecățile lui greșite.

— Ai atins, vorbind, domnule canonic, spuse atunci preotul, o chestiune care a deșteptat în mine străvechea pică ce le-o port pieselor de teatru de astăzi, pe care mi-e tot atâta ciudă ca și pe cărțile de cavalerie; pentru că, de unde o piesă de teatru trebuie să fie, după cum crede Tullius 2, oglindă a vieții umane, pildă de moravuri și icoană a adevărului, cele ce se joacă în ziua de azi sunt oglindă a neroziilor, pildă de spirit vulgar și icoană a nerușinării. Căci ce neghiobie mai mare se poate închipui, în treaba asta de care vorbim, decât să aduci în prima scenă a primului act un copil înfășat în scutece, și în actul al doilea să-l vezi om mare și cu barbă pe obraz? Și ce nerozie mai mare decât să-ți zugrăvească un bătrân viteaz și un tânăr laș, un lacheu care vorbește ca un orator, un paj care să fie bun sfetnic, un rege hamal și o principesă spălătoare de vase 3? Ce să mai zic de felul cum se păstrează unitatea timpului – când pot sau ar putea să se petreacă acțiunile reprezentate – altceva decât că am văzut o comedie începând, la primul act, în Europa, urmând cu al doilea în Asia și sfârșindu-se cu al treilea în Africa? Ba încă, poate că, de-ar fi fost să aibă patru acte, și-ar fi tras cortina în America, petrecându-se astfel în

toate cele patru vânturi ale lumii! 4 Și dacă-i adevărat că imitarea

1 *La Enemiga favorable*, comedie de canonicul Târrega.

2 Marcus Tullius Cicero spusese despre comedie că este «*imitatio vitae speculum consuetudinis, imago veritatis*» («imitația vieții, oglinda obiceiurilor, icoana adevărului»).

8 *La ilustre fregona (Ilustra spălătoare de vase)* este o nuvelă picarescă a lui Cervantes, publicată în 1613 între nuvelele exemplare, din al cărei subiect se pare că făcuse și o piesă, azi pierdută. Pasajul conține, prin urmare, o notă autocritică.

4 E vorba de faimoasele unități de timp și de loc, reguli aristotelice; mai târziu, aceste reguli au fost impuse de către estetica clasicismului codificată naturii e cel dintâi lucru ce trebuie ținut în seamă într-o comedie, cum e cu puțință să se mulțumească o minte, fie și mediocră, cu faptul că într-o acțiune care, chipurile, s-ar fi petrecând pe vremea regelui Pepin și a lui Carol cel Mare, personajul principal poate fi împăratul Heraclie, cel care a intrat cu crucea în Ierusalim, punându-i-se pe seamă și cucerirea sfântului mormânt, isprava lui Godefroy de Bouillon, când sunt o groază de ani de la unul până la celălalt? Și cum e cu puțință ca o comedie care se întemeiază pe închipuiri să le atribuie un caracter de adevăr istoric, amestecând faptele petrecute unor persoane diferite în epoci diferite, și toate astea nu după vreun plan, care să poată părea adevărat, ci cu erori vădite și cu totul de neiertat? Și ceea ce-i mai rău este că se află ignoranți care spun că asta este desăvârșirea, și că orice altceva înseamnă să cauți cu luminarea efecte rare! Ce să mai vorbim de comediile sacre? Ce de miracole false vezi închipuite în ele, ce de fapte apocrife și prost înțelese ale câte unui sfânt care uzurpă minunile altuia! Ba încă și în comediile cu subiect laic se încumetă să vîre autorii câte o minune acolo, fără

altă nevoie și fără alt gând decât că li se pare lor că n-ar sta rău aici cutare fapt miraculos ori cerească «apariție», cum îi spun ei, ca să se minuneze publicul neștiutor și să vină la teatru; fiindcă toate acestea sunt spre paguba adevărului și în prejudiciul istoriei, pe lângă că stârnesc oprobriul talentelor spaniole; căci străinii, care păzesc cu multă luare-aminte regulile comediei, ne socotesc barbari și ignoranți văzând absurditatea și nerozia comediilor pe care le ticluim. Și n-ajunge, spre a ne putea dezvinovăți, să spunem că ținta principală de Academia Franceză în a doua jumătate a veacului al XVII-lea oricărei acțiuni de operă dramatică. La începutul acestui veac, când își publică Cervantes romanul, adeziunea la estetica aristotelică a unităților era numai un deziderat. Nici piesele lui Cervantes, de fapt, n-o respectă, având și ele «defectele» pe care le critică aici. Comedia spaniolă, de inspirație în parte populară, fiind destinată a fi jucată în fața unui public foarte amestecat, își afirma prin nerespectarea acestor deziderate independența față de spiritul de conveniență clasică care domnea la curte. În Spania, de altfel, clasicismul francez n-a avut decât mult mai târziu influență.

a statelor bine orânduite, atunci când îngăduie să se dea publicului piese de teatru, este să ofere acestuia zăbava desfătătoare a unui răstimp de cuviincioasă destindere, distrăgând-o în același timp de la plictisul și proasta stare ce ia naștere din trândăvie; nici că, de vreme ce la asta duce orice comedie, bună sau rea, nu mai e de ce pune îngrădiri prin reguli, strângându-i în chingi pe cei care le compun ori joacă, ca să le facă așa cum ar trebui făcute, căci, așa cum am mai spus, prin oricare din ele poți atinge ținta la care năzuiești. La asta eu aș răspunde că scopul urmărit poate fi atins mult mai bine, fără să încapă măcar comparație, prin comediile de bună calitate decât prin cele proaste; pentru că, după ce ai văzut o piesă artistic compusă și bine gândită, pleci de la teatru înveselit

de glume, instruit de adevăruri, uimit de întâmplări, înțelept de vorbele cu șart, știind să întâmpini intrigile și înnobilat la suflet de pilde, urând viciul și îndrăgind virtutea, pentru că toate aceste simțăminte trebuie să le deștepte o bună piesă de teatru în sufletul celui ce ia parte la spectacol, oricât de bădăran și de necioplit ar fi; și este peste orice puțință ca o comedie, care ar avea toate aceste însușiri, să nu te destindă, înveselească, mulțumească și îndestuleze cu mult mai mult decât aceea care ar fi lipsită de ele, așa cum sunt lipsite cea mai mare parte din cele ce se joacă de obicei în zilele noastre. Și asta nu-i din vina poezilor care le scriu, pentru că sunt unii dintre ei care știu foarte bine prin ce greșesc, după cum știu mai mult decât bine ce ar trebui să facă; dar cum piesele de teatru au devenit marfă ce se poate vinde, ei își spun, și bine-și spun, că teatrele nu le-ar da doi bani pe ele de n-ar fi croite după tiparul la modă; așa că încearcă și poetul să facă și el cât mai pe placul proprietarului de teatru care urmează să-i plătească lucrarea! Că e adevărat ceea ce spun, se poate vedea din nenumăratele comedii pe care le-a scris un talent mai mult decât fericit din câte a născut țara noastră 1, cu

1 Talentul «mai mult decât fericit» ce i se recunoaște lui Lope de Vega aici nu-i scutește pe acest rival al lui Cervantes de critică, precum se vede, cea mai importantă referindu-se la concesiile pe care o făcea într-adevăr gustului atâta duh și cu atâta har, cu un vers atât de elegant și cu sentințe atât de grave, pe lângă că sunt lucruri bine spuse, în sfârșit, cu atâta elocvență și cu un stil atât de nobil, încât s-a umplut lumea de faima numelui său. Totuși, vrând să facă pe gustul comedianților, nu toate au ajuns, cum au ajuns unele, la gradul de desăvârșire ce li s-ar cere. Alții scriu piese cu atâta lipsă de luare-aminte la ceea ce fac, încât, după ce le sunt jucate, bieții comedienți se văd nevoiți să fugă și să se surghiunească singuri, de frică să nu fie pedepsiți, așa cum li s-a întâmplat adeseori,

pentru că au adus pe scenă lucruri ce știrbesc numele vreunor regi, sau cinstea cine știe căror familii ilustre. La toate aceste neajunsuri s-ar pune capăt, dimpreună cu altele multe de care nici nu mai vorbesc, dacă ar fi să fie adus la curte un om priceput și înțelept, care să cerceteze toate piesele de teatru până a nu apuca să fie jucate; și nu numai cele ce ar fi făcute la Madrid, ci toate cele ce ar năzui să apară pe oricare din scenele Spaniei; și fără această aprobare, pecete și iscălitură, niciun dregător să nu lase, în ținutul lui, să se joace vreo piesă; în felul acesta, comedianții vor avea grijă să trimită mai întâi piesele la curte, spre a le putea juca în toată siguranța, iar cei care le compun vor fi mai cu băgare de seamă și mai cu sânguință la ceea ce fac, căci le va inspira teamă faptul că operele lor urmează să fie supuse cercetării amănunțite a cuiva care se pricepe; și în felul acesta s-ar scrie piese bune și s-ar atinge în chip fericit ținta urmărită prin ele: atât desfătarea poporului, cât și buna părere a oamenilor de litere din Spania, folosul și siguranța actorilor și scutirea dregătorilor de grija de a-i mai pedepsi. Iar de-ar fi să se dea sarcină altuia, sau chiar aceluiași ins, să cerceteze și cărțile de cavalerie ce ar urma să se scrie de aici înainte, nu mai încape îndoială că ar putea să iasă și unele atât de desăvârșite cum spuneai domnia-ta, îmbogățindu-ne limba prin desfătătorul și neprețuitul tezaur al elocvenței și dând prilej ca vechile bucoavne să fie eclipsate de lumina celor antreprenorilor de spectacole teatrale și actorilor înșiși» deprinși să-și afirme măiestria în chipurile care le asigurau un mare succes public» chiar și ieftin.

noi, ce ar ieși spre cinstita zăbavă nu numai a celor trândavi, ci și a celor mai încărcăți de treburi, căci nu e cu putință să stea arcul încordat tot timpul, fiindcă slăbiciunea făpturii umane te împiedică să-ți duci viața lipsit de orice destindere îngăduită.

La punctul acesta al convorbirii lor ajunseseră

canonicul și parohul când bărbierul, dezlipindu-se de convoi, veni la ei și-i zise preotului:

— Aici este, domnule licențiat, locul de care spuneam eu că-i bun de mas, pentru ca, până ce ne-om face noi siesta, să aibă și boii parte de pășune răcoroasă și îmbelșugată.

— Așa mi se pare și mie, răspunse preotul.

Și spunându-i canonicului ce-avea de gând să facă, îi veni și acestuia poftă să rămână cu ei, îmbiat de vederea unei lunci de toată frumusețea ce li se așternea înaintea ochilor; așa că, mai ca să se poată bucura de ea, mai de dorul de-a schimba o vorbă cu preotul, de care prinsese mare drag, vrând apoi și să afle în amănunt isprăvile lui don Quijote, își trimise câteva dintre slugi până la hanul care nu era departe, ca să aducă de-acolo ce s-o găsi de mâncare, pentru toți, căci el avea de gând să-și facă aici siesta în după-amiaza aceea. La acestea, unul dintre slujitorii lui răspunse că samarele cu merinde, care trebuiau să fie și ajuns la han în spinarea unui catâr al lor, aveau într-însele destulă hrană ca să nu mai fie nevoie să ia de la hangiu altceva decât ovăz.

— Dacă-i așa, zise canonicul, duceți toți catării acolo și întoarceți-l aici pe cel cu merindea.

În vremea asta, băgând de seamă Sancho că putea vorbi cu stăpânul său fără să fie de față, cum erau veșnic, preotul și bărbierul, pe care îi privea cu bănuială, se apropie de cușca în care era cărat stăpânul său și-i zise:

— Stăpâne, ca să nu-mi încarc sufletul c-un păcat, aș vrea să-ți spun ce-i cu solomonirea asta a măriei-tale; află că ăștia doi care umblă cu mutrele acoperite nu sunt alții decât popa din satul nostru, împreună cu bărbierul, și-mi închipui c-au născocit renghiul ăsta, ducându-te pe sus în felul în care te duc, numai de pizmași ce sunt, că le-ai luat măria-ta înainte făcând isprăvi de care s-a dus vestea. Dacă se adeverește bănuiala asta, înseamnă că nu ești fermecat de loc, ci îmbrobodit ca un papă-lapte 1 Și ca

dovadă, aş vrea să te întreb un lucru, iar dacă o fi să-mi răspunzi aşa cum cred c-ai să-mi răspunzi, ai să pipăi cu degetul înşelătoria şi-ai să vezi că nu eşti vrăjit, ci eşti doar cu minţile învălmăşite.

— Poţi să mă întrebi tot ce ai poftă, Sancho băiete, răspunse don Quijote, că eu ţi-oi răspunde şi te-oi mulţumi cum ai vrea; dar dacă zici că ăştia care umblă pe-aicea şi vin cu noi sunt popa şi bărbierul, consătenii şi cunoscuţii noştri, s-ar prea putea să pară că sunt chiar ei; însă că ar fi cu adevărat şi cu tot dinadinsul, asta să n-o crezi cu niciun chip; ceea ce trebuie să crezi şi să pricepi este că dacă ei par aşa cum zici, trebuie să fie din pricină că cei care m-au vrăjit îşi vor fi luat chipul şi asemănarea asta, fiindcă nu-i nimic mai uşor pentru vrăjitori decât să se schimbe la faţă cum le vine pofta, aşa că şi-or fi luat şi ei mutrele ăstor doi amici ai noştri ca să-ţi dea ție prilej să gândeşti ceea ce gândeşti şi să te vîre într-un labirint de închipuiri încât să nu te mai poţi descurca dintr-însul chiar de-ar fi să ai la tine sfoara lui Tezeu. Vor mai fi făcut-o şi ca să mă împingă să şovăi eu, şi să mă îndoiesc dacă sunt ori nu în toate minţile, nemaidându-mi cu socoteala dincotro mi se trage pacostea asta; pentru că dacă, pe de o parte, vii tu şi-mi spui că cei care mă-ntovărăşesc nu-s alţii decât bărbierul şi preotul din satul nostru, iar, pe de altă parte, mă văd pus la cuşcă, şi ştiu bine că doar puteri omeneşti, afară doar dacă ar fi suprafireşti, n-ar fi îndeajuns ca să mă poată închide, ce vrei să zic şi să gândesc alta decât că vrăjirea mea e de un soi care le întrece pe toate câte le-am citit eu în istoriile ce vorbesc de cavaleri rătăcitori supuşi vrăjitoriilor? Aşa că poţi fi pe pace şi te poţi linişti în privinţa asta, şi să-ţi iasă din cap că ăştia sunt cine zici că sunt, că dacă ei sunt aceia, sunt şi eu turc. Dar în ceea ce priveşte dorinţa de-a mă întreba ceva, n-ai decât să vorbeşti, că ţi-oi răspunde, chiar de-ar fi să mă tot întrebi până mâine dimineaţă.

— Bată-mă Dumnezeu să mă bată! răspunse Sancho,

strigând ca un apucat. Cum se poate să fii măria-ta așa de tare de cap și de sărac cu duhul încât să nu-ți poți da seama că-i adevărul adevărat ce-ți spun eu, și că în întemnițarea și pacostea asta intră mai mult în joc viclenia decât farmecele? Și de vreme ce-i așa, vreau să-ți dovedesc limpede ca lumina zilei că nu ești fermecat. De nu te învoiești, așa să te scoată Dumnezeu din chinurile astea și așa să te vezi, când nici n-ai prinde de veste, în brațele seșorei Dulcinea!

— Sfârșește cu blestemele, zise don Quijote, și întrebă-mă odată ce voiai să mă întrebi, că ți-am mai spus că am să-ți răspund la țanc!

— Asta vreau să te întreb, îi întoarse Sancho vorba, și asta aș vrea să știu, anume: să-mi spui, fără să adaugi și fără să scoți vreun cuvîntel, ci adevărul gol-golul, așa cum e de așteptat să-l spună și cum îl spun toți cei ce-au îmbrățișat cariera armelor, cum ai îmbrățișat-o măria-ta, luându-ți numele de cavaler rătăcitor.

— Ți-am spus că n-am să te mint întru nimic, răspunse don Quijote, dar du-ți odată până la capăt întrebarea, fiindcă zău că m-ai plictisit cu-atâtea ocolișuri, cu-atâtea târcoale și cuvinte piezișe, Sancho!

— Spun de la obraz, că n-am nicio îndoială în privința cuvîntului drept și a cinstei stăpînului meu; deci, fiindcă numai așa putem da de rostul istoriei noastre, te întreb, vorbindu-ți cu toată cuviința, dacă nu cumva, din întâmplare, după ce măria-ta te-ai văzut pus la cușcă și, după câte crezi, vrăjit, nu ți-a venit chef și nu ți-a dat prin gînd să-ți faci treaba, mare sau mică, cum se zice?

— Nu mă pricep cum vine asta, să faci treabă, Sancho. Spune mai lămurit dacă vrei să-ți răspund de-a dreptul.

— Se poate să nu te pricepi măria-ta când e vorba să faci treabă mare sau mică? Doar și pe copiii de școală îi chinuie cu asta 1 Află atunci că vreau să întreb dacă nu ți-a venit să faci ce nu poate face altcineva în locul tău?

— Da, da, acuma te înțeleg, răspunse grăbit don Quijote. Ba încă de câte ori! Chiar și acuma îmi dă ghes! Scapă-mă de primejdia asta, să nu dau cinstea pe rușine.

Capitolul XLIX

Unde se povestește înțeleaptă convorbire dusă de Sancho Panza cu stăpânul său, don Quijote

— Aha, zise Sancho, atâta mi-a trebuit! Asta este ce voiam să aflu și asta-mi rodea mie sufletul și viața. Te am la mină, stăpâne 1 Mai poți tăgădui ceea ce se spune de obicei în popor când nu-i cineva în apele lui: «Nu știu ce are cutare, că nici nu mănâncă, nici nu doarme, nici nu bea, nici nu răspunde cu rost la ce-l întrebi, de parcă i-ar fi făcut vreunul farmece!»? De unde poți trage încheierea că ai de nu mănâncă, nu dorm, nici nu fac lucrurile firești de care spuneam, ăia-s vrăjiți, dar nu și ai la care le vine chef să facă ce zici măria-ta că-ți vine, și care beau când li se dă, și mănâncă dacă au ce, și răspund la tot ce-i întrebi!

— Ai dreptate, Sancho! răspunse don Quijote. Dar ți-am mai spus că sunt multe soiuri de farmece, și s-ar putea întâmpla să se fi schimbat și farmecele cu timpul, și să fie acuma obiceiul să facă cei vrăjiți tot ce fac și eu, chiar dacă înainte nu făceau; așa că împotriva obiceiului vremii nu mai ai ce spune și nici cum trage încheieri. Eu știu și sunt încredințat că mi s-au făcut farmece, și asta mi-ajunge ca să fiu împăcat în cugetul meu, căci nu mi-aș ierta-o niciodată dacă aș crede cumva că nu sunt vrăjit și că m-am lăsat dus în cușca asta, trândav și mișel, lipsindu-i de ajutorul ce li-l puteam da pe mulți nevoiași și pricăjiți, ce vor fi având nevoie cum nu se poate mai avan de ocrotirea și sprijinul meu în ziua de astăzi.

— Păi, cu toate astea, răspunse Sancho, spun încă o dată că, pentru mai mult belșug și mai multă mulțumire, n-ar fi rău să încerci măria-ta să ieși din închisoarea asta, fiindcă eu mă leg să-ți ușurez din toate puterile ieșirea, ba încă să te și scap de ea, ca să încerci din nou să încaleci pe cumintele domniei-tale Rocinante, care, după cât de galeș

și întristat umblă, pare că e și el fermecat; și după ce-om face-o și pe asta, să ne mai încercăm încă o dată norocul căutând aventurile cu luminarea! Iar de-o fi să nu ne iasă bine, nu-i timpul pierdut să ne întoarcem iar la cușcă, în care făgăduiesc, pre legea mea de bun și credincios scutier, să mă închid laolaltă cu măria-ta, dacă ai fi fiind cumva măria-ta, din întâmplare, atât de nenorocos sau eu atât de prost încât să nu izbutim să facem ce zic!

— Eu fac bucuros ce zici, frate Sancho, răspunse don Quijote, și când o fi să vezi c-a venit timpul să dai o mână de ajutor pentru ca să mă slobozești, te voi asculta întru totul și întru toate; numai că vei vedea și tu, Sancho, cât de mult te înșeli când e vorba să-ți faci o idee despre nefericirea mea.

În convorbiri ca acestea își trecură timpul cavalerul rătăcitor și rătăcitul său de scutier, până ce ajunseră acolo unde, gata descălecați, îi așteptau preotul, canonicul și bărbierul. Bouarul dejugă numaidecât boii de la car și-i lăsa să pască în voie prin lunca aceea verde și odihnitoare, a cărei răcoreală plăcută îmbia s-o guste nu numai pe ființele atât de vrăjite cum era don Quijote, ci și pe cele înțelepte și cu mințile întregi cum era scutierul său, care îl rugă pe preot să-i îngăduie stăpânului său să iasă o clipă din cușcă, căci de n-avea să-l lase afară, carcera aceea era în primejdie să nu mai rămână la fel de curată cum o cerea cuviința unui om atât de nobil ca stăpânul său. Preotul pricepu despre ce era vorba și declară că ar face cu dragă inimă ceea ce-i cerea de nu s-ar teme ca nu cumva stăpânului său, o dată ce s-ar vedea slobod, să-i vină pofta să se-apece iar de isprăvi de-ale lui și să-și ia tălpășița, ducându-se de-a dreptul acolo de unde n-avea să se mai arate niciodată privirilor omenеști.

— Mă pun eu chezaș că nu fuge, răspunse Sancho.

— Mă pun și eu, zise canonicul, mai cu seamă dacă-mi dă cuvântul lui de cavaler că nu se depărtează de noi decât atâta cât i-om îngădui.

— Bine, mi-l dau! se grăbi să răspundă don Quijote, care stătea și asculta tot ce se vorbea. Cu atât mai mult cu cât cel căruia i s-au făcut farmece, cum sunt eu, nu se mai simte slobod să dispună de persoana sa după voie, căci cel care l-a legat prin vrăji îl poate face să nu se mai miște dintr-un loc trei veacuri de-a rândul, și de s-ar întâmpla să fugă, l-ar face să se întoarcă zburând.

Mai spuse că, de vreme ce așa stăteau lucrurile, puteau să-i dea drumul fără de nicio grijă, mai cu seamă când era vorba de un lucru așa de folositor pentru toată lumea, căci de-ar fi fost să nu-l scoată de-acolo, să nu le fie cu supărare, dar nu stătea în puterea lui să nu le mute din loc nasurile când s-or afla prin preajmă. Canonicul dădu mina cu el, cu toate că era cu mâinile legate, și-l scoaseră pe cuvânt de cinste din cușcă, lucru de care el se bucură cum nu se mai poate și într-un chip zgomotos, când se văzu afară, slobod. Și cel dintâi lucru pe care-l săvârși fu să se întindă, dezmoțindu-și toate mădularele, apoi numaidecât își făcu drum până unde era Rocinante, căruia, trăgându-i două palme pe crupă, îi vorbi așa:

— Încă mai nădăjduiesc întru Dumnezeu și intru binecuvântata lui mamă c-avem să ne vedem în curând noi doi așa cum dorim, floare și oglindă a tuturor cailor, tu cu stăpânul tău în spinare și eu călare pe tine, făcându-ne împreună slujba pentru care m-a lăsat Dumnezeu pe lume!

Și spunând don Quijote asta, se dădu, însoțit de Sancho, ceva mai depărțitor și se întoarce de-acolo mai ușurat și mai dornic să aducă în fapt ceea ce ar pune la cale scutierul său.

Se uita canonicul la el și mult se minuna văzând ciudățenia nemaiauzitei lui sminteli, mai ales că atunci când vorbea și răspundea, dădea semne că era cu mintea mai mult decât întreagă și n-ajungea s-o ia razna, așa cum s-a mai spus de-atâtea ori în cartea aceasta, decât atunci când i se vorbea de treburi cavalierești. Așa că, împins de milă, după ce se așezaseră toți pe iarbă verde ca să

aștepte merindea canonicului, acesta îi vorbi așa:

— E oare cu puțință, señor hidalgo, să fi avut așa gaare putere asupra domniei-tale trândava și amara citanie a cărților de cavalerie, încât să-ți fi luat mințile până într-atâta și să te fi făcut să crezi cu tot dinadinsul că ești legat prin farmece și câte alte năzbâtii toate, la fel de departe de vreun sâmbure de adevăr pe cât e de departe adevărul de minciună? Și cum e cu puțință să se mai afle minte omenească care să ajungă a crede c-au fost pe lume aievea atâta amar de Amadiși și atâta puzderie de cavaleri faimoși, atâția împărați de Trabizonda și Felixmarți de Hârcania, atâția armăsari năzdrăvani, atâtea domnițe rătăcitoare, atâția balauri și zmei, atâția uriași, atâtea aventuri nemaiauzite, atâtea soiuri de farmece, atâtea bătlaii, atâtea dueluri nemaipomenite, atâta bogăție de porturi și atâtea principese îndrăgostite, atâția scutieri ajunși conți și atâția pitici hâtri, atâtea răvășele dulci, atâtea vorbe galante, atâtea femei virtuozose și, în sfârșit, atâtea și atâtea năzdrăvănii câte se pot găsi între scoarțele cărților de cavalerie? Dinspre partea mea, ți-aș putea spune că, ori de câte ori le citesc, o bucată de vreme, cât nu stau să-mi dau cu socoteala că toate n-ar fi decât minciuni și scrânteli, simt oarecare mulțumire; dar de îndată ce-mi dau seama de ceea ce sunt ele cu adevărat, le-azvârl cât colo de pereți, ba le-aș mai da și focului de s-ar întâmpla să-mi fie la îndemână ori prin preajmă focul, ca pe niște năvălași ce-au meritat asemenea osândă după cât de prefăcuți și de necinstiți sunt, cu totul în afară de legea bunului-simț, întocmai ca niște născocitori de secte noi și de noi feluri de viață¹, care dau gloatei neștiutoare prilej să creadă și să ia de bune atâta noian de neghiobii câte cuprind! Ba încă îndrăzneală au, nu glumă, de se încumetă să tulbure mințile înțelepților și nobililor hidalgi, cum se poate vedea bine din ceea ce-au făcut cu dumneata, aducându-te într-așa hal, că, neavând încotro, au trebuit prietenii să te închidă într-o cușcă și să te cate cu carul

ăsta cu boi, ca pe vreun leu ori pe vreun tigr, purtat din sat în sat de cei ce vor să câştige cu ei bani, arătându-i altora. Haide, seńor don Quijote, îndură-te de dumneata însuţi şi vino-ţi în minţi, folosindu-te de marea înţelepciune cu care a voit cerul să te înzestreze şi întrebuintându-ţi preafericitele înclinări ale spiritului în alte

1 Aluzie la «primejdia ereziilor», ce se întesise odată cu avântul luat de Reformă, şi care îngrijora cercurile conducătoare catolice ale Europei.

lecturi, care să se întoarcă înspre folosul cugetului şi înspre sporul onoarei domniei-tale! Iar dacă totuşi, împins de aplecarea domniei-tale firească, ţi-ar veni chef să citeşti cărţi despre fapte mari şi cavalerieşti, citeşte în *Sfânta scriptură* cartea judecătorilor, căci în ea vei găsi adevăruri măreţe şi fapte pe cât de adevărate, pe atât de vitejeşti I Luzitania l-a avut pe Viriatus x, Roma pe Cezar, Cartagina pe Hanibal, Grecia pe Alexandru, Castilia pe contele Fernán González, Valencia a dat naştere Cidului, Andaluzia – lui Gonzalo Fernández, Estremadura – lui don Diego García de Paredes, Xeres – lui Garci Pérez de Vargas, Toledo lui Garcilaso2, Sevilla – lui don Manuel de León 3, tot oameni a căror pildă de mari fapte poate desfăta, instrui, incinta şi minuna pe cele mai multe spirite ce-ar fi să le citească. Asta, da, ar fi lectură vrednică de judecata sănătoasă a domniei-tale, iubitul meu seńor don Quijote, din care să poţi ieşi erudit în ce priveşte istoria, îndrăgostit de virtute, instruit în ce priveşte bunătatea, înnobilat în ce priveşte moravurile, viteaz fără deşartă cutezanţă şi prudent fără să fii laş, şi toate acestea întru slava lui Dumnezeu, spre folosul domniei

1 Şef al luzitanilor revoltaţi, asasinat de romani în anul 140 î.e.n. pentru că intenţiona să-şi dezrobească patria de sub stăpânirea lor.

2 *Qarcilaso de la Vega* (1503 – lăbó), cel dintâi poet liric important de limbă spaniolă, mort de tânăr într-o bătălie, căci era militar şi a participat la mai multe

campanii, în Italia în special, și în Provența, care i-a și fost mormântul. A avut, începând din 1529, legături cu cei mai iluștri scriitori contemporani, capii Renașterii italiene în literatură. Influența lor, în special a lui Sannazaro, Bernardo Tasso și Tansillo, se recunoaște în eglogele, elegiile, epistolele, sonetele, odele și cântonele sale, care împrumută atât conținutul pastoralismului languros al literaturii acestora, cât și metrica, formele prozodice și mijloacele metaforelor tipice, care disimulează în chip gingaș o anumită banalitate, proprie pastoralismului în general. Reprezenta însă o inovație introducerea modelelor literare italienești în poezia cotidiană spaniolă.

8 Unul dintre căpitani de oști din epoca Isabellei de Castilia, eroul care a dat naștere legendei reluate în *Mănușa* lui Schiller. Se pare că, fiind la curtea lui Ferdinand de Aragón, a cules, dintre leii primiți de rege drept dar din Africa, o mănășă scăpată de iubita sa, una dintre curtenele reginei. Faptul, pe care-l celebrează câteva romane populare, a intrat prin culegerea lui Timoneda în circulația universală și a fost reluat de romantici, la noi de Eminescu și St. O. Iosif.

tale și bunul nume al provinciei La Mancha, unde, după cum am aflat, îți ai domnia-ta obârșia.

Don Quijote stătu cum nu se poate mai atent s-asculte ce spunea canonicul. Și când își dădu seama că sfârșise, după ce rămase o bună bucată de vreme tăcut, ținându-l din ochi, spuse:

— După câte mi se pare mie, señor hidalgo, toată vorbirea domniei-tale n-avea alt țel decât să mă facă pe mine să pricep că nu s-au aflat nicicând pe lume cavaleri rătăcitori și că toate cărțile de cavalerie sunt false, mincinoase și păgubitoare, ba încă și dăunătoare treburilor statului, așa că eu n-am făcut bine citindu-le și rău am făcut dându-le crezare, ba încă și mai rău apucându-mă să le imit, atunci când am purces să urmez meșteșugul aspru al cavaleriei rătăcitoare, pe care-l predică ele; și ai

tăgăduit să fi fost pe lume Amadiții, nici cel de Gaula, nici cel de Grecia, nici toți ceilalți cavaleri de care-s pline scrierile.

— Toate-s întocmai așa până într-o iotă, cum ai spus dumneata acum, zise atunci canonicul.

Iar don Quijote răspunse:

— Ai mai adăugat domnia-ta că mult rău mi-au făcut asemenea rfrîți, fiindcă m-au scos din minți și m-au vîrât la cușcă, așa că bine-ar fi pentru mine să fac pocăință și să-mi schimb lecturile, citind alte cărți, mai adevărate, și care desfată și instruiesc mai bine.

— Așa este, zise canonicul.

— Atunci eu, îi întoarce don Quijote vorba, dinspre partea mea socot că cel sărit din minți și orbit de vrăji ești domniă-ta, ca unul ce te-apuci să rostești atîta hulă împotriva unor lucruri pe care-o lume întreagă le primește și le ține drept adevărate, până într-atîta încât cel care le-ar tăgădui, așa cum le tăgăduiești domnia-ta, ar merita chiar pedeapsa aceea la care dumneata spui că le osândește atunci când te supără citirea lor! Căci a voi să dai de înțeles cuiva că nu s-au aflat nicicând pe lume nici Amadis, nici toți ceilalți cavaleri aventurieri de care-s înțesate istoriile, e totuna cu a dori să încredințezi pe cineva că soarele nu te luminează, nici gerul nu te degeră, nici pămîntul nu ne stă sub picioare! Căci se poate oare afla pe lume minte care să fie în stare a convinge pe cineva că n-a fost adevărată povestea infantei Floripes și a lui Guy de Burgundia, ori povestea lui Fierabrás cu podul din Mantible x, care s-a petrecut pe vremea lui Carol cel Mare, și despre care aş putea jura că e tot atît de adevărată cum e acum ziuă și nu noapte? Iar dacă e minciună, minciună trebuie să fie și că s-ar fi aflat vreodată pe lume Hector, ori Ahilé, ori războiul Troiei, precum și cei doisprezece pairi ai Franței, dimpreună cu regele Arthur al Engliterei, care umblă și astăzi preschimbat în cerb și-l așteaptă supușii regatului său să se întoarcă dintr-o clipă într-alta! Tot așa,

s-ar putea încumeta cineva să spună că e mincinoasă povestea lui Guarino Mezquino, și cea a căutării sfântului Graal 2, ori că sunt apocrife dragostea dintre don Tristán și regina Iseult, ori cea dintre Ginevra și Lanzarote, când se află pe lume inși care aproape că-și amintesc c-au văzut-o pe doica Quintañona, care a fost cea mai pricepută femeie paharnic din câte a avut Marea Britanie! Și află că așa este, până într-un cuvânt, fiindcă mi-aduc eu aminte ce-mi spunea o bunică de-a mea dinspre partea mamei când vedea vreo bătrânică îmbrobodită și cu camilafcă: «Aia de colo, nepoate, parcă ar fi doica Quintañona!»... De unde trag eu încheierea că trebuie s-o fi cunoscut ea, sau cel puțin trebuie să fi izbutit a ajunge să-i vadă vreun chip zugrăvit. Și pe urmă, cine ar putea spune că nu-i adevărată

1 Podul din Mantible consta din trei arcade de marmură și două turnuri pătrate» din același material, și despre el se vorbește în *Historia de Carlomagno*, publicată în spaniolește în versiunea lui Nicolás de Piamonte. Calderón și-a intitulat cu acest nume o comedie; a intrat și în proverbe: «E cu puțință să fie de lemn podul din Mantible?»

2 Amestecul legendelor grave cu semnificație esoterică medievală, ca aceea a căutării Graalului, cu povestiri de altă natură, mai apropiate de snoavele populare, cum e povestea lui Guarino Mezquino, grotescă și prin numele personajului, ori cu personajele romanelor de dragoste ce urmează - luate tot din materialul ciclului breton - este aici intenționat... Procedeu acesta literar definește încurcătura din capul vorbitorului, îmbibat de lecturile lui fantastice.

povestea lui Pierres și a frumoasei Magalona, căci până-n ziua de astăzi se vede în sala de arme a regilor noștri cuiul care servea drept cârmă pentru calul de lemn călărit de viteazul Pierres prin văzduhuri, unealtă ceva mai măricică decât o oște de căruță? Și alături de acest cui este saua bidiviului Babieca, iar la Roncesvalles se află cornul

lui Roldân, lung cât o grindă din cele mari, de unde putem trage încheierea c-au existat cei doisprezece pairi, că a existat Pierres, că au existat oameni ca Cidul și alți cavaleri de soiul lui, despre care lumea zice că umblau să-nfrunte soarta. Iar de nu, să mai nege dumnealor dacă le dă mina, și adevărul că a fost cavaler răătăcitor viteazul luzitan Juan de Merlo, care s-a dus în Burgundia și s-a luptat în cetatea Ras cu faimosul senior de Charny, numit Pierres, și pe urmă, în cetatea Basileei, cu *mosén*¹ Enrique de Romestan, ieșind din amândouă luptele învingător și covârșit de glorie; ce să mai vorbim despre aventurile și provocările la luptă în care s-au avântat tot în Burgundia vitejii spanioli Pedro Barba și Gutierre Quijada² (cărui a îi sunt rudă coborâtoare în linie dreaptă bărbătească), învingându-i pe fiii contelui de Saint Paul! Să mi se tăgăduiască în față, de asemenea, că n-a fost în Germania să caute aventuri don Fernando de Guevara, cel ce s-a măsurat cu meser Jorge, cavaler din casa ducelui de Austria, și să mi se spună că au fost farsă turnirele de la Suero de Quiñones, vreau să zic din Paso 3, ca și duelurile dintre Luis de Falces și Gonzalo

1 *Mosén* este titlul care se dă în Aragón anumitor nobili; cuvântul vine din sudul Franței, din limbajul lemosin, unde *mosén* înseamnă exact *monsieur*.

2 Cavaleri castilieni din secolul al IV-lea, au săvârșit în anul 1435 faptele la care don Quijote face aici referință, conform cronicilor vremii. De remarcat faptul că Cervantes îi găsește eroului său o ascendență atât de ilustră, cu strămoși ca aceștia neputându-se lăuda mulți din nobilii cu pretenții ai secolului de aur. Este încă una din genealogiile care demonstrează că scriitorul își prețuiește eroul.

8 Turnirele *las justas*, care s-au ținut acasă la Suero de Quiñones, faimosul *mantenedor*, și s-au numit *Paso honroso*, bău avut drept arbitru pe Pedro Barba, iar printre participanții intrați în competiții au fost Gutierre Quijada, cavaler citat aici, ca și Fernando de Guevara. În unele

ediții pare că «*del Paso*» ar fi supranumele lui Suero de Quiñones, dar e numai o lecțiune greșită; corect este «*las justas de Suero de Quiñones, del Paso*» (turnirele de acasă de la S. de Q., sau ale lui S. de Q., cele denumite «*del Paso honroso*»).

de Guzmán, cavaler castilian, și atâtea multe și nenumărate isprăvi săvârșite de cavalerii creștini ai acestor regate ale noastre și ai regatelor de dincolo de hotare, atât de adevărate și de cu neputință de dezmințit, încât, mai spun o dată, cel ce s-ar încumeta să le tăgăduiască ar însemna să fie lipsit de minte și de rațiune
1

Rămase canonicul năucit de învâlmășeala adevărilor și minciunilor din capul lui don Quijote și uimit de câte știa și ținea minte când era vorba de ceva care privea, sau avea măcar atingere cu faptele cavaleriei rătăcitoare, așa că-i răspunse:

— Nu pot tăgădui, señor don Quijote, că n-ar fi ceva adevăr în ceea ce ai spus domnia-ta, mai cu seamă în privința cavalerilor rătăcitori spanioli; și tot așa, vreau să-ți fac pe plac și să zic și eu ca domnia-ta, c-au fost cei doisprezece pairi ai Franței, dar nu-mi vine să cred c-or fi făcut ei toate câte le scrie pe socoteala lor arhiepiscopul Turpin, fiindcă adevărul poveștii acesteia e că au fost niște cavaleri aleși de regii Franciei, și li s-a spus pairi, pentru că erau toți deopotrivă ca vitejie, rang și virtute; sau cel puțin, de nu erau, aveau toate motivele să fie, și era ca o tagmă ori vreun ordin duhovnicesc, așa cum se pomenesc și în zilele noastre unele, ca Ordinul de Santiago sau de Calatrava, în care cpi ce au mărturisit asemenea crez poți presupune că trebuie să fie, sau nu se poate să nu fie, cavaleri viteji, nobili și virtuoși; și întocmai așa cum astăzi se spune cavaler de San Juan sau de Alcántara, pe vremea aceea se spunea cavaler din tagma celor doisprezece, egali între dâșii, cei care au fost aleși spre a face parte din acest ordin militar. Că a existat Cidul, nu mai încape nicio

îndoială, și cu atât mai puțin încapă când e vorba de Bernardo del Carpió; dar că au făcut toate isprăvile care le sunt puse pe seamă, cred că prea e gogonată! în privința «cuiului» de care vorbești domnia-ta, a contelui Pierres, care s-ar fi aflând alături de șaua bidiviului Babieca în sala de arme a regilor, mărturisesc că am păcătuț, căci sunt atât de ignorant ori atât de scurt la vedere, încât, cu toate că am văzut bine șaua, n-am fost în stare să văd alături și cuiul, mai cu seamă că era atât de mare cât ai spus domnia-ta!

— Păi acolo este, nu încapă nicio îndoială, răspunse don Quijote, și nu numai atâta: se zice că l-au vârat într-o teacă de piele, ca nu cumva să prindă mucegai ori să ruginească!

— S-ar prea putea întâmpla, răspunse canonicul. Însă, pe sfântul har cu care am fost hirotonisit, nu-mi aduc aminte să-l fi văzut! Și chiar dacă ți-aș face pe plac și aș lăsa să treacă de la mine, admițând că este acolo, asta nu m-ar sili să cred poveștile atâtor Amadiși, sau ale puzderiei de cavaleri pe socoteala cărora se spun verzi și uscate, și nici nu-i cuvânt ca un om ca domnia-ta, atât de onorat și cu atâtea însușiri, înzestrat cu o minte atât de ascuțită, să ajungă a crede că sunt adevărate atâtea și atât de ciudate sminteli ca acelea ce stau scrise în deșucheatele acelea de cărți cavalerești.

Capitolul L

Despre înțeleaptă gâlceavă dintre don Quijote și canonic, t dimpreună cu alte întâmplări

— Asta-i bună! răspunse don Quijote. Vra să zică, niște cărți care s-au tipărit cu voia regilor și cu încuviințarea celor cărora le-a fost dată sarcina cenzurii, cărți citite cu plăcere de o lume întreagă și lăudate de mari și mici, de săraci și de bogați, de învățați și de neștiutori, de poporul de rând, ca și de nobili, în sfârșit, de tot soiul de oameni, oricare le-ar fi starea și avutul, ar însemna că sunt minciuni? Mai cu seamă că par cu atât mai adevărate,

cu cât ne povestesc despre tatăl, mama, patria, rudele, vârsta, locul și isprăvile cavalerilor, punct cu punct și zi cu zi, așa cum le-a săvârșit sau cum le-au săvârșit cutare cavalier sau cutare cavaleri! Nu mai spune dumneata una ca asta; taci și nu huli, și crede-mă mai bine, că-ți dau sfat ce trebuie să faci în privința asta, ca un om înțelept ce te afli. Iar de nu mă iei în seamă, n-ai decât să le citești, și-ai să vezi câtă plăcere ți-o face cititul lor! Spune-mi, se poate plăcere mai mare decât să vezi, cum s-ar zice, că numai ce ți se arată dinaintea ochilor un lac întins de smoală fierbând cu bulbuci, în care mișună de-a-notul, încrucișându-se, o mulțime de șerpi, de vipere, de sălămâzdre și de șopârle, și fel de fel de alte multe soiuri de jivine vătămătoare și înfricoșătoare, iar din fundul lacului iese un glas cum nu se poate mai jalnic, rostind: «Tu, cavaliere, oricine-ai fi, care stai și te uiți la acest înfricoșat iezer, de vrei să dobândești comoara ascunsă sub aceste negre ape, arată-ți tăria vrednicei tale inimi și aruncă-te în mijlocul întunecatei și aprinsei lui mocirle, căci de n-ai face-așa, ești nedemn să vezi înaltele minuni pe care le închid și le cuprind în sine cele șapte castele ale celor șapte zâne ce zac sub această întunecime» I? Și să vezi că, nici n-a apucat bine cavalerul să asculte tot ce spune glasul acela înfricoșat, că, fără să mai stea în cumpănă și fără să țină seamă de primejdia în care se aruncă, ba chiar și fără să se lepede de greutatea armelor sale țepene, își încredințează sufletul lui Dumnezeu și doamnei sale și se azvârle în mijlocul lacului clocotind, iar când nici cu gândul nu gândește și nici nu știe cum are s-o scoată la capăt, se trezește în mijlocul unor câmpii înflorite, cu care Câmpiile Elizee nici n-au măcar de-a face în nicio privință! Acolo i se pare că cerul e mai limpede și că soarele lucește cu o lumină mai proaspătă, înaintea ochilor i se înfățișează o pădure tihnită, cu arbori stufoși și atât de verzi, că verdeța lor îți bucură văzul, în vreme ce urechile-ți sunt dezmiardate de cântecul dulce și neînvățat

de la nimeni al micilor și nenumăratelor păsăruici pestrițe ce-și încrucișează zborul prin împletitura rămurișului. Aci descoperă un râuleț ale cărui ape, răcoroase ca un cristal lichid, aleargă pe nisipuri mărunte și pe albe pietricele, ce par aur cernut prin sită și perle curate. Dincolo vede o fântână meșteșugită de jasp felurit colorat și de marmură netedă, mai departe vede alta, în stil grotesc ¹, unde

1 Stilul grotesc (sau al grotelor) era, la începuturile barocului, adică tocmai în vremea lui Cervantes, la mare preț.

scoicile mărunte, care alcătuiesc roca, dimpreună cu casele albe și galbene ale culbecilor răsuciți, orânduite într-o neorânduială cu tile, având printre ele, amestecate, frânturi de cristal strălucitor de stâncă și smaralde false, formează un întreg foarte variat, în care arta, imitând natura, pare să o fi învins, în altă parte i se descoperă pe neașteptate un castel întărit sau un palat arătos, ale cărui ziduri sunt cu totul și cu totul de aur, meterezele de diamante, porțile de hiacint și, ce mai încolo-ncoace, totul e atât de minunat alcătuit, încât, oricât ar fi materialul din care este clădit de prețios, căci nu e mai puțin decât diamante, carbunele, rubine, perle, aur și smarald, încă și mai de preț e felul în care e lucrat. Poate fi ceva mai desfătător pentru ochi, după ce-ai văzut una ca asta, decât să vezi cum ies pe poarta castelului nenumărate domnițe, în veșminte atât de strălucite și de mândre, încât, de m-aș pune acuma să le descriu așa cum ni le povestește istoria, ar însemna să nu mai sfârșesc niciodată?! Sau să vezi cum deodată cea care pare mai de viță dintre toate îl ia de mână pe cutezătorul cavalier ce n-a pregetat să se arunce în clocotele lacului și-l duce fără să spună o vorbă înăuntrul bogatului pafat sau castel, apoi îl pune să se dezbrace și să rămână gol cum l-a născut maică-sa și-l scaldă în ape nici calde, nici reci, îl unge tot cu alifi îmbălsămate și-l îmbracă cu o cămașă de borangic subțire, îmbibată de parfum și răspândind miresme îmbătătoare;

apoi să vezi o altă domniță cum vine și-i aruncă pe umeri o mantie ce prețuiește, judecând pe puțin, cât un oraș întreg, ba chiar mai bine? Și ce mai poți dori când ți se povestește că, după toate astea, e dus în altă sală, unde găsește mesele întinse cu atâta dichis încât rămâne încremenit de mirare, când vezi că i se toarnă să se spele pe mâini apă distilată din flori mirositoare, toată numai ambră, când e pus să stea pe un jilț de fildeș, când îl slujesc toate domnițele, păstrând o miraculoasă tăcere, când i se pun dinainte atâtea feluri de felurite mâncări, și așa de gustos gătite, încât nu mai știe nici pofta lui către care să-l facă să întindă mai întâi mâna; când se aude o muzică răsunând tot timpul cât mănâncă el, fără să se știe nici cine o cântă și nici dincotro vine sunetul? Și când, după ce-a sfârșit de mâncat și s-au strâns mesele, iar cavalerul, înfundat în jilțul lui, se va fi scobind poate în dinți, așa cum e obiceiul, intră pe nepusă masă pe ușa sălii o altă domniță, cu mult mai frumoasă decât oricare dintre celelalte de la început, și, așezându-se alături de cavaler, începe să-i povestească ce castel e acela și cum e ea vrăjită să stea în el, dimpreună cu o grămadă de alte lucruri care-l lasă încremenit pe cavaler și-i minunează pe cititorii care îi citesc istoria?! Nu vreau să mă mai întind vorbindu-vă despre asta, dar din tot ce-am spus se poate trage încheierea că, în orice parte te-ai apuca să citești oricare dintre istoriile cavalerilor rătăcitori, nu se poate să nu simți plăcere ori să nu se minuneze oricine-ar fi s-o citească. Așa că domnia-ta crede-mă și citește aceste cărți, așa cum ți-am mai spus o dată, și-ai să vezi cum îți alungă pe dată melancolia, dacă cumva suferi de ea, și te aduce în apele tale dacă nu ești în apele tale. În ceea ce mă privește, pot spune că de când sunt cavaler rătăcitor, sunt viteaz, măsurat, mărinimos, binecrescut, generos, prevenitor, cutezător, blând, răbdător, în stare să sufăr chinuri, întemnițări, farmece, și cu toate că mai ieri-alaltăieri m-am pomenit vârat într-o cușcă de parc-aș fi

nebun, socotesc să mă pot vedea, prin vrednicia brațului meu, de mi-o fi cerul prielnic și nu m-o vitregi norocul, ajuns peste câteva zile regele vreunui regat unde să pot dovedi câtă recunoștință și mărinimie încap în inima mea. Căci, pe cinstea mea, seșor, cel sărac n-are cum să-și arate cuiva mărinimia, chiar de-ar avea-o în cel mai înalt grad. Iar recunoștința care nu stă decât în dorința de-a fi recunoscător e moartă, cum moartă este credința fără de fapte. Din pricina asta mi-ar plăcea să mă dăruiesc în curând norocul cu vreun prilej de-a ajunge împărat, ca să-mi arăt inima, făcând bine prietenilor și mai cu seamă, scutierului meu Sancho Panza, bietul, căci e omul cel mai bun de pe lume, și mult aș vrea să-i hărăzesc un comitat pe care de-atâta vreme i l-am tot făgăduit, măcar că mi-e frică într-o privință, și anume că n-o să fie în stare să-și cârmuiască statul.

Sancho îl auzi pe stăpânul său rostind aproape numai aceste din urmă cuvinte și-i zise:

— Caută, măria-ta, seșor don Quijote, de-mi dă odată comitatul ăsta, făgăduit de măria-ta cu tot atâta tărie cu câtă îl tot aștept eu; și de-o fi să mi-l dai, fac jurământ că n-are să-mi lipsească priceperea de a-l cârmui; și chiar de mi-o lipsi, am auzit spunându-se că sunt pe lume oameni care iau cu arendă statele, dând seniorilor lor atâta pe an, și duc ei greul cârmuirii, iar seniorul stă cu dosul pe cămașă și se bucură de venitul pe care i-l servește arendașul, fără să-și bată capul cu alte alea, și-așa am de gând să fac și eu, ce mai tura-vura 1 Că mai bine le las pe toate în plata Domnului, și-mi vād de veniturile mele ca un pașă, că ce-am avut și ce-am pierdut!

— Asta, Sancho fiule, zise canonicul, privește numai dreptul de-a te bucura de venituri, în vreme ce împărțirea dreptății cade tot în sarcina seniorului unui stat, și aici este nevoie de iscusință și de judecată sănătoasă, și mai cu seamă de buna intenție de a-i da de rost, că dacă lipsește asta dintru început, mijloacele și scopurile se înțelege de la

sine că vor fi întotdeauna anapodă; iar Dumnezeu îl ajută pe omul simplu dacă are cugetul curat și râvnă spre bine, tot așa cum îl lipsește de harul său pe deșteptul care are gânduri rele.

— Nu mă pricep la filosofii de astea, răspunse Sancho Panza, dar știu că, de îndată ce m-aș vedea în fruntea unui comitat, m-aș și pricepe să-l cârmuiesc, căci am și eu suflet, ca oricare altul, iar cât despre trup, îi întrec pe mulți, și-aș putea fi la fel de bine rege în statul meu ca oricare altul în al său; și o dată rege, aș face ce-aș pofti, iar făcând ce-aș pofti, ar fi toate pe placul meu; fiind toate pe placul meu, m-aș simți mulțumit, iar când se simte omul mulțumit, nu mai dorește nimic; și nemaiavănd nimic de dorit, gata-i treaba; așa că, numai de-ar veni comitatul, și pe urmă, adio, să ne vedem sănătoși, cum cic-a zis un orb altuia!

— Acestea nu-s filosofii de doi bani perechea, cum zici tu, Sancho, îi întoarce canonicul vorba; deși nu puține sunt de spus când e vorba de comitate!

La acestea don Quijote răspunse:

— Nu știu ce-ar mai fi de spus, dar eu nu mă călăuzesc după altceva decât după pilda marelui Amadis de Gaula, care și-a făcut scutierul conte al Insulei Statornice, așa că pot și eu, fără mustrare de cuget, să-l fac conte pe Sancho Panza, care este unul dintre scutierii cei mai buni pe care i-a avut vreodată un cavaler rătăcitor!

Canonicul rămase cu totul mirat de ciudățeniile cumiști (dacă poate încăpea cumiștenie acolo unde e vorba de ciudățenii) pe care le rostise don Quijote, cum se minună și de chipul în care zugrăvise aventura cu Cavalerul Lacului, și de pecetea adâncă pe care o puseseră în sufletul lui minciunile ticluite din cărțile pe care le tot buchisise. Îl mai uimea, în sfârșit, și prostia lui Sancho, care se arăta atât de dornic să pună mâna pe comitatul făgăduit de stăpânul său.

Cât stătuseră ei de vorbă, apucaseră să se întoarcă

slugile canonicului, care fuseseră la han după catărul cu merindea, și, făcând masă dintr-un covor și din iarba verde a pajiștii, se așezară la umbra unor copaci și se ospătară acolo, ca să se poată și bouarul folosi de pășunea locului aceluia, pentru boii lui, cum s-a mai spus. Și cum mâncau ei așa, dintr-odată auziră un zbierăt răgușit și un clinchet de clopoțel care suna pe aproape, de prin niște bălării și arbuști, și tot în clipa aceea văzură ieșind din tufe o capră drăgălașă, cu blana bălțată toată cu negru, alb și galben. După ea venea un păstor de capre, tot strigând ceva și tot vorbindu-i caprei în felul lui, chip s-o oprească sau s-o întoarcă la turmă. Capra fugară, înspăimântată și tremurând vargă, veni spre oameni ca și când le-ar fi cerut ajutor, și, o dată ajunsă lângă ei, se opri. O ajunsese din urmă păstorul și, apucând-o de coarne, îi zise, ca și cum ar fi fost în stare să priceapă ca oamenii:

— Of, ușărnico, Bălțata taichii Bălțată, că tare ai mai început să calci pe de lături de vreo câteva zile! De lupi îi fi tremurând așa, fetițo? Hai? Nu vrei să-mi spui și mie ce te doare, frumoaso? Da ce stau eu să mai întreb, că doar ești și tu muierușcă și nu-ți găsești locul, fire-ați ale dracului cu felul vostru de-a fi, tu și toate alea cu care vrei să sameni I

Întoarce-te, întoarce-te înapoi, drăguțo, că, măcar de n-ai fi mulțumită cu mine, barem ai fi mai la adăpost la stână, cu tovarășele tale laolaltă; că dacă tu, care trebuia să le fii lor călăuză și să le deschizi drumul, umbli așa, brambura și huș-marginea, ce să mai vorbim de ele?

Mare haz făcură de cuvintele păstorului de capre cei ce le auziră, și mai cu seamă canonicul, care zise:

— Pentru Dumnezeu, frate, mai stai locului puținel și-ți mai trage sufletul! Ce te dai atâta de ceasul morții să-ți aduci capra înapoi la turmă? Că dacă e parte femeiască, așa cum zici, n-are încotro și trebuie să-și urmeze instinctul firesc, oricât te-ai da dumneata peste cap s-o împiedici! Hai, ia de-aici o îmbucătură și mai trage și-o dușcă, să-ți mai treacă năduful, și în vremea asta mai

răsufală și capra!

Și spunând asta, îi și întinse în vârful cuțitului o pulpă rece de iepure, pe care păstorul de capre o luă mulțumind, apoi bău un gât de vin și-și mai potoli focul, după care spuse:

— N-aș vrea să mă socotiți domniile-voastre om prost doar fiindcă m-ați auzit vorbind așa de sirios cu animalul ăsta, că zău, este un rost tainic și-n vorbulițele pe care le rostesc. Sunt țăran, ce-i drept, da nu chiar atât de țăran încât să nu-mi dau și eu cu socoteala cum trebuie vorbit cu oamenii și cum cu dobitoacele!

— Nu-mi vine greu să te cred, zise preotul, fiindcă știu din experiență că se ascund prin văgăunile munților poeți, și prin stânele de ciobani, filosofi.

— Dacă nu chiar așa, îi întoarse păstorul de capre vorba, să știi domnia-ta, domnule, că stâna adăpostește oameni cu scaun la cap; și ca să mă credeți că spun adevărul și să-l vedeți cu ochii (cu toate că s-ar putea să vă pară că mă înființez și eu la masa pusă ca musafirul nepoftit), dacă nu vă plictisește și aveți bunăvoință să fiți cu luare-aminte câțeva vreme, vă voi povesti, boieri dumneavoastră, un adevăr care să îndreptățească ce-a spus domnia lui, și arată spre preot, ca și ce-am spus eu.

La asta, don Quijote răspunse:

— Cum văd eu, întâmplarea asta aduce, parcă, nu știu cum, a aventură de cavalier rătăcitor; așa că, din partea mea, te ascult, prietene, cu dragă inimă, și tot așa vor face toți domnii aceștia, fiindcă sunt oameni cu multă doxă și lacomi foarte de ciudățeniile și noutățile care te țin cu sufletul la gură, te desfată și-ți destind fruntea, așa cum nu mă îndoiesc că are să poată face și povestea pe care ai de gând să ne-o spui. Începe, așadar, prietene, că te-om asculta cu toții.

— Eu ies din joc și-mi iau și banii de pe carte, zise Sancho, că am de gând să mă trag colea, mai spre pârâiaș, între patru ochi cu caltaboșul ăsta, și cred că m-oi

îndestula pentru trei zile, pe ghiftuite; pentru că l-am auzit pe stăpânul meu don Quijote spunând că scutierul unui cavaler rătăcitor trebuie să mănânce, atunci când i se ivește prilejul, până ce nu mai încape nimic în el, din pricină că i se poate întâmpla să intre prin cine știe ce pădure, atât de deasă și de încâlcită, cât să nu mai izbutească a-i da de capăt preț de șase zile; și dacă nu și-a pus omul burta la cale de cu vreme, ori de n-are desagii burdușiți bine, acolo-i rămân oasele, cum de multe ori îi și rămân, și-n păstramă de mumie se preface.

— Tu ești întotdeauna cu picioarele pe pământ, zise don Quijote. Ai dreptate! Du-te unde vrei și mănâncă până n-ai mai putea, fiindcă eu mă simt sătul și nu-mi mai lipsește doar să dau și sufletului hrană, așa cum nădăjduiesc să dau ascultând povestirea omului ăstuia de omenie.

— La fel om da cu toții hrană sufletelor noastre, zise canonicul.

Și-l rugă pe păstorul de capre să înceapă a povesti ceea ce făgăduise. Păstorul trase două palmuțe pe șoldul caprei, pe care o ținea de coarne, și-i zise:

— Cuibărește-te și tu lângă mine, Bălțato, că avem vreme pe urmă să ne întoarcem și la bordeiul nostru.

Parcă l-ar fi priceput capra, fiindcă de îndată ce șezu la pământ stăpânul ei, se întinse și ea lângă dânsul, foarte liniștită; și uitându-i-se în față, pare că voia să dea de înțeles că e cu luare-aminte la ceea ce începuse a povesti păstorul; care spuse cele ce urmează:

Capitolul LI

Care cuprinde cele povestite de păstorul de capre tuturor celor care-l însoțeau pe don Quijote

— Cale de trei leghe de aici din valea asta este un cătun care, deși prea puțin întins, e dintre satele cele mai bogate de prin meleagurile astea; și aici trăia un plugar, ținut de toți la mare cinste, ba chiar într-așa măsură, încât, chiar dacă este a bogăției să fie cinstită de toată lumea, el

era prețuit pentru virtuțile lui și mai mult decât pentru avuții. Dar ce-l făcea să se simtă într-al nouălea cer, cum spunea el, era că avea o fată atât de nemaipomenit de frumoasă, de înțeleaptă, de plină de duh și de înzestrată cu toate virtuțile, încât cel care o vedea și o cunoștea se minuna de câte însușiri nestemate îi făcuseră parte cerurile și firea. De pe când era copilă părea frumoasă, și crescând, tot spori în frumusețe, așa că la vârsta de șaisprezece ani la soare te puteai uita, dar la dânsa, ba! Faima frumuseții ei începu a se lăți prin toate satele de primprejur; dar ce spun eu, doar prin satele de primprejur? Nicidecum! Se lăți până hăt, la cetățile de la marginea împărăției, ba încă pătrunse și prin palatele regilor, ajungând la urechile a tot soiul de oameni, care veneau din cele patru vânturi s-o vadă ca pe un lucru rar, cum vine lumea la câte vreo icoană făcătoare de minuni! O păzea tatăl ei ca pe ochii din cap și se păzea și ea singură, căci nu se află pe lume lacăte, paznici și zăvoare care să păzească mai bine o fată decât o poate face însăși grija ei.

Avutul tatălui și frumusețea fiicei deteră multora, atât dintre cei din sat, cât și dintre străini, îndemnul să o ceară de nevastă; el, însă, ca unul în seama căruia era soarta unui atât de bogat giuvaer, rămânea încurcat și nu se putea hotărî cui s-o dea dintre câți îi dădeau ghes cu peșitul, că erau puzderie. Și printre atâția flăcăi care nutreau dorința asta, fui și eu, având multe și mari nădejdi de izbândă și știind că tatăl ei mă cunoștea, fiind de fel din același sat cu el, de sânge creștinesc curat și în floarea vârstei, iar dinspre partea averii stând nu se poate mai bine, cum și, nu mai puțin, dinspre partea mintoșeniei. Având întocmai aceleași cărți în mână, își mai juca și alt băiat norocul, unul tot de la noi din sat, și el a fost pricina cumpenei în care s-a văzut pusă voința tatălui, care s-a oprit locului, părându-i-se că fiică-sa, cu oricare dintre noi doi s-ar mărita, ar nimeri-o la fel de bine; și, ca să iasă din

încurcătura asta, se hotărî să-i spună Leandrei, căci așa se numea bogătașa care m-a sărăcit, aducându-mă în halul în care sunt, bătându-l pe el gândul că, de vreme ce noi doi eram deopotrivă, mai bine făcea dacă-i lăsa fetei lui celei dragi grija de a alege după gustul și voința ei, lucru vrednic a fi luat drept pildă de către toți tații care vor să-și vadă fiii căpățuiți. Nu zic chiar să-i lase să aleagă ei, de capul lor, cine știe ce otrăvuri și pramatii de soațe, dar zic să le propună tații mirese potrivite, și dintre astea potrivite să și-o poată alege ei pe care le-o fi placul s-o ia. N-aș ști spune cum i-a fost Leandrei placul; tot ce știu e că tatăl ei ne-a probozit pe amândoi pețitorii, luându-ne pe departe, cu tinerețea fiică-sii și cu tot soiul de vorbe ce nu știa unde băteau, nelăsându-se legat nici într-un fel prin ele, dar necăutând nici să se dezlege lămurit. Potrivnicul meu se numește Anselmo, iar eu, Eugenio, ca să aveți și dumneavoastră știre de numele fețelor ce vor juca tragedia asta, al cărei capăt încă n-a fost hotărât, da' poți foarte lesne să-ți dai seama că n-are cum și altfel decât prăpădenie 1

Cam pe atunci sosi în sătucul nostru unul Vicente de la Roca, fiu de țăran sărac de prin partea locului, care Vicente venea din Italia și din multe alte părți pe unde fusese soldat, îl luase din sat de la noi pe când era băietan de vreo doisprezece ani un căpitan care s-a întâmplat să treacă pe acolo cu compania lui, și de atunci în alți doisprezece ani se întorcea flăcău, îmbrăcat soldățește, ca pictat în mii de culori și înzorzonat cu o mie de podoabe de sticlă colorată și cu fel de fel de lăntuge subțirele de oțel. Azi se împodobește într-un fel, mâine într-alt fel, da' totdeauna cu podoabe ușurele și bătătoare la ochi, care nu trăgeau mult la cântar și costau nimica toată. Oamenii de prin sat, cum sunt de felul lor țăranii, ai dracului, mai cu seamă când au prea mult răgaz ca să-l ia pe câte unul în colți, îi socotiră și-și însemnară unul câte unul toate zorzoanele și ceaprazurile lui, ieșind la iveală că n-avea

decât trei rânduri de haine, de felurite culori, dimpreună cu ciorapii și cu calțavetele lor. Da' el atâta le tot sucea și răsucea, atâta le tot amesteca și împărechea, că de i le-ar fi numărat oamenii, s-ar fi găsit care să jure că se arătase în mai bine de zece costume de haine și cu mai mult de douăzeci de panașe. Și să nu vă pară cumva că le umflu eu și fac din tântar armăsar și din ac baros când vă spun treaba cu hainele, fiindcă în povestea asta podoabele au ținut loc mare.

Se așeza pe o lespede care e în piață la noi, sub un plop bătrân, și ne ținea pe toți cu gurile căscate și cu sufletul la gură povestindu-ne isprăvi peste isprăvi, câte săvârșise. Nu era pe tot pământul țară să n-o fi văzut, nici bătălie unde să nu fi fost de față; ucisese mai mulți mauri decât au la un loc Marocul și Tunisia, și se vârase în mai multe lupte corp la corp, pe câte zicea el, decât Gante și Luna, ori Diego García de Paredes și alți o mie pe care îi înșira, și din toate ieșise biruitor, fără să-i fi picurat măcar un strop de sânge! Pe de altă parte, ne arăta urme de răni, care, cu toate că nu se vedeau de loc, erau, pe câte spunea el, împușcături de arcebută, trase în felurite încăierări și ciocniri. În sfârșit, cu o nemaiauzită neobrăzare, îi tutuia pe toți cei deopotrivă cu el, și chiar pe cei care abia îl cunoscuseră, spunând tot timpul că n-avea alt tată decât brațul său viteaz și nici altă spiță ilustră decât faptele sale, mai adăugând și că, deși era doar soldat, nici regelui nu-i stătea mai prejos. Îi mai dădea nas să fie în așa hal de obraznic și muzica pe care o cunoștea puținel, fiindcă mai zgredăna uneori și ghitara, făcându-i pe unii chiar să spună că scotea din ea glas de om vorbitor, nu alta! Dar asta nu punea capăt harurilor lui, fiindcă avea și darul poeziei, și așa, orice fleac s-ar fi petrecut în sat, îi dădea lui prilej să compună o romanță de mai bine de o poștă de hârtie mângălită.

Care va să zică, oșteanul pe care vi l-am zugrăvit eu aicea, Vicente de la Roca ăsta de care vă vorbesc,

voinicosul și fustangiul ăsta, lăutarul și poetul, i-a bătut la ochi de mai multe ori Leandrei, care l-a văzut și urmărit de la fereastra casei lor, ce dădea în piață. Îi căzură cu tronc zorzoanele hainelor lui săritoare în ochi, o fermecară romantele lui, fiindcă din fiecare romanță ce compunea îi dădea ei câte douăzeci de bucăți, trecute pe alte hârtii; îi ajunseră în urechi zvonuri despre isprăvile cu care se lăudase singur și, în cele din urmă, că de bună seamă așa trebuie să fi orânduit Diavolul, se trezi îndrăgostită lulea de dânsul, mai înainte de a se fi născut în sufletul lui măcar gândul de a o cere. Și cum dintre poveștile astea de dragoste niciuna nu se împlinește mai lesne decât cea în care intră în joc dorința femeii, nu le fu greu Leandrei și lui Vicente să se înțeleagă, așa că, până să apuce vreunul din nenumărații ei pețitori a prinde de veste ce dor o paște, ea și-l și îndestulase, fugind din casa iubitului și iubitorului ei părinte, că mamă n-are, și făcându-se nevăzută din sat cu soldatul, care ieși din lupta asta piept la piept mai plin de glorie decât din toate nenumăratele dueluri cu care se fălea. Întâmplarea asta lăsă tot satul uluit, ba încă zăpăci pe toți cei ce aflară despre ea; dinspre parte-mi, rămăsei cu gura căscată, Anselmo – prostit, tatăl – plin de jale, rudele – rușinate, autoritățile satului – puse pe jăratic, și străjerii «Sfintei Hermandad» – vârați în draci să răscolească crângurile, să bată drumurile și câmpii jur-împrejur, iar după trei zile de hrintuială, s-o găsească pe Leandra cea năzuroasă și plină de toane într-o peșteră din munți, numai în cămașă și prădată de o grămadă de bani și de giuvaeruri mai mult decât prețioase, pe care le scosese pe furiș din casa părintească. O aduseră dinaintea bietului ei tată; o descusură asupra nenorocirii ei, și ea mărturisi, fără s-o strângă nimeni cu ușa, că Vicente de la Roca o păcălise, făgăduindu-i pe cuvântul lui de cinste că o ia de nevastă dacă-și lasă casa părintească, fiindcă are s-o ducă el în cel mai bogat și mai plin de vicii oraș din tot universul, la Napoli; și că ea, neștiutoare de nimic și

crezând că tot ce zboară se mănâncă, luase de bună ce-i spusese el și, jefuindu-și tatăl, i se dăduse pe mână în chiar noaptea în care fugise de acasă, când el o dusese într-o văgăună de munte, prin pustietăți, și o închisese în peștera aceea unde fusese găsită. Mai povesti cum soldatul, fără s-o necinstească, îi furase tot ce avea la ea, și fugind, o lăsase singură în peștera aceea, întâmplare care umplu din nou de mirare pe toată lumea.

Greu ne venea la toți să credem, domnilor, că se abținuse băiatul; da ea o ținu morțiș că așa era, cu atâtea jurăminte, că până în cele din urmă nemângâiatul tată se mângâie cu ele, nemaipunând la socoteală bogățiile care i se duceau pe apa sâmbetei, de vreme ce îi fusese dat să-i rămână fata cu giuvaerul care, o dată pierdut, degeaba ar mai trage cineva nădejde să și-l recapete, cât îi lumea și pământul! Și chiar în ziua în care ne apăru din nou Leandra, tatăl ei o făcu să ne piară din ochi și plecă într-un oraș de prin împrejurimi, ca s-o închidă într-o mănăstire de acolo, nădăjduind că se va mai șterge cu timpul barem o parte din părerea proastă ce-și făcuse lumea despre ficăsa. Nevârstnicia Leandrei îi sluji drept dezvinovățire pentru greșeala în care căzuse, cel puțin în ochii celor cărora puțin le păsa de era ea ușă de biserică sau trecută prin ciur și prin dârmon; dar cei care o cunoșteau, și știau cât de mintoasă și de trează la cap este, nu mai puseră pe seama neștiinței copilărești păcatul ei, ci pe seama ușurinței și înclinării firești a femeilor, care-s, cele mai multe, cap de sticlete și minte flușturistică!

Și după ce o văzurăm pe Leandra închisă în mănăstire, Anselmo rămase orb, ori cel puțin ochii lui nu mai găsiră pe lume nimic ce le-ar fi putut aduce cât de puțină mulțămire; iar ai mei se pomeniră în beznele cele mai adânci, fără vreo lumină care să-i îndrume spre viață. Cu lipsa Leandrei sporea și jalea noastră, împuținându-ni-se totodată răbdarea: blestemam zorzoanele soldatului aceluia și înjuram lipsa de grijă a tatălui Leandrei. În cele

din urmă, Anselmo și cu mine căzurăm la învoială să lăsăm în plata Domnului satul și să nestatornicim în văioaga asta, unde el, păscându-și o grămadă de oi din turmele lui, și eu o numeroasă turmă de capre, de asemeni dintr-ale mele, ne trecem viața printre copacii pădurii, căutând alinare patimilor ce ne mistuie, sau cântând împreună laude și muștrări frumoasei Leandra, ori suspinând însingurați și împărtășindu-ne cerului plânsetele, fiecare de unul singur, pe socoteala lui.

Și luând pildă de la noi, o mulțime de alți pețitori de-ai Leandrei și-au luat lumea-n cap, venind în văgăunile munților, aicea, ca să se dedea la același fel de viață; și atâta de mulți sunt, încât s-ar zice că pe meleagurile astea s-a strămutat Arcadia pastorală, după cât de pline de stâne și de păstori sunt plaiurile ce vezi, și nu-i ungher și cotlon pe aici prin munți unde să n-auzi numele frumoasei Leandra. Unul o blestemă și o ține de rău pentru toanele ei, numind-o năzuroasă, nestatornică și necinstită; celălalt o osândește ca pe o ușuratică și-o fâșnează; cutare o iartă și o absolvă de toate greșelile, pe când cutărică o judecă și o muștră; unul îi cântă frumusețea, celălalt îi blestemă purtarea ușuratică, și, în sfârșit, toți îi veștejesc cinstea și toți o adoră, și din toți flutură atâta nebunie, că sunt și unii care se plâng de disprețul cu care i-ar fi întâmpinat ea, cu toate că nu L-au vorbit niciodată, ba încă se mai și jeluie câte unul că-l sfâșie în măruntaie turbarea geloziei, deși ea n-a dat niciodată prilej s-o zulipsească cineva, pentru că, așa cum am mai spus, păcatul i-a fost cunoscut mai înainte de a se fi știut pe cine iubea. Nu-i colț de stâncă, nici mal de pârâu, nici umbră de copac unde să nu se afle vreun păstor ce-și povestește văzduhului nefericirea: ecoul - oriunde poate lua naștere - repetă numele Leandrei. «Leandra!» răsună în toți munții. «Leandra!» murmură pâraiele. Și Leandra ne ține pe toți fermecați și aiuriți, nădăduind fără de nicio nădejde și temându-ne fără să știm de ce ne temem. Între toți năucii ăștia, cel care arată

a fi având cea mai puțină și cea mai multă judecată totodată e rivalul meu, Anselmo, care, atunci când are atâtea lucruri de care să se poată plânge, nu se vaită decât că-i departe de ea; și în sunetul unei alăute, la care cântă dumnezeiește, punând pe muzica ei stihuri unde-și arată priceperea și mintea cea isteată, se văicărește cântând.

Eu urmez alt drum, mai lesnicios, și, după câte mi se pare mie, mai înțelept, spunând tot soiul de lucruri rele pe soco* teala femeilor și învinuindu-le de ușurință, de nestatornicie, de fățarnicie, de felul cum își uită făgăduiala și cum își calcă cuvântul, în sfârșit, de puțină lor mintoșenie când e vorba să-și aleagă pe cel căruia să-i dăruiască gândurile și simțămintele lor; așa că vedeți domniile-voastre, domnilor, cu ce prilej am rostit eu vorbele și muștrările pe care le strigam căpriței ăsteia când fugea înapoi; fiindcă, de vreme ce-i parte femeiască, nu dau doi bani pe ea, cu toate că-i cea mai bună capră din toată turma! Asta-i povestea pe care am făgăduit să v-o spun. Dacă am povestit-o încâlcit și lung, nu voi fi de fel scurt în dorința de a vă sluji; căci stâna mea nu-i departe de aici și am acolo lapte proaspăt și caș dulce, foarte gustos, ca și fructe și pometuri de tot soiul și pentru toate gusturile, nu-inai puțin plăcute limbii decât văzului!

Capitolul LII

Despre încăierarea lui don Quijote cu păstorul de capre și despre aventura nemaiauzită cu autoflagelanții, pe care o duse la bun sfârșit cu sudoarea frunții lui

Mare plăcere le făcu tuturor celor câți îl ascultaseră pe păstorul de capre povestea lui. Mai cu seamă canonicului îi plăcu, și el își însemnă în minte, cu iscoditoare curiozitate, chipul cum fusese spusă povestea de cel care era atât de departe de a părea un cioban necioplit, și atât de aproape de ceea ce se cheamă un curtean înțelept; așa că întări și el că bine vorbise preotul când spusese că munții nasc cârturari. Se întrecură care mai de care în cuvinte curtenitoare față de Eugenio, dar

cel care se arată mai inimos decât toți în privința asta fu don Quijote, care îi spuse:

— Poți să fii sigur, frate ciobane, că de m-aș afla eu în stare să pot începe o aventură nouă, n-aș mai aștepta, și pe loc aș purcede la drum, pentru a te ajuta, scoțându-ți-o din mănăstire (unde, fără pic de îndoială, trebuie să fi fost închisă împotriva voinței ei) pe Leandra, chiar de-ar fi să crape stareța și toți cei care ar vrea s-o împiedice! apoi ți-aș da-o în brațe, ca să faci cu ea ceea ce te îndeamnă inima și vrerea, păstrând totuși legile cavaleriei, care poruncesc să nu-i fie făcut vreunei fete niciun neajuns. Cu toate că am nădejde în Domnul-Dumnezeul nostru că n-are cum și atât de strașnică puterea unui vrăjitor viclean încât să nu poată mai mult decât ea puterea altui vrăjitor, cu gânduri mai bune, și-ți făgăduiesc de pe-acum pentru atunci ajutorul și bunăvoința mea, așa cum sunt legat prin profesia de credință pe care am făcut-o, care nu-mi cere altceva decât să vin într-ajutorul celor aflați în nevoie și neajutorați.

Se uită păstorul de capre la don Quijote și, văzându-l așa de ciudat îmbrăcat și atât de jalnic la înfățișare, mult se minună și-l întrebă pe bărbier, care-i era mai pe-aproape:

— Cine-i omul ăsta, seňor, de arată așa și vorbește cum vorbește?

— Cine să fie, răspunse bărbierul, decât faimosul don Quijote de La Mancha, tămăduitorul nedreptăților și răscumpărătorul obidelor, sprijinul fetelor mari, spaima de moarte a uriașilor, biruitorul în toate bătăliile?

— Asta cam seamănă, răspunse păstorul de capre, cu ceea ce stă scris în cărți despre cavalerii rătăcitori, că ei le fac pe toate câte zici domnia-ta că le face omul ăsta, deși, după câte cred eu, ori domnia-ta îți râzi de mine, ori boierului ăstuia îi suflă vântul prin scăfârlie.

— Ești ticălosul ticăloșilor, zise la vorbele astea don Quijote, și să știi că tu ești cap-secul și secătura, fiindcă eu

sunt mai cu miez decât ți-a fost vreodată, chiar când era a făta, paciaura care te-a făcut, fecior de curvă ce-mi ești!

Și, niciuna, nici două, puse mina pe o roată de pită pe care o găsi la îndemână și-i trase una cu ea păstorului de capre drept în obraz, cu atâta furie, că-i turti nasul; dar ciobanul, care nu prea știa de glumă, văzând că se întrece boierul cu șaga în purtările față de el, fără să mai ia seama nici la covor, nici la fețele de masă întinse pe iarbă, nici la toți câți prânzeau, așezați în jurul lor, sări pe don Quijote și, prinzându-l de gât cu amândouă mâinile, nu s-ar fi lăsat până ce nu l-ar fi sugrumat, dacă n-ar fi dat fuga Sancho Panza, văzând una ca asta, și nu l-ar fi prins de umeri, doborându-l în mijlocul mesei întinse, spărgând blidele, fărâmiând ulcelele, făcând zob ceștile și vărsând și împrăștiind tot ce mai era pe ea.

Don Quijote, când se văzu scăpat, se repezi să încalece pe cioban, care, cu obrazul plin de sânge și ghigosit de Sancho ca vai de el, căuta să apuce pe furiș și pe pipăitele vreun cuțit de masă, cu gândul să se răzbune sângeros; dar nu-i dădură răgaz preotul și canonicul; iar bărbierul făcu ce făcu încât ciobanul ajunse să-l prindă sub el pe don Quijote, asupra căruia începu să ploaie o grindină de pumni, că nu după multă vreme îl bușise pe bietul cavaler sângele pe nas, întocmai ca pe cioban. Se țineau de burtă de atâta râs canonicul și parohul, săreau în sus de bucurie arcașii, asmuțindu-i și unii și ceilalți cu câte un «șo-șo», așa cum se asmut câinii când se încaieră. Dar Sancho Panza se dădea de ceasul morții, fiindcă nu putea scăpa din mâinile unei slugi de-a canonicului, care-l împiedica să vină într-ajutorul stăpânului său. Până în cele din urmă, când era mai mare petrecerea și hazul tuturor, afară de cei doi ce-și cărau la ghionți, înfipți unul cu ghearele în chica celuilalt, auziră deodată un sunet de trâmbiță atât de jalnic, încât se întoarseră cu toții înspre partea de unde li se părea că răsună. Dar cel care se tulbură mai tare auzind-o fu don Quijote, care, cu toate că

era încălecat de păstor, întocmai așa cum n-ar fi vrut, și cu toate că fusese binișor pisăgit, îi spuse:

— Frate Diavole, fiindcă nu-i cu putință să nu fii drac, de vreme ce ai avut cutezanța și puterea de a mă supune, rogu-te să facem pace nu mai mult decât un ceas de vreme, căci tânguiosul plânset al cornului aceluia, al cărui sunet mi-a ajuns la ureche, îmi dă de gândit că m-ar chema spre o nouă aventură.

Păstorul de capre, care era și el cam obosit de atâția ghionți câți primise și trăsesse, îl lăsă numaidecât, iar don Quijote sări în picioare, întorcându-se și el ca toți ceilalți înspre partea de unde se auzea sunetul, și văzu dintr-odată că pe-o costișă coborau o mulțime de oameni, îmbrăcați în alb, ca acei ce se duc în pelerinaj. Se întâmplase că, nedându-și nourii în anul acela cu niciun preț pământului stropii, în toate satele ținutului se făceau procesiuni, molitve și canoneli, să se îndure Dumnezeu, în mare mila sa, și să descuie nourii ca să ploaie. În scopul acesta, toată lumea dintr-un sat din partea locului, foarte aproape de acolo, se înșirase pe drum, făcând pelerinaj la peștera unui sihastru evlavios, de pe una din costișele văioagei.

Don Quijote, de îndată ce văzu costumele ciudate ale pelerinilor, fără să-și mai aducă aminte de câte ori le mai văzuse, de bună seamă, își închipui că era iarăși vreun prilej de aventură și că lui singur îi revenea, ca unuia care era cavaler rătăcitor, sarcina de a o duce la capăt. Îl întări și mai mult în credința aceasta gândul că un chip cioplit, purtat pe sus în zăbranic negru, era vreo domniță de sânge regesc pe care-o duceau cu de-a sila ticăloșii și nemernicii aceia lipsiți de curtenie. Și cum i se năzări asta, niciuna, nici două, puse mâna pe Rocinante, care păștea liniștit, îi luă de la oblânc scutul și zăbalele, și cât ai clipi din ochi îi trecu căpăstrul peste cap, apoi, cerându-și de la Sancho spada, sări în spinarea calului, își trecu brațul pe după cureaua scutului și strigă cu glas tare către toți cei ce erau de față:

— Veți vedea numaidecât, vitejii mei tovarăși, ce mult înseamnă să se afle pe lume cavaleri care să fi îmbrățișat rânduiala cavaleriei rătăcitoare! Veți vedea numaidecât, repet, din slobozirea doamnei aceleia pe care-o duc ei roabă, dacă trebuie sau nu ținuți în mare cinste cavalerii rătăcitori!

Și zicând acestea, dădu pulpe lui Rocinante, căci pinteni nu mai avea, și-n trap săltat (căci galop în toată puterea cuvântului n-ai să citești în toată această istorie adevărată c-a putut el vreodată scoate de la Rocinante) dădu fuga să le taie pelerinilor calea. Degeaba încercară parohul, canonicul și bărbierul să-l țină pe loc, că nu le fu cu putință, și cu atât mai puțin îl putură opri strigătele lui Sancho, care zicea:

— Unde-ai pornit-o, seșor don Quijote? Ce diavol te-mpinge să te iei la hartă cu sfânta noastră credință catolică? Bagă de seamă, păcatele mele, că toată asta nu-i decât o procesiune de pelerini care merg canonindu-se, și că doamna aia pe care-o duc pe sus nu-i decât chipul binecuvântat al Preacuratei Fecioare. Ia seama, stăpâne, la ce faci, că de data asta se poate spune pe drept cuvânt că nu prea îți dai seama!

Dar zadarnic se ostenea Sancho, căci stăpânul său își vârâse în cap cu atâta tărie să-i ajungă pe cei înfășurați în giulgiuri albe și să dea slobozenie doamnei cernite, încât nici măcar nu auzi vreun cuvânt, și chiar de-ar fi auzit, n-ar fi făcut cale-ntoarsă de-ar fi fost să i-o ceară chiar regele. Ajunse așadar la șiragul pelerinilor, îl opri pe Rocinante, care și așa avea mare chef să se mai odihnească puțin, și cu voce răgușită și tulburată strigă:

— Voi, care umblați cujfețele acoperite, poate ca să nu se vadă cât de răi sunteți, opriți-vă și dați ascultare celor ce vreau să vă spun!

Primii care se opriră fură cei care duceau chipul Fecioarei, iar unul dintre cei patru clerici care cântau litanile, văzând cât de ciudat arăta don Quijote și ce

vlăguit era Rocinante, și mai descoperind și alte pricini de răs la don Quijote, îi răspunse:

— Señore și frate, dacă vrei să ne spui ceva, spune-ne cât poți mai repede, căci frații pe care-i vezi umblă sfârtecându-și carnea, și nici putem, nici e cu dreptate să stăm locului a asculta vreun lucru, de nu-i cumva atât de scurt încât să se poată spune în două vorbe.

— Într-o vorbă! răspunse don Quijote. Și anume: să dați drumul numaidecât, fără nicio întârziere, acestei frumoase doamne, ale cărei lacrimi și al cărui chip trist sunt dovezi limpezi c-o duceți împotriva voinței ei și că-i veți fi adus și cine știe ce altă gravă jignire! Așa că eu, care m-am născut pe lume ca să îndrept asemenea nedreptăți, nu voi consimți să mai faceți un pas fără să-i dați dorita libertate, pe care-o merită.

La aceste vorbe ghiciră toți cei ce le auziră că don Quijote trebuie să fie vreun nebun și se porniră a râde cu poftă, răs care turnă praf de pușcă peste focul mâniei lui don Quijote, pentru că, fără să mai rostească o vorbă, trăgând spada din teacă, se năpusti asupra năsăliei. Unul dintre cei care o duceau, lăsând toată greutatea pe umerii tovarășilor săi, îi ținu piept lui don Quijote, punând mâna pe un soi de furcă sau de ciomag cu care sprijinea năsălia de câte ori voiau să se mai odihnească, și, apărându-se cu ea de lovitura spadei lui don Quijote, care i-o reteză în două, cu jumătatea ce-i mai rămăsese în mână îi trase o lovitură lui don Quijote peste umăr, chiar pe partea spadei, că nu mai sluji la nimic pavăza împotriva unei asemenea forțe mitocănești, și bietul don Quijote se rostogoli la pământ ca vai de capul lui. Sancho Panza, care alerga găfâind pe urmele lui, începu să-i strige bătaușului să nu-i mai tragă și alte ciomege, că nu era decât un biet cavaler vrăjit, care nu făcuse nimănui rău de când trăia pe lume. Dar ceea ce-l opri pe țaran nu fură strigătele lui Sancho, ci faptul că-l văzu pe don Quijote țeapăn, nemaimișcând nici mână, nici picior, așa că, închipuindu-și că-l omorâse, își

suflecă grăbit poalele în brâu și-o luă la fugă pe câmp, ca o sălbăticiune. În vremea asta se apropiară de locul unde rămăsese cavalerul nostru, toți cei ce-l întovăraseau. Dar pelerinii, când îi văzură venind așa în fuga mare, și-o dată cu ei, și pe arcașii cu arbaletale în mâini, se tremură de vreo nenorocire și făcură cu toții roată în jurul chipului Fecioarei; își traseră glugile și puseră mâna pe bicele cu care-și sfârtecau carnea, iar clericii pe sfeșnice, așteptând asaltul, hotărâți să se apere, ba chiar să-i și atace, dac-ar fi fost cu puțință, pe atacatori. Dar soarta orândui lucrurile mai bine decât puteau ei gândi, căci Sancho nu făcu altceva decât să se arunce deasupra trupului stăpânului său și să cânte, așa azvârlit peste el, cel mai dureros și mai hazliu bocet din lume, în credința că era mort. Pe preot îl recunoscă alt preot ce venea cu șiragul pelerinilor, și cum se cunoscă ei, se și potoli teama ce intrase în amândouă taberele. Preotul cel dintâi îi dădu seamă celui de-al doilea în două cuvinte despre ceea ce era cu don Quijote, așa că și el și toată gloata flagelanților se duseră să vadă dacă bietul cavaler e mort, și-l auziră pe Sancho Panza cum se văicărea cu lacrimile-n ochi, zicând:

— O, floare a cavaleriei, căruia c-o singură măciucă ți s-a închis cărarea anilor tăi, atât de bine folosiți! Tu, cel ce-ai făcut cinste neamului tău, glorie a întregii La Mancha, ba chiar a lumii întregi, care, văduvită de tine, va rămâne plină de răufăcători, ce nu se vor mai teme că-i va mai pedepsi de-aci-nainte cineva pentru fărădelegile lor! O, tu, mai darnic decât toți Alexandrii din lume, căci pentru numai opt luni de slujbă mi-ai fi dăruit cea mai bună insulă din câte încinge și scaldă marea! O, tu, cel umil cu trufașii și cel obraznic cu umiliții*, tu, ce-nfruntau orice primejdii și sufereai toate jignirile, îndrăgostit fără temei, urmaș al pildei celor buni, bici pentru cei răi, vrăjmaș neîmpăcat al câinoșilor la inimă, cavaler rătăcitor, într-un cuvânt, că asta le cuprinde pe toate!...

La strigătele și gemetele lui Sancho își veni în simțiri

don Quijote, și cele dintâi cuvinte pe care le rosti fură:

— Cel de trăiește departe de tine, prea dulce Dulcinea, e la mai mari nenorociri decât aceasta oricând supus! Ajută-mă, Sancho prietene, să mă urc în carul fermecat, fiindcă nu mai sunt bun să împovărez șaua lui Rocinante, căci mi-e umărul făcut zob.

— Cu dragă inimă, stăpâne, te-ajut, răspunse Sancho, și hai să ne-ntoarcem la noi în sat, dimpreună cu domnii aceștia care-ți vor binele; și-ajunși acolo, vom pune la cale pregătirea altei plecări, care să ne fie de mult mai mare folos și mult mai spre faimă.

— Bine zici, Sancho, și de mare înțelepciune am da dovadă lăsând să treacă înrâurirea asta neprielnică a stelelor, pe care-o simțim acuma.

1 Efectul comic e scontat de autor când inversează fraza curentă: «Obraznic cu trufașii și smerit cu umiliții».

Parohul, canonicul și bărbierul îl încredințară că foarte bine i-ar ședea dacă ar face întocmai ce zice; și-așa, după ce se desfătaseră pe pofta inimii de neroziile lui Sancho Panza, îl urcară pe don Quijote în car, cum călătorise și până acolo; procesiunea se orândui din nou în șirag și-și urmă calea, ciobanul își luă rămas bun de la toți, arcașii nu mai voră să meargă mai departe și parohul le plăti ce li se cuvenea, iar canonicul îi ceru parohului să-i dea de știre despre ce-avea să se mai întâmple cu don Quijote, dacă avea să se însănătoșească de trăsneală ori dacă tot va mai stărui în ea, și cu asta ceru îngăduința să-și vadă de drum. În sfârșit, se răzlețiră și apucară toți carencotro, nemairămânând decât preotul și bărbierul, don Quijote, Sancho Panza și bunul Rocinante, care, la tot ce-i văzuseră ochii, rămăsese la fel de răbdător ca și stăpânul său. Boarul își înjugă boii și-l întinse pe don Quijote pe-o pală de fân, apoi, cu nepăsarea lui de totdeauna, luă drumul ales de preot, și după șase zile ajunseră în satul cavalerului nostru, unde-și făcură intrarea ziua-n amiaza mare. Se întâmplă să fie chiar într-o duminică, așa că

lumea era strânsă toată-n piață, și carul lui don Quijote își tăie drum prin mijlocul mulțimii. Se îngrămădiră cu toții să vadă ce era în car, și când își recunoscură consăteanul, rămaseră mirați cum nu se mai poate, și-un băiețaș alergă cât îl țineau picioarele să dea de veste chelăresei și nepoatei lui don Quijote că unchiul și stăpânul lor se întorcea slăbit și galben, întins pe-o mână de fân, într-un car cu boi.

Ți-era mai mare mila să auzi ce strigăte scoteau cele două cucoane cumsecade, cum se băteau cu pumnii în cap și câte afurisenii azvârliră din nou asupra blestematelor acelora de cărți de cavalerie, și cum o luară de la capăt cu toate când îl văzură pe don Quijote intrând pe porțile casei lui. La vestea sosirii cavalerului, se înființă și nevasta lui Sancho Panza, care aflase că bărbatul ei plecase cu dânsul ca să-i slujească de scutier, și-așa, cum dădu cu ochii de Sancho, cel dintâi lucru de care-l întrebă fu dacă măgarul era sănătos. Sancho răspunse că-i mergea mai bine decât stăpânului său.

— Slavă Domnului de-o mie de ori, îi răspunse ea, slavă Domnului că s-a îndurat de mine! Dar spune-mi acum, bărbate, cu ce te-ai ales din scuternicia asta a ta? Adusu-mi-ai cumva vreo fustă de Savoia? Ceva săndăluțe poate pentru copilașii noștri?

— N-am adus nimic de soiul ăsta, femeie, zise Sancho, cu toate că aduc alte lucruri, de mult mai multă greutate și de mai mare preț.

— Asta-mi vine foarte la socoteală, răspunse femeia. Fă-te-ncca și arată-mi lucrurile astea mai grele și mai de preț, bărbate, că vreau să le văd ca să-mi mai bucur și eu inima, că jalnică și nemângăiată a mai fost atâta amar de vreme cât ai lipsit!

— Ți le-arăt eu în casă, femeie, zise Sancho. Și până unaalta, mulțumește-te să afli că, de-o vrea Dumnezeu s-o mai pornim o dată la drum în căutare de aventuri, nu trece mult și-ai să mă vezi conte sau guvernator al vreunei

insule, și nu dintr-astea de pe-aici, ci al celei mai mănoase insule de pe lume!

— Să te-audă Dumnezeu, bărbate, că tare bine ne-ar prinde I Dar spune-mi, cum vine asta cu insula, că nu pricep?

— Ce știe țiganul ce-i șofranul, și măgarul ce-i nectarul! răspunse Sancho. Ai să le vezi tu, femeie, pe toate la vremea lor, și ce-ai să te mai minunezi când ai auzi că ți-or spune toți vasalii «înălțimea-ta»!

— Ce tot îndrugi acolo, Sancho, de insule, și de vasali, și de înălțimi? Întâmpină Juana Panza x, căci așa se numea nevasta lui Sancho, cu toate că nu erau rude, din pricină că e obiceiul în La Mancha să ia femeile numele bărbaților lor 2.

— De ce ești așa grăbită, Juana, să le afli toate pe nepusă masă? Ajungă-ți că nu-ți torn moși pe groși, și pune-ți

1 încă o inadvertență a lui Cervantes.

2 Obiceiul femeilor de a-și lua numele soților nu era generalizat în Spania timpului, de aceea a fost nevoie să precizeze aici autorul că e o particularitate a provinciei La Mancha.

Iacătă la gură! Tot ce pot să-ți spun, până una-alta, e că nu se află pe lume lucru mai plăcut decât să fie omul scutier, cinstit de toată lumea, al unui cavaler rătăcitor pornit în căutare de aventuri. E foarte adevărat că cele mai multe peste care dai nu-ți ies chiar așa cum ai vrea, căci dintr-o sută câte-ntâmpini, nouăzeci și nouă îți ies de-a-ndoaselea și-n chip sucit. Eu sunt Stan pășitul, căci dintr-unele am ieșit dat în târbacă și dintr-altele îmblătit; cu toate astea, grozav de bine mai e s-aștepți să vezi ce ți se mai întâmplă, tăindu-ți drum prin munți, răscolind pădurile, cățărându-te pe stânci, dând raite pe la casteluri, și mâind prin hanuri cum îți place, fără să plătești para chioară, de-ar fi să ți-o ceară și dracu'!

Vorbe de acestea schimbau între ei Sancho Panza și

Juana Panza, nevasta lui, în vreme ce chelăreasa și nepoata lui don Quijote îl primeau, îl dezbrăcau și-l culcau în străvechiul lui pat. El se uita la dânsle cu ochii rătăciți și nu ajungea să-și dea seama unde se află. Parohul îi dădea grijă nepoatei să bage bine de seamă și să-și îngrijească unchiul, fiind amândouă cu ochii în patru să nu le mai scape și altă dată pe sub mână, și le povestea tot ce fusese nevoit să facă pentru a-l aduce acasă. Din nou înălțară cele două femei strigăte până la ceruri, reînnoind afurisenia cărților de cavalerie și cerând tăriilor să scufunde în adâncul hăului Gheenei pe autorii atâtor minciuni și nerozii. Într-un cuvânt, rămaseră amândouă tulburate și înspăimântate c-aveau să se vadă din nou fără stăpân și unchi din chiar clipa în care se va fi însănătoșit întrucâtva. Și întocmai așa se și întâmplă, cum își închipuiseră ele.

Dar autorul acestei istorii, cu toate că a căutat cu multă sânguință și a tot iscodit să afle faptele săvârșite de don Quijote în cea de a treia plecare a lui de acasă, n-a mai putut da de urma lor, cel puțin din scrieri neîndoielnice: doar în amintirea oamenilor din La Mancha a rămas faima că în cea de a treia plecare a lui de acasă don Quijote s-a îndreptat spre Zaragoza, unde a luat parte la niște turnire vestite, ce s-au ținut în cetatea aceea și unde i s-au întâmplat lucruri vrednice de vitejia și înțelepciunea lui.

Și nici despre sfârșitul care a pus capăt zilelor lui n-a putut autorul descoperi vreo știre, și nici n-ar fi descoperit-o, rămânând fără s-o afle vreodată, dacă soarta cea bună nu i-ar fi scos înainte un medic bătrân, care avea în stăpânirea lui o lăcriță de plumb, ce fusese găsită, după cum povestea el, printre dărâmurile temeliei unei vechi sihăstirii care se clădea din nou, și-n lăcrița aceea dăduseră peste niște pergamente scrise cu litere gotice, dar în vers castilian, ce cuprindeau multe din isprăvile sale și vorbeau despre frumusețea Dulcinei del Toboso, despre deșirată arătare a lui Rocinante, despre credința lui Sancho față de stăpânul său și despre înmormântarea lui don Quijote

însuși, dimpreună cu feluritele epitafuri și elogiile ale vieții și faptelor sale; iar tot ce putu fi citit și lămurit fu ceea ce scrie mai jos vrednicul de crezare plăsmuitor al acestei noi și nemaivăzute istorii. Care autor nu cere celor ce ar citi-o, drept răsplată a uriașei munci, cită l-a costat răscolirea și cercetarea tuturor arhivelor din La Mancha pentru aducerea ei la lumină, decât să-i dea aceeași crezare pe care oamenii cumiți o dau de obicei cărților de cavalerie, ce află pe lumea asta, oriunde s-ar găsi, atâta iebândă; căci cu asta s-ar socoti el plătit de toate și foarte mulțumit, și l-ar îndemna inima să scoată la lumină și să caute altele, de nu la fel de adevărate, cel puțin la fel de iscusit aduse din condei, pentru desfătătoarea zăbavă a cititului.

Întăile cuvinte scrise în fruntea pergamentului ce a fost găsit în racla de plumb erau următoarele:

ACADEMICIENII DIN ARGAM AS ILLA \ LOCA
LITATE DIN LA MANCHA, ÎNTRU VIAȚA ȘI
MOARTEA VITEAZULUI DON QUIJOTE DE LA MANCHA,
HOC SCRIPSERUNT:

1 Argamasilla de Alba, satul mancheg unde Cervantes a fost închis o vreme (din pricina aceasta nu-i place să-și amintească de numele lui, vezi prima frază a primului capitol) și unde-și plasează eroul și o parte din acțiunea romanului, de care s-a dedus că ar fi fost conceput în timpul detenției scriitorului aici. Ideea că ar exista academicieni într-un asemenea cătun adaugă la ridicolul povestirii.

De Monicongo, academician din Argamasilla, pe mormântul lui Don Quijote:

Epitaf

Zăludul cel ce Manchei dăruit-a

Mai mari în preț isprăvi ca Iáson Cretei.

Cel cuget cu tăiș de brici, ce-ncetei Dar fermei minți
i-a preferat grăbita.

Cel braț ce forța lui, nețârmurita Și-o exersă din
China la Gaeta Cea muză, mult temută și discreta.

Ce-n plăci de bronz gravatu-i-a ursita.

Cel ce-a rămas în faimă Amadiții și n-a pus preț pe ce fac Galaoni Scutieri având pe Amor și Nehodină.

Cel ce lăsat-a muți Belianișii

Cât Rocinante l-a purtat spre glorii.

Sub lespezi reci, aicea doarme-n tină!

De Paniagudo, academician de Argamasilla. «În laudem Dulcineae del Toboso»

Sonet

Cea ce-o vedeți, cu-obrazul lat, smolită, Rotundă-n sâni, cu mersul maiestuos, o Regină, cum și fu, pe-ntreg Toboso E Dulcinea, de Quijote-iubită.

Bătu în cinstea-i munți, cu pocăită Figură-n Sierra, și la cap a scos-o!

Bătu și câmpii-n Montiel, doar de-o s-o Mai vadă-n Aranjuéz, pe șes, venită.

Când Rocinante-l doborî 1 O, soarte Nefastă a cavalerului! Domnița Manchegă-și dete, tânără, sfârșitul.

Și nu mai fu frumoasă după moarte.

Iar el, ce-și are-nscrisă-n marmuri spița.

De coarne n-a scăpat, ca tot iubitul!

De Caprichoso, plinul-de-bâzdâcuri, înțeleptisim academician al Argamasillei, întru slava lui Rocinante, cal al lui Don Quijote de La Mancha

Sonet

Pe strălucitul tron diamantin Călcăt de Mars cu talpa-i sângerândă.

Frenetic azi stindardul și-l avântă Manchegul cavaler și spadasin.

Mănunchi i-a armele! Oțelul fin Distruge, taie, -mpunge și se-mplântă.

Isprăvi mereu tot altele. Te-ncântă cu nou-i stil, ăst proaspăt palatin!

Cu Amadis de se mândrește Gaula.

Ai cărui bravi scoborători Elada o re-nviară-n slăvi, luptând cu lancea.

Azi pe Quijote-l încunună aula Belonei însăși, ce-a urcat, cu spada.

De Gaula cu mult mai sus, La Mancha.

Nicicând uitată slava n-o să-și vadă Căci chiar și Rocinante-i, în umori.

Mai sus decât Bayarzi și Brilladori.

De Burlador cel plin de haz academician argamasilesc. Lui Sancho Panza

Sonet

Acesta-i Sancho Panza, mic de stat Dar mare-n vitejii.
Curat minune!

Scutier mai blând și mai cinstit pe lume.

Vă jur și dau în scris, nu s-a aflat.

S-ajungă conte, cât pe-ac! Un stat Ocârmuia, de nu-l pășteau anume Tertipuri ale veacului cu nume și pentru un biet măgar, tot rău famat!

Căci pe-un măgar (iertat să fiu) umblat-a Scutierul blând, pe Rocinante-urmându-l și pe stăpân, atât amar de drum!

O, seci nădejdi ce-nșală lumea, biata!

Cum treceți, promițând că vine rândul Odihnei, care-i umbră, vis, și fum!

De Cachidiablo, academician argamasilit pe mormântul lui Don Quijote

Epitaf

Aicea și-a găsit pe veci mormântul Un cavaler ce rău a rătăcit;

De Rocinante dus, bine-mblătit.

Cutreiera în lung și-n lat pământul.

Alături, Sancho Panza zace-n lutul Ce puse neroziei lui un țel.

I-a fost scutierul bun, cel mai fidel Din câți scutieri în moarte-i duse scutul.

De Tiquitoc, academie al Argamasillei, pe mormântul Dulcinei del Toboso

«Epitaf»

Aicea Dulcinea, cea

Cu carnea tare, - **n** groapă doarme.

Nu s-ar fi zis că moartea-n carne Cenușa ei i-o strecura.

De viță nobilă, putea Blazoane mândre să răstoarne.

Lui Don Quijote-i dete arme.

Și-a fost vestită-n sat la ea.

Acestea au fost, dintre stihuri, cele ce s-au putut citi: fiindcă restul, cum litera era peste măsură de roasă, au fost încredințate unui academician, pentru a le reconstitui pe bază de conjecturi.

Se zvonește că a izbutit, cu prețul multor nopți nedormite și multor osteneli, și că* are de gând să le publice, așteptând cea de a treia plecare a lui Don Quijote.

Forse altri cantera con miglior plettro 1.

(Sfârșitul părții întâi)

1 «Cânta-va altul poate, pe-o liră mai sonoră.» (în italienește în original.)

PARTEA A DOUA

Traducere de *Edgar Papú*

ÎNCHINARE

CĂTRE

CONTELE DE LEMOS 1

Când, mai zilele trecute, am trimis înălțimii-voastre comediile mele, comedii tipărite dar încă nereprezentate, am spus, dacă nu mă înșel, că don Quijote își și pusese pintenii ca să vină să sărute mâinile înălțimii-voastre; acum, însă, pot spune nu numai că și-a pus pintenii, ci că a și pornit-o la drum, și dacă e să ajungă la înălțimea-voastră, apăsă socot că vă voi fi folosit și eu la ceva, fiindcă din toate părțile sunt zorit cu trimiterea lui, pentru a șterge o dată amarul și scârba căsunate de celălalt don Quijote, care s-a travestit sub numele de «a doua parte» 2 și a cutreierat prin lume; iar cel ce s-a arătat mai doritor decât toți să-l trimit a fost împă

1 în 1615, când apărea partea a II-a a lui *Don Quijote*, contele de Lemos, Pedro Fernández de Castro, era viceregele Neapolelui, pe atunci spaniol. Cervantes îi mai dedicase, în 1613, *Nuvelele exemplare*, iar în 1615, câteva luni înainte de terminarea lui *Don Quijote*, volumul de teatru *Opt comedii și opt interludii noi, ne jucate niciodată. (Ocho comedias y ocho entremeses nuevos, nunca representados.)* Motivul pentru care partea a doua a cărții o dedică altei persoane, este că ducele de Bejar n-a fost simțitor la politețea pe care Lo făcuse Cervantes și nu i-a răspuns în niciun fel, lipsindu-i de o protecție de care avea mare nevoie în acești 10 ultimi ani ai vieții sale, pururi în conflict cu autoritățile, dintr-un motiv sau din altul.

2 Numele sub care apăruse, în 1614, tipărită la Tarragona, urmarea apocrifă a romanului, semnată Alonso Fernández de Avellaneda, este: *Al doilea volum al iscusitului hidalgo Don Quijote de La Mancha, cuprinzând cea de a treia plecare, care alcătuiește a cincea parte a aventurilor sale. («Segundo tomo del Ingenioso Hidalgo Don Quijote de La Mancha, que contiene su tercera salida y es la quinta parte de sus aventuras.)* râțul Chinei, fiindcă să tot fie o lună de când mi-a scris un răvaș în chinezește, în care-mi cerea, sau, mai bine zis, mă ruga din tot sufletul să i-l trimit, fiindcă voia să întemeieze o școală înaltă în care să se învețe graiul castilian, și cartea pe care voia el să se învețe era istoria lui don Quijote: odată cu acestea, îmi mai spunea că eu aveam să fiu rectorul unei asemenea școli. L-am întrebat pe aducător dacă nu i-a dat măria-sa și vreun ajutor pentru mine, spre a putea trăi. Mi-a răspuns că nici gând de așa ceva.

«Atunci, prietene, i-am răspuns eu, poți să te întorci în China dumitale, la cine te-a trimis, fiindcă n-am eu sănătatea aceea ca să mă aștern la un drum atât de lung; pe lângă betesugurile de care nu duc lipsă, mai sunt și fără para chioară, și, oricât o fi împăratul de împărat și domnitorul de domnitor, eu îl am la Napoli pe marele conte

de Lemos, care, fără atâtea titluri de școli înalte și fără rectorate, mă sprijină, mă ocrotește și se milostivește de mine mai mult decât mi-e cu putință să doresc.»

Cu vorbele acestea, m-am despărțit de el, și tot cu ele mă despart și de înălțimea-voastră, oferindu-vă caznele lui *Persiles și ale Sigismunde* \ carte pe care voi sfârși-o în patru luni, *De-o volente* carte care urmează să fie sau cea mai proastă sau cea mai bună din câte s-au alcătuit în graiul nostru, vreau să spun din cele făcute pentru trecerea plăcută a timpului: și mai trebuie să spun că mă căiesc de-a fi zis «cea mai proastă», fiindcă, după părerea prietenilor mei, e pe cale să ajungă la treapta cea mai înaltă a desăvârșirii. Fiți înălțimea-voastră sănătos, așa cum doresc eu, fiindcă în curând *Persiles* vă va săruta mâinile, iar eu picioarele, ca slugă ce mă aflu a înălțimii-voastre.

Slugă a înălțimii-voastre MIGUEL DE CERVANTES
SAAVEDRA

1 *Los trabajos ele Persiles y Sigismunda* s-a publicat postum, în 1617, căci Cervantes n-a mai trăit decât șase luni de la data când scria această dedicație, 31 octombrie 1615. *Don Quijote* apăruse, cu a doua parte terminată de tipărit, după indicația cenzurii de la începutul ediției, încă de la 21 octombrie, așa că autorul a putut-o și reciti imprimată.

2 Cu voia lui Dumnezeu (în limba latină în original).

PRECUVÂNTARE CĂTRE CITITOR

Vai, Doamne, cu câtă nerăbdare vei fi așteptând acuma, cititorule de neam sau de rând, această precuvântare, cu gândul că ai să afli într-însa răzbunări, ocări și batjocuri împotriva ticluiterului celui de-al doilea don Quijote; vreau să spun de acela care a fost, zice-se, zămislit la Tordesillas și s-a născut la Tarragona. De fapt, însă, n-o să-ți prilejuiesc o asemenea bucurie; căci dacă jignirile trezesc mânia chiar și în firile cele mai blânde, la mine această regulă trebuie să sufere o excepție. Ai fi vrut,

desigur, să-l fac măgar, neghiob sau nerușinat; dar nici pomeneală de așa ceva; cum și-a așternut, așa să și doarmă; să-i fie de bine și de-asta să aibă parte. Ceea ce, totuși, nu mi-a venit la socoteală citindu-l, este că mă face bătrân și ciung; ca și cum ar fi fost în puterea mea să țin timpul în loc, sau ca și cum m-aș fi ales cu ciungenia la crâșmă, iar nu în cea mai măreață împrejurare pe care au văzut-o și vremile de-odinioară, și cele de-acuma, și pe care nu cred s-o mai vadă și acelea ce vor să vină. Dacă rănilile mele nu strălucesc în ochii celor ce se uită la ele, se bucură cel puțin de prețuirea acelor care știu unde le-am căpătat. Căci oșteanului mai bine îi stă să rămână mort pe câmpul de luptă decât să-și păzească pielea dând bir cu fugiții; și atât sunt de pătruns de acest adevăr, încât dacă mi s-ar lăsa alegerea și mi s-ar înlesni să fac ceea ce nu intră în putința omului, eu mai bucuros aș vrea să fi fost de față la acea măreață bătălie decât să mă văd acuma cu desăvârșire nevătămat, fără urmă de rană, dar să nu mă fi aflat într-însa. Rănilile de pe fața și de pe pieptul oșteanului sunt stele care-i călăuzesc pe ceilalți spre cerul slavei și al cinstei și-i fac să râvnească o dreaptă laudă; apoi ar trebui să se țină seamă că nu cu părul cărunț se scriu cărțile, ci cu mintea, care, prin trecerea anilor, tot mai coaptă ajunge. Și asta m-a mai supărat, că mă face pizmătareț și mă și-nvață, ca pe-un nerod, ce-i aia pizmă; căci, pe sfântul adevăr, din cele două soiuri de pizmă câte se află pe lume, eu nu cunosc într-adevăr decât pe cea sfântă, înaltă și cinstită; și fiindcă lucrurile stau așa cum stau, nu-mi arde mie să caut price cutărui preot, cu atât mai mult cu cât acela mai e pe deasupra și una din mărimile 1 Sfântului Oficiu; și dacă îi e într-adevăr gândul la insul despre care pare să aducă vorba, atunci se înșală amarnic, căci aceleia eu îi cinstesc darul poetic, îi prețuiesc lucrările și îndeletnicirile atât de neobosite și de virtuose. 2 Dar, ca să spun drept, îi sunt recunoscător acestui domn autor de cărți când spune cum că povestirile mele ar fi mai mult

satirice decât morale, altminteri, bune; ele n-ar putea fi, însă, bune, dacă n-ar avea și toate celelalte însușiri.

Vei fi zicând, poate, că sunt din cale-afară de îngăduitor și că mă țin prea strâns în hotarele modestiei mele; eu știu, însă, că nu-i frumos să-l mai și lovești pe cel urgisit; și domnul

1 «în original *familiar del Santo Oficio*»; titlu dat inchizitorului mai mare peste temnițe.

2 Cel care semnează *Avellaneda* scrie în prologul falsei părți a doua că Cervantes îl jignise, și «cu atât mai mult pe cel pe care, pe drept cuvânt, îl slăvesc și națiunile străine, iar poporul nostru îi datorează atât de mult pentru meritul de a fi hrănit, cu atâta cinste și fecunditate, ani în sir, teatrele Spaniei prin nenumăratele și uimitoarele lui comedii, cu toată rigoarea artistică pe care-o cere lumea și cu moralitatea și vrednicia ce se pot aștepta de la un slujitor „ministro” al Sfântului Oficiu.»

Cervantes răspunde acestei aluzii transparente la Lope de Vega afirmându-și prețuirea pentru «darul poetic» al rivalului său; într-un chip ironic, totuși, el îi admiră «*las obras*» (care pot fi și «operele literare» și «faptele» și «*la ocupación continua y virtuosa*» (îndeletnicirea de inchizitor)).

acesta se vede treaba că nu se simte bine de fel de vreme ce nu cutează să pășească în câmp deschis și sub tăria cerului, de vreme ce își tăinuiește numele și-și tăgăduiește locul de baștină, ca și când s-ar fi făcut vinovat de trădare. Dacă ai ajunge cumva să-l cunoști, atunci să-i spui așa de la mine că nu mă socot jignit, fiindcă știu eu ce sunt ispitele Diavolului, și una dintre cele mai rele este când îi vâra cuiva în cap că ar putea să scrie și să tipărească o carte cu care să câștige tot atâta renume cât și bani și tot atâția bani cât și renume; și ca o întărire a acestui lucru țin să-i povestești în felul tău mucalit și plin de duh istorisirea care vine acum:

La Sevilla trăia odinioară un nebun lovit de cea mai

hazlie sminteală și de cea mai năzdrăvană încăpățănare care s-a văzut vreodată la vreun scrântit. Și-a făcut anume o țeavă de trestie ascutită la capăt, și de câte ori, pe uliță sau în oricare altă parte, îi cădea pe mină vreun câine, îi prindea un picior sub piciorul lui, pe celălalt i-l ridica în sus cu mina, îi potrivea țeava într-o anumită parte a trupului, cum se pricepea mai bine, apoi îi sufla acolo până mi ți-l rotunjea ca pe-o minge de puf și, ținându-l astfel, îl lovea de vreo două ori cu palma pe burtă și-i da drumul, spunându-le celor din jur, care totdeauna erau ciorchine:

«Ce credeți domniile-voastre, că-i o nimica toată să umili un câine?» Tot așa vei fi crezând și domnia-ta că-i o nimica toată să scrii o carte.

Dacă nu i s-o potrivea povestea asta, atunci, dragă cititorule, să i-o spui pe astăaltă, tot cu un nebun și-un câine:

La Córdoba trăia un alt nebun, care avea obiceiul să ducă pe cap o bucată de marmoră sau vreo altă piatră grea, și numai ce dădea de vreun câine care nu se păzea, că se și apropia de bietul dobitoc și, harșt, prăvălea piatra peste el. Câinele sărea ca ars, și tot scheunând și chelălăind, nu se mai oprea nici peste trei ulițe. S-a nimerit însă ca printre câinii asupra cărora se ușura el de povara lui să fie și câinele unui căciular, la care stăpânu-su ținea foarte. Își aplecă, dară, piatra, îi dete drumul pe capul bietului dobitoc, câinele lovit începu să urle, iar stăpânu-su îl văzu și-l auzi; puse atunci mina pe cotul cu care lua măsurile, sări la nebun, nu-i lăsă un oscior neatins și, la fiecare lovitură pe care i-o căra, îi striga:

«Hoț de câine ce ești, să faci tu una ca asta prepelicarului meu? N-ai văzut, blestematule, că e prepelicar dinele meu?»

Și tot zbierându-i în urechi cuvântul «prepelicar», îi dete drumul nebunului, după ce-l făcu chisăliță. Nebunul, mai dat pe brazdă după întâmplarea asta, se furișă până-acasă și nu mai scoase ochii-n lume mai bine de-o lună,

după care răstimp se întoarce iarăși cu drăcovenia lui, ducând cu el o-ncăreătură și mai mare. Se duse de-a dreptul unde era câinele cu pricina și, uitându-se la el cu luare-aminte, nu mai îndrăzni să prăvălească piatra asupra-i și spuse:

«Asta-i prepelicar, ia seama!»

Ce mai vorbă lungă? Toți câinii ce-i ieșeau în cale, chiar de-ar fi fost ei cotei sau zăvozi, pentru el tot prepelicari erau, așa că nu-și mai slobozi niciodată piatra asupra-le. Te pomenești că așa i se va întâmpla și acestui ticluiter de povești, și de-acu încolo nu va mai cuteza să prăvale povara talentului său în cărți, >care, fiind proaste, sunt mai grele și decât stânca.

Mai spune-i că pe amenințarea lui de a-mi tăia câștigul cu cartea ce-a scos-o nu dau o para chioară, căci, luându-mă după vestitul *entremés* al Perendengăi x, îi răspund și eu: să-mi trăiască Sfatul celor douăzeci și patru 2, stăpânul meu, și Domnul fie cu noi toți 3: trăiască măritul conte de Lemos.

1 Despre interludiul (*entremés*) care avea drept eroină pe Perendenga comentatorii nu știu nimic. Textul respectiv nu ni s-a păstrat.

2 Este vorba probabil de Sfatul Guvernatorilor Municipali, care, în orașele din Andaluzia, erau în număr de douăzeci și patru. S-ar putea, însă, să fie și vreo altă aluzie obscură.

3 în original «*Cristo con todos*» care nu e, cum s-ar crede, o simplă formulă creștină, auzită adesea în biserică de autor (*Dominus vobiscum* – Domnul cu voi), ci formula cu care se încheiau cambiile în epocă; deci Cervantes face aluzie la datoriile lui.

a cărui cunoscută blândețe și mărinimie creștinească – cu toate loviturile sorții mele celei vitrege – nu mă lasă să pier; și să-mi trăiască și marea milostivire a prealuminatului episcop din Toledo, don Bernardo de Sandoval y Rojas x, chiar și dacă n-ar mai fi tiparnițe pe

lume, chiar și de s-ar scrie împotriva-mi tot atâtea cărți câte *buchi cuprind stihurile* din *Mingo Revulgo* Acești doi domni sus-puși, fără să-i dau de partea mea prin lingușiri sau prin alte soiuri de laude umflate, și numai din bunătatea lor, și-au luat asupra-le să fie mărinimoși cu mine și să mă ocrotească, ceea ce mă și face a mă socoti mai avut și mai fericit decât dacă soarta m-ar fi ridicat în slăvi pe drumul ei cel obișnuit. Săracul poate avea cinste, ticălosul, însă, nu; sărăcia poate doar să înnoreze noblețea, dar nu s-o întunece cu totul; cum, însă, virtutea de la sine răspândește lumină, chiar de-ar fi să străbată și prin rupturile și trențele sărăciei, ea se va vedea cinstită de către cugetele cele mari și înalte și, ca atare, va fi și ocrotită; altceva să nu-i mai spui, că nici eu alta nu mai am să-ți spun decât să-ți atrag luarea-aminte că această a doua parte din *Don Quijote*, pe care ți-o înfățișez, este țesută de același meșter ca și partea-ntâi și că într-însa voi da cu de-amănuntul știre despre don Quijote până-n clipa morții și a înmormântării lui, spre a nu mai cuteza nimeni să dea noi mărturii despre el, că doar sunt de-ajuns și cele vechi; și este de-ajuns ca un om de ispravă să fi dat la lumină aceste năzdrăvăanii pline de haz, fără să-i treacă prin gând

1 Don Bernardo de Sandoval y Rojas, arhiepiscop de Toledo, cardinal al bisericii romane și inchizitor general al Spaniei, învățat, cu gust literar, l-a luat pe Cervantes sub directă sa protecție când era hărțuit de oficialitățile mărunte ale Inchiziției.

2 În original *Coplas de Mingo Revulgo*: satiră politică anonimă la adresa domniei regelui Enrique al IV-lea al Castiliei. Au fost scrise în secolul al XV-lea, în forma alegorică a unui dialog între păstorul Gil Arribato și păstorul Mingo Revulgo, acesta din urmă dând replici pline de bun-simț și exprimând mentalitatea populară, combătută de primul (Arribato = ajunsul, cel urcat). Sunt cu totul doar 32 de *coplas* de câte 9 versuri, adică nu

imens de multe, deci Cervantes a fost nevoit să recurgă la «slovele» sau «buchile» (*letras*) din ele ca să dea comparației sale sensul innumerabilității la care s-a gândit.

a le mai întoarce încă o dată pe toate fețele; căci și prea mult despre un lucru – chiar dacă-i bun – îl face să-și piardă prețul, pe când, dimpotrivă, vorba puțină, fie ea și despre un lucru prost, tot capătă o oarecare prețuire. Uitasem să-ți spun că-l ai de așteptat pe *Persiles*, căruia tocmai îi pun capăt, precum și partea a doua din *Qalatea*.¹

1 A doua parte a *Qalateii*, dacă va fi fost cu adevărat terminată, n-a mai ajuns la tipar. Dar e posibil ca scriitorul să fi promis și acum o carte încă nescrisă, așa cum făcuse în mai multe rânduri, ideea de a-și termina întâiul roman rămânându-l permanent în minte până în ultimele zile ale vieții.

Capitolul I

Despre ceea ce au pățit preotul și bărbierul cu don Quijote în legătură cu boala acestuia

Povestește Cide Hamete Benengeli în cea de-a doua parte a acestei istorisiri, acolo unde vorbește despre a treia purcedere la drum a lui don Quijote, că preotul și bărbierul au stat ca la vreo lună de zile fără să-l vadă, ca să nu-l mai împrăpăteze toate cele petrecute și să-l dea iarăși prilej să și le amintească; dar asta nu i-a împiedicat să treacă pe la nepoata și pe la chelăreasa lui, dându-le pe seamă să aibă de grijă a 4 ține cât se poate mai bine și a 4 da să mănânce bucate întremătoare și bune de leac pentru bolile de inimă și de creier de unde4 venea lui – dacă stăm și socotim cum

m

se cuvine – toată nenorocirea. Ele răspunseră că așa au și făcut și că vor mai face treaba asta cu multă osârdie și grijă, fiindcă s-au încredințat că stăpânul casei dădea din când în când semne că ar fi în toate mințile; fapt care-i bucură foarte pe cei doi, socotind ei că n-au făcut de loc rău să-l aducă vrăjit acasă în carul cu boi, așa cum s-a

povestit în partea întâi a acestei istorisiri, pe cât de măreață, pe atât de adevărată, și anume în cel din urmă dintre capitolele ei; așa că-și puseră-n gând să se ducă să-l vadă și să se încredințeze la fața locului dacă într-adevăr i se îmbunătățise starea, cu toate că socoteau aproape cu neputință una ca asta, și se vorbiră să nu sufle niciun cuvânt despre cavalerii rătăcitori, ca să ocolească primejdia de a-i pune degetul pe rana atât de proaspătă încă.

Se duseră în cele din urmă să-l vadă și-l găsiră stând în pat, îmbrăcat într-un pieptar verde de lină împletită și pe cap cu o scufă roșie toledană; și era atât de uscat și de sfrijit, de ziceai că-i păstramă, nu alta. Fură primiți de el cum nu se poate mai bine, îl întrebară de sănătate, și el, cu multă chibzuială și în cuvinte alese, le vorbi de dânsul și de cum îi mergea; cum tăifăsuiau așa laolaltă, veni vorba și de ceea ce lumea numește rațiune de stat și feluri de guvernământ *, cu care prilej, mai îndreptând cutare strâmbătate, mai osândind-o pe cutare, căutând ba să îmbunătățească vreo datină, ba să dezgroape alta, se făcea fiecare din ei trei dătător de legi, un nou Licurg al vremilor noastre sau un înflăcărat Solon; și într-atâta au pus ei țara la cale pe temeiuri noi, încât ai fi zis c-au vârat-o într-un tipar și-au scos-o cu totul alta decât cum o puseseră; iar don Quijote vorbi cu atâta înțelepciune despre toate lucrurile acestea, încât cei doi care-l puseseră la încercare crezură, fără urmă de îndoială, că era bun sănătos și cu mintea-ntreagă. De față la vorba lor erau și nepoata și chelăreasa, care nu mai pridideau mulțumind lui Dumnezeu că-și văd stăpânul atât de limpede la cap; dar preotul, schimbându-și gândul de la început, care fusese să nu pomenească nimic de-ale cavaleriei, vru să încerce cu tot dinadinsul dacă tămăduirea lui don Quijote era părelnică sau chiar adevărată, și așa, dintr-una-ntr-alta, aduse vorba despre unele vești venite de pe la curte și, printre altele, spuse că trece drept neîndoioasă vestea cum

că Turcul vine cu oaste puternică și că nu se știe ce are de gând și nici unde-o fi să coboare cu atâta puhoi de oameni. Și cu teama asta, care, aproape an de an, ne face să tot punem mina pe arme, întreaga creștinătate era pe picior de război, iar măriasa dase poruncă să se-ntărească țărmurile Neapolelui și ale Siciliei, precum și insula Malta.

La aceasta don Quijote răspunse:

1 Termeni utilizați de Machiavelli în *Principele*.

— Măriasa s-a arătat a fi un războinic foarte înțelept întărindu-și la vreme ținuturile, ca nu cumva să le găsească vrăjmașul nepregătite; dacă mi-ar cere însă mie pprăță, eu l-aș îndemna să se folosească de un mijloc de întâmpinare a primejdiei la care cred că-n clipa de față măriasa nici cu gândul nu gândește.

Numai ce-o auzi și pe asta, că preotul își și spuse sinea lui: «Aibă-te Domnu-n pază, sărmane don Quijote, fiindcă pare-mi-se că te prăbușești de pe înalta culme a smintelii în adâncă prăpastie a neroziei tale.»

Dar bărbierul, care frământase și el în de sine același gând ca și preotul, îi ceru lui don Quijote să le spună și lor care era povața lui în privința mijlocului de a întâmpina primejdia, povață ce era bine, după cum spunea el, să fie luată-n seamă; poate c-o fi vreunul din acele sfaturi năstrușnice ce se dau de obicei domnitorilor.

— Al meu, domnule bărbier, spuse don Quijote, nu-i năstrușnic, ci-i chiar strașnic!

— Nu de asta spun, răspunse bărbierul, ci pentru că cele văzute pân-acum au arătat că toate, sau mai toate povețele ce i se dau mării-sale sau sunt cu neputință de înfăptuit, fiind lipsite de orice noimă, sau sunt spre paguba regelui și a țării.

— Dar a mea, răspunse don Quijote, nu-i nici cu neputință de îndeplinit, nici fără noimă, ci-i cea mai ușoară, cea mai potrivită, cea mai la-ndemână și cea mai nemeșesugită din câte au trecut prin cap cuiva.

— Dar văd că te codești să ne-o spui și nouă, don

Quijote, spuse preotul.

— N-aş vrea, zise don Quijote, s-o destăinui eu acuma şi s-ajungă mâine-poimâine la urechile domnilor sfetnici, ca să tragă altul foloasele şi să ia răsplată de pe urma muncii mele.

— Cât mă priveşte pe mine, spuse bărbierul, iacă, îmi dau cuvântul, şi aici şi în faţa lui Dumnezeu, că nu voi destăinui cele ce-mi vei spune nici la vii şi nici la morţi; jurământ ce l-am învăţat din cântecul bătrânesc despre preotul care, la începutul liturghiei, i-a destăinuit regelui cine era hoţul ce i-a furat cei o sută de dubloni şi catârul cel iute de picior.

— Poveşti nu ştiu, spuse don Quijote, dar ştiu că acest jurământ e vrednic de crezare, fiindcă mai ştiu şi că domnul bărbier este om de nădejde.

— Şi chiar dacă n-ar fi, spuse preotul, mă pun eu chezaş pentru el că de astă dată o să fie mut ca un peşte, ca să nu-l pască altfel judecata şi osânda.

— Dar pentru domnia-ta cine dă cheazăşie, părinte? întrebă don Quijote.

— Chiar îndeletnicirea mea, răspunse preotul, care este aceea de a păstra tainele.

— Ei bine! spuse atunci don Quijote. N-are măria-sa decât să adune, prin poruncă obştească, la curtea lui, la o zi hotărâtă, pe toţi cavalerii răătăcitori care cutreieră Spania, şi chiar dacă n-ar veni decât vreo cinci-şase, nu s-ar găsi, credeţi, vreunul din ei care să poată nimici singur toată puterea Turcului? Luaţi bine seama domniile-voastre şi urmăriţi-mă. Este oare lucru atât de nemaiauzit ca un singur cavaler răătăcitor să nimicească o oaste de două sute de mii de oameni, ca şi cum ar avea toţi laolaltă un singur grumaz sau ar fi făcuţi din turtă dulce? Dacă nu, spuneţi-mi: câte istorisiri nu sunt oare pline de asemenea minunăţii? Nu mă gândesc la altul – să nu mă mişc de-aici – dar ia să trăiască astăzi vestitul don Belianis, sau vreunul din spiţa cea fără de număr a lui Amadis de Gaula? Zic: să

trăiască astăzi vreunul din ei și să dea piept cu Turcul, pe legea mea că n-aș vrea să fiu în pielea lui 1 Dar Dumnezeu va avea grijă de poporul său și-i va hărăzi un cavaler răătăcitor care, chiar de n-o fi atât de puternic ca aceia din trecut, nu va fi, totuși, mai prejos de ei în curaj; și Dumnezeu îmi pricepe gândul; mai mult, iacă, nu spun.

— Vai de mine, strigă atunci nepoata, capul mi-l pun că stăpânul meu vrea să se facă iarăși cavaler răătăcitor!

La care don Quijote spuse:

— Cavaler răătăcitor mi-e scris să mor, și fie că Turcul o coborî sau o sui1 când o pofti el și cu câtă oaste i-o da mâna, eu mai spun o dată: Dumnezeu îmi pricepe gândul.

Atunci vorbi bărbierul:

— Rog stăruitor pe domniile-voastre să-mi îngăduiți a povesti o scurtă întâmplare petrecută la Sevilla, care, fiindcă se potrivește aici întocmai, îmi dă ghes inima să v-o spun.

Don Quijote îi dete îngăduința, iar preotul, dimpreună cu ceilalți, se pregăti să-l asculte, și atunci el începu să povestească așa:

— În casa de nebuni din Sevilla era închis un om pe care neamurile lui l-au adus acolo fiindcă-și pierduse mințile; învățase dreptul canonic la Osuna 2; dar chiar și la Salamanca să-l fi învățat, tot n-ar fi fost, după părerea multora, mai puțin nebun. Acest cărturar, după câțiva ani de balamuc, a crezut că s-a cumințit și că e-n toate mințile și, stăpânit de închipuirea asta, a scris episcopului, rugându-l din tot sufletul și cu dovezi foarte la locul lor să trimită să-l scoată din amarul în care trăia, deoarece, din mila lui Dumnezeu, își recăpătase mintea; dar că neamurile, pentru a se bucura de partea lui de moștenire, îl țineau acolo și, în ciuda adevărului, voiau ca el să treacă drept nebun până la moarte. Episcopul, înduplecat de multele sale scrisori, bine gândite și cu chibzuință alcătuite, trimise pe un preot de-al său să iscodească la supraveghetorul casei de nebuni dacă era adevărat ceea ce

scria cărturarul și totodată să vorbească și cu nebunul însuși, și dacă i s-o părea că-i întreg la minte, să-l scoată de-acolo și să-l lase slobod. Așa și făcu preotul, iar supraveghetorul îi spuse că acel om mai era încă nebun, că deși vorbea de multe ori ca un ins cu scaun la cap, totuși, după un răstimp, începea să bată câmpii, cu nerozii tot atât de mari și de multe ca și

1 în original «*Y baje o şuba el Turco...*» Expresia era «și *baja el Turco*»: «dacă descinde (de pe corăbii) oastea turcească». Cervantes adaugă «sau suie» pentru efectul comic al calamburului.

— Satirizarea universităților minore, recent înființate, este obișnuită la scriitorii secolului de aur. Cea din Osuna, fondată în 1548 de contele de Urena, este ironizată de Cervantes și în capitolul XLVII al Părții a II-a.

cuvintele sale înțelepte de la început, așa cum se va încredința el singur dacă va încerca să-i vorbească. Preotul vru să facă o încercare și, ducându-se la nebun, vorbi cu el mai bine de un ceas, și în tot acest răstimp nebunul nu scoase niciun cuvânt anapoda sau fără noimă; ba, dimpotrivă, a vorbit cu atâta cumințenie, încât preotul a fost nevoit să creadă că nebunul se tămăduise. Și printre cele ce-i spusese nebunul era și că supraveghetorul se arăta de rea-credință, temându-se să nu piardă plocoanele pe care i le dădeau rubedeniile lui, și de aceea tot spunea că mai e încă nebun, având numai când și când mintea limpede, și că cea mai afurisită pacoste în nenorocirea lui era marea lui avere, deoarece, pentru a se înfrupta dintr-însa, vrăjmașii săi se foloseau de viclenie și se îndoiau de mila cu care l-a învrednicit Domnul nostru, făcându-l iarăși, din dobitoc, om ca toți oamenii, într-un cuvânt, el vorbi în așa fel, că supraveghetorul ieși necinstit, rubedeniile lui hrăpărețe și haine, iar el însuși atât de înțelept, încât preotul își puse-n gând să-l ducă cu sine, pentru ca episcopul să-l vadă și să pipăie cu mâna lui adevărul în toată tărașenia asta. Cu acest gând omenos,

bunul preot ceru supraveghetorului să poruncească a i se da cărturarului straiile cu care intrase acolo; supraveghetorul îi spuse încă o dată să bage bine de seamă ce face, fiindcă nici vorbă că omul mai era încă nebun. N-ah folosit la nimic înștiințările și prevenirile aceluia ca să-l facă pe preot a-și părăsi gândul de a-l scoate de-acolo; văzând, însă, că e poruncă de la episcop, supraveghetorul trebui să asculte; îl îmbrăcă, dară, pe licențiat cu straiile lui, care erau noi și curățele. Cum se văzu îmbrăcat ca oamenii și scăpat de cămașa lui de nebun, îl rugă stăruitor pe preot să-i îngăduie a se duce să-și ia rămas bun de la tovarășii săi, nebunii. Preotul spuse că vrea și el să-l însoțească, dorind să-i vadă pe nebunii care stăteau închiși acolo. Suiră așadar scările, și laolaltă cu ei, și câțiva dintre cei ce erau față; și ducându-se licențiatul până la o cușcă unde se afla un nebun apucat, care însă în clipa aceea era domol și liniștit, îi spuse: «Frățioare dragă, vezi dacă ai să-mi dai vreo însărcinare că plec acasă, fiindcă Dumnezeu, în bunătatea și îndurarea sa cea nemărginită, măcar că nu-s vrednic, s-a milostivit să-mi redea mințile; acum sunt teafăr și cu judecata deplină, deoarece la Dumnezeu nimic nu-i cu neputință; fii cu mare nădejde și cu încredere într-însul, fiindcă așa cum m-a ajutat pe mine să mă tămăduiesc, te va schimba și pe dumneata dacă te încrezi în el; voi avea grijă să-ți trimit ceva de-ale gurii ca să mănânci, orice s-ar întâmpla, căci - află de la mine ca de la unul care a trecut prin asta - eu îmi închipui că toată nebunia noastră vine de la faptul că avem stomacul gol și creierul plin cu aer; încearcă să prinzi curaj, fiindcă deznădejdea în restriște împuținează sănătatea și grăbește moartea.» Toate aceste spuse ale cărturarului le auzi un alt nebun, care stătea față în față cu cușca unde era închis apucatul, și, ridicându-se de pe rogojina veche pe care se trântise despuiat, întrebă în gura mare cine-i acela ce pleacă teafăr și cu mintea întreagă. Licențiatul răspunse: «Eu sunt, frățioare, acela ce pleacă,

fiindcă acum nu mai am nevoie să stau aici, pentru care lucru nu știu cum să mulțumesc cerului că s-a arătat atât de îndurător cu mine.» «Ia seama ce spui, cărturarule, să nu te amăgească Diavolul, răspunse nebunul. Lasă plecarea și rămâi liniștit la locul tău, ca să fi scutit de-a te mai înapoia aici.» «Eu știu că sunt tămăduit, răspunse licențiatul, și n-aș mai avea pentru ce să mă întorc aici ca s-o iau de la capăt.» «Tu, tămăduit? spuse nebunul; bine, las că vedem noi, du-te cu Dumnezeu; însă îți jur pe Jupiter, a cărui putere o întrupez eu pe pământ, că numai pentru acest păcat pe care-l săvârșește astăzi Sevilla, scoțându-te din această casă și socotindu-te zdravăn la minte, o voi trăsni cu o pedeapsă atât de grozavă, de-o să mă țină minte în vecii vecilor, amin! Nu știi tu oare, sărmane licențiat nătăflet, că-mi stă în putință să fac treaba asta, deoarece, așa cum ți-am mai spus, eu sunt Jupiter Tunătorul, acela ce ține în mâinile lui razele cele pârjolitoare, cu care pot și obișnuiesc să ameninț și să nimicesc lumea? Numai cu un singur lucru însă vreau să pedepsesc această cetate nesăbuită, făcând anume să nu plouă într-însa și nici în tot ținutul și împrejurimile ei timp de trei ani încheiați, începând chiar din ziua și din clipa în care am rostit această amenințare. Adică cum? Tu slobod, teafăr și înțelept, iar eu nebun, bolnav și ferecat? Mai bine mă spânzur deck să nu dau ploaie 1» La strigătele și vorbele nebunului, cei de față erau cu luare-aminte; dar licențiatul nostru, întorcându-se către preot și apucându-l de mâini, îi spuse: «Nu-ți mai face gânduri, domnul meu, și nu mai pune la inimă ce-a spus nebunul ăsta, căci dacă el e Jupiter și nu binevoiește să dea ploaie, eu, care sunt Neptun, părintele și zeul apelor, voi face să plouă ori de câte ori îmi va veni chef și va fi nevoie.» La care preotul răspunse: «Cu toate astea, domnule Neptun, cred că n-ar fi nimerit să-l supărăm pe domnul Jupiter; rămâi mai bine în casa asta, și altă dată, când vom avea mai multă înlesnire și mai multă vreme, ne vom înapoia să te luăm.»

Supraveghetorul și cei de față începură să râdă, iar la râsetele lor, preotul nu prea se simți în apele lui; îl dezbrăcară pe licențiat, care rămase la casa de nebuni, și cu asta s-a sfârșit și povestea.

— Păi bine, domnule bărbier, spuse don Quijote, asta e povestea de care nu te puteai lipsi s-o povestești, fiindcă s-ar potrivi aici întocmai? Vai, domnule bărbier, domnule bărbier, cât de orb e cel ce nu vede prin pânda sitei! Este oare cu puțință ca dumneata să nu știi că asemănările între oameni în ce privește iscusința, vitejia, frumusețea și noblețea sunt totdeauna blestemate și rău primite? Eu, domnule bărbier, nu sunt Neptun, zeul apelor, și nici nu țin să mă creadă cineva mare deștept când nu sunt; mă străduiesc numai a face lumea să înțeleagă greșeala în care stăruiește nevrând să reînvie în sânul ei preafericitele timpuri când tagma cavaleriei celei rătăcitoare își înălța flamura; dar vremea noastră dezământată nu-i vrednică să se bucure de o binefacere atât de mare ca aceea de care se bucurau anii cei de demult când cavalerii rătăcitori credeau de datoria lor și își luau pe umeri sarcina de a apăra împărățiile, de a ocroti fecioarele, de a ajuta pe orfani și pe cei vitregiți, de a-i pedepsi pe cei trufași și de a-i răsplăti pe cei smeriți. Cei mai mulți dintre cavalerii de astăzi au mai mare grijă de damascurile, de brocarturile și de celelalte pânzeturi scumpe cu care se îmbracă deck de zalele cu care se înarmează; nu mai găsești acum cavalier care să doarmă pe câmp, supus asprimii cerului, armat cu toate armele sale din creștet până-n tălpi; nu mai are acum cine, fără a-și scoate picioarele din scări, rezemat de lance, singur, să încerce – după cât se spune – a-și ucide somnul, așa cum făceau cavalerii rătăcitori; nu mai găsești niciunul care, avântându-se din cutare pădure către cutare munte sau pășind pe țărmul sterp și deșert al mării, de cele mai multe ori furtunoasă și răscolită, și aflând pe apă aproape de țărm o corăbioară fără vâsle, fără pânze, fără catarg și fără funii, să se arunce într-însa cu inima vitează,

încredințându-se neînduratelor valuri ale mării adânci, care acu îl ridică spre cer și acu îl coboară către fundul genunii; iar el, înfruntând pieptiș nebiruita furtună, când nici cu gândul nu gândește, se și află la trei mii și mai bine de leghe de locul unde s-a urcat și, sărind pe pământ îndepărtat și necunoscut, i se întâmplă lucruri vrednice de a fi scrise nu pe pergamin, ci în aramă; dar acum lenea biruie asupra sânguinței, trândăvia asupra muncii, păcatul asupra virtuții, neobrăzarea asupra vitejiei, flecăreala despre arme asupra faptelor de arme, care au trăit și au înflorit numai în vârstele de aur, în vremea cavalerilor rătăcitori. Dacă nu, ia spuneți-mi: cine-i mai cinstit și mai viteaz decât vestitul Amadis de Gaula? Cine-i mai înțelept decât Palmerin de Anglia? Cine-i mai nobil în purtări și mai iscusit decât Tirant cel Alb? Cine-i mai chipeș decât Lisuarte de Grecia? Cine a dat și a primit mai multe lovituri de spadă decât don Belianis? Cine-i mai semeț decât Perion de Gaula? Cine-i mai disprețuitor de primejdii decât Felixmarte de Hârcania? Sau cine-i mai curat la cuget decât Esplandian? Cine-i mai îndrăzneț decât don Cirongilio de Tracia? Cine-i mai neînfricat decât Rodomonte? Cine-i mai prevăzător decât regele Sobrino? Cine-i mai cutezător decât Reinaldos? Cine-i mai nebiruit decât Roldan? Și cine-i mai plăcut și mai curtenitor decât Rugero, din care coboară astăzi ducii de Ferrara, așa cum spune Turpin în cosmografia lui? Toți acești cavaleri, și încă mulți alții pe care aș putea să-i numesc, au fost, părinte, cavaleri rătăcitori, mândrie și slavă a cavaleriei. Asemenea oameni, sau alții ca ei, socotesc eu că ne trebuie, căci, dacă i-am avea, măria-sa ar fi bine slujit și s-ar scuti de multă risipă, iar Turcul și-ar smulge barba de ciudă; și mai aflați, pe lângă cele spuse, că, eu vreau să rămân la mine-n casă, căci nu vine niciun preot să mă scoată; iar dacă Jupiter, cum a spus bărbierul, nu va da ploaie, eu sunt cel care va face să plouă când voi avea chef; spun asta ca să știe domnul Barbă-Săpunită că l-am

înțeles!

— Vai de mine, seniore don Quijote, făcu bărbierul, n-am mers chiar atât de departe, gândul meu a fost bun – să nu mă mișc de-aici! – nu trebuie să te simți jignit.

— Dacă pot sau nu să mă simt jignit, răspunse don Quijote, asta o știu eu mai bine.

La care preotul spuse:

— Eu aproape că n-am scos o vorbă pân-acuma și n-aș vrea să rămân cu o frământare care să-mi roadă și să-mi râcăie cugetul, frământare căsunată de ceea ce a spus aci don Quijote.

— Părintelui îi este îngăduit și mai mult decât atâta, răspunse don Quijote, așa încât poate să-și dea pe față frământarea, fiindcă nu e bine să umble cu cugetul încărcat.

— Cu această îngăduință, răspunse preotul, spun că neliniștea mea stă în neputința de a da crezare în vreun chip faptului că toată acea mulțime de cavaleri rătăcitori pe care domnia-ta, seniore don Quijote, i-ai pomenit ar fi trăit aievea și ar fi fost făpturi în carne și oase; ba, dimpotrivă, îmi închipui că totul e ticluire, basm și minciună, vise povestite de oameni treji, sau, mai bine zis, pe jumătate adormiți.

— Asta-i o altă greșală, răspunse don Quijote, în care au căzut mulți ce nu cred că au trăit asemenea cavaleri pe lume, și eu de mai multe ori, cu feluriți oameni și cu felurite prilejuri, am căutat să scot la lumina adevărului acest eres atât de răspândit; uneori nu mi-a izbutit încercarea, alteori, însă, mi-a izbutit, când am sprijinit-o pe umerii adevărului; care adevăr este atât de vădit, încât pot să spun că l-am văzut cu ochii mei pe Amadis de Gaula, care era un om înalt la trup, bălan la față, cu o barbă frumoasă, deși neagră, cu căutătura nici blajină, nici aspră, scurt la vorbă, greu de mâniat și iute la împăcare; și așa cum vi l-am înfățișat pe Amadis, aș putea, cred eu, să-i zugrăvesc și să-i înfățișez pe toți cavalerii

rătăcitori câți rătăcesc pe lume odată cu istorisirile unde-i vorba despre ei; căci, fiind încredințat că au fost întocmai cum spun acele istorisiri, din isprăvile pe care ei le-au săvârșit și din însușirile pe care le-au avut, li se pot desprinde, cu o bună judecată, trăsăturile, culoarea feței și înălțimea trupului.

— Cum? Seniorele meu don Quijote, întrebă bărbierul, chiar atât de mare socoți să fi fost uriașul Morgante?

— Când e vorba de uriași, răspunse don Quijote, sunt păreri felurite dacă au trăit sau nu pe lume; dar *Sfânta Scriptură*, ce nu se poate abate nici cu atâtica de la adevăr, ne arată că au trăit, povestindu-ne istoria cu matahala aceea de Goliat, înalt de șapte coți și jumătate, ceea ce este o înălțime peste fire. De asemenea, în insula Siciliei s-au găsit oase de la picior și de la umăr atât de mari, încât vădesc că purtătorii lor au fost uriași, și încă atât de mari cât niște turnuri din cele înalte; că doară geometria 1 te face să nu mai pui la îndoială acest adevăr. Cu toate astea, n-aș putea să-ți spun cujurământ ce mărime să fi avut Morgante, măcar că nu cred să fi fost prea înalt; mă îndeamnă la această părere faptul de a fi găsit în istorisirea unde se vorbește mai cu seamă despre isprăvile lui că dormea de multe ori sub acoperiș; și deoarece găsea case care să-l adăpostască, e la mintea omului că înălțimea lui nu putea fi peste fire.

— Așa e, spuse preotul, care, având chef să-l audă cum înșiră bazaconii atât de mari, îl întrebă cum i se înfățișează chipurile lui Reinaldos de Montalbán și ale lui Roldan.

1 Clemencín este de părere că don Quijote asociază sunetul acestui cuvânt cu «*huesometria*» - măsura oaselor. Dar în alte texte contemporane, ca *Jardin de flores curiosas*, Antonio de Torquemada vorbește de «oasele unui gigant, care, scoțând prin buna (obișnuita) *geometrie* statura corpului ce derivă din ele (ce li se potrivește), era

mai mare de patruzeci de coți», deci Cervantes spune exact cuvântul ce se folosea curent pentru noțiunea respectivă.

precum și ale celorlalți doisprezece mai-mari ai Franței, deoarece cu toții fuseseră cavaleri răătăcitori.

— Despre Reinaldos, răspunse don Quijote, mă încumet să spun că era cu fața lată și stacojie, cu ochii jucăuși și cam bulbucați, din cale-afară de aprins și de iute la mânie, înhăitat cu hoții și cu deșucheții. Despre Roldan sau Rotolando sau Orlando – căci toate numirile astea i le dau istorisirile – îmi închipui, ba sunt chiar încredințat că era potrivit la stat, lat în spete, cu picioarele cam strâmbe, oacheș la față și cu barba roșcată, păros pe trup, cu înfățișarea amenințătoare, scurt la vorbă, dar foarte cuviincios și bine crescut.

— Păi dacă Roldan n-a fost și el un cavaler mai acătării deck cum spui domnia-ta, răspunse preotul, nu-i de mirare că domnița Angelica cea frumoasă l-a nesocotit și l-a părăsit, ademenită de iscusința, veselia și curtenia tânărului arap, cu tuleiele abia mijite, căruia i s-a dat; și deșteaptă a fost c-a ales mai degrabă blândețea lui Medoro deck asprimea lui Roldan.

— Părinte, Angelica asta, îi întoarce vorba don Quijote, a fost o fetișcană închipuită, ușuratică și cam cu toane și a umplut lumea la fel de mult cu faptele ei nesăbuite ca și cu faima frumuseții ei. A nesocotit miș» de cavaleri, mii de viteji și mii de înțelepți și s-a mulțumit cu un copil de casă cu caș la gură, fără altă avere și fără alt renume deck acela de a fi păstrat credință prietenului său. Marele cântăreț al frumuseții ei, vestitul Ariosto, fiindcă nu s-a mai încumetat sau n-a mai voit să cânte ceea ce i s-a mai întâmplat acestei domnițe după căderea ei rușinoasă – cred că n-or fi fost lucruri prea curate la mijloc – n-a mai vorbit de ea de-acolo de unde spune:

Și cum de la Catay primise sceptoru.

Cânta-va poate altul cu mai măiestru plectru. 1

1 Ultimele două versuri ale stanfei a 16 a din Cântul XXX de Ariosto; prin ultimul vers, de altfel, citat în italiană, Cervantes și-a încheiat Partea I a lui *Don Quijote* («*Forse altri cantera con miglior plettro*» indica, acolo, că autorul nu mai avea de gând să scrie urmarea).

Și nu încape îndoială că asta a fost ca o prorocie, fiindcă poeții se mai numesc și *vates*, ceea ce înseamnă ghicitori. Acest adevăr se vădește limpede, deoarece, după aceea, un vestit poet andaluz 1 i-a jelit și i-a cântat lacrimile, iar un alt poet vestit și neîntrecut, de astă dată castilian 2, i-a cântat frumusețea.

— Ia spune-mi, seniore don Quijote, întrebă atunci bărbierul, printre atâția poeți care au lăudat-o pe domnița Angelica, % nu s-a găsit niciunul să alcătuiască și vreo satiră împotriva ei?

— Sunt încredințat, răspunse don Quijote, că dacă Sacripante 3 sau Roldan ar fi fost poeți, mi-ar fi săpunit-o bine pe dumneaei, căci stă în firea poezilor neluați în seamă și neîngăduiți de frumoasele lor - adevărate sau închipuite - să se răzbune prin satire și epigrame împotriva acelor pe care și le-au ales drept stăpâne ale gândurilor: răzbunare desigur nevrednică de un cuget mărinimos; dar până azi nu mi-a ajuns încă la ureche vreun vers veștejitor împotriva domniței Angelica, cea care a adus atâta tulburare pe lume.

— Minune! spuse preotul.

Și în clipa aceea auziră cum chelăreasa și nepoata, care lăsaseră baltă flecăreala, țipau în gura mare în curte, și ieșiră cu toții să vadă ce-i cu hărmălaia aceea.

1 *Luís Barahona de Soco*, de care se vorbește în capitolul al VI-lea al Părții I.

— Poetul castilian «vestit și neîntrecut» este Lope de Vega, care a publicat la Sevilla în 1602 un poem intitulat *la hermosura de Angelica* (*Frumusețea Angelicăi*). «*Famoso y único*», epitetele folosite de Cervantes sunt categoric ironice, pentru că le repetă pe cele folosite de însuși Lope

spre a se caliŃca pe sine, fĂră prea multă modestie – «*unicus aut peregrinus*» – în chip emblematic, la începutul unora din operele sale.

3 Aluzie din nou la Lope de Vega, autor al unor «epistole satirice la adresa unor actori» («*libelos contra unos cómicos*»), pentru care a trebuit să apară și în fața tribunalului. Mobilul injuriilor aduse de «unicul și faimosul» poet stătea, pe cât se pare, în faptul că-l disprețuise o actriță, cu numele chiar de Angelica. Ipoteza aceasta rămâne, însă, puțin plauzibilă, fiindcă actrița în discuție a fost, probabil, celebra Elena Osorio.

Capitolul”.

Care vorbește de nemaiauzita gâlceavă a lui Sancho Panza cu nepoata și cu chelăreasa lui don Quijote, dimpreună cu alte întâmplări hazlii

Povestea spune că strigătele auzite de don Quijote, de preot și de bărbier erau ale nepoatei și ale chelăresei, care țipau la Sancho Panza, în timp ce el se lupta să intre spre a-l vedea pe don Quijote, iar ele îi ațineau calea la ușă:

— Ce caută haimanaua asta la noi în casă? Mai vezi-ți și de casa ta, omule, că tu, și nu altul, ești acela care-l scoate din minți pe stăpânul meu, îl proteste cu vorba și-l face să bată coclaurii.

La care Sancho răspunse:

— Zgrițuroaică de chelăreasă, cel prostit cu vorba și scos din minți și purtat pe coclauri sunt eu, iar nu stăpân-tu! El m-a târât prin lume-n lung și-n lat, și tot voi vă treziți cu gura mare ca proasta-n horă! Cu șoșele, cu mo mele, m-a scos frumușel de la mine din casă, făgăduindu-mi o insulă, pe care și acum o mai aștept încă.

— Arde-te-ar focu cu insulele tale, afurisitule, răspunse nepoata. Și ce-s alea insule? N-or fi ceva de mestecat în fălci, mâncăule, hulpavule ce ești?

— Asta nu se mănâncă, răspunse Sancho, ci se stăpânește și se conduce mai abitir deck patru cetăți și

deck patru dregătorii de curte.

— Fie și așa, spuse chelăreasa, dar tot n-ai să intri, sac de răutăți și burduf de blestemății ce ești! Du-te de-ți stăpânește casa și-ți lucrează ogorul și nu-i mai tot da zor cu insulele și cu istoriile tale.

Preotului și bărbierului le veni un chef grozav să asculte la vorba celor trei; dar don Quijote, temându-se să nu-și desfunde Sancho sacul cu neghiobii necuviincioase și să nu aducă vorba de unele lucruri care i-ar atinge cinstea, îl chemă și făcu semn celor două femei să tacă din gură și să-l lase să intre. Sancho intră, iar preotul și bărbierul se despărțiră de don Quijote, de a cărui tămăduire începură să deznădăjduiască, văzând cât de înrădăcinat era în nălucirile lui și cât de cufundat era în nerozia blestematei aceleia de cavalerii rătăcitoare; și spuse atunci preotul către bărbier:

— Ai să vezi, cumetre, că tocmai când ne așteptăm mai puțin, hidalgul nostru o să plece iarăși să bată drumurile.

— De asta nici nu mă îndoiesc, răspunse bărbierul, căci nu mă mir de sminteala cavalerului, cât de prostia scutierului, care-i atât de încredințat de povestea cu insula, încât îmi vine să cred că nu i-ar scoate-o din cap toate dezamăgirile de pe lume.

— Cumințească-i Domnul, spuse preotul, iar noi să stăm la pândă și să vedem ce-o să mai iasă din toată împletirea de scrânteli a unui astfel de cavaler și a unui astfel de scutier, care parc-au fost făcuți din același aluat, căci nebunia stăpânului fără nerozia slugii n-ar face două parale.

— Așa-i, spuse bărbierul, și ce n-aș da eu să știu ce-or fi vorbind ei acum întreolaltă.

— N-ai grijă, răspunse preotul, că nepoata sau chelăreasa au. să ne povestească la urmă, că nu sunt ele din acelea care se sfiesc să asculte la ușă.

Într-acestea, don Quijote se închise cu Sancho în

odaia lui, și, fiind singuri, îi zise:

— Îmi pare nespus de rău, Sancho, că ai spus și încă mai spui că te-am scos din bordeiul tău, când știi bine că nici eu n-am rămas acasă. Împreună am purces, împreună am mers și împreună am bătut cărările; am împărțit amândoi același noroc și aceeași soartă; iar dacă ai fost și dat în târbacă o dată, apoi eu am fost ciomăgit de o sută de ori; cu atâta doar m-am ales mai mult decât tine.

— Păi așa și trebuia să se întâmple, căci, după cum spui chiar luminăția-ta, năpastele sunt mai legate de cavalerii rățăcitori decât de scutierii lor.

— Ba te înșeli, Sancho; doar e și vorba: *quando capul dolet*¹ etc., etc.

1 Proverbul latin: «*Quando capul dolet, caetera membra dolent*» («Când te doare capul, te dor și celelalte mădulare») avea în vechime un sens metaforic, pe care don Quijote îl tălmăcește mai jos (în limba latină în original).

— Nu pricep altă limbă decât pe-a mea, răspunse Sancho.

— Vreau să spun, îi luă vorba don Quijote, că atunci când te doare capul, te dor și toate celelalte mădulare; tot așa și eu, fiind domnul și stăpânul tău, îți sunt și cap, iar tu mi-ești mădular, fiindcă ești numai sluga mea; și de aceea răul care mă atinge sau m-ar atinge pe mine trebuie să te doară și pe tine, iar răul tău, pe mine.

— Așa o fi, spuse Sancho, dar când pe mine mă azvârleau în aer cu cerga, ca pe un mădular ce eram, capul meu stătea dincolo de gard, uitându-se la mine cum zburam în văzduh, fără să simtă nicio durere, și dacă mădularele sunt datoare să simtă durerea capului, apai atunci și capul este dator să simtă durerea lor.

— Nu cumva vrei să spui, Sancho, răspunse don Quijote, că pe mine nu mă durea când tu erai azvârlit în văzduh? Dacă spui asta, te rog să n-o mai spui și nici s-o gândești, căci mai multă durere simțeam eu atunci în

cuget decât tu în trup. Dar, până una-alta, să lăsăm asta deoparte, c-o să avem timp destul s-o cântărim și s-o lămurim; ia spune-mi mai bine, dragă Sancho, cam ce se vorbește despre mine prin partea locului, cum mă vede poporul, cum mă văd hidalgii și cum cavalerii? Ce părere au despre vitejiarmea? Ce gândesc despre isprăvile mele? Și ce spun despre purtările mele alese? Ce se vorbește despre hotărârea ce-am luat-o de a reînvia și a aduce iarăși pe lume uitata tagmă a cavalerilor? Vreau, în sfârșit, Sancho, să-mi spui ce-a ajuns din toate astea la urechile tale; și să-mi spui tot, fără să mai adaugi ceva bun de la tine sau să scoți ceea ce-i rău; căci vasalii cei credincioși trebuie să-i spună seniorului numai adevărul adevărat, fără ca lingușirea să-l umfle sau cine știe ce alte socoteli mărunte să-l scadă; și țin să mai știi, dragă Sancho, că dacă la urechile stăpânitorilor ar ajunge adevărul curat, fără veșmântul minciunii, atunci alte vremuri am trăi noi acum, iar cele de demult ar fi mai curând ele socotite de fier decât ale noastre, care, de s-ar petrece astfel lucrurile, ar fi de aur. Te previn, Sancho, de toate acestea pentru ca să aduci la urechile mele, cu chibzuință și cu gând bun, ceea ce știi din ce te-am întrebat.

— Bucuros ți-oi face pe voie, răspunse Sancho, dar numai dacă-mi făgăduiești că n-o să te superi de cele ce-oi spune, o dată ce ții să-ți spun verde, fără să mai îmbrac vorbele cu alte veșminte decât cele cu care au ajuns la cunoștința mea.

— Nu mă supăr nicidecum, răspunse don Quijote; poți să vorbești slobod, Sancho, și fără niciun înconjur.

— Păi, în primul rând, făcu Sancho, poporul te ia pe luminăția-ta drept un foarte mare smintit, iar pe mine drept un tot atât de mare zăpăcit. Hidalgii spun că, neținându-te luminăția-ta la treapta de hidalg, ți-ai trântit un don înainte și, neavând mai mult de patru butuci de vie și doi stânjeni de pământ, ți-ai pus o zdreanță în față și una în spate și te-apuci să faci pe cavalerul. Cavalerii spun că

n-ar trebui să se măsoare hidalgii cu ei, mai cu seamă acei hidalgi de grajd care-și înnegresc cu funingine încălțăminte și-și cos cu mătase verde rupturile la ciorapii negri.

— Asta n-are de-a face cu mine, spuse don Quijote, fiindcă eu umblu totdeauna bine îmbrăcat și niciodată peticit; rupt s-ar putea să fiu, însă rupturile mele se datoresc mai mult armelor decât timpului.

— În ceea ce privește vitejia, purtările alese, isprăvile și hotărârea pe care ai luat-o, urmă Sancho, sunt mai multe păreri. Unii spun: «Nebun, dar cu haz»; alții spun: «Viteaz, însă nenorocos»; Alții: «Ales în purtări, însă nesăbuit»; și de aici se pornesc să depene atâtea lucruri, încât nici luminăției - tale, nici mie nu ne mai rămâne niciun fir de păr neatins.

— Ascultă, Sancho, acolo unde virtutea se ridică la o treaptă înaltă, ea este prigonită; puțini sau poate chiar niciunul dintre bărbații vestiți din trecut n-au fost cruțați de clevetirile gurilor rele. Iuliu Cezar, conducător inimos, înțelept și viteaz cum nu se mai poate, a trecut drept un om ambițios și nu de o prea mare curățenie, atât în îmbrăcăminte, cât și în apucăturile lui. Alexandru, pe care isprăvile sale l-au făcut să câștige porecla de cel Mare, se spune că ar fi avut unele aplecări către beție. Despre Hercule, cel care

— După câte se povestește - a săvârșit atâtea munci, se spune c-a fost muieratic și molău. Despre don Galaor, fratele lui Amadis de Gaula, umblă vorba c-a fost din caleafară de arțăgos, iar despre frate-său se spune că a fost fățarnic*. Așa încât, dragă Sancho, pe lângă atâtea clevetiri împotriva celor buni, pot trece și cele îndreptate împotriva-mi, nefiind mai mari decât cele pe care le-am pomenit.

— Tocmai aci e clenciul, fir-ar să fie de treabă! spuse Sancho.

— Dar ce? Mai e ceva? Întrebă don Quijote.

— Abia acum vine grosul; cele de până acuma sunt

doar floare la ureche, dar dacă luminăția-ta vrei să știi toate câte ți le pun în spinare clevetirile, pot să-ți aduc îndată pe unul care să ți le spună de-a fir-a-păr, fiindcă astă-noapte a sosit fiul lui Bartolomeo Carrasco, cel care a învățat la Salamanca și a ajuns bacalaureat. Și când m-am dus să-i spun bun venit, m-a înștiințat că a și început să umble prin cărți povestea luminăției-tale, cu numele de *Iscusitul hidalgo don Quijote de La Mancha*; și spune că mă pomeneste și pe mine într-însa, cu numele meu cel adevărat de Sancho Panza, și mai pomeneste și de domnița Dulcinea din Toboso, laolaltă cu alte întâmplări prin care am trecut numai noi doi, așa că m-am crucit de mirare cum de-a putut să le-știe povestitorul care le-a scris.

— Te încredințez, Sancho, spuse don Quijote, că cel ce-a ticluit povestea noastră trebuie să fie vreun vrăjitor dibaci, fiindcă unor oameni ca aceștia nu le rămâne ascuns nimic din cele ce vor să scrie.

— Și încă ce dibaci și ce vrăjitor, spuse Sancho, fiindcă

— După cum spune Samsón Carrasco, fiindcă așa-i zice celui despre care ți-am vorbit – pe ticluiterul poveștii îl cheamă Cide Hamete Berengena.

— Numele acesta e arăpesc, răspunse don Quijote.

— Așa o fi, răspunse Sancho, fiindcă, după câte am auzit, cei mai mulți arapi sunt morți după pătlăgele vinete
x.

1 *Berengena* – pătlăgea vânăță, în loc de *Benengeli* – fiul cerbului, adică Cervantes. Vezi nota nr. 2 de la pag. 147.

— Cred că te înșeli, Sancho, grăi don Quijote, cu privire la porecla acestui Cide, care, în arăpește înseamnă domn.

— Tot ce se poate, făcu Sancho, dar dacă luminăția-ta ai chef să ți-l aduc pe bacalaureat aici, vin cu el cât ai zice pâs!

— Mare bucurie mi-ai face, dragă Sancho, spuse don

Quijote, că mi-ai răscolit grozav dorința de-a afla mai multe cu tot ce mi-ai spus, și n-aș mai avea liniște până ce n-aș ști povestea asta cu de-amănuntul.

— Atunci mă duc după el, răspunse Sancho. Și părăsindu-și stăpânul, se duse să-l caute pe bacalaureatul cu care nu după mult se întoarse, și între ei trei se porni o vorbire dintre cele mai hazlii.

Capitolul III

Despre vorbirea cea hazlie care s-a ținut între don Quijote, Sancho Panza și bacalaureatul Samsón

Carrasco

Cu totul îngândurat rămase don Quijote să-l aștepte pe bacalaureatul Carrasco, de la care trăgea nădejdea să audă știri despre sine însuși, puse în cărți, așa cum spusese Sancho, și nu putea să-i între-n cap cum de a luat ființă o asemenea poveste, că doar nici nu se uscase încă pe tăișul spadei lui sângele vrăjmașilor pe care îi ucisese, și ajunseseră la tiparniță înaltele sale isprăvi cavaleriești. Cu toate acestea, își închipuia că vreun înțelept, fie el prieten, fie vrăjmaș, prin meșteșugul vrăjilor, le-o fi dat la tipar; dacă era prieten, pentru a le umfla și a le înălța deasupra celor mai vestite fapte săvârșite vreodată de un cavaler rătăcitor; dacă era vrăjmaș, pentru a le scădea și a le coborî sub cele mai josnice fapte care au fost vreodată scrise despre vreun josnic scutier; deși – își zicea el – isprăvi de-ale scutierilor nu s-au scris niciodată; și dacă-i adevărat că se află scrisă o asemenea poveste, fiind vorba într-însa de un cavaler rătăcitor, nu poate fi altfel decât plină de vorbe mari și înălțătoare, strălucită, măreață și adevărată.

Cu asta se mai mângâie el întrucâtva; dar se îngrijoră iarăși, gândindu-se că autorul ei era arap, după cum îl arăta numele de Cide, și de la arapi nu te poți aștepta la vreun adevăr, deoarece toți sunt mincinoși, înșelători și palavragii X. Se temea ca nu cumva să vorbească de iubirea sa într-un fel deșucheat, ceea ce ar atinge și ar

vătăma cinstea doamnei sale Dulcinea din Toboso; dorea ca autorul să fi arătat credința și cuviința pe care totdeauna don Quijote le păstrase față de ea, nesocotind crăiese, împărătese și domnițe de toate soiurile și ținându-și în frâu pornirile firii; și așa, frământat și fărâmat de aceste gânduri și de multe altele la fel, îl găsiră Sancho și Carrasco, pe care don Quijote îl primi cât se poate de prietenos. Bacalaureatul, măcar că-i zicea Samsón, nu prea era arătos la trup, dar era în schimb mare pehlivan, gălbejit la față, însă isteț nevoie mare; să fi avut până la 24 de ani, cu fața rotundă, nasul turtit și gura mare, toate acestea fiind semne că era ghiduș din fire, hâtru și mucalit, cum se și arată de îndată ce-l văzu pe don Quijote, în fața căruia, plecând genunchiul, spuse:

— Dă-mi luminăția-ta, mina, seniore don Quijote, căci, pe veșmântul sfântului Petru pe care-l port, măcar că n-am urcat alte trepte decât pe primele patru 2, spun că luminăția-ta ești unul dintre cei mai vestiți cavaleri răătăcitori pe care i-a avut și-i va mai avea vreodată întreg întinsul pământului! Slăvit fie Cide Hamete Benengeli, care a lăsat scrisă povestea mărețelor tale fapte, și de două ori slăvit fie învățatul care a avut grijă să o tălmăcească din arăpește în graiul nostru castilian, pentru obșteasca desfătare a oamenilor.

Don Quijote îl ridică de jos și-i spuse:

— Așadar, e adevărat că s-a scris povestea mea și c-a fost arap și înțelept cel ce-a alcătuit-o?

1 Opinia aceasta despre mauri apare în Secolul de Aur nu numai la scriitori (Cervantes, Espinel, Alemán), ci și la istorici.

A Primele patru trepte (*órdenes*) erau cele numite *menores* (minore), adică gradele *ostiar* (păstrător al cuminecăturii), *lector* (cetitoriu), *exorcist* (predicator) și *acolit*.

— Este atât de adevărat, domnule, spuse Samsón, încât pot să te încredințez că până-n ziua de azi au fost

tipărite mai bine de douăsprezece mii de cărți cu povestea asta; dacă nu mă crezi, întreabă în Portugalia, la Barcelona și la Valencia, unde cartea s-a tipărit. Și mai umblă zvonul că ea s-ar tipări și la Anvers, iar eu știu dinainte că nu va fi niciun neam care să n-o cunoască și niciun grai în care ea să nu fie tălmăcită.

— Unul dintre lucrurile care pot da mulțumire unui om virtuos și strălucit, spuse la aceste cuvinte don Quijote, este să se vadă, în viață fiind, cum trece cu bună faimă din grai în grai într-o lucrare tipărită; am spus «cu bună faimă» fiindcă, altfel, niciun fel de moarte nu i-ar fi atât de rea.

— Dacă-i vorba de bună faimă și de renume bun, spuse bacalaureatul, luminăția-ta ești singurul care-i întrece pe toți cavalerii răătăcitori, pentru că atât arapul, pe limba lui, cât și creștinul, pe-a lui, au avut grijă să zugrăvească aidoma vitejia luminăției-tale, curajul în înfruntarea primejdiilor, răbdarea la strâmtoare și nepăsarea cu care înduri atât restriștile, cât și rănilile, cuviința și înfrânarea în dragostea atât de platonice dintre luminăția-ta și stăpâna noastră, doamna Dulcinea din Toboso.

— Niciodată, spuse atunci Sancho Panza, n-am auzit ca stăpânei mele Dulcinea să i se zică doamnă, ci numai domnița Dulcinea din Toboso; în treaba asta povestea a cam încurcat-o.

— Asta-i o obiecție neînsemnată, răspunse Carrasco.

— Da, nici vorbă, zise don Quijote; dar ia spune-mi, domnule bacalaureat, pe care dintre isprăvile mele se pune mai multă greutate în această poveste?

— Apăi, când e vorba de așa ceva, răspunse bacalaureatul, părerile sunt împărțite, așa cum împărțite sunt și gusturile: unii rămân la întâmplarea cu morile de vânt, pe care luminăția-ta le-ai luat drept căpcăuni și uriași; alții, la întâmplarea cu pivele; iarăși alții, la zugrăvirea celor două oști, care apoi s-au vădit a fi fost

două turme de oi; unuia îi place mai mult povestea cu mortul, pe care îl duceau să-l înmormânteze la Segovia; altul spune că mai presus de toate este aceea cu slobozirea osândiților; un altul, iarăși, că niciuna nu-i ca aceea cu cei doi uriași și ca aceea cu lupta împotriva viteazului viscain.

— Ia spune-mi, domnule bacalaureat, zise atunci Sancho, intră aici și întâmplarea cu yanghezii, când lui Rocinante al nostru i s-a făcut de blestemății?

— Nimic nu i-a rămas în călimară acelui înțelept, răspunse Samsón; spune tot, de toate pomeneste, până și de întâmplarea cu tumbele pe care le-a făcut bunul Sancho în cergă.

— Nu în cergă am făcut eu tumbele, răspunse Sancho, în aer le-am făcut și încă mai multe decât aș fi vrut.

— După cât socot eu, spuse don Quijote, nu se află istorie pe lume care să n-aibă și părțile ei bune și cele rele, mai cu seamă când e vorba de istorii cavalerești, care niciodată nu pot fi pline numai cu întâmplări norocoase.

— Cu toate astea, răspunse bacalaureatul, unii care au citit povestirea spun că le-ar fi plăcut mai mult dacă ticluiteii ei ar fi uitat să pună într-însa nenumăratele ciomăgeli pe care a trebuit seniorele don Quijote să le înghită, în feluritele ciocniri ce le-a avut.

— Așa cerea adevărul celor întâmplare, spuse Sancho.

— Dacă ar fi judecat totuși după dreptate, le-ar fi putut trece pe toate astea sub tăcere, spuse don Quijote, fiindcă faptele care nici nu schimbă, nici nu clintesc adevărul istoric nu mai trebuie scrise dacă ele ating bunul renume al celui despre care se povestește. Nici nu mai încapă îndoială că Eneas n-a fost chiar atât de cucernic cum îl zugrăvește Vergiliu, și nici Ulise chiar atât de prevăzător cum îl înfățișează Homer.

— Așa e, răspunse Samsón; dar una este să scrii ca poet, și alta să scrii ca istoric; poetul poate să cânte sau să

povestească lucrurile nu cum au fost, ci cum ar fi trebuit ele să fie, pe când istoricul trebuie să le înfățișeze nu cum ar fi trebuit să fie, ci așa cum au fost, fără să mai adauge sau să scadă nimic din ce-i adevărat.

— Dar dacă domnul ăsta arap umblă să spună adevărul și numai adevărul, spuse Sancho, nici vorbă că printre ciomăgelile primite de stăpânul meu se găsesc și cele primite de mine, fiindcă de câte ori lui i-au măsurat spinarea, mie mi-au măsurat întreg trupul; și nici nu-i de mirare, fiindcă după cum însuși stăpânul meu spune, la durerea capului trebuie să ia parte toate măduarele.

— Mare diavol mai ești tu, Sancho, răspunse don Quijote. Pe legea mea că nu-ți lipsește ținerea de minte, atunci când vrei s-o ai!

— Chiar dac-aș vrea să uit papara pe care mi-au tras-o, spuse Sancho, tot n-ar putea s-o uite vânățiile ce-mi stau și acum proaspete pe spinare.

— Mai tacă-ți gura, Sancho, spuse don Quijote, și nu-l mai întrerupe pe domnul bacalaureat, pe care-l rog din suflet să-i dea drumul mai departe și să-mi spună ce se zice despre mine în istoria cu pricina.

— Și despre mine, spuse Sancho, fiindcă zice că și eu sunt unul dintre personajele ei de seamă.

— Personaje, iar nu personaje, dragă Sancho, spuse Samsón.

— Altul care stă să-mi drămuiească orice vorbă! Dacă o luăm așa, apăi nu mai sfârșim nici în ziua de apoi!

— Să mă bată Dumnezeu, Sancho, răspunse bacalaureatul, dacă nu ești al doilea personaj din povestire, și dacă nu sunt unii căroră mai mult le merge la inimă să te audă grăind pe tine decât chiar pe acela despre care se vorbește cel mai mult într-însa; mai sunt și unii, ce-i drept, care spun că ai fost din cale-afară de lesne crezător, gândind că ar putea fi adevărată vorba cu stăpânirea acelei insule făgăduite de seniorele don Quijote, care-i aci de față.

— Că doar n-au intrat zilele-n sac, spuse don Quijote, și cu cât vei înainta în vârstă, odată cu încercările ce ți le dau anii, vei fi în aceeași măsură mai pregătit și mai destoinic decât acum s-o stăpânești.

— Pe Dumnezeuul meu, stăpâne, insula pe care nu sunt în stare s-o stăpânesc la anii mei de-acum n-oi stăpâni-o eu nici la vârsta lui Matusalem; ce-i prost e că insula cu pricina se află dracu' știe pe unde, și nu că n-aș avea eu minte destulă s-o stăpânesc.

— Ai încredere-n Dumnezeu, Sancho, că totul va ieși bine la socoteală, poate chiar mai bine decât gândești, căci o frunză nu se mișcă în copac fără voia lui Dumnezeu.

— Asta așa e, spuse Samsón, că dacă o vrea Dumnezeu, nu o insulă, ci o mie de insule va să aibă Sancho de stăpânit.

— Am văzut eu pe-aci stăpânitori, spuse Sancho, care, după cât mă taie pe mine capul, nu-mi ajung nici până la carâmbii ciubotei, și, cu toate astea, li se spune «măria-ta» și mănâncă din talere de argint.

— Aceștia nu-s stăpânitori de insule, răspunse Samsón, ci de alte ținuturi mai ușor de condus, pentru că stăpânitorii de insule trebuie să știe măcar ceva gramatică.

— Când e vorba de gram, o mai scot eu la capăt, dar cu Atica n-o să mă pot descurca până-i lumea, fiindcă nici nu știu ce-i aia! Dar lăsând povestea cu stăpânirea în grija lui Dumnezeu, care m-o pune acolo unde-i mai mare nevoie de mine, spun, domnule bacalaureat Samsón Carrasco, că nici nu-ți închipui cât aș vrea ca acela ce-a scris cartea să fi vorbit în așa fel încât de lucrurile povestite despre mine să nu-ți fie lehamite; căci, pe legea mea de scutier de treabă, dacă a spus despre mine lucruri potrivnice cinstei mele de creștin din moși-strămoși, așa cum și sunt, am să fac un tămbălău de să mă audă și surzii!

— Asta ar fi să faci minuni, răspunse Samsón.

— Minuni sau neminuni, fiecare să ia seafha cum vorbește și cum scrie despre oameni și să nu trântească pe

hârtie hodoronc-tronc cel dintâi lucru ce-i trăsnește prin minte!

— Una din scăderile acestei istorii este că ticluiterul ei a înădit într-însa o povestire zisă *Curiosul nestăpânit*, ceea ce e o greșeală nu fiindcă povestirea ar fi proastă sau prost povestită, ci fiindcă n-are ce căuta acolo, neavând nici în clin, nici în mănec cu istoria luminăției-tale, seniore don Quijote.

— Pun prinsoare, mai spuse Sancho, că nepricopsitul acela a amestecat totul talmeș-balmeș.

— Acum văd și eu, zise don Quijote, că povestitorul n-a fost cătuși de puțin un înțelept, ci vreun flecar nepriceput, care, pe bâjbâite și fără de nicio rânduială, s-a așternut să scrie ce-o ieși să iasă, așa cum făcea Orbaneja, pictorul din Ubeda, pe care dacă-l întrebai ce zugrăvește, răspundea: «Ce-o vrea să iasă»; câteodată picta un cocoș în așa hal și atât de prost brodit, încât era nevoie să scrie alătura cu slove gotice: «Acesta-i un cocoș»; și așa o fi treaba și cu povestea mea, care o să aibă nevoie de talmăcire pentru a fi înțeleasă.

— Asta nu, răspunse Samsón, fiindcă-i atât de limpede, încât n-ai de ce să te poticnești într-însa: copiii o au pe vârful limbii, flăcăii o citesc, bărbații în putere o înțeleg, bătrânii o slăvesc; și, la urma urmei, este atât de purtată-n vorbă și atât de citită și atât de cunoscută de tot soiul de oameni, încât numai cât zăresc vreo prăpădită de gloabă, că și spun: «Uite-l pe Rocinante!» Și cei care s-au dedat cel mai mult la patima citirii ei sunt pajii; n-ai să găsești ușă de palat unde să nu se afle și câte un Don *Quijote*; unii-l lasă și alții-l apucă; ăsta-l smulge, celălalt îl cere. Într-un cuvânt, o povestire ca asta este dintre cele mai plăcute și mai puțin vătămătoare petreceri din câte s-au văzut pân-acuma, pentru că, în tot cuprinsul ei, n-ai să găsești nici urmă de vorbă necuviincioasă și niciun gând nepotrivit cu dreapta credință catolică.

— Dacă ar fi scris în alt fel, spuse don Quijote, s-ar fi

chemat că nu scrie adevăruri, ci minciuni, iar povestitorii care umblă cu minciuni ar trebui să fie arși de vii, ca și calpuzanii; nu știu, însă, ce-a putut să-l îndemne pe povestitor de a se folosi de istorisiri și de povești care n-aveau ce căuta acolo când are atâta de scris despre mine; pesemne că i-a fost aminte la zicala: Ori cu paie, ori cu fân, burdihanul tot e plin. Fiindcă nici nu mai încape vorbă că dacă ar fi dat la iveală gândurile mele, jelaniile mele, lacrimile mele, bunele mele năzuințe și isprăvile mele, ar fi putut să umple o carte mai mare, sau tot atât de mare cât toate scrierile lui

1 «Slovele gotice» erau «ale oamenilor cu puțină știință de carte», după Covarrubias. Li se mai zicea și «*gordas*».

Tostado 1 laolaltă. La drept vorbind, după cât mă duce pe mine mintea, domnule bacalaureat, eu zic că pentru a alcătui istorisiri sau orice altfel de cărți, e nevoie de multă socoteală și de o cugetare coaptă. A povesti în chip desfătător și a scrie cu duh este treabă de om înzestrat, nu glumă. Dintre toate măștile comediei, cea mai mintoasă este a nerodului, pentru că acela care face pe prostul 2 nu trebuie să fie prost de-adevărat. Istoria e ca și un lucru sfânt, căci trebuie să fie adevărată, și unde-i adevărul, acolo este și Dumnezeu; dar, cu toate astea, sunt unii care-n așa fel alcătuiesc și-ți trântesc cărțile, de parc-ar fi gogoși.

— Nu se află nicio carte cât de proastă, spuse bacalaureatul care să n-aibă și ceva bun într-însa.

— De asta nici nu mai încape îndoială, răspunse don Quijote. Dar se întâmplă de multe ori ca aceia care și-au câștigat pe bună dreptate o mare faimă pentru scrierile lor, de-ndată ce și le-au dat la tiparniță, și-au și pierdut renumele, fie cu totul, fie măcar în parte.

— Asta, spuse Samsón, se datorează faptului că lucrările tipărite, fiind privite pe îndelete, își arată mai ușor greșelile și sunt cu atât mai scârmănite cu cât mai

mare e faima celui ce le-a alcătuit. Oamenii renumiți pentru înzestrarea lor, marii poeți, povestitorii cei străluciți, totdeauna sau de cele mai multe ori sunt pizmuți de către aceia care, fie dintr-o toană, fie pentru a-și trece timpul în felul lor, se apucă să judece scrierile altora, fără să fi dat și ei vreuna de-a lor pe lume.

1 «Scrierile lui Tostado» (don Alfonso de Madrigal, episcop de Avila, cunoscut sub numele de *EI Tostado*) au fost tipărite la Veneția în 1615, în 15 volume in-folio. A rămas proverbial: «A scris mai mult decât EI Tostado». Se pare că faima lui de poligraf fecund s-a format înainte de tipărirea operelor, care nu apar decât în anul când scrie Cervantes aceste rânduri.

2 Prostul *ei bobo* sau *el simple* în vechea comedie spaniolă, devine *el gracioso* (hazliul) în vremea lui Cervantes, cu același rol: de a fi rezonierul piesei, cel ce spune sub formă glumeață adevăruri usturătoare, greu de acceptat dacă ar fi spuse de un personaj serios.

— Nici nu-i de mirare, spuse don Quijote, fiindcă se află mulți teologi care nu sunt buni de amvon, dar sunt foarte buni în schimb ca să judece greșelile și cuvintele de prisos ale celor ce predică.

— Totul e aidoma cum zici, seniore don Quijote, spuse Carrasco. Aș vrea însă ca pescuitorii aceștia de greșeli să fie mai milostivi și mai puțin cusurgii, și să nu se oprească la orice pată din strălucitorul soare al lucrării împotriva căreia cârtesc, căci dacă e adevărat că «*alienando bonus dormitat Homerus*» 1, să ia aminte cât de treaz ar trebui să fie poetul ca să scoată lumina lucrării sale cu cât mai puțină umbră cu putință; și te pomenești că ceea ce nu le-o plăcea lor o fi vreun benghi care sporește uneori frumusețea chipului; de aceea zic că-i mare din cale-afară primejdia la care se supune acela ce tipărește o carte, fiind cu neputință s-o alcătuiască în așa fel ca să împace și să mulțumească pe toți câți ar citi-o.

— Cea care vorbește despre mine cred că pe puțini i-

o fi mulțumit.

— Ba dimpotrivă, căci după cum «*stultorum infinitus est numerus*» 2, nenumărați sunt și aceia care s-au desfătat citind o poveste ca asta. Unii însă învinuiesc ținerea de minte a povestitorului, care i-a cam păcălit, fiindcă uită să povestească cine a fost hoțul care a furat măgarul sur al lui Sancho, că acolo nu spune 3, ci numai se înțelege din cele scrise că i-a fost furat, pentru ca puțin după aceea să-l vedem iarăși călare pe același măgar, fără să știm de unde a răsarit; mai spun ei că a uitat să ne înștiințeze ce-a făcut Sancho cu cei

1 «Mai moțâie din când în când și bunul Homer», frază extrasă din epistola lui Horațiu, *Ad Pisones*, denumită Ars (*petica*, și citată aici din memorie. Versul exact este: «*Quandoque bonus dormitat Homerus*» (în limba latină în original).

* «Numărul nebunilor e nesfârșit de mare» (în limba latină în original). Sentință scoasă din *Biblie*.

* în capitolul al XXIII-lea al Părții I se spune clar că Ginés de Pasamonte e hoțul; restul criticii bacalaureatului e însă întemeiat: dovadă că Cervantes și văzuse greșeala.

O sută de scuzi pe care i-a găsit în traistă în Sierra Morena x, fiindcă nu mai pomeneste niciodată de ei, și sunt mulți care vor să știe ce-a făcut dintr-înșii sau pe ce i-a cheltuit, căci asta-i una din părțile de seamă care lipsește din lucrare.

Sancho răspunse:

— Nu-mi arde mie acuma, domnule Samsón, nici să fac socoteli, nici să dau socoteală, fiindcă m-a luat un leșin atât de avan de la stomac, că de nu mi-l dreg cu vreo două înghițituri de vin, simt că mă prăpădesc! Am vinul acasă, nevastă-mea mă așteaptă. După ce-o să îmbuc ceva, o să dau iar o raită pe-aci și o să vă lămuresc după pofta inimii și pe luminăția-ta, și pe toată lumea, de tot ce-o vrea să mă întrebe, fie că-i vorba de pierderea măgarului, fie de felul cum am cheltuit cei o sută de scuzi.

Și, fără să mai aștepte răspuns sau să mai spună vreo vorbă, își și luă tălpășița. Don Quijote îl rugă stăruitor pe bacalaureat să mai rămână la el, spre a face penitență împreună. Bacalaureatul primi invitația, rămase să mănânce, se adăugă la bucatele obișnuite o pereche de porumbei², se vorbi la masă despre cavalerie, îi cântă Carrasco în strună lui don Quijote, se mântui ospățul, traseră un pui de somn, se-ntoarse Sancho și reîncepu vorbirea întreruptă.

Capitolul IV

Unde Sancho Panza răspunde la îndoielile îi întrebările lui Samsón Carrasco, împreună cu alte întâmplări vrednice de-a fi cunoscute și povestite

Se înapoie Sancho la don Quijote acasă și, prinzând iarăși vorba începută, zise:

1 Suta de galbeni Sancho o dăduse la întoarcere nevestei (capitolul al Ubica al Părții I). Iarăși o critică neîntemeiată a bacalaureatului, reproducând probabil criticile contemporanilor grăbiți, care nu citiseră cu atenție cartea. Dar episodul are aerul de a fi un rechizitoriu mucalit la adresa lui Sancho, care se și simte vizat.

2 Porumbeii erau mâncarea de sărbătoare a hidalgului (vezi capitolul I al Părții I). Înseamnă că *penitența* la care-l invita din modestie gazda fusese pentru oaspete un regal.

— La cele ce spunea domnul Samsón, cum că cei care citesc cartea doresc să știe cine mi-a furat măgarul sau cum sau când s-a întâmplat asta, eu răspund că în aceeași noapte chiar în care am fugit de «Sfânta frăție» și am intrat în Sierra Morena, după nenorocita aia de întâmplare cu osândiții și cu răposatul pe care-l duceau la Segovia, stăpănu-meu și cu mine ne-am dat într-un desiş, unde el rezemat în lance, iar eu călare pe măgarul meu, prăpădiți și ruși de oboseală după toate ponoasele prin care trecuserăm, am adormit tun de parc-am fi huzurit pe patru

saltele de puf; pe mine, îndeosebi, m-a picnit un somn atât de greu, încât nu mai știu cine s-a nimerit pe-acolo și a putut să se apropie ca să mă cocoate pe patru pari, pe care i-a prins de cele patru colțuri ale șei mele, în așa fel că m-a lăsat călare pe șa și mi-a șterpelit asinul de sub mine, fără ca eu să clilesc măcar.

— Asta-i treabă ușoară și nu-i poveste de azi, de ieri, fiindcă același lucru i s-a întâmplat și lui Sacripante 1, când, aflându-se la încercuirea Albracăi, prin aceeași născocire, i-a furat calul dintre picioare acel hoțoman vestit, pe nume Brúñelo.

— S-a crăpat de ziuă, urmă Sancho, și nici n-am apucat să-mi dezmoțesc bine oasele, când, frângându-se parii de sub mine m-am văzut trântit la pământ de la o mare înălțime, m-am uitat după măgar, dar ia-l de unde nu-i; mi-au dat lacrimile-n ochi și-am tras un bocet pe care, dacă nu l-a pus în carte cel ce ne-a scris povestea, apăsă să știe că tocmai un lucru de frunte n-a pus. După nu mai știu câte zile, călătorind cu domnița Micomicona, mi-am recunoscut măgarul, pe care călărea în straie țigănești Ginés de Pasamonte, pișicherul și baș-tâlharul ăla pe care stăpănu-meu și cu mine l-am slobozit din lanțuri.

— Păi nu în asta stă greșeala, răspunse Samsón, ci în faptul că mai-nainte de a se fi ivit din nou măgarul, după cum spune povestitorul, Sancho umbla călare pe același dobitoc.

1 Furtul calului lui Sacripante este povestit de Ariosto în *Orlando furioso*, Cântul al XXVII-lea, stanța 84.

— La asta, zise Sancho, nu știu ce altceva să răspund decât că s-o fi înșelat povestitorul sau c-o fi vreo scăpare din vedere a celui care a tipărit cartea.

— Să știi că așa e, nici nu mai încape vorbă, răspunse Samsón, dar ce s-a făcut cu cei o sută de scuizi?

— S-au topit, răspunse Sancho, i-am cheltuit în folosul meu, al nevastei și-al copiilor, și numai mulțumită lor nevastă-mea îndură cu răbdare toate drumurile și

cărările pe care le-am bătut, slujind pe stăpânul meu don Quijote; căci dacă m-aș fi întors acasă fără o lețcaie și fără asin, vai și-amar de mine ar fi fost, și dacă mai e ceva de lămurit din parte-mi, iacătă-mă că sunt în stare să dau socoteală chiar și regelui în carne și oase; și nimeni n-are ce să-și vîre nasul dacă am adus ceva sau n-am adus, dacă am cheltuit sau n-am cheltuit, căci dacă ciomăgelile pe care le-am primit în drumurile astea ar fi să mi se plătească în bani, chiar dacă fiecare din ele n-ar fi prețuită decât la patru părăluțe, apăi nici încă alți o sută de scuzi n-ar fi de-ajuns ca să mă plătească măcar pe jumătate! Să se uite fiecare-n cugetul lui și să nu se apuce să judece pe altul, făcând din alb negru și din negru alb, că fiecare-i așa cum l-a lăsat Dumnezeu, ba adesea chiar și mai rău decât așa.

— O să am eu grijă, spuse Carrasco, să-l îndemn pe povestitor, dacă mai tipărește cartea o dată, să nu uite ceea ce-a spus Sancho al nostru, fiindcă ar fi să câștige mult povestirea față de ce este acum.

— Mai e ceva de îndreptat în această poveste, domnule bacalaureat? întrebă don Quijote.

— Da, trebuie să mai fie, răspunse el, dar nu cred să mai fie nicio greșeală de însemnătatea celor de care am pomenit.

— A făgăduit cumva povestitorul și o a doua parte?

— Da, a făgăduit, răspunse Samsón, dar spune că n-a găsit-o și nici nu știe cine poate s-o aibă, așa că stăm la îndoială dac-o să iasă sau nu; asta cu atât mai mult cu cât unii spun că niciodată partea a doua dintr-o povestire nu se nimerește ca lumea; și fiindcă spun alții că e destul și-atât cât s-a scris despre don Quijote, ne cam îndoim că o să iasă și a doua parte; deși iarăși unii, mai mult hâtri decât posaci din fire, spun și ei: «Las să ne vină cât mai multe isprăvi de-ale cavalerului, deie la năvale don Quijote și vorbească Sancho cât or pofți, ce-o ieși să iasă, la urma urmei, că pe noi asta ne mulțumește.»

— Da' povestitorul ce-are de gând? întrebă don Quijote.

— Ce-are de gând? făcu Samsón. De îndată ce-o găsi povestirea, pe care face tot ce poate ca s-o afle, o va și da la tiparniță, împins mai mult de câștigul ce i-o veni de-acolo decât de gândul cine știe cărei faime.

La care Sancho spuse:

— Va să zică, la asta cată dumnealui, la gologani și la procopseală? Mare minune dac-o izbuti, fiindcă n-o să facă altceva decât să dea totul peste cap, ca și croitorul în ajun de Paști; iar lucrările făcute-n pripă nu ies niciodată la capăt cu desăvârșirea cuvenită. Acest domn arap, sau ce Dumnezeu o fi, să ia bine aminte la ce face, că eu și cu stăpănu-meu o să-i punem la îndemână atâta belșug de isprăvi și de alte întâmplări de tot soiul, de-o să poată alcătui nu numai partea a doua, ci și o sută de alte părți. O fi gândind jupânul, fără doar și poate, că noi ne-am lăsat așa, pe tânjală, da să ne ia el piciorul la potcovit, și o să vadă de ce șchiopătăm; eu una știu, că dacă stăpănu-meu mi-ar lua de bun sfatul, ar trebui să și fim pe cele meleaguri, dregând relele și îndreptând strâmbătățile, așa cum este obișnuința și datina bunilor cavaleri rătăcitori.

Nici n-apucă Sancho să-și sfârșească vorba, că-i și ajunse la urechi nechezatul lui Rocinante, care fu luat de don Quijote drept un semn foarte bun, ceea ce-l hotărî să pună la cale, peste vreo trei-patru zile, o nouă plecare, și, destăinuindu-i bacalaureatului acest gând, îi ceru sfatul în ce parte s-o apuce; acesta îi răspunse că, după câte îl duce pe el mintea, l-ar sfătui să se îndrepte către regatul Aragónului și către cetatea Zaragozei, unde în câteva zile, cu prilejul sărbătorii Sfântului Gheorghe, trebuia să se țină jocuri strălucite, la care ar putea să-și câștige o faimă mai presus decât toți cavalerii aragonezi, ceea ce ar fi să se cheme mai presus decât toți cavalerii din lume*. Lăudă preacinstita și preacurajoasa lui hotărâre și-l preveni să fie mai cu luare-aminte în înfruntarea primejdiilor, pe temeiul

că viața lui nu mai este a lui, ci a tuturor acelor care au nevoie de el ca să-i ocrotească și să-i ajute în restriștile lor.

— Cu asta nici eu nu mă-mpac, domnule Samsón, spuse atunci Sancho, că stăpănu-meu dă buzna-ntr-o sută de oameni armați așa cum ar da buzna un copil lacom în vreo cinci-șase harbuji. La toți dracii, domnule bacalaureat, se mai ivește, de bună seamă, și împrejurarea când e bine să te năpustești, dar și aceea când e bine să dai înapoi, că doar n-o fi mereu vorba de: «Santiago!» și de: «înainte, Spanie!» 1; și asta cu atât mai mult cu cât am auzit spunându-mi-se – chiar de către stăpănu-meu dacă nu mă-nșel – că vitejia stă la mijloc între mișelie și cutezanță; și dacă așa stă treaba, nu zic să dau bir cu fugiții fără să am de ce, dar nici să mă-ndes să dau năvală când puhoiul vrăjmașilor îmi cere tocmai dimpotrivă; dar mai ales țin să-l previn pe stăpănu-meu că dacă vrea iar să mă care după el, primesc doar cu învoiala ca să se războiască singur cât o pofti, iar eu să n-am altceva de făcut decât să mă-ngrijesc de el cât privește curățenia și hrana, că dacă-i vorba de asta, apoi are să fie întocmai ca la mama acasă; dar nici prin gând să-i treacă c-o să pun eu mâna pe spadă, chiar de-ar fi și împotriva unor tâlhari de codru. Pe mine, domnule Samsón, nu mă bate gândul să câștig renume de mare viteaz, ci numai renumele celui mai bun și mai credincios scutier care a slujit vreodată un cavaler răătăcitor; iar dacă stăpănu-meu don Quijote, îndatorat de multele și bunele mele slujbe, ar vrea să-mi dea vreuna din insulele alea multe de care spune luminăția-sa că se pot câștiga pe astă cale, aș primi-o ca pe-o mare milostivire; și dacă n-o vrea să mi-o dea, tot ăla rămân, că nu se cuvine să trăiască omul din mila altuia, ci din mila lui Dumnezeu; și poate că tot atât de bine, ba chiar mai bine, o să-mi cadă pâinea așa fără să cârmuiesc

1 Strigătele de luptă ale spaniolilor.

nimic deck dacă aș fi cârmuitor. Și mai știi dacă-n ocârmuirile astea nu mi-o pregăti Necuratul vreo cursă ca

să mă împiedic, să cad și să-mi rup nasul? Sancho m-a făcut maică-mea, și Sancho am de gând să mor. Dar dacă, cu toate astea, mergând treaba ca pe roate, fără să mă doară prea mult capul sau să înfrunt cine știe ce primejdii, m-ar dăruia cerul cu vreo insulă sau cu altceva de soiul ăsta, n-o să fiu eu atât de neghiob să-i dau cu piciorul, căci vorba aceea: când îți pică vreo vițea, fugi cu funia după ea, și când îți iese norocul în cale, prinde-l și ferecă-l.

— Dumneata, Sancho fârtate, spuse Carrasco, ai vorbit ca un dascăl din cei mari. Dar cu toate astea, încrede-te-n Dumnezeu și-n seniorele don Quijote, care ar putea să-ți dea nu o insulă, ci o întreagă împărăție.

— Fie c-o fi ea mai mare, fie mai mică procopseala, mie totuna mi-e, răspunse Sancho. Pot totuși să spun domnului Carrasco că nu-i azvârlită pe gârlă împărăția ce mi-o dă stăpânu-meu pe mână, că doar știu ce-mi poate pielea și mă simt destul de verde ca să stăpânesc împărății și să cârmuiesc ostroave, și asta am și spus-o eu de mai multe ori stăpânului meu.

— Ia seama, Sancho, zise Samsón, că slujbele cele înalte îl cam smintesc pe om x, și s-ar putea întâmpla ca, trezindu-te cârmuitor, să nu mai vrei să știi nici de mama care te-a făcut.

— La una ca asta te poți aștepta, răspunse Sancho, numai de la aceia care s-au născut prin șanțuri, dar nu de la aceia care au pe suflet câteva ocale de viță creștinească din moșistrămoși, așa cum am eu. V-ați și găsit tocmai în mine omul care să se poarte nerecunoscător cu careva!

— Deie Domnul să fie așa cum zici! spuse don Quijote. Asta om vedea-o noi când o să ai parte de ocârmuire, că parcă o și văd în fața ochilor.

Acestea fiind spuse, îl rugă pe bacalaureat, care mai era și poet, să fie atât de bun să-i alcătuiască niște versuri.

1 Traducere a sentinței latinești: «*Honores mutant mores* unde să fie vorba de bunul rămas pe care avea de gând să și-l ia de la domnița sa Dulcinea din Toboso, dar să

țină seama că la începutul fiecărui vers trebuie să pună câte o slovă din numele ei, în așa fel ca atunci când versurile or să fie gata, dacă o uni între ele primele slove, să se citească «Dulcinea din Toboso». 1 Bacalaureatul răspunse că, deși el nu se numără printre cei mai renumiți poeți din Spania, despre care spunea că nu sunt mai mulți decât vreo trei și jumătate 2, n-are să pregete totuși să alcătuiască asemenea versuri, cu toate că ar urma să se izbească de o mare greutate în alcătuirea lor, deoarece slovele cuprinse în numele ei sunt în număr de șaptesprezece; și că, dacă ar fi să facă patru strofe castiliene de câte patru versuri, ar mai rămâne o slovă de prisos, iar dacă ar face-o de câte cinci versuri, din acelea ce se numesc decime 3 sau *redondillas*, ar fi trei slove lipsă; o să caute, totuși, după cum l-o tăia capul, să mănânce o buche, în așa fel ca acele patru strofe castiliene să cuprindă numele Dulcineii din Toboso.

— Nici vorbă că așa trebuie să faci, spuse don Quijote, căci dacă numele nu încapă acolo deslușit și pe de-a-ntregul, n-o să se apuce cumva vreo altă femeie să creadă că pentru ea au fost făcute versurile.

Rămaseră înțeleși în privința poeziei, precum și în aceea că plecarea avea să fie peste opt zile. Îl rugă don Quijote pe bacalaureat să păstreze lucrul în taină, mai ales față de preot, de meșterul Nicolas, de nepoată și de chelăreasă.

1 Don Quijote cere un acrostih, formă care se folosea și în vremea lui

Cervantes, deși termenul nu fusese introdus în limbă ”.

2 S-a comentat că cei trei poeți renumiți ai Spaniei, în ierarhia stabilită de Cervantes în alte scrieri și chiar în capitolul scrutinului bibliotecii lui don Quijote, ar fi *Alonso de Ercilla* y *Zuñiga*, autorul *Araucaniei*, epopeea cuceririlor chiliene, *Juan de Lupo*, autorul *Austriadei*, apoi *Cristóbal de Virués*, autorul poemei *El Monserrate*, iar prin

«jumătatea de poet Cervantes face aluzie chiar la sine.

8 *Décimas* se numeau în vechime și strofele de cinci versuri, mai târziu numite, mai logic, *quintillas* iar *redondillast* numele dat în prezent strofelor de 4 versuri octosilabice (rimate abba), desemna pe atunci tot *quintillas*-urile (sau decimele).

ca să nu-i tulbure cine știe cum preacinstita și vitejeasca hotărâre. Carrasco îi făgădui că va face întocmai; cu asta, își luă rămas bun, rugându-l pe don Quijote ca, de câte ori va avea prilejul, să-l înștiințeze și pe el de toate întâmplările prin care va trece, fie ele bune, fie rele; în felul acesta se despărțiră, iar Sancho se duse să pună la cale toate cele trebuincioase pentru plecare.

Capitolul V

Despre înțeleaptă și hazlia vorbire care s-a ținut între Sancho Panza și nevastă-sa, Teresa Pânzet, și despre alte întâmplări vrednice de fericită pomenire

Venindu-i tălmăcitorului rândul să scrie și acest al cincilea capitol din povestea de față, spune el că-l crede apocrif, pentru că într-însul Sancho Panza vorbește după un alt tipic decât acela la care te-ai putea aștepta din partea minții sale celei scurte și spune lucruri atât de pline de miez, încât nu-i cu puțință să le fi știut unul ca el; pentru a-și împlini totuși datoria după toate cele de cuviință, n-a vrut să se dea-n lături de la tălmăcirea lui, așa încât a scris precum urmează:

Veni Sancho acasă atât de mulțumit și de vesel, încât nevastă-sa îi cunoscă bucuria de la o bătaie de pușcă, ceea ce o și făcu să-l întrebe:

— Ce aduci, Sancho tăicuțule, că vii atât de vesel?

La care Sancho răspunse:

— Dacă ar vrea Dumnezeu, măi nevastă, mult m-aș mai bucura să nu fiu atât de mulțumit precum arăt.

— Nu te-nțeleg, bărbate, răspunse ea, și nu-mi dă-n minte ce vrei să spui cu asta, că te-ai bucura dacă ar vrea Dumnezeu să nu fii mulțumit, fiindcă eu, măcar că-s

proastă, nu știu, zău, care o fi fiind acela care să nu vrea să fie mulțumit.

— Uite, Teresa, răspunse Sancho, sunt bucuros fiindcă m-am hotărât să mă duc iar să-l slujesc pe stăpânul meu don

Quijote, care vrea pentru a treia oară să iasă în lume după aventuri, iar eu o să-l însoțesc și de astă dată, fiindcă așa mă îndeamnă nevoia, și unde mai pui și nădejdea care face să-mi crească inima la gândul că poate oi mai găsi alți o sută de galbeni la fel cu aceia pe care i-am cheltuit, deși sunt mâhnit că trebuie să mă despart de tine și de copii. Ei, dac-ar vrea Dumnezeu să-mi dea de mâncare pe de-a gata și la mine acasă, fără să mă mai poarte prin toate hârtoapele și răscrucile - ceea ce i-ar fi o nimica toată, fiindcă n-are decât să vrea - nu mai încape vorbă că bucuria mi-ar fi mai temeinică și mai de preț, dar așa ea se amestecă și cu mâhnirea că te las. Vezi dară că bine-am zis când am zis că m-aș bucura, dacă ar vrea Dumnezeu, să nu fiu mulțumit.

— Ia ascultă, Sancho, de când mi te-ai văzut și tu ortac de cavaler rătăcitor, vorbești cu atâtea ocolișuri de nu te mai pricepe nimeni.

— Destul să mă priceapă Dumnezeu, răspunse Sancho, că el le înțelege pe toate, și cu asta, amin! Și mai ia seama, femeie, că-n astea trei zile trebuie să ne îngrijim de măgar în așa fel ca să fie-n stare să ducă arme în spinare; îndoiește-i tainul, pregătește șaua și toate celelalte scule, că doar nu ne ducem la nuntă, ci să cutreierăm lumea-n lung și-n lat, să avem de-a face cu uriași, cu zmei și cu dihăanii, și să nu auzim decât șuierături, răgete, mugete și urlete; și încă toate astea ar fi floare la ureche dacă n-am avea de furcă și cu yanghezi și cu harapi vrăjiți.

— Cred, nici vorbă, bărbate, răspunse Teresa, că scutierii rătăcitori nu mănâncă pâinea pe degeaba, și de-aia o să stau să mă rog de Domnul nostru să te scoată cât

mai repede dintr-o năpastă ca asta.

— Eu una-ți spun, nevastă, răspunse Sancho, că dacă nu m-ar bate de multă vreme gândul să mă văd cârmuitor al vreunei insule, pe loc aş muri!

— Asta nu, dragă bărbate, să-mi trăiască ea găina fie şi de cobe plină! Las să-mi trăieşti tu, şi ducă-se pe pustie toate ocârmuirile câte-or mai fi pe lume! Fără ocârmuire ai ieşit din burta mumă-ţi, fără ocârmuire ai trăit pân-acuma şi fără ocârmuire ai să te duci sau ai să fii dus la groapă atunci când o vrea Dumnezeu! Sunt atâţia pe lume care stau şi fără ocârmuiri, şi cu toate astea îşi duc şi ei traiul şi se socotesc în rândul oamenilor. Mai bun bucătar decât foamea nici că se află pe lume, şi cum de asta nu duc lipsă calicii, mănâncă şi ei totdeauna cu poftă. Dar bagă de seamă, Sancho, dacă t-ei trezi cumva cu vreo cârmuire, să nu-ţi uiţi de mine şi de copii. Gândeşte-te şi tu că Sanchico are cincisprezece ani bătuţi pe muchie şi ar cam fi timpul să meargă la şcoală, dacă unchi-su, abatele, o vrea să-l facă popă. Mai ține apoi seama că fie-ta, Marisancha, n-ar muri ea dacă am mărita-o x, fiindcă așa, de departe, îmi dau eu seama că fata-i tot atât de dornică să aibă bărbat cum ești tu să te vezi cu ocârmuirea; că, la urma urmei, tot mai bine-i şade fetei săracă şi măritată decât bogată şi deocheată.²

— Doamne-ajută, răspunse Sancho, că dacă dă Dumnezeu să capăt vreo cârmuire, apăi, nevastă, am s-o mărit pe Marisancha atât de sus, încât să nu se mai apropie nimeni de ea fără să-i spună «domnia-voastră»!

— Asta nu, Sancho, răspunse Teresa, mărit-o mai bine cu unul pe potrivea ei, că ăsta-i lucrul cel mai cuminte, că dac-o scoți din galenți şi-o pui în conduri, o scoți din fusta ei de lânică sură şi-o pui în scumpeturi şi în rochii umflate de mătase, şi dacă din Marica şi din «tu >», se pomeneşte doamna «cutare» şi «domnia-sa», apăi n-o să se simtă bine fata, şi la fiecă mişcare o să calce-n străchini, dând astfel la iveală urzeala pânzei ieftine şi de neam prost

din care-i făcută.

— Ia taci, proasto, spuse Sancho, că totul e s-o obișnuiești cu asta vreo doi-trei ani, că după aia și cuconia și măreția o să-i vină ca turnate; ei, și dacă nu, atâta pagubă, las să fie ea cucoană, iasă ce-o ieși.

— Ține-te, tu Sancho, pe măsura stării tale, răspunse Teresa și nu mai tot umbla să te ridici la mai mare; cată și
1 Ocol retoric pentru «moare s-o mărităm».

— Proverbul spune invers decât Teresa: «*Más vale bien amancebada que mal casada*». («Mai cu cale este să fie fata deocheată bine decât măritată rău»).

tu la zicala care spune: «Ia vecinul tinerel, șterge-i nasul frumușel și-ți fă ginere din el». Frumoasă trebușoară ar mai fi, ce să spun, s-o mărităm pe Maria noastră cu vreun mofturos de conte sau cu vreun năzuos de cavaler, care, când îi vine lui bine la socoteală, să facă din ea o slujnică, numind-o modârlancă, fata unui plugar și a unei torcătoare! Nu, de o mie de ori nu, bărbate, nu pentru una ca asta mi-am crescut eu fata! Fă tu numai rost de bani, Sancho, cât despre măritiș, lasă-l pe seama mea, că uite, l-avem pe alde Lope Tocho, feciorul lui Juan Tocho, flăcău bine făcut și zdravăn, și știu eu că nu-i e lui tocmai silă de fată; cu ăsta, care-i pe potriva noastră, o să fie și ea măritată ca lumea, o să-i avem mereu sub ochi și o să fim cu toții laolaltă, părinți, copii, nepoți și gineri, iar pacea și binecuvântarea lui Dumnezeu o să se aștearnă peste noi toți; să faci dară bine și să nu mi-o măriți pe la curțile și palatele acelea mari, unde nici n-ar fi înțeleasă de nimeni și nici ea n-ar înțelege nimic.

— La dracu', afurisită și iudă de muiere ce ești! răspunse Sancho. De ce vrei tu acuma, fără niciun temei, să nu mă lași să-mi mărit fata cu unul în stare să mă pricopsească cu nepoți cărora să li se spună «domnia-ta»? Ia ascultă, Teresa, am auzit mereu spunându-se că acela care nu știe să pună mâna pe noroc când îi iese-n cale, să nu se bocească dacă-l scapă; ar fi dară o neghiobie ca

acum, când ne bate la uşă, noi s-o zăvorâm; las să ne ducă unde o vrea vântul ăsta prielnic care suflă spre noi.

(Atât pentru acest fel de a vorbi, cât şi pentru cele ce rosteşte Sancho mai jos, spunea tălmăcitorul povestirii de faţă că el socoteşte acest capitol drept apocrif.)

— Nu ţi se pare, neroado ce eşti, că n-ar fi de lepădat să pun şi eu mâna pe vreo cârmuire mănoasă, care să ne scoată piciorul din clisă, să se mărite Marisancha cu cine aş vrea eu, iar tu să vezi cum ţi se spune doña Teresa Panza şi să şezi în biserică numai pe chilimuri, pe perne şi pe velinţe, aşa ca să nu mai poată de ciudă şi de inimă rea cuconetul satului? Aş, de unde, că tu vrei să rămâi mereu aşa, ca un chip zugrăvit, fără să creşti şi fără să descreşti! Şi acum să nu mai vorbim de asta, Sanchica tot o să fie contesă, poţi tu să zici ce-i zice şi cât te-o ţine gura!

— Îţi dai seama ce spui, bărbate? făcu Teresa. Fiindcă, aşa, cu toate câte mi le-ai înşirat, eu tot mă tem ca înălţarea asta a fie-mi să nu-i aducă pierzania. N-ai decât să faci ce vrei, fă-o, din partea mea, şi ducese şi prinţesă; eu însă atâta-ţi spun, că treaba asta n-o să fie nici cu vrerea, nici cu încuviinţarea mea. Totdeauna, măi omule, am ținut la cei pe potrivea mea, şi tare mi-e urât de cine se umflă ca broasca! Teresa am fost botezată, nume curat şi neprihănit, fără înădăituri, fără zorzoane şi farafastăcuri cu «don» şi «doña». Cascajo l-a chemat pe taică-meu, iar pe mine, pentru că-ţi sunt nevastă, mă cheamă Teresa Panza, deşi, la drept vorbind, ar trebui să mă cheme Teresa Cascajo; dar de fiindcă aşa-i soarta regilor, după placul legilor*, mă mulţumesc şi cu numele ăsta, fără să-mi mai vād trântit pe deasupra şi un «don», care să tragă atât de greu de să nu-l pot duce-n spinare. Şi-apoi nu vreau să dau apă la moară ălora care, când m-ar vedea împopoţonată, dragă Doamne, în chip de contesă sau de cârmuitoare, şi-ar da drumul gurii: «Iote cum se mai umflă-n pene porcăreasa! Până mai ieri nu prididea să întindă câlţii din furcă şi se ducea la biserică acoperindu-se pe cap

cu poala fustei, că nici broboadă n-avea², și acum vezi-o cum umblă, cu rochie de mătase, cu giuvaeruri și înfumurată foc, de parcă n-am ști-o noi cine-i!» Atâta vreme cât o vrea Dumnezeu să mă țină în toate mințile câte le-oi avea și eu, nici prin gând nu-mi trece să dau prilej de a fi văzută în asemenea hal! Tu, omule, n-ai decât să te duci după ocârmuirile sau după insulimenelile tale, și să te fudulești cât ai pofti, dar nici fie-mea și nici eu, ți-o spun pe mormântul maică-mii, n-o să ne clintim nici cu atâtica din satul nostru, căci femeia de ispravă stă-n casă la treabă.

1 Teresa inversează forma corectă a acestui proverb: *Legile se fac după placul regilor* (*Alia van leyes de quieren reyes*).

2 Femeilor li se interzicea să intre descoperite în biserici, cele mai sărace se acopereau cu poalele largi ale fustelor crețe.

Iară fata cea cuminte dă cu lucrul înainte! Du-te tu, cu don Quijotele ăla al tău, la pricopselile voastre, și lasă-ne pe noi cu sărăcia noastră, că ne scoate Dumnezeu dintr-însa dacă ne vedem de treabă. și, la drept vorbind, habar n-am cine i-o fi pus dinainte și acel «don», pe care nu l-au avut nici părinții, nici bunicii lui.

— Acuma chiar că mă faci să cred că ești apucată de-a binelea, răspunse Sancho. Doamne ferește, măi femeie, câte nu mi-ai mai depănat una peste alta, de n-au nici cap, nici coadă! Ce-au a face Cascajo, giuvaerurile, zicalele și înfumurarea cu ceea ce-ți spun eu? Ascultă tu, zăpăcito și neroado, că așa trebuie să-ți spun, fiindcă nu-ți mai intră odată-n cap vorbele mele și te trezești dând norocului cu piciorul, hai, dac-aș spune ca fie-mea să se azvârle din vârful unui foișor sau să-și ia lumea-n cap, așa cum i-a trăsnetit prințesei doña Urraca 1 să facă, ai avea tot dreptul să mi te pui de-a curmezișul, dar dacă, cât ai zice pâs și nici măcar cât ai clipi, îi proptesc un «don» și o «măria-ta» în spinare și ți-o scot de pe mindir și ți-o pun sub polog pe

un pat moale, și într-o încăpere strălucită, cu perne de catifea mai multe decât toți arapii pe care i-au avut în neamul lor almohazii din Maroc, de ce ți se mai năzare să te împotrivești și să nu vrei și tu ce vreau eu?

— Știi de ce, bărbate? făcu Teresa. Din pricina zicalei care spune: Haina te acoperă, haina te descoperă; asupra calicului toți își aruncă privirile-n pripă, dar asupra bogatului și le ațintesc îndelung; și dacă bogatul cutare a fost și el odată calic, apăi cârtelile și clevetirile nu-și mai dau rând, iar bârfitorii una o țin, că din ăștia, pe la noi pe ulițe, sunt puzderie, ca albinele-n roi.

— Uite, Tereso, răspunse Sancho, ascultă ce vreau să-ți spun, că poate n-ai fi auzit de când mama te-a făcut, și să știi că nu vorbesc de la mine, fiindcă tot ce am de gând să-ți spun acum nu sunt decât cuvinte de-ale părintelui domi

1 Aluzie la o romanță veche despre doña Urraca, fiica regelui Fernando I de Castilia, care, văzându-se dezmoștenită, pleacă în lume, vânzându-și trupul, ca să se răzbune.

nican, pe care le-a rostit în postul Paștelui aici, în sat; el spunea că toate lucrurile de față, pe care le privim cu ochii, se înfățișează, se așază și se statornicesc în amintirea noastră cu mult mai bine și mai vârtos decât lucrurile trecute. (Toate aceste vorbe, pe care le rostește Sancho din gură, alcătuiesc un nou temei pentru care spune tălmăcitorul că el socotește drept apocrif acest capitol, deoarece niște vorbe ca astea sunt mai presus de puterile lui Sancho, care, vorbind mai departe, spuse:) Cum se face că atunci când vedem pe cineva gătit cu straie arătoase pe el și cu alai de slugi, parcă fără să vrem ne simțim îndemnați și îmbiați să-i dăm toată cinstirea, chiar dacă, în aceeași clipă, amintirea ne înfățișează vreun lucru înjositor văzut de noi mai-nainte la acel cineva? Păi fiindcă acel lucru înjositor - fie el calicia, fie neamul prost - o dată ce-a trecut, înseamnă că nici nu este; se cheamă, deci, că

este numai ceea ce vedem în fața ochilor; și dacă acela pe care norocul ha scos din mîzga înjosirii lui – că astea sunt chiar vorbele părintelui – și ha înălțat pe culmea buneistări ar fi cuviincios, mărinimos și curtenitor cu toată lumea și nu s-ar pune-n rînd cu aceia care sunt de neam mare din moși-strămoși, poți să fii încredințată, Tereso, că n-o să mai fie nimeni care să-și amintească de ceea ce a fost, ci toți au să cinstească numai ceea ce este, în afară doar de pizmătareți, de care nicio bunăstare nu poate fi la adăpost.

— Eu nu te-nțeleg, măi bărbate, răspunse Teresa, fă ce vrei și nu-mi mai tot umfla capul cu predicile și cuvântările tale; și dacă te-ai indecis să faci ceea ce spui.

— Decis se spune, femeie, zise Sancho, iar nu indecis.

— Ia nu mă mai dăscăli, măi omule! făcu Teresa. Vorbesc și eu așa cum am apucat și n-o să stau acum să mă frămînt cu lucruri de care puțin îmi pasă. Eu asta-ți spun, că dacă-ți arde de ocârmuiri, du-l cu tine și pe Sanchico, fi-tu, ca să-l deprinzi de pe acum să fie dregător, fiindcă așa-i bine, ca și copiii să moștenească și să învețe slujbele părinților.

— De îndată ce-oi avea cîrmuirea, spuse Sancho, o să și trimit după el prin poștă și o să-ți trimit și ție bani, că de lipsit doar n-o să-mi lipsească, fiindcă se găsesc cu duiumul din ăia care să-i împrumute pe ocârmuitori când n-au bani; da vezi de-l înțolește în așa fel ca să nu se vadă ceea ce este, ci să pară ceea ce-o să fie.

— Lasă, trimite tu banii, zise Teresa, c-o să mi-ți-l gătesc ca pe-o floare!

— Va să zică, ne-am înțeles, spuse Sancho, că fata noastră o să fie contesă.

— În ziua când oi vedea-o contesă, răspunse Teresa, o să-mi vie ca și cum aş îngropa-o; cu toate astea, înc-o dată-ți spun, fă ce-i pofti, că cu osînda asta-n spinare ne naștem noi muierile, să fim supuse bărbaților, măcar că unii din ei sunt niște neghiobi.

Și numai ce se porni pe-un plâns atât de amarnic, de parcă și-ar fi văzut-o pe Sanchica moartă și îngropată.

Sancho o mângâie, spunându-i că, de-ar fi s-o facă și contesă, asta va să se-ntâmple cât mai târziu cu putință. În felul acesta li s-a sfârșit vorbirea, iar Sancho s-a întors să-l vadă pe don Quijote, spre a pune la cale plecarea lor.

Capitolul VI

Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote cu nepoata și cu chelăreasa lui; acesta este unul din capitolele cele mai de seamă din toată povestea

Câtă vreme Sancho Panza și cu nevastă-sa, Teresa Cascajo, își depănau neobișnuita vorbire de care am pomenit, nici nepoata și nici chelăreasa lui don Quijote nu stăteau cu mâna-n sân, căci înțeleseseră, pasămite, și ele, din atâtea și atâtea semne, că unchiul și stăpânul lor avea de gând să-și ia tălpășița pentru a treia oară și să se întoarcă iarăși la slujba cavaleriei sale celei prost rătăcitoare, așa cum o socoteau ele. Înceau în fel și chip să-l îndepărteze de la un gând atât de sucit; dar totul era numai cuvântare în deșert și vorbă aruncată-n vânt; cu toate astea, printre multe alte vorbe, pe care le-a schimbat cu el, jupâneasa îi spuse:

— Pe legea mea, stăpâne, că dacă luminăția-ta nu te mai potolești o dată ca să rămâi în tihnă acasă și o mai iei razna să bați munții și văile, ca un suflet fără odihnă, în căutare de ceea ce spui că se cheamă aventuri, dar pe care eu le numesc mai curând arsuri, apăi în gura mare o să trebuiască să mă jeluiesc și lui Dumnezeu și regelui, ca să le pună capăt.

La care don Quijote răspunse:

— Ascultă, jupâneasă dragă, nici ce-o să răspundă Dumnezeu la jelanția ta nu știu și nici ce-o să răspundă măria-sa; eu atâta știu, că dac-aș fi rege, n-aș mai răspunde un cuvântel la atâta amar de jalbe nesăbuite câte primește el în fiecare zi, căci una din trebile cele mai de seamă pe care le are un rege, printre multe altele, este

aceea de a fi silit să-i asculte pe toți și să răspundă tuturor, și tocmai de-aceea n-aș mai vrea să-l împovărez și eu cu daraverile mele.

La care jupâneasa zise:

— Ia spune, stăpâne, nu sunt oare cavaleri și la curtea măriei-sale?

— Ba da, răspunse don Quijote, și încă destui, și e și drept să fie așa, ca să împodobească măreția domnitorilor și să dea strălucire înălțimii regești.

— Atunci, răspunse ea, n-ai putea și luminăția-ta să fii unul dintre aceia care să-și slujească regele și stăpânul stând locului la curte?

— Păi, draga mea, răspunse don Quijote, vezi că nu toți cavalerii pot să fie curteni, așa după cum nici toți curtenii nu pot și nu trebuie să fie cavaleri rătăcitori; de toate soiurile trebuie să se afle pe lume; și deși cu toții suntem cavaleri, e totuși o mare deosebire între unii și alții, deoarece curtenii, fără a-și părăsi odăile și fără a face un pas dincolo de pragul curții lor, se preumblă prin toată lumea privind doar o hartă, fără să cheltuiască o părăluță și fără să pătimească nici de frig, nici de foame, nici de sete; pe când noi, adevărații cavaleri rătăcitori, pe arșiță, pe ger, pe vânt, în dezlănțuirea stihiilor, zi și noapte, călare și pe jos, măsurăm pământu-n lung și-n lat pe picioarele noastre, și nu-i cunoaștem numai pe vrăjmașii zugrăviți, ci și pe cei aievea, și la orice primejdie, la orice prilej, năvălim asupra-le, fără să ne mai uităm la nimicuri și nici la regulile duelului, dacă le sunt sau nu mai scurte sulita sau spada, dacă poartă cu ei vreo moaște sau cine știe ce alt mijloc ascuns de a înșela, dacă trebuie sau nu să fie hotărât locul de pe care va lupta fiecare, pe lângă alte tipicuri de acest soi, folosite în provocările la duel, pe care tu nu le știi, eu, însă, da; și mai trebuie să-ți spun că un bun cavaler rătăcitor, chiar de-ar vedea zece uriași cu capetele ajungând până la nori și chiar mai sus, cu picioarele cât două turnuri din cele mai înalte, cu brațele

asemenea unor catarge de corăbii zdravene și cu ochii cât roțile cele mari de moară și mai aprinși decât un cuptor de turnat sticlă, chiar de-ar vedea toate astea, el nu trebuie să se sperie de fel, ci, cu inima ușoară și cu un curaj nezdruncinat, trebuie să se năpustească asupra-le și să-i încolțească și dacă e cu puțință să-i și biruie și să-l doboare într-o clipită, chiar de-ar veni ei înzăuați în solzii unui anumit pește, despre care solzi se spune că sunt mai tari ca diamantul, și-n loc de paloșe ar purta junghere tăioase de oțel de Damasc sau ghioage ferecate în țepușe de oțel, așa cum am văzut eu nu o singură dată. Toate astea, jupâneasă dragă, ți le-am spus ca să-ți dai și tu seama câtă deosebire este între unii cavaleri și ceilalți; și ar trebui, pe bună dreptate, să nu fie domnitor pe lume care să nu prețuiască mai mult acest al doilea, sau mai bine zis acest dintâi soi, adică al cavalerilor rătăcitori, căci, precum citim și noi prin istoriile lor, au fost unii dintre ei care au mântuit nu numai o împărăție, ci mai multe.

— Vai de mine, unchiule, spuse atunci nepoata, gândește-te și dumneata că tot ce se spune despre cavalerii rătăcitori nu-i decât trăncăneală și minciună, iar istoriile lor ar trebui dacă nu puse pe foc, cel puțin îmbrăcate în câte un sambenito 1 sau vreun alt semn, după care să se cunoască că-s nelegiuite și stricătoare a bunelor datini.

1 Corect: *saco benedicto*, acoperământ de pânză pus de Inchiziție pe spatele și pieptul penitentului, care îmbrăcăminte trebuie să-l «apere» și să-l facă a ieși «binecuvântat» din cazne și din orice neajuns în drumul spre eliberare. De obicei era alcătuit dintr-un cearșaf galben, cu două cruci colorate ale sfântului Andrei, în formă de X, în față și în spate, pus pe deasupra hainelor.

— Pe Dumnezeu sfântul, că dacă nu mi-ai fi nepoată de sânge, ca fiică a surorii mele bune, ți-aș da o pedeapsă pentru blestemăția pe care ai spus-o, de i s-ar duce vestea prin toată lumea! Cum adică? Se poate oare ca o fetișcană,

acolo, care abia de știe să țină iglița-n mină, să cuteze a deschide gura ca să cârtească împotriva istoriilor ce-i preamăresc pe cavalerii răătăcitori? Ce-ar spune seniorul Amadis de-ar auzi una ca asta? El însă te-ar ierta, nici vorbă, fiindcă a fost cel mai smerit și cel mai curtenitor cavaler al vremii sale și, pe lângă asta, și un vajnic ocrotitor al fecioarelor; dar te-ar fi putut auzi un altul, și atunci nu ți-ar fi fost de loc moale, că nu toți sunt curtenitori și blajini; sunt și din aceia mai puțin poleiți și care nu prea știu multe; și-apoi, nici toți care poartă numele de cavaleri nu sunt chiar cu totul și cu totul cavaleri, că dacă or fi unii de aur curat, alții doar par de aur, și măcar că toți au înfățișare de cavaleri, nu toți ies cu bine când sunt încercați la piatra adevărului; sunt oameni din prostime care se dau în vânt să pară cavaleri; și sunt, dimpotrivă, cavaleri de seamă care parcă dinadins fac pe dracu-n patru ca să pară oameni de rând; cei dintâi se ridică sau prin deșertăciunea, sau prin virtutea lor; ceilalți se coboară sau din slăbiciune, sau din stricăciune; și e nevoie să ne folosim de-o cunoaștere pătrunzătoare ca să deosebim între aste două soiuri de cavaleri, atât de aidoma sunt unii altora la nume, dar atât de neasemănători la fapte.

— Doamne ferește, unchiule, spuse nepoata, cum se face că dumneata, care știi atâtea lucruri încât, la o adică, de-ar fi nevoie, te-ai urca și pe amvon sau ai cutreiera toate ulițele cuvântând, poți, cu toate astea, să fii atât de orbit și să cazi într-o sminteală ca aceea, încât, fiind bătrân, să crezi că ești în putere, și fiind beteag, să crezi că ești zdravăn, că-i îndrepti pe cei strâmbi, în vreme ce dumneata însuși ești cocârjat de vârstă și, mai presus de toate, să crezi că ești cavaler, fără să fii, căci deși hidalgii pot fi cavaleri, cei săraci dintre ei iată că nu sunt.

— Ai întrucâtva dreptate, nepoată dragă, în cele ce-mi spui, răspunse don Quijote, iar cât privește neamul și spița, aș putea să-ți înșir la minunății de să rămâi cu gura

căscată; dar ca să nu amestecăm cele cerești cu cele pământești, nu ți le mai pomenesc. Ia ascultați, dragile mele: în patru feluri de neamuri – băgați de seamă – se pot împărți toți cei ce se află pe lume, care sunt precum urmează: unii care au început de jos și s-au tot întins, și s-au tot umflat, de-au ajuns până la cea mai înaltă mărire; alții care au purces de la mare și și-au păstrat, și-și mai păstrează încă, și-și păzesc felul lor de la-nceput; iarăși alții, care, deși au început și ei de la mare, au sfârșit doar într-un vârful, asemenea unei piramide, fiindcă și-au tot micșorat și cheltuit mărirea de unde-au plecat până au ajuns să se oprească la foarte puțin, așa cât arată și vârful piramidei, care, față de piciorul sau poala ei, e mai nimic; alții, în sfârșit – și aceștia sunt cei mai mulți – nici n-au avut un început prielnic și nici n-au apucat pe o cale înțeleaptă, mulțumindu-se, astfel, să rămână până la urmă fără niciun nume mare, așa cum este neamul oamenilor de rând și obișnuiți. Din primul soi, al aceluia care au început cu sărăcia și s-au ridicat până la mărire, să-ți slujească drept pildă puterea osmanlâilor, care, de la un biet păstor de rând, acela ce i-a pus începutul, a atins acum culmea pe care-o vedem. Din al doilea soi, cel ce-a-nceput cu mărirea, pe care o păstrează fără s-o sporească, putem lua drept pildă pe mulți domnitori, care sunt ca atare prin moștenire și-și păstrează starea, fără s-o mărească și fără s-o micșoreze, rămânând liniștiți în hotarele țărilor lor. Pentru aceia ce-au început cu mărire și au sfârșit cu puțin de tot, apăi sunt la pilde câte poțtești, fiindcă toți faraonii și Ptolemeii Egiptului, toți cezarii Romei, cu toată droaia – dacă mi-e îngăduit s-o numesc astfel – de nesfârșiți domnitori, împărați, stăpânitori, mezi, asirieni, perși, greci și barbari, toate aste năamuri și stăpâniri au sfârșit cu o nimica toată, atât ele, cât și cei ce le-au pus începutul, fiindcă ar fi cu neputință să aflăm în zilele noastre vreun coborător dintr-însele, și chiar de-am da de vreunul, acesta ar fi în starea de rând a prostimii. Despre oamenii de rând

n-am altceva să vă spun decât că slujesc doar ca să-ngroașe numărul acelor ce trăiesc, fără ca starea lor să fie vrednică de nicio faimă și de nicio laudă. Din tot ce v-am spus, vreau să trageți și voi învățătură, nepriceputelor ce sunteți, că nu te mai poți descurca dacă e să alegi între neamuri, și că numai acelea par mari și vestite care se arată ca atare prin virtutea, avuția și mărinimia stăpânilor lor. Am spus virtute, avuție și mărinimie fiindcă un om mare care-i și stricat va fi un mare stricat, iar bogatul care-i lipsit de mărinimie nu va fi altceva decât un cerșetor hapsân; căci cel ce are mari avuții nu-i fericit fiindcă le are, ci fiindcă le cheltuiește, și nu fiindcă le cheltuiește la întâmplare, ci fiindcă știe să le cheltuiască după o anume socoteală. Cavalerului sărac nu-i mai rămâne altă cale de a dovedi că este cavaler decât virtutea, arătându-se îndatoritor, cuviincios, curtenitor, la locul lui și săritor la nevoie; să nu fie înfumurat, nici trufaș, nici cârtitor și mai presus de toate să fie milostiv, așa încât cu doi gologani, acolo, pe care i-ar da cu inimă bună nevoiașului, să rămână mai mărinimos decât acela ce trage clopotul cel mare când dă de pomană; și atunci n-ar fi om pe lume care să-l vadă împodobit cu virtuți ca acestea și care – chiar de nu l-ar cunoaște – să nu-l judece și să nu-l socotească de spiță aleasă; și asta-i la mintea omului, fiindcă totdeauna lauda a fost răsplata virtuții, iar virtușii nu pot să nu fie lăudați. Două căi sunt, ficele mele, acelea pe care le pot urma oamenii ca să ajungă bogați și cu trecere: una-i calea cărturărească, cealaltă-i calea ostășească. Eu țin mai mult de oștean decât de cărturar, și m-am născut – precum arată și aplecarea mea către ostășie – în zodia lui Marte, așa că aproape vrând-nevrând trebuie să-mi urmez drumul, și pe acest drum o să merg, să știu bine că s-o da toată lumea peste cap! Așa încât ar fi zadarnic să vă mai trudiți a mă îndupleca să nu vreau eu ceea ce vrea cerul, ceea ce poruncește ursita, ceea ce hotărăște mintea și, mai presus de toate, ceea ce vrerea mea dorește; căci cunoscând așa

cum cunosc eu greutățile fără de număr ce se țin scai de cavaleria rătăcitoare, știu tot atât de bine și nesfârșitele foloase ce se pot trage dintr-însa; și mai știu și că poteca virtuții este strâmtă din cale-afară, pe când a stricăciunii e largă și întinsă; și de asemenea știu că hotarele lor sunt deosebite, fiindcă acela al viciului, umflat și întins, își are capătul în moarte, pe când hotarul virtuții, îngust și trudnic, își are capătul în viață, și nu în viața ce se curmă, ci în aceea ce nu va avea sfârșit; și mai știu, apoi, cum spune marele nostru poet castilian, că:

*Prin aste greutăți cărarea duce Către nălțimea nemuririi, care Nud pentru cel ce de urcușuri fuge.*¹

— Vai de mine și de mine! spuse nepoata. Ia te uită că și unchiu-meu e poet! Toate le știe, toate le descurcă! Pot să pun prinsoare că dac-ar vrea să facă pe zidarul, mi ți-ar dura o casă cum ar face altul o colivie!

— Eu te încredințez, dragă nepoată, că dacă n-ar fi aceste gânduri cavalerești, care să tragă după ele toate simțirile mele, n-ar fi lucru pe care eu să nu-l pot săvârși, n-ar fi ciudățenie care să nu iasă din mâinile mele, îndeosebi colivii și scobitori. 2

În clipa asta bătu cineva la ușă, și întrebând cei dinăuntru cine bate, răspunse Sancho Panza că el este, și numai ce-l recunosc jupâneasa, că și alergă să se ascundă, ca să nu-l vadă, atât de urât îi era de dânsul. Îi deschise nepoata, ieși

1 Versuri din Elegia I a lui *Qarçilaso de la Vega* (1503 – 1536), poet toledan, cavaler războinic ce și-a petrecut viața în lupte, autor de bucolice, egloge și elegii de inspirație umanistă, ereco-latină și italiană, de epistole, canzone și sonete în maniera petrarchistă, care i-au adus renumele de «principe al poeziei castiliene». A introdus metrica și prozodia italiană în poezia spaniolă, scriind, în forme fixe, silve, sonete, lire etc.

— Ocupații manuale pentru uciderea timpului, obișnuite în epocă la oamenii de neam. În capitolul al

XXXVIII-lea va fi de asemeni vorba de cuștile pentru păsări pe care acesta știa să le facă.

să-l întâmpine cu brațele deschise stăpânu-su, don Quijote, și apoi se închiseră amândoi în odaia acestuia, unde avură o altă sfătuire, care nu-i mai prejos decât cea dinainte.

Capitolul VII

Despre ceea ce s-a întâmplat între don Quijote și scutierul său, dimpreună cu alte vestite întâmplări

Numai ce văzu chelăreasa că Sancho Panza s-a închis cu stăpânu-său, că îndată își dete seama ce pun ei la cale; și închipuindu-și că din acea sfătuire avea să iasă cea de a treia purcedere a lor la drum, își și zvârli broboada pe umeri și, îngrijorată și mâhnită cum nu se mai poate, se duse să-l caute pe bacalaureatul Samsón Carrasco, socotind că, iscusit cum era acesta la vorbă și împrietenit foarte de curând cu stăpânul ei, ar putea să-l înduplece a lăsa păcatelor un gând atât de prăpăstios. Îl găsi preumblându-se prin grădina casei lui, și de cum îl văzu, i se și aruncă la picioare, dându-se de ceasul morții. Văzându-o, Carrasco, că se arată atât de îndurerată și de speriată, îi spuse:

— Ce-o mai fi și asta, doamnă chelăreasă? Ce-ai pățit, de parcă stă să-ți iasă sufletul?

— Nu-i nimic altceva, dragă domnule Samsón, decât că se duce stăpânul meu, se duce, fără doar și poate!

— Da cum de se duce, doamnă chelăreasă? întrebă Samsón. Și-a frânt cumva vreun mădular?

— Nu se duce, răspunse ea, decât prin poarta smintelii lui. Vreau adică să spun, scumpe domnule bacalaureat, că vrea să mai plece o dată - asta ar fi a treia oară - să caute prin lumea asta mare ceea ce el numește albituri, că mă și mir cum de le mai dă un nume ca ăsta! Prima oară ni s-a întors îndărăt pus de-a curmezișul pe-un măgar, cu oasele muiate de ciomăgeli; a doua oară a venit într-un car cu boi, trântit și închis într-o cușcă, unde el își

zicea că-i vrăjit; și era într-un hal de nu l-ar fi recunoscut nici maică-sa care l-a făcut, jigărit, galben, cu ochii înfundați până-n adâncul *grierilor*, încât, pentru ca să-l aduc cât de cât în simțuri, am prăpădit șase sute de ouă... mi-e martor de asta Dumnezeu, și toată lumea, și găinile ce le am, că nu m-ar lăsa ele să spun minciuni!

— Cred întru totul ceea ce-mi spui, răspunse bacalaureatul, fiindcă găinile sunt atât de bune, atât de grase și atât de bine ținute, că n-ar spune alb când e negru, nici să plesnească! Dar ia spune-mi, doamnă chelăreasă, alt păș nu mai ai și nu s-a mai întâmplat nicio altă nenorocire decât că ți-e teamă de ceea ce-ar vrea să facă seniorele don Quijote?

— Nu, domnule, răspunse ea.

— Păi atunci, nu le mai pune și dumneata pe toate la inimă, răspunse bacalaureatul, ci du-te liniștită acasă. Vezi de pregătește ceva cald de îmbucat, iar pe drum spune rugăciunea sfintei Apolonia, dac-o știi, că îndată vin și eu și ai să vezi minuni, nu altceva!

— Păcatele mele, răspunse chelăreasa, rugăciunea sfintei Apolonia zici luminăția-ta s-o spun? Păi asta ar fi bună dacă stăpănu-meu ar suferi de măsele, dar el îi bolnav la minte.

— Las, că știu eu ce vorbesc, doamnă chelăreasă, nu te mai pune la vorbă cu mine, doar știi că sunt bacalaureat din Salamanca, și pe noi nu ne întrece nimeni în vorbărie! răspunse Carrasco.

Și cu asta și-a luat și chelăreasa tălpășița, iar bacalaureatul s-a dus de îndată la preot, ca să pună cu el la cale unele lucruri, despre care va fi vorba la locul cuvenit.

Cât timp steteră închiși împreună, se legă între don Quijote și Sancho o sfătuire pe care povestea o destăinuiește întocmai de-a fir-a-păr. Spuse Sancho către stăpănu-su:

Stăpâne, am învins-o pe nevastă-mea să mă lase să

plec cu luminăția-ta oriunde vrei să mă duci.

— Convins-o se spune, Sancho, zise don Quijote, nu învins-o.

— Te-am mai rugat pe luminăția-ta o dată sau de două ori, dacă nu mă-nșel, răspunse Sancho, să nu mă mai îndrepti la vorbă dacă-nțelegi ce vreau să spun, iar atunci când nu-nțelegi, să-mi spui: «Sancho, sau dracu' să te ia, nu te-nțeleg!» Și dacă nu te lămuresc, poți să mă îndrepti, că eu sunt foarte dornicii.

— Nu te-nțeleg, Sancho, spuse pe dată don Quijote, că eu nu știu ce-i aceea «sunt foarte dornicii».

— Foarte dornicii, răspunse Sancho, înseamnă că sunt foarte așa. cum să spun?... foarte așa...

— Și mai puțin te-nțeleg acuma, răspunse don Quijote.

— Păi dacă nu mă poți înțelege, îi luă vorba Sancho, nu știu cum să spun, nu știu, și pace 1

— Ia stai, că îmi dau seama, răspunse don Quijote. Tu vrei să spui că ești foarte docil, adică blând și prinzi repede, că ai să iei aminte la cele ce ți-o spune și ai să faci așa cum te-o învăța.

— Pun prinsoare, spuse Sancho, că de la-nceput m-ai ghicit și m-ai priceput, numai c-ai vrut să mă-ncurci ca să mai auzi de la mine altă droaie de bazaconii.

— Tot ce se poate, răspunse don Quijote. Dar ia să vedem ce spune Teresa?

— Teresa spune, zise Sancho, să închei lămurit târgul cu luminăția-ta, așa ca scrisul să vorbească și gura s-amuțească, că cine la-nceput se tocmește, la urmă nu se mai sfădește, deoarece mai mult face un singur «na-ți acuma» decât doi «o să-ți dau»; iar eu, din partea mea, spun că sfatul femeii nu face nici cât o ceapă degerată dar și că acela care-l nesocotește e un mare neghiob.

— Și eu tot așa spun, răspunse don Quijote. Spune, Sancho frate, dă-i înainte, că azi îți ies mărgăritare din gură.

— Treaba stă așa, răspunse Sancho, după cum prea bine știi și luminăția-ta, că suntem cu toții birnici morții, fiindcă azi suntem și mâine nu, că tot atât de repede îi vine rândul și mielului ca și berbecului și că nimeni în lumea asta nu poate să-și făgăduiască mai multe ceasuri de viață decât atâtea câte vrea Dumnezeu să-i hărăzească; pentru că moartea-i surdă, și când ajunge să bată pe la ușile vieții noastre, e totdeauna zorită și n-ar putea s-o țină în loc nici rugăminți, nici silnicii, nici schiptre, nici mitre, așa după cum umblă vorba și faima obștească și după cum ni se tot spune de pe amvoane.

— Adevărat e tot ce spui, zise don Quijote. Dar nu știu unde vrei s-ajungi.

— Vreau s-ajung acolo, spuse Sancho, ca luminăția-ta să-mi hotărăști o anumită simbrie, pe care să mi-o dai la lună pe tot timpul cât te-oi sluji și pe care să mi-o plătești din moșia luminăției-tale, că nu mai vreau să mă bizui pe procopseli, care vin sau târziu, sau la timp nepotrivit, sau la Sfântu - Așteaptă! Cu ce știu că-i al meu mă simt mai împăcat. Vreau, la urma urmei, să știu și eu ce câștig, multpuțin, cât o fi; că doar și găina o pui pe ou, și din puțin câte puțin se adună mult, și-apoi, de vreme ce câștigi ceva, se cheamă că nu pierzi nimic. E drept că dacă s-ar întâmpla - ceea ce nici nu cred și nici nu nădăjduiesc - ca luminăția-ta să-mi dai insula pe care mi-ai făgăduit-o, nu sunt eu nici atât de nerecunoscător și nici atât de hulpav ca să nu mă învoiesc să se prețuiască la cât s-ar ridica câștigul ce mi l-ar aduce acea insulă și, după cât o fi ea de mare, să mi se scadă în raite din simbrie.

— Sancho, băiatule, răspunse don Quijote, câteodată sunt tot atât de bune raitele ca și ratele.

— Aha, înțeleg, spuse Sancho, pot să pun prinsoare că se zice rată și nu raită; dar asta nu face nimic, devreme ce luminăția-ta tot m-ai înțeles.

— Te-am înțeles, și încă cum, răspunse don Quijote, că te-am scormonit până-n fundul rărunchilor și mi te știu

cu ochii-nchiși la ce țintești cu nenumăratele săgeți ale zicalelor tale. Ascultă, Sancho, cu dragă inimă ți-aș hotărî acolo o simbrie dacă aș fi găsit și eu prin istoriile cavalerilor rătăcitori vreo pildă care să-mi descopere și să-mi arate printr-o deschizătură, fie ea cât de mică, cam ce obișnuiau să câștige scutierii pe lună sau pe an; însă eu am citit toate aceste istorii, sau, hai, cea mai mare parte dintre ele, și nu-mi amintesc să fi citit ca vreun cavaler rătăcitor să fi hotărât o anumită simbrie scutierului său. Atâta știu că toți slujeau fără plată, și că tocmai când nici cu gândul nu gândeau, dacă pe stăpânii lor îi ajuta soarta, se trezeau răsplătiți cu vreo insulă sau cu altceva cam pe-acolo și se alegeau măcar cu vreun nume mare sau cu vreo înălțare. Dacă pe tine, Sancho, cu nădejdea și cu încrederea asta, te-ndeamnă inima să te-ntorci să mă slujești, apai să fie într-un ceas bun, dar să-ți închipui tu că o să mă apuc eu să scot din făgașul și din țâțânile ei vechea datină a cavaleriei rătăcitoare, se cheamă să-ți bați gândul degeaba. Așa încât, dragă Sancho, du-te tu acasă și spune-i Teresei tale ce gândesc eu; și dacă ea va catadicsi să încuviințeze și vei catadicsi și tu să vii cu mine fără plată, *bene quidem* x, iar dacă nu, rămânem tot atât de prieteni ca și mai înainte, fiindcă grăunțe să fie-n hulubar, că hulubii vin ei 1 Și să știi de la mine, fătul meu, că mai mult face o așteptare bine întemeiată decât o brumă de bani peșin, și mai bine faci plângere fără să primești plata decât să iei o plată nedrept socotită pe o muncă de-un preț mai mare! Vorbesc în felul acesta, dragă Sancho, ca să-ți dai seama că tot atât de vărtos ca și tine mă pricep și eu să zvârl la zicale cu nemiluita; și, la urma urmei, vreau să-ți spun, și chiar îți și spun, că dacă n-ai chef să vii cu mine fără plată și să împărtășești cu mine aceeași soartă, rămâi cu Dumnezeu, ca să te faci sfânt, că eu, slavă Domnului, n-o să duc lipsă de scutieri mai ascultători, mai inimoși și nu atât de greoi la treabă și de gureși ca tine.

Când auzi Sancho hotărârea neclintită a stăpânului

său, i se înnoură cerul și-i căzură aripile inimii, fiindcă-și băgase-n cap că pentru nimic în lume n-ar fi plecat stăpânu-su fără el; și cum stătea el așa nehotărât și dus pe gânduri, iată numai că intră Samsón Carrasco, dimpreună cu chelăreasa și cu nepoata, dornice să audă cu ce vorbe o să-l înduplece acesta pe stăpânul lor să nu mai plece în căutare de aventuri. Veni Samsón, acest mare pișicher care, îmbrățișându-l pe don Quijote ca și de prima dată, îi spuse în gura mare:

1 Atunci, bine (în limba latină în original).

— O, tu, floare a cavaleriei rătăcitoarei O, tu, lumină strălucitoare a ostășiei! O, tu, cinste și oglindă a seminției spaniole! Dar-ar Dumnezeu cel atotputernic, la care totu-i cu putință, ca acela sau aceia ce se împotrivesc și vor să zădărnicească cea de-a treia purcedere a ta la drum să nu mai găsească nicio ieșire din hățișul vrerilor lor și să nu li se împlinească în vecii vecilor gândurile lor cele blestemate! Și întorcându-se către chelăreasă, îi spuse: Nu te mai osteni, doamnă chelăreasă, să spui rugăciunea sfintei Apolonia, fiindcă știu prea bine că este scris în stele ca seniorele don Quijote să se îndrepte către înfăptuirea înaltului și reînnoitului său gând; iar eu m-aș simți cu cugetul apăsător foarte dacă nu i-aș face cunoscut și nu l-aș îndemna pe acest cavaler să nu mai țină multă vreme ferecate și nefolosite puterea viteazului său braț și bunătatea preavrednicului său suflet, fiindcă, cu zăbava sa, el răpește dreptul obijduiților, ocrotirea orfanilor, cinstea fecioarelor, bunul nume al vădanelor, sprijinul nevestelor și alte lucruri de acest fel, care se ating, se leagă, atârnă și țin de cavaleria rătăcitoare. Haide, frumosul și neînfricatul meu senior don Quijote, nu mai lăsa de azi pe mâine purcederea luminăției și măriei-tale la drum; și dacă mai e nevoie de ceva pentru înfăptuirea acestui lucru, iată eu gata sunt să-ți fiu de folos cu toată ființa și averea mea; și dac-ar fi de trebuință să-ți slujesc măriei-tale ca scutier, apai aș socoti treaba asta ca una din întâmplările cele mai

fericite.

Numai ce auzi don Quijote una ca asta, că se și întoarse către Sancho, zicându-i:

— Nu ți-am spus eu, măi Sancho, că o să am la scutieri cu prisosință? Ia te uită cine-i gata să mă slujească: nu altul decât vestitul bacalaureat Samsón Carrasco, nemuritoare podoabă și desfătare a școlilor de la Salamanca, zdravăn la trup, sprinten la mădulare, tăcut, răbdător atât la căldură cât și la frig, atât la foame cât și la sete, cu tot ceea ce se cere pentru a fi scutierul unui cavaler rătăcitor; cerul însă n-ar îngădui ca, doar pentru a-mi face cheful, să sparg și să sfărâm stâlpul învățaturii și vasul științelor și să dobor laurul cel slăvit al bunelor îndeletniciri cărturărești; rămâie noul Samsón la el în patrie și, cinstind-o, să cinstească totodată și căruntețea bătrânilor săi părinți, că eu mă mulțumesc și cu oricare alt scutier, devreme ce Sancho nu se învrednicește să vină cu mine.

— Ba mă învrednicesc, răspunse Sancho înduioșat și cu ochii-n lacrimi. Și spuse mai departe: Nu vreau, stăpâne, să se zică despre mine vorba aceea: Praznicu-i gătat, oaspeții-au plecat. N-am avut de fel printre ai mei oameni nerecunoscători, că doar știe toată lumea și mai cu seamă satul meu cine a fost neamul Panza din care mă trag; și unde mai pui c-am văzut eu și-am dibuit – după atâtea fapte bune și după și mai multe vorbe bune – gândul luminăției-tale de-a mă pricopsi; și dac-am spus și eu c-o fi și-o păți cu privire la simbrie, asta a fost numai ca să fac cheful muierii, care, când își bagă-n cap să te-nduplece de un lucru, apăi nu se află ciocan pe lume care să strângă atâta cercurile pe doage cât te strânge ea cu ușa să faci ce-i pofteste inima; dar, la urma urmei, bărbatul se cade să fie bărbat și muierea muieră; și devreme ce eu sunt bărbat în toate cele – că asta nu pot s-o tăgăduiesc – iacă, vreau să fiu bărbat și la mine-n casă, zică oricine ce-o zice! Așa că nu mai rămâne alta de făcut decât ca luminăția-ta să-ți

întocmești testametrul dimpreună cu condicelul lui, în așa fel ca să nu se poată revolta, și să ne așternem pe dată la drum, ca să nu mai pătimească sufletul domnului Samsón, care zice că-l îndeamnă cugetul să te-nduplece pe luminăția-ta să pleci pentru a treia oară în lumea asta mare; iar eu mă-nfățișez iarăși să te slujesc pe luminăția-ta, credincios și după lege, tot atât de bine și poate și mai bine decât toți scutierii care au slujit pe vreun cavaler rătăcitor în vremile de-odinioară și în cele de față!

Bacalaureatul rămase uimit auzind ce cuvinte își alege și cum vorbește Sancho Panza, fiindcă, deși citise cea dintâi istorie a lui Don Quijote, nu crezuse niciodată că Sancho ar fi chiar atât de hazliu cum este zugrăvit acolo; după ce auzi însă că spune «testametrul» și «condicelul» care să nu se poată «revolta» în loc de «testamentul» și «codicilul» care să nu se poată «revoca», crezu, în sfârșit, tot ceea ce citise despre el și-și dete seama că-i unul din scrântiții cei mai grozavi ai vremurilor noastre. Și-și spuse **n** sinea sa că doi zănateci ca ăștia – și stăpân și slugă – nu mai găsești cât îi lumea de mare. În cele din urmă, don Quijote și cu Sancho se îmbrățișară și rămaseră prieteni; și, după sfatul și încuviințarea marelui Carrasco, care acum era ca un proroc pentru don Quijote, s-a hotărât ca în trei zile să aibă loc plecarea, iar într-acestea să se pună la cale toate cele de trebuință pentru călătorie și să se caute o chivără bine lucrată, fiindcă, orice s-ar întâmpla, spunea don Quijote, de plecat nu pleacă fără de ea. Îi făgădui Samsón c-o să-i facă rost, fiindcă știe el că o s-o poată căpăta de la un prieten de-al lui, care avea o chivără, deși, la drept vorbind, această chivără era mai degrabă înnegrită de rugină și de prea multă tocire decât strălucitoare și curată, așa cum se cade să fie oțelul lustruit. Blestemele cu care cele două femei – chelăreasa și nepoata – îl potopiră pe bacalaureat nu se mai sfârșeau; își smulseră părul, își zgâriară obrazii și, după tipicul bocitoarelor de prin partea locului, jeluiau plecarea

stăpânului lor ca și cum acesta ar fi răposat. Gândul lui Samsón de a-l îndemna pe don Quijote să mai plece o dată a fost de fapt acela pe care o să-l destăinuiească mai târziu istorisirea noastră, totul fiind pus la cale după sfatul preotului și al bărbierului, cu care bacalaureatul se vorbise dinainte.

Ca să nu mai lungim vorba, în cele trei zile, don Quijote și cu Sancho se pregătiră cu toate cele ce socoteau ei de trebuință, și după ce Sancho își împacă nevasta, iar don Quijote își potoli nepoata și chelăreasa, pe înnoptate, fără ca nimeni să-i vadă, în afară de bacalaureat, care vru să-i însoțească cale de-o jumătate de leghe, purceseră pe drumul ce duce la Toboso, don Quijote călare pe bunul său Rocinante, iar Sancho, pe bătrânul lui măgar, desagii fiindu-i doldora de lucruri trebuincioase pentru viața câmpenească, iar punga, de banii pe care i-i dăduse don Quijote să-i aibă la o nevoie. Îl îmbrățișă Samsón pe don Quijote și-l rugă să-l înștiințeze și pe el de soarta lui, bună sau rea, pentru a se bucura de una sau a se mâhni de cealaltă, așa cum cereau legile prieteniei. Îi făgădui don Quijote c-o să-i împlinească rugămintea, Samsón făcu cale-ntoarsă către sat, iar ceilalți doi o luară pe drumul către marea cetate Toboso.

Capitolul VIII

Unde se povestește ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote ducându-se s-o vadă pe doamna sa, Dulcinea din Toboso

«Binecuvântat fie Alah cel atotputernic», spuse Hamete Benengeli la începutul acestui al optulea capitol, «binecuvântat fie Alah cel atotputernic», repetă el de trei ori și spune că binecuvântează astfel numai fiindcă a dat Dumnezeu să-i vadă o dată ieșiți în câmp pe don Quijote și pe Sancho. Iar cititorii plăcutei lor istorii pot socoti că din clipa de față încep iarăși isprăvile lui don Quijote și ghidușiile scutierului său; îi sfătuiește să uite isprăvile de mai-nainte ale iscusitului hidalgo și să ia aminte numai la

cele ce au să vină, și care abia de-acum încolo încep, pe drumul spre Toboso, așa cum celelalte începuseră pe plaiurile Montielului; și nu-i doar mare lucru cât le cere față de cât le făgăduiește în schimb, și-și urmează vorba spunând:

Don Quijote și cu Sancho rămaseră singuri, și numai ce se depărtă Samsón, că și începură Rocinante să necheze și măgarul să zbiere, ceea ce fu luat de către amândoi – adică de către cavaler și de către scutier – drept un semn bun și o prorocire fericită; deși, dac-ar fi să spunem adevărul și numai adevărul, mai vârtoase erau zbieretele și răgetele măgarului decât nechezatul mârtoagei, ceea ce l-a făcut pe Sancho să-și închipuie că mai mare avea să-i fie lui norocul decât stăpânului său și că o să-l întrecă; dacă socoteala lui se bizuia pe vreo citire-n stele, nu pot să știu, fiindcă nici povestirea nu spune; numai atât s-a auzit că spunea el atunci când se poticnea sau cădea, că ar fi fost mai bine să fi rămas acasă, căci din poticneală și din căzătură nu te alegi cu altceva decât cu încălțările rupte și cu coastele frânte; și măcar că era cam netot, nu prea bătea el câmpii când gândea astfel, îi spuse don Quijote:

— Sancho, frățioare, dacă mai umblăm, o să ne apuce noaptea și o să fie prea întuneric pentru nevoile noastre de-a ajunge ziua la Toboso; și de-aceea mi-am pus în gând să fiu acolo mai nainte de-a mă prinde în vreo altă aventură; și o dată ajuns, voi primi binecuvântarea din partea Dulcineii cea fără de seamăn pe lume, cu care încuviințare socotesc eu și chiar sunt încredințat că o să duc la bun sfârșit și la fericită încununare orice încercare primejdioasă, fiindcă nimic în viață nud face mai viteji pe cavalerii rătăcitori decât faptul de a vedea că doamnele lor le sunt binevoitoare.

— Eu tot așa cred, răspuse Sancho. Socot însă că-i din cale-afară de greu ca luminăția-ta să vorbești cu dânsa și s-o vezi în vreun loc unde măcar binecuvântarea să se primești, dacă ea nu ți-o aruncă peste ulucile ogrăzii unde

am văzut-o pentru întâia oară, atunci când ham adus scrisoarea în care se aflau vești despre năzbâtiile și nebuniile pe care luminăția-ta rămăseseși să le faci în inima Sierrei Morena.

— Uluci de ogradă ți s-a năzărit ție, Sancho, că sunt acelea prin care ai zărit tu acea nu de-ajuns de slăvită gingășie și mândrețe? Nu puteau fi decât galerii sau porticuri sau arcade sau cum le-o mai fi zicând ale unor strălucite palate crăiești.

— O fi fost și așa cum spui, răspunse Sancho; mie însă mi s-au părut uluci, numai dacă moi sta prost cu ținerea de minte.

— Cu toate astea, să mergem într-acolo, Sancho, răspunse don Quijote, căci de îndată ce voi vedea-o - puțin îmi pasă dacă prin uluci, prin ferestre, prin crăpăturile ușilor sau prin zăplazurile grădinilor - și orice rază din soarele frumuseții ei ce va fi dat să-mi atingă ochiul îmi va lumina cugetul și-mi va întări curajul în așa fel încât să rămân neîntrecut și fără de asemănare în înțelepciune și în vitejie.

— La drept vorbind, stăpâne, când am văzut și eu soarele ăsta al domniței Dulcinea din Toboso, apăi nu era chiar atât de luminos ca să poată răspândi vreo rază. Pesemne că tocmai cum luminăția-sa vântura griul acela de care ți-am spus, praful care ieșea vârtej dintr-însul s-a pus ca un nor în fața chipului ei și l-a întunecat.

— Ce tot bați câmpii tu, Sancho, zise don Quijote, spunând, gândind, crezând și ținând-o morțiș că domnița Dulcinea vântura grâu, când asta-i o treabă și o îndeletnicire care nu se potrivește nici cât negru sub unghie cu ceea ce fac și trebuie să facă fetele de neam mare, care sunt menite și hărăzite pentru alte îndeletniciri și treburi, după care să se cunoască de la o bătaie de pușcă noblețea lor? Nu-ți amintești tu oare, Sancho, de acele versuri ale poetului nostru 1, unde el ne zugrăvește lucrările pe care le săvârșeau, acolo, în lăcașurile lor de

cleștar, cele patru zâne, care, scoțând capul din Tagul lor iubit, se așezaseră să lucreze pe verdeța pajistii acele pânze bogat împodobite, pe care iscusitul poet ni le înfățișează ca fiind toate din aur, din mătăsuri și din mărgăritare împletite și țesute? Cam de felul acesta trebuie să fi fost și îndeletnicirea domniței mele atunci când ai văzut-o, numai că zavistia vreunui vrăjitor hain și-o fi vârât coada; toate lucrurile făcute să-mi aducă bucurie sunt preschimbate și prefăcute de el în înfățișări deosebite de ale lor; de aceea tare mă tem că în acea istorisire a isprăvilor mele, despre care se spune că ar trece tipărită din mână-n mână, dacă povestitorul s-a nimerit cumva să fie vreun învățat, vrăjmaș de-al meu, o fi pus într-însa unele lucruri în locul altora, amestecând cu un singur adevăr mii de minciuni și petrecând astfel pe socoteala mea prin povestirea altor fapte decât acelea ce se cuvin la înșiruirea unei istorii adevărate. O, tu, pizmă, rădăcină a unor rele fără număr și cariu al virtuților! Toate păcatele, să știi tu, Sancho, poartă un nu știi ce

1 Tot Garcilaso de la Vega, care în Egloga a III-a vorbește de cele patru nimfe ale Tagului, ce ies împreună pe maluri, să-i lucreze țesătura de mătase, aur și perle.

plăcut într-însele; dar păcatul pizmei nu poartă decât scârbă, pică și turbare.

— Tocmai asta spun și eu, răspunse Sancho. Și-mi vine să cred că-n basmul sau în istoria aia în care bacalaureatul Carrasco spune că-a dat de noi trebuie că mi s-a ales cinstea nițeluș cam terfelită și, vorba aceea, cam târâtă prin zloată. Ei bine, pe legea și pe cinstea mea că n-am vorbit de rău pe niciun vrăjitor, și-apoi nici atât de procopsit nu sunt ca să mă poată pizmui. Ce-i drept, nu-i păcat, sunt eu puțin cam poznaș și am în mine ceva sămânță de coțcar, dar pe toate astea le învăluie și le astupă mantia largă a firii mele celei nemeșteșugite, totdeauna deschisă și niciodată prefăcută; și de n-ar fi să mă fălesc cu altceva decât cu faptul de a crede din toate

puterile și cu adevărat în Dumnezeu și în tot ceea ce cuprinde și crede sfânta biserică catolică, așa cum și cred, și de-a fi vrăjmașul de moarte al ovreilor, așa cum și sunt, și tot ar trebui povestitorii să se milostivească de mine și să nu mă necinstească în scrisul lor. Dar zică ei ce-or pofti, că gol-goluț am venit pe lume, gol-goluț mă aflu și-acuma, nici nu pierd, nici nu câștig! La urma urmei, faptul că mă văd pus în cărți și că trec din mână în mână prin lume nu mă atinge cu un fir de păr, spună ei despre mine tot ce le-o trăsni.

— Asta, Sancho, spune don Qujote, mi se pare la fel cu ceea ce i s-a întâmplat unui vestit poet¹ din zilele noastre, care, scriind o satiră răutăcioasă împotriva tuturor doamnelor de la curte², n-a pus într-însa și nici n-a numit pe o doamnă de care se îndoia dacă face parte din rândul lor; care doamnă, văzând că nu intra și ea în pomelnicul aceloră, îl întrebă pe poet ce are de împărțit cu ea de n-a pus-o în rând cu celelalte, cerându-i să mai mărească satira și s-o treacă și pe ea în partea adăugată, că dacă nu, o să vadă el ce-o să pățească. Așa și făcu poetul și-o puse și pe ea acolo, dar cu totul fără

1 Poetul care a scris în 1578 satira împotriva femeilor publice din Sevilla este Vicente Espinel, autorul romanului picaresc *Viața scutierului Marcos de Obregon*.

2 «*Damas cortesanas*» se numeau, printr-un eufemism, femeile de stradă.

perdea, de să-i treacă pofta; doamna însă rămase mulțumită văzându-se cu faimă, deși defăimată. Se mai potrivește asta și cu ceea ce se spune despre acel păstor care a dat foc și a aprins vestitul templu al Diane – socotit ca una din cele șapte minuni ale lumii – numai ca numele lui să trăiască în toate veacurile ce au să vină; și măcar că s-au dat porunci ca nimeni să nu-l numească și să nu-i fie pomenit numele nici prin viu grai, nici prin scris, pentru ca să nu fie atinsă ținta dorinței lui, s-a ajuns totuși să se știe că-l chema Erostrate. Se mai potrivește cu asta și ceea ce i

s-a întâmplat marelui împărat Carol Quintul cu un cavaler de la Roma. Vru împăratul să vadă acel vestit templu al Rotundeix, care în vremea veche se numea templul tuturor zeilor și care acum, cu o chemare mai adevărată, se numește al tuturor sfinților, și este zidirea care a rămas cea mai nevătămată din câte a durat păgânătatea în Roma, fiind și aceea care păstrează cel mai mult faima măreției și strălucirii ctitorilor ei; e alcătuită-n chipul unei jumătăți de naramză, de o mărime neasemuită, și-i foarte luminoasă, fără ca totuși să pătrundă într-însa vreo altă lumină decât aceea îngăduită de o fereastră, sau, mai bine zis, de o deschizătură rotundă de pe acoperiș; și-n vreme ce împăratul privea pe-acolo clădirea, se mai afla împreună cu dânsul, și chiar foarte aproape de el, un cavaler roman, care-i arăta toate podoabele și frumusețile acelei mărețe și nepieritoare zidiri; după ce se depărtară de acea deschizătură, cavalerul spuse împăratului: «Preamărite împărate, de o mie de ori m-a stăpânit dorința să te îmbrățișez și să-mi dau drumul în jos, împreună cu măria-ta, de pe marginea acelei deschizături pentru a lăsa despre mine o faimă veșnică pe lume». «Îți mulțumesc, răspunse împăratul, că n-ai pus în fapt un gând atât de blestemat, dar de-acî înainte n-o să-ți mai dau prilejul de a face din nou dovadă de credința ce mi-o porți, așa încât îți poruncesc ca niciodată să nu-mi mai vorbești și nici să fi acolo unde voi fi eu»; și, după aceste cuvinte, îl iertă.

1 E vorba de Panteonul roman și de cupola lui emisferică.

Vreâu, Sancho, să-ți spun cu asta că dorința de a câștiga faimă este din cale-afară de vie. Ce altceva crezi tu că l-a minat pe Horațiu 1 - armat cu toate armele sale - să se azvârle de pe pod în adâncimile Tibrului? Ce altceva l-a îndemnat pe Mucius 2 să-și ardă brațul și mina? Ce altceva l-a împins pe Curtius 3 să se arunce în adâncă groapă arzătoare care se căscase în mijlocul Romei? Ce altceva - în ciuda tuturor prorocirilor care i se arătaseră neprielnice

- l-a făcut pe Cezar⁴ să treacă Rubiconul? Și, ca să dau și pilde mai noi, ce altceva l-a îndemnat pe preacurtenitorul Cortés⁵, și pe vitejii spanioli conduși de el în Lumea Nouă, să găurească corăbiile și să-și taie astfel orice legătură cu Lumea Veche? Toate astea și multe alte întâmplări mărețe și felurite sunt, au fost și vor fi înfăptuiri ale faimei, pe care muritorii o râvnesc ca răsplată și ca parte din nemurirea de

1 Referire la Horatius Codes, războinic roman, care, după cum spune legen⁶» da, a apărât singur podul Sublicius din Roma împotriva armatelor regelui etrusc Porsena, azvârlindu-se apoi în apele Tibrului spre a nu fi luat prizonier.

8 Mucius Scaevola, alt războinic roman, care, în același război cu etruscii, a pătruns singur în tabăra vrăjmașă și a încercat să-l ucidă pe regele Porsena, dar fiind prins înainte de a-și fi dus gândul la capăt, i-a demonstrat acestuia că nu se înfricoșează de torturi și de moarte, întinzându-și mâna dreaptă asupra jăriticului unui rug și răbdând să-i fie arsă, de unde numele de Scaevola - Stângaciul. S-a spus că Mucius avea o insensibilitate a nervilor dreptei, provenită dintr-un început de lepră, boală care începe cu o pierdere parțială a sensibilității membrului atins.

8 Patrician legendar, celebru în tradiția romană prin felul cum a îndepărtat de deasupra Romei amenințarea unui destin nefast: augurii prorociseră că prăpastia deschisă în mijlocul Romei de un cutremur nu se va închide decât după ce se va arunca în ea comoara cea mai prețioasă a urbei. Curtius, sub motiv că armele sunt tezaurul Romei, s-a azvârlit înarmat în râpă, făcând-o astfel să se închidă în urma lui.

4 Cezar a trecut Rubiconul ce despărțea Italia de Galia Cisalpină, desconsiderând interdicția pusă de Senatul roman, la cererea rivalului său, Pompei, care făcuse să fie declarat trădător de patrie generalul ce nu și-

ar lăsa armatele la graniță, venind cu oștirile spre Roma.

6 *Hernán* sau *Fernán Cortéz* (1485 - 1547), pentru ca trupa de 125 de oameni să nu se poată gândi la retragere, a scufundat corăbiile cu care debarcase. Cervantes îl numește, » preacurtenitorul Cortés" nu numai din pricina numelui (cortés = políticos, curtenitor), ci și pentru că așa era cot Pt în scrierile epocii.

care sunt vrednice slăvitele lor fapte, deși noi, care suntem creștini catolici și cavaleri răătăcitori, trebuie să așteptăm mai degrabă slava veacurilor ce-au să vină, care în înaltul neîntinat al cerului veșnic dăinui-va, decât deșertăciunea măririi care se dobândește întru pieritorul veac de-acuma; această slavă, oricât ar dăinui de mult, tot trebuie să piară odată cu lumea însăși, ce-și are sfârșitul înscris pe răboj; așa că, dragă Sancho, înfăptuirile noastre nu se cuvin să treacă dincolo de hotarele statornicite nouă de creștineasca lege pe care o mărturisim. Trebuie să ucidem la uriași trufia, trebuie să înfrângem pizma prin mărinimie și bunăvoință, mânia prin îndelungă răbdare și pace a sufletului, îmbuibarea și somnul prin mâncarea cea puțină pe care o mâncăm și prin veghea cea multă pe care o veghem, desfrânarea și necurăția prin credința față de acelea pe care le-am făcut stăpâne ale gândurilor noastre, trândăvia prin cutreierarea celor patru părți ale lumii, căutând prilejuri care ne pot face și ne fac nu numai creștini, ci și slăviți cavaleri. Vezi dară, Sancho, mijloacele prin care se câștigă acele culmi ale laudelor, pe care le poartă cu sine faima cea bună.

— Tot ce mi-ai spus luminăția-ta pân-acu, spuse Sancho, am înțeles prea bine; dar, cu toate astea, tot aş vrea ca luminăția-ta să-mi răzvolți o îndoială care chiar în clipa asta mi-a venit în minte.

— «Să-mi rezolvi», vrei să zici, Sancho, spuse don Quijote. Zi fără teamă, că ți-oi răspunde și eu ce-oi ști.

— Spune-mi, stăpâne, urmă Sancho, Iulii și Augustii ăștia și toți cavalerii ăștia năzdrăvani, de care ai spus că-s

morți, unde se află ei acum?

— Păgânii, răspunse don Quijote, nici vorbă că se află-n iad; creștinii, dac-au fost buni creștini, se află în purgatoriu sau în cer.

— Prea bine, făcu Sancho, dar ia să vedem acum, mormintele astea, unde se află trupurile acestor mari stăpânitori, au ele ceva candelă de argint în față sau le sunt împodobiți pereții criptelor cu cârji, giulgiuri, smocuri de păr, cu picioare și cu ochi de ceară? Și dacă nu-s împodobite cu toate astea, atunci cu ce sunt?

La care don Quijote răspunse:

— Mormintele păgânilor au fost în cea mai mare parte temple strălucite: cenușa trupului lui Iuliu Cesar a fost așezată în vârful unei piramide de o înălțime uriașă, căreia astăzi la Romai se zice Acul sfântului Petru. Împăratului Adrian i-a slujit de mormânt un castel mare cât un sat din cele mai răsărite, căruia-i zicea *Moles Adriani* și care acum e castelul sfântului înger din Roma. Regina Artemisa l-a înmormântat pe soțul ei Mausoleu într-un mormânt care-i socotit drept una dintre cele șapte minuni ale lumii; dar niciunul dintre mormintele astea și nici multe altele pe care le-au avut păgânii n-au fost împodobite cu giulgiuri și nici cu alte prinosuri și semne care să arate că erau sfinți cei ce se aflau înmormântați într-însele.

— Asta voiam să știu, răspunse Sancho. Dar ia spune-mi acum, ce-i mai mare lucru, să învii un mort, sau să ucizi un uriaș?

— Răspunsul e la mintea omului, răspunse don Quijote. Mai mare lucru e să învii un mort.

— Te-am prins 1 spuse Sancho. Așadar, acela care-nvie morții, dă orbilor vederea, îi îndreptează pe schilozi și întoarce bolnavilor sănătatea, și la al cărui mormânt ard candelă, și a cărui criptă e plină de lume cucernică, îngenuncheată, care dă cinstire moaștelor sale, mai mare slavă va avea și acum și-n veacul ce va să vie decât slava

pe care au lăsat-o sau o vor lăsa toți împărații păgâni și toți cavalerii răătăcitori câți au fost pe lumea asta.

— Recunosc că și asta-i adevărat, răspunse don Quijote.

— Așadar, această faimă, aceste cinstiri, aceste drepturi, sau cum să le mai zic, răspunse Sancho, le au cu precădere trupurile și moaștele sfinților, care, cu încuviințarea și cu îngăduința sfintei noastre maici biserici, au candel, luminări, giulgiuri, cârje, zugrăveli, smocuri de păr, ochi, picioare, menite să sporească credința și să mărească faima lor creștinească. Trupurile sfinților sau moaștele lor sunt purtate pe umeri de către regi, care le sărută osemintele și-și împodobesc și-și îmbogățesc cu ele lăcașurile de închinăciune și altarele lor cele mai slăvite.

— Și ce vrei să mă faci să înțeleg, Sancho, cu tot ce-ai spus? zise don Quijote.

— Vreau să spun, grăi Sancho, că noi trebuie să ne străduim a fi sfinți, și așa o să ne câștigăm mai repede buna faimă către care năzuim; și ia seama, stăpâne, că mai ierialaltăieri - fiindcă-i atât de puțină vreme de-atunci, încât se poate spune și așa - au fost recunoscuți ca sfinți sau ca preafericiți doi călugărași din tagma desculților, ale căror lanțuri de fier cu care-și încingeau și-și supuneau la cazne trupul sunt socotite acuma ca lucru mare să le poți săruta sau atinge, și se bucură, zice-se, de o mai mare cinstire decât spada lui Roldán¹ din panoplia regelui, Domnul aibă-l în pază! Așa că, stăpâne, mai mult face să fii un călugăraș smerit, oricare ți-ar fi tagma, decât un cavaler viteaz și răătăcitor; mai mult har au în fața lui Dumnezeu vreo douăzeci de bice, pe care singur ți le-ai da, decât două mii de lovituri de lance, pe care le-ai da fie uriașilor, fie zmeilor, fie căpcăunilor.

— Totu-i așa precum zici, răspunse don Quijote, dar nu toți putem fi călugări, și multe sunt căile pe care Dumnezeu își aduce aleșii în ceruri; și cavaleria ține de cele ale credinței, și-n slava cerească se află și cavaleri

sfinți.

— Da, răspunse Sancho, dar eu am auzit spunându-se că-n cer se află mai mulți călugări decât cavaleri rătăcitori.

— Asta-i numai fiindcă-s mai mulți la număr călugării decât cavalerii, răspunse don Quijote.

— Dar din cei rătăcitori sunt destul de mulți, zise Sancho.

— Mulți, răspunse don Quijote, dar puțini aceia ce-s cu adevărat vrednici de acest nume.

Cu asemenea vorbe și cu altele de acest fel le trecu toată noaptea, precum și ziua următoare, fără a li se întâmpla

1 Unii comentatori aduc mărturii din epocă despre existența unei «spade a lui Orlando» în sala de arme a regilor Spaniei (*Real Armería*).

nimic vrednic de a fi povestit, ceea ce pe don Quijote îl mâhni foarte. În sfârșit, a doua zi, în murgul serii, zăriră marea cetate a Tobosului, la a cărei vedere sufletul lui don Quijote se umplu de bucurie, iar acela al lui Sancho se scârbi amarnic, fiindcă nici casa Dulcinei n-o știa și nici pe ea n-o văzuse vreodată, cum n-o văzuse, de altfel, nici stăpânu-su; așa că amândoi se perpeleau, unul din dorința de a o vedea, iar celălalt de ciudă că n-o văzuse niciodată; cât privește pe Sancho, el nu știa cum s-o scoată la capăt când o fi ca don Quijote să-l trimită la Toboso. Don Quijote hotărî, în sfârșit, să-și facă intrarea în cetate după ce se va înnopta și, atât cât le îngăduia timpul, rămaseră să poposească sub niște goruni ce se aflau în preajma Tobosului, și în clipa sorocită intrară în cetate, unde li s-au întâmplat lucruri de pomină.

Capitolul 1%

Unde se povestește ceea ce se va vedea într4 nsul

Era tocmai miezul nopții sau cam pe la acel ceas când don Quijote și cu Sancho ieșiră din pădure și intrară în Toboso. Satul era cufundat într-o tăcere adâncă, fiindcă toți localnicii dormeau buștean. Noaptea era aproape albă,

cu toate că Sancho ar fi vrut să fie pe de-a-ntregul neagră spre a se afla în beznele ei un prilej de dezvinovățire a prostiei lui. Nu se mai auzeau decât lătrături de câini la tot pasul, care lui don Quijote îi asurzeau urechile, iar lui Sancho îi puneau curajul la grea încercare. La răstimpuri mai zbiera cate-un măgar, mai grohăiau porcii, mai mieunau mițele, ale căror glasuri, amestecate cu zvonuri felurite, păreau a crește și mai puternic în liniștea nopții; pe toate astea le luă îndrăgostitul cavalier drept semne rele; îi spuse totuși lui Sancho:

— Sancho, băiete, du-mă tu către palatul Dulcineii, poate c-om găsi-o încă neculcată.

— La ce palat să te duc, păcatele mele, răspunse Sancho, când acela-n care am văzut-o pe măria-sa nu era decât acolo, o căscioară cu totul nearătoasă?

— Pesemne că tocmai atunci s-o fi retras, răspunse don Quijote, în vreo mică aripă a palatului său și stătea în tihnă numai cu domnițele din alaiul ei, așa cum e obiceiul și datina la doamnele de neam mare și la prințese.

— Stăpâne, zise Sancho, chiar dacă luminăția-ta, în ciuda celor spuse de mine, vrei cu tot dinadinsul să fie palat casa domniței Dulcinea, ia spune-mi totuși: este oare acuma ceasul când să-i găsim poarta deschisă? Și frumos ne-ar șede a să izbim ca apucații cu ciocanul în poartă, ca să vie și să ne deschidă, tulburând toată lumea și făcând-o să sară-n sus? Ce? Ne ducem așa, la voia întâmplării, să batem la ușa țiitoarelor noastre, cum fac ibovnicii, care vin de bat și intră la tot ceasul, oricât ar fi de târziu?

— Oricum, să căutăm mai întâi palatul, și după ce l-om găsi, o să-ți spun eu, Sancho, ce-o fi bine să facem. Și ia seama, Sancho, că sau sunt eu chior, sau clădirea aceea mare și întunecată ce se zărește de-aci trebuie să fie palatul Dulcineii 1

— Atunci du-mă, luminăția-ta, într-acolo, răspunse Sancho, poate că așa o fi, deși cu ochii mei să-l văd și cu mâinile mele să-l pipăi, și tot atâta aș crede cum cred că

acuma-i ziuă.

Se îndreptă don Quijote într-acolo, și după ce umblă el așa la vreo două sute de pași, se află în fața clădirii aceleia întunecate, la care, văzând un turn înalt, îndată-și dă seama că acea zidire nu era palat, ci biserica mare a satului, și spuse:

— De biserică am dat, Sancho.

— Văd și eu, răspunse Sancho, și slavă Domnului că n-am dat de mormântul nostru, că nu-i a bună să umblăm prin cimitire la un ceas ca ăsta 1, și cu atât mai mult cu cât ți-am

1 Fraza nu indică din partea lui Sancho o teamă superstițioasă de duhurile morților, cum s-ar crede, ci doar precauția, justificată de multele procese ce erau intentate de tribunalele Inchiziției celor prinși noaptea cutreierând cimitirele, bănuți de a fura oase de mort pentru practici vrăjitoarești.

și spus luminăției-tale, dacă nu mă-nșel, că domnița asta stă cu casa într-o ulicioară înfundată.

— Trăsni-te-ar Dumnezeu să te trăsnească de bezmetic, zise don Quijote, unde-ai mai auzit tu că marile castele și palatele cele regești sunt clădite în ulicioare înfundate?

— Stăpâne, răspunse Sancho, câte bordeie, atâtea obicei; poate că aici, în Toboso, se obișnuiește să se dureze palatele și marile clădiri în ulicioare înfundate; așa că lasă-mă, rogu-te, luminăția-ta, să caut pe ulițele sau pe ulicioarele acestea care mi se deschid dinainte, poate că-n vreun colț oi da cu nasul de palatul ăsta, mânca-l-ar câinii să-l mănânce, că ne tot poartă pe drumuri, de scoate și sufletul din noi!

— Vorbește mai cuviincios, Sancho, despre cele ce sunt ale domniței mele, spuse don Quijote, și-apoi să ne mai ținem firea în această zi de sărbătoare și să nu ne pierdem cumpătul.

— Bine, o să mă stăpânesc, răspunse Sancho. Dar

cum să nu-mi ies din balamale când văd că luminăția-ta vrei așa, ca dintr-o singurădată cât am văzut casa stăpânei noastre, s-o și am mereu în minte și s-o găsesc la miezul nopții, când n-o găsești luminăția-ta, care ai fi văzut-o de mii de ori.

— Ai să mă faci să-nnebunesc, Sancho 1 zise don Quijote. Ascultă aicea, ereticele ce ești, nu ți-am spus de o mie de ori că-n viața mea n-am văzut-o pe Dulcinea cea fără de seamăn pe lume și că niciodată n-am trecut pragul palatului ei, și că sunt îndrăgostit numai din auzite și de pe urma marii faime răspândite despre frumusețea și înțelepciunea ei?

— Acum aud și eu una ca asta, răspunse Sancho, și-atuncea zic că, devreme ce luminăția-ta n-ai văzut-o, apăi eu nici atâta!

— Asta-i cu neputință, răspunse don Quijote, că doară tot tu mi-ai spus că ai văzut-o vânturând grâu atunci când mi-ai adus răspunsul la scrisoarea pe care i-am trimis-o prin tine.

— Nu te lua după asta, stăpâne, răspunse Sancho, fiindcă trebuie să-ți spun că tot din auzite a fost și vederea ei și răspunsul pe care ți l-am adus, pentru că tot atâta știu eu cine-i domnița Dulcinea cât pot să trag una cu pumnul în cer.

— Sancho, Sancho, răspunse don Quijote, își are uneori și gluma rostul ei, dar alteori cade și se potrivește ca nuca-n perete. Pentru că eu spun că nici n-am văzut-o și nici n-am vorbit cu aleasa inimii mele, nu trebuie, hop și tu, să spui că nici nu i-ai vorbit și nici n-ai văzut-o, când știi prea bine că altfel stau lucrurile.

Și cum vorbeau ei doi așa, iată că văzură trecând pe-acolo pe unul cu doi catâri, și după hruitul plugului, care era târât pe jos, se gândiră că trebuie să fie vreun plugar ce s-a sculat cu noaptea-n cap, mai nainte de-a se crăpa de ziuă, pentru a se duce la munca câmpului; și chiar așa era. Venea plugarul cântând acel cântec care zicea:

*Francilor, pătit-ați rău din cale-afară când cu vânătoarea de la Roncesvalles*¹.

— Să mor eu, Sancho, zise don Quijote auzindu-l, dac-o să ne iasă ceva bun în noaptea asta! N-auzi ce cântă țăranul ăsta?

— Ba da, aud, răspunse Sancho. Da ce-are-a face bătălia de la Roncesvalles cu ceea ce ne doare pe noi? Ar fi putut tot atât de bine să cânte și cântecul lui Calaiños 2, că totuna ar fi fost pentru bunul sau răul mers al trebilor noastre.

Într-acestea se apropie și plugarul, pe care don Quijote îl întreabă:

— N-ai putea să ne spui, măi creștine, așa să te-ajute Dumnezeu, unde sunt pe-aicea palatele domniței celei fără de seamăn pe lume, doña Dulcinea del Toboso?

— Domnule, răspunse flăcăul, eu nu-s de prin partea locului, și numai de câteva zile sunt venit aici în sat, unde-l ajut la munca câmpului pe-un gospodar cu dare de mână; în casa asta din față stau preotul satului și cu dascălul; amândoi, sau oricare dintre ei va putea să te lămurească pe luminăția-ta ce-i cu această doamnă prințesă, fiindcă au scrise la ei numele tuturor localnicilor din Toboso; cu

1 Versuri dintr-o veche romanță despre lupta de la Roncevaux (Roncesvalles) dintre mauri și armatele lui Carol cel Mare.

2 Referire la altă veche romanță, care începe cu versurile:

Călărește Calaiños

Pe sub umbra de măslini...

toate că, după socoteala mea, nu cred să locuiască în tot satul nicio prințesă, ci doar ceva cucoane mai acătării și, dintre ele, fiecare o fi prințesă la ea în casă.

— Păi, dragul meu, spuse don Quijote, printre astea trebuie să fie și cea de care te-ntreb.

— Tot ce se poate, răspunse flăcăul, și rămâneți cu bine, că acum se ivesc zorile.

Și îndemnându-și catării, nu mai stete să aștepte și alte întrebări.

Sancho, văzându-l pe stăpânu-su dus pe gânduri și destul de nemulțumit, îi spuse:

— Stăpâne, dacă o să tot umblăm noi așa, ne-apucă ziua și n-o să ne vie de loc la socoteală să ne găsească soarele pe drum; mult mai bine-ar fi să ieșim afară din cetate, pentru ca luminăția-ta să te-ascunzi în vreo pădure pe-aici prin apropiere, iar eu să mă-ntorc de cu ziuă; și n-o să rămână colțișor în tot satul ăsta unde să nu caut casă, castelul sau palatul stăpânei mele, că tare-aș mai fi amărât să n-o găesc, dar de-oi găsi-o, apăi o să vorbesc cu luminăția-sa și o să-i spun unde și cum ai rămas luminăția-ta, așteptând de la ea porunca și mijlocul de-a o vedea, în așa fel ca să nu fie atinsă nici cu atâtica cinstea și renumele ei.

— Să știi că sfatul pe care mi-l dai acum, spuse don Quijote, îmi place și ți-l primesc din toată inima. Hai, fătul meu, să mergem și să căutăm un loc unde să mă ascund, iar tu ai să te-ntorci, așa cum spui, s-o cauți, s-o vezi și să-i vorbești domniței mele, de la a cărei înțelepciune și curte ale mă aștept la semne de bunăvoie nemaiauzite, și chiar la mai mult.

Murea Sancho să-l scoată pe stăpânu-su din sat, ca să nu se dea de minciună cu răspunsul pe care i-l adusese din partea Dulcinei în Sierra Morena; așa că dete zor cu plecarea, care se înfăptui pe dată, și la vreo două mile de locul acela, aflară o pădure sau o dumbravă, unde don Quijote se ascunse, în vreme ce Sancho se întorcea în cetate ca să vorbească cu Dulcinea, solie în timpul căreia s-au întâmplat lucruri care cer și ele a fi ascultate și crezute.

Capitolul X

Unde se vorbește despre dibăcia folosită de Sancho pentru a o vrăji pe domnița Dulcinea și despre alte întâmplări pe cât de caraghioase, pe atât de adevărate

Ajungând scriitorul acestei mari istorii să povestească cele ce povestește în capitolul de față, spune că mai bucuros le-ar trece sub tăcere, de teamă că n-o să fie crezut, fiindcă scrântelile lui don Quijote au atins aici capătul și hotarul celor mai mari țicneli din câte-i pot trece cuiva prin minte, ba chiar le-au și întrecut cu vreo doi stânjeni pe cele mai mari. În cele din urmă, măcar că, apăsător de teama și de îngrijorarea asta, le-a scris totuși întocmai cum le-a săvârșit don Quijote, fără să pună nimic de la el și fără să scoată din povestire niciun grăunte de adevăr, puțin pășându-i de învinuirile ce-ar putea să i se aducă, cum c-ar fi mincinos: și a avut dreptate, fiindcă adevărul se îndoaie, dar nu se frânge, și mereu plutește deasupra minciunii, ca și untdelemnul deasupra apei. Și așa, depănându-și mai departe firul povestirii, spune că de îndată ce don Quijote se ascunse în pădurea, stejarișul sau dumbrava de lângă marele Toboso îi și porunci lui Sancho să se întoarcă în oraș și să nu i se mai arate în fața ochilor fără a fi vorbit mai înainte din parte-i către aleasa inimii lui, rugând-o să fie atât de bună de a se lăsa văzută de cavalerul ei cel prins în mrejele dragostei și să se îndure a-i da binecuvântarea, pentru ca, în felul acesta, el să capete încredere că va ieși cu bine din toate ciocnirile și grelele lui încercări. Sancho își luă asupra-și să facă întocmai cum i se poruncea și să aducă un răspuns tot atât de bun cum l-a adus și de-ntâia dată.

— Du-te, fătul meu, răspunse don Quijote, și să nu-ți pierzi cumpătul când vei vedea că-i atât de strălucită lumina acelui soare al frumuseții pe care te duci să-l cauți tu, fericitul mai presus de toți scutierii de pe lume! Să ții bine

1 «*El gran Toboso*»: continuă ironia de la sfârșitul capitolului al VIII-lea.

mintea și să nu lași să-ți scape nimic din felul cum te primește: dacă se schimbă la față câtă vreme tu-i dai solia mea, dacă tresare și se tulbură când îmi aude numele,

dacă nu mai poate sta liniștită pe perină, de-o fi s-o găsești așezată pe tronul cel strălucit, unde se cuvine să șadă una ca ea, iar de stă-n picioare, uită-te la ea dacă nu se lasă când pe-un picior, când pe celălalt, dacă nu ia de la capăt de vreo două-trei ori răspunsul pe care ți l-o da, dacă nu-l rostește când blând, când aspru, când înțepător, când drăgăstos, dacă nu-și duce mâna la păr să și-l potrivească, măcar că nu-i în neorânduială, ca să nu mai lungesc vorba, dragă Sancho, fii cu ochii treji la toate faptele și mișcările ei, căci dacă tu mi le vei povesti aidoma cum au fost, voi afla și eu ceea ce ea păstrează ascuns în taina inimii ei în legătură cu cele ce ating dragostea mea. Fiindcă trebuie să știi, Sancho, dacă n-ai știut până-acuma, că între îndrăgostiți purtarea și gesturile care dau mărturie atunci când e vorba de dragostea lor sunt cei mai credincioși olăcari, care aduc vești despre ceea ce se petrece acolo, înăuntrul cugetului. Du-te, frățioare, călăuzească-te o altă stea, mai bună decât a mea, și întoarcă-te o altă izbândă mai bună decât aceea de care mă tem și pe care o aștept în această amarnică singurătate în care mă lași părăsit.

— Uite că plec și mă-ntorc îndată, spuse Sancho, da, vezi, stăpâne, de mai prinde inimă, că nu cred s-o ai acum mai mare decât un purice. Și gândește-te și luminăția-ta la ce se spune de obicei, cum că inima, de-i oțelită, sfarmă nenorocu-n pripă, și că unde nu-i slănină, nici frigare nu e, și așijderea se mai spune că nu știi de unde sare iepurele. Spun asta, fiindcă dacă n-am găsit azi-noapte palatele și castelele stăpânei mele, acum, că-i ziua-n amiaza mare, socot că le-oi găsi când nici cu gândul nu gândesc, și-apoi dacă le-am găsit, las pe mine, că mă descurc eu cu ea!

— Măi Sancho, zise don Quijote, fără doar și poate că zicalele pe care le înșiri mereu se potrivesc tot atât de bine cu cele ce vorbim cât vrea și Dumnezeu să mă dăruiască cu un noroc mai bun în cele ce năzuiesc.

Acestea fiind spuse, Sancho întoarse spatele și dete bici măgarului, iar don Quijote rămase călare, proptit în

scări și sprijinit de lance, cu cugetul apăsător de jalnice și tulburi închipuri; îl vom lăsa, însă, acolo și-l vom însoți pe Sancho Panza, care pleca tot atât de tulburat și de îngândurat cum rămăsese și stăpânul său; și era atât de muncit de gânduri, încât numai ce ieși din pădure, că se și uită îndărăt, și încredințându-se că don Quijote nu se mai zărea, descălecă de pe măgar și, așezându-se la rădăcina unui copac, începu să vorbească în sinea lui și să-și spună:

«Ia să vedem acum, Sancho frățioare, unde te duci domnia-ta? Te duci să cauți vreun măgar care s-a pierdut?» «nu, nici vorbă 1» «Atunci, ce te duci să cauți?» «Mă duc să caut o nimica toată: o prințesă, și într-însa să caut soarele frumuseții, cu tot cerul laolaltă.» «Și unde crezi tu, Sancho, că ai să găsești ceea ce spui?» «Unde? în marea cetate Toboso.» «Bine. Și din partea cui te duci tu s-o cauți?» «Din partea vestitului cavaler don Quijote de La Mancha, care-i îndreptează pe cei strâmbi, și dă să mănânce celor însetați, și să bea celor înfometați.» «Toate astea sunt bune și frumoase, dar îi știi tu casă, Sancho?» «Stăpânul meu spune că trebuie să fie niște palate regești sau niște castele strălucite.» «Și ai văzut-o cumva vreodată?» «Nici eu, nici stăpânul meu n-am văzut-o niciodată.» «Și crezi că ar fi o treabă nimerită și bine rânduită dacă cei din Toboso, știind că te afli aici cu gândul de a le momi prințesele și a le tulbura doamnele, ar veni și ți-ar rupe spinarea cu ciomegele, de nu ți-ar mai rămâne un oscior întreg?» «Ar avea, într-adevăr, multă dreptate numai dacă n-ar ține seama că sunt trimis și că

Ești, prietene, un sol doar și de vină nu ești, nu. 1»

«Nu te-ncrede în asta, Sancho, fiindcă oamenii din La Mancha sunt tot atât de iuți la mânie pe cât îs de cinstiți.

1 Versuri care fac parte din unele romane despre Bernardo del Carpió: *Mensajero sois, amigo, non mereceis culpa, non...*

și nu îngăduie ei nimănui să-i calce pe coadă. Mamă-Doamne, dacă te-or simți ei numai, vai de pielea ta! Ia

seama, c-or să mi te scarmene de-o să scoți scânteii, nu altceva 1» «Ba nu, zău, o să mă duc eu acuma să caut ziua de ieri pentru bunulplac al lui cutărică, și unde mai pui că s-o caut pe Dulcinea în Toboso e ca și cum aş căuta-o pe Marica în Ravenna sau pe bacalaureat în Salamanca! Numai dracu' și nu altu', m-a băgat în tot buclucul ăsta!»

Această sfătuire a ținut-o Sancho cu sine însuși, și urmarea a fost c-a ajuns în cele din urmă să-și spună:

«Stăpânul ăsta al meu, după mii și mii de semne doveditoare, mi-am dat seama că-i nebun de legat, iar eu, la rândul meu, nu mă las la coadă, fiindcă sunt și mai nebun decât el devreme ce-l urmez și-l slujesc, dac-o fi adevărată zicala: „Spune-mi cu cine te-nsoțești ca să-ți spun cine ești”, sau cealaltă: „Nu cu cin te naști, ci cu cine paști”. Fiind deci nebun, cum și este de fapt, și lovit de sminteală, din care pricină de cele mai multe ori ia un lucru drept altul și face din alb negru și din negru alb, așa cum a ieșit la iveală când a spus că morile de vânt erau uriași, că măgărițele călugărilor erau cămile și că turmele de oi erau oști de vrăjmași, și multe alte lucruri de soiul ăsta, n-o să-mi fie greu să-l fac să creadă că o țărancă – cea dintâi ce mi-o ieși în cale – este domnița Dulcinea; și dacă el n-o să creadă, eu o să jur; și dacă el o să jure, o să mai jur și eu înc-o dată; și dacă el o s-o ție mortîș, eu o s-o țin și mai mortîș; vorba e ca să iasă cum zic eu, fie ce-o fi! Poate cu încăpățânarea asta să-l învăț minte să nu mă mai trimită în asemenea solii, văzând cât de prost am scos-o la capăt; sau poate că o să creadă – așa cel puțin socot eu – că vreun vrăjitor din ăștia, despre care spune el că-i poartă sâmbetele, i-o fi schimbat chipul numai ca să-i facă lui în ciudă.»

La gândul acesta, Sancho Panza își liniște cugetul și socoti treaba bine scoasă la capăt, dar mai stete acolo până pe seară ca să-l facă pe don Quijote să creadă că i-a trebuit o bună bucată de vreme pentru a se duce la Toboso și a se întoarce înapoi; lucrurile s-au brodit atât de bine, că

tocmai când se ridica să încalece pe măgar, numai ce vede că vin dinspre Toboso spre locul unde se afla el trei țărânci călare pe trei măgari sau măgărițe, căci povestitorul nu spune, deși s-ar putea crede că erau mai curând măgărițe, astea fiind dobitoacele pe care încalecă de obicei țărâncile. Dar cum acest amănunt e lipsit de însemnătate, n-avem nici noi să mai trăgănăm povestea cu el, ca să-l lămurim de-a fir-apăr. Ce mai vorbă lungă? De îndată ce Sancho le văzu pe țărânci, o și porni la drum, întorcându-se să-l caute pe don Quijote, și-l găsi oftând și scoțând mii și mii de tânguiri de dragoste. Cum îl văzu, don Quijote spuse:

— Ce-mi aduci, Sancho frate? O să pot însemna această zi cu o piatră albă, sau cu una neagră? 1

— Mai bine ai face, luminăția-ta, răspunse Sancho, s-o însemni cu roșu, așa cum sunt scrise înștiințările prin școli 2, ca să vezi mai bine ce-o să-ți fie dat a vedea.

— Atunci, spuse don Quijote, se cheamă că aduci vești bune.

— Și încă atât de bune, răspunse Sancho, că luminăția-ta n-ai altceva de făcut decât să dai pinteni lui Rocinante și să ieși la drum, ca s-o vezi pe domnița Dulcinea din Toboso, care, dimpreună cu alte două domnițe de-ale ei, vine să te vadă pe luminăția-ta.

— Sfinte Dumnezeule! Ce spui tu, Sancho dragă? zise don Quijote. Ia seama să nu mă amăgești și nici să nu-ți treacă prin cap că ai putea, cu bucuria-ți prefăcută, să-mi înveselești mâhnirea adevărată.

— La ce-mi folosește să te amăgesc pe luminăția-ta, mai cu seamă că atât de curând poți să te încredințezi de adevărul spuselor mele? Dă zor, stăpâne, și haide s-o vezi venind pe domniță, stăpâna noastră, înveșmântată și împodobită așa cum i se cuvine uneia ca ea. Atât ea, cât și domnițele ei sunt

1 Romanii, în anumite ocazii festive, își însemnau ziua fericită cu pietricele albe, iar pe cele funeste, cu pietricele negre.

— Listele candidaților primiți la examene sau admiși în școli era scrise cu roșu (*rétulos* sau *rotulas*), obicei universitar generalizat și care se mai păstrează și azi în unele școli spaniole.

toate numai un jăratric de aur, toate numai salbe de mărgăritare, toate numai diamante, toate numai rubine, toate numai pânze țesute-n fir, groase de zece degete; pletele lor răsfirate pe spate, ca niște adevărate raze de soare, flutură-n vânt; dar, mai presus de orice așteptare, ele vin călare pe trei buiestruși bălțați, cum nu s-au mai pomenit pe lume.

— Poate că vrei să spui buiestrași, măi Sancho.

— Aproape că nu-i nicio deosebire, răspunse Sancho, între buiestruși și buiestrași. Dar vie ele călare pe ce-or veni, vorba este că vin cele mai frumoase domnițe din câte și le poate dori cineva, și mai cu seamă stăpâna mea, domnița Dulcinea, care-ți ia ochii.

— Să mergem, Sancho fiule, răspunse don Quijote, și ca răsplată pentru o asemenea veste, pe cât de neașteptată, pe atât de bună, îți dăruiesc cea mai de seamă pradă ce-o s-o câștig la întâia aventură pe care voi avea-o; și dacă nu te mulțumești cu asta, îți dăruiesc mânjii de anul ăsta de la cele trei iepe ale mele, care știi că stăteau gata să fete în imășul obștesc de la noi din sat.

— Mă opresc mai bine la mânji, răspunse Sancho, fiindcă nu prea sunt eu încredințat c-o să fie chiar arătoasă prada de pe urma celei dintâi aventuri.

Tot vorbind ei astfel, ieșiră din pădure și le zăriră pe cele trei țărânci care se apropiau. Căscă don Quijote ochii pe toată întinderea drumului către Toboso, și cum nu zări altceva decât pe cele trei țărânci, rămase cu totul nedumerit și-l întrebă pe Sancho dacă nu le lăsase cumva afară din cetate.

— Cum afară din cetate? răspunse Sancho. Ce? Ai luminăția-ta orbul găinilor de nu vezi că sunt astea care vin încoace, strălucitoare ca însuși soarele la amiază?

— Eu, Sancho, răspunse don Quijote, nu văd decât trei țărânci călare pe trei măgari.

— Doamne, ferește-mă de ducă-se-pe-pustii! răspunse Sancho. Cum e cu putință ca trei buiestrași - parcă așa le zice - albi ca zăpada neîntinată, să ți se năzărească luminăției-tale că sunt măgari? Pe dumnezeul meu, să-mi smulgi mie barba dacă nu-i așa!

— Ei bine, Sancho dragă, zise don Quijote, eu îți spun că-i atât de adevărat că sunt măgari sau măgărițe, cum e adevărat că eu sunt don Quijote și tu Sancho Panza! Așa mi se par mie, cel puțin.

— Taci, stăpâne, spuse Sancho Panza, nu mai rosti asemenea vorbe, ci mai bine deschide-ți ochii și vino să nenchinăm în fața stăpânei gândurilor luminăției-tale, care se apropie de noi 1

Numai ce spuse vorbele astea, că se și îndepărtă, ca să le primească pe cele trei țărânci, și, descălecând de pe măgar, apucă de căpăstru asinul pe care călărea una din ele, apoi, plecându-și amândoi genunchii la pământ, zise:

— Crăiasă și domniță și ducesa a frumuseții, înălțimea și măria-ta să se milostivească a primi în harul și cinstirea ta pe acest cavaler ce l-ai prins în mreje și care stă acolo împietrit, înmărmurit, tulburat de sus până jos și fără suflare, văzându-se înaintea măreței tale făpturi. Eu sunt Sancho Panza, scutierul său, iar el este cavalerul rătăcitor don Quijote de La Mancha, căruia i se mai spune și *Cavalerul Tristei Figuri*.

În acea clipă îngenunche și don Quijote, privind cu ochii holbați și cu căutătura uimită pe aceea pe care Sancho o numea crăiasă și domniță; și cum nu vedea altceva într-însa decât o fată de țară, și nici măcar dintre cele mai chipeșe, fiindcă avea fața lată și nasul turtit, rămăsese trăsnit și năucit, fără să-ndrăznească a deschide gura. Țărâncile erau și ele nedumerite văzând îngenuncheați pe acei doi bărbați, atât de deosebiți unul de altul, și care n-o lăsau pe tovarășa lor să-și vadă de

drum; dar cea oprită de ei, rupând tăcerea, spuse tăfnoasă și burzuluiță nevoie mare:

— Dați-vă dracului la o parte din cale și lăsați-ne să trecem, că avem zor!

La care Sancho răspunse:

— Domniță și stăpână universală din Toboso! Cum? Mărinimosu-ți suflet nu se înduioșează văzând îngenuncheat înaintea strălucitei fețe a luminăției-tale pe stâlpul și pe sprijinul cavaleriei rătăcitoare?

Auzind aceste vorbe, una din celelalte două spuse:

— Acum pun țeșala pe tine, să mi te scarmăn, urecheatule! Ia te uite la domnișorii ăștia cum vin să-și râdă de noi cele de la țară, ca și cum n-am ști și noi să vă luăm la vale 1 Vedeți - vă o dată de drum și lăsați-ne și pe noi să ne vedem de-al nostru, ajungă-vă!

— Ridică-te, Sancho, spuse atunci don Quijote, fiindcă văd că soarta, care nu se mai satură îngrămădjind restriști asupra-mi, mi-a tăiat orice cale prin care ar putea să vină o cât de mică alinare în nefericitul suflet ce-l port în acest trup. Iar tu, o, culme a oricărei desăvârșiri ce poate fi dorită, neîntrecută întruchipare a gingășiei omenesti, singur leac al acestei inimi îndurerate, ce se topește după tine, dacă vrăjitorul cel vrăjmaș mă prigonește și a pus neguri groase deasupra ochilor mei - că numai de asta, și nu de altceva, a prefăcut și a schimbat frumusețea și chipul tău cel fără seamăn pe lume în acela al unei biete țărănci, dacă nu l-o fi schimbat cumva și pe al meu într-un chip de căpcăun, pentru a-l face nesuferit ochilor tăi - nu pregeta, totuși, să mă privești cu blândețe și cu dragoste; încearcă să recunoști în această supunere și îngenunchere a mea în fața preschimbatei tale frumuseți smerenia cu care sufletul meu se închină ție.

— Asta să i-o spui lui tat-tu, răspunse țărânca, că mie nu-mi arde s-asculț cum îmi tragi clopotele! Hai, dați-vă la o parte și lăsați-ne să trecem; zău că ne-ați face un mare bine!

Sancho se dete la o parte și o lăasă să treacă, cât se poate de mulțumit, că a ieșit bine ceea ce urzise. De îndată ce se văzu scăpată, fata care închipuise pe Dulcinea, împungând buiestrașul cu un cui înfipt în vârful bățului, o luă în goana mare pe pajiște; și cum simți măgărița că împunsătura cuiului o doare mai rău decât de obicei, începu să se salte în două picioare până dădu cu domnița Dulcinea de pământ; văzând una ca asta, don Quijote sări s-o ridice, iar Sancho să potrivească și să strângă șaua, care alunecase până sub burta măgăriței. După ce fu potrivită șaua, vru don Quijote s-o ridice-n brațe pe domnița sa vrăjită, ca s-o așeze pe asină; dar domnița, ridicându-se de jos, îl scuti de acea treabă, fiindcă, dându-se puțin îndărăt, își făcu vânt și, proptindu-se cu amândouă mâinile de spinarea măgăriței, sări drept în șa, mai ușoară decât un șoim, și rămase așa, încălecată bărbătește; atunci Sancho spuse:

— Halal de ea, domnița și stăpâna noastră-i mai ușurică decât un șoim și poate învăța ce-i aia călăria chiar și pe cel mai dibaci cordobez sau mexican! Iote cum a trecut dintr-un salt peste oblâncul șeii și, fără să mai dea pinteni, pune pe goană buiestrușul, de parc-ar fi o zebură, și n-o fac de răs nici celelalte domnițe, că toate zboară ca vântul 1

Și așa și era, fiindcă numai ce-o văzură pe Dulcinea călare, că se și năpustiră după ea și-o zbughiră ca din pușcă, fără măcar să se mai întoarcă, preț de mai bine de jumătate leghe. Câtă lung don Quijote după ele, și când văzu că nu se mai zăreau, întorcându-se către Sancho, îi spuse:

— Ce mai zici, Sancho, cum își fac de cap vrăjitorii cu mine? Uite până unde ajunge răutatea lor și ura ce mi-o poartă, că au vrut să mă lipsească de mulțumirea ce mi-ar fi putut-o da faptul de a o vedea pe domnița mea în carne și oase. Nici nu mă-ndoiesc că am venit pe lume doar ca o pildă a oropsiților și pentru a fi ținta și semnul asupra

căruia să ochească și să se îndrepte săgețile restrîștii; și unde mai pui, Sancho, că nu s-au mulțumit hainii aceștia numai s-o schimbe și să mi-o prefacă pe Dulcinea, ci au schimbat-o și au prefăcut-o într-o făptură atât de nespălată și atât de pocită ca a acelei țărănci, și în același timp i-au luat și ceea ce este atât de obișnuit la domnițele de neam, adică acel iz plăcut pe care-l capătă ele tot umblând numai între miresme și între flori; fiindcă țin să-ți spun, Sancho, că atunci când m-am apropiat ca s-o urc pe Dulcinea pe buiestraș - așa cum spui tu că e, că mie mi s-a părut măgăriță - m-a izbit o duhoare de usturoi crud, de mi-a întors stomahul și mi-a otrăvit și sufletul din mine.

— O, ticăloșilor, strigă atunci Sancho, o, vrăjitori haini și vicleni, de v-aș vedea odată pe toți înșirați cu funia de gât, așa cum sunt înșirați țarii pe ață! Multe mai știți, multe vă mai poate pielea și multe mai dregeți voi 1 Nu v-a ajuns, mișeilor, că ați schimbat mărgăritarele ochilor domniței mele în gogoase deristic, și părul ei, din cel mai curat aur, în fire de coadă de bou roșu, și, în sfârșit, tot ce era bun la ea, în rău; a mai trebuit să-i prefaceți și izul, ca nici măcar printr-însul să nu recunoaștem ce se ascunde sub acea scoartă hâdă, deși, ca să spun drept, eu nu i-am văzut niciodată hidoșenia, ci numai frumusețea, sporită peste măsură de o aluniță, pe care o avea deasupra buzei drepte, ca un fel de mustăcioară cu vreo șapte-opt peri roșii ca niște fire de aur, lungi de mai bine de-o palmă.

— Această aluniță, spuse don Quijote, dacă ținem seama de potrivirea dintre amănuntele feței și acelea ale trupului, îmi arată că ea trebuie să aibă o alta pe grosul coapsei, și tocmai în partea unde o are și pe cea de pe față 1; prea lungi însă pentru o aluniță sunt perii a căror mărime mi-ai destăinuit-o.

— Pot să te încredințez, luminăția-ta, răspunse Sancho, că-i stăteau acolo atât de bine, de-ai fi zis că s-a născut cu ei.

— Cred și eu, dragul meu, răspunse don Quijote, căci

cu nimic n-a dăruit-o firea pe Dulcinea care să nu fie desăvârșit și bine întocmit; așa că dacă ar avea și cinci alunițe ca aceea de care spui, la ea n-ar mai fi alunițe, ci adevărate luni și stele strălucitoare. Dar ia spune-mi, Sancho, aceea care mie mi s-a părut șa, și pe care tu ai potrivit-o, avea perina joasă sau umflată?

— Nu era, răspunse Sancho, decât o șa cu scările scurte și cu un valtrap care face cât o jumătate de împărăție, atât e de bogat.

— Și să nu văd eu toate astea, Sancho! zise don Quijote. Acuma spun iarăși și o să spun de-o mie de ori că sunt cel mai nefericit dintre oameni.

Abia de-și mai ținea râsul pehlivanul de Sancho auzind bazaconiile stăpânului său, păcălit în chip atât de dibaci.

1 Analogia între structura feței și cea a corpului era o credință curentă.

În cele din urmă, după alte multe vorbe schimbate între ei, se urcară din nou pe dobitoacele lor și o luară pe drumul către Zaragoza, unde gândeau ei să ajungă la timp ca să fie față la niște strălucite serbări ce se obișnuia să fie date în fiecă an în acea vestită cetate; dar până să ajungă acolo, au avut niște întâmplări care, de multe, de mari și de nemaiauzite ce sunt, face să fie scrise și citite, așa cum se va vedea în cele ce urmează.

Capitolul XI

Despre ciudata întâmplare a viteazului don Quijote cu carul, sau căruța «Alaiului morții»

Nespus de îngândurat își urma don Quijote drumul tot înainte, neputând să îndepărteze din cuget renghiul pe care i-l jucaseră vrăjitorii, preschimbând-o pe domnița Dulcinea în făptura slută a țărăncii, și nu găsea niciun mijloc ca s-o aducă iarăși în starea ei dinainte; și gândurile astea puneau într-atâta stăpânire pe el, încât, fără să-și dea seama, scăpă din mină frâiele lui Rocinante, care, simțind că-i lăsat slobod, se oprea la tot pasul să pască

iarba verde, care se găsea din belșug prin acele plaiuri. Din lânchezeala asta a lui îl scoase Sancho Panza, spunându-i:

— Stăpâne, restriștile n-au fost făcute pentru dobitoace, ci pentru oameni, dar dacă oamenii le pun prea de tot la inimă, apăi se schimbă-n dobitoace. Mai ține-ți firea și luminăția-ta și mai vino-ți în simțiri! Ia în mână dârlogii lui Rocinante, înviorează-te, trezește-te și arată acea bărbăție ce se cuvine s-o aibă cavalerii rătăcitori. Ce dracu-i asta? Ce-i mocăiala asta? Aici ne aflăm oare, sau în Franția? Da naiba să le ia pe toate Dulcineile câte-or fi pe lume, că mai mult face un fir de păr al unui cavaler rătăcitor decât toate vrăjile și prefacerile de pe pământ!

— Ia taci, Sancho, răspunse don Quijote cu un glas nu prea stins, taci, îți spun, și n-o mai pângări cu vorba pe domnița aceea vrăjită, de a cărei nefericire și restriște eu singur sunt vinovat. Din pizma pe care mi-o poartă blestemații aceia s-a iscat și nenorocirea ei.

— Păi asta zic și eu, răspunse Sancho.

Căci cine văzând cum era și cum este.

Să nu fie prins de amar fără veste!

— Asta poți tu prea bine s-o spui, Sancho, răspunse don Quijote, fiindcă ai văzut-o în desăvârșirea neîntinată a mândreții ei, căci vraja nu s-a-ntins pân-acolo încât să-ți tulbure și ție vederea și să-ți ascundă frumusețea-i; împotriva mea doar și a ochilor mei i se îndreaptă toată puterea veninului lor. Dar din câte mi-ai înșirat, un lucru, Sancho, îmi stă pe inimă, și anume că mi-ai zugrăvit strâmb frumusețea ei, pentru că, dacă mi-amintesc eu bine, ai spus că avea ochi de mărgăritare 1, iar ochii ce par de mărgăritare sunt mai degrabă de pește decât de doamnă aleasă. După cât îmi închipui eu, ochii Dulcinei trebuie să fie de smaralde verzi, încununate de două curcubeie ce-i slujesc de sprâncene, așa că ia-i tu mărgăritarele din ochi și trece-i-le la dinți, fiindcă nu mai încape vorbă, Sancho, că te-ai înșelat, luându-i dinții drept

ochi.

— Tot ce se poate, răspunse Sancho, pentru că și pe mine m-a tulburat frumusețea, întocmai ca pe luminăția-ta sluțenia ei; dar să încredințăm totul lui Dumnezeu, că el doar e știutorul lucrurilor ce-i dat să ni se-ntâmpale în această vale de lacrimi, în această lume rea în care trăim și unde cu greu poți să afli ceva care să nu fie prihănit de răutate, viclenie și josnicie. De un singur lucru, stăpâne, îmi pare mai rău decât de toate – când mă gândesc ce mijloc să folosim atunci când o fi ca luminăția-ta să birui vreun uriaș sau vreun cavaler și să-l trimiți să se înfățișeze dinaintea frumuseții domniței Dulcinea – unde să dea de ea bietul uriaș sau sărmanul și

1 Aluzie ironică a lui Cervantes la versurile contemporanului său, poetul sevilian Baltasar de Alcázar, care, într-un sonet burlesc vorbește despre niște «ochi de perlă» (*«ojos de perlas»*)

amărâmul de cavaler biruit? Parcă-i și văd umblând treialela prin Toboso, s-o caute pe stăpână-mea, da și-n mijlocul drumului s-o vadă, că tot atâta ar cunoaște-o ca și pe tata!

— Uite ce, Sancho, răspunse don Quijote, poate că vraja n-o să se-ntindă pân-acolo incit s-o facă pe Dulcinea de nerecunoscut în ochii biruiților, uriași și cavaleri, ce i se vor înfățișa; cu unul sau doi dintre cei dintâi pe care îi voi birui și îi voi trimite o să facem încercarea dacă pot s-o vadă sau nu, poruncindu-le să se-ntoarcă să-mi dea de știre de cum a mers treaba.

— Eu zic, stăpâne, răspunse Sancho, că-mi pare bine chibzuit ce-ai spus luminăția-ta și că, cu tertipul ăsta, om ajunge să aflăm ceea ce ne doare, și dacă frumusețea i se ascunde numai față de luminăția-ta, atunci năpasta-i mai mult a luminăției-tale decât a ei; și dacă domnița Dulcinea e sănătoasă și mulțumită, apai o să ne mângâiem și noi cu gândul ăsta și o să facem cum om putea mai bine, umblând după aventurile noastre și lăsând ca și timpul să umble

după ale sale, că doar el este cel mai bun lecuitor al acestor beteșuguri și al altora și mai mari.

Don Quijote voi să-i răspundă lui Sancho Panza, dar îi abătu gândul de la asta o căruță care tăie drumul de-a curmezișul, plină ciopor cu cele mai felurite și ciudate personaje și figuri din câte se pot închipui. Cel ce mâna catării și slujea de surugiu era urât ca Dracu'. Căruța era descoperită, neavând nici cort *, nici coviltir. Cel dintâi dintre chipuri care se înfățișă privirilor lui don Quijote fu al morții însăși, dar cu față omenească; lângă ea stătea un înger cu niște aripi mari, date cu mai multe culori; într-o parte se afla un împărat cu o coroană, pare-se, de aur, pe cap; la picioarele morții stătea zeul căruia-i zicea Cupidon, fără legătură la ochi, însă cu arc, tolă și săgeți; mai era pe acolo și un cavaler, armat de sus până jos, numai că nu purta nici chivără.

1 în original *toldo*, adică un cort care s-o apere vremelnice de soare, spre deosebire de *zarzo*, un coviltir stabil, făcut dintr-o țesătură deasă de nuiiele ori de papură.

nici coif, ci numai o pălărie cu pene multe, felurit colorate; laolaltă cu aceștia se mai aflau și alți inși, în porturi și cu chipuri de tot felul. Zărind pe neașteptate toate astea, don Quijote se tulbură întrucâtva, deoarece crezu că-l îmbie vreun prilej de isprăvi mari și primejdioase; cu acest gând și gata să înfrunte curajos orice primejdie, se înfățișă dinaintea căruței și, cu glas tunător și amenințător, spuse:

— Căruțașule, surugiule sau drace, sau cine-i mai fi, să mi spui pe loc cine ești, un te duci și cine-i toată omenirea aceasta pe care o porți în căruța ta, că parcă-i mai degrabă luntrea lui Caron 1 decât o căruță obișnuită!

La care «dracul», oprind căruța, îi răspunse domol:

— Domnule, noi suntem comedianți din trupa lui Angulo cel Rău²; fiindcă-i a opta zi de la Joia Verde³, am jucat într-un sat ce se află dincolo de acel dâmb piesa cea sfântă a *Alaiului morții* 4, și trebuie s-o dăm astă-seară în

satul ce se vede de-aici; și fiindcă suntem atât de aproape, ca să ne scutim de treaba dezbrăcatului și a îmbrăcatului, ne ducem îmbrăcați chiar în veșmintele în care jucăm. Comediantul acela face pe Moartea, celălalt pe îngerul, femeia aceea, care-i chiar nevasta autorului, o face pe Regina, cel de colo, pe Oștean, cestălalt, pe împărat, iar eu, pe Diavol, și înfățișez unul dintre cele mai de seamă roluri ale comediei, pentru că-n tovărășia asta de comedianți eu joc rolurile

1 Personaj mitologic, luntraș pe Styx, râul ce înconjură infernul. El trecea sufletele morților care-i dădeau un ban, obolul, pus pentru această vamă de dincolo de mormânt în palma sau gura răposatului, la îngropăciune.

8 Angulo, zis «el Malo», director de teatru vestit în epocă. Se pomeneste de el și în alte scrieri, la Quevedo, de pildă, în *Pablos de Segovia* sau chiar la Cervantes în *Colocviul câinilor*. Impresar al unei trupe și actor el însuși, Andrés Angulo a avut și piese proprii jucate.

8 Sărbătoare din luna iunie a bisericii romane numită și *Corpus Domini* (*Trupul Domnului*).

4 *Auto sacramental de Las Cortés de la Muerte*, atribuită lui Lope de Vega, este o piesă cu subiect religios de tipul *Irozilor* de la noi și se juca la date festive certe de către confrerii de amatori, sub îndrumarea clericilor. Faptul de a se atribui unei trupe ambulante, constituită cu mulți actori, un asemenea punct de repertoriu este neobișnuit doar în aparență. Impresarii epocii umblau după câștiguri de orice soi, fără să se uite la piesă. Rojas Villandrando în *El viaje entretenido* spune că se câștigau 200 de ducăți cu aceste «*fiestas de Corpus*».

principale; dacă luminăția-ta mai vrei să știi și altceva despre noi, n-ai decât să mă întrebi, fiindcă voi ști să-ți răspund la țanc, că doar de-aia sunt eu diavol, ca să le știu pe toate.

— Pe cinstea mea de cavalier rătăcitor, răspunse don

Quijote, că numai ce-am văzut căruța și mi-am și zis că mă așteaptă o aventură din cele mari, dar acumă văd că, pentru a alunga amăgirea, trebuie să pipăi cu mina ta tot ce-ți nălucește privirea. Duceți-vă cu Dumnezeu, oameni buni, și jucați-vă comedia, și să știți că dacă pot să vă slujesc cu ceva care să vă fie de folos, o fac din toată inima și cât se poate de bucuros, că de copil încă i-am îndrăgit pe *carátulas* x, iar în tinerețe mă dam în vânt după *farándulas* 2.

Cum vorbeau ei așa, vru soarta ca tocmai atunci să pice unul din trupă, îmbrăcat în măscărici, cu mulți zurgălăi pe el și care ducea în vârful unui băț trei bășici de bou umflate; măscăriciul acesta, apropiindu-se de don Quijote, începu să vânture bățul și să plesnească-n pământ cu bășicile și să sară ca un apucat, sunând din clopoței, astfel că hâda-i înfățișare îl sperie pe Rocinante atât de rău, încât, nemaiputând don Quijote să-l oprească, își mușcă zăbala și o luă la goană pe câmp cu atâta ușurință, cum n-ai fi crezut niciodată că e-n stare costeliva lui făptură. Sancho, care văzu primejdia de-a fi dat peste cap ce-l păștea pe stăpănu-su, sări în grabă de pe măgar și îi alergă într-ajutor; dar când ajunse lângă don Quijote, acesta se și afla trântit jos, iar lângă dânsul, Rocinante, care căzuse și el odată cu stăpănu-su: așa se sfârșea și cu asta se încheia de obicei orice pornire voinicească a lui Rocinante și orice cutezanță a lui. Dar abia descălecă Sancho ca să alerge la stăpănu-su, că dracul cel de măscărici cu bășicile se și sui pe asin și începu să-l îmboldească cu acele bășici; atunci, mai mult frica de zuruiala aceea grozavă decât durerea izbiturilor îl făcu pe măgar să zboare pe câmp către satul unde se duceau comedianții să joace. Se uita Sancho la fuga asinului și la căderea stăpânului său și nu știa la care din cele două belele să alerge mai întâi;

1 *Carátula* e masca histrionului, simbolul profesiei actricești.

8 Numele generic al profesiei actricești.

dar, în cele din urmă, ca un bun scutier ce era și ca o slugă credincioasă, fu mai tare în cugetul lui dragostea de stăpân decât slăbiciunea față de asin, cu toate că, ori de câte ori vedea bășicile ridicându-se în aer și căzând apoi pe șalele bietului dobitoc, tresărea și se dădea de ceasul morții, și mai bucuros ar fi fost să-i dea lui loviturile acelea în luminile ochilor decât să lovească în cel mai mititel fir de păr din coada măgarului său. Frământându-se el așa, cum să se împartă, ajunse acolo unde se afla don Quijote, cu mult mai hârduit de cădere decât cum i-ar fi venit la socoteală și, ajutându-l să se urce pe Rocinante, îi spuse:

— Stăpâne, pe măgarul meu l-a luat dracu'!

— Ce drac?

— Al cu bășicile, răspunse Sancho.

— Ți-l scot eu înapoi, răspunse don Quijote, să știu de bine că s-ar ascunde cu el în cele mai adânci și întunecoase tainițe ale iadului! Ia-te după mine, Sancho, că umblă-ncet căruța, și cu catării lor o să ne despăgubim noi de pierderea măgarului.

— N-ai la ce să te mai ostenești, stăpâne, răspunse Sancho. Potolește-ți luminăția-ta, mânia, fiindcă, după câte mi se pare, dracul a și dat drumul măgarului, care se întoarce acolo unde-l trage inima.

Și așa și era, căci, căzând diavolul cu măgarul, ca să facă și el la fel cu don Quijote și cu Rocinante, diavolul se duse pe jos către sat, iar măgarul se întoarce la stăpânul său.

— Cu toate astea, zise don Quijote, tot ar fi bine să pedepsim moșia acelui diavol, răzbunându-ne pe vreunul din cei din căruța, chiar de-ar fi și împăratul însuși.

— Scoate-ți din cap, luminăția-ta, una ca asta, răspunse Sancho, și ascultă-mi povața, și anume să nu te ieși niciodată la harță cu comedianții, fiindcă ăstora toți le sar în ajutor; am văzut eu un comediant băgat la gros fiindcă a făcut de două ori moarte de om, și cu toate astea

a ieșit slobod și fără să plătească un ban; să știi, luminăția-ta, de la mine că, fiind oameni veseli, care aduc numai desfătare, toți țin cu ei, toți îi ocrotesc, îi ajută și-i cinstesc, și mai cu seamă dacă sunt din cei de prin trupe regești ¹, și cu nume mare, toți, sau cei mai mulți dintre dânșii par niște prinți după port și înfățișare.

— Dar cu toate astea, răspunse don Quijote, odată cu capul nu-l voi lăsa eu pe dracul de comediant să plece fudulindu-se, să știu de bine că-i ține parte întregul neam omenesc ¹

Și spunând aceste vorbe, se întoarse la căruța care acum se afla aproape de sat și, strigând din toate puterile, zise:

— Stați, așteptați voi, liotă de caraghioși și de măscărici, că vă-nvăț eu minte cum să vă purtați cu măgarii și cu dobitoacele care-i slujesc la călărit pe scutierii cavalerilor rătăcitori!

Atât de tare striga don Quijote, că-l auziră și-l înțeleseseră cei din căruță; și pricepând ei, după acele vorbe, și gândul celui ce le rostea, într-o clipă sări Moartea din căruță, și după ea și împăratul, Diavolul surugiul și îngerul, și nici chiar Regina și nici zeul Cupidon nu rămaseră locului; toți își strânseseră câte o grămadă de pietre și se așezară-n rând, deoparte, așteptând să-l primească pe don Quijote ca pe o țintă a pietrelor lor. Don Quijote, care-i văzu rânduți într-un pâlc atât de semet, cu brațele-n sus, ca să arate că-s gata să azvârle pietrele cu toată puterea, îl apucă pe Rocinante de dârlogi, oprindu-l; și-ncepu a chibzui în ce chip să năvălească asupra-le, primejduindu-se cât mai puțin pe sine. În timpul cât se opri, îl ajunse și Sancho, care, văzându-l că-i gata să se năpustească asupra acelui pâlc bine alcătuit, îi spuse:

— Ar fi curată nebunie să încerci asemenea ispravă; gândește-te, luminăția-ta, stăpâne, că pentru o bătaie cu prundiș de gărlă și cu pietre din alea de-ți cade pălăria pe spate când te avânți să le zvârli, nu se află pe lume mai

bună armă de apărare decât să te vâri și să te închizi într-un clopot de aramă; și mai trebuie să iei în seamă că ar fi mai mult

1 Companiile regale sau *de titulo* erau doar opt în tot regatul. Dar Sancho, din satul lui, n-avea de unde ști despre companiile regale; Cervantes îi atribuie prea multe cunoștințe.

cutezanță deck vitejie ca un singur om să tăbărască asupra unei întregi oștiri, în rândurile căreia se află Moartea și unde luptă împărați în carne și oase și pe care o ajută și îngerii cei buni și cei răi; și dacă nici gândul ăsta nu te-nduplecă a te potoli, să te-nduplece atunci faptul de-a fi încredințat că, printre toți cei de-acolo – deși par să fie regi, domnitori și împărați – nu se află, totuși, niciun cavaler rătăcitor.

— Acuma, da, zise don Quijote, ai atins, Sancho, tocmai ceea ce poate și trebuie să-mi clintească gândul cel nestrămutat. Eu nici nu pot și nici nu trebuie să ridic spada – așa cum ți-am mai spus de-atâtea ori – împotriva acelor care nu sunt înarmați cavaleri; asta te privește pe tine, Sancho, dacă vrei să răzbuni jignirea ce-a fost adusă măgarului tău; iar eu, de-aici de unde mă găsesc, te voi ajuta încurajându-te cu vorba și dându-ți povețe folositoare.

— Dar n-am niciun zor, stăpâne, răspunse Sancho, să mă răzbun pe nimeni, căci nu-i creștinește să ne răzbunăm jignirile ce ne-au fost aduse, și cu atât mai mult cu cât o să mă-nțeleg eu cu măgarul meu să-și lase răzbunarea pe mâna mea și pe seama voii mele, care este să trăiesc în bună pace câte zile de viață mi-o mai hărăzi cerul.

— O, tu, Sancho bunule, Sancho înțeleptule, Sancho creștinule, Sancho cinstitul, răspunse don Quijote, dacă asta ți-e hotărârea, atunci să lăsăm în plata Domnului momăile astea și să ne întoarcem să căutăm prilejuri mai bune și mai adevărate de a săvârși isprăvi mari, fiindcă văd eu, după câte arată ținutul acesta, că n-o să ducem noi

lipsă într-însul de multe și prea minunate aventuri.

Don Quijote se întoarce de-a călare, iar Sancho se duse să-și ia măgarul. Moartea și cu toată ceata ei rătăcitoare se-ntoarseră la căruța lor și-și văzură mai departe de drum, și asta fu încheierea fericită pe care-o avu înfricoșata pățanie cu căruța morții; mulțumire fie dată poveței celei mântuitoare a lui Sancho Panza către stăpânul său, care a doua zi avu o altă aventură cu un cavaler rătăcitor îndrăgostit, aventură nu mai puțin uimitoare decât cea povestită.

Capitolul XII

Despre ciudata aventură a viteazului don Quijote cu vajnicul Cavaler al Oglinzilor

Noaptea care urmă după ziua întâlnirii cu alaiul morții și-o petrecură don Quijote și cu scutierul său sub niște copaci înalți și umbroși. La stăruințele lui Sancho, don Quijote mai mănă câte ceva din bruma de merinde aflate în spinarea asinului, iar în timpul cinei Sancho spuse către stăpânul-su:

— Stăpâne, că tare neghiob aș mai fi fost de mi-aș fi ales ca răsplată prăzile celei dintâi isprăvi săvârșite de lumină-ția-ta în loc de mânjii celor trei iepe. Sfântă e vorba care spune să nu dai vrabia din mină pentru cioara de pe gard.

— Cu toate astea, răspunse don Quijote, dacă tu, Sancho, m-ai fi lăsat să mă năpustesc asupra-le, așa cum aveam de gând, ți-ar fi căzut drept pradă cel puțin coroana de aur a împărătesei și aripile cele vopsite ale lui Cupidon, pe care eu i le-aș fi smuls cu de-a sila și ți le-aș fi pus în mină.

— Niciodată schiptrele și coroanele împăraților din comedii, răspunse Sancho Panza, n-au fost făurite din aur curat, ci numai din fluturi de aramă și din foi de tinichea.

— Asta-i adevărat, răspunse don Quijote, fiindcă n-ar fi potrivit ca podoabele comediei să fie adevărate, ci numai închipuite și părelnice, cum e și comedia însăși, pe care aș

vrea, Sancho, s-o ții la mare preț; și pentru același temei, la fel să-i socotești și pe cei ce-o înfățișează, și pe cei ce-o alcătuiesc, pentru că toți ne arată căile pe care se aduce un mare bine obștii, punându-le la tot pasul o oglindă dinainte, în care se văd întocmai faptele ce umplu viața oamenilor; și nu se află pe lume nicio altă asemănare care să ne înfățișeze cu mai mult adevăr ceea ce suntem și ceea ce trebuie să fim decât comedia și comedianții. Dacă nu-i așa, ia spune-mi: N-ai văzut tu înfățișându-se nicio comedie în care intră regi, împărați și episcopi, cavaleri, doamne și alte felurile personaje? Unul face pe ticălosul, altul pe coțcarul, ăsta-i neguțător, celălalt oștean, altul face pe prostul șiret, iară altul pe îndrăgostitul prost, dar ajungând comedia la capăt și lepădându-și veșmintele, rămân toți comedianții pe o potrivă.

— Da, am văzut, răspunse Sancho.

— Păi același lucru, spuse don Quijote, se-ntâmplă și-n comedie, și-n mersul ăstei lumi, unde unii fac pe împărații, alții pe episcopii și se-nchipuie, în sfârșit, toate rolurile câte pot să intre într-o comedie; dar sosind sfârșitul, care este atunci când viața își împlinește văleatul, tuturor le ia moartea veșmintele ce-i deosebeau, așa că rămân deopotrivă unul cu altul în mormânt.

— Minunată asemănare, spuse Sancho, deși nu chiar atât de nouă încât să n-o fi auzit și eu de mai multe ori, și-n felurite chipuri, cum e și aceea cu jocul de șah, în care, cât timp ține jocul, fiecare bucată își are rostul ei deosebit, dar o dată ce jocul ia sfârșit, toate se amestecă, se îmbină, se încurcă între ele și se azvârle într-o pungă, ceea ce-i ca și cum ai azvârli viața în mormânt.

— Pe zi ce trece, dragă Sancho, spuse don Quijote, ești tot mai puțin prostănac și te faci mereu mai mintos.

— Păi m-oi mai fi molipsit și eu de la înțelepciunea luminăției-tale, răspunse Sancho, că și țarinile care de la sine sunt sterpe și rămân de pârloagă, o dată ce le îngrași cu bălegar și le îngrijești, ajung să dea roadă bună; vreau

să spun că vorbirea luminăției-tale a fost bălegarul care s-a așternut pe țarina stearpă a minții mele celei proaste, iar îngrijirea a fost timpul de când te slujesc și tot stau de vorbă cu luminăția-ta. Și-n felul ăsta nădăjduiesc să dau de la mine roade care să fie binecuvântate, în așa fel ca să nu înșele așteptările și să nu se abată de la brazdele bunei-creșteri pe care luminăția-ta le-ai tras în mintea mea cea bătătorită de secetă.

Don Quijote râse de vorbele prea căutate ale lui Sancho și i se păru că-i adevărat ceea ce spunea despre darea lui pe brazdă, fiindcă vorbea uneori în așa fel, că pe stăpănu-său îl prindea mirarea, deși întotdeauna sau de cele mai multe ori când Sancho voia să vorbească mai neobișnuit sau mai ales, își încheia vorba printr-o prăbușire de pe muntele mărginirii lui firești în prăpastia deplinei lui nepriceperi; și unde se arăta el om mai subțire și mai cu ținere de minte era în înșirarea zicalelor, fie că s-ar fi potrivit, fie că nu, cu ceea ce se vorbea, așa cum s-a văzut, fără îndoială, de-a lungul acestei povestiri. Cu astea și cu alte taclale le trecu o bună parte din noapte, și lui Sancho îi veni cheful să coboare porțile cele zăbrelete ale ochilor, așa cum zicea el când i se făcea de dormit, și, luând șaua de pe măgar, îl lăsă slobod, să pască pe săturate. De pe Rocinante nu scoase șaua, căci asta era porunca răspicată a lui stăpănu-su: atâta vreme cât poposeau pe câmp și nu dormeau sub vreun acoperământ, să nu-l deșăleze pe Rocinante, veche datină statornicită și păzită de cavalerii rătăcitori; să scoată frâul și să-l anine de oblâncul șeii, da, dar să scoată șaua de pe cal, ferit-a sfântul; așa făcu și Sancho și-l lăsă tot atât de slobod ca și pe măgar a cărui prietenie cu Rocinante a fost atât de neamaiauzită și de strânsă, încât a mers vestea din tată-n fiu că povestitorul acestei istorii adevărate a alcătuit întregi capitole deosebite în care-i vorba de asta; dar ca să păstreze și cuviința și vrednicia ce se datoresc unei istorii cu fapte atât de mărețe, nu le-a mai trecut într-însa, deși

câteodată a mai uitat de ceea ce și-a pus în minte și a scris că, de îndată ce se vedeau împreună, cele două dobitoace prindeau să se frece unul de altul, și dupăxe oboseau și se săturau de asta, își încrucia Rocinante – pe deasupra – gâtul cu ceafa asinului, așa încât îi ieșea grumazul pe partea cealaltă cu mai bine de jumătate de cot, și amândoi, cu privirile ațintite în pământ, puteau să stea așa și trei zile sau cel puțin tot timpul cât erau lăsați în pace și nu-i îmboldea foamea să-și caute nutreț. Mai știi, după câte se spune, c-a lăsat povestitorul un capitol unde asemenea prietenia lor cu aceea care-i lega pe Nisus și pe Eurial sau pe Oreste și pe Pilade 1; și dacă lucrul e adevărat, atunci s-ar fi putut vedea, spre uimirea obștească, cât de puternică trebuie să fi fost prietenia dintre aceste două dobitoace atât de blânde, spre rușinea oamenilor, care atât

1 Perechi legendare de prieteni din antichitate, amintite aici cu un înțeles hazliu, pentru contrastul dintre faima lor și modestia celor două dobitoace.

de rar știu să păstreze prietenie unii față de alții. De aceea s-a și spus:

Nu mai e azi pe lume prietenie:

Se schimbă iute trestile-n sulii! 1

Iar un altul cânta:

Ortac, ortac, dar fără ghimpe-n ochi!

Și să nu creadă nimeni că povestitorul a bătut câmpii când a asemănat prietenia dintre aceste dobitoace cu prietenia dintre oameni, că de la dobitoace au primit oamenii multe povețe și au învățat multe lucruri de mare preț, cum ar fi de la berze clistirul 2, de la câini vărsătura și recunoștința, de la cocori vegherea, de la furnici prevederea, de la elefanți cinstea și de la cai credința nestrămutată.

În cele din urmă, Sancho adormi la rădăcina unei răchite, iar don Quijote începu să moțâie la poalele unui stejar rămuros; dar nu trecu mult, și-l trezi un zgomot pe care-l auzi la spatele lui; tresărind, se ridică și începu să

privească și să asculte de unde venea zgomotul și văzu că erau doi oameni călare, dintre care unul, coborând din șa, spuse celuilalt:

— Descalecă, dragul meu, și scoate-le cailor frâul, fiindcă, după câte mi se pare, se află prin partea locului iarbă cită poștești pentru ei și destulă liniște și singurătate pentru gândurile mele de îndrăgostit.

Cât spuse astea, se și tolăni pe jos și, trântindu-se, zăngăniră și armele cu care era armat, semn vădit după care recunoscă don Quijote că trebuie să fi fost cavaler rătăcitor; și ducându-se la Sancho, care dormea, îl scutură de braț și, după ce, cu chiu, cu vai, izbuti să-l trezească, îi spuse pe șoptite:

1 Versuri dintr-o romanță de Ginés Pérez de Hita, înserată în cartea sa *Historia de los bandos y guerras civiles de Qranada* (*Istoria facțiunilor și a războaielor civile din Granada*).

2 Pliniu a atribuit invenția clismei nu berzei, ci păsării exotice ibis, din Delta Egiptului, care s-ar purga vârându-și cu ciocul apă în intestine. De altfel, el enumeră, în felul lui Cervantes, toate celelalte «invenții» ale animalelor.

— Sancho dragă, e rost de-o aventură.

— Dar-ar Domnul să fie de-ale buneii răspunse Sancho. Și unde zici luminăția-ta că se arată prilejul pentru drăgălașa asta de aventură?

— Mai întrebi unde, Sancho? întoarce-ți numai ochii, privește și ai să vezi colo-ntins pe jos un cavaler rătăcitor, care se vede cât de colo că nu-i prea vesel, fiindcă l-am văzut făcându-și vânt de pe cal și trântindu-se pe jos parcă înciudat, și-n cădere i-au zăngănit armele.

— Și unde găsești, luminăția-ta, spuse Sancho, că asta-i aventură?

— Nu vreau să spun, zise don Quijote, că ar ieși de-aici chiar o aventură pe de-a-ntregul, ci numai căpătâiul ei, fiindcă așa încep aventurile. Dar ascultă, că parcă aud cum

ciupește strunele unei alăute sau ale unei cobze, și după cum tușește și-și drege glasul, se pregătește, parcă, să cânte ceva.

— Pe legea mea că așa e, răspunse Sancho, și că trebuie să fie vreun cavaler îndrăgostit!

— Nu se află unul pe lume din cei rătăcitori ca să nu fie și îndrăgostit, spuse don Quijote. Dar ia să-l ascultăm, fiindcă pe firul acesta o să dibuim și ghemul gândurilor lui, dacă o fi să cânte, căci din preaplinul inimii grăiește și limba.

Sancho ar fi vrut să-i răspundă lui stăpânu-su, însă glasul Cavalerului Pădurii, care nu era nici prea frumos, nici prea urât, îl întrerupse și, ciulindu-și amândoi urechile, îl auziră cântând așa:

Sonet

*Să-mi dai, domniță, un soroc, să simt Voința ta
răbojul că-mi crestează.*

Căci voia mea voința ți-o păstrează.

Și-n veci, c-un gest, eu n-am să te dezmint.

*De-ți place chinul să mi-l vezi murind Tot nerostit,
sufierea-mi încetează.*

*De vrei să-l strig în vers, Amor dictează El însuși
tropii-n care să-l surprind.*

Călit la ger și foc, mă-nvăț s-aștept.

Dur diamant, și ceară pot fi, ternă.

Și legilor iubirii-mi plec ființa.

*Domol ori vajnic, ție-ți las ăst piept: întipărește-n el
ce ți-e voința.*

Și scrierea-ți va crește-n el eternă!

Apoi, cu un of smuls din adâncul răunchilor, își încheie Cavalerul Pădurii cântecul, iar după un răstimp spuse cu o voce tânguitoare de-ți rupea inima:

— O, tu, cea mai frumoasă și cea mai neîndurată femeie de pe lume! Cum e oare cu putință, slăvită Casildea de Vandalia, să îngădui ca acest cavaler prins în mrejele tale să se mistuie și să se stingă în perindări necurmăte și

în cazne aspre și grele? Nu-i de-ajuns c-am făcut să te recunoască drept cea mai frumoasă din lume toți cavalerii din Navara, toți cei din León, toți tartesienii, toți castilienii și toți cavalerii din La Mancha?

— Asta nu, sări atunci don Quijote, că și eu sunt din La Mancha, și niciodată n-am recunoscut așa ceva! Nici n-aș fi putut și nici nu s-ar fi convenit să recunosc un lucru atât de jignitor pentru frumusețea domniței mele; vezi și tu acum, Sancho, că acest cavaler bate câmpii. Dar să ascultăm, poate c-o să ne deslușească mai ca lumea.

— Asta fără doar și poate, răspunse Sancho, fiindcă văd că are chef să se văicărească o lună-ntreagă, fără a se mai opri.

N-a fost însă așa, fiindcă, auzind Cavalerul Pădurii că prin apropiere se află cineva care vorbește, fără să mai dea înaintea cu jelania, se ridică în picioare și spuse cu glas limpede și curtenitor:

— Cine-i acolo? Ce fel de om? Face oare parte din numărul fericitilor sau din al urgisiților?

— Din al urgisiților, răspunse don Quijote.

1 în original «*Tartesios*» care înseamnă, în limbajul neologistic al Cavalerului Pădurii, care vorbește cam latinizant, «andaluzi».

— Atunci vino-ncoace, răspunse Cavalerul Pădurii, și poți socoti că însăși restriștea și durerea însăși sunt acelea la care vii.

Don Quijote, când văzu că-i răspunde cu atâta blândețe și cu atâta curtenie, se duse la el, iar Sancho nu se lăsă mai prejos. Cavalerul cel tânguitor îl luă de braț pe don Quijote și spuse:

— Așază-te aici, seniore cavaler, căci, spre a-mi da seama că ești cavaler, și încă din cei rătăcitori, mi-e de-ajuns că te-am găsit în acest loc, unde singurătatea și seninul cerului ne țin tovărășie; căci acestea alcătuiesc culcușuri firești și cămări potrivite pentru cavalerii rătăcitori.

La care don Quijote răspunse:

— Sunt într-adevăr cavaler de soiul celorla pe care i-ai pomenit; și cu toate că în sufletul meu își au lăcașul totdeauna restriștile, urgisirile și nenorocul, n-a pierit totuși dintr-însul mila care mă încearcă față de durerile altora; din ceea ce ai cântat adineauri, am înțeles că durerile domniei-tale sunt de îndrăgostit, vreau adică să spun că sunt pricinuite de dragostea purtată acelei frumoase nerecunoscătoare pe care ai pomenit-o în tânguirile ce le-ai rostit.

În timp ce schimbau aceste vorbe, se așezară pe pământul tare în bună pace și tovărășie, ca și cum, când s-o crăpa de ziuă, n-aveau să-și crape și ei unul altuia țestele.

— Nu cumva ești și domnia-ta îndrăgostit, domnule? îl întreabă Cavalerul acela al Pădurii pe don Quijote.

— Ba, din păcate, sunt, deși pătimirile ce purced din gânduri de iubire îndreptate către cine-i vrednic de ele trebuie privite mai degrabă ca un noroc decât ca o năpastă.

— Așa ar fi, răspunse Cavalerul Pădurii, numai dacă nesocotința acelor ființe față de noi nu ne-ar tulbura mintea și judecata, mergând atât de departe, încât pare un fel de răzbunare.

— Eu niciodată n-am fost nesocotit de domnița mea, răspunse don Quijote.

— Nu, nici nu mai încape vorbă, spuse Sancho, care era și el pe-acolo pe lângă ei, deoarece stăpâna mea e ca o mielusea blândă, e mai lină și decât o bucată de unt.

— Acesta-i scutierul domniei-tale? întreabă Cavalerul Pădurii.

— Da, el este, răspunse don Quijote.

— Niciodată, răspunse Cavalerul Pădurii, n-am văzut scutier care să cuteze să vorbească atunci când vorbește stăpânul lui; cel puțin, iată-l aici pe-al meu, care-i mare cât tată-su, dar n-o să se dovedească o singură dată că a

deschis gura când vorbesc eu.

— Ei da, spuse Sancho, am vorbit și pot să vorbesc și-n fața altora tot atât sau chiar mai. dar să mă bat peste gură, că-i mai rău să-l ațâț.

Scutierul Cavalerului Pădurii îl luă pe Sancho de braț, zicându-i:

— Ia să ne dăm noi la o parte, ca să putem vorbi acolo, ca scutierii, să ne spunem tot ce-avem pe suflet și să-i lăsăm pe stăpânii aceștia ai noștri să vorbească până n-or mai putea, înșirându-și la povești de dragoste, că, nici vorbă, o să-i apuce ziua cu ele, și tot n-o să le dea de capăt!

— Cu dragă inimă, zise Sancho, și eu o să-ți spun cine sunt, ca să vezi și dumneata dacă pot sau nu să intru-n rând cu scutierii cei mai iscusiți la vorbă.

Spunând aceste cuvinte, se deteră la o parte cei doi scutieri, între care se încinse o vorbire pe atât de hazlie, pe cât de așezată fu aceea ce se ținu între stăpânii lor.

Capitolul XIII

Unde urmează întâmplarea cu Cavalerul Pădurii, dimpreună cu înțeleaptă, nemaiauzita și desfătătoarea sfătuire dusă între cei doi scutieri

Cavalerii și scutierii stăteau despărțiți unii de alții, unii povestindu-și viața, iar ceilalți, iubirile lor; dar povestea arată mai întâi vorbirea slujitorilor și apoi urmează cu aceea a stăpânilor; și-n felul acesta, spune că, depărtându-se puțin de stăpâni, scutierul Cavalerului Pădurii spuse către Sancho:

— Măi, frate-meu, trudită viață mai e și asta pe care o ducem și o trăim noi, scutierii cavalerilor rătăcitori! Cu adevărat că ne câștigăm pâinea cu sudoarea frunții, așa cum glăsuiește unul din blestemele pe care Dumnezeu le-a pus pe umerii celor dintâi părinți ai noștri.

— Se mai poate spune, adăugă Sancho, că ne-o câștigăm și cu dârdâiala trupurilor noastre, pentru că cine îndură mai amarnic căldura și frigul decât oropiții de

scutieri ai cavalerilor rătăcitori? Și cel puțin de-am mânca și noi mai zdravăn, fiindcă la durere, dac-ai pâine, o mai duci de azi pe mâine, dar se-ntâmplă câteodată să treacă peste noi o zi și chiar două fără să ne hrănim cu altceva decât cu răbdări prăjite.

— Toate astea pot fi răbdate și îndurate, spuse scutierul Cavalerului Pădurii, în nădejdea pe care o mai avem și noi de a fi răsplătiți, pentru că, dacă nu-i din cale-afară de nenorocos cavalerul rătăcitor pe care-l slujește, scutierul se va pomeni încaltea, după niscai izbânzi, cu cârmuirea frumușică a vreunui ostrov sau cu vreo moșie mai arătoasă.

— Eu, răspunse Sancho, am și spus către stăpânul meu că mă mulțumesc cu cârmuirea unui ostrov; iar el e atât de mărinimos și de darnic, că mi-a făgăduit lucrul ăsta de atâtea și-atâtea ori!

— Eu, spuse scutierul Cavalerului Pădurii, pentru slujbele ce le-am adus, m-aș socoti destul de răsplătit și cu o protopopie \ de care aproape că a și făcut rost stăpânul meu.

— Așa? spuse Sancho. Atunci stăpânul domniei-tale pesemne că-i cavaler din vreo tagmă duhovnicească și-i dă mâna să pricopsească în felul ăsta pe bunii lui scutieri; al meu e însă doar din cei lumești, cu toate că-mi amintesc când voiau să-l povățuiască niște inși cu scaun la cap – deși cu gând rău, după câte-am mirosit eu – să încerce să se facă episcop; el n-a vrut, însă, altceva decât să se facă împărat, și de-atunci stau cu sufletul la gură să nu cumva să-i vie cheful să ajungă vreo înaltă față bisericească, căci

1 în original «*canonicato*», cuvânt intraductibil.

eu nu mă simt în stare să mă pricopsesc pe calea asta; fiindcă trebuie să-ți destăinuiesc că, deși semăn a om, nu sunt decât un dobitoc în treburi de-ale bisericii.

— Aici chiar că greșești de-a binelea, îi spuse scutierul Cavalerului Pădurii, fiindcă nici cârmuirile ostroavelor nu sunt toate de soi: unele sunt pline de

încurcături, altele sărăcăcioase, altele posomorâte și – ce să mai lungesc vorba? – chiar și ocârmuirea cea mai bine pusă pe roate și cea mai chivernisită aduce cu sine o povară grea de griji și de săcâieli, la care se înhamă nenorocitul căruia-i cade pe cap. Cu mult mai bine ar fi ca noi, ăștia, care o ducem într-o robie atât de afurisită, să ne întoarcem pe la vetrele noastre, și acolo să ne trecem timpul cu îndeletniciri mai tihnite, să zicem cu vânatul sau cu pescuitul; căci ce scutier pe lume e atât de calic încât să nu-și poată face rost de-un cal, de vreo doi copoi și de-o undiță de pescuit, cu care să-și ducă zilele la el în sat?

— Mie nu-mi lipsește nimic din toate astea, răspunse Sancho. I-adevărat că n-am cal, însă am un măgar care face de două ori mai mult decât smârțogul stăpânului meu. Să n-am parte de Paște, și chiar de cel care vine acum, dacă l-aș schimba pentru el, de-ar fi chiar să-mi mai dea și patru banițe de ovăz pe deasupra! Ai fi crezând, poate, că glumesc când pun atâta preț pe surul meu, căci sur mi-e măgarul! De copoi iarăși nu duc lipsă, fiindcă sunt câți vrei la mine-n sat, și-abia atunci îți priește mai bine vânătoarea când o faci pe spinarea altuia.

— Eu îți spun adevărul adevărat, seniore scutier, răspunse acela al Cavalerului Pădurii, că mi-am pus în gând și m-am hotărât să las păcatelor toate năzbâtiile cavalerilor ăștora și să mă-ntorc la mine-n sat să-mi cresc copilașii, că trei am, ca trei mărgăritare din acelea turceștile.

— Eu doi am, spuse Sancho, care pot să stea și-n fața papii în carne și oase, mai cu seamă o fetișcană pe care o

1 în original: «*galgos*» așa cum erau numiți și arcașii «Sfintei frății». Ceea ce urmează sporește echivocul.

cresc ca s-o fac contesă, de-o vrea Dumnezeu, cu toate că mumă-sa se împotrivește.

— Și ce vârstă are domnița asta pe care o crești ca s-ajungă contesă? Întrebă scutierul Cavalerului Pădurii.

— Cincisprezece ani; vreo doi, acolo, mai mult sau

mai puțin nu intră la socoteală, răspunse Sancho. Dă-i înaltă ca o lance și proaspătă ca o dimineață de aprilie, și are-o putere de hamal.

— Păi astea-s daruri, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, nu de contesă, ci chiar de zână a codrului celui verde! Tiii, curviștina, sămânță de curvă, că strașnică trebuie să mai fie, hoțoaica I

La care Sancho, cam burzului, îi răspunse:

— Nici ea nu-i curvă și nici mumă-sa n-a fost vreodată și, de-o vrea Dumnezeu, n-o să fie niciuna nici cealaltă, cel puțin atâta vreme cât trăiesc eu! Și vorbește și dumneata mai cuviincios, că pentru un om cum te găsești, crescut între cavaleri rătăcitori, care sunt însăși curtenia întruchipată, mi se par cam nelalocul lor asemenea vorbe.

— Vai, da pe dos mai pricepi și dumneata când e vorba de laude, senior scutierule! răspunse cel al Cavalerului Pădurii. Cum, nu știi oare că atunci când un cavaler trânteste o zdravănă izbitoră de lance taurului în arenă sau când cineva face un lucru bine făcut, norodul obișnuiește să spună: «Tiii, curvarul fecior de curvă, că bine-a mai plesnit-o»? Și ceea ce pare ocară e, când colo, laudă grozavă I Leapăde-te, seniore, de feciorii și de fetele ce nu săvârșesc lucruri prin care părinții lor să fie vrednici de asemenea laude.

— Da, mă lepăd, răspunse Sancho, dar în felul ăsta, și după o socoteală ca asta, dumneata ai putea să ne arunci pe cap, mie, copiilor mei și nevesti-mii, o întreagă curvășărie, fiindcă toți ai mei nu fac și nu spun decât lucruri cu totul vrednice de asemenea laude și, ca să mă înapoiez să-i văd, îl rog pe bunul Dumnezeu să mă scoată din păcat de moarte că același lucru ar fi dacă m-ar scoate din slujba asta primejdioasă de scutier, cu care m-am încurcat pentru a doua oară, ademenit și amăgit de o pungă cu o sută de galbeni, pe care am găsit-o într-o bună zi în inima Sierrei Morena, și de-atunci Necuratul îmi

așterne mereu în fața ochilor, când ici, când colo, ba-n locul ăsta, ba-n celălalt, un sac doldora cu bănișori de aur, și mi se pare la tot pasul că pun mâna pe el, că-l iau în brațe și că-l duc acasă, și-mi fac un venit, și-mi vin banii la soroc, de trăiesc împărătește; și cât timp am toate aste-n gând, mi se par mai lesnicioase și mai ușoare toate caznele pe care le îndur cu smintitul ăsta de stăpănu-meu, care-i mai mult scrântit decât cavaler!

— Nu degeaba, răspuse scutierul Cavalerului Pădurii, se spune că lăcomia pierde omenia; și acum, dacă-i vorba de stăpânii noștri, apăi nu se află pe lume mai mare trăsnet decât al meu, fiindcă-i dintr-aceia despre care se poate spune: «Ca să-ți scapi vecinul, îți ucizi asinul», căci, pentru ca un alt cavaler să-și recapete mințile pierdute, se face și el nebun și tot umblă să caute ceea ce nu știu dacă, după ce va fi găsit, n-o să-i iasă pe nas.

— Nu-i cumva îndrăgostit?

— Ba da, spuse scutierul Cavalerului Pădurii, de una Casildea de Vandalia, cea mai crudă și cea mai prăjită domniță din câte se află pe tot pământul; dar nu cruzimea ei e piciorul de care șchioapătă stăpănu-meu, ci alte blestemății are el în cap, așa cum s-o vedea într-o bună zi.

— Nu se află niciun drum atât de neted, răspuse Sancho, ca să n-aibă niscai poticneli sau piedici; fierbe bobu-n alte case, da-ntr-a mea în căldări groase; mai mulți însoțitori și frățâni trebuie să aibă sminteala decât înțelepciunea; dar dacă-i adevărat ceea ce îndeobște se spune, că tovărășia în pătimiri slujește de obicei la ușurarea lor, atunci m-aș mai putea mângâia cu dumneata, deoarece slujești pe-un alt stăpân tot atât de netot ca și al meu.

— Netot, dar viteaz, răspuse scutierul Cavalerului Pădurii, dar și decât netot și decât viteaz, e mai mult mehenghi.

— A, al meu nu-i așa, răspuse Sancho. Vreau să spun că n-are într-însul nimic de mehenghi; ba chiar are un

suflet de mielușel; nu știe să facă nimănui niciun rău, ci numai bine la toți, și nu sălășluiește într-însul niciun gând viclean; și un copil ar putea să-l încredințeze că-i noapte în vremea amiezii, și pentru curăția asta a lui mi-e drag ca ochii din cap, oricâte nerozii ar tot face.

— Cu toate astea, seniore dragă, spuse șcutierul Cavalerului Pădurii, dacă orbul îl călăuzește pe orb, apăi sunt primejduiți să cadă amândoi în groapă. Cel mai bun lucru ar fi să ne luăm tălpășița și să ne întoarcem pe la vetrele noastre, fiindcă cei ce caută aventuri nu totdeauna le găsesc bune.

Stupea Sancho, niciuna, nici două, parcă un fel anume de scuipat lipicios și cam uscat, care lucru văzându-l și întipăririndu-și-l în minte milostivul scutier al Cavalerului Pădurii, îi spuse:

— Pare-mi-se că de-atâta vorbă ni s-a lipit limba de cerul gurii; dar am eu leacul de-a o dezlipi, leac ce atârnă de oblâncul calului meu și care nu-i de loc de lepădat.

Și ridicându-se, se întoarse după câțva timp cu un burduf mare de vin și cu o plăcintă cu carne, să nu zic minciuni, de jumătate cot; și asta nu-i vorbă-n vânt, fiindcă era, într-adevăr, umplută cu carnea unui iepure alb atât de mare, încât cumpănind-o-n mână, lui Sancho îi veni să creadă că nu cu un iepure, ci cu un țap fusese umplută. Văzând el una ca asta, spuse:

— Și zi, duci asemenea lucruri cu dumneata, frățioare?

— Păi da ce credeai, răspunse celălalt, că sunt eu scutier din aceia de pâine și apă? Mai strașnice merinde duc eu pe spinarea calului meu decât cum ia cu el un conducător de oști când pleacă la război.

Se ospătă Sancho fără a se mai lăsa rugat și-nfuleca pe-nfundate îmbucături cât nodurile unei funii din cele groase; și zise:

— Dumneata mai zic și eu că ești scutier adevărat, așa cum scrie la cărți, dat la rindea și poleit, darnic și

mărinimos, după cum te arată ospățul ăsta care, dacă nu s-a ivit aici prin puterea vreunei vrăji, așa cel puțin pare; nu ca mine, amărât și năpăstuit, care nu duc în desagi decât ceva brânză, atât de tare că poți să spargi cu ea capul unui uriaș, brânză căreia-i țin tovărășie vreo patruzeci-cincizeci de roșcove și cam tot atâtea alune și nuci, și asta datorită zgârceniei stăpânului meu și părerii pe care o are, și canonului pe care-l păzește, ca, anume, cavalerii rătăcitori să nu trăiască și să nu se hrănească decât cu poame uscate și cu ierburile câmpului.

— Pe legea mea, frate, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, că eu n-am stomahul făcut pentru măcăciuni, pentru pere pădurețe și pentru rădăcinile codrilor; lasă-i pe stăpânii noștri să trăiască cu socotelile și cu legile lor cavaleriești și să mănânce ce-or pofti; merinde am la mine, și la o nevoie am și burduful ăsta atârnat de oblâncul șeii, și care mi-e atât de credincios și-l îndrăgesc într-atâta, încât nu pot să rabd multă vreme fără să-l sărut de-o mie de ori și să-l îmbrățișez!

Și spunând asta, i-l dăde în mină lui Sancho, care, săltându-l, îl duse la gură și câtă așa către stele vreun sfert de ceas, după care, mântuind cu băutul, lăsă capu-ntr-o parte și, scoțând un of din adâncul rărunchilor, zise:

— Phiii, fecior de curvă, că tare creștinesc mai ești!

— Ei vezi, spuse atunci scutierul Cavalerului Pădurii, auzind vorba cu «fecior de curvă» a lui Sancho, că și dumneata ai lăudat vinul ăsta numindu-l fecior de curvă?

— Zic, răspunse Sancho, că mărturisesc și recunosc a nu fi nicio necinste să numești pe cineva fecior de curvă atunci când ți-e în gând să-l lauzi. Dar ia spune-mi, pe ce-ai mai drag pe lume, vinul ăsta nu-i din Ciudad Real?

— Aferim, priceputule! răspunse scutierul Cavalerului Pădurii. Într-adevăr că nu-i din altă parte și are și ceva anișori vechime.

— Păi cu mine n-ai alta de făcut, răspunse Sancho, decât să-mi dai prilej să-ți arăt cât de mare mi-i priceperea

în treaba asta. Nu ți se pare lucru grozav, frate scutierule, că am un miros atât de subțire și de minunat când e vorba să-mi dau seama de vinuri, încât la oricare din ele, să-i simt numai izul, și pot să-ți spun fără greș locul de baștină, tăria, vechimea, de câte ori a fost pritocit, dimpreună cu toate

1 Cervantes laudă în mai multe scrieri vinul de Ciudad Real.

amănuntele ce țin de îndeletnicirea vinăritului? Dar n-ai de ce să te miri, fiindcă am avut în neamul meu din partea tatălui doi din cei mai neîntrecuți gustători de vinuri pe care, ani și ani de zile, i-a pomenit La Mancha; și ca dovadă de asta, li s-a întâmplat ceea ce am să povestesc. Li s-a dat amândurora să încerce vinul dintr-o butie, cerându-li-se să spună ce cred ei despre starea, soiul, darurile sau cusururile vinului. Unul dintre ei îl încercă cu vârful limbii, celălalt nu făcu alta decât să-l ducă la nas. Cel dintâi spuse că acel vin avea iz de fier, cel de-al doilea spuse că, și mai mult decât de fier, avea iz de piele de Córdoba. Stăpânul vinului spuse că butia era curată și că vinul acela n-a fost amestecat cu vreun altul de la care să capete miros de fier sau de piele. Cu toate astea, cei doi vestiți gustători o ținură morțiș cu ceea ce spuseseră. Trecu o bucată de timp, vinul se vându, și când să curețe butia, găsiră-ntr-însa o cheiță de care era legată o curea de piele 1; ca să vezi și dumneata dacă cel ce se trage dintr-un neam ca ăsta poate sau nu să-și dea cu părerea în asemenea socoteli.

— Păi de-aceea spun și eu, zise scutierul Cavalerului Pădurii, să mai lăsăm păcatelor umblatul după aventuri și, de vreme ce avem pâine, să nu mai căutăm colaci și să ne întoarcem pe la bordeiele noastre că, de vrea Dumnezeu, ne-o găsi el și-acolo.

— Până o ajunge stăpânul meu la Zaragoza, am să-l mai slujesc, că după aia om cădea cu toții la învoială.

Până la urmă atâta vorbiră și atâta se proslăviră cu

vin cei doi scutieri de treabă, că fu nevoit somnul să le mai lege limbile și să le mai ostoaie nepotolita sete, fiindcă să le-o ia cu totul ar fi fost cu neputință; și amândoi așa, cu burduful aproape gol în mână și cu bucăturile pe jumătate mestecate-n gură, adormiră duși, și până una-alta, îi vom lăsa, ca să povestim ce s-a mai petrecut între Cavalerul Pădurii și acela al Tristei Figuri.

1 Povestea cu degustătorii de vinuri care au simțit miros de piele și de fier ruginit din pricina unei cheițe legate cu o curea, scăpate în butoi, apare la Cervantes și în interludiul *Alegere de alcazi la Daganzo*.

Capitolul XIV

Unde se arată mai departe pățania cu Cavalerul

Pădurii între multe alte vorbe care s-au schimbat între cei doi cavaleri, zice povestea că cel al *Pădurii* spuse într-un târziu lui don Quijote:

— Domnule cavaler, vreau să știi că ursita mea, sau, mai bine zis, alegerea mea m-a făcut să mă îndrăgostesc de Casildea de Vandalia **x**, cea fără de seamăn pe lume! O numesc așa fiindcă nici în împlinirea trupului, nici în noblețea neamului și nici în frumusețe nu-i nimeni care s-o întrecă. Dar Casildea asta, de care-ți spun, mi-a răsplătit gândurile cele cinstite și pornirile cele curtenitoare punându-mă - ca și maștera lui pe Hercule - să înfrunt multe și felurite încercări primejdioase, făgăduindu-mi, la sfârșitul fiecăreia din ele, că la sfârșitul alteia ce va urma o să-mi văd îndestulată nădejdea; și-n felul ăsta, muncile mele s-au tot înșirat una după alta, de nu le mai știu nici eu socoteala, și încă nu văd care o să fie cea de pe urmă, aceea care să însemne începutul de împlinire a așteptărilor mele. Odată mi-a poruncit să mă duc să mă încaier cu acea vestită uriașă din Sevilla, pe nume Giralda 2, care-i atât de zdravănă și de puternică, de parcă-i turnată din aramă, și care, fără a se clinti din loc, e cea mai neastâmpărată și cea mai nestatornică femeie din lume. M-am dus, am văzut-o, am înfrânt-o și am făcut-o să stea locului fără să

mai miște, pentru că mai bine de-o săptămână n-a suflat vânt decât de la miazănoapte. Altă dată i-a trăsnet prin cap să-mi poruncească să cântăresc străvechile pietre din care sunt ciopliți taurii aceia uriași din Guisando 3, treabă de încredințat mai degrabă

1 Numele originar al Andaluziei indică clar ceea ce autorul va și spune mai jos, anume că e vorba de o femeie din această provincie.

2 Faptul că această Casilda și-a trimis cavalerul la Sevilla, să se lupte cu Giralda, statuie de bronz a Victoriei deasupra turnului catedralei din acel oraș, numit de aici Turnul Giraldei sau *La Qiralda*, arată același lucru.

3 în via mănăstirii Sfântul Ieronim de Guisando se aflau patru blocuri mari de piatră negricioasă numiți popular «taurii din Guisando».

unui hamal decât unui cavaler. Iarăși altă dată mi-a poruncit să mă azvârl și să mă afund în Peștera Caprei 1 – încercare nemaiauzit de primejdioasă și de îndrăzneată – și să vin apoi s-o deslușesc cu de-amănuntul ce se ascunde în acea adâncime întunecoasă. Am oprit mișcarea Giraldei, am cântărit taurii din Guisando, m-am azvârlit în peșteră și am scos la lumină tot ce ascundea hăul ei, dar nădejdiile mele au rămas mai mult decât moarte, iar poruncile și nesocotirea din partea ei mai mult decât vii. Ca să nu mai lungesc vorba, acum în urmă mi-a poruncit să străbat de-a lungul și de-a latul toate ținuturile Spaniei și să-i fac să recunoască pe toți cavalerii rătăcitori care cutreieră printr-însele că ea și numai ea e-n frumusețe mai presus decât toate femeile câte trăiesc astăzi pe lume și că eu sunt cel mai viteaz și cel mai îndrăgostit cavaler de pe fața pământului; la care poruncă eu am și cutreierat cea mai mare parte din Spania, și, între timp, am biruit mulți cavaleri care au cutezat să fie de altă părere; dar ceea ce mă face să mă fălesc și să mă mândresc mai mult decât de toate, este că l-am biruit, într-o luptă rămasă de pomină, pe vestitul cavaler don Quijote de La Mancha și l-am făcut

să recunoască că-i mai frumoasă Casildea mea decât Dulcinea lui; și numai cu această singură biruință pot să spun că am biruit pe toți cavalerii din lume, pentru că don Quijote acesta, de care vorbesc, i-a biruit pe toți, și acum, biruindu-l eu pe el, se cheamă că slava, faima și cinstea lui s-au mutat și au trecut la mine, căci

Cu-atât *e-nvingătorul mai slăvit*

Cu cât învinsul e mai renumit, 2

Așa încât acum trec pe socoteala mea și sunt ale mele nenumăratele isprăvi ale acestui don Quijote de care ți-am vorbit.

Don Quijote rămase uluit auzindu-l pe Cavalerul Pădurii, și de o mie de ori fusese gata să-i spună că minte; ba chiar

1 Renumită peșteră din apropierea orașului Cabra, de unde-și ia numele, foarte adâncă și strâmtă.

2 Versuri din epopeea *Araucana*.

Îl și avea pe *minți* în vârful limbii; se stăpâni totuși pe cât putu, numai spre a-l face să-și mărturisească cu gura lui mincinoasă, așa încât îi spuse cu blândețe:

— Că domnia-ta, domnule cavaler, vei fi biruit pe cei mai mulți cavaleri rătăcitori din Spania și chiar din întreaga lume, nu zic ba; dar că l-ai biruit pe don Quijote de La Mancha, să avem iertare; poate o fi fost altul ce se asemana cu el, măcar că puțini sunt care să-i semene.

— Cum să pui la îndoială una ca asta? răspunse Cavalerul Pădurii. Jur pe cerul de deasupra noastră că am luptat cu don Quijote, l-am înfrânt și l-am supus; este doar un om înalt la stat, scofâlcit la față, cu mădularele subțiri și uscate, cu părul pe jumătate cărunt, cu un nas cam coroiat, ca de hultan, cu mustăți mari, negre, lăsate pe oală; rătăcește sub numele de *Cavalerul Tristei Figuri* și are ca scutier pe un țăran numit Sancho Panza; împovărează spinarea și ține frâul unui cal vestit, pe nume Rocinante, și, în sfârșit, are ca stăpână a năzuințelor lui pe o oarecare Dulcinea din Toboso, numită mai-nainte

Aldonza Lorenzo, după cum și pe-a mea, fiindcă o chema Casilda și era din Andaluzia, am botezat-o Casildea de Vandalia. Dacă toate aceste dovezi nu-s de-ajuns pentru a te face să crezi ceea ce spun, iată atunci spada mea; ea va face ca necrezarea însăși să-mi dea crezare.

— Potolește-te, domnule cavaler, spuse don Quijote, și ascultă ceea ce vreau să-ți spun. Trebuie să știi că don Quijote ăsta de care vorbești mi-e cel mai bun prieten de pe lume, și mi-e atât de prieten, încât aș putea să spun că tot o apă și-un pământ suntem, iar după semnele ce mi le-ai dat despre el, semne care nu greșesc nici c-o iotă, trebuie să cred că el însuși este acela pe care l-ai biruit; pe de altă parte, toate simțurile mele îmi spun că nu-i cu putință să fie el însuși, afară numai dacă - având el mulți vrăjmași vrăjitori, îndeosebi unul care-l prigonește mai avan deck toți - nu i-o fi luat vreunul din ei chipul pentru a se lăsa biruit dinadins, ca să-i răpească faima pe care marile sale isprăvi cavalerești i-au câștigat-o și i-au păstrat-o pe toată fața pământului; și ca dovadă a acestui lucru țin să mai știi că vrăjitorii aceia potrivnici lui nu mai departe decât acum două zile au prefăcut chipul și făptura frumoasei Dulcinea din Toboso într-o țărancă rufoasă și necioplită, și-n felul acesta l-or fi prefăcut și pe don Quijote; și dacă nici toate astea nu sunt de-ajuns pentru a te încredința de adevărul celor spuse de mine, iată-l aici pe însuși don Quijote, care va sprijini acel adevăr cu arma în mână, pe jos sau de-a călare, sau în orice fel îți va fi pe plac!

Și astea fiind spuse, se ridică în picioare și apucă minerul spadei, așteptând să vadă ce hotărâre va lua Cavalerul Pădurii, care, cu o voce tot atât de potolită, îi răspunse zicând:

— Bunul platnic nu se sperie de niciun zălog! Seniore don Quijote, acela care o dată te-a biruit, fiind schimbat în alt chip, poate trage nădejdea c-o să te învingă și cu înfățișarea domniei-tale cea adevărată; dar fiindcă nu se

cuvine ca niște cavaleri să săvârșească faptele lor de arme pe întuneric, așa cum fac tâlharii și borfașii, să așteptăm mai bine ziua, ca să vadă și soarele isprăvile noastre; iar lupta dintre noi să se țină cu învoiala ca acel ce va fi biruit să rămână la voia biruitorului, care să facă dintr-însul tot ce-o pofti, bineînțeles numai dacă ceea ce o să-i poruncească nu va fi potrivit vredniciei de cavaler.

— Sunt mai mult decât mulțumit cu o asemenea învoială și cu un asemenea legământ, răspunse don Quijote.

Și acestea fiind spuse, se duseră amândoi în locul unde li se aflau scutierii. Le porunciră să pregătească cei doi cai, fiindcă la răsăritul soarelui avea să se dea între ei o luptă sângeroasă, nemaipomenită și fără seamăn, la care veste Sancho rămase uimit și înspăimântat, temându-se de soarta lui don Quijote, pe temeiul isprăvilor vitejești puse de scutierul Cavalerului Pădurii în seama stăpânului său, după câte-l auzise el vorbind; dar fără să scoată un cuvânt, se duseră amândoi scutierii să-și caute dobitoacele, care – câteșitrei caii, împreună cu măgarul – se mirosiseră, și acum stăteau cu toții laolaltă. Pe drum spuse scutierul Cavalerului Pădurii către Sancho:

— Trebuie să știi, frățioare, că în Andaluzia este o datină, ca bătaușii, când sunt nași la vreo încăierare, să nu stea de pomană și cu mâinile-n sân cât timp se bat finii lor; și-ți spun asta ca să știi dinainte că-n timp ce stăpânii noștri se luptă, trebuie și noi să ne batem și să ne facem fărâme.

— Datina asta, senior scutierule, răspunse Sancho, o fi ținută și s-o fi văzând doar pe la haimanalele și ciomăgarii de care spui, dar la scutierii cavalerilor rătăcitori, nici pomeneală! Cel puțin pe stăpânul meu nu l-am auzit niciodată vorbind de-o asemenea datină, și doar știe pe de rost toate canoanele cavaleriei rătăcitoare; oricât de mult aș ține eu să fie adevărat și să fie o poruncă răspicată ca să lupte între ei scutierii cavalerilor rătăcitori,

câtă vreme stăpânii lor se războiesc, totuși nu țin să aduc la îndeplinire această poruncă, ci mai bine să plătesc gloaba ce-ar fi dată unor astfel de scutieri de treabă, care gloabă pot să te încredințez că n-ar trece de două ocale de ceară, și sunt mai mulțumit să plătesc aste două ocale, fiindcă știu că m-ar ține mai puțin de cheltuială decât oblojelile ce le-aș prăpădi ca să-mi lecuiesc scăfârlia, că mi-o și văd crăpată și împărțită-n două. Și mai e și altceva care nu mă lasă să lupt: faptul că n-am spadă, fiindcă n-am purtat de când mă știu.

— Pentru asta știu eu un leac minunat, spuse scutierul Cavalerului Pădurii; am aici doi saci de pânză la fel de mari; ai lua dumneata unul și eu pe celălalt, și ne-om bate cu sacii în luptă cinstită.

— Dacă-i așa, cu dragă inimă, răspunse Sancho, pentru că-n loc să ne rănească, o luptă ca asta ar sluji mai degrabă ca să mai scuture praful de pe noi.

— A, păi stai, că nu-i așa, răspunse celălalt, pentru că trebuie să punem în saci, ca să nu-i sufle vântul, vreo cincisăse pietricele rotunjoare de mai mare dragul, care să tragă tot atât unele cât și altele, și-n felul ăsta ne-om măsura în luptă fără să ne facem niciun rău și fără să ne aducem nicio vătămare.

— Iote, împielițatul! răspunse Sancho. Ce mai ghiomotoace de blană de saramur și ce mai puf de bumbac dăracit vrea să pună dumnealui în saci, ca să nu ne alegem cu capul spart și cu oasele chisăliță! Dar de le-ai umple și cu coconi de mătase, să știi de la mine, măi frate, că eu, unul, n-am să mă bat. Bată-se stăpânii noștri și fie-le de bine, iar noi să bem și să trăim, căci are el grijă timpul să ne ia viața fără să mai căutăm noi fel și chip ca să sfârșim cu ea mai-nainte de a-i sosi sorocul și văleatul și mai înainte de-a cădea de la sine ca o poamă coaptă.

— Cu toate astea, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, tot trebuie să ne luptăm, măcar jumătate de ceas.

— A, asta nu, răspunse Sancho, nu sunt eu chiar atât

de necuviincios și de nerecunoscător ca să mă cert, fie și pe-un lucru de nimic, cu acela cu care am băut și m-am ospătat; cu atât mai mult cu cât nu sunt nici mânios, nici supărat. Cine dracu' o s-o ia de dimineață cu bătaia fără să aibă pentru ce?

— Și la asta, spuse scutierul Cavalerului Pădurii, ți-oi găsi un leac de nădejde. Adică, mai nainte de-a ne lua la hartă, viu eu la dumneata și-ți trag trei-patru scatoalce, de dau cu dumneata de pământ, și atunci știu că ți-oi trezi artagul, chiar de-ar dormi el mai adânc decât un hârciog!

— Față de-un leac ca ăsta, răspunse Sancho, știu eu altul care nu rămâne mai prejos; pun mina pe-o bătă și, până să n-apuci dumneata să-mi trezești mie artagul, ți l-oi adormi eu în lovituri pe-al dumitale, și-atât de zdravăn, încât să nu se mai trezească decât în ceea lume, unde să se știe că nu sunt eu omul care să-și lase atins obrazul; și fiecare să ia seama bine ce face, cu toate că lucrul cel mai cuminte ar fi să lase să doarmă artagul celui alt, că nimeni nu știe ce-i în sufletul altuia, și atâția se duc să tundă pe alții, și în schimb se-ntorc ei tunși, că și Dumnezeu blagoslovește pacea și blestemă vrajbele, fiindcă dacă până și o mătă zădărară, închisă și aflată la ananghie, se preschimbă-n leu, apăi eu, care sunt om, Dumnezeu știe în ce m-aș mai putea preschimba. așa că de pe-acuma-ți spun, senior scutierule, că tot răul și paguba ce-or ieși din bătaia noastră pe socoteala dumitale au să fie puse.

— Prea bine, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, o da Dumnezeu să se lumineze de ziuă și-om vedea noi ce facem.

Într-acestea prinseră să ciripească prin copaci mii de soiuri de păsărele împeștrite, și-n feluritele și voioasele lor cânturi parcă dădeau binețe și urau bun sosit fragedelor zori, care prin porțile și pridvoarele răsăritului dezvăluiau frumusețea chipului lor, scuturându-și din plete o puzderie de mărgăritare curgătoare, în a căror dulce licoare scaldându-se ierburile, s-ar fi părut că și dintr-

însele mustea și ploua mărgărint alb și mărunț. Sălciile picurau o mană îmbălsămată, râdeau izvoarele, murmurau râurile, se veseleau dumbrăvile și se-mpodobeau pajiștile la sosirea lor. Dar numai ce se ivi lumina zilei, atât cât era nevoie ca să se zărească și să se deosebească lucrurile, că cel dintâi lucru ce-i căzu sub ochi lui Sancho Panza fu nasul scutierului Pădurii, care era atât de mare, încât aproape că făcea umbră întregului trup. Și-ntr-adevăr se spune că era de-o mărime peste fire, încovoiat la mijloc și tot numai negi, și mai era și vânat la culoare, ca o pătlăgea; îi cobora cu două degete mai jos de gură, iar mărimea lui, culoarea, negii, încovoierea atât de tare-i slujeau chipul, încât văzându-l, Sancho începu să dârdăie din picioare și din mâini, de parc-ar fi fost bolnav de ducă-se-pe-pustii, și se hotărî în sinea lui ca mai degrabă să-l lase să-i tragă două sute de scatoalce decât să-i trezească artagul, pentru a se lua la bătaie cu un căpcăun ca acela.

Don Quijote îl privi pe potrivnicul său, care i se înfățișă însă cu viziera chiverei trasă, încât nu i se putea vedea chipul; își dete totuși seama că era vânjos, măcar că nu prea înalt la stat. Pe deasupra zalelor purta o dulamă sau o cămașă care părea din aur de cel mai bun soi, având presărate pe ea mai multe oglinjoare strălucitoare, tăiate în chip de lună, oglinzi care-i dădeau înfățișarea unui om gătit și dichisit; pe deasupra chiverei îi flutura o puzderie de pene verzi, galbene și albe, iar lancea, pe care o ținea rezemată de-un copac, era cât toate zilele și dintr-un fier oțelit, mai gros de-o palmă. Toate le luă în seamă și toate și le însemnă în minte don Quijote și socoti el, după cele văzute și cumpănite, că un cavaler ca ăsta trebuie să fie puternic nevoie mare, dar nu se sperie el de-atâta lucru, ca Sancho Panza; ci, dimpotrivă, cu un curaj desăvârșit, spuse către Cavalerul Oglinzilor:

— Domnule cavaler, dacă marea-ți dorință de a lupta nu-ți ucide curtenia, atunci rogu-te, în numele acestei curtenii, să-ți ridici puțin viziera coifului, ca să văd dacă și

mândrețea chipului e pe măsura portului domniei-tale.

— Fie că vei ieși biruitor din această luptă, fie biruit, răspunse Cavalerul Oglinzilor, o să ai timp și loc cât poștești ca să mă vezi, domnule cavaler; și dacă nu pot să dau acum ascultare rugăminții domniei-tale, este numai fiindcă mi se pare că aș aduce o neiertată jignire frumoasei Casildea de Vandalia dacă prelungesc timpul – chiar și numai cât aș zăbovi ca să-mi ridic viziera – ce mă desparte de clipa în care domnia-ta ai să recunoști ceea ce știi că cer.

— Atunci, câtă vreme încălecăm, zise don Quijote poți cel puțin să-mi destăinuiești dacă sunt eu acel don Quijote pe care spuneai că l-ai fi biruit.

— La asta pot să-ți răspund, spuse Cavalerul Oglinzilor, că ești leit cavalerul pe care l-am înfrânt, așa cum un ou e leit alt ou; dar luând în seamă cele auzite de la domnia-ta, și anume că te prigonesc niște vrăjitori, n-aș îndrăzni să spun răspicat dacă ești sau nu tot unul cu acela.

— Asta-i de-ajuns pentru mine, răspunse don Quijote, ca să mă încredințez că ai fost înșelat; dar ca să-ți scot asta cu totul din cap, las numai să ne vină caii, că-n mai puține clipe decât ai zăbovi ca să-ți ridici viziera chiverei, dacă Dumnezeu, domnița mea și brațul meu îmi vor fi prielnice, eu o să-ți văd chipul, iar domnia-ta ai să vezi că nu sunt eu don Quijote cel învins, așa cum gândești.

Nu mai scoaseră apoi niciun cuvânt și încălecară, iar don Quijote se trase cu Rocinante îndărăt, lăsând loc slobod atât cât era nevoie ca să se întoarcă și să-și înfrunte potrivnicul; același lucru făcu și Cavalerul Oglinzilor; dar n-apucă don Quijote să se depărteze nici douăzeci de pași, că se și auzi chemat de potrivnicul său și, pornind amândoi unul către altul, Cavalerul Oglinzilor îi spuse:

— Ia seama, domnule cavaler, că învoiala cu privire la lupta noastră este ca învinsul, așa cum ți-am mai spus o dată, să rămână la bunul-plac al învingătorului.

— Știam asta, răspunse don Quijote, numai cu înțelegerea ca toate cele ce va trebui să le primească de nevoie învinsul și toate cele ce i se vor porunci să nu treacă dincolo de ceea ce-i îngăduit unui cavaler.

— Așa ne-am înțeles, răspunse Cavalerul Oglinzilor.

Într-acestea, îi căzu și lui don Quijote sub ochi nasul ciudat al scutierului, și văzându-l rămase tot atât de trăsnit ca și Sancho, încât îl socoti vreo dihanie sau vreun om cu totul neobișnuit, din cei care nu se află pe lume. Sancho, care-l văzu pe stăpănu-su plecând să-și ia vânt, nu vru să rămână singur cu năsosul, temându-se că acela, doar cu o izbitură de nas în nasul lui, l-ar și scoate din luptă și l-ar lăsa lungit la pământ, amețit de lovitură sau de spaimă, și de aceea alergă după stăpănu-su, ținându-se strâns de cureaua scării lui Rocinante, și când socoti că era timpul ca don Quijote să-ntoarcă calul, îi spuse:

— Rogu-te, luminăția-ta, ca mai nainte de-a te arunca în luptă, să mă ajuți să mă urc în acel arbore-de-plută, de unde aş putea să văd mai după pofta inimii decât de pe jos lupta vitejească pe care luminăția-ta o s-o dai cu acest cavaler.

— Ba, mai degrabă cred, Sancho, spuse don Quijote că vrei să te cocoți și să te duci sus la balcon pentru ca să vezi fără nicio primejdie lupta de tauri.

— Ba, ca să spun drept, răspunse Sancho, nasul cât banița al acelui scutier mă oțărăște și-mi face părul măciucă, așa că nu mă încumet să stau lângă el.

— I-atât de mare nasul lui, încât și eu m-aș speria dacă n-aș fi cine sunt, așa că hai să te-ajut să te urci unde spui.

Câtă vreme se opri don Quijote și se urcă Sancho în copac, Cavalerul Oglinzilor se dete o bucată îndărăt, atât cât socoti el că-i nevoie pentru luptă; și închipuindu-și că același lucru l-o fi făcut și don Quijote, fără să mai aștepte zvon de surlă sau vreun alt semn care să-i dea de știre, își întoarse calul, care nu era nici mai ușor, nici mai arătos

decât Rocinante, și, gonind cât îi îngăduiau puterile – adică într-un trap potrivit – porni să-și înfrunte prietenul; dar văzându-l că trebăluiește la urcarea lui Sancho, trase de dârlogi și se opri la mijlocul drumului, pentru care lucru calul îi fu cât se poate de recunoscător, deoarece și așa tot nu mai putea să se miște. Don Quijote, care credea că vrăjmașul venea zburând, își înfipse pintenii în coastele oftigoase ale lui Rocinante și-l împunse într-atâta, după cum zice povestea, că numai de astă singură dată se știe că a luat-o ceva mai sănătos la goană – căci altfel niciodată n-a fost în stare decât de niște biete trapuri – și cu această nemaivăzută năvală, ajunse până la locul unde Cavalerul Oglinzilor își vâra până-n călcâie pintenii în calul său, fără să-l poată mișca cu un deget din locul unde se oprise din fugă. În clipa și-n împrejurarea asta atât de prielnică, don Quijote îl găsi pe potrivnicul său la mare ananghie cu calul și meșterind la lance, pe care nu izbutea sau n-avusese timp s-o pună-n opritoare. Don Quijote, care nu vedea în toate astea niciun neajuns, cu brațul neșovăielnic și fără să întâmpine cât de cât vreo primejdie, mi ți-l izbi pe Cavalerul Oglinzilor cu atâta sete, încât făcându-l, fără voie, să alunece pe dosul calului, dete cu el de pământ; atât de năprasnică ce-i fu căderea, că nu mai mișca nici mână, nici picior, de parc-ar fi fost dus pe ceea lume. Numai ce-l văzu Sancho căzut, că se și dete jos din copac și alergă cu sufletul la gură la locul unde se afla stăpânul, care, descălecând de pe Rocinante, se aplecă deasupra Cavalerului Oglinzilor și, desfăcându-i legăturile coifului ca să vadă dacă era mort și ca să-i dea aer să răsuflă dacă era cumva viu, văzu... cine-ar putea să-mi spună ce văzu, fără să pricinuiască uimire, năucire, uluire celor care l-ar auzi? Văzu – așa spune povestea – chipul însuși, însăși fața, însăși înfățișarea, însăși icoana, însuși tiparul, însăși priveleştea bacalaureatului Samsón Carrasco și, de îndată ce-l văzu, strigă-n gura mare:

— Ia vino, Sancho, și te uită, să vezi și să nu crezi!

Ascute-ți mintea, fățul meu, și bagă la cap ce-i în stare vrăjitoria, ce-s în stare să facă vrăjitorii și fermecătorii!

Veni Sancho, și când văzu chipul bacalaureatului Carrasco, începu să-și facă o mie de cruci și să se-nchine tot de-atâtea ori. În tot acest timp, cavalerul doborât nu dădea niciun semn că ar fi în viață, așa că spuse Sancho către don Quijote:

— Eu, stăpâne, îmi dau cu gândul că, o fi, mo fi, luminăția - ta să-ți înfigi și să-ți vâri spada în gâtleele ăstuia de seamănă cu bacalaureatul Samsón Carrasco, poate ai ucide într-însul pe vreunul din vrăjmașii lui vrăjitori.

— Că bine zici, spuse don Quijote, căci nu strică să ai cât mai puțini vrăjmași!

Și când să scoată spada pentru a pune-n fapt îndemnul și povața lui Sancho, numai iată că veni-ntr-un suflet scutierul Cavalerului Oglinzilor, de astă dată fără nasul care într-atâtea-l sluțise, și începu să strige cât îl ținea gura:

— Ia seama ce faci, stăpâne don Quijote, că acesta care-ți stă la picioare e bacalaureatul Samsón Carrasco, prietenul luminăției-tale, iar eu sunt scutierul lui!

Și văzându-l Sancho fără mutra pocită de mai înainte, îi spuse:

— Și nasul?

La care acela răspunse:

— Aici, îl am la tașcă.

Și ducând mâna la buzunarul din dreapta, scoase un nas mincinos, care era întocmai cum l-am înfățișat mai înainte; și cătând Sancho cu tot mai multă luare-aminte la scutier, strigă cu uimire-n glas, zicând:

— Maică Precistă, nu mă lăsa, că mori Nu-i ăsta alde Toma Cecial, vecinul și cumătrul meu?

— Mai e nevoie să întrebi dacă sunt? răspunse scutierul, care acum nu mai avea nas mare. De bună seamă că sunt Toma Cecial, cumetre și prietene Sancho

Panza, și îndată ți-oi spune prin ce meșteșuguri, tertipuri și urzeli am venit eu aci; dar până una-alta, cere-i și roagă-l pe seniorele stăpân al tău să nu atingă și nici să nu-i facă vreun rău sau să rănească sau să ucidă pe Cavalerul Oglinzilor, ce stă la picioarele sale, fiindcă, fără nicio urmă de îndoială, el este cutezătorul și nesăbuitul bacalaureat Samsón Carrasco, cel de la noi din sat.

Între timp, își veni în simțiri și Cavalerul Oglinzilor, iar don Quijote, văzând acest lucru, îi puse-n față vârful gol al spadei și-i spuse:

— Ești un om mort, cavalerie, dacă nu recunoști că Dulcinea din Toboso, cea fără de seamăn pe lume, o întrece-n frumusețe pe Casildea de Vandalia a domniei-tale, și pe lângă asta, mai trebuie să-mi făgăduiești - dacă ai să scapi cu viață din ciocnirea și din căderea asta - că ai să te duci în cetatea Toboso și ai să te înfățișezi înaintea ei din parte-mi, ca să facă cu domnia-ta ce-o să-i vină ei mai la socoteală; și dacă o să-ți dea drumul, mai trebuie de asemenea să te-ntorci să mă cauți - căci faima isprăvilor mele o să-ți slujească de călăuză, spre a te îndrepta acolo unde mă voi afla eu - ca să-mi spui ce s-a petrecut între voi; înțelegeri care, potrivit celor ce-am vorbit înainte de luptă, nu trec dincolo de ceea ce poate să facă un cavaler rătăcitor.

— Recunosc, spuse cavalerul căzut, că papucul descusut și murdar al domniței Dulcinea din Toboso face mai mult decât barba nepieptănată, dar curată, a Casildei și făgăduiesc c-o să mă duc și-o să mă-ntorc iarăși de la dânsa la domnia-ta și-o să te lămuresc de-a fir-a-păr de tot ce-mi ceri.

— Totodată mai trebuie să recunoști și să crezi, adăugă don Quijote, că acel cavaler pe care l-ai biruit nici nu era și nici nu putea să fie don Quijote de La Mancha, ci vreun altul care semăna cu el, așa cum recunosc și cred și eu că domnia-ta, măcar că semeni cu bacalaureatul Samsón Carrasco, nu ești el, ci un altul care-i seamănă și

căruia vrăjmașii mei i-au dat chipul lui, pentru ca eu să-mi înfrânez și să-mi îndulcesc focul mâniei și să mă folosesc cu blândețe de slava biruinței.

— Recunosc, gândesc și simt tot ceea ce crezi, gândești și simți domnia-ta, răspunse cavalerul cel stropșit. Lasă-mă, rogu-te, să mă ridic, dacă mi-o îngădui lovitura căderii, care m-a dat gata.

Îl ajutară să se ridice don Quijote și cu Toma Cecial, scutierul său, de la care Sancho nu-și mai lua ochii, întrebându-l de anume lucruri ce-i dovedeau, după răspunsurile celuilalt, că acela nu era altul decât Toma Cecial, așa cum și spunea; dar amăgitoarea încredințare pe care o sădiseră în cugetul lui Sancho spusele stăpânului său, că adică vrăjitorii preschimbaseră chipul Cavalerului Oglinzilor în acela al bacalaureatului Carrasco, nu-l lăsa să dea crezare nici adevărului pe care-l vedea cu ochii lui. În cele din urmă, stăpân și slugă, rămaseră amândoi cu această închipuire deșartă, iar Cavalerul Oglinzilor și cu scutierul său, dezumflați și umblând șontâc, se despărțiră de don Quijote și de Sancho, cu gândul de-a da de vreun sat unde cavalerul să-și oblojească și să-și pună la loc coastele. Don Quijote și cu Sancho își urmară mai departe drumul către Zaragoza, unde povestea îi lasă, ca să ne dea de știre cine era Cavalerul Oglinzilor.

Capitolul XV

Unde se povestește și se face cunoscut cine era Cavalerul Oglinzilor și scutierul său

Don Quijote era mulțumit, mândru și fălos cum nu se mai poate că a izbândit împotriva unui cavaler atât de viteaz cum își închipuia că este acela al Oglinzilor, de la al cărui cavaleresc cuvânt aștepta el să știe dacă tot mai stăruie vrăjirea domniței sale, fiindcă nici nu se putea ca un cavaler biruit ca acesta să nu se întoarcă - altfel s-ar chema că nu-i cavaler - ca să-l înștiințeze de tot ce s-a ntâmplat cu ea. Dar una socotea don Quijote, și alta Cavalerul Oglinzilor, ținând seama că nu-i umbla lui pe-

atunci gândul decât să caute vreun loc unde să se oblojească, așa cum s-a mai amintit.

Spune dară povestea că atunci când bacalaureatul Samsón Carrasco l-a sfătuit pe don Quijote să ia din nou firul isprăvilor sale cavaleriești părăsite, a fost numai fiindcă se vorbise mai înainte cu preotul și cu bărbierul de ce mijloace să se folosească pentru a-l îndupleca pe don Quijote să rămână cuminte și liniștit la el acasă, fără să-l mai tulbure nepricopsitele acelea de isprăvi cavaleriești; din care sfătuire au hotărât, prin încuviințarea obștească a tuturor și mai cu seamă prin părerea deosebită a lui Carrasco, să-l lase pe don Quijote să plece, fiindcă părea cu neputință să-l mai oprească, iar Samsón să-i iasă-n cale în chip de cavaler răătăcitor, să-l poștească a se măsura în luptă cu el – căci n-ar lipsi prilejul pentru asta – să-l biruie, ceea ce i se părea o nimica toată, și să cadă la învoială, înțelegându-se cu el ca biruitul să rămână la bunul-plac al biruitorului; și așa, fiind don Quijote biruit, ar fi urmat ca bacalaureatul cavaler să-i poruncească a se întoarce acasă la el în sat și la casa lui și să nu iasă dintr-însa preț de doi ani, sau până când nu va primi vreo altă poruncă, ceea ce era limpede că don Quijote, biruit, ar fi îndeplinit fără să crâcnească, pentru a nu se abate de la canoanele cavaleriei și a nu păcătui față de ele, și s-ar fi putut ca în timpul rămânerii acasă să-și uite gândurile cele deșarte, sau să se ivească prilejul de a se găsi vreun leac potrivit pentru tămăduirea smintelii lui. Carrasco primi treaba asta, iar ca scutier i se arătă gata să-l slujească Toma Cecial, cumătru și vecin al lui Sancho Panza, om vesel și cu scaun la cap.

S-a înarmat Samsón, așa cum s-a povestit, iar Toma Cecial și-a potrivit peste nasul lui adevărat un nas prefăcut, din cele de măști, așa cum s-a spus, ca să nu fie recunoscut de cumătru-su când avea să-l vadă, și-n felul acesta au luat-o pe același drum pe care apucase și don Quijote; chiar și ajunseră aproape să se întâlnească atunci

când cu pățania carului morții; și, în sfârșit, dădură de ei în pădurea unde s-a întâmplat tot ceea ce a citit cititorul cu luare-aminte; și dacă n-ar fi fost gândurile năstrușnice ale lui don Quijote, care-și băgă în cap că bacalaureatul nu era bacalaureatul, domnul bacalaureat n-ar mai fi putut în vecii vecilor să ajungă licențiat, fiindcă unde căuta el potârnicchi grase, numai cuiburi de pupăză a găsit.

Toma Cecial, care văzu cât de întoarce pe dos i-au ieșit așteptările și cât de nenorocos le-a fost drumul, spuse către bacalaureat:

— De bună seamă că așa ne trebuie, domnule Samsón Carrasco; ușor socotești și te apuci de-o treabă, dar de cele mai multe ori greu ieși dintr-însa; don Quijote, smintit, noi, înțelepți, el pleacă teafăr și voios, luminăția-ta rămâi snopit și amărât. Aș vrea să știu acuma cine-i mai nebun, acela care-i nebun fiindcă nu poate fi altfel, sau acela care-i nebun fiindcă vrea el?

La care Samsón răspunse:

— Deosebirea dintre acești doi nebuni este că acela care-i de nevoie are să fie totdeauna, pe când acela care-i de bunăvoie va înceta să fie oricând o avea chef.

— Apăi asta așa e, spuse Toma Cecial, eu am fost nebun de bunăvoie atunci când am primit să mă fac scutierul luminăției-tale, și tocmai de-aia vreau acum să încetez de a mai fi nebun și să mă întorc acasă.

— N-ai decât, răspunse Samsón dar să-ți închipui că eu o să mă-ntorc acasă mai înainte de a-i măsura spinarea lui don Quijote, înseamnă să gândești prăpăstii, că nu-mi mai arde mie acuma să-l fac să-și recapete mințile, ci numai să mă răzbun, fiindcă pîrdalnica mea de durere la coaste mă împiedică să mai țin cuvântări milostive.

Tot vorbind ei astfel, ajunseră până într-un sat unde umbla vestea că se află un doftor, cu care se căută și se tămădui amărâtul de Samsón. Toma Cecial plecă și îl lăasă, și el rămase gândindu-se la răzbunarea lui; iar povestea o să vorbească iarăși de dânsul când i-o veni vremea, pentru

a nu lăsa acum să-i scape prilejul de a se mai veseli cu don Quijote.

Capitolul XVI

Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote cu un cavaler înțelept din La Mancha

Cu voioșia, mulțumirea și mândria de care s-a pomenit își urma drumul don Quijote, zicându-și în sine, pe temeiul izbânzii avute, că este cel mai viteaz cavaler rătăcitor pe care-l avea lumea în acea vreme: socotea ca și săvârșite și duse la bun sfârșit oricâte aventuri avea să mai înfrunte de-aci înainte; nu se mai sinchisea de vrăji și de vrăjitori, nu-și mai aducea aminte de nenumăratele ciomăgeli pe care le căpătase în timpul rătăcirilor lui cavaleresti, nici de loviturile cu pietre care făcuseră să-i zboare jumătate din dinți, nici de nerecunoștința robilor de la galără, nici de cutezanța și ploaia de lovituri a yanghezilor; la urma urmei, își spunea în sinea lui, dacă ar găsi el meșteșugul, chipul sau tertipul cum să înlătore vrăjirea domniței Dulcinea, n-ar mai pizmui nici cel mai mare noroc pe care l-a avut sau a putut să-l aibă cel mai norocos cavaler rătăcitor din veacurile apuse.

Așa mergea el, cufundat în aceste închipuiri, când Sancho îi spuse:

— Nu-i ciudat, stăpâne, că încă îmi mai plutește în fața ochilor nasul grozav de mare al cumătrului meu Toma Cecial?

— Și crezi tu cumva, Sancho, că acel Cavaler al Oglinzilor era bacalaureatul Carrasco și că scutierul lui era Toma Cecial, cumătru-tu?

— Nu știu nici eu ce să mai spun de treaba asta, răspunse Sancho. Atâta știu, că semnele pe care mi le-a dat despre casa mea, despre nevastă-mea și despre copii n-ar fi putut să mi le dea altul decât el însuși, iar chipul său, în afară de nas, era leit al lui Toma Cecial, așa cum l-am văzut de o mie de ori la mine-n sat și între pereții casei mele, iar când deschidea gura, glasul îi era aidoma cu al

lui.

— Să vorbim cu chibzuială, Sancho; uite-aici: cum poate intra într-o socoteală dreaptă ca Samsón Carrasco să vină în chip de cavaler rătăcitor, înarmat cu arme de luptă și de apărare, spre a da piept cu mine? Fost-am eu cumva vrăjmașul lui? Datu-i-am vreodată prilej să mă urască? Am eu ceva de împărțit cu el sau se dedă el îndeletnicirii armelor fiindcă-mi pizmuiește renumele pe care l-am câștigat printr-însele?

— Dar de asta ce mai spunem, stăpâne, răspunse Sancho, că acel cavaler, oricare ar fi el, seamănă leit de bine cu bacalaureatul Carrasco, iar scutierul său cu Toma Cecial, cumătru-meu? Și dacă treaba asta e vrăjitorie, așa cum ai spus luminăția-ta, apăi nu s-au mai găsit pe lume alți doi inși cu care ei să semene?

— Toate astea, răspunse don Quijote, sunt urzeli și viclenii de-ale afurisiților de vrăjitori care mă prigonesc și care, prevăzând că am să rămân biruitor în luptă, au avut grijă ca biruitul cavaler să arate la chip, ca prietenul meu, bacalaureatul, pentru ca prietenia ce i-o port să se strecoare între tăișul spadei și puterea brațului meu și să îmblânzească dreapta mânie a inimii mele, și în felul acesta să rămână în viață acela care, cu mișelie și fățarnicie, voia să-mi ia mie viața. Ca dovadă de ceea ce ți-ai și dat seama, Sancho, din învățătura faptelor, care n-au să te mintă și n-au să te înșele, cât de ușor le este vrăjitorilor să prefacă unele chipuri în altele, făcând din arătos slut și din slut arătos, este că nici două zile n-au trecut de când ai văzut cu ochii tăi frumusețea și gingășia Dulcinei celei fără de seamăn pe lume, în toată plinătatea ei și în toată întocmirea ei firească, pe când eu am văzut-o în hidoșenia și bătădăria unei țărănci necioplite, cu ochii urduroși și cu gura puturoasă; și dacă împielițatul de vrăjitor a îndrăznit el să facă o schimbare atât de amarnică, apăi nu-i mare lucru că a făcut și schimbarea cu Samsón Carrasco și cu cumătru-tu, numai ca să-mi ia din

mână slava biruinței; dar măcar că-i așa, eu tot mă bucur, fiindcă, la urma urmei, sub orice chip mi s-ar fi arătat vrăjmașul, vorba e că am rămas biruitor asupra lui.

— Dumnezeu știe care o fi adevărul din toate astea, răspunse Sancho.

Și cum el știa că prefacerea Dulcinei nu fusese decât tertipul și șiretenia lui însuși, nu dădea doi bani pe nălucirile lui stăpănu-su, dar nu mai vru să-i răspundă, ca să nu spună cumva vreo vorbă care să-i dea pe față înșelăciunea.

Cum stăteau ei așa de vorbă, iată numai că-i ajunge din urmă un om care mergea pe-același drum cu dânșii, călare pe-o preafrumoasă iapă sură, îmbrăcat într-o mantie din țesătură fină verde, tivită cu catifea roșcată, și cu o cușmuliță din aceeași catifea; dârlogii iepei erau țărănești, și ei tot roșcați și verzi; omul purta un iatagan arăpesc, care-i atârna de o curea lată, lucrată în verde și aur, iar încălțările îi erau de aceeași lucrătură ca și cureaua; pintenii nu-i erau auriți, ci dați cu un lustru verde, și atât de lucitori și de sclipitori, încât, potrivitându-se cu întreaga lui îmbrăcămintă, arătau mai frumoși decât dacă ar fi fost cu totul și cu totul de aur. Când îi ajunse, călătorul le dădu cuviincios binețe și, împintenându-și iapa, trecu repede înainte; dar don Quijote îi spuse:

— Alesul meu domn, dacă domnia-ta ai cumva același drum cu noi și dacă n-ai la ce să te zorești, apai ți-am mulțumi frumos să te alături de noi.

— La drept vorbind, răspunse cel de pe iapă, nu m-aș zori eu așa de tare dacă nu mi-ar fi teamă ca nu cumva să se tulbure calul acela în tovărășia iepei mele.

— Păi, domnule, n-ai decât să-ți ții iapa strânsă în dârlogi, răspunse atunci Sancho; cât privește calul nostru, este cel mai cuminte și cel mai binecrescut cal de pe lume; niciodată în asemenea prilejuri n-a săvârșit vreo necuviință, și dacă s-a abătut și el o singură dată de la drumul cel drept, apoi stăpănu-meu și cu mine l-am făcut

de-a plătit de șapte ori pe-atâta; zic dară înc-o dată că luminăția-ta poți să te oprești în voie, dac-ai pofti, fiindcă pe taler să i-o dai, și tot n-o să se încumete calul.

Trecătorul slobozi dârlogii și se minună de straietele și de chipul lui don Quijote, așa cum mergea acum, fără chivără pe care-o ducea Sancho, ca pe un tarhat, pe oblâncul de dinainte al șeii măgarului; și dacă omul în verde îl privea cu luare-aminte pe don Quijote, apoi cu și mai multă luare-aminte îl privea don Quijote pe acela, socotindu-l un ins cu mintea la locul ei; părea în vârstă de vreo 50 de ani, n-avea păr cărunt decât puțin, chipul îi era prelung, iar căutătura nici prea veselă, nici prea mohorâtă. Ce mai vorbă lungă? Și după port, și după apucături, te făcea să crezi că-i om mai acătării. Ceea ce gândea omul în verde despre don Quijote de La Mancha era că un asemenea fel de-a fi și o asemenea înfățișare nu i-a fost dat niciodată să vadă; s-a minunat de arătarea deșirată a calului, de înălțimea trupului lui don Quijote, de slăbiciunea și de gălbejeala feței, de armele, de mișcările și de felul lui de-a fi, chip și înfățișare nemaivăzute de ani și ani de zile pe acele meleaguri.

Lui don Quijote nu-i scăpă luarea-aminte cu care-l privea călătorul, și-n uimirea acestuia el îi citea dorința; și cum era atât de curtenitor și de aplecat în a face tuturor pe plac, până să apuce celălalt a-l întreba ceva, i-o luă el înainte și-i spuse:

— Deoarece înfățișarea asta, pe care domnia-ta o vezi la mine, este atât de neobișnuită și atât de deosebită de cele pe care de obicei le întâlnești, nu mă miră de fel că pe domnia-ta a putut să te mire. Dar ți-ar trece toată mirarea asta dacă ți-aș spune - cum o să-ți și spun - că sunt un cavaler din aceia despre care lumea spune că se duc să caute aventuri. Am plecat de la mine din ținut, mi-am zălogit moșioara, am lăsat tot ce-i al meu și m-am încredințat brațelor sortii, ca să mă ducă acolo unde i-o plăcea. Am vrut să reînvii răposata cavalerie rătăcitoare, și

atât amar de vreme, poticnindu-mă ici, căzând colo, prăvălindu-mă dincoace, ridicându-mă dincolo, mi-am împlinit în bună parte dorința, ajutându-le pe văduve, ocrotindu-le pe fecioare, oblăduindu-le pe neveste, pe orfani și pe cei vitregiți, ceea ce alcătuiește deosebita și fireasca îndeletnicire a cavalerilor rătăcitori; și așa, prin vitejeștile, prea multe și creștineștile mele isprăvi, am meritat să trec tipărit prin cărți, pe la toate sau pe la cele mai multe seminții ale lumii. Treizeci de mii de tomuri¹ au ieșit din tiparnițe, înșirându-mi povestea și, dacă cerul nu va fi împotrivă, încă de o mie de ori treizeci de mii mai sunt pe cale de a se tipări. În sfârșit, ca să cuprind totul în câteva vorbe sau mai degrabă într-o singură vorbă, spun că eu sunt don Quijote de La Mancha, căruia mi se mai spune, cu un alt nume, și *Cavalerul Tristei Figuri*; și măcar că lăudarea de sine aduce înjosire, sunt totuși nevoit câteodată să-mi aduc eu însumi laudele, bineînțeles numai atunci când nu se află de față nimeni care să mi le aducă; așa că, domnule cavaler, nici acest cal, nici această lance, nici această pavăză, nici scutierul, nici toate aceste arme laolaltă, nici gălbejeala chipului meu, nici uscăciunea mea pierită nu te vor mai minuna de-acum încolo, o dată ce știi cine sunt și cu ce mă îndeletnicesc.

Încheindu-și vorba, don Quijote rămase tăcut, și după zăbava întru răspuns a omului în verde, ai fi zis că nu prea-i venea să răspundă; dar după o bună bucată de timp îi spuse:

— Ai izbutit, domnule cavaler, să-mi cunoști dorința după uimirea mea; dar n-ai izbutit să-mi înlături uimirea pricinuită de faptul de a te fi văzut și, deși spui, domnule, că, știind cine ești, o să-mi treacă mirarea, nu se-ntâmplă totuși așa cum zici fiindcă abia acum, când știu acest lucru, mai tare mă mir și mă minunez. Cum? Este oare cu putință să se mai afle în zilele noastre cavaleri rătăcitori pe lume și să se afle pe deasupra și istorisiri tipărite cu isprăvi cavallerești adevărate? Nu pot să dau crezare

faptului că se mai găsește cineva pe pământ care să le oblăduiască pe văduve, să le ocrotească pe fecioare, care să le cinstească pe neveste și să-i ajute pe orfani, și nici n-aș crede dacă n-aș vedea cu ochii mei întrupat în domnia-ta acest lucru. Binecuvântat fie cerul, căci cu povestea despre înaltele-ți și adevăratele-ți isprăvi cavaleriești, povești de care spui că-i tipărită, vor fi date uitării nenumăratele povești cu cavaleri răătăcitori închipuiți, de care-i plină lumea, povești atât de păgu

1 în realitate pe atunci, nu ieșiseră 30.000, ci 12.000 de exemplare, după spusele lui Carrasco din capitolul al III-lea al Părții a II-a. Până azi s-au tipărit în lume cu mult peste cele *30 de milioane* de exemplare de care vorbește autorul.

bitoare bunelor datini și care aduc atâta pagubă și aruncă atâta neîncredere chiar și asupra istorisirilor celor bune.

— Aici sunt multe de spus, răspunse don Quijote, în ceea ce privește faptul dacă sunt sau nu închipuite poveștile cu cavaleri răătăcitori.

— Păi mai e cineva, zise omul în verde, care să se îndoiască de faptul că nu sunt adevărate asemenea povești?

— Eu, unul, mă îndoiesc. Dar să lăsăm acum vorba asta, că dacă o să mai țină drumul nostru împreună, nădăjduiesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, să-ți arăt că n-ai făcut bine să te iei după spusele acelor care nu cred că sunt adevărate.

La aceste din urmă cuvinte i se trezi călătorului bănuiala că don Quijote trebuie să fie vreun zănatec și aștepta ca și alte vorbe ale lui să-i întărească părerea; dar mai înainte de a se pierde în alte vorbe, don Quijote îl rugă să-i spună cine este, fiindcă el îi destăinuise starea și viața lui. La care cel cu mantia verde răspunse:

— Eu, domnule Cavaler al Tristei Figuri, sunt un hidalgo de fel dintr-un loc unde ne vom duce astăzi să ne

ospătăm, de-o vrea Dumnezeu; am o avere frumușică, iar numele meu este don Diego de Miranda; îmi duc viața cu nevasta, cu copiii și cu prietenii mei; mă îndeletnicesc cu vânătoreea și cu pescuitul; dar nu țin nici șoim, nici ogari, ci numai câțiva prepelicali blânzi¹ și câțiva dihori, deprinși în ale vânatului; am vreo sută și ceva de cărți, unele în spaniolește și altele în latinește, câteva de istorie, iar altele de rugăciuni; cele de isprăvi cavaleriești n-au pășit încă pragul casei mele; le răsfoiesc mai mult pe cele lumești decât pe cele duhovnicești, cărți care te fac să-ți treci timpul în chip cuviincios, care te desfătează cu graiul lor, care te uimesc și-ți stârnesc patima iscodirii prin puterea lor născocitoare, dar din acestea sunt foarte puține în Spania. Câteodată mă ospățez cu vecinii și cu prietenii și de multe ori îi poftesc la mine; ospetele mele sunt curate, îmbietoare și de loc sărăcăcioase; nu-mi

1 «Prepelicali *blânzi*» (*«perdigones mansos»*), adaugă autorul, pentru că o lege din 1552 interzice să se țină pe lângă casă «prepelicali de vânătore» din pricina ferocității la care ajungeau aceștia.

place să clevetesc și nici nu îngădui să se clevetească în fața mea; nu stau să scormonesc viețile celorlalți și nici să străbat cu privirea pătrunzătoare a linxului faptele altora; ascult în fiecă zi liturghia, împart din bunurile mele cu nevoiașii, fără să-mi trâmbițez binefacerile, ca nu cumva să mi se strecoare-n inimă fățarnicia și trufia, vrăjmași care, încetul cu încetul, pun stăpânire și pe inima cea mai bine străjuită; încerc să-i împac pe cei pe care-i știu dezbinați, o preaslăvesc pe Sfânta Fecioară și am mereu încredere în îndurarea cea fără de margini a lui Dumnezeu, domnul nostru.

Sancho fu numai ochi și urechi cât timp hidalgul își povesti viața și îndeletnicirile; și socotind bună și sfântă această viață și gândind că trebuie să facă minuni cel ce-o trăiește, sări jos de pe măgar; și în mare grabă se duse și-i apucă scara din dreapta și, drept cinstire, aproape

lăcrămând, îi sărută picioarele de mai multe ori, unul după altul. Văzând una ca asta, hidalgul îl întrebă:

— Ce faci, frate dragă? Ce-i cu sărutările acestea?

— Lasă-mă să te sărut, răspunse Sancho, fiindcă luminăția-ta îmi pari cel dintâi sfânt călare pe care l-am văzut de când m-am pomenit pe lume.

— Nu sunt sfânt, răspunse hidalgul, ci un mare păcătos; tu, da, trebuie să fii om bun, frate, așa cum te arată curăția ta.

Se-ntoarse Sancho să se urce-n șa, smulgând un zâmbet din adâncă mâhnire a stăpânului său și făcându-l din nou pe don Diego să se minuneze. Don Quijote îl întrebă câți copii are, iar acesta-i răspunse că lucrurile în care vedeau binele cel mai înalt filosofii din vechime, oameni lipsiți de cunoașterea adevărată a lui Dumnezeu, erau darurile firii, acelea ale norocului, faptul de a avea mulți prieteni și de a avea copii mulți și buni.

— Eu, seniore don Quijote, spuse hidalgul, am un singur fecior *, pe care dacă nu l-aș avea, m-aș socoti mai fericit

1 Câteva pasaje înainte, când începuse să-și povestească viața, Diego de Miranda spunea că și-o duce «cu nevasta, cu copiii și cu prietenii săi»; din acest pasaj reiese că avea unul singur, iar din capitolul al XVIII-lea se va vedea același lucru. Încă o inadvertență a autorului.

deck cum sunt. Și asta nu fiindcă ar fi rău, ci numai fiindcă nu-i atât de bun cât aș vrea eu. O să împlinescă optsprezece ani: șase ani de zile a stat la Salamanca și a învățat latinește și elinește, și când am vrut și eu să treacă la alte științe, l-am găsit atât de înnebunit după știința poeziei (dacă și asta mai poate fi numită știință), că nu mai e chip să-l fac să se apuce de știința legilor, pe care aș fi vrut s-o învețe, și nici de regina tuturor, teologia. Aș fi vrut să fie cununa neamului său, fiindcă trăim într-un veac în care împărații noștri răsplătesc cu mărinimie învățăturile cele bune și virtuoașele, căci învățăturile fără virtute sunt

mărgăritare azvârlite la porci. Toată ziua și-o petrece ca să se încredințeze dacă Homer a zis bine sau rău în cutare vers din *Iliada*, dacă Martial s-a gândit sau nu la mășcări în cutare epigramă, dacă într-un fel sau în altul trebuie să se înțeleagă cutare ori cutare vers din Vergiliu; într-un cuvânt, cu altcineva el nu vorbește decât cu cărțile poetilor de care ți-am spus și cu acelea ale lui Horațiu, Persiu, Juvenal și Tibul, că după poezii spanioli din zilele noastre nu prea se dă-n vânt; și cu toată vrăjmășia pe care o arată el versurilor de astăzi, își sparge acum capul să alcătuiască o glosă în patru versuri, care i-a fost trimisă din Salamanca, pare-mi-se pentru o întrecere între poeți.

La toate acestea don Quijote răspunse:

— Copiii, domnule, sunt trup din trupul părinților lor, așa că fie ei buni, fie răi, trebuie să-i iubim ca pe lumina ochilor; părinții se cuvine să-i îndrumeze, încă de mici, pe cărările virtuții, ale bunei-creșteri și ale bunelor și creștineștilor datini, pentru ca atunci când vor fi mari să ajungă sprijinul bătrâneții părinților și slava urmașilor lor; cât privește faptul de a-i sili să învețe una sau alta din științe, nu mi se pare un lucru nimerit, deși nu-i rău să-i povățuiești; și când nu-i vorba de a învăța pentru *pane lucrando*², fiind studentul atât de norocos încât să-i fi dat cerul părinți care

1 Ironie a lui Cervantes la adresa regilor Spaniei, subtilă imputare pentru tot ce suferise într-o viață redusă la cerșetorie aproape, fără ajutorul contelui de Lémos și a cardinalului Sandoval.

— A munci pentru pâine (în limba latină în original).

să i-o agonisească, eu sunt de părere să i se îngăduie a urma știința aceea către care s-ar vedea că are aplecare; și măcar că știința poeziei e mai mult desfătătoare decât folositoare, nu este totuși dintre acelea ce necinstesc pe cine le stăpânește. Poezia, domnule cavaler, este, după mine, ca o domniță gingașă, nevârstnică și frumoasă cum nu se mai poate, de care se îngrijesc s-o îmbogățească, s-o

gătească și s-o împodobească alte multe domnițe, care sunt toate celelalte științe, și ea se cuvine a se sluji de toate, iar ele toate se cuvine a se înălța printr-însa; dar această domniță nu vrea să fie atinsă de oricine, nici purtată pe ulițe, nici dată la iveală pe la răspântii sau prin ungherele palatelor. Deosebita ei alchimie face în așa fel ca acel ce știe să umble cu ea s-o preschimbe în aurul cal mai curat de o scumpete neprețuită X. Cel ce o stăpânește trebuie s-o păstreze cu grijă, fără s-o lase să se risipească în satire dezmațate sau în sonete nelegiuite; în niciun fel nu trebuie scoasă la vânzare, decât dacă-i vorba de cântece vitejești, de tragedii jalnice sau de comedii vesele și meșteșugite; nu trebuie lăsată pe mina măscăricilor și nici a gloatei celei nepricepute, care nu e în stare să cunoască și să prețuiască comorile cuprinse într-însa. Și să nu crezi, domnule, că eu numesc aci «gloată» numai pe oamenii de rând, din popor, căci tot omul neștiutor, fie chiar de neam mare și domnitor, poate intra și trebuie să intre în rândul gloatei; iar, dimpotrivă, acela ce mănuieste poezia și o stăpânește în felul cum am spus eu vă avea mare faimă, și toate națiunile cele învățate de pe lume îi vor pune numele la loc de cinste. Cât privește ceea ce spui, domnule, și anume că feciorul domniei-tale nu prea se dă-n vânt după poezia spaniolă, mi se pare că nu judecă cu destulă pricepere, și iată pentru ce: marele Homer n-a scris în latinește, fiindcă era grec, și nici Vergiliu n-a scris în elinește, fiindcă era latin. Iată deci că toți poetii din vechime au scris în graiul pe care

1 Cervantes utilizează o idee mai veche, aceea a analogiei dintre alchimie, care pretindea că prin anumite operații se poate preschimba un metal ordinar în aur, și poezie, care urmărea să preschimbe cuvintele obișnuite în imagini prețioase, artistice.

I-au supt odată cu laptele mamei și n-au mai umblat să caute graiurile străine, ca să dea la iveală într-însele înălțimea cugetărilor lor; și așa stând lucrurile, cuminte ar

fi să se răspândească acest obicei la toate neamurile și să nu fie nesocotit poetul neamț fiindcă scrie-n graiul lui, nici cel castilian, și nici chiar cel vizcain, care scriu în graiul lor 1; dar feciorul domniei-tale, după câte-mi dau eu cu gândul, nu cu poezia spaniolă o fi stând el pesemne prost, ci cu acei poeți spanioli care știu limba lor și atâta tot, fără să aibă habar de alte graiuri sau de alte științe, care să le împodobească, să le învioreze și să le ajute aplecarea firească; acum poate să mă înșel când spun asta, fiindcă, după unele păreri îndreptățite, poet te naști; asta se cheamă că, încă din pântecul maică-sii, cel care e să fie poet, poet iese; și numai cu darul acela cu care l-a înzestrat cerul, fără de nicio altă învățătură și fără de niciun alt meșteșug, alcătuiește niște lucruri ce fac să se adeverească spusa: *Est Deus în nobis* 2 ș.a.m.d. Mă-ntorc, însă, și spun că poetul din fire care se mai ajută și de meșteșug cu mult mai mare va fi și-l va întrece pe acela care vrea și el să fie poet numai fiindcă știe meșteșugul. Și temeiul este acesta, că meșteșugul nu întrece firea, ci numai o desăvârșește; așa că, amestecându-se firea cu meșteșugul și meșteșugul cu firea, vor da la iveală un poet din cei mai desăvârșiți. Ceea ce vreau să scot din toată vorba asta a mea, domnule hidalgo, este să-ți lași domnia-ta feciorul s-o apuce încotro-l cheamă steaua lui, că dacă este el atât de bun student cum se și cade să fie, și dacă a urcat cu bine cea dintâi treaptă a științelor, care-i aceea a limbilor, cu ajutorul lor va urca până la culmea învățăturilor omenești, care șed atât de frumos unui cavalier

1 Pledoarie în favoarea «romaniștilor», care se opuneau «latiniștilor», cerând dreptul de a scrie orice în graiul castilian, socotit de ceilalți inapt să traducă subtilități umaniste și bun doar pentru «vulgul neștiutor». Concepția lui Cervantes despre limba maternă e democratică și modernă.

2 «Este un zeu în noi...», vers din Ovidiu (din *Fastele*:

«*Est Deus în nobis, agitante calecimus illo*», sau din *Ars amandi*: «*Est Deus în nobis, sunt et commercia coeli*») (în limba latină în original).

de mantie și spadă 1 și care-l împodobesc, îl cinstesc și-l înalță tot atât de mult ca și mitra pe episcopi sau ca toga pe judecători. Ia-ți la rost feciorul numai dacă face satire care să păgubească cinstea altora; atunci, dacă poți, să-l pedepsești și să-i rupi filele; dar dacă scrie dojeni în felul lui Horatiu, în care să veștejească îndeobște păcatele, așa cum a făcut poetul latin cu atâta iscusință, atunci laudă-l, căci este îngăduit poetului să scrie împotriva zavistiei și să vorbească de rău despre pizmătăreți în versurile lui, și de asemenea și de celelalte păcate, fără să pomenească de niciun ins anumit; dar se găsesc poeți care numai de dragul de a spune o blestemăție despre cineva se pun ei înșiși în primejdia de a fi surghiuniți prin ostroavele Pontului. Dacă poetul e neprihănit în apucăturile lui, apăi tot așa au să-i fie și versurile; pana este limba sufletului; cum vor fi gândurile ce se întrupează într-însa, așa îi vor fi și scrierile; și când împărații și domnitorii văd această minunată știință a poeziei la supușii lor cei înțelepți, virtuoși și așezați, îi cinstesc, îi prețuiesc și-i înavuțesc, și chiar îi și încununează cu frunzele aceluia pom pe care trăsnetul nu-l lovește, ca semn că n-au să fie vătămați de nimeni cei ce-și au cinstite și împodobite tâmplele cu astfel de cununi.

Atât de uimit rămase omul cu mantia verde de judecata lui don Quijote, încât începu să-și întoarcă gândul ce și-l făcuse despre el, cum că ar fi zănatec. Dar pe la mijlocul acestei vorbiri, Sancho, care n-o găsea pe placul lui, se abătu din drum ca să ceară nițel lapte de la niște ciobani ce se aflau și ei pe-acolo prin preajmă, mulgându-și oile; într-acestea, hidalgul, cât se poate de bucuros de înțelepciunea și de frumoasele cuvinte ale lui don Quijote, era tocmai gata să înnoade iarăși firul vorbirii, când, ridicându-și don Quijote capul, văzu că pe drumul pe care

mergeau ei venea un car împodobit cu steaguri regești; și crezând c-o fi vreun nou

1 Recuzita vestimentară nelipsită din costumul nobililor; a dat numele comediei tipice de moravuri, care-și lua subiectele din lumea nobililor și cavalerilor.

prilej de aventuri, îl strigă cât îl ținu gura pe Sancho, să vină să-i dea coiful; care Sancho auzindu-se strigat, îi lăasă baltă pe ciobani, își struni de zor măgarul și ajunsese la locul unde era stăpănu-su, căruia i se întâmplă o pățanie grozavă și de necrezut.

Capitolul XVII

Unde se povestește cea din urmă și cea mai înaltă treaptă pe care a ajuns și a putut să ajungă curajul nemaiauzit al lui don Quijote în pățania cu leii, dusă la bun sfârșit

Ajungând autorul acestei mari istorii să povestească ceea ce cuprinde capitolul de față, spune că mai bucuros l-ar trece sub tăcere de teamă că n-o să fie crezut, pentru că nebuniile lui don Quijote au ajuns aci la capătul și la hotarul celor mai mari sminteli care se pot închipui, ba chiar le-a și întrecut cu două bătaii de pușcă. În cele din urmă, cu toată această teamă și sfială, le-a scris întocmai cum le-a săvârșit don Quijote, fără să adauge și fără să scadă istoriei un dram din adevăr, și fără să ia în seamă învinuirea de mincinos ce i s-ar putea aduce; și a avut dreptate, fiindcă adevărul se îndoaie dar nu se frânge, și mereu plutește deasupra minciunii ca untdelemnul deasupra apei; și așa, mergând mai departe cu povestea, spune că atunci când don Quijote îl striga pe Sancho să-i aducă coiful, acesta tocmai cumpăra niște caș 1 pe care i-l vindeau ciobanii și, încolțit de marele zor al lui stăpănu-su, nu știa ce să facă cu cașul și nici unde să-l ducă; și ca să nu-l piardă, fiindcă tot îl plătise, găsi cu cale să-l pună în chivără stăpânului său, și cu acest plocon se întoarse înapoi, să vadă ce voia de la el don Quijote; acesta, de îndată ce se apropie Sancho, îi spuse:

1 «Cașul» în locul «laptelui» din capitolul precedent, la distanță de câteva rânduri, arată cât de bolnav era Cervantes când își scria Partea a II-a a cărții.

— Dă-mi frate, odată coiful acela, că sau nu mă pricep eu la aventuri, sau asta pe care o descopăr acolo e una care

O să mă silească - și mă și silește, de fapt - să pun mina pe arme.

Omul cu mantia verde, auzind una ca sta, holbă ochii în toate părțile, dar nu zări altceva decât un car ce venea către ei, cu vreo două-trei stegulețe, după care recunosc că trebuie să fie vreun car ce duce arginți de-ai măriei-sale, și-i spuse acest lucru lui don Quijote; dar el nu vru să-l creadă, socotind și gândind mereu că toate cele ce aveau să

I se întâmple nu puteau fi altceva decât aventuri și iarăși aventuri, așa că răspunse hidalgului:

— Omul prevenit pe jumătate-i mântuit; n-am ce pierde dacă mă pregătesc dinainte; doar sunt încredințat din atâtea încercări de-ale mele că am vrăjmași, și văzuți și nevăzuți, și nu știu nici când, nici unde, nici în ce clipă, nici sub ce chip au să se năpustească asupra-mi!

Și întorcându-se către Sancho, îi ceru chivără, iar acesta neavând timp să scoată cașul dintr-însa, fu nevoit să i-o dea așa cum era. Don Quijote o luă și, fără să-și mai arunce ochii să vadă ce-i înăuntru, în cea mai mare pripă și-o trânti în cap; și cum cașul se îndesă și se stoarse, lui don Quijote începu să-i curgă zerul pe toată fața și pe barbă, ceea ce-l sperie atât de grozav, încât îi spuse lui Sancho:

— Ce-o mai fi și asta, Sancho, că parcă mi se înmoaie țeasta sau mi se tolesc creierii, sau parcă nădușesc din creștet până-n tălpi? Iar dacă nădușesc, apăi fără doar și poate că nu de teamă. Nici nu mai încape vorbă c-o să fie cumplită aventura ce-i gata să mi se-ntâmple acum. Dă-mi, dacă ai, ceva cu care să mă șterg, că nădușeala asta multă

mă orbește, nu altceva!

Sancho tăcu chitic, îi dete un ștergar și, odată cu el, dete și lui Dumnezeu mulțumită că stăpânu-su nu ghicise adevărul. Se șterse don Quijote și-și scoase chivără, ca să vadă ce putea fi acolo care i se părea lui că-i răcește capul; și văzând coca aceea albă înăuntrul chiverei, o duse la nas, și mirosind-o, zise:

— Pe viața doamnei mele Dulcinea din Toboso că acesta-i caș, pe care mi l-ai pus tu aici, scutier ticălos, nerușinat și păcătos!

La care Sancho, cu desăvârșită nepăsare și prefăcătorie, spuse:

— Dacă-i caș acolo, dă-l luminăția-ta încoace, că ți-l mănânc! Dar mănânce-l mai bine dracu', că numai el l-o fi pus acolo. Se poate oare să-ți treacă prin minte că am avut eu neobrăzarea să pângăresc chivără luminăției-tale? Ți-ai și găsit neobrăzatul! Pe legea mea, stăpâne, după câte mă luminează Dumnezeu, pesemne că am și eu vrăjitori ce mă prigonesc, ca pe-o făptură și ca pe-un mădular ce sunt al luminăției-tale, și or fi pus acolo spurcăciunea aceea ca să-ți trezească mânia și să-mi moi oasele, ca de obicei. Dar chiar c-au plesnit-o în baltă de astă dată, fiindcă eu mă bizui pe dreapta judecată a stăpânului meu, care socot că și-a dat seama că eu n-am la mine nici caș, nici lapte, nici alte socoteli de soiul ăsta, și chiar de-aș avea, le-aș turna mai degrabă la mine-n burduhan decât în chivără.

— Tot ce se poate, spuse don Quijote.

Iar hidalgului nimic nu-i scăpa și de toate se minuna, mai cu seamă când don Quijote, după ce-și șterse capul, fața, barba și chivără, și-o înfundă iar în cap și, înțepenindu-se bine-n scări, ridicând spada și apucând lancea, spuse:

— Vină acuma cine-o pofti, că eu aicea sunt și atâta curaj am încât mă simt în stare să mă iau la hartă chiar cu Necuratul în carne și oase!

Sosi între timp și carul cu steagurile, în care nu era

altcineva decât cărăușul, călare pe unul din catări, și un om care ședea în partea din față. Don Quijote se înfipse dinaintea carului și spuse:

— Încotro mergeți, oameni buni? Ce car e acesta? Ce duceți într-însul? Ce steaguri sunt astea?

La care surugiul răspunse:

— Carul i-al meu, într-însul călătoresc doi lei fioresi, închiși în cuști, și pe care generalul din Orân îi trimite la curte în dar măriei-sale; steagurile sunt ale regelui, stăpânul nostru, ca semn că în car se află un bun al lui.

— Și-s mari leii? Întrebă don Quijote.

— Așa-s de mari, răspunse omul care călătorea în partea din față a carului, că mai mari ca aceștia n-au trecut niciodată din Africa în Spania; iar eu sunt paznicul lor și am mai dus și alții, dar ca aceștia, niciunul. Sunt leu și leoaică; leul se află în cușca asta din față, iar leoaica, în cea din spate, și acuma sunt flămânzi, pentru că astăzi n-au mâncat, așa că luminăția-ta să te dai la o parte, fiindcă trebuie să ajungem repede într-un loc unde să le dăm să mănânce.

La care don Quijote, zâmbind puținel, spuse:

— Niște prăpădiți de lei tocmai mie să-mi trimită? Mie, niște sărăcii de lei? Și taman la ceasul acesta? Dar, pe legea mea, or să vadă domnii aceștia, care mi-i trimit încoace, dacă sunt eu omul care să mă sperii de lei 1 Coboară, măi om bun, și dacă tot ești paznicul lor, deschide cuștile și dă drumul afară acestor dihanii, că aici, în câmp deschis, i-oi face eu să vadă cine-i don Quijote de La Mancha, spre amarul și-n ciuda vrăjitorilor care mi-i trimit!

«Ohoho, își spuse atunci în sine hidalgul, acuma chiar că și-a dat arama pe față bunul nostru cavalier! Să știi că într-adevăr cașul i-a muiat țeasta și i-a răscopt creierii.»

Între timp, Sancho se apropie de el și-i spuse:

— Pentru numele lui Dumnezeu, domnule, fă în așa fel ca stăpănu-meu, don Quijote, să nu se prindă-n luptă cu

leii ăștia, că de și-o pune mintea cu ei, apăi fărâme ne fac pe toți câți suntem aici.

— Păi ce, chiar așa de smintit e stăpânu-tu, răspunse hidalgul, ca să se ia la harță cu niște fiare atât de cumplite?

— Nu-i smintit, spuse Sancho, ci-i numai prea cutezător.

— Voi face eu ca să nu mai fie, răspunse hidalgul.

Și apropiindu-se de don Quijote, care-l tot zorea pe paznic să deschidă cuștile, îi spuse:

— Seniore cavaler, cavalerii rătăcitori trebuie să încerce numai isprăvi ce le dau nădejdea de a le mântui cu bine, iar nu din acelea care să le înlăture cu totul această nădejde, fiindcă vitejia care ajunge până la cutezanță ține mai mult de sminteală decât de putere, cu atât mai vârtos cu cât acești lei nu vin împotriva domniei-tale – nici nu visează ei așa ceva – ci sunt duși în dar măriei-sale; și eu zic că nud bine să-i oprim și să le stingherim călătoria.

— Du-te, seniore hidalgo, răspunse don Quijote, și te înțelege cu prepelicarul cel blând și cu dihorul domniei-tale cel curajos, și lasă-l pe fiecare să-și vadă de îndeletnicirea lui! îndeletnicirea mea este asta, și știu eu mai bine dacă vin sau nu pentru mine ăști domni lei! Și întorcându-se către paznic, îi spuse: La dracu', don Mișelule, că dacă nu deschizi pe loc cuștile, o să te ținuiască cu lancea asta de car I

Căruțașul, care văzu hotărârea nezdruncinată a acelei arătări înarmate, îi spuse:

— Domnul meu, să ai luminăția-ta bunătatea să te-nduri a mă lăsa să desham catării și să mă pun cu ei la adăpost mai înainte ca leii să iasă, căci dacă mi-i omoară, s-a zis cu mine pentru toată viața, că altă avuție n-am decât acest car și acești catâri.

— Om de puțină credință, răspunse don Quijote, descalecă, și deshamă, și fă ce vrei, fiindcă ai să vezi tu curând că te-ai ostenit degeaba și că ai fi putut să te

lipsești de toată sânguința aceasta.

Descălecă surugiul, deshărmă cât putu de repede, iar paznicul spuse **n** gura mare:

— Să-mi fie martori toți câți sunt aici că numai silit și împotriva voii mele deschid cuștile și slobozesc leii, și-l înștiințez pe acest domn că tot răul și toată paguba pe care le-ar face fiarele astea au să treacă în socoteala lui, și pe deasupra și simbria și drepturile mele. Domniile-voastre, domnilor, să vă puneți la adăpost mai înainte de-a deschide, fiindcă eu sunt încredințat că mie n-o să-mi facă niciun rău.

Din nou încercă hidalgul să-l înduplece pe don Quijote să nu facă asemenea nebunie, fiindcă s-ar chema să pună la încercare răbdarea lui Dumnezeu apucându-se de o năzbâtie ca asta. La care răspunse don Quijote că știe el ce face. Îi spuse hidalgul să se gândească bine ce face, fiindcă el era încredințat că don Quijote se înșală.

— Atunci, seniore, răspunse don Quijote, dacă nu vrei să fii față la această ispravă, care, după socoteala domniei-tale, va fi o tragedie, dă piteni surei și pune-te la adăpost.

Auzind-o și pe-asta, Sancho, cu lacrimi în ochi, îl rugă din adâncul sufletului să se lase păgubaș de o asemenea încercare, față de care aceea cu morile de vânt, aceea înfricoșătoare cu pivele și, în sfârșit, toate pățaniile prin care trecuse în tot timpul vieții lui nu erau decât floare la ureche.

— Ia seama, stăpâne, spunea Sancho, că aici nu mai e vorba de vrajă sau de altceva în felul ăsta, că eu am văzut printre zăbrelele și gratiile cuștii o gheară de leu adevărat, și după ea socotesc că un leu ca ăsta, care are o astfel de gheară, trebuie să fie mai mare decât un munte.

— Frica, răspunse don Quijote, te-o fi făcând să-ți pară mai mare decât cel puțin jumătate din lumea întreagă. Cară-te, Sancho, și dă-mi pace, și dac-o fi să mor aici, știi tu vechea noastră învoială, o să te repezi la Dulcinea și... altceva nu-ți mai spun.

Pe lângă astea, mai spuse și alte vorbe, prin care le luă celorlalți orice nădejde de a putea fi îndepărtat de la gândul său cel nebunesc. Omul cu mantia verde vru să i se împotrivească, dar văzu că armele nu le erau pe o potrivă și gândi că nu-i treabă de om înțelept să se pună cu un nebun, căci așa i se părea acum don Quijote, pe orice parte l-ar fi sucit.

Don Quijote, întorcându-se să dea iar zor paznicului și să-și reînnoiască amenințările, dete prilej ca hidalgul să dea pintoni iepei, Sancho măgarului, iar cărăușul catârilor, de le sfârâiau tuturor călcâiele de grabă ce le era să se îndepărteze cât mai mult de car, până să n-apuce leii să scape afară. Plângea Sancho moartea stăpânului său, moarte care, de astă dată, avea să-l ajungă, fără doar și poate, în ghearele leilor; își blestema norocul și afurisea ceasul în care-i venise în gând să se apuce din nou să-l slujească; dar faptul că plângea și se văicărea nu-l împiedica totuși să-și strunească măgarul ca să se îndepărteze de car. Văzând atunci paznicul că cei ce-și luaseră tălpășița erau acum hăt-departe, iarăși începu să-l roage și să-l previe pe don Quijote de tot ceea ce-l mai rugase și-l mai prevenise, iar don Quijote îi răspunse c-a mai auzit o dată toate astea, că nu-i arde lui acuma de rugăminți și de preveniri – totu-i de prisos – și să facă bine să se zorească. Cât zăbovi paznicul până să deschidă prima cușcă, don Quijote stete pe gânduri dacă n-ar fi mai bine să dea lupta pe jos decât călare, și în cele din urmă se hotărî s-o dea pe jos, temându-se să nu se sperie cumva Rocinante la vederea leilor; de aceea sări de pe cal, zvârli lancea cât colo, apucă pavăza și, scoțând paloșul din teacă, cu pași măsurați, cu un curaj minunat și cu inima vitează, se dete în fața carului, încredințându-se din tot sufletul lui Dumnezeu și apoi domniței sale Dulcinea. Și trebuie să spun că, ajungând la această întâmplare, scriitorul acestei povești adevărate a strigat, zicând:

— O, puternicule și, mai presus de orice închipuire,

curajosule don Quijote de La Mancha, oglindă în care se pot privi toți vitejii lumii, al doilea și nou don Manuel de León - 1, care a fost slava și cinstea cavalerilor spanioli! Cu ce vorbe să povestesc această ispravă atât de uimitoare, au cu ce cuvinte s-o fac crezută veacurilor ce vor să vină? Au ce laude afla-se-vor să nu ți se cuvină și să nu ți se potrivească, chiar de-ar fi hiperbole care să întrecă toate hiperbolele? Tu, pe jos, tu, singur, tu, îndrăzneț, tu, mărinimos, numai cu un paloș, și nu din cele mai aprig tăietoare, cu o pavăză, și nu din oțelul cel mai neted și lucios, aștepti să înfrunți pe doi din cei mai fioroși lei pe care i-au zămislit vreodată codrii africani. Faptele tale însele fie cele care să te laude, viteaz vlăstar alta Manchei, că eu le las aici

1 Erou de la curtea lui Ferdinand al V-lea și a Isabelei, care a ridicat mănuașă pe care o doamnă și-o aruncase în mijlocul leilor trimiși din Africa în dar regilor catolici; episodul l-a inspirat pe Schiller în *Mănuașă* (tradusă de Eminescu și de St. O. Iosif), pe care a luat-o dintr-o romanță spaniolă, tradusă de Wolf după ediția lui Timoneda.

pe ele să grăiască în locul meu, mie lipsindu-mi cuvintele cu care să te slăvesc.

Aici se încheie această exclamație a povestitorului, care urmă mai departe, înnodând firul poveștii și spunând că paznicul, când îl văzu pe don Quijote gata de luptă și-și dete seama că nu mai poate ocoli slobozirea leului, fără să stârneasă asupra-și mânia întăritatului și cutezătorului cavaler, deschise încet-încetisor prima cușcă, unde se afla, după cum s-a spus, leul care părea de-o mărime și de-o grozăvie nemaivăzute și de-o înfățișare cumplită. Primul lucru pe care-l făcu leul, fu să se răsucescă-n cușcă, să ducă laba înainte și să se-ntindă alene, cât era de lung; deschise apoi botul și trase-ncet de tot un căscat, și cu limba, pe care o scoase de aproape două șchioape, își șterse ochii de praf și se linse pe față; după ce făcu și

treaba asta, scoase capul afară din cușcă și se uită în toate părțile cu ochii de jărat, privesc și înfățișare în stare să înspăimânte cutezanța însăși. Numai don Quijote căta țintă la el, dorind ca leul să sară din car și să-i încapă lui pe mâini, pe mâinile între care gândea să-l fărâme bucăți.

Pân-aici ajunseră hotarele nemaivăzutei lui sminteli; dar mărinimosul leu, mai curând binevoitor decât obraznic, neuitându-se el la copilării și la înfruntări, după ce-și aruncă ochii și-ntr-o parte și în alta, așa cum s-a mai spus, îi întoarse spatele și-i arată dosul lui don Quijote și, nepăsător cum nu se mai poate și încet-încetșor, intră pe de-a-ntregul iar în cușcă; văzând aceasta, don Quijote porunci paznicului să-l lovească cu parul și să-l ațâțe, ca să-l facă să iasă afară.

— Asta n-o s-o fac odată cu capul, răspunse paznicul, fiindcă dacă-l ațâț, primul pe care îl face fărâme am să fiu eu. Luminăția-ta, domnule cavaler, să te mulțumești cu ce-ai făcut pân-acum, că-i tot ce se poate săvârși mai mult când e vorba de vitejie, și nu mai căta să-ți încerci a doua oară norocul; ușa leului stă deschisă, numai de el atârână să iasă sau să nu iasă; dar dacă n-a ieșit pân-acuma, apâi nu mai iese el cât îi ziua de mare; mărețul curaj al luminăției-tale a fost vădit: niciun luptător viteaz, după câte știu eu, nu-i dator la mai mult decât să-și cheme vrăjmașul la luptă și să-l aștepte-n câmp deschis; și dacă nu vine, rămâne de ocară vrăjmașul, iar cel care-l așteaptă câștigă cununa biruinței.

— Asta-i adevărat, răspunse don Quijote. Închide, dragul meu, ușa și dă-mi mărturie, cum te-i pricepe mai bine, de tot ce ai văzut c-am făcut aici. Se cuvine să se știe că tu ai deschis ușa leului, că eu l-am așteptat, că el n-a vrut să iasă, că eu l-am așteptat din nou, că el din nou n-a vrut să iasă și s-a întors să stea într-o rână. Nimic altceva nu mai sunt dator să fac; ducă-se-ncolo vrăjile, că Dumnezeu ține cu buna judecată, cu adevărul și cu adevărata cavalerie. Închide, așadar, ușa, cum ți-am spus,

în vreme ce eu oi face semne celor fugiți, ca să afle din gura ta această ispravă.

Așa și făcu paznicul, iar don Quijote, agățând de vârful lăncii ștergarul cu care se ștersese pe față de ploaia căzută din caș, începu să strige pe aceia care nu încetau să tot fugă și să întoarcă capul, strânși toți ceată, în frunte cu hidalgul; dar izbutind Sancho să zărească semnul pânzei celei albe, spuse:

— Să mor eu dacă stăpânu-meu n-a biruit fiarele alea cumplite, devreme ce ne cheamă.

Se opriră cu toții și-și deteră seama că cel ce făcea semne era chiar don Quijote, și mai trecându-le ceva din teamă, se apropiară puțin câte puțin până unde putură să audă deslușit glasul lui don Quijote, care-i striga. În cele din urmă se întoarseră la car, și când sosiră, don Quijote grăi către cărauș:

— Întoarce-te, omul lui Dumnezeu, să-ți înhami catării și să vă urmați călătoria; iar tu, Sancho, dă-le doi scuzi, unul pentru el și altul pentru paznic, ca răsplată că s-au oprit din pricina mea.

— Le-oi da cu dragă inimă, răspunse Sancho. Dar ce s-au făcut leii? Sunt vii, sau morți?

Atunci paznicul le povesti pe-ndelete și de-a fir-a-păr cum a fost cu lupta, umflând, după priceperea lui, vitejia lui don Quijote, la a cărui vedere, leul, cuprins de frică, nu voise și nu îndrăznise să iasă din cușcă, deși el ținuse deschisă o bună bucată de vreme ușa cuștii, și doar când îi spusese el cavalerului, care voia să ațâțe leul, că s-ar chema să încerce răbdarea lui Dumnezeu dacă l-ar mai și ațâța ca să-l silească a ieși afară, doar atunci, în silă și fără voie, cavalerul îi dăduse îngăduința să închidă ușa.

— Ce mai spui de una ca asta, Sancho? zise don Quijote. Se mai află oare farmece care să se prindă împotriva adevăratei vitejii? Or fi putând ei, vrăjitorii, să-mi ia norocul, dar să-mi ia tăria și curajul nu vor fi niciodată în stare.

După ce Sancho le dăte scuzii, căraușul înhămă, dar paznicul sărută mâna lui don Quijote pentru darul primit și-i făgădui să povestească chiar și regelui vitejeasca ispravă, atunci când s-o vedea la curte.

— Și dacă o fi cumva ca măria-sa să întrebe cine-a făcut treaba asta, să-i spui că a săvârșit-o *Cavalerul Leilor*; că de-aici înainte vreau ca în acest nume să se schimbe, să se prefacă, să se înlocuiască și să se strămute numele pe care l-am purtat până-acuma, de Cavaler al Tristei Figuri, și în asta mă țin de vechea datină a cavalerilor rătăcitori, care-și schimbau numele de câte ori voiau ei și de câte ori le venea la socoteală.

Își urmă carul drumul lui, iar don Quijote, Sancho și omul cu mantia verde și-l urmară pe-al lor. În tot acest timp n-a scos un cuvânt don Diego de Miranda, fiind tot numai ochi și urechi, ca să privească și să însemne faptele și cuvintele lui don Quijote, socotind că este un înțelept nebun sau un nebun care calcă a înțelept. Nu ajunsese încă până la știrea lui prima parte din povestea lui don Quijote, fiindcă, dac-ar fi citit-o, ar fi încetat să se minuneze de faptele și de vorbele sale, de vreme ce ar fi aflat soiul nebuniei lui, pentru că tot ce grăia era așezat, iscusit și bine spus, pe când tot ce făcea era nesăbuit, nebunesc și pidosnic. Și spunea în sinea lui: «Poate fi sminteală mai mare decât să-și pună-n cap chivără plină cu caș și să i se năzărească că vrăjitorii îi moaie țeasta? Și poate fi cutezanță și țieală mai mare decât să vrea să se lupte morțiș cu lei?» Don Quijote îl întrerupse din toate aceste gânduri și din toate aceste întrebări pe care și le puneă sieși, spunându-i:

— Nici nu mai încapă îndoială, seniore don Diego de Miranda, că în mintea domniei-tale mă socotești drept un apucat și-un smintit, și e și firesc să fie așa, fiindcă faptele mele nici nu dau mărturie de altceva; dar, cu toate astea, vreau ca domnia-ta să vezi că nu sunt nici atât de trăsniț și nici atât de nătărău cât trebuie să-ți fi părut. Frumos îi

șade unui viteaz cavaler ca, în văzul regelui său, în mijlocul unei arene întinse, să izbească în plin cu lancea un taur vajnic; frumos îi șade unui cavaler înarmat cu arme sclipitoare ca, în vesele turnire, să sară piedica de-a călare în fața aleselor doamne; și frumos le șade tuturor acelor cavaleri care, prin îndeletniciri ostășești, sau prin altele care seamănă cu ele, cinstesc curțile domnitorilor lor; dar mai presus de aceștia toți, și mai frumos îi șade unui cavaler rătăcitor care, prin deșerturi, prin pustietăți, pe la răscruci, prin codri și prin munți, cutreieră să caute aventuri primejdioase, cu gândul de a le încheia printr-o frumoasă și fericită izbândă, și asta numai ca să câștige un renume slăvit și nepieritor. Mai frumos îi șade, zic, unui cavaler rătăcitor să ajute o văduvă într-un loc pustiu decât unui cavaler curtean să spună vorbe dulci vreunei domnițe prin orașe. Fiecare cavaler își are îndeletnicirile sale deosebite: slujească-le curteanul pe doamnele cele alese, deie măreție curții regelui său prin veșmintele lui cele strălucite, hrănească-i pe cavalerii nevoiași cu minunatele bucate ale ospetelor lui, pregătească jocuri cavaleresti, deie serbări, deie întreceri și arate-se mare, darnic, strălucit și, mai presus de orice, bun creștin, și-n felul acesta își împlinește toate îndatoririle sale; dar cavalerul rătăcitor să cate prin toate colțurile de pe lume, să intre-n hățișurile cele mai neumblate, să încerce la fiecă pas a săvârși tot ce-i mai cu neputință, să rabde prin deșerturile pustii razele cele arzătoare ale soarelui în dricul verii, iar iarna să îndure asprimea cea neîmblânzită a viforului și a gerului; să nu se teamă de lei, să nu se înspăimânte de câpcăuni, să nu se înfricoșeze de zmei, fiindcă înfruntarea unora, izbirea altora, biruirea tuturor câtor sunt alcătuiesc adevăratele sale îndeletniciri de frunte. După cum, dacă și mie mi-e scris să mă aflu în rândurile cavaleriei rătăcitoare, nu pot să nu săvârșesc tot ceea ce-mi pare că ar cădea în hotarele îndeletnicirilor mele; așa că faptul de a înfrunta leii – cum și făcui mai adineauri – era de datoria

mea, deși știam că asta-i o cutezanță nemaipomenită; că doar știu eu bine ce-i vitejia: e o virtute ce stă la mijloc între două capete păcătoase, adică mișelia și cutezanța; ar fi totuși mai puțin rău ca acela ce-i viteaz să atingă cutezanța și să urce până la capătul ei decât să coboare și să atingă capătul mișeliei; că după cum risipitorului îi vine mai ușor decât zgârcitului să ajungă darnic, tot așa și cutezătorului îi vine mai ușor să ajungă un viteaz adevărat decât mișelului să se înalțe până la adevărata vitejie; cât privește înfruntarea marilor încercări, crede-mă, seniore don Diego, căci mai bine să joci pe-o carte prea mare decât pe una prea mică; fiindcă mai frumos sună la urechile celor ce aud: «Cutare cavalier e cutezător și vijelios» decât: «Cutare cavalier e sfios și mișel».

— Mărturisesc, seniore don Quijote, răspunse don Diego, că tot ce-ai spus și-ai făcut domnia-ta este cântărit în cumpăna dreptei judecăți și-mi dau seama că, dacă s-ar pierde poruncile și legile cavaleriei rătăcitoare, ele ar putea fi găsite în sufletul domniei-tale ca în fireasca lor vistierie și arhivă. Să dăm, deci zor, că se face târziu, și să ajungem odată în satul și la casa mea, unde domnia-ta te vei odihni de munca cea grea, care, chiar de n-a fost a trupului, a fost muncă a duhului, ce obișnuiește uneori să se răsfrângă și în oboseala trupului.

— Poftirea domniei-tale, seniore don Diego, răspunse don Quijote, o primesc ca pe-un semn de mare cinste și de mare prietenie!

Și dând pintoni cailor mai cu sârg decât făcuseră până-atunci, să fi fost cam 2 ceasuri după amiază când ajunseră în satul și la casa lui don Diego, căruia don Quijote îi spunea Cavalerul cu Mantia Verde.

Capitolul XVIII

Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote în castelul sau casa Cavalerului cu Mantia Verde, împreună cu alte lucruri nemaiauzite

Don Quijote găsi că era încăpătoare casa lui don

Diego de Miranda, așa cum sunt conacele de țară; avea totuși și o stemă - e drept, de piatră neșlefuită - pusă deasupra porții dinspre uliță, pivnița cu vinuri se afla în curte, altă pivniță la intrare, și de jur-împrejur, mai multe ulcioare, care, fiindcă erau din Toboso, îi treziră amintirea vrăjitei și preschimbatei lui Dulcinea; și, fără a se mai uita la ce spunea și nici în fața cui era, zise suspinând:

O, dulci odoare, spre al meu rău aflate!

Ce dulci erați când o voia și cerul! 1

— O, ulcioare din Toboso, care mi-ați trezit în minte dulcele temei al amărăciunii mele celei mai mari!

Îl auzi spunând vorbele astea studentul poet, fecior al lui don Diego, care, dimpreună cu maică-sa, îi ieșiră întru întâmpinare, iar mama și fiul rămaseră uimiți văzând ciudatul chip al lui don Quijote, care, descălecând de pe Rocinante, se apropie cât se poate de curtenitor, ca să ia mâna doamnei și s-o sărute; atunci don Diego spuse:

— Primește, doamnă, cu curtenia-ți obișnuită, pe seniorele don Quijote de La Mancha, cel pe care-l ai înainte-ți, cavalier rătăcitor, și încă cel mai viteaz și cel mai înțelept de pe lume.

Doamna, care se numea doña Cristina, îl primi cu dovezi de mare dragoste și prietenie, iar don Quijote îi răspunse prin mai multe vorbe înțelepte și așezate. Cam aceleași închinăciuni se schimbară și cu studentul, care, auzindu-l pe don Quijote cum vorbește, îl găsi un om înțelept și pătrunzător.

Aci zugrăvește povestitorul toate amănuntele casei lui don Diego, înfățișându-ne astfel tot ce cuprinde conacul unui

1 Versuri cu care începe unul dintre cele mai frumoase și mai vestite sonete ale lui Garcilaso de la Vega.

cavalier avut de la țară; dar tălmăcitorul acestei povestiri a găsit cu cale să le treacă sub tăcere, așa cum a făcut și cu alte mărunțișuri, fiindcă nu aveau nici în clin, nici în mănec cu firul adevărat al poveștii, care-și află tăria

în adevăr, iar nu în ocolișuri lipsite de viață.

Îl poftiră pe don Quijote într-o încăpere. Sancho îi scoase armura, el rămase în *valones* 1 și într-un pieptar din piele de căprioară, mânjit de sus până jos de unsoarea armelor. Gulerul îi era răsfrânt ca la studenți, nescrobit și fără dantelă, ai săi *borceguies* 2 erau de culoarea curmalei, iar încălțările date cu ceară. Își încinse buna lui spadă, care atârna de o curea din piele de focă, fiindcă umblă vorba că bolise de rărunchi ani de zile; se înveli într-o mantie scurtă de postav bun cenușiu; dar mai înainte, cu cinci-șase căldări de apă (că nu se știe întocmai numărul căldărilor), se spălase pe cap și pe față, și apa tot mai rămăsese de culoarea zerului, mulțumită lăcomiei lui Sancho și cașului cel înnegrit cumpărat de el, de pe urma căruia stăpânu-su ieșise cu totul albit. Gătit așa cum s-a spus, cu o înfățișare plăcută și prietenoasă, trecu don Quijote în altă încăpere, unde-l aștepta studentul, ca să-i țină de urât până s-o pregăti masa; căci cu venirea unui oaspete atât de ales voia și stăpâna, doña Cristina, să arate că știe și că poate să cinstească cum se cuvine pe cei ce veneau la ea în casă. În timp ce don Quijote își scotea armele, avu prilejul don Lorenzo (că așa-l chema pe feciorul lui don Diego) să-i spună tatălui său:

— Ce să mai zicem, tăicuțule, de acest cavaler pe care ni l-ai adus în casă? Că și numele, și chipul, și faptul că spui cum c-ar fi cavaler rătăcitor, toate astea pe mine și pe maică-mea ne-au lăsat uimiți.

— Nici eu singur nu știu ce să-ți spun, răspunse don Diego. Atâta doar pot să-ți spun că l-am văzut făcând lucruri care-l

1 Pantaloni după moda flamandă a timpului.

2 Ghetete înalte de stofă galbenă sau de culoarea curmalei, cu o talpă fină de piele* și pe care le întrebuintau arabii la călărie. Abia peste aceste *borceguies* își trăgeau ghetetele propriu-zise.

arată a fi cel mai mare nebun de pe lume și totodată

l-am auzit rostind vorbe atât de înțelepte, încât acestea îi șterg și-i tăgăduiesc faptele; vorbește-i tu și caută să dibui cam ce știe; și cum ești băiat deștept, judecă și tu ce atârnă mai greu în cumpănă: deșteptăciunea, sau neghiobia lui. Deși, ca să-ți spun drept, eu mai curând drept nebun îl iau decât drept înțelept.

Acestea fiind spuse, se duse don Lorenzo să-i țină de urât lui don Quijote, așa cum s-a spus, și printre alte vorbe schimbate între ei, don Quijote zise către don Lorenzo:

— Seniorul don Diego de Miranda, părintele domniei-tale, m-a înștiințat despre rara iscusință și pătrunzătorul dar cu care ești hărăzit, și mai presus de toate că ești un mare poet.

— Poet, tot ce se poate, răspunse don Lorenzo, dar mare, nici pomeneală de așa ceva! E drept că mă simt întrucâtva aplecat către poezie și către citirea poeziilor buni, dar nu chiar atâta ca să mi se poată da numele de «mare», așa cum spune taică-meu.

— Nu mi se pare un semn rău această modestie, spuse don Quijote, pentru că nu se află poet care să nu fie înfumurat și să nu gândească despre sine că ar fi cel mai mare poet din lume.

— Nu se află regulă fără excepție, răspunse don Lorenzo, și poate s-o fi găsind vreunul care să fie într-adevăr poet mare și să nu gândească lucrul acesta.

— Puțini sunt din aceștia, zise don Quijote. Dar ia spune-mi ce versuri sunt acelea la care lucrezi acum și de care părintele domniei-tale mi-a spus că-ți iau liniștea și te pun pe gânduri? Dacă-i cumva vreo glosă, la așa ceva mă pricep puținel, și m-aș bucura să știu și eu; iar dacă-i pentru vreo întrecere poetică, caută domnia-ta să iei premiul al doilea, căci premiul întâi se capătă doar ținând seamă de trecerea sau de neamul ales al insului, și numai premiul al doilea se capătă după dreptate, așa încât premiul al treilea este de fapt al doilea, iar întâiul, după socoteala asta, ar fi al treilea, în felul cum se dau și

diplomele pe la universități. Dar, cu toate astea, să te numești «întâiul», este mare lucrul

«Pân-acum, spuse sinea lui don Lorenzo, n-aș putea sad judec ca nebun, dar ia să-i dăm înaintea», și zise:

— După câte-mi pare, domnia-ta ai urmat pe la școli. Ce științe ai învățat?

— Aceea a cavaleriei rătăcitoare, răspunse don Quijote, care-i tot atât de bună ca și aceea a poeziei, și poate chiar c-o și întrece cu vreo două leghe.

— Nu știu ce știință o mai fi și asta, răspunse don Lorenzo, că pân-acum n-a ajuns încă la urechile mele.

— Este o știință, răspunse don Quijote, care le cuprinde în sine pe toate, sau pe cele mai multe din științele lumii; fiindcă acela ce se îndeletnicește cu ea trebuie să fie cunoscător al legilor, și să știe atât legile dreptății distributive, cât și ale celei comutative, pentru a da fiecăruia ce-i al său și ce i se cuvine; trebuie să fie teolog, pentru ca, oriunde i s-ar cere, să dea socoteală în chip limpede și deslușit despre legea creștină de care ascultă; trebuie să fie doftor, și mai cu seamă spițer, pentru ca, în mijlocul deșerturilor și al pustietăților, să cunoască ierburile care au darul de a lecuia rănilile, că doar n-o să rătăcească mereu un cavaler rătăcitor în căutarea cuiva care să i le îngrijească; trebuie să fie cititor în stele, pentru ca să cunoască, după stele, câte ceasuri au trecut din noapte și în ce parte și sub ce zodie a lumii se află; trebuie să știe aritmetica, pentru că la fiecă pas i se va ivi prilejul să aibă nevoie de ea; și, trecând peste faptul că trebuie să fie împodobit cu toate virtuțile teologice și cardinale, dacă mă cobor și la mărunțișuri, mai spun că trebuie să știe să înoate, așa cum se spune că înota Peștele Nicola sau Nicolao 2; trebuie să știe să potcovească un cal și să potrivească și frâul; și întorcându-se la cele mai înalte.

1 Virtuți teologale, în număr de trei, erau considerate de Biserică credința, iubirea și speranța, adăugate la cele patru moștenite din antichitate, adică la virtuțile cardinale:

justiția (dreptatea), prudența, cumpătarea și curajul, într-un sistem de ierarhizare a eticii, subordonând-o religiei.

a *Peștele Nicolas* sau *Nicolao*, porecla dată unui sicilian din secolul al XV-lea, care se spune că stătea mai mult în apă decât pe pământ și că trecea înot, adeseori, de pe insula lui pe continent și îndărăt. Vorbește de el Pedro Mejia în *Silva de varia lección*.

trebuie să păstreze credința lui Dumnezeu și doamnei sale; trebuie să fie neprihănit în cuget, cuviincios la vorbă, mărinimos în faptele sale, viteaz în isprăvile sale, răbdător la încercări, milostiv cu cei nevoiași și, în sfârșit, sprijinitor al adevărului, chiar de-ar fi să-și dea și viața apărându-l. Din toate aceste părți mari și mititele se află alcătuit un cavaler rătăcitor, așa ca să vezi și domnia-ta, seniore don Lorenzo, dacă poate fi o știință de lepădat aceea pe care o urmează un astfel de cavaler, pe care o învață și o folosește, și dacă le ajunge sau nu din urmă pe cele mai înalte dintr-însele, ce se învață pe la dascăli și prin școli.

— Dacă așa stau lucrurile, răspunse don Lorenzo, eu zic că știința asta le întrece pe toate celelalte.

— Cum, dacă așa stau lucrurile? întrebă don Quijote.

— Ceea ce vreau să spun, zise don Lorenzo, este că eu mă îndoiesc și că or fi fost odinioară, și că mai sunt și astăzi cavaleri rătăcitori împodobiți cu atâtea virtuți.

— De-atâtea ori am mai spus ceea ce spun iarăși și-acuma, răspunse don Quijote, și anume că cei mai mulți oameni sunt de părere că nu s-au aflat niciodată pe lume cavaleri rătăcitori. Și deși-mi vine să cred că, oricâtă osteneală mi-aș da să-i încredințez, ar fi de-a surda - așa cum de nenumărate ori mi-au arătat încercările mele trecute - și că numai cerul, poate, printr-o minune, îi va face să înțeleagă faptul vădit că s-au aflat într-adevăr și încă se mai află cavaleri rătăcitori, nu mă pot, totuși, opri de-a nu te scoate și pe domnia-ta din rătăcirea în care dăinui, laolaltă cu cei mulți; ceea ce am de gând să fac este

să rog cerul să te scoată din această rătăcire și să te facă să înțelegi de cât ajutor și cât de trebuincioși au fost lumii cavalerii rătăcitori în veacurile de demult, și cât de folositori ar fi ei și-n zilele noastre dacă s-ar mai afla iarăși; dar astăzi, pentru păcatele oamenilor, stau la loc de frunte lenea, trândăvia, lăcomia și huzurul.

«Și-a cam sărit din osie oaspetele nostru, își spuse atunci în sine don Lorenzo, dar, cu toate astea, e un nebun mărinimos, iar eu aș fi un smintit becisnic dac-aș crede altceva despre el.»

Aici puseră capăt vorbirii lor, fiindcă fură chemați să prânzească. Îl întrebă don Diego pe fecioru-su cam ce-a putut el să dibăcească despre mintea oaspetelui. La care el. răspunse:

— Nu l-or scoate din negura smintelii lui câți vraci și câți mânuitori iscușiți ai penei se află pe lume, e un nebun împestrițat cu multe luminișuri de judecată dreaptă.

Se duseră să se ospăteze, iar bucatele fură întocmai cum spusese don Diego pe drum că obișnuiește să dea oaspeților săi, adică curate, îmbelșugate și îmbietoare; dar ceea ce îl mulțumi pe don Quijote mai presus de orice fu minunata liniște ce domnea în casă, care semăna a mănăstire cisterciană. După ce fu ridicată masa și se dete mulțămită lui Dumnezeu și se clătiră pe mâini, don Quijote îi ceru stăruitor lui don Lorenzo să spună versurile alcătuite pentru acea întrecere poetică. La care acesta răspunse:

— Pentru a nu părea și eu din acei poeți care, când sunt rugați să-și spună versurile, nu vor în ruptul capului, și când nu le cere nimeni, le dau drumul, îmi voi spune glosa, de la care nu aștept niciun premiu și pe care am alcătuit-o numai ca să mi se mai dedea mintea la asemenea treburi.

— Un prieten de-al meu, și încă unul înțelept, răspunse don Quijote, era de părere că n-ar trebui nimeni să se ostenească făcând glose la versuri; iar temeiul,

spunea el, este că niciodată glosa nu poate să se potrivească întocmai cu acele versuri și că, de cele mai multe ori, se depărtează prea mult de gândul și de țelul lor; și pe lângă asta, canoanele glosei sunt din cale-afară de strâmte, așa încât nu îngăduie nici întrebări, nici *spuse*, nici *voi spune*, nici să se facă din verbe substantive, nici să se schimbe înțelesul, și încă alte opreliști și constrângeri cu care sunt legați de mâini și de picioare cei ce fac glose, așa cum domnia-ta de bună seamă că știi prea bine.

— Drept să-ți spun, seniore don Quijote, spuse don Lorenzo, vreau și eu să te prind o dată pe domnia-ta cu

1 Mănăstire a Ordinului cistercian (des Cîteaux), de o disciplină monastică mai aspră decât alte ordine.

vreo greșeală, dar mi-e cu neputință, că-mi aluneci printre degete ca țiparul.

— Nu-nțeleg, răspunse don Quijote, nici ce spui și nici ce vrei să spui domnia-ta cu alunecatul meu.

— O să mă fac înțeles, răspunse don Lorenzo, dar până una-alta, fii domnia-ta cu luare-aminte atât la versuri, cât și la glosa lor, care sună așa:

Dacă «am fost» drept «sunt» s-ar da Fără să mai sper e«oi fi».

Parcă timpul ar veni Pentru ceea ce-ar urma.

Q 1 o să

Cum se trec pe lume toate.

Și norocul meu trecu.

Soarta nu mi-l mai dădu.

Zilele-mi lasă-ndoliate.

Viața, fără tot ce-avu.

Secoli mă vei tot vedea în genunchi în fața ta.

Soartă! Fă să fie iară Viața-mi cum fu-nțâia oară.

Dacă «am fost» drept «sunt» s-ar da!

Nu vreau slavă, nici cuvinte De triumf, și nici răsplată.

Lauri sau trofee. 'N minte Port nădejdea că, odată Voi mai fi ca înainte.

De te-ntorci, Noroc, pe-aci.

Mă poți iarăși ferici:

Mântui viața mea de-ăst foc și-mi dai ce-am avut la
loc *Fără să mai sper că«o fi»!*

Cer și eu ce nu se poate!

Căci, să-ntoarcă-un bun trecut După ce-au apus,
uitate.

Zilele ferice toate.

Nimeni încă n-a putut.

Timpul mină bidivii

Sprinteni; zboară; nu se-ntoarnă 1

Rătăcit e cel ce-o iarnă

Vrea s-o sară ca pe-o zi:

Parcă Timpul l-ar sluji.

Să trăiești mereu cu teama

Că speranța te-o-nșela

Tot o moarte-i, îmi dau seama.

Mult mai bine-i să-ți faci seama.

Moartea, chinul să ți-l ia.

Mult aș vrea să-mi fac sfârșitul.

Dar mă tem să fac ce-aș vrea.

Când m-așteaptă infinitul Chinului ce-aș îndura
Pentru ceea ce-ar urma J

Numai ce sfârși don Lorenzo să-și spună glosa, că se
și sculă don Quijote în picioare și, ținând în mână mâna lui
don Lorenzo, rosti c-un glas puternic, de ziceai că-i răcnet:

— Slăvite fie cerurile acolo unde ele-s mai înalte,
tinere înzestrat, căci ești cel mai mare poet al lumii și
meriți să fii încununat nu în Cipru sau în Gaeta, așa cum a
spus un poetx, Domnul odihnească-l, ci de academiile din
Atena, dacă ar mai ființa astăzi, și de cele care se află
acuma la Paris, la Bologna și la Salamanca. Facă cerul ca
pe judecătorii ce nu ți-or da premiul întâi să-i săgeteze
Phoebus, iar muzele să nu le treacă niciodată pragul casei.
Mai spune-mi, domnule, dacă-ți este voia, și unele versuri
care să vorbească de lucruri mai înalte, fiindcă vreau să-mi

dau seama întru totul de minunatul dar al domniei-tale.

1 Referire la Juan Ruiz de Bivar.

Nu i oare ciudat că don Lorenzo – după câte se spune – se bucura văzându-se lăudat de don Quijote, deși îl socotea drept nebun? O, putere a măgulirii, cât de departe poți să ajungi și cât de întinse sunt hotarele desfătătoarei tale domnii! Don Lorenzo întări acest adevăr, deoarece ascultă rugămintea și făcu voia lui don Quijote, spunându-i un sonet, legat de povestea sau de istoria lui Pâram și Tisbe.

Sonet

Străpunge zidul mândra frumusețe Ce i-a deschis lui Pâram răni în piept.

Amor din Cipru pleacă-acolo drept.

Ca strâmta poart-a o lărgi s-o-nvețe.

Tăceri vorbesc doar: vocile, răzlețe.

Strâmtori le-ar strâmtora! La zid se-aștept Doar inimile. Amor e-nțelept și-nlătură și stânci, darmite-ostrețe!

Dorința-și scoate spinii dulci, vedenie Ce inima fecioarei o îmbie și moartea pentru dânsa-i fericire:

Căci pe-amândoi la fel (o, ciudățenie!)

I-ucide, îi îngroapă și-i învie o spadă, un mormânt și-o pomenire.

— Slavă Domnului, zise don Quijote către don Lorenzo, după ce-i ascultă sonetul, că între atâția poeți neisprăviți câți se află, mi-a fost dat să văd un poet desăvârșit ca domnia-ta \ domnul meu, că doar asta-mi arată meșteșugul acestui sonet 2.

Patru zile rămase don Quijote, ducând-o împărătește în casa lui don Diego, la capătul căror zile îi ceru îngăduința

1 Aceste cuvinte ale lui don Quijote sunt de fapt laude la adresa lui Cervantes, care e probabil adevăratul autor al sonetului, deși unii comentatorj vor să-l salveze, declarând că e, poate, scris de altul, neidentificabil.

2 «*Meșteșugul* acestui sonet» («*el artificio*») la care se referă don Quijote stă în corespondența verbelor din penultimul vers cu substantivele din ultimul: «O spadă-i ucide, un mormânt îi îngroapă, o pomenire-i învie...» Procedul era curent în epocă, și se găsește în tot «culteranismul» spaniol.

să plece, spunându-i că-i mulțumește pentru cinstirea și buna ospetie, de care se bucurase la el în casă; dar socotind că nu șade frumos ca un cavaler rătăcitor să se dedea prea mult trândăviei și huzurului, voia să plece să-și facă datoria, căutând prilejuri de mari isprăvi, de care auzise că nu ducea lipsă ținutul acela, unde nădăjduia să mai rămână, până va sosi ziua întrecerilor cavaleresti din Zaragoza, căci către ziua asta țintea el; și că mai întâi trebuia să intre în peștera lui Montesinos, despre care se povesteau multe și minunate lucruri prin partea locului, vrând totodată să afle și să cerceteze obârșia și adevăratele izvoare ale celor șapte smârcuri, așa-zise ale Ruidereil. Don Diego și cu fecioru-su îi lăudară cinstita hotărâre și-i spuseră să ia din casa și de pe moșia lor tot ce va pofti, că ei sunt gata să-i dăruie cu toată acea bunăvoință la care-i îndemna atât vrednicia cavalerului, cât și cinstita sa îndeletnicire.

Sosi, în sfârșit, și ziua plecării, pe atât de veselă pentru don Quijote, pe cât de posomorâtă era pentru Sancho Panza, care se simțea cum nu se poate mai bine în belșugul casei lui don Diego și care acum nu mai voia să se întoarcă la foamea încercată de obicei prin codri și prin pustietăți și la sărăcia desagilor lui mai mult deșerti; cu toate astea, îi umplu și-i îndesă ochi cu tot ce i se păru mai trebuincios, iar don Quijote, când să-și ia rămas bun, îi spuse lui don Lorenzo:

— Nu știu dacă ți-am mai spus vreodată, și chiar de ți-am spus-o, ți-o spun iarăși, că atunci când domnia-ta ai vrea să scurtezi drumul și să-ți cruți ostenele pentru a ajunge la culmea de neatins a templului faimei, n-ai altceva

mai bun de făcut decât să părăsești cărarea cam strâmtă a poeziei și

1 Lacuri aflate la patru-cinci leghe de orașul Montiel, de la care își ia numele și cursul superior al râului Quadiana, unul din cele mai mari și mai frumoase din Spania, care râu, în apropiere de Argamasilla, intră sub pământ, având apoi un curs subteran cam de 7 leghe și ieșind la suprafață aproape de localitatea Daimiel, în alt lac, numit ochii Guadianei, de unde curge mai departe prin Estremadura și Portugalia, fiind cunoscut peste tot cu numele acesta arab: Guadi-Ana (râul Ana).

s-o iei pe cărarea și mai strâmtă a cavaleriei rătăcitoare, îndeajuns de bună să te faci împărat cât ai bate din palme.

Cu asta izbuti don Quijote să pună vârf nebuniei lui și mai vârtos cu vorbele pe care le adăugă, zicând:

— Dumnezeu mi-e martor cât de mult aș vrea să-l iau cu mine pe seniorul don Lorenzo, ca să-l învăț cum trebuie iertați cei supuși și cum trebuie stropsiți și îngenuncheați trufașii, virtuți care țin de îndeletnicirea ce-o am; dar fiindcă vârsta sa crudă nud lasă și nici strădania vrednică de laudă a învățaturii sale nud îngăduie, mă mulțumesc numai să te previn că, fiind poet, ai putea ajunge la mare faimă dacă te călăuzești mai mult după părerea altora decât după părerea domniei-tale; că nu se află pe lume tată sau mamă cărora odraslele lor să le pară slute și, când e vorba de odraslele cugetului, amăgirea asta merge și mai departe.

Din nou se minunară tată și fecior de vorbele amestecate ale lui don Quijote, când înțelepte, când năstrușnice, și se minunară și de încăpățânarea și îndărătnicia cu care ținea morțiș să caute nepricopsitele de aventuri pe care și le pusese drept țel și țintă a dorințelor lui. Reînnoiră închinăciunile și dovezile de curtenie, și luându-și rămas bun și de la stăpâna conacului, don Quijote și cu Sancho, călare, unul pe Rocinante, iar

celălalt pe măgar, se așternură la drum.

Capitolul XIX

Unde se povestește pățania păstorului îndrăgostit, dimpreună cu alte întâmplări cu adevărat hazlii

Nici nu se îndepărtă bine don Quijote de satul lui don Diego, când îi ieșiră-n cale doi inși în straie de preoți sau de studenți¹, însoțiți fiind de doi țărani, călări tuspatri

1 Reminiscență medievală, când toate profesiunile intelectuale erau exercitate de clerici. Încă și astăzi, în unele țări din apus, roba magistraților sau a profesorilor universitari la marile solemnități amintesc de vechea sutană preoțească a intelectualilor din evul mediu. Până în secolul al XVIII-lea inclusiv și medicii purtau un costum asemănător cu cel sacerdotal.

pe patru măgari. Unul dintre studenți ducea, într-o boccea de pânză ceruită groasă 1, verde, ce-i slujea de sipet, pare-se ceva albituri și ciorapi; celălalt nu ducea altceva decât două spade noi, negre 2, pentru lupte de întrecere, împreună cu bumbii lor. Țăranii cărau și ei alte lucruri, după care se vedea cât de colo că veneau dintr-un oraș mare, de unde le cumpăraseră, și acum le duceau la ei în sat; și atât studenții, cât și țăranii fură cuprinși de aceeași mirare de care erau cuprinși toți câți îl vedeau de ntâia dată pe don Quijote, murind să afle ce om o mai fi fiind și acela, atât de deosebit de alți oameni. Don Quijote le dete binețe; și după ce află drumul pe unde aveau să apuce ei, care era același cu drumul lui, le ceru voie să-i însoțească și-i rugă să încetinească mersul, fiindcă măgărețele lor umblau mai repede decât calul lui; și pentru a le fi pe plac, le spuse în două vorbe cine era și își destăinui îndeletnicirea de cavaler rătăcitor, care se ducea să caute aventuri prin toate părțile lumii. Le spuse că-l cheamă, după numele lui adevărat, don Quijote de La Mancha și că este poreclit *Cavalerul Leilor*. Toate astea, pentru țărani, erau ca și cum le-ar fi vorbit grecește sau păsărește; nu același lucru se întâmplă însă cu studenții,

care-nțeleseră cât ai clipi că don Quijote nu era întreg la minte; dar, cu toate astea, îl priveau cu uimire și cu sfială, iar unul dintr-înșii spuse;

— Dacă domnia-ta, domnule cavaler, n-ai vreun drum bine hotărât, așa cum nu au de obicei cei ce caută aventuri, vino domnia-ta cu noi, că ai să vezi una din cele mai mari și mai bogate nunți din câte s-au săvârșit până-n ziua de astăzi în La Mancha și prin împrejurimi, până la o depărtare de mai multe leghe.

Întrebă don Quijote dacă nunta nu era cumva a vreunui prinț de o ridică atâta-n slăvi.

1 «*Un lienzo de bocaci...*», în original. *El bocaci* (din limba arabă; în franceză a fost împrumutat sub forma *boucassin*) era o pânză specială, mai groasă și mai deasă decât pânza de Olanda, cu care înveleau la drum bagajele mărunte.

— Spadele negre slujeau pentru exercițiile de scrimă, și nu erau lustruite, nici n-aveau gardă în dreptul pumnului; la vârf, ca să nu rănească, li se puneau bumbi de piele, numiți obișnuit «papuci».

— Nu, răspunse studentul, ci a unui țăran și a unei țăranci. El e cel mai avut din tot ținutul acesta, iar ea, cea mai frumoasă fată din câte s-au văzut vreodată. Strălucirea cu care o să se facă nunta asta e nemaipomenită și cu totul neobișnuită, pentru că trebuie să se săvârșească într-o livadă de lângă satul logodnicei, căreia, pentru desăvârșirea făpturii ei, i se zice «Quiteria cea frumoasă», iar mirelui i se spune «Camacho cel avut», ea fiind în vârstă de optsprezece ani, iar el de douăzeci și doi; amândoi sunt deopotrivă ca neam, deși unii firoșcoși, care știu pe de rost spițele tuturor oamenilor câți se află pe lume, dau zor că spița frumoasei Quiteria o întrece pe aceea a lui Camacho; dar nu se mai uită nimeni la sporovăielile astea, că avuțiile sunt doar în stare să îndrepteze tot ce-i strâmb. Într-adevăr, Camacho ăsta e om cu inimă largă și i-a năzărit să acopere cu frunzare

întreaga livadă, așa că la grea cumpănă se vede pus soarele dacă dorește cumva să privească iarba cea verde care îmbracă acolo pământul. O să înfățișeze și jocuri, atât din cele cu săbii 1, cât și din cele cu zurgălăi 2, că la el în sat sunt destui meșteri în a-i zornăi și a-i zurui cum nu se poate mai bine; de cei ce-și bat încălțările cu palma 3 nici nu mai vorbesc, că din ăștia a strâns puzderie; dar niciunul din lucrurile pomenite și nici multe altele de care n-am mai vorbit n-or face mai de pomină această nuntă decât ce socot eu că va face-o deznădăduitul Basilio. Basilio ăsta-i un vlăjgan tânăr, dintr-un sat cu Quiteria, și care-și avea casa perete-n perete cu aceea a părinților fetei, de unde zeul Amor a găsit prilejul să reînnoiască pe lume iubirile, acum uitate, ale lui Pâram și Tisbe, pentru că Basilio a îndrăgit-o pe Quiteria încă din

1 «*Danzas de espadas*» se jucau în regatul Toledoului. Dansatorii purtau cămăși și pantaloni de pânză albă și aveau în mâini spade, cu care simulau că vor să se decapiteze.

2 «*Danze de cascabel menudo*» (dansuri cu zurgălăi mărunți). La jartierele cu care-și legau pantalonii albi de pânză sub genunchi, dansatorii își puneau zurgălăi, ceea ce mărea efectul ritmului în timpul execuției mișcărilor.

8 *Los zapateadores* dansau bătându-se cu palmele peste sandale (*zapatas*) și plesnetele acestea ritmice (*zapatetas*) dădeau accente ritmului; sunt dansuri care se cheamă *zapateados*.

fragedă copilărie, iar ea a răspuns văpăii lui prin nenumărate dovezi de dragoste curată, așa încât lumea de prin sat, ca să-și mai treacă timpul, ajunsese să povestească despre iubirea dintre cei doi copii, Basilio și Quiteria. Înaintând, însă, tinerii în vârstă, tatăl Quiteriei crezu de cuviință să-l oprească pe Basilio a mai intra la ei în casă, așa cum făcea el de obicei pân-atunci; și ca să nu mai tot fie apăsător de temeri și bănuieli, își puse-n gând s-o mărite pe fie-sa cu Camacho cel avut, chibzuind că n-ar fi

bine s-o dea după Basilio, pe care norocul îl dăruise mai puțin decât îl dăruise firea; dar dacă e să spunem adevărul fără de nicio pizmă, apai el este flăcăul cel mai îndemânatic pe care-l cunoaștem, strașnic aruncător cu prăjina, luptător desăvârșit și grozav jucător cu mingea; aleargă ca o căprioară, sare mai abitir ca o capră și trage la popice de parcă-i fermecat; cântă ca o ciocârlie, atinge ghitara de-o face să vorbească, nu alta, mai cu seamă, se joacă cu spada lui ca unul din cei mai iscusiți în această treabă.

— Numai pentru o asemenea înzestrare firească, spuse atunci don Quijote, ar merita flăcăul acesta să se însoare nu doar cu frumoasa Quiteria, ci cu însăși crăiasa Ginevra, dac-ar mai trăi astăzi, în ciuda lui Lanzarote și-a tuturor acelora ce-ar vrea să-l oprească.

— Asta nevastă-mea s-o audă, spuse Sancho Panza, care pân-atunci tăcuse chitic și ascultase, că ea vrea numai așa, să se căsătorească fiecare doar cu unul pe potriva lui, ținându-se de zicala care spune: fitece mioară cu-a ei perechioară. Ceea ce aș vrea eu este ca bunul Basilio, pe care l-am și îndrăgit, să se însoare cu doamna Quiteria, și să le fie țărâna ușoară - era cât pe-acți să spun tocmai de-andoaselea - celor care-i opresc pe îndrăgostiți să se cunune.

— Dacă toți cei ce se iubesc ar fi să se cunune, spuse don Quijote, atunci s-ar duce pe apa sâmbetei alegerea și dreptul părinților de a-și căsători odraslele cu cine și când se cuvine; și dac-ar fi după cheful fetelor să-și aleagă bărbații, apai atunci una s-ar apuca să-l aleagă pe argatul lui tată-su și alta pe-ntâiul ce-i iese-n cale și care i se pare ei viteaz și arătos, când el o fi, de fapt, vreun spadasin dezmațat 1 că dragostea și patima ușor orbesc ochii minții, de care-i atâta nevoie când e să-ți alegi o stare; și starea căsătoriei e cea mai în primejdie de-a fi greșit aleasă, și-i nevoie de multă socoteală și de-o deosebită îndurare a cerului ca să-ți iasă bine. Vrea unul să facă o călătorie

lungă, și dacă-i prevăzător, mai înainte de-a se așterne la drum, își caută o tovărășie plăcută și de nădejde, cu care să se însoțească; și de ce n-ar face același lucru cel care trebuie să umble însoțit toată viața, pin* la sorocul morții, și cu atât mai vârtos cu cât o tovărășie ca aceea dintre bărbat și nevastă trebuie să-l însoțească și-n pat, și la masă, și pretutindeni? Tovărășia nevestei tale nu-i o marfă care, o dată cumpărată, se poate da-napoi, sau vinde, sau schimba, pentru că ea-i o legătură de nezdruccinat, care dăinuie cât dăinuie și viața: este un laț pe care, de îndată ce-l atârni de gât, se preface în nod gordian și pe care, dacă nu-l taie coasa morții, nu-l mai poți desface 2. Multe aș mai putea spune în legătură cu asta de nu m-ar opri dorința ce-o am de-a ști dacă domnului licențiat i-a mai rămas ceva de spus din istoria cu Basilio.

La care studentul, bacalaureatul sau licențiatul, cum îi zicea don Quijote, răspunse:

— Din toate astea nu-mi mai rămâne de spus decât că din clipa când Basilio află că frumoasa Quiteria avea să se mărite cu Camacho cel avut, nu l-a mai văzut nimeni nici râzând, nici spunând vreo vorbă cu rost, și mereu umblă dus pe gânduri și mâhnit, vorbind de unul singur, ceea ce-i o dovadă neîndoioasă și limpede că și-a pierdut mințile; mănâncă puțin și doarme puțin, și ceea ce mănâncă e numai rod al pomilor, și unde doarme - dacă doarme - e

1 Aici Cervantes lovește în alesul fiicei lui naturale, doña Isabel, adică în Gaspar de Expeleta, un tânăr nobil ușuratic, care a fost găsit ucis sub portalul casei scriitorului, într-o noapte, la Valladolid, în 1605, în urma unei încăierări sfârșită printr-un duel. O veche ranchiună a bătrânului tată se dezvăluie aici, după procesul în care a fost implicat din pricina nefericitei preferințe a fiicei sale pentru spadasinul ucis.

2 Aceleași ranchiune în legătură cu căsătoria pripită a lui Cervantes, căsătorie ce nu s-a mai putut desface datorită interzicerii bisericești a divorțului.

numai în câmp, pe pământ tare, așa cum fac dobitoacele cele necuvântătoare; cată câteodată cu privirea către cer, iar alteori și-o ațintește în pământ, atât de cufundat în sine, încât pare o statuie îmbrăcată, căreia vântul îi mișcă veșmintele. Ce mai vorbă lungă? Dă dovezi atât de grăitoare de împătimirea inimii lui, că toți cei ce-l cunoaștem ne temem ca nu cumva acel «da» pe care-l va rosti mâine frumoasa Quiteria să fie pentru el totuna cu osândirea la moarte.

— Dumnezeu o să facă așa cum îi bine, spuse Sancho, că Domnul dă dalacul și tot el dă leacul; nimeni nu știe ce-i dat să se mai întâmple; de-acum până mâine mai sunt încă multe ceasuri, și-i de-ajuns un singur ceas, ba chiar o singură clipă, ca să se năruie casa; că eu am văzut plouând și bătând soarele în același timp, omul se culcă seara teafăr și a doua zi nu mai poate să miște. Ia spuneți-mi: se găsește oare pe lume cineva care să se laude c-a bătut un cui în roata norocului? Nu, nici vorbă! Și între da-ul și nu-ul femeii nu m-aș încumeta eu să pun niciun vârf de ac, deoarece n-ar încăpea; dați-mi numai înscris că Quiteria îl îndrăgește din toată inima și din tot cugetul pe Basilio, că eu îi și prorocesc lui un car de noroc; că dragostea, după câte am auzit eu spunându-se, privește totul prin niște ochelari care fac ca arama să arate a aur, calicia a bogăție și urdorile a mărgăritare.

— Iar o iei razna, Sancho? Fir-ai să fii tu afurisit, spuse don Quijote, că atunci când te pornești să înșirui la zicale și la povești, nu-ți mai dă de rost nici dracu', lua-te-ar să te ia odată! Ia spune-mi, nătângule, ce știi tu de cuie, și de roți, și de-alde astea?

— Ei, dacă nu-s înțeleș, firește că părerile mele au să fie luate drept aiureli; dar nu-i nimica, eu, unul, mă pricep pe mine și știu că n-am spus prea multe nerozii în cele ce-am spus, numai că luminăția-ta, stăpâne, faci mereu pe procurorul la tot ce-aș zice și la tot ce-aș drege.

— Procuror se spune, zise don Quijote, nu procuror,

stricător al bunului grai ce ești, bată-te Dumnezeu să te bată!

— Nu te mai osteni, luminăția-ta cu mine, fiindcă știi prea bine că nici la curte n-am crescut și nici la Salamanca n-am învățat ca să știu dacă să mai pun sau să mai scot o buchie din vorbele mele. Așa că, slavă Domnului, nu-l poți sili pe un sayaghez 1 să vorbească în felul unui toledan 2; și poate că sunt și toledani care n-au ei te miri ce vorbire aleasă.

— Asta așa e, spuse licențiatul, pentru că cei crescuți prin mahalaua tăbăcarilor 3 și prin Zocodover nu pot vorbi așa de curat ca aceia ce se perindă aproape toată ziua prin porticele catedralei și, cu toate astea, și unii, și alții sunt toledani. Graiul curat, nestricat, poleit și limpede poate fi aflat la curteanul cel ascuțit la minte, chiar de-ar fi venit el pe lume și-n Majadahonda 4 am spus «ascuțit la minte» fiindcă se află mulți care nu sunt așa, iar bunul-simț e gramatica graiului celui nestricat, care se însoțește cu obișnuința. Eu, domnilor, nu vă fie cu supărare, am învățat dreptul canonic la Salamanca și pot întrucâtva să mă laud că-mi spun gândul în vorbe limpezi, potrivite și pline de miez.

— De nu te-ai lăuda mai mult cu știința de a mânuși săbiile pe care le duci decât cu aceea de a-ți struni limba, ai fi ieșit primul la licență, iar nu la coadă, așa cum ai rămas.

— Ascultă, bacalaureatele, spuse licențiatul, ai cea mai greșită părere din lume cu privire la iscusința de a mânuși sabia, de vreme ce o socotești deșartă.

— Dar asta nu-i la mine o părere, ci adevărul adevărat, răspunse Carchuelo. Și dacă vrei să-ți dovedesc printr-o încercare.

1 *La tierra de Sayago* (între Zamora și Ciudad Rodrigo) era socotită regiunea cu vorbirea cea mai neînțeleasă. Sunt aici ca la vreo 60 de sate care vorbesc dialectul sayaghez, obiect al derâderii castilienilor neaoși,

mândri de puritatea vorbirii lor.

2 Regele *Alfonso al X-lea*, «*el Sabio*» (1252 - 1284), se zice, a dat porunca «să se recurgă la Toledo ca la măsura limbii castiliene, căci el are în limba noastră mai mare desăvârșire decât oricare altă parte a țării». A făcut, din pricina asta, școli mai multe la Toledo, vechea capitală a Castiliei, decât în alte localități. Dar existența reală a acestei legi este contestată.

8 Despre «mahalaua tăbăcarilor» din Toledo, ca și despre piața cu numele arab de *zoco-dover* (*çoq-ad-doab* = obor de vite) s-a mai pomenit în Partea I.

4 Majadahonda sau Majalahonda era un mic sat de lângă Madrid, ai cărui locuitori erau priviți de locuitorii cu pretenții ai capitalei drept exemple tipice de neciopliți.

tot ai tu două săbii la tine, loc e berechet, eu, la rândul meu, sunt voinic și puternic, virtuți care, însoțite și de curajul meu, de care nu duc lipsă, te vor face să mărturisești că nu mă-nșel. Descalecă și folosește-te de schimbările de poziție, de cercurile, de unghiurile și de știința domniei-tale, că eu tot o să te fac să vezi stele verzi cu iscusința mea cea nouă și necioplită, ce-mi dă încrederea, pusă mai întâi în Dumnezeu, că nu s-a născut încă omul care să mă facă să-ntorc spatele și că nu se află om în lumea asta pe care eu să nu-l fac să lunece la pământ.

— Dacă o să-ntorci sau nu spatele, în treaba asta nu mă bag, răspunse cel cu iscusința luptei, măcar că s-ar putea întâmpla ca tocmai în locul unde-ți împlânți de-ntâia dată piciorul, acolo să-ți fie și mormântul; vreau să spun că acolo rămâi mort pe loc, fiindcă ai nesocotit meșteșugul de a lupta.

— Vedem noi acuma, răspunse Corchuelo.

Și descălecând în pripă de pe asinul lui, trase mânios una din săbiile pe care licențiatul le avea cu sine.

— Nu, nu așa, spuse atunci don Quijote; vreau să conduc eu această luptă și să fiu judecătorul acestei

întrebări rămase de-atâtea ori fără răspuns.

Și descălecând de pe Rocinante și apucând lancea, se înfipse în mijlocul drumului, în vreme ce licențiatul, înclinându-și frumos trupul și făcând pași iscușiți, o și pornise către Corchuelo, care se îndrepta împotriva-i, scoțând, după cum se spune, foc pe nări. Cei doi țărani, fără să descalece de pe măgărețele lor, n-aveau alt rost decât acela de privitori ai acestei crunte tragedii. Împunsăturile, loviturile, coborârile, întoarcerile, revenirile pe care le trântea Corchuelo erau fără de număr, date cu înflăcărare una după alta, mai dese decât grindina. Se năpustea ca un leu zădărnă, dar îl nimerea și-l ținea-n loc, în toiul mâniei, câte o izbitură a spadei licențiatului, făcându-l să-i sărute bumbul ca pe niște moaște, măcar că nu chiar cu atâta cucernicie cu câtă se obișnuiește și se cuvine a fi sărutate moaștele. În cele din urmă, îi numără cu lovituri toți nasturii sutanei scurte de pe el, făcându-i pulpana ferfeniță, de parcă s-ar fi prefăcut în cozi de caracatiță; de două ori îi azvârli cât colo pălăria de pe cap și-l osteni într-atâta încât de ciudă, de mânie și de turbare, Corchuelo apucă sabia de mâner și o aruncă în văzduh cu atâta putere, că unul din țăranii de față, care era notar și care s-a dus după ea, a dat după aceea mărturie că o azvârlise la o depărtare de aproape trei pătrare de leghe, care mărturie slujește și a slujit ca să se vadă, în toată lumina adevărului, cum puterea cade biruită de către meșteșug. Corchuelo se trânti cătrănit pe jos, și Sancho, ducându-se la el, îi spuse:

— Pe cinstea mea, domnule bacalaureat, dacă vrei să-mi ascuți sfatul, de-acu-nainte să nu mai chemi pe nimeni la întrecere cu săbiile, ci numai la luptă și la aruncatul cu prăjinile, fiindcă ai și vârsta și vâjșoenia pentru așa ceva, că aștia căroră li se zice luptători cu spada am auzit eu spunându-se că-s în stare să vîre vârful sabiei și-n urechea acului.

— Eu, răspunse Corchuelo, mă bucur c-am fost scos

din rătăcirea mea și că încercarea mi-a arătat adevărul de care eram atât de departe.

Și ridicându-se, îl îmbrățișă pe licențiat și rămaseră și mai prieteni decât la-nceput; și nu mai vrură să-l aștepte pe notar, care se dusesse după sabie, părându-li-se că prea întârzie, așa că se hotărâră să-și vadă mai departe de drum, ca să ajungă devreme la Quiteria în sat, de unde erau cu toții.

Cât le mai rămase din drum, licențiatul îi desluși asupra foloaselor spadei, cu atâtea temeieri lămuritoare și cu atâtea chipuri și dovezi aritmeticești, încât toți ajunseră să știe cât de minunată era această știință \ iar lui Corchuelo îi pieri cu totul îndărătnicia. Într-acestea se lăsă și noaptea, dar mai înainte de a ajunge, li se păru tuturor că văd în fața satului

1 Cervantes concepe «minunata știință» a scrimei în felul în care circula în epocă prejudecata «geometrizării» acestui exercițiu, idee pusă în circulație de maeștrii ei, Jerónimo de Carranza și Luis Pacheco de Narvaez. Quevedo, în *Pablo de Segovia*, capitolul al VIII-lea, e de partea duelului empiric și-l face pe «geometru» să piardă.

un cer plin de stele, stele nenumărate și sclipitoare. Auziră și sunete nedeslușite și dulci din muzici felurite, cum ar fi fluieri, tamburine, harfe, talgere, tobe și zurgălăi; și când se apropiară, văzură că pomii unui frunzar ce fusese pregătit la intrarea satului erau toți plini de candelă, pe care nu le stingea vântul, ce sufla atunci atât de domol, încât n-avea putere să miște nici frunzele pomilor. Cântăreții înveseleau nunta, umblând în cete, deosebite între ele, prin acel loc desfătător: unii dănțuiau, alții cântau, iară alții ziceau din feluritele soiuri de muzici câte s-au pomenit. N-ai fi zis altceva decât că prin toată acea livadă se zbenguia bucuria și sălta mulțumirea. Mulți alții se îndeletniceau ridicând poduri înalte, de unde să poată vedea mai ușor a doua zi jocurile și danțurile ce aveau să se desfășoare în acel loc, anume ales pentru

sărbătorirea nunții lui Camacho cel avut și a înmormântării lui Basilio. Don Quijote nu vru să intre în sat, măcar că-l poftiră și țăranul și bacalaureatul; dete, ca temei - după socoteala lui, destul de puternic - faptul că datina cavalerilor rătăcitori este ca ei să doarmă mai degrabă pe câmp și prin păduri decât prin locuri cu lume, fie ele chiar și cu tavanuri aurite; și odată cu acestea se abătu nițel din drum, firește că împotriva voii lui Sancho, căruia-i veni în minte minunata găzduire de care avusese parte în castelul sau casa lui don Diego.

Capitolul XX

Unde-i vorba de nunta lui Camacho cel avut și de ceea ce s-a întâmplat cu Basilio cel sărac

De îndată ce albele zori făcură ca strălucitorul Phoebus, cu văpaia razelor sale arzătoare, să zvânte mărgăritarele topite din pletele-i de aur, don Quijote, scuturându-și mădularele de toropeala somnului, se sculă-n picioare și-l strigă pe scutierul său Sancho, care încă mai sforăia; văzându-l astfel, don Quijote, mai înainte de a-l trezi, rosti către el:

— O, tu, prea norocos între toți norocoșii ce trăiesc pe fața pământului, căci, fără a pizmui pe nimeni și fără a fi pizmit, dormi cu cugetul împăcat; pe tine nu te prigonesc vrăjitorii și nici vrăjile nu te fac să tresari. Dormi, mai spun înc-o dată și voi mai spune-o de-o sută de ori, dormi, fără să te țină într-o nesfârșită veghe gelozia față de doamna ta și fără să te trezească neliniștea pentru datoriile ce le ai de plătit și nici grija de cum vei face să ai mâine ce mânca, tu, dimpreună cu cei puțini și strâmtorați ai tăi. Nici dorul măririlor nu te roade, nici strălucirea deșartă a lumii nu te tulbură, deoarece hotarele năzuințelor tale nu merg mai departe decât pin la gândul de-a vedea de măgar, căci cu grija de însăși ființa ta sunt împovărați umerii mei: povară și sarcină pe care firea și datina le-au pus în seama stăpânilor. Doarme scutierul și stă de - veghe stăpânul, gândindu-se cum să-l hrănească, să-i îmbunătățească

soarta și să-l chivernisească. Grija de a vedea că se preface ceru-n stei de piatră, fără a dăruî pământul cu rouă cuvenită, nu-l îndurerează pe slujitor, ci pe stăpân, care trebuie să-l hrănească la vreme de secetă și de foamete pe cel care l-a slujit la vreme de rod mult și de belșug.

La toate acestea nimic nu răspunse Sancho, pentru că dormea, și nici nu s-ar fi trezit dacă don Quijote, cu coada lăncii, nu l-ar fi readus la simțire. Se trezi în cele din urmă, mahmur și lenevos, și, întorcând capul în toate părțile, spuse:

— De către frunzar, dacă nu mă-nșel, vine un abur și o mireasmă mai degrabă de slănină la frigare decât de lămâiță și de cimbru. O nuntă care începe cu asemenea miroase, pe viața mea, trebuie să fie îmbelșugată și de tot darnică!

— Isprăvește, mâncăule! spuse don Quijote. Hai să mergem și noi la această cununie, să vedem ce va face nefericitul de Basilio.

— Facă ce-o vrea, răspunse Sancho, că de n-ar fi sărac, ar fi luat-o pe Quiteria de nevastă. Auzi colo, una ca asta: să n-aibă para chioară și să năzuiască la o înșurătoare ca-n basme! Pe legea mea, stăpâne, eu așa zic că sărăntocul ar trebui să se mulțumească cu ce-o găsi și să nu mai cate iepuri în baltă. Capul mi-l pun că ar putea Camacho să-l îngroape-n galbeni pe Basilio; și dacă așa stau lucrurile – cum pesemne că și stau – proastă de-a binelea ar fi Quiteña să nesocotească ea găteliile și giuvaerurile pe care i le-o fi dat, sau pe care poate să i le dea Camacho, ca să aleagă aruncarea cu prăjina și lupta cu sabia a lui Basilio. Pe o bună aruncătură cu prăjina sau pe o mișcare isteată cu sabia nu-ți dă nicio cană de vin la crâșmă. Iscusințe și dibăcii din astea care nu-s de vânzare ție-și-le pentru el contele Dirlos¹; dar când asemenea dibăcii se nimeresc la unul care are bani cu lopata, apăi atunci îi șade cum nu se poate mai bine. Numai pe-o bună temelie se poate ridica o zidire trainică, și cea mai bună

temelie din lume e banul.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Sancho, spuse atunci don Quijote, mai curmă odată cu cuvântarea asta a ta, căci eu zic că dacă te-aș lăsa să-ți înșirui cât ți-e pofta sporovăielile pe care mi le trântești la tot pasul, nu ți-ar mai rămâne timp nici să mănânci, nici să dormi, că l-ai risipi tot în palavre.

— Dacă luminăția-ta ai avea o bună ținere de minte, răspunse Sancho, ar trebui să-ți amintești de legămintele prin care ne-am prins la învoială mai-nainte de-a pleca acum, a doua oară, de-acasă: unul din aceste legăminte a fost că mă lași să vorbesc tot ce vreau, numai să nu fie ceva împotriva aproapelui sau împotriva dreptului de stăpân al luminăției-tale, și pân-acum cred că nu m-am abătut de la asemenea legământ.

— Nu-mi aduc aminte, Sancho, de niciun legământ ca acesta; și chiar de-ar fi așa, tacă-ți mai bine gura și hai să mergem, că muzicile pe care le-am auzit aseară au început iarăși să înveselească văile, și fără doar și poate că se va săvârși cununia dimineața pe făceare, iar nu în dogoarea chindiei.

1 Cel mai lung din seria acelor *romances viejos* din ciclul carolingian. unde este vorba de Conte de Irlos, fratele lui Durandarte. După cincisprezece ani de războaie în țările de peste mare, unde îl învinse pe sultanul Persiei, Conte de Irlos se întoarce în țară tocmai când soția sa era să se căsătorească cu Celinos, crezându-l mort pe adevăratul ei soț. Este și subiectul unei drame de Guillen de Castro, intitulată *El Conde de Irlos*.

Făcu Sancho așa cum îi porunci stăpănu-su, și după ce puse șaua pe Rocinante și samarul pe măgar, o luară-n sus amândoi și, încet-încet, ajunserăm dreptul frunzarului. Cel dintâi lucru ce-i fu dat lui Sancho să vadă fu un juncan întreg înfipt într-un trunchi de ulm, ce sluja de frigare, și în focul unde avea să se frigă ardea o adevărată moviliță de lemne, iar de jur-împrejurul focului se aflau șase tingiri,

nu făurite după chipul obișnuit al tingirilor, fiindcă erau de fapt șase cazane măricele, dintre care fiecare avea la carne într-însa cât o căsăpie întreagă; așa de bine înghițeau și cuprindeau într-însele berbeci întregi, fără să se mai vadă din ei nimic, de ziceai că-s porumbei; iepurii jupuiți încă de pe-acum și găinile jumulte care stăteau atârinate de pomi ca să-și afle mormântul în tingiri erau fără de număr; păsări și vânat de tot soiul erau cu duiumul, agățate de trunchiurile copacilor, pentru ca aerul să le frăgezească. Numără Sancho mai bine de șaizeci de burdufuri, de peste două vedre fiecare, pline – după cum se vădi după aceea – cu vinațuri minunate; grămezi întregi de pâine din cea mai albă stăteau așa cum stau de obicei movilele de grâu pe arii; brânzeturile, așezate ca niște cărămizi în straturi încrucișate, alcătuiau un zid, iar două cazane cu untdelemn, mai mari decât cele de boiangii, slujeau ca să se rumenească într-însele felurite aluaturi, care, cu două lopeți zdravene, erau scoase gata prăjite și tăvălite apoi într-un alt cazan plin cu miere curată, care se afla alături. Bucătarii și bucătăresele erau peste cincizeci la număr, toți curat îmbrăcați, toți vrednici, toți mulțumiți. În pânțelele umflat al juncanului fuseseră vârați și apoi cusuți înăuntru doisprezece purcei de lapte, ca să-i dea gust și să-l frăgezească; mirodeniile de tot felul păreau a nu fi fost cumpărate cu ocaua, ci cu banița, și toate stăteau la vedere în coșcogeamite ladă. Desigur că toate pregătirile astea de nuntă erau țărănești, însă atât de îmbelșugate, că puteau să hrănească o oaste întreagă. Pe toate le privea Sancho, la toate se uita lung și după toate îi lăsa gura apă. Mai întâi îi făcură cu ochiul și-i deschiseră pofta tingirile cu carne, din care bucuros și-ar fi luat un tain zdravăn; apoi îi ațâtară cheful burdufurile și, în sfârșit, gogoșile din tigăile cu untdelemn, dacă mai pot fi numite tigăi niște cazane atât de uriașe; așa că, nemaiputând să rabde și nestându-i în puțință nici altfel să facă, se duse la unul din bucătarii aceia vrednici și, cu vorbe cuviincioase

și înfometate, îl rugă să-l lase să înmoaie o coajă de pâine într-una din tingirile acelea. La care bucătarul îi răspunse:

— Astăzi, măi vere, mulțumită lui Camacho cel avut, nu-i o zi din acelea în care foamea să mai fie ea tare și mare; descalecă dară și vezi de nu-i pe-aici la îndemână vreun linguroi; culege cu el, acolo, o găină, două, și de bine să-ți fie!

— Nu văd niciunul, răspunse Sancho.

— Stai puțin, zise bucătarul. Păcatele mele, că nepriceput și neajutorat mai ești!

Și spunând astea, luă o cratiță, o cufundă într-una din tingirile acelea mari, scoase într-însa trei găini și două găște și-i spuse lui Sancho:

— Mănâncă, măi frate, și astâmpără-ți puținel foamea cu mezelicul ăsta, până la ceasul mesei.

— N-am în ce să-l pun, răspunse Sancho.

— Ia, măi omule, cratița cu tot ce-i în ea, că avuția și mulțumirea lui Camacho pune totul la loc.

Cât timp lui Sancho i se întâmplau cele spuse, don Quijote se uita cum intră, dintr-o parte a frunzarului, vreo doisprezece țărani călări pe douăsprezece iepe frumoase cum nu se mai află, cu hamuri de călărie bogate și arătoase și cu o mulțime de zurgălăi bătuți în pieptarele lor, iar ei toți, îmbrăcați de alai și de sărbătoare, alergară bine rânduți, nu o dată, ci de mai multe ori, prin întreaga livadă, în timp ce scoteau hăuliri și chiote vesele, zicând:

Camacho și Quiteña trăiască!

El e bogat, pe cât e ea de mândră:

Cea mai frumoasă fată de pe lume!

Auzind una ca asta, don Quijote își spuse sine: «Se cunoaște cât de colo că ăștia n-au văzut-o pe Dulcinea mea din Toboso, că dacă ar fi văzut-o, ar fi lăsat-o ceva mai domol cu laudele aduse Quiteriei.»

Peste puțin, din toate părțile începură să intre în frunzar feciori și fete jucând, iar la unul din jocuri, cu săbii, luau parte douăzeci și patru de flăcăiandri, voinici și

ageri la înfățișare, toți îmbrăcați în straie cu țesătura subțire, albă ca neaua, și cu basmale din mătase scumpă, lucrate în culori felurite; iar pe conducătorul lor, care era un flăcău dezghețat, îl întrebă unul din cei cu iepele dacă nu s-a rănit cumva vreunul din dăntuitori.

— Pân-acum, slavă Domnului, nu s-a rănit nimeni, toți suntem teferi.

Și îndată începu să se amestece-n joc cu ceilalți însoțitori, cu atâtea învărtituri și cu atâta îndemânare, că până și lui don Quijote, căruia-i fusese dat să mai vadă asemenea jocuri, nu i se păruse niciunul atât de desăvârșit ca acesta. Îi mai merse la inimă și un alt danț care veni la rând, danț jucat de niște preafrumoase fetișcane, dintre care niciuna nu arăta să aibă mai puțin de 14 ani și nici să ajungă până la 18, îmbrăcate toate în postav verde, unele dintr-însele cu părul împletit, altele cu părul răsfirat, însă la toate atât de auriu că putea să se ia la întrecere cu razele soarelui; și peste păr purtau cununi de flori amestecate, de iasomie, trandafir, amarantă și caprifoi.

Le călăuzeau un preacinstit moșneag și o băbuță cuvioasă; însă aceștia erau mai sprinteni și mai vioi decât cum îi arătau anii. Le cânta un cimpoi de Zamora, iar ele, având pe chip și-n ochi neprihănirea și-n picioare sprinteneala, se arătau a fi cele mai neîntrecute dăntuitoare de pe lume.

După asta veni un alt joc meșteșugit, unul din acelea cărora li se zice «vorbite». Era jucat de opt nimfe, împărțite în două șiruri: conducătorul unuia dintre ele era zeul *Cupidon*, și al celuilalt, *Interesul*; cel dintâi - împodobit cu aripi, arc, tolă și săgeți, celălalt - bogat înveșmântat în aur și mătase de felurite culori. Nimfele care-l urmau pe Amor purtau în spate, în pergamin alb, scris cu slove mari numele lor. Numele celei dintâi era *Poezie*; al celei de-a doua, *înțelepciune*; al celei de-a treia, *Neam ales*, și al celei de-a patra, *Vitejie*. În același fel erau date și numele acelor care urmau *Interesul*. Numele celei

dintâi era *Dărnicie*; al celei de-a doua, *Dăruire*; al celei de-a treia, *Comoară*, și al celei de-a patra, *Stăpânire liniștită*.

Înainte de toate venea un castel de lemn, tras de patru sălbatici, toți îmbrăcați în iederă și într-o țesătură de cânepă 1 vopsită verde, și păreau atât de adevărați sălbatici, încât mai-mai să-l înspăimânte pe Sancho. În partea din față a castelului și pe toate cele patru laturi ale pereților lui era scris: *Castelul bunei-cuviințe*. – îi însoțeau cântând patru cântăreți, meșteri la tamburin și la fluier. Cupidon începu danțul și, după ce făcu doi pași, își ridică privirile și ochii, ținând cu arcul către o fată care ieșea la iveală dintre meterezele castelului, și-i grăi după cum urmează:

Eu sunt Amor, zeul tare în văzduh și pe pământ.

Și pe vălurita mare.

Și în toate câte sunt în a lumii largă zare.

N-am știut nicicând ce-i frica.

Tot ce vreau am și făcut.

Chiar de-aș vrea ce nu-i de vrut.

Și în tot ce-i de putut.

Amor face, drege, strică.

Sfârși versurile, trase o săgeată către partea de sus a castelului și se duse iarăși la locul lui. Ieși atunci *Interesul* și făcu alți doi pași; tăcură tamburinele, și el spuse ceva ce începea cu:

Eu sunt cel ce mai mult poate Decât Amor, decât toate.

Sunt de neam, și-s cunoscut Până-n patru zări rotate:

1 în original «*hedra y cáñamo*» (iederă și cânepă) erau materialele obișnuit folosite în teatre pentru costumele sălbaticilor, aduși pe scenă îndeosebi după descoperirile conquistadorilor.

Cerul însuși m-a născut.

Eu sunt Interesul. Cine.

Când mă arelar face-un bine?

Zău așa, ar fi minune să trăiască pe-aslă lume

Orișicine fără mine!

Se duse și *Interesul* la loc și trecu în față *Poeziay* care, după ce-și făcu și ea pașii, ca și ceilalți, ațintindu-și privirea către fata din castel, spuse:

Învelită în concepte 1.

Blinda zână, Poezia.

Prin cuvinte înțelepte îți trezește nostalgia.

Dacă nu te-ai supărat Că-ndrăznesc în ochi să-ți cât.

Cum atâția-ți pizmuiesc Frumusețea ta, ce-i una.

Eu s-o urc am să-ndrăznesc Mai presus decât e luna.

Plecă și *Poezia* și, din partea unde era *Interesuly* ieși *Dărur ciay* care, după ce făcu cei doi pași, spuse ceva cencepea cu:

Unii mă numesc Risipă și că-i sărăcesc se plâng.

Dar mai mult de câte frâng Eu dând, strică ei în pripă.

Dușmăniți de tot ce strâng.

Ca să-ți plac, de azi-nainte Fi-voi și mai necuminte.

Că-i păcat prealăudat să păcătuiești prin dat.

În felul acesta ieșiră și apoi se retraseră toate fetele din cele două tabere, fiecare dintr-însele făcându-și pașii și spunându-și versurile, unele înflorite, altele hazlii, iar don Quijote

1 Este vorba de acele *concetti* din poezia lui Petrarca, imagini bazate pe antonimii alăturate, exagerat folosite în gongorismul spaniol.

le prinse pe de rost - că avea bună tinere de minte - numai pe cele pomenite aici; apoi se amestecară cu toții, legându-se lanț și dezlegându-se cu drăgălășenie și cu multă ușurință; și când trecea Amor pe dinaintea castelului, își slobozea săgețile înspre partea de sus a lui; Interesul, însă, spărgea de el globuri aurite. Încele din urmă, după ce-au mai dănțuit ei o bună bucată de timp, Interesul scoase o pungă mare de piele, vârstată cenușiu și negru, care părea să fie plină cu galbeni, și o azvârli în castel cu atâta putere, încât, de pe urma loviturii, pereții i

se desfăcură și căzură, lăsând-o pe fată descoperită și fără de nicio ocrotire. Veni la ea Interesul, cu toate personajele din alaiul lui, și, punându-i de gât un lanț gros de aur, se prefăcură că vor să pună mina pe ea, s-o răpească și s-o țină în puterea lor. Văzând una ca asta, Amor, dimpreună cu însoțitoarele lui, făcură chip că luptă să le-o smulgă 1; și toate mișcările pe care le făceau erau însoțite de sunetul tamburilor, în joc și în danț bine măsurat. Îi despărțiră sălbaticii, care, cu o neîntrecută iuțeală, ridicară și prinseră iar la loc pereții castelului, iar fatase-nchise-n el ca la început, și cu asta se puse capăt jocului, care-i lăsă nespus de mulțumiți pe toți cei ce-l priviseră. Întrebă don Quijote pe una din nimfe să-i spună cine a alcătuit și a orânduit jocul. Îi răspunse că un preot de la ei din sat, meșter nevoie-mare când e vorba de asemenea născociri.

— Pot să pun prinsoare, spuse don Quijote, că acest bacalaureat sau preot e mai bun prieten cu Camacho decât cu Basilio și că trebuie să se priceapă mai bine la satire decât să slujească vecernia. Strașnic a mai ticluit-o-n jocul ăsta cu iscusințele lui Basilio și cu avuțiile lui Camacho!

Sancho Panza, care auzise totul, spuse:

— Pe-a cui pâine o mănânc, pe-a ălui psaltire-o cânt! Eu ți-u cu Camacho.

1 Lupta dintre Amor și Interes face obiectul multor *coplas*, populare și culte, și mai întotdeauna Amorul iese înfrânt, «poate pentru că - comentează Rodriguez Marín lipseau acolo sălbaticii, care să-și pună pielea-n joc pentru el, neștiutori cum sunt și necunoscând cât poate banul!»

— Se vede cât de colo, Sancho, spuse atunci don Quijote, că ești bătăran, și încă unul din aceia care strigă: Trăiască cine-o birui.

— Nu știu din care-oi fi, răspunse Sancho, dar atâta știu, că din tingirile lui Basilio n-oi scoate niciodată o mâncare atât de gustoasă ca asta pe care am scos-o din tingirile lui Camacho.

Și-i arată cratița plină cu găște și cu găini; și apucând una din ele, dete s-o înfulece cu o voie bună și cu o poftă grozavă.

— La naiba cu iscusințele lui Basilio, spuse el, că atâtea parale faci câte parale ai, și atâtea parale ai câte parale faci. Numai două neamuri se află pe lume, cum spunea o bunică de-a mea: «avere» și «neavere»; dar ea ținea cu «avere» 1; și-n ziua de azi, – stăpâne don Quijote, te-ntreabă toți mai mult ce ai decât ce știi 2; un măgar încărcat cu aur arată mai bine decât un cal cu samar. De aceea, iarăși zic că eu cu Camacho ți-u, din ale cărui tingiri îți scoți mâncăruri îmbelșugate de găște și găini, iepuri sălbatici și iepuri de casă; pe când din ale lui Basilio – dacă-ți cad cumva la îndemână – n-ai să scoți decât o zeamă lungă, și pe-aia trebuie s-o cauți pe fundul oalei.

— Ți-ai sfârșit cuvântarea, Sancho? zise don Quijote.

1 Ideea că nu mai existau acum, în disoluția feudalismului, decât două spițe mari pe lume, două «genealogii» (*liniajes*), *tener* și *no tener* (a avea și a nu avea), este un fapt de observație curentă, consfințit de memorialiștii epocii: Rodriguez Marín citează pe scriitorul portughez Thome Pinheiro da Vega, care, la 1605, în Castilia, găsea să «*no hay más liniajes que tener o no tener, como dezia el Rey viejo, y los hidalgos son los que tienen algo...*» (hhd alge) («nu sunt decât două genealogii: *avere* și *neavere*, și hidalgo e cel ce *are algo*» [ceva]...).

2 în original: «*antes se toma el pulso al haber que al saber*» («mai degrabă te pipăie la avere decât la știință»), inversarea vechiului «*más vale saber que haber*» («mai mult valorează știința decât averea»). Infantele don Juan Manuelf în introducerea cunoscutului său *Libro de los castigos* (*Cartea pedepselor*), scrie: «... *cierto es que el saber puede guardar el haber, et el haber non puede guardar el saber*» (... e sigur că știința poate păstra averea, dar averea nu poate păstra știința). «*El sabio puede ser rico, más el rico no compra ciencia*», spune și un

cântec popular vechi, ce începe cu: «*Mds vale saber que haber*»... între vremea infantelui, însă, și cea a lui Cervantes, averea a înfrânt știința.

— Am sfârșit-o, spuse Sancho, fiindcă văd că luminăția-ta te mâhnești când o auzi, că de nu m-ar opri lucrul ăsta, aş mai fi lungit-o încă trei zile.

— Nu dă Dumnezeu, - Sancho, spuse don Quijote, să te văd și eu mut până n-apuc să mor.

— Cu viața pe care o ducem, răspunse Sancho, până s-apuci a muri luminăția-ta, oi mușca eu țărâna, și atunci poate c-oi amuți într-atâta, că n-oi mai scoate un cuvîntel pin* la sfârșitul lumii sau măcar pân'* la judecata de apoi.

— Chiar de s-ar întâmpla și una ca asta, Sancho, spuse don Quijote, și încă n-ar întrece tăcerea ta tot ce-ai vorbit, ce vorbești și ce mai ai încă de vorbit pe lumea asta; și cu atât mai vârtos cu cât e-n firea lucrurilor să sosească mai întâi ziua morții mele decât a morții tale; așa că nu mai nădăjduiesc să te văd în viața mea mut nici chiar când bei sau când dormi; atâta pot să spun și nimic mai mult.

— Pe legea mea, stăpâne, răspunse Sancho, să nu dai crezare cărnei, vreau să spun, morții, care tot atât de binenghite-și mielul și berbecul; că l-am auzit eu pe preotul de la noi spunând că ea calcă cu același picior și foișoarele împăraților și cocioabele sărăcăcioase ale celor nevoiași. Cocoana asta e prea tare ca să mai umble cu oculișuri; de nimic nu-i e silă, totul mănâncă și totu-i cade bine, și cu tot soiul de oameni, de vârste și de măriri își îndeasă desagii. Ea nu-i un cosaș care să doarmă înceasurile de tihnă, fiindcă-n toată clipa cosește și retează deopotrivă și iarba uscată, și pe cea verde, și pare-se că nici nu mai mestecă, că se-ndoapă și-nghite tot ce i se pune dinainte, că-i e o foame câinească și niciodată nu se satură; și măcar că n-are burtă, te face să crezi că boalește de dropică, așa-i de însetată să bea toate viețile la câți trăiesc pe lume, de parc-ar bea un ulcior cu apă rece.

— Destul, Sancho, grăi atunci don Quijote, rămâi la ce-ai spus bun pân-acum și nu aluneca, fiindcă, într-adevăr, ceea ce-ai spus despre moarte în vorbirea ta țărănească e ceea ce-ar putea să spună și-un predicator priceput. Îți spun eu, Sancho, că dacă ai avea tu tot atâta știință pe cât ești de deștept din fire, apai ai putea să cuvintezi din amvon și să cutreieri lumea asta mare, propovăduind lucruri frumoase.

— Cuvintează bine cel ce trăiește bine, răspunse Sancho, că eu altă tologie nu știu.

— Nici n-ai nevoie să știi, spuse don Quijote. Dar un lucru nu-mi intră mie-n cap și nu pot să-i dau de rost, și anume cum se face că fiind începutul înțelepciunii teama de Dumnezeu, tu, care te temi mai mult de o șopârlă decât de el, știi atâtea lucruri?

— Vezi-ți mai bine, stăpâne, de cavaleriile luminăției-tale și nu te apuca să judeci temerile sau vitejiile altora, că tot atât mă tem și eu de Dumnezeu ca și oricare alt creștin. Și acum lasă-mă, luminăția-ta, să sting mezelicul ăsta, că alelalte toate nu-s decât vorbe de clacă, de care om da socoteală pe ceea lume.

Și spunând asta, începu din nou să dea iama în cratiță, și cu atâta râvnă, de-i trezi pofta de mâncare și lui don Quijote, care fără doar și poate că l-ar fi ajutat de nu-l împiedica ceea ce o să se povestească de-acu-nainte.

Capitolul XXI

Unde se povestește mai departe despre nunta lui

Camacho, dimpreună cu alte întâmplări pline de miez

Pe când tocmai se ținea între don Quijote și Sancho sfătuirea pomenită în capitolul de mai sus, numai iată că se auziră strigăte și zarvă mare, totul pricinuit și pus la cale de către flăcăii călări, care, cu tropote și cu chiote nesfârșite, se duseră să-i primească pe logodnici; iar aceștia, înconjurați de tot felul de muzicanți și de jucători, veneau însoțiți de preoți, de neamurile amândurora și de lumea mai răsărită de prin satele vecine, cu toții îmbrăcați

de sărbătoare. Și când Sancho o văzu pe logodnică, spuse:

— Pe legea mea că nu vine îmbrăcată ca o țărancă, ci ca o doamnă aleasă de la curte! Chiar așa e, că, după câte deslușesc eu de departe, în locul mărtișorului cel ieftin, pe care ar fi trebuit să-l poarte, are la gât mărgear din cel scump, iar postavul verde de Cuenca e-nlocuit cu catifea deasă și bătută; și panglicile să mai zici că-s din fâșii de pânză albă! Ba pot să jur că-s de atlas! Da ia te uită și la mâinile ei, împodobite, chipurile, cu inele de chihlimbar! Aș, de unde? Să mor eu dacă nu-s acelea inele de aur, și încă ce aur! Și încrustate cu mărgăritare albe cum îi laptele covăsit, că fiecare din ele trebuie să facă mai mult decât ochii din cap! Maaamă, maamă! Și ce păr! Că dacă nud din acela neadevăratul, apăi n-am mai văzut așa de lung și-așa de auriu de când mă știu pe lume. Ei, poftim, mai zi ceva de gingășia și de mijlocelul ei, dacă nu-i ca un finie, ce se leagănă încărcat cu ciorchini de curmale, că așa arată giuvaerurile ce le poartă, de-i atârnă din păr și de gât. Jur pe zilele mele că-i o mândrețe de fată și că acum, când o fi pusă la încercare, o să poată înfrunta minunat de bine țărmurile Flandrei. 1

Don Quijote râse de laudele cam din topor ale lui Sancho Panza; măcar că și lui însuși îi păru că - în afară de domnița sa Dulcinea din Toboso - nu văzuse-n viața lui femeie mai frumoasă. Venea frumoasa Quiteria cam trasă la chip, pesemne de pe urma nopții proaste pe care totdeauna o petrec miresele când se pregătesc pentru nunta de-a doua zi. Mergeau apropiindu-se de un loc mai ridicat, așezat într-o latură a livezii și împodobit cu chilimuri și cu verdeață, unde avea să se săvârșească cununia și de unde aveau să privească danțurile și jocurile; și tocmai în clipa când ajunseră-n acel loc, auziră în spatele lor strigăte puternice și glas ce spunea:

— Stați puțin, oameni nechibzuiți și pripiți ce sunteți!

1 Echivoc în jurul cuvântului *banco*, care înseamnă și banc de nisip și bancă de lemn. Sancho se prefacă că ar

vorbi, în mod nevinovat, despre greutatea navigației în apropiere de coastele Flandrei, din cauza bancurilor de nisip. Dar tot din Flandra se aducea și o specie de lemn, din care se confecționau niște bănci, care alcătuiau scheletul paturilor. Folosindu-se de echivocul amintit, Sancho face o aluzie picantă la patul nupțial.

La care strigăte și vorbe întoarseră capul cu toții și văzură că le scotea un om îmbrăcat parcă cu o dulamă neagră, presărată cu roșu în chip de flăcări. Venea încununat - cum se văzu după aceea - cu o cunună de cernit chiparos, ținând în mână un toiag mare. Când ajunse mai aproape, fu recunoscut de toți drept chipeșul Basilio, și toți rămaseră cu sufletul la gură, așteptând să vadă unde vor să bată strigătele și vorbele sale și temându-se să nu iasă cumva vreo năpastă din venirea lui tocmai într-o clipă ca aceea. Sosi, în cele din urmă, ostenit și cu sufletul la gură, se opri în fața mirilor și înfipse în pământ toiagul, care avea la coadă un vârf de oțel; schimbat la față și cu ochii ațintiți către Quiteria, rosti cu glas tremurător și răgușit:

— Știi prea bine, tu, nerecunoscătoare Quiteria că, după legea cea sfântă pe care amândoi o mărturisim, atâta vreme cât sunt eu în viață, nu poți să iei alt bărbat; și mai știi iarăși tot atât de bine că, așteptând eu ca timpul și osârdia mea să-mi sporească avuția, n-am vrut nicio clipă să mă abat de la cuviința datorită cinstirii tale; dar tu, călcând în picioare toate îndatoririle de care bunul meu gând te ținea legată, vrei să-l faci stăpân a ceea ce-i al meu pe un altul, căruia bogățiile îi slujesc nu numai de huzur, ci și ca să-i aducă norocul cel mai negândit; și ca să aibă cu vârf un asemenea noroc - nu fiindcă-ăș crede că-i vrednic de asta, ci fiindcă așa vrea cerul - eu cu mina mea voi înlătura neputința sau piedica ce-l mai poate stingheri, scăpându-l de mine, cared stau în cale. Trăiască o mie de ani fericiți, trăiască laolaltă Camacho cel avut și nerecunoscătoarea Quiteria! Și moară Basilio cel sărac, moară cel pe care

sărăcia l-a lipsit de aripile fericirii, retezindu-i-le, și la băgat în pământ!

Și spunând asta, apucă toiagul pe care-l înfipsese în pământ; o jumătate dintr-însul rămase și mai departe înfiptă, arătând că slujea drept teacă a unui șiș măricel ce se ascundea înăuntru, și, sprijinind de pământ ceea ce s-ar putea numi minerul lui, ușurat la cuget și hotărât la faptă, se aruncă asupra-i; și într-o clipă, ieșindu-i prin spate vârful însângerat, dimpreună cu o jumătate din oțelul șișului, rămase nefericitul de el scăldat în sângele său și întins la pământ, străpuns chiar de arma sa. Săriră îndată prietenii săi să-l ajute, nemângâiați de această durere și de această sfâșietoare nenorocire a lui; descălecă și don Quijote de pe Rocinante, sări să-l ajute și, cuprinzându-l în brațe, văzu că încă nu-și dăduse sufletul. Vruă să scoată șișul dintr-însul, dar preotul, care era și el acolo, își dete cu părerea să nu i-l scoată mai nainte de-a se spovedi, fiindcă ar fi murit chiar în clipa în care i l-ar fi scos. Și venindu-și Basilio puțin în fire, cu glas tânguitor și stins spuse:

— Dacă ai vrea, neîndurată Quiteña, măcar în această grea clipă de pe urmă a vieții mele să-mi dai mâna, pentru a-mi fi soție, tot m-aș mai mângâia că fapta mea cea nebunească și-ar găsi o dezvinovățire, fiindcă printr-însa am atins fericirea de a fi al tău.

Auzind preotul vorbele astea, îi spuse să se îngrijească mai bine de mântuirea sufletului decât de desfătărilor trupului și să ceară din adâncul cugetului iertare lui Dumnezeu pentru păcatele sale și pentru deznădăjduita-i hotărâre. La care Basilio răspunse că pentru nimic în lume nu s-ar spovedi dacă nu i-ar da mai înainte Quiteña mâna pentru a-i fi soție, că numai bucuria asta l-ar mai întări și l-ar mai ușura ca să se poată spovedi. Auzind don Quijote cererea celui ce trăgea să moară, spuse cu glas tare că Basilio nu cere decât un lucru drept și chibzuit și pe lângă asta foarte ușor de îndeplinit, și că

jupân Camacho ar rămâne cu cinstea tot atât de neatinsă luând-o pe doamna Quiteria ca văduvă a viteazului Basilio, ca și atunci când ar lua-o de lângă părintele ei. La treaba asta nu trebuie altceva decât un da, a cărui rostire n-ar avea nicio urmare decât simpla-i rostire, căci patul de nuntă al acestei cununii va să fie mormântul. Toate acestea le auzea Camacho și toate îl lăsau năuc și prostit, fără a ști nici ce să facă, nici ce să spună; dar erau atât de multe rugămințile prietenilor lui Basilio, care cereau să îngăduie ca frumoasa Quiteria să-i dea mâna muribundului spre a-i fi soție, pentru ca sufletul aceluia să nu fie dat pierzării o dată ce-ar părăsi deznădăjduit această viață, încât îl înduplecară și aproape îl siliră să spună că dacă ar vrea Quiteria să-i dea mina, el n-ar avea nimic împotrivă, căci totul n-ar fi fost decât să mai amine cu o clipă îndeplinirea voii sale. Apoi se duseră cu toții la Quiteria, unii cu rugăminți, alții cu lacrimi, alții cu vorbe spuse la locul lor, ca s-o înduplece a da mina bietului Basilio; iar ea, mai neîndurată decât o piatră și mai neclintită decât o statuie, părea că nici nu știe, nici nu poate, nici nu vrea să scoată un cuvânt; și nici n-ar fi răspuns nimic dacă preotul nu i-ar fi spus să se hotărăscă mai repede la ceea ce are de făcut, pentru că Basilio abia-și mai ține sufletul și nu mai e timp de pierdut cu șovăielile. Atunci, frumoasa Quiteria, fără a scoate un cuvânt, tulburată, mâhnită și cu inima strânsă, după câte arăta, se duse în locul unde zăcea Basilio cu privirea rătăcită, cu răsuflarea scurtă și grăbită, îngânând printre dinți numele Quiteriei și făcându-i pe toți să vadă că acu-acu o să moară păgânește, iar nu creștinește. Dădu Dumnezeu de se apropie Quiteria de el și, căzând în genunchi, îi ceru mina prin semne și nu prin vorbe. Deschise ochii Basilio și, cătând la ea cu luare-aminte, îi spuse:

— O, tu, Quiteria, care te-ai arătat, în sfârșit, milostivă cu mine în clipa când milostivirea ta e menită să-mi slujească drept jungher pentru a-mi reteza firul vieții,

căci eu n-am puterea nici să mă bucur de fericirea ce mi-o dăruie, alegându-mă ca al tău, și nici să înlătur durerea care atât de grabnic îmi va închide ochii, cu umbra înfricoșată a morții! Ceea ce te rog din suflet, stea a vitregiei mele ursite, este ca mâna pe care mi-o ceri și pe care vrei să mi-o dai să nu-mi fie dată din milă și nici pentru a mă amăgi din nou, ci să mărturisești că, fără a-ți silnici vrerea, mi-o încredințezi și mi-o dai ca soțului tău legiuit; căci nu e drept ca într-o clipă de pe urmă ca asta să mă amăgești și să te folosești de prefăcătorie cu acela care numai adevăr a arătat față de tine.

Câtă vreme spunea vorbele astea, îi slăbeau puterile văzând cu ochii, și la fiecare leșin ai fi zis că-și dă și duhul. Quiteria, toată numai curăție și sfială, îl prinse de mână pe Basilio și-i spuse:

— Nicio putere de pe lume m-ar fi în stare să-mi siluiască vrerea: așa că, de buna mea voie, și din tot sufletul îți dau mâna ca soată legiuită și o primesc pe a ta dacă și tu mi-o dai stăpân pe judecată, iar nu fiindcă te-ar fi tulburat și ți-ar fi răătăcit mințile năpasta în care te-a aruncat fapta ta cea necugetată.

— Da, ți-o dau, răspunse Basilio, fără a fi nici tulburat, nici întunecat la minte, ci înțelegând limpede că cerul a vrut să mi te dea, așa că mă dăruiesc și mă încredințez ție ca soț.

— Și eu ție ca soată, fie că vei mai trăi ani îndelungați, fie că-mi vei fi smuls din brațe ca să fii pus în mormânt.

— Pentru un rănit de moarte, spuse atunci Sancho, dă cam mult cu gura flăcăiandrul ăsta! Ar trebui să se mai lase de tras clopotele și să-și îngrijească mai bine de suflet, care, după câte văd eu, a ajuns numai pin la limbă, nu chiar pin la buze.

Fiind așa prinși de mână Basilio și Quiteria, preotul, înduioșat și înlăcrimat, le dete binecuvântarea și rugă cerul ca sufletul proaspătului însurățel să aibă parte de

odihna cea de veci; care însurăţel, de îndată ce primi binecuvântarea, se ridică în picioare uşor ca un fulg şi, cât ai clipi din ochi, îşi scoase şişul, căruia trupul său îi slujea drept teacă. Toţi cei din jur rămaseră cu gura căscată, iar unii dintr-înşii, mai mult săraci cu duhul decât mintoşi, prinseră să strige din toate puterile:

— Minune, minune!

Dar Basilio răspunse:

— Nu, «minune, minune», ci dibăcie, dibăcie!

Năucit şi tulburat, preotul se duse să-i pipăie rana cu amândouă mâinile şi văzu că şişul nu trecuse prin carnea şi coastele lui Basilio, ci printr-o țeavă de fier, pe care o umpluse cu sânge şi o potrivise binişor în locul acela, iar sângele îl pregătise în așa fel – după cum se află după aceea – ca să nu se închege. În cele din urmă, preotul, cu Camacho şi cu cei mai mulţi de pe-acolo din preajmă îşi dădură seama că fuseseră păcăliţi şi luaţi în râs. Mireasa nu se arată cătuşi de puţin necăjită de această păcăleală, ba, dimpotrivă, când auzi spunându-se că acea cununie nu poate trece drept adevărată, fiind făcută cu înşelătorie, spuse că ea o întăreşte din nou, de unde încheiară cu toţii că amândoi fuseseră vorbiţi să pună la cale cele întâmplare, de care lucru Camacho şi cu prietenii lui se mâniară într-atâta, încât vrură pe dată să se răzbune, şi după ce traseră toţi săbiile din teacă, năvăliră asupra lui Basilio, întru apărarea căruia ieşiră într-o clipă din teacă aproape tot atâtea alte săbii; şi atunci, don Quijote, luându-le-o înainte călare, cu lancea sub braţ şi bine acoperit de pavăza sa, îi sili şi pe unii şi pe alţii să-i facă loc. Sancho, pe care niciodată nu-l desfătau şi nu-l înveseleau asemenea socoteli, se adăposti după căzile din care-şi scosese gustosu-i mezelic, gândindu-se că acelui loc, pentru el ca şi sfinţit, o să i se dea cuvenita cinstire. Don Quijote rosti cu glas puternic:

— Opriţi-vă, domniile-voastre, opriţi-vă, că nu-i drept să vă răzbunaţi de jignirile aduse de dragoste! Şi mai luaţi

seama că dragostea și războiul înseamnă unul și același lucru; și așa cum în război e lucru îngăduit și obișnuit a te folosi de vicleșuguri și de curse pentru a-ți birui vrăjmașul, tot așa și-n luptele și-n întrecerile de dragoste se iau ca bune șiretenii și înșelăciunile ce le pui la cale pentru a-ți atinge ținta râvnită, atunci când ele nu sunt spre ocara și spre necinstea făpturii îndrăgite. Quiteria era a lui Basilio și Basilio al Quiteriei, după dreapta și prielnica hotărâre a cerului. Camacho e avut și va putea să-și cumpere desfătărilor când, unde și cum i-ar pofti inima. Basilio n-are altceva pe lume decât mielușeaua asta, și nimeni n-are de ce să i-o ia, oricât ar fi de puternic, că pe doi pe care Dumnezeu îi unește nu poate omul să-i despartă; și cel care ar încerca s-o facă, mai întâi are de trecut prin vârful acestei lănci.

Și spunând acestea, o vântură în mină atât de vârtos și-atât de iscusit, că-i băgă în răcori pe toți cei ce nu-l cunoșteau; și atât de puternic se întipări în cugetul lui Camacho faptul de-a fi fost nesocotit de Quiteria, că și-o și șterse într-o clipă din minte, așa că prinseră și la el cuvintele de împăciuire ale preotului – om înțelept și de bună-credință – la auzul căror cuvinte și Camacho, și cei ce-i țineau partea se îmblânziră și se domoliră; și, ca dovadă, puseră cu toții săbiile înapoi în teacă, aruncând vina mai mult pe ușurătatea Quiteriei decât pe dibăcia lui Basilio, și spunând Camacho că dacă ea îl îndrăgea într-atâta pe Basilio ca fată, apoi tot așa l-ar fi îndrăgit și ca nevastă și că el ar trebui să mulțumească cerului mai mult acum că i-a luat-o decât atunci când i-o dăduse. O dată ce și Camacho, și ai săi se mângâiaseră și se ostoiseră, se potoliră și toți cei ce erau de partea lui Basilio; iar Camacho cel avut, pentru a arăta că nu-l atinge cu nimic păcăleala și că n-o ia în seamă, porunci să-i dea înainte cu petrecerea, ca și cum s-ar însura cu adevărat; dar nu mai vrură să fie de față nici Basilio, nici soața lui și nici prietenii, așa că ei se duseră-n satul lui Basilio, că și pe

săracii deștepți și de treabă are cine să-i urmeze, să-i cinstească și să-i ocrotească, tot așa cum și pe oamenii avuți are cine să-i lingusească și să le țină de urât. Îl luară cu ei și pe don Quijote, prețuindu-l ca pe-un viteaz și ca pe-un om de nădejde. Numai lui Sancho i se făcu negru înaintea ochilor văzându-se pus în neputință de-a aștepta strălucitul ospăț și serbările lui Camacho, care ținură până noaptea târziu; și așa, posomorât și mâhnit, îl urmă pe stăpănu-su, care mergea cu ceata lui Basilio, părăsind olurile Egiptului x, măcar că le mai purta încă în suflet, de unde mezelicul împruținat și aproape pe sfârșite ce-l ducea în cratiță îi amintea mărirea și belșugul bunurilor pierdute de el; și așa, copleșit și dus pe gânduri – deși nu-i mai era foame – merse, fără a mai descăleca de pe măgar, pe urmele lui Rocinante.

1 *Ollas de Egipto* sunt luate aici în sensul de «viață îmbelșugată» (vezi Partea I, capitolul XXII, p. 290, nota 1).

Capitolul XXII

Unde se povestește despre nemaiauzita aventură cu peștera lui Montesinos, care se află în inima La Manchei, aventură pe care don Quijote a dus-o cu bine la capăt

Mari și multe fură cinstirile cu care însurăței îl copleșiră pe don Quijote, recunoscători pentru prietenia ce le-o arătase el apărându-le dreptul; și deopotrivă cu vitejia îi prețuiră și înțelepciunea, socotindu-l drept un Cid la luptă și un Cicero la vorbă. Bunul Sancho huzuri trei zile de pe urma însurățeilor, de la care află că faptul rănirii mincinoase nu fusese o înțelegere pusă la cale cu frumoasa Quiteña, ci numai o dibăcie de-a lui Basilio, care aștepta de la ea întocmai ceea ce s-a și văzut; mărturisi el, ce-i drept, că-și împărtășise gândul și unor prieteni de-ai săi, pentru ca la timpul potrivit să-i înlesnească cele ce avea de făcut și să-l ajute la păcăleală.

— Nu pot fi și nici nu trebuie numite păcăleli, spuse don Quijote, acelea ce urmăresc țeluri virtuozose, iar cununia unor îndrăgostiți este unul din țelurile cele mai

alese; vă atrag, totuși, luarea-aminte că vrăjmașii cei mai mari ai dragostei sunt foamea și sărăcia necurmată; pentru că dragostea este toată numai bucurie, desfătare și mulțumire, mai ales când îndrăgostitul a izbutit să și-o aibă pe cea îndrăgită de el, dimpotrivă, lipsa și sărăcia sunt vrăjmașii ei cei mai vădiți; toate astea le-am spus fiindcă ar fi mai bine să se mai lase domnul Basilio de mânuirea meșteșugurilor în care-i atât de iscusit, meșteșuguri ce-i aduc într-adevăr faimă, dar nu-i fac și rost de arginți, și să se îngrijească să-și adune avere, prin mijloace îngăduite și vrednice, care nu le lipsesc niciodată celor chibzuiți și sânguincioși. Săracul cu nume bun – dacă mai poate și un sărac să aibă nume bun – stăpânește o comoară ținând nevastă frumoasă, pe care, însă, când o pierde, își pierde și-și îngroapă și bunul nume. Nevasta frumoasă și cinstită, al cărei bărbat e sărac, vrednică-i de-a fi încununată cu laurul și cu finicul izbânzii și-al biruinței. Frumusețea, prin ea însăși, ademeneste dorințele celor ce-o privesc și-o cunosc, așa cum asupra momelii celei îmbietoare se abat zgriptorii și zburătoarele văzduhului; dar dacă unei asemenea frumuseți i se adaugă lipsa și strâmtorarea, atunci se năpustesc asupra-i corbii, ulii și celelalte păsări prădalnice, și aceea care rămâne statornică la atâtea năvale merită din plin să se numească cunună a bărbatului ei. Uite, înțelepte Basilio, adaose don Quijote, părerea nu știu cărui învățat era că în toată lumea asta nu se află decât o singură nevastă cinstită, și el povățuia pe fiecare să gândească și să creadă că acea singură cinstită e a lui, și-atunci avea să trăiască mulțumit. Eu nu sunt însurat, și pân-acum nici nu m-am gândit la așa ceva, și, cu toate astea, m-aș încumeta să dau sfaturi cui mi-ar cere de felul în care ar trebui să-și caute femeia cu care să se însoare. Întâi, l-aș sfătui să se uite mai mult la renumele decât la averea ei, căci femeia cinstită nu-și face nume bun doar fiind cinstită, ci și părând cinstită; căci cu mult mai păgubită iese cinstea femeilor dintr-o ușurătate și

neînfrânare fățișă decât din blestemățiile făptuite în taină. Dacă-ți aduci femeie cinstită-n casă, nu-i greu s-o păstrezi așa cum e, și chiar să-i și sporești cinstea; dacă-ți aduci însă una din acelea rele, la grele munci ai fi pus ca s-o îndrești, pentru că nu se trece cu una, cu două de la o stare la alta. Nu zic c-ar fi cu neputință, dar socotesc că-i tare greu.

Le auzi Sancho pe toate astea și-și spuse **n** sine:

— Stăpânul ăsta al meu, când spun și eu lucruri mai cu greutate și mai cu miez, îmi zice de obicei că aș putea să cuvintez din amvon și să cutreier lumea asta mare propovăduind lucruri frumoase; și eu, la rândul meu, spun de el, atunci când începe să înșire la cugetări și să dea la sfaturi, că nu numai într-un amvon, ci în douăzeci de amvoane ar putea să se urce și să bată toate răspântiile, vorbind fiecăruia după nevoile lui. Bată-te norocul să te bată de cavaler rătăcitor, că multe mai știi! Eu credeam în sinea mea că de altceva nu știe decât de cavaleria lui rătăcitoare; când colo, văd că nu-i lucru pe lumea asta asupra căruia să nu aștearnă câte ceva din sacul lui cu înțelepciune.

Aceste vorbe le îngână Sancho ceva mai tare, așa că, prinzând stăpânul-su ceva din ele, îl întreabă:

— Ce tot descânți tu acolo, Sancho?

— Nu spun nimic și nici nu descânt de nimic, răspunse Sancho. Stăm numai și-mi spuneam în sinea mea că dac-aș fi putut s-aud ce-ai spus luminăția-ta mai-nainte de-a mă fi însurat, poate c-aș fi spus și eu acuma: boul cel neînjugat rumegă mai desfătat.

— Cum, Sancho? Atât de rea să fie oare Teresa ta?

— Nu-i prea rea, răspunse Sancho, dar nici prea bună nu-i; nu-i cel puțin bună cât aș fi vrut eu.

— Rău faci, Sancho, spuse don Quijote, că-ți vorbești nevasta; căci, la urma urmei, e mama copiilor tăi.

— În asta nu-mi rămâne cu nimic datoare, răspunse Sancho, că și ea mă vorbește când i se năzare, mai cu

seamă când mă bănuiește c-o înșel, că atunci nici Necuratul nu mai e-n stare s-o scoată cu ea la capăt.

Stătură - ca să nu mai lungim vorba - trei zile încheiate cu însurăței, care-i ospătară și-i slujiră împărătește. Ceru don Quijote licențiatului celui meșter în mânia spadei să-i dea o călăuză care să-l ducă la peștera lui Montesinos, fiindcă tare mult ținea să intre-ntr-însa, să vadă cu ochii lui dacă-s adevărate toate minunile ce se povesteau despre ea prin toate acele meleaguri. Licențiatul îi spuse c-o să-i dea pe-un văr de-al lui, un student strălucit ce se dă-n vânt după cărți cavalerești și care foarte bucuros l-ar duce chiar până la gura peșterii și i-ar arăta și smârcurile Ruiderei, vestite și ele în toată La Mancha și chiar în toată Spania; îi spuse c-o să-și treacă de minune timpul cu el, deoarece tinerelul acesta se pricepe să scrie și cărți pe care le dă la tiparniță și le închină domnitorilor.

În cele din urmă sosi și vărul, călare pe o măgăriță borțoasă, al cărei oblânc era acoperit cu o scoarță sau cu o pânză de sac, vârstată în culori vii. Îl înșăuă Sancho pe Rocinante și-și pregăti măgarul, își umplu cu merinde desagii, cărora le ținură tovărășie desagii vărului, căptușiți și ei zdravăn cu desale gurii, și după ce se încredințară lui Dumnezeu și-și luară rămas bun de la toți, se așternură pe mers, luând-o pe drumul vestitei peșteri a lui Montesinos.

Pe drum îl întrebă don Quijote pe văr care îi erau îndeletnicirile, învățătura și munca. Vărul răspunse că învățătura îi era în limbile cele vechi, iar îndeletnicirile și munca sa erau de a alcătui cărți pentru a le da la tiparniță, toate de mare folos și de nu mai puțină desfătare pentru obște; că una dintre ele se numește *Cartea porturilor*, în care el zugrăvește șapte sute trei veșminte și porturi, cu culorile, numirile și semnele lor, de unde cavalerii de la curte pot să ia și să aleagă tot ceea ce poftesc când au nevoie pentru serbări sau pentru petreceri, fără să se mai milogească întrebând pe la cutare sau cutare și fără să-și

mai pună - vorba aceea - mintea la teasc pentru a le face să se potrivească cu simțirile și cu gândurile lor.

— Căci și celui gelos, și celui disprețuit, și celui părăsit, și celui uitat, eu le dau straiile ce li se potrivesc ca turnate, nu ca picurate. Am și o altă carte, căreia o să-i zic *Metamorfozele* sau *Ovidiu spaniol*, carte plină de lucruri noi și rare; pentru că într-însa, imitându-l în glumă pe Ovidiu, arăt cine a fost Giralda din Sevilla 1 și îngerul de la Sfânta Magdalena 2, cine Jgheabul lui Vencinguerra din Córdoba 3, cine au fost taurii din Guisando 4, Sierra Morena, fântânile

1 Vezi nota 2 de la pag. 790.

2 Biserica Sf. Magdalena din Salamanca avea, în loc de icoană de hram cu chipul sînteii, o sfârlează pusă în vârful turnului, înfățișând un înger cu un vas de mir într-o mână și cu părul Magdalenei într-alta, aluzie la balsamul cu care i-ar fi uns lui Cristos picioarele, spălate de ea, și la cosițele cu care i le-ar fi uscat.

3 *El caño de Vencinguerra* (Vicente Guerra), făcut de cavalerul Vicente Guerra care luase parte la recucerirea Córdobei de la mauri, era inițial un canal de scurgere în Guadalquivir a apelor de ploaie din Caille del Potro (Calea mînzului), lângă oborul de vite. Era de obicei plin de dejectiile caselor de pe uliță, și din toată mahalaua San Nicolas de la Ajarquia. Mai târziu, asanat, canalul a fost cântat de cordobezul Góngora într-o romanță.

4 Vezi nota 3 de la pag. 790.

Leganitos 1 și Lavapiés din Madrid, fără să-mi scape nici cea a Păduchelui², a Jgheabului aurit³ și a Stareței⁴; și toate astea cu alegoriile, cu metaforele și cu prefacerile lor, în așa fel ca să te înveselească, să te prindă și să-ți dea totodată și învățătură. Am și o altă carte pe care o numesc *Adaos la Virgilio Polidoro*⁶, și care vorbește despre născocirea lucrurilor, carte plină de învățătură și de strădanie cărturărească; și-i zic așa fiindcă lucrurile cu miez lăsate la o parte de Polidoro sunt acum învederate de

mine într-un stil plăcut. Virgilio uită, de pildă, să ne destăinuie cine a fost cel dintâi de pe lume care a prins guturai, cine a fost cel dintâi care a folosit alifile pentru a se tămădui de sfrențe, și eu le lămuresc pe toate cu de-amănuntul și le întăresc prin deslușirile a peste douăzeci și cinci de cărturari, ca să vezi și domnia-ta cât de temeinic am muncit și cât de folositoare este o carte ca asta pentru toată lumea.

Sancho, care nu lăsase nimic să-i scape din vorbele vărului, îi spuse:

— Ia spune-mi, domnule, așa să te ajute Dumnezeu să-ți tipărești cărțile: poate ai ști să-mi spui – că dac-ai ști-o pe asta, apăi le știi pe toate – cine a fost cel dintâi om care s-a scărpinat în cap? Că eu așa zic, că trebuie să fi fost părintele nostru Adam.

— Tot ce se poate, răspunse vărul, fiindcă nu mai încapе vorbă că Adam a avut și cap, și păr; și așa stând lucrurile, și fiind cel dintâi om de pe lume, s-o fi scărpinat și el vreodată.

— Așa zic și eu, răspunse Sancho. Dar ia spune-mi acum: cine a făcut prima săritură-n aer?

— Drept să-ți spun, dragul meu, răspunse vărul, că acum chiar n-aș ști ce să-ți răspund până n-oi mai căuta prin căr

1 Fântâna Leganitos (de fapt nu fântână, ci cișmea) se afla pe maidanul cu același nume, devenit mai apoi șosea și stradă a Madridului.

*, *, 4 Fântâna Lavapiés (Spală-Picioare), se prelungea prin două canale, unul numit al Păduchelului sau Canalul de Aur și altul zis al Stareței.

— Virgilio Polidoro, literat italian din secolul al XV-lea, renumit prin tratatul său în opt cărți, intitulat *De rerum inventoribus* (Despre inventatorii lucrurilor), apărut în 1499.

ți le mele; o să caut de îndată ce m-oi întoarce acolo unde am cărțile și, când ne-om vedea altă dată, am să te

mulțumesc, că doar n-o să fie acum cea din urmă oară.

— Uite ce, domnule, nu te mai osteni cu treaba asta, că tocmai acum mi-a dat în minte dezlegarea la ce te-am întrebat: află că întâia săritură de pe lume a făcut-o Lucifer atunci când îi deteră vânt sau îl azvârliră din cer, că a ajuns zburând prin aer până-n adâncul genunilor.

— Ai dreptate, măi frate, zise vărul.

Iar don Quijote spuse și el:

— Nici întrebarea și nici răspunsul acesta nu-s de la tine, Sancho; pesemne că le-ai auzit și tu de la cineva.

— Nu mai vorbi, stăpâne, că, pe legea mea, dac-ar fi să tot întreb și să răspund, apăi n-aș mai mântui nici până mâine. Și ca să întreb nerozii și să răspund bazaconii, n-am eu nevoie să umblu după ajutoare prin vecini.

— Ai spus, Sancho, mai multe decât știi, căci sunt unii oameni ce se trudesesc să afle și să adeverească anume lucruri care, după ce au fost aflate și adeverate, nu fac doi bani pentru judecată și pentru ținerea de minte.

Cu asta și cu alte vorbiri plăcute le trecu ziua, iar noaptea maseră într-un cătun, unde vărul îi spuse lui don Quijote că din acel loc și până la peștera lui Montesinos nu-s mai mult de două leghe, și că dacă-i hotărât să intre într-însa, are nevoie să ia cu dânsul și niște funii, pentru ca să se lege cu ele și să-și dea drumul, așa legat, până-n fundul peșterii. Don Quijote răspunse că de-ar fi să coboare și până-n fundul iadului, el tot vrea să vadă unde sfârșește acea peșteră; cumpărare deci aproape o sută de stânjeni de funie, iar a doua zi, pe la ceasurile 2 după-amiază, ajunseră la peșteră» a cărei intrare e încăpătoare și largă, dar plină de tufe de ciulini, de smochini sălbatici, de tufișuri spinoase și de măracinișuri, și toate atât de dese și de încâlcite, că o astupă și-o acoperă de sus până jos. Când deteră cu ochii de ea, descălecară vărul, Sancho și don Quijote, pe care ceilalți doi îndată-l și legară vârtos cu funiile, și câtă vreme îl înco. făceau și-l încingeau, Sancho spuse:

— Ia seama, stăpâne, la ce faci; vezi să nu te-ngropi de viu și nici să nu te scufunzi pe undeva unde să arăți a clondir pus la rece în vreun puț; că nu-i treaba luminăției-tale să fii scotocitorul acestei peșteri, care trebuie să fie mai amarnică și decât o temniță de robi.

— Leagă tu numai, și taci din gură, răspunse don Quijote, căci o ispravă ca asta, să știi, Sancho dragă, numai pe mine mă aștepta.

Atunci călăuza spuse:

— Te rog din suflet, seniore don Quijote, să te uiți bine și să câți țintă cu o sută de ochi la ceea ce-i înăuntru, că poate or fi și ceva lucruri pe care să le pun în cartea metamorfozelor mele.

— N-ai nicio grijă, răspunse Sancho, toba-i în mâini bune, care știu s-o bată.

După ce mai spuseră și astea și isprăviră să-l lege pe don Quijote - nu pe deasupra platoșei, ci pe deasupra pieptarului - don Quijote zise:

— Tare nesocotiți am mai fost că nu ne-am făcut rost de-un clopoțel, pe care să-l fi agățat lângă mine, chiar de funia asta, și după al cărui zvon să puteți ști dacă mai cobor încă și dacă mai sunt încă-n viață; dar acum, că tot nu mai e nimic de făcut, să ne încredințăm în mâna lui Dumnezeu» care mă călăuzește.

Și-ndată căzu-n genunchi și spuse în șoaptă o rugăciune îndreptată către cer, cerându-i lui Dumnezeu să-l ajute și să-i dea izbândă temeinică în acea aventură, care se arăta a fi primejdioasă și ciudată; apoi îndată spuse cu glas tare:

— O, stăpână a faptelor și a gândurilor mele, preastrălucită și fără de seamă Dulcinee din Toboso, dacă-i cu puțință să-ți ajungă până la auz cererile și rugile acestui norocit îndrăgitor al tău, rogu-te, pe nemaiauzita ta frumusețe, să le ascuți, căci nu altceva te rog printr-însele decât să nu-mi tăgăduiești ajutorul și ocrotirea ta, de care am acuma atâta nevoie. Eu sunt gata să mă scufund, să mă

îngrop și să mă adâncesc în prăpastia ce mi se deschide dinainte, numai ca să știe toată suflarea că dacă tu mă ajuți, nu se află lucru pe lume pe care eu să nu mă-ncumet a-l încerca și a-l duce la bun sfârșit.

Și spunând asta, se apropie de peșteră, unde văzu că numai folosindu-se de brațele sau de spada lui poate să-și dea drumul în jos și să-și facă loc pin* la intrare; de aceea, punând mâna pe paloș, începu să doboare și să mai reteze din acel măcăniș, aflat la gura peșterii, la al cărui zgomot și vâjâială zbugni din peșteră o mulțime nenumărată de corbi mari și de huhurezi; și erau atât de deși și zburau atât de repede, încât îl doborâra pe don Quijote la pământ; și dacă ar fi crezut tot atât de mult și-n semne păgânești pe cât credea în creștineasca lui lege catolică, ar fi socotit aceasta drept prevestire rea și s-ar fi ferit să se închidă într-un asemenea loc. În cele din urmă se ridică și, văzând că nu mai ieșeau de-acolo nici corbi și nici alte zburătoare de noapte, adică lilieci, care și ei ieșiseră, amestecându-se printre corbi, făcu semn către văr și către Sancho, care, dând încet drumul la funie, îl lăsară în jos, să coboare înăuntrul peșterii celei înfricoșate; și-n timp ce intra, binecuvântându-l Sancho și făcând asupra-i la cruci cu nemiluita, spuse:

— Aibă-te Domnul în pază, și stânca cea sfântă din Francia 1, laolaltă cu Sfânta Treime din Gaeta 2, pe tine, floare, caimac și spumă a cavalerilor rătăcitori! Te duci acolo jos, tu, neînvinsul lumii, inimă de oțel, braț de aramă! încă o dată, dară, aibă-te Domnul în pază și întoarcă-te slobod, teafăr și neprimejduit la lumina vieții acesteia pe care o părăsești pentru a te îngropa în beznele ce le cauți.

Cam aceleași rugă și închinări fură aduse și de către văr. Cobora don Quijote, strigându-le să mai dea drumul la funie, să-i dea tot mai mult drumul la funie, în vreme ce

1 *La Peña de Francia*: loc de pelerinaj între Salamanca și Ciudad Rodrigo «unde s-a găsit în anul 1409

o imagine a Fecioarei, venerată apoi în mănăstirea de dominicani ridicată acolo anume pentru asta.

a *La Trinidad de Qaeta*: mănăstire întemeiată de Ferdinand Catolicul în localitatea Gaeta din regatul Neapolelui, mănăstire vizitată adesea de călătorii pe mare.

ei n-o slobozeau decât puțin câte puțin; și când strigătele sale, gătuite de pereții peșterii, încetară să se mai audă, ei și sfârșiseră de desfășurat toți cei o sută de stânjeni de funie. Găsiră cu cale să-l ridice acum iar în sus pe don Quijote, fiindcă nu-l puteau coborî mai jos; cu toate astea, mai așteptară preț de vreo jumătate de ceas, după care timp prinseră să tragă-napoi funia, de astă dată cu multă ușurință și fără să simtă pe ea nicio povară, semn care-i făcu să-și închipuie că don Quijote rămăsese înăuntru, și fiind Sancho încredințat de asta, lăcrima amarnic și trăgea de zor, în nădejdea că poate s-a înșelat; dar când ajunseră să tragă, după socoteala lor, peste optzeci de stânjeni, simțiră de-o» dată o greutate, de care lucru se bucurară peste poate. În cele din urmă, când nu mai rămaseră decât vreo zece stânjeni, îl zăriră deslușit pe don Quijote, căruia Sancho îl strigă, zicându-i:

— Fii de-o mie de ori binevenit, stăpâne, că noi și începuserăm să credem că ai rămas acolo la clocit!

Dar don Quijote nu răspunse niciun cuvânt, și când îl scoaseră cu totul afară, văzură că ținea ochii închiși, părând că doarme. Îl întinseră jos și-l dezlegară, și, cu toate astea, el tot nu se trezea. Dar atâta îl întoarseră și pe-o parte și pe alta, îl scuturară și-l zgâlțâiră, că după o bună bucată de timp își veni în simțiri, întinzându-și oasele, ca și cum s-ar fi trezit dintr-un somn greu și adânc; și câtând parcă năucit în toate părțile, spuse:

— Ierte-vă Domnul, dragii mei, că m-ați smuls din viața și priveliștea cea mai dulce și mai desfătătoare din câte i-a fost dat unei făpturi omenești să vadă și să trăiască. Într-adevăr, acum abia îmi dau seama că toate bucuriile acestei vieți trec ca umbra și ca visul sau se ofilesc

ca floarea câmpului. O, nefericite Montesinos! O, Durandarte *, răpus de umbra morții! O, tu, Belerma cea fără de noroc! O, înlăcrămatule Guadiana și voi, îndurerate fiice ale Rui

1 Vărul lui Montesinos, palatin de-al lui Carol cel Mare, mort, potrivit legendei, în lupta de la Roncesvalles, sub ochii vărului său.

derei, care arătați în apele voastre tot ce-au plâns frumoșii voștri ochi 1

Cu multă luare-aminte ascultară vărul și cu Sancho vorbele lui don Quijote, pe care el le spunea ca și cum cu nespusă durere le-ar fi scos din adâncul inimii. Îl rugară fierbinte să-i facă și pe ei să priceapă cele ce spunea și să le spună ce văzuse în acel iad.

— Iad îi spuneți voi? zise don Quijote. Să nu-i mai spuneți așa, fiindcă nu e drept, după cum veți și vedea îndată.

Ceru să i se dea ceva de mâncare, fiindcă-i era o foame grozavă. Întinseră pânza de sac a vărului pe iarba cea verde *t* se repeziră la merindele din desagii lor și, așezându-se câteșitrei laolaltă, întru bună dragoste și frăție, prânziră și cinară totodată. După ce fu ridicată învelitoarea, don Quijote de La Mancha spuse:

— Nimeni să nu se ridice și dați-mi, feții mei, ascultare.

Capitolul XXIII

Despre minunatele lucruri pe care neîntrecutul don Quijote spuse că le-a văzut în adâncă peșteră a lui Montesinos, lucruri a căror neputință de-a fi adevărate și a căror măreție fac ca această aventură să fie socotită drept apocrifă

Să fi fost cam pe la 4 ceasuri după-amiază, când soarele, ascuns printre nouri, cu slaba-i lucoare și cu razele sale cele blânde, îngădui lui don Quijote ca, scutit de arșiță și zăduf, să povestească celor doi prealuminați ascultătorii ai săi ceea ce văzuse în peștera lui

Montesinos, și încep el astfel:

— La o adâncime cam de doisprezece până la paisprezece stânjeni, în această temniță subpământeană se deschide la

1 în original *clarísimos oyentes*, adică licențiatul și Sancho Panza. Efectul comic vine din nepotrivirea cu ei doi a acestei formule de orăție festivă, ce se folosea în universități.

dreapta o scobitură și-o încăpere în care ar intra un car mare, cu catări cu tot. Prin câteva crăpături și desfundături, deschise pe fața pământului, și care răspund de departe pân-acolo, pătrundenăuntru o lumină slabă. Eu am zărit scobitura și încăperea asta tocmai când mi se urâse și mi se scârbise să mă tot văd spânzurat și să tot cobor, legat de funie, prin acea împărăție a beznelor, fără să-mi știu și eu un drum anume, bine statornicit, așa că-mi pusei în gând să intru în acea scobitură pentru a mă mai odihni puțin. V-am strigat să nu mai dați drumul la funie până ce nu vă voi spune; dar pesemne că nu m-ați auzit. Strânsei funia pe care mi-o slobozești și, făcând dintr-însa un colac sau o legătură, mă așezai pe ea dus pe gânduri, socotind în fel și chip cum să fac acuma să cobor la fund, când nu mai avea cine să mă ție de sus; și cum mă găseam eu prins în această grijă și încurcătură, deodată și fără voie mă cuprinse un somn din cele mai adânci, și când nici cu gândul nu gândeam, fără să știu cum și-n ce fel, mă trezii dintr-însul și mă văzui în mijlocul celei mai frumoase, mai dulci și mai desfătătoare pajiști pe care o poate făuri firea și-o poate zămisli cea mai iscusită închipuire omenească. Deschisei ochii, mi-i frecai și văzui că nu dormeam, ci că eram treaz cu adevărat. Cu toate astea, îmi dusei mina la cap și la piept pentru a mă încredința dacă eu eram acela care stăm acolo sau vreo nălucă amăgitoare care-mi luase chipul; dar atingerea, simțirea, vorbele cu rost pe care le spuneam în sinea mea îmi dovediră că tot eu sunt cel ce eram atunci acolo, ca și cel ce sunt aici

acuma. Îndată mi se arată în fața ochilor un palat sau foișor împărătesc, strălucit de-ți lua ochii, ale cărui ziduri și ai cărui pereți păreau făuriți din cleștar străveziu și luminos, din care palat, deschizându-se cele două mari canaturi ale unei porți, văzui ieșind printr-însa și îndreptându-se spre mine un bătrân cuvios, înveșmântat într-o mantie de lână vineție, pe care o târa după el pe pământ; îi încingea umerii și pieptul o bantă așa cum poartă studenții, însă de atlas verde; capul îi era acoperit de-o cușmă neagră milaneză, iar barba albă colilie îi trecea de brâu; n-avea la el nicio armă, ci numai niște mătănii în mină, cu boabele mai mari decât niște nuci obișnuite, iar cele înșirate din zece - n zece pentru *Tatăl nostru* erau și acelea cât niște ouă de struț obișnuite; portul, mersul, cucernicia și măreția făpturii sale, fiecare luate-n parte și toate laolaltă, treziră-n mine uimire și mirare. Când ajunse la mine, lucrul pe care-l făcu mai întâi fu să mă cuprindă strâns în brațe și apoi să-mi spună: «De-atât amar de ani, viteze don Quijote de La Mancha, de când hălăduim prin aceste pustietăți solomonite, așteptăm să te vedem, ca să dai de știre lumii ce cuprinde și închide într-însa adâncă peșteră în care ai intrat, numită peștera lui Montesinos, aventură ce-a rămas a fi săvârșită numai de nebiruita-ți inimă și de neîntrecuta-ți bărbăție. Vino cu mine, preastrălucite cavalier, fiindcă vreau să-ți arăt minunile pe care le ascunde acest castel străveziu, căruia eu îi sunt străjer și chelar pe vecie, căci nu altul sunt decât însuși Montesinos, de la care peștera își trage numele.» De cum îmi spuse că era Montesinos, îl și întrebai dacă-i adevărat ceea ce se povestește în lumea de-aci de sus, cum că el, cu un mic jungher, ar fi scos din miezul pieptului inima bunului său prieten Durandarte, ducând-o domniței Belerma, așa cum îi lăsase vorbă răposatul, cu limbă de moarte. Îmi răspunse că-n toate n-am spus decât adevărul, afară numai de vorba cu jungherul, fiindcă n-a fost nici jungher, și nici mic, ci a fost numai un pumnal călit, mai

ascuțit ca o sulă.

— Pumnalul ăla, spuse atunci Sancho, trebuie să fi fost făurit de Ramón de Hoces din Sevilla 1.

— Asta nu știi, răspunse don Quijote. Nu cred, totuși, să vină de la acest armurier, fiindcă Ramón de Hoces e numai de ieri de-alaltăieri, pe când povestea cu Roncesvalles - unde se-ntâmplase toată năpasta aceea - a fost cu ani și ani în urmă; și dac-o fi sau n-o fi de la el pumnalul, asta n-are nicio însemnătate și nici nu întunecă, nici nu schimbă adevărul și cuprinsul poveștii.

1 Probabil un armurier cunoscut în epocă.

— Așa e, răspunse vărul. Zi domnia-ta înainte, seniore don Quijote, că te ascult cu o desfătare nespusă.

— Cu un mai mică desfătare îmi spun și eu povestea, răspunse don Quijote. Spun, așadar, că preacinstitul Montesinos mă însoți în palatul cel de cleștar, unde, într-o cămară scundă, din cale-afară de răcoroasă și toată numai alabastru, se afla un mormânt de marmură, făurit cu mult meșteșug, deasupra căruia văzui un cavaler întins cât era el de lung și întocmit nu din aramă, nici din marmură și nici din iasp, așa cum se obișnuiește la alte morminte, ci de-a dreptul din carne și oase. Mâna dreaptă - care, după câte mi se păru, era cam păroasă și vânoasă, semn că purtătorul ei avea putere, nu glumă - îi era pusă în dreptul inimii; iar Montesinos, mai înainte de-a apuca să-l întreb ceva, văzând că-l privesc cu uimire pe cel de pe mormânt, îmi spuse: «Acesta-i prietenul meu Durandarte, floare și oglindă a cavalerilor îndrăgostiți și viteji din timpul său; îl ține aici vrăjit, ca și pe mine și ca pe mulți alții, Merlin x, acel solomonar din țara Franciei, despre care se spune c-ar fi feciorul Necuratului; cât despre mine, eu nu știu dacă era sau nu feciorul Necuratului, ci numai atâta știu, că se pricepea la blestemății - cum vine vorba - chiar cu un dram mai mult decât Necuratul. În ce fel și pentru ce ne-a vrăjit, nimeni nu știe, dar o să se dovedească cu timpul, care timp, după câte cred eu, nu-i prea departe. Ceea ce

mă umple de uimire este că sunt încredințat, ca și de lumina zilei de-afară, că Durandarte și-a dat duhul la mine-n brațe și că, după moarte, i-am scos inima cu mâinile mele; și cred că trăgea pe puțin vreo două ocale, că, după spusele învățaților, acela ce are inima mai mare e înzestrat cu mai multă vitejie decât cel cu inima mică. Stând dară așa lucrurile și dându-și cu adevărat duhul acest cavaler, cum de se mai tânguie acuma și mai oftează când și când, ca și cum ar fi viu?»

1 Merlin n-a fost francez, ci englez; confuzia vine din faptul că în unele cărți de cavalerie i se spune «cel născut în Galia». E vorba însă de Walles (Galles), ținut numit spaniolește Gâtula.

Abia spuse acestea, că nefericitul Durandarte și scoase un strigăt, zicând:

«O, tu, vere Montesinos 1 Ruga mea din urmă fu la atunci când mort zăcea-voi și cu inima oprită.

Să mi-o smulgi din piept, s-o duci Unde-o fi atunci Belerma:

Cu pumnalul ori cu spada să mi-o scoți și să i-o dai 1»

Auzind vorbele acestea, preacinstitul Montesinos căzu în genunchi dinaintea cavalerului celui îndurerat și, cu ochii-n lacrimi, îi spuse: «Cavalere Durandarte, scumpul meu văr, am făcut încă de mult tot ce mi-ai poruncit în rău ursita zi a despărțirii noastre. Ți-am scos inima cât am putut de bine, fără să-ți mai las nici atâtica din ea în piept, am șters-o de sânge cu un ștergăraș de horbotă și am purces într-un suflet cu ea către țara Franciei, după ce mai înainte te-am așezat în sânul pământului, și cu-atâtea lacrimi, c-ar fi ajuns să mă spăl pe mâini cu ele și să mă curăț de sângele ce le pătase, tot umblând prin măruntaiele tale; și ca un semn mai mult al râvnei mele, scumpe vere, e că-n primul cătun de care-am dat ieșind din Roncesvalles am presărat puțină sare pe inima ta, ca să nu miroasă rău și ca să ajungă dacă nu proaspătă, măcar uscată iască la domnița Belerma, pe care, laolaltă cu tine

și cu mine și cu Guadiana, scutierul tău, și cu doamna Ruidera, dimpreună cu cele șase fiice și cu cele două nepoate ale ei, și cu mulți alții din cunoscuții și din prietenii tăi, o ține înțeleptul Merlin aci, vrăjită de-atât amar de vreme. Și măcar că s-au scurs de-atunci mai bine de cinci sute de ani, niciunul din noi n-a răposat, lipsind numai Ruidera cu fiicele și cu nepoatele ei, de care, de mult ce-au plâns, i s-o fi făcut milă lui Merlin și le-a prefăcut astfel în tot atâtea smârcuri, care acum în lumea celor vii și în ținutul La Manchei sunt chemate smârcurile Ruiderei; mama și cu cele șase fete sunt stăpânite de regii

Spaniei, iar cele două nepoate, de către cavalerii unei preasfinte tagme, ce se cheamă a sfântului Ion. Guadiana, scutierul tău, plângându-ți și el restriștea, a fost prefăcut într-un râu limpede, cu același nume, care, când a ajuns la fața pământului și a zărit soarele unui alt cer, a fost cuprins de-atâta durere că te-a părăsit, încât s-a cufundat din nou în măruntaiele pământului; dar fiindcă nu-i cu putință să se abată de la curgerea lui cea firească, mai iese când și când la lumină și se arată acolo unde soarele și oamenii pot să-l vadă. Pomenitele smârcuri îi mai dăruiesc însă din apele lor, cu care ape și cu încă multe altele ce ajung până la el intră falnic și mare în Portugalia. Dar cu toate acestea, oriunde-ar curge, își arată de-a pururi mâhnirea și aleanul, și nu se socotește vrednic să crească în apele sale pești mai scumpi și mai de soi, ci numai din cei proști și fără gust, cu totul deosebiți de aceia ai dauritului Tajo; și ceea ce-ți spun eu acuma, dragul meu văr, ți-am mai spus de-atâtea ori și, deoarece nu-mi răspunzi, îmi închipui că nu mă crezi au că nu mă auzi, care lucru numai Dumnezeu știe cită amărăciune îmi cășunează. Acuma, însă, o să-ți dau unele vești, care, măcar că nu slujesc să-ți ușureze durerea, nu ți-o vor spori totuși în niciun fel. Află că ai aici în fața ochilor – deschide-i numai și ai să-l vezi – pe acel mare cavaler despre care înțeleptul Merlin prorocise atâtea lucruri, pe acel don

Quijote de La Mancha, zic, care din nou și cu mai multă strălucire decât în vremile de odinioară a reînviat de mult uitata cavalerie rătăcitoare și prin a cărei mijlocire și ajutor am putea fi și noi odată dezlegați de vrajă, căci marile fapte sunt pentru mari oameni păstrate.» «Și dacă n-o fi așa răspunse îndureratul Durandarte, cu glas stins și coborât, și dacă n-o fi așa, dragă vere, eu zic să avem răbdare și să mai amestecăm cărțile.» 1 Și întorcându-se

1 în original *Paciencia y barajar*: proverb care se spunea în vremea lui Cervantes jucătorilor ce pierd. Hazul e că-l spune Durandarte, care murise de mult. Afară de aceasta, pe vremea lui Carol cel Mare nu existau cărți de joc. Xilografiera lor a avut loc cu câteva secole mai târziu. În Spania au fost introduse în secolul al XVI-lea.

Într-o rină, se cufundă iarăși în obișnuita-i tăcere, fără să scoată o vorbă. Se auziră într-acestea strigăte puternice și plânsete, însoțite de gemete adânci și de hohote îndurerate, întorsei capul și, prin pereții de cleștar, văzui că în camera de alături trecea un alai alcătuit din două șiruri de prea frumoase fete, toate în veșminte cernite și în cap cu turbane albe, așa cum poartă osmanlâii. În urma celor două șiruri venea o doamnă de neam ales – așa părea după măreția ei – și ea în veșmânt cernit, și pe deasupra cu vâl alb, atât de întins și de lung, încât mătura pământul. Turbanul îi era de două ori mai mare decât cel mai mare dintre turbanele fetelor; sprâncenele îi erau îmbinate, nasul cam cârn, gura mare, buzele însă de-un roșu frumos; dinții, pe care-i descoperea din când în când, se arătau a fi rari și prost așezați, deși albi ca migdalele curățate; ținea în mâini o bucată de pânză subțire, și într-însa, după cât putui să deslușesc, o inimă adevărată, ajunsă iască, atât era de uscată și de zgârcită. Îmi spuse Montesinos că toate fetele din alai erau slujitoarele lui Durandarte și ale Belermei, care stăteau și ele acolo, solomonite laolaltă cu cei doi stăpâni ai lor, și că aceea din urmă, cea care ținea în mâini inima în bucata de

pânză, era domnița Belerma; îmi mai spusese că aceasta și slujitoarele ei se înșiriau de patru ori pe săptămână în acel alai și cântau, sau, mai bine zis, boceau deasupra trupului și deasupra îndureratei inimi a lui Durandarte; și dacă Belerma mi se păruse cam slută sau nu chiar atât de frumoasă pe cât îi mersese vestea, asta se trăgea din nopțile triste și din zilele și mai triste pe care le petrecea fiind vrăjită, așa cum se putea vedea după cearcănele ei mari și după culoarea gălbejită a chipului; și că nici gălbejeala, nici cearcănele ei nu erau prilejuite de sorocul la lună, obișnuit la femei, că de-atâtea luni și chiar de-atâtea ani nu-l mai avea și nu i se mai arăta, ci gălbejeala și cearcănele îi erau pricinuite de durerea ce-o simțea în inima sa pentru acea inimă pe care veșnic o ține în mână, inimă ce-i reînnoiește și-i aduce în minte restriștea dragului ei cel nefericit; că dacă n-ar fi asta, abia de i-ar fi pe-o măsură în mândrețe, gingășie și vioiciune vestita Dulcinea din Toboso, atât de cântată prin aceste ținuturi și chiar prin lumea întreagă. «Asta-i prea de tot, spusese eu atunci, seniore don Montesinos; povestește și domnia-ta ca lumea ce-ai de spus, fiindcă știi doar că orice asemănare supără, așa că n-ai de ce s-o asemeni pe una cu alta; Dulcinea din Toboso e cine e, și domnița doña Belerma e cine e sau cine-a fost, și cu asta să fim lămuriiți.» La care el îmi răspunse: «Seniore don Quijote, iartă-mă; uite, mărturisesc c-am greșit și că n-am făcut bine spunându-ți că domnița Dulcinea abia că ar fi pe potriva domniței Belerma; căci era de ajuns să-mi fi dat seama, prin nu știu ce semne, că domnia-ta ești cavalerul ei, pentru a-mi mușca mai degrabă limba decât s-o asemăn cu altceva decât cu cerul.» După ce marele Montesinos m-a mulțumit cu acest răspuns, mi s-a mai potolit inima din tresărirea care o zguduise când am auzit că domnița mea era asemănată cu Belerma.

— Mă mir numai, spusese Sancho, cum de luminăția-ta n-ai sărit pe moșneag și nu i-ai muiat toate oasele,

călcându-l în picioare, și nu i-ai smuls barba, fără a-i lăsa un fir de păr într-însa.

— Nu, dragă Sancho, răspunse don Quijote, nu mi-ar fi stat bine să fac una ca asta, fiindcă se cade să fim cu toții cuviincioși față de bătrâni, chiar dacă nu sunt cavaleri, și mai cu seamă față de cei ce sunt și se află vrăjiți; știu bine, de altfel, că nu ne-am rămas cu nimic dator unuia altuia, nici în celelalte întrebări și răspunsuri pe care le-am rostit în vorbirea noastră.

Atunci spuse și vărul:

— Mie nu-mi intră-n cap, seniore don Quijote, cum se face că numai în timpul atât de puțin cât ai stat acolo jos ai văzut atâtea lucruri și ai vorbit și răspuns câte și mai câte.

— Cât e de când am coborât? întrebă don Quijote.

— Ceva mai mult de-un ceas, răspunse Sancho.

— Nu se poate, răspunse don Quijote, fiindcă acolo m-a apucat noaptea și apoi s-au ivit zorile, și iarăși a înnoptat și s-au ivit zorile de trei ori în șir, în așa fel că, după socoteala mea, trei zile am stat în acele lăcașuri îndepărtate și ascunse vederii noastre.

— Adevăr trebuie că grăiești, stăpâne, zise Sancho, căci după cum toate lucrurile ce ți s-au întâmplat sunt numai prin vrajă, poate că ceea ce nouă ne pare doar un ceas, acolo trebuie să pară cât trei zile, cu nopțile lor cu tot.

— Așa o fi, răspunse don Quijote.

— Și te-ai ospătat cu ceva în tot timpul ăsta, dragă domnule? întrebă vărul.

— N-am pus o bucătură în gură, răspunse don Quijote, și nici foame nu mi-a fost, nici gând de-așa ceva.

— Dar cei vrăjiți mănâncă? întrebă vărul.

— Nu mănâncă, răspunse don Quijote, și nici scârnă nu prea au într-înșii, deși se zice că le cresc unghiile, barba și părul.

— Dar de dormit, dorm cumva solomonitii, stăpâne? întrebă Sancho.

— Nu, nici vorbă! răspunse don Quijote. Cel puțin în astea trei zile cât am stat cu ei, niciunul n-a închis ochii, și nici eu.

— Aci, spuse Sancho, se potrivește bine zicala: Spune-mi cu cine te-nsotești ca să-ți spun cine ești! Luminăția-ta te însoțești cu solomoniții care țin post negru și stau în priveghi; păi, o dată ce te-ai însoțit cu ei, ce să mă mai mir că nici nu mănânci, nici nu dormi? Dar, stăpâne, să nu-ți fie cu bănat dacă o să-ți spun că din tot ce ne-ai înșirat luminăția-ta aici, să mă ia Dumnezeu - că era să zic Dracu' - dacă cred măcar atâtica!

— Dar de ce să nu crezi? spuse vărul. Era să se-apuce seniorul Don Quijote să mintă? Și chiar de-ar fi vrut, tot n-ar fi avut timp să alcătuiască și să ticluiască atâtea minciuni.

— A, eu nu cred că stăpânul meu minte, răspunse Sancho.

— Dacă nu crezi asta, atunci ce crezi? îl întrebă don Quijote.

— Cred, răspunse Sancho, că Merlin ăla sau vrăjitorii ăia care au vrăjit toată droaia de inși pe care luminăția-ta spui că i-ai văzut și-ai vorbit cu ei acolo jos ți-au vârât în închipuire sau în minte toată halimaua asta pe care ne-ai povestit-o dimpreună cu toată cealaltă ce ți-a mai rămas încă să ne-o povestești.

— S-ar putea, Sancho, să fie și cum zici tu, răspunse don Quijote, dar vezi că nu-i așa, pentru că toate cele povestite le-am văzut cu ochii mei și le-am atins cu mâinile mele. Dar ce-ai să mai zici când o să-ți spun eu acuma că printre alte nenumărate lucruri și minuni ce mi le-a arătat Montesinos - pe care ți le-oi spune eu pe-ndelete și la timpul lor, povestindu-ți-le în răgazurile călătoriei noastre, că n-are rost să le spun pe toate aici - mi-a arătat, zic, trei fete de țară, care, prin acele câmpii desfătătoare, săreau și săltau ca niște câprioare, și numai ce le-am văzut, c-am și recunoscut într-una din ele pe Dulcinea cea fără de

seamăn pe lume, iar în celelalte două, chiar pe țărăncile ce-o însoțeau și cu care-am vorbit aci la ieșirea din Toboso? l-am întrebat pe Montesinos dacă le cunoștea; mi-a răspuns că nu, dar își închipuia că trebuie să fie niște domnițe de neam ales, vrăjite și ele, căci numai de câteva zile se iviseră prin cele pajiști; și mi-a mai spus să nu mă mir de asta, pentru că se mai aflau pe-acolo și alte multe domnițe din vremile de demult și din cele de față, vrăjite în felurite și ciudate chipuri, printre care cunoștea el pe crăiasa Ginevra și pe slujitoarea ei Quintañona, ce-i turna lui Lanzarote vin în pahar atunci când el s-a întors din Bretania.

Când îl auzi Sancho pe stăpânu-su c-o mai spune și pe-asta, îi veni să înnebunească sau să moară de râs, căci, cum știa care-i adevărul cu mincinoasa vrăjire a Dulcineii, căreia el îi fusese vrăjitorul și tot el dase mărturie de acest lucru, sfârși prin a se încredința cu totul că stăpânu-su era sărit din minți și nebun de-a binelea, așa că-i spuse:

— În rea zodie, și într-un ceas și mai rău, și-n amarnică zi ai coborât luminăția-ta, multiubite stăpâne, în ceea lume, și în neprielnică clipă te-ai întâlnit cu seniorul Montesinos, care ni te-a înapoiat în halul ăsta. Mult mai bine era să rămâi aici sus, cu mintea-ntreagă, așa cum ți-a hărăzit-o Dumnezeu, rostind vorbe cumpănite și dând sfaturi la fiecă pas, decât să cobori și să ne înșiri acum cele mai mari prăpăstii ce-i pot trece cuiva prin minte!

— Te cunosc eu, Sancho, prea bine ca să mai iau în seamă vorbele tale.

— Și nici eu pe-ale luminăției-tale, răspunse Sancho, măcar să mă iei în spăngi, măcar să mă omori pentru cele ce ți-am spus și pentru cele ce ți le-oi mai spune, dacă n-ai de gând să-ți schimbi și să-ți îndrepti vorbele. Dar acum, că suntem încă-n bună pace, ia să-mi spui luminăția-ta: cum și după ce ai cunoscut-o pe domnița, stăpâna noastră? Și dacă ai vorbit cu ea, ce ți-a spus și ce i-ai răspuns?

— Am cunoscut-o, răspunse don Quijote, după straie,

care erau aceleași pe care le purta și atunci când mi-ai arătat-o tu. I-am vorbit, dar nu mi-a răspuns nicio vorbă, ba chiar mi-a și întors spatele și a luat-o la goană atât de repede, că nici săgeata n-ar fi ajuns-o. Am vrut să mă iau după ea, și aș fi făcut-o eu și pe asta dacă nu m-ar fi sfătuit Montesinos să nu mă mai ostenesc cu o asemenea treabă, fiindcă ar fi degeaba, și cu atât mai mult cu cât se apropia clipa în care trebuia să ies din prăpastie și să mă întorc. Mi-a mai spus că, atunci când o veni timpul, avea să mă învețe cum trebuiau dezlegați de vrajă el cu Belerma și cu Durandarte, dimpreună cu toți cei ce sălășluiau acolo; dar ceea ce m-a făcut să pătimesc mai mult decât tot ceea ce am văzut și am auzit de pe-acolo este că, pe când îmi spunea Montesinos vorbele astea, a venit lângă mine, fără ca eu să o fi văzut venind, una din cele două însoțitoare ale nefericitei Dulcinea și, cu ochii-n lacrimi, mi-a spus în șoaptă, cu glas tulburat: «Stăpâna mea, Dulcinea din Toboso, sărută mâinile luminăției-tale și te roagă fierbinte să-i dai de veste cum o duci și, fiind la mare strâmtoare, te mai roagă pe luminăția-ta din tot sufletul să fii atât de bun să o împrumuți cu șase galbeni sau cât ai avea la luminăția-ta, că ea - ți dă zălog această fustă nouă de chembrică din mina mea și se leagă să-ți înapoieze galbenii cât mai degrabă.» Am rămas năucit și trăsnet de o asemenea solie și, întorcându-mă către domnul Montesinos, l-am întrebat: «Este oare cu putință, domnule

Montesinos, ca vrăjiții de viță aleasă să îndure asemenea lipsuri?» La care el îmi răspunse: «Crede-mă, seniore don Quijote de La Mancha, că cele ce se cheamă lipsuri domnesc unde vrei și unde nu vrei; peste tot se întind și pe toți îi cuprind, și nici chiar pe vrăjiți nu-i iartă; și dacă domnița Dulcinea din Toboso trimite să-i împrumuți acești șase galbeni - și zălogul e bun, după câte se pare - n-ai decât să i-i dai, că fără doar și poate trebuie să fie la mare ananghie.» «Zălog n-o să iau eu, îi răspunsei, și nici n-o să-i dau ceea ce cere, fiindcă n-am la mine decât patru

galbeni», pe care i-am dat – aceștia erau galbenii pe care mi-i dăduseși tu, Sancho, zilele trecute, ca să-i miluiesc pe calicii ce ne-ar ieși în cale. Și i-am zis: «Draga mea, spune-i stăpânei tale că mă doare-n suflet de strâmtoarea ei și caș vrea să fiu un Fúcar 1 ca să i-o înlătur, și vestește-o că nu pot și nici nu mi-e îngăduit să mai am noroc în viață de vreme ce sunt lipsit de vederea ei desfătătoare și de vorba-i cea înțeleaptă; și că o rog fierbinte și din tot sufletul să fie atât de bună să se arate și să vorbească cu acest rob înlănțuit și nemângâiat cavalier al ei. Să-i mai spui că tocmai atunci când nici cu gândul n-o gândi, va auzi spunându-se că eu m-am legat și am făcut o juruință, la fel cu aceea pe care a făcut-o marchizul de Mantua, și anume să-l răzbune pe nepotul său Baldovinos, atunci când l-a găsit trăgând să moară în desișul pădurii; juruință a fost să nu mai mănânce pe față de masă – adăugând la aceasta și alte canoane mai mărunte – până nu-l va răzbuna; și așa o să fac și eu, n-o să am, adică, odihnă și o să cutreier prin toate cele șapte părți ale lumii cu și mai mult sânge decât infantele don Pedro de Portugalia 2, până n-o voi

1 Aluzie la ilustra familie de bancheri Fugger, originară din Elveția și stabilită la Augsburg, care i-au împrumutat în repetate rânduri, cu bani grei, pe regii Spaniei, de la Carol Quintul la Filip al IV-lea, Au intrat în literatura secolului de aur spaniol cu numele de Fúcar, ca sinonim al opulenței: «un Fúcar» înseamnă un nabab.

2 Călător faimos, despre care s-a scris în 1570 cartea *Libro del infante don Pedro de Portugal, que anduvo las quatro partidas del mundo* (Cartea infantelui don Pedro de Portugal, care a cutreierat cele patru părți ale lumii) și pe care Cervantes le înmulțește până la șapte pentru efectul comic, căci e ca și cum s-ar vorbi de cele șapte sferturi ale sferei pământeste.

dezlega pe Dulcinea de vrajă.» «Toate astea și încă multe altele mai ești dator luminăția-ta stăpânei mele, îmi răspunse fata.» Și luând cei patru galbeni, în loc să-mi facă

o plecăciune, făcu o săritură de șase picioare înălțime.

— Sfinte Dumnezeule, strigă atunci Sancho, s-a mai văzut pe lume una ca asta? i să aibă oare vrăjitorii și vrăjile atâta putere încât să schimbe mintea chibzuită a stăpânului meu într-o sminteală atât de năstrușnică? Aman, stăpâne, stăpâne, vino-ți în fire, pentru Dumnezeu, gândește-te la bunul nume al luminăției-tale și nu mai da crezare acestor năluciri ce ți-au scrântit mințile și ți le-au întors pe dos.

— Fiindcă tu Sancho, mă-ndrăgești, de-aia-mi vorbești așa, spuse don Quijote; dar cum nu ești încercat în ale lumii, tot ce-i puțin mai greu de pătruns ți se pare cu neputință; va veni, însă, timpul – cum ți-am mai spus și altă dată – când îți voi povesti câte ceva din cele ce-am văzut acolo jos, lucruri care te vor face și pe tine să crezi toate spusele mele de-acum, al căror adevăr nu îngăduie nici tăgadă, nici îndoială.

Capitolul XXIV

Unde se povestesc nenumărate nimicuri pe cât de nelalocul lor, pe atât de folositoare la înțelegerea așa cum trebuie a acestei mărețe povestiri

Spune cel ce a tălmăcit această în ăiastră istorie din limba în care a fost scrisă de povestitorul dintâi al ei, Cide Hamete Benengeli, că ajungând la capitolele întâmplării cu peștera lui Montesinos, se aflau însemnate pe marginea capitolului, de chiar mâna lui Hamete însuși, aceste vorbe:

«Nu poate să-mi intre în cap și nici nu pot să mă încredințez că viteazului don Quijote i s-a întâmplat întocmai tot ce se află scris în capitolul de mai înainte. Temeiul este că toate aventurile prin care trecuse el până-acum au fost de netăgăduit și vrednice de crezare; dar pe asta cu peștera nu găsesc nicio cale ca s-o socotesc adevărată, de vreme, ce trece cu mult dincolo de hotarele unei minți cumpănite. Ca să-mi treacă prin cap că don Quijote a mințit, când el este cel mai adevărat hidalgo și cel mai ales cavaler al vremii sale, e cu neputință; că nu ți-

ar turna el o minciună nici să-l tai în bucăți. Pe de altă parte, mă gândesc că el a spus și a înșirat această povestire cu toate amănuntele pomenite mai înainte, și că n-ar fi putut să născocească într-un timp atât de scurt o atât de întinsă urzeală de bazaconii; și dacă aventura asta e apocrifă, vina nu-i a mea, așa că o scriu și eu, fără să mai spun nici că-i mincinoasă, nici că-i adevărată. Tu, cititorule, dacă ești deștept, judecă așa cum ți se pare, că eu, la urma urmei, nici nu sunt dator și nici nu-mi stă-n putință să spun mai mult; deși se dă ca învederat că pe patul morții, când era aproape să-și dea duhul, don Quijote, zice-se, n-a mai recunoscut-o ca adevărată și a destăinuit că o născocise el, părându-i-se că se brodea și se potrivea de minune cu marile isprăvi pe care le citise în cărțile lui cele cu povești cavalierești.»

Și apoi urmează, spunând:

Se minună vărul și de obrăznicia lui Sancho Panza, și de răbdarea stăpânului său, și gândi că din bucuria de a și-o fi văzut, chiar și vrăjită, pe domnița Dulcinea din Toboso se trăgea toată acea blândețe pe care o arăta el atunci; căci dacă n-ar fi fost așa, după vorbele și ocările pe care i le trântise scutierul lui, ar fi meritat să-l ciomăgească bine de tot, căci i s-a părut într-adevăr că prea-și luase Sancho nasul la purtare cu stăpănu-su, căruia vărul îi spuse:

— Eu, seniore don Quijote, socotesc cum nu se poate mai bine întrebuințată ziua pe care am petrecut-o cu domnia-ta, pentru că-n această zi am avut de câștigat patru lucruri. Cel dintâi este faptul de a te fi cunoscut pe domnia-ta, ceea ce socotesc o mare fericire pentru mine. Al doilea lucru este de a fi aflat ce se ascunde în această peșteră a lui Montesinos, dimpreună cu prefacerile râului Guadiana și ale smârcurilor Ruiderei, ceea ce-mi va sluji pentru *Ovidiu spaniol*, la care tocmai lucrez. Al treilea lucru este că mi-am dat seama de vechimea cărților de joc, cel puțin că ele se foloseau și în vremea împăratului Carol cel Mare, așa cum se poate înțelege din vorbele pe care

domnia-ta zici că le-a spus Durandarte atunci când, după acel lung răstimp cât îi vorbi Montesinos, el se deșteptă spunându-i: «Să avem răbdare și să mai amestecăm cărțile.» Că doar nici cuvântul ăsta, nici felul de a-l folosi nu le putuse el învăța de când era solomonit, ci numai de pe atunci când încă nu era și se afla în Francia, adică în vremea împăratului celui pomenit mai înainte, Carol cel Mare. Și adevărarea acestui lucru îmi vine tocmai la timp pentru cealaltă carte pe care o alcătuiesc, și anume *Adausul la Virgilio Polidoro*, în legătură cu născocirea lucrurilor în vechime; și cred că în cartea lui uită el să pună și născocirea cărților de joc, așa că o s-o pun eu într-a mea, căci e lucru de mare însemnătate, cu atât mai mult cu cât o să mă sprijin în asta pe-un nume atât de cinstit și de temeinic ca acela al cavalerului Durandarte. Al patrulea lucru este de a fi aflat în chip neîndoielnic obârșia râului Guadiana, necunoscută oamenilor pân-acum.

— Domnia-ta ai dreptate, spuse don Quijote; aș vrea, însă, să știu numai, de-ar da Domnul să ți se-ngăduie să tipărești aceste cărți – lucru de care mă îndoiesc – cui te gândești să le închini?

— Oameni de vază și de neam ales căroră să le pot închina cărțile mele se află destui în Spania, spuse vărul.

— Nu sunt mulți, răspunse don Quijote; și nu fiindcă nu merită acest lucru, ci fiindcă nu vor ei să-l îngăduie, ca să nu se îndatoreze, pare-se, cu răsplătirea ce se cuvine trudei și curteniei autorilor lor. Un singur om de viță aleasă 1 știu și eu care poate înlocui tot ce le lipsește celorlalți la un loc, și încă-i mai și întrece îndoit, și dacă m-aș încumeta să destăinuiesc tot ce-a făcut, mi-e că aș trezi pizma în mai bine de patru suflete mărinimoase; dar eu zic să amânăm vorba asta pentru un timp mai prielnic și să mergem să căutăm un loc unde să tragem la noapte.

1 Aluzia aceasta vizibilă la contele de Lemos, viceregele Neapolelui, căruia-i și dedică Partea a II-a a lui Don *Quijote*, Cervantes o pune în gura eroului său, ca

elogiul să nu vină de la beneficiarul generozității princiare, ci de la altcineva.

— Nu departe de-aici, răspuse vărul, se află o sihăstrie unde-și face veacul un sihastru de care se spune c-a fost oștean și căruia i-a mers vestea c-ar fi creștin cucernic și, pe lângă asta, înțelept și milostiv cum nu se mai află. Lângă sihăstrie mai are el și o colibă zidită pe cheltuiala lui; cu toate că-i cam micșoară, e totuși destul de încăpătoare ca să poată primi oaspeți într-însa.

— N-o fi având cumva și găini sihastrul ăla? întrebă Sancho.

— Puțini sihaștri sunt fără găini, răspuse don Quijote, că nu mai sunt aceștia de-acuma ca aceia din deșerturile Eghipetului, care se acopereau cu frunze de finie și se hrăneau cu rădăcini din pământ. Și să nu se-nțeleagă că, lăudându-i pe aceia, nu-i laud și pe aceștia, ci vreau numai să spun că pocăința acestora de-acum nu ajunge nici pe departe până la asprul canon și la înfrânarea acelor de-atunci; dar, cu toate astea, nuseamnă că n-ar fi cu toții buni, cel puțin așa-i socotesc eu; și chiar dacă e să luăm lucrurile în partea lor cea mai urâtă, mult mai puțin rău săvârșește fățarnicul ce se preface că-i bun decât păcătosul pe față x.

Cum stăteau vorbind așa, numai ce văzură că venea către locul unde se aflau ei un om pe jos, umblând zorit și dând bice unui catâr încărcat tot cu lănci și cu halebarde. Când ajunse în dreptul lor, le dete binețe și trecu mai departe. Don Quijote îi spuse:

— Ian ascultă, creștine, mai oprește-te puțin, fiindcă pare-se că mergi cu mai mult sârg decât poate să îndure bietul catâr.

— Nu pot să mă opresc, domnule, răspuse omul, pentru că armele pe care vezi că le duc aici trebuie să slujească mâine, așa că sunt nevoit s-o iau la picior fără să mă mai

1 Cervantes demască și în alte opere fățarnicia

«sibaștrilor». «N-am să uit să vorbesc de pustnicii vicioși, care se retrag în pustie ca să se desfete mai abitir, când întovărășiți de „aproapea” pe care și-o aduc cu ei, când luându-și-o drept pustnică pe cea dintâi cu care ba făcut să dea ochi steaua lor bună sau rea...» «Cu găinușele lor negre, ca să le facă supă albă, și cu Magdalena lor, proșteică și veșnic zâmbăreață, nu toată numai lacrimi ca aceea care se aruncă pocăită la picioarele lui Cristos...» (*Riconete y Cortadillo.*) opresc; rămas bun, dară. Dacă-ai chef însă să afli pentru ce le duc, am de gând să poposesc la noapte la hanul de mai la deal de sihăstrie; și dacă ai același drum, ai să mă găsești acolo și o să-ți povestesc minuni, nu altceva; încă o dată, dară, bun rămas 1

Și cu atâta zor își îmboldi catârul, că nu mai avu vreme don Quijote să-l întrebe ce minuni mai erau și acelea pe care avea de gând să i le spună; și cum era el din fire dornic de-a ști și-l frământa veșnic râvna de-a afla lucruri noi, se hotărî să plece de îndată și să se ducă să măie noaptea la han, fără să mai treacă pe la sihăstrie, unde ar fi vrut vărul să tragă.

Așa și făcură; încălecară și o luară căteșitrei pe drumul ce ducea de-a dreptul la han, unde ajunseră către scăpătat.

Pe drum vărul îi spuse lui don Quijote că ar fi bine să treacă totuși și pe la sihăstrie, ca să mai tragă acolo câte-o înghițitură de vin. Numai ce auzi Sancho una ca asta, că-și și îndreptă măgarul într-acolo, și același lucru îl făcură și don Quijote și vărul; dar pare-se că steaua nenorocoasă a lui Sancho rânduî în așa fel lucrurile ca sihastrul să nu fie acasă, precum le spuse o slujnicuță pe care-o găsiră în sihăstrie, îi cerură vin din cel scump. Le răspunse că stăpănu-su n-are așa ceva; dacă ar vrea, însă, apă din cea ieftină, ea le-ar da cu dragă inimă.

— Dacă mi-ar fi fost mie de apă, răspunse Sancho, apăi, puțuri îs câte vrei pe drum, unde aș fi băut pe săturate. Alelei, tu, nuntă a lui Camacho și tu, belșug din

casa lui don Diego, de câte ori nu v-am dus eu dorul!

După aceste cuvinte, plecară din sihăstrie și deteră pinteni dobitoacelor către han, iar după câțva timp zăriră un flăcăiaș care mergea nu prea grăbit înaintea lor, așa că-l ajunseră din urmă. Ținea o sabie pe umăr și, animată de ea, o legăturică sau o boccea, unde-și avea, pare-se, straiile, pesemne niște nădragi scurți și umflați, o mântăluță și ceva cămași; pe el purta o dulamă de catifea cam ponosită, iar cămașa-i atârna afară; ciorapii erau de mătase, iar ciubotele, boante la vârfuri, așa cum se obișnuiește pe la curte; ca vârstă, nu trecea de 18 - 19 ani, chipul îi era plin de veselie, iar făptura lui toată părea să arate agerime; ca să-i mai treacă de urât la drum, cânta niște *seguidillas* 1. Când îl ajunseră, tocmai sfârșea de cântat una, care, după cum prinsese vărul, se încheia cu vorbele:

Mă împinge nevoia să mă duc la război;

De-aș avea bani acasă, m-aș întoarce-napoi.

Cel dintâi îi vorbi don Quijote, care-i spuse:

— Ușurel de tot te-ai mai așternut domnia-ta la drum, chipeșe domnișor. Și-ncotro, drăguțule? Să știm și noi, bineînțeles dacă vrei să ne spui.

La care flăcăul răspunse:

— M-am așternut atât de ușurel la drum de căldură și de sărăcie, iar locul încotro mă-ndrept e câmpul de luptă.

— Cum de sărăcie? întrebă don Quijote. Hai, de căldură, mai zic și eu.

— Domnule, răspunse flăcăul, eu duc în boccea asta niște nădragi de catifea, soți cu dulama de pe mine; dacă-i hărtănesc pe drum, moi mai putea să fac față cu ei în oraș, și m-am cu ce să-mi cumpăr alții; și de asta, și ca să mă mai răcoresc puținel, umblu așa cum mă vezi, pâmoi ajunge din urmă niște companii de pedestrași aflate la mai puțin de douăsprezece leghe de-acî, unde-o să-mi iau slujba-n primire, și moi mai duce lipsă de dobitoace de povară ca să mă poarte de-acolo înainte pin* la locul unde

ne imbarcăm care, după câte aud, trebuie să fie la Cartagena; și sunt mai bucuros să-l am de stăpân și de domn pe rege, și să-l slujesc în războaie, decât pe cine știe ce zgârie-brânză de la curte.

— Și-ți mai pică cumva din asta și ceva procopseală? întrebă vărul.

— Păi, dac-aș fi slujit pe vreun *grande* din Spania sau pe vreun alt om de vază, firește că mi-ar fi picat, că doar cu asta te alegi slujind pe cei de neam, să te vezi săltat din

1 *Seguidilla*: cântecel de tonalitate oarecum picarescă și care se însera între alte cântece, dând unor ritmuri mai grave un final ușurel. (De aici numele: *în seguida* = în continuare după...) Unele n-aveau decât două sau patru versuri.

sufrageria slugilor până la treapta de stegar sau căpitan sau să te pricopsești cu vreo leafă mai grasă; numai că eu, amărâtul de mine, am slujit doar pe la cei ce umblă după slujbe și pe la venetici, unde tainul și simbria mi-erău atât de subțirele și de ușurele că, pentru a-mi plăti scrobitul unui guler¹, mi se și ducea jumătate din ce câștigam, că poți spune chiar că-i minune din cer ca vreun copil de casă, pripășit pe la oameni din ăștia, să se pricopsească, nu zic de-a binelea, dar măcar cât de cât.

— Dar ia spune-mi, dragul meu, pe tot ce ții mai mult în lume, întrebă don Quijote, e oare cu puțință că-n tot timpul cât ai slujit să nu te fi ales cu vreo haină din acelea cu fireturi?

— Două am căpătat, răspunse copilul de casă; dar așa cum aceuia ce se descălugărește mai înainte de a primi dezlegarea i se ia rasa și i se înapoiază straiiele obișnuite, tot așa mă ușurau și pe mine de-ale mele stăpânii mei, de îndată ce-și încheiau socotelile de la curte și se întorceau pe la casele lor, luându-mi înapoi haina cu fireturi, pe care numai ca să se fălească mi-au dat-o.

— Strașnică *spilorceria*², vorba italianului! zise don Quijote. Dar cu toate astea, poți socoti ca un mare noroc

că ai plecat de la curte cu un gând atât de bun ca acela pe care-l ai, fiindcă nu se află pe lume lucru mai cinstit și mai folositor decât cel de a-l sluji mai întâi pe Dumnezeu și apoi pe rege, stăpânul și domnul nostru de-aici de pe pământ, și mai cu seamă când e vorba de îndeletnicirea armelor, prin care se câștigă, dacă nu mai multă avere, măcar mai multă cinste decât prin învățătură, așa cum am mai spus eu de-atâtea ori; și deși învățătura a statornicit mai multă bunăstare pe lume decât armele, totuși acestea au parcă un ceva ce nu se vede cu mult mai ales decât învățătura, care însușire, împreună cu acel ceva ce se vede al strălucirii aflătoare într-însele, fac ca

1 Costul spălatului unui guler, cu scrobitul și călcatul lui cu tot, era (în listele rămase din 1601 la Valladolid) 26 de *maravedís*, scrie Rodríguez Marín, citind acte din Arhiva Istorică Națională a Spaniei.

2 Calicenie (în limba italiană în original).

ele să întreacă orice alte îndeletniciri. Și ceea ce vreau să-ți spun eu acumă întipărește-ți bine-n minte, c-o să-ți fie de mare folos și-o să-ți aducă multă mângâiere la toate trudele ce-o să le-nduri, și-o să-ți îndepărteze gândul de la orice năpastă ce-ar putea să cadă asupra-ți, dintre care cea mai rea e moartea; și dacă această moarte ar fi să-ți aducă cinste, atunci cel mai bun lucru e să mori. L-au întrebat unii pe Iuliu Cezar – acel viteaz împărat roman – care-i cea mai bună moarte. El a răspuns că aceea la care nici nu gândești, cea care te trăsnește din senin, fără s-o fi așteptat¹; și măcar că răspunsese ca păgân și străin de cunoașterea Dumnezeului celui adevărat, cu toate astea, bine a grăit, căci moartea-l mântuie pe om de orice caznă, și fie c-ai să mori în cea dintâi luptă și învâlmășeală, fie că te nimerește tunul, fie că te zvârle fărâme-n văzduh vreo mină, ce-are de-a face? Tot că mori se cheamă, și s-a sfârșit cu toată povestea; și după cum spune și Terențiu, mai bine-i șade oșteanului să cadă mort în luptă decât viu și nevătămat să dea bir cu fugiții²; și cu atât mai multă faimă

câștigă oșteanul cel vrednic, cu cât dă mai multă ascultare căpeteniilor lui și celor ce-au drept să-i poruncească; și ia seama, fățul meu, că oșteanului mai bine-i miroase praful de pușcă decât moscul, și dacă te prinde bătrânețea în această preacinstită îndeletnicire, chiar de-ai fi și plin de răni, și schilodit, și ciuntit, cel puțin te prinde cu cinste, și încă cu atâta, că nici sărăcia nu ți-ar putea-o știrbi; și asta cu atât mai mult cu cât a și început să se dea poruncă de cum să fie ținuți și îngrijiți oștenii bătrâni și schilozi, căci nu-i bine să se facă cu ei ceea ce fac îndeobște cei care-i scutesc și-i slobozesc pe robii lor harapi tocmai când bieții oameni îmbătrânesc și nu mai pot sluji și, zvârlindu-i pe ușă afară cu numele de oameni slobozi, îi fac robi ai foamei, de care aceștia nu mai scapă decât odată cu moartea;

1 Suetonius, în *Viața lui Cezar* (capitolul al LXXXVII-lea), relatează această replică.

— Aici Cervantes repetă ceea ce a anunțat în Prolog, volumul I, după ce mai formulase această idee și în Prologul volumului”, și în *Persiles și Sigismunda*, Cartea IV, cap. I.

și până una-alta, n-am de gând să-ți spun mai mult decât să te urci pe spinarea calului acesta al meu până la han; acolo ai să cizezi cu mine, și pe mâine ai să-ți vezi mai departe de drum, pe care să ți-l dea Dumnezeu bun, pe potrivă gândurilor domniei-tale 1

Copilul de casă nu primi să încalece pe spinarea calului, ci numai să cizeze cu don Quijote la han, și atunci zice-se că Sancho își spusese sinea sa:

«Bată-te sfântul să te bată de stăpân 1 E oare cu puțință ca un om care se pricepe să spună lucruri din astea, atât de multe și atât de chibzuite cum a spus acum, s-o ție una c-a văzut toate năzdrăvăniile acelea fără rost pe care le povestește despre peștera lui Montesinos? Fie și așa; la urma urmei, treaba lui.»

Într-acestea sosiră la han pe înserate, și nu mică-i fu

bucuria lui Sancho când văzu că stăpânu-su îl socotea han în lege, iar nu castel, așa cum avea el obiceiul. Nici nu intrară bine-n han, că și-ntrebă don Quijote pe hangiu de omul cu lăncile și cu halebardele; hangiul îi răspunse că-i pe la grajd și dă nutreț catârilor; același lucru îl făcură cu măgarii lor și vărul și Sancho, dându-i lui Rocinante cea mai bună iesle și cel mai bun loc din grajd.

Capitolul XXV

Unde se arată pățania cu zbieretul de măgar și aceea hazlie cu păpușarul, dimpreună cu prorocirile cele de pomină ale maimuței ghicitoare.

Atâta vreme cât încă nu auzise și nu aflate minunățiile făgăduite de omul ce căra armele, don Quijote stătea - vorba aceea - ca pe jăratic. Se duse să-l caute acolo unde-i zisese hangiul că se află, îl găsi și-i spuse să-i povestească de îndată tot ce avea să-i spună în legătură cu ceea ce-l întrebasese pe drum. Omul îi răspunse:

— Mai domol și nu așa de-a-n picioarele trebuie rostită povestirea minunățiilor mele. Lasă-mă, domnia-ta, dragă domnule, să dau mai întâi de mâncare dobitoacelor, că o să-ți spun niște lucruri de-or să te lase cu gura căscată.

— Dacă-i numai de asta, răspunse don Quijote, o să-ți dau eu o mână de ajutor la toate.

Și așa și făcu, începând să deșerte orzul și să curețe ieslea, treburi de rând pentru el, de pe urma cărora omul se simți dator să povestească cu tragere de inimă ceea ce hidalgul nostru îi cerea. Și așezându-se pe-o laviță, cu don Quijote lângă el, și avându-i pe văr, pe paj, pe Sancho Panza și pe hangiu ca ascultători, omul începu să povestească așa:

— Poate știți cinstitele voastre fețe că într-un sat, cam la vreo patru leghe și jumătate de hanul ăsta, s-a întâmplat că unui *regidor*¹ de-al satului, prin dibăcia și tertipurile unei fete, slujnică la el - și asta-i o poveste lungă - i-a lipsit un măgar, și deși *regidor*-ul a făcut pe

dracu-n patru ca să-l găsească, nu i-a fost cu putință. Să fi trecut vreo cinci zile, dacă-i să ne luăm după vestea care umblă peste tot de când lipsea asinul, când, aflându-se regidor-ul păgubaș în dreptul unei răspântii, un alt *regidor* din același sat îi spuse: «Fă cinste, cumetre, că ți s-a găsit măgarul.» «Fac, cumetre, și încă de-a mare, răspunse celălalt, dar ia s-auzim unde s-a găsit.» «În pădure, răspunse cel cu vestea aflării măgarului, îl văzui azidimineață, fără de șa și fără de frâie, și-atât de pierit, că ți se rupea inima uitându-te la el; vrui să-l mân de dinapoi și să ți-l aduc, dar s-a făcut atât de sălbatic și de sperios, că de-n-dată ce-ajunsei la el, o și tuli în desişul cel mai ascuns al pădurii; dacă vrei să ne-ntoarcem amândoi să-l căutăm, aşteaptă numai să duc măgărița asta acasă, că mă-ntorc cât ai clipi.» «Mare bine mi-ai face, spuse cel cu măgarul, și-oi avea eu grijă să te răsplătesc pe potrivă.» Cu toate amănuntele astea și-n același fel în care povestesc eu, povestesc și toți aceia ce cunosc bine adevărul în întâmplarea asta. Așadar, cei doi *regidor*-i, pe jos și ținându-se de braț, se duseră-n pădure; și ajungând ei în locul și prin colțul pe unde se aşteptau să găsească asinul, ia-l de unde nu-i, și nici că se mai arătă el prin toate acele părți, deși

1 Consilier comunal.

Îneebuniră căutându-l. Văzând dară că nu-i chip să mai dea de el, spuse regidor-ul care-l văzuse către celălalt: «Uite ce, cumetre: mi-a dat mie-n gând acuma un mijloc prin care am putea găsi, fără doar și poate, măgarul, cu toate că parcă-n pământ a intrat, nu-n pădure 1 E vorba că eu mă pricep de minune să zbier ca asinul, și dacă te mai pricepi și dumneata cât de cât, apai poți să zici că treaba s-a și făcut.» «Cât de cât spui, cumetre? îi întoarse celălalt vorba. Pe legea mea că nu mă-ntrece nimeni în asta, nici chiar măgarii înșiși 1» «Om vedea noi acuma, răspunse *regidor*-ul cel de-al doilea, fiindcă m-am gândit ca dumneata s-o iei printr-o parte a pădurii, iar eu prin

cealaltă, în așa fel ca s-o cutreierăm și s-o batem cât îi de mare, și din când în când ai mai zbiera dumneata și-oi mai zbiera și eu, și nu se poate ca măgarul să nu ne-audă și să nu ne răspundă, dacă se află-n pădure.» La care stăpânul măgarului răspunse: «Eu zic, cumetre, că mijlocul ăsta-i minunat și vrednic de mintea dumitale cea istească». Și despărțindu-se ei doi așa cum se vorbiseră, nu știu cum de se-ntâmplă că zbierau aproape deodată și, lăsându-se amăgiți unul de zbieretul celuilalt, începură să se caute, crezând că și ieșise la iveală măgarul; și dând, în cele din urmă, unul de altul, păgubașul zise: «Cum se face, cumetre, că nu măgarul meu a fost cel ce-a zbierat?» «N-am fost decât eu», răspunse celălalt. «Acum zic și eu, spuse stăpânul, că între tine, cumetre, și un măgar, nu-i nicio deosebire în ceea ce privește zbieretul, căci de când mama m-a făcut, nici c-am văzut și nici c-am auzit asemenea mai mare!» «Laudele și măgulirile - răspunse cel ce pusese la cale căutarea - ți se potrivesc și ți se cuvin mai mult dumitale, căci, pe Dumnezeuul meu, care m-a zămislit, poți să întreci în zbierete de măgar și pe cel mai iscusit zbierător din lume! Pentru că zvonul glasului tău urcă-n slăvi, se prelungește atât cât trebuie, după o măsură potrivită, iar icniturele de la urmă îți sunt dese și repezite, așa că eu mă dau bătut, îți las ție cununa și-ți încredințez steagul biruinței în această neîntrecută măiestrie a dumitale.» «Atunci, răspunse stăpânul, m-oi socoti mai la preț de-aci înainte și m-oi ține că mă pricep și eu la ceva, o dată ce mi-e hărăzit să am un dar, căci deși credeam și mai înainte că zbier bine ca asinul, n-am știut totuși niciodată că ajung chiar până la desăvârșirea de care spui.» «Și eu o să spun, răspunse celălalt, că se află pe lume daruri neobișnuit de mari care se pierd zadarnic, și că sunt prost întrebuințate de cei ce nu știu să se folosească de ele.» «Darurile noastre, răspunse stăpânul măgarului, în afară de prilejuri ca ăsta pe care-l avem acuma, nu ne pot sluji la nimic altceva; și chiar și la ăsta,

Dumnezeu știe dacă ne-o fi de folos.» Spunând astea, se despărțiră din nou, ca să se întoarcă la zbieretele lor, și la fiecă pas se înșelau și iar dădeau unul de altul, până când, ca să se-nțeleagă că erau ei, și nu măgarul, se vorbiră să zbiere de câte două ori la rând. În felul ăsta, îngânându-și de fiecare dată zbieretul, bătură toată pădurea, fără ca măgarul cel pierdut să le răspundă măcar printr-un semn. Dar cum era să mai răspundă, sărmanul și nefericitul de măgar, când îl găsiră în desișul cel mai ascuns al pădurii, mâncat de lupi? Și văzându-l stăpănu-său, zise: «Mă miram eu de ce nu răspunde, că de n-ar fi murit, sau ne-ar fi răspuns auzindu-ne, sau n-ar mai fi fost el măgar; dar numai fiindcă te-am auzit, cumetre, cât de iscusit știi să zbiери, socotesc bine folosită toată truda pe care am îndurat-o căutându-l, măcar că l-am găsit mort». «Să ne fie de bine, răspunse celălalt, căci de cântă starețul frumos, nu-i nici călugărașul mai prejos.» Spunând astea, amărâți și răgușiți de atâtea zbierete, se întoarseră la ei în sat, unde povestiră prietenilor, vecinilor și cunoscuților toate câte li se întâmplaseră cu căutarea măgarului, umilind în vorbe fiecare din ei iscusința celui alt în a zbiera, fapt ce se află și se răspândi și prin satele învecinate; iar Aghiută, care nu doarme, cum îi place lui să semene și să împrăstie peste tot zavistie și vrajbă, făcând din ac baros și din țânțar armăsar, rânduind în așa fel lucrurile incit făcu ca oamenii de prin celelalte sate, ori de câte ori vedeau pe vreunul de la noi din sat, să zbiere ca măgarii, chip să-și bată joc de el pentru zbieretul *regidorilor* noștri. Prinseră asta până și dracii de țânci, ceea ce-i totuna cu a da apă la moară tuturor tartorilor din iad, și vestea cu zbieretul se răspândi de la un sat la altul în așa fel, că se cunosc și se deosebesc localnicii din satul cu pricina așa cum se cunosc și se deosebesc harapii de cei cu pielea albă; și pân-acolo a ajuns năpasta acestei batjocuri, că deseori batjocoriții ieșeau înarmați, alcătuind pâlcuri, ca să se războiască cu batjocoritorii, fără a-i putea domoli nici dracu', nici tat-su,

nici teama, nici rușinea. Eu cred că mâine sau poimâine trebuie să purceadă la luptă oamenii de la mine din sat, care-s cei cu zbieretul, împotriva unui alt sat de la două leghe de-al nostru, care-i unul din acelea ce ne batjocoresc mai mult, și, pentru ca s-o pornim bine pregătiți, aduc lăncile și halebardele astea cumpărate pe care le-ai văzut. Și astea-s minunățiile de care-ți spusei că ți le-oi povesti; și dacă nu ți s-au părut minunății, apăi altele nu mai știu.

Și cu asta puse creștinul capăt povestirii.

Într-acestea, intră pe ușa hanului un om îmbrăcat pe de-a-ntregul în piele de căprioară – și ciorapi, și nădragi, și pieptar – și cu glas tare spuse:

— Jupâne hangiu, ai o odaie? Că trebuie să pice aci maimuța proroacă și teatrul de păpuși cu scăparea din robie a Melisendrei.

— Ține-mă, Doamne, spuse hangiul, iată-l pe meșterul Pedro! Ne așteaptă o seară minunată!

Uitasem să spun că acel meșter Pedro avea ochiul stâng și aproape o jumătate din obraz acoperite cu un plasture de tafta verde, semn că toată acea parte trebuie să-i fi fost beteagă; iar hangiul îi dădu înainte, spunând:

— Bine-ai venit, meștere Pedro! Dar unde-s maimuța și teatrul de păpuși, că nu le văd?

— Sosesc în curând și ele – răspunse cel îmbrăcat pe de-a-ntregul în straie din piele de căprioară – numai că eu am luat-o mai-nainte, să văd dacă ai vreo odaie.

— Chiar și ducelui de Alba i-aș lua-o, ca s-o dau meșterului Pedro, răspunse hangiul. Să vie numai maimuța și teatrul de păpuși, că avem astă-seară lume berechet la han care o să plătească pentru a vedea jocul păpușilor și iscusințele maimuței 1

— Doamne-ajută, răspunse cel cu plasturele, o să ieftinesc și eu prețul și m-oi socoti destul de plătit numai cu găzduirea, și-acum mă duc înapoi, ca să-ndrept într-aceia căruța cu care sosesc maimuța și jocul de păpuși.

Și pe dată și ieși din han.

Numaidecât îl întrebă atunci don Quijote pe hangiu ce soi de meşter era acel Pedro şi ce fel de teatru de păpuşi şi ce fel de maimuţă cară după el. La care hangiuul îi răspunse:

— Asta-i un păpuşar vestit, care de mai multă vreme cutreieră La Mancha noastră până-n Aragón ¹, şi reprezintă un joc de păpuşi cu scăparea din robie a Melisendrei de către vestitul don Gaiféros, care joc cuprinde una din istoriile cele mai straşnice şi mai bine înfăţişate din câte s-au văzut de ani de zile prin părţile astea şi chiar prin toată împărăţia asta! mai are cu el şi o maimuţă înzestrată cu cea mai rară iscusinţă ce s-a văzut la maimuţe, şi pe care nici chiar la oameni nu ţi-o poţi închipui; pentru că, dacă o-ntreabă cineva ceva, ascultă cu luare-aminte la întrebare, şi după aceea sare pe umerii lui stăpănu-su şi, apropiindu-i-se de ureche, îi suflă răspunsul la ceea ce fusese întrebată, iar meşterul Pedro îl spune apoi cu glas tare, şi zice cu mult mai bine de lucrurile petrecute decât de cele ce au să se întâmple, şi măcar că nu totdeauna o nimereşte întocmai, totuşi de cele mai multe ori nu greşeşte, încât îţi vine să crezi că e dracu' gol. Ia câte doi reali de fiecare întrebare, fireşte numai dacă maimuţa răspunde, vreau adică să spun dacă răspunde stăpănu-su în locul ei după ce i-a şoptit ea la ureche; se crede de-aceea că meşterul Pedro ăsta e putred de bogat, şi-i un om *galante* şi *buon compagno* ², cum se spune-n Italia.

¹ Se numea, din secolul al XIII-lea, Mancha de Aragón sau Mancha del Monte Aragón lanţul care lega regiunea Chinchilla de provincia Valencia, partea orientală a teritoriului numit La Mancha cuprinzând regiunile Quintanar, Belmonte şi San Clemente de azi, pe atunci şi Chinchilla, Albacete şi Alhambra. Monte Aragón era un sat din această regiune, şi n-are nimic de-a face cu regatul Aragónului.

² Om darnic, care lasă să treacă de la el, şi bun

tovarăș (în limba italiană în original). Clemencin imputa lui Cervantes că uită despre ce personaj e vorba, exprimându-se așa cum ar fi vorbit autorul, adică pune toscana – limba de cultură a epocii – în gura hangiuului, căruia i s-ar fi potrivit mai bine jargonul numit «Germania».

și-o duce într-un trai cum nu s-a mai pomenit, vorbește mai avan decât șase și bea mai vârtos decât doisprezece, totul numai de pe urma limbii lui, și a maimuței, și a teatrului de păpuși.

Într-acestea, se întoarce și meșterul Pedro, iar într-o căruță soseau teatrul cu păpuși și o maimuță mare, fără de coadă, cu bucle ca de păslă, însă nu urâtă la față; și numai ce-o văzu don Quijote c-o și-ntrebă:

— Ia spune-mi, domnia-ta, doamnă ghicitoare: ce noroc ne pică? Ce-o să mai fie cu noi? Și iată aici cei doi reali ai mei, pe care poruncesc lui Sancho să-i dea meșterului Pedro.

Acesta răspunse în locul maimuței, zicând:

— Domnule, acest dobitoc nu răspunde și nici nu vestește lucruri care au să se-ntâmples; despre cele petrecute știe el multe și știe câte ceva și despre cele din clipa de față.

— La naiba, spuse Sancho, un ban nu dau ca să-mi spună ce mi s-a petrecut mai-nainte, pentru că cine poate ști asta mai bine decât mine? Și să plătesc ca să-mi spună ceea ce știu, mare gogomănie ar mai fi! Dar dacă știe și lucrurile din clipa de față, iată aici cei doi galbeni ai mei, și să-mi spună doamna maimuțoaică ce face acum nevastă-mea, Teresa Panza, și cu ce se îndeletnicește?

Nu vru meșterul Pedro să ia banii și spuse:

— Nu vreau să primesc răsplata dinainte, fără să te fi slujit mai întâi.

Și se bătu de două ori cu dreapta pe umărul stâng, iar maimuța dintr-o săritură se cocoță pe el și, apropiindu-și gura de urechea stăpânului, clănțâni din dinți cu mare zor; și după ce făcu treaba asta cât ai spune *Crezul*, dintr-o

altă săritură fu iar jos, și-n acea clipă, iute ca fulgerul, căzu și meșterul Pedro în genunchi dinaintea lui don Quijote și, îmbrățișându-i picioarele, spuse:

— Îmbrățișez aceste picioare tot așa cum aș îmbrățișa stâlpii lui Hercule, o, strălucit reînvietor al de mult uitatei cavalerii răătăitoare! Tu, niciodată îndeajuns de lăudate cavalier don Quijote de La Mancha, proptea a celor slabi.

sprijin al celor ce-s gata să cadă, braț al celor căzuți, toiag și mângâiere a tuturor nefericiților!

Rămase uimit don Quijote, buimăcit Sancho, uluit vărul, năucit pajul, prostit ȝel cu zbieretul, încremenit hangiul, și-ntr-un cuvânt înspăimântați toți cei ce auziră vorbele păpușarului, care-i dete-naainte, zicând:

— Și tu, cinstite Sancho Panza, cel mai ales scutier al celui mai ales cavalier din lume, bucură-te, căci buna ta Teresa e bine sănătoasă, și-n clipa asta dăăăcește un caier de in și, ca să-ți mai dau un semn, are la stânga ei un ulcior spart la gură, unde încape cam mulțișor vin, cu care se mai proslăvește cât lucrează.

— Asta ți-o cred și cu ochii-nchiși, răspunse Sancho, fiindcă-i femeie de treabă, și dacă nu s-ar tot teme c-o înșel, apăi n-aș schimba-o nici pe uriașa Andandona, care, după spusele lui stăpănu-meu, a fost o muiere și jumătate, din care-ai fi avut cu ce te-alege; și mai e Teresa mea una care nu rămâne ea în pierdere, chiar de-ar fi și-n paguba moștenitorilor ei.

— Acum zic și eu, spuse don Quijote, că cine-i tobă de carte și cine bate mult drumurile, acela multe vede și știe multe. Spun asta, fiindcă ce altă dovadă m-ar fi putut încredința că se află pe lume și maimuțe ghicitoare, cum am văzut eu acuma cu ochii mei? Căci chiar eu sunt acel don Quijote de La Mancha, de care a pomenit dobitocul acesta cuminte, deși s-a cam întrecut puținel lăudându-mă; dar oricum ar fi, dau mulțămită cerului că m-a înzestrat cu un suflet blând și milostiv, veșnic gata să fac

bine tuturor și rău nimănui.

— Dacă aș avea gologani, spuse copilul de casă, aș întreba-o pe doamna maimuță ce-are să mi se întâmple în călătoria pe care o fac.

La care răspunse meșterul Pedro, ce se ridicase acum de la picioarele lui don Quijote:

— Am mai spus o dată că acest biet dobitoc nu răspunde la ce-o să se-ntâmples, că de-ar răspunde, nu m-aș mai uita eu dacă ai sau nu bani, că, de dragul seniorului don Quijote care-i aici de față, aș lăsa la o parte toate câștigurile de pe lume. Și-acuma, fiindcă-i de datoria mea, și ca să vă fac și chef, am să pregătesc și teatrul de păpuși și am să-i mulțumesc pe toți câți sunt la han, fără de nicio plată.

Auzind una ca asta, hangiul, din cale-afară de bucuros, îi arătă locul unde putea să-și așeze dulapul, și într-o clipă totul fu gata. Don Quijote nu era prea mulțumit de prorocirile maimuței, pentru că i se părea un lucru cam nelalocul lui ca o maimuță să ghicească atât lucrurile ce au să se-ntâmples, cât și cele petrecute; așa că, în timp ce meșterul Pedro își potrivea dulapul, don Quijote se dete împreună cu Sancho într-un ungher al grajdului și-i spuse, fără a fi auzit de nimeni:

— Uite ce, Sancho, m-am gândit bine la ciudata iscusință a acestei maimuțe și socot, după mintea mea, că, fără nicio urmă de îndoială, meșterul Pedro acesta, stăpănu-su, o fi făcut în ascuns sau pe față un pact cu Necuratul.

— Dacă a făcut în ascuns un pat cu Necuratul, spuse Sancho, nici vorbă că patul o fi cum nu se poate mai spurcat; dar ce nevoie are meșterul ăsta, Pedro, de asemenea paturi?

— Nu mă-nțelegi, măi Sancho; nu vreau să spun decât că trebuie să fi făcut vreun legământ cu Necuratul, ca acesta să insuflă maimuței iscusința asta, de pe urma căreia Pedro să-și câștige traiul, ca apoi, după ce s-o

înavuți, să-i dea sufletul, adică tocmai ceea ce cere acest vrăjmaș al omului; îmi vine să cred asta văzând că maimuța nu răspunde decât la lucrurile petrecute sau la cele din clipa de față, căci înțelepciunea Diavolului nu poate să meargă mai departe; pe cele ce-au să vină nu le știe decât prin prepusuri, și nici asta totdeauna, pentru că numai lui Dumnezeu îi e dat să cunoască veacurile și clipele, și numai pentru el nu e nici trecut, nici viitor, ci totul ființează acum; și stând lucrurile așa cum stau, e limpede că maimuța asta vorbește cu vorbele Diavolului și mă mir cum de nu l-a învinuit Sfântul Oficiu și nu l-a cercetat și nu i-a smuls cu rădăcină cu tot mărturisirea în ce fel ghicește; pentru că nu mai încape îndoială că maimuța asta nu-i cititoare în stele, și nici stăpânu-su, nici ea nu tălmăcesc și nici nu știu să tălmăcească acele alcătuiuri de semne așa-zise astrologice \ care sunt în așa de mare măsură obișnuite acum în Spania, că nu găsești nicio muierușcă, niciun copil de casă, niciun ciubotar căruia să nu-i fi intrat în cap că poate să alcătuiască un horoscop, ca și cum n-ar fi vorba decât să taie o pereche de cărți de joc, ajungând astfel să păgubească cu minciunile și cu nepriceperea lor minunatul adevăr al științei. Știu eu o doamnă de neam mare care a întrebat odată pe unul din acești tălmăcitori de semne dacă cumva o cățelușă pitică de-a ei – din acelea ce le ții în brațe – ar fi să cadă grea și să fete, cât și de ce culoare vor fi căței pe care i-o făta. La a cărei întrebare, dumnealui cititorul în stele, după ce-a făcut horoscopul, a răspuns c-o să rămână grea cățelușa și-o să fete trei căței, unul verde, unul roșu, iar celălalt bălțat, însă numai dacă acea cățelușă ar fi să prindă plozi între unsprezece și douăsprezece ceasuri din zi sau din noapte și numai dacă ar fi într-o luni sau într-o sâmbătă; și de-aici ieși că peste două zile muri cățeaua de prea multă îndopătură, iar dumnealui tălmăcitorul se alese prin partea locului cu renumele de neîntrecut cititor în stele, așa cum se aleg toți sau cei mai mulți alcătuitori de horoscoape.

— Aș vrea, cu toate astea, spuse Sancho, ca luminăția-ta să-i spui meșterului Pedro să-și întrebe maimuța dacă-i adevărat ceea ce ți s-a întâmplat în peștera lui Montesinos; că eu, din parte-mi, socotesc - nu mi-o lua luminăția-ta în nume de rău - că n-a fost totul decât păcăleală și minciună, sau, hai să zicem, lucruri văzute în vis.

— S-ar putea să fie și așa cum zici, răspunse don Quijote. Voi face însă precum mă sfătuiești, fiindcă tot mi-a rămas și mie o fărâamă de îndoială.

Stând ei așa de vorbă, veni și meșterul Pedro să-l caute pe don Quijote și să-i spună că păpușile erau pregătite și că să

1 Astrologia era formal interzisă în Spania în timpul lui Cervantes, dimpreună cu ghicitul, aruncatul vrăjilor etc., toți practicienii acestor meserii fiind încadrați în același text de lege ca și ereticii. Legile care-o pedepseau însă căzuseră de mult în desuetudine, ba chiar era o profesie remuneratorie cea de astrolog. Horoscoapele se plăteau bine și erau căutate de popor și de nobili.

vină și luminăția-sa, să le vadă, că face să fie văzute. Don Quijote îi destăinuie gândul și-l rugă să-și întrebe pe loc maimuța dacă unele lucruri ce i se întâmplaseră în peștera lui Montesinos fuseseră aievea sau visate, fiindcă lui i se păreau și una și alta. La care, meșterul Pedro, fără a scoate o vorbă, se duse să aducă maimuța și, așezând-o în fața lui don Quijote și a lui Sancho, îi zise:

— Uite, doamnă maimuță, că acest cavaler vrea să știe dacă unele lucruri care i s-au întâmplat în peștera numită a lui Montesinos au fost mincinoase sau adevărate.

Și făcându-i semnul obișnuit, maimuța i se urcă pe umărul stâng, și, după ce-i vorbi, pare-se, la ureche, meșterul Pedro îndată zise:

— Maimuța spune că parte din lucrurile pe care luminăția-ta le-ai văzut sau ți s-au întâmplat în pomenita peșteră sunt mincinoase și parte adevărate; și că asta-i

ceea ce știe, și nu altceva, în legătură cu această întrebare 1; și că dacă luminăția-ta ai vrea să știi mai multe, o să-ți răspundă vinerea viitoare la tot ce-o s-o întrebi, că până una-alta i s-a cam isprăvit darul, pe care n-o să-l recapete până vineri, așa precum spune.

— Nu spuneam eu, zise Sancho, că nu mă pot încredința c-ar fi adevărat nici jumătate din tot ce-ai povestit luminăția-ta, stăpâne, despre întâmplările din peșteră?

— Asta, Sancho, au să arate urmările, răspunse don Quijote, căci timpul, dezvăluitorul tuturor lucrurilor, nu lasă niciunul pe care să nu-l scoată la lumina soarelui, oricât ar fi el de ascuns în adâncul pământului; și până una-alta, fie-ne de ajuns asta. Haide-acum să vedem teatrul de păpuși al bunului meșter Pedro, care nădăjduiesc că trebuie să aibă câte ceva nou de arătat.

— Cum «câte ceva»? răspunse meșterul Pedro. Șaizeci de mii de noutăți cuprinde într-însul dulapul meu; îți spun eu, seniorul meu don Quijote, căci unul din lucrurile cele mai vrednice de-a fi văzute din câte se află astăzi pe lume și

1 Formulă tipică de încheiere a mărturiilor judiciare, scrise de grefieri.

operibus credite > et non verbis \ să punem dară umărul la treabă, că se face târziu și mai avem multe de făcut, de spus și de arătat.

Don Quijote și cu Sancho îl ascultară și se duseră acolo unde se afla dulapul, gata așezat și deschis, plin peste tot de lumânările de ceară aprinsă, care-l făceau să arate frumos și strălucitor. Ducându-se acolo, meșterul Pedro intră înăuntrul dulapului, căci el era acela care trebuia să tragă sforile la păpuși, iar afară rămase tin băiețandru, ajutor al meșterului Pedro, pentru a sluji de tălmăcitor și dezvăluitor al tainelor din acel dulap; ținea în mână un bețișor, cu care arăta păpușile ce ieșeau. După ce se așezară toți câți se aflau în han, unii dintre ei stând și-n

picioare în fața dulapului, și după ce li se dădură lui don Quijote, lui Sancho, copilului de casă și vărului locurile cele mai bune, tălmăcitorul începu să spună ceea ce va auzi și va vedea cine se va întâmpla să asculte sau să citească ceea ce vine acum.

Capitolul XXVI

Unde urmează hazlia întâmplare cu păpușarul, dimpreună cu alte lucruri într-adevăr nostime cum nu se mai poate

Toți au tăcut, și tineni și troieni deopotrivă...2

Vreau să spun că toți cei ce priveau scena erau cu ochii ațintiți către gura aceuia ce-i destăinuia minunățiile, când se auziră răsunând în dulap o sumedenie de tobe, de surle și descărcături de tunuri, a căror zarvă se potoli curând, și după aceea flăcăul, înălțând glasul, spuse:

— Această istorie adevărată, care vi se înfățișează aci cinstitelor voastre fețe, este scoasă aidoma din hronicile

1 «Dați crezare faptelor, și nu vorbelor» (din *Evangelhia lui Ioan*). Pusă în gura lui Ginés de Pasamonte, formula *Evangeliei* devine hilară.

2 Contragere a doua versuri din *Eneida* lui Vergiliu: „*Îngeminant plausu Tyrii, Troesque sequuntur*. (Aplaudă tinenii și ca ei fac și troienii. I, 747) și *Conticuere omnes, internique ora tenebant* (Au tăcut cu toții, ațintind privirile către el. II, 1).

Franciei și din cântecele bătrânești ale Spaniei, care trec din gură-n gură la bărbați și la flăcăi pe aceste meleaguri. Se vorbește despre dezrobirea de către cavalerul don Gaiféros a soatei sale Melisendra, care pătimea prinsă în Spania, în puterea arapilor, în cetatea Sansueña, că așa se chema pe-atunci cetatea căreia astăzi îi zicem Zaragoza; ia vedeți colo, cinstitele voastre fețe, cum stă și joacă table don Gaiféros, așa cum spune și cântecul:

Stă don Gaiféros, pătimaș, și joacă
Joc de noroc, uitând de Melisendra...

Și acel chip, care se arată acolo cu coroana pe cap și cu schiptrul în mâini, este împăratul Carol Magnul, care trece drept părinte legiuit al Melisendrei și care, mâhnit de a vedea trândăvia și nepăsarea ginerelui său, vine să-l mustre; și luați seama cu câtă pornire și înverșunare îl muștră, de parc-ar vrea să-i care cu schiptrul vreo câteva lovituri în cap, și sunt chiar unii povestitori care spun că l-a și izbit, și încă zdravăn; și după ce i-a spus mai multe lucruri în legătură cu primejdia ce i-ar amenința cinstea dacă nu încearcă să-și dezrobească soața, se zice că a mai adăugat:

Destule spusu-ți-am! Să-ți intre-n cap!

Mai priviți, cinstitele voastre fețe, și cum împăratul îi întoarce spatele și-l lasă deznădăjduit pe don Gaiféros, care, ia vedeți-l cum, scos din minți de mânie, zvârle cât colo jocul și tablele și cum cere de zor armele, și lui don Roldán, văru-su, îi cere să-i dea împrumut spada lui, Durindana, și cum don Roldán nu vrea să i-o împrumute, dar în schimb se arată bucuros să-l însoțească în greaua încercare pe care acela și-o ia asupra-și; viteazul cel obidit nu vrea însă să-i primească tovărășia; ba chiar spune că-i prea de ajuns el singur ca să-și scoată soața, măcar de s-ar afla ea și-n cele mai adânci străfunduri ale pământului; și spunând el astea, intră să se armeze, pentru a se așterne de îndată la drum. Întoarceți-vă acum ochii către acel foișor ce se vede acolo, că se bănuiește c-ar fi unul din foișoarele palatului din

Zaragoza, căruia acum îi zicem Aljaferia; iar aceea domniță ce se arată în acel balcon, îmbrăcată arăpește, este Melisendra cea fără de seamăn pe lume, care ieșea adeseori să privească de-acolo drumul către Franția, și, gândindu-se la Paris și la soțul ei, se mai mângâia în greaua-i robie. Ia mai uitați-vă și la o altă în împlare ce se petrece acum, care nici că s-a mai văzut vreodată. Nu-l vedeți pe acel arap care, pe tăcute și pășind tiptil, cu degetul la gură, s-a apropiat pe la spate de Melisendra?

Acum uitați-vă cum îi dă o sărutare drept pe buze, și vedeți și zorul ei de a scuipa și de a-și șterge gura cu mâneca albă a veșmântului, și cum se jeluiește și-și smulge de ciudă mândru-i păr, ca și cum el ar fi vinovat de această pângărire. Uitați-vă și la acel arap încruntat ce stă în pridvor, care-i regele Marsilio al Sansueñei, și care, fiindcă a văzut nerușinarea celui alt arap, măcar că-i era rubedenie și prieten bun, porunci să-l aducă îndată ferecat, să-i tragă două sute de lovituri de harapnic și să-l mai și poarte pe ulițele cele mai umblate ale orașului, cu strigători dinainte-i și cu judecători în urma lui; și iată-i cum ies să îndeplinească porunca de osândire, măcar că fapta abia fusese săvârșită, căci la arapi nu merge ca la noi, cu citarea uneia din părți, cu anchetarea și cu detențiunea celeilalte.

— Copile, copile, spuse atunci cu glas tare don Quijote, mergi cu povestea ta drept înainte și lasă-ncolo ocolișurile și curmezișurile, că pentru a scoate un adevăr la lumină îi nevoie de dovezi peste dovezi.

Și spuse și meșterul Pedro dinăuntru:

— Fără atâtea floricele, băiete, și fă cum îți poruncește acest cavaler, că-i mai sănătos așa. Vezi-ți tu de cântecul tău cel nemeșesugit și nu te mai băga și la contrapuncte, că de obicei lucrurile astea plesnesc de subțiri ce sunt.

— Așa oi face, răspunse băiatul. Și vorbi mai departe, spunând: Omul ăsta, care se arată aici călare, învăluit într-o mantie gasconă, nu-i altul decât însuși don Gaiféros, pe care-l aștepta soața lui și care acum, răzbunată fiind de cutezanța arapului celui îndrăgostit, a ieșit cu fața mai senină și mai liniștită pe balconul turnului și vorbește cu soțul ei, crezând că-i vreun trecător, cu care a schimbat toate acele vorbe din cântecul bătrânesc care spune:

Cavalere, dacă-ajungi în Francia.

Caută-l, te rog, pe don Gaiféros.

Care vorbe nu le mai spun eu acuma, fiindcă din prea

multă poliloghie vine de obicei plictiseala; ajunge numai să vedeți cum don Gaiféros destăinuie cine e și cum prin mișcările bucuroase pe care le face, Melisendra ne dă a înțelege că l-a cunoscut, și acum mai vedem cum coboară din balcon pentru a se sui pe calul soțului ei drag. Dar vai și-amar! că un capăt al fustei i s-a agățat de una din grățiile balconului și a rămas aninată în aer, fără să poată ajunge la pământ. Iată, însă, că cerul cel milostiv te scoate din nevoile cele mai grele, căci se apropie don Gaiféros și, fără să se mai uite dacă o să i se sfâșie sau nu strălucita îmbrăcăminte, o apucă pe Melisendra și trage cu putere de ea în jos, pân' la pământ, și apoi dintr-un salt o zvârle de-a călare bărbătește pe calul său și-i poruncește să se ție bine și să-l înconjure pe la spate cu brațele în așa fel ca mâinile să i se unească pe pieptul lui, ca să nu cadă, căci domnița Melisendra nu prea era deprinsă cu asemenea călărie. Mai vedeți și cum nechezatul calului dă dovadă cât de mulțumit e el de falnica și mândra povară a stăpânului și a stăpânei lui, pe care-i duce în spinare. Iată-i cum întorc spatele și ies din oraș și, veseli și bucuroși, iau drumul Parisului. Drum bun, o, tu, pereche fără de pereche de adevărați îndrăgostiți 1 Ajungeți cu bine în mult dorita voastră țară, fără ca soarta să vă aducă vreo tulburare în fericita-vă călătorie! Ochii prietenilor și părinților voștri vadă trecându-vă în bucurie și pace deplină zilele – cât ale lui Nestor 1 de multe – ce vă mai rămân din viață!

Aici înălță iarăși glasul meșterul Pedro și spuse:

— Mai domol, măi băiete, nu te repezi așa, că afectarea, fie ea cum o fi, tot păcătoasă rămâne!

Nu răspunse nimic tălmăcitorul, ci-i dete-nainte zicând:

1 Rege antic din Pilos, despre care legenda spune c-ar fi trăit trei veacuri.

— Numai că se mai găsiră și ochi din aceia care n-au de lucru și se-apucă să vadă totul, așa că văzură și coborârea din foișor și suirea pe cal a Melisendrei și-atunci

îi dădură de știre regelui Marsilio, care porunci să pună de îndată mâna toți pe arme; și iată-i cu ce zor îndeplinesc poruncile, că-i asurzit tot orașul de zvonul clopotelor care bat din toate clopotnițele moscheelor.

— Aici nu mai merge! spuse atunci don Quijote. Povestea asta cu clopotele e cât se poate de nelalocul ei, meștere Pedro, pentru că la arapi nici pomeneală de clopote, ci numai de darabane și de un soi de fluier care seamănă cu cele ciobănești ale noastre; și gândul de a bate clopotele în Sansueña, nici vorbă că-i o bazaconie cât toate zilele!

Auzind astea, meșterul Pedro încetă cu sunatul și spuse:

— Nu te mai uita la nimicuri, seniore don Quijote, și nu mai lua lucrurile așa după buche, că nu le dai de rost. Nu se-nfățișează și pe-aci, pe la noi, comedii câtă frunză și iarbă, pline cu duiumul de nepotrivelii și de bazaconii? Și cu toate astea, ele tot se joacă cu mare succes și sunt ascultate nu numai cu înțelegere, ci și cu desfătare. Zi, băiete, mai departe, și lasă-i să spună ce-or pofti, numai eu să-mi umplu chimirul, măcar de-ar fi la nepotrivelii cât nisipul mării.

— Asta așa e, răspunse don Quijote.

Iar băiatul spuse:

— Ian priviți câtă și cât de strălucită călărime iese din cetate în urmărirea celor doi creștini îndrăgostiți, câte goarne mai sună, câte cimpoaie mai fluieră și câte darabane și dobe mai bubuie! Tare mi-e teamă c-or să pună mâna pe ei și-or să-i aducă înapoi legați cobză chiar de coada calului lor, ceea ce ar fi o priveriște groaznică.

Văzând dară atâta păgânătate și auzind atâta hărmălaie, lui don Quijote îi dete prin gând că n-ar fi rău să dea o mână de ajutor celor ce fugeau și, ridicându-se-n picioare, spuse cu glas tare:

— N-o să îngădui de fel ca atâta vreme cât eu trăiesc și de față cu mine să se facă silnicie unui atât de viteaz

cavaler și unui îndrăgostit atât de îndrăzneț ca don Gaiféros! Opriți-vă, lepădături ce sunteți, nu-l mai goniți și prigoniți! Iar de nu, înseamnă că aveți să vă măsurați cu mine!

Zis și făcut; scoase spada din teacă, ajunsese, dintr-un salt, lângă dulap, fierbând de o nemaivăzută mânie, și începu să care o ploaie de izbituri asupra întregii păgânătăți de păpuși, doborând pe unii, tăind capul la alții, schilodindu-l pe cutare, sfărâmându-l pe celălalt și, printre multe altele, repezi spada-n sus și-n jos cu atâta turbare, că dacă meșterul Pedro nu s-ar fi plecat, nu s-ar fi chircit și nu s-ar fi pitit, i-ar fi spintecat țeasta atât de ușor, de-ai fi zis că-i de turtă dulce. Meșterul Pedro striga cât îl ținea gura, zicând:

— Oprește-te, luminăția-ta, seniore don Quijote, și ia seama că ăștia pe care-i dobori, îi stropsești și-i ucizi nu sunt arapi adevărați, ci numai niște biete chipuri de mucava; ia te uită, păcatele mele, că-mi nimicește tot avutul și mă aduce la sapă de lemn 1

Asta nu-l făcea însă pe don Quijote s-o slăbească cu directele, dublele și reversurile, care curgeau ploaie. Ca să nu mai lungim vorba, cât ai spune două *Crezuri*, ba nici atâta, dete cu totul scena de pământ, făcu fărâme și fărâmițe toate sforile și păpușile de-acolo, rănindu-l de moarte pe regele Marsilio, iar împăratului Carol Magnul, crăpându-i coroana și capul în două. Se tulbură întregul divan al ascultătorilor, o zbughi maimuța pe acoperișul hanului, se înfricoșă vărul, se sperie pajul, și până și Sancho fu cuprins de-o spaimă grozavă; căci, după cum jură el după ce se potoli urgia, niciodată nu-l mai văzuse pe stăpânu-su mânat de-o mânie atât de oarbă. După ce mântui cu nimicirea întregului dulap, se mai potoli puținel don Quijote și spuse:

— Tare-aș mai vrea să-i am acum în față pe toți aceia care nu cred și nici nu vor să creadă de cât folos sunt pe lume cavalerii răătăcitori 1 Ia închipuiți-vă, de nu s-ar fi

întâmplat să fiu și eu aici de față, ce s-ar fi petrecut cu bunul don Gaiféros și cu frumoasa Melisendra! Nu mai încape vorbă că-n această clipă ar fi pus câinii aceștia mâna pe ei și le-ar fi adus cine știe ce vătămare. Trăiască, așadar, cavaleria rătăcitoare, mai presus de tot ceea ce trăiește astăzi pe fața pământului!

— Deie Domnul să trăiască, zise atunci meșterul Pedro cu glas plângăreț, și să mor eu că tot sunt atât de nenorocit, încât pot spune dimpreună cu regele don Rodrigo:

Ieri am fost stăpân al Spaniei.

Și azi niciun meterez n-am să pot spune că-i al meu!

Nici jumătate de ceas nu-i, ba chiar niciun crâmpei de clipă de când mă vedeam stăpân al regilor și al împăraților, fiindu-mi pline grajdurile, cu o sumedenie de cai, iar sipeturile și sacii cu nenumărate scule de preț, și acum mă văd urgisit și obidit, calic și cerșetor, și, mai presus de toate, lipsit de maimuță, că, pe legea mea, până s-ajung să pun iarăși mina pe ea, o să-mi iasă și ochii din cap, și toate astea se trag numai de la mânia nesăbuită a acestui senior cavaler, despre care se spune că-i ocrotește pe orfani și-i îndreaptă pe strâmbi și că face și alte fapte milostive, și numai față de mine a trebuit să-i iasă pe dos gândul cel bun, așa să-mi ajute cerurile, pe care le binecuvântează și le slăvesc în lăcașurile lor cele mai de sus 1 într-un cuvânt, tocmai Cavalerul Tristei Figuri a trebuit să fie acela care să preschimbe într-o atât de tristă figură jocul meu de păpuși!

Se-nduioșă Sancho Panza de vorbele meșterului Pedro și-i spuse:

— Nu mai plânge, meștere Pedro, și nu te mai jeli, că-mi rupi inima, pentru că-ți dau de știre că stăpânul meu i-un creștin atât de catolic și de cinstit, încât, dacă-și dă seama că ți-a cășunat vreo pagubă, o ști el și-o binevoi să ți-o plătească, și încă să te mai și mulțumească pe deasupra.

— Să-mi plătească seniorul don Quijote o parte măcar din stricăciunile pe care mi le-a făcut, și tot m-aș mulțumi eu, iar luminăția-sa ar rămâne cu cugetul împăcat, că nu se poate mântui omul care stăpânește cu silnicie un lucru străin, și nu i-l dă păgubașului înapoi.

— Așa e, spuse don Quijote, dar pân-acuma nu mă știu să stăpânesc vreun lucru de-al dumitale, meștere Pedro.

— Cum de nu? răspunse meșterul Pedro. Dar rămășițele astea care zac pe acest pământ tare și sterp, cine altcineva mi le-a risipit și mi le-a nimicit decât puterea de nebiruit a acestui vajnic braț? Și ale cui altcuiva erau trupurile lor decât ale mele? Și cu ce altceva îmi scoteam eu pâinea decât cu ele?

— Acuma chiar că sunt cu totul încredințat, spuse don Quijote, de ceea ce am crezut eu adeseori, că vrăjitorii aceștia care mă prigonesc nu fac decât să-mi pună în fața ochilor înfățișările așa cum sunt și apoi mi le preschimbă și mi le prefac în ce vor ei. Adevărul adevărat vă spun, domnilor care mă auziți, că tot ce s-a petrecut aci mie mi-a părut că se petrece aieva, că Melisendra era Melisendra, don Gaiféros, don Gaiféros, Marsilio – Marsilio, și Carol Magnul – Carol Magnul. De aceea mi s-a și trezit mânia și, pentru a face ceea ce e de datoria unui cavaler rătăcitor, am vrut să dau o mână de ajutor și să-i ocrotesc pe cei ce fugeau, și cu acest gând bun am făcut și eu ceea ce-ați văzut; dacă a ieșit pe dos, vina nu-i a mea, ci a solomonarilor ce mă prigonesc; și pentru tot buclucul ce-a ieșit din greșeala mea, măcar că n-a purces dintr-un gând rău, eu însumi o să mă osândesc cu despăgubirea; să-mi spui, meștere Pedro, ce ceri pentru păpușile ciopârțite, că eu mă prind să ți le plătesc îndată în bani buni, din aceia care umblă acum în Spania.

Meșterul Pedro făcu o plecăciune și-i spuse:

— Nici nu mă așteptam altfel din partea sufletului creștinesc al viteazului don Quijote de La Mancha,

adevărat ocrotitor și sprijin al tuturor nevoiașilor și oropsiților ce rătăcesc pe lume; și aici, jupânul hangiu și cu marele Sancho vor fi mijlocitori și prețaluitori între luminăția-ta și mine» hotărând împreună prețul după câți bani fac sau ar fi făcut păpușile spintecate.

Hangiul și cu Sancho spuseră că se învoiesc la această treabă și îndată meșterul Pedro ridică de pe jos pe regele Marsilio al Zaragozei, care avea capul lipsă, și zise:

— Se și vede că-n niciun chip nu mai poate fi adus iarăși acest rege la starea lui de la început, așa că socotesc - fără să mai despic firul în patru - să-mi dea, pentru moartea, sfârșitul și capătul zilelor sale, patru reali și jumătate.

— Mai departe, spuse don Quijote.

— Iar pentru spintecătura asta de sus în jos, își urmă vorba meșterul Pedro, luând în mină pe spintecatul împărat Carol Magnul, n-ar fi prea mult să cer cinci reali și un sfert.

— Nu-i puțin, spuse Sancho.

— Dar nici mult, răspunse hangiul. Hai, însă, să facem pe din două și să spunem cinci reali.

— Dă-i pe toți cei cinci galbeni și-un sfert, spuse don Quijote, că doar nu într-un sfert mai mult sau mai puțin stă socoteala în această mare nenorocire; și vezi de te grăbește, meștere Pedro, că se apropie ceasul cinei și mă încearcă așa ca un început de foame.

— Pentru păpușa asta, spuse meșterul Pedro, care-i fără nas și cu un ochi lipsă și care nu-i alta decât frumoasa Melisendra, cer - ca să treacă de la mine - doi reali și douăsprezece *maravedís*.

— La dracu', spuse don Quijote, capul mi-l pun că Melisendra și cu al ei soț au și ajuns pân-aproape de hotarele Franciei, pentru că bidiviul care-i ducea mi s-a părut că mai degrabă zbura decât alerga, așa că nu îmi mai vinde mie mâța drept iepure, arătându-mi aici o Melisendră fără nas, pe când cealaltă, dacă-i să privim

bine lucrurile, stă acum în Francia și huzurește, dimpreună cu soțul ei, după pofta inimii! Fiecăruia să-i dea Dumnezeu ce-i al lui, jupân meștere Pedro, dar să umblăm pe calea cea dreaptă și cu gând cinstit; zi mai departe.

Meșterul Pedro, care văzu că don Quijote o scrânteia și că era cât pe ce să-l apuce iarăși sminteala de maine, nu vru să-l scape din mâini și-i spuse așa:

— Poate că n-o fi asta Melisendră, ci doar vreuna din fetele ce-o slujeau, așa că aș fi mulțumit și m-aș socoti plătit în lege cu șaizeci de parale.

În felul acesta cercetară ei și celelalte păpuși ciopârțite, potrivindu-se după aceea prețul de către cei doi judecători aleși pentru descurcarea daraverei, care mulțumiră câteșidouă părțile, și ajunseră la patruzeci de reali și trei sferturi; și, pe lângă acești bani, pe care-i și scoase Sancho din pungă, mai ceru meșterul Pedro încă doi reali pentru toată truda ce-o mai avea încă de pătimit căutându-și maimuța.

— Dă-i, Sancho, spuse don Quijote, nu pentru maimuță, ci pentru crâșmuță, fiindcă nu doi reali, ci două sute aș da eu bacșiș cui ar putea să-mi spună cu toată temeinicia că domnița doña Melisendra, dimpreună cu cavalerul don Gaiféros, se află acum într-adevăr în Francia între ai lor.

— Nimeni n-ar putea spune mai bine treaba asta decât maimuța mea, spuse meșterul Pedro, dar n-o să mai pună acum nici dracu' mâna pe ea, deși-mi închipui că dragostea ei pentru mine, precum și foamea or s-o silească să mă caute la noapte și, când o lumina Dumnezeu de ziuă, om vedea noi.

Într-un cuvânt, tămbălăul cu păpușile se potoli și toți cinară liniștiți și în bună tovărășie, pe seama lui don Quijote, care era darnic din cale-afară. Mai înainte de-a se crăpa de ziuă plecă cel ce ducea lăncile și halebardele; iar la revărsatul zorilor veni rândul vărului și al pajului să-și ia bun rămas de la don Quijote, unul pentru a se întoarce în

ținutul lui, iar celălalt pentru a-și vedea mai departe de drum; acestuia din urmă îi dăde don Quijote ca ajutor doisprezece reali. Meșterul Pedro nu mai vru să-și bage iar capul sub evanghelie cu don Quijote, pe care acum îl cunoștea bine de tot, așa că se sculă pe mâncate și, strângându-și sfărâmurile jocului său de păpuși și luându-și și maimuța, plecă și el să-și caute norocul. Hangiul, care nu-l cunoștea pe don Quijote, rămase tot atât de uimit de scrântelile ca și de mărinimia lui. La urmă, Sancho îl plăti împărătește din porunca lui stăpânu-su; și despărțindu-se de el cam pe la 8 ceasuri de dimineață, părăsiră hanul și se așternură la drum, unde-o să-i lăsam să umble, că așa se cuvine, pentru a avea prilejul să povestim și alte lucruri care ajută la luminarea acestei faimoase istorisiri.

Capitolul XXVII

Unde se povestește cine erau meșterul Pedro și cu maimuța lui, dimpreună cu neizbânda lui don Quijote în aventura cu zbieretel de măgar, aventură care n-a ieșit la capăt după vrerea și după gândul lui

Cide Hamete, cronicarul acestei mărețe istorii, începe capitolul de față cu cuvintele ce urmează: «Jur ca un creștin catolic», la care tălmăcitorul spune că jurământul de creștin catolic al lui Cide Hamete, el fiind arap – cum chiar și era, fără doar și poate – nu vrea să zică altceva decât că așa cum creștinul catolic când jură, jură sau trebuie să jure adevărul, și să-l spună în tot ce-ar vorbi, tot așa și el spune adevărul, în tot ceea ce are de gând să scrie despre don Quijote, și mai cu seamă acolo unde ar fi să spună cine era meșterul Pedro și cine maimuța ghicitoare, care, prin cele locuri, lăsase sate întregi minunate de ghicitul ei.

Zice apoi că cititorul primei părți din această istorie și-o fi aducând bine aminte de acel Ginés de Pasamonte, pe care, printre alți robi la galără, l-a dezrobit don Quijote în Sierra Morena, binefacere care i-a fost prost mulțumită și

mai prost răsplătită de către această liotă netrebnică și nelegiuită. Acest Ginés de Pasamonte, căruia don Quijote îi zicea Ginesillo de Șterpelillo 1, a fost acela care i-a furat lui Sancho Panza măgarul, fapt care - nefiind spus în partea întâi, din vina zețarului, când și cum s-a întâmplat lucrul acela - a dat prilej de vorbe multora, care luau greșeala de tipar drept semnul scurtei țineri de minte a povestitorului. Dar, într-un cuvânt, Ginés a furat asinul pe când Sancho Panza sta tocmai călare pe el și dormea, și l-a luat folosindu-se de aceleași viclesuguri și de aceleași iscusințe pe care le folosisese Brúñelo când, fiind Sacripante la Albraca, i-a scos calul dintre coapse; și apoi - precum s-a povestit - Sancho își recăpătă măgarul. Dar Ginés acesta, temându-se să nu fie prins

1 Numele de Ginesillo de Parapilla i-l dăduse ocnașului nu don Quijote, ci comisarul. Don Quijote voise doar să-l repete la mânie și nu-l nimerise» spunându-i Parapillo.

de oamenii stăpânirii, care-l căutau, ca să-l pedepsească pentru nenumăratele sale ticăloșii și nelegiuiri - și erau atâtea și atât de mari, că el însuși a alcătuit câta mai cartea ca să le povestească - se hotărî să treacă în regatul Aragónului și să-și acopere ochiul stâng, dedându-se îndeletnicirii de păpușar, pe care, dimpreună cu aceea de panglicar, o cunoștea cum nu se poate mai bine. Se întâmplă apoi că, de la niște creștini dezrobiți ce veneau din Berberia, cumpără acea maimuță, pe care o învăța ca, la un anumit semn, să i se cocoate pe umăr și să-i șoptească sau să se facă a-i șopti ceva la ureche. După ce o făcu și pe asta, mai înainte de-a intra în satul unde se ducea cu teatrul lui de păpuși și cu maimuța, lua vești în cătunul cel mai apropiat - sau de la cine putea și el mai bine - ce lucruri mai deosebite se petrecuseră în satul cu pricina și în legătură cu ce inși; și întipărindu-și toate astea bine în minte, cel dintâi lucru pe care-l făcea era să-și arate jocul de păpuși, care uneori era cu o poveste,

alteori cu alta; toate erau însă vesele, pline de haz și binecunoscute pretutindeni. După ce mântuia cu jocul de păpuși, arăta iscusințele maimuței lui, spunându-le celor din sat că ea ghicește tot ce s-a petrecut și tot ce-i în clipa de față, dar că în ghicitul celor ce au să vină îi lipsește dibăcia. Pentru răspunsurile la fiecă întrebare cerea câte doi reali, și pe unele le lăsa-și mai ieftin, după cum mirosea și el cam ce poate să-i pice de la cei care întrebau; și cum uneori mai dădea și pe la casele despre ai căror locuitori mai aflase câte ceva, măcar că ei nu-l întrebau nimica pentru a nu-i plăti, el făcea semnul obișnuit maimuței și apoi zicea că maimuța îi spusese cutare și cutare lucru, care se potrivea întocmai cu ceea ce se întâmplase. Cu asta și-a câștigat o nespusă încredere și toți alergau după el; alteori, cum era el băiat deștept, răspundea în așa fel că răspunsurile se loveau de minune cu întrebările; și cum nimeni nu-l supăra și nu-l lua de gât ca să spună în ce fel ghicea maimuța, pe toți îi ducea de nas și-și umplea punga. Așa că, de îndată ce păși pragul hanului, îi și recunoscă pe don Quijote și pe Sancho Panza, și dacă-i recunoscă, îi fu lesne să-i lase cu gura căscată și pe don Quijote și pe Sancho Panza și pe toți cei ce se aflau pe-acolo; ar fi plătit-o însă scump de tot dacă don Quijote și-ar fi lăsat mâna ceva mai jos atunci când a retezat capul regelui Marsilio și i-a nimicit toată călărimea, așa cum s-a spus în capitoul de mai înainte. Asta-i tot ce era de spus despre meșterul Pedro și despre maimuța lui.

Și acum, întorcându-mă la don Quijote de La Mancha, zic că, după plecarea lui de la han, se gândi ca, mai înainte de a intra în cetatea Zaragozei, să vadă și el malurile râului Ebru, dimpreună cu toate acele împrejurimi, căci lungul răstimp care mai rămânea până-n ziua întrecerilor cavalierești îi îngăduia destulă vreme pentru de toate. Cu gândul acesta, își urmă drumul înainte, mergând el două zile încheiate fără să i se întâmple nimic vrednic de-a fi așternut pe hârtie, până când, într-a treia zi, urcând el o

costișă, auzi o zarvă grozavă de darabane, de goarne și de archebuze. La început crezu că trecea prin partea locului vreun pilc de oșteni, și pentru a-i vedea, dete pintenii lui Rocinante, urcă repede costișa până sus și, când ajunsese în vârful dâmbului, văzu la poalele lui, după câte i se păru, mai bine de două sute de oameni, armați cu felurite soiuri de arme, lănci, baliste, partizane, halebarde și sulite, apoi vreo câteva archebuze și o sumedenie de paveze rotunde. Coborî măgura și se apropie atât de mult de pilcul de oșteni, încât zări deslușit steagurile, le deosebi culorile, își dete seama de semnele de pe ele, mai ales de unul care se afla pe un steag sau pe o flamură de atlas alb, pe care era zugrăvit, de ziceai că-i viu, un asin pitic ca aceia de Sardinia, cu capul în sus, cu gura deschisă și cu limba afară, ca și cum, după mișcările și înfățișarea lui, ar sta gata să zbiere; în jurul său se vedeau scrise cu slove de-o șchioapă aceste două versuri:

Și n-au zbierat ei de pomană

Alcazii cei doi prin poiană 1

Din steagul acesta trase don Quijote încheierea că oamenii de care se apropiase nu puteau fi alții decât cei din satul cu zbieret, și așa-i spuse și lui Sancho, citindu-i și ceea ce era scris pe steag. Îi mai spuse și că flăcăul care le dăduse de știre despre acea întâmplare greșise spunându-le că cei doi care zbieraseră erau *regidori*, fiindcă, dacă ar fi să se țină seama de versurile de pe flamură ei erau *alcazi* la care Sancho Panza îi răspunse:

— Stăpâne, nu-i nicio greșală în asta, căci s-ar putea foarte bine ca *regidorii* care-au zbierat pe-atunci să fi ajuns cu timpul *alcazi* la ei în sat, așa încât li se pot da amândouă numirile; cu atât mai mult cu cât nu vatămă întru nimic adevărul povestirii dacă cei ce zbieraseră or fi fost *alcazi* sau *regidori* o dată ce tot i-adevărat c-au zbierat, căci tot atât de-anapoda e să zbiere un *alcade* ca și-un *regidor*.

În cele din urmă văzură și aflară cum satul luat în răs

ieșea să se războiască cu un altul, care își bătea joc de el mai amarnic decât se cuvine și mai mult decât e îngăduit între bunii vecini. Don Quijote se dătea mai aproape de ei, spre marea părere de rău a lui Sancho, căruia niciodată nu i-a plăcut să se bage în asemenea buclucuri. Oamenii din pilcul armat îl primiră în mijlocul lor, crezând că-i vreunul din aceia ce le țin partea. Ridicându-și viziera, don Quijote, cu mișcări alese și cu o înfățișare prietenoasă, înaintă până la steagul cu asinul, și acolo veniră în juru-i toți mai-marii oștirii, ca să se uite la el, uimiți, cu acea uimire care-i obișnuită la toți ce-l priveau pentru întâia oară. Don Quijote, care-i văzu că-și ațintesc ochii asupra-i cu atâta luare-aminte, fără ca nimeni să-i vorbească sau să-l întrebe ceva, vru să se folosească de tăcere și, întrerupând-o pe-a sa, spuse cu glas tare:

— Oameni buni, vă rog cât pot de fierbinte să nu întrerupeți cuvântarea pe care vreau să v-o țin până când nu vi s-o urî și nu vi s-o face lehamite de ea, căci dacă s-o întâmpla așa, n-aveți decât să-mi dați cel mai mic semn, și eu am să-mi și pun strajă gurii și-am să-mi mușc limba.

Cu toții îi spuseră atunci să vorbească ce-o pofti, că ei l-or asculta bucuroși. Don Quijote, cu această învoire, își urmă vorba și spuse:

— Eu, oameni buni, sunt cavaler rătăcitor, având ca îndeletnicire pe aceea a armelor și ca menire pe aceea de a-i ajuta pe cei lipsiți de ajutor și de a-i sprijini pe nevolnici. Acum vreo câteva zile am aflat și eu de năpasta voastră, precum și de pricina ce vă îndeamnă să puneți, la tot pasul, mina pe arme și să vă răzbunați asupra vrăjmașilor voștri; și gândindu-mă în sinea mea, nu o dată, ci de mai multe ori, la treaba asta a voastră, găsesc, după legile duelului, că vă înșelați socotindu-vă jigniți, fiindcă nimeni de unul singur nu poate jigni un sat întreg, decât numai învinuindu-i pe toți locuitorii lui de trădare, pentru că nu știe anume cine a săvârșit trădarea de care-l învinuiește. Ca pildă în asta îl avem pe don Diego Ordenez

de Lara **x**, care a chemat să se lupte cu el toată cetatea Zamorei, pentru că el nu știa că numai Vellido Dolfos săvârșise trădarea de a-și ucide regele, așa că-i chemă pe toți la luptă, și toți trebuie să răspundă chemării și să se bată; deși, ca să spun drept, seniorele don Diego a cam sărit peste cal și a întrecut mulțor cele îngăduite în chemarea la luptă, căci nu avea de ce să se războiască nici cu morții, nici cu apele, nici cu vitele, nici cu cei ce-s gata să vină pe lume, nici cu celelalte mărunțișuri de care-i vorba acolo; dar ce să-i faci? când ai mânia de mamă, limba nu mai știe nici de tată, nici de povățuitor, nici de frâu care s-o stăpânească. Stând dară așa lucrurile, că adică unul singur nu poate să jignească un regat, un ținut, o cetate, o obște și niciun sat întreg, e limpede atunci că nu mai e nevoie să ieși la luptă și să răzbuni o jignire ca asta, de vreme ce nici nu e jignire; căci tare ar mai avea haz ca la tot pasul să se ia la harță localnicii din Reloja 2

1 Don Quijote își înșiră amintirile din romanele vechi ce vorbesc de sfidarea trimisă de don Diego Ordoñez de Lara locuitorilor Zamorei: «Eu vă provoc, zamorani, ca pe niște trădători dovediți, cu mari și mici, cu morți, cu vii; provoc ierburile câmpului, peștii râului, pâinea și peștele, apa râurilor», spun versurile la care face aluzie textul.

8 *El pueblo de Reloja*: aluzie la legenda despre sătucul Espartinas, din ținutul Andaluziei, ai cărei locuitori, după ce hotărâseră să pună un ceas (*reloj*) în turnul bisericii, se zice că au comandat la Sevilla «o cească» (*una reloja*) specificând că vor să fie *prenaita* (gravidă), ca să-i poată vinde apoi cesulețele ce le-ar face (*Ios relojillos*), pentru a-și mai scoate din banii investiți în «cească».

cu cei care au dat locului lor această poreclă sau la fel să facă oamenii de prin alte sate, porecliți cățelanx, pătlăgicari 2, pui de chit 3, săpunari 4, precum și toți cei cu alte nume și porecle ce umblă prin gura copiilor și a celor ce-au căzut în mintea lor 1 6 Frumos ar mai fi, n-am

ce zice, ca toate satele astea cu poreclă să dea buzna să se răzbune și să-și tot scoată și vîre săbiile-n teacă pentru te miri ce cârcotă. Nu, nu, nici Dumnezeu nu îngăduie și nu vrea asta; bărbații înțelepți, obștiile cele bine chivernisite numai pentru patru lucruri au căderea să pună mîna pe arme, să tragă săbiile din teacă și să-și primejduiască fiii, viețile și avutul. Primul lucru este pentru a apăra legea cea catolică; al doilea, pentru a-și apăra viața, potrivit cu toate poruncile firești și dumnezeiești; al treilea, pentru a apăra cîntea lor, a familiei și a averii lor; al patrulea, pentru a-și sluji regele, aflat într-un război drept; și dacă ar fi să adăugăm și pe-al cincilea – pe care l-am putea socoti drept al doilea – pentru a-și apăra patria. Laolaltă cu aceste cinci pricini mai de frunte se pot aduna și altele care să fie drepte și chibzuite și care să te silească să pui mîna pe arme; dar să ridici armele pentru nimicuri, care seamănă mai mult a haz și a pierdere de vreme decît a jignire, asta ar însemna pentru cel ce ridică armele că nu-i în toate mințile; unde mai pui că faptul de a te răzbuna pe nedrept – că dreaptă nu poate fi nicio răzbunare, oricum ai lua-o – e pe de-a-ntregul împotriva sfintei legi pe care o mărturisim, lege care ne poruncește să facem bine pînă și vrăjmașilor noștri și să-i iubim pe cei ce ne urăsc, poruncă preasfântă, care, deși pare anevoie de îndeplinit, nu este totuși așa decît pentru

1 *Los cazoleros* erau locuitorii din Valladolid, orașul de unde sunt și cîinii dialogului celebru scris de Cervantes.

2 *Los berenjeneros* erau toledanii.

3 *Los ballenatos*, adică madrilenii.

4 *Los jaboneros*, locuitorii din Sevilla.

6 în comediile epocii, la Tirso de Molina, de pildă, găsim scene în care călătorii de pe drumurile Spaniei se strigă unii pe alții după porecla satului sau orașului de unde sunt.

cei ce-și leagă viața mai puțin de Dumnezeu decît de

lume și mai mult de trup decât de duh; pentru că Iisus Cristos, Dumnezeu adevărat și om adevărat, care n-a mințit niciodată și care nici n-a putut și nici nu poate să mintă, fiind legiuitorul nostru, a spus că jugul său e dulce și povara sa ușoară; așa că nu ne-ar fi poruncit el lucruri care să fie cu neputință de îndeplinit. De aceea, oameni buni, și după poruncile cele dumnezeiești, și după cele omenești, datori sunteți să vă potoliți.

«Să mă ia dracu', spuse atunci Sancho în sine, dacă stăpânu ăsta al meu nu-i tiolog! Și dacă nu e, atunci seamănă a tiolog de nici nu-l mai deosebești!»

Își mai trase puțin sufletul don Quijote și, văzând că tot mai era ascultat, vru să-i dea înainte cu cuvântarea lui, cum ar fi și făcut de altminteri, de n-ar fi fost la mijloc istețimea lui Sancho, care, văzând că stăpânu-su se oprește, se îndesă el la vorbă în locul lui și zise:

— Stăpânul meu, don Quijote de La Mancha, care mai-nainte se numea Cavalerul Tristei Figuri, și acum se numește *Cavalerul Leilor*, e un hidalgo foarte învățat, care știe latinește și spaniolește ca un bacalaureat; și în tot ce vorbește și povățuiește, merge drept la țintă, ca un oștean din cei mai încercați, și știe pe degete toate legile și canoanele a ceea ce se cheamă duel, așa că n-aveți altceva mai bun de făcut decât să ascultați la ceea ce spune el și, dacă greșiți ascultându-l apăi pe mine să dați vina; cu atât mai mult cu cât de la sine se-nțelege că-i o nerozie să sări ca ars numai fiindcă auzi un zbieret de măgar, că eu mi-aduc aminte că de copil zbieram oricând și ori de câte ori aveam chef, fără să-mi mai astupe nimeni gura, și o făceam cu atâta iscusință și dibăcie, că atunci când zbieram eu, începeau să zbiere toți măgarii din sat, și pentru asta nu se chema că-s mai puțin fecior al părinților mei, care erau niște oameni cât se poate de cumsecade; și cu toate că pentru iscusința asta a mea eram pizmuit de vreo cinci din cei mai acătării oameni de la mine din sat, nu mă sinchiseam eu de asta nici cât negru sub unghie; și ca să

vedeți că spun adevărul, așteptați numai și ascultați, că meșteșugul ăsta este ca și al înotului: o dată deprins, nu se mai uită niciodată!

Și spunând astea, își prinse nasul cu mâna și începu să zbiere atât de tare, că răsunară toate văile din apropiere; dar unul din cei ce se aflau pe lângă el, crezând că-i ia în răs, ridică o prăjină ce-o avea în mână și-l lovi atât de tare cu ea, încât Sancho nu se mai putu ține pe picioare și se prăvăli la pământ. Don Quijote, văzându-l pe Sancho într-o atât de jalnică stare, năvăli cu lancea la oblânc asupra celuia ce-l lovise, dar săriră atâția care-i tăiară drumul, că nu-i fu cu putință să-l răzbune, cu atât mai mult că mai și ploua asupra-i o adevărată grindină de pietre și-l amenințau o sumedenie de baliste ațintite spre el, și nu mai puține archebuze; îl întoarse de aceea-n hături pe Rocinante și, dându-i piteni să alerge cât îl țineau bietele lui puteri, o zbughi dintre ei și se încredință din toată inima lui Dumnezeu ca să-l scape din acea primejdie, fiindcă se temea la fiecă pas e să nu-i între vreun glonte-n spinare și să-i iasă prin piept, și-n fiecă clipă răsufla din adânc ca să vadă dacă mai are suflet în el; dar cei din pâlț se mulțumiră numai să-l vadă spălând puțină, fără să mai tragă. Pe Sancho, de îndată ce-și veni în fire, îl puseră pe măgar și-l lăsară s-o ia la sănătoasa după stăpânu-su; și măcar că el nu mai avea putere să-și mâne asinul, totuși acesta o luă pe urmele lui Rocinante, fără de care nu putea să trăiască nicio clipă. După ce se depărtase don Quijote o bună bucată, întoarse capul, îl văzu pe Sancho venind și-l așteptă, dându-și seama că nu-l urmărea nimeni. Cei din pâlț mai rămaseră pe-acolo până către înserat și, deoarece vrăjmașii lor nu le ieșiră împotrivă, se întoarseră la ei în sat veseli și bucuroși; și dac-ar fi cunoscut ei străvechea datină a grecilor, ar fi ridicat în partea și prin locul acela un semn amintitor al izbânzii.

Capitolul XXVIII

Despre unele lucruri pe care spune Benengeli că le va afla cel ce le va citi, dacă le citește cu luare-aminte

Când viteazul dă bir cu fugiții, înseamnă că a dibuit el vreo înșelăciune, și-atunci e mai bine ca bărbatul cel prevăzător să se cruțe pentru alte prilejuri. Acest adevăr își dovedi tăria și la don Quijote, care, dând înapoi față de mânia satului și de gândul rău al acelui pâlc pornit pe zaveră, o luă la fugă și, fără să-și mai amintească de Sancho și nici de primejdia în care îl lăsa, se depărtă atât cât i se păru de ajuns ca să se simtă ocrotit. Venea după el și Sancho, culcat de-a curmezișul pe asinul lui, așa cum s-a mai spus. Îl ajunse în cele din urmă, după ce-și mai venise în fire, dar era atât de înspăimântat, de muiat și de snopit, încât, când îl ajunse, nu se mai putu ține și căzu de pe măgar la picioarele lui Rocinante. Descălecă don Quijote ca să-i oblojească rănilor; dar aflându-l teafăr și nevătămat din creștet până-n tălpi, îi spuse mânios:

— În rău ceas, Sancho, ți-ai găsit și tu să zbieri. Cum de ți-a trăsnet prin cap c-ar fi nimerit să vorbești de funie în casa spânzuratului? La o cântare de zbierete măgărești, ce alt ison voiai să iasă decât acela de prăjini în cap? Dă tu, Sancho, mulțumită lui Dumnezeu că te-au miruit numai cu un par, și nu te-au binecuvântat cu vreun hanger.

— Nu mai e nevoie să răspund, spuse Sancho, fiindcă pare-mi-se că destul îți vorbesc coastele mele; să încălecăm și să ne depărtăm de-aci, că de zbieretele mele nimic n-oi pomeni, dar nu mi-oi astupa gura când e vorba să zic că dau și cavalerii rătăcitori bir cu fugiții și-i lasă pe bunii lor scutieri zobiți ca mălura sau ca griul la măciniș, în puterea vrăjmașilor lor.

— Nu fuge cel ce se retrage, răspunse don Quijote; fiindcă trebuie să știi, Sancho, că vitejia care nu se sprijină pe temeiul prevederii se numește nesăbuintă, iar isprăvile celui nesăbuit trebuie puse mai curând pe seama norocului decât a curajului, așa că eu recunosc că m-am retras, dar nu și c-am fugit; și-n treaba asta m-am luat după imulți

viteji, care s-au cruțat pentru prilejuri mai bune, și cu asemenea pilde sunt pline istoriile, pe care nu ți le mai înșir acum, fiindcă nici ție nu-ți sunt de folos și nici eu n-am chef să le povestesc.

Între timp Sancho se sui pe măgar, ajutat de don Quijote, care se urcă și el pe Rocinante și, teleap-teleap, se duseră să se adăpostească într-un crâng de plop, ce se zărea cam la un sfert de leghe de-acolo. La răstimpuri mai scotea Sancho câte-un oftat din fundul răunchilor și câte-un geamăt de durere; și întrebându-l don Quijote de pricina pătimirii lui atât de amarnice, el răspunse că de la noadă și până la ceafă simțea o durere care-l înnebunea.

— Pricina acestei dureri trebuie să fie, nici vorbă, spuse don Quijote, că fiind lung și drept parul cu care te-au altoit, ți-a atins de sus până jos spinarea, unde intră toate părțile astea ce te dor; și dacă ți-ar fi atins dintr-însa mai mult, mai multe te-ar durea.

— Pe legea mea, spuse Sancho, că luminăția-ta m-ai scos dintr-o mare îndoială și mi-ai deslușit totul cu vorbe frumoase. Păcatele mele! Atât de tănuită crezi că era pricina durerii, încât să mai fie nevoie să-mi spui că mă doare tot ceea ce mi-a atins parul? Dacă m-ar durea gleznele, atunci ar trebui poate să ghicești de ce mă dor; dar că mă doare unde m-a croit, asta nu-i mare pricopseală să ghicești! Pe cinstea mea, mărite stăpâne al meu, văd eu că de răul altuia iute te tămăduiești; și pe zi ce trece, tot mai mult îmi dau seama la cât de puțin mă pot aștepta din partea tovarășiei ce-o împart cu luminăția-ta; că dacă de-astă dată ai lăsat să mă ciomăgească, de alte și alte sute de ori o s-o pat iarăși ca atunci când cu azvârlirea pe cergă și cu alte multe năzbâtii, că dacă acum a venit rândul spinării, o să vie după aceea și rândul ochilor din cap. Mult mai bine-aș face – dar asta-i, că sunt un nătărău și n-oi face nimic ca lumea câte zile oi avea – mult mai bine-aș face, zic, să mă întorc la casa mea, și la muierea mea, și la odraslele mele, și să le hrănesc și să le cresc cu ce s-o

milostivi Dumnezeu să-mi ȋdea, și nu să mă mai tot țin după luminăȋia-ta pe drumuri fără de drum și pe căi și cărări ce nu duc nicăieri, bând ca vai de lume și mândcând nici pe atât I Ce să mai vorbim de dormit: numără, frate scutier, șapte coȋi de pământ, și dacă poȋtești mai mult, mai ia înc-o dată pe-atâta, că doar tu ȋii pâinea și cuȋitul, și lungește-te după plac! Arză-l-ar focul și praful să se-aleagă de cel dintâi ce se ȋinu de cavaleria rătăcitoare sau măcar de cel dintâi căruia-i dete-n gând să fie scutier la asemenea zezeci, cum trebuie să fi fost toȋi cavalerii rătăcitori de demult! De cei de-acuma, nu zic nimic, căci, o dată ce și luminăȋia-ta ești unul dintr-însii, sunt cuviincios față de ei, știind mai ales că luminăȋia-ta te pricepi ceva chiar mai mult decât Necuratul când e să vorbești și să cugeȋi.

— Bucuros aș face o prinsoare cu tine, Sancho, spuse don Quijote, că atâta vreme cât tot turui cu gura fără ca nimeni să te oprească, nimic nu te doare în tot trupul. Vorbește, fătul meu, tot ce-ȋi trece prin gând și tot ce-ȋi vine la gură, căci să știu eu că nu te mai doare nimic, aș socoti drept desfătare toată supărarea pe care mi-o cășunează obrăzniciiile tale; și dacă atât de mult ȋii să te întorci la tine-acasă, la femeia ta și la odraslele tale, ferească sfântul ca eu să mă împotrivesc! Banii mei sunt la tine; fă socoteală cât e de când am ieșit de la noi din sat pentru a treia oară, și mai fă socoteală și cam cât ai putea și ar trebui să câștigi pe lună, și plătește-te cu chiar mâna ta.

— Când îl slujeam, răspunse Sancho, pe Toma Carrasco, părintele bacalaureatului Samsón Carrasco, pe care luminăȋia-ta îl cunoști prea bine, doi ducaȋi câștigam pe lună pe lângă mâncare; de la luminăȋia-ta nu știu cât să cer, o dată ce mi-am dat seama că are mai mult de furcă scutierul unui cavaler rătăcitor decât acela ce slujește pe-un ȋăran; că, la urma urmei, noi, cei care-i slujim pe ȋărani, oricât ne-am trudi în timpul zilei, oricât am fi de năpăstuiȋi,

seara cel puțin cinăm bucate fierte și dormim în pat, în care eu n-am dormit, de când te slujesc pe luminăția-ta, decât în scurtul răstimp cât am stat la conacul lui don Diego de Miranda, și n-am trăit apoi mai ca lumea decât cu gustarea pe care am scos-o din tingirile lui Camacho și cu ce-am mai avut și eu de mâncat, de băut și de dormit în casa lui alde Basilio; încolo, tot timpul am dormit pe pământ tare și sub stele, supus la ceea ce se cheamă asprimile cerului, hrănindu-mă cu câte o felie de brânză și cu câte-un codru de pâine și bând ba din apele râurilor, ba din ale izvoarelor întâlnite în cale prin aste pustietăți pe care le batem.

— Recunosc, spuse don Quijote, că tot ceea ce spui i-adevărat. Cu cât crezi, dară, că trebuie să-ți dau mai mult decât ce-ți dădea Toma Carrasco?

— După câte mă taie capul, spuse Sancho, cu doi reali mai mult, pe care i-ai adăuga luminăția-ta în fiecare lună, m-aș socoti plătit cum trebuie; asta cât privește simbria pentru ostenele mele; cât privește însă împlinirea cuvin -tului și făgăduinței de a-mi da luminăția-ta să cârmuiesc o insulă, ar fi drept ca să mai adaugi încă șase reali, care-n totul ar fi treizeci.

— Prea bine, răspunse don Quijote, și acum, potrivit simbriei pe care tu singur ți-ai hotărât-o, numărându-se acum douăzeci și cinci de zile de când am plecat de la noi din sat, fă, Sancho, socoteala după măsura simbriei, vezi cât îți datoresc și plătește-te, cum ți-am mai spus, chiar cu mâna ta.

— Alelei, păcatele mele, spuse Sancho, ai greșit-o rău luminăția-ta, cu socoteala asta, căci întrucât privește făgăduința insulei, numărătoarea trebuie să se facă din ziua chiar în care luminăția-ta mi-ai făgăduit-o și până-n clipa de față!

— Dar cât e, Sancho, de când ți-am făgăduit-o? spuse don Quijote.

— Dacă țiiu eu bine minte răspunse Sancho, trebuie

să fie peste douăzeci de ani, cu trei zile poate mai mult sau mai puțin.

Își dete don Quijote una zdravănă peste frunte și începu să râdă cu poftă, spunând:

— Păi n-am purces în Sierra Morena și în toate perindările noastre decât abia de două luni, și-mi spui tu, Sancho, că-s douăzeci de ani de când ți-am făgăduit ostrovul? Acum văd eu că vrei să se ducă pe simbriile tale toți banii pe care-i ai de la mine; și dacă așa stau lucrurile și te bucuri la ei, ți-i dau încă de pe-acuma, și să-i stăpânești sănătos, căci cu prețul de a mă vedea scăpat de-un scutier atât de ticălos, m-aș bucura și de-aș rămâne sărac și fără nicio lețcaie. Dar ia spune-mi, tu, cel ce încâlci canoanele date pentru slujitorii cavaleriei rătăcitoare, unde ai văzut sau ai citit că vreun scutier al vreunui cavaler rătăcitor s-a tocmnit cu stăpânul său: «Trebuie să-mi dai atâta pe lună ca să te slujesc»? Intră, intră tu numai, tâlharule, măscăriciule și căpcăunule, că toate astea te arăți să fii, intră, zic, în *mare magnum* 1 al istoriilor lor; și dacă vei găsi că vreun scutier a spus și a gândit ceea ce-ai spus tu acum, îți dau voie să mi-l pironești de frunte și, pe deasupra, să-mi mai dai și vreo patru sfârle zdravene în față; întoarce dârlogii sau căpăstrul asinului și du-te acasă, fiindcă un singur pas n-ai să mai faci de-acum înainte alături de mine! O, pâine mâncată de pomană! O, făgăduințe date cui nu trebuie! O, tu, făptură care ții mai mult de dobitoc decât de om! Tocmai acum, când aveam și eu de gând să-ți fac o stare, și încă de-așa fel încât, în ciuda neveste-tii, să ți se spună «măria-ta», tu-ți iei tălpășița? Acum ți-ai găsit să pleci, când aveam și eu gândul hotărât și statornic să te fac stăpânitorul celei mai mari insule de pe lume? La urma urmei, tu însuși ai spus de-atâtea ori că nu trebuie să dăm orzul pe măgar ești, măgar rămâi și măgar ai să fii pân ți s-o tăia firul vieții, că, după mine, socotesc că mai degrabă-ți va ajunge viața la capătul ei cel de pe urmă decât să vezi și

să-ți dai seama că ești un dobitoc.

Sancho îl privea ținută pe don Quijote tot timpul cât acesta îl ocăra și-i păru atât de rău, că-i deteră lacrimile-n ochi și, cu glas tânguitor și stins, îi spuse:

1 «Marea cea mare», cu înțelesul de «drumul cel mare» (în limba latină în original).

— Stăpâne, recunosc că, pentru a fi măgar de-a binelea, nu-mi mai lipsește doar coada; dacă luminăția-ta vrei să mi-o pui, eu o s-o socotesc pusă la locul ei și-o să te slujesc ca măgar câte zile oi mai avea de trăit. Iartă-mă, măria. ta, milostivește-te de neghiobia mea și ține-n seamă că sunt un nepriceput, și dacă spun și eu vrute și nevrute, asta-i mai mult din prostie decât din răutate; dar cine greșește și se-ndreptează, lui Dumnezeu ise-ncredințează.

— M-aș fi mirat eu, Sancho, să nu amesteci acolo și-un crâmpei de zicală în vorbirea ta. Bine, eu acuma te iert, cu învoiala însă să te îndrepti și să nu te mai arăți de-acunainte atât de dornic după câștig, și să cauți să fii mai larg la inimă, să te întărești și să-ți faci curaj, nădăjduind la împlinirea făgăduințelor mele, fiindcă, chiar de zăbovesc, ele nu sunt totuși cu neputință.

Sancho răspunse că așa va face, chiar de-ar fi să-și ia puterile din însăși slăbiciunea lui. Spunând astea, intrară în crâng, și don Quijote se așeză la piciorul unui ulm, iar Sancho la acela al unui fag, căci copacii de soiul ăsta și alții asemenea lor au totdeauna picioare și niciodată mâini. Sancho își trecu noaptea ca vai de mama lui, fiindcă prăjina care-l altoise se făcea simțită și mai tare pe frigul nopții senine. Don Quijote și-o petrecu cu veșnicele lui gânduri; dar cu toate astea, închiseră ochii și, pe mânecate, își urmară drumul, căutând malurile vestitului Ebru, unde li se întâmplă ceea ce se va povesti mai jos.

Capitolul XXIX

Despre faimoasa întâmplare cu luntrea fermecată

Urmându-și calea în chip obișnuit, cam la două zile după ce ieșiră din crâng, don Quijote și cu Sancho ajunseră

la râul Ebru, iar vederea lui fu o nespusă desfătare pentru don Quijote; de aceea se și uită lung și privi frumusețea malurilor, limpezimea apelor, curgerea lor liniștită și mulțimea fără de număr a undelor lui de cleștar, priveliște care-i reînnoi în minte atâtea gânduri de iubire; i se trezi mai cu seamă și-i veni în minte ceea ce văzuse în peștera lui Montesinos; fiindcă tot îi spusese maimuța meșterului Pedro că parte din acele lucruri erau adevărate și parte mincinoase, îi venea să creadă că-s mai multe cele adevărate decât cele mincinoase, cu totul altminteri decât Sancho, care le socotea pe toate drept curate minciuni. Cum rățăcea el în felul acesta, iată numai că i se ivi în fața ochilor o mică luntre - fără de vâsle și fără de cârmă - care sta la țârm, priponită de un copac de pe mal. Se uită don Quijote în toate părțile și nu văzu pe nimeni, și îndată, fără a mai sta pe gânduri, descălecă de pe Rocinante și-i porunci și lui Sancho să descălece de pe măgar și să lege zdravăn amândouă dobitoacele unul lângă altul de un plop sau de o salcie de pe-acolo, îl întrebă Sancho care era pricina acelei descălecări pe nepusă masă și a acelei priponiri de copac. Răspunse don Quijote:

— Trebuie să știi, Sancho, că luntrea asta de-aici - nici nu mai încape bănuială c-ar putea fi altfel - mă cheamă de-a dreptul și mă îmbie să intru într-însa și să merg cu ea să dau ajutor vreunui cavaler sau vreunui alt om de viță primejduit, care se află pesemne la mare strâmtoare, fiindcă așa e tipicul cărților și istoriilor cavaleriești, precum și al vrăjitorilor care se amestecă în aceste istorii; că de se află vreun cavaler în vreo primejdie și nu poate scăpa din ea decât prin ajutorul altui cavaler - fie el și la trei mii de leghe depărtare unul de altul, și chiar mai mult - atunci vrăjitorii sau îl învâluie pe acesta din urmă într-un nour, sau îi pregătesc o luntre în care să intre, și în mai puțin de-o clipită îl înalță în văzduh ori îl duc pe mare acolo unde vor să-l aibă și unde-i nevoie de ajutorul lui; așa că și luntrea asta, dragă Sancho, pentru

același țel se află aici pregătită. Așa-i de adevărat ce-ți spun, cum e acuma ziuă, și până să nu apuce să ne piară luntrea din fața ochilor leagă-i pe măgar și pe Rocinante unul lângă altul și să ne încredințăm în mâna lui Dumnezeu care ne călăuzește, că n-o să-mi părăsesc eu gândul de-a intra în luntre nici să-mi ceară asta călugări de cei din «tagma desculților»¹.

— Dacă așa stă treaba, răspunse Sancho, și luminăția-ta la tot pasul vrei să te ții de aceste - nu știu cum să le spun - bazaconii, nu-mi rămâne alta decât să ascult și să-mi plec capul, ținându-mă și eu de zicala: fă ce-ți spune stăpânul și așază-te cu el la masă; dar cu toate astea, ca să nu-mi fie cugetul apăsător, vreau să-ți spun dinainte că luntrea asta nu mi se pare a fi din alea fermecate, ci a vreunor pescari de pe-aici de pe râu, fiindcă din apele lui se pescuiesc cele mai minunate chepe de pe lume.

Spunea astea Sancho, în vreme ce lega dobitoacele, lăsându-le, cu adâncă strângere de inimă, sub ocrotirea și sprijinul vrăjitorilor. Don Quijote îi spuse să nu se întristeze că lasă de izbeliște acele dobitoace, fiindcă solomonarul care pe ei i-ar purta pe drumuri și prin ținuturi aflate la distanțe atât de mari ar avea grijă și de ele, dându-le tot ce le trebuie.

— Nu-nțeleg ce-i aia «din straițe», spuse Sancho, că de când mă știu eu pe lume, o vorbă ca asta nici c-am mai auzit.

— Distanțe, răspunse don Quijote, adică depărtări mari; și nici nu-i de mirare că nu înțelegi vorba, că doar nu ești dator să știi latinește, ca unii ce se fălesc că știu, și când colo, habar n-au.

— Iată-i gata legați, răspunse Sancho. Ce-avem acum de făcut?

— Ce-avem de făcut? răspunse don Quijote. Să ne închinăm și să ridicăm ancora, vreau să spun să ne imbarcăm și să tăiem odgonul cu care-i legată luntrea asta.

Și după ce* dintr-un salt, fu într-însa, îl urmă și Sancho, iar don Quijote reteză funia, și luntrea se depărtă încetul cu încetul de mai; și când Sancho se văzu cam la doi stânjeni în largul

1 în original «*frailos descalzos*»: călugării franciscani, care umblau desculți ca să-și dovedească umilința și «căsătoria cu virtutea sărăciei». «Desculții» erau de obicei buni predicatori și, făcând apel la sentiment mai mult decât la judecată, găseau calea spre a-și convinge ascultătorii.

râului, începu să tremure, temându-se de pieire; dar nimic nu-l obidi mai mult decât să-și audă măgarul zbierând și să-l vadă pe Rocinante cum luptă să se dezlege; și spuse către stăpânu-său:

— Măgarul zbiară cu inima frântă de plecarea noastră iar Rocinante încearcă să se slobozească ca să se arunce după noi în apă. Vai, prietenii noștri dragi, rămâneți în pace, iar sminteala ce ne depărtează de voi, preschimbată în dezamăgire, întoarcă-ne iarăși în preajma voastră!

Și într-acestea începu să se bocească atât de amarnic, că don Quijote, scârbit și mâniat, îi zise:

— De ce ți-e frică, mișelească făptură? La ce te văicărești, inimă de turtă dulce? Cine te prigonește și cine te împilează, suflet de șoarece fricos? Sau ce-ți mai lipsește, nevoiașule înfundat în sânul belșugului? Umbli cumva pe jos și desculț prin munții Rifului? Da' de unde, că stai tolănit ca un pașă, aci în luntre. Și ești dus de curgerea măreață a acestui râu desfătător, din care în curând vom ieși în marea cea nețărmută. Dar ce vorbesc? Om fi și ieșit și om fi străbătut pe puțin șapte-opt sute de leghe; și dac-aș avea aici un astrolab cu care să iau înălțimea stelei polare, ți-aș spune întocmai cât am mers, cu toate că sau nu mă pricep eu destul, sau am și trecut ori trecem în curând peste linia echinoctială, care împarte și taie cei doi poli potrivnici la distanță egală.

— Și când om ajunge la lenea aia de care spui luminăția-ta, întrebă Sancho, cât se cheamă că am mers?

— Mult, răspunse don Quijote, fiindcă din trei sute șaizeci de grade cât cuprinde rotogolul apei și al uscatului, după calculul lui Ptolemeu, care a fost cel mai mare cosmograf din câți se știe, înseamnă că am și făcut jumătate când vom ajunge la linia de care ți-am spus.

— Pe legea mea, stăpâne, că tare aleși martori mai îmi aduci la cele ce spui! Parcă de unul Cosma grasul ziceai, dimpreună cu calul lui Potoleu sau Potmoleu, sau mai știu eu cum naiba-i zice...

Râse don Quijote de tălmăcirea pe care o dase Sancho numelui, calculului și socotelii cosmografului Ptolemeu și-i zise:

— Trebuie să știi, Sancho, că spaniolii și cei ce se îmbarcă la Cadix pentru a merge în Indiile Răsăritene iau drept semn după care să-și dea seama că au trecut de linia echinoctială de care ți-am spus faptul că tuturor celor de pe corabie le mor păduchii fără să le mai rămână măcar de sămânță; și atunci nici urmă de mișcător n-ai să mai găsești pe toată corabia, chiar de l-ai cântări cu aur; așa că poți și tu, Sancho, să-ți treci o mână de-a lungul coapsei, și dacă vei prinde vreunul, vom ieși și noi din îndoiala asta, iar dacă nu, se cheamă că am trecut.

— Nimic nu cred eu din toate astea, răspunse Sancho, dar hai, totuși, să fac ce-mi poruncești luminăția-ta, măcar că nu știu ce nevoie mai e să fac toate încercările astea, atâta vreme cât văd cu ochii mei că nu ne-am depărtat nici cinci stânjeni de mai, iar de la zăvoi n-am coborât pe apă nici măcar doi stânjeni, fiindcă se mai află acolo Rocinante și cu măgarul, chiar în locul unde-i lăsarăm; și dacă se vede atât de bine cum văd eu acum, să mă lovească nevoia dacă nu ne mișcăm și nu înaintăm întocmai ca melcul!

— Fă, tu, Sancho, încercarea de care ți-am spus și nu te mai omorî cu ce nu-i de nasul tău, că tu habar n-ai ce-s

alea coluri, paralele, zodiacale, ecliptice, poli, solstiții, echinocții, planete, semne cerești, puncte, măsuri, din care se alcătuiesc sfera cerească și cea pământească; că dacă ai avea habar de toate astea sau măcar de-o parte din ele, apăi ți-ai da limpede seama ce de paralele am tăiat, ce de semne cerești am văzut și ce de constelații am lăsat în urmă și le mai lăsăm încă și acuma. Și-ți mai spun încă o dată să te pipăi și să te cauți, că eu, din partea mea, socot că ești mai curat decât o coală de hârtie netedă, din acelea albe.

Se pipăi Sancho și, ajungând cu mina încetișor și bâjbâind până la fluierul piciorului stâng, își înălță capul, îl privi pe stăpânu-su și spuse:

— Sau încercarea e înșelătoare, sau n-am ajuns nici pe departe acolo unde spui luminăția-ta.

— Dar de ce? Întrebă don Quijote. Ai dat de unul?

— Ba chiar de unii! răspunse Sancho.

Și scuturându-și degetele, își spală toată mâna în undele pe care luneca liniștit luntrea în mijlocul râului, fără ca nicio putere tainică și niciun vrăjitor ascuns s-o miște, ci numai firul apei, care în acea clipă era blândă și domoală. Într-acestea zăriră niște mori mari de apă în mijlocul râului; numai ce le văzu don Quijote, că și spuse cu glas tare către Sancho:

— Vezi? Colo, fățul meu, se descoperă cetatea, castelul sau întăritura, unde trebuie să se afle vreun cavaler împilat sau vreo crăiasă, doamnă sau domniță aflată la strâmtoare, spre ajutorarea cărora sunt eu purtat pe-aici.

— Ce drac de cetate, fortăreață sau castel visezi luminăția-ta, stăpâne? spuse Sancho. Nu vezi nici atâta lucru că alea-s niște mori de apă care se află în mijlocul râului și-n care se macină griul?

— Ia taci, Sancho, spuse don Quijote, că deși par mori de apă, uite că nu sunt, și ți-am mai spus de-atâtea ori că vrăjile prefac și preschimbă toate lucrurile din

starea lor firească; nu vreau să spun că le schimbă cu adevărat dintr-o stare în alta, ci numai fac să arate altfel, așa cum ne-a dovedit ceea ce-am văzut în schimbarea Dulcineii, singurul liman al nădejdlor mele.

Între timp, luntrea, intrată în mijlocul vârtejului din râu, începu să meargă nu chiar atât de încet ca până acum. Văzând că vine luntrea aceea pe râu și că-i gata să fie luată de șuvoiul roților, mai mulți morari ieșiră de zor cu prăjini lungi ca s-o oprească; și cum ieșeau ei așa înălbiți, cu chipurile și cu straiile prăfuite de făină, nu te ademeneau de loc cu înfățișarea lor. Strigau cât îi luă gura, spunând:

— Diavoli blestemați, unde vă duceți? Vi s-a urât cu viața? Ce, vreți să vă înecați sau să vă strivească roțile acestea?

— Nu ți-am spus eu, Sancho, zise atunci don Quijote, că am ajuns tocmai acolo unde mi-e dat să arăt cât e în stare să facă vitejia brațului meu? Ia te uită câți lotri și tâlhari îmi ies înaintea, ia te uită câți căpcăuni îmi vin împotriva, ia te uită câte priviri vrăjmașe vor să ne înspăimânte, dar o să vă arăt eu vouă, mișeilor!

Și, ridicându-se în picioare în luntre, începu cu strigăte puternice să-i amenințe pe morari, spunându-le:

— Lepădături ticăloase și nechibzuite, dați-i drumul și lăsați-l slobod pe insul ce-l țineți împilat în întăritura sau temnița voastră, fie el de neam mare sau om de rând, de orice soi și de orice fel ar fi, că eu sunt don Quijote de La Mancha, numit și *Cavalerul Leilor*, după celălalt nume al meu, și mie mi-este hărăzit, prin pronia cerurilor celor mai de sus, să pun capăt cu bine acestei aventuri! Și spunând astea, puse mâna pe spadă și începu s-o vânture în aer împotriva morarilor, care, auzind, însă neînțelegând toate acele scrânteli, se opinteau să oprească cu prăjinile lor luntrea, care mai-mai că intrase în vârtejul și în - scocul roților. Căzu Sancho în genunchi și rugă cerul să-l mântuiască dintr-o primejdie atât de vădită, cum de altfel îl și mântui, prin dibăcia și prin iuțeala morarilor, care,

împingând cu prăjinile lor luntrea, o opriră, dar nu în așa fel ca să împiedice răsturnarea ei și să nu dea cu don Quijote și cu Sancho bâldâbâc în apă.

Don Quijote, însă, nu păți nimic fiindcă știa să înoate ca un gânsac, măcar că greutatea armelor îl trase la fund de vreo două ori; și dacă n-ar fi fost bieții morari, care se azvârliră în apă și-i scoaseră, ținându-i zdravăn pe amândoi, acolo ar fi fost Troia pentru ei. După ce-i aduseră pe uscat, mai mult murați decât morți de sete, Sancho, îngenunchind, cu mâinile împreunate și cu ochii ațintiți către cer, îi ceru lui Dumnezeu, într-o lungă și cucernică rugăciune, să-l mântuie de-acî înainte de pornirile nesăbuite și de năzdrăvăniile stăpânului său.

Între timp, picară pe-acolo și pescarii stăpâni ai luntrii, pe care roțile morii o făcuseră țândări; și când o văzură sfărâmată, se năpustiră să-l dezbrace pe Sancho și să-i ceară lui don Quijote să le-o plătească; acesta, foarte domol, ca și cum nu i s-ar fi întâmplat nimic, spuse morarilor și pescarilor că el bucuros ar plăti luntrea, cu învoiala însă de a dezrobi fără răscumpărare pe insul sau pe inșii care se aflau asupriți acolo în castel.

— De ce inși și de ce castel vorbești, smintitule? întrebă unul din morari. Ai vrea poate să ne iei mușteriii care vin să-și macine griul la morile astea?

«Destul, își zise în sine don Quijote, văd că ar fi să vorbesc în deșert dacă aș mai încerca cu binele a le face pe lepădăturile acestea să săvârșească vreo faptă bună; pesemne că-n toată pățania asta s-or fi ciocnit între ei doi vrăjitori puternici, dintre care unul strică tot ce pune celălalt la cale; unul mi-a pregătit luntrea, iar celălalt mi s-a pus de-a curmezișul; Dumnezeu să-i dea de rost, că toată lumea asta e alcătuită din urzeli și din gânduri potrivnice unul altuia. Altceva nu mai am ce face!»

Și își urmă gândul cu glas tare, spunând și privind către mori:

— Dragii mei, oricare ați fi voi cei ce zăceți închiși în

această temniță, iertați-mă că, spre nefericirea mea și a voastră, nu vă pot scoate din restriște; pentru vreun alt cavaler o fi hărăzită și păstrată această încercare.

După ce spuse aceste cuvinte, se înțelese cu pescarii și le plăti pentru luntre cincizeci de reali, pe care Sancho îi dete cu inima îndoită foarte și spuse:

— Încă două călătorii din astea cu luntrea, și ni se duce tot avutul pe gârlă.

Pescarii și morarii nu-și mai veneau în fire de mirare, uitându-se la cei doi inși atât de neasemănători – după cât se părea – cu ceilalți oameni, și nu ajungeau să priceapă până unde băteau vorbele și întrebările pe care le rostea don Quijote; și socotindu-i zănateci, îi lăsară în plata Domnului, morarii ducându-se pe la mori, iar pescarii către satele lor. Don Quijote și cu Sancho se întoarseră la dobitoacele lor – minte de dobitoace aveau și ei înșiși, judecând după felul cum se purtaseră – și așa se încheie și aventura cu luntrea fermecată.

Capitolul XXX

Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote cu o frumoasă vânătoriță întristați și necăjiți, se întoarseră, cavaler și scutier, la dobitoacele lor; mohorât îndeosebi era Sancho, pe care îl frigea la inimă când trebuia să umble la punga cu bani, părându-i-se că ori de câte ori scotea ceva dintr-însa, luminile ochilor și le scotea. În cele din urmă, fără a schimba o vorbă între ei, încălecară și se depărtară de faimosul râu, don Quijote cufundat în gândurile sale de iubire, iar Sancho în acelea ale înălțării sale, care acum tare i se părea depărtată; pentru că, oricât ar fi fost el de sărac cu duhul, tot își dădea seama că isprăvile stăpânului său – toate sau cele mai multe dintr-însele – erau curate nerozii și căuta prilejul ca, fără să mai intre în socoteli și fără să-l mai vestească pe stăpânu-său, să se smulgă într-o bună zi de el și s-o întindă spre casă; soarta râului însă lucrurile altfel decât avea el de gând.

Se întâmplă, dară, că a doua zi, către asfințitul

soarelui, pe când ieșeau ei dintr-o dumbravă, își aruncă ochii don Quijote pe o pajiște verde, și la capătul ei văzu lume multă. Și dându-se mai aproape, înțelese că erau vânători cu șoimi. Se apropie și mai mult, și printr-acea lume văzu o preafrumoasă doamnă călare pe-un bidiviu sau pe-un sireap alb ca neaua, împodobit cu hamuri verzi și cu o șa bătută în argint. Doamna era și ea îmbrăcată-n verde, și atât de strălucit și de bogat, încât părea că însăși strălucirea se întruchipase într-însa. Pe pumnul stâng ținea un șoim, semn ce-l făcu pe don Quijote să înțeleagă că era o mare doamnă, care trebuie să fi fost stăpâna întregului alai de vânătoare, cum și era de altfel; și atunci îi spuse lui Sancho:

— Du-te-ntr-un suflet, Sancho dragă, și spune-i acelei doamne cu bidiviul și cu șoimul că eu, *Cavalerul Leilort* pentru marea ei frumusețe, îi sărut mâinile, și că dacă măria-sa îmi dă învoire, mă voi și duce să i le sărut și s-o slujesc, atât cât îmi stă în putință și cât îmi poruncește înălțimea-sa. Dar ia seama, Sancho, cum vorbești și ferește-te de-a mai trânti vreo zicală din acelea de-ale tale în solia cu care te însărcinez.

— Ți-ai și găsit cine să le trântescă! răspunse Sancho. Să-mi spui mie una ca asta, ca și cum, la viața mea, asta ar fi cea dintâi solie pe care o aduc unei doamne alese și de neam mare.

— În afară de aceea pe care ai dus-o domniței Dulcinea, răspunse don Quijote, eu nu știu să mai fi dus tu vreuna, cel puțin de când ești scutier la mine.

— Asta-i adevărat, răspunse Sancho, dar pe bunul platnic cheazășia nu-l doare, și în casa care-i plină, repede gătești de cină; vreau să zic că mie n-ai ce să-mi spui și să mă dăscălești de nimic, că eu în toate sunt dat pe brazdă și la toate mă cam pricep puținel.

— Te cred, Sancho, spuse don Quijote. Du-te într-un ceas bun, și Domnul te călăuzească.

Plecă Sancho în goana mare, scoțându-l pe măgar din

pasul lui obișnuit, ajunse acolo unde se afla frumoasa vânătoare și, descălecând, puse genunchiul la pământ dinainte-i și zise:

— Frumoasă doamnă, cavalerul pe care-l vezi colo și care se numește *Cavalerul Leilor* e stăpânul meu, iar eu sunt scutierul său și mă numesc, după cum mi se spune acasă, Sancho Panza. Acest *Cavaler al Leilor*, care până nu de mult se numea al *Tristei Figuri*, trimite prin mine să ți se spună măriei-tale să-i dai îngăduința ca, având învoirea, placul și încuviințarea înălțimii-tale, să vie și să-și strămute în fapt vrerea, care nu este alta – după câte spune el și după câte gândesc și eu – decât să slujească mândreții și frumuseții neîntrecute a măriei-tale; că dacă i-ai da această îngăduință, ar face lucruri care să se reverse cu îmbelșugare în folosul luminății-tale, iar el ar primi-o ca pe-o nemaiînchipuită cinste și milostivire din parte-ți.

— Nu mai încape vorbă, bunule scutier, răspunse doamna, că ți-ai îndeplinit solia cu tot rostul cerut de asemenea solii; ridică-te în picioare, căci scutierul unui atât de vajnic cavaler cum este acela al *Tristei Figuri*, de care am auzit atâtea, nu-i drept să stea în genunchi; ridică-te, dragul meu, și du-te de spune stăpânului tău să vină, că și eu cu soțul meu, ducele, îl primim din toată inima pentru a-l sluji cu cele de cuviință într-o casă de vânătoare pe care o avem pe-aici, prin preajmă.

Se ridică Sancho, minunat atât de frumusețea preainaltei doamne, cât și de buna-creștere și curtenia ei, dar mai mult decât de toate, de faptul că ea auzise de stăpânul lui, *Cavalerul Tristei Figuri*; și dacă nu-l numise și *Cavalerul Leilor*, o fi poate fiindcă își pusese prea de curând acest nume. Îl întreabă ducesa (al cărei nume încă nu se știe):

— Ia spune-mi, dragă scutierule, stăpânul acesta al tău nu e unul despre care se află tipărită o istorisire numită a *Iscusitului hidalgo don Quijote de La Mancha* și care are drept doamnă a inimii sale pe o anume Dulcinea

din Toboso?

— Chiar el e, doamnă, răspunse Sancho, iar acel scutier al său, care intră sau trebuie să intre în istorisirea asta, și pe care-l cheamă Sancho Panza, sunt eu, afară numai dacă nu m-or fi schimbat în leagăn, vreau să zic, dacă nu m-or fi războtezat la tiparniță.

— De toate astea mă bucur foarte, spuse ducesa. Du-te, dragă Panza, și spune stăpânului tău că-i binesosit și binevenit prin ținuturile mele și că nimic pe lume n-ar putea să-mi facă o mai mare bucurie.

Sancho, cu răspunsul acesta atât de îmbietor, se-ntoarse cum nu se poate mai voios la stăpânul-său, căruia îi povesti tot ce-i spusese preaînalta doamnă, ridicând în slăvi, cu vorbele lui din topor, neîntrecuta-i frumusețe, nespusa ei gingășie și curtenie. Don Quijote se înfipse țănoș în șa, se împlântă bine în scări, își potrivi viziera, dete piteni lui Rocinante și, cu vrednică înfățișare, se duse să sărute mâinile ducesei, care trimisese să-l cheme pe soțul ei, ducele, și, până să sosească don Quijote, îi povesti cum a fost cu solia lui; și fiindcă citiseră amândoi partea întâi a acestei istorisiri și dintr-însa își dăduseră seama de firea trăsniță a lui don Quijote, îl așteptau cu o nespusă bucurie și cu dorința de a-l cunoaște, având de gând să-i țină hangul scrântelii lui și să-i cânte în strună la tot ce-o spune, purtându-se cu el – câte zile avea să facă popas la ei – întocmai ca și cu un cavaler rătăcitor, după tot tipicul obișnuit în cărțile de istorii cavalerești pe care ei le citiseră, ba chiar le și îndrăgiseră foarte.

Într-acestea, se apropia și don Quijote, cu viziera ridicată. Și văzând după mișcările lui că vrea să descalece, Sancho dete fuga să-i țină scările; dar atât de spart la fund îi fu norocul, că tocmai când să descalece, i se prinse așa de tare un picior într-o funie ce atârna de la samar, că nu mai fu chip să și-l scoată, rămânând așa aninat de un picior, cu gura și cu pieptul la pământ. Don Quijote, căruia nu-i intra în obicei să descalece fără să i se țină scara,

crezând că Sancho și venise să i-o țină, sări dintr-o smucitură de pe cal, trăgând după el și șaua lui Rocinante, care o fi fost slab prinsă în chingi, așa că și șaua și el bufniră la pământ, nu fără rușinea sa și nu fără un sodom de sudălmi stâlcite între dinți și îndreptate către amărâtul de Sancho, care tot mai stătea cu piciorul prins în laț. Ducele porunci vânătorilor săi să sară într-ajutorul cavalerului și scutierului, și atunci vânătorii îl ridicară pe don Quijote, rău scuturat de pe urma căderii, și care, șontâc-șontâc, cum putea și el, se duse să-și plece genunchii dinaintea celor doi stăpâni; dar ducele nu-i îngădui în ruptul capului să îngenuncheze, ba chiar, coborând el însuși de pe cal, se duse să-l îmbrățișeze pe don Quijote, spunându-i:

— Sunt mâhnit foarte, seniore *Cavaler al Tristei Figuri*, că primul pas pe care l-ai făcut la mine în ținut ți-a fost atât de neprielnic, precum s-a și văzut, dar nepăsarea scutierilor e de obicei pricină la năpaste și mai rele.

— Prilejul de a te vedea, viteazule prinț, răspunse don Quijote, e cu neputință a-mi fi neprielnic; chiar de nu mi s-ar fi oprit căderea de pe cal în străfundul genunilor, slava de a te fi văzut ar fi fost de ajuns ca să mă ridic și să mă scoată de acolo. Scutierul ăsta al meu, bată-l Dumnezeu să-l bată, e mai priceput în a-și dezlega limba ca să îndruga la ocări decât în a lega și a strânge în chingi o șaca să stea țeapănă! Dar oricum m-aș afla, căzut sau ridicat, pe jos sau de-a călare, de-a pururi voi fi preaplecatul doamnei mele ducese, vrednica soată a înălțimii-tale și vrednică stăpână a frumuseții și domniță a curteniei din întreaga lume.

— Ia-o mai domol, seniorele meu don Quijote de La Mancha, spuse ducele, fiindcă acolo unde stăpânește domnița doña Dulcinea din Toboso nu se cuvine a fi lăudate și alte frumuseți.

Acum tocmai se slobozise și Sancho din strânsoarea lațului, și aflându-se și el pe-acolo prin preajmă, mai

înainte ca stăpânu-său să răspundă, zise:

— Nu se poate tăgădui, ci învedera că domnița mea Dulcinea din Toboso e cât se poate de frumoasă, dar nu știi de unde sare iepurele, fiindcă-am auzit spunându-se că aceea pe care atâția o numesc fire e ca un olar care făurește ulcioare de lut, și acela care făurește un ulcior frumos, apăi tot atât de bine poate să făurească și două, și trei, și o sută. Spun asta pentru că doamna ducesa pre legea mea că nu rămâne mai prejos de stăpâna-mi, domnița Dulcinea din Toboso.

Se întoarce don Quijote către ducesa și-i spuse:

— Poți să-ți închipui, măria-ta, că niciun cavaler rătăcitor de pe lume n-a avut scutier mai limbut și mai hâtru decât cel pe care-l am eu, și înălțimea-ta te-ai încredința cu totul de acest lucru dacă ai binevoi numai câteva zile să te lași slujită de mine.

La care ducesa îi răspunse:

— Faptul că-i mucalit îl ridică pe bunul Sancho la mare preț în ochii mei, fiindcă acesta-i semn că-i deștept, pentru că, seniore don Quijote, vorbele cu haz și de duh, după cum prea bine știi și domnia-ta, nu prind rădăcini în mințile adormite; și dacă Sancho al nostru e și hazliu și mucalit, socotesc atunci că-i și deștept.

— Și guraliv, adăugă don Quijote.

— Cu atât mai bine, zise ducele, deoarece multe lucruri de haz nu se pot spune doar în câteva vorbe; și ca să nu ne pierdem vremea cu asta, să vină vajnicul *Cavaler al Tristei Figuri*.

— Al *Leilor*, ar trebui să spui, înălțimea-ta, se vâri Sancho în vorbă, fiindcă acuma s-a mântuit cu figura tristă!

— Bine, fie și al *Leilor*. Și ducele își urmă vorba: Să poftească, dară, seniorele *Cavaler al Leilor* la castelul meu de-aici din apropiere, unde i se va face primirea pe drept cuvenită unei atât de înalte fețe, primire pe care eu și cu ducesa obișnuim s-o facem tuturor cavalerilor rătăcitori

care se abat pe la noi.

În vremea asta, Sancho potrivise și strânsese bine în chingi șaua lui Rocinante; și urcându-se pe el don Quijote, iar ducele pe o mândrețe de bidiviu, o luară între ei, la mijloc, pe ducesa și o porniră către castel. Ducea îi porunci lui Sancho să treacă lângă ea, fiindcă grozav o mai desfăta să-i audă vorbele cu miez. Sancho nu se lăsă mult rugat și se băgă și el printre cei trei, așa că sfatul se ținu acum în patru, spre marea bucurie a ducesei și a ducelui, care socotiră drept un mare noroc să primească la ei în castel un asemenea cavaler rătăcitor și un asemenea scutier rătăcit.

Capitolul XXXI

Unde se vorbește despre lucruri și multe, și mari

De bucurie, Sancho se credea într-al nouălea cer, văzând – cel puțin lui i se părea – că are trecere în fața ducesei, fiindcă socotea că în castelul ei o s-o ducă tot așa de bine ca și în casa lui don Diego sau în aceea a lui Basilio, ahtiat cum era el veșnic după trai bun, așa că nu lăsa să-i scape prilejul când și ori de câte ori acesta îl îmbia la huzur.

Spune apoi povestea că, mai înainte de a ajunge la acea casă de vânătoare sau la acel castel, se depărtă ducele de ceilalți și dete porunci slujitorilor în ce chip să se poarte cu don Quijote, căruia, de îndată ce ajunsese, dimpreună cu ducesa, la porțile castelului, îi ieșiră întru întâmpinare mai multe slugi sau rândași la cai, îmbrăcați în veșminte lungi pân' la pământ – adică halate, cum li se spune – din atlas roșu-aprins din cel mai scump, și prinzându-l pe don Quijote în brațe, îi spuseră în taină:

— Du-te, măria-ta, s-o ajuți pe doamna ducesa să descalece.

Așa și făcu don Quijote, ceea ce aduse un schimb de vorbe curtenitoare între el și ducesa cu privire la ajutorul pe care voia să i-l dea; în cele din urmă birui însă hotărârea ducesei, care nu vru să coboare sau să se dea

jos de pe bidiviu decât în brațele ducelui, spunând că nu se simțea vrednică să încarce un atât de vajnic cavaler cu o atât de netrebnică povară. Veni atunci și ducele s-o ajute să descalece și, intrând într-o mare curte închisă de ziduri, le ieșiră înaintea două fetișcane frumoase, care așternură pe umerii lui don Quijote o mantie largă de porfiră din cea mai aleasă, și cât ai clipi se umplură pridvoarele curții cu slujitori și slujitoare de-ale celor doi stăpâni, strigând în gura mare:

— Fii binevenit, tu, floare și spumă a cavalerilor rătăcitori!

Și toți laolaltă sau cei mai mulți dintr-înșii îi stropseau pe don Quijote, pe duce și pe ducesa din șipuri cu apă bine mirositoare, ceea ce îl umplu de uimire pe don Quijote; și aceea fu cea dintâi zi în care el își dădea seama și se încredința de-a binelea că-i un cavaler rătăcitor în lege, iar nu unul închipuit, văzând că toți se poartă cu el în același chip în care citise el că se purta lumea cu asemenea cavaleri în veacurile de demult.

Sancho, lăsând măgarul de izbeliște, se ținu scai de ducesa și intră cu ea în castel; dar având muștrări de cuget că și-a părăsit măgarul în voia sortii, se duse la o cinstită ducă, care, dimpreună cu alte doamne, ieșise într-o întâmpinarea ducesei, și-i spuse în șoaptă:

— Doamnă Gonzales, sau cum t-ai fi chemând înălțimea-ta.

— Doña Rodriguez de Grijalba e numele meu, răspunse ducă. Ce-ți pofteste inima, omul lui Dumnezeu?

La care Sancho răspunse:

— Aș vrea ca luminăția-ta să fii atât de bună să ieși pe poarta castelului, unde ai să dai de-un măgar sur de-al meu; fă-mi un bine și pune să-l ducă sau du-l luminăția-ta la grajd, că-i cam fricos sărăcuțul și în niciun chip n-o să-i fie la îndemână să rămână singur.

— Dacă o fi și stăpânul tot atât de mintos ca și sluga, răspunse ducă, apoi ne-am pricopsit! Du-te-n păcatele,

omule, tu și cu cei ce mi te-au mai adus pe-aici și vezi-ți singur de măgarul tău, că noi, doamnele din alai, care ne aflăm pe-aici prin casă, nu suntem deprinse cu asemenea treburi.

— Dar adevărul curat, răspunse Sancho, e că l-am auzit pe stăpânu-meu – care-i priceput, nu glumă, în istorii cavalierești – spunând, când îmi povestea de istoria lui Lanzarote, cum că atuncea *când se-ntoarse din Bretania*.

Doamne se-ngrijeau de el.

Jupânițe de-armăsarui.

Cât privește măgarul meu, poți fi încredințată că eu nu l-aș da nici pe calul seniorului Lanzarote!

— Ascultă, omule, răspunse ducăna, dacă ești măscărici, ține-ți glumele pentru locul unde se potrivesc și unde ți se plătesc, că de la mine n-ai să capeți decât cel mult o papară!

— Nici asta nu-i de lepădat, răspunse Sancho, că tare bine coaptă trebuie să mai fie acea papară, fiindcă, de te-ai apuca să joci cărți și tot de-atâtea ori ai câștiga cât ți-e numărul anilor, apăi fără doar și poate că te-ai îmbogăți.

— Pui de curvă ce ești, spuse mânioasă foc ducăna, dacă sunt sau nu bătrână, de asta am să dau socoteală doar lui Dumnezeu, iar nu ție, ticălosule, mârlanule!

Spuse asta atât de tare, că o auzi și ducesa, care, întorcându-se și văzând-o pe ducăna atât de încinsă și cu ochii aprinși de mânie, o întrebă cu cine se luase la harță.

— Uite cu cine, răspunse ducăna, cu pramatia asta de om, ce m-a rugat să fiu atât de bună să mă duc să-i vâr în grajd măgarul, care-i la poarta castelului, dându-mi ca pildă că așa se făcea nu știu pe unde, că niște doamne din cele mari de îngrijeau de unul Lanzarote, iar alte doamne aveau grijă de calul lui, și după toate, drept vorbă care să mă ungă, mi-a mai trântit-o și că-s babă.

— Asta aș socoti-o, răspunse ducesa, drept cea mai mare jignire care ar putea să mi se aducă! Și vorbind către Sancho, îi spuse: Ia seama, Sancho dragă, că doña

Rodríguez e tinerică de tot și că poartă acel vâl pe cap mai mult din datină și ca să se vadă că e și ea cineva decât din pricina anilor!

— Să nu mă bucur de cei pe care-i mai am de trăit, răspunse Sancho, dac-am spus asta ca s-o supăr; am spus-o numai fiindcă îmi îndrăgesc până într-atâta măgarul, încât mi s-a părut că nu-l puteam încredința unei ființe mai milostive decât doña Rodríguez.

Don Quijote, care auzise totul, îi spuse:

— Sancho, astea sunt vorbe să le spui aici?

— Stăpâne, răspunse Sancho, fiecăruia îi e îngăduit să vorbească de ce-l doare oriunde s-ar afla; aici mi-am adus aminte de măgar, și aici am vorbit de el; dacă la grajd mi-aș fi adus aminte, acolo aș fi vorbit.

La care ducele spuse:

— Dreptatea e în totul de partea lui Sancho și n-are de ce să fie învinovățit; măgarului să i se dea tain după pofta inimii; liniștește-te, dară, Sancho, că o să vedem de el nu mai puțin decât de tine însuși.

După aceste vorbe, plăcute tuturor, doar lui don Quijote nu, urcară sus în castel și îl poftiră pe don Quijote într-o odaie împodobită cu prea bogate pânze lucrate în fir și cu țesături bătute de aur; șase fetișcane îi scoaseră armele și-i slujiră drept paji, fiind toate învățate și puse la cale de către duce și ducesa întru cele ce aveau de făcut, precum și în ce fel trebuiau să se poarte cu don Quijote, ca el să-și închipuie și să vadă că-i socotit drept un cavaler răătăcitor. După ce-și lepădă armele, don Quijote rămase în nădragii lui strâmți și în pieptarul lui din piele de căprioară, uscat, înalt, țeapăn, cu obrajii scofâlciți de se atingeau între ei pe dinlăuntru, înfățișare care – de n-ar fi ținut seama fetișcanele ce-l slujeau că trebuie să-și ascundă râsul, că asta fu una din poruncile cele mai strașnice date de stăpânii lor – le-ar fi făcut să plesnească de râs.

Îi cerură să se lase despuiat pentru a pune o cămașă

pe el; dar don Quijote nu vru nici mort, spunând că și cuviința îi șade tot atât de bine unui cavaler rătăcitor ca și vitejia. Le rugă totuși să-i dea lui Sancho cămașa, și, închizându-se cu el într-o odaie unde se afla un pat bogat, se despuie și își puse cămașa; și văzându-se singur cu Sancho, îi zise:

— Ia spune-mi, tu, măscărici nevârstnic și gogoman bătrân ce-mi ești, frumos îți șade să batjocorești și să jignești pe o ducăna atât de venerabilă și atât de vrednică de cinstire ca aceea? Atunci tocmai ți-ai găsit tu să-ți amintești de măgar? Sau sunt aceștia oameni care să lase în voia sortii dobitoacele, când ei se poartă atât de frumos cu stăpânii lor? Pentru Dumnezeu, Sancho, mai stăpânește-te și nu-ți mai da în așa hal arama pe față, încât să vadă toată lumea cât de necioplit ești. Să-ți intre în cap, păcătosule, că cu atât se bucură un stăpân de mai multă trecere, cu cât are slujitori mai de cinste și de neam mai bun; și că unul din cele mai mari foloase pe care le au principii față de ceilalți oameni este că sunt slujiți de slujitori tot atât de aleși ca și ei înșiși. Nu-ți dai seama, nepricopsit ce ești – sau, mai bine zis, năpăstuit ce sunt – că dacă o să te dovedești un țărănoi din topor sau un caraghios fără minte, atunci o să se creadă și despre mine că sunt cine știe ce codoș sau sforar de bâlci? Nu, nu, Sancho dragă, ferește-te, ferește-te cât poți de neajunsurile astea, că cine alunecă înspre a fi limbut și poznaș, la primul pas cade și ajunge un nenorocit de măscărici. Înfrânează-ți limba, cumpănește-ți și rumegă-ți vorbele mai înainte de a le da drumul din gură și gândește-te că am ajuns într-un loc de unde – cu ajutorul lui Dumnezeu și prin vitejia brațului meu – vom pleca de trei și de cinci ori mai bogați în slavă și în avuție!

Sancho îi făgădui, pe ce-avea el mai sfânt, că mai degrabă are să-și coasă gura și are să-și muște limba decât să scoată o singură vorbuliță nelalocul ei sau nu atât de cumpănită precât îi poruncise stăpănu-su, și-i spuse că să

n-aibă nicio grijă cât privește treaba asta, că niciodată din pricina lui n-o să iasă la iveală cine erau ei.

Se îmbracă don Quijote, își încinse chinga de care atârna spada, își aruncă pe umeri mantia de porfiră, își potrivește în cap căciulița de atlas verde pe care i-o dăduseră fetișcanele și, așa gătit, intră în odaia cea mare, unde le găsi pe fetișcane rânduite în două șiruri – câte într-o parte atâtea și în cealaltă – toate pregătite să-i toarne apă de spălat pe mâini, ceea ce și făcură, cu multe plecăciuni și închinăciuni. Apoi veniră doisprezece paji, dimpreună cu maestrul de ceremonii, ca să-l ducă la masă, unde stăpânii îl și așteptau. Aceștia îl așezară-n mijlocul lor și-l duseră în alai strălucit în cealaltă odaie, unde era așternută o masă bogată, numai cu patru tacâmuri. Ducele și ducesa veniră la ușă să-l întâmpine, însoțiți de o gravă față bisericească, din cele cu trecere pe la casele mărimilor; era un om din cei care, nefiind de viță aleasă, nu izbutesc să-i învețe cum să se poarte ca atare pe aceia ce sunt; din cei ce vor ca măreția celor mari să aibă drept măsură micimea sufletelor lor; din cei care, vrând să-i învețe a fi cumpătați pe inșii ce se lasă călăuziți de ei, îi fac mărginiți, îi fac mici la suflet, dintre aceștia, zic, trebuie să fi fost duhovnicul cel plin de gravitate, care, dimpreună cu ducele și cu ducesa, ieși întru întâmpinarea lui don Quijote. Schimbară ei la nesfârșit vorbe pline de curtenie, și, în cele din urmă, punându-l pe don Quijote în mijlocul lor, se duseră să se așeze la masă. Ducele îl pofti pe don Quijote să stea în capul mesei; și măcar că don Quijote se împotrivi, ducele stăruie într-atâta, că el trebui să primească. Preotul se așeză în fața lui, iar ducele și cu ducesa pe cele două laturi. La toate astea era de față și Sancho, prost și năucit de a vedea câtă cinste dădeau stăpânului său acele preaînalte gazde; și văzând nenumăratele ploconeli și rugăminți care se schimbau între duce și don Quijote pentru a-l face să stea în capul mesei, zise:

— Dacă luminățiile-voastre îmi dați îngăduința, o să

vă povestesc o întâmplare petrecută la mine-n sat în legătură cu așezatul la masă.

Nici n-apucă bine Sancho să spună aste cuvinte, că pe don Quijote fu cât pe ce să-l lovească damblaua, crezând, nici vorbă, că o să spună iarăși vreo nerozie. Se uită la el Sancho, îl înțelese și zise:

— Nu te teme, luminăția-ta, stăpâne, c-o să-mi nesocotesc făgăduința sau c-o să spun lucruri ce nu se potrivesc a fi spuse, că doar n-am uitat povețele pe care mi le dăduși luminăția-ta adineauri, când cu vorbitul mult sau puțin, bun sau rău.

— Eu nu-mi amintesc de nimic, Sancho! răspunse don Quijote. Spune ce vrei, numai nu te lungi la vorbă.

— Păi ceea ce vreau să spun e cât se poate de adevărat, că doar stăpânu-meu, don Quijote, care-i aci față, n-o să mă lase el să mint.

— Din partea mea, dragă Sancho, răspunse don Quijote, n-ai decât să minți cât vei pofti, că eu n-am să te opresc; numai bagă de seamă la ce vorbești.

— Atâta am tot băgat și răzbăgat de seamă, încât când îi vorba de asta, mă aflu la adăpost, așa cum se află totdeauna cel ce trage clopotele de primejdie, lucru care se va vedea îndată.

— Bine-ar fi, spuse don Quijote, ca măriile-voastre să-l dați afară de-aici pe nătărăul acesta, care o să spună o sumedenie de nerozii.

— Pe viața ducelui, spuse ducesa, că nici c-un pas n-o să se depărteze Sancho de-aici! Eu țin mult la el, fiindcă știu că-i sclipitor de deștept.

— Sclipitoare zile să trăiești sfinția-ta că ai atâta încredere-n mine, măcar că nu-s vrednic, spuse Sancho, și povestea pe care vreau să v-o spun e asta: A poftit la el un hidalgo de la mine din sat, putred de bogat și de viță tare aleasă, că se trăgea din neamul Alamos din Medina del Campo, și s-a însurat cu doña Mencía de Quiñones, fata lui don Alonso de Marañon, cavalier din Ordinul de Santiago,

care s-a înecat la Herradura și de pe urma căruia s-a stârnit acum vreo câțiva ani pe la noi prin sat gâlceava aceea, în care, după câte-am mirosit eu, se băgase și stăpânu-meu și de unde a ieșit rănit deșucheatul acela de Tomasillo, feciorul lui alde Balbastro, potcovarul*. Nud adevărul adevărat tot ce-am spus, stăpâne al meu? Spune, pe viața luminăției-tale, ca să nu mă ia domnii ăștia drept un flecar mincinos!

— Până acuma, spuse preotul, te socotesc mai mult flecar decât mincinos, dar de-acu-nainte nu știu cum o să te socotesc. Tu, Sancho, dai atâtea mărturii și aduci atâtea dovezi, încât nu pot zice că nu-ți iese adevărul din gură; treci acum mai departe și scurtează-ți povestea că, așa cum ai luat-o, nici în două zile n-ai s-o mai mântui.

— Ba să n-o scurteze câtuși de puțin, spuse ducesa, că așa-mi place mie, și s-o povestească așa cum știe el, chiar de-ar ține și șase zile că, și atâtea de-ar fi, le-aș socoti drept cele mai frumoase zile pe care le-am trăit în viața mea.

— Zic, dară, cinstite fețe, urmă Sancho, că hidalgul ăsta - pe care-l cunosc ca pe palmele mele, că de la mine de-acasă și până la el nu-i decât o bătaie de pușcă - a poftit la el pe un țăran sărac, însă cinstit nevoie mare.

— Dă-i înainte odată, frate dragă, spuse atunci preotul, fiindcă în felul acesta n-ai să te mai oprești cu povestea ta până-n ceea lume!

— Cu voia lui Dumnezeu, nici jumătate din atâta cale nu-mi trebuie, răspunse Sancho. Și precum spuneam, a sosit țăranul acela în casa hidalgului celui avut care-l poftise, fie-i țărâna ușoară, că a răposat de mult, și pot să vă mai spun în legătură cu asta c-a murit ca un înger, că eu nu eram atunci pe-acolo, că tocmai pe vremea aceea mă dusesem la Tembleque la coasă.

— Pentru numele lui Dumnezeu, fiule, întoarce-te degrabă din Tembleque și sfârșește-ți povestea fără să-l mai îngropi pe hidalgo, dacă nu vrei să ne îngropi și pe noi.

— Lucrurile stau așa, răspunse Sancho, că fiind ei gata să se așeze la masă, parcă-i văd și-acuma mai bine ca oricând.

Mare haz mai făceau ducele și ducesa de ciuda ce se vedea că-l cuprinsese pe bunul preot din pricina felului lăbărțat și plin de poticneli cu care își înșira Sancho povestea, iar don Quijote își mistuia în el necazul și mânia.

— Zic așa, spuse Sancho, că fiind, cum am spus, amândoi gata să se așeze la masă; țăranul o ținea mortîș ca hidalgul să stea în capul mesei, iar hidalgul o ținea și el mortîș ca țăranul să stea în acel loc, pentru că în casa lui trebuia să se facă așa cum porunca el; dar țăranul, care se credea curtenitor și binecrescut, n-a vrut în ruptul capului, până când hidalgul, supărat, apăsându-l cu amândouă mâinile de umeri, l-a așezat cu de-a sila și i-a spus: «Ci șezi odată, necioplitul, că unde vreau eu să mă așez, acolo să fie pentru tine capul mesei!» Asta-i dară povestea, și nu cred c-am nimerit-o prost spunând-o aci.

Don Quijote făcea fețe-fețe, și cum era el smolit, parcă se albise la chip. Înălțimilelor își ținură răsul ca să nu-i dea prilej lui don Quijote să izbucnească, că ei înțeleseseră unde voise Sancho să bată; și ca să schimbe vorba și să-l împiedice pe Sancho de-a mai trânti și alte vorbe necugetate, îl întrebă ducesa pe don Quijote ce vești mai avea de la domnița Dulcinea și dacă-i trimisese în acele zile ceva daruri de pe la uriași sau de pe la tâlhari, că nu se putea să nu fi biruit puzderie. La care don Quijote îi răspunse:

— Doamna mea, nefericirile mele, măcar că au avut început, nu vor avea niciodată sfârșit. Uriași am biruit câți vrei, și hoți, și tâlhari i-am trimis, dar unde erau s-o găsească dacă e vrăjită și preschimbată în chipul celei mai slute țărănci ce se poate închipui?

— Nu știu, spuse Sancho, mie îmi pare cea mai frumoasă făptură de pe lume! Cel puțin în sprinteneală și în sărituri știu bine că n-ar întrece-o niciun jucător pe

funie. Pe legea mea, mărită ducesă, că-ți sare de jos pe măgăriță întocmai ca mița!

— Și cum, Sancho, chiar ai văzut-o vrăjită? întrebă ducele.

— Dac-am văzut-o? răspunse Sancho. Dar cine naiba altul decât mine a dat cel dintâi de ițele vrăjirii ei? Ea - i tot atât de vrăjită ca și tata 1

Preotul, când auzi că se vorbește de uriași, de tâlhari și de vrăji, își dete seama că acela trebuie să fie don Quijote de La

Mancha, a cărei poveste obișnuia s-o citească ducele, iar el îl mustrase de-atâtea ori, spunând că-i o nerozie să citească asemenea nerozii; și adevărindu-i-se ceea ce doar bănuia, vorbi mânios foc către duce și-i spuse:

— Înălțimea-ta, domnul meu, o să dai seama lui Dumnezeu de ceea ce face ăst biet păcătos. Acest don Quijote sau don Găgăuță, sau cum păcatele mele l-o mai fi chemând, îmi închipui că n-o fi chiar atât de bezmetic cum vrei înălțimea-ta să fie, punându-i la îndemână prilejuri de a-i tot da mereu înainte cu bazaconiile și cu deșertăciunile lui. Și îndreptându-și vorba către don Quijote, îi zise: Și ție, cap de găină, cine ți-a mai băgat în scăfârlie că ești cavaler rătăcitor, că biruiesti uriași și că fereci tâlhari? Du-te cu Dumnezeu și vezi, ține seama de ce-ți spun: întoarce-te acasă, crește-ți copiii, dacă-i ai, și nu mai tot umbla haihui prin lume, tăind câinilor frunză și ajungând de râsul celor ce te cunosc și celor ce nu te cunosc. De unde, Doamne iartă-mă, ți s-a mai năzărit că au fost vreodată și că mai sunt încă pe lume cavaleri rătăcitori? Unde se află uriași în Spania sau hoți de codru în La Mancha, unde Dulcinei vrăjite și toată droaia de nerozii ce se povestesc despre tine?

Don Quijote ascultă cu luare-aminte vorbele acelui cucernic bărbat și, văzând că tăcuse, fără a mai ține seama de cuviința datorată ducelui și ducesei, cu o înfățișare amenințătoare și cu chipul aprins de mânie, se ridică-n

picioare și rosti.

Dar acest răspuns e vrednic de un capitol numai pentru eh *Capitolul XXXII*

Despre răspunsul pe care l-a dat don Quijote celui ce-l muștrase, laolaltă cu alte întâmplări și mai serioase, și mai hazlii

Don Quijote, ridicat deodată-n picioare și tremurând tot din creștet până-n tălpi – tot numai argint-viu, – repezit la vorbă și bâlbâit de mânios ce era, zise: – Locul unde mă aflu și preaînaltele gazde care sunt de față, precum și cinstirea pe care totdeauna am dat-o și o mai dau încă tagmei de care ții și sfinția-ta îmi leagă și-mi ferecă brațele drepte mele mâinii; așa că, drept urmare a ceea ce am spus, și fiindcă știu, ceea ce, de altfel, toată lumea știe, că arma celor ce poartă rasă e aceeași ca și arma muierii, adică limba, voi intra și eu cu limba mea în luptă cinstită cu sfinția-ta, de la care aș fi așteptat mai degrabă povețe bune decât ocări nevrednice. Muștrările sfinte și însuflețite de gânduri bune se fac în alte împrejurări și în alte clipe; cel puțin faptul că m-ai certat de față cu lumea, și încă atât de aspru, a trecut cu mult dincolo de hotarele certării îngăduite, pentru că muștrarea cea bună se sprijină mai mult pe blândețe decât pe asprime, și nu se cade nicidecum ca, fără să ai habar de păcatul pe care-l veștejești, să-l faci pe păcătos nici mai mult, nici mai puțin decât bezmetic și găgăuță. Dacă nu, ia spune-mi sfinția-ta, în numele căror fapte bezmetice, pe care le vei fi văzut la mine, mă osândești și mă umpli de ocări și-mi poruncești să mă-ntorc acasă și să-mi văd de chivernisirea gospodăriei și a nevestei mele, fără să știi dac-o am, și-a copiilor mei, fără să știi dacă-i. am? Nu-i oare cu mult mai rău să dai buzna prin casele oamenilor și să faci acolo pe stăpânul? Și nu-i cu mult mai rău ca, după ce-ai crescut ca învățăcel între patru pereți, fără să fi văzut mai multă lume decât se află cuprinsă într-o împrejurime de vreo douăzeci-treizeci de leghe, să faci pe legiutorul cavaleriei și să-ți dai cu

părerea despre cavalerii rătăcitori? E cumva încercare deșartă sau e cumva timp pierdut acela pe care-l întrebuințezi ca să rătăcești prin lume, căutând nu avuții pentru tine, ci o viață aspră, prin care cei buni urcă spre tronul nemuririi? Dacă m-ar lua drept găgăuță cavalerii cei slăviți, cei mari la suflet, cei de neam ales, aş socoti acest lucru ca o jignire de neiertat; dar pe faptul că mă iau drept nătăfleş cârturarii, care-n viața lor n-au călcat și n-au bătut cărările cavaleriei, nu dau o para chioară: cavaler sunt și cavaler o să mor, de-o vrea Preaînaltul! Unii o iau pe calea cea largă a trufiei deșarte, alții pe aceea a ploconirii slugarnice și josnice, alții pe aceea a fățarniciei amăgitoare, iar câte unii pe aceea a credinței celei adevărate; eu, însă, călăuzit de steaua mea, merg pe calea cea strâmtă a cavaleriei rătăcitoare, prin a cărei îndeletnicire nesocotesc bunurile lumești, nu însă și cinstea. Am răzbunat jigniri, am îndreptat strâmbătăți, am pedepsit cutezanțe, am biruit uriași și am doborât câpcăuni; sunt îndrăgostit, și nu din altă pricină decât că așa trebuie să fie cavalerii rătăcitori; și dacă sunt îndrăgostit, nu-S dintre aceia destrăbălați, ci dintre aceia platonici și înfrânați. Gândurile mele le îndrept totdeauna către ținte înalte, care sunt acelea de a face bine tuturor și rău nimănui; dacă-cel care cugetă aceste lucruri, dacă cel care le săvârșește și dacă cel care se îndeletnicește cu ele merită a fi numit neghiob, s-o spună măriile-voastre, slăvite duce și ducasă.

— Binerai grăit, pe legea mea, zise Sancho, dar nu mai spune alta nimic ca să te aperi, domnul și stăpânul meu, fiindcă nici nu e cu putință pe lumea asta să vorbească cineva mai bine, să cugete mai bine și să stăruie mai bine, și cu atât mai mult cu cât domnul acesta, tăgăduind – cum a și tăgăduit – că s-ar fi aflat pe lume și că se mai află încă și azi cavaleri rătăcitori, ce să te mai miri că mare habar de niciunul din lucrurile pe care le-a rostit?

— Nu cumva, frate, spuse preotul, ești tu acel Sancho

Panza despre care se spune cum că stăpănu-tău ți-a făgăduit o insulă?

— Ba chiar eu sunt, răspunse Sancho, și sunt unul care nud mai puțin vrednic de acea insulă decât oricare altul. Sunt din aceia despre care se poate spune: «Adună-te cu ai de treabă și ai să fii unul dintr-înșii»; și sunt din aceia despre care se mai poate spune: «Nu cu cin* te naști, ci cu cine paști»; și iarăși se mai poate spune despre mine: «Cine sub pom bun se-ntinde, bună umbră mi-l cuprinde»; eu imam prins de-un stăpân bun, și de luni de zile îl tot însoțesc la drum și, de-o vrea Dumnezeu, o s-ajung ca umbra lui; stăpânul numai să-mi trăiască și să-i trăiască și lui scutierul, că nici el n-o duce lipsă de împărății unde să poruncească, și nici eu de insule unde să ocârmuiesc.

— Nu, nici vorbă, dragă Sancho, spuse atunci ducele, că, uite, eu, în numele seniorului don Quijote, îți încredințez cârmuirea unei insule, pe care tot voiesc s-o dau și care nu-i de loc de lepădat.

— Du-te și aruncă-te în genunchi, Sancho, spuse don Quijote, și sărută-i picioarele înălțimii-sale pentru milostenia ce ți-a făcut-o.

Așa și făcu Sancho. Văzând preotul una ca asta, se ridică de la masă, supărat foc, și spuse:

— Pe haina pe care o port, dacă nu era cât pe ce să zic că și înălțimea-ta ești tot atât de gogoman ca și păcătoșii aceștia! Cum să nu fie ei smintiți dacă înțelepții stau și le cântă în strună? N-ai deck să rămâi luminăția-ta cu ei, că atâta vreme cât or sta aici în casă, oi sta și eu la mine în casă, ca să mă scutesc de-a tot ocări ceea ce nu-i chip să lecuiesc!

Și fără să mai scoată o vorbă sau să mai guste o bucatură, plecă, fără să-l mai poată opri rugămintele stăpânilor, deși prea mult nu stăruia ducele, căci îl împiedica hohotul de râs în care-l făcuse să pufnească izbucnirea de mânie a preotului, râse el cât râse, apoi spuse către don Quijote:

— Domnia-ta, domnule Cavalier al Leilor, ai răspuns din parte-ți cu atâta vrednicie, încât din treaba asta nu-ți mai rămâne nimic de răzbunat, că deși seamănă a jignire, nu-i de fapt cătuși de puțin, fiindcă, tot așa cum nu pot vătăma muierile, nu pot nici preoții, lucru pe care domnia-ta îl știi prea bine.

— Așa e, răspunse don Quijote, iar temeiul stă în aceea că cel ce nu poate fi jignit nu poate nici el, la rândul lui, să jignească pe nimeni. Cum femeile, copiii și preoții nu pot să se apere chiar când sunt atinși, se cheamă că ei nu pot fi înjosiți, fiindcă între jignire și înjosire e deosebirea aceasta, pe care înălțimea-ta o știi mai bine decât mine: înjosirea vine din partea aceluia care poate să facă acest lucru, și-l și face, ba îl și sprijină; jignirea poate veni din partea oricui, fără să înjosească. Să dau o pildă: se află unul în drum fără să știe ce-l așteaptă; vin zece la el, armați până-n dinți, și după ce-l lovesc, el pune mina pe spadă și-și face datoria; dar mulțimea potrivnicilor i se pune în cale și nud lasă să-și înfăptuiască gândul, care este de a se răzbuna; omul acesta rămâne jignit, dar nu înjosit. Același lucru poate fi întărit printr-o altă pildă: e unul întors cu spatele, vine altul și-l Jovește, și, după ce-i cară loviturile, fuge și nu mai așteaptă, iar celălalt îl urmărește, dar nud prinde; acesta care a primit loviturile a suferit o jignire, dar nu o înjosire; fiindcă faptul de a înjosi trebuie sprijinit cu armele. Dacă acela care ba dat loviturile, măcar că i le-a dat mișelește, ar fi pus mâna pe spadă și ar fi stat locului, ținând piept vrăjmașului, cel lovit ar fi rămas și jignit, și înjosit totodată; jignit fiindcă a fost lovit pe la spate, înjosit pentru că acela care l-a lovit a sprijinit cu arma în mână ceea ce făcuse, fără a mai fugi, ci rămânând locului; așa că, după legile afurisitului de duel, eu pot fi jignit, dar nu înjosit, deoarece copiii și femeile nu pot să se răzbune; ei nu pot nici să fugă și n-au nici de ce să aștepte pe loc, și așa și cu slujitorii sfintei noastre legi; pentru că acestor trei feluri de oameni le lipsesc și armele de atac și

cele de apărare; și chiar dacă pornirea lor firească i-ar îndemna să stea să se apere, ei tot nu înjosesc pe nimeni; de aceea, cu toate că am spus adineauri că aş putea fi înjosit, acum spun că nu, în niciun chip, pentru că cine nu poate primi înjosirea, cu atât mai puțin poate el înjosi pe altul; după care temeiuri eu nu trebuie să iau în nume de rău, și nici nu iau, cele ce mi-a spus creștinul acela; numai că aş fi vrut să mai aștepte nițeluș, ca să-l fac să înțeleagă greșeala în care cade când crede și spune că nu s-au aflat niciodată pe lume și nici nu se află nici acuma cavaleri rătăcitori, că dacă ar auzi una ca asta Amadis sau vreunul din cei mulți ca nisipul mării, cu care el se înrudește, știu că nu i-ar fi de loc moale sfinției-sale!

— Asta o jur și eu, și încă cum! răspunse Sancho. I-ar fi tras una cu spada de l-ar fi spintecat de sus până jos ca pe o rodie sau ca pe-un harbuz răscopt! Ți i-ai găsit tocmai pe ei, mititeii, să rabde o batjocură ca asta! Pe crucea mea că de-ar fi auzit Reinaldos de Montalbán palavrele celui neisprăvit, nici vorbă că i-ar fi repezit una peste gură de i-ar fi luat piuitul pe trei ani! Să se fi luat numai la hartă cu vreunul din ei, și-ar fi văzut el cum scăpa din mâinile lor

Se prăpădea de râs ducesa auzindu-l pe Sancho cum vorbește, și în sinea ei îl socotea mai hazliu și mai ȋicnit decât pe stăpănu-său, și mulți erau pe-atunci de-aceeași părere. În cele din urmă, don Quijote se potoli, prânzul se sfârși și, după ce fu ridicată masa, veniră patru fetișcane, una cu un lighean de argint, alta cu un ibric tot de argint, și iarăși alta pe umăr cu două ștergare albe ca zăpada și scumpe foarte, iar a patra, cu mânecile súnese până la cot, ținea în mâinile-i dalbe (fiindcă nici nu puteau să fie decât dalbe) o bucată rotundă de săpun napolitan X. Veni cea cu ligheanul și, cu o mișcare plină de gingășie și de îndemânare, înfipse ligheanul sub barba lui don Quijote; care, fără să scoată un cuvânt și minunându-se de-o asemenea ceremonie, crezu c-o fi obiceiul prin acele locuri ca lumea, după prânz, în loc să se spele pe mâini, să-și

spele barba; așa că-și întinse și el barba cum se pricepu mai bine, și în acea clipă începu să plouă din ibric, iar fetișcana cu săpunul prinse degrabă să-i frece barba cu mâinile, scoțând fulgi de zăpadă – că nu mai puțin albi erau clăbucii – și-i săpuni nu numai barba, ci și toată fața, precum și ochii supusului cavaler, și-i frecă atât de vârtos, că el se văzu nevoit să-i închidă. Ducele și ducesa, care nu știau nimic de toată treaba asta, așteptau cu nerăbdare să vadă la ce capăt o ieși lăutul ăsta atât de neobișnuit. Fetișcana săpunăriță, după ce-i așternu pe față un strat de clăbuci de-o palmă, făcu chip că nu mai era apă și-i spuse aceleia cu ibricul să se ducă să-i aducă, c-o să fie atât de bun seniorele don Quijote să aștepte. Așa și făcu aceea, iar don Quijote rămase cu cea mai ciudată și mai caraghioasă mutră ce se poate închipui.

Îl priveau toți cei ce se aflau de față, care nu erau chiar puțini; și când îl vedeau întinzând de-un cot grumazul pârlit

1 *în original «jabón napolitano»*: se folosea numai în case de principii și mari nobili și era preparat după o rețetă specială, cu lapte de capră și mirodenii, migdale amare și zahăr.

cam tăricel de soare, ținând ochii-nchiși și având barba totuna de clăbuc, numai printr-o minune aceea ar fi avut atâta stăpânire de sine ca să-și poată ține râsul; fetele care făcuseră isprava erau cu ochii în pământ, fără a îndrăzni să-și privească stăpânii; în sinea acestora se-mpletea mânia cu râsul și nu știau cum să facă, dacă să pedepsească nesăbuinta fetelor sau să le răsplătească pentru desfătare, că le plăcea nespus să-l vadă pe don Quijote într-un asemenea hal. În cele din urmă veni și fata cu ibricul, și isprăviră cu lăutul lui don Quijote, și apoi aceea ce ținea ștergarele îl șterse și îl zvântă încet cum nu se mai poate; și după ce făcură dinainte-i toate patru deodată o plecăciune și-o temenea până în pământ, vrură să plece; ducele, însă, ca să nu prindă don Quijote firul

șotiei, o chemă pe cea cu ligheanul și-i spuse:

— Vino de spală-mă și pe mine, dar ia seama să nu mai rămâi fără apă.

Fata, isteată și afurisită, veni și-i înfipse și ducelui ligheanul, așa ca lui don Quijote, și, dând zor și celelalte, mi ți-l lăură și mi ți-l frecară vârtos, și după ce-l șterseră și-l zvântară, făcură temenelele și plecară. Mai târziu s-a aflat că ducele jurase că de nu l-ar fi lăut și pe el aidoma ca pe don Quijote, le-ar fi tras un perdaf ca acela pentru cutezanța lor, pe care ele o dreseră însă cu iscusință, săpunindu-l și pe el. Era numai ochi Sancho, privind tot tipicul după care se făcea acel lăut, și-și spuse în sinea lui:

— Bine-ar mai fi, Doamne, să fie prin partea locului obiceiul de-a li se spăla și scutierilor bărbile, așa cum li se spală cavalerilor! Pentru că, pe dumnezeul și pe sufletul meu, tare mai am nevoie! Și dacă mi-ar rade-o încet cu briciul, mare pomană și-ar mai face!

— Ce tot descânți tu acolo, Sancho, de unul singur? întrebă ducesa.

— Ia, spuneam și eu, stăpână, răspunse el, că pe la curțile altor domnitori am auzit mereu spunându-se că, după ridicarea mesei, se dă numai apă pentru mâini, dar nu și leșie pentru bărbi, și de-aia-i bine să trăiești mult, ca să vezi multe; cu toate că se mai spune, pe de altă parte, că cel ce trăiește viață lungă, multe mai trebuie să îndure; să treci printr-un spălat ca ăsta, mai curând desfătare se cheamă că e decât casnă.

— Să mai nicio grijă, Sancho, spuse ducesa, că mi-oi pune fetele să te spele și, la nevoie, să te și frece cu leșie.

— Mă mulțumesc numai cu spălatul bărbii, cel puțin deocamdată, deoarece, cu trecerea timpului, Dumnezeu știe ce-o mai fi.

— Maestresala¹, spuse ducesa, ia seama la ce te poștește Sancho și împlineștevoia întocmai.

Maestrul de ceremonii răspunse că domnul Sancho va fi slujit întru totul după voie; și spunând vorbele astea,

se duse să mănânce și-l luă cu el și pe Sancho, în vreme ce ducele, ducea și don Quijote rămaseră la masă și prinseră să vorbească despre multe și felurite lucruri, toate însă atingând îndeletnicirea armelor și a cavaleriei rătăcitoare.

Ducea îl rugă pe don Quijote - fiindcă tot părea el să aibă o bună ținere de minte - să-i înfățișeze și să-i zugrăvească frumusețea și trăsăturile domniței Dulcinea din Toboso, fiindcă, după cum umbla vestea despre frumusețea ei, era încredințată că trebuie să fie cea mai frumoasă făptură din lume și chiar din toată La Mancha.

Oftă din adânc don Quijote auzind ceea ce-i cerea ducea și zise:

— De-aș putea să-mi scot inima și s-o pun dinaintea ochilor măriei-tale, aici pe masa asta, într-un taler, mi-aș scuti limba de truda de a spune ceea ce abia că se poate gândi, fiindcă înălțimea-ta ai vedea-o pe ea toată zugrăvită-n inima mea; căci cum aș putea eu acuma să-nfățișez și să zugrăvesc de-a fir-a-păr frumusețea Dulcinei cea fără de seamăn pe lume, când asta-i o povară vrednică de alți umeri decât de-ai mei, i-o încercare? la care ar trebui să se străduiască pensula lui Parrasios, a lui Timantes și a lui Apeles 2, pentru

1 Nume care se dădea majordomilor la casele mari.

2 Parrasios, Timantes și Apeles - vestiți pictori greci din antichitate.

a o zugrăvi pe pânză, precum și dalta lui Lisip 1, pentru a o săpa în marmură și-n aramă, iar pentru a o slăvi, ar fi nevoie de retoriceasca vorbă ciceroniana și demosteniană!

— Ce-i aceea «demosteniană», seniore don Quijote, întrebă ducea, fiindcă-i o vorbă pe care n-am auzit-o de când mă știu pe lume?

— Retorica demosteniană, răspunse don Quijote, e totuna cu retorica lui Demostene, tot așa cum «ciceroniană» e totuna cu a lui Cicero, care au fost, ei amândoi, cei mai mari oratori de pe lume.

— Aşa-i, spuse ducele, şi cu întrebarea asta nu prea te-ai arătat învăţată. Cu toate acestea, ne-ar face o nespusă bucurie seniorele don Quijote dacă ar zugrăvi-o, fiindcă sunt încredinţat că chiar şi-ntr-o schiţă cât de uşoară, şi tot ar ieşi în aşa fel zugrăvită încât s-o pizmuiască până şi cele mai frumoase femei de pe lume.

— Aş face, negreşit, acest lucru, răspunse don Quijote, de nu mi-ar fi şters-o cu totul din minte năpasta ce-a dat acum câţeva vreme peste ea, năpastă care-i atât de mare, încât mai degrabă mi-ar veni s-o jelesc decât s-o zugrăvesc; fiindcă trebuie să ştiţi măriile-voastre că ducându-mă mai zilele trecute să-i sărut mâinile şi să-i primesc binecuvântarea, îngăduinţa şi încuviinţarea pentru această a treia purcedere a mea la drum, am găsit-o cu totul alta decât cum o căutam; am găst-o vrăjită şi preschimbată din prinţesă în ţărăncă, din frumoasă în pocită, din înger în diavol, din miresmată în duhnitoare, din frumos cuvântătoare în rostitoare de vorbe necioplite, din potolită în zvânturată şi, ca să nu mai lungesc vorba, din Dulcinea din Toboso într-o mocârţancă de Sayago.

— Sfinte Cristoase, strigă atunci ducele, cine-a fost acela care-a făcut atâta rău pe lume?! Cine i-a răpit frumuseţea care-o fericea, gingăşia care-i dădea farmec şi cuviinţa care-i făcea faima?

1 Celebru sculptor grec (secolul al IV-lea î.e.n.), cel mai mare după Phidias, născut la Sicion, devenit sculptor al curţii regilor macedoneni Filip al II-lea, Alexandru cel Mare şi Seleucus, inovator pe baza esteticii lui Policlet şi sintetizator al epocii de aur a artei grece antice.

— Cine? răspunse don Quijote. Cine altul poate fi decât vreun vrăjitor plin de răutate, unul din cei mulţi care mă pizmuiesc şi mă prigonesc? Neamul acesta blestemat, pripăşit pe lume numai ca să întunece şi să nimicească isprăvile celor buni şi să pună în lumină şi să înalţe nelegiuirile celor răi! Vrăjitorii m-au prigonit, vrăjitorii mă prigonesc şi vrăjitorii mă vor prigoni până vor da cu mine

și cu înaltele mele fapte cavalierești în adâncă genune-a uitării; și tocmai acolo mă vatămă și mă lovesc unde văd ei că mă doare mai mult; pentru că să-i răpești unui cavaler rătăcitor pe aleasa inimii, e ca și cum i-ai răpi ochii cu care vede, soarele care-l luminează și stâlpul de care se sprijină. Am spus-o de-atâtea ori, și-o mai spun și acum, că un cavaler rătăcitor fără aleasa inimii lui e ca și un copac fără frunze, ca și o zidire fără tencuială, ca și o umbră fără trupul de unde își ia obârșia.

— Nimic de zis la toate acestea, spuse ducesa; dar dacă totuși ar fi să dăm crezare istoriei ce s-a scris despre seniorele don Quijote și care-a ieșit de curând la lumină prin părțile astea, bucurându-se de obșteasca prețuire a cititorilor, atunci am desprinde dintr-însa - dacă nu mănșală ținerea de minte - că domnia-ta n-ai văzut-o niciodată pe domnița Dulcinea și că această domniță nu se află pe lume, ci-i doar o femeie plăsmuită în închipuire și pe care domnia-ta ai zămislit-o și născut-o în minte, zugrăvind-o ca pe-o ființă înzestrată cu toată gingășia și desăvârșirea ce ți-au venit la socoteală.

— Aici ar fi multe de zis, răspunse don Quijote; numai Dumnezeu unul știe dacă se află sau nu se află pe lume vreo Dulcinee, dacă e sau nu e o plăsmuire a închipuirii; și acestea sunt lucruri pe care ar fi mai bine să nu le luminăm până la capăt. Eu, unul, nici n-am zămislit-o și nici n-am născut-o pe domnița mea, de vreme ce mi-o închipui chiar așa cum trebuie să fie, ca pe o doamnă aleasă, care cuprinde în sine însușirile ce pot face să i se ducă vestea în cele patru vânturi, cum ar fi bunăoară o frumusețe fără de prihană, o fire așezată, fără de trufie, o inimă iubitoare, dar plină de cuviință, recunoscătoare datorită curteniei, curtenitoare datorită buneii-creșteri, fiind, într-un cuvânt, de neám mare; căci, când e vorba de spiță aleasă, frumusețea strălucește și urcă o treaptă mai înaltă de desăvârșire decât la frumoasele de neam prost.

— Așa e, spuse ducele, dar o să-mi îngăduie seniorele

don Quijote să spun un lucru, silit fiind să-l spun de istoria isprăvilor domniei-tale, pe care am citit-o și de unde se desprinde că Dulcinea – fie, să zicem, că s-ar afla ea într-adevăr în Toboso sau afară din Toboso și c-ar fi frumoasă de pică, așa cum ne-o zugrăvești domnia-ta – nu poate totuși să se măsoare în ceea ce privește vița ei aleasă cu alde Oriana, ori Alastrajarea, ori Madasima, ori cu altele de felul acesta, de care sunt pline istoriile prea bine știute de domnia-ta.

— La asta pot să spun, răspunse don Quijote, că Dulcinea e fiica faptelor sale, că virtuțile dreg lipsurile nașterii și că mai mult preț trebuie să pui pe-un om de rând, dar virtuos, decât pe-un păcătos de obârșie aleasă; cu atât mai mult cu cât Dulcinea are o stemă care-o poate ridica până la treapta de crăiasă cu coroană și cu schiptru; căci vrednicia unei femei frumoase și virtuoză e în stare de minuni și mai mari; și chiar dacă nu se văd, ea cuprinde, tănuite într-însa, comori din cele mai alese.

— Eu recunosc, seniore don Quijote, zise ducesa, că tot ceea ce vorbești domnia-ta este cât se poate de chibzuit și de bine cumpănit; și de aceea voi crede și voi face pe toți ai casei să creadă – și chiar și pe ducele, domnul meu, de-o fi nevoie – că Dulcinea se află într-adevăr în Toboso, că trăiește în zilele noastre și-i frumoasă și de neam ales, și-atât de plină de însușiri bune, încât chiar și un cavaler așa cum e don Quijote o slujește, că mai mult decât atâta nici nu pot și nici nu știu ce să mai spun ca s-o laud. Mi-e totuși cu neputință să nu spun că am ceva pe inimă și că-i cam port sâmbetele lui Sancho Panza. Cele ce m-apasă sunt spusele istoriei de care-am pomenit, și anume că Sancho Panza acesta, când s-a dus să-i înmâneze o scrisoare din partea domniei-tale, a găsit-o pe domnița Dulcinea vânturând un sac de grâu, și, după toate, ca să dea mai multe amănunte, spune că mai era și din cel roșu; ceea ce mă face să pun la îndoială subțirimea neamului ei.

La care don Quijote răspunse:

— Cinstită doamnă, trebuie să știi măria-ta că toate sau mai toate lucrurile ce se petrec cu mine merg dincolo de hotarele obișnuite a ceea ce se întâmplă cu ceilalți cavaleri rățăcitori, fie că aceste lucruri sunt călăuzite de nepătrunsa hotărâre a ursitei, fie că sunt călăuzite de căinoșenia vreunui vrăjitor plin de zavistie; și este lucru învederat că toți sau mai toți cavalerii rățăcitori, din cei cu nume mare, stăpânesc ba unul darul de-a nu putea fi vrăjit, ba altul pe acela de-a avea trupul de nestrăbătut, ca să nu poată fi rănit, așa cum a fost vestitul Roldan, unul din cei doisprezece mari seniori ai Franciei, despre care se povestește că nu putea fi rănit decât în talpa piciorului stâng, și atunci numai cu vârful unui ac gros, și nu cu vreun alt soi de armă; așa că Bernardo del Carpió, când la ucis la Roncesvalles, văzând că nu putea să-l dovedească cu fierul, l-a ridicat de la pământ în brațe și l-a înăbușit, amintindu-și atunci de moartea pe care la dat-o Hercule lui Anteon, acel crunt uriaș de care umbla vorba c-ar fi fiul Pământului. Din cele ce-am spus vreau să scot că s-ar putea să-mi fie și mie hărăzit vreunul din aceste daruri, nu de-a nu putea fi rănit, fiindcă de-atâtea ori am văzut, din pățite, că-i destul de moale carnea de pe mine și nicidecum de nerăzbătut; și nu mie dat nici darul de-a nu putea fi vrăjit, că m-am și văzut odată trântit într-o cușcă, unde nici de s-ar fi nevoit toată suflarea omenească și n-ar fi putut să mă-nchadă de nu s-ar fi făcut treaba asta prin puterile vrăjilor! Dar de vreme ce am scăpat de vraja asta, sunt aplecat să cred că nicio alta n-ar mai putea pune stăpânire pe mine; și văzând atunci vrăjitorii aceștia că față de mine nu pot folosi vicleșugurile lor blestemate, se răzbună pe făpturile la care țin eu cel mai mult și vor să-mi ia mie viața, înveninând viața Dulcineii, ființa pentru care trăiesc eu; de aceea cred că atunci când scutierul meu i-a dus solia de la mine, au prefăcut-o în țarancă și i-au înfățișat-o prinsă în treburi de rând, cum ar fi vânturatul griului; am mai spus eu, însă, că grâul acela nu era nici roșu și nici

grâu, ci erau boabe de mărgăritare turcești; și ca dovadă de adevărul celor pomenite, vreau să spun măriilor-voastre că trecând mai deunăzi prin Toboso, n-am putut să găsesc nicăieri palatele Dulcinei; și că altă dată, în vreme ce Sancho, scutierul meu, a văzut-o cu înfățișarea ei cea adevărată, care-i cea mai frumoasă de pe lume, mie mi s-a părut o țarancă necioplită, slută și fără rost la vorbă, ea, care-i înțelepciunea însăși; și cum vrăjitul nu sunt eu, fiindcă, dacă ne gândim bine, nici nu pot fi, atunci e ea cea vrăjită, cea înjosită, cea prefăcută, schimbată și preschimbată, căci, lovind într-însa, pe mine s-au răzbunat vrăjmașii mei, și pentru ea voi trăi eu veșnic înlăcrămat, până voi vedea-o iarăși în starea ei dinainte. Am spus toate acestea pentru ca nimeni să nu se mai bizuie pe spusele lui Sancho cu cernutul și cu vânturatul Dulcinei, că dac-au prefăcut-o pentru ochii mei, nu-i de mirare c-or fi preschimbat-o și pentru ochii lui. Dulcinea e de viță aleasă și de obârșie înaltă și coboară dintr-unul din neamurile cele mai alese din Toboso, care neamuri sunt acolo multe, străvechi și cum nu se poate mai bune. 1 Cu temei putem spune că nu mică parte de faimă va avea Dulcinea cea fără de seamă pe lume, căci rămâne-va satul ei renumit și adesea pomenit în veacurile ce vor să vină, așa cum a rămas Troia prin Elena și Spania prin La Cava, și chiar cu mai multă îndreptățire, și cu mai mare slavă. Pe de altă parte, țin să luați seama, înălțimile-voastre, că Sancho Panza e unul din cei mai mucaliți scutieri care au slujit vreodată unui cavaler rătăcitor; prostia lui are câteodată atâta ascuțime, încât îți

1 Se pare că, după cum arată *Relațiile topografice*, ce se păstrează, la o întrebare făcută sub Filip al II-lea, în 1576, locuitorii din Toboso au răspuns că majoritatea populației erau *moriscos* (proveniți din mauri) și că nu se aflau printre ei nobili, cavaleri sau hidalgi, în afară de doctorul Zarco de Morales.

«graduât al Colegiului Spaniolilor din Bologna,

Italia». Rodriguez Marín vrea ca modelul Dulcineii să fi fost din Familia acestui Morales. Afirmatia lui don Quijote că multe erau neamurile străvechi și mari din Toboso e o ironie a lui Cervantes.

aduce o nespusă desfătare nedumerirea dacă-i prost sau mintos; are în el șiretenii ce-l arată a fi pehlivan și nesocotințe ce-l dau de gol ca nătâng; se îndoiește de toate și le crede ne toate; când gândești că-i gata să dea în gropi de netot ce-i, îți azvârle câte-o vorbă înțeleaptă ce-l ridică în slava cerului. Ce mai vorbă lungă? Nu l-aș schimba pe-un alt scutier nici să mi se mai dea o cetate pe deasupra! Și așa stau și mă-ntreb dacă o fi potrivit să-l trimitem la ocârmuirea cu care măria-ta l-ai milostivit, cu toate că văd la el o oarecare tragere de inimă în a cârmui, că dacă doar atâtica i s-o mai da mintea la rindea, o s-o scoată la capăt cu orice soi de dregătorie tot atât de bine ca și regele cu birul lui asupra vânzărilor; și cu atât mai mult cu cât mai știm și din cele întâmplate, care sunt câte vrei, că nu-i nevoie nici de multă iscusință, nici de multă carte ca să fi cârmuitor, că sunt pe-aici cu sutele care abia de știu să citească și ocârmuiesc, totuși, ca niște lei. Vorba e să aibă gânduri bune și să vrea să le iasă lucrurile bine, că niciodată nu vor duce lipsă de oameni care să-i povățuiască și să-i călăuzească în cele ce au de făcut, așa cum se întâmplă cu cârmuitorii cavaleri, nu cu cărturarii, care își lasă ajutoarele să judece în locul lor. Eu l-aș povățui nici să nu ia mită, dar nici să nu-și nesocotească drepturile, și i-aș mai spune și alte câte ce-mi stau pe limbă și care vor ieși la timpul lor spre folosul lui Sancho și spre binele insulei ce-o va avea de cârmuit.

La asta tocmai ajunseseră cu vorba ducele, ducesa și cu don Quijote, când auziră deodată zvon mare de glasuri și-o hărmălaie de lume multă în palat, și pe neașteptate dete Sancho buzna în odaie, speriat cum nu se mai poate, având prins la gât un spălător de talere în loc de prosop, și după el o droaie de slugi sau mai bine zis de linge-blide de

pe la bucătărie, dimpreună cu alți oameni de strânsură, dintre care unul ducea o copăiță cu apă, a cărei culoare și a cărei îndoielnică limpezime vădeau că slujise la spălatul vaselor; cel cu copaia îl urmărea și fugea după el, căutând cu tot dinadinsul să-i vîre și să-i îndese copaia sub barbă iar o altă secătură se prefăcea că ar vrea să-l spele.

— Ce va să zică asta, oameni buni? întrebă ducesa. Ce va să zică asta? Ce-aveți cu creștinul acesta? Cum? Și nu țineți socoteală c-a fost ales cârmuitor?

La care, coțcarul ce făcea pe bărbierul răspunse:

— Domnul ăsta nu vrea să se lase să-l spăl așa cum e obiceiul și cum a fost spălat și ducele, domnul meu, și domnul, stăpânul său.

— Ba vreau, răspunse Sancho, fierbând de mânie, dar aș vrea cu un ștergar curat, cu o leșie mai limpede și nu cu mâini atât de murdare, că doar nud atâta deosebire între mine și stăpănu-meu, ca pe el să-l spele cu apa îngerilor 1 și pe mine cu leșia dracilor! Datinile ținuturilor și ale palatelor domnești sunt bune atâta vreme cât nu te împovărează; dar obiceiul ăsta cu spălatul care se folosește pe-aici e mai afurisit chiar și decât al pocăiților aceluia ce se plesnesc singuri 2. Eu sunt curat pe barbă și n-am nevoie de asemenea împrăștiare; și ăluia de s-o lega de mine ca să mă spele sau să-mi atingă măcar un fir de păr din cap, vreau să zic din barbă - ca să vorbesc mai cuviincios, așa cum se cuvine unde vorbesc - o să-i car un dupac de-o să-mi rămână pumnul îngropat la el în țeastă! Că toate țormoniile și săpunelile astea seamănă mai mult a batjocuri decât a cinstiri de oaspeți.

Leșina de răs ducesa văzând mânia lui Sancho și auzindu-i vorbele; dar lui don Quijote nu-i veni de loc la socoteală văzându-l atât de rău terfelit, cu ștergarul acela plin de dăre murdare și cu atâta sodom de lingăi de pe la bucătărie roată în jurul lui, așa că, făcând o temenea adâncă către duce și ducesă, ca și cum le-ar cere îngăduința să vorbească, cu glas stăpânit spuse acelei

liote:

1 în original «*agua de angeles*»: apă de roze, la care s-au adăugat rădăcini de alte plante bine mirositoare, coajă de portocală, zahăr etc., macerate nouă zile, după care se adaugă garoafe... Rodriguez Marin citează o rețetă a epocii, aflată la Biblioteca Națională din Madrid, în care se recomandă modul de preparare a «apei îngerilor». «Leșia dracilor» e pusă pentru simetria efectului.

2 în original «*Ios disciplinantes*»: autoflagelanții, fanatici religioși ce-și administrează singuri, zilnic, spre «iertarea păcatelor», un număr de lovituri de bici, canonindu-și trupul ca să-și «salveze sufletul», obicei ce n-avea nicio atracție pentru bunul-simț popular reprezentat de Sancho.

— Aidade, domnilor cavaleri, lăsați-mi însoțitorul în pace și luați cale întoarsă pe unde-ați venit sau prin alte părți, dacă aveți chef, că scutierul meu e tot atât de curat ca și oricare altul, și copăițele astea ale voastre sunt pentru el ca niște troace netrebnice și respingătoare; ascultați-mi povața și dați-i pace, căci nici lui, nici mie nu ne arde de glumă.

Sancho îi luă vorba din gură și glăsui el mai departe, spunând:

— Las' numai să vie să-și facă de șagă cu ursul, că tot atât i-oi răbda eu cât i-acuma noapte! Să aducă aici un pieptene sau ce-or vrea ei și să-mi țeșale barba asta, și de-or scoate dintr-însa ceva care să nu semene a curățenie, apăi îi las să mă radă în cap pe jumătate 1!

Auzind una ca asta fără a se fi potolit încă din răs, spuse și ducesa:

— Sancho Panza are dreptate în tot ce-a spus și va avea dreptate în tot ce va spune și de-acu încolo; el e curat și, așa precum spune, n-are nevoie să se spele; iar dacă obiceiurile de pe la noi nu-i sunt pe plac, facă așa cum îi e voia; cu atât mai mult cu cât voi, ca slujitori puși să faceți curățenie, ați fost prea lasă-mă-să-te-las și prea

neprevenitori și, nu știu dacă să nu zic, prea neobrăzați aducând unui astfel de om și unei astfel de bărbi, în loc de lighene și ibrice de aur curat și-n loc de ștergare nemțești, copăi și troace de lemn, precum și ștergătoare de talere; dar – ce mai vorbă – sunteți niște haini și niște neciopliți și, ca niște nelegiuiți ce vă aflați, nu v-ați lăsat până nu v-ați dat pe față toată ciuda voastră pe scutierii cavalerilor rătăcitori.

Crezură împielitații de slujitori, și chiar și maestrul de ceremonii care era cu ei, că ducesa nu mai vorbea în glumă, așa încât îi scoaseră lui Sancho spălătorul de la gât și o șterseră cu toții, încurcați și aproape rușinați, lăsându-l astfel în pace; iar el, văzându-se în afară de primejdia aceea atât de cumplită – căci așa i se părea lui – se duse de căzu în genunchi dinaintea ducesei și-i spuse:

1 în original «*t rasquilar a cruces*» – așa erau tunși proștii satului și nebunii.

— De la marile doamne la mari milostiviri te poți aștepta. Asta pe care luminăția-ta mi-ai făcut-o mie nu poate fi cu mai puțin răsplătită decât cu dorința de-a mă vedea armat cavaler rătăcitor pentru a mă îndeletnici câte zile oi avea cu slujirea unei doamne atât de slăvite; sunt țăran, Sancho Panza mă cheamă, sunt însurat, am copii și slujesc ca scutier; dacă prin vreunul din lucrurile astea pot să-ți fiu de folos măriei tale, apăi atunci mai puțină zăbavă oi pune eu în ascultare decât măria-ta în poruncă.

— Se vede cât de colo, Sancho, răspunse ducesa, că ai învățat să fii curtenitor la școala curteniei însăși; se vede cât de colo, vreau să zic, că ai crescut la sânul seniorului don Quijote, care trebuie să fie spuma tuturor purtărilor alese și floarea ceremoniilor sau a țărmoniilor, cum spui tu; ferice de așa stăpân și de-așa slugă, unul ca stea călăuzitoare a cavaleriei rătăcitoare, iar celălalt ca luceafăr al credinței scutierești; ridică-te, Sancho dragă, că eu îți voi răsplăti curtenia, făcându-l pe ducele, domnul meu, să pună în fapt cât mai degrabă cu putință

milostivirea făgăduită cu ocârmuirea insulei.

Cu asta vorbirea lor luă sfârșit, și don Quijote se duse să-și facă tabietul odihnindu-se, iar ducesa îl rugă pe Sancho, dacă cumva n-avea prea mare chef de dormit, să vină să-și petreacă după-amiaza cu ea și cu slujitoarele ei într-o cămară cât se poate de răcoroasă. Sancho îi răspunse că, deși obișnuia într-adevăr să doarmă vara câte patru-cinci ceasuri, făcându-și astfel tabietul, totuși, pentru a-i răsplăti bunătatea, o să caute din răputeri ca în acea zi să nu doarmă niciun ceas și să rămână ascultător la porunca ei; și se duse. Ducele dete noi porunci cum să se poarte slugile față de don Quijote, ca față de un cavaler răătăcitor, și să nu se abată nici cu atâtica de la tipicul după care, zice-se, se purta lumea cu cavalerii de odinioară.

Capitolul XXXIII

Despre plăcuta convorbire pe care ducesa și cu slujitoarele ei au avut-o cu Sancho Panza, convorbire vrednică a fi citită și întipărită în minte

Spune, dară, povestea că Sancho nu-și făcu tabietul de a dormi în ziua aceea, ci, pentru a se ține de vorbă, se duse, după ce mâncă, s-o vadă pe ducesă, care, doritoare de a-i auzi vorbind, îl puse să șadă lângă ea pemn jeț scund, deși Sancho, ca om cu obraz, nu voia să se-așeze; dar ducesa îi spuse să șadă ca un cârmuitor și să-și dezlege limba ca un scutier, fiindcă pentru amândouă aceste lucruri ar merita chiar jețul lui Cid Ruiz Díaz Campeador L Sancho strânse din umeri, ascultă și se așeză, iar toate slujitoarele și ducnele ducesei făcură roată în jurul lui, cu luarmaminte și într-o liniște desăvârșită, ca să asculte cele ce-o să spună el; dar cea dintâi vorbi ducesa, care spuse:

— Acum că suntem numai între noi și nu ne-aude nimeni pe-aici, aș vrea ca domnul cârmuitor să-mi alunge unele îndoieli ce mbau încolțit în minte din istoria despre marele don Quijote, istorie care încă de pe-acum trece tipărită din minăm mână; una din aceste îndoieli este că,

deoarece bunul Sancho ma văzut-o niciodată pe Dulcinea, vreau să zic pe domnița Dulcinea din Toboso, și nici nu ba dus scrisoare din partea seniorului don Quijote, o dată ce cărțulia în care se afla această scrisoare rămăsese în Sierra Morena, cum de-a cutezat atunci să ticluiască răspunsul, precum și scornirea cu vânturatul griului, fiind totul numai păcăleală și minciună și lovind atât de mult în faima Dulcinei celei fără de seamăn pe lume, lucruri, toate astea, care nu se împacă cu vrednicia și cu credința bunilor scutieri?

La aceste vorbe, fără să răspundă nici circ, Sancho se ridică de pe jeț și, cu pași ușori, cu trupul dus înainte și cu degetul

1 Aluzie la jețul pe care Ciclul îl câștigase odată cu luarea Valenciei. Era de fildeș și aparținuse regelui arab al acestei provincii. Întors în Castilia după lupte, cronica spune că Cidul a vrut să-l cedeze, din modestie, regelui Alfonso, care i-a poruncit însă să se așeze el însuși pe acest trofeu al vitejiei sale.

A/

pe buze, făcu ocolul odăii, uitându-se pe după perdele, și numai după ce mântui cu treaba asta, se întoarse să se așeze și spuse:

— Acum, mărită stăpână, fiindcă m-am încredințat că-n afară de cei de față nu stă nimeni pitit să ne-asculte, o să răspund, fără urmă de teamă și fără să-mi sară inima din loc, la ceea ce m-ai întrebat și la tot ce-ai să mă mai întrebi; cel dintâi lucru pe care-l spun este că eu îl socotesc pe stăpânul meu don Quijote nebun de-a binelea, măcar că uneori spune lucruri care, după mintea mea cea proastă și chiar a tuturor a celor ce l-au auzit, sunt atât de-nțelepte și aduse pe-un făgaș atât de bun, că nici Necuratul însuși n-ar putea să le spună mai bine; dar, vorbind cinstit și fără ocolișuri, eu sunt încredințat, cu toate astea, că nu-i în toate mințile; și fiindcă mi-a intrat asta-n scăfârlie, mă-ncumet să-l fac să creadă tot ceea ce

n-are nici cap, nici coadă, cum a fost și povestea cu răspunsul la scrisoare sau cealaltă poveste de-acum vreo șase-șapte-opt zile - care, măcar că nu-i scrisă-n istoria tipărită, face totuși să fie știută - aceea cu vrăjirea stăpânei mele doña Dulcinea, despre care l-am făcut pe stăpânul meu să creadă c-ar fi solomonită, lucru tot atât de adevărat cum îs eu popă.

Îl rugă ducesa să-i povestească cum a fost cu vrăjirea sau cu păcăleala aceea, iar Sancho îi povesti totul aidoma cum s-a întâmplat, ceea ce-i desfătă foarte pe cei de față, care ascultau; și mergând mai departe cu vorba, ducesa spuse:

— Din cele ce ne-a povestit bunul Sancho, simt că mi se tot zbate neastâmpărată o îndoială în suflet și parcă mi-ajunge la ureche o șoptă și-mi spune: dacă don Quijote de La Mancha e nebun, netot și zănatec, iar Sancho Panza, scutierul lui, știe de asta și totuși îl slujește, și umblă după el, și se lasă ademenit de făgăduințele lui cele deșarte, atunci fără îndoială că el trebuie să fie și mai nebun și mai năuc decât stăpânul său; și stând lucrurile așa cum stau, rău ai mai ieși la socoteală, doamnă ducesă, dacă i-ai da acestui Sancho Panza insula pe mână s-o cârmuiască, pentru că cel ce nu știe să se cârmuiască pe sine, cum o să-i cârmuiască pe alții?

— Pe legea mea, stăpână, spuse Sancho, că îndoiala asta e cu totul îndreptățită; dar spune-i luminăția-ta acestei îndoieli să vorbească verde, sau cum o pofti, fiindcă eu tot îmi dau seama că spune adevărul, că dac-aș fi întreg la minte, l-aș fi lăsat hăt de mult în plata Domnului pe stăpânul meu, dar asta-mi fu soarta și asta-i steaua mea cea păcătoasă; nu mai pot altfel, trebuie să-l urmez, suntem dintr-un sat, am mâncat pâinea lui, țin la el, iar el mi-e recunoscător, mi-a dat măgarii lui, și - ce mai calea-valea - eu sunt o fire credincioasă, așa că-i cu neputință să ne despartă vreo altă întâmplare pe lume decât aceea cu sapa și lopata; și dacă înălțimea-ta n-ai mai voi să-mi dai pe

mină insula făgăduită, eu tot făptură a lui Dumnezeu se cheamă că sunt, și s-ar putea ca, nedându-mi-o, să fiu mai câștigat pentru mântuirea sufletului; că așa prost cum sunt, dar tot înțeleg zicala care spune: spre paguba lor le-au crescut furnicilor aripi; și s-ar putea chiar mai degrabă s-ajungă în rai Sancho scutierul decât Sancho ocârmuitorul, că tot atât de bună iese pâinea și-aici ca și-n Francia *, și noaptea toate mițele sunt sure, și prost trebuie s-o ducă cel ce pe la chindii e încă neprânzit; nu se află rânză cu o palmă mai mare decât alta, fiindcă, vorba aceea, ori cu paie, ori cu fân, de umplut tot o umpli; și până și păsăruicile câmpului îl au pe Dumnezeu ca hrănitor și oblăduitor, și mai cald țin patru coți de postav de Cuenca decât patru coți de borangic de Segovia, și când om părăsi lumea asta și-om fi puși în pământ, pe-o cărare tot atât de strâmtă o trece și domnitorul ca și clăcașul, și trupul popii nu cere niciun picior de pământ mai mult decât al paracliserului, măcar că unu-i mai înălțat în treaptă decât celălalt, că atunci când om intra-n groapă, ne-om mai potrivi noi și ne-om mai strânge sau om fi potriviți și strânși de alții, vrem, nu vrem, și, după aceea, somn ușor! Și mă-ntorc

1 în original «... *tan bueno pan hacen aqui como en Francia...*» (un fel de: «*Ubi bene, ibi patria*»): zicală care apare ca un reflex al utilitarismului, caracterizant pentru personaj, dar nu pentru țăranii spanioli, căci e de invenție cervantină (vezi *Persiles y Sigismunda*, Cartea III, cap. X), dar nu e trecută în niciun dicționar de locuțiuni.

Iarăși și zic că dacă măria-ta nu vrei să-mi dai insula fiindcă-s prea prost, oi ști eu să nu-mi fac sânge rău, ca un om deștept ce sunt. Am mai auzit spunându-se că după cruce stă ascuns Necuratul și că nu-i aur tot ce-ți ia ochii, și că de la noi, de la plug și de la jug l-au scos pe plugarul Wamba ca să-l facă rege al Spaniei, și dintre țesături de fir, desfătări și avuții l-au scos pe Rodrigo ca să fie mâncat de năpârci (dacă spun drept stihurile cântecelor bătrânești).

— Da' cum să nu spună drept, zise atunci doña Rodríguez, ducă, care era una dintre ascultătoare, că doar se și află un cântec care spune că l-au aruncat de viu pe regele don Rodrigo într-o groapă plină cu broaște-râioase, cu năpârci și cu șopârle, și că, după două zile, regele striga dinăuntrul mormântului, cu glas tânguitor și stins:

«*Ma mănâncăfiare mă mănâncă.*

Pe unde mai avan păcătuit-am!»

De aceea, multă dreptate are acest domn când spune că vrea mai bine să fie țăran decât rege dacă e să-l mănânce jivinele.

Ducesa nu-și mai putu ține râsul ascultând neroziile ducnei sale și nici nu pregetă să se minuneze de vorbele și zicalele lui Sancho, căruia-i spuse:

— Știe prea bine bunul Sancho că dacă o dată făgăduiește un cavaler ceva, apăi face tot ce-i stă-n putință ca să-și Împlinească făgăduința, fie și cu prețul vieții. Ducele, soțul și stăpânul meu, măcar că nu intră în rândul celor răătăcitori, nu-i totuși prin asta mai puțin cavaler, așa că-și va ține cuvântul cu insula făgăduită, în ciuda zavistiei și a răutății lumii. Să aibă numai Sancho încredere că atunci când nici cu gândul n-o gândi s-o vedea întărit în scaunul de domnie al ostrovului și-al ținuturilor lui, și o pune mâna pe cârmuire, pe care n-o s-o mai părăsească decât pentru o mai mare înălțare; ceea ce-l povățuiesc eu este să aibă grijă cum își ocârmuiește supușii, fiindcă-i spun dinainte că toți sunt credincioși și cinstiți.

— În treaba asta de-a cârmui bine, răspunse Sancho, nud nevoie să mă mai povățuiești, că eu de felul meu sunt bun la inimă și mi-e milă de cei sărmani; că celui ce singur stă și și-i coace, nud mai furi tu pita și colacii; și pe crucea mea că pe mine n-au să mă îmbete cu apă chioară; sunt dulău bătrân și mă pricep eu la tot soiul de cuțu-cuțu 1, și știu să fiu cu ochii-n patru și nu las să mi se arunce praf în ochi fiindcă știu eu mai bine unde mă strânge ciubota;

vreau adică să spun că ălor buni le-oi deschide și mâna și inima, iar ălor răi, nici măcar piciorul și ușa. Și după câte mi se pare mie, în îndeletnicirea asta de a cârmui, totu-i numai începutul; că s-ar putea ca după cincisprezece zile de cârmuire să mă descurc binișor în treaba asta și să mă pricep la ale ei mai abitir decât la munca câmpului, cu care-am crescut încă de pe când eram, uite, numai atâtica.

— Ai dreptate, Sancho, zise ducesa, fiindcă nimeni nu se naște învățat, și doar din oameni se fac episcopii, și nu din pietre. Dar ca să mă întorc la vorba noastră de adineauri cu vrăjirea domniței Dulcinea, socotesc lucru neîndoios și mai limpede decât lumina zilei că acea trăsnaie ce-i dete-n gând lui Sancho de a-i juca un renghi stăpânului său și de a-l face să creadă că țărancă cu pricina era Dulcinea și că dacă stăpânul-său n-o cunoștea, era numai fiindcă fusese vrăjită, toată treaba asta a fost numai născocirea vreunuia din vrăjitorii ce-l prigonesc pe seniorele don Quijote; căci știi bine de tot și de la cineva vrednic de crezare că țărancă ce-a sărit pe măgăriță era și este Dulcinea din Toboso, și că bunul Sancho, crezându-se păcălici, a ieșit el cel păcălit; și de asta nu trebuie să ne îndoim mai mult decât de oricare alt lucru pe care nu l-am văzut niciodată; și să știe jupân Sancho Panza că avem și noi aici vrăjitori care țin la noi și care ne spun curat și deschis ceea ce se-ntâmplă pe lumea asta, fără ocolișuri și înșelăciuni; și să mă creadă Sancho că țărancă aceea săltăreață era și mai este încă Dulcinea din

1 Aluzie la proverbul: «*Al perro viejo no hay tuş - tuş...*» textual: «Nu-ți merge să-nșeli câinii bătrâni cu cuțu-cuțu».

Toboso, careți tot atât de vrăjită ca și maică-sa care-a făcut-o; și când nici cu gândul n-om gândi, o s-o vedem iarăși cu chipul ei cel adevărat, și atunci o să-i cadă și lui Sancho de pe ochi solzii amăgirii în care trăiește.

— Se prea poate să fie totul așa cum zici, spuse Sancho Panza, și atunci mai că-mi vine să cred ceea ce

povestește stăpânu-meu c-a văzut în peștera lui Montesinos, unde spune c-a zărit-o pe domnița Dulcinea din Toboso în același port și-n aceleași straie cu care-ți spuseseam c-a văzut-o îmbrăcată atunci când am vrăjit-o eu c-așa mi-a venit cheful, și totul trebuie să fi fost de-andăratelea, așa cum spui luminăția-ta, stăpână. Fiindcă cu mintea mea cea proastă nici nu-i cu putință și nici nu trebuie să ne treacă prin gând c-oi fi ticluit eu, cât ai bate din palme, un șiretlic atât de iscusit, și nici nu cred că stăpânu-meu e atât de smintit încât să se ia după prăpădita și amărâta mea de vorbă și să creadă un lucru atât de nelalocul lui; pentru asta, însă, n-ar trebui, stăpână, să mă ții luminăția-ta de poamă rea, fiindcă o ciubotă ca mine n-are nicio îndatorire să intre în gândurile și în urzelile vrăjitorilor celor mai năraviți în rele; am ticluit și eu treaba asta numai ca să scap de muștruluiala stăpânului meu don Quijote, iar nu ca să-l jignesc, și dac-a ieșit pe dos, apăi e un Dumnezeu în cer, care-l judecă pe fiecare după inima lui.

— Asta așa e, zise ducesa, dar ia spune-mi acum, Sancho, ce-i cu peștera lui Montesinos, de care tot vorbești, că tare bucuroasă aș fi să știu!

Atunci Sancho Panza îi povesti de-a fir-a-păr tot ce s-a mai spus despre această întâmplare. După ce auzi povestea asta, ducesa zise:

— Din această întâmplare putem scoate că, de vreme ce măritul don Quijote spune c-a văzut-o pe aceeași țărancă pe care a văzut-o și Sancho când ieșea din Toboso, fără nicio urmă de-ndoială că ea e Dulcinea și că bântuiesc pe-aici vrăjitori din cale-afară de dibaci și de iscoditori.

— Asta spun și eu, zise Sancho, că dacă stăpână mea Dulcinea din Toboso e vrăjită, paguba ei să fie, că n-o să m-apuc eu să mă iau la colți cu vrăjmașii stăpânului meu, care-or fi mulți ai dracului și tare afurișiți! Adevărat e că aceea pe care am văzut-o era o țărancă, și drept țărancă am luat-o, și ca țărancă am cântărit-o; dacă ea era însă

Dulcinea, apăi nu trebuie aruncată vina pe mine și nici pusă treaba asta pe socoteala mea, ce Dumnezeu! Aș, când colo, se sparg toate, una-două, în capul meu: ba că-i așa, ba că-i pe dincolo, că Sancho a spus, că Sancho a dres, că Sancho a sucit, că Sancho a-nvârtit, ca și cum Sancho ar fi acolo un papugiu oarecare și n-ar fi tot unul cu însuși Sancho Panza, căruia îi merge prin cărți vestea-n toată lumea, după câte-mi spuse Samson Carrasco, care-i încalțe un om ce și-a luat bacalaureatul la Salamanca, și oameni ca ăștia nu pot minți decât atunci când au chef sau le vine lor la socoteală; așa că n-are de ce să mă ia nimeni la trei păzește; și de vreme ce am faimă bună, că, după câte-l auzii spunând pe stăpânu-meu, mai mult face bunul nume decât avuțiile fără de număr, faceți-mi numai rost de cârmuirea asta, și ați vedea minune, nu altceva, că cine-a fost bun ca scutier o să fie bun el și ca ocârmuitor.

— Tot ce ne-a spus aici bunul Sancho, zise ducesa, sunt maxime catoniene sau sunt cel puțin scoase din chiar inima lui Micael Verino însuși 1, *florentibus occidit annis*2. Într-un cuvânt, ca să vorbesc și eu după chipul lui Sancho, adesea sub o mantie roasă se ascunde un strașnic băutor 3.

— Într-adevăr, stăpână, răspunse Sancho, că la zilele mele n-am băut niciodată din răutate4; cu sete, da, se poate.

1 Ducesa citează cuvintele unei epigrame compuse de poetul florentin Angelo Poliziano întru slava lui Michele Verino, autor al unei opere tipărite de mai multe ori sub titluri analoge ca: *De puerorum moribus disticha*, *Disticha moralia*, *Liber distichorum* (Cartea distihurilor morale sau despre obiceiurile copiilor).

2 «A murit în floarea vârstei» (în limba latină în original). Ducesa, dacă într-adevăr modelul ce i-a stat înaintea lui Cervantes este ducesa de Villahermosa, era o umanistă erudită care citea latinește la fel de bine ca italienește și franțuzește.

8 «*Debajo de mala capa suele haber buen bededor*»: proverb fără echivalent românesc. Ceva cam ca: «Adesea sub sumanul rupt e unul priceput la supt».

4 «*Que en mi vide he bebido de malicia*»: aluzie la compartimentarea teologală a păcatelor, cele de voie și cele fără de voie. A bea în chip premeditat, cu maliție, e viciu, în vreme ce a bea când îți vine chef doar, e un păcat fără de voie: înseamnă a ceda unei simple slăbiciuni omenеști.

pentru că nu-S sămânță de fățarnic; beau când am chef și chiar când n-am chef și când mi se dă de băut, ca să nu iasă că fac nazuri sau că sunt prost crescut, că dacă un prieten îți închină acolo o cană, poți să ai chiar inima aia de turc să nu bei în sănătatea lui? Dar îmi beau numai vinul, nu și mințile; asta cu atât mai mult cu cât scutierii cavalerilor răătăcitori beau de obicei aproape numai apă chioară, fiindcă veșnic cutreieră codrii, pădurile și pajiștile, munții și stâncile, fără să găsească un strop de vin, chiar de și-ar da și-un ochi în schimb.

— Eu cred ce-mi spui, răspunse ducesa, și, până una-alta, du-te tu, Sancho, și te odihnește, și vom vorbi noi după aceea mai pe îndelete, și vom rândui lucrurile cât mai grabnic ca să-ți facem rost, cum spui tu, de ocârmuire.

Sancho sărută din nou mâna ducesei și o rugă să se îndure a avea grijă de surul lui, fiindcă-i era drag ca lumina ochilor.

— Ce sur mai e și acesta? întrebă ducesa.

— E măgarul meu, răspunse Sancho, căci, ca să nu-i zic măgar, îi spun de obicei sur, și pe această ducăna am rugat-o când am intrat aci-n castel să aibă grijă de el, dar ea mi s-a zburlit într-atâta, de parcă i-aș fi spus că-i pocită sau bătrână, când pentru o ducăna e mai potrivit și mai firesc să se-ngrijească de măgari decât să facă pe stăpâna prin odăi. Mamă, Doamne, ce nu le mai putea suferi pe cuconițele astea un hidalgo de la mine din sat!

— O fi fost vreun țărănoi, spuse doña Rodriguez,

ducă, că dacă era să fie hidalgo și de neam mare, le-ar fi înălțat până la stele!

— Bine, spuse ducesa, să nu mai vorbim de asta. Doña Rodriguez să-și țină firea, și să fie pe pace și domnul Panza; să lase el pe seama mea îngrijirea surului că, dacă-i odorul lui Sancho, numai în lumina ochilor mei o să-l țin.

— E de-ajuns să fie ținut și-n grajd, răspunse Sancho, că-n lumina ochilor măriei-tale nu suntem vrednici o clipă să stăm nici el, nici eu, și, decât să îngădui treaba asta, mai bine mi-aș înfige un jungher în trup; că deși stăpânul meu spune că atunci când îi vorba de curtenie mai bine-i să sări peste șa decât să te poticnești, totuși, în purtările frumoase față de făpturile asinești și cele măgărești trebuie să umbli cu cumpăna-n mână și cu dreapta măsură.

— Sancho, spuse ducesa, ar trebui să-ți iei și surul unde te duci să ocârmuiești, și acolo vei putea să-l îngrijești după pofta inimii, și chiar să-l și scutești de muncă.

— Să nu crezi luminăția-ta, doamnă ducesă, c-ai spus te miri ce, că nu un singur măgar am văzut eu dus la ocârmuit, așa încât dacă l-oi mai duce și eu pe-al meu n-o să fie saftea.

Vorbele lui Sancho stârniră iarăși râsul și voia bună a ducesei și, după ce-l trimise să se odihnească, se duse să dea de veste ducelui despre cele ce se petrecuseră, și se vorbiră și puseră la cale între ei să-i joace lui don Quijote un renghi care să rămână de pomină și să se lovească întocmai cu tipicul cavaleresc, după care tipic făcură pe socoteala lui multe șotii, atât de bine aduse și cu atâta iscusință ticluite, încât se numără printre cele mai minunate întâmplări ce le cuprinde această măreață istorie.

Capitolul XXXIV

Care povestește despre știrea primită asupra chipului cum urma să fie dezlegată de vrăji Dulcinea din Toboso, alcătuind una din întâmplările cele mai faimoase

din această carte

Mare mai era desfătarea ducelui și ducesei să stea de vorbă cu don Quijote și cu Sancho Panza; și punând tot mai mult temei pe gândul ce-i păștea de a le juca câteva feste care să aibă o cât de slabă răstrângere și o brumă de asemănare cu aventurile cavalierești, se folosiră de ceea ce don Quijote le povestise despre peștera lui Montesinos 1, ca să-i facă

1 După cum a observat Clemencin, este aici o nouă inadvertență a lui Cervantes, dovedind graba cu care a fost scrisă Partea a II-a a lui don Quijote; nu don Quijote, ci Sancho povestise ducesei despre întâmplarea cu peștera lui Montesinos.

una care să rămână de pomină; dar ceea ce-o uimea pe ducesa mai mult decât toate era că nerozia lui Sancho ajunsese până acolo incit să-l facă să ia drept adevăr pe care să jure vorba că Dulcinea ar fi fost vrăjită, când de fapt el era vrăjitorul și tartorul în toată trășenia aceea; așa că, după ce deteră porunci slugilor în toate cele ce aveau de făcut, peste șase zile o porniră la vânătoare de sălbăticiuni, cu atâta alai de vânători și de hăitași cât ar fi putut să ia cu sineși numai un rege încoronat. Îi dădură lui don Quijote o haină de vânătoare, iar lui Sancho una, verde, de postav foarte scump. Don Quijote nu vru s-o primească sub cuvânt că de la o zi la alta avea să se întoarcă iarăși la aspra îndeletnicire a armelor și că nu putea duce cu el dulapuri și sipeturi cu veșminte. Sancho însă primi haina pe care i-o dădură cu gândul s-o vândă la cel dintâi prilej ce i s-o ivi. Sosind, în sfârșit, și ziua hotărâtă, se armă don Quijote și-și îmbracă Sancho haina cea nouă și, călare pe măgar, de care nu voia să se despartă nici în ruptul capului, măcar că-i aduseseră un cal, se amestecă și el în ceata vânătorilor. Ducesa se înfățișă gătită de-ți lua ochii, iar don Quijote, ca un adevărat cavaler curtenitor și prevenitor ce era, îi ținu sireapul de căpăstru, deși ducele nu voia să-l lase; și în

cele din urmă ajunseră într-o pădure așezată între doi munți foarte înalți, și după ce-și aleseră locurile de pândă, cele de popas, precum și potecile, și după ce fură împărțiți oamenii pe la felurite locuri de pândă, începu vânătoreea cu mare zarvă, cu strigăte și cu o hărmălaie de glasuri de nu se mai puteau auzi unul pe altul, atât de lătratul câinilor, cât și de zvonul cornurilor de vânătore. Descălecă ducesa cu o suliță ascuțită de vânătore în mână și se așternu la pândă într-un loc unde știa ea că dădeau de obicei târcoale niște mistreți. Descălecară așijderea și ducele și don Quijote și veniră lângă ea; Sancho se dădu și el în dosul tuturor, fără să mai descălece de pe măgar, de care nu îndrăznea să se despartă ca să nu dea de vreun pocinog. Numai ce puseră însă piciorul pe pământ și se rânduiau în șir, dimpreună cu alte multe slugi de-ale lor, când, încolțit de câini și hăituit de vânători, văzură că venea înspre ei un mistreț cât toate zilele, scrâșnind din dinți și din colți și cu râtul în spumă, și de-ndată ce-l văzu, don Quijote, apucând pavăza și punând mâna pe spadă, păși înainte ca să-l întâmpine; la fel făcu și ducele cu sulița sa de vânătore; dar cea care-ar fi luat-o înaintea tuturor era ducesa, de n-ar fi oprit-o ducele. Numai Sancho, când văzu el dihania cea grozavă, își părăsi măgarul și dădu să fugă cât îl țineau picioarele, și încercând să se urce într-un stejar înalt, nu-i fu cu puțință; căci, ajungând el pe la jumătatea copacului și punând piciorul pe-o ramură, de unde se străduia să se cațare până în vârf, norocul îi fu atât de spart la fund și el atât de oropsit de soartă, că ramura se rupse, și în timp ce cădea, rămase-n aer, aninat de-un ciot al stejarului, fără să poată ajunge pin* la pământ; și văzându-se în halul ăsta și cu dolmanul lui verde sfâșiat, și mai socotind el că dacă fiara aceea cumplită o ajunge pân-acolo, l-o face fărâme, începu să scoată la răcnete și să ceară ajutor cu atâta foc, încât toți cei ce-l auzeau și nu-l vedeau credeau că se și află între fălcile vreunei jivine, în cele din urmă colțatul de mistreț

căzu străpuns de ascuțișurile atâtor sulițe de vânătoare cel întâmpinară; și întorcând don Quijote capul la răcnetele lui Sancho – căci știa el după aceste răcnete că altul nu putea fi – îl văzu atârând de stejar cu capul în jos și lângă el stând asinul, care nu-l părăsise la aman; și mai spune Cide Hamete că rareori îl văzuse pe Sancho fără să-l vadă și pe asin, și pe asin fără să-l vadă și pe Sancho, atât de mare era prietenia și frăția care se păstra cu sfințenie între ei doi. Se duse acolo don Quijote și-l desprinsese pe Sancho, care, văzându-se slobod și la pământ, se uita la haina lui de vânătoare hărtănită și i se rupea inima, fiindcă așa credea el că-n dolmanul acela avea o moșie, nu alta.

Între timp încărcară mistrețul cel zdravăn pe spinarea unui catâr și, acoperindu-l cu tufe de rosmarin și cu rămurele de lămâiță, îl duseră cu tot alaiul cu care sunt duse prăzile câștigate-n luptele biruitoare până la niște corturi ce fuseseră ridicate-n mijlocul pădurii, unde găsiră mesele așezate și bucatele pregătite, atât de alese și atât de ademenitoare, încât vedeau prin înfățișarea lor avuția și subțirimea celor ce le dădeau. Sancho, arătând ducesei rănile hainei lui rupte, zise:

— Dac-această vânătoare ar fi fost de iepuri sau de vrăbii, ar fi fost cruțat și dolmanul meu de-a se vedea-n halul ăsta; eu nu pricep cum de le poate veni unora cheful să pândească câte-o jivină care, dacă pune laba pe tine, c-un singur colț te poate trimite în ceea lume; îmi amintesc c-am auzit odată cântându-se un cântec vechi, care spune:

Fire-ai tu mâncat de urși la Favila din poveste.

— Acesta era un rege got, spuse don Quijote, care, ducându-se la o vânătoare mare, a fost sfâșiat de-un urs.

— Păi tocmai asta spun și eu, răspunse Sancho, că n-aș vrea să se primejduiască astfel domnitorii și regii numai ca să-și facă un chef, pe care nici n-ar trebui să-l aibă, de vreme ce toată pricopseala lui e să ucidă un dobitoc care n-a făcut rău nimănui.

— Ba te-nșeli, Sancho, răspunse ducele, căci

îndeletnicirea cu vânatul mare este mai potrivită și mai trebuincioasă decât oricare alta pentru regi și pentru domnitori. Vânătoarea este o icoană a războiului 1; și se află-ntr-însa socoteli, vicleșuguri și curse pentru a-ți birui vrăjmașul, păzindu-te pe tine; te obișnuiești prin ea să înduri geruri grozave și zădufuri înăbușitoare; înlătură trândăvia și somnul, unește puterile, agerește trupul celui ce-și trece timpul cu ea și, la urma urmei, este o treabă cu care te poți îndeletnici fără paguba nimănui și întru desfătarea multora; și lucrul cel mai bun pe care-l are este că ea nu-i făcută pentru toți, precum celelalte soiuri de vânătoare, în afară de vânătoarea de păsări, care și ea e numai pentru regi și pentru marii seniori. Așa că, dragă Sancho, schimbă-ți părerea, și când vei fi cârmuitor, îndeletnicește-te cu vânătoarea și-ai să vezi că-ți aduce foloase însutite.

1 Ideea că vânătoarea e o « imagine a războiului » e frecventă în epocă, și apare mai ales la dramaturgii Secolului de Aur.

„A, asta nu, răspunse Sancho, un bun cârmuitor să nu fie vântură-țară, ci să stea acasă. Frumos i-ar mai ședea să alerge jălbarii cu limba scoasă după el, iar el să stea să huzurească-n pădure? în felul ăsta s-ar duce pe copcă ocârmuirea. Pe legea mea, stăpâne, că vânătoarea și desfătărilor ar trebui să vină la socoteală mai degrabă unui fluieră-vânt decât unui cârmuitor. Cu ce-am eu de gând să-mi mai trec timpul e doar cu câte un joculeț de cărți, la care m-aș încinge pe la praznicele împărătești, și cu câte-un joc de popice duminicile și-n sărbătorile mai mărunte, căci vânătorile și vânturătorile astea nici cu firea mea nu se potrivesc și nici cu cugetul meu nu se-mpacă.

— Deie Domnul, Sancho, să fie așa cum zici, că de la vorbă pin la faptă-i lungă calea.

— Fie ce-o fi, îi întoarse vorba Sancho, că pe bunul platnic zălogul nu-l doare; și mai câștigat ești cu Dumnezeu întrajutor decât sculat la cântători; și stomahul

duce picioarele, iar nu picioarele stomahul. Vreau să spun că dacă mă ajută Dumnezeu și eu fac cu gând bun tot ce-i de nevoie, nu mai încape vorbă c-oi ocârmui mai abitir decât un șoiman! Să-mi pună numai degetul în gură, și-or vedea ei dacă li-l strâng sau nu!

— Bată-te Dumnezeu și toți sfinții să te bată, Sancho, afurisitule, zise don Quijote, când o mai veni și ziua aia

— Așa cum am mai spus de-atâtea ori – să te văd și eu rostind, fără s-o-mpănezi cu zicale, o vorbă ca lumea și cu miez? Măriile-voastre, lăsați-l păcatelor pe neisprăvitul ăsta, c-o să vă macine sufletele, punându-vi-le nu între două, ci între două mii de zicale, pe care ți le trânțește atât de nimerite și atât de la locul lor, încât dă Doamne bine lui să le spună, sau mie, dacă m-aș potrivi, să-l ascult!

— Zicalele lui Sancho Panza, spuse ducesa, chiar dacă-s mai multe decât ale *comendador*-ului grec¹, totuși, prin

1 «*El Comendador griego*» este Hernán Núñez de Guzman, elenist învățat, profesor la Universitatea din Salamanca și comandor al Ordinului de Santiago

— De unde porecla – titlul fiind completat cu profesia de elenist. A lăsat un manuscris cu o culegere de proverbe, mai mult de trei mii, publicate în 1555: *Refranes o proverbios en romance, que nuevamente coligió y glosó el Comendador...*

limpezimea lor bine încheată, nu sunt mai de lepădat decât acelea. Cât despre mine, pot să spun că-mi sunt mai pe plac decât multe altele, fie ele chiar mai bine alese sau mai bine potrivite.

Cu astea și cu alte vorbe cu care-și treceau timpul în chip desfătător ieșiră din cort în pădure și, cercetând unele posturi de vânătoare și unele locuri de pândă, le trecu ziua și se lăsă noaptea, care nu era chiar atât de senină și de liniștită cum te-ai fi așteptat de la zilele unui anotimp ca acela, fiindcă era în dricul verii; dar un fel de lucoare cețoasă, îndoielnică, pe care o aducea seara cu

sine, venea să ajute gândul ducelui și al ducesei; și numai cât începu să înnopteze, puțin după scăpătatul soarelui, că deodată se și auziră, din cele patru vânturi, o sumedenie de cornuri de vânătoare și alte muzici de război, ca și cum ar fi trecut prin pădure nenumărate pâlcuri de călărime. Lumina focului și zvonul muzicilor războinice aproape că orbiră ochii și asurziră urechile celor din preajmă și chiar ale tuturor celor ce se aflau în pădure. Îndată se auzi un sodom de strigăte de război, ca acelea ale arapilor când sen-ning la luptă; zvoniră goarneau și surlele, bubuiră darabanele, răsunară fluierale, aproape toate deodată, atât de stăruitor și de repede, că s-ar fi chemat să nu fie-n simțiri cel ce nu și le-ar fi pierdut la izbucnirea nedeslușită a atâtor muzici. Ducele rămase trăsmit, ducesa uluită, don Quijote năcut, Sancho Panza lovit de tremurici, și până și cei ce știau dinainte pricina se spăimântară. Odată cu teama puse stăpânire pe ei și tăcerea, și atunci le trecu pe dinainte un olăcar, îmbrăcat în drac, căruia drept trâmbiță îi slujea la suflat un coșcogeamite corn de bou, găunos pe dinăuntru, care scotea un zvon răgușit și înspăimântător.

— Hei, frate olăcarule, spuse ducele, cine ești? Un te duci? Și ce soi de ceată ostășească-i asta, care parc-ar străbate pădurea?

La care olăcarul, cu glas înfiorător, dar potolit, răspunse:

— Eu sunt Diavolul și umblu în căutarea lui don Quijote de La Mancha. Oamenii care vin pe-aici sunt șase cete de vrăjitori, care, pe-un car al biruinței, o duc pe Dulcinea din Toboso, cea fără de seamăn pe lume. Ea vine vrăjită, însoțită de vajnicul frânc Montesinos, ca să-l învețe cum trebuie să fie dezlegată de vrăji această domniță.

— Păi dac-ai fi Diavolul, așa cum spui și cum te arată și chipul, l-ai fi recunoscut pe cavalerul don Quijote de La Mancha, de vreme ce-l ai în față.

— Pe Dumnezeu și pe cugetul meu că nici nu mă uitam la el, răspunse Diavolul, căci am gândurile împărțite

în atâtea treburi, încât uitasem tocmai de treaba cea mai însemnată pentru care veneam.

— Nici vorbă, spuse Sancho, că diavolul ăsta trebuie să fie un om de treabă și-un bun creștin, fiindcă de n-ar fi așa, n-ar jura pe Dumnezeu și pe cugetul lui! Acum abia bag de seamă că până și-n iad se află lume cumsecade.

Apoi Diavolul, fără a descăleca, își aținti privirile la don Quijote și zise:

— La tine, Cavaler al Leilor - vedea-te-aș în ghearele lor! - mă trimite nefericele, dar viteazul cavaler Montesinos, poruncindu-mi să-ți spun din parte-i să-l aștepți chiar în locul unde-oi da de tine, căci el o aduce cu sine și pe aceea căreia i se zice Dulcinea din Toboso și are să-ți dea deslușiri de ceea ce trebuie să faci pentru a o dezlega de vrăji; și deoarece n-am venit pentru mai mult decât pentru atâta, nici n-o să stau mai mult decât am stat; rămână dracii de teapa mea cu tine, iar îngerii cei buni cu aceste înalte fețe!

Și după ce spuse aste vorbe, suflă din uriașul lui corn de bou, întoarse spatele și-și luă tălpășița, fără să mai aștepte răspuns de la nimeni.

Din nou se minunară cu toții, mai cu seamă Sancho și cu don Quijote; Sancho fiindcă vedea că, în ciuda adevărului, o scoteau pe Dulcinea cu tot dinadinsul vrăjită; don Quijote fiindcă nu putea să se-ncredințeze dacă era sau nu adevărat ceea ce i se-n tâmplase în peștera lui Montesinos; și cum sta el cufundat în aste gânduri, ducele-i spuse:

— Ai domnia-ta de gând s-aștepți, seniore don Quijote?

— Și de ce nu? răspunse el. Aici voi aștepta, neînfricat și neclintit, să știu de bine c-ar veni tot iadul să năvălească asupra-mi!

— Ba eu, de-oi vedea alt drac și-oi auzi alt corn ca ăla de-adineauri, tot atât oi aștepta și-aici cât aștept acum-n Flandra, spuse Sancho.

Între timp, noaptea se lăsă mai adânc și-ncepură să cutreiere multe lumini prin pădure, așa cum cutreieră pe cer suflările cele uscate ale pământului, care par ochilor noștri stele ce aleargă. Se mai auzi și o huruitură îngrozitoare, ca aceea făcută de roțile zdravene pe care le au de obicei carele cu boi, de al căror scârțâit aspru și îndelung se spune că fug lupii și urșii dacă se află cumva pe-acolo pe unde trec ele. La toată această zarvă se mai adăuga o alta, care le spori cu mult pe toate, fiindcă-n așa fel era, încât părea că-ntr-adevăr, din cele patru părți ale pădurii, se-ncingeau în același timp patru ciocniri sau bătălii; colo răsuna bubuitul puternic al unor tunuri înspăimântătoare, dincolo se trăgea dintr-o puzderie de archebuze, în apropiere se auzeau glasurile luptătorilor, în depărtare se ridicau iarăși strigătele arăpești de război. În cele din urmă, trâmbițele, coarnele de bou, cornurile de vânătoare, surlele, goarnele, darabanele, tunurile, archebuzele și mai presus de toate înfiorătoarea huruitură a carelor alcătuiau toate laolaltă o larmă atât de nedeslușită și de înspăimântătoare, încât fu nevoie ca don Quijote să-și adune tot curajul pentru a o răbda; lui Sancho Panza curajul îi căzu-n ciubote și dete cu el leșinat în poalele ducesei, care-l primi într-însele și porunci să fie de zor stropit cu apă pe față.

Zis și făcut; iar el își veni în fire tocmai în clipa când trecea pe-acolo unul din carele cu roți scârțâitoare.

Era tras de patru boi cu pas domol, acoperiți pe de-a-ntregul cu valtrapuri lungi, negre; de fiecare corn aveau legată câte-o mașala mare de ceară aprinsă, iar deasupra carului era potrivit

1 în original *«estrellas que corren»*: stele căzătoare; meteoriți; explicația medievală a fenomenului era cea dată de Cervantes; se credea că exalațiile uscate ale solului se aprind în aer.

un jilt înalt, în care ședea un preacinstit moșneag, cu barba mai albă decât neaua însăși și lungă de-i ajungea

până mai jos de brâu; îmbrăcămintea lui era un halat larg de postav negru, care – ca tot ce era acolo – se putea lesne vedea și desluși datorită nenumăratelor luminări de care era plin carul. Îl minau doi draci pociți, îmbrăcați și ei tot în straie de postav și cu niște mutre atât de slute, încât Sancho, când îi privi o dată, închise ochii ca să nu-i mai vadă și-a doua oară. Când carul ajunsese chiar în dreptul lor, se ridică de pe înaltu-i jilț preacinstitul bătrân și, stând în picioare, spuse cu glas tunător:

— Eu sunt înțeleptul Lirgandeo!

Și carul trecu mai departe, fără ca el să mai scoată o vorbă.

După aceasta trecu alt car, de același soi, cu alt moșneag în jilț, care, după ce opri carul, cu glas nu mai puțin pătrunzător decât celălalt, spuse:

— Eu sunt înțeleptul Alquife, marele prieten al Urgandei celei necunoscute.)

Și trecu mai departe.

Apoi, cu același alai, veni alt car; dar acum cel ce ședea în jilț nu mai era bătrân ca și ceilalți, ci un cogeamite om zdravăn și cu căutătura cruntă, care, când ajunsese-n dreptul lor, se ridică-n picioare, cum făcuseră și ceilalți, și spuse c-un glas mai înfundat și mai drăcesc:

— Eu sunt Arcalaus, vrăjitorul, vrăjmaș de moarte al lui Amadis de Gâtula și al tuturor rubedeniilor lui.

Și trecu mai departe.

La o mică depărtare de acolo se opriră cele trei care și se curmă și hurelul supărătoare a roților lor; și-ndată nu se mai auzi alt zgomot decât zvonul iscat de-o muzică dulce și armonioasă, de care lucru se-nveseli Sancho, și-l luă ca semn bun, și spuse așa ducesei, de care nici cu un pas nu se depărta:

— Stăpână, acolo unde-s muzici nu poate fi nimic rău.

— Și nici acolo unde ard făclii și-i lumină, răspunse ducesa.

La care Sancho răspunse:

— Strălucirea făcliilor aprinse purcede de la foc, iar lumina de la găteje, așa cum vedem în cele ce ne împresoară aici, care ar putea lesne să ne pârjolească; dar muzicile sunt totdeauna semn de desfătare și de sărbătoare.

— Să lăsăm timpul să vorbească, spuse don Quijote, care ascultase totul.

Și-a zis bine ce-a zis, așa cum o să ne arate capitolul care vine acum.

Capitolul XXXV

Unde-i vorba mai departe de știrea pe care a primit-o don Quijote în legătură cu dezlegarea de vrăji a Dulcineii, dimpreună cu alte minunate întâmplări

Cei de față văzură că, înaintând după măsura desfătătoarei muzici auzite, venea înspre ei un car din acelea cărora li se zice de triumf, tras de șase catări suri, acoperiți însă cu pânză albă de in și pe fiecare dintr-înșii călărea câte-un pocăit din cei cu lumina 1, îmbrăcat de asemenea-n alb și ținând în mână câte-o mașala mare de ceară aprinsă. Carul era de două și poate de trei ori mai mare decât cele ce trecuseră înainte, iar pe marginile și-n partea lui de deasupra stăteau alți doisprezece pocăiți, albi ca neaua, toți cu masalalele lor aprinse, priveliște care te minuna și te și înfiora în același timp; și pe un jilt măreț era așezată o zână înfășurată-n văluri peste văluri de pânză argintie, pe care sclipeau presărați o puzderie de fluturi din lucrătură de aur, care o făceau să pară, dacă nu bogat, cel puțin arătos îmbrăcată; avea fața

1 «*Disciplinantes de luz*» erau cei ce făceau pocăință publică în procesiuni, purtând făclii, spre deosebire de așa-numiții *disciplinantes de sangre*, care se autoflagelau, biciuindu-și trupul ca să-și mortifice «carnea păcătoasă», înroșind cu sângele lor nu numai veșmintele albe ce purtau, ci și caldarâmul străzilor pe unde treceau. În anul 1568, *Analele Madridului*, scrise de Antonio de Leon Pinelo, notează că în Vinerea mare ieșiseră în procesiune

mai mult de 2000 de «disciplinanți ai sângelui» și 400 de pocăiți cu luminări și facle.

acoperită cu un văl străveziu și subțire, care fără a opri privirea, lăsa să se vadă prin țesătura lui un prea frumos chip de față, iar multele lumini îngăduiau să i se zărească frumusețea și vârsta, care după câte se arăta, nu ajungea pin* la 20 de ani și nu cobora mai jos de 17; lângă ea se afla un ins îmbrăcat într-un veșmânt din cele numite *rozagantes*, lung pân'* la pământ, iar capul îi era acoperit cu un văl negru; dar în clipa când carul ajunsese în fața ducelui, ducesei și a lui don Quijote, amuți zvonul oboaielor, și apoi și al harfelor și lăutelor, care răsunau în car, și, ridicându-se-n picioare insul cel cu veșmântul cernit, îl deschise larg din amândouă părțile și, mai scoțându-și și vălul de pe chip, se arătă limpede a fi însăși făptura morții, descărnată și slută, la vederea căreia don Quijote se mohorî, Sancho se îngrozi și până și ducele și ducesa intrară nițeluș în răcori. Ridicându-se și stând în picioare, această moarte vie, cu un glas adormit și cu o limbă nici ea prea trează, începu să spună așa:

«Eu sunt Merlin, de care mers-a vestea că i-a fost tată Diavolul el însuși.

(Minciună-ngăduită de istorie!)

Sunt rege-al vrăjitorilor, și mag.

Stăpân pe tainele lui Zoroastru.

Emul epocii lui și-acei veacuri Ce-au cunoscut isprăvi nepieritoare De cavaleri-eroi, rătăcitori.

Pe care-i am și i-am avut la suflet.

Deși se-ntâmplă-ades ca vrăjitorii.

Ori vracii ce fac farmece să fie Tăioși și aspri, răi cu lumea-ntreagă.

Eu sunt din fire iubitor și blând.

Și-aș vrea să fac la toată lumea bine. În umedepeșteri ale Ditei.

Pe când eram cu mintea ațintită la romburi cabalistice și semne, M-ajunse-ndureratul glas al mândrei.

Unicei Dulcinea din Toboso.

Aflai că piaza-rea a fermecat-o

Și-a preschimbat-o, din domniță-naltă, într-o țărancă slută. Potolindu-mi Eu duhul și-nchizându-l în carcasa Acestui înspăimântător cadavru.

Am cercetat prin zeci de mii de cărți.

Bucoavne-a diavoleștii mele arte.

Și-am dat de leacul ce se potrivește Năpastei unei astfel de năpaste:

Tu, glorie a celor ce îmbracă

Tunici de-oțel și za de diamant.

Lumină, far și ghid, și stea polară A celor ce, lăsând pe alții-n puful și-n somnul trândăviei rușinoase.

Se canonesc, muncind să poarte-n lume Povara sângărânelor lor arme!

Eu ție-ți spun, bărbat ce-n veci nu fi-vei Cum meriți lăudat! Viteze, ție.

Și prea nțelepte, mare don Quijote.

Splendoare-a Manchei, Spaniei luceafăr.

Că spre a se-ntoarce-n starea ei dintâi Frumoasa fără de pereche-n lume.

Domnița Dulcinea din Toboso.

Va trebui să-și tragă singur Sancho Trei mii trei sute bice pe-amândouă Vitezele lui buci de dindărăt.

Pe pielea goală, și-așa fel încât să-l usture, să-l doară și să-l ardă!

Cu asta și-ar afla pe dată nașul Cei ce-au scornit vrăjitoria-ntreagă.

Iar eu pun capăt apariției mele.»

— La naiba, spuse atunci Sancho, nu trei mii de bice, dar chiar numai trei să fie, și așa am de gând să mi le dau, cum am de gând să bag de trei ori jungherul în mine! Găsite-ar dracii să te găsească cu leacul tău de-a dezlega de vrăji! Nu pricep de fel ce-au de-a face buicile mele cu vrăjile.

Pe legea mea că dacă domnul Merlin n-a găsit altă

cale de-a o dezlega pe domnița Dulcinea, apăi din partea mea meargă și la groapă tot vrăjită!

— O să-ntorc eu foaia cu tine, don Mârlane, îndopatule cu usturoi, zise don Quijote, și o să te leg de-un copac, gol pușcă, așa cum te-a făcut maică-ta, și-o să-ți dau nu trei mii trei sute, ci șase mii șase sute de gârbace, atât de vârtos plesnite pe piele, de-o să se-audă la trei mii trei sute de poște! Și să nu-mi răspunzi acum nicio vorbă, că pe loc de trăsnesc!

Auzind acestea, Merlin spuse:

— Stai, că nu-i așa, pentru că bicele pe care o să le capete bunul Sancho trebuie să fie cu voia lui, iar nu cu de-a sila, și atunci când are el chef, că nu i se dă niciun soroc hotărât; i se-ngăduie însă să-și răscumpere osânda, dacă vrea, și să împuțineze până la jumătate numărul loviturilor, dar atunci să-i fie. date de mina altuia, chiar dacă acea mână ar fi cam grea la izbit.

— Nici a altuia, nici a mea, nici grea, nici din greu, de mine n-o să se atingă nicio mână, că doar n-oi fi fiind eu domniței Dulcinea din Toboso, tatu-su, ca să ispășească buicile mele pentru ceea ce au păcătuit ochii ei! Seniorele stăpânul meu, da, mai zic și eu, fiindcă-i trup din trupul ei, că doar, una-două îi tot spune «viața mea», «sufletul meu», «întărirea și sprijinul meu»! El poate și trebuie să se lase biciuit pentru ea și să facă pe dracu-n patru pentru dezlegarea ei. Dar să mă las eu biciuit? Reanunț 1!

Numai ce mântui Sancho cu vorbele astea, că se și ridică-n picioare zâna cea argintată, care stătea lângă duhul lui Merlin, și, scoțându-și vâlul cel subțire de pe obraz, și-l descoperi, în așa fel că tuturor li se păru mai mult deck prea frumoasă, și, cu o îndrăzneală cam bărbătească și cu un glas nu din cele mai feciorelnice, agrăindu-l de-a dreptul pe Sancho, îi spuse:

1 în original «*ab ei nuncio*»: stâlcire a cuvântului *abrenuncio*, compus de latiniști și neconform spiritului limbii.

— Scutier nepriceput ce ești, suflet de câine, inimă de cremene, mațe pestrițe, dacă ți-ar fi poruncit, hoțule și neobrăzatule, să te azvârli dintr-un foișor înalt la pământ, dacă ți s-ar fi cerut, dușman al neamului omenesc, să te lași mâncat de o duzină de broaște-râioase, de două duzini de șopârle și de trei duzini de năpârci, dac-ar fi căutat să te-nduplece să-ți ucizi muierea și copiii c-un hanger cumplit și tăios, n-ar fi fost de mirare să te-arăți năzuros și să faci pe grozavul! Dar să te pui de pricină pentru trei mii trei sute de gârbace, pe care orice copil de școală 1, cât ar fi el de prăpădit, le are ca tain în fiecare lună, este un lucru care uimește, uluiește și îngrozește toate inimile miloase ale celor ce ascultă și chiar ale tuturor acelora ce-or afla de treaba asta odată cu trecerea timpului. Ațintește-ți, vită netrebnică și înrăită ce ești, ațintește-ți, zic, ochii ăștia ai tăi de buhă speriată în luminile ochilor mei, ca niște stele strălucitoare, și-i vedea vărsând lacrimi dără după dără și șiroi după șiroi, până ce-or săpa brazde, drumuri și cărări în frumoasele plaiuri ale obrazilor mei. Înduioșează-te, iazmă vicleană și necurată, că vârsta mea în floare, care-i încă la anii cusprezece, fiindcă am nouăsprezece ani și n-am împlinit douăzeci, se irosește și se ofilește sub scoarța ce mă înfățișează ca pe-o țarancă din topor; și dacă acum nu par așa, este numai datorită deosebitei milostiviri de care m-a învrednicit domnul Merlin, care-i aici de față și care a făcut asta numai ca frumusețea mea să-ți moaie inima; căci lacrimile unei frumoase îndurerate preschimbă colțurile de stâncă în puf și tigrii în miei. Mai biciuiește-ți osânza aia de pe tine, lighioană îndărătnică ce ești, și mai scoate-ți din piele

1 «Los *niños de doctrina*: ... erau copiii sărmani, fără părinți cele mai adesea, luați de călugări ca să fie crescuți și «învățați» (*para doctrinallos*), ca să se pregătească pentru a îndeplini oficii mărunte bisericești. Sistemul pedagogic medieval prevedea bătaia ca pe metoda cea mai eficace: «*La letra con sangre entra*» («Bucea-ți într-o

cap numai prin sânge»). Pajul care joacă aici rolul Dulcinei pare cuprins de o reală indignare, poate pentru că avusese el însuși parte de asemenea tratamente. Totuși, pentru un actor conștient că joacă rol de domniță, fie el chiar improvizat, limbajul e cam prea picaresc.

nepricopsitul tău de curaj, care nu te-ndeamnă la alta decât să te-ndopi și iar să te-ndopi, și slobozește gingășia trupului meu, blândețea firii mele și frumusețea chipului meu; și dacă nu vrei de hatârul meu să te-ndupleci și s-ajungi la o socoteală chibzuită, fă cel puțin asta pentru bietul cavalier de lângă tine, pentru stăpânu-tău zic, căruia-i și văd sufletul ajuns la înghițitoare, nici la zece degete de buze, suflet care nu așteaptă decât răspunsul tău aspru sau blând, fie pentru a ieși pe gură, fie pentru a se-ntoarce la loc în burtă.

Auzind vorbele astea, don Quijote își pipăi gâtulejul și, întorcându-se către duce, spuse:

— Pe legea mea, mărite domn, că adevăr a grăit Dulcinea, fiindcă-mi simt sufletul de-a curmezișul aci în gât, ca pe mărul lui Adam.

— La toate astea ce spui, Sancho? întrebă ducesa.

— Spun, stăpână, răspunse Sancho, ceea ce am mai spus, că la gârbace eu reanunț.

— Renunț se spune, Sancho, și nu așa cum spui tu, zise ducele.

— Mai lasă-mă păcatelor și măria-ta, răspunse Sancho, că nu-mi arde mie acuma să despici fini de păr în patru și nici să-mi bat capul dacă-i o slovă mai mult sau mai puțin, fiindcă gârbacele astea ce trebuie să mi se dea sau pe care trebuie să mi le dau m-au întors într-atâta pe dos, că nici nu mai știu ce spun și ce fac. Aș vrea, însă, să știu din partea stăpânei mele, domnița Dulcinea din Toboso, unde a-nvățat ea felul ăsta de a ruga pe cineva; vine de-mi cere să-mi sfâșii trupul cu biciul și mă face nesimțit și lighioană îndărătnică, dimpreună c-un potop de vorbe urâte, pe care dracu' să i le rabde! Ce? Trupul meu e

de fier? Sau mă-ncălzește pe mine dacă se dezleagă sau nu se dezleagă ea de vrăji? O văd eu aducându-mi plocon vreun coș cu albituri, cu cămăși, cu straie și cu încălțări – nu de alta, că eu nici nu le port – dar așa, ca să mă îmblânzească? Aș, că-mi trânteste ocară peste ocară, cu toate că știe zicala aceea ce se spune pe-aici, cum că un asin încărcat cu aur urcă lesne și un munte, și că darurile sparg și stâncile, și că la ceruri rugi rostești, iar cu ciocanul tot lovești, și că mai mult face un «ia acuma» decât doi «o să-ți dau». Iar seniorele stăpân al meu, care ar fi trebuit să mă ia pe după gât și să mă giugiulească, pentru ca eu să mă înmoi cum îi lâna și cum îi bumbacul dărăcit, zice c-o să pună mâna pe mine și-o să mă lege despuiat de-un copac și-o să-mi îndoiască numărul gârbacelor. Ar fi trebuit să ție seamă acești burzuluiți stăpâni ai mei că nu numai unui scutier îi cer ei să se lase biciuit, ci și unui ocârmuitor, ceea ce, vorba aia, pune vârf la toate. Să-nvețe odată, să-nvețe dracului să știe cum să roage și cum să ceară și cum să fie cuviincioși, că nu-s toate vremile pe-o potrivă și nici omul nu-i mereu în toană bună. După ce că-mi vine să plesnesc de necaz când îmi văd dolmanul ăsta verde făcut ferfeniță, hop și ei să-mi ceară să mă las biciuit de bunăvoie, care-i tot atâta de voie și tot atâta de bună cât mi-e mie acum să mă preschimb în pupăză.

— Și totuși, dragă Sancho, zise ducele, dacă nu te înmoi mai ceva decât o smochină coaptă, n-ai să pui mâna pe ocârmuire. Că bine mi-ar mai sta, n-am ce zice, să trimit celor din insula mea un ocârmuitor hapsân și cu inima de piatră, care nu se înduioșează la lacrimile domnițelor celor îndurerate și nici la rugămințile magilor și înțelepților bătrâni și cu scaun la cap, a căror vorbă e lege. Ca să nu mai lungesc vorba, Sancho, sau încuviințezi a fi biciuit, fie de tine, fie de altul, sau s-a zis cu ocârmuirea ta!

— Stăpâne, răspunse Sancho, nu mi s-ar putea îngădui un soroc de două zile ca să mă mai gândesc între

timp ce-ar fi mai bine?

— Nu, nicidecum, spuse Merlin, aci pe loc și-n clipa aceasta trebuie să rămână statornicit ce va ieși din astă treabă: sau se va-ntoarce Dulcinea în peștera lui Montesinos și la vechea ei înfățișare de țărancă, sau, așa cum arată acuma, va fi înălțată în slava cerului, unde va aștepta să se împlinească numărul gârbacelor.

— Haide, dragă Sancho, zise ducesa, arată-te curajos și dovedește-te recunoscător pentru pâinea ce-ai mâncat-o de la don Quijote, pe care se cuvine să-l slujim și să-l mulțumim cu toții pentru minunatele lui însușiri și pentru înaltele sale lapte cavaleriești. Spune «da», băiete, că te lași biciuit, și ducă-se Necuratul pe pustii, iar frica la iepuri, căci o inimă bună biruie năpasta, așa cum prea bine știi și tu.

La vorbele astea, Sancho răspunse cu altele cam căzute din pod, pe care le grăi lui Merlin, întrebându-l:

— Ia spune-mi, luminăția-ta, domnule Merlin, când a trecut pe-aci Diavolul olăcar, a venit la stăpânu-meu c-o solie de la domnul Montesinos și i-a poruncit din partea lui să-l aștepte aci, că el o să vie să-l învețe ce-i de făcut ca s-o dezlege de vrăji pe domnița Dulcinea din Toboso, dar până-acum nu l-am văzut nici pe Montesinos și nici neam de neamul lui.

La care Merlin răspunse:

— Diavolul acela, dragă Sancho, e un ageamiu și-un mare zezzec! Eu l-am trimis să-l caute pe stăpânu-tău, dar nu cu vreo solie din partea lui Montesinos, ci din partea mea, fiindcă Montesinos se află la el în peșteră și așteaptă sau, mai bine zis, nădăjduiește să fie dezlegat, că de-acum abia începe greul. Dacă-ți datorează ceva sau ai vreo daraveră cu el, ți-l aduc fedeleș dinainte, oriunde poțtești, dar până una-alta, pune odată capăt gâlcevii și spune «da-la biciuire și crede-mă c-o să-ți fie de mare folos, atât pentru suflet, cât și pentru trup; pentru suflet, prin dragostea de aproapele cu care ai să faci lucrul ăsta;

pentru trup, fiindcă știu că ai sânge cam prea mult și nu ți-ar strica să mai lepezi puținel.

— Da' mulți doftori mai sunt pe lume! Până și vrăjitorii sunt doftori! răspunse Sancho. Dar fiindcă toată lumea spune așa - cu toate că nu-nțeleg nimic din treaba asta - spun și eu că mă prind să-mi dau cele trei mii trei sute de gârbace, cu învoiala ca să mi le dau unde și când am chef, fără să mi se hotărăscă zilele și timpul, c-o să caut eu să scap de datorie cât mai grabnic cu putință, ca să se bucure lumea de frumusețea domniței Dulcinea din Toboso, fiindcă, după cât arată, în ciuda a ceea ce credeam eu, e-ntr-adevăr frumoasă. Și să mai cădem și la altă învoială, și anume: ca eu să nu fiu dator să mă biciuiesc până la sânge, iar dacă unele gârbace mi le-oi da numai așa, ca pentru alungatul muștelor *, să intre totuși în socoteală. De asemenea, dacă mă-ncurc la numărătoare, domnul Merlin, care știe totul, trebuie să aibă de grijă să-mi numere loviturile și să-mi amintească de cele care mai lipsesc sau de cele care prisosesc.

— De cele care prisosesc n-am ce să-ți mai amintesc, răspunse Merlin, fiindcă de îndată ce ajung la numărul trebuincios, numaidecât, cât ai clipi din ochi, rămâne gata dezlegată domnița Dulcinea, și atunci pe loc vine recunoscătoare să-l caute pe bunul Sancho ca să-i mulțumească și chiar să-l răsplătească pîntru fapta lui cea milostivă. Așa că să nu-ți stea pe inimă dacă lipsesc sau dacă prisosesc loviturile, fiindcă ferit-a sfântul ca eu să-nșel pe cineva, fie chiar și c-un fir de păr din capul lui.

— Ei, fie atunci, cu Dumnezeu înainte, spuse Sancho, încuviințez și pacostea asta pe capul meu, vreau să zic că primesc canonul, cu învoielile pe care le-am spus.

Numai ce rosti Sancho aste din urmă vorbe, că și-ncepu să răsune iarăși zvonul oboaielor și începură din nou să se descarce nenumărate archebuze, iar don Quijote se agăță de gâtul lui Sancho și-i dete la sărutări cu nemiluita, pe frunte și pe obraji. Ducea și ducele și toți cei de față se

arătară a fi mulțumiți cum nu se mai poate, iar carul începu să meargă, și când trecu în dreptul lor, frumoasa Dulcinea își plecă fruntea către stăpâni, iar în fața lui Sancho făcu o temenea adâncă.

Într-acestea se apropiau tot mai mult zorii cei veseli și răsători; floricelele câmpului se ridicau și-și înălțau capetele, iar cleștarele cele curgătoare ale pâraielor, murmurând în pietrișul alb și sur, se duceau să-și dea birul râurilor care le așteptau; pământul cel vesel, cerul cel limpede, aerul cel curat, lumina cea senină, fiecare-n parte și toate laolaltă vădeau îndeajuns că ziua care venea călcând poalele zorilor va fi o zi însorită și luminoasă. Și mulțumiți de vânătoare și de faptul că le

1 Bicele date cu mina miloasă, care păreau mai curând că vor să alunge muștele decât a fi împlinirea unei osânde, erau numite în derâdere *azotes de mosqueo*.

Ieșise atât de bine și-n chip atât de fericit ceea ce-și pusese-n minte, ducele și ducesa se-ntoarseră la castelul lor, cu gândul de-a o ține mai departe cu păcălelile, căci nu se afla pentru ei lucru care să le dea mai mare desfătare.

Capitolul XXXVI

Unde se povestește despre ciudata și nemaipomenita aventură a ducnei îndurerate, numită și contesa Trifaldi, și despre un răvaș pe care Sancho Panza l-a scris femeii sale, Teresa Panza

Avea ducele un majordom mucalit și poznaș nevoie-mare care luase chipul lui Merlin, pregătise cu tot dichisul ei aventura pomenită mai-nainte, alcătuisese stihurile și pusese pe-un paj să ia chipul Dulcinei. În cele din urmă, la îndemnul stăpânilor lui, puse la cale o altă aventură, ticluită în chipul cel mai hazliu și mai năstrușnic din câte-i pot da cuiva prin minte.

A doua zi ducesa îl întrebă pe Sancho dacă-și începuse canonul de pocăință pe care trebuie să-l facă pentru dezlegarea de vrăji a Dulcinei. Sancho spuse că da și că-n acea noapte își și arsese cinci plesnituri. Îl întrebă

ducesa cu ce și le dase. Sancho răspunse că și le dase cu mâna.

— Păi asta, răspunse ducesa, se cheamă mai mult să-ți tragi palme decât să-ți arzi gârbace: după câte socotesc eu, înțeleptul Merlin n-o să fie mulțumit dac-o iei așa moale; ar fi nevoie ca bunul Sancho să se plesnească c-un bici cu țepi sau cu noduri¹, din acelea pe care să le simți zdravăn, fiindcă buchea poruncii trebuie scrisă cu sânge, și n-o să fie slobozită o doamnă de subțirimea Dulcineii pe-un preț atât de ieftin și pe-o nimica toată.

1 *Disciplina de abrojos și disciplina de canelones*: variante ale biciuirii de sine. Autoflagelanții întrebuintau bice cu noduri uneori, sau cu capetele frânghiilor mai groase și răsucite, ori cu plumbi și țepi.

La care Sancho răspunse:

— Dă-mi atunci înălțimea-ta un bici sau un capăt de funie potrivit pentru treaba asta, că eu m-oi plesni cu el, numai să nu mă doară prea tare; fiindcă trebuie să-ți spun luminăției-tale că, așa țăran cum sunt, piețița mai mult de bumbac mi-e decât de trestie, și nu-mi vine la socoteală ca numai așa pentru folosul altuia să mă jupoi eu de viu.

— Prea bine, răspunse ducesa. Măine ți-oi da un bici făcut parcă anume pentru tine și care se potrivește la frăgezimea piețiței tale așa cum se potrivesc una cu alta două surori.

La care Sancho spuse:

— Mai trebuie să știi măria-ta, preaiubită stăpână, că am scrisă o scrisoare către nevastă-mea, Teresa Panza, în care-i dau de știre de tot ce mi s-a întâmplat de când m-am despărțit de ea. O am aici în sân și nu-i lipsește alta decât să-mi pun iscălitura. Aș vrea ca și înțelepciunea-ta s-o citești, fiindcă mi se pare că-i destul de potrivită cu un cârmuitor, vreau adică să spun cu felul în care trebuie să scrie cârmuitorii.

— Și cine a alcătuit-o? întrebă ducesa.

— Apăi cine altul s-o alcătuiască decât chiar eu,

păcătosul de mine? răspunse Sancho.

Și tot tu ai și scris-o? mai întrebă ducesa.

— Nici poveste! răspunse Sancho. Fiindcă eu nu știu nici să scriu, nici să citesc, măcar că știu să mă iscălesc.¹

— Ia s-o văd și eu, zise ducesa, fiindcă nici vorbă că-ntr-însa ți-ai arătat toată strălucirea și tot belșugul duhului tău.

Sancho scoase atunci din sân un răvaș deschis, și luându-l ducesa, văzu că-ntr-însul spunea așa cum urmează:

SCRISOAREA LUI SANCHOPANZA CĂTRE TERESAPANZA, FEMEIA LUI

Dacă m-au biciuit bine, încaltea și bine călare am mers¹; dacă mi-e bine cu ocârmuirea mea, apăi bine biciuit o plătesc. Vorbele astea până una-alta tu n-ai să le poți înțelege dragă

1 Inadvertență a lui Cervantes, o dată mai mult. S-a afirmat în mai multe locuri totală neștiință de carte a lui Sancho, pentru ca acum să apară că se știa

Teresa; las, c-ai să afli tu alt dată despre ce-i vorba. Află despre mine, Teresa, că mi-am pus în gând ca de-acum încolo tu să umbli în caleașcă, că așa se cade, fiindcă orice alt fel de umblet se cheamă că-i pe brânci. Ești nevastă de cârmuitor, vezi dară să nu te calce nimeni pe bătătură. Îți trimit aci o haină verde de vânătoare, pe care mi-a dăruit-o stăpâna mea, ducesa; potrivește-o și tu în așa fel ca să slujească de fustă și de laibăr pentru fata noastră. Don Quijote, stăpânu-meu, după câte am auzit spunându-se pe aci prin ținut, e un nebun înțelept și un trăsnit plin de haz, și nici eu nu rămân de căruță când e vorba de asta. Am fost în peștera lui Montesinos, și înțeleptul Merlin m-a ales pe mine s-o dezleg de vrăji pe Dulcinea din Toboso, căreia pe acolo pe la noi i se zice Aldonza Lorenzo. În schimbul a trei mii trei sute de gârbace, mai puțin cincispece, pe care trebuie să mi le dau, ea o să rămână dezlegată de vrăji ca și mâne-sa care-a făcut-o. Nu mai spune asta la nimeni, fiindcă dacă

ajungi cu socotelile tale în gura lumii, apăi unii au s-o ție că-i albă, alții că-i neagră. Peste câteva zile oi purcede și eu la ocârmuirea mea, unde mă duc cu o strașnică nerăbdare de-a face bani, fiindcă-am auzit că toți cârmuitorii cei noi cu setea asta se duc: O să văd eu cum cum stau treburile pe-acolo și ți-oi da de știre dacă să vii și tu să stai cu mine sau nu. Asinul e bine sănătos și-ți trimite și ție sănătate; n-am de gând să-l las de lângă mine să știu bine că mă face și sultan. Ducesa, stăpâna-mea, îți sărută mâinile de-o mie de ori. Întoarce-i și tu îndoit sărutările de mâini, fiindcă nu se află lucru pe lume care să te ție mai puțin din cheltuială și să fie mai ieftin – după câte spune stăpânu-meu – decât purtarea curtenitoare. N-a vrut Dumiscăli. La fel, în capitolul al XXIII-lea, Sancho explică de ce știe să-și scrie numele: «... căci atunci când am fost staroste la mine-n sat, am deprins să fac niște buchii ca de pecete de saci, de care spunea lumea că zicea-n ele cum mă cheamă pe mine». Dar ceva mai încolo (capitolul al II-lea) se contrazice, spunând: «... și-aș da-o asta sub iscălitură dacă aș ști să mă iscălesc 1»

1 «Și *buenos azotes me daban, bien caballero me iba*» era o locuțiune scoasă din practicile osândeii inchizitoriale: condamnatul, după biciuire, era purtat călare (dar de-a-ndoaselea, cu capul spre crupa calului), până la locul execuției, pe străzile orașului.

ne-eu pân-acum să-mi hărăzească vreun alt sipețel cu alți o sută de galbeni, ca acela de atunci; dar nu-ți face sânge rău, dragă Teresa, fiindcă cine trage clopotul a primejdie acela se află la adăpost, și ne-o ieși totul la socoteală din ce-o pica de la ocârmuire; mi-a făcut numai inimă rea când am auzit că dacă-i simt o dată gustul, apăi o să-mi mănânc mâinile după ea, și dac-ar fi așa, păi nu m-ar ține prea ieftin treaba asta, deși, pe de altă parte, schilozii și ciungii o duc de minune cu pomana pe care o cerșesc, așa că, oricum am lua-o, tu tot bogată și norocoasă ai să fii. Domnul te dăruiască cu tot ce s-o

putea, iar pe mine să mă ție sănătos ca să-ți fiu de folos. Dată din acest castel la 20 ale lui cuptor 1614.

Bărbatul tău cârmuitorul, Sancho Panza

După ce mântui de citit scrisoarea, ducesa zise către Sancho:

— În două lucruri a cam luat-o razna bunul cârmuitor: mai întâi când spune sau dă să se-nțeleagă că i s-a dăruit ocârmuirea asta numai în schimbul bicelor cu care trebuie să se plesnească, măcar că știe bine, și nici nu poate să tăgăduiască, că atunci când ducele, soțul meu, i-a făgăduit-o, nici prin vis nu-i năzărea cuiva că s-ar afla lovituri de bice pe lume, în al doilea rând, când se arată în scrisoare prea iubitor de arginți, și n-aș vrea să fie hulpav, fiindcă lăcomia strică omenia, și cârmuitorul lacom face să schioapete dreptatea.

— Eu n-am vrut să iasă așa ceva, stăpână, răspunse Sancho, dar dacă luminăției-tale ți se pare că scrisoarea asta nu-i tocmai cum trebuie să fie, n-ai decât s-o rupi și să faci alta, că dac-o lași în nădejdea minții mele celei proaste, apăi mi-e că și mai rău o să iasă decât așa.

— Nu, nu, răspunse ducesa, îi bună și asta, și-aș vrea s-o vadă și ducele.

Cu asta se încheie vorbirea lor și se duseră într-o grădină unde aveau să prânzească în acea zi. Ducesa arătă și ducelui scrisoarea lui Sancho, iar ducele făcu mare haz de ea. Prânzică, și, după ce se strânse masa și-și mai trecură de urât o bună bucată de vreme cu vorbirea cea duhlie a lui Sancho, iată numai că se auzi pe neașteptate zvonul nespus de jalnic al unui fluier, precum și acela al unei darabane răgușite și stinse. Cu toții se arătară speriați la auzul acestei muzici nedeslușite, totodată războinice și jalnice, mai cu seamă don Quijote, care nu-și mai găsea astâmpăr pe scaun de tulburat ce era; cât despre Sancho, ce să mai vorbim, că spaima îl și mâna către adăpostul lui obișnuit, adică lângă poalele sau fusta ducesei, fiindcă, de fapt și într-adevăr, zvonul muzicii care

se auzea era jalnic și tânguitor din cale-afară. Și cum stăteau ei toți așa, cu sufletul la gură, numai ce văzură intrând în grădină și luând-o înainte doi oameni în veșminte cernite, atât de lungi și de întinse-n spate, că li se târau după ei pe pământ: aceștia veneau bătând în două darabane, învăluite și ele în zăbrance negre. Lângă ei păsea cel ce zicea din fluier, care era tot atât de negru și de spăimântător ca și ceilalți. După ăștia trei venea o namilă de om, n-aș putea spune îmbrăcat, ci înfășurat într-un caftan negru ca smoala, ale cărui poate erau și ele lungi ca o zi de post. Pe deasupra caftanului îl încingea de-a curmezișul o chingă lată, neagră și ea, de care atârna un iatagan cât toate zilele, cu canafurile și cu teaca negre. Fața îi era acoperită de un vâl negru străveziu, prin care i se întrevedea o barbă lungă, lungă și albă ca neaua. Își mișca pașii încet și grav, după zvonul darabanelor. Într-un cuvânt, făptura uriașă, boiul mândru, veșmintele cernite, precum și alaiul lui ar fi putut și chiar a și putut să bage-n răcori pe toți cei ce-l vedeau fără să-l cunoască. Cu același umblet domol și plin de măreție, de care am pomenit, ajunse și căzu în genunchi în fața ducelui, care-l aștepta în picioare, dimpreună cu ceilalți ce se aflau pe-acolo. Ducele nu vru însă nici în ruptul capului să-l lase să vorbească până nu se ridică. Namila cea spăimântătoare îi făcu pe voie și, când fu iarăși în picioare, își scoase vâlul de pe față și dete la iveală cea mai înfricoșătoare, cea mai lungă, cea mai albă și cea mai îmbelșugată barbă din câte a putut ochi de om să vadă pân-atunci, și-ndată-și desprinse și-și smulse din adâncul pieptului său lat și umflat un glas pătrunzător și tunător și, ațintindu-și privirile în ochii ducelui, spuse *t*

— Preaînalte și preaputernice stăpâne, pe mine mă cheamă Trifaldin 1 cel cu barba albă. Sunt scutierul contesei Trifaldi, căreia pe celălalt nume i se mai zice și Ducña îndurerată, din partea căreia vin la măria-ta cu o solie, și anume ca luminăția-ta să fii atât de bun și să-i dai

putința și îngăduința să intre să-ți spună toată durerea ei, care-i cea mai năstrușnică și cea mai de necrezut din câte au putut să-i vie-n minte celui mai îndurerat cuget de pe lume. Dar mai întâi aș vrea să știu dacă se află aici în castel viteazul și în veci nebiruitul cavaler don Quijote de La Mancha, în a cărui căutare vine ea pe jos și nemâncată din împărăția Candayei până-n ținutul vostru, lucru care poate și trebuie să fie pus sau pe seama unei minuni, sau a unei puteri vrăjitorești; ea adastă acum la poarta acestei cetăți sau a acestui castel și nu așteaptă pentru a intra decât un semn de îngăduință din partea măriei-tale.

Zise. Apoi tuși, își netezi barba de sus până jos cu amândouă mâinile și, liniștit întru totul, rămase să aștepte răspunsul ducelui, care fu acesta:

— Preabunule scutier Trifaldin cel cu barba albă, i-o bună bucată de vreme de când am aflat și noi de durerea doamnei contese Trifaldi, pe care vrăjitorii o fac să se numească acum Ducăna îndurerată. Poți fără nicio grijă, minunate scutier, să-i spui să intre, că aici se află viteazul cavaler don Quijote de La Mancha, de la al cărui suflet mărinimos poate să se aștepte fără nicio îndoială la toată ocrotirea și la tot ajutorul, și mai poți să-i spui din parte-mi că dacă are nevoie și de sprijinul meu, apai n-o să-i lipsească.

1 Truffaldin se numea un personaj din *Orlando innamorato* al lui Boiardo care apare și la Ariosto, în *Orlando furioso*, cu același nume, derivat din un/ar, sinonim al lui engănaș, *burlar* (cel ce face farse, șotii). Cervantes, din amintirea acestui personaj, face Trifaldin, ca să i se potrivească numele cu cel al stăpânei sale, contesa Trifaldi, numită și ea așa pentru că avea trei vârfuri la trenă (*falda*), adică o rochie cu trei cozi (vezi capitolul XXXVIII).

fiindcă-i de datoria mea să i-l dau, o dată ce sunt cavaler, deci un om căruia-i șade frumos și i se cade să ajute pe orice femeie, dar mai cu seamă pe doamnele cele

urgisite și întristate, așa cum trebuie să fie înălțimea-sa.

La auzul ăstor vorbe, Trifaldin își plecă genunchiul pân' la pământ, și după ce făcu semn aceuia cu fluierul, precum și toboșarilor, să înceapă iarăși, la același zvon și-n același pas cu care intrase, luă calea-ntoarsă spre a ieși din grădină, lăsându-i pe toți uimiți de ivirea și de înfățișarea lui. Și întorcându-se ducele către don Quijote, îi spuse:

— Până la urmă, vestite cavaler, beznele răutății și ale neștiinței nu pot să ascundă și să întunece lumina vitejiei și a virtuții. Spun asta fiindcă abia de sunt șase zile de când cinstita-ți față se află aici în castel, că și vin să te caute de peste nouă mări și nouă țări, și nu în rădvane și nici pe cămile, ci pe jos și nemâncați, obidiții și năpăstuiți, încredințați c-or găsi în preaputernicu-ți braț leac pentru restriștile și caznele lor, și asta mulțumită numai mărețelor isprăvi făptuite de domnia-ta, a căror veste s-a răspândit și a cuprins toată fața cunoscută a pământului!

— Tare-aș mai vrea, seniore duce, răspunse don Quijote, să fie aici de față acel blagoslovit preot care mai deunăzi la masă s-a arătat atât de înverșunat și cu atâta pică pe cavalerii rătăcitori, ca să vadă și el cu ochii lui dacă sunt sau nu sunt trebuincioși pe lume asemenea cavaleri. Ar putea acum să pipăie chiar cu mâna lui faptul că cei din cale-afară de obijduiți și de nemângâiați, când sunt în dricul nevoii și le ajunge cuțitul la os, nu se duc să-și caute leacul nici pe la casele cărturarilor, nici pe la acelea ale paracliserilor de țară, nici la cavalerul care n-a izbutit măcar o singură dată să treacă dincolo de hotarele ținutului său, nici la curteanul cel trândav, căruia mai mult îi place să pescuiască vești noi pentru a le spune mai departe și a le povesti deck să încerce a săvârși el însuși fapte și isprăvi pentru ca alții să le povestească și să le scrie. Ușurarea obidiților, ajutorul nevoiașilor, ocrotirea fecioarelor, mângâierea vădanelor la niciun alt soi de oameni nu pot fi aflate mai bine deck la cavalerii rătăcitori,

și pentru faptul că sunt și eu unul din aceștia, nici nu știu cum să mai mulțumesc cerului, și socotesc drept binevenită orice năpastă și orice pacoste care ar da peste mine în această îndeletnicire atât de vrednică. Vie numai această doamnă și ceară de la mine tot ce i-o pofti inima că, prin puterea brațului meu și prin curajoasa hotărâre a neînfricatului meu cuget, eu i-oi găsi leacul.

Capitolul XXXVII

Unde se merge mai departe cu faimoasa aventură a ducnei îndurerate

Se bucurară la culme ducele și cu ducesa văzând cât de bine se potrivea răspunsul lui don Quijote cu gândul lor; atunci prinse și Sancho să spună:

— N-aș prea vrea ca astă ducă să fie piedică la făgăduita mea ocârmuire, fiindcă l-am auzit spunând pe-un spițer din Toledo, care vorbea ca un sticlete **x**, că acolo unde-și vâără nasul ducnele, nu poate ieși nimic de doamne-ajută. Mamă, Doamne, ce le mai purta sâmbetele spițerul acela! De unde socot eu că dacă toate ducnele sunt uricioase și năzuroase, oricare le-ar fi soiul și firea, ce trebuie să fie acelea care mai sunt pe deasupra și îndurerate, așa cum zice-se că-i contesa asta... cum o cheamă? trei flenduri, sau trei zdrențe? 2 Fiindcă pe-acolo, de pe unde-s eu de loc, fleandură și zdreanță, zdreanță și fleandură, tot un drac îi!

— Nu mai tot vorbi, dragă Sancho, zise don Quijote, că dacă această ducă vine ca să mă caute tocmai de peste nouă mări și nouă țări, nu trebuie să fie din acelea care intrau

1 în original «**q** ne hablaba como un silguero» (adică la fel de bine cum cântă un sticlete). În altă parte s-a spus (cap. XXXII) «guvernează ca niște șoimi», cu eludarea similară a unei trepte din raționamentul comparativ.

a în original «*condensa Tres Faldas o Tres Colas*»: *falda* și *cola* înseamnă coadă. S-a tradus așa pentru menținerea calamburului, aproximativ, în vorbirea lui

Sancho. «trei falduri» sau «trei flenduri» sunând cam la fel.

În socoteala spițerului, cu atât mai mult că asta-i și contesă, și când contesele fac slujbe de ducă, apăi să știi c-or fi slujind numai la crăiese și la împărătese, fiindcă-n casa lor ele sunt întru totul stăpâne și se slujesc de alte ducă.

La aceste vorbe, doña Rodriguez, care era de față, răspunse:

— Stăpâna mea, ducesa, are la ea în slujbă ducă care-ar fi putut să ajungă și contese de le-ar fi zâmbit norocul; dar dreptatea celui tare este lege peste țară; și nimeni să nu mai cârtească împotriva ducă, mai cu seamă când sunt fete bătrâne, că, deși eu nu mă număr în rândul lor, îmi dau totuși seama și pot să cumpănesc cât de mult întrece o ducă fecioară pe o ducă văduvă, și cui ne tot înțepă înfige-i-s-ar țeapa-n palmă.

— Cu toate astea, răspunse Sancho, e atât de mult de înțepat la ducă, după câte spune și bărbierul meu, încât mai bine să nu mai mestecăm în orez, chiar dacă se lipește de oală.

— Scutierii, răspunse doña Rodriguez, au fost totdeauna vrăjmașii noștri, căci, pândind ca niște strigoi pe la ușile odăilor și dând mereu cu nasul de noi, tot timpul cât nu se roagă - și care-i cam destulșor - și-l omoară cârtind împotriva noastră, dezgropându-ne metehnele și îngropându-ne cinstea. Dar din parte-mi n-au decât să se spânzure, că-n ciuda lor noi tot o să trăim pe lume, și încă-n case bune, chiar de-am muri de foame și ne-am acoperi pielea cea subțire sau nesubțire, cum o fi ea, cu o rasă de călugăriță, așa cum se acoperă sau se astupă un morman de gunoi cu un covor frumos în ziua când se iese-n alai cu icoanele. Pe legea mea că dacă mi s-ar îngădui și aș avea timp, i-aș face să se încredințeze, nu numai pe cei de față ci și pe toți câți trăiesc pe pământul ăsta, că nu se află virtute pe lume care să nu se găsească la o ducă.

— Eu socot, spuse ducesa, că buna mea doña Rodriguez are dreptate cu carul; dar o să mai curgă încă multă apă pe gărlă până să se recunoască dreptatea ei și a celorlalte ducne, până să facă de răs părerea proastă a spițerului celui răutăcios și să stârpească ceea ce-i adânc înrădăcinat în cugetul marelui Sancho Panza.

Sancho răspunse:

— De când mi s-a urcat la cap cu ocârmuirea, nu mai văd lucrurile ca un scutier, și, cu toate astea, tot nu dau nicio ceapă degerată pe câte ducne s-or afla pe lume!

Ar fi lungit-o ei încă multă vreme cu gâlceava asta în jurul ducnelor de n-ar fi auzit că fluierul și darabanele începeau iarăși să răsune, din care lucru înțeleseseră că ducña îndurerată se pregătea să intre. Îl întrebă ducesa pe duce dacă n-ar fi bine să-i iasă întru întâmpinare, deoarece era contesă și obraz subțire.

— Întrucât e contesă, răspunse Sancho mai înainte de-a da ducele răspunsul, socot că măriile-voastre ați face bine să-i ieșiți întru întâmpinare; dar întrucât mai este și ducña, chitesc că nici cu un pas n-ar trebui să vă clintiți din loc.

— Cin* te pofteste pe tine să te-amesteci unde nu-ți fierbe oala, Sancho? spuse don Quijote.

— Cine, stăpâne? Iacă, eu mă poftesc, și pot să mă poftesc în bună pace, ca scutier ce-am învățat bunele rânduieli ale curteniei la școala luminăției-tale, care ești cel mai curtenitor și cel mai binecrescut cavaler din toți cei dedați la viața curtenească; și când e vorba de asta, după câte te-am auzit pe luminăția-ta spunând, mai bine-i să sări peste șa decât să te poticnești. Mai mult, uite, nu spun, că doar n-o să vând castraveți la grădinar!

— Așa-i cum zice Sancho, spuse ducele, să vedem numai cum arată contesa, și după asta om cumpăni noi și câtă curtenie i se cuvine.

Într-acestea, intrară toboșarii și cel cu fluierul, ca și de prima dată. Și aici povestitorul puse capăt acestui scurt

capitol și-l începu pe celălalt, istorisind mai departe aceeași aventură, care-i una dintre cele mai vrednice de luare-aminte din toată povestea.

Capitolul XXXVIII

Unde se povestește ceea ce a destăinuit despre vitregad soartă ducă îndurerată în urma tarafului celui jalnic începură să intre-n grădină și să înainteze ca la vreo douăsprezece ducne împărțite în două șiruri, toate îmbrăcate în rase largi, pare-se din mohair bine netezit, având pe cap niște văluri albe de taftă subțire și atât de lungi, încât nu mai lăsau să se vadă altceva decât poalele raselor lor negre. După ele venea contesa Trifaldi, ținută de mână de scutierul Trifaldin, cel cu barba albă, și îmbrăcată într-un veșmânt negru din soiul cel mai ales de lână pufoasă, neîncrețită, care dacă s-ar fi încrețit, fiecare cârlionț ar fi fost cât un bob de năut din cel bun de Martos; coada sau poala - nu știu cum să-i mai zic - se sfârșea în trei vârfuri, ținute de mâinile a trei paji, și ei tot în straie cernite, alcătuind o frumoasă figură geometrică cu acele trei unghiuri ascuțite, alcătuite din câteșitrele vârfurile cozii, după care înțeleseseră toți cei ce văzură poala tăiată în ascuțișuri că de la ea își trage numele contesa Trifaldi, ca și cum am spune contesa celor trei falduri; și așa și e, după câte spune Benengeli, fiindcă pe numele ei cel adevărat o chema contesa Lupina, din pricină că pe la ea prin ținut se pripășiseră la lupi cu nemiluita, și dacă-n loc de lupi s-ar fi oploșit pe-acolo vulpi, ar fi chemat-o contesa Vulpina, căci așa-i datina prin acele părți, ca stăpânitorii să-și ia porecla numelui după lucrul sau după lucrurile care se găsesc mai din belșug în hotarele lor. Dar contesa asta, pentru a cinsti născocirea cea nouă a cozii de la veșmântul ei, își schimbase numele de Lupina în acela de Trifaldi.¹ Cele douăsprezece ducne, împreună cu stăpâna lor, veneau în pas de alai, având fețele acoperite cu niște văluri negre, însă nu străvezii, ca acela al lui Trifaldin, ci atât de dese, încât nimic nu se între

1 Cu privire la identitatea concretă a personajului care i-a servit lui Cervantes de model pentru contesa Trifaldi, Rodriguez Marín socotește că nu era alta decât ducesa de Osuna (contesa Lobuna sau Zorruna), care avea jos, pe blazonul casei, cele trei colțuri, cele trei franjuri ale conților de Ureña.

vedea în dosul lor. De îndată ce începu să se arate pâlcul acela de ducne, ducele, ducesa și cu don Quijote se ridicară-n picioare, și la fel făcură și toți ceilalți când le zăriră lungul alai. Se opriră cele douăsprezece ducne și lăsară între ele loc slobod, prin mijlocul căruia pași înainte îndurerata, mereu ținută de mină de către Trifaldin. Care lucru văzându-l ducele, ducesa și cu don Quijote, înaintară și ei vreo doisprezece pași ca s-o întâmpine. Ea, după ce căzu în genunchi, cu un glas mai curând din topor și răgușit 1 decât subțire și gingaș, spuse:

— RogU vă pe măriile - voastre să nu dați atâta cinstire acestui slujitor al vostru. vreau adică să spun acestei slujitoare a voastră, fiindcă, după cât sunt de îndurerată, moi izbuti să răspund așa cum trebuie, din pricină că neobișnuita și nemaivăzuta-mi restriște mi-a luat mințile și mi le-a dus nu știu unde, dar pesemne că sunt tare departe, fiindcă cu cât le caut mai mult, cu atât le găsesc mai puțin.

— Cu mințile pierdute, răspunse ducele, ar fi, doamnă contesă, acela care nu ți-ar recunoaște, după făptură, înab ta-ti obârșie, căreia, și fără să se vadă, i se cuvine spuma curteniei și toată floarea ceremoniilor celor mai alese, și ridicând o de mână, o duse s-o așeze pe un jilt lângă ducesă, care o primi și ea cu multă cinste.

Don Quijote tăcea mâlc, iar Sancho murea să vadă și el chipul contesei Trifaldi și al vreuneia din multele ducne; dar nu fu cu putință până când nu se descoperiră ele însele de la sine și de bunăvoie. Amuțiți cu toții și așternuți pe tăcere, așteptau și ei să vadă cine avea s-o rupă, și cea care o rupse fu ducăna îndurerată cu aste vorbe:

— Sunt încredințată, arhiputernice 2 domn, arhifrumoasă doamnă și arhiânțelepte mărimi de-aici de față, că arhidurerea

1 Bâlbâiala actorului care joacă rolul ducnei Dolorida este explicabilă prin faptul că e vorba de un bărbat, majordomul ducelui, cum se va vedea mai jos; de aceea spune «slujitor» și nu «slujitoare», și își ia seama amintindu și ce rol joacă. De aceea se și spune că avea un glas «din topor și răgușit».

2 Superlativele care piperează cuvântarea aceasta sunt, în spaniolește, toate cu sufixul *simo*. Se spune, astfel, «*Don Quijotísimo*», «*dolorisísima*», «*ducñlsima*» etc.

mea a găsit în arhialesele voastre inimi o primire tot atât de binevoitoare pe cât de mărinimoasă și de milostivă, fiindcă ea-i atât de mare, încât poate să înduioșeze și pietrele, să înmoaie diamantele și să topească oțelul celor mai împietrite inimi de pe lume; dar mai-nainte ca vorbele-mi să ajungă până la locul auzului vostru – ca să nu zic până la urechile voastre – aș vrea să-mi dați și mie de știre dacă nu se află cumva în acest divan, în acest sobor și-n această adunare arhineprijănitul cavalier don Quijote din Arhi La Mancha, împreună cu arhiscutierul său, Panza.

— Panza, zise Sancho mai-nainte ca vreun altul să răspundă ceva, se află aci de față, și de asemenea și don Arhiquijote, așa că poți, arhiândurerată arhidoamnă, să spui tot ceea ce arhipoftești, că toți suntem gata și arhipregătiți să te arhislujim.

Într – acestea se ridică și don Quijote și, îndreptându-și vorbele către îndurerata ducă, spuse:

— Nefericită doamnă, dacă durerile-ți pot întrevedea o zare de nădejde pentru a-ți găsi leacul în vitejia și puterile vreunui cavalier rătăcitor, apai aici îți stau la poruncă vitejia și puterile mele, care, măcar că slabe și mărginite, fi-vor totuși folosite întru totul în slujba înălțimii-tale. Eu sunt don Quijote de La Mancha, a cărui menire e să sară în ajutorul năpăstuiților de tot soiul; și,

stând lucrurile așa cum stau, nu mai e nevoie, doamnă, să-mi câștigi buna voire sau să cauți vorbe ocolite, ci să spui verde și fără înconjur ce te doare, căci te-ascultă urechi care, chiar de nu s-or pricepe cum să-ți vină într-ajutor, vor ști măcar să te căineze.

Când auzi ducăa îndurerată vorbele astea, făcu o mișcare de parc-ar fi vrut să se arunce la picioarele lui don Quijote, și chiar se și aruncă, și, căutând să i le îmbrățișeze, spuse:

— Mă arunc dinaintea ăstor picioare și a ăstor turloaie, neînvins cavaler, fiindcă ele sunt temeliile și stâlpii cavaleriei celei rătăcitoare! Să sărut vreau aste picioare, de ai căror pași atârnă și spânzură toată lecuirea nefericei mele. O, viteze rătăcitor, ale cărui isprăvi adevărate lasă cu mult în urmă și întunecă isprăvile închipuite ale unor cavaleri ca Amadis, Esplandián și Belianis! Și lăsându-l pe don Quijote, se întoarse către Sancho, și prinzându-l de mână, îi spuse: O, tu, cel mai credincios scutier din câți au slujit vreodată pe vreun cavaler rătăcitor, atât în vremurile de-acum, cât și-n cele de demult, mai mare-n bunătate chiar decât barba lui Trifaldin, însoțitorul meu, care-i aici de față, poți să te mândrești pe drept cuvânt că, slujindu-l pe marele don Quijote, slujești laolaltă toată mulțimea de cavaleri care au purtat arme pe lume. Te rog din adâncul inimii pe tot ceea ce datorești preacredincioasei tale bunătăți, să-mi fii mijlocitor pe lângă stăpânul tău ca să vină pe dată în ajutorul acestei preamărite și prea nefericite contese.

La care Sancho răspunse:

— Stăpână, puțin îmi pasă mie dacă mi-o fi sau nu mi-o fi bunătatea tot atât de mare și de lungă ca barba scutierului luminăției-tale! Pe ceea ce pun eu preț este ca să-mi fie bărbos și mustăcios sufletul când o trece dincolo de viața cea pământească 1, că pe bărbile din lumea asta nu dau o para chioară! Dar și fără șiretlicurile și miorlăielile astea, eu tot o să-l rog pe stăpănu-meu -

fiindcă știu că mă îndrăgește, și mai ales acum, când are nevoie de mine pentru o anume daraveră – să te ajute și să te sprijine pe luminăția-ta cu tot ce i-o sta în putință. Deșeartă-ți luminăția-ta oful, povestește-ni-l, și apoi las penoi, că ne-om înțelege cu toții pin la urmă.

Ducele și cu ducesa nu mai puteau de râs la auzul acestor vorbe, ca oameni preveniți ce erau în toată pătărania asta, și laudau în sinea lor iscusința și prefăcătoria contesei Trifaldi, care, după ce se întoarse să-și ia locul pe jeț, spuse:

— În vestita împărăție a Candayei, care se află între întinsa Trapobana și Marea Sudului, cu două leghe mai încolo de Capul Comorin, domnea regina doña Maguncia, văduva regelui Arhipiela, domnul și soțul ei, din a căror

1 Locuțiune aluzivă, rememorând cuvintele unui eunuc din clipa morții, cu sensul că nu corpul, ci sufletul trebuie să fie viteaz, bărbat; se pare că le-a rostit un gentilom din Avila, numit Ortiz, care a murit tânăr, student, după ce trăise ca un eunuc datorită unui accident care-l lipsise și de capilozitatea virilă a feței.

Căsătorie se zămisli și se născu domnița Antonomasia, moștenitoarea împărăției, care domnița Antonomasia, mai-nainte pomenită, crescui și se împlini sub ocrotirea și învățătura mea, fiindcă eu eram cea mai veche și cea mai de seamă ducăna a mamei mele. Se făcu, însă, că, trecând zilele și luându-le altele locul, copila Antonomasia ajunse la vârsta de patrusprezece ani și era de-o frumusețe atât de desăvârșită, încât firea n-ar mai fi putut plăsmui nici cu atâta ceva mai frumos decât ea. Dar nu vreau să spun prin asta că înțelepciunea ei ar fi fost mai prejos: era tot atât de înțeleaptă pe cât era de frumoasă, și era cea mai frumoasă din lume, și mai e și-acum încă, dacă nu cumva soarta cea pizmătareță și ursitoarele cele împietrite la inimă nu i-or fi tăiat firul vieții; dar nu cred să i-l fi tăiat, fiindcă doară n-o să îngăduie cerul să se facă pământului un rău atât de mare cum e acela de a se culege înainte de

vreme ciorchinele celui mai frumos butuc de vie din lume. De această frumusețe, pe care neiscusita-mi limbă nu poate îndeajuns s-o slăvească, se îndrăgostiră nenumărați prinți, atât din cei băștinași, cât și din cei străini, printre care se încumetă să-și înalțe gândul până la cerul unei atât de mari frumuseți și un cavaler mai mărunț, care hălăduia și el pe la curte, încrezător fiind în tinerețea și în făptura lui cea chipeșă, în iscusințele și farmececele cele multe ale ființei lui, precum și în vioiciunea și în frumoasa înzestrare a minții sale; fiindcă trebuie să mărturisesc mărilor-voastre, dacă nu vă plictisesc, că știa să atingă vioara de-o făcea să vorbească, nu altceva, și mai era pe deasupra și poet și mare dănțuitor, și se pricepea el să-ți meșterească o colivie de păsări, că numai de pe urma ăstui lucru, și ar fi putut să-și câștige pâinea, dac-ar fi fost să ajungă la sapă de lemn, că toate aceste însușiri și farmece sunt de ajuns să doboare și-un munte, darămite pe-o gingașă copilă 1 Dar toată mândrețea și fâlnicia lui, toate farmececele și iscusințele sale n-ar fi fost bune aproape la nimica pentru a cuceri cetatea copilei mele dacă hoțul de el nu s-ar fi folosit de mijlocul de-a mă da mai întâi gata pe mine. Ticălosul și nelegiuitul de derbedeu a vrut mai întâi să-mi câștige mie buna voire și să-mi trezească aplecarea către el, pentru ca eu, ca un alcade din cei nevrednici, să-i încredințez cheile cetății ce-mi era dată-n pază. Ce mai încoace și-ncolo, cu un mai știu ce giuvaeruri și flecușețe pe care mi le-a dăruit mi-a sucit capul și a făcut din mine o cârpă. Dar ceea ce ha ajutat cel mai mult să mă smomească cu totul și să mă dea gata au fost niște stihuri cântate, pe care le-am auzit eu odată noaptea pe când stăm la o fereastră zăbrelită ce da într-o ulicioară unde se afla el; și stihurile, dacă nu mă-nșel, spuneau așa:

Râni de dulcea-mi inamică Date-n suflet rău mă dor.

Chinul e-ndoity căci mor Fără să-i fi spus nimică. 1

Versurile astea mi s-au părut ca niște boabe de mărgăritar, iar glasul lui ca un fagure de miere, și de-

atunci, vreau adică să spun din clipa aceea, dându-mi seama de aleanul în care m-au cufundat versurile astea și altele la fel cu ele, m-am gândit c-ar trebui să fie alungați poeții din obștiile cele bine rânduite, așa cum da Platon povață 2 - dacă nu toți, măcar poeții cei moleșători - fiindcă ei scriu niște stihuri nu ca marchizul de Mantua, din acelea cu care-ți treci timpul și care-i fac să plângă pe copii și pe muieri, ci atât de sfredelitoare, încât, ca niște dulci spini ne străbat tot sufletul, și, ca niște fulgere, lasă-n noi o rană aprinsă, fără să ne ardă câtuși de puțin veșmintele. Iar altă dată a cântat:

Vin* *tiptil, tu, moartea mea.*

Ca să nu te simt că vii.

Căci plăcerea de-a muri Viață iar ar fi să-mi dea. 3

1 *Copia* aceasta este de fapt traducerea unui catren italian aparținând lui Serafino Aquilano.

2 într-adevăr, Platon, în cartea sa intitulată *Republica* (*1 Politeia*), condamnă artelile ca moleșitoare pentru spiritul civic.

3 *Copia* aceasta e opera unui comandor, Escrivă, publicată sub numele acesta în 1511 în *Cancionero general* al lui Hernando del Castillo. Cervantes o modifică puțin la rimele versurilor 2 și 3.

Și alte stihulețe și versulețe de soiul ăsta, care, cântate, te vrăjesc, iar scrise, te lasă năuc. Darămite când mai prind să alcătuiască și acel soi de versuri folosite pe-atunci în Candaya și căroră poeții le zic *seguidillas*? Când le-auzi, să-ți sară inima din piept, nu alta, să râzi de parc-ai fi gădilat, să te furnice prin tot trupul și, în sfârșit, să-ți umble ca argintul-viu prin toate măduarele. De aceea spun și eu, cinstite fețe, că asemenea stihuitori, pe bună dreptate, ar trebui să fie surghiuniți în Ostrovul Șopârlelor 1. Dar nu ei sunt de vină, ci nătărăii care-i tămâiază și proastele care-i cred. Și dac-aș fi fost eu o ducă de ispravă, așa cum se cădea să fiu, nu m-ar mai fi scos din minți meșteșugitele lor îmbinări de vorbe și n-aș mai fi

crezut că-i adevărat când îi auzeam că spun: «Trăiesc murind, ard în ger, dârdâi în foc, nădăduiesc fără nădejde, plec și rămân», și atâtea alte lucruri cu neputință, cam pe același calapod, de care sunt pline scrierile lor. Darămite când mai stau de-ți făgăduiesc și pasărea fénix din Arabia, coroana Ariadnei, caii soarelui, mărgăritarele din miazăzi, aurul Tibrului și mirodeniile Pancayei? Aici dau ei cel mai mult drumul la peană, ca unii pe care nu-i ține mare lucru să făgăduiască ceea ce nici nu le trece vreodată prin gând și nici nu le stă în putință să îndeplinească. 2 Dar ce mai stau eu să bat câmpii? Vai de păcatele mele, sărăcuța de mine I Ce sminteală sau ce nebunie m-o fi apucat de stau să povestesc greșelile altora, când am atâta de spus de-ale mele? Vai, înc-o dată, nefericita de mine, că nu versurile m-au dat gata, ci prostia mea! Nu cântecele mi-au muiat inima, ci ușurătatea mea! Multa-mi nepricepere și puțină-mi luare-aminte au deschis drum și au netezit cărare pentru pașii lui don Clavijo, că acesta-i numele cavalerului cu

1 «*Isla de Ios Lagartos*» era denumită orice țară fără delimitări geografice; denotație dată pentru a indica depărtarea și pustietatea.

— Critica aceasta atinge culteranismul sau cultismul, reflexul spaniol al conceptismului italian, curent derivat din Petrarca și care, la epigonii lui, duce la fastidioase repetiții de tropi tipici («concepție»), de formule imagistice și stilistice prefabricate. Folosirea antinomiilor îngrămădite unele peste altele, ca mai sus, era procedeul uzual al conceptiștilor.

pricina. Așa că, fiind eu mijtocitoarea, a putut omul să ajungă nu o dată, ci de mai multe ori în odaia Antonomasiei cea amăgită nu de el, ci de mine, sub cuvânt c-o să-i fie bărbat în lege, fiindcă, așa păcătoasă cum sunt, dar tot nu i-aș fi îngăduit, fără să se-nsoare cu ea, nici să se-atingă de marginea tălpii condurilor ei. Nu, nu, asta, nu! în orice treburi de-acest soi cu care am de-a face, cununia

înainte de toate! Numai că treaba de care-i vorba avea și ea un clenci, și anume că tinerii nu erau pe o potrivă, don Clavijo fiind doar un cavaler mărunț, pe câtă vreme domnița Antonomasia era, după cum spusei, moștenitoarea împărăției. Prin prevăzătoarea mea dibăcie, toată încurcătura asta a rămas câtva timp tănuită și ascunsă, până când mi s-a părut mie că parcă așa un fel de umflătură a burții Antonomasiei o să ne dea până la urmă de gol. Să intrăm toți trei de frică-n pământ, nu altceva! Dar ne-a făcut să ridicăm iarăși capul hotărârea ca, pân-o ieși la iveală treaba asta necurată, don Clavijo s-o ceară de nevastă pe Antonomasia în fața vicarului, întemeiat fiind pe-o țidulă dată de prințesă, în care ea spunea cum că vrea să-i fie soață, și pe care eu cu mintea mea o ticluisem atât de bine, încât nici chiar virtutea lui Samson n-ar mai fi putut s-o darme. S-au pus la cale toate cele trebuincioase pentru asta, vicarul a citit țidula, a mai ascultat-o și pe prințesă, care i-a mărturisit adevărul, și el a trimis țidula la păstrare în casa unui judecător de la curte, om cu mare trecere.

Atunci prinse Sancho să zică:

— Cum, și în Candaya sunt judecători de curte, stihuitori și *seguidillas*? Lucrul mă face să cred și chiar să și jur că toată lumea îi pe-aceeași croială. Dar dă-i zor, luminăția-ta, cucoană Trifaldi, că-i târziu și mor să știu cum o să iasă la capăt cu povestea asta cât o zi de post.

— Bine, o să mă zoresc, răspunse contesa.

Capitolul XXXIX

Unde contesa Trifaldi își spune mai departe povestea-i cea înfricoșată și vrednică de pomenire

Fiece vorbă rostită de Sancho o desfăta pe ducesă tot atâta pe cât îl scotea din sărite pe don Quijote; și după ce porunci scutierului său să tacă odată, îndurerata își urmă mai departe povestea, spunând:

— În cele din urmă, după mai multe întrebări și răspunsuri, văzând că prințesa o tot ținea una și bună, fără

să se abată nici cu atâtica de la spusele ei de mai-nainte, vicarul a dat hotărâre prielnică lui don Clavijo și i-a încredințat fata drept soață legiuită, din care pricină regina Maguncia, mama prințesei Antonomasia, a fost într-atâta cuprinsă de năduf, că peste trei zile am și îngropat-o.

— Trebuie c-o fi murit de-ați îngropat-o, nici nu mai încape vorbă, spuse Sancho.

— Asta se-nțelege de la sine, răspunse Trifaldin, fiindcă în Candaya nu se-ngroapă viii, ci numai morții.

— Cu toate astea, s-a mai văzut, domnule scutier, răspunse Sancho, să fie îngropat câte unul numai leșinat, crezându-se că-i mort; și, după câte mă taie pe mine capul, crăiasa asta Maguncia ar fi făcut mai bine să leșine decât să moară, fiindcă dacă ești viu, poți îndrepta multe lucruri; și la urma urmei, n-a făcut nici prințesa chiar te miri ce prostie, pentru ca mâne-sa să și-o pună atât la inimă. Dacă s-ar fi măritat domnița asta cu vreun copil de casă sau cu vreo altă slugă de-a ei de pe la curte, așa cum au făcut multe altele, după câte-am auzit spunându-se, atunci zic și eu că răul ar fi fost fără leac; că s-a măritat, însă, c-un cavaler atât de iscusit și de firosos, cum ni l-a zugrăvit aci, chiar dac-a fost și asta, ce-i dreptul, tot o prostie, n-a fost, totuși, chiar atât de mare pe cât se arată; căci dacă-i să țin seamă de rânduielile stăpânului meu, care-i doar aici de față, și n-o să mă lase el să mint, după cum dintre oamenii cărturari se aleg episcopii, tot așa dintre cavaleri, și mai cu seamă dacă sunt și rătăcitori, se pot alege regii și împărații.

— Ai dreptate, Sancho, spuse don Quijote, fiindcă un cavaler rătăcitor, să aibă el numai un dram de noroc, și poate trage nădejde să ajungă cât de curând cel mai mare stăpânitor de pe lume. Dar las-o pe ducăna îndurerată să spună mai departe ce-are de spus, fiindcă, după câte bănuiesc eu, acum trebuie să vină partea cea amară a acestei povești, pân-aici atât de dulce.

— Și încă ce amară, răspunse contesa, e atât de

amară, încât, pe lângă ea, fierea pare dulce, și laurul porcesc, o bunătate. Când am văzut noi că-i moartă crăiasa – și nu leșinată – am îngropat-o și numai ce-am așternut pământ deasupra-i, și numai ce ne-am luat de la ea cel din urmă rămas bun, că, *quis talia fando temperet a lacrymis* 1? se ivi călare pe-un cal de lemn, la mormântul crăiesei Maguncia, uriașul Malambruno, văr de sânge al Magunciei, care, pe lângă că era hain, mai era și vrăjitor, și care, pentru a răzbuna prin meșteșugurile sale moartea verei lui și pentru a pedepsi cutezanța lui don Clavijo și pentru a-și slobozi toată ciuda pe Antonomasia, deoarece călcase greșit, îi lăsă pe amândoi vrăjiți deasupra mormântului, pe ea preschimbată într-o maimuță de aramă, iar pe el, într-un crocodil înspăimântător, făurit dintr-un soi de fier necunoscut, iar între ei doi se află un stâlp tot de fier, și pe el stau scrise în graiul siriatic niște slove, care, tălmăcite în candeycește, și acum în spaniolește, cuprind vorbele ce urmează: «Ăști doi ibovnici cutezători nu și-or recăpăta chipul de mai-nainte, până ce viteazul din La Mancha n-o veni să dea piept cu mine într-o luptă crâncenă, căci numai pentru marea sa vitejie păstrează ursita această nemaivăzută aventură». După ce făcu treaba asta, trase din teacă un iatagan mare și lat și, înșfăcându-mă de păr, se prefăcu că vrea să mi-l împlânte în gât și să-mi taie capul! Eu mă înspăimântai, vorba mi se înecă în gât și inima mi-era cât un purice; dar, cu toate astea, îmi făcui silă pe cât putui și eu și, cu glas tremurător și jalnic, îi spusei atâtea lucruri

...cine, spunând astea, își poate ține lacrimile? Vers din Vergiliu la începutul cărții a II-a din *Eneida*. (în limba latină în original.)

și atât de drăgălașe, încât acestea-l îndemnară să nu mai pună-n fapt o pedeapsă atât de cumplită. În cele din urmă porunci să-i fie aduse dinainte toate ducnele din palat, care nu erau altele decât tot astea de-aici de față, și, după ce a umflat în vorbe vina noastră și a ocărit felul de-a

se purta al ducnelor, viclenia lor cea afurisită și firea lor și mai afurisită, și, punându-le tuturor în spinare vina care era numai a mea, a spus că n-avea de gând să ne pedepsească cu moartea, ci cu alte pedepse mai prelungite, de pe urma cărora să îndurăm o moarte neîntreruptă și vrednică de plâns. Și chiar în clipa când puse capăt ăstor vorbe, simțirăm toate că ni se deschideau porii de pe față și că pe toată fața ne înțepau parcă niște vârfuri de ace. Duserăm îndată mâinile la obraz și ne văzurăm în starea în care o să ne vedeți și voi acum.

Și cât ai clipi, îndurerata și cu celelalte ducne își ridicară vălurile, care le ascundeau privirile, și-și arătară fețele, toate acoperite cu bărbi, care bălane, care negre, care albe și care abia încărunțite, la a căror vedere ducele și ducesa se arătară uimiți, don Quijote și cu Sancho, înmărmuriți, iar toți cei de față, năuciți; și contesa Trifaldi spuse mai departe:

— În felul ăsta ne-a pedepsit nelegiuitul și împielitatul ăla de Malambruno, acoperind netezimea și frăgezimea chipurilor noastre cu asprimea ăstor perii; de s-ar fi milostivit cerul ca mai bine să ne fi retezat capetele cu iataganul lui cât toate zilele deck să întunece lumina obrazurilor noastre cu lâna asta care ne acoperă, căci dacă stăm și socotim bine, cinstite fețe – și lucrul pe care am să-l spun acum ar trebui să-l spun cu ochii numai fântâni de lacrimi, dar gândul la nefericirea noastră și mărele de plâns care-au plouat pân-acum dintr-înșii mi i-au lăsat lipsiți de izvoare și uscați cum îi spicul, așa că o spun fără să lăcrămez – spun dară că unde o să se mai poată duce o ducă cu barbă? Cărui tată sau cărei mame o să-i mai fie milă de ea? Cine o să-i mai dea o mână de ajutor? Că dacă și atunci când are pielea netedă și obrazul canonic cu mii de soiuri de sulimanuri și dresuri, și abia de se găsește cine s-o îndrăgească, ce-o să se facă când o să i se descopere obrazul preschimbat în pădure? Vai, ducnelor, soațele mele! sub ce zodie nefericită am venit pe lume, și-n

ce ceas rău ne-au mai zămislit părinții noștri 1

Și spunând vorbele astea, păru să cadă xntr-un leșin adânc.

Capitolul XL

Despre lucruri care privesc și ating această aventură și această poveste de pomină

Pe drept cuvânt, toți aceia care se desfată cu istorii ca aceasta ar trebui să se arate recunoscători lui Cide Hamete, povestitorul ei cel dintâi, pentru osârdia ce a avut-o de-a ne povesti totul din fir-a-păr, fără să fie un lucrușor măcar, oricât de mărunț, pe care să nu-l scoată la lumină și să nu-l deslușească. Zugrăvește gândurile, dezvăluie nălucirile minții, răspunde întrebărilor nerostite, lămurește îndoielile, dezleagă nodul greutăților, mulțumește, mă rog, până la cel din urmă grăunte, chiar și setea cea mai nesățioasă de cunoaștere. O, preastrălucite povestitor! O, fericitele don Quijote! O, tu, vestită Dulcinee! O, hazosule Sancho Panza! De-ați trăi, cu toții laolaltă și fiecare-n parte, un șir nesfârșit de veacuri, întru desfătarea și veselirea muritorilor!

Spune dară istoria că de-ndată ce o văzu Sancho pe îndurerata leșinată, zise:

— Iacă, jur pe legea mea de om de treabă și pe viața moșilor și strămoșilor mei din neamul Panza, că de când mama m-a făcut, nici n-am auzit, nici n-am văzut, nici stăpânu-meu nu mi-a povestit și nici prin minte nu i-a trecut vreo pățaranie de soiul ăsteia! Lua-te-ar mii de draci, ca să nu spun mai rău, vrăjitorule și uriașule Malambruno! Nu ți-ai mai găsit și tu altfel de pedeapsă să dai păcătoaselor ăstora decât să le faci bărboase? Cum adică, n-ar fi fost mai bine și nu le-ar fi venit și lor mai bine la socoteală să le iei jumătate din nas, să zicem jumătatea de sus, chiar dac-ar fi rămas gângave dup-aceea, decât să le pui bărbi? Pot să pun rămășag că nici parale n-au să plătească pe cineva să le radă.

— Așa și e, domnule, răspunse una din cele

douăsprezece, n-avem parale să ne dichisim, așa că unele din noi ne mai ajutăm, fără prea multă cheltuială, de niște plasturi cu smoală, pe care ni le așternem pe față, și când tragem dintr-odată cu putere de ele, rămânem rase și netede ca fundul pivelor celor de piatră¹; că, deși se găsesc prin Candaya femei din acelea ce umblă din casă-n casă ca să smulgă părul de pe negi, să împodobească sprâncenele și să facă și alte dichiseli muieresti, noi, ducnele stăpânei mele, n-am vrut niciodată să le îngăduim în preajma noastră, fiindcă cele mai multe dintre ele cam miros a codoașe, și încă nu de cel mai bun soi ², și dacă nu ne vine într-ajutor seniorele don Quijote, apăi bărboase or să ne ducă la groapă.

— Mi-aș smulge eu însumi barba în țara arapului ³, zise don Quijote, dacă n-aș găsi leac pentru bărbile voastre!

În acea clipă contesa Trifaldi se deșteaptă din leșinul ei și zise:

— Răsunetul acestei făgăduințe, viteze cavaler, a ajuns până la urechile mele în miezul leșinului, și asta a fost destul ca să mă trezesc dintr-însul și să-mi vin din nou în simțiri; așa că iară și iară te rog fierbinte, strălucite rătăcitor și neîmblânzite cavaler, să faci în așa fel ca milostiva-ți făgăduință să se schimbe în fapt.

— Pentru mine nu va rămâne doar făgăduință, răspunse don Quijote. Să-mi spui, doamnă, numai ce am de făcut, căci curajul meu e gata oricând să te slujească.

1 Existau în epocă rețete farmaceutice de soluții și de creme epilatorii, ca de pildă cunoscutul «*pelador para quitar los pelos de la frente y cara, y de otra qualquiera parte*», copiat de Rodríguez Marín dintr-un *recetario* din secolul al XVI-lea și citat în comentariul acestui punct al romanului dintr-un manuscris aflat la Biblioteca Națională din Madrid.

2 «*Las más oliscan a terceras, habiendo dejado de ser primas*»: joc de cuvinte. *Tercera* este mijlocitoarea (a

treia între cei doi), prima este verișoară, dar și întâia (ca rang), «cele mai multe miros a mijlocitoare, fiindcă le-au pierit mijloacele de-a fi ele înseși supuse mijlocirii» (au devenit de-a treia, fiindcă nu mai pot fi de prima /categorie/ în amor).

8 Faptul de-a nu avea barbă era considerat, la mauri, o mare rușine.

— Treaba stă așa, răspunse îndurerata, că de-aci până-n împărăția Candayeii, dacă mergi pe pământ, faci cinci mii de leghe, cu toate că vreo două mai mult sau mai puțin nu intră la socoteală; dac-o iei, însă, prin aer și mergi de-a dreptul la țintă, faci numai trei mii două sute douăzeci și șapte. Trebuie să mai știi că, așa cum mi-a spus și Malambruno, când soarta mi-o scoate-n cale pe cavalerul nostru mântuitor, el o să-i trimită un armăsar cu mult mai bun și mai puțin năvălaș decât gloabele de poștă, fiindcă n-o să fie altul decât însuși calul de lemn pe care viteazul Pierres a răpit-o pe frumoasa Magalona; și calul ăsta poate fi condus cu ajutorul unui cui de lemn pe care-l are-n frunte și cared slujește de dârlogi, și zboară prin văzduh cu atâta ușurință, de parcă Tar împinge toți dracii. Și, după cum umblă vorba din bătrâni, el ar fi fost făurit chiar de înțeleptul Merlin. L-a împrumutat prietenului său Pierres, care a făcut dimpreună cu el călătorii depărtate și a răpit-o, după cum spusei, pe frumoasa Magalona, purtând-o-n văzduh pe spinarea calului și lăsându-i cu gura căscată pe toți cei ce se uitau la ei de jos, de pe pământ; și nud împrumuta decât acelora pe care-i îndrăgea el sau cared plăteau mai mult, și de la marele Pierres încoace nu știm să-i mai fi călărit suflet de om. De atunci Malambruno, cu meșteșugurile lui, a pus mâna pe el și **d** ținem puterea sa, și **d** folosește în călătoriile pe care le face la răstimpuri prin lumea largă, fiind azi aici, mâine-n Francia și poimâine la Potosi. Și cedare bun calul ăsta e că nici nu mănâncă, nici nu doarme, nici nu strică potcoave, și, așa fără aripi cum se află, ține prin văzduh un buiestru ca

acela, de cined călărește poate să ducă-n mână o cană cu apă plină ochi fără să i se verse o picătură, atât îi e de lin și de liniștit umbletul; păi de-aia și frumoasei Magalona îi plăcea atât de mult să-l călărească.

La vorbele astea Sancho zise:

— Dacă-i vorba de umblat lin și liniștit, apăi asinul meu, măcar că nu umblă prin văzduh, ci doar pe pământ, le-o ia înainte – pot să pun rămășag – la câți buiestrași s-or afla pe lume.

Râseră cu toții, iar îndurerata urmă mai departe cu vorba.

— Și calul ăsta de care spun, dacă-i adevărat că Malambruno are de gând să pună capăt nefericei noastre, nici n-o să treacă jumătate ceas de la căderea nopții și o să fie aici de față, fiindcă Malambruno mi-a spus că semnul ce-o să mi-l dea după care eu să înțeleg că am găsit chiar pe cavalerul pe care-l căutam o să fie trimiterea neîntârziată și grabnică a calului oriunde m-aș afla.

— Și câți inși încap pe calul ăsta? întrebă Sancho.

Îndurerata răspunse:

— Doi inși, unul în șa, iar celălalt la spatele lui, și, de cele mai multe ori, acești doi inși sunt cavalerul și scutierul, atunci când nu se află și vreo domniță răpită.

— Aș mai vrea să știu, coană îndurerato, spuse Sancho, cam cum îl cheamă pe calul ăsta.

— Numele lui, răspunse îndurerata, nu este ca acela al calului lui Belerofonte, care se numea Pegas, nici ca acela al lui Alexandru cel Mare, pe nume Bucefal, nici ca acela al năbădăiosului Orlando, pe care-l chema Brillandoro, și nu-i zicea nici Bayarte, ca aceleia al lui Reinaldos de Montalbă, nici Frontino, ca aceleia al lui Rugero, nici Bootes, nici Peritoa, cum umblă vorba că-i cheamă pe caii soarelui, și nu-l cheamă nici Orelia, ca pe calul pe care nefericitul Rodrigo, cel din urmă rege al goților, a intrat în lupta în care avea să-și piardă și viața, și crăia.

— Pot să pun rămăşag, spuse Sancho, că dacă nu i-a pus niciunul din numele astea vestite de cai atât de cunoscuţi, apăi nu i-o fi pus nici numele de Rocinante, care, fiind calul stăpânului meu, îi întrece pe toţi cei ce-au fost pomeniţi.

— Aşa e, răspunse contesa cea bărboasă; totuşi, numele, pe care îl poartă îi vine cum nici nu se poate mai bine, pentru că-l cheamă Lemnopiron înaripatul 1, ceea ce se potriveşte de minune cu faptul că-i de lemn, că are un piron sau un cui în frunte şi că umblă uşor de parcă zboară, aşa că, în privinţa numelui, poate să se ia la întrecere cu vestitul Rocinante.

1 în original: «*Clavileño el Alijero*».

— Aşa nume mai zic şi eu, spuse Sancho. Dar cu ce soi de frâu sau căpăstru îl mini?

— Păi nu ţi-am spus? răspunse contesa Trifaldi. Cu acel cui din frunte, pe care, dacă-l învâрте într-o parte sau într-alta cavalerul ce-l călăreşte, îl face să umble după cum pofteste, sau prin văzduh sau atingând şi aproape măturând pământul sau ținând calea de mijloc, cale care trebuie urmată şi păstrată în toate treburile făcute cu socoteală.

— Tare-aş mai vrea să-l văd! răspunse Sancho. Dar dacă-i trece cuiva prin minte c-o să mă apuc eu să-l şi călăresc, fie pe şa, fie în spate, e ca şi cum l-ar bate gândul să culeagă pere dintr-un ulm. Asta-i bună I Eu abia de mă țin pe asinul meu, stând pe-o şa de nici mătasea nu-i aşa de moale, şi ăştia vor acuma să călăresc o spinare de lemn tare, fără urmă de perine sau de velinţă pe ele I Nu, fără glumă, n-o să mă apuc să-mi stâlcesc oasele pentru nimeni pe lume, doar ca să-l scap de barbă! Bărbierească-se fiştecare cum i-o veni mai bine la socoteală, că eu n-am de gând să-l însoţesc pe stăpănu-meu într-o călătorie atât de lungă; şi asta cu atât mai mult cu cât, pentru rasul ăstor bărbi, nu-i aşa mare nevoie de mine cum e pentru dezlegarea din vrâji a stăpânei mele Dulcinea.

— Ba este, om bun, răspunse contesa Trifaldi, și încă atâta nevoie, încât, dacă nu iei și dumneata parte la treaba asta, știu dinainte că n-o să facem nicio isprăvă.

— Ei, drăcie cu pălărie, spuse Sancho, ce-au de-a face scutierii cu aventurile stăpânilor lor? Adică lor să li se ducă vestea de tot ce se-ntâmplă, și ponosul să-l tragem noi? Aידade! încaltea, de-ar spune și povestitorii ăstor istorii așa: «Cavalerul cutare a dus la bun sfârșit cutare aventură, dar cu ajutorul lui cutare, scutierul său, fără de care ar fi fost cu neputință s-o ducă la bun sfârșit». Dar ți-ai găsit biserică să te-nchini, că ei scriu cu zgârcenie doar atât: «Don Paralipomenon, Cavalerul celor Trei Stele, a dus la bun sfârșit aventura cu cei șase căpcăuni», fără să mai pomenească de numele scutierului, care era de față la toate cele întâmplate, ca și cum nici nu s-ar fi aflat pe lume. Și atunci, cinstite fețe, mă-ntorc iarăși și zic că stăpănu-meu poate să se ducă el și singur, și-i urez călătorie sprâncenată, că eu rămân aci, în tovărășia stăpânei mele ducesa și - mai știi? - poate că atunci când s-o înapoia, o găsi cu mult mai bună starea domniței Dulcinea, pentru că mă gândesc ca-n clipele când n-am nicio treabă și stau degeaba, să-mi trag la plesnituri cu toptanul, de să nu mai crească părul pe locul unde-am dat.¹

— Cu toate astea, tot o să trebuiască să-l însoțești, de-o fi nevoie, Sancho dragă, pentru că, uite, o să te roage lume cumsecade, zise ducesa. Nu se poate ca numai așa, din pricina fricii tale celei neroade, să rămână îmblănite fețele ăstor cucoane, fiindcă atunci nici vorbă că o să fie de rău!

— Ei drăcie cu pălărie, pentru a doua oară! răspunse Sancho. Hai, dacă s-ar face pomana asta cu niscai fete așezate sau cu niscai copile crescute în frica lui Dumnezeu, aș mai zice și eu să-și pună omul pielea la târbacă în orice munci; dar să le rabd eu doar ca să dau jos bărbile ducnelor! Atâta rău! Să știu de bine că le-oi vedea

pe toate cu bărbi, de la cea mai mare pin la cea mai mărunță și de la cea mai sclifosită pin la cea mai socotită!

— Că rău mai ești cu ducnele, Sancho dragă, zise ducesa. Prea te iei și tu după spusele spițerului din Toledo, dar zău că n-ai dreptate, că, uite, și la mine-n casă sunt ducne ce pot fi luate drept pildă; aici doar de față se afla și doña Rodríguez, despre care nici nu pot să spun altceva.

— Ba și altceva de-ai spune înălțimea-ta, spuse doña Rodríguez, Dumnezeu tot știe care-i adevărul în toate cele, și așa, bune sau rele, bărboase sau spâne, cum om fi noi, ducnele, ne-au făcut mamele noastre la fel ca și pe celelalte muieri; și dacă ne-a pus Dumnezeu pe lume, o fi știind el de ce, că eu în îndurarea lui mă-ncred, iar nu în barba unuia sau a altuia.

1 în original «...<jue no me *la cubra pelo*...»: locuțiune echivocă; e vorba și de faptul că o cicatrice adâncă nu mai lasă părul să crească pe locul ei, și de imposibilitatea de a mai repara o pierdere gravă («... să n-o mai scot la capăt niciodată», s-ar traduce liber).

— Bine, acum să lăsăm astea, doamnă Rodríguez și doamnă Trifaldi, și celelalte care mai sunteți, zise don Quijote. Eu nădăjduiesc că cerul va privi cu milostivire durerile voastre și Sancho va face așa cum i-oi porunci eu; să vină numai Lemnopiron și să dau eu ochii cu Malambruno, fiindcă-s încredințat că nu se află brici pe lume care să vă radă mai lesne pe domniile-voastre decât cum o să-i radă spada mea capul de pe umeri lui Malambruno, că Dumnezeu, de îi mai rabdă pe nelegiuți, dar nici chiar așa, în vecii vecilor!

— Vai, spuse atunci îndurerata, viteze cavalier, cu ochi buni privească-te pe măriia-ta toate stelele ținuturilor cerești, și insuflă-ți în cuget putere și vitejie din belșug ca să fii pavază și adăpost al oropsitului și urgisitului neam al ducnelor, urât de spițeri, clevetit de scutieri, batjocorit de copiii de casă; că afurisită fie proasta care, în floarea vârstei, nu s-a apucat mai degrabă călugăriță să se facă

decâtduc ăă; sărăcuțele de noi, ducăele, că deși coborâm de-a dreptul, după partea bărbătească, chiar din Hector troianul, nu se lasă stăpânele noastre până nu ne tutuiesc, ca și cum asta le-ar ajuta să ajungă regine. O, tu, uriașe Malambruno, care, măcar că vrăjitor, ești totuși om de cuvânt când ai făgăduit ceva, trimite-ni-l pe Lemnopiron cel fără de seamăn pe lume, ca să ni se mântuie odată nefericirea I Că dacă mai vine și căldura, și noi tot cu bărbi suntem, apăi vai de steaua noastră!

Vorbele astea le spuse contesa Trifaldi cu atâta foc, încât smulse lacrimi din ochii tuturor celor de față, și chiar și din ai lui Sancho, care se jurui în inima lui să-și însoțească stăpânul și pân' la capătul cel mai dinafară al lumii dacă cu asta o face să pice lina de pe acele preacinstite fețe.

Capitolul XLI

Despre sosirea lui Lemnopiron dimprenă cu sfârșitul acestei aventuri prea lungite într-acestea se lăsă și noaptea și, odată cu ea, și clipa hotărâtă în care trebuia să sosească faimosul cal Lemnopiron, a cărui întârziere îl făcuse pe don Quijote să-și piardă răbdarea, socotind că dacă Malambruno pregetă să i-l trimită, e sau fiindcă nu era el cavalerul pentru care se afla sortită acea aventură, sau fiindcă Malambruno nu cuteza să se măsoare cu el într-o luptă pe viață și pe moarte. Dar tocmai când se aștepta mai puțin, iată numai că intrară în grădină patru sălbatici, îmbrăcați cu toții în iederă verde și care duceau pe umerii lor un coșcogeamite cal de lemn. Îl puseră-n picioare pe pământ, și unul dintre sălbatici zise:

— Să se urce pe acest cal de lemn cavalerul care se va încumeta la o asemenea treabă.

— Eu, unul, nu mă urc, spuse Sancho, pentru că nici nu mă-ncumet și nici cavaler nu sunt.

Dar sălbaticul urmă mai departe:

— Iar dacă are vreun scutier, acesta să i se așeze în spate și să se încreadă în viteazul Malambruno, fiindcă, în

afară de spada lui, nicio altă spadă și nicio altă mișelie nu-i va face nici cel mai mic rău; și n-aveți alta de făcut decât să răsuciți cuiul de pe grumazul calului, că el vă va duce prin văzduh, acolo unde vă așteaptă Malambruno; pentru ca, însă, înălțimea prea mare și măreția drumului să nu vă dea ameteți, trebuie să stați cu ochii legați până când va necheza calul, căci ăsta fi-va semnul că i s-a sfârșit călătoria.

Astea fiind spuse, îl părăsiră pe Lemnopiron și, plini de cuviință, plecară pe unde au venit. Îndurerata, de-ndată ce văzu calul, aproape plângând spuse către don Quijote:

— Viteze cavaler, Malambruno și-a îndeplinit făgăduințele, calul se află aici, bărbile ne cresc, și fiecare dintre noi, laolaltă cu fiecare fir de păr din bărbile noastre, te rugăm fierbinte să ne razi și să ne tunzi, fiindcă nu te ține altceva treaba asta decât să te sui pe cal, dimpreună cu scutierul tău, și, cu cugetul liniștit, să pui bun început acestei nemaipomenite călătorii a voastre.

— Chiar așa o să și fac, doamnă contesă Trifaldi, și o s-o fac din toată inima și cu toată buna voință, fără să mă apuc să-mi caut vreo șa moale sau să-mi pun pintenii, ca să nu pierd vremea, atât de mare-i dorința ce-o am de-a vă vedea rase și curățite de bărbi și pe domnia-ta, doamnă, și pe toate celelalte ducă.

— Ba eu n-o să fac treaba asta, spuse Sancho, nici cu bună voință, nici cu rea voință, n-o s-o fac, și pace! Și dacă pentru bărbieritul ăsta nu se poate altfel decât să mă urc eu pe spinarea calului, apăs n-are decât să-și caute stăpânul meu alt scutier pentru a-l însoți și cucoanele astea alt mijloc de a-și netezi fața, că eu doară nu-s vrăjitor ca să-mi ardă să umblu așa, haihui prin văzduh! Și ce-au să zică și oamenii de pe la mine din ostrov când au să afle că ocârmuitorul lor o ia razna pe coama vântului? Și pe lângă asta, fiind de-acum și până-n Candaya vreo trei mii și nu mai știu câte leghe, dacă obosește calul sau i se urăște uriașului, întârziem cu întorsul vreo cinci șase ani ca

nimica, și atunci pas să mai găsesc pe lume ostrov sau localnici de pe-acolo care să mă recunoască. Și apoi o vorbă din bătrâni spune că de-ți place zăbava, te-alegi doar cu pleava, și de capeti mioara, strânge-i frânghioara, de aceea, ierte-mă bărbile ăstor cucoane, dar la Roma sfântului Petru îi priește, vreau adică să spun că mie-mi priește aici în casă, unde mi se aduce atâta cinstire și de la al cărei stăpân mă aștept la un bine atât de mare cum e acela de a mă vedea cârmuitor.

La care ducele spuse:

— Sancho dragă, insula pe care ți-am făgăduit-o nici nu se mișcă și nici nu fuge, are rădăcini atât de adânci, înfipite în străfundurile pământului, încât nimeni n-ar putea s-o smulgă sau s-o urnească din loc, oricât ar smuci-o; și apoi știi tot atât de bine ca și mine că nu se află pe lume niciun soi de slujbă mai acătării care să nu se câștige pe niscai dăjdii, unele mai de Doamne-ajută, altele mai de cum dă Dumnezeu; ei bine, dajdia pe care ți-o cer eu în schimbul ocârmuirii este să te duci dimpreună cu stăpânul tău don Quijote ca să încununezi și să duci la bun sfârșit pătărania asta de pomină; căci fie că t-ei întoarce călare pe Lemnopiron în scurta vreme pe care iuțeala lui ne face s-o nădăjduim, fie că steaua cea rea te-o mâna să te-ntorci pe jos ca un hagi, cerșind din han în han și din crâșmă-n crâșmă, oricând t-ei întoarce, ți-i găsi ostrovul acolo unde l-ai lăsat și pe locuitorii lui cu aceeași râvnă pe care au avut-o totdeauna de-a te primi ca ocârmuitor, și aceeași fi-va și voia mea; și să nu pui la îndoială ăst adevăr, domnule Sancho, fiindcă s-ar chema atunci că aduci o grozavă jignire bunei mele voiri de a te sluji.

— Ajunge, stăpâne, zise Sancho, că eu nu-s decât un biet scutier și nu pot să duc în spate atâtea vorbe curtenitoare. Urcă-se, dară, stăpânu-meu, legați-mă la ăști ochi, încredințați-mă lui Dumnezeu și învățați-mă și pe mine dacă, atunci când om străbate ținuturile cele înalte, să mă încredințez tot celui Atotputernic sau mai bine să

mă rog de îngerii să-mi vie într-ajutor.

La care contesa Trifâldi îi răspunse:

— Uite, Sancho, poți fără grijă să te încredințezi lui Dumnezeu sau cui poștești, fiindcă Malambruno, vrăjitor, vrăjitor, dă-i totuși creștin, și-și face vrăjile cu mult scaun la cap și cu multă socoteală, așa ca să nu se pună rău cu nimeni.

— Ei, atunci, spuse Sancho, să-mi ajute Dumnezeu și Sfânta Treime din Gaeta I

— De la întâmplarea cea de pomină cu pivele, spuse don: Quijote, mai că nu l-am mai văzut niciodată pe Sancho atât de fricos ca acum; noroc că eu nu mă iau după semne, cum fac alții, fiindcă atunci lipsa asta a lui de curaj ar putea face să-mi tresară și mie inima de frică. Dar vino-încoa Sancho, deoarece, cu îngăduința ăstor cinstite fețe, vreau să-ți spun și eu două vorbe între patru ochi.

Și luându-l deoparte pe Sancho între niște pomi din grădină, și apucându-l de amândouă mâinile, îi spuse:

— Acum vezi și tu, Sancho frățioare, ce călătorie lungă ne așteaptă, și numai Dumnezeu știe când ne-om întoarce dintr-însa și când ne-or mai îngădui treburile ceva tihnă și răgaz; așa că ar fi bine să te închizi acum la tine-n odaie, făcându-te că te duci să cauți ceva trebuincios pentru drum, și, până una-alta, să-ți arzi o bună parte din cele trei mii trei sute de gârbace cu care ești dator, măcar, acolo, vreo cinci sute, că dacă ți le dai, date rămân, și lucrul început e pe jumătate sfârșit.

— Zău că luminăția-ta trebuie să fii căzut în cap! spuse Sancho. Asta-i chiar vorba ăluia: după moarte, și bătaie; taman acuma, când am de stat pe-o scândură tare, ți-a venit chef luminăției-tale să-mi nenorocesc buclile? Nu, fără glumă, luminăția-ta nu ești în toate mințile! mai bine să ne ducem noi acuma ca să le radem odată pe ducnele astea, și la întoarcere, uite, îți făgăduiesc – și doar știi cine sunt – c-o să dau tot zorul ca să scap de îndatorirea mea, așa încât luminăția-ta ai să rămâi mulțumit; iacă, altceva

nici nu mai e nevoie să-ți spun.

Atunci don Quijote răspunse:

— Bine, dragă Sancho, cu făgăduința asta mi-ai mai luat o piatră de pe inimă, și cred c-ai să te ții de cuvânt, fiindcă, ce-i dreptul, deși cam prostălu, ești totuși integru.

— Nu sunt în negru ci în verde îmbrăcat, spuse Sancho, dar și bălțat să mă îmbrac, eu tot o să mă țiiu de cuvânt.

Și, cu vorbele astea, se întoarseră să încalece pe Lemnopiron, și în timp ce-l încăleca, don Quijote spuse:

— Leagă-te la ochi, Sancho, și suie-te, că cine a trimis după noi de peste nouă mări și nouă țări n-o avea de gând să ne amăgească, că nu-i doară nicio scofală pentru el să păcălească pe acela ce se încrede într-însul; și chiar dacă totul ar ieși pe dos de cum mă aștept eu, slava de a fi pornit o ispravă ca asta nu ne-o va putea întuneca nicio mișelie de pe lume.

— Haide dară, stăpâne, spuse Sancho, căci bărbile și lacrimile ăstor cucoane îmi stau ca un cui în inimă, și n-oi pune dumaticat în gură fără să-l înghit cu noduri până când nu le-oi vedea netezite de țepi, așa cum erau înainte. Suie-te și leagă-te la ochi luminăția-ta mai întâi, că dacă-i vorba să stau eu în spate, e la mintea omului că cel ce stă-n față trebuie să se urce mai întâi.

— Asta cam așa e, răspunse don Quijote, și scoțând o basma din tașcă, o rugă pe îndurerata să-l lege strâns tare la ochi.

Și nici n-apucă ea bine să i-o lege, că el și-o și dezlegă și zise:

— Dacă nu mă-nșel, am citit în Virgiliu despre acel idol al lui Pallas din Troia care nu era altceva decât un cal de lemn, adus de către greci drept jertfă zeiței, și care era îmborțosat cu niște cavaleri armați, ce-au adus după aceea pieirea Troiei; n-ar fi rău, dară, să văd mai întâi ce-are Lemnopiron ăsta în rânză.

— Dar n-ai de ce să te mai uiți, zise îndurerata, că

doar îs eu aicea, și știu că Malambruno n-are în firea lui nimic mișelesc sau hain. Suie-te, luminăția-ta, fără nicio frică, seniore don Quijote, și, uite, în capul meu să se spargă dacă ți s-o întâmpla vreun rău!

Lui don Quijote i se păru că orice-ar mai spune în legătură cu punerea-i la adăpost de primejdii ar fi spre paguba faimei lui celei vitejești, așa că, fără să mai scoată vreo vorbă de împotrivire, se sui pe Lemnopiron și-i atinse cuiul care se învârtea ușor; și cum n-avea scări și-i spânzurau picioarele, părea întocmai ca un chip de pe-o țesătură flamandă de perete, pe care-i zugrăvit sau cusut un alai de biruință din vechea Romă. Încet, încetinel și ca dus la tăiere se sui într-un sfârșit și Sancho și-și potriveșezutul cum se pricepu și el mai bine pe spinarea calului, o găsi cam țărișoară și câtuși de puțin moale și-l rugă pe duce să-i dea, dacă se poate, să șadă pe-o pernuță sau pe-o pernă, fie chiar și din odaia ducesei Sau de pe la patul vreunui paj, fiindcă spinarea celui cal ai fi zis că-i marmură, nu lemn. La care vorbe contesa Trifaldi îi răspunse că Lemnopiron nu suferea pe el niciun soi și niciun fel de podoabe, și că singurul lucru pe care-l putea face era să se așeze muiereste, de-a curmezișul, că așa n-avea să simtă chiar într-atâta tăria lemnului. Sancho făcu precum i se spuse, și încredințându-se lui Dumnezeu, se lăsă să-l lege la ochi; dar îndată se și dezlegă și, privindu-i înduioșat și cu lacrimi în ochi pe toți cei din grădină, îi rugă să-l ajute în acea grea cumpănă și să spună pentru el de mai multe ori *Tatăl nostru* și *Ave Maria*, pentru ca Dumnezeu să le trimită și lor pe cineva să se roage pentru ei când S-Or vedea, ca și el acuma, la aman. La care don Quijote spuse:

— Netrebnicule, ce, ești cu gâtul în ștreang sau ești gata să-ți dai sufletul de te miorlăi atâta? Nu stai oare, făptură nelegiuită și mișească ce ești, pe același loc pe care a stat și frumoasa Magalona, loc de pe care a coborât nu ca să intre în mormânt, ci ca să ajungă crăiasă a

Franciei *, dacă nu mint istoriile? Și eu, care merg alături de tine, nu pot oare să mă asemăn cu viteazul Pierres, care a apăsător trupul lui același loc pe care-i apăs eu acum? Leagă-te la ochi, iepure fricos ce ești, și niciun cuvânt de teamă. să nu-ți iasă din gură, cel puțin de față cu mine!

— Bine, legați-mă atunci la ochi, răspunse Sancho, și, o dată ce nud voie să mă-ncredințez lui Dumnezeu și nici să fiu încredințat de alții, vă mai prinde mirarea dacă mă tem că o bântui pe-aci o întreagă ceată de draci, care o să nimerească cu noi tocmai la Peralvillo 2?

Se legară la ochi și, simțind don Quijote că stă pe cal chiar așa cum trebuie să stea, atinse cuiul, și numai ce puse degetele pe el, că de îndată toate ducnele și toți câți erau de față ridicară glas, zicând:

— Domnul să te călăuzească, viteze cavaler, Domnul fie cu tine, neînfricate scutier! Ați și început să străbateți văzduhul, pe care-i sfâșiați mai iute ca o săgeată, ați și început să uimiți și să minunați pe toți câți vă privesc de jos de pe pământ! Țin-te bine, viteze Sancho, că te cam legeni, vezi să nu cazi, căci căderea ta mai cumplită fi-va decât aceea a cutezătorului tânăr care a voit să mâne calul părintelui său, soarele.

Sancho auzi vorbele astea și, strângându-se de stăpânul-su și încolăcindu-i cu brațele, zise:

1 Cervantes se înșală, ori îl face pe don Quijote să se înșele, căci Pierres de Provence, căsătorindu-se cu Magalona, a devenit rege al Neapolelui, și nu al Franței.

2 Sat lângă Ciudad Real, unde «Sfânta Frăție» îi executa pe osândiții la moarte, și-i săgeta cu arbaletele.

— Stăpâne, cum de spun ăștia că zburăm atât de sus dacă glasurile lor ajung până la urechile noastre, și-ai zice că stau vorbind aici lângă noi?

— Nu te potrivești, Sancho, spuse don Quijote, fiindcă, o dată ce treburile și zborurile de soiul ăsta se întâmplă în afară de rânduiala obișnuită a lucrurilor, poți și de la o mie de leghe să vezi și să auzi pe cine poftesti, și să faci bine să

nu mă mai strângi atâta, că mă dobori! Chiar că nu știu de ce te mai tulburi și de ce te mai sperii atâta, fiindcă eu, unul, m-aș încumeta să jur că de când mama m-a făcut n-am încălecat un cal cu pasul mai lin ca ăsta! Nu vezi că parcă nici nu ne-am mișcat din loc? Leapădă-ți frica, deoarece lucrurile merg într-adevăr așa cum trebuie, și vântul ne duce din spate.

— Ai dreptate, răspunse Sancho, fiindcă din partea asta mă bate un vânt atât de vântos, de parcă mi l-ar sufla cineva din o mie de foaie.

Și așa și era, căci niște foale cât toate zilele erau suflate către ei ca să le facă vânt. Atât de minunat era pusă la cale aventura asta de către duce, ducesă și majordomul lor, încât un lucrșor nu lipsea dintr-însa ca să-i scadă din desăvârșire. Și când simți și don Quijote acea suflare, zise:

— Fără nicio urmă de îndoială, Sancho, că trebuie să ajungem în curând în al doilea ținut al văzduhului, acolo unde se zămislesc grindina și zăpezile; tunetele, fulgerele și trăsnetele se zămislesc în ținutul al treilea; și dacă în felul ăsta o să tot urcăm, vom da degrabă de ținutul focului, și nu știu cum să mai potrivesc cuiul ăsta ca să nu ne ridicăm tocmai pân-acolo, unde vom arde ca șobolanii.

Într-acestea, ceilalți le încălzeau de departe fețele cu niște câlți atârnați de-o prăjină, câlți din aceia ce se-aprind repede și tot atât de repede se și sting. Santího, care simți că-l ia cu cald, spuse:

— Să mor eu dacă n-am și ajuns în ținutul focului, sau cam pe-acolo, fiindcă mi s-a pârlit o bună parte din barbă, și tare-aș avea chef, stăpâne, să-mi scot legătura de la ochi ca să văd și eu pe unde ne aflăm.

— Să nu faci una ca asta! răspunse don Quijote. Adu-ți aminte de povestea adevărată a licențiatului Torralva x, pe care-l duseră dracii în zbor prin văzduh, cu ochii legați, călare pe-o prăjină, și în douăsprezece ceasuri ajunse la Roma și descălecă în Torre di Nona, care-i una din ulițele orașului, și văzu toată lupta și asaltul și moartea

Bourbonului, iar a doua zi dimineată se și afla întors la Madrid, unde povesti tot ceea ce văzuse; și tot el spunea că pe când zbura prin văzduh, îi porunci Diavolul să deschidă ochii; el îi deschise și văzu, după câte i se părea, că-i atât de aproape de trupul lunii, că putea s-o apuce cu mâna, și că nu îndrăznea să privească-n jos pe pământ de frică să nu ametească. Așa că, Sancho dragă, n-avem de ce să ne scoatem legăturile, fiindcă cel ce și-a luat asupra-și să ne ducă va da el socoteală de noi, și, cine știe? poate că ne tot facem vânt și ne tot ridicăm în înaltul cerului tocmai pentru ca să ne lăsăm de năprasună asupra împărăției Candayeii, așa cum se lasă șoimanul sau eretele asupra bătălanului, pe care cu atât mai vârtos pune gheara, cu cât îl ia la ochi mai de sus, și deși nouă ni se pare că n-a trecut nici jumătate de ceas de când am plecat din grădina ducelui, crede-mă, totuși, că trebuie să fi făcut o bună bucată de drum.

— Nu știu ce e și ce nu e, răspunse Sancho, eu atâta pot să spun, că dacă domnița aceea Magallanes 2 sau Magalona s-a mulțumit ea cu spinarea calului ăștia, apăi nu trebuie să fi avut carnea prea gingașă.

Toate vorbele astea ale celor doi viteji le auzeau ducele, ducesa și toți cei din grădină, ceea ce le dădea o nespusă

1 *Călătoriile drăcești* ale licențiatului Torralba au făcut obiectul unui proces vestit în epocă, purtat în fața Sfântului Oficiu, unde i s-au imputat și trecerile de la Roma la coasta spaniolă în câteva ore, călare pe o trestie, și legăturile cu un anume Zeguiel, vrăjitor și alchimist, ce se intitula «înger căzut». Cervantes, umanist fin, nu putea socoti veridice asemenea născociri, pe care le demască în spusele lui Berganza despre vrăjitorie, în *Colocviul ciinilor*. În gura lui don Quijote, ele sunt însă nimerite.

2 Sancho confundă numele eroinei legendare cu al navigatorului Magellan, portughezul Magalhaes sau Magallanes.

desfătare. Și vrând să pună capăt acestei năstrușnice și bine ticluite aventuri, deteră foc lui Lemnopiron pe la coadă cu niște câlți aprinși; calul, care pe dinăuntru era doldora de artificii, sări în văzduh, trăsând de mama focului, și dete cu don Quijote și cu Sancho de pământ, pe jumătate pârjoliți. Într-acestea, se și mistuise din grădină întreg pâlcul acela bărbos de ducne, cu contesă cu tot; iar cei care rămăseseră acolo zăceau parcă fără simțire, lungiți la pământ, Don Quijote și cu Sancho, deșălați, se ridicară de pe jos și, uitându-se-n toate părțile, rămaseră năuci când se treziră tot în grădina de unde plecaseră și când văzură zăcând pe jos atâta sodom de lume; dar uimirea le crescă și mai mult când zăriră într-un capăt al grădinii o lance mare, înfiptă în pământ, și atârând de ea și de două șireturi de mătase verde un pergamin alb și lucios, pe care stăteau scrise cu slove de aur vorbele astea:

«Strălucitul cavalier don Quijote de La Mancha a dus la capăt și la bun sfârșit aventura cu contesa Trifaldi – după celălalt nume Ducnea îndurerată – și cu soațele ei, numai punându-și în gând s-o înfăptuiască. Malambruno se arată mulțumit și recunoaște că voia i-a fost în totul împlinită; fețele ducnelor au rămas netede și curățite de bărbi, iar regele don Clavijo și regina Antonomasia și-au recăpătat înfățișarea de dinainte; și când și biciuirea scutierului fi-va împlinită, atunci și alba porumbiță vedea-se-va slobodă de ciumele acelea de zgriptori care o prigonesc și alerga-va în brațele dragului ei porumbel gânguritor, că așa este hotărât de către înțeleptul Merlin, baș-vrăjitor peste vrăjitori».

După ce citi don Quijote slovele pergaminului, înțelese limpede că de dezlegarea Dulcinei era vorba, și dând mulțumită cerului din adâncul inimii că datorită unei primejdii atât de mici a săvârșit o faptă atât de mare, cum e aceea de a fi făcut să-și recapete netezimea de dinainte fețele preacinstitelor ducne, care acum nu mai erau acolo, se duse până-n locul unde ducele și cu ducesa nu-și

veniseră încă-n simțiri și, scuturându-l pe duce de mână, îi spuse:

— Haide, seniore, curaj, curaj, că totul s-a sfârșit, aventura a și fost dusă la capăt fără a fi nimeni în pagubă, așa cum arată negru pe alb slovele de pe acel stâlp.

Ducele se dezmetici încetul cu încetul, ca unul care se trezește dintr-un somn greu, și cu aceeași încetineală se trezi și ducesa și toți cei ce zăceau lungiți prin grădină; și se arătară atât de mirați și de năuciți, încât ai fi putut să juri că li se întâmpla de-adevărat ceea ce ei atât de bine se pricepeau să arate în chip prefăcut. Citi ducele acele slove cu ochii pe jumătate lipiți de somn, și-apoi, cu brațele deschise, alergă să-l îmbrățișeze pe don Quijote, spunându-i că-i cel mai desăvârșit cavaler din câți s-au văzut în toate vremurile. Sancho tot da târcoale s-o caute pe îndurerata spre a vedea cum arată la față fără barbă și dacă așa nebărboasă era tot atât de frumoasă precum te-așteptai de la sprintara-i făptură; i s-a spus, însă, că dndată ce Lemnopiron a pogorât, arzând, din văzduh și s-a izbit de pământ, toată ceata de ducne, cu contesă cu tot, s-a făcut nevăzută, și că toate erau rase și fără urmă de miște pe față. Îl întrebă ducesa pe Sancho cum i-a mers în acea lungă călătorie. La care Sancho răspunse:

— Eu, stăpână, simții, după câte-mi spunea și stăpânul meu, că zburam prin ținutul focului, și vrui să mă dezleg nițeluș la ochi; dar stăpânul meu, căruia-i cerui voie să mă dezleg, nu-mi încuviință treaba asta; eu, însă, care-s cam iscoditor din fire și mor să aflu tocmai ceea ce pentru mine-i oprit și neîngăduit, binișor și fără să mă vadă nimeni, depărtai puțințel în dreptul nasului băsmăluța care-mi era strânsă pe ochi și privii pe-acolo în jos spre pământ, și mi se păru că tot pământul nu era mai mare decât un grăunte de muștar, iar oamenii care umblau pe el, ceva mai mari să fi fost decât alunele, ca să vezi cât de sus trebuie să fi mers în clipa aceea!

La care vorbe ducesa răspunse:

— Sancho dragă, ia seama la ce vorbești, că, după cât se arată lucrurile, tu n-ai văzut pământul, ci numai oamenii care umblau pe el; și-i limpede ca lumina zilei că dacpământul ți s-a părut cât un grăunte de muștar și fiecă om cât o alună, atunci un singur om ar fi acoperit întreg pământul.

— Ai dreptate, nimic de zis, răspunse Sancho, dar, cu toate astea, nu știu cum l-am zărit eu dintr-o parte, de s-a văzut în întregime.

— Uite ce, Sancho, spuse ducesa, dintr-o parte nu se vede în întregime lucrul pe care-l privești.

— Eu nu mă pricep la povești din astea cu privitul, răspunse Sancho. Ar trebui, eu atâta știu, ca măria-ta să ții socoteală că, odată ce-am zburat prin puterea vrăjilor, apai tot prin puterea vrăjilor puteam să văd tot pământul și toți oamenii, de oriunde m-aș fi uitat la ei. Și dacă nu crezi asta, apai nici. pe-atâta n-ai să mă crezi că, depărtându-mi puțin legătura în dreptul sprâncenelor, mă văzui atât de aproape de cer, încât între mine și el nu era nicio palmă și jumătate, și pot să jur fără grijă, preacinstită stăpână, că-i mare-al dracului! Și nu știu cum s-a făcut c-am luat-o și prin partea unde erau cele șapte căprițe 1; și, pe Dumnezeuul meu îți spun, să n-am parte de suflet, că, fiind eu de copil păzitor de capre, de îndată ce le văzui, îmi veni un chef atât de grozav să rămân o bucată de vreme cu ele, încât, dacă nu mi-aș fi făcut damblaua, cred c-aș fi plesnit, nu altceva! Stau eu ce stau de mă socot, și ce crezi că fac? Fără să spun o vorbuliță nimănui, nici chiar stăpânului meu, binișor și-ncetișor, descalec de pe Lemnopiron și rămân ca la vreo trei sferturi de ceas cu căprițele, care-s, ce să spun? micșunele, flori, nu altceva, iar Lemnopiron nu se clinti din loc nici cu un pas înainte.

— Și-n timp ce bunul Sancho își trecea timpul cu caprele, întrebă ducele, cu ce-și trecea timpul seniorele don Quijote?

La care don Quijote răspunse:

— Cum toate lucrurile și toate întâmplările astea merg în afară de rânduirea cea obișnuită a lucrurilor, nu-i de mirare că Sancho spune ceea ce spune; cât despre mine.

1 Constelația Pleiadelor, grup de 7 stele, este numită popular în Spania Căprițele, iar la noi, Cloșca-cu-pui.

atâta pot să spun, că nu mi-am depărtat legătura de la ochi nici prin partea de sus, nici prin cea de jos, și că n-am văzut nici cerul, nici pământul, nici marea, nici țărmurile. Am simțit și eu, ce-i dreptul, c-am străbătut ținutul aerului și chiar c-am și atins ținutul focului, dar că l-am și străbătut, mi-e cu neputință să cred, căci o dată ce ținutul focului se află între cerul lunii și ținutul cel mai dinafară al aerului, noi nu puteam ajunge până la cerul unde se găsesc cele șapte căprițe, așa cum spune Sancho, fără să ne facem scrum, și de vreme ce n-am ars, Sancho sau minte, sau aiurează.

— Nici nu mint și nici nu aiurez, răspunse Sancho. Dacă nu mă credeți, n-aveți decât să mă întrebați cum arătau caprele alea, și după asta o să vă dați seama dacă spun sau nu adevărul.

— Ei hai, spune-ne, Sancho, cum arătau? zise ducesa.

— Două dintre ele, răspunse Sancho, sunt verzi, două roșii, două albastre și una-i bălțată.

— Țsta-i un soi nemaivăzut de capre, zise ducele, că pe la noi, prin ținutul pământului, nu prea dai de culori din astea, vreau adică să spun de capre cu culori din astea.

— Apăi fără doar și poate, răspunse Sancho, că s-or deosebi între ele caprele cerului de caprele pământului.

— Dar ia spune-mi, Sancho, întrebă ducele, printre caprele astea n-ai văzut cumva și vreun țap?

— Nu, stăpâne, răspunse Sancho). dar am auzit spunându-se că niciun țap nu poate să treacă dincolo de cornul lunii.

Nu mai ținea nimeni să-l întrebe de călătoria lui, fiindcă vedeau toți că Sancho era pus pe cutreierat prin

toate cerurile, gata să dea vești de tot ce se petrecea pe-acolo, fără să se fi clintit măcar din grădină. Una peste alta, cam acesta a fost sfârșitul aventurii cu ducăna îndurerată, de pe urma căreia ducele și cu ducesa au avut de ce râde nu numai atunci ci toată viața lor, iar Sancho ar fi avut ce povesti și veacuri întregi dacă i-ar fi fost dat să trăiască atâta; și plecându-se don Quijote la urechea lui Sancho, îi spuse:

— Sancho, dacă vrei să te creadă lumea de tot ce spui c-ai văzut în cer, apăi și tu să mă crezi pe mine de cele ce spun c-am văzut în peștera lui Montesinos; și, iacă, mai mult nu spun.

Capitolul XLII

Despre poveștele pe care i le-a dat don Quijote lui Sancho Panza mai înainte de-a se duce acesta să-și cârmuiască insula, dimpreună cu alte lucruri bine chibzuite

Sfârșitul cel bine izbutit și hazliu al aventurii cu îndurerata îi mulțumi într-atâta pe duce și pe ducesa, încât își puserăm gând să-i dea înainte cu șotile, văzând că și-au găsit și omul care să le ia de bune; așa că, după ce se vorbiră și se-nțeleseră cu slugile și cu supușii lor cum să se poarte cu Sancho câtă vreme va cârmui ostrovul cel făgăduit, a doua zi, care fu aceea ce urmă după zborul lui Lemnopiron spuse ducele către Sancho să se gătească și să se pregătească, pentru a se duce să-și ia în primire ocârmuirea, că supușii lui din insulă îl așteptau ca pe-o ploaie de primăvară, Sancho făcu o plecăciune și-i spuse:

— După ce coborâi din cer, și după ce, din înalta lui tărie privii pământul și văzui cât îi de mititel, mi se mai astâmpără chef, care mi-era atât de grozav, de-a fi cârmuitor; căci ce scofală e să fii mai mare peste-un grăunte de muștar sau ce cinste și vrednicie e să ocârmuiești vreo cinci-șase inși doar cât aluna de mari, căci, după câte-mi pare, altceva nu mai era de văzut pe tot pământul! Dacă măria-ta te-ai milostivi să-mi dai o

părticică doar din cer, fie chiar nu mai mare de-o jumătate de leghe, aş primi-o mai bucuros decât pe cel mai mare ostrov din lume.

— Uite, dragă Sancho, răspunse ducele, eu nu pot să dau nimănui o parte din cer, fie ea şi cât un vârf de ac, fiindcă numai lui Dumnezeu îi sunt hărăzite asemenea milostiviri şi daruri; tot ce pot să-ţi dau, îţi dau, adică o insulă de ți-e mai mare dragul, rotunjoară şi frumuşică şi din cale-afară de rodnică şi de îmbelşugată, pe care, dacă ştii cum s-o chiverniseşti, poţi să câştigi, odată cu comorile pământului, şi pe cele ale cerului.

— Fie, răspunse Sancho. Să-mi încapă numai insula pe mână, că m-oi strădui să fiu un cârmuitor atât de destoinic, încât, în ciuda celor răi, să ajung la cer; şi să ştii că asta n-o fac fiindcă-mi ard călcâiele să-mi las casa sau să mă-ndes la măriri, ci numai din setea ce-o am de-a-ncerca şi eu ce gust are să fii cârmuitor.

— Păi dac-o guşti o dată, zise ducele, ai să-ţi lingi şi degetele, Sancho, după ocârmuire, că tare dulce mai e să porunceşti şi să fii ascultat. De bună seamă că atunci când o ajunge stăpânu-tău împărat – că de ajuns, ajunge el, fără doar şi poate, aşa cum se arată că merg lucrurile – n-o să-i mai smulgă nimeni, cu una, cu două împărăţia şi-o să-l doară din adâncul sufletului de tot timpul pe care l-a pierdut fără să împărăţească.

— Stăpâne, răspunse Sancho, eu cred că-i tare bine să porunceşti, fie chiar şi numai peste o turmă de oi.

— Da straşnic am mai nimerit-o cu tine, Sancho, fiindcă văd că toate le ştii! răspunse ducele. Şi trag nădejde c-ai să fii un tot atât de grozav cârmuitor, pe cât te-arată şi judecata. Şi acum de-ajuns cu asta; ia seama că, mâine chiar, trebuie să te duci să ocârmuieşti insula, iar astă-seară o să ți se pregătească straiile ce se cuvine să le-mpaci pentru acest lucru, precum şi toate cele trebuincioase plecării.

— Las' să mă-mbrace cum poftesc, zise Sancho, că,

oricum aş fi îmbrăcat, eu tot Sancho Panza rămân.

— Asta aşşa e, spuse ducele, însă hainele trebuie să se potrivească totdeauna cu slujba şi cu treapta pe care le ai, că n-ar fi la locul lui ca omul legilor să se-mbrace ostăşeşte, şi nici ostaşul, preoteşte. Tu, Sancho, ai să mergi îmbrăcat pe jumătate ca un cărturar şi pe jumătate ca un oştean, pentru că-n insula pe care ți-o dau e tot atâta nevoie de arme ca şi de-nvăţătură, şi tot atâta nevoie de-nvăţătură ca şi de arme.

— Învăţătură, răspunse Sancho, am eu ceva, fiindcă, deşi nici măcar de az-buche n-am habar, mi-e de-ajuns să ştiu să fac crucea 1 pentru a fi un bun cârmuitor. Armele le-oi mânui şi eu pe cele ce mi le-or da pân-oi cădea lungit, şi, cu Dumnezeu înainte!

— C-o atât de bună ţinere de minte, spuse ducele, n-o să greşească Sancho nici c-o iotă.

Într-acestea pică şi don Quijote şi, aflând de ceea ce se petrecea, precum şi de zorul cu care trebuia să plece Sancho la cârmuirea lui, îl luă, cu îngăduinţa ducelui, de mină şi se duse cu dânsul în cămara lui, cu gândul de a-l povăţui cum e bine să se poarte în slujba ce-avea s-o aibă. După ce intrară-n odaie, trase uşa după el, zăvorând-o, îl aşează aproape cu de-a sila pe Sancho lângă dânsul şi-i spuse cu vorbă dotnoală:

— Nici nu mai ştiu, dragă Sancho, cum să mulţumesc cerului că mai întâi şi mai-nainte de-a da fericirea peste mine, ți-au ieşit ție sorții să-ntâlneşti şi să dai de-un noroc atât de mare. Eu, care aveam de gând, când mă voi înavuţi, să te plătesc pentru slujbele tale, mă văd abia la începutul drumului meu către chiverniseală, câtă vreme tu, mai înainte de vreme şi împotriva rostului obişnuit după care merg lucrurile, îţi vezi încununată năzuinţele. Alţii fac ochi dulci, stau pe la uşi, se milogesc, se scoală pe mânecate, se roagă, stăruiesc şi tot nu capătă ce-au ei în gând; şi vine altul care, fără să ştie cum sau necum, se pomeneste c-o slujbă şi c-o cinste după care se băteau atâţia; aici se

potrivește și se prinde de minune vorba aceea, că un dram de noroc face mai mult decât un car de minte. Tu, care pentru mine ești, fără nicio urmă de îndoială, un prostănac, care nici prea de dimineață nu te scoli, nici până noaptea târziu nu trudești și nici vreo osteneală nu-ți dai, abia numai de-o adiere a cavaleriei rătăcitoare ce-ai fost atins, că, fără chiu și fără vai, te și trezești din senin cârmuitor al unui ostrov.

1 Înaintea primei litere din alfabet se pune a o cruce numita de elevi «Christus».

Toate astea ți le spun, Sancho, ca să nu pui pe socoteala vredniciei tale milostivirea primită, ci să mulțumești cerului, care rânduiește atât de frumos lucrurile, și apoi să mulțumești și măreției pe care o cuprindem sine îndeletnicirea cavaleriei rătăcitoare. Dacă te-ndeamnă inima să crezi cele ce-ți spun, atunci fii, fătul meu, cu luare-aminte la acest Catón 1 al tău, ce vrea să te povățuiască și să-ți fie cârmă și călăuză, care să te îndrumeze și să te scoată la bun liman din marea cea învolburată, unde ești gata să te avânți, căci slujbele și treptele cele mari nu sunt altceva decât o mare adâncă de griji. Mai înainte de toate trebuie să te temi de Dumnezeu, fiule, pentru că-n teama de el stă înțelepciunea; și dacă ești înțelept, nu poți greși niciodată. În al doilea rând, să te veghezi pe tine însuși și să te străduiești a te cunoaște, fiindcă aceasta este cea mai anevoioasă cunoaștere din câte se pot închipui. Din faptul de a te cunoaște va ieși acela de a nu te umfla asemeni broaștei care a vrut să fie pe potriva boului 2; că dacă faci treaba asta, atunci gândul c-ai păzit porcii la tine-n sat va fi ca picioarele cele urâte ale păunului, care-i potolesc îngâmfarea când eh cu coada rotită, și le privește 3.

— Asta-i adevărat, răspunse Sancho, însă numai când eram țânc păzeam porcii; când am ajuns și eu ceva mai răsărit, găște păzeam, nu porci; dar asta, după câte mi se pare, n-are nici în clin, nici în mânec cu ceea ce ne doare,

că doar nu toți cei care ocârmuiesc se trag din viță de domnitori.

— E-adevărat ce spui, răspunse don Quijote, și tocmai de asta cei care nu-s din capul locului de neam mare trebuie să alătore la vrednicia slujbei pe care ondeplinesc și o dulce blândețe, care, însoțită de înțelepciune, să-i pună la adăpost de clewetirea cea răutăcioasă, de care nicio mărire nu scapă nepângărită. Fii mândru, Sancho, de obârșia ta

1 E vorba de Dionisio Catón, autor al unor distihuri morale adresate fiului său, scrise în latinește, *Dionysii Catonis Disticha de moribus ad filium*, carte foarte citită și frecvent retipărită în epocă.

2 Fabula e în Esop și în Fedru.

3 Comparația cu păunul e frecventă la scriitori moraliști ai epocii.

de rând și nu te rușina să spui că te tragi din țărani; fiindcă văzând că nu roșești de asta, nimeni n-o să se apuce să te rușineze, și-ți face mai mare cinste să fii un smerit virtuos decât un păcătos trufaș. Sunt nesfârșit de mulți aceia care, trăgându-se dintr-un neam de rând, s-au ridicat până la cea mai înaltă treaptă duhovnicească și împărătească, și, ca să te încredințez de acest adevăr, aş putea să-ți dau la pilde până ți s-ar urî. Să știi, Sancho, că dacă iei drept măsură virtutea și te mândrești că faci fapte virtuozose, n-ai de ce să-i mai pizmuiești pe cei ce se trag din domnitori și din domni mari, pentru că obârșia înaltă se moștenește, pe când virtutea se capătă, și virtutea are preț în ea însăși, pe când obârșia înaltă, nu. Stând, deci, lucrurile așa cum stau, dacă atunci când vei fi în ostrovul tău va veni să te vadă vreuna din rubedeniile tale, nu te uita de sus la ea și n-o jigni, ci, dimpotrivă, primește-o bine, găzduiește-o și ospăteaz-o, fiindcă prin asta te vei face plăcut lui Dumnezeu, care nu vrea să fie nesocotită niciuna din făpturile lui, și-ți vei face și datoria față de firea cea înțeleaptă. Dacă aduci și pe nevastă-ta cu tine -

fiindcă nu-i. bine ca acela căruia i se încredințează pentru multă vreme o ocârmuire să stea fără muierăa lui - învaț-o, dăscălește-o și dezbar-o de firea ei cea necioplită, fiindcă cel mai adesea o femeie nătângă și din topor duce de răpă și face să se aleagă praful de tot ce-a înfiripat un ocârmuitor înțelept. De-o fi să rămâi văduv - lucru ce se poate întâmpla - și de pe urma treptei tale înalte te vei alege cu o nevastă mai de neam, n-o lua în așa fel ca să-ți slujească de mreață și de nadă pentru a ajunge, vorba aceea, la n-am nevoie de pitac, dar tu zvârle-mi-l în sac; fiindcă adevăr zic ție că de tot ce-o primi muierăa judecătorului, o da socoteală bărbatul ei la judecata de apoi și o plăti împătrit după moarte trebile pe care nu și le-a pus la socoteală-n viață. Nu te lăsa niciodată călăuzit de ce-ți trăsnește prin cap, lucru ținut la mare preț numai de neajutorării la minte, care se cred firoșcoși. Să afle-n cugetul tău mai multă milă lacrimile săracului, dar nu să te aplece a le da și mai multă dreptate decât dovezilor temeinice ale bogatului. Încearcă să descoperi adevărul, ascuns atât după făgăduințele și darurile bogatului, cât și după vaietele și rugămințile săracului. Dacă vrei să ții o cale cu adevărat dreaptă, nu descărca asupra vinovatului tot ce-i mai aspru-n legi, fiindcă judecătorul neîndurat nu-și câștigă o faimă mai mare decât cel blând. Dacă cumva se pleacă mai mult într-o parte cumpăna dreptății, vezi să nu fie pe talerul darurilor, ci pe talerul milei. Dacă ți s-o întâmpla să judeci plângerea vreunui vrăjmaș de-al tău, îndepărtează-ți gândul de la jignirea îndurată și îndreaptă-ți-l numai către adevărul, lucrului ce trebuie judecat. Să nu te lași orbit de patima ta în socotelile altora, fiindcă greșelile pe care le săvârșești din patimă de cele mai multe ori nici nu se mai pot îndrepta și, chiar de s-ar îndrepta, ar fi numai cu prețul trecerii de care te bucuri și poate chiar și al averii tale. Dacă ar veni vreo muieră frumoasă să-ți ceară dreptate, întoarce-ți ochii de la lacrimile ei și urechile de la vaietele ei și cumpănește pe-ndelete temeiul

cererii ei dacă nu vrei ca mintea să ți se înece în plânsul ei, iar cinstea în tânguirile ei. Pe acela pe care ai de gând să-l pedepsești cu fapta nu-l mai năpăstui și cu vorba, fiindcă îi e de-ajuns amărâtului de el pedeapsa caznei pe care i-o dai, fără a mai fi nevoie să-i trănestești și ocări pe deasupra. Pe vinovatul ce cade sub osânda ta privește-l ca pe-un nefericit, bătut de toate vânturile firii noastre celei căzute-n păcat, și, pe cât îți stă-n putință, fără a aduce vreo vătămare celor potravnici lui, arată-te milostiv și blând, pentru că, deși însușirile lui Dumnezeu sunt toate pe o potrivă, mai mult se desprinde și străluce-n ochii noștri însușirea îndurării decât aceea a dreptății. Dacă urmezi, dragă Sancho, aceste povețe și aceste porunci, multe zile de trăit vei avea, veșnic fi-va renumele tău, îmbelșugată îți va fi răsplata, nemaiauzită fericirea; îți vei căpătui copiii după pofta inimii, vor căpăta nume mare și ei și nepoții tăi, vei trăi cu toată lumea în pace și bună voire, iar în ultimele clipe ale vieții te va găsi și clipa morții într-o bătrânețe senină și înaintată, iar strănepoții tăi ți-or închide ochii cu mâinile lor gingașe și plăpânde. Toate cele ce ți le-am spus până-acum sunt învățături menite să-ți împodobească sufletul; ascultă acum și pe cele ce trebuie să-ți slujească la împodobirea trupului.

Capitolul XLIII

Despre al doilea rând de povețe pe care i le-a dat don Quijote lui Sancho Panza

Cine-i acela care să fi auzit vorbele de mai sus ale lui don Quijote și să nu-l socotească drept un ins cât se poate de înțelept și însuflețit de cele mai bune gânduri? Dar cum s-a mai spus de-atâtea ori de-a lungul acestei mărețe istorii, don Quijote înșira la bazaconii numai când era vorba de cavaleria rătăcitoare, pe când în celelalte rostiri ale sale se arăta înzestrat cu o minte atât de limpede și de cuprinzătoare, încât la tot pasul faptele îi dezmințeau judecata, și judecata, faptele; dar în acest al doilea rând de învățături pe care le dete lui Sancho se arată iscusit foarte

și-și ridică pe-aceeași culme atât înțelepciunea, cât și sminteala. Sancho era numai urechi ascultându-l și căuta să-și întipărească-n minte povețele lui, ca unul care avea de gând să le folosească și să facă, cu ajutorul lor, ca plodirea ocârmuirii lui să sfârșească printr-o naștere fericită. Urmă dară mai departe don Quijote și spuse:

— În ceea ce privește felul cum trebuie să te chivernisești pe tine și cum să-ți chivernisești casă, cel dintâi lucru ce te sfătuiesc e să fii curat și să-ți tai unghiile, fără a le lăsa să crească, așa cum fac unii care cred, din prostie, că unghiile lungi le înfrumusețează mâinile, ca și cum scârna și înăditura asta, pe care nu și-o mai taie de fel, ar fi unghie omenească, și nu gheară de uliu din cei mâncători de șopârle: nărav porcesc și din cale-afară de sucit. Să nu umbli, Sancho, descins și dezmățat, fiindcă neîngrijirea în îmbrăcăminte e semn de fire lăsătoare, numai dacă, sub această neîngrijire și dezmățare, nu se strecoară vreun gând ascuns, așa cum se zice că era la Iuliu Cezar. Cumpănește cu grijă cam cât ți-ar aduce slujba asta, și dacă-ți îngăduie să le faci slugilor tale câte-o haină cu fireturi, fă-le-o mai degrabă gospodărească și trainică deck strălucită și împopoțonată, și împarte-o între slugile tale și calici; vreau să spun că dacă-ți dă mâna să îmbraci șase copii de casă, tu îmbracă numai trei și mai îmbracă și trei calici, așa că o să ai copii de casă și în cer și pe pământ; că felul ăsta de a da' haine cu fireturi n-o să le între niciodată-n cap celor plini de deșertăciune. Să nu mănânci usturoi și nici ceapă x, ca să nu dea de gol, prin izul lor, neamul tău cel prost; umblă încet, vorbește tacticos, dar nu în așa fel încât să pară că te ascuți cum vorbești, fiindcă tot ceea ce-i nefiresc e rău. Prânzește puțin și cineză și mai puțin, căci sănătatea întregului trup se strujește în făurăria stomahului. Fii cumpătat la băutură, ținând socoteală că vinul peste măsură nici nu păstrează tainele și nici nu se ține de cuvânt. Ia seama, Sancho, să nu mesteci cu amândouă fălcile și nici să nu

eructezi în fața nimănui.

— Nu știu ce-i aia «să eructez», spuse Sancho.

Și atunci don Quijote îi spuse:

— A eructa, dragă Sancho, vrea să zică a râgâi, și asta-i una din vorbele cele mai urâte din graiul castilian, măcar că-i de-o mare însemnătate, așa că lumea subțire și-a găsit scăparea cu latineasca, și-n loc de «a râgâi», spune «a eructa», iar în loc de «râgâieli», spune «eructări»; și chiar dacă unii nu-nțeleg aceste vorbe, nu-i mare pagubă, căci obișnuința le va face cu timpul să intre-n grai, așa încât să se-nțeleagă ușor; și asta se cheamă a îmbogăți graiul, asupra căruia sunt atotputernice mulțimea și obișnuința.

— Într-adevăr, stăpâne, spuse Sancho, una din povețele și învățăturile pe care am de gând să mi le întipăresc bine-n minte este să nu râgâi, fiindcă eu obișnuiesc să fac des treaba asta.

— Să eructezi, Sancho, nu să râgâi, spuse don Quijote.

1 Opreliștea de a mânca usturoi venea, la nobili, din dorința de a se deosebi de oamenii de rând. Regina Isabela Catolică îl interzisese nu numai la curte, ci și în tabără, când lua parte la războaie.

— Să eructez oi spune de-acu-nainte, și pe legea mea că n-o să uit!

— De asemenea, Sancho, nu trebuie să mai amesteci în vorbirea ta tot puhoiul acela de zicale, așa cum ai tu obiceiul, că deși zicalele sunt învățături scurte, tu, de multe ori, le tragi atâta de păr, încât par mai degrabă aiureli decât învățături.

— La asta numai Dumnezeu poate să găsească leac, răspunse Sancho, fiindcă știu la zicale mai abitir decât o bucoavnă, și-atât de multe-mi vin de-a valma la gură când vorbesc, încât se iau la harță-ntre ele, vrând să iasă toate deodată; limba însă le zvârle afară pe cele ce-i vin mai întâi în cale, fie că merg, fie că nu; dar oi avea grijă de-acu-

nainte să le spun numai pe acelea ce se potrivesc cu vrednicia slujbei mele, că de este casa plină, repede-i gata de cină, și cine se tocmește nu se mai sfădește, și cine trage clopotul a primejdie, acela la bun adăpost se găsește, pentru că și cu nevasta beată și cu butia plină nu se poate.

— Dă-i înainte, Sancho băiete, toarnă, trânteste, înșiră la zicale, că nimeni nu te-ntrece: «Las să mă bată mumă-mea, că eu bat titirezul». Nici n-am apucat să-ți spun cum trebuie să te ferești de zicale, că tu-mi și trântesti într-o clipită un pomelnic întreg, care se lovește ca nuca-n perete cu ceea ce vorbim. Uite, Sancho, eu nu zic c-ar prinde rău o zicală la locul potrivit; dar înșirarea fără noimă a zicalelor și îngrămădirea lor talmeș-balmeș fac să iasă o vorbire lăncedă și dezlânată. Când călărești, să nu-ți lași tot trupul pe oblânc și nici să nu ții picioarele bătoase, întinse stinghie și depărtate de burta calului, dar nici să nu stai flească pe cal, ca și cum ai umbla pe asinul tău, că după călărit se deosebește cavalerul de grăjdar. 1 Să fii cumpătat la dormit, fiindcă cel ce nu se scoală odată cu soarele nu se bucură de zi; și ia seama, Sancho, că hărnicia e mama bunăstării, pe când trândăvia, potrivnica ei, și niciodată n-a ajuns la ținta pe care și-o pune un gând bun. Această din urmă povață pe

1 Exact: «Chipul cum călăresc îi face pe unii cavaleri și pe alții grăjdari» (*caballerizos* e în spaniolește mai apropiat de *caballeros*, și în felul acesta calamburul e posibil).

care am de gând să ți-o dau, măcar că nu-ți slujește la împodobirea trupului, vreau totuși să ți-o bagi bine-n cap, fiindcă cred că nu ți-o fi de mai puțin folos decât cele pe care ți le-am dat pân-acum, și este asta: să nu te-apuci niciodată să te iei la ceartă în privința neamului ales al cutăruia ori cutăruia, sau, cel puțin, să nu-i asemeni între ei, fiindcă, vrei, nu vrei, dintre cei pe care-i asemeni, unul o să iasă mai de soi decât celălalt, și cel pe care îl vei coborî o să capete pică pe tine, iar cel pe care îl vei înălța

n-o să te răsplătească cu nimic, îmbrăcăminteă să-ți fie niște nădragi strâmți, un mintean lung, o giubeică ceva și mai lungă; de *gregiiescos* *, nici poveste, pentru că nu stau bine nici cavalerilor și nici cârmuitorilor. Pân-acum, Sancho, numai lucrurile astea mi-au venit în gând să ți le dau ca povețe; cu timpul, însă, și după cum s-or ivi prilejurile, ți-oi mai împărtăși și alte învățături, dacă tu ai să te-ngrijești să-mi dai de știre de starea în care te afli.

— Stăpâne, răspuse Sancho, îmi dau bine seama că toate cele ce mi-ai spus luminăția-ta sunt lucruri bune, sfinte și trebuincioase; dar ce folos dacă de niciunul din ele nu-mi aduc aminte? E drept că sfatul de a nu lăsa să-mi crească unghiile, precum și acela de-a mă-nsura a doua oară de mi s-o ivi prilejul, n-au să-mi iasă din cap, dar tot ghiveciul celălalt și toate acele urzeli încâlcite și harababuri de vorbe tot atât mi le-amintesc și mi le-oi aminti ca pe nourii de mai anțărț, așa că trebuie să le capăt scrise, și, fiindcă nici să citeșc și nici să scriu nu știu, o să le dau duhovnicului meu ca să mi le amintească și să mi le vâre-n cap când o fi nevoie.

— Păcatele mele, răspuse don Quijote, că rău îi mai stă unui cârmuitor să nu știe nici să scrie, nici să citească! Fiindcă trebuie să-ți intre-n cap, Sancho, că un om care nu știe carte sau care-i stângaci dovedește unul din astea două lucruri: sau că se trage dintr-un neam tare prost și de jos, sau că el însuși e atât de nedestoinic și de îndărătnic, încât nu s-au putut lipi de el nici buna-creștere, nici învățătura.

1 Pantaloni bufanți foarte scurți cu mult deasupra genunchiului, purtați în secolele XV ȘI XVII.

Mare lipsă-i neștiința asta a ta de carte, și de aceea aș vrea ca să-nveți măcar să te iscălești.

— Să-mi iscălesc numele mă pricep eu că, atunci când am fost staroste la mine-n sat, am învățat să fac unele buchii, cum sunt acelea ale pecetilor de la sacii cu mărfuri, de care mi se zicea că înseamnă numele meu; asta cu atât

mai mult cu cât m-oi preface că-s ciung de mina dreaptă și-oi pune pe altul să iscălească pentru mine, că la toate se găsește leac, numai la moarte nu; și având eu în mână pâinea și cuțitul, oi face ce-oi pofti; cu atât mai mult cu cât acela care-i fecior de jude nu se sperie el de judecată, și fiind eu și cârmuitor, care-i mai mult decât să fii judecător, să poftească numai să mă ia la vale și să mă poarte-n gură, c-or vedea ei pe dracu', or veni să tundă oile și or pleca ei tunși, că Dumnezeu știe el casa celuia pe care-l îndrăgește, și apoi bogatului și neroziile îi trec drept slove de evanghelie, și fiind eu bogat și mai fiind și cârmuitor și totodată mărinimos, așa cum am de gând să fiu, nicio greșală de-a mea n-o să sară-n ochi; unge-te numai cu miere, și s-or strânge muștele ciotcă; atâtea parale faci câte parale ai, spunea o bunică de-a mea, și bogatului să-i calci pe coadă nu faci bine.

— Trăsni-te-ar Dumnezeu să te trăsnească, măi Sancho! spuse atunci don Quijote. Lua-te-ar șaizeci de mii de draci, cu zicalele tale cu tot! De-un ceas le tot înșiri, turnându-mi pe gât cu fiecare din ele câte-o înghițitură de otravă. Eu îți dau înscris că zicalele astea au să te ducă într-o bună zi la spânzurătoare; din pricina lor au să te răstoarne supușii tăi de la ocârmuire ori au să urzească zavere împotriva-ți. Ia spune-mi, de unde le mai scoți, gugumanule? Și cum de le potrivești, zăpăcitule? Că pentru ca să spun și eu una și s-o potrivesc cum trebuie, mă trec toate nădușelile și mă opintesc de parc-aș săpa din greu.

— Pe legea mea, stăpâne, răspunse Sancho, că faci atâta balamuc pentru un lucru de nimica. La ce dracu' te mai tot perpelești pentru felul cum mă slujesc eu de avutul meu, că altul n-am, și nici vreo altă bogăție decât zicale și iar zicale, și chiar acum mi-au venit în minte vreo patru, care s-ar potrivi aci ca turnate sau ca perele-n coș; dar n-o să le spun, fiindcă tăcerea e de aur, leită Sancho, care știe atât de bine să tacă.

— Acest Sancho nu ești tu, spuse don Quijote, fiindcă tu nu numai că nu știi să taci bine, dar știi să vorbești rău și să te încăpățânezi tot atât de rău; cu toate astea, aș vrea să aflu și eu care-s cele patru zicale ce ți-au venit în minte și care se potrivesc aici de minune, că eu îmi tot scormonesc mintea, pe care-o am destul de bună, și nu găsesc una.

— Care vrei să se potrivească aici mai bine, spuse Sancho, decât să nu-ți vâri policarul între două măsele ale minții? Și la «ieși afară» sau la «ce-ai de împărțit cu nevastă-mea?», n-ai ce să mai răspunzi; și dacă ulciorul izbește piatra sau dacă piatra izbește ulciorul, tot vai și-amar de ulcior; toate astea se potrivesc fir cu fir. Că nimeni să nu se ia la colți cu cârmuitorul lui sau cu cel ce-i poruncește, fiind-o ieși păgubit ca și cel ce pune degetul între două măsele de minte, ba încă pot și să nu fie de minte, destul că-s măsele, și la ceea ce spune cârmuitorul n-ai ce să mai răspunzi ca și la «ieși afară» sau la «ce-ai de împărțit cu nevastă-mea?»; cât privește povestea cu piatra și cu ulciorul, apăi și-un orb ar vedea unde vrea să bată. Tot așa după cum, pentru acela ce vede gunoiul din ochiul altuia fără să vadă bârna din ochiul lui, nu se poate să nu se zică: râde dracu' de porumbe negre și pe sine nu se vede; și luminăția-ta știi prea bine că mai priceput e nerodul la casa lui decât înțeleptul la casa altuia.

— A, asta nu, Sancho, răspunse don Quijote, fiindcă nerodul habar n-are de nimic, nici la casa lui și nici la a altuia, și asta din pricină că pe temelia neroziei nu se poate dura nicio zidire ca lumea; da până una-alta, să lăsăm, Sancho, lucrurile așa cum sunt, că dacă-i ocârmui prost, a ta o fi vina și a mea rușinea; mă mângâi, totuși, că mi-am făcut datoria, povățuindu-te cu tot sârgul și cu toată chibzuiala ce mi-au stat în puteri; cu asta mă spăl pe mâini și de îndatoririle, și de făgăduința mea; Dumnezeu să te călăuzească, Sancho, și să te ocârmuiască în ocârmuirea ta, iar mie să-mi scoată piatra ce mi-a mai rămas pe inimă,

că ai să-ntorci toată insula cu susu-n jos, lucru pe care aş putea să-l împiedic dacă destăinuiesc ducelui cine eşti şi-i spun că pântecosul şi statu-palmă ăla de Sancho nud altceva decât un sac plin cu zicale şi cu blestemăţii!

— Stăpâne, răspunse Sancho, dacă socoţi luminăta-ta că nu-i de mine ocârmuirea, pe dată mă şi lepăd de ea, căci mai mult ȕiu la o fărâamă din sufletul meu decât la tot trupul meu; şi tot atât de bine oi trăi eu ca Sancho, cu pită şi cu ceapă, cum oi trăi şi ca ocârmuitor, cu prepeliţe şi cu claponi; cu atât mai mult cu cât, atunci când dorm, cu toȕii sunt deopotrivă, şi cei mari, şi cei mici, şi cei calici, şi cei avuȕi; şi dacă e să cântăreşti bine lucrurile, apăi ai vedea că numai luminăta-ta mi-ai băgat în cap să cârmuiesc, fiindcă altminteri tot atâta ştiam eu de cârmuiri de ostroave cât ştie găscă; şi dacă crezi că de-oi fi cârmuitor m-o lua dracu', apăi mai bine vreau să ajung ca Sancho în rai decât ca ocârmuitor în iad.

— Pe Dumnezeuul meu, Sancho, răspunse don Quijote, că numai pentru vorbele astea din urmă pe care le-ai spus meriȕi să fii cârmuitorul a mii de insule! Eşti bine înzestrat din fire, lucru fără de care nu se află ştiinȕă pe lume care să folosească la ceva; încredinȕează-te lui Dumnezeu şi caută să nu greşeşti în ceea ce ai cu temei în gând; vreau să spun că ȕinta şi strădania ta neobosită să-ȕi fie de a duce mereu la bun sfârşit toate trebile ce ȕi s-or ivi, căci cerul ajută totdeauna bunele năzuinȕe; şi acum hai să ne ducem să mâncăm, fiindcă-mi închipui că măritele noastre gazde ne aşteaptă.

Capitolul XLIV

Cum a fost ridicat Sancho Panza la scaunul ocârmuirii şi despre ciudata păȕanie din castel a lui don Quijote

Se spune că-n alcătuirea încă netălmăcită a acestei istorii, când a ajuns Cide Hamete să scrie capitolul de faȕă, i-a pus în frunte un crâmpei pe care tălmăcitorul nu l-a mai trecut întocmai în castiliană, şi-n care povestitorul se

dojenea oarecum pe sine că s-a-ncurcat c-o istorie atât de sărăcuță și de mărginită ca aceea a lui don Quijote, fără a cuteza să se mai întindă și la alte vorbiri și povestiri lăaturalnice mai adâncite și mai ademenitoare, și spunea că să-și înhame și mintea și mâna și peana ca să scrie numai despre un singur lucru și să vorbească prin gura numai a câtorva inși, era o treabă urâcioasă, al cărui rod nu răsplătea cu nimica munca povestitorului, și că, pentru a se feri de ăst neajuns, se folosisse în partea întâi de tertipul câtorva povestiri cum e aceea cu Curiosul nestăpânit sau cu Căpitanul ostatic, care sunt parcă străine de miezul istorisirii, măcar că celelalte aventuri povestite acolo sunt lucruri întâmplare lui don Quijote însuși, așa că nu se putea să nu fie scrise. S-a mai gândit, pe de altă parte – după cum spune el – că mulți cititori, prinși cu totul de isprăvile lui don Quijote, n-ar mai urmări cu luare-aminte acele povestiri, sau le-ar citi pe apucate, fără să ia seama la iscusința și la meșteșugul aflate-ntr-însele, și care ar sări cu mult mai mult în ochi dacă ar ieși la lumină ele singure, fără să se mai sprijine pe scrântelile lui don Quijote și pe neroziile lui Sancho; așa că-n această a doua parte n-a vrut să mai vire povestiri desprinse de întreg și numai lipite acolo, ci s-a folosit doar de câteva crâmpeie lăaturalnice, ce par și ele izvorâte din chiar întâmplările pe care le cuprinde istoria lui don Quijote, și acestea cu măsură și cu vorbe puține, atât numai cât trebuie ca să se dea de știrea lor; și pentru că se mărginește și se închide în hotarele strâmte ale povestirii, măcar că-i înzestrat cu atâta iscusință, pricepere și judecată, încât poate vorbi de tot ce se află pe lume, cere să nu-i fie nesocotită truda și să i se aducă laude nu pentru ceea ce a scris, ci pentru ceea ce a lăsat afară din scrierea lui.

Și apoi își urmează povestea, spunând că don Quijote, după ce isprăvi de mâncat în ziua în care-i dete lui Sancho povețele, pe la chindii le așternu în scris, pentru ca Sancho să caute pe cineva să i le citească; dar abia ce le

scrise, că ele se și rătăciră și căzură-n mâinile ducelui, care i le arătă și ducesei, și amândoi se minunară din nou cum de un om atât de smintit ca don Quijote poate fi și atât de înțelept; și mergând înainte cu soțiile lor, în seara aceea îl trimiseră pe Sancho cu alai mare în satul care trebuia să fie luat de el drept insulă. Se nimeri însă ca acela ce avea această însărcinare să fie un majordom de-al ducelui, deștept și duhliu nevoie mare, că nu se poate afla duh acolo unde nu-i și deșteptăciune, și care majordom era tocmai acela ce, schimbându-și înfățișarea, se prefăcuse ca să fi contesa Trifaldi, treabă dusă la capăt cu iscusința de care spusei. Și cu aceste daruri firești, și mai fiind și dădăcit de stăpânii lui cum trebuie să se poarte cu Sancho, îi ieși de minune ceea ce avea de îndeplinit. Spun, dară, că de îndată ce sosi clipa ca Sancho să dea ochi cu el, chipul lui i-l și aminti pe acela al contesei Trifaldi însăși și, întorcându-se către stăpănu-său, îi spuse:

— Stăpâne, sau că trebuie să mă ia dracu' de-aici de unde mă aflu, și chiar în clipa asta, sau lumină-ia-ta trebuie să mărturisești că chipul ăstui majordom al ducelui, ce stă aici de față, este același cu chipul îndureratei!

Îl privi țință don Quijote pe majordom, și după ce se sătură de privit, spuse către Sancho:

— Nu mai e nevoie, Sancho, să te ia dracu', și anume chiar în clipa asta (că nu știu ce vrei să spui cu vorbele tale), fiindcă într-adevăr chipul majordomului este unul și același cu al îndureratei; dar asta nu vrea să zică că majordomul este chiar îndurerata, fiindcă dac-ar fi așa, lucrul ar veni în răspăr cu adevărul, și n-avem noi acum vreme să scoatem la lumină toate astea, că s-ar chema atunci să intrăm în hățișuri încurcate rău. Crede-mă, frățâne, că-i nevoie să ne rugăm din adâncul sufletului de Domnul nostru ca să ne scape de vrăjitorii și de solomonarii cei răi.

— Nu-i de șagă, stăpâne, răspunse Sancho, că mai

adineauri îl auzii vorbind, și nu alta mi se păru decât că-mi țiuie în urechi glasul contesei Trifaldi. Acuma, gata, n-o să mai spun nimic; dar n-o să-ncetez de-aci-nainte să fiu cu ochii-n patru, ca să văd dacă nu dau de vreun alt semn care să-mi întărească sau să-mi alunge bănuiala.

— Așa să faci, Sancho, spuse don Quijote, și să-mi dai și mie de știre tot ce-ai să dibuiești în socoteala asta și tot ce-o să ți se-ntâmple în ocârmuirea ta.

Plecă, în sfârșit, Sancho, însoțit de-un alai mare, îmbrăcat ca un cărturar, pe deasupra cu o giubeică largă, roșcată, făcând ape, și țesută din păr de cămilă, iar pe cap cu o cușmuliță de aceeași culoare; călărea pe-un catâr cu scări scurte la șa, iar după el, din porunca ducelui, venea asinul, gătit cu harșale și cu hamuri de mătase bătute-n ținte sclipitoare. Întorcea Sancho capul la răstimpuri să-și privească asinul, în tovărășia căruia se simțea atât de mulțumit, că nu s-ar fi schimbat nici cu împăratul nemților!

Luându-și rămas bun de la duce și ducesă, le sărută mâinile și luă și blagoslovirea de la stăpânu-su, care i-o dete cu ochii-n lacrimi, iar Sancho o primi, umflându-și obrazii a bocet. Lasă-l, cinstite cititorule, pe bunul Sancho să se ducă cu Dumnezeu și într-un ceas bun și pregătește-te pentru două tainuri zdravene de râs, pe care o să ți le pricinuiască știrea despre cum s-a purtat el la slujba lui; și între timp ascultă să afli ceea ce i s-a întâmplat stăpânului său chiar în acea noapte, căci chiar dacă n-ai să râzi de asta, tot ai să-ți desprinzi măcar buzele, așa cum fac momițele când râd, fiindcă întâmplările lui don Quijote nu pot pricinui decât sau minunarea, sau râsul. Se povestește, dară, că de îndată ce plecă Sancho, don Quijote se simți de tot singur, și dacă i-ar fi fost cu putință să-l scoată din acea însărcinare și să-l ia de la ocârmuire, ar fi făcut-o bucuros. Ducesa își dete seama de aleanul lui și-l întreabă de ce-i mâhnit, că dacă-i din pricina lipsei lui Sancho, apăi la scutieri, și la ducne, și la slujitoare se găsesc cu duiumul la ea - **n** casă, care inși l-ar sluji în așa fel ca să-l

mulțumească peste poate cu tot ce-i pofteste inima.

— Este drept, mărită doamnă, răspunse don Quijote, că simt lipsa lui Sancho; dar nu asta-i pricina cea mai de seamă care mă face să par mâhnit; și dintre atâtea îmbieri cu care înălțimea-ta mă învrednicești, primesc numai și aleg pe aceea a bunătății ce mi-o arăți, iar cât privește pe celelalte, te rog din suflet pe înălțimea-ta să încuviințezi și să îngădui ca în odaia mea să fiu eu singur cel care să mă slujesc.

— Seniore don Quijote, zise ducesa, nu se poate odată cu capul una ca asta, că au să te slujească patru slujitoare de-ale mele, frumoase ca niște flori.

— Pentru mine, răspunse don Quijote, n-au să fie ca niște flori, ci ca niște ghimpi ce-mi înțepă sufletul. Mai curând or putea ele să zboare-n văzduh decât să intre la mine-n odaie sau să încerce ceva de soiul ăsta. Dacă măria-ta vrei să mă milostivești mai departe cu bunătatea ce mi-o arăți, fără ca eu să fiu vrednic, îngăduie-mi să urmez voia mea și să mă slujesc eu singur între cei patru pereți ai odăii mele, și să trag un zid la mijloc între dorințele mele și curăția mea sufletească; că nu vreau să pierd această frumoasă deprindere, folosindu-mă de mărinimia pe care înălțimea-ta binevoiești să mi-o arăți; și, ca să nu mai lungesc vorba, mai bucuros oi dormi îmbrăcat decât să încuviințez ca să mă dezbrace altcineva.

— Nu mai e nevoie să stărui, seniore don Quijote, răspunse ducesa, îți făgăduiesc că voi da porunci ca nici muscă să nu intre la domnia-ta în cămară, necum o fată; nu sunt eu omul care să fac să se năruie din pricina mea înfrânarea seniorelui don Quijote, căci, după câte bag eu de seamă, cea care dintre multele domniei-tale virtuți strălucește mai tare este curăția. Dezbracă-te, domnia-ta, și îmbracă-te de unul singur așa cum ți-e obiceiul, în ce fel și când poțtești, că n-o să se apuce nimeni să te oprească, fiindcă la domnia-ta în odaie ai să găsești până și olurile trebuincioase celor ce dorm cu ușile încuiate, pentru ca

nicio nevoie trupească să nu-i silească a le deschide. O mie de veacuri trăiască mărita Dulcinea din Toboso și răspândit fie-i numele pe tot întins **j1** pământului, fiindcă s-a făcut vrednică a fi iubită de-un cavaler atât de viteaz și fără de prihană, iar prielnicia cerurilor coboare în inima lui Sancho Panza, cârmuitorul nostru, râvna de a mântui cât mai repede cu biciuirea lui, pentru ca lumea să se bucure iarăși de frumusețea unei atât de mărite domnițe.

La care don Quijote spuse:

— Înălțimea-ta ai vorbit ca aceea care ești, căci în gura bunelor doamne nicio vorbă nu poate să fie rea; iar Dulcinea mai norocoasă fi-va și mai vestită pe lume prin faptul c-ai laudat-o măria-ta decât de pe urma laudelor ce i le-ar putea aduce cei mai mari cuvântători ai pământului.

— Prea bine atunci, seniore don Quijote, răspunse ducesa. Se apropie ceasul de cină, iar ducele ne-o fi așteptând; vino domnia-ta să cinăm, și pe urmă să te culci devreme, căci călătoria pe care ai făcut-o ieri la Candaya n-a fost chiar atât de scurtă ca să nu te fi obosit cât de cât.

— Nu simt nicio oboseală, slăvită doamnă, răspunse don Quijote, și aş putea chiar să și jur înălțimii-tale că-n viața mea n-am călărit un dobitoc mai blând și mai bun la pas decât Lemnopiron, și nu-nțeleg ce l-a putut îndemna pe Malambruno să se lipsească de-un cal atât de ușor și de plăcut și să-i dea foc când nici cu gândul nu gândea.

— Aici s-ar putea crede, răspunse ducesa, că din căință pentru tot răul ce-l cășunase contesei Trifaldi și celor din preajma ei, precum și altor inși, și pentru blestemățiile pe care le-o fi săvârșit ca vrăjitor și solomonar, a vrut să mântuie odată cu toate sculele îndeletnicirii lui și, ca pe-o sculă mai de frunte, care cel mai mult îl purta fără odihnă să rățăcească din țară-n țară, i-a dat foc lui Lemnopiron; iar cenușa calului ars și semnul de biruință al pergaminului vor rămâne ca o veșnică mărturie despre vitejia marelui don Quijote de La Mancha.

— PtDon Quijote mulțumi din nou ducesei și, după ce

cină, se retrase singur la el în cămară, fără a îngădui nimănui să intre cu el să-l slujească, atât de mult se temea să nu-i iasă-n cale prilejuri care să-l îndemne sau să-l silească a-și pierde credința neprihănită ce o păstra domniței sale Dulcinea, având mereu întipărită-n minte virtutea lui Amadis, floare și oglindă a cavalerilor rătăcitori. Trase după el ușa, zăvorând-o, și se dezbracă la lumina a doua luminări de ceară; dar când să se descalțe – vai! nefericire nevrednică de-un asemenea obraz! – îi scăpă, nu vreun oftat și nici altceva care să facă de basm cuviința purtării lui, ci doar vreo două duzini de ochiuri de la un ciorap, care rămase astfel în chip de fereastră cu zăbrele. Se mâhni foarte bunul cavaler, și pentru n scul de mătase verde, pe care să-l aibă acolo, ar fi dat bucuros zece dramuri de argint; zic de mătase verde, fiindcă ciorapii îi erau verzi.

Aci înalță strigare Cide Hamete Benengeli și zice scriind:

«Vai, sărăcie, sărăcie! Nu știu ce temei a putut să-l îndemne pe acel mare stihuitor din Córdoba 1 să te numească *dar sfânt și neluat în seamă*; eu, măcar că maur, știu destul de bine, din legăturile pe care le-am avut cu creștinii, că sfințenia se întemeiază pe dragoste, smerenie, credință, ascultare și sărăcie; dar, cu toate astea, eu zic c-ar trebui să aibă mult har de la Dumnezeu acela care să fie mulțumit știindu-se sărac, numai dacă nu-i vorba de acel soi de sărăcie despre care unul din cei mai mari sfinți ai lor spune: «Stăpâniți toate lucrurile așa ca și cum nu le-ați avea» 2; și asta o numesc ei sărăcie cu duhul; dar tu, sărăcie de-al doilea fel (că de asta vorbesc eu), de ce-ți place să te legi mai mult de hidalgi și de cei din neam mare decât de cealaltă lume? De ce-i silești să-și lustruiască singuri încălțăminte și faci ca bumbii mintenelor lor să fie unii de mătase, alții de păr de porc și ceilalți de sticlă? De ce gulerele lor trebuie să fie, cel mai adesea, boțite, iar nu scrobite și călcate cum trebuie? (De

aci se poate vedea că e străveche folosința scrobелii și a gulelor cu deschizătura desăvârșită.) Și urmă mai departe: Vai de păcatele celui de neam mare care-și pune cinstea la adăpost mâncând pe sponci cu ușa închisă și făcând pe fățarnicu-n uliță, unde iese cu scobitoarea-n

1 Referire la poetul córdoban Juan de Mena, secretarul regelui Juan atât le-a (logofătul lui de lătinie, cum s-ar zice), care, între cele trei sute (*trescientas*) y are o *copia* care sună așa:

O, viață aleasă, blândă sărăcie.

Dar sfânt și nebăgat în seamă-al sorții!

Bogată e, nu-n lipsuri dusă, viața Acelui ce de-avere se lipsește...

2 Cuvinte din *Epistola către corintieni* a apostolului Pavel.

dinți, deși n-a mâncat nimic care să-l silească să și-i scobească; vai de păcatele aceluia, zic, a cărui cinste-i temătoare și care de la o leghe stă cu sufletul la gură să nu i se zărească cârpeala ciubotei, petele de nădușeală ale pălăriei, firele destrămate ale giubeicii și foamea stomahului!»

Toate astea îi veniră-n minte lui don Quijote odată cu scăparea ochiurilor de la ciorap; dar se mai liniști puțin văzând că Sancho îi lăsase o pereche de cizme de drum, pe care se gândi să și le pună a doua zi. În cele din urmă se culcă, îngândurat și necăjit atât de lipsa lui Sancho, cât și de năpasta fără de scăpare cu ciorapii, ale căror ochiuri le-ar fi prins chiar și cu fire din mătase de altă culoare, care-i unul din semnele cele mai vândute de calicie din câte se pot vedea la un hidalgo în tot timpul nesfârșitei lui strâmtorări. Stinse luminările, dar nu putu să doarmă de zăduf; se sculă din pat și deschise puținel geamul unei ferestre zăbreuite, care da într-o grădină frumoasă și, deschizând-o, ascultă el și auzi că umblau și vorbeau niște inși prin grădină; prinse să asculte cu luare-aminte, iar cei de jos ridicară glasul atât cât să poată el auzi aceste vorbe:

— Nu mai stărui să cânt, dragă Emerencia, fiindcă știi doar că, din clipa când a intrat străinul acesta aici în castel și de când ochii mei l-au privit, eu nu mă mai pricep să cânt, ci numai să plâng, cu atât mai mult cu cât somnul stăpânei mele îi mai degrabă ușor decât greu, și n-aș vrea să ne afle aici pentru nimic în lume! Și să zicem c-ar dormi și nu s-ar trezi, dar și atunci tot zadarnic mi-ar fi cântul dacă doarme și-au se trezește să-l audă acest nou Eneas, care a sosit în ținuturile mele ca să-și rădă de mine.

— Să nu crezi una ca asta, dragă Altisidora, i se răspunse, fiindcă nici vorbă că și ducesa și toți cei ce se află aici în casă dorm duși, afară numai de stăpânul inimii tale și trezitorul sufletului tău, căci tocmai acum l-am auzit deschizând geamul ferestrei cu zăbrele de la odaia lui și fără-ndoială că trebuie să fie treaz. Cântă, draga mea îndurerată, cu glas coborât și dulce, însoțindu-te de zvonul harpei tale, și dacă ne-o auzi ducesa, om da vina pe căldura asta zăpușitoare.

— Nu aici stă greul, dragă Emerencia, răspunse Altisidora, ci-n aceea că n-aș vrea ca ăst cântec să-mi dezvăluie inima și să fiu socotită drept o fată cu toane și ușuratică de către cei ce nu cunosc puterea nebiruită a dragostei; dar fie ce-o fi, că mai bine să rabd rușinea-n obraji decât rana-n inimă!

Și spunând acestea, începu să atingă strunele harpei cum nu se poate mai dulce.

Auzind toate astea, don Quijote rămase ca trăsnit, pentru că-n acea clipă îi veniră-n minte o sumedenie de întâmplări de același soi, cu geamuri, ferestre cu zăbrele, grădini, muzici, vorbe de iubire și leșinuri, pe care el le citise în leșinatele lui cărți cu cavaleri. Pe dată își zise că vreo fetișcană din slujba ducesei prinsese drag de el și că cinstea ei o silea să-și țină patima tănuită. Se temu ca ea să nu-l subjuge, dar își puse cu tărie-n gând să nu se dea biruit; și încredințându-se cu tot ce-avea mai bun în suflet și-n cuget domniței Dulcinea din Toboso, se hotărî să

asculte muzica și, pentru a da să se-nțeleagă că era acolo, se prefăcu a strănuta, de care lucru nu mică fu bucuria fetelor, că atâta așteptau și ele, ca don Quijote să le audă. După ce-și potrive și-și instrună harpa, Altisidora începu să zică acest cântec:

O, tu, cel care dormi în patu-ți între cearșafuri de olandă.

Și de cu seară până-n zori Nu te trezești măcar o clipă.

Tu, cavalerul cel mai falnic

Pe care l-a născut La Mancha.

Mai pur, mai binecuvântat Decât e aurul Arabiei.

Ascult-o pe domnița tristă.

De neam prea bun, cu prea rea soartă Ce-n sorii ochilor tăi mândri își simte inima scrumită.

Tu numai de-aventuri ai grijă.

Dar nu vezi cât rănești prin preajmă; Și după ce rănești, nu vrei să lecuiești în vreun fel rana.

Hai, spune-mi, tinere viteaz

— Să-ți ție temerile cerul! -

Dac-ai crescut cumva prin Libia Sau printre piscurile Jacăi.

De te-alăptară șerpui, care

Ți-ar fi fost doici cumva, ori dacă Asprimi de codri te crescură și colți de stânci cu muchi tăioase.

Să fie mândră Dulcinea.

Domniță fragedă și-avană.

Că te-a-mblânzit pe tine, fiară.

Sălbatic tigrul de pustie.

Prin asta, faima ei se-ntinde De la Henares la Jarama.

Din Tag și pin* la Manzanares.

De la Pisuerga la Arlanza.

Ce drag mi-ar fi să schimb cu dânsa, Mi-aș da și rochia cea mai scumpă Din câte mă-nveșmântă-n aur.

Și ciucurii de diamante.

O, fericirea de-a-ți sta-n brațe.

Sau barem trează lângă patu-ți.

Ca să te scarpin lin pe creștet și să te apăr de gânganii!

Dar cer prea mult, și nu sunt demnă De-aș-nsemnată răsplătire.

Aș vrea să-ți scarpin talpa numai, Căci e de-ajuns pentru o smerită!

Ce giuvaeruri nu ți-aș da!

Ce de pantofi de-argint și aur.

Ce pantaloni damaschinați.

Ce gulerașe de olandă.

Ce bumbi de perle mari cât bobul, Sau cât o nucă fiecare.

(Că numai fiindcă n-au pereche Au fost numite solitare!)

Din piscul tău, de pe Tarpeia.

Nu te uita cum ard în flăcări Nerone renviat în Mancha.

Și nici nu-l ațâța prin furii.

Sunt o copilă, o fecioară.

Nici cincisprezece ani n-am încă: Am paisprezece și trei luni. Îți jur pe Dumnezeu, pe suflet!

Nu-s șchioapă, ciungă ori șoldită.

Mi-e boiul mândru, și statura.

Și pletele-mi sunt ca și crinii.

Când merg, cu ele-ating pământul.

Și chiar de nasul mi-e cam cârn, îmi e bărbia acvilină.

Mi-s dinții ca niște topaze.

Și frumusețea mea-i cerească.

Iar vocea, vezi, când mi-o ascuți.

E ca un ghiers de păsări, dulce, Nu-s prea înaltă, ci-s mai scundă Puțin decât o mijlocie.

Poți harurile mele toate

Să le socoți o pradă a ta.

Sunt jupâniță-n casa asta și mă numesc Altisidora!

Și când ajunse la capăt cântul adânc rănitei

Altisidora, începu chinul mult doritului ei don Quijote, care, oftând din greu, își spuse **n** sinea sa:

«Ce nefericit cavaler rătăcitor mai sunt și eu, că nu se află pe lume fată care să mă privească și să nu mă îndrăgească! Cât de vitreg mai e și norocul Dulcinei celei fără de asemănare, că nu-i lăsată să se bucure-n tihnă de neasemuita mea statornicie! Ce-aveți de împărțit cu ea, crăieselor? De ce o prigoniți, împărăteselor? De ce vă-nversunați împotriva-i, codanelor de paisprezece – cincisprezece ani? Lăsați-o, lăsați-o, nefericita de ea, să-și simtă biruința, să se bucure și să se mândrească de soarta cu care iubirea a vrut: s-o hărăzească, dându-i subjugată inima mea și încredințându-i sufletul meu; să luați aminte, voi, roiuri întregi de îndrăgostite, că numai pentru Dulcinea sunt eu de aluat fraged și turtă dulce, iar pentru toate celelalte sunt de piatră; pentru ea sunt miere, iar pentru voi, fiere; pentru că numai Dulcinea mea este cea frumoasă, cea înțeleaptă, cea cinstită, cea fermecătoare și cea de neam bun, iar voi celelalte sunteți slutele, neroadele, ușuraticile și din neamul cel mai de rând; pentru ca să fiu al ei, și nu al alteia, m-a zămislit firea și m-a adus pe lume. Plângă sau cânte Altisidora, deie-se de ceasul morții domnița din pricina căreia am fost supus la munci în castelul arapului celui vrăjit, că eu, mort-copt, tot al Dulcinei o să fiu, așa cum mă aflu: curat, cuviincios și cinstit, în ciuda tuturor puterilor vrăjitoarești de pe pământ!»

Și spunând acestea, închise fereastra, izbind-o, și, înciudat și supărat, de parc-ar fi căzut o grea năpastă peste el, se* culcă-n pat, unde-l vom părăsi până una-alta, pentru că necheamă marele Sancho, care vrea să pună început ocârmuim lui celei vestite.

Capitolul XLV

Despre felul cum marele Sancho Panza a pus stăpânire pe insula lui și despre chipul în care a început să din guias că

O, tu, neobosit descoperitor al antipozilor, făclie a lumii, ochi al cerului, blând străjuitor al cupelor răcoritoare! Timbrăis ici, Phoebus colo, arcaș dincoace, vraci dincolo, părinte al poeziei, născocitor al muzicii, tu, cel care pururea răsări și – oricât s-ar părea – niciodată nu asfințești. La tine vin, rugător, o, soare, cu ajutorul căruia omul zămislește pe om; la tine vin, rugător, să-mi fii prielnic și să luminezi beznele minții mele, ca ea să poată depăna întocmai cum a fost cu ocârmuirea marelui Sancho Panza, căci fără de tine mă simt vlăguț, amortit și neajutorat.

Spun dară că, împreună cu tot alaiul lui, ajunse Sancho într-un sat de vreo mie de suflete și care era unul din cele mai mari pe care le stăpânea ducele. Îl deslușiră că se numea ostrovul Barataria x, fie pentru că numele satului era Baratorio, fie pentru că ocârmuirea dată lui Sancho era o păcăleală. Când ajunse la porțile târgușorului, care era încins cu ziduri, îi ieșiră întru întâmpinare mărimile locului; clopotele începură să bată, iar localnicii își arătară cu toții obșteasca bucurie, și cu mare alai îl duseră până la biserica cea mare ca să aducă mulțumită lui Dumnezeu, și apoi, cu anume ceremonii caraghioase, îi încredințară cheile satului și-l primiră ca ocârmuitor pe viață al insulei Barataria. Portul, barba, făptura dolofană și scundă a noului cârmuitor îi umplură de uimire pe toți cei ce nu știau dedesubturile acestei socoteli și chiar și pe cei ce le știau, din care se aflau destui. În cele din urmă îl scoaseră din biserică

1 *Barato* înseamnă în spaniolă farsă, glumă, păcăleală, șotie, fraudă, înșelăciune în contracte sau vânzări. «*Barataria, (raus, dolus în contracăbus vei venditionis)*», scrie Ducange. Villanueva, în al său *Viaje literario* (tomul 7, cap. 53), citează un inscript mănăstiresc din 1168, prin care contele de Palia își donează pământurile aflate în insula *Paratavia* (de la *Parata* și *Via*) și presupune că – Cervantes a voit să facă o analogie cu

acest ostrov.

și-l duseră la scaunul judecății, pe care-l așezară, iar majordomul ducelui îi spuse:

— Mărite cârmuitor, este o datină din bătrâni aci-n ostrov, și anume că acela ce vine să stăpânească acest faimos ostrov este dator să răspundă la o întrebare ce i se pune și care-i cam încâlcită și cam grea, și după răspunsul dat la ea, dibuie obștea cam cât îi de mintos noul ei cârmuitor; și-n felul acesta, sau se bucură, sau se posomorăște de venirea lui.

Și-n timp ce majordomul spunea aceste vorbe către Sancho, el tot căta la niște slove de-o șchioapă ce stăteau scrise pe peretele din fața jilțului lui. Și cum nu știa să citească, întrebă ce erau zugrăvelile de pe acel perete. I se răspunse:

— Stăpâne, aici este scrisă și însemnată ziua în care luminăția-ta pus-ai stăpânire pe acest ostrov, și epitaful zice așa: «Astăzi, în ziua cutare a lunii cutare și a anului cutare, a luat stăpânirea ăstui ostrov seniorele don Sancho Panza. Stăpânească-l întru mulți ani!»

— Și cui îi zice aici don Sancho Panza? întrebă Sancho.

9

— Apăi măriei-tale, răspunse vătaful, că-n această insulă n-a mai intrat niciun alt Panza în afară de cel ce stă așezat aici, pe scaun.

— Dar ia seama, frățioare, spuse Sancho, că eu n-am niciun don la numele meu și neam de neamul meu n-a avut; Sancho Panza, numai atât mă cheamă, și Sancho îl chema și pe tătâne-meu, și tot Sancho și pe bunicu-meu, iar toți aveau drept nume Panza, fără codițe cu don și cu done, și, după câte bag eu seamă, în insula asta trebuie că-s mai mulți doni decât pietrele de pe drumuri! Dar să nu mai vorbim de asta, Dumnezeu mă înțelege, și dac-o fi ca ocârmuirea mea să dăinuiască cât de cât, apăi o să mai retez eu din donii ăștia, că-s atât de mulți, încât au ajuns

să-ți întren ochi ca țânțarii! Dă-i drumul, majordomule, cu întrebările, c-oi răspunde și eu așa cum mă taie capul, fie c-oi posomorî obștea, fie că n-oi posomorî-o.

Tocmai atunci intrară la judecată doi oameni, unul îmbrăcat ca un țăran, iar celălalt ca un croitor, fiindcă ținea-n mână o pereche de foarfece, iar croitorul spuse:

— Mărite cârmuitor, eu și cu acest sătean venim înaintea luminăției-tale din pricină că creștinul ăsta a intrat ieri la mine-n dugheană, că eu - cu iertăciune de la cei de față - sunt croitor încercat, slavă Domnului, și, punându-mi în mină o bucată de postav, m-a întrebat: «Jupâne, ajunge postavul ăsta ca să-mi faci din el o scufie?» Eu măsurai postavul și-i răspunsei că da; el trebuie să fi crezut, așa cel puțin cred eu - și cred bine ce cred - că oi fi pus gând rău unei părți din postav, bănuiala venindu-i și de la cugetul lui cel necurat, și de la proasta faimă pe care o au croitorii, și-mi răspunse să văd dacă n-o ajunge și pentru două scufii; mirosii eu ce chitește omul și-i spusei că da; iar el, tare pe gândul lui cel blestemat de lănceput, a prins să-nșire mereu la noi cereri de scufii, și eu să-nșir mereu la da-uri, până când ajunserăm la cinci scufii; și acum, adineauri chiar, vine după ele, eu i le dau, dar el nu vrea să-mi plătească lucrul, ba, dimpotrivă, îmi cere să-i plătesc eu lui, sau să-i înapoiez postavul.

— Așa-i cum zice el, vericule? întrebă Sancho.

— Da, stăpâne, răspunse săteanul, dar pune-l luminăția-ta să și arate cele cinci scufii pe care mi le-a făcut.

— Bucuros, răspunse croitorul. Și scoțând cât ai clipi mâna de sub giubeică, arată într-însa cinci scufii, înfipite în cele cinci vârfuri de la degetele mâinii, și spuse: Iată aici cele cinci scufii pe care mi le cere creștinul ăsta și, pe Dumnezeu și pe sufletul meu, că nu mi-a mai rămas nici atâtica din postav, și pot să dovedesc asta, arătându-mi. lucrul unei întregi adunări de meșteri croitori.

Toți cei de față râseră de mulțimea scufiilor și de

ciudățenia gâlcevii. Sancho prinse să chibzuiască puțin și spuse:

— Pare-mi-se că-n pricina asta nu-i nevoie să umblăm cu amânări de azi pe mâine, ci să judecăm pe loc, după un județ de om cu socoteală, așa că hotărârea mea este ca meșterul să piardă plata pentru lucru și săteanul postavul, iar scufile să fie date osândiților din temniță, și cu asta am pus cruce!

Hotărârea aceasta îi făcu pe toți să pufnească de râs; cu toate astea, însă, fu ascultată porunca ocârmuitorului, dinaintea căruia se înfățișară doi oameni în vârstă, dintre care unul ținea-n mână un băț de trestie în loc de toiag; iar cel fără de băț spuse:

— Stăpâne, eu l-am împrumutat acum câțeva vreme pe creștinul ăsta cu zece scuizi de aur curat, pentru a - 1 mulțumi și a-i face un bine, cu învoiala ca să mi-i înapoieze când i boi cere; au trecut mai multe zile fără ca eu să bi cer, pentru ca, înapoindu-mi-i, să nud las într-o nevoie și mai mare decât aceea ce căzuse pe capul lui atunci când bam împrumutat; părându-mi-se, însă, că prea o face uitată cu înapoierea lor, bi cerui o dată, și de două, și de nouă ori, dar el nu numai că nu mbi înapoiază, dar mbi și tăgăduiește și spune că n-a împrumutat niciodată de la mine acești zece scuizi și că, chiar dacă i-a împrumutat, mi i-a și dat înapoi; eu n-am martori nici că i i-am împrumutat, nici că mi i-a înapoiat, fiindcă nu mi i-a înapoiat; aș vrea de aceea să-l pui luminăția-ta să jure, și dacă o jura că mi i-a înapoiat, apăi îl iert de datorie și aci, în fața oamenilor, și-n fața lui Dumnezeu! 1

— Ce zici de treaba asta, cinstite uncheșule cu băț? spuse Sancho.

La care bătrânul zise:

— Eu, stăpâne, recunosc că mi i-a împrumutat; apleacă-ți, de aceea, luminăția-ta topuzul judecătoresc și, de vreme ce else-ncrede în jurământul meu, oi jura și eu totul, cum mi i-a împrumutat și cum i i-am înapoiat cinstit,

pe sfântul adevăr.

Își plecă ocârmuitorul topuzul 2, iar bătrânul într-acestea dete bățul celui alt bătrân, să i-l țină câtă vreme o jura, ca și cum i-ar fi fost de mare încurcătură trestia aceea. Și apoi puse mina pe crucea de pe topuz, spunând că-ntr-adevăr

1 Este ceea ce se chema în dreptul canonic *juramento decisorio* (jurământ hotărâtor), pentru care una din părțile litigioase își lua obligația să se supună în cazul în care cealaltă parte jură adevărul celor susținute.

2 Aplecarea toiagului (*la vara*) trebuia făcută conform unui ritual, pentru că împricinatul jura pe acest semn al autorității. În cazul că jurământul ar fi fost fals, el era conștient că riscă arderea pe rug, pentru că lua în deșert *crucea* sculptată sau gravată pe topuz.

Îi împrumutase cei zece galbeni pe care id cerea, dar că el chiar cu mâna lui id dase înapoi în mână, și, numai fiindcă acela nu-și mai aducea aminte, se trezea când și când să iei tot ceară. Văzând una ca asta, marele cârmuitor îl întrebă pe împrumutător ce avea de răspuns la cele spuse de potrivnicul lui, iar celălalt îi zise că el ia de bune spusele datornicului său, fiindcă socotește om de omenie și bun creștin, și că el însuși trebuie c-o fi uitat cum și când a primit banii înapoi, și că de-acum înainte n-o să-i mai ceară niciodată nimic. Datornicul își luă toiagul înapoi și, făcând o temenea, ieși de la judecată.

Văzând Sancho treaba asta, și că omul, fără să mai sufle o vorbă, și-a și luat tălpășița, și văzând și răbdarea celui cu plângerea, își plecă capul în piept și, ducându-și arătătorul mâinii drepte între sprâncene și pe muchia nasului, stete câtva timp cufundat parcă-n gânduri, apoi ridică iar capul și dete poruncă să-i cheme îndărăt pe bătrânul cu bățul de trestie, care plecase. Id aduseră și, de-ndată ce Sancho îl văzu, îi spuse:

- Dă-mi, creștine, bățul acela, că am nevoie de el.
- Bucuros, răspunse bătrânul. Iacă-tăd aici, stăpâne!

Și id puse-n mână. Îl luă Sancho și, dându-dd celuilalt moșneag, îi spuse:

— Du-te cu Dumnezeu, că acuma ești plătit.

— Eu, stăpâne? răspunse moșneagul. Păi face bățul ăsta de trestie zece galbeni de aur?

— Da! spuse cârmuitorul. Sau, de nu, se cheamă c-oi fi eu cel mai mare nerod de pe lume! Și acuma o să se vădească dacă am sau nu glagore să cârmuiesc și o împărățimentreagă!

Și porunci ca acolo, în fața tuturor, să se frângă și să se desfacă bățul de trestie. Așa se și făcu, și-n golul dinăuntru al trestiei fură găsiți zece galbeni de aur. Cu toții rămaseră cu gura căscată și **d** socotiră pe cârmuitorul lor drept un nou Solomon. Îl întrebară cum de i-a venit în minte că cei zece galbeni se aflau în bățul de trestie, și el răspunse că, văzându-l pe bătrânul ce jura cum dă potrivnicului său bățul în timpul jurământului și cum se jură că id dase cinstit, pe sfântul adevăr, și cum, după ce a mântuit cu juratul, i-a cerut îndărăt bățul, i-a venit în minte că înăuntru al trestiei trebuie să se fi aflat banii cu pricina. De unde putem trage învățătură că cei ce cârmuiesc, chiar de-ar fi să fie și săraci cu duhul, tot îi mai îndrumează uneori Dumnezeu în județul lor; și cu atât mai mult cu cât el auzise pe preotul de la el din sat, care-i povestise o întâmplare la fel cu asta, și că el avea o ținere de minte atât de bună încât, dacă-i vorba să-și amintească de tot ce nu vrea să-i scape, apăi ținere de minte ca a lui nu se mai găsește în tot ostrovul. În cele din urmă, bătrânii, unul rușinat, iar celălalt plătit, plecară, și cei de față rămaseră minunați, iar cel însărcinat să scrie vorbele, faptele și toate mișcările lui Sancho nu știa ce să mai creadă, dacă să-i socotească și să-i ia de găgăuță sau de mintos.

Nici nu se mântui bine cu pricina asta, când intră la judecată o femeie care ținea strâns, să nud scape, pe-un om care, după port, părea să fie vreun crescător de porci din cei cu dare de mână; femeia venea strigând cât o ținea

gura și zicând:

— Dreptate, mărite cârmuitor, dreptate, că dacă n-o gălesc pe pământ, o să mă duc și la cer s-o caut! Scumpul meu stăpân și cârmuitor, împielițatul ăsta s-a năpustit asupra-mi în mijlocul câmpului și s-a bucurat de trupul meu ca de-o fleandură nespălată și. aracan de mine! mi-a luat ceea ce păstrasem mai bine de douăzeci și trei de ani și ceea ce-mi păzisem și de arapi și de creștini, și de băștinași și de venetici, mereu tare ca lemnul de corn, rămânând nevătămată ca sălămâzdra-n foc sau ca lâna-n mărăcini, ca să vie acum creștinul ăsta și să mă pângărească cu mâinile lui cele curate!

— Și asta rămâne de văzut, dacă o poamă ca acesta are sau nu mâinile curate, spuse Sancho.

Și întorcându-se către neguțătorul de porci, îl întrebă că ce are de spus și de răspuns la plângerea muierii. Acela, din cale-afară de tulburat, răspunse:

— Luminat fețe, eu sunt un nevoiaș stăpân de turme rămătoare, și azi-dimineată tocmai ieșeam de-aici din sat, după ce vândusem - ierte-mi-se vorba urâtă - patru porci, care, cu birurile și cu alte bacșișuri, m-au făcut să rămân în mină eu te miri ce mai mult decât m-au ținut ei. Pe când mă-ntorceam la mine-n sat, îmi ieși-n cale creștina asta, iar Necuratul, care-n toate-și vâără coada și pe toate ți le coace, făcu-n așa fel ca să stăm puțin la hârjoană împreună; îi plăti ceea ce i se cuvenea, dar ea, nemulțumită, se ținu scai de mine și nu m-a mai slăbit până nu m-a târât aici la judecată; zice c-am siluit-o, dar minte, și pot s-o dovedesc prin jurământul pe care-l rostesc sau pe care am de gând să-l rostesc; și ăsta-i tot adevărul, fără să lipsească dintr-însul o iotă.

Atunci cârmuitorul îl întrebă dacă n-avea cumva la el ceva bani de argint; el spuse că avea cam pin la douăzeci de ducați, pe care-i ținea-n sân într-o pungă de piele. Sancho îi porunci să-i scoată și să-i dea pârâșei, așa cum se găseau; el făcu întocmai, cu mânatremurândă; femeia îi

luă, și după ce făcu în fața tuturor nenumărate plecăciuni, rugându-se de Dumnezeu pentru viața și sănătatea măritului stăpân și cârmuitor, care se îngrijește de orfanele nevoiașе și de fecioare, ieși de la judecată ținând strâns punga cu amândouă mâinile, fără să uite a-și arunca mai întâi o privire într-însa, ca să vadă dacă banii dinăuntru erau într-adevăr de argint. Numai ce ieși ea, că Sancho îi și spuse crescătorului de porci, căruia îi dăduseră lacrimile, în timp ce și ochii și numai se duceau după punga lui:

— Măi om bun, îa-te după acea muiere și smulge-i punga din mâini, chiar dacă se împotrivește, și întoarce-te aici cu ea!

N-au fost astea vorbe cheltuite de pomană pe-un tâmpit și nici pe-un surd, că omul se și repezi ca fulgerul afară, dând ascultare la ceea ce i se poruncise. Toți cei de față stăteau cu sufletul la gură, așteptând să vadă cum avea să iasă cu pricina aceea; și nu trecu mult, că se și-ntoarseră neguțătorul și femeia, și mai strânși și mai îndesați unul în altul decât la început, ea cu fusta ridicată și strângând punga-n poală, iar omul luptându-se să i-o smulgă; dar nu era chip, așa cum o apăra femeia, care striga-n gura mare, spunând:

— Dreptate de la Dumnezeu și de la oameni! Iote și luminăția-ta, stăpâne cârmuitor, la neobrăzarea și la îndrăzneala ăstui nelegiuit, care-n inima târgului și-n mijlocul drumului a vrut să-mi smulgă punga pe care luminăția-ta ai poruncit să mi-o dea!

— Și ți-a smuls-o? întrebă cârmuitorul

— Cum să mi-o smulgă, răspunse femeia, că mai curând aş lăsa să-mi smulgă viața decât să-mi smulgă punga! Și-a și găsit în mine proasta! De alți dulăi mi-o fi mie teamă, dar nu de nepricopsitul și de neșesălatul ăsta 1 Nici clești și baroase, nici ciocane și barde n-ar fi în stare să mi-o scoată din unghii, nici chiar gheare de leu! mai curând las să-mi iasă sufletul din trup!

— Are dreptate, spuse omul, și mă dau bătut, ca fiind mai slab, fiindcă trebuie să mărturisesc că puterile mele sunt neîndestulătoare ca să i-o smulgă.

Și-i dete drumul.

Atunci cârmuitorul spuse către femeie:

— Ia arată-mi punga, tu, fată cuminte și vajnică.

Ea i-o dete îndată, iar ocârmuitorul o înapoie omului și-i spuse apoi celei silnicite, dar nu și siluite:

— Ian ascultă, femeia lui Dumnezeu, dacă aceeași vitejie și aceeași dârzenie pe care le-ai arătat apărându-ți punga asta le-ai fi arătat – fie chiar și numai jumătate din atâta – când era vorba să-ți aperi trupul, apăi nici puterile lui Hercule n-ar fi fost în stare să te dovedească! Du-te cu Dumnezeu, dar mai mult cu Dracu', și să nu te mai arăți în tot ostrovul ăsta și nici cale de șase leghe împrejur, fiindcă altfel te așteaptă două sute de gârbace. Să piei numaidecât îți spun, hoțomanco, nerușinato și mincinoaso!

Se sperie femeia și ieși afară cu ochii-n pământ și nemulțumită, iar cârmuitorul spuse către neguțător:

— Măi, om bun, du-te cu Dumnezeu la tine-n sat, cu banii tăi, și de-acu-nainte, de nu vrei să-i pierzi, ia seama să nu-ți mai vie cheful să te hârjonești cu nimeni.

Omul îi mulțumi cum se pricepu și el mai bine și plecă, iar cei din jur se minunară din nou de județul și de hotărârile noului lor cârmuitor. Toate acestea, după ce fură însemnate de hronicarul său, i se trimiseră în scris ducelui, care le aștepta cu mare nerăbdare; și aici îl părăsim pe bunul Sancho, căci grozav ne mai zorește stăpânu-su, tulburat de muzica Altisidorei.

Capitolul XLVI

Despre grozava spaimă clopoțească și pisicească trasă de don Quijote în timpul poveștii lui de iubire cu Altisidora cea îndrăgostită îl lăsasem pe marele don Quijote cufundat în gândurile pe care i le stârnise cântarea Altisidorei, fata cea îndrăgostită. Așa îngândurat se duse să se culce, dar pârdalnicele acelea de gânduri parc-ar fi

fost purici, nu altceva, așa nu-l lăsau să închidă ochii și nici să răsuflă măcar; unde mai pui că la ele se adăuga și ciuda pentru ciorapii lui cei deșirați; dar cum timpul e ușurel și nu dă-n calea lui de hârtoape ca să-l țină-n loc, trecu în zbor, călărind pe ceasurile nopții, și curând-curând sosi și ceasul dimineții. Văzând una ca asta, don Quijote se smulse din puful cel moale al așternutului și, scuturându-se de lene, se îmbracă cu straietele lui din piele de căprioară și-și încălță și cizmele de drum, ca să nu se vadă pocinogul pe care i-l făcuseră ciorapii. Își azvârli pe umeri mantia-i de porfiră și-și puse pe cap o pălărie de catifea verde, împodobită cu tigheluri de argint; agăță spada lui cea bună și tăioasă de cureaua ce-i trecea peste umăr, luă cu el și niște mătănii mari de care nu se despărțea niciodată și, măreț și țănoș, de parcă toată lumea era a lui, ieși în pridvor, unde ducele și cu ducesa erau gata îmbrăcați și păreau să-l aștepte; și când trecură printr-un alt pridvor, Altisidora și cu cealaltă fată, prietena ei, stăteau dinadins acolo, așteptându-l; de îndată ce Altisidora îl zări pe don Quijote, se făcu că leșină, iar prietena ei o prinse în poală, și, cât ai bate din palme, o și desfăcu la piept. Don Quijote, când văzu treaba asta, se duse la ele și spuse:

— Las că știu eu de unde se trag belelele astea.

— Ba eu habar n-am de unde, răspunse prietena, fiindcă Altisidora e doar fata cea mai zdravănă din toată casa, și eu n-am auzit-o scoțând nici măcar un «vai» de când o știu. Arză-i-ar focul să-i arză pe câți cavaleri rătăcitori s-or afla pe lume dacă toți or fi cu inima împietrită! Du-te odată de-acî, seniore don Quijote, că amărâta asta de copiliță n-o să-și mai vie în fire cât ești luminăția-ta față!

La care don Quijote răspunse:

— Uite ce, domniță, ai grijă să mi se aducă la noapte o alăută la mine-n odaie, că voi alina-o cât mă voi pricepe și eu pe fata asta obidită, fiindcă, de pe la începutul dragostei, dezamăgirile grabnice sunt de obicei leacurile

cele mai bune, și, spunând astea, plecă și el, ca să nu mai ia aminte cei ce l-or vedea acolo.

Nici nu se depărtă bine don Quijote, când, venindu-și în simțiri Altisidora cea leșinată, spuse către prietena ei:

— Neapărat să i se aducă alăuta, fiindcă, nu mai încape vorbă, don Quijote vrea să ne cânte, și nu cred să fie de lepădat o asemenea cântare, o dată ce-i a lui!

Numaidecât se și înființară la ducesă să-i dea de veste de cele petrecute și de alăuta pe care o cerea don Quijote; iar aceasta, bucuroasă cum nu se mai poate, se vorbi cu ducele și cu slujitoarele ei să-i joace un renghi cavalerului, însă în așa fel ca să nu-l vatăme prea tare, ci mai mult să fie de haz; și, bucuroși din cale-afară, așteptau cu toții lăsarea nopții, care sosi tot atât de repede cum sosise și ziua, pe care ducele și cu ducesa o petrecuseră în vorbiri plăcute cu don Quijote; iar în acea zi ducesa trimisese pe un paj de-al ei – cel care-n pădure luase chipul Dulcineii vrăjite – la Teresa Panza, cu o scrisoare din partea soțului ei Sancho Panza și cu bocceaua de straie, pe care-o lăsase el să i-o trimită, poruncindu-i să-i aducă vești de-a fir-a-păr de tot ce se petrecea cu ea”. După ce puse la cale treaba asta și se făcură și 11 ceasuri din noapte, găsi don Quijote o alăută la el în odaie. Începu să-i încerce strunele, deschise fereastra cea zăbrelită și auzi cum umblă cineva prin grădină; încercă atunci iarăși alăuta și, după ce-o instrună și el pe cât îl tăia capul, tuși ca să-și dreagă vocea, scui pă și, cu un glas cam răgușit, dar totuși fără greșeli, începu să cânte acest cântec, alcătuit de el însuși chiar în acea zi:

Sunt mari puterile iubirii.

Ce fetele din minți le scoate.

Unealta lor e trândăvia și lânzezeala neîntreruptă.

Dar când cusutul și brodatul

Nu-ți dau răgaz să cazi pe gânduri.

Furișă dragostei otravă își află-n lucru lecuirea.

Acelor fete înțelepte

Ce năzuiesc să se mărite Le este cinstea zestrea
nunții și faima lor cea bună-n lume.

Ibovnicii de neam, curtenii și cavalerii cu renume.

O rup cu cele deșănțate.

Dar cu cinstitele se-nsoară.

O dragoste născută-n zori.

Când oaspetele place gazdei.

Se stinge-n asfințitul zilei.

Căci el să plece se grăbește.

Iubirile de-o zi, de-o noapte.

Ce astăzi vin și pleacă mâine.

Nu-și lasă-n inimi nici pecetea întipărită cu fier roșu.

De-ai să pictezi peste-o pictură.

Nu-ți iese reușit tabloul:

O strici pe cea de dedesubt și-a doua n-are temelie.

Pe Dulcinea de Toboso

O port în sufletu-mi pictată Dintru-nceput, și n-o pot
șterge și nici deasupra-i nu pictez.

Ce-i mai de preț într-un ibovnic Statornicia e-n iubire.

Prin ea minuni Amorul face și te ridică pân' la zei.

Aici tocmai ajunsese don Quijote cu cântecul lui, pe
care-l ascultau ducele, ducesa, Altisidora și aproape toată
suflarea din castel, când, pe neașteptate, dintr-o cămăruță
de la catul de deasupra, cineva slobozi, făcând-o să cadă
glonț pe fereastra lui don Quijote, o funie de care erau
legați mai bine de-o sută de clopoței și, numaidecât dup-
aceea, mai deșertă și-un sac mare plin cu mițe, care-aveau
și ele la gât clopoței ceva mai mici. Atât de grozavă fu
larma clopoțelilor și-atât de asurzitor mieunatul mițelor,
încât până și ducele și ducesa se înfiorară, măcar că ei
înșiși puseseră la cale această păcăleală; iar lui don
Quijote să-i vină rău de spaimă, nu altceva; întâmplarea
făcu însă ca vreo două-trei mițe să intre prin zăbrele la el
în odaie, și când se văzură pisicile înăuntru, începură să
dea din colț în colț, de-ai fi crezut că umblau pe-acolo o
droaie de încornorați. Stinseră și luminările care ardeau în

iatac și căutau înnebunate vreun locșor pe unde să scape. Într-acestea, slobozirea și ridicarea funiei cu clopoțeei cei mari nu se mai curma de loc; cei mai mulți dintre slujitorii castelului, care habar n-aveau cum stăteau lucrurile, rămaseră buimaci și cu gura căscată. Don Quijote se ridică în picioare și, punând mâna pe spadă, începu să tragă la lovături printre zăbrele și să strige cât îl ținea gura:

— Afară cu voi, solomonari afurisiți, afară, lepădături vrăjitoarești, că eu sunt don Quijote de La Mancha, împotriva căruia nu se prind și n-au putere gândurile voastre cele blestemate!

Apoi se-ntoarse către mițele care alergau prin odaie și izbi în ele de mai multe ori; ele se repeziră atunci la zăbrele și ieșiră pe-acolo; una din ele, văzându-se, însă, prea de tot încolțită de izbiturile lui don Quijote, îi sări în față și-l apucă de nas cu ghearele și cu dinții; de durere, don Quijote începu să răcnească din rășputeri. Ducele și cu ducesa, auzindu-i strigătele și bănuind ei ce s-o fi întâmplat, alergară de zor către odaia lui, și după ce descuiară ușa cu o cheie potrivită, îl văzură pe bietul cavaler luptându-se cu înverșunare să-și smulgă pisica de pe față. Intrară cu luminări înăuntru și văzură bătălia aceea nedreaptă între unul mai puternic și altul mai slab. Ducele sări să-i despartă, dar don Quijote strigă în gura mare:

— Să nu mi-l ia nimeni, lăsați-mă să dau piept cu acest demon, cu acest vrăjitor, cu acest farmazon, că l-oi face eu să simtă pe pielea lui cine-i don Quijote de la Mancha!

Dar mâța, mâță! Fără să se sinchisească câtuși de puțin de amenințările lui, mârâia și se încleșta de el tot mai avan. În cele din urmă, însă, ducele i-o smulse de pe față și-i făcu vânt printre zăbrele. Don Quijote rămase cu fața ciuruită și cu nasul nici el prea teafăr; dar nu asta-l înciuda atâta, ci mai cu seamă faptul că nu-l lăsase să ducă la capăt lupta aceea pe viață și pe moarte cu nelegiuitul de

vrăjitor. Puseră să aducă untdelemn de uns rănila, și însăși Altisidora, cu dalbele-i mânuțe, îl obloji peste tot unde era rănit, și în timp ce-l oblojea, îi spuse pe șoptite:

— Toate năpastele astea îți cad pe cap, cavaliere cu inima de piatră, ca pedeapsă pentru neîndurarea și îndărătnicia ta; dar-ar Dumnezeu să dea ca Sancho, scutierul tău, s-o facă uitată cu biciuitul lui, pentru ca niciodată să nu se mai dezlege de vrăji iubita aia a ta de Dulcinea, și tu să n-ajungi să te bucuri și să-mpartii cu ea patul nuntirii voastre cel puțin atâta vreme cât oi trăi eu, care mă prăpădesc de dragul tău.

La toate astea o vorbă nu răspunse don Quijote, ci trase doar un of din adâncul răunchilor; apoi se-ntinse-n pat cât era de lung, mulțumind ducelui și ducesei pentru bunătatea lor, nu doar fiindcă i-ar fi fost frică de lepădătura aia pisicească și vrăjitoarească cu clopoței, ci fiindcă-și dase seama de gândul cel bun cu care-i săriseră ei într-ajutor*. Ducele și cu ducesa îl lăsară să se odihnească și plecară destul de întristați din pricina proastei întorsături a păcălelii lor, fiindcă nu le dase prin minte că avea să se spargă atât de rău în capul lui don Quijote pățarania aceea, de pe urma căreia s-a ales cu cinci zile de pat, închis la el în odaie, unded pândeau o altă pățaranie, și mai piperată decât cea dintâi, pe care, însă, povestitorul nu vrea să ne-o spună acuma, ca să se întoarcă la Sancho Panza, în a cărui ocârmuire se arăta el pe cât de grijuliu, pe atât de caraghios.

Capitolul XLVII

Unde se povestește mai departe cum o ducea Sancho cu cârmuirea lui

Spune povestea că de la divanul judecății îl duseră pe Sancho într-un palat măreț, unde, într-o încăpere întinsă, era pregătită o masă împărătească, din cele mai strălucite; și de îndată ce Sancho intră în acea încăpere, începură să sune oboaiele. Și **d** ieșiră întru întâmpinare patru copii de casă, ca să-i toarne apă de clătit pe mâini, treabă pe care

el o primi cu totul pătruns de însemnătatea ei. Muzica încetă, iar Sancho se așează în capul mesei, fiindcă scaun nu era decât acolo, și nici vreun alt tacâm nu se afla pe toată masa. Se dete lângă el, în picioare, un ins, care mai târziu se vădi a fi doftor și care ținea în mână un bețigaș din os de chit. Slujitorii ridicară o față de masă albă și bogat țesută, cu care erau acoperite poamele, precum și o mare mulțime de talere cu tot felul de bucate. Unul, care arăta să fie student, blagoslovi masa, iar un copil de casă îi legă lui Sancho pe sub bărbie un ștergar cu horbote; un altul, care făcea slujba de sufragiu, îi puse dinainte un taler cu poame; dar abia ce puse o bucătură-n gură, că acela cu bețigașul lovi cu el în taler, și un slujitor id și luă din față cât te-ai șterge la ochi; sufragiul îi aduse alt taler, cu alt fel de bucate. Sancho era gata să le-ncerce; dar mai-nainte de-a ajunge să le guste, bețișorul și atinsese talerul, și un copil de casă i-l și luă de dinainte, cu tot atâta zor ca și pe cel cu poamele. Văzând Sancho una ca asta, rămase buimac, cătă la toți cei de față și întrebă dacă nu cumva mâncarea aceea trebuie să se mănânce așa cum se joacă fripta. La care cel cu bețigașul răspunse:

— Nu cum se joacă fripta, stăpâne, ci așa cum e obiceiul și datina și-n celelalte insule unde se află cârmători. Eu, stăpâne, sunt doftor, și primesc simbrie aci-n ostrov ca să fiu doftorul cârmuitorului ce-l stăpânește, și veghez asupra sănătății lui cu mult mai mult decât asupra sănătății mele, cercetând zi și noapte și încercând să-i pătrund complexiunea, ca să izbutesc a-l lecuși când va cădea bolnav, și lucrul cel mai de seamă pe care-l fac este să fiu și eu față la prânzurile și la cinele lui și să-l las să mănânce numai din ceea ce socot eu că-i priște și să-l opresc de la ceea ce cred că trebuie să-i facă rău și să-i vatăme stomahul, așa că poruncii să-ți ia de dinainte talerul cu poame, fiindcă ele-s prea umede, și tot așa poruncii să-ți ia și talerul cu cealaltă mâncare, fiindcă-i prea fierbinte și fiindcă are-ntr-însa prea multe mirodenii,

care fac să crească setea; și acela care bea mult ucide și nimicește umorile radicale*, din care e alcătuită viața.

— Atunci blidul acela cu potârnică, care stau acolo fripte și, pare-mi-se, minunat pregătite, nu mi-o face rău de fel.

La care doftorul răspunse:

— Atâta vreme cât trăiesc eu, măritul cârmuitor n-o să mănânce dintr-însele.

— Dar de ce? spuse Sancho.

Iar doftorul răspunse:

— Pentru că învățătorul nostru, Hipócrates, stea călăuzitoare și lumină a meșteșugului doftoricesc, într-o cugetare a lui spune așa: *omnis saturado mala, perdicis autem pessima*.

1 *Húmedo radical* se numea în medicina veche «subtila și balsamica umoare ce dă vigoare și elasticitate fibrelor care compun textura trupului» (după Clemencin).

care vrea să zică: orice îmbuibare strică, dar aceea cu potârnică strică cel mai mult x.

— Dacă așa stau lucrurile, spuse Sancho, atunci să vadă domnul doftor care din bucatele de-aici de pe masă mi-ar prii cel mai mult și care mi-ar strica cel mai puțin, și să mă lase apoi să mănânc ca lumea dintr-însele, fără să mă mai tot pocnească cu bățu-n taler, căci, pe viața mea de cârmuitor – deie Domnul să mă bucur cât mai mult de ea! – sunt hămesit de foame, și faptul de-a fi oprit de la mâncare – oricât nu i-o fi pe plac domnului doftor și orice-ar spune el – mai degrabă o s-ajungă să-mi ia viața decât să mi-o lungească.

— Ai dreptate, stăpâne cârmuitor, răspunse doftorul, și tocmai de-aceea socot eu că luminăția-ta n-ar trebui să mănânci din iepurele împănat ce se vede acolo, fiindcă-i o mâncare din animal cu blană; din vițelul acela dacă n-ar fi fript și apoi dres, mai treacă-meargă, dar așa cum e, nici vorbă!

Atunci Sancho spuse:

— Tava aceea mare, care aburește mai încolo, pare-mi-se că-i cu ghiveci, și cum într-un ghiveci se află atâtea lucruri, e cu neputință să nu dau și de ceva care să-mi fie pe plac și să-mi facă bine.

— *Absit2!* răspunse doftorul. Departe de noi un gând atât de necurat; nici nu se află pe lume mâncare mai vătămător alcătuită ca ghiveciul; o fi ghiveciul bun pentru preoții din concilii sau pentru dascălii de pe la școlile înalte, sau pentru nunțile țărănești, dar n-are ce căuta pe mesele cârmuitorilor, unde totul trebuie să fie ales și îngrijit; și asta fiindcă totdeauna și pretutindeni și de către oricine au fost ținute la mai mare preț leacurile curate decât cele amestecate, deoarece la cele curate nu poți să greșești, pe când la cele amestecate, da, micșorând sau măbind părțile lucrurilor din care ele-s alcătuite; dar ceea ce știu că trebuie să mănânce acum seniorele cârmuitor ca să-și păstreze sănătatea și să și-o și întărească

1 Aforismul latin nu pomenește de potârnichi, ci de pâine: «Orice îmbuibare e dăunătoare, dar cea de pâine e mai rea decât toate».

2 Lipsească, fie departe (în limba latină în original).

ar fi un dram de pesmeți¹ uscați și câteva felioare subțiri de gutuie, fiindcă astea te dreg la stomah și ajută la mistuit.

Când o mai auzi Sancho și pe asta, se sprijini de spătarul jețului, îl privi țină-n ochi pe doftor și, cu glas aspru, îl întrebă cum îl cheamă și unde a învățat. La care acela răspunse:

— Eu, seniore cârmuitor, mă numesc doftorul Pedro Recio de Piazza și sunt de fel dintr-un sat numit Tirteafuera, care se află între Caracuel și Almodóbar del Campo, pe mina dreaptă, și am diploma de doftor de la Universitatea din Osuna.

La care Sancho, scos cu totul din pepeni, îi răspunse:

— Atunci, domnule doftor Pedro Recio de Piază-Rea, de fel din Tirteafuera, sat care se afla pe mâna dreaptă

cum vii de la Caracuel la Almodóbar del Campo, cu diplomă de la Osuna, piei din fața ochilor mei și carte-afară 2 numaidecât! Dacă nu, pe soarele meu că pun mâna pe-o bâță și, începând ciomăgeala cu tine, n-o mai rămâne picior de doftor în toată insula, cel puțin de doftori din aceia de care-mi dau eu seama că nu fac o para chioară! Că pe doftorii înțelepți, mintoși și firoscosi i-oi ține la mare cinste și i-oi slăvi ca pe niște arhangheli; și-ți mai spun încă o dată să piei din ochii mei, Pedro Recio, că dacă nu, acu iau jețul pe care stau și ți-l fac țândări în cap, și de mi s-o cere socoteală la judecată, m-oi dezvinovăți spunând că l-am slujit pe Dumnezeu, ucigând un doftor păcătos, gealat al țării! Sau îmi dați să mănânc, sau, dacă nu, luați-mi dracului ocârmuirea asta de pe cap, că o slujbă care nu dă de mâncare celui ce-o îndeplinește, o ceapă degerată nu face!

1 în original: «*canutillos* Je *suplicaciones*», «corăbioare», prăjiturile uscate, cam ca minciunele noastre, delicatele pe care *Acordurile sălii alcazilor de casă și de curte regală* din 1592 le interziceau. Se numeau așa pentru aspectul lor pergamentos (*suplici* – cereri), dar li se zicea și *barquillos* (bărcuțe).

2 Numele de *Tirteafuera*, satul menționat, și-l trage de la o exclamație uzuală veche: «*Tira-te-afuera!*» sau: «*Tiraos afuera!*» («Ieși afară!», «Ieșiți afară!»), ceea ce explică felul în care Sancho își apostrofează medicul: «Carte-afară!»

O băgă pe mânecă doftorul când îl văzu pe cârmuitor atât de mânios și era gata să facă pe «carte-afară din odaie», dar tocmai în clipa aceea sună un corn de poștă și, ducându-se sufragiu la fereastră, se întoarce zicând:

— Un olac vine de la stăpânul meu, ducele; se vede treaba c-aduce vreo veste de seamă.

Olacul intră tot o apă și înspăimântat și, scoțând din sân o scrisoare, i-o dete cârmuitorului în mână, care, la rândul lui, i-o dete tot în mână majordomului, poruncindu-i

să citească ce era scris deasupra și unde zicea așa: *Către don Sancho Panza, cârmuitor al insulei Barataría, lui în mână sau sfetnicului lui*. Auzind vorbele astea, Sancho spuse:

— Cine-i aici sfetnicul meu?

Iar unul din cei ce se aflau pe-acolo răspunse:

— Eu, stăpâne, fiindcă știu să scriu și să citesc și mai sunt și vizcain.

— Dacă mai ești și asta pe deasupra, spuse Sancho, poți să fii sfetnic și al împăratului! Deschide scrisoarea asta și ia vezi ce zice.

Așa și făcu sfetnicul cel nou-născut la această slujbă, și după ce citi ceea ce zicea acolo, spuse că era o treabă de care nu se putea vorbi decât între patru ochi. Porunci Sancho să se golească încăperea de lume și să nu rămână-ntr-însa decât majordomul și sufragiul; iar ceilalți, dimpreună cu doftorul, ieșiră afară; și îndată sfetnicul citi scrisoarea, care spunea așa:

«Seniore don Sancho Panza, a ajuns la urechile mele știrea că niște vrăjmași de-ai mei și-ai acestui ostrov au să dea asupră-i o năvală năprasnică, nu se știe-n care noapte; este bine, de aceea, să veghezi și să stai pe picior de război, ca să nu te ia pe neașteptate. Am mai aflat prin iscoade încercate c-au intrat aici în sat patru inși străvestiți ca să te omoare, fiindcă se tem de iscusința domniei-tale; fii cu ochii-n patru și ia seama la cine vine să-ți vorbească și nu mânca din ceea ce ți se pune-n față. Eu o să am grijă să-ți săr într-ajutor dacă te-oi vedea la ananghie, și-n toate vei face așa cum ne așteptăm de la înțelepciunea domniei-tale.

Data aci la 16 din luna lui gustar, ceasurile 4 dimineața.

Al domniei tale prieten.

Ducele»

Sancho rămase trăsmit, și tot așa se arătară a fi rămas și cei din jur; apoi, întorcându-se către majordom, îi

spuse:

— Ceea ce trebuie să facem mai-nainte de toate, și încă fără zăbavă, este să-l băgăm la gros pe doftorul Recio, fiindcă dacă e cineva care umblă să mă omoare, să știți că nu-i altul decât el, și încă cu o moarte piezișă și mișească, cum e aceea prin foame.

— Nici eu n-aș crede de cuviință, spuse sufragiul, ca luminăția-ta să mănânci ceva din tot ce se află aici pe masă, fiindcă mâncările astea au fost aduse-n dar de niște maici, și, vorba aceea, Necuratul după cruce se ascunde.

— Nu zic ba, răspunse Sancho, dar, până una-alta, dați-mi un codru de pâine și o oca, două de struguri, că-ntr-înșii n-o să poată pătrunde otrava, pentru că - ce să mai lungim vorba? - nu pot să stau așa fără să îmbuc nimic; și dacă-i vorba să fim gata de bătălia asta care ne amenință, apăi trebuie să fim sătui, nu glumă, fiindcă burduhanul ține inima, iar nu inima burduhanul; iar dumneata, sfetnicule, răspunde stăpânului meu ducele care să i se îndeplinească tot ceea ce poruncește și întocmai cum poruncește, fără să lipsească o iotă; și-i vei mai spune din partea mea un sărut-mâna stăpânei mele ducesei, punând acolo și c-o rog din suflet să nu uite să trimită c-un ceauș scrisoarea și bocceaua mea muierii mele Teresa Panza, c-oi socoti asta ca o mare milostivire față de mine și o să am eu grijă să-i fiu mulțumitor din toate puterile mele; și așa, în treacăt, poți să mai trântești un sărut-mâna și stăpânului meu don Quijote de la Mancha, ca să vadă că nu-s nerecunoscător pentru pâinea ce-am mâncat-o de la el; iar dumneata, ca un bun sfetnic ce ești și ca un vizcain de ispravă, poți să mai pui acolo tot ce poțtești și tot ce se mai potrivește; și acum, dați la o parte fețele astea de masă și aduceți-mi de mâncare, c-oi scoate-o eu la capăt cu toate iscoadele și cu toți ucigașii și vrăjitorii ce-or năvăli asupra-mi și asupra insulei.

Într-acestea, intră un copil de casă și zise:

— E aici un țăran cu treburi, care vrea să vorbească

ceva cu măria-ta într-o daraveră, după câte spune el, de mare însemnătate.

— Ei, comedia dracului, spuse Sancho, și cu oamenii ăștia, care vin după treburi! E oare cu puțință să fie ei atât de căzuți în cap încât să nu-și dea seama că asemenea ceasuri – cât e acuma? – nu sunt potrivite ca să mai vie după treburi? Parcă noi cei ce ocârmuim și judecăm nu suntem și noi oameni din carne și oase și n-avem și noi nevoie să ne mai hodinim puțin atunci când suntem osteniți, sau își închipuie că suntem ciopliți din cremene? Pe Dumnezeu și pe sufletul meu că dacă mai ține ocârmuirea asta a mea – da n-o să mai ție, după câte văd eu – o să le viu eu de hac la mulți din ăștia ce vin după treburi! Acum hai, spune-i creștinului ăluia să intre; dar luați seama mai-nainte să nu fie vreuna din iscoadele sau vreunul din ucigașii mei.

— Nu, stăpâne, răspunse copilul de casă, pare să fie un prostănac, căci, sau am eu orbul găinilor sau omul acesta-i bun ca pâinea caldă.

— N-ai de ce să te temi, spuse majordomul, c-aici doar suntem și noi cu toții.

— Nu s-ar putea, sufragiule, spuse Sancho, ca acum, cât timp nu-i aici doftorul Pedro Recio, să mănânc și eu ceva care să simt că mă satură și mă hrănește, fie și numai un codru de pâine și o ceapă?

— Diseară, la cină, spuse sufragiul, o să-ți scoți paguba pentru tot ce n-ai mâncat acuma, și-o să rămâi măria-ta mulțumit și sătul.

— Să dea Dumnezeu! răspunse Sancho.

Și între timp intră și țăranul, care era destul de curățel și se vedea cât de colo că-i om cumsecade și bun la suflet. Cel dintâi lucru pe care-l spuse fu acesta:

— Cine de-aci e seniorele cârmuitor?

— Cine altul vrei să fie, răspunse sfetnicul, decât acela ce șade-n jilț?

— Mă plec atunci în fața lui, spuse țăranul, și, căzând

în genunchi, îi luă mâna ca să i-o sărute.

Dar Sancho nu se lăsă și-i porunci să se ridice-n picioare și să-i spună ce vrea. Așa și făcu țăranul și apoi spuse:

— Eu, stăpâne, sunt țăran de fel din Miguel Turra, sat ce se află cam la două leghe de Ciudad Real.

— Oare ne-am mai pricopsit cu un alt Tirteafuera? spuse Sancho. Zi, măi frate, fiindcă atâta pot și eu să-ți zic, că cunosc pe degete Miguel Turra și că nu-i prea departe de satul meu.

— Treaba stă așa, stăpâne, urmă mai departe țăranul, că eu, din mila lui Dumnezeu, sunt însurat în chip legiuit și-n fața sfintei biserici catolice romane; am doi feciori studenți, mezinul e gata să ajungă bacalaureat, iar **ă** mare, licențiat; sunt văduv, pentru că femeia mi-a răposat sau mai bine zis mi-a ucis-o un cârpaci de doftor, care i-a dat curățenie pe când era grea, și dac-ar fi fost voia lui Dumnezeu ca ea s-ajungă să nască și pruncul să iasă fecior, l-aș fi pus să-nvețe ca să se facă doftor, spre a nu-i pizmui pe frații lui, bacalaureatul și licențiatul.

— În așa fel, spuse Sancho, că dacă nu ți-ar fi murit nevasta sau nu ți-ar fi omorât-o alții, n-ai mai fi acuma văduv.

— Nu, stăpâne, nici vorbă că nu, răspunse țăranul.

— Ne-am pricopsit, răspunse Sancho, dă-i drumu-nainte, frate dragă, că acuma ceasu-i mai mult de dormit decât de vorbit despre treburi.

— Zic dară, zise țăranul, că feciorul ăsta al meu care-i gata s-ajungă bacalaureat s-a îndrăgostit tot la noi în sat de-o tinerică, pe nume Clara Damblarina, fata lui Andres Damblarino, țăran putred de bogat; și numele acesta al Damblarinilor nu li se trage de la strămoși și nici de la vreo altă rubedenie, ci din faptul că toți cei din neamul lor sunt damblagii, și, ca să nu-și zică Damblagii, că prea sună urât, își spun Damblarini; și dacă-i vorba să spun adevărul, fata e ca un mărgăritar turcesc, și, privită din dreapta, parc-ar

fi o floare de câmp, din stânga, mai puțin ceva, fiindcă-i lipsește ochiul de-acolo, pe care i l-a prăpădit vărsatul; și măcar că ciupiturile de pe fața ei sunt multe și mari, feciorii care se tolesc după ea spun că nu ciupituri sunt acelea, ci morminte în care-s îngropate sufletele celor ce-o îndrăgesc. I-atât de curată, încât, ca să nu se murdărească pe față, poartă nasul - ca să zic așa - suflecat, de parc-ar vrea să fugă de gură, și, cu toate astea, e minunată la înfățișare, fiindcă are gura mare, și dacă nu i-ar lipsi vreo zece - doisprezece dinți și măsele, ar putea să treacă și să fie socotită drept o culme printre fetele cele mai frumoase. Despre buze nici n-am ce să spun, fiindcă atât sunt de subțiri și de plăpânde, că dac-ar fi obiceiul să se depene buze, s-ar putea face dintr-însele o șuviță; dar cum sunt de-o cu totul altă culoare decât aceea pe care o au îndeobște buzele, par nemaivăzute, pentru că sunt tărcate cu siniliu, verde și vânăt. și să mă ierte măritul ocârmuitor că-i zugrăvesc chiar așa, de-a fir-a-păr, trăsurile aceleia care, la urma urmei, trebuie să-mi fie fată și care nu mi se pare de loc urâtă.

— Zugrăvește-i tot ce poțtești, că pe mine mă desfătează zugrăveala, și dac-aș fi mâncat, nici n-aș putea să am o încheiere mai bună a prânzului decât chipul zugrăvit de tine.

— Voi face așa cum zici, ca să-ți fiu luminăției-tale pe plac, dar va veni vremea când vom fi și noi cineva, dacă acuma nu suntem nimic. Și de aceea spun, stăpâne, că dac-aș putea să zugrăvesc gingășia și înălțimea trupului ei, apăi ar fi să te minunezi, nu altceva! Dar asta-i, că nu pot, din pricină că-i tare gheboasă și cocârjată, încât unde-s genunchii, acolo-i și gura, și cu toate acestea, se vede lesne că, dac-ar putea să se ridice, ar izbi cu capu-n tavan, și de mult ar fi dat ea mâna ca soață bacalaureatului meu, dar greul e că nu poate s-o-ntindă, fiind-o are zgârcită; cu toate astea, după unghiile ei lungi și scobite, se vede că-i de soi și bine făcută.

— Aşa, zise Sancho, poţi să spui acum, măi frate, c-ai zugrăvit-o pe de-a-ntregul, din creştet până-n tălpi. Ei, şi acuma ce vrei? Dar spune verde, fără ocolişuri şi vorbe lăaturalnice, fără să mai cârpeşti şi să mai nădeşti nimic.

— Aş vrea, stăpâne, răspunse ţăranul, ca luminăţia-ta să-ţi faci pomană cu mine şi să-mi dai o scrisoare binevoitoare pentru cuscru-meu, rugându-l să fie atât de bun şi să încuviinţeze cununia asta, că doar suntem pe-o potrivă, şi cât priveşte darurile norocului şi cât priveşte pe cele ale firii, căci, ca să spun drept, stăpâne, fecioru-meu e îndrăcit, şi nu-i zi de la Dumnezeu în care să nu-l chinuiască de vreo trei-patru ori duhurile cele necurate; şi fiindcă a căzut şi el o dată-n foc, are obrazul zbârcit ca un pergamin, iar ochii-i sunt cam lăcrămoşi şi-i cam curg; încolo, are un suflet de înger, şi de nu i-ar veni să se plesnească şi să-şi dea pumni în cap, ar fi un sfânt.

— Şi altceva ce mai vrei, măi creştine? spuse Sancho.

— Aş vrea eu şi altceva, spuse ţăranul, numai că nu mă-ncumet să spun. dar, hai, că n-o să las să-mi moară vorba-n guşă, iasă ce-o ieşi! Uite, zic, stăpâne, c-aş vrea ca luminăţia-ta să-mi dai cam între trei sute şi şase sute de ducaţi, ca ajutor pentru zestrea bacalaureatului meu; zic ca ajutor, să-şi aşeze şi ei casă, că, la urma urmei, or trăi de sine stătători, fără să mai stea la cheremul socrilor şi al toanelor lor.

— Ia vezi dacă nu mai vrei şi altceva, zise Sancho, să nu te oprească de a-mi spune nici sfiala, nici ruşinea.

— Nu, fireşte că nu, răspunse ţăranul.

Dar nici n-apucă să spună bine vorbele astea, că se şi ridică ocârmuitorul în picioare, apucă jeţul pe care şezuse şi-i spuse:

— La naiba, don Mocofane, necioplitul şi mârţohanule, că dacă nu speli puţina şi nu lipseşti îndată din ochii mei, cu jeţul ăsta îţi crăp şi-ţi despici căpăţâna! Pui de lele, lepădătură ce eşti, care mi-ai stat aici ca să mi-l zugrăveşti pe dracu' gol! Acum, la ceasul ăsta, vii tu să-

mi ceri șase sute de ducați? Da' de unde să-i am eu, puchinosule? Și chiar de i-aș avea, de ce să ți-i dau ție, mehenghiule și zăpăcitule? Și ce-am eu de împărțit cu Miguel Turra și cu tot neamul Damblarinilor? Ia-ți valea, îți spun, că dacă nu, pe viața stăpânului meu, ducele, c-oi face ce ți-am zis! Nu cred că ești din Miguel Turra, ci trebuie să fii vreun pișicher pe care numai Dracu' mi l-a trimis aci ca să mă ispitească. Ia spune-mi, nelegiuitule, nu-i nici jumătate zi de când țiiu cârmuirea, și tu vrei să am șase sute de ducați?

Sufragiul îi făcu semn țăranului să iasă din odaie, iar acesta se strecură afară cu capu-n pământ, ca și cum s-ar fi temut ca ocârmuitorul să nu-și pună-n fapt amenințarea, căci se pricepea de minune pehlivanul să-și ducă la îndeplinire însărcinarea.

Dar să-l lăsăm pe Sancho așa mânios cum este - și pacea coboare în juru-i - iar noi să ne-ntoarcem la don Quijote, pe care-l lăsarăm oblojit la față și îngrijindu-se să-și lecuiască rănilile cele pisicești, de care nu se lecuie decât în opt zile; într-una din acele zile i se întâmplă ceea ce Cide Hamete făgăduiește să povestească întocmai și fără să-i scape o iotă din adevărul celor petrecute, așa cum obișnuiește el să povestească toate întâmplările din această istorie, oricât ar fi ele de mărunte.

Capitolul XLVIII

Despre pățania lui don Quijote cu doña Rodriguez, ducăna ducesei, dimpreună cu alte întâmplări vrednice de-a fi scrise și veșnic pomenite

Posomorât și obidit mai era rănitul de moarte don Quijote, oblojit la față și însemnat nu de mâna lui Dumnezeu, ci de ghearele unui motan, năpaste legate toate de cavaleria cea rătăcitoare. Șase zile-n șir stete el fără să iasă-n lume; iar într-una din nopțile ăstui răstimp, cum era el treaz și dezvelit și-i umbla gândul la nefericirea lui și la Altisidora, care nu-l mai slăbea, auzi deodată că cineva îi deschide cu cheia ușa odăii, și într-o clipă își zise

că domnița cea îndrăgostită vine să tăbărască asupra curăției lui sufletești și să-l aducă în starea de a-și călca credința pe care trebuia s-o păzească față de aleasa inimii lui, Dulcinea din Toboso.

— Nu, spuse el, dând crezare închipuirii acesteia a lui (și-și spuse gândul cu glas destul de tăricel), nu, nici cea mai mândră arătare de pe pământ și n-o să fie-n stare să-mi abată proslăvirea față de aceea pe care o am săpată și întipărită în fundul inimii și-n adâncul făpturii mele! Fie c-ai fi preschimbată, domnița mea, într-o țărancă ce duhnește a usturoi, fie într-o zână a auritului Tajo, țesând pânze urzite din aur și borangic, fie că te-or ține ferecată Merlin și Montesinos oriunde or pofti ei, pretutindeni tu tot a mea ești, și pretutindeni eu tot al tău am fost și voi fi.

Nici nu puse capăt ăstor vorbe, că ușa se și deschise. Don. Quijote sări atunci în picioare pe pat, înfofolit de sus până jos într-o pătură de saia galbenă, cu o scufă pe cap, cu obrazul și cu mustățile oblojite, obrazul din pricina zgârieturilor, iar mustățile ca să nu i se înmoaie și să-i cadă pe oală1; în portul acesta, ai fi crezut că-i cea mai de spaimă arătare din câte le poate mintea închipui. Își pironi ochii către ușă și, când se aștepta și el s-o vadă intrând smerită pe îndurerata Altisidora, văzu că intră o preacinstită ducă, cu un vâl alb, tivit pe margini, și atât de lung, încât o acoperea și o înfășură din creștet până-n tălpi. Între degetele mâinii stângi ținea un muc de luminare aprinsă, iar cu dreapta îi acoperea flacăra, să nu-i vină lumina-n ochii-i acoperiți de niște ochelari cât toate zilele. Venea călcând încetișor și-și mișca pașii cu multă grijă. Don Quijote o privi, de la locul lui de pândă, și când îi văzu înfățișarea și-i mai luă în seamă și muțenia, crezu că-i vreo strigoaică sau vrăjitoare, care venea așa îmbrăcată ca să pună cu el la cale cine știe ce târg necurat, și începu să-și facă la cruci pe nerăsuflate. Arătarea păși mai aproape, și când ajunse cam prin mijlocul odăii, își ridică ochii și văzu focul cu care-și tot

făcea la cruci don Quijote; și dacă el rămase înfricoșat văzându-i făptura, apăi nici ea nu rămase mai puțin spăimântată văzând-o pe a lui, fiindcă de-ndată ce-l văzu atât de lung și de gălbejit, cu pătura aceea pe el și cu oblojelile care-l slăteau, scoase un strigăt și spuse:

— Doamne! Ce-mi văd ochii?

1 într-altă parte a povestiri, Cavalerul Pădurii îl zăugăvește pe don Quijote cu mustățile mari, negre, căzute (pe oală, cum se spune popular), în maniera galică. Aici, în casa ducelui, îngrijirile pe care cavalerul și le profera sunt mai atente, și el ține să-i stea musteața răsucită în sus.

Și de spaimă îi căzu și luminarea din mină, și, văzându-se pe-ntuneric, întoarse din călcâie, dând să plece, dar așa, cu frica-n sân cum se afla, se împiedică în poate și căzu lată pe dușumea. Don Quijote, înspăimântat și el, prinse să-i spună:

— Rogu-te fierbinte, năluco, sau ce-i mai fi fiind, spune-mi cine ești și să-mi mai spui și ce vrei de la mine. Dacă ești cumva vreun suflet ce pătimește în focul cel curățitor de păcate, spune-mi, că eu oi face pentru tine tot ce-mi va sta în putință, fiindcă sunt creștin catolic și țin să fac bine la toată lumea, că doar de asta am intrat și eu în tagma cavalerilor rătăcitori, pe care o mărturisesc, și a cărei menire merge până la a face bine și sufletelor din purgatoriu.

Doamna cea adânc întristată, când auzi că el se roagă de ea ca de Maica Precista, înțelese după frica ei câtă frică trebuie să-i fi fost și lui don Quijote, și atunci îi răspunse cu glas coborât și tânguitor:

— Seniore don Quijote - dacă cumva luminăția-ta ești cu adevărat don Quijote - eu nu sunt năluică, nici arătare și nici suflet din purgatoriu, așa cum pesemne ți-ai dat cu gândul, ci doña Rodriguez, ducăna stăpânei mele ducesa, care viu și eu cu un necaz din acelea pe care luminăția-ta obișnuiești a le lecui.

— Ia spune-mi, doamnă Rodriguez, zise don Quijote,

nu-mi vii cumva cu vreun codoșlâc? Fiindcă dacă-i așa, uite, ți-o spun verde de la-nceput că nu pot fi de folos nimănui, și asta numai mulțumită frumuseții domniței Dulcinea din Toboso. Ce mai atâta vorbă, doamnă Rodriguez, dacă-mi chezășuiești că nu vii cu vorbe dulci și că nu ți-e gândul la asta, apăi poți să te duci să-ți aprinzi luminarea și pe urmă să te-ntorci; și atunci om sta noi de vorbă despre tot ce-i porunci și despre tot ce ți-o pofti inima, numai să fie așa cum ți-am spus: fără vorbe dulci de la nimeni.

— Eu, și vorbe dulci de la cineva, seniore don Quijote? răspunseduc ăa. Da' nu mă cunoști luminăția-ta cine sunt: doar n-am ajuns la o vârstă atât de înaintată încât să mă țiiu de copilării din astea, căci, slavă Domnului, cu un picior în groapă nu sunt, și apoi mai am în gură toți dinții și toate măselele, afară numai de câteva lipsă, pe care mi le-au prăpădit niște pârdalnice de guturaie care bântuie atât de des prin ținutul acesta al Aragónului. Dar așteaptă-mă nițeluș, că numai ce mă duc să-mi aprind luminarea și mă și-ntorc într-o clipită ca să-ți povestesc luminăției-tale amarul meu, ca unuia ce știe să tămăduiască toate amarurile de pe lume.

Și, fără să mai aștepte răspuns, ieși din odaie, unde don Quijote rămase liniștit și dus pe gânduri, s-o adaste; dar îndată puseră stăpânire asupra-i mii de bănuieli în legătură cu acea nouă pățaranie; își zise că rău a făcut și că și mai rău a chibzuit punându-se în primejdia de a călca nestrămutata credință ce-o făgăduise alesei sale și-și spuse în sinea lui: «Mai știi dacă împielițatul, care-i dibaci și pehlivan nevoie-mare, n-o vrea să mă ducă acum la pierzanie cu o ducă, după ce-a văzut el că nu i-a mers cu împărătese, cu regine, cu ducese și cu contese? C-am auzit eu spunându-se de mai multe ori și de către mai mulți înțelepți că dacă-i dă mâna, mai degrabă cată să te momească el cu un ou decât cu un bou. Și cine știe dacă singurătatea, prilejul și liniștea asta de noapte nu mi-or

trezi patimile cele adormite și nu m-or face ca tocmai acum, către sfârșitul anilor mei, să cad acolo unde n-am lunecat niciodată? În împrejurări de soiul ăsta e mai bine să dai bir cu fugiții decât să aștepți bătaia. Dar pesemne că nu-s în toate mințile de vreme ce-mi trec prin gând și mai stau să și spun asemenea nerozii, căci nu-i cu putință ca o ducă înfofolită în văluri lungi și albe, și cu ochelari pe nas, să trezească sau să ațâțe vreun gând păcătos nici în cel mai deșucheat suflet de pe lume. Au se află pe fața pământului vreo ducă care să nu fie pisăloagă, pungită la față și sclifosită? Departe, dară, de mine cu toată seminția ducnelor, seminție atât de netrebnică pentru orice soi de desfătare omenească. Cât de bine făcea doamna aceea despre

1 «Troahna măselelor» se zice și la noi. De fapt, e legătura cauzală, observată în popor și verificată de medicina științifică, între o măsea stricată – focarul de infecție – și agresiunea săvârșită de reumatismul a cărui origine poate fi caria dentară.

care umblă vorba că avea la ea în iatac două momâi de cârpe, având înfățișarea unor ducăe cu ochelarii pe nas și cu ghergheful în mină, chip că lucrează! Și, pentru a da o vrednică înfățișare încăperii, tot atât de bine slujeau acele momâi ca și niște ducăe în carne și oase!» Spunând vorbele astea, sări din pat cu gândul de a zăvorî ușa și de-a n-o lăsa pe doamna Rodriguez să intre; dar până să ajungă s-o zăvorască, doamna Rodriguez se și înapoiase, ținând în mână o luminare aprinsă de ceară albă, și când îl văzu mai de-aproape pe don Quijote, înfofolit în pătură, cu oblojelile pe față, cu scufa sau cu tichia pe cap, se sperie de-a doua oară și se dete cu vreo câțiva pași înapoi, zicând:

— Nu sunt cumva primejduită, seniore cavalier? Fiindcă nu prea-mi miroase a gând curat faptul că luminăția-ta te-ai dat jos din pat.

— Tocmai asta voiam și eu să te-ntreb, doamnă, răspunse don Quijote, și chiar te și-ntreb dacă nu mă aflu

cumva în primejdie să dai năvală peste mine și să mă siluiești.

— De la cine sau cui ceri, seniore cavalier, această chezășie? întrebă ducă.

— Dumitale și de la dumneata o cer, răspunse don Quijote, fiindcă nu suntem nici eu de piatră, nici dumneata de lemn, nici acum nu-s ceasurile zece dimineața, ci-i miezul nopții, și poate chiar ceva și mai târziu, după câte-mi dau cu gândul, și ne aflăm și într-o odaie mai închisă și mai tănuită decât trebuie să fi fost peștera în care hainul și cutezătorul de Eneas s-a înfruptat din frumoasa și milostiva Didona. Dar dă-mi mâna, doamnă, că nu-mi trebuie altă chezășie mai de soi decât aceea pe care mi-o dau pe de o parte înfrânarea și curăția mea, iar pe de alta, aceste preacinstite văluri.

Și, spunând asta, îi sărută dreapta și-i prinse stânga, pe care ea i-o dete cu aceleași ceremonii.

Cide Hamete face aici o paranteză și spune că, pe barba lui Mahomet, din cele două rânduri de straie pe care le avea, le-ar fi dat pe cele mai bune, numai să-i fi văzut pe cei doi inși cum păseau așa înlănțuiți mână-n mână de la ușă către pat. În sfârșit, don Quijote se vârî iar în așternut, dar doña Rodríguez rămase să șadă pe un jilt la o oarecare depărtare de pat, nepărăsindu-și nici ochelarii, nici luminarea, Don Quijote se ghemui și se acoperi tot, nelăsându-și afară decât fața; și după ce se potoliră amândoi, cel dintâi ce întrerupse tăcerea fu don Quijote, care spuse:

— Acum, dragă doamnă Rodríguez, poți să-i dai drumul și să-ți deșerți sacul cu tot ce ai pe inimă și cu tot ce te roade pe dinlăuntru, că la toate te-oi asculta cu urechi neprihănite și te-oi ajuta cu fapte milostive.

— De asta sunt încredințată, răspunse ducă, căci de la o făptură atât de aleasă și de plăcută ca a luminăției-tale nici nu te puteai aștepta la altceva decât la un răspuns atât de creștinesc. Treaba stă așa, seniore don Quijote, că deși

luminăția-ta mă vezi așezată pe jilțul ăsta, în mijlocul regatului Aragónului și în straiile unei biete ducăna urgisite, eu sunt totuși de baștină din Oviedo, în ținutul Asturiei, și dintr-o spiță care se înrudește cu multe dintre cele mai bune neamuri de prin partea locului. Dar steaua mea cea rea și tânjeala pe care se puseseră părinții mei, sărăciți mai-nainte de vreme, fără să știe nici ei cum sau necum, m-au adus în cetatea de scaun, la Madrid, unde, și ca să-și ia de-o grijă și ca să preîntâmpine năpaste și mai mari, părinții mei mă băgară să slujesc cu acul la o doamnă de neam ales, și pot să te încredințez pe luminăția-ta că dacă-i vorba de horbote și de albituri, apăi de când sunt pe lume nu s-a găsit una să mă întreacă. Părinții mei mă lăsară acolo să slujesc și se-ntoarseră la ei în ținut, de unde, în câțiva ani, trebuie c-or fi ajuns la cer, căci erau, pe lângă multe altele, buni și catolici creștini. Rămăsei, dară, orfană și silită să trăiesc din simbria păcătoasă și din sărăcia de bacșișuri pe care le primesc de obicei prin palate slujitoarele de felul meu. Într-acestea, fără a-i da vreun prilej, mă îndrăgi un scutier de pe-acolo din casă, om nu tocmai tânăr, bărbos și arătos, dar mai cu seamă de obârșie înaltă, fiindcă era din munți. Dragostea noastră n-a fost, pasămite, chiar atât de tănuită încât să nu prindă de veste și stăpâna mea, care, ca să nu mai iasă vorbe, ne și cunună cu tot dichisul în fața sfintei noastre maici, biserica apostolicească romană. Din această căsnicie se născu o fată, parcă pentru a-mi îngropa norocul - dacă noroc se mai poate chema și de ceea ce avui parte pân-atunci - și asta nu fiindcă aș fi murit la facere, că doar am născut cu bine și la timp, ci pentru că, curând după aceea, muri și bărbatu-meu de pe urma unei sperieturi pe care a tras-o, că dac-aș avea timp să-ți povestesc acum și treaba asta, sunt încredințată că luminăția-ta te-ai cruci, nu altceva! Și nici n-apucă să-și încheie vorba, că și izbucni într-un plâns amarnic și spuse: Iartă-mă, seniore don Quijote, că nu mai sunt stăpână pe mine, fiindcă, ori de câte ori mi-aduc

aminte de restriștea mea, îmi dau lacrimile. Vai, Doamne, cu câtă iscusință o purta pe stăpână-mea pe spinarea unui catâr zdravăn, negru ca pana corbului! că pe-atunci nu se foloseau încă rădvane și nici lectici, așa cum se spune că-i obiceiul acuma, așa că doamnele umblau de-a călare la spatele scutierilor lor. Lucrul acesta, cel puțin, nu pot să ți-l las nepovestit, ca să vezi și luminăția-ta cât de curtenitor și de prevenitor era bărbatu-meu, drăguțul de el. Când să dea în ulița Santiago din Madrid, care-i cam strâmtă, tocmai venea dintr-acolo un judecător de la curte, având dinainte-i doi aprozi. Și de-ndată ce drăguțul meu de scutier îl văzu, strânse de frâul catârului, arătând prin aceasta că vrea să se întoarcă spre a-l însoți. Stăpâna mea, care era la spatele lui, îi spuse printre dinți: «Ce faci, nenorocitul, nu vezi că într-acolo vreau eu să mă îndrept?» Judecătorul, ca om binecrescut, își opri calul și spuse: «Mergi, seniore, pe drumul pe care l-ai apucat, fiindcă eu sunt cel căruia i se cade s-o însoțească pe seniora doña Casilda», că așa o chema pe stăpâna mea. Totuși, bărbatu-meu, cu pălăria-n mină, mai stăruia încă să-l însoțească el pe judecător. Văzând una ca asta, stăpâna mea, grozav de mânioasă și de înciudată, scoase de la ea din toc un ac gros sau mai curând, cred, o sulă și-l împunse atât de tare-n șolduri, încât bărbatu-meu scoase un răcnet ca acela, și nu știu cum se răsucii, că dădu cu stăpână-sa de pământ. Săriră îndată două slugi de-ale ei s-o ridice și la fel făcu și judecătorul, dimpreună cu aprozii. Se puse-n fierbere toată Poarta Guadalajarei *, vreau adică să spun toată mulțimea de gură-cască aflată pe-acolo. Stăpâna mea își urmă drumul pe jos, iar bărbatu-meu intră la un bărbier, unde i se spuse cad erau străpunse măruntaiele dintr-o parte într-alta. Într-atât se răspândi vestea despre această purtare aleasă a bărbatului meu, încât până și țâncii se țineau după el pe ulițe. Și de asta, și fiindcă avea și vederea cam scurtă, stăpâna mea se descotorosi de el; și nici nu mai încape vorbă că

amărăciunea de pe urma acestui lucru - eu, cel puțin, sunt încredințată de asta - i-a pricinuit și răul morții. Rămăsei dară văduvă, de izbeliște, și cu fata pe cap, care se făcea din ce în ce mai frumoasă, ca spuma mării. În cele din urmă, cum îmi mersese vestea că-s neîntrecută la lucru de mină, stăpâna-mea de-acuma, ducesa, care se măritase de curând cu ducele, stăpânul meu, își puse-n gând să mă ia și pe mine cu dânsa aici în regatul Aragónului; și dacă mă lua pe mine, nu se putea să n-o ia și pe fie-mea, care zi de zi creștea tot mai mândră, și, odată cu ea, îi creșteau și farmecele, de-ai fi zis că adunase într-însa toată gingășia de pe lume. Cântă ca o ciocârlie, dănuie ca gândul, joacă de nici nu mai știe de ea, scrie și citește ca un dascăl, socotește ca un avar. Barem de curățenia ei ce să mai vorbesc, că nici apa curgătoare nu-i mai curată decât ea! Și dacă nu mă-nșel, trebuie să aibă acum cam la șaisprezece ani, cinci luni și trei zile, o zi, acolo, mai mult sau mai puțin nu intră la socoteală. Ca să nu mai lungesc vorba, pe copila asta a mea o îndrăgi feciorul unui țăran putred de bogat, care-i de printr-un sat de-al ducelui, nu prea departe de-aici. Până-n cele din urmă, nici eu nu știu cum sau necum, se apropiară unul de altul; iar el, cu șoșele, cu momele, că o s-o ia de nevastă, făcu ce făcu de-mi batjocori fata, și acum nu mai vrea să se ție de vorbă. Și cu toate că ducele știe, fiindcă m-am jeluit lui nu o dată, ci de nu știu câte ori, și l-am rugat să-i poruncească acelui țăran să se însoare cu fie-mea, stăpânu-meu face totuși pe fudulul de urechi și abia de catadicsește să cate la vorba mea.

1 Poartă la Madrid, situată pe Calle Mayor (Strada Mare).

Și pricina nu-i alta decât că tatăl înșelătorului e grozav de bogat și-l împrumută cu bani pe duce, ba uneori se mai și pune chezaș pentru potlogăriile lui, așa că, de! stăpânu-meu nu vrea să-l nemulțumească sau să-l amărască în niciun fel. Aș vrea dară, scumpe domn, ca

luminăția-ta să iei asupra-ți ștergerea acestei jigniri, fie prin rugăminți, fie pe calea armelor; căci - după cum o omenire întreagă spune - luminăția-ta ai venit doară pe lume ca să ștergi jignirile, să îndrepti strâmbătățile și să-i ocrotești pe cei oropsiți. Gândește-te și luminăția-ta că-i orfană, gândește-te la gingășia ei, la tinerețile ei și la toate părțile ei cele bune pe care am spus că le are; căci, pe Dumnezeuul meu, uite, să n-am parte de suflet dacă, dintre toate fetele care o slujesc pe ducesa, se găsește una singură care să ajungă măcar până la tălpile condurilor ei. Până și una căreia-i zice Altisidora și care trece drept cea mai isteată și cea mai frumoasă dintre ele, dacă stai s-o asemeni cu fie-mea, apăi îi rămâne hăt cu două poște-n urmă, pentru că trebuie să știi și luminăția-ta, domnul meu, că nu-i aur tot ce strălucește, și că Altisidora asta e mai mult înfumurată decât frumoasă și-i mai curând zvăpăiată decât așezată; și, colac peste pupăză, nu-i nici prea sănătoasă, fiindcă într-atâta îi duhnește răsuflarea, de nu poți o clipă măcar s-o rabzi lângă tine; și chiar și stăpâna-mea, ducesa. dar mai bine mă bat peste gură, că, vorba aceea, și pereții au urechi.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, doamnă doña Rodríguez, ce-are stăpâna mea ducesa?

— Ei, dacă mă rogi atâta, spuse ducă, nu pot să nu-ți spun adevărul adevărat la cele ce mă întrebi. Vezi, luminăția-ta, seniore don Quijote, toată acea mândrețe a stăpânei mele ducesa? Toată acea netezime a chipului ei, de să zici că-i spadă șlefuită și lustruită, nu alta? Cei doi obrăjori de lapte și de porfiră, de parcă pe unul îi stă soarele, iar pe celălalt luna? Și acea gingășie a umbletului ei, care parcă nesocotește pământul, abia atingându-l, de-ți vine să crezi că numai sănătate răspândește pe oriunde trece? Ei bine, află luminăția-ta că, pentru asta, poate să-i mulțumească mai întâi lui Dumnezeu și apoi celor două răni pe care și le-a făcut dinadins și la un picior și la celălalt și pe unde, ca prin niște fântâni, i se scurg toate

umorile rele *, de care, după câte spun doftorii, este plină ochi.

— Maică Precistă! spuse don Quijote. Este oare cu putință ca stăpâna mea ducesa să aibă într-însa asemenea jgheaburi? Dar nici călugări din tagma desculților să fie, și tot nu i-aș crede de mi-ar spune una ca asta! Dacă, însă, doamna doña Rodriguez mi-o spune, apăi așa o fi. Însă, din asemenea răni, și încă așezate în asemenea locuri, îmi închipui că nu sucuri rele, ci chihlibar topit trebuie să mustească. Acuma încep și eu să cred cu adevărat că-i mare lucru pentru sănătate să-ți dai cep cu izvoare din acestea.

Abia de apucă don Quijote să spună vorbele astea, și iată numai că ușile încăperii se deschiseră c-o izbitură zdravănă, care o sperie într-atâta pe doña Rodriguez, încât îi căzu luminarea din mână, și în odaie se făcu întuneric ca în gura lupului, cum spune vorba bătrânească. Îndată se pomeni biata femeie c-o înhață cineva cu amândouă mâinile de gât, și încă atât de vârtos, încât îi tăie răsuflarea, în timp ce altcineva, cât ai clipi, îi ridică poalele fără să scoată o vorbă, și cu ceva – parc-ar fi fost un papuc – începu să-i care la lovituri, de-ți era mai mare mila; și măcar că don Quijote încerca și el această milă, nu s-ar fi mișcat totuși din pat nici în ruptul capului, căci habar n-avea ce drăcie o mai fi fost și aceea, și stătea cuminte, fără să crâcnească, temându-se chiar să nu-i vină și lui rândul la scărmanătură; și nu s-a temut el degeaba, fiindcă după ce-o lăsară snopită pe ducăna, care nici să zică «au» nu cuteza, găzii cei muți se apropiară de don Quijote, îl scoaseră cu de-a sila din așternut și de sub pătură și mi-ți-l pișcară și ciupiră atât de pe-ndelete și atât de avan, încât el n-avu încotro și trebui să se apere cu pumnii, și toate astea, într-o tăcere nemaipomenită. Ținu bătălia preț de jumătate ceas, năluca ieșiră, doña Rodriguez își trase poalele în jos și, jeluindu-și nefe

1 Procedeu terapeutic în timpul lui Cervantes.

ricirea, ieși și ea pe ușă afară, fără să-i spună o vorbă lui don Quijote, care, îndurerat și pișcat, încurcat și dus pe gânduri, rămase singur, unde l-om lăsa stăpânit de dorința de-a afla cine-o fi fost afurisitul de vrăjitor care-l necinstise într-atâta; dar treaba asta om spune-o când i-o veni și ei sorocul, fiindcă acum ne cheamă Sancho Panza, și așa cere și buna întocmire a povestirii.

Capitolul XLIX

Despre ceea ce i s-a întâmplat lui Sancho Panza pe când își cerceta ostrovul îl lăsarăm pe marele cârmuitor scos din sărite și supărat foc cu săteanul acela șoltic, care i-l zugrăvise pe dracu' și care, pus la cale de către majordom, iar acesta pus la cale de către duce, făceau haz amândoi pe socoteala lui; dar el, măcar că nătăfleț, nedat la rindea și burduhos, așa cum era, se ținea dârz cu toți ceilalți și spuse către cei ce se aflau cu el, precum și către doftorul Pedro Recio, care, îndată după isprăvitul tănuirii cu scrisoarea ducelui, se întoarse în odaie:

— Acum îmi dau și eu cu adevărat seama că judecătorii și cârmuitorii sunt sau trebuie să fie de oțel ca să nu simtă pisălogeliile celor care vin cu treburi, că la tot ceasul și la orice timp li se abate mereu ca să-i ascuți și să-i împaci; și să se scufunde și pământul, că ei pas să cate la altceva decât la treburile lor; și dacă bietul judecător nu-i ascultă și nu-i împacă, fie pentru că nu poate, fie pentru că nu-i timpul potrivit să se ție de ei, îndată încep să-l clevetească și să cârtească împotriva-i, și să-i găsească nod în papură, și să se lege până și de neamurile lui. Mai stăi, netotule și smintitule de jălbar, și nu da așa buzna; așteaptă și tu să-ți vie timpul și rândul ca să-ți spui păsul; nu mai tot pica la ceasul prânzului sau la acela al dormitului, că judecătorii sunt și ei din carne și oase, și trebuie să dea bir firii, ceea ce ca eu socoteală le cere; numai eu nu-i dau firii melc să mănânce, și asta mulțumită domnului doftor Pedro Recio Tirteafuera, care-i aici de față și care vrea ca eu să mor de foame, și, colac peste pupăză,

mai spune și că moartea asta e viață, că așa viață să-i dea Dumnezeu lui și la toți cei de teapa lui, vreau să zic la toți doftorii răi, că cei buni, dimpotrivă, de cununi de finie și de lauri sunt vrednici.

Toți cei ce-l cunoșteau pe Sancho se minunau auzindu-l că vorbește atât de ales și nu puteau să-și deslușească altfel faptul decât prin aceea că slujbele și cinurile cele înalte sau îți ascut mintea, sau ți-o tocesc cu totul. În cele din urmă, doftorul Pedro Recio din Tirteafuera îi făgădui c-o să-i dea în acea seară să cineze, măcar că prin aceasta s-ar abate de la toate poruncile lui Hipócrates. Vorbele astea îl mulțumiră pe cârmuitor, care acum aștepta cu mare înfrigurare să sosească odată seara și ceasul cinei; și deși timpul, după cât i se părea lui, parcă sta pe loc și nu mai avea de gând să treacă odată, sosi totuși și clipa mult râvnită de el, când îi deteră să mănânce o tocană de vacă cu ceapă și niște picioare fripte de vițel nu tocmai tânăr. Prinse să înfulece din toate astea mai abitir decât dacă i-ar fi dat prepelițe de Milano, fazani de Roma, vițel de Sorrento, potârnicchi de Morón, sau găște de Lavâjos, și-n timp ce mânca, întorcându-se către doftor, îi spuse:

— Uite, domnule doftor, de-acum înainte să nu te mai îngrijești să-mi dai să mănânc lucruri de soi și bucate alese, fiindcă-ar fi să-mi scoți stomahul din țâțâni, că el e obișnuit numai cu carne de capră și de vacă, cu slănină, cu păstramă, cu napi și cu ceapă, și dacă-i dai cumva bucate mai acătării, le primește cu nazuri și câteodată chiar cu silă. Tot ce-ar avea mai bun de făcut sufragiul este să-mi dea ghiveciuri, deoarece, cu cât sunt mai amestecate, cu atât te îmbie mai mult mirosul lor, și într-însele poate să îndese și să vîre tot ce i-o pofti inima, numai să fie lucruri de mâncare, că eu tot mulțumit oi fi, și l-oi și răsplăti într-o bună zi; și să nu se joace nimeni cu mine, pentru că sau suntem, sau nu suntem ceea ce suntem! Să trăim cu toții și să mâncăm laolaltă în bună pace și prietenie, că atunci

când Dumnezeu luminează de ziuă, pentru toți luminează; eu oi cârmui ostrovul acesta fără să las să-mi scape nici atâtica din drepturile mele și, totodată, fără să fiu mituit; și toată lumea să deschidă bine ochii și să ia seama ce face, fiindcă eu vă spun de la bun început că nu-i de șagă, și să poftască numai cineva să mă întărite, că vede el pe dracu'! Cine se mânjește cu miere, pe acela-l mănă muștele.

— Firește, mărite cârmuitor, spuse sufragiul, că luminăția-ta ai multă dreptate în tot ce-ai spus; și eu, iată, îți făgăduiesc în numele tuturor localnicilor din acest ostrov că au să te slujească pe luminăția-ta cu toată grija, dragostea și buna voire, pentru că felul blând de a diriguia pe care luminăția-ta l-ai arătat încă de la început n-o să le dea prilej nici să facă și nici să gândească vreun lucru care să se întoarcă spre răul luminăției-tale.

— Cred și eu, răspunse Sancho, și chiar că ar fi niște proști dac-ar face sau ar gândi altcum. Și mai spun încă o dată să aibă grijă de hrana mea și-a măgarului meu, că asta-i treaba cea mai de seamă și care intră cel mai mult la socoteală. Și fiindcă tot e acum ceasul, hai să facem cercetări, că am de gând să curăț această insulă de haimanale, de derbedei și de oameni fără căpătâi, fiindcă trebuie să știți, fraților, că leneșii și neisprăviții sunt pentru obște ceea ce-s și trântorii pentru stupi, că stau numai de mănâncă mierea pe care o pregătesc albinele cele harnice. Am de gând să-i ocrotesc pe țărani, să păstrez drepturile hidalgilor și, mai presus de toate, să țin la mare preț credința și să-i cinstesc pe oamenii bisericii. Ce ziceți de toate astea, fraților? Nu vorbesc eu oare cu rost? Sau poate că spun prăpăstii?

— Ba vorbești atât de bine, luminăția-ta, spuse majordomul că stau și mă crucesc văzând cum un om atât de fără carte ca luminăția-ta - fiindcă așa-mi zic eu, că n-ai carte de loc - să spună atâtea lucruri minunate și atât de pline de înțelepciune și de miez, lucruri străine de tot ceea

ce se aşteptau de la mintea luminăţiei-tale şi cei ce ne-au trimis aici şi cei ce te-am însoţit; în fiecare zi se tot văd lucruri noi pe lume; păcălelile se schimbă-n adevăruri, iar păcălicii rămân ei cei păcăliţi.

Se lăsă seara, şi cârmuitorul îşi luă cina cu îngăduinţa doftorului Recio. După ce se făcură toate pregătirile pentru cercetare, ieşi el împreună cu majordomul, cu sfetnicul şi cu sufragiul, apoi cu cronicarul, care avea de grijă să însemneze toate faptele lui Sancho, şi cu o mulţime atât de mare de alguazili şi de diaci, încât puteau să alcătuiască un adevărat pâlc de oaste. La mijloc mergea Sancho, cu topuzul lui judecătoresc, de-ţi era mai mare dragul, şi, după ce umblară ei o bucată prin sat, numai ce auziră izbituri de hangere; o luară într-acolo şi, când ajunseră la locul cu pricina, văzură că erau doar doi oameni care se încăierau; aceştia, văzând că vin oamenii stăpânirii, se potoliră, iar unul din ei zise:

— Dreptate, în numele lui Dumnezeu şi al regelui. Cum, să-ndur să fiu furat în ochii lumii aci-n sat şi să sară pe mine să mă jefuiască în mijlocul drumului?

— Linişteţi-vă, oameni buni, spuse Sancho, şi povestiţi-mi şi mie din ce v-aţi luat, că eu sunt cârmuitorul.

Potrivnicul celui ce vorbise la-nceput spuse:

— Stăpâne cârmuitor, o să spun eu cât pot mai pe scurt: Luminăţia-ta trebuie să ştii că jupânaşul acesta a câştigat mai adineauri, în casa asta de joc de peste drum, mai bine de o mie de reali, şi numai Dumnezeu ştie cum; şi aflându-mă şi eu pe-acolo, am făcut de mai multe ori, când jocul era îndoielnic, să se plece cumpăna către el, şi asta în ciuda bunelor îndemnuri ale cugetului meu; el se ridică să plece cu câştigul; şi când mă aşteptam şi eu să mă omenească, acolo, măcar cu câţiva reali, aşa cum e obiceiul şi datina să se dea oamenilor de ispravă ca mine, care stăm colo de faţă ca să ne aflăm în treabă şi la bune şi la rele, să-i sprijinim pe cei ce n-au dreptate şi-n felul ăsta

să-nlăturăm zurbalele, el puse banii la chimir și pe-aci ți-e drumul 1.

1 Era obiceiul ca la jocurile de noroc cel care câștigă să dea celor ce slujesc» ori asistă, un procent.

Eu, cătrănit nevoie-mare, mă luai după el și, cu binișorul și vorbindu-i cu frumosul, i-am cerut să-mi dea și mie opt reali încaltea, că doar știe că-s om de treabă și că n-am nicio meserie și nici vreun câștig la viața mea, fiindcă părinții mei nu m-au învățat niciun meșteșug și nu mi-au lăsat nicio lețcaie; dar el, pișicherul, că-i mai hoțoman decât Cacus și mai coțcar decât Androdilla *, n-a vrut să-mi dea mai mult de patru reali, ca să vezi și luminăția-ta, stăpâne cârmuitor, ce porc e și ce suflet de câine are; dar, pe legea mea, că de n-ai fi venit luminăția-ta, l-aș fi făcut să-i iasă câștigul pe nas, ca să-l învăț eu minte cum să se poarte cu unul ca mine!

— Dar tu ce spui la toate astea? întrebă Sancho.

Iar celălalt răspunse că era adevărat tot ce spunea potrivnicul lui și că n-a vrut să-i dea mai mult de patru reali, fiindcă-i mai dase de nenumărate ori; și că cei ce trăiesc pe chilipir trebuie să fie și ei mai simțiți și să primească bucuroși ceea ce li se dă, fără să mai stea la tocmeală cu câștigătorii, afară numai dacă nu-s cu totul încredințați că aceia-s măsluitori și că e necinstit câștigul lor; și ca semn că el e un om cumsecade și nu se ține de furțișaguri, așa cum spunea celălalt – și nici că se poate dovadă mai bună – era că nici n-a vrut să-i dea nimic celuilalt, fiindcă numai măsluitorii sunt mereu birnici chibiților, care știu ce le poate pielea.

— Așa e, spuse majordomul, vezi și luminăția-ta, stăpâne cârmuitor, ce-i de făcut cu oamenii ăștia.

— Ce-i de făcut, e limpede, răspunse Sancho. Tu, câștigătorule, cinstit sau necinstit, sau nici așa, nici așa, dă pe loc potrivnicului tău o sută de galbeni și, pe lângă asta, ai să mai dai încă treizeci pentru calicii din temniță; iar tu, cel fără meșteșug și fără de belșug, care umbli fără rost

pe-aici prin ostrov, ia-ți de îndată cei o sută de galbeni și mâine în zori cărăbănește-te de pe-aceste meleaguri într-un surghiun de zece ani, sub osânda ca, dacă-l calci, să ți-l

1 Pungaș faimos în epocă.

Împlinești pe ceea lume, că eu te-oi anina de-o spânzurătoare, sau dacă nu eu, te-o anina gealatul din porunca mea. Și nimeni nu crâcnească, c-o să-mi simtă mâna!

Scoase unul banii din pungă, celălalt îi luă, acesta din urmă plecă din insulă, cel dintâi se duse la el acasă, iar cârmuitorul rămase locului spunând:

— Sau nu-s eu bun la nimic, sau oi face de petrecanie caselor ăstora de joc, că, după câte văd eu, tare mai sunt primejdioase!

— Acestei case de joc, cel puțin, spuse unul din diaci, n-o să-i poți luminăția-ta veni de hac, fiindcă-i ținută de un obraz înalt, care pierde în fiecare an cu mult mai mult decât ceea ce scoate din cărți; împotriva altor case de joc mai puțin simandicoase ai putea luminăția-ta să-ți arăți toată strășnicia, fiindcă astea-s și cele ce aduc mai mare pagubă și ascund cele mai mari blestemății, căci în casele hidalgilor și ale fețelor luminate nu cutează măsluitorii să se folosească de șiretlicurile lor; și o dată ce patima jocului a ajuns o îndeletnicire obștească, tot e mai bine să se joace prin casele ălor mari decât prin casa vreunui meseriaș, unde, de pe la miezul nopții încolo, pun mâna pe câte-un amărât și-l jupoaie de viu.

— Apăi, diacule, zise Sancho, știu eu că în treaba asta ar fi multe de spus.

Și într-acestea veni un străjer care ducea legat cobză pe un băietan și spuse:

— Stăpâne cârmuitor, băiețandrul ăsta venea către noi și, de îndată ce-a adulmecat el că-i cineva din partea stăpânirii, a și făcut cale-ntoarsă și a zbughit-o ca din pușcă, semn c-o fi vreun deocheat; eu m-am luat după el, și de n-ar fi fost să se poticnească și să cadă, apăi nu l-aș mai

fi ajuns în vecii vecilor.

— De ce fugeai, măi omule? întrebă Sancho.

La care flăcăiandrul răspunse:

— Ca să fiu scutit, stăpâne, de nenumăratele întrebări pe care ți le tot pune stăpânirea.

— Cu ce te îndeletnicești?

— Sunt țesător.

— Și ce tești?

— Vârfuri pe lance, cu îngăduința luminăției-tale.

— Da mucalit mai ești mătăluță! Și zi, vrei să faci pe măscăriciul? Foarte bine. Și unde te duceai acum?

— Stăpâne, mă duceam să iau aer.

— Și unde se ia aer aici în insulă?

— Acolo unde suflă.

— Bun, ăsta-i un răspuns pe sprânceană, ești băiat deștept! Dar ia închipuie-ți că eu sunt aerul și că te suflu din spate, mânându-te-n temniță. Pe el, băieți, legați-mi-l burdof și umflați-l, că l-oi face eu să doarmă acolo la noapte, fără aer.

— Vezi să nu 1 răspunse flăcăiandrul. Ai să mă faci luminăția-ta să dorm la noapte-n temniță când ai să mă faci popă.

— Dar de ce să nu te fac să dormi în temniță? răspunse Sancho. N-am eu oare puterea să te ferec și să te desferec când și de câte ori oi pofti?

— Oricâtă putere ai avea luminăția-ta, și tot n-ai destulă ca să mă faci să dorm în temniță.

— Ei, asta-i bună! răspunse Sancho. Ia umflați-l pe loc, să vadă cu ochii lui cât de amarnic s-a-nșelat, și de-o umbla paznicul să se lase mituit de tine, c-un pas numai să-ți îngăduie să te depărtezi de temniță, că-l și trăsnesc c-o pedeapsă de două mii de galbeni.

— Mofturi toate astea! răspunse flăcăul. Treaba stă așa, că nu m-o face să dorm în temniță nici toată omenirea câtă se află acuma pe lume.

— Ia spune-mi, împielitătule, zise Sancho, ai cumva

vreun heruvim cu puteri de-a te scoate de-acolo și de-a te desface din fiarele în care am eu de gând să pun să te cetluiască?

— Uite ce-i, stăpâne cârmuitor, răspunse băiatul râzând, să fim cu mintea la locul ei și să nu batem câmpii. Ia închipuie-ți luminăția-ta că dai poruncă să m-arunce-n temniță și acolo mă ferecă-n fiare și-n lanțuri și mă mai vâără și-ntr-un beci, și i se dau paznicului pedepse grozave dacă mă lasă să ies, iar el îndeplinește întocmai porunca; și cu toate astea, dacă eu n-am chef să dorm și-mi trăsnește să stau de veghe toată noaptea, fără să-mi dea somnu-n gene, ai fi luminăția-ta în stare, cu toată puterea ce-o ai, să mă faci să dorm dacă eu nu vreau?

— Nu, firește că nu, spuse sfetnicul. Uite că omul a știut să se descurce.

— Vrei adică să spui, zise Sancho, că nu de altceva n-ai dormi deack că așa ți-e voia, iar nu ca să te împotrivești voii mele?

— Firește că da, stăpâne, nici gând de altă ceva.

— Du-te atunci cu Dumnezeu, zise Sancho, du-te să dormi la tine acasă și să-ți dea Domnul somn bun, că eu n-am de gând să ți-l răpesc; însă te povățuiesc ca de-acunainte să nu-ți mai faci de joacă cu stăpânirea, că ai putea să dai de unii care să te facă să-ți simți joaca pe spinare.

Flăcăul se duse pe-aci-ncolo, iar cârmuitorul își urmă mai departe cercetarea, și nu trecu mult, când iată că veniră doi străjeri, care duceau legat pe-un om, și spuseră:

— Stăpâne cârmuitor, ăsta de-aci, care pare bărbat, nu-i bărbat, ci muiere - și nu-i urâtă de loc - dar umblă îmbrăcată în straie bărbătești.

Îi puseră în dreptul ochilor vreo două-trei felinare, la luminile cărora zăriră un chip de fată, așa, după câte arăta, ca de vreo 16 ani sau poate ceva mai mult, cu părul strâns într-o plasă de aur și de mătase verde, frumoasă ca o mie de mărgăritare; o măsurară din creștet până-n tălpi

și văzură că purta niște ciorapi de mătase roșie, cu legături de tafta albă, de care atârnau ciucuri de aur și mărgăritare; avea îmbrăcați niște *gregiiescos* dintr-o pânză verde cu fire de aur, și sub cazaca deschisă, din același pânzet, purta o giubeică dintr-o țesătură foarte scumpă, albă și aurie, iar încălțările îi erau albe și bărbătești; nu era încinsă cu spadă, ci cu un jungher foarte bogat, iar în degete avea multe inele din cele mai scumpe. Ce să mai spun? Fata plăcu tuturor, dar niciunul din cei ce o văzură n-o cunoștea, iar localnicii satului spuseră că nu le da prin gând cine ar putea să fie, și tocmai cei care de obicei știau despre păcălelile ce trebuiau pregătite lui Sancho se minunară cel mai mult, pentru că întâmplarea aceea neașteptată cu găsirea fetei nu intra în prevederile lor, așa că stăteau în cumpănă, așteptând să vadă ce-o ieși de-aici. Sancho rămase înmărmurit de frumusețea copilei și o întrebă cine era, unde se ducea și ce prilej o îndemnase să se îmbrace cu acele straie. Ea, cu ochii-n pământ și cu sficiune feciorelnică, răspunse:

— Nu pot, stăpâne, să spun în fața tuturor ceea ce țin atât de mult să rămână-n taină; un lucru numai aș vrea să se știe, că nu sunt nici tâlhar și nici alt soi de nelegiuit, ci o biată fată pe care puterea geloziei a împins-o să treacă dincolo de hotarele ce trebuie puse cuviinței.

Auzind aste vorbe, majordomul spuse către Sancho:

— Poruncește, stăpâne cârmuitor, să se depărteze lumea, pentru ca această domniță să poată spune mai în voie ce are pe inimă.

Cârmuitorul porunci întocmai, și atunci se depărtară cu toții, în afară de majordom, de sufragiu și de sfetnic. Văzând că-s numai înde ei, fata urmă mai departe cu vorba, spu «nând:

— Eu, domnilor, sunt fiica lui Pedro Pérez Mazorca, tânărul cel bogat de-aici din sat, care de obicei se abate des pe la noi pe-acasă ca să-l vadă pe tata.

— Nimic din ce spui dumneata, domnișoară, nu se

lovește cu adevărul, zise majordomul, pentru că eu îl cunosc bine de tot pe Pedro Pérez și știu că n-are de loc copii, nici băieți, nici fete, cu atât mai mult cu cât spui că el este tatăl dumatăle, ca să adaugi pe urmă că el vine des pe la voi pe-acasă ca să-ți vadă tatăl.

— Asta m-a izbit de la început și pe mine, zise Sancho.

— Vai, domnilor, sunt atât de zăpăcită, că nici nu mai știu ce vorbesc, răspunse fata. Adevărul e că eu sunt fata lui Diego de la Liana, pe care toate luminățiile-voastre trebuie să-l cunoască.

— Ei, așa mai merge, răspunse majordomul, că eu îl cunosc și pe Diego de la Liana și știu că-i un hidalgo cu trecere și bogat, că are un fecior și o fată și că, după ce-a rămas văduv, nu-i nimeni aci-n tot satul care să poată spune c-a văzut-o la față pe fie-sa, fiind-o ține zăvorâtă, de nu pătrunde pin la ea nici pasăre măiastră, și cu toate astea umblă vestea că-i frumoasă coz.

— Așa e, răspunse fata, și fiica asta a lui sunt eu; dacă vestea aceasta care umblă despre frumusețea mea e adevărată sau nu, vă veți fi dat seama, domnilor, fiindc-acum m-ați văzut.

Și-ndată începu să plângă cu foc.

Văzând una ca asta, sfetnicul se apropie de urechea majordomului și-i spuse încet de tot:

— Nici nu mai încape vorbă că ăstei biete fete i s-a întâmplat ceva grozav dacă, fiind ea dintr-un neam atât de mare, iese pe uliță îmbrăcată așa și la ceasurile astea.

— Să știi că da, răspunse majordomul, și cu atât mai mult cu cât bănuiala noastră se vede întărită de lacrimile ei.

Sancho o mângâie cu vorba cum se pricepu și el mai bine și o rugă să le spună fără nicio sfială ce i se întâmplase, că toți vor căuta din suflet s-o ajute pe orice cale cu putință.

— Treaba stă așa, domnilor, răspunse ea, că tatăl

meu mă ține zăvorâtă de zece ani de zile, adică de când maică-mea zace în pământ și-o mănâncă țărâna; la noi în casă se ține liturghia într-o capelă bogat împodobită, iar eu, în tot acest timp, n-am văzut decât soarele pe cer ziua și stelele noaptea, și nici nu știu ce-s acelea ulițe, piețe, biserici și nici chiar oameni, în afară de taică-meu, de-un frate de-al meu și de Pedro Pérez tânărul, care, fiindcă intră atât de des la noi în casă, mi s-a năzărit să zic că-i tatăl meu, ca să nu spun numele celui adevărat. Însmormântarea asta de vie și neîngăduința asta de a ieși din casă, măcar până la biserică, de mai multe zile și luni mă tot roade la inimă; simțeam nevoie să văd lumea sau înalta satu-n care am venit pe lume, găsind cu cale c-o asemenea dorință nu s-ar împotrivi bunei-cuviințe pe care fetele de neam mare trebuie s-o păstreze și-n cugetul lor. Când auzeam spunându-se că se dădeau lupte de tauri, că se făceau jocuri cu azvârlitul lăncii sau se reprezentau comedii, îl întrebam pe frate-meu – care-i cu un an mai mic decât mine – să-mi spună și mie ce-s toate acele lucruri și încă multe altele pe care nu le-am văzut; frate-meu mi le zugrăvea cum se pricepea și el mai bine; dar totul nu făcea decât să-mi aprindă și mai mult dorul de a le vedea. În cele din urmă – ca să n-o mai lungesc cu povestirea pierzaniei mele – spun numai că l-am rugat pe fratele meu și i-am cerut, de nu i-aș mai fi cerut și de nu l-aș mai fi rugat niciodată.

Și se porni iarăși pe plâns.

Majordomul îi spuse:

— Zi mai departe, domniță, și spune pin la capăt ce ți s-a întâmplat, că vorbele și lacrimile domniei-tale ne țin pe toți cu sufletul la gură.

— Vorbe puține mai îmi rămân de spus, dar lacrimi de vărsat multe, pentru că dorințele cele fără nădejde de împlinire nici nu pot avea alte urmări decât lacrimile.

Sufragiului îi mersese la inimă frumusețea fetei, ceea ce îl făcu să mai dea o dată felinarul în dreptul chipului ei,

ca s-o vadă din nou, și i se păru că nu lacrimi erau cele pe care le plângea ea, ci mărgăritărele sau rouă a luncilor, și le prețuia chiar mai mult decât atât, asemănându-le cu mărgărintele cele răsăritene, și ar fi dorit din inimă ca nefericirea să nu-i fie atât de mare cum o vedeau plânsul și oftările ei.

Cârmuitorul își pierdu răbdarea văzând cât zăbovea fata cu povestea ei, care mergea ca melcul, și-i spuse s-o mântuie odată și să nu-i mai țină pe loc, că era târziu și mai avea încă o bucată de mers prin sat. Ea, între sughițuri întrerupte și oftări frânte, spuse:

— Nu alta mi-e nefericirea și restriștea decât aceea că l-am rugat pe fratele meu să mă îmbrace bărbătește cu unul din veșmintele lui și să mă scoată într-o noapte ca să văd tot satul, când tata o dormi; înduișat de rugămințile mele, primi să-mi împlinească voia, și, dându-mi aceste veșminte, iar el îmbrăcându-se cu altele de-ale mele, care-i stau ca turnate, fiindcă nu i-au dat încă tuleiele, și n-ai zice, văzându-l, decât că-i o fată frumoasă foc, am ieșit de-acasă, să fie de-atunci un ceas sau cam pe-acolo, și porniți într-o goană tinerească și necugetată, am făcut ocolul întregului sat, și când să ne-ntoarcem acasă, văzurăm că vine o ceată mare de oameni, iar frate-meu îmi spuse: «Surioară dragă, ăștia trebuie să fie cei din rondul de noapte. Ia-ți picioarele la spinare, pune-le aripi și ia-te fuga după mine, să nu ne recunoască, fiindcă n-o să ne fie moale.» Și spunând asta, făcu cale-ntoarsă și prinse nu să alerge, ci să zboare; eu nici că făcui vreo cinci-șase pași, și căzui lată de spaimă, și atunci mă ajunse slujitorul stăpânirii, care mă aduse în fața luminățiilor-voastre, unde eu, din pricina nesocotinței și a toanelor mele, m-am făcut de minune față de atâta lume.

— Spui drept, domnișoară, zise Sancho, că nu ți s-a mai întâmplat încolo nimic și nici vreo gelozie ceva nu te-a scos din casă, așa cum ziceai când ai început să povestești?

— Nu mi s-a întâmplat nimic, și nici gelozia nu m-a scos din casă, ci numai dorul de-a vedea lumea, de-a vedea adică doar ulițele ăstui sat.

În cele din urmă se dovedi că-i adevărat cele ce spunea fata odată cu sosirea strajei ce-l aducea prins pe frate-său, pe care pusese mâna unul din străjeri atunci când el o luase la picior înaintea soru-si. Nu avea pe el decât o fustă bogat lucrată și o mântăluță de damasc albastru, cu găitane de aur scump, pe cap n-avea nici tocă și nici vreo altă podoabă, în afară doar de părul lui, numai inele de aur, atât era de bălai și de cârlionțat. Cârmuitorul, majordomul și sufragiul se deteră cu el la o parte și, fără a fi auziți de soru-sa, îl întrebară cum de-a ajuns să se-mbrace-n acel port, iar el, tot atât de sfios și de încurcat ca și ea, povesti întocmai ceea ce povestise și soru-sa, spre marea mulțumire a îndrăgostitului sufragiu. Dar cârmuitorul le spuse:

— Văd, jupânașilor, că ați făcut o năzbâtie cât voi de mare, dar ca să povestiți nerozia și nesăbuința asta, nu mai era nevoie de atâta vorbă lungă și nici de atâtea văicăreli și ofuri, că de-ați fi spus numai: «Suntem cutărică și cutărică și am ieșit așa străvestiți din casa părintească ca să mai dăm cu nasul pe-afară și numai din dor de-a vedea fără niciun alt gând», s-ar fi mântuit cu toată povestea, fără-atâtea smiorcăieli și atâtea bâzâieli, și c-o fi și-o păți.

— Asta așa e, răspunse fata, însă trebuie să știți, luminățiile-voastre, că m-am zăpăcit atât de tare, încât n-am mai fost în stare să mă port așa cum se cuvenea.

— Nu-i nicio pagubă din atâta lucru, răspunse Sancho. Hai să mergem și să vă lăsăm pe domniile-voastre la casa părintească, poate că tatăl vostru n-o fi prins încă de veste, și de-acu-nainte să nu mai faceți copilării de-astea și să nu vă mai arătați atât de dornici de-a vedea lumea, că fetele cuminți nu-s ulițarnice, iar muierea și găina se și pierde de cum au ieșit din ogradă; și aceea care-i dornică să vadă, tot pe-atâta dorește să fie și ea văzută;

mai mult, uite, nu spun.

Băiatul mulțumi cârmuitorului de bunătatea ce voia să le-o facă însoțindu-i pân-acasă; și așa se-ndreptară într-acolo, că nu era departe de locul unde se aflau ei. Ajunseră-n sfârșit acasă, și după ce băiatul azvârli c-o pietricică în zăbreaua unei ferestre, ieși îndată o slujnică care-i aștepta și le deschise poarta, iar ei intrară, lăsându-i pe toți minunați atât de drăgălășenia și de frumusețea lor, cât și de focul ce-i apucase de-a vedea lumea noaptea și fără să iasă din sat; dar totul îl puseră pe seama vârstei lor celei necoapte. Rămase sufragiul săgetat la inimă și-și puse-n gând ca, a doua zi chiar s-o și ceară de nevastă de la taică-su, fiind încredințat că n-o să zică ba, o dată ce-l știa slujitor de-al ducelui; și chiar și lui Sancho îi veni cheful și-i intră în cap să-l însoare pe băiat cu Sanchica, fie-sa, și-și puse-n minte s-aducă vorba despre asta la timpul potrivit, făcându-și socoteala că niciun bărbat n-ar avea ceva împotrivă de-a lua pe fata unui cârmuitor. Cu asta luă sfârșit cercetarea din acea noapte, iar peste două zile se va sfârși și cu ocârmuirea lui Sancho, fapt care-i va curma și-i va risipi toate visurile, așa cum se va vedea mai departe.

Capitolul L

Unde se dă pe față cine erau vrăjitorii și gealații care o bătuseră cu papucul pe doña Rodriguez și-l pișcaseră și zgâriaseră pe don Quijote, dimpreună cu întâmplările prin care a trecut pajul ce-a adus răvașul la Teresa Panza, femeia lui Sancho Panza

Spune Cide Hamete, cercetătorul cel mai migălos al fiecărui firicel din această istorie adevărată, că în timp ce doña Rodriguez ieșea de la ea din odaie ca să se ducă în încăperea lui don Quijote, o altă ducă o și dibui, și cum ducnele se dau toate-n vânt să afle, să audă și să adulmece, se luă atât de încet după ea, încât buna doamnă Rodriguez nu putu s-o simtă; și de îndată ce-o văzu că intră în odaia lui don Quijote, ca să nu calce obiceiul obștesc pe

care-l au toate ducnele de a umbla cu vorba, într-o clipă se și înființă la stăpână-sa, ducesa, să-i servească vestea cum că doña Rodriguez se află la don Quijote în odaie. Ducesa îi spuse și ducelui treaba asta și-i ceru îngăduința să se ducă și ea, dimpreună cu Altisidora, să vadă cam ce-o fi vrând acea ducă cu don Quijote. Ducele îi dete învoirea, și atuncea, pășind ele în vârful picioarelor și ținându-și suflarea, ajunseră până la ușa odăii, și-atâta se lipiră de ușă, încât izbutiră să audă tot ce se vorbea înăuntru; și când auzi ducesa că doña Rodriguez dezvăluisese taina cu Aranjuezul coapselor ei cele bogate în fântâni*, nu-și mai putu ține firea, ca și Altisidora, de altminteri, și așa, cu o falcă-n cer și cu una-n pământ și însetate de-a se răzbuna, mi-ți-l pișcară pe don Quijote și mi-o snopiră pe ducă în felul cum s-a povestit mai-nainte; căci jignirile care ating de-a dreptul frumusețea și fumurile de ființe alese ale femeilor trezesc în mare măsură mânia într-însele și le aprind dorința răzbunării.

1 în original: «*El Aranjuez de sus fuentes*». *Fuente*, pe lângă sensul de «izvor», «fântână» are și unul medical, de «rană deschisă». Se face aici un joc de cuvinte, căci *fuentes de Aranjuez* sunt havuzurile din grădina palatului Aranjuez de lângă Madrid.

Ducesa povesti ducelui tot ceea ce se întâmplase, lucru de care el făcu mult haz, iar ducesa, mergând mai departe cu gândul de-a petrece pe socoteala lui don Quijote, îl porni pe acel paj 1 ce luase chipul Dulcineii în năzbâția cu dezlegarea din vrăji - năzbâtie pe care Sancho Panza, prins în treburile ocârmuirii sale, o și dase uitării - îl porni, zic, la Teresa Panza, femeia ocârmuitorului, cu scrisoarea lui bărbatu-su, cu o alta de-a ei și cu o salbă mare și bogată de mărgean, trimisă-n dar. Povestea spune că pajul acesta, înțelept foarte, isteț la minte și cu gândul de a-și sluji stăpânii, purcese cât se poate de bucuros către satul lui Sancho; și mai-nainte de-a intra în sat, văzu la malul unui râu mai multe femei care spălau rufe; el le

întrebă de nu ştiau să-i spună dacă stă acolo-n sat o femeie pe nume Teresa Panza, nevasta unuia Sancho Panza, scutier al unui cavaler căruia-i zice don Quijote de la Mancha; numai ce auzi întrebarea, că se şi ridică-n picioare o fetişcană care spăla şi-i spuse:

— Apăi Teresa Panza asta de care vorbeşti e mumă-mea, şi acel Sancho Panza îi tată-meu, iar cavalerul cu pricina e stăpânul nostru.

— Atunci hai cu mine, domnişoară, spuse copilul de casă, şi înfăţişează-mă mamei dumitale, fiindcă am adus o scrisoare şi un dar de la tăicuţu.

— Foarte bucuroasă ţi-oi împlini voia, domnule, răspunse fetişcana, care arăta ca de vreo 14 ani sau cam pe-acolo. Şi lăsând rufa ce-o spăla pe seama unei soaţe de-a ei, fără să-şi mai potrivească părul şi fără să se mai încalţe - căci era desculţă şi ciufulită - sări drept în faţa calului, pe care era încălecat pajul, şi spuse: Vino cu mine, lumină-ia-ta, căci casa noastră se află chiar la intrarea-n sat, şi acolo stă mumă-mea, obidită foarte, fiindcă de-atâta amar de vreme n-are nicio ştire de la taică-meu.

— Păi dacă-i vorba de ştiri, las, că-i aduc eu ştiri, făcu pajul, şi încă atât de bune, c-ar trebui să dea mulţămită lui Dumnezeu pentru ele.

1 Inadvertenţă a lui Cervantes: îl mai pornise o dată, în capitolul XLVI, pe acelaşi paj.

Până-n cele din urmă, tot sărind, alergând şizburdind, fata ajunsese-n sat dimpreună cu copilul de casă, şi mai înainte de-a intra în casă, strigă de la poartă:

— Vino pân-afară, mămucă, haide, vino, că, uite, a sosit un domn care aduce răvaşe şi alte cele de la tăicuţul meu cel bun!

La strigătele ei, Teresa Panza, mumă-sa, care tocmai torcea un caier de lână, ieşi afară cu o fustă cenuşie pe ea. După cât era fusta de scurtă, parcă i-ar fi fost anume tăiată, ca pedeapsă, ruşinoasă, mai sus de genunchi¹; mai avea pe ea un laibăr tot cenuşiu şi, încolo, numai cămaşa.

Nu era prea bătrână, măcar că arăta să fi trecut de 40 de ani; cu toate acestea era sănătoasă, zdravănă, bine legată și pârlită de soare. Când o văzu pe fie-sa cu pajul călare, îi spuse:

— Ce s-a întâmplat, fato? Cine-i domnul ăsta?

— Este un slujitor al stăpânei mele, doña Teresa Panza, răspunse pajul. Și rostind aceste vorbe, se azvârli de pe cal și se duse cu smerenie multă să îngenuncheze în fața doamnei Teresa, căreia-i zise: Dă-mi, luminăția-ta, mâna, stăpână doña Teresa, ca soață legiuită a seniorului don Sancho Panza, ocârmuitor investit cu toate puterile al insulei Barataria.

— Vai de mine, fugi de-acolo, domnule dragă, nu-mi mai vorbi mie așa, că nu-s eu nici cât negru sub unghie doamnă de curte, ci, ia, o biată țarancă, fată de clăcaș și nevastă de scutier rătăcitor, iar nu de ocârmuitor, nici pomeneală de-așa ceva!

— Luminăția-ta, răspunse pajul, ești preavrednica soață a unui preearhivrednic cârmuitor, și drept dovadă a ăstui adevăr, primește luminăția-ta acest răvaș și acest dar. Și pe dată scoase din tașcă o salbă de mărgean cu capetele de aur și i-o prinse în jurul gâtului, zicându-i: Scrisoarea asta este de la stăpânul ocârmuitor, iar o alta, pe care o am la mine, dimpreună cu această salbă de mărgean, este de la stăpâna mea ducesa, care mă trimite la luminăția-ta.

Teresa rămase cu gura căscată, și la fel și fie-sa, care spuse:

— Gâtul să mi-l tai dacă nu intră-n povestea asta mâna seniorului don Quijote, stăpânul nostru, și trebuie c-o fi

1 în vechime, și nu numai în Spania, se obișnuia să se aplice femeilor rău famate pedeapsa de-a li se scurta rochia până foarte sus, spre a se face, astfel, evidentă în mod public nerușinarea conduitei lor.

dat tăicuțului ocârmuirea sau domnia pe care i-o făgăduise de-atâtea ori.

— Țsta și este adevărul, răspunse pajul, căci numai de pe urma seniorului don Quijote e acuma seniorele Sancho cârmuitor al insulei Barataría, așa cum se va vedea din acest răvaș.

— Citește-mi-l luminăția-ta, mărite domn, spuse Teresa, că, deși la tors mă descurc eu bine, la citit nu mă pricep o boabă.

— Nici eu cu cititul nu mă-mpac, adaose Sanchica, dar așteaptă-mă puțin aici, că mă duc să chem pe cineva care să-l citească, fie c-o fi chiar preotul, fie bacalaureatul Samsón Carrasco, care or veni bucuroși să afle vești de pe la tăicuțu.

— Nu-i nevoie să chemi pe nimeni, răspunse pajul, că la tors nu mă pricep eu, dar la citit mă descurc, și am s-o și citesc.

Și așa îi citi toată scrisoarea, care, fiindcă a fost mai înainte dată la iveală, nu se mai pomenește aici; și îndată scoase și cealaltă scrisoare, aceea din partea ducesei, care spunea așa:

«Prietenă Teresa! Bunele însușiri ale inimii și ale minții soțului dumitale Sancho m-au îndemnat și m-au silit a-i cere soțului meu, ducelui, să-i dea ocârmuirea unuia din multele ostroave ce le stăpânește. Sunt înștiințată că ocârmuiește ca un șoiman, de care lucru sunt mulțumită peste poate, și la fel și ducele, stăpânul meu; de aceea, nici nu știu cum să mai mulțumesc cerului că l-am ales pentru o astfel de ocârmuire, fiindcă doamna Teresa trebuie să știe că tare anevoie poți să dai de-un bun cârmuitor pe lumea asta, și, așa să-mi facă Dumnezeu parte de câte toate, cum ocârmuiește de bine Sancho. Îți trimit aici, draga mea, o salbă de mărgean cu capetele de aur; aș fi fost și mai bucuroasă ca salba să fie din mărgăritare turcești, dar cine și-un os îți întinde, tot prieten se cheamă că-ți este. O să vină și timpul când o să ne cunoaștem și-o să ne vorbim, și mai departe are Dumnezeu grijă. Îmbrățișează-o din parte-mi pe Sanchica, fata dumitale, și

spune-i de la mine să se pregătească, că am de gând s-o mărit strălucit când nici cu gândul nu gândește. Am auzit că pe la dumneata prin sat se găsesc ghinde mari și frumoase. Trimite-mi și mie vreo douăzeci-treizeci, că la mare preț le-oi ține, știind că-s date de mina dumitale; scrie-mi cu de-amănuntul, înștiințându-mă de-ți merge bine; și dacă duci lipsă de ceva, apăi n-ai decât să deschizi gura, și pe loc am să te mulțumesc. Să mi te ție Dumnezeu! Scrisă din acest loc, prietena dumitale care te îndrăgește.

Ducesa»

— Vai, ce doamnă de treabă, ce-apropiată și ce neînfumurată! spuse Teresa după ce ascultă scrisoarea. Apăi doamne din astea sunt de mine, și nu cucoane de pe la noi din sat, care, fiindcă sunt cucoane, își închipuiesc că nici vântul n-are voie să le sufle, și se duc cu atâta alai la biserică, de parc-ar fi crăieșe, nu altceva, și li se pare că se necinstesc dacă se uită și ele la o țărancă; da iată aici că această doamnă atât de cumsecade, măcar că-i ducesă, îmi zice «prietenă» și se poartă cu mine ca și cum aș fi pe potrivă cu ea; vedea-o-aș pe potrivă cu cea mai înaltă clopotniță din câte se află în La Mancha! Iar în ce privește ghindele, apăi, domnule dragă, eu o să-i trimit stăpânei dumitale o baniță; și de mari și frumoase, vino numai să le vezi, că n-ai să te mai sature să te minunezi de ele; dar, până unaalta, ai grijă, Sanchico, să se ospăteze dumnealui; vezi de calul ăsta, scoate ouă din coteț, taie slănină câtă trebuie și să-i dăm să mănânce împărătește, căci face să-i dăm, și încă cum, atât pentru veștile bune ce ni le-a adus, cât și pentru obrazul lui cel ales; și într-acestea oi da și eu o raită pe la vecine, să le fac și pe ele părtașe de mulțumirea noastră; și pe la părintele m-oi duce, și pe la meșterul Nicolás, bărbierul, care sunt și au fost totdeauna atât de buni prieteni cu tată-tu!

— Oi face așa cum zici, mămucă, dar, uite, trebuie să-mi dai și mie jumătate din salba asta, că doar n-o cred atât de neroadă pe stăpâna mea, ducesa, încât să ți-o fi trimis

ție pe toată.

— Apăi toată-i pentru tine, fato, răspunse Teresa, dar lasă-mă și pe mine s-o port la gât vreo câteva zile, fiindcă, drept să-ți spun, parcă mă unge la inimă.

— Nu mai puțin o să vă bucurați, spuse pajul, când îți vedea și legătura pe care o am aci în sipet și-n care se află o haină din postavul cel mai scump, o singură zi doar purtată de cârmuitor la vânătoare, și pe care o trimite pe de-a-ntregul domniței Sanchica.

— O mie de ani să-mi trăiască, răspunse Sanchica, și tot atâta și cel ce mi-o aduce, ba, la nevoie, chiar și două mii de ani!

Într-acestea ieși și Teresa din casă, cu scrisorile și cu salba la gât, și umbla bătând cu degetele în răvașe ca într-o darabană; și făcând-o întâmplarea să se-ntâlnească cu preotul și cu Samsón Carrasco, începu să povestească, topăind de bucurie:

— Pe legea mea că acum am pus cruce sărăciei, fiindcă avem și noi o mică ocârmuire! Ia să-ndrăznească numai să se ia la colț cu mine chiar și cuconița din cel mai ales neam, că-i arăt eu, de să mă ție minte!

— Ce te-a apucat, Teresa Panza? Ce-i țicneala asta pe tine și ce-s cu hârțiile acelea?

— De nicio altă țicneală nu-i vorba decât că răvașele astea sunt de la ducese și de la cârmuitori, și salba mea de la gât e de mărgean scump, boabele după care spun *Ave Maria* și *Tatăl nostru* sunt de aur bătut, iar eu sunt ocârmuitoare.

— Pe Dumnezeu sfântul, Tereso, că nu te înțelegem de loc și habar n-avem ce ne tot îndrugi!

— Îndată o să vedeți cu ochii voștri, răspunse Teresa, și le întinse scrisorile.

Le citi preotul în așa fel ca să audă și Samsón Carrasco; iar Samsón și cu preotul se uitară unul la altul năucii parcă de ceea ce citiseră; și o întrebă atunci bacalaureatul că cine a adus acele răvașe. Teresa răspunse

că dacă ar veni cu ea acasă, l-ar vedea și pe olac, care era o cruce de voinic, și care-i mai adusese și un alt dar, și mai de preț decât salba.

Îi luă preotul mărgeanul de la gât și după ce-l întoarse și pe față și pe dos, încredințându-se că era într-adevăr un dar scump, prinse iarăși să se minuneze și spuse:

— Pe haina preotească pe care o port, zău că nu știu ce să mai zic și ce să mai cred cu scrisorile și cu darurile astea: pe de o parte, văd și pipăi scumpetea asta de salbă, iar pe de alta, citesc că o ducese trimite ca să-i ceară Teresei vreo douăzeci-treizeci de ghinde.

— Ei, acum descurcă-te dacă-ți dă mina! spuse atunci Carrasco. Dar să lăsăm astea; hai mai bine să mergem să-l vedem pe aducătorul acestor scrisori și ne-o scoate el din nedumerirea ce ne perpelește.

Așa și făcură, iar Teresa se-ntoarse acasă dimpreună cu ei. Îl găsiră pe paj vânturând niște orz pentru cal, iar pe Sanchica tăind o bucată de slănină afumată ca s-o prăjească cu ouă din belșug și să-l ospăteze pe paj, care, cu înfățișarea și cu purtările sale alese, îi făcu pe noii-veniți să aibă despre el o părere cât se poate de bună; și după ce, curtenitori, îi dădură binețe, iar el le răspunse la fel, îl rugă Samsón să le dea vești atât despre don Quijote, cât și despre Sancho Panza, fiindcă, deși citiseră scrisoarea lui Sancho și aceea a doamnei ducese, tot nedumeriți rămâneau și nu izbuteau să ghicească ce năzdrăvănie o mai fi aceea cu ocârmuirea lui Sancho, și încă a unui ostrov, o dată ce toate, sau, hai, cele mai multe insule din Marea Mediterană sunt ale măriei-sale. La care copilul de casă răspunse:

— Că seniorele Sancho Panza este cârmuitor, nu mai încape nicio îndoială; că o fi sau că n-o fi insulă ceea ce el ocârmuiește, uite, aici nu mă bag; destul, însă, să fie și-un sat de mai bine de-o mie de creștini; cât privește povestea cu ghindele, vreau să vă spun că ducesa, stăpâna mea, i-

atât de neînfumurată și de smerită, încât faptul că trimite să ceară ghindă de la o țărăncă e o nimica toată, o dată ce i se mai întâmplă să trimită pe la câte-o vecină și după un pieptene cu împrumut. Trebuie să știți domniile-voastre că doamnele din Aragon, oricât de ales le-o fi neamul, nu se uită de sus și nu sunt așa de îngâmfate ca doamnele din Castilia; se poartă mai omeneste cu lumea.

Tocmai când vorbeau ei așa mai în toi, iată numai că intră Sanchica, cu un ștergar plin cu ouă, și-l întrebă pe paj:

— Ia spune-mi, domnule, nu poartă cumva tăicuțu, de când e cârmuitor, pantaloni prinși cu curelușe 1?

— Uite că n-am băgat de seamă, răspunse pajul, dar așa o fi purtând.

— Vai, Doamne, răspunse Sanchica, ce-ar fi să-l văd pe tăicuțu cu pantaloni 2 din ăștia? Ce mai ziceți de asta, că de când m-am pomenit pe lume, mor să-l văd pe tăicuțu în pantaloni strâmți, prinși cu curelușe!

— Fără doar și poate, răspunse pajul, că ai să-l vezi și așa îmbrăcat dacă-ți dă Dumnezeu zile. Pe legea mea că două luni numai să-i mai ție ocârmuirea, și o să umble și cu pălărie de vânătoare3.

Preotul și cu bacalaureatul văzură cât de colo că pajul vorbea numai ca să aibă de ce râde; însă scumpetea salbei, precum și haina de vânătoare, pe care o trimisese Sancho și pe care Teresa le-o și arătase, îi descumpăneau cu totul și nu-și putură ține râsul când o auziră pe Sanchica ce-i poftea inima și mai cu seamă când Teresa spuse:

— Vezi, părinte, de iscodește dacă nu se află cineva pe-aici care pleacă la Madrid sau la Toledo ca să-mi cumpere o rochie din acelea umflate și rotunde, croită cu tot dichisul, așa cum se poartă acuma, și să fie din cele mai bune pe care le găsește; fiindcă trebuie cu tot dinadinsul să cinstesc ocârmuirea omului meu pe cât mi-e cu putință; și, la o adică, de mi-o veni cheful, mi-oi lua valea la curtea

lui Sancho și mi-oi porunci și eu o caleașcă, așa cum au toate celelalte.

1 în original «*calzas atacadas*»: pantaloni întregi, prinși de jiletcă cu niște curelușe, deosebiți de *medias calzas*, care se purtau pe atunci. Căzuseră în desuetudine la mijlocul secolului al XVI-lea și nu-i mai purtau decât dregătorii și unii hidalgi de modă veche.

a în original «*pedorreras*»: pantaloni ajustați, strâmți, purtați de scutieri.

8 în original «*papahígo*»: un fel de mască de acoperit fața, atașată pălăriei, ca să apere de vânt și de frig persoanele care plecau la drum sau la vânătoare.

fiindcă muiera care are de bărbat un cârmuitor o fi în stare, ba bine că nu, să aibă și să ție pe cheltuiala ei o caleașcă.

— Mai e vorbă, mămuică? zise Sanchica. Dar-ar Dumnezeu să se-ntâmple asta azi, și oricât or spune cei ce m-or vedea așezată dimpreună cu mămuca, acolo în caleașcă: «Iote sărăcia dracului, fata mărlanului de Sancho, cam mai umblă răsturnată în caleașcă, de să zici că-i nevasta papii, nu alta!»! Dar vorba-i că aceia tot în mângă or să calce, în vreme ce eu oi merge-n caleașcă și cu tălpile pe deasupra pământului. Lovi-i-ar nevoia pe toți cârtitorii câți se află pe lume! Dar las să râdă fitecine, mie doar să-mi fie bine. Nu spun drept, mămuică?

— Și încă ce drept, fetico, răspunse Teresa, căci toate noroacele astea, ba încă unele și mai mari, mi le prorocise bunul meu Sancho! Și ai să vezi tu, fato, că nu se lasă el până nu mă face contesă, căci totul e să-nceapă numai să te calce norocul; și așa cum l-am auzit de-atâtea ori pe tată-tu - care nu numai ție, ci și zicalelor le e tată - când ești dăruit cu o vacă, fugi cu funia de-o înșfacă; atunci când ești dăruit cu o cârmuire, apucă vârtos de ea; când ești dăruit cu un comitat, înfige-te-n el, și când îți face cineva cuțu-cuțu cu vreun chilipir, înhață-l repede: să nu faci pe mortu-n păpușoi și pe fudulul de urechi când

norocul și avuția vin să-ți bată-n ușă. Și puțin o să-mi pese dacă cel ce m-o vedea mândră și gătită o spune: javra în nădragi de in nu-l mai știe pe vecin.

Auzind-o și pe asta, preotul zise:

— Îmi vine să cred că toți cei din neamul Panza au ieșit pe lume c-un sac de zicale-ntr-înșii: n-am văzut pe niciunul din ei care să nu le înșire când ți-e lumea mai dragă și când nici cu gândul nu gândești.

— Asta cam așa e, spuse pajul, fiindcă și seniorele cârmuitor Sancho, una-două, le dă drumul; și cu toate că nu totdeauna sunt spuse când se potrivesc, le ascuți totuși bucuros, iar stăpâna mea ducesa și cu ducele le prețuiesc foarte.

— Poți să ne încredințezi, dragă domnule, spuse bacalaureatul, că este adevărată povestea asta cu ocârmuirea lui

Sancho și că se află, într-adevăr, vreo ducesă pe lume care-i trimite daruri și-i scrie Teresei? Fiindcă noi, măcar că pipăim darurile și-am mai citit și scrisorile, uite că tot nu putem crede și bănuim c-o fi la mijloc tot vreo poznă de-a lui don Quijote, vecinul nostru, care-și închipuie că toate cele se fac și se desfac numai prin puterea vrăjilor; de aceea, mi-ar veni să-ți spun că vreau și eu să te ating și să te pipăi pentru a mă încredința dacă ești doar o nălucă de sol sau ești om în carne și oase.

— Cinstite fețe, răspunse pșjul, altceva nu știu să vă spun despre mine decât aceea că sunt sol adevărat, că seniorele Sancho Panza e cârmuitor în toată legea, că stăpânilor mei, ducele și ducesa, le stă-n putință să dea și au și dat o astfel de ocârmuire și că într-însa, după câte-i aud spunând, Sancho acesta, de care-i vorba, se poartă cum nu se poate mai destoinic; acum, dacă-n treaba asta intră sau nu vreo vrajă, descurcați-vă domniile-voastre înde voi, că eu alta nu știu să vă spun, uite, mă jur pe viața părinților mei, că-s încă-n viață, și doar îi îndrăgesc și țin la ei ca la ochii din cap.

— Se prea poate să fie și așa cum zici, răspunse bacalaureatul, dar, totuși, *dubitat Augustinus*¹.

— Îndoiască-se cine-o pofti, făcu pajul, adevărul tot acela pe care l-am spus eu rămâne, și pân' la urmă tot va pluti deasupra minciunii ca untdelemnul deasupra apei, iar dacă nu, *operibus credite, et non verbis* 2: să vie cu mine unul din domniile-voastre, și atunci o vedea cu ochii ceea ce nu vrea să creadă cu urechile.

— Păi dacă-i vorba de plecat, asta mie mi se cuvine, spuse Sanchica. Ia-mă, mărite domn, pe calul luminăției-tale, că eu bucuroasă oi merge să-l văd pe taică-meu.

— Nu se cade ca fetele cârmuitorilor să bată drumurile singure, ci numai însoțite de călești, de litiere și de-un mare număr de slugi.

1 Augustinus se îndoiește (în limba latină în original). Este vorba de vestita îndoială metodică cu care sfântul Augustin își începe unul din raționamentele sale: *dubito ergo cogito* (mă îndoiesc, deci gândesc), originea ideii lui Descartes: *gândesc, deci sunt*.

2 Credeți faptelor, nu vorbelor (în limba latină în original).

— Pe legea mea, răspunse Sanchica, că tot atât de bine pot să merg călare pe-o măgăreață ca și-ntr-o caleașca. Eu, și mofturoasă! Bine-ați mai brodit-o!

— Ia taci, fetico, zise Teresa, că nu știi ce vorbești! Dumnealui are dreptate: alte vremuri, alte fețe; când tată-tu îi sancho, ești și tu Sancha, dar când e cârmuitor, apai ești domniță; nu știu dacă am vorbit cum trebuie.

— Ba ai vorbit mai cu miez decât îți închipui, stăpână Teresa, spuse pajul. Acum dați-mi să mănânc și pregătiți-mi îndată totul pentru plecare, fiindcă am de gând să mă întorc chiar astă-seară.

La care preotul spuse:

— Vino, rogu-te, să te proslăvești la mine, căci Teresa mai mult gânduri bune are decât mijloace ca să slujească pe-un oaspete atât de ales.

Copilul de casă la început se cam codi; pân la urmă, însă, trebui să primească tot spre binele lui, iar preotul îl duse bucuros la el acasă, ca să aibă prilej să-l iscodească pe-ndelete despre don Quijote și despre isprăvile lui. Bacalaureatul fu gata să-i scrie Teresei răvașele de răspuns; dar ea nu vru ca bacalaureatul să-și bage nasul în treburile ei, fiindcă-1 știa cam ghiduș, așa că dete un colac și două ouă unui copilandru de care se ajuta preotul la slujbă și care știa să scrie, iar el îi scrise două răvașe, unul către omul ei, iar celălalt către ducesa, răvașe alcătuite întocmai după vorbele Teresei și care nu sunt cele mai puțin hazlii din tot ce se află cuprins în această măreață istorie, așa cum se va vedea mai departe.

Capitolul LI

Despre urmarea cârmuirii lui Sancho Panza, dimpreună cu alte întâmplării să le zicem hune

Se lumină de ziuă după noaptea-n care cârmuitorul umblase să-și cerceteze ostrovul și pe care sufragiul o petrecuse fără să-nchadă un ochi, gândul umblându-i numai la chipul, la gingășia și la mândrețea fetei celei străvestite, în vreme ce majordomul folosi timpul cât îi mai rămânea din acea noapte ca să scrie stăpânilor săi tot ce spunea și dregea Sancho Panza, minunat foarte atât de faptele, cât și de spusele lui, fiindcă și-n ceea ce vorbea și-n ceea ce făcea el se amestecau semne vădite de înțelepciune cu altele de nerozie. Se sculă, în cele din urmă, și seniorele cârmuitor, și din porunca doftorului Pedro Recio, i se aduse să mănânce puțină dulceată, însoțită de trei-patru înghițituri de apă rece, lucruri pe care Sancho le-ar fi schimbat bucuros cu un codru de pâine și cu un ciorchine de strugure; dar văzând că merge nu cum îi voia, ci cum îi nevoia, trecu și paharul acesta de la el, spre marea durere a sufletului și spre ciuda burduhanului lui, luând de bune spusele lui Pedro Recio, și anume că bucatele puține și ușoare înviorează mintea și că tocmai ele-s cele mai potrivite pentru inșii înălțați la

treapta conducerii și la slujbe de mare răspundere, fiindcă aceștia trebuie să se folosească nu atât de puterile trupului, cât de cele ale cugetului. De pe urma acestei sofisticării răbda bietul Sancho de foame, și încă atât de vârtos, încât în sinea lui afurisea și cârmuirea și chiar și pe acela ce-l blagoslovise cu ea. Dar cu toată foamea lui și cu toată dulceața pe care o luase, se puse pe judecat și-n aceea zi, și primul lucru ce se ivi fu o întrebare pe care o rosti un străin, de față fiind la treaba asta majordomul și cu toți ceilalți ciraci. Și întrebarea fu așa:

— Stăpâne, un râu cu apă multă despărțea două părți ale aceleiași moșii – fii cu luare-aminte luminăția-ta la cele ce-ți spun, că lucrul e de mare însemnătate și-i puțin cam încurcat; peste râul ăsta era un pod, iar la capătul podului, o spânzurătoare și un fel de curte de judecată, unde se aflau de obicei patru judecători, care judecau după legea dată de stăpânul râului, al podului și al moșiei; iar legea era asta: dacă trece cineva dintr-o parte în alta a podului, trebuie să jure mai întâi încotro și pentru ce se duce; și dacă jură adevărul, să-l lase să treacă, iar dacă spune vreo minciună, să moară spânzurat, fără nicio îndurare, în spânzurătoarea care era acolo. Fiind știută această lege, precum și aspra ei rânduială, veneau mulți pe-acolo, și după felul cum jurau, se putea vedea îndată că spuneau adevărul, așa că judecătorii îi lăsau slobodi să treacă. Se întâmplă, însă, că, luând unui om jurământul, acela jură și spuse **n** jurământul lui că nu pentru altceva se ducea decât ca să moară atârnat în spânzurătoarea care era acolo. Judecătorii steteră la cumpănă când auziră acest jurământ și spuseră: «Dacă-l lăsam pe omul ăsta să treacă slobod, se cheamă c-a mințit când a jurat, și atunci, după cum spune legea, trebuie să moară; și dacă-l spânzurăm, apăi el a și jurat că se duce să moară atârnat în acea spânzurătoare, și o dată ce-a jurat adevărul, tot după aceeași lege, trebuie lăsat slobod». Se cere acum luminăției-tale, mărite cârmuitor, să spui ce să faci judecătorii ăstui om, că și

acum mai stau încă la îndoială și nu știu cum s-o scoată la capăt. Și ajungând și pin la urechile lor vestea despre mintea cea pătrunzătoare și luminată a înălțimii-tale, iată că mă trimiseră pe mine să te rog din partea lor ca să-ți dai și lumină-ția-ta cu părerea în treaba asta atât de încâlcită și de îndoielnică.

La care Sancho răspunse:

— De bună seamă că domnii ăștia judecători care te trimit la mine ar fi făcut mai bine să-și cruțe atâta osteneală, fiindcă eu sunt mai degrabă greu de cap decât cu minte ascuțită; dar, cu toate astea, mai spune-mi o dată cum stă treaba, în așa fel ca s-o-nțeleg bine, că poate oi fi în stare să-i dau de rost.

Cel cu întrebarea îi mai spuse înc-o dată și înc-o dată ceea ce îi povestise la început, și atunci Sancho zise:

— După cât mă taie capul, treaba asta oi descurca-o eu într-o clipită, și e așa: va să zică, omul ăsta se jură că se duce să moară în spânzurătoare, și dacă moare-n felul ăsta, se cheamă c-a jurat adevărat, și după legea dată, drept e să fie slobod și să treacă podul; iar dacă nu-l spânzură, atunci a jurat mincinos, și, după aceeași lege, trebuie să-l spânzure.

— Întocmai așa cum spui lumină-ția-ta, mărite cârmuitor, zise trimisul. Și cât privește tâlcul întreg și înțelegerea lucrului, n-a mai rămas nimic de deslușit și nu mai e nicio îndoială la mijloc.

— Acum uite ce zic eu, spuse Sancho, că o parte din omul ăsta, aceea care a spus adevărul, să fie lăsată să treacă, iar aceea care a mințit să fie spânzurată, și-n felul ăsta o să se împlinească întocmai ceea ce se cere pentru trecerea podului.

— Păi atunci, stăpâne cârmuitor - răspunse cel ce întrebase - o să fie nevoie ca omul acela să se împartă în două părți, cea mincinoasă și cea care a spus adevărul; și dacă se împarte, vrea nu vrea, tot trebuie să moară; așa că nu se pune-n fapt nimic din ceea ce cere legea, și e

neapărată nevoie ca ea să fie urmată întocmai.

— Ia stai puțin, jupân cutare, răspunse Sancho, sau sunt eu lovit cu leuca-n cap, sau trecătorul ăsta de care vorbești trebuie cu aceeași îndreptățire și să moară și să trăiască, urmând să treacă podul, pentru că dacă-l mântuiește adevărul, minciuna îl osândește în aceeași măsură. Și stând lucrurile așa cum stau, eu sunt de părere să spui domnilor acelora ce te-au trimis la mine că, o dată ce au aceeași greutate și temeiurile de a-l osândi și cele de a-l ierta, apai să-l lase să treacă slobod, fiindcă totdeauna și mai de laudă e să faci bine decât să faci rău; și lucrul ăsta l-aș da iscălit cu numele meu, dac-aș ști să mă iscălesc 1; că acum eu n-am vorbit după capul meu, ci numai fiindcă mi-a venit în minte o învățătură pe care, dintre multe altele, mi-a dat-o stăpânul meu don Quijote în seara din ajunul venirii mele aici, ca să fiu cârmuitorul acestei insule, și care învățătură spune că, atunci când dreptatea e îndoielnică, eu să plec cumpăna de partea milei; și a vrut Dumnezeu ca tocmai acum să-mi aduc aminte de lucrul ăsta, pentru ca el să pice la țanc în pricina de care-i vorba.

— Așa e, răspunse majordomul, sunt încredințat că nici Licurg însuși, cel ce-a dat legea lacedemonienilor, n-ar putea să dea o dezlegare mai dreaptă decât aceea pe care a dat-o marele Panza; și acum să punem capăt judecăților din dimi

1 în original: «*e o diera firmação de mi nombre și supiera fermar*». Amendat de Hartzzenbusch: «*și supiera mejor firmar*» («dacă aș ști să mă iscălesc mai bine»), căci Sancho a declarat în două rânduri (cap. XXXV ȘI XLIII) că știa totuși să se iscălească deși de scris nu învățase.

'neața asta, iar eu oi orându-i ca stăpânul cârmuitor să mănânce cu totul după pofta inimii.

— Asta vreau și eu, și pe bună dreptate, spuse Sancho. Dați-mi numai să mănânc, și pe urmă pot să plouă asupra-mi cu nemiluita daraverile și întrebările, că pe toate le-oi descurca eu cât ai clipi!

Majordomul se ținu de cuvânt, simțind el că prea-și încarcă cugetul dacă-l lasă pe-un cârmuitor atât de înțelept să moară de foame, și asta cu atât mai mult cu cât avea de gând s-o mântuie cu el chiar în noaptea aceea, jucându-i cel din urmă renghi pe care primise poruncă să i-l joace. Întâmplarea făcu apoi, că după ce mâncase în acea zi în răspăr cu regulile și aforismele doftorului Tirteafuera, când să se strângă masa, intră un ceauș cu o scrisoare de la don Quijote pentru cârmuitor. Porunci Sancho sfetnicului s-o citească mai întâi în gând, și dacă nu dă într-însa de vreun lucru ce-ar trebui ținut în taină, s-o citească și cu glas tare. Așa și făcu sfetnicul, și după ce-o străbătu la început numai cu ochii, spuse:

— Poate fi citită fără grijă și cu glas tare, că ceea ce îți scrie luminăției-tale seniorele don Quijote face să fie tipărit și scris cu slove de aur, și spune așa:

SCRISOAREA LUI DON QUIJOTE DE LA MANCHA
CĂTRE SANCHO PANZA. OCÂRMUITOR AL INSULEI
BARATARIA

«Când mă așteptam să aud vești despre trăsnelile și gugumâniile tale, iată că-mi ajunse la urechi zvon despre înțelepciunea ta, pentru care lucru am mulțumit din suflet cerului, care știe să-i ridice din gunoaie pe săraci și din nerozi să facă firoSCOȘI. 1 Spusu-mi – s-a că ocârmuiești ca și cum ai fi om și că, așa cum ești, pari a fi mai curând mieluşel, după smerenia cu care trăiești; aş vrea însă să îți seamă, dragă Sancho, că de multe ori se cuvine și-i de nevoie, pentru vrednicia slujbei pe care o ții, să mai calci peste smerenia inimii, pentru că înfățișarea îngrijită a omului pus în slujbe mari trebuie să se

1 Aluzie la un pasaj din psalmul EXII: «*Suscitons a tena inopem et de strecore erigens pauperem*». («Care ridică pe cel neputincios de la pământ, și înalță din gunoaie înălțat pe cel sărman».) potrivească cu cerințele acelor slujbe, iar nu cu aplecările lui de ins din prostime. Îmbracă-te ca lumea, că un băț gătit nu mai seamănă a

băţ; nu spun acuma să te apuci şi să porţi giuvaeruri şi să te împopoţonezi, şi nici, fiind judecător, să te-mbraci ostăşeşte, ci să te-mpodobeşti doar cu haina pe care o cere slujba ta, numai să fie curată şi cuviincioasă. Pentru a câştiga dragostea obştii pe care o cârmuieşti, trebuie, printre altele, să faci două lucruri: mai întâi să fii prevenitor cu toată lumea, deşi asta ţi-am mai spus-o eu şi altă dată; şi-n al doilea rând, să te-ngrijeşti să fie hrană din belşug, fiindcă nu se află nimic pe lume care să pună mai greu la încercare sufletul nevoiaşilor decât foamea şi lipsa.

Să nu faci multe legi şi, chiar de le faci, vezi să fie bune şi mai cu seamă ai grijă să fie ascultate, şi aduse la îndeplinire; fiindcă legile care nu-s ascultate, poţi să le socoteşti ca şi cum nici n-ar fi; ba încă mai trezesc şi bănuiala că stăpânitorul care a avut atâta înţelepciune şi vrednicie ca să le alcătuiască n-ar fi în stare să le facă şi ascultate; iar legile care doar înspăimântă şi nu se îndeplinesc au soarta butucului, regele broaştelor, care l-nceput le-a speriat, şi apoi, cu timpul, a ajuns într-atât de râsul lor, încât broaştele se urcau pe el. Să fii părinte al virtuţilor şi tată vitreg al păcatelor. Să nu fii totdeauna aspru şi nici totdeauna blând, ci să alegi mijlocul între aceste două capete, că aici stă culmea înţelepciunii. Să te duci să vezi temniţele, măcelăriile şi pieţele, fiindcă venirea cârmuitorului în asemenea locuri e de mare însemnătate; ea îi uşurează pe întemniţaţi, făcându-i să creadă că vor fi sloboziţi în curând, e sperietoare pentru casapi, care încep atunci să potrivească cinstit greutăţile pe talerele cumpenei, şi, din acelaşi temei, e sperietoare şi pentru precupeţele din piaţă. Nu te arăta - chiar dacă eşti de fapt, ceea ce eu nu cred - hulpav, muieratic şi lacom, fiindcă o dată ce norodul şi cei ce au de-a face cu tine îţi află o anume meteahnă, apăi acolo au să tot bată ei, până ce te vor nărui în adâncul pierzării. Ia în seamă şi iarăşi ia în seamă, străbate cu mintea şi iarăşi străbate poveţele şi învăţăturile pe care ţi le-am dat în scris mai înainte să

pleci de-aici către ocârmuirea ta, și vei vedea cum ai să găsești într-însele – dacă te iei după ele – un ajutor de preț, care să-ți ușureze neajunsurile și greutatea ce le întâmpină cârmuitorii la tot pasul. Scrie stăpânilor tăi și arată-te recunoscător față de ei, fiindcă nerecunoștința e fiică a trufiei, care-i unul din cele mai mari păcate din câte se cunosc; iar omul care-i recunoscător față de cei ce i-au făcut bine arată prin aceasta că va fi recunoscător și față de Dumnezeu, care i-a făcut atâta bine și care-l miluiește neîncetat.

Doamna ducesă a trimis un sol cu straiete tale și cu un alt dar la femeia ta, Teresa Panza; din clipă în clipă așteptăm răspuns. Eu am fost puțin cam în toane rele din pricina unor zgârieturicotoiești, care nu s-au potrivit tocmai bine pe nasul meu; dar nu-i nimic, că dacă se află pe lume vrăjitori care mă prigonesc, apăs mai sunt și din cei ce-mi iau apărarea. Dă-mi de știre de tot ce ți se întâmplă, că doar drumul până aici e destul de scurt; și asta cu atât mai mult cu cât am de gând să curm odată cu viața asta trândavă pe care o trăiesc, fiindcă nu sunt făcut pentru ea. M-am încurcat într-o afacere care cred că-i va face pe duce și pe ducesă să nu mă mai aibă la inimă; și măcar că treaba asta o să-mi pricinuiască mult năduf, n-o să aibă, de fapt, nicio însemnătate, fiindcă, la urma urmei, sunt dator, mai înainte de toate, să-mi împlinesc chemarea, iar nu să le fac lor chef, potrivit vorbeii care spune: AMICUS PLATO, SED MAGIS AMICA VERITAS L îți spun asta-n latinește fiindcă-mi închipui că, de când ești cârmuitor, ai fi învățat și tu această limbă. Și rămâi cu Dumnezeu, care să te aibă-n pază, așa ca nimeni să nu-ți facă vreun rău.

Prietenul tău.

DON QUIJOTE DE LA MANCHA”.

Sancho ascultă cu luare-aminte scrisoarea, care fu lăudată și socotită drept înțeleaptă de către cei ce-o auziră; și îndată Sancho se ridică de la masă și, chemându-

l pe sfetnic, se închiseră amândoi la el în odaie și, fără să mai trăgănească, vru să răspundă pe loc seniorelui don Quijote; și zise către

1 «Mi-e prieten Plafon, dar mai prieten sunt cu adevărul», maximă latină.

sfetnic să scrie întocmai ce-o spune el, fără să nădească altceva și fără să scoată nimic; și acela așa și făcu; iar scrisoarea de răspuns zicea așa:

SCRISOAREA LUI SANCHE PANZA CĂTRE DON QUIJOTE DE LA MANCHA

«Sunt atât de copleșit de treburile mele, încât nu mai am timp nici să mă scarpin în cap și nici să-mi tai unghiile, care mi-au crescut atât de lungi, încât numai Dumnezeu mai poate găsi aci leacul. Spun asta, scumpul meu stăpân, pentru ca luminăția-ta să nu te miri că pân-acum nu ți-am dat încă de știre dacă o duc bine sau rău cu ocârmuirea mea, în care rabd de foame mai abitir decât atunci când băteam amândoi codrii și coclaurile.

Îmi scrise mai deunăzi și ducele, stăpânul meu, dându-mi de știre c-au intrat la noi în ostrov niște iscoade ca să mă ucidă, dar pân-acum n-am dat de altcineva decât de un anume doftor, plătit cu simbrie aci în sat ca să-i omoare pe toți cârmuitorii câți or veni; îl cheamă doftorul Pedro Recio și-i de fel din Tirteafuera, ca să vezi și luminăția-ta, după numele ăsta, dacă n-am dreptate să mă tem c-o să mor de mâna lui. Și doftorul ăsta – spune chiar el despre sine – nu îngrijește bolile câte se află pe lume, ci li se pune doar de-a curmezișul ca să nu vie, iar leacurile pe care le folosește el sunt postul și iarăși postul, până ajungi doar piele și os, ca și cum slăbiciunea n-ar fi un rău cu mult mai mare decât frigurile. În sfârșit, o să mă facă să mor de foame, dar eu de inimă rea o să mor, fiindcă-mi făceam ca omul socoteala să viu la ocârmuirea asta ca să mănânc cald și să beau rece și să-mi odihnesc mădularele între cearșafuri de in și perne de puf; și, când colo, am

venit să fac pocăință, de parc-aș fi pustnic; și cum n-o fac de bunăvoie, tare mă tem că pân la urmă tot o să mă ia dracu'!

Pân-acum n-am pus mina pe niciun ban, nici pe dăruite, nici pe șterpelite, și nici nu mă taie capul cum vine treaba asta, fiindcă aici mi s-a spus că ocârmuitorii care vin de obicei în acest ostrov, mai-nainte de a sosi-ntr-însul, primesc de la localnici, fie în dar, fie cu împrumut, mulțime de bănet, și că asta ar fi datina obișnuită și în alte insule, nu numai aici.

Astă-noapte, mergând în cercetare, am dat de-o fetișcană frumoasă coz, îmbrăcată în port bărbătesc, și de-un frate de-al ei în straie muieresti; de fată s-a îndrăgostit sufragiul meu, și-n mintea lui și-a ales-o de soață, după câte spune el, iar eu mi l-am ales pe băiat de ginere; astăzi, și eu și el vom sta de vorbă cu tatăl amândurora, un oarecare Diego de la Liana, hidalgo și creștin din moși-strămoși.

Eu mai dau câte-o raită prin piață, așa cum mă povățuiești și luminăția-ta, și chiar ieri am găsit o precupeață care vindea alune noi, și am prins-o că amestecase un oboroc de alune noi cu un alt oboroc de alune vechi, găunoase și putrede; i le-am oprit pe toate pentru copiii de școală, care or ști ei să le deosebească, și am osândit-o să nu mai pună cincisprezece zile piciorul în piață; mi s-a spus că cu dreptate am făcut ceea ce am făcut; atâta pot să-ți spun luminățieitale, că nu se află pe lume ființe mai de ocară decât precupețele - după cum le-a și mers buhul pe-aici - fiindcă toate sunt nerușinate, tâlhăroaice și neobrazate, și așa cred și eu după cele ce-am văzut prin alte sate.

Sunt mulțumit foarte că doamna ducesă a scris neveste-mii, Teresa Panza, și că i-a trimis darul de care spui luminăția-ta, și oi face tot ce-mi stă-n putință ca să mă arăt recunoscător când o veni timpul; sărută-i luminăția-ta mâinile din partea mea, spunându-i c-am zis eu că n-a

azvârlit darul pe gârlă, așa cum s-o vădi prin fapte. Nu mi-ar veni bine ca luminăția-ta să te pui de price cu stăpânii ăștia ai mei; pentru că dacă luminăția-ta te strici cu ei, apăi e la mintea omului că lucrul o să se facă pe spinarea mea; și n-ar fi bine ca, o dată ce mă povățuiești să fiu recunoscător, tocmai luminăția-ta să nu fii așa față de niște oameni care ți s-au arătat atât de mărinimoși și care te-au găzduit împărătește la ei în castel.

Din vorba aceea cu pisicăraia nu-nțeleg ce vrei să spui; dar îmi dau cu gândul că trebuie să fie la mijloc vreunul din pocinoagele pe care ți le fac de obicei vrăjitorii cei răi; o să aflu când ne-om vedea. Aș vrea să-ți trimit ceva luminăției-tale, dar nu știu ce-aș putea să-ți trimit, în afară doar de niște mațe pentru „clistir”, pe care aceștia de-aci din insulă le pregătesc, în chip cu totul ciudat, din bășici; de mi-o mai ține totuși câțva timp ocârmuirea asta, oi face pe dracu-n patru să-ți trimit ceva. Dacă-mi scrie nevastă-mea, Teresa Panza, plătește luminăția-ta poșta și trimite-mi scrisoarea, fiindcă ard de dorința de-a ști ce mai e cu casa mea, cu nevasta și cu copiii mei.

Și acum, Dumnezeu să te păzească de vrăjitorii cei cu gânduri rele, iar pe mine să mă scoată cu bine și cu pace din ocârmuire; dar mă cam îndoiesc de treaba asta, fiindcă tare mă tem că n-oi lăsa ocârmuirea decât odată cu viața, după cum mă muncește de rău doftorul Pedro Recio.

Sluga luminăției-tale.

SANCHO PANZA, cârmuitorul»

Sfetnicul pecetlui scrisoarea și o trimise îndată prin ceauș, și apoi, adunându-se laolaltă păcălicii lui Sancho, se vorbiră între ei cum să-i facă vânt de la ocârmuire; și acea seară și-o petrecu Sancho alcătuind la porunci în legătură cu buna chivernisire a ceea ce el credea că-i insulă și porunci să se mântuie odată cu trecerea lucrurilor de hrană prin mâinile mijlocitorilor, dar că se putea aduce vin acolo de pretutindeni, numai să se arate locul de unde venea, pentru ca să i se pună prețul după cât de mare!

ertrecerea, bunătatea și faima; iar acela care ar boteza vinul cu apă sau l-ar da sub un alt nume, ar urma să fie osândit la moarte din această pricină 1; coborî prețurile la toate încălțările, mai cu seamă la conduri, socotind că erau din cale-afară de mari; puse bir pe simbriile slugilor, care prea se repezeau la câștig; statornici pedepse cât se poate de grele pentru cei ce cântau cântece necuviincioase și cu măscări, atât în timpul nopții.

1 Unii comentatori, ca Hartzenbusch, se îndoiesc că Sancho ar fi putut edicta o pedeapsă crudă ca asta pentru o atât de mărunță și de frecventă vinovăție, ca aceea de a boteza vinul cu apă. Este totuși un fapt istoric acela că, în 1585, alcazii curții au hotărât ca practicanților unor asemenea moravuri să li se tragă, de fiecare dată când vor fi dovediți, câte o sută de bice, peste cele două mii de *maravedises* amendă.

cât și-n al zilei; porunci ca niciun cerșetor orb să nu mai cânte cântece în care-i vorba de povești cu minuni dacă nu aduce mărturii vrednice de crezare că acele minuni sunt adevărate, socotind că cele mai multe din poveștile pe care le cântă orbii nu-s altceva decât scorneli, răspândite în paguba minunilor celor adevărate.

Puse început și întemeie slujba de alguazil al săracilor, nu ca să-i prigonească, ci ca să-i cerceteze dacă erau într-adevăr săraci, fiindcă în umbra schilodirii prefăcute și a răni mincinoase, cei cu brațul zdravăn ajung niște tâlhari, iar cei teferi, niște bețivani. Într-un cuvânt, orându-i lucruri atât de bune, încât și-n ziua de astăzi se mai păstrează acolo-n sat și poartă numele de *Legile marelui cârmuitor Sancho Panza*.

Capitolul LII

Unde se povestește pățania celei de-a doua ducă îndurerată sau amărâtă, chemată pe celălalt nume al ei doña Rodríguez

Povestește Cide Hamete că, lecuindu-se don Quijote de zgârieturile lui, socoti el că viața ce-o ducea acolo-n

castel era potrivnică tuturor poruncilor cavaleriei pe care o mărturisea, așa că-și puse-n gând să ceară învoire de la duce și ducesa spre a pleca la Zaragoza, unde sorocul serbărilor de întrecere cavaleriească se apropia și unde nădăjduia c-o să câștige armele ce se cuceresc la o serbare de acest soi.

Și cum sta el așa, într-o bună zi, la masă cu ducele și cu ducesa, începând să-și îndeplinească gândul și să le ceară învoirea, iată numai că pe ușa odăii celei mari intrară pe neașteptate două femei - așa, cel puțin, se adevăra până la urmă - cernite din creștet până-n tălpi, iar una din ele, ajungând pân' la don Quijote, i se trânti dinainte cât era de lungă și, nemaidesprinzându-și buzele de picioarele lui, începu să scoată niște vaiete atât de jalnice, de adânci și de sfâșietoare, că-i lăsară uluiți pe toți cei ce-o auzeau și se uitau la ea; și măcar că ducele și cu ducesa socotiră c-o fi iar vreun renghi pe care slujitorii lor voiau să-l joace lui don Quijote, când văzură focul cu care femeia ofta, gemea și lăcrăma, steteră în cumpănă, nemaștiind nici ei ce să creadă, până ce don Quijote, cuprins de milă, o ridică de jos și o puse să se descopere și să-și scoată vâlul de pe fața-i plânsă. Ea îl ascultă și se arătă a fi chiar una la care nimeni nu s-ar fi gândit, căci chipul descoperit era acela al doănei Rodriguez, ducăna din casă; iar cealaltă femeie cernită era fie-sa, cea necinstită de către feciorul țaranului celui avut. Se mirară toți cei ce-o cunoșteau, dar mai cu seamă ducele și cu ducesa, fiindcă oricât o țineau ei de neroadă și de neajutorată la minte, tot n-ar fi zis că-i în stare de atâta sminteală. În cele din urmă, doña Rodriguez, întorcându-se către stăpânii ei, le spuse:

— Fiți atât de buni, măriile-voastre, și îngăduiți-mi să stau puțin de vorbă cu acest cavaler, căci așa sunt silită să fac ca să ies cu bine din încurcătura în care m-a vârat neobrăzarea unui blestemat de țărănoi.

Ducele îi spuse că-i dă încuviințarea și că poate să stea de vorbă cu don Quijote cât i-o pofti inima. Atunci ea,

îndreptându-se și cu vorba și cu fața către don Quijote, îi zise:

— A și trecut un cârd de vreme, viteze cavaler, de când te-am încunoștințat de jignirea pe care i-a adus-o și de purtarea haină pe care a avut-o un țăran netrebnic față de preascumpa și preaiubita mea fețișoară, care nu-i alta decât nenorocita ce-o vezi față, iar luminăția-ta mi-ai făgăduit să-i iei partea, îndreptând strâmbătatea ce i-a fost făcută; tocmai acum, însă, mi-a ajuns la urechi vestea că vrei să pleci de-aci din castel în căutare de isprăvi minunate - deie-ți Domnul din belșug! - așa că aş vrea ca, mai-nainte de-a ți se pierde urma pe drumuri, să-l chemi la luptă pe acest bădăran îndărătnic și să-l silești să se-nsoare cu fie-mea, întru împlinirea legământului făcut de a-i fi soț mai-nainte și până să nu-și facă de cap cu ea; că să mai aștept dreptate de la stăpănu-meu, ducele, e ca și cum aş cere gârlei să curgă la deal, și asta din pricina pe care - cu cugetul curat - ți-am destăinuit-o luminăției-tale. Așa că să-ți dea Dumnezeu sănătate și noroc, iar pe noi să nu ne lași de izbeliște.

La toate cele spuse, don Quijote răspunse cu multă cumpănire și cu întorsături de vorbe:

— Doamnă dragă, înfrânează-ți lacrimile, sau, mai bine zis, usucă-ți-le și înăbușă-ți oftările, că, uite, eu iau pe seama mea să fac dreptate fetei dumitale, căreia i-ar fi stat, totuși, mai bine să nu fie atât de flușturistică, încât să dea crezare unor făgăduințe de îndrăgostit, făgăduințe care, cel mai adesea, se dau lesne, însă se țin tare anevoie; de aceea, cu încuviințarea ducelui, stăpânul meu, oi purcede pe dată în căutarea acestui flăcău nelegiuit, l-oi găsi, l-oi chema la luptă și l-oi și trimite pe ceea lume dacă numai atâtica s-o codi să pună-n fapt cuvântul dat, căci îndatorirea cea mai de frunte a îndeletnicirii mele este să-i cruț pe cei smeriți și să-i pedepsesc pe cei trufași, adică, mai bine zis, să alerg întru ajutorul celor obijduiți și să arunc prăpădul asupra celor neînduplecați.

— Nu-i nicio nevoie, răspunse ducele, ca domnia-ta să te mai ostenești căutându-l pe bădăranul de care se plânge această cumsecade ducă și nu mai e nevoie nici să ceri de la mine îngăduința de a-l chema la luptă, fiindcă treaba e ca și făcută. Uite, iau pe seama mea să-l înștiințez de această chemare la luptă, să-l silesc s-o primească și, răspunzând chemării, să vină aici la castel, unde vă voi da amândurora câmp de luptă, păzind toate legile care îndeobște trebuie păzite în împrejurări din astea, chezășuind, fără părtinire, dreptul fiecăruia din voi, așa cum se cade să facă orice stăpânitor care încuviințează un loc de luptă acelora ce se bat în hotarele ținuturilor lui.

— Cu o chezășie ca asta și cu buna încuviințare a măriei tale, răspunse don Quijote, din această clipă vă vestesc că încetez pentru câțva timp să mă mai socotesc hidalgo, mă plec și mă cobor până la starea păgubitorului, îngăduindu-i, astfel, dreptul de a se bate cu mine; de aceea, măcar că nu-i de față, îl chem la luptă și la războire pe temeiul că rău a făcut amăgind pe această nenorocită, care a fost fată mare, și acum, din vina lui, nu mai este, așa că trebuie sau să aducă la îndeplinire legământul făcut față de ea, de a-i fi bărbat cu cununie, sau să moară dând piept cu mine.

Și îndată își și scoase o mănușă și o azvârli în mijlocul odăii, iar ducele o ridică, zicând că, așa cum a mai spus o dată, el primește chemarea la luptă în numele vasalului său, hotărând totodată și sorocul luptei, în șase zile, iar locul, pe întinderea din fața castelului, armele fiind cele pe care le întrebuițează de obicei cavalerii, adică lance, pavăză și platoșă, dimpreună cu tot tacâmul de luptă, ales fără de nicio înșelătorie, viclenie sau reacredință, cercetat și văzut de către martori; dar, mai-nainte de toate, e de trebuință ca doamna asta bună și cu fata ei cea rea să încredințeze păsul și dreptatea lor în mâinile seniorelui don Quijote, fiindcă altminteri nu s-o face nimic și nu se va ieși la nicio socoteală cu chemarea asta la

luptă.

— Eu, una, le încredințez, răspunse doamna de casă.

— Apăi și eu, adăugă fata-n silă, toată plânsă și rușinată.

După ce-au pus ei așa totul la cale și după ce, în sinea lui, a chibzuit și ducele tot ce are de făcut într-o împrejurare ca aceasta, femeile cele cernite plecară, iar ducesa porunci ca, de-acu înainte, cei din preajmă să nu le mai socotească slujitoare, ci să vadă-ntr-însele niște doamne bătute de soartă, care-au venit să ceară dreptate la ea în casă; așa că le deteră o odaie deosebită și le slujiră ca pe niște străine, spre marea mirare a celorlalte slujnice, care nu mai știau unde or să ajungă cu nerozia și cu nerușinarea lor atât doña Rodriguez, cât și fata ei, cea care călcase strâmb.

Pe când stăteau așa lucrurile, ca pentru a înveseli și mai mult cheful și a da o bună încheiere mesei, iată numai că intră în odaie pajul, cel ce dusesese scrisorile și darurile către Teresa Panza, femeia cârmuitorului Sancho Panza, a cărui sosire fu primită cu o nemaipomenită bucurie de către duce și ducesă, dornici să afle ce i se mai întâmplase în acea călătorie; la întrebările lor, copilul de casă răspunse că nu putea să le spună așa față cu toți și nici în două vorbe cele întâmplare și le ruga pe măriilelor să aibă bunătatea de a-i îngădui să le povestească totul mai târziu, între patru ochi, dar că, într-acestea, să-și treacă timpul cu scrisorile ce le adusesese; și scoțând două răvașe, le dădu ducesei în mină: una din ele avea scris pe învelitoare: *Răvaș pentru stăpâna mea, ducesa cutare de nu știu unde*, iar cealaltă: *Bărbatului meu, Sancho Panza, cârmuitor al ostrovului Barataría, hărăzească-i Domnul mai multe zile deck mie*. Ducesa, vorba aceea, murea de nerăbdare să-și citească scrisoarea; și după ce-o deschise și-o citi în gând, văzând că putea s-o citească și cu glas tare, ca s-audă și ducele și cei din jur, citi așa cum o să ascultați:

RĂVAȘUL TERESEI PANZA CĂTRE DUCESĂ

«Mare bucurie mi-a mai făcut, stăpână, răvașul pe care mi l-ai scris măria-ta, fiindcă, drept să-ți spun, cu mult foc îl mai așteptam. 1 Salba de mărgean e frumoasă de-ți ia ochii, dar nici haina de vânatoare a omului meu nu rămâne de căruță. Tot satul s-a bucurat din cale-afară că măria-ta l-ai făcut cârmuitor pe Sancho, soțul meu, cu toate că nimeni nu vrea să creadă, mai cu seamă preotul, meșterul Nicolás, bărbierul, și cu Samsón Carrasco, bacalaureatul; dar mie puțin îmi pasă, căci dacă tot e să fie cârmuitor, cum și este, de fapt, zică fitecine ce-o pofti; măcar că, la drept vorbind, de nu mi-ar fi venit salba de mărgean dimpreună cu haina, apăi nici eu n-aș fi crezut, fiindcă aici în sat toți îl țin pe omul meu de netot, și dacă-l scoți de la ocârmuirea unei turme, nu poate să le intre-n cap la ce ocârmuire o mai fi el bun. Eu, preaiubită stăpână, cu voia luminăției-tale, mi-am pus în gând să las să mai intre câte-o zi bună și la mine-n casă; drept aceea, m-oi duce la Madrid să stau și eu răsturnată într-o caleașcă, numai așa, ca să le plesnească ochii celor ce mă pizmuiesc, care sunt câtă frunză și iarbă, așa că

1 Clemencin se întreabă, pe drept cuvânt, cum putea Teresa Panza să aștepte cu atâta foc scrisoarea unei ducese de care nici nu auzise, nici nu aflase că-l găzduia bărbatul. Adevărul, restabilit de Rodríguez Marín, este că scribul care-i compusese Teresei scrisoarea folosește aici, din dorința de haz a autorului, o altă formulă de început de epistolă, tipică pentru confirmarea de primire a scrisorii de răspuns la o misivă a celui ce scrie acum.

măria-ta poruncește omului meu - rogu-te din suflet - să-mi trimită niște bănișori, dar ceva mai din gros, fiindcă la Madrid e o scumpete de speriat, pâinea te ține un real, iar ocaua de carne, treizeci de *maravedís*. E un prăpăd, nu altceva 1 Iar dacă nu vrea să plec, apăi să mă vestească la timp, fiindcă pe mine mă și ard tălpile să mă văd pe drum; prietenele și vecinele mele îmi spun că dacă eu și cu fie-mea om umbla cu alai și cu strălucire prin Madrid mai

mult i s-o duce omului meu vestea de pe urma noastră decât nouă de pe urma lui, fiindcă nici nu se poate să nu întrebe atâta lume: „Da' cine-s cucoanele acelea din caleașcă? „iar un slujitor de-al meu o să răspundă: „Femeia și cu fata lui Sancho Panza, cârmuitor al ostrovului Barataría”, și-n felul ăsta și lui i-o merge vestea, și eu oi fi pusă la preț, că doară la Roma duc toate drumurile. Îmi pare cum nu se poate mai rău că anul ăsta nu s-a cules ghinda la noi în sat; cu toate astea, tot îți trimit măriei-tale vreo jumătate de baniță de ghinde, alese și culese una câte una de mine-n pădure, că mai mari n-am găsit; din parte-mi, ca ouăle de struț aș fi vrut să fie.

Să nu uiți înălțimea-ta să-mi scrii, că și eu oi avea grijă să-ți răspund, înștiințându-te de sănătatea mea și de tot ceea ce e de trebuință să te înștiințez de-aci din sat, unde eu rămân rugându-mă de Domnul-Dumnezeul nostru ca pe măria-ta să te aibă-n pază, și nici pe mine să nu mă uite. Sancha, fata mea, și cu fecioru-meu îți sărută mâinile luminăției-tale.

Aceea care ține mai mult să te vadă decât să-ți scrie.

Slujitoarea măriei-tale.

TERESA PANZA»

Mare fu desfătarea tuturor, mai cu seamă a ducelui și a ducesei, când auziră scrisoarea Teresei Panza; iar ducesa ceru lui don Quijote părerea dacă n-ar fi bine să deschidă și răvașul care venise pe numele cârmuitorului, fiindcă-și închipuia c-o fi o minunăție. Don Quijote spuse că pentru a-i vedea mulțumiți, o să-l deschidă chiar el și, deschizându-l, văzu că spune așa:

RĂVAȘUL TERESEI PANZA CĂTRE SANCHITO PANZA,
BĂRBATUL EI

«Scumpul și dragul meu Sancho, am primit răvașul tău, drept care te încredințez și, uite, mă și jur, ca o creștină catolică ce mă aflu, că nici două degete nu mai lipseau ca să înnebunesc de veselie. Vezi tu, frățioare, când îmi fu dat s-aud că ești cârmuitor, gândeam c-o să cad

moartă de mulțumire, căci doar știi și tu ce se tot spune, cum că bucuria neașteptată te duce tot atât de bine pe ceea lume ca și o mare restriște. Pe Sanchica, fie-ta, a și trecut-o udul de bucurie, fără ca ea măcar să simtă ceva. Cu toate că aveam dinaintea ochilor haina trimisă de tine, și la gât salba de mărgean trimisă de stăpână-mea, ducesa, și în mină scrisorile, iar pe aducătorul lor chiar în fața mea, cu toate astea, zic, mi se părea și mi se năzărea că tot ce vedeam și atingeam era doar în vis; căci cine s-ar fi gândit că unui cioban la capre i-a fost dat să ajungă ocârmuitor de ostroave? Știi și tu, frățioare, cum zicea maică-mea, că, cu cât trăiești, atâta vezi: spun asta fiindcă socot că, trăind încă, oi vedea și mai multe, căci așa-mi spune inima, că lucrurile or merge atât de departe, încât oi ajunge să te văd și împuternicit peste sărării sau strângător de dăjdii, slujbe unde măcar că-l ia mama dracului pe cel ce nu știe să le descurce, se cheamă, totuși, că înoți în bani și că-i ai mereu pe mână. Ducesa, stăpâna mea, o să-ți spună și ție că eu țin grozav de mult să mă duc la Madrid; chibzuiește dacă-i bine și spune-mi ce crezi că eu oi pune tot sârgul să-ți aduc numai cinste, plimbându-mă în caleașcă.

Nici preotului, nici bărbierului, nici bacalaureatului și nici paracliserului nu le vine să creadă că ești diriguitor, și spun că totul este numai o tragere pe sfoară sau poate vreo treabă vrăjitoarească, cum sunt toate acelea în care-i amestecat don Quijote, stăpânu-tu; și mai spune Samsón că vrea să umble după voi până v-o găsi, pentru ca ție să-ți scoată ocârmuirea din cap, iar lui don Quijote, gărgăunii din scăfârlie; da eu de colo nu fac alta decât să le râd în nas, să mă uit la salba mea și să mă socotesc cum să scot o rochie pentru fată din haina aceea a ta pe care mi-ai trimis-o. Stăpânei mele, ducesa, i-am trimis niște ghindă; din partea mea, de aur aș fi vrut să fie. Vezi de-mi trimite și ceva salbe de mărgăritar, dacă s-or găsi din astea pe-acolo prin ostrov.

Să-ți spun și ce s-a mai întâmplat prin sat de când ești tu dus: Berrvueca și-a dat fata după un mângălici de zugrav, care s-a pripășit pe-aci pe la noi ca să zugrăvească ce i-o ieși în cale. I-a poruncit sfatul sătesc să zugrăvească armele măriei-sale pe deasupra porților de la primărie, a cerut doi galbeni, i i-a dat dinainte, a lucrat și el acolo opt zile, după care n-a mai zugrăvit nimic; spunea că nu izbutește să zugrăvească atâtea nimicuri. A trebuit să dea banii înapoi, dar de însurat, tot s-a însurat, dându-se drept zugrav în toată legea; acum, ce-i drept, a azvârlit bidineaua cât colo și a pus mâna pe sapă, așa că se duce și el la câmp, ca orice om de omenie.

Feciorul lui Pedro Lobo s-a hirotonit diacon și și-a tuns păru-n creștet, cu gândul să se facă popă; Minguilla, nepoata lui alde Mingo Silvato, a și aflat de asta și a făcut plângere, fiindcă flăcăul îi făgăduise c-o s-o ia de nevastă; gurile rele spun c-a și rămas grea de la el, dar el tăgăduiește cu cerul și pământul.

Anul ăsta nu s-au făcut măslinile, iar oțet nu găsești un strop în tot satul.

Pe-aci a trecut un pâlc de oșteni, care-n drum au luat cu ei și trei fete de la noi din sat; nu-ți mai spun care sunt, fiindcă poate s-or întoarce și s-or găsi și proștii care să se-nsoare cu ele, așa pângărite sau nepângărite cum s-or afla.

Sanchica lucrează horbote cu iglița și câștigă-n fiecă zi opt *maravedís* mari și lați, pe care-i pune-ntr-o pușculiță, ca să-și rotunjească zestrea; dar acuma, că-i fată de cârmuitor, o să-i dai tu zestre, fără să se mai ostenească ea pentru asta.

Fântâna din mijlocul satului a secat; stâlpul rușinii a fost lovit de trăsnet, trăsni-i-ar Dumnezeu să-i trăsnească pe toți stâlpii aceștia câți sunt pe lume!

Aștept răspuns la răvașul ăsta, precum și hotărârea ce-ai s-o iei cu plecarea mea la Madrid; și, acum, Dumnezeu să mi te ție mai multe zile decât pe mine, sau măcar tot atâtea, fiindcă n-aș vrea să te las fără mine pe

lume.

Femeia ta, TERESA PANZA»

Scrisorile au fost lăudate, răscitite, prețuite și preamărite. Ca să pună vârf la toate astea, mai sosi și olacul ce aducea răvașul scris de Sancho către don Quijote, care răvaș fu și el citit față cu toți, ceea ce-i făcu pe mulți să se-ndoiască de nerozia cârmuitorului. Ducesa se-ndepărtă de la masă pentru a afla de la paj ce i se întâmplase în satul lui Sancho, iar el îi povesti totul de-a fir-a-păr, fără a lăsa nici atâta nepomenit; îi dete ghindele și pe deasupra și o bucată de caș, de care Teresa spunea că-i o bunătate, nu alta, mai ceva decât brânzeturile de Tronchon. Ducesa primi darul bucuroasă cum nu se mai poate, iar noi vom lăsa-o acum în ale ei, ca să povestim sfârșitul ce-l avu ocârmuirea marelui Sancho Panza, floare și oglindă a tuturor cârmuitorilor de insule.

Capitolul LIII

Despre jalnicul sfârșit și soroc pe care la avut ocârmuirea lui Sancho Panza

Cine gândește că rosturile acestei vieți rămân mereu aceleași, scornire deșartă gândește. S-ar părea mai curând că totul merge în rotogol, vreau adică să spun că se rotește. După primăvară, vine vara, după vară, toamna, și după toamnă, iarna, și iarăși după iarnă, primăvara, și așa se învâрте timpul roată, fără de curmare. Numai viața omului gonește către capătul ei, mai zorită ca timpul, fără nădejde de reînnoire decât numai în ceea lume, care n-are hotare s-o mărginească. Asta a spus-o Cide Hamete, filosof mahomedan. Căci mulți din cei lipsiți de lumina credinței și călăuziți numai de lumina cea firească au fost în stare să înțeleagă goana și nestatornicia vieții pământești și dăinuirea vieții celei veșnice, pe care o așteptăm; dar aici vorbele povestitorului nostru sunt prilejuite de graba cu care s-a sfârșit, s-a mistuit, s-a topit, a pierit parcă-n umbră și-n fum ocârmuirea lui Sancho; în a șaptea zi a cârmuirii lui, cum stătea el culcat în pat, nefiind sătul nici

de pâine și nici de vin, ci numai de judecat și de dat hotărâri și de alcătuit rânduieli și legi, iată că-n ciuda și spre necazul foamei, somnul începea să-i dea în gene; dar tocmai în acea clipă auzi un huiet atât de grozav de clopote și de glasuri, încât nu părea, nici mai mult, nici mai puțin decât că se scufundă tot ostrovul. Se așeză pe pat în capul oaselor și ciuli urechile ascultând, să vadă dacă și poate da seama care să fie pricina unei atât de mari zurbale; dar nu numai că nu-i dăde de rost, ci, mai unindu-se la larma glasurilor și a clopotelor și aceea a nenumărate goarne și darabane, rămase și mai nedumerit, și mai încolțit de frică și de spaimă, și, sărind în sus, își trase niște papuci în picioare, fiindcă dușumeaua era umedă, și, fără să-și mai ia pe el halatul de dimineață sau altceva de soiul ăsta, ieși pe ușa odăii lui; atunci îi fu dat să vadă venind prin niște galerii și îndreptându-se către el mai bine de douăzeci de inși, cu facile aprinse-n mâini, strigând cu toții cât îi ținea gura:

— La arme, la arme, mărite cârmuitor, c-au năvălit în ostrov vrăjmașii câtă frunză și iarbă și suntem pierduți dacă iscusința și vitejia luminăției-tale nu ne sare într-ajutor!

Și făcând tot tărăboiul, zarva și balamucul ăsta, veniră până-n locul unde se oprise Sancho, năucit și uluit de cele ce auzea și vedea; și când se apropiară de el, unul din ei zise:

— Armează-te de zor, luminăția-ta, dacă nu vrei să pieri și să se piardă și tot ostrovul ăsta.

— Să mă armez? răspunse Sancho. Da' ce știu eu de arme și de sărit într-ajutor? Lucrurile astea ar fi mai bine să le lăsați pe seama stăpânului meu, don Quijote, care, cât ai bate din palme, le descurcă și le pune pe picioare, dar eu, păcatele mele, nu mă pricep nici cât negru sub unghie la toată halimaia asta!

— Vai de mine, stăpâne cârmuitor, ce-i atâta nepăsare? Armează-te de zor, luminăția-ta, că, uite, îți

aducem arme și de atac, și de apărare, și apoi să ieși aci în piață și să fii conducătorul și capul nostru, fiindcă de drept se și cuvine să fii, o dată ce ne ești cârmuitor.

— Fie, armați-mă atunci, la noroc! răspunse Sancho.

Și pe dată îi aduseră două paveze – pe care le și aveau pregătite – și-i puseră peste cămașă, fiindcă nu l-au mai lăsat să-și îmbrace și alte straie, o pavază pe dinainte și alta-n spate și, prin niște spărturi pe care le făcuseră într-însele, îi scoaseră brațele afară și-l legară atât de vârtos cu niște funii, încât rămase ca zidit și bătut în scânduri, drept ca un fus, fără a putea să-și îndoaie genunchii sau să facă un pas măcar. Îi puseră în mână o lance, de care el se rezemă ca să se poată ține pe picioare. Când mi ți-l avură așa ferecat, îi spuseră să umble, să-i conducă la luptă și să-i încurajeze pe toți, fiindcă dacă-i el steaua călăuzitoare, lumina și luceafărul lor, o să le meargă treburile strună.

— Cum o să umblu, săracuț de maica mea, răspunse Sancho Panza, când nu pot să-mi urnesc oscioarele genunchilor, că mi le apasă scândurile astea, care-mi sunt parcă cusute de mădular? Ce-aveți mai bun de făcut e să mă luați în brațe și să mă așezați de-a curmezișul sau drept la vreo ferestruică, că eu o s-o apăr fie cu lancea asta, fie cu trupul meu.

— Hai, mișcă, stăpâne cârmuitor, că mai mult teama decât scândurile te-mpiedică să umbli! Sfârșește odată și mișcă-te, că-i târziu și vrăjmașii sporesc, și hărmălaia crește, și primejdia-i tot mai mare.

Minat de îndemnurile și de muștrările lor, încercă bietul cârmuitor să se miște, dar nu izbuti decât să cadă lat la pământ, lovindu-se atât de zdravăn, încât crezu că se făcuse fărâme. Rămase așa ca o broască-țestoasă, închisă și acoperită de carapacele ei, sau ca o bucată de slănină pusă la teasc, sau, și mai bine, ca o luntre răsturnată pe nisip cu fundul în sus; și văzându-l pe jos în acel hal, păcălicilor săi nu numai că nu li se făcu milă de el, dar mai

și stinseră faclele și-ncepură iarăși să-și umfle glasurile și să scoată la strigăte de luptă ca din gură de șarpe, călcând peste bietul Sancho și cărându-i la izbituri cu nemiluita peste paveze, așa că dacă nu s-ar fi ghemuit și nu s-ar fi covrigat, vârându-și capul între paveze, ar fi pățit-o rău de tot bietul cârmuitor, pe care – așa închis la strâmtoare cum era – îl treceau toate căldurile și din tot sufletul se încredința lui Dumnezeu ca să-l scape din acea urgie. Unii tropăiau pe el, alții îi cădeau pe spinare, iar unul rămase o bună bucată de vreme cocoțat pe trupul lui, și de-acolo, ca dintr-un foișor de strajă, porunceă oștilor și striga cât îl ținea gura:

— Încoace, ai noștri, că pe-aci vrăjmașii dau năvală mai din gros, apărați spărtura asta, închideți poarta aceea, dați drumul acelor scări, aduceți aruncătoarele de flăcări, smoală și rășină în căldări cu ulei fierbinte, astupați intrările ulițelor cu saltele!...

Ce să mai lungim vorba? El înșira cu sârg toate nimicurile, și sculele, și armele cu care se înfruntă de obicei iureșul dat împotriva unei cetăți; iar stâlcitul de Sancho, care asculta și răbda totul, spunea în sinea lui:

«Dar-ar Dumnezeu să pierdem odată insula asta și să mă văd și eu sau mort, sau izbăvit dintr-o ananghie atât de cumplită!»

Dar iată că cerul îi ascultă ruga, și când nici cu gândul nu gândea, auzi zvon de glasuri care ziceau:

— Biruință, biruință, i-am dovedit pe vrăjmași! Ci haide, stăpâne cârmuitor, ridică-te, luminăția-ta, și vino să te bucuri de izbândă și să împarți prăzile care au fost luate vrăjmașilor prin vitejia acestui braț de neînving.

— Ridicați-mă... spuse cu glas tânguitor canonitul de Sancho.

Îl ajutară să se ridice și, când se văzu pe picioare, zise:

— Dacă sunt eu acela care am biruit vreun vrăjmaș, apăi și de frunte vă las să mi-l ținuiți; nu știu să împart

nicio pradă de la vrăjmași, ci să cer și să mă rog de-un prieten – dacă mai am vreunul – să-mi dea o înghițitură de vin, că mă usuc; și poate mi s-o mai zvânta și nădușeala asta, că sunt tot o apă.

Îl șterseră de nădușeală, îi aduseră vinul, îi dezlegară pavezele ce-l strângeau, iar Sancho se așeză pe patul lui și căzu în nesimțire, fiindcă-l ajunsese și pe el tot ce îndurase de pe urma fricii, a spaimei și a caznei. Păcălicilor începu să le și pară rău, că prea se întrecuseră cu gluma; dar venirea în simțiri a lui Sancho le mai stâmpără remușcărilor pe care li le pricinuisese leșinul lui. Întrebă cât e ceasul, și îi răspunseră că se crapă de ziuă. El nu mai spuse nimic, și, fără a scoate o vorbă, începu să se îmbrace, cufundat cu totul în tăcere, iar toți ceilalți se uitau la el și așteptau să vadă ce voia să facă de se îmbrăca cu atâta zor. În sfârșit, se îmbracă și, haida-hai, fiindcă era stâlcit și nu putea să umble prea repede, se duse la grajd, urmat de toți cei ce se aflau pe-acolo, și, apropiindu-se de asin, îl îmbrățișă și-i dete un sărut de împăcare pe frunte și, cu ochii-n lacrimi, îi spuse:

— Vino-ncca, tu, însoțitor și frate al meu, cel ce-ai îndurat împreună cu mine toate ostenelile și toate restriștile. Când îmi duceam traiul cu tine și nu eram muncit de niciun alt gând decât acela ce mi-l pricinuia grija de a-ți potrivi șaua și de a-ți da nutreț, fericite mai erau ceasurile, zilele și anii mei! Dar de când te-am lăsat pe tine și am urcat treptele deșertăciunii și ale trufiei, roi s-au cuibărit în suflet o mie de amaruri, o mie de poveri și patru mii de griji.

Și cât timp rostea vorbele astea, așeza totodată și samarul pe asin, fără ca nimeni să-i spună o vorbă. După ce isprăvi să înșeueze asinul, cu mare greutate și caznă se urcă și el călare și îndreptându-și de astă dată vorbele și gândurile către majordom, către sfetnic, către sufragiu, către Pedro Recio, doftorul, și către alți mulți ce se aflau acolo de față, le zise:

— Dați-vă la o parte, jupânilor, și lăsați-mă să mă-ntorc la starea mea cea slobodă de mai-nainte; lăsați-mă să mă duc să-mi caut viața de odinioară, ca să înviez din moartea mea de-acum. Eu n-am venit pe lume ca să fiu cârmuitor și nici ca să apăr insule și cetăți de vrăjmași care umblă să năvălească asupra-le. Pe mine cu mult mai bine mă taie capul să ar și să săp, să retez și să îngrop vița deck să dau legi și să apăr ținuturi și împărății. Sfântului Petru la Roma îi priește, vreau adică să spun că fiștecare se simte bine îndeletnicindu-se cu meseria pentru care a fost făcut. Mai bine-mi șade mie cu o coasă-n mână decât cu un topuz de cârmuitor; mai bucuros sunt eu să-nfulec din ciorba mea pe săturate decât să stau la cheremul unui doftor încurcă-lume care mă lasă să mor de foame; și mai bucuros sunt să mă lungesc la umbra unui gorun vara și să mă-nfășur în cojocelul meu din piei de oaie iarna și să știu că-s slobod decât, apăsător de robia asta a ocârmuirii, să dorm pe cearșafuri de in și să mă-mbrac în blănuri de jder. Voi rămâneți cu Dumnezeu și spuneți către duce, stăpânul meu, că gol-goluț am venit pe lume, gol-goluț mă aflu și acuma, nici nu câștig și nici nu pierd nimica; vreau adică să spun că fără lețcaie am intrat aici să ocârmuiesc și fără lețcaie mă și duc, cu totul altminteri decât cum pleacă ocârmuitorii altor ostroave; și acum dați-vă la o parte și lăsați-mă să trec, că mă duc să mă oblojes, fiindcă mi-or fi zobite toate coastele, mulțumită vrăjmașilor care au trecut astă-noapte peste mine.

— Nu se poate una ca asta, spuse doftorul Pedro Recio, că o să-ți dau să bei, luminăția-ta, un leac împotriva căzăturilor și a stâlcelilor, care, cât ai clipi, o să te facă iarăși teafăr și voinic ca mai-nainte; cât despre mâncare, uite, îți făgăduiesc luminăției-tale c-o să mă îndrept și-o să te las să mănânci din belșug din tot ce ți-o pofti inima.

— Prea târziu te trezești! răspunse Sancho. Tot atâta chef am să mai rămân aici cât mi-e mie acum să mă turcesc. Nu se mai prinde de mine a doua oară. Pe ce-am

mai sfânt că o să mai păstrez eu cârmuirea asta sau o să primesc vreo alta, chiar de mi-ar aduce-o pe tipsie, când o să-mi văd ceafa! Eu sunt din neamul Panzilor, care-s cu toții îndărătnici, și dacă spun o dată că-i laie, apăi laie rămâne, chiar de-ar fi și de-o sută de ori bălaie și de s-ar da și lumea peste cap cât îi ea de mare. Rămân aci în grajd aripile de furnică, acelea care m-au înălțat în văzduh ca să mă mănânce lăstunii și alte zburătoare, că eu o să-ncep iarăși să umblu pe pământ și să calc în voie cu toată talpa, căci dacă nu mi-or podobi piciorul conduri din piele de Córdoba, tot au să se găsească și pentru el ciupici mai din topor, legați cu sfoară; fiecare mioară cu-a ei perechioară, și toți să se-ntindă cât li-i plapuma; și acum lăsați-mă să trec, că se face târziu.

La care majordomul zise:

— Stăpâne cârmuitor, bucuroși te-om lăsa să pleci, măcar că ne doare inima să te pierdem, fiindcă destoinicia și purtarea creștinească a luminăției-tale ne îndeamnă să-ți dorim apropierea; dar se știe că orice cârmuitor, mainainte de-a pleca din locul unde a cârmuit, trebuie să dea întâi socoteală; dă și luminăția-ta socoteală pentru cele zece zile câte sunt de când ții ocârmuirea, și du-te apoi în pace cu Dumnezeu.

— Nimeni nu poate să-mi ceară socoteală, răspunse Sancho, deck acela căruia ducele, stăpânul meu, i-a dat poruncă să facă treaba asta; eu tot mă duc să mă văd cu el, așa că lui o să-i și dau socoteală așa cum se cuvine; cu atât mai mult cu cât, plecând de aci gol-goluț, așa cum plec, nici nu-i nevoie de alt semn după care să se cunoască că am ocârmuit ca un arhanghel.

— Pe Dumnezeu meu că are dreptate marele Sancho, spuse doftorul Recio, și de aceea eu cred de cuviință să-l lăsăm să plece, fiindcă ducele o să se bucure nespus de mult când o să-l vadă.

Toți fură de aceeași părere și-l lăsară să plece, arătându-se mai întâi bucuroși să-l însoțească și să-i dea

tot ce i-ar pofti inima pentru desfătarea trupului și pentru înlesnirea călătoriei. Sancho spuse că nu voia altceva decât puțin orz pentru măgar și o jumătate de bucată de brânză, cu o jumătate de pâine pentru el, fiindcă o dată ce drumul era atât de scurt, nu-i trebuiau merinde mai multe și mai alese. Îl îmbrățișară cu toții și, lăcrămând, îi îmbrățișă și el pe toți și-i lăsă minunați atât de vorbele lui, cât și de hotărârea neclintită și înțeleaptă ce-o luase.

C apitolul LIV

Care vorbește despre lucruri în legătură cu povestea aceasta și nu despre altele

Ducele și cu ducesa hotărâră să îngăduie și să înlesnească lupta la care, din pricina mai-nainte pomenită, îl chemase don Quijote pe vasalul lor; și fiindcă flăcăul se afla în Flandra, unde fugise de frică să n-o aibă de soacră pe doña Rodriguez, se îngrijiră să pună-n locul lui pe-un slujitor gascon pe nume Tosilos, după ce mai întâi îl dăscăliseră cum nici că se poate mai bine în tot ce avea de făcut. Peste două zile, ducele spuse lui don Quijote că peste alte patru zile îi va sosi potrivnicul și se va înfățișa pe câmpul de luptă, armat ca un cavaler, și va încerca să dovedească cum că fata minte pe jumătate sau chiar pe de-a-ntregul dacă tot o mai ține încă morțiș că el a făcut legământ să se-nsoare cu ea. Don Quijote primi veștile astea cu mare bucurie și-și făgădui în sinea sa să facă minuni de vitejie-n luptă, socotind un noroc orb faptul de a i se fi ivit prilejul să arate acelor mărimi până unde poate merge virtutea puternicului său braț; așa încât, bucuros și voios nevoie mare, aștepta să treacă și cele patru zile, care dac-ar fi să le măsurăm cu nerăbdarea lui, se scurgeau parcă-n patru sute de veacuri.

Noi, însă, să le lăsăm să se scurgă, așa cum am mai lăsat deoparte și alte lucruri, și să ne înturnăm spre a-l însoți pe Sancho, care, c-un ochi râzând și cu altul plângând, o pornise la drum călare pe măgar, ca să-și cate stăpânul, a cărui tovărășie îl fericea mai mult decât

cârmuirea tuturor insulelor de pe lume. Nici n-apucă el să se îndepărteze prea mult de ostrovul ocârmuirii sale – că lui nici prin gând nu i-a trecut să se încredințeze dacă o fi fost ostrov, cetate, moșie sau sat – când numai iată că întâmplarea făcu să zărească venind pe drumul pe unde mergea el, șase hagii, cu toiagurile lor, venetici din aceia care cer de pomană cântând¹; ajungând

1 Pe străinii care-și căutau în Spania norocul, vânzând adeseori cuțite, sau ascuțind bricege la tocilă, ori jugănind boi, ori făcând pe pelerinii, ca să poată cerși, poporul îi numea *franchotes*, pentru că majoritatea veneau pe uscat, de dincolo de Pirinei.

aceștia-n dreptul lui, se așezară-n rând și, ridicând glas cu toții de-a valma, începură să cânte-n graiul lor, așa că, din tot ce ziceau, Sancho nimic nu putu înțelege, fără numai o singură vorbă, pe care ei o rosteau răspicat, vorba «pomană», drept care își dăte seama că pomană cereau ei în cântecul lor; și, cum, după spusele lui Cide Hamete, Sancho era milos lucru mare, scoase de la el din desagă o jumătate de pâine și o jumătate de bucată de caș, pe care și le pregătise ca merinde de drum, și le dăte lor, făcându-i să înțeleagă prin semne că altceva n-avea ce să le dea. Ei le primiră cât se poate de bucuroși și spuseră: «*Quelte, guelte*» 1.

— Măi oameni buni, răspunse Sancho, eu nu-nțeleg ce-mi tot cereți voi.

Atunci unul din ei scoase o pungă din sân și i-o arătă lui Sancho, drept care înțelese că bani îi cereau; dar el, punându-și degetul gros pe beregată și deschizând palma-n sus, le dăte să-nțeleagă că n-avea o para chioară, și, dând pinteni asinului, o zbughi printre ei; dar când să dea să treacă, unul dintr-înșii, care-l măsurase cu multă luare-aminte, sări către el, îl cuprinse de mijloc și-i spuse cu glas tare și într-o spaniolească fără cusur;

— Ține-mă, Doamne! Ce-mi vād ochii? E oare cu putință să-l îmbrățișez chiar pe scumpul meu prieten, pe

bunul meu vecin Sancho Panza? îl îmbrățișez, vezi bine, că doară nici nu visez și nici de băut n-am băut!

Se minună Sancho văzându-se chemat pe nume și îmbrățișat de către hagiul cel străin, și după ce, fără să scoată o vorbă, cătă la el cu multă luare-aminte, tot nu putu să-l recunoască. Văzând, însă, cât era de mirat, hagiul îi spuse:

— Se poate una ca asta, Sancho fârtate, să nu-ți mai recunoști tu vecinul, pe Ricote maurul, prăvăliaș la tine-n sat?

Atunci Sancho cătă la el cu și mai multă luare-aminte, începu să și-l amintească, până ce, la urmă, îl recunosc pe de-a-ntregul, și, fără să mai descalece, îl cuprinse cu brațele în jurul gâtului și-i spuse:

1 Adică: «*Qeldy Qeld*», în limba germană: «Bani, bani».

— Da cine naiba să te mai recunoască, Ricote tată, în portul ăsta de măscărici cu care umbli? Ia spune-mi, cine te-a mai făcut franțuz și pe tine, și cum de mai cutezi să ten-torci în Spania, unde, de-or pune mina pe tine și te-or recunoaște, apăi vai de steaua ta?!

— Dacă tu nu mă vinzi, Sancho dragă, răspunse hagiul, sunt cu totul încredințat că-n portul ăsta nici dracu' n-o să mă mai cunoască! Dar ia să ne dăm la o parte din drum către crângul de plop ce se zărește colo jos, unde au de gând însoțitorii mei să ospăteze și să se hodinească, și ai mânca și tu cu ei, că-s oameni tare de treabă; într-acestea, oi avea și eu prilejul să-ți povestesc toate câte mi s-au întâmplat de când am plecat de la noi din sat, ca să mă supun poruncii de surghiun a măriei-sale, care, după câte ai auzit și tu, îi amenința atât de crunt pe cei de-un neam cu mine.

Sancho îi făcu pe voie și, după ce vorbi Ricote și cu ceilalți haggii, se abătură cu toții către crângul de plop ce se zărea, aflându-se astfel la o bună bucată de drumul mare. Haggiii își azvârliră toiegele, lepădară de pe ei

mantalele sau pelerinele, ce le aveau și rămaseră numa-n nădragi și pieptare; toți erau tinerei și destul de chipeși, în afară de Ricote, care era un om mai trecut. Cu toții aveau desagi la ei, iar desagii, după câte se părea, erau vârtos îndesați, dacă nu cu alta, măcar cu bucate din cele ce-ți dau ghes când le vezi și care-ți fac o sete de te sting. Se trântiră pe jos și așternură pe iarbă – care ținea loc de față de masă – pâine, sare, cuțite, nuci, felii de brânză, oase curățate de șuncă, pe care – dacă nu mai aveai ce să muști de pe ele – nu te oprea nimeni să le sugi. Mai așternură și o mâncare negricioasă căreia ei îi spun icre negre, mâncare pregătită din niște oușoare de pește și care te stârnește strașnic la băut; nu duseră lipsă nici de măline, care, măcar că uscate și fără de suc, erau totuși gustoase și bine păstrate; ceea ce, însă, puse cu adevărat vârf aceluia ospăț fură șase burdufuri cu vin, fiecare din haggii scoțându-și-l pe-al său din desagă. Până și bunul Ricote, care, din maur ce era, se preschimbase în neamț sau în șonț, și-l scoase și el pe-al lui, care, ca mărime, putea să se ia la-ntrecere cu toate celelalte cinci burdufuri laolaltă. Prinseră să se ospăteze cu o neîntrecută desfătare, dar pendelele, huzurind îndelung la fiecă bucatură, pe care o duceau la gură cu vârful cuțitului și numai câte puțin din fiecare mâncare, și apoi, în aceeași clipă, toți deodată ridicară brațele și burdufurile-n aer, gură-n gură cu ele și cu ochii pironiți în bolta cerească, ca și cum ar fi ochit cu puștile ceva aflat acolo sus; și-n felul acesta, clătinându-și capetele la dreapta și la stânga, semn că puneau la mare preț gustul ce-l simțeau, steteră o bună bucată, trăgând sângele burdufurilor în stomahurile lor. Pe toate le vedea Sancho și de nimic nu se plângea; ba, dimpotrivă, ca să se mplinească zicala atât de bine știută de el, cu șchiopul de te însoțești, să șchiopătezi te-obișnuiești, ceru de la Ricote burduful, ochi și el către ceruri, la fel cu ceilalți, și nu cu mai puțină desfătare decât ei. De patru ori deteră prilej burdufurile să fie ridicate, dar a cincea oară nu mai fu cu

putință, căci rămăseseră uscate și secătuite cum îi tulpina rogozului, drept care se cam posomorî veselia lor de pân-atunci. La răstimpuri, câte unul din ei îi mai strângea mâna lui Sancho și-i spunea:

— Spaniol și neamț, puni brieteni.

Iar Sancho răspundea:

— Puni brieteni, pe legea mea! și se pornea pe-un râs în hohote, care-l ținea câte-un ceas încheiat, fără a-și mai aduce atunci aminte de nimic din ce i se întâmplase în ocârmuirea lui, fiindcă asupra răstimpului cât ne îndeletnicim cu băutura și mâncarea, nu prea pot să pună grijile stăpânire.

În cele din urmă, isprăvirea vinului puse bun început unui somn care-i cuprinse pe toți, așa că adormiră pe aceleași mese și pe aceleași fețe de masă pe care se și ospătaseră; numai Ricote și cu Sancho rămaseră treji, fiindcă mâncaseră mai mult și băuseră mai puțin; și dându-se ei mai la o parte, se așezară la rădăcina unui fag, lăsându-i pe hagioi cufundați într-un somn dulce, iar Ricote, fără a mai îndruga nimic în graiul lui cel arăpesc, spuse vorbele următoare în cel mai curat grai spaniolesc:

— Frate Sancho Panza, vecinul și prietenul meu, știi și tu prea bine că surghiunul și mazilirea poruncite de măriasa prin strigare obștească împotriva celor de-un neam cu mine 1 i-au umplut de spaimă și de groază pe toți ai noștri; cel puțin pe mine mă cuprinse o frică atât de grozavă, încât mi se părea că, încă mai înainte de-a se împlini sorocul îngăduit nouă spre a pleca din Spania, avea să și cadă cumplita pedeapsă asupra mea și a copiilor mei. Am găsit cu cale, dară, c-ar fi înțelept, după socoteala mea - ca omul, de! care știe că-n cutare clipă trebuie să lase-n plata Domnului casa unde trăiește și se-ngrijește și să-și cate alta unde să se mute - am găsit cu cale, zic, să plec de la mine din sat, eu singur, fără de-ai mei, și să merg să caut vreun loc unde-aș putea să-i duc cu mai multă înlesnire și fără de zorul cu care și-auuat tălpășița ceilalți;

căci văzusem, după cum au văzut și toți bătrânii noștri, că poruncile acelea de surghiun nu erau amenințări goale, așa cum spuneau unii, ci legi adevărate, care trebuiau să fie puse-n fapt când avea să le vină sorocul; și cu atât mai mult mă sileam să mă încredințez de acest adevăr cu cât știam gândurile cele josnice și nebunești urzite de ai noștri, care de-așa fel erau, încât mi se pare că numai un îndemn din ceruri l-a putut face pe măriasa să aducă la îndeplinire o hotărâre atât de bărbătească; și asta nu doară fiindcă-am fi fost cu toții vinovați, căci unii dintre noi erau creștini statornici și cu adevărat buni, însă dintre aceștia se aflau atât de puțini, încât nu se puteau împotrivi aceluia ce nu erau, și nu-i bine să-ți crești năpârca la sân, ținându-ți vrăjmașii lângă vatră. Ce să mai vorbesc? Pe bună dreptate fost-am osândiți la pedeapsa surghiunului, blândă și dulce, după socoteala unora, dar după socoteala noastră, cea mai cumplită ce ni se putea da. Oriunde ne-am afla, tot după Spania o să oftăm, căci, ce vrei? aicea doară am venit pe lume și asta-i țara noastră cea adevărată: nicăieri nu aflăm primirea pe care restriștea noastră o râv

1 Ordinele de expulzare a maurilor din Spania au fost date din 1609 până în 1613 inclusiv nește; și în Berbería și-n toate colțurile Africii, unde nădăjduiam și noi c-om fi primiți, ocrotiți și luați în brațe, tocmai acolo ne jignesc și ne necinstesc cel mai avan. Uite că, până ce nu l-am pierdut, n-am știut ce-i binele; și aproape la toți atât de mare ni-i focul de a ne-ntoarce în Spania, încât cei mai mulți – și să știi că-s puzderie – din cei ce știu spaniolește, așa cum știu eu, își lasă de izbeliște muierile și copiii prin cele străinătăți, până-ntr-atâta îndrăgesc ei Spania asta! Acum abia îmi dau seama și încerc pe pielea mea ceea ce atât de des se tot spune, și anume că tare-i dulce dragostea de țară. Am plecat, cum îți spun, de la noi din sat și am intrat în Francia, și măcar c-am fost destul de bine primiți pe-acolo, am vrut să mai văd tot ce se poate

vedea. Am trecut în țara italianului și-apoi în a neamțului, unde mi s-a părut că pot trăi mai după voia inimii, fiindcă cei de pe-acolo nu stau să se uite la toate nimicurile; fiecare trăiește după cum îl taie capul, căci aproape în întreaga țară poți gândi nestânjenit tot ce poțestești. Am făcut rost de casă într-un sat de lângă Augusta *, m-am însoțit cu hagiții ăștia, că mulți dintr-înșii au obiceiul de vin în fiecare an în Spania ca să se-nchine la altarele de pe-aici din țară; acestea-s pentru ei o adevărată Indie și o țintă fără greș de procopseală și de câștig. Cutreieră mai toată țara de-a lungul și de-a latul, și nu se află sat de unde să nu iasă, vorba aceea, mâncărică și băuturică, bez câte un real măcar, iar la sfârșitul hagiălăcului, ies din țară c-un prisos de mai bine de-o sută de scuzi, pe care-ipreschimbă-naur și-i vâără fie-n toiagurile lor găunoase, fie între peticele pelerinilor lor, și așa, cu tertipurile astea, sau cu cine știe ce. altă dibăcie, în care-s mari tartori, trec aurul la ei în țară, cu toată strășnicia străjilor de pe la vămile și de prin porturile pe unde-s căutați și scotociți. Acuma, Sancho dragă, am și eu de gând să-mi dezgrop comoara ce-am lăsat-o aici ascunsă-n pământ, treabă pe care-o-i face» o

1 *Augusta*: numele latin al orașului german Augsburg, sediul familiei Fugger, bancherii regilor Spaniei, care-și aveau spionii lor, deghizați în pelerini adeseori, pe tot teritoriul imperiului habsburgic.

fără de nicio primejdie, căci bănetul mi l-am îngropat afară din sat; apoi de la Valencia oi scrie sau chiar oi trece dincolo, să-mi ajung fata și nevasta, care știi și tu că se află în Alger, și, o dată ajuns lângă ele, oi cumpăni eu cum să fac să le trec în vreun port din Francia și de-acolo să le duc în țara neamțului, unde-om aștepta să vedem ce-o mai vrea Dumnezeu cu noi, fiindcă, la urma urmei, Sancho dragă, știu, așa cum mă vezi, că fie-mea, Ricota și nevastă-mea Francisca Ricota, sunt creștine catolice, și măcar că eu nu s chiar pe de-a-ntregul, da' tot mai mult cu creștinii decât

cu arapii mă dau, și-l rog mereu pe Dumnezeu să-mi deschidă ochii minții și să mă-nvețe cum trebuie să-l slujesc; dar marca mea nedumerire e că nu-mi pot desluși de ce mi-or fi plecat nevasta și fata în Berbería în loc să plece-n Francia, unde-ar fi putut să trăiască mai bine, după legea lor cea creștinească.

— Să vezi cum îi dragă Ricote, răspunse Sancho, asta nu le-o fi stat lor în putere să aleagă, pentru că le-a luat cu el alde Juan Tiopleyo, fratele femeii tale; și cum ăsta o fi un maur din aceia pișicherii, le-a dus și el unde i-a căzut mai bine. Dar altceva vreau să-ți spun: eu socotesc că de-a surda mai umbli să cauți ceea ce-ai lăsat îngropat, pentru că așa ne-a ajuns la ureche că străjile au luat de la cumnatu-tu și de la nevastă-ta mărgăritare și bănet de aur cu duiumul, din cel pe care-l duceau cu ei pe ascuns.

— O fi și-așa cum zici tu, făcu Ricote, dar eu una știu, Sancho fârtate, că ei de comoara mea îngropată nu s-au atins, fiindcă, de frică să nu se-ntâmples vreun pocinog, nici nu le-am destăinuit unde se află, așa că, Sancho dragă, dac-ai vrea tu să vii cu mine să m-ajuti s-o dezgrop și s-o pun la adăpost, ți-oi da și ție două sute de scuzi, cu care să te mai ajuti la nevoi, că doară ai destule, asta nu-i nicio taină pentru mine, știi și tu.

— Aș face bucuros treaba asta, răspunse Sancho, dar eu nu-s de felul meu apucător, căci dac-aș fi fost, apăi n-aș fi lăsat azi-dimineață să-mi scape din mâini o slujbă de pe urma căreia aș fi putut să-mi învelesc cu aur pereții casei și, în mai puțin de șase luni, să mă ospătez din talere de argint; și de asta, și apoi și fiindcă socot c-ar fi din parte-mi necredință față de rege părtinirea vrăjmașilor lui, să știu bine nu că două sute de galbeni mi-ai da, câți mi-ai făgăduit, da și patru sute să fie, și încă să mi-i plătești aici, peșin, și tot n-aș veni cu tine.

— Da ce slujbă-i aceea pe care ai lăsat-o să-ți scape din mâini, Sancho dragă?

— Am lăsat să-mi scape cârmuirea unei insule,

răspunse Sancho. Da' ce insulă, că trei perechi de încălțări să strici, și tot n-ai să mai dai de una ca ea!

— Și unde se află insula asta? întrebă Ricote.

— Unde? îi întoarse vorba Sancho. La două leghe de-acl, și-i zice insula Barataria.

— Fugi de-aici, măi Sancho, că doară insulele se află acolo-n mijlocul mării, n-o să-mi spui mie c-or fi și pe uscat insule!

— Ba cum naiba să nu fie? Dacă-ți spun că azidimează, chiar, am plecat de-acolo? Ieri încă, Ricote dragă, mă mai aflu în insulă și-o cârmuiam după cheful meu, așa cum un țințaș își cârmuiește săgeata; și, cu toate astea, tot am lăsat-o în plata Domnului, fiindcă mi se părea că-i slujbă primejdioasă aceea de cârmuitor.

— Și ce-ai câștigat în toată cârmuirea asta? întrebă Ricote.

— Uite ce-am câștigat, răspunse Sancho: faptul de a-mi fi dat seama că nu sunt bun să cârmuiesc decât o turmă de capre și că avuțiile ce le câștigi în cârmuiri de soiul ăsta sunt spre paguba tihnei, a somnului și chiar și a hranei, fiindcă tare puțin trebuie să mai mănânce cârmuitorii de insule, mai cu seamă aceia care au pe lângă ei câte-un doftor ce veghează la sănătatea lor.

— Zău dacă-nțeleg ceva, măi Sancho, spuse Ricote, da' nu știu cum, tot ce spui parc-ar fi curată aiureală. Cum adică? Cine să se fi apucat să-ți dea ție insule să le ocârmuiești? Nu se mai găseau pe lume oameni mai destoinici decât tine spre a fi cârmuitori? Lasă prăpăstiile, Sancho, vino-ți în fire și gândește-te dacă nu vrei să vii cu mine, așa cum ți-am mai spus - fiindcă, fără glumă, e atât de arătoasă, încât chiar că pot să-i zic comoară - și, precum ne-am înțeles, ți-oi da și ție ca să ai din ce să trăiești.

— Ți-am mai spus o dată că nu, răspunse Sancho. Tu mulțumește-te că n-am să te dau în vileag și vezi-ți cu Dumnezeu de drum, iar pe mine lasă-mă să-mi văd de-al

meu, fiindcă eu asta știu: câștigul cinstit se pierde numai el, dar cel necinstit se pierde și el și-l pierde și pe câștigător.

— Bine, Sancho, atunci nu mai stărui, spuse Ricote. Dar ia spune-mi, tu te aflu în sat când mi-au plecat de-acolo nevasta, fata și cumnatul?

— Da, mă aflu, răspunse Sancho, și pot chiar să-ți spun că așa de frumoasă ce s-a făcut fie-ta, că toți câți se găseau prin sat au ieșit s-o vadă, și unul nu era care să nu zică că-i cea mai mândră făptură de pe lume. Plângea și-și îmbrățișa prietenele și vecinele, și pe câți întâlnea, la toți le cerea să se roage pentru ea de bunul Dumnezeu și de sfânta lui maică, și astea le spunea cu atâta jale, de mi-au dat lacrimile până și mie, care altminteri prea plângăcios nu sunt. Și pe legea mea că pe mulți îi păștea îndemnul s-o îndosească și să iasă s-o ia din drum; dar teama că prin asta ar călca porunca regească i-a ținut în loc; cel mai pătimăș dintre toți se arăta a fi don Pedro Gregorio, flăcăul acela bogat, ajuns la vârsta bărbăției, pe care-l știi și tu și despre care umblă vorba c-o îndrăgește din cale-afară; și după ce-a plecat ea, apăi nici el nu s-a mai arătat pe la noi prin sat, și pe toți ne bate gândul că s-o fi dus după ea s-o răpească; dar pân-acum nimic nu mai știm de ce s-o fi întâmplat.

— Mereu am bănuț eu, spuse Ricote, că acest cavaler și-a pus ochii pe fie-mea; dar, încredințat de cumințenia Ricotei mele, niciodată nu m-a pus pe gânduri faptul că-l știam îndrăgit de ea; căci ai fi auzit și tu spunându-se, dragă Sancho, că arăpoaicele noastre numai rareori, ba poate chiar niciodată nu s-au avut bine cu creștini de viță veche; iar fata mea, care, după câte socot eu, mai mult să fie bună creștină se îngrijea decât să se țină de dragoste, nu s-o fi uitat ea, nici vorbă, la clopotele ce i le trăgea acest domnișor.

— Să dea Dumnezeu să fie așa cum zici, răspunse Sancho, fiindcă altfel amândoi ar cădea prost; și acum,

dragă Ricote, lasă-mă să plec, fiindcă vreau să ajung chiar astă-seară în locul unde se află stăpânul meu, don Quijote.

— Domnul te-nsoțească, Sancho fârtate, că, uite, și ortacii mei prind să facă ochi, și e și timpul să ne urmăm drumul.

Și după ce se îmbrățișară, Sancho încălecă pe măgar, iar Ricote puse mina pe toiag și se despărțiră.

Capitolul LV

Despre lucruri întâmplare lui Sancho în drum, dimpreună cu altele cum nu se poate mai minunate

Faptul că Sancho se opri cu Ricote nu-i dăde răgaz să ajungă chiar în acea zi la castelul ducelui, fiindcă tocmai când mai avea el de mers doar vreo jumătate de leghe până-acolo, îl apucă noaptea, care se arăta cam întunecată și noroasă; cum era însă vară, nu-și puse el asta la inimă, așa că se abătu de la drumul mare, cu gândul să aștepte zorile; dar steaua lui cea rea și afurisită făcu în așa fel că pe când își căuta un loc unde să poposească mai la largul lui, căzură, și el și asinul, într-o groapă adâncă și întunecoasă, de ziceai că-i iadul, care se căsca între niște ziduri bătrâne; și în timp ce cădea, Sancho se încredință din tot sufletul lui Dumnezeu, gândind că n-o să se mai oprească decât în străfundurile prăpastiei; n-a fost însă să se întâmple așa, fiindcă la nici trei stânjeni adâncime măgarul dădea de fund, iar Sancho se pomeni tot călare pe el, teafăr și nevătămat. Se pipăi de sus până jos și-și ținu suflarea, să vadă dacă era într-adevăr neatins sau dacă nu-și ciuruisese trupul pe vreunde; și când văzu că-i întreg, nevătămat și sănătos zdravăn, nu se mai sătura să tot aducă mulțumiri Domnului-Dumnezeului nostru pentru milostivirea de care l-a învrednicit, fiindcă în timpul căderii era cu totul încredințat că o să fie făcut mii de fărâme. Mai pipăi el cu mâinile și pereții prăpastiei, pentru ca să vadă dacă n-ar putea ieși de-acolo fără ajutorul nimănui, însă își dădea seama că erau netezi oglinzi și fără nicio ieșitură, din care pricină o cam băgă pe mână, mai cu seamă când îl mai

auzi și pe asin că zbiera a jale, de-ți rupea inima; și nici n-aveai de ce să te miri, fiindcă doar nu se tânguia de răsfăț, ci fiindcă, într-adevăr, nu-i prea era moale.

— Aman, spuse atunci Sancho, câte întâmplări neașteptate nu se mai abat la fiecă pas peste cei ce trăiesc în astă lume păcătoasă! Cine ar fi spus că acela ce ieri, chiar, se mai vedea încă înscăunat ca ocârmuitor al unui ostrov, poruncind slujitorilor și supușilor lui, să se vadă acum îngropat într-o prăpastie, fără a avea în preajmă pe nimeni care să-l scoată și nici slujitor sau supus care să-i sară într-ajutor? Aici ni-e dat să pierim de foame, și eu și măgarul meu, dacă n-om muri cumva mai înainte, el de stâlcit și de zobit ce este, iar eu de inimă rea. De-aș fi fost și eu, înaltea, tot atât de norocos cum a fost stăpânu-meu, don Quijote de La Mancha, când a coborât și s-a lăsat în peștera acelui fermecat Montesinos, unde a găsit cine să-l primească în desfătări mai bine decât la el acasă, de parcă s-ar fi dus la masă întinsă și la pat așternut, nu altceva! Acolo a avut el vedenii frumoase și tihnite, pe când eu n-oi vedea aici, după câte socotesc, decât broaște-râioase și năpârci. Sărăcuț de maica mea, unde m-au dus smintelile și aiurelile mele! De-aici, când o vrea Dumnezeu să fiu găsit, mi-or scoate oasele goale, albe și roase de vreme, și laolaltă cu ele și pe acelea ale drăguțului meu de asin, din care pricină vor da poate de rost cine suntem măcar aceia care vor fi aflat că niciodată Sancho Panza nu se despărțea de măgarul lui și nici măgarul lui de Sancho Panza. Înc-o dată spun; vai de noi și de noi, că n-a vrut steaua noastră cea rea să murim la noi acasă și între ai noștri, unde, chiar și dacă nu s-ar fi găsit leac împotriva năpastei ce ne-a lovit, tot ar fi fost barem cine să ne jelească și, în clipa cea de pe urmă a vieții noastre, să ne închidă ochii! Vai, însoțitor și frate al meu, cât de rău te-am răsplătit pentru slujba ta cea bună! Iartă-mă și roagă-te de soartă, așa cum te pricepi și tu, să ne scoată din greul ăsta cumplit în care ne aflăm, că eu îți făgăduiesc să-ți aștern pe cap o cunună de lauri, așa

ca să te înfățișezi nici mai mult, nici mai puțin decât ca un poet încununat, și o să-ți mai îndoiesc și tainul.

În felul acesta se tânguia Sancho Panza, iar asinul lui îl asculta fără să scoată o vorbă, atât de mare era ananghia și strâmtorarea în care se afla sărmanul de el. În cele din urmă, după ce-și petrecu toată acea noapte în vaiete și-n tânguieli jalnice, iată că se făcu și ziuă; la lumina și la strălucirea ei își dete seama Sancho că era cu totul și cu totul cu neputință să iasă din acea crăpătură de pământ fără a fi ajutat, și atunci începu să se vaiete și să strige, ca să vadă de n-o fi cineva pe aproape care să-l audă; dar toate strigătele sale erau scoase de-a surda, pentru că prin acele împrejurimi nu era nimeni care să-l poată auzi, și atunci nu-i mai rămase alta decât să se socoată ca și mort. Asinul stătea cu burta-n sus, și Sancho îl întoarse în așa fel că îl puse iarăși pe picioare; dar el abia că se ținea; și scoțând Sancho din desagi – care împărtășiseră cu ei soarta aceleiași căderi – un codru de pâine, îl dete asinului său, căruia nu-i prinse de loc rău, și-i spuse ca și cum asinul l-ar fi înțeles: «Când durerea se-ntețește, pâinea te mai amăgește».

Tocmai atunci zări el într-un perete al prăpastiei o deschizătură în care ar fi încăput un om dacă s-ar fi încovoiat și s-ar fi chircit. Se duse Sancho Panza până la acea deschizătură și, cocârjindu-se, intră într-însa și văzu că pe dinăuntru era încăpătoare și lungă, și putu s-o vadă, fiindcă prin, hai să zicem, tavanul ei răzbătea o rază de soare care o lumina atât cât să se vadă toată. Totodată își mai dete seama că ea se lărgea și se prelungea într-o altă hrubă încăpătoare; văzând Sancho una ca asta, se întoarse să iasă la lumină în locul unde se afla asinul, și luând el o piatră, începu să dea la o parte pământul din jurul deschizăturii, în așa fel că, nu după mult timp, făcu loc pe unde să intre lesne asinul, care și intră chiar, și apucându-l de căpăstru, o luă înainte prin acea hrubă, ca să vadă de n-o găsi vreo ieșire prin cealaltă parte; uneori umbla prin

întuneric, iar alteori fără lumină, niciodată însă fără frică. «Pe Dumnezeu cel atotputernic – își spuse în sine – treaba asta, care pentru mine-i o adevărată pacoste, mai potrivită ar fi ca aventură pentru stăpânu-meu, don Quijote! El nici vorbă c-ar lua adâncimile și tainițele astea întunecate drept grădini înflorite și palate ale Galianei! și s-ar aștepta să iasă din beznele și din strâmtoarea asta în vreo pajiște smălțată de flori; dar mie, amărâtul de mine, neajutorat la minte și lipsit de curaj cum sunt, la fiecă pas îmi zvocotește inima că mi s-o căsca pe neașteptate sub picioare vreo altă prăpastie și mai adâncă decât cealaltă care-i gata-gata să mă-nghită. Bun venit, năpastă, dacă vii singură!» în felul ăsta și cu asemenea gânduri să tot fi umblat, după socotelile lui, ceva mai mult de-o jumătate de leghe, când zări el o lucoare nedeslușită, ce părea să fie ca de zi, și care, căzând prin nu știu ce deschizătură, îl întări în nădejdea că va da poate în vreo ieșire acel drum care lui i se părea că duce în ceea lume.

Aici Cide Ha mele Benengeli îl părăsește pe Sancho și începe să povestească iarăși despre don Quijote, care, vesel și mulțumit, aștepta sorocul luptei ce trebuia s-o dea cu răpitorul cinstei pierdute de fiica doănei Rodriguez, căreia nădăjduia să-i îndrepte strâmbătatea și să-i șteargă crunta jignire pe care o îndurase. Întâmplarea făcu în așa fel că, ieșind el într-o dimineață să se încerce și să se pregătească pentru ceea ce avea de făcut a doua zi, când va fi să se vadă, după câte gândea el, în primejdie, avântându-se cu Rocinante ca pentru a da iureș, calul ajunsese cu piciorul atât de-aproape de o groapă adâncă încât, dacă n-ar fi tras de dârloși din răspuțeri, ar fi fost cu neputință să nu cadă-ntr-însa. Îl opri, dară, pe Rocinante, așa că nu căzu, și dându-se ceva

1 Vechi edificiu pe malurile râului Tago, lângă Toledo, pe pajiștea numită Grădina-Regelui. Numele vine de la o prințesă maură, îndrăgostită de somptuos. Despre cei care nu se mulțumesc cu locuința pe care o au se spune că «vor

palatele Galianei».

mai înspre marginea gropii, cătă, fără să descalece, la acea crăpătură de pământ; și cum stătea el și se uita acolo, numai ce auzi niște strigăte de dinăuntru; și ascultând cu luare - aminte, putu să audă și să înțeleagă că acela ce scotea strigătele zicea:

— Ei, acolo, sus, nu se află niciun suflet de creștin care să mă audă.⁷ Sau vreun cavaler milostiv care să se îndure de un păcătos îngropat de viu? De un deznădăjduit și descârmuit de cârmuitor?

I se păru lui don Quijote că auzea glasul lui Sancho, ceea ce-l făcu să rămână năucit și să i se taie râsuflarea, și ridicând și el glasul cât putu de tare, zise:

— Cine-i acolo jos? Cine se tânguiește?

— Cine altul ar putea să fie și cine altul ar avea temei să se tânguiască, i se răspunse, dacă nu urgisitul de Sancho Panza, cârmuitor - pentru păcatele sale și spre nenorocul lui - al ostrovului Barataria, fost scutier al vestitului cavaler don Quijote de La Mancha?

Când o mai auzi don Quijote și pe asta, se minună înc-o dată pe-atâta și se cruci și mai tare, trecându-i prin cap că Sancho ar fi murit și că, acolo jos, sălășluia întru munci sufletul lui; și, minat de închipuirea asta, spuse:

— Din suflet te rog, pe tot ceea ce te pot ruga eu ca un creștin catolic ce mă aflu, să-mi spui cine ești; și dacă ești un suflet în cazne, să-mi spui ce vrei să fac pentru tine, fiindcă, o dată ce îndeletnicirea mea este să-i ocrotesc și să-i ajut pe nevolnicii din lumea asta, oi fi de folos și i-oi ajuta și pe oropsiții din ceea lume, care nu pot să se ajute singuri.

— Dacă lucrurile stau așa, i se răspunse, apoi luminăția-ta care-mi vorbești trebuie să fii stăpânu-meu, don Quijote de La Mancha, și nici glasul pe care-l aud nu poate fi al altuia.

— Don Quijote sunt, răspunse don Quijote, eu, cel care am menirea să-i ajut în nevoile lor și pe cei vii și pe

cei morți; spune-mi, de aceea, cine ești, că nu-mi mai pot veni în fire de uimit ce sunt, fiindcă dacă ești scutierul meu Sancho Panza și ai murit, cum n-au pus mâna dracii pe sufletul tău, și prin milostivirea lui Dumnezeu te afli în focul cel curățitor de păcate, sfânta noastră maică, biserica romană, are destule mijloace ca să te scoată din muncile în care te afli și, dimpreună cu ea, mă voi strădui și eu pentru acest lucru, atât cât averea mă ajută.

— Stăpâne don Quijote de La Mancha, i se răspunse, jur pe legea mea și pe nașterea cui poștești că eu sunt Sancho Panza, scutierul luminăției-tale, și că niciodată n-am murit, nici măcar o singură dată de când mă știu, ci doar întâmplarea a făcut ca, părăsindu-mi eu cârmuirea pentru temeiuri și pricini care cer timp mai îndelung spre a fi povestite, să cad azi-noapte în groapa asta unde zac și eu și măgarul, care doar n-o să mă lase el să mint, și dacă vrei să ți-o dovedesc, uite-l chiar aici, poți să-l întrebi.

Și mai-mai îți vine să crezi că asinul o fi priceput cele ce spunea Sancho, fiindcă de-ndată începu să zbiere atât de vârtos, încât răzbunuia hruba.

— Strașnic martor! spuse don Quijote. Recunosc zbieretul ăsta de parcă i-aș fi tată și-ți recunosc și ție glasul, dragul meu Sancho. Așteaptă tu numai, că m-oi repezi până la castelul ducelui, care-i pe-aci pe-aproape, și-oi aduce pe cineva ca să te scoată din groapa asta, unde te-or fi azvârlit păcatele tale.

— Du-te, luminăția-ta, zise Sancho, și, pe unul Dumnezeu, întoarce-te repede, că nu mai pot răbda să mă știu aici îngropat de viu; mor de frică.

Îl lăsă don Quijote și se duse la castel, să povestească ducelui și ducesei pățania lui Sancho Panza, de care ei se minunară foarte, deși își deteră seama că trebuie să fi căzut într-o aripă a acelei hrube ce se săpase acolo de nu mai ținea minte nimeni când; dar nu putea ajunge la socoteală cum de-a lăsat el cârmuirea fără ca să fi prins ei de veste de sosirea lui. În cele din urmă, după câte se

spune, aduseră funii și odgoane și, după multă trudă din partea a mai mulți oameni, îl scoaseră pe asin și pe Sancho Panza din acele bezne la lumina soarelui. Îl văzu un student și zise:

— În felul aceasta ar trebui să iasă din slujbele lor toți cârmuitorii cei răi, așa cum iese păcătosul ăsta din fundul prăpastiei, lihnit de foame, gălbejit și fără o para chioară, după câte-mi dau eu socoteala.

Îl auzi Sancho și spuse:

— Sunt vreo opt-zece zile, frate cârtitorule, de când am intrat în slujbă ca să cârmuiesc ostrovul ce mi-a fost încredințat, și-n tot acest timp nu m-am simțit sătul de pâine nici măcar un singur ceas. În zilele acestea am fost prigonit de doftori, iar vrăjmașii mi-au zdrobit oasele, și n-am avut prilejul să mă aleg cu nimica, nici pe cale cinstită, nici necinstită. Și stând lucrurile așa cum stau, nu mi s-ar fi cuvenit, după câte socot eu, să fi ieșit de-acolo în halul ăsta, dar socoteala din târg nu se potrivește cu cea de-acasă, și Dumnezeu știe cel mai bine ceea ce-i spre folosul fiștecăruia; și omul să se aștearnă după cum îi vremea; și nimeni să nu spună: «N-oi bea din apa asta, că acolo unde se așteaptă să-i sfârâie slănina, nu dă decât de bățul frigării». Dumnezeu mă-nțelege ce vreau să spun, și cu asta, amin, mai mult nu spun, măcar că-mi stă pe limbă.

— Nu te supăra, Sancho, spuse don Quijote, și nu pune la inimă ce auzi, fiindcă dacă-i așa, nu mai isprăvești niciodată. Tu să fii cu cugetul împăcat, zică ei ce-or zice, fiindcă a căuta să legi limbile clevetitorilor, totuna e cu a căuta să pui poartă în câmp deschis. Dacă ocârmuitorul iese bogat din slujba lui, îi scot c-a fost un tâlhar, și dacă iese sărac, c-a fost un nerod și-un smintit.

— Nici nu mai încape vorbă, răspunse Sancho, că de astă dată pot să mă socotesc mai degrabă nerod decât tâlhar.

Vorbind ei tot așa, și înconjurați de copii și de multă altă lume, ajunseră la castel, unde, în niște pridvoare,

stăteau ducele și cu ducesa, așteptându-i pe don Quijote și pe Sancho; dar acesta din urmă nu vru să urce să-l vadă pe duce până ce mai întâi nu-și așează măgarul în grajd, fiindcă spunea că petrecuse o noapte proastă din cale-afară la hanul unde trăseseră; și apoi se duse până sus să-i vadă pe stăpânii lui, dinaintea cărora căzu în genunchi și zise:

— Eu, stăpânii mei, numai fiindcă așa ați vrut măriilevoastre și fără nicio vrednicie de la mine, m-am dus să vă cârmuiesc insula Barataría, în care gol-goluț am intrat și gol-goluț mă aflu și acuma, vorba aceea, nici păgubit, nici procopsit. Dacă am cârmuit bine sau rău, apăi martori am avut destui pe lângă mine care-or spune ce-or vrea să spună. Am luminat nedumeriri, am hotărât în pricini și m-am simțit mereu lihnit de foame, fiindcă așa a vrut vraciul Pedro Recio, de fel din Tirteafuera, doftor al cârmuirii ostro vene. Au năvălit asupra-ne vrăjmașii noaptea și, după ce ne-au adus la mare strâmtoare, spun cei din ostrov c-au ieșit slobozi și biruitori mulțumită vitejiei brațului meu; deie-le Dumnezeu atâta sănătate cât de adevărat e ceea ce spun! Ca să nu mai lungesc vorba, în timpul ăsta am cumpănit înde mine poverile ce trebuie să le poarte un cârmuitor „precum și îndatoririle sale, și mi-am dat seama, cât mă privește, că nu le-ar putea ține umerii mei, că nu-s greutăți făcute pentru coastele mele și nici săgeți pentru tolba mea, așa că, mai-nainte ca ocârmuirea să mă lase de căruță, am lăsat-o eu pe ea, și ieri dimineață am părăsit ostrovul așa cum l-am găsit, cu aceleași ulițe, case și acoperișuri pe care le avea când am intrat eu acolo. N-am împrumutat nimic de la nimeni și nici n-am câștigat de la nimeni nimic; și măcar că nădăjduiam să fac niște legi folositoare, n-am făcut niciuna, temându-mă că n-au să fie luate-n seamă, ceea ce-i totuna ori că le faci, ori că nu le faci. Am plecat, cum spun, din insulă, fără niciun alt însoțitor decât măgarul meu; am căzut într-o hrubă, am luat-o tot înainte printr-însa până ce, azi de

dimineată, odată cu lumina soarelui, i-am văzut și ieșirea; nu era însă prea lesne de ieșit, așa că, dacă nu mi l-ar fi adus cerul pe stăpânul meu don Quijote, acolo aş fi rămas în vecii vecilor. Așa că, stăpânii mei, duce și ducesa, aci se află cârmuitorul vostru Sancho Panza, care doar în zece zile cât a ținut frânele cârmuirii a izbutit să-și dea seama; că nu face două parale ca ocârmuitor, nu numai al unui ostrov, ci și al lumii întregi! Fiind încredințat de acest lucru, sărut picioarele luminățiilor-voastre și, făcând și eu asemeni copiilor care-n jocul lor spun: «Sări tu și dă-mi-o tu» 1, fac și eu o săritură de pe treapta cârmuirii și trec iarăși în slujba stăpânului meu don Quijote, unde, la urma urmei, măcar că-mi mănânc pâinea tot cu frica-n sân, mi-o mănânc încaltea pe săturate, și o dată ce-s sătul, puțin îmi pasă dacă m-am săturat cu morcovi sau cu potârnică.

Și cu asta puse capăt Sancho vorbirii sale îndelungi, ce-l făcuse tot timpul pe don Quijote să se îngrijoreze ca nu cumva să amestece într-însa o seamă de prăpăstii; și când îl văzu că-i pune capăt după ce spusese doar atât de puține, mulțumi cerului în sinea lui, iar ducele îl îmbrățișă pe Sancho și-i spuse că-i pare rău din adâncul sufletului că părăsise atât de repede cârmuirea, dar că o să facă în așa fel c-o să-i dea, tot la el în ținut, o altă slujbă, mai puțin apăsătoare și mai mănoasă. Ducea îl îmbrățișă și ea și dete porunci să i se poarte de grijă, fiindcă arăta să fie rău fărâmat, și hăcuit și mai rău.

Capitolul LVI

Despre grozava și nemaivăzuta bătălie ce s-a dat între don Quijote de La Mancha și slujitorul Tosilos, întru apărarea copilei celei batjocorite a doamnei

Rodriguez

Nu se căiră câtuși de puțin nici ducele și nici ducesa de păcăleala trasă lui Sancho Panza cu ocârmuirea ce i-o dăduseră; și asta cu atât mai vârtos cu cât chiar în ziua aceea sosi și majordomul lor, care le povesti de-a fir-a-păr aproape toate vorbele rostite și toate faptele săvârșite de

Sancho cât timp cârmuise; în cele din urmă le istorisi - mai punând și de la el - cum a fost cu năvala împotriva ostrovului, cu frica lui Sancho și cu plecarea lui, ceea ce nespus i-a desfătat pe stăpânii săi.

1 «*Salta tú y dámela tú*»: expresie luată probabil dintr-un joc de copii, pe care jucătorii o rostesc atunci când cei din partida adversă ajung să recunoască la cine e obiectul ascuns pe care trebuiau să-l găsească.

După asta - urmează povestea - sosi și ziua sorocită pentru luptă; și după ce, nu o dată ci de-o sută de ori, îl dăscălise ducele pe slujitorul Tosilos cum s-o potrivească el ca să-l biruie pe don Quijote, fără să-l ucidă însă sau să-l rănească, porunci să scoată vârfurile de fier de la lănci, spunând către don Quijote că acel cuget creștinesc cu care el se făleşte n-ar fi îngăduit să se pună-n joc și să se primejduiască până-ntr-atâta o viață de om; să fie, dară, mulțumit și cu-atâta, că-i pune la îndemână un loc pentru luptă la el în ținut, măcar că nici treaba asta nu se-mpacă cu poruncile Sfântului Conciliu \ care nu încuviințează înfruntările de acest fel, așa că n-ar vrea să fie împinsă prea departe o primejdie atât de mare. Don Quijote spuse că măria-sa n-are decât să rânduiască așa cum i-o veni lui mai bine toate lucrurile în legătură cu acea treabă, că el nici cu atâtica nu i-o ieși din vorbă.

Când sosi și ziua cea înfricoșată, pentru care ducele poruncise încă dinainte să se ridice pe întinderea din fața castelului un pod de lemn arătos, de unde să privească martorii, dimpreună cu cele două femei pârâșe, mumă și fată, iată că de prin toate satele și cătunele din preajmă se porni la lume câtă frunză și iarbă, să vadă și ei o bătalie atât de neobișnuită, că alta la fel n-au mai văzut și n-au mai pomenit pe-acolo prin ținut nici viii și nici morții. Cel dintâi care intră pe câmpul de luptă, împrejmuit de un gard, fu maestrul de ceremonii, care măsură acel câmp și-l străbătu de-a lungul și de-a latul, ca nu cumva să fie puse-ntr-însul niscai curse sau cine știe ce alt lucru ascuns, de

care să se-mpiedice luptătorii și să cadă. Intrară apoi cele două femei și se așezară-n jețurile lor, acoperite cu văluri până peste ochi, ba, ce zic? până la piept chiar, arătându-se amândouă cuprinse de jale adâncă; tocmai atunci se ivi și don Quijote pe câmpul de luptă. Nu trecu mult și, însoțit de zvonul a sumedenii

1 Aluzie la Conciliul din Trento, care a statornicit: «împărații, regii, ducii, principii și toți domnii vremelnici care au făcut loc pe teritoriile lor, între creștini, monomahiei, să fie, prin aceasta însăși, de la sine excomunicați» (din sânul bisericii).

de surle și călare pe-un armăsar, sub copitele căruia tremura pământul, se arătă de cealaltă parte a câmpului de luptă și marele slujitor Tosilos, cu viziera coifului trasă, iar el pe de-a-ntregul cetluit în platoșă puternică și lucitoare. Calul, bălțat și vânjos, părea să fie de Frizia; la câteșipatru picioarele îi atârnavu smocuri dese de păr. Venea viteazul luptător bine dăscălit de către stăpânul lui cum să umble cu viteazul don Quijote de La Mancha. Ducele îi spusese dinainte ca, odată cu capul, să nu-l ucidă, ci mai bine să facă în așa fel ca să nu se ciocnească chiar de la început, spre a ocoli primejdia uciderii lui don Quijote, fiindcă asta nici vorbă că s-ar fi întâmplat dac-ar fi dat din plin năvală unul asupra altuia. Străbătu câmpul de luptă și, ajungând în dreptul celor două femei, o privi câțva timp pe aceea care-l cerea de bărbat. Maestrul de ceremonii îl chemă pe don Quijote, care se și ivise pe acel câmp, și, de față cu Tosilos, vorbi către cele două femei, întrebându-le dacă încuviințează ca don Quijote de La Mancha să se bată pentru dreptul lor. Ele spuseră că da și că tot ce va face el în acea împrejurare va fi pentru ele bine făcut, drept și legiuit.

Într-acestea, ducele și cu ducesa se așezară pe jilțuri într-un pridvor ce da spre marginea câmpului de luptă, loc înțesat de puzderie de oameni, care așteptau să li se-arate grozava și nemaivăzuta bătălie. Învoiala între cei doi

vrăjmași era că dacă don Quijote biruia, potrivnicul lui trebuia să se-nsoare cu fata doamnei Rodriguez, iar de cădea biruit, celălalt rămânea dezlegat de legământul ce trebuia să-l aducă la îndeplinire, fără a mai fi dator să mulțumească pe nimeni. Maestrul de ceremonii trase o despărțitură între ei și-l așează pe fiecare dintr-înșii la locul unde trebuia să stea. Darabanele începură să bată, văzduhul se umplu de zvonul cel de surle, iar pământul se cutremură sub copitele cailor. Inimile mulțimii ațintite să privească erau într-o strânsă așteptare, unii temându-se de înfrângere, iar alții așteptând să iasă totul cu bine în acea luptă.

Don Quijote, încredințându-se din tot sufletul lui Dumnezeu, Domnul nostru, precum și domniței Dulcinea din

Toboso, adăsta să i se dea semnul hotărât ca să-nceapă năvala; cât privește pe slujitorul nostru, apăi cu altceva își muncea el mintea: nu se gândea la alta decât la ce voi spune eu acuma. Pasămite că atunci când stătea și se uita la vrăjmașa lui, i se păru că-i cea mai frumoasă femeie din câte a văzut de când s-a pomenit el pe lume; iar copilul cel orb, căruia, când e vorba de treburi din astea, i se zice de obicei Cupidon, nu vru să piardă prilejul ce i se dete de a-și arăta biruința asupra unei inimi de slujitor și de-a o scrie și pe ea în pomelnicul prăzilor lui; așa că, dându-se ușurel pe lângă el, fără să-l vadă nimeni, îi slobozi pe la stânga pieptului o coșcogeamite săgeată de doi stânjeni, care-i străpunse inima dintr-o parte-ntr-alta, și isprava asta putu s-o facă-n bună pace, fiindcă duhul dragostei e nevăzut, intră și iese pe unde pofteste, fără să-i ceară nimeni socoteală de faptele lui. Zic, dară, că atunci când deteră semn să se pornească năvala, slujitorul nostru era dus departe cu gândul, nemailuând aminte decât la frumusețea aceleia ce-i robise inima, așa că nu mai așteptă zvonul surlelor, cum făcu don Quijote, care nici că-l auzi bine, și se și repezi să dea năvală, și, gonind pe cât îi sta-n

puteri lui Rocinante, se-ndreptă asupra potrivnicului său; și văzându-l c-o pornește, bunul său scutier Sancho îi strigă cât îl ținea gura:

— Domnul să te călăuzească, floare și caimac al cavalerilor răătăcitori! Deie-ți Dumnezeu izbândă, pentru că ai dreptatea de partea ta!

Și măcar că Tosilos îl văzu pe don Quijote tăbărând asupra-i, nu se clinti nici c-un pas de la locul lui; ba, dimpotrivă, îl strigă mai să-și spargă pieptul pe maestrul de ceremonii, iar când acesta veni să vadă ce-i poftea inima, îi spuse:

— Domnule, așa-i că bătălia asta se dă ca să hotărască de mă-nsor sau nu mă-nsor cu acea domniță?

— Așa e, fu răspunsul.

— Păi atunci, spuse slujitorul, nu vreau să-mi încarc cugetul, fiindcă l-aș împovăra foarte dac-aș merge mai departe în lupta asta, așa încât spun din capul locului că mă dau bătut și că pe loc vreau să mă-nsor cu acea domniță.

Maestrul de ceremonii rămase cu gura căscată când auzi vorbele lui Tosilos, și cum era și el unul din cei puși la cale în urzeala acestei năzbâții, chiar că nu mai știu ce să-i răspundă. Văzând că vrăjmașul nu năvălește sad întâmpine, se opri și don Quijote în toiul goanei. Ducele nu știa ce se-ntâmplase de nu mai purcedeau odată la luptă; numai că veni atunci maestrul de ceremonii și-l înștiință și pe el de spusele lui Tosilos, drept care ducele rămase nedumerit și foc de mânios. Câtă vreme se petrecea treaba asta, Tosilos se dete-n dreptul locului unde stătea doña Rodríguez și-i spuse cu glas tare:

— Eu, cucoană, vreau să mă-nsor cu fata dumitale și n-am niciun chef să capăt prin harță și bătaie ceea ce pot căpăta în bună pace și fără de primejduirea vieții.

Auzind și preavrednicul don Quijote vorbele astea, spuse:

— Dacă așa stă treaba, apăi și eu, în ce mă privește,

rămân slobod și dezlegat de făgăduința mea. Cunune-se într-un ceas bun! Dacă Dumnezeu zice da, n-or să spună sfinții ba.

Într-acestea coborâse și ducele în cuprinsul din fața castelului și, ducându-se la Tosilos, îi zise:

— I-adevărat, cavaliere, că te dai bătut și că, îndemnat de cugetu-ți cinstit, vrei să te cununi cu fata asta?

— Da, doamne, răspunse Tosilos.

— Și bine face așa cum face, spuse atunci Sancho, căci ce vrei să dai chițcanului, dă mai bine-n dar motanului, și-ai scăpat de grijă.

Tosilos prinse să-și desfacă legătura chiverei și se ruga să-l ajute cineva grabnic la treaba asta, că i se tăia suflarea și nu putea să se mai rabde multă vreme ferecat în strâmtoarea acelei temnițe. I-o scoaseră la iuțeală, și-atunci rămase descoperit și-n văzul lumii chipul lui de slujitor. Văzând una ca asta, doña Rodríguez și cu fie-sa prinseră să strige de mama focului:

— Asta-i curată înșelăciune, înșelăciune și nu alta! În locul soțului meu celui adevărat, ni l-au vârat pe gât pe Tosilos, slujitorul ducelui, stăpânul nostru! Cerem dreptate în numele lui Dumnezeu și-al regelui față de această nemaiauzită potlogărie, ca să nu zic de-a dreptul ticăloșie.

— Nu vă mai faceți sânge rău de-atâta lucru, cuconițelor, zise don Quijote, că asta nu-i nici potlogărie și nici ticăloșie; și chiar să și fie, tot nu poartă ducele nicio vină, ci numai afurisiții aceia de vrăjitori care mă prigonesc și care, pizmuindu-mi slava ce-aș fi dobândit-o din această biruință, au preschimbato chipul soțului dimitale în al aceluia de care spui că-i slujitorul ducelui. Ascultă-mi, dară, povața și, în ciuda răutății de care nu se mai lasă vrăjmașii mei, mărită-te după el, că, fără doar și poate, nu-i altul decât tot acela pe care vrei să-l iei de bărbat.

Când a mai auzit-o ducele și pe asta, cu toată mânia

lui, era cât pe-aci să plesnească de râs.

— Sunt atât de nemaiauzite, zise el atunci, lucrurile care i se-ntâmplă seniorelui don Quijote, încât mai că-mi vine și mie să cred că slujitorul ăsta al meu nu este cine este. Dar ia să ne folosim și noi de-o șiretenie: să amânăm, dacă vrei, cu cincisprezece zile cununia, în care timp să-l ținem închis pe insul ăsta, care ne face să stăm în cumpănă, și într-acestea poate că și-o căpăta iarăși chipul de mai-nainte, că doar n-o ține cât lumea pica ce-o au vrăjitorii pe don Quijote, mai cu seamă când or vedea că nu le folosesc la nimic înșelăciunile și preschimbările astea.

— Vai de mine, mărite doamne, zise Sancho, păi a ajuns nărav și obicei la tâlharii ăștia să preschimbe dintr-unu-ntr-altul toate lucrurile ce-l privesc pe stăpânul meu! Pe-un cavaler ce l-a biruit mai deunăzi, și căruia-i zice Cavalerul Oglinzilor, l-au preschimbato în chipul bacalaureatului Samsón Carrasco, de fel de pe la noi din sat, cu care suntem prieteni la cataramă, iar domniței Dulcinea din Toboso i-au dat chipul unei țărănci necioplite, drept care mă bate gândul că și slujitorul ăsta slujitor o trăi și-o muri câte zile va să mai aibă la viața lui.

Atunci spuse și fata doamnei Rodriguez:

— Fie cine-o fi acela ce mă cere de nevastă, că eu tot îi mulțumesc de asta, fiindcă mai bine-mi șade să fiu nevasta legiuită a unui slujitor decât ibovnica și țiitoarea unui cavaler, cu atât mai mult cu cât cel care m-a batjocorit nici măcar cavaler nu-i.

Din toate cele spuse și întâmplate ieși, până la urmă, că Tosilos trebuia închis, ca să se vadă în ce s-o mai preschimba. Cu toții înălțară osanale biruinței lui don Quijote, măcar că cei mai mulți dintr-înșii rămaseră mâhniți și cuprinși de întristare văzând că nu se făcuseră între ei fărâme potrivnicii cei așteptați cu atâta înfrigurare, întocmai ca și băietanii de pe ulițe, care se posomorâse când osânditul pe careașteaptă nu mai este

spânzurat, pentru că l-au iertat fie pricinașii, fie judecătorii. Își văzu lumea de drum, se-ntoarseră ducele și cu don Quijote la castel, îl băgară în temniță pe Tosilos, rămaseră mulțumite cum nu se mai poate atât doña Rodriguez, cât și fie-sa, văzând că, într-un fel sau într-altul, pricina lor tot cu o cununie o să se-ncheie, iar Tosilos, la rândul lui, atâta aștepta și el.

Capitolul LVII

În care-i vorba de felul cum s-a despărțit don Quijote de duce și de ducesa și de cele ce i s-au întâmplat cu isteța și zvăpăiata aceea de Altisidora⁹ slujitoarea ducesei

Don Quijote socoti c-ar fi timpul să se scuture odată de toată lâncezeala ce se prinsese de dânsul cât hălăduise la castel, fiindcă-și zicea că lumea poate-i simțea amarnic lipsa, în vreme ce el se lăsa închis și dedat trândăviei în huzurul și în desfătărilor fără de număr cu care-l copleșeau ducele și ducesa, ca pe-un adevărat cavaler rătăcitor ce era; și fiindcă mai gândea el că va da odată și odată socoteală cerului pentru toată acea lâncezeală și însingurare a lui, ceru într-o bună zi ducelui și ducesei încuviințarea de-a pleca. Ei i-o deteră, arătând, însă, și cât de rău le părea de faptul că el avea de gând să-i părăsească.

Ducesa îi dete lui Sancho răvașele de la muierea lui, iar el, vărsând lacrimi asupra-le, spuse: «Cui i-ar fi trecut prin gând că atât de mari așteptări ca acelea pe care știrea ocârmuirii melc le-a trezit în inima nevastă-mii, Teresa, au să sfârșească cu întoarcerea mea de-acuma la prăpăditele acelea de aventuri ale stăpânului meu, don Quijote de La Mancha? Cu toate astea, sunt mulțumit când văd că Teresa mea, trimițând ducesei ghindele, a dovedit că este într-adevăr cine este, căci dacă mi-ar fi făcut supărarea de-a nu le trimite, s-ar fi arătat întru totul nerecunoscătoare. Ceea ce mă mai mângâie este că darul ăsta nu se poate chema mită, fiindcă ocârmuirea eu o aveam mai dinainte ca ea să-

l trimită, și e doară la mintea omului ca aceia ce trag vreun folos de pe urma cuiva să se arate recunoscători, fie chiar și cu nimicuri de-un ban perechea. De altminteri, gol-goluț am intrat în ocârmuire și gol-goluț am ieșit dintr-însa, așa că pot spune cu cugetul împăcat, ceea ce nu-i puțin lucru: gol-goluț am venit pe lume, gol-goluț mă aflu și-acuma, nici păgubit, nici procopsit.» Toate astea și le spunea înde sine Sancho în ziua plecării.

După ce-și luă, dară, bun rămas încă din ajun de la gazdele lui, don Quijote se înfățișă într-o bună dimineată armat de drum în cuprinsul din fața castelului. De pe pridvoare îl urmărea cu privirea toată suflarea din castel, și până și ducele și ducesa ieșiră să-l vadă. Sancho, cu desagii, cu sipetul și cu merindele lui, se afla și el acolo, călare pe asin, mulțumit cum nu se mai poate, fiindcă majordomul ducelui – cel ce luase chipul contesei Trifaldi – îi dase o punguță cu două sute de scuzi de aur pentru nevoile drumului, și de asta nu știa încă nimic don Quijote. Și-n vreme ce căscău cu toții gura la dâșii, așa cum am mai spus, iată că, tocmai când nici cu gândul nu gândeau, dintre celelalte femei de casă și slujitoare care cătau la ei, ridică deodată glas afurisita și zvăpăiata de Altisidora și zise cu viers jalnic:

Cavaler hain, ascultă:

stai pe loc și trage frâul, nu tot da într-una pinteni bietului tău cal de poștă.

Fugi de parc-aș fi o fiară sau un șarpe veninos, când eu sunt mioară blândă, mielusea nevinovată.

Râs îți faci, căpcân și zmeu, de fecioara cea mai mândră, ce-a trăit prin munții Dianeii, ce-o văzu prin codri Venus!

Crud Virén x, fugar Enea.

Cu Varava deopotrivă!

Iei în ghearele proclete a sperjurei tale mâini măruntaiele smeritei care te-a-ndrăgit, sărmana!

Trei năframe-i iei, și două calțavete, ce piciorul ei de

marmură le-ncinse, alb de lucitor, și negru.

Iei și două mii de-oftaturi, ce-ar putea, de-ar fi de foc,
două mii de Troi s-aprindă, de-ar fi două mii pe lume!

Crud Virén, fugar Enea.

Cu Varava deopotrivă!

Fi-ți-ar împietrit scutierul.

Sancho, ca să nu-l îndupleci

Dulcinea să-ți salveze din vrăjirea-n care-i astăzi!

1 Personaj din *Orlando Furioso*, care și-a abandonat iubita, într-o insulă pustie.

E, sărmana, pedepsită doar din vina ta, se știe: că plătesc pe lume dreptii ce-au păcătuیت hainii.

De-azi isprăvile-ți viteze doar nenorociri să-ți fie,
visurile doar coșmaruri, lunecări, statornicia.

Crud Virén, fugar Enea.

Cu Varava deopotrivă!

Lumea-ntreagă te hulească, din Granada pân la Loja,
din Sevilla la Marchena, și din Londra-n Englitera L

Dac-o fi să-ți joci norocul la «o-sută-una»-n cărți, rigi,
birlici să te-ocolească, de șeptari să nu ai parte.

Bătătura de-o să-ți tai, să te tai până la sânge, iar de-o fi să-ți scoți măsele, să-ți rămână-n gingii colți.

Crud Virén, fugar Enea.

Cu Varava deopotrivă!

În vreme ce adânc mâhnita Altisidora se jeluia în felul cum s-a spus, don Quijote căta lung la ea și, fără a-i răspunde o vorbuliță măcar, își întoarse fața către Sancho și-i spuse:

— Pe mormântul părinților tăi, Sancho dragă, te rog din suflet să-mi spui adevărul curat! Ia spune-mi: n-ai cumva

1 Efectul comic rezultă din faptul că între localitățile citate distanța era foarte mică; distanța de la Londra până în Anglia este, evident, un nonsens.

la tine cele trei năframe, precum și calțavetele de care vorbește fata asta îndrăgostită?

La care Sancho răspunse:

— Cele trei năframe le am, dar calțavetele, nici pomeneală de așa ceva!

Ducesa rămase uluită de cutezanța Altisidorei, fiindcă măcar c-o știa îndrăzneată, zurlie și nebunatică, tot nu se-aștepta să ajungă până-ntr-atâta cu îndrăzneala; și cum ea nu era pusă la cale cu șotia asta, mai tare o cuprinse mirarea.

Ducele, vrând să împingă gluma și mai departe, zise:

— Nu-mi pare de fel cu socoteală, domnule cavaler, că, după ce te-ai bucurat la mine-n castel de buna primire ce ți s-a făcut, ai cutezat să răpești pe puțin trei năframe, dacă nu chiar și calțavetele slujitoarei mele. Asta dovedește că ești rău la inimă, lucru întru totul nepotrivit cu renumele ce-l ai. Înapoiază-i, dară, calțavetele, că dacă nu, te chem la luptă pe viață și pe moarte, fără a-mi mai fi teamă că tâlharii aceia de vrăjitori mi-or preschimba și mi-or preface chipul, cum au făcut cu slujitorul meu Tosilos, cel care-a intrat cu dumneata la luptă.

— Ferească sfântul, răspunse don Quijote, să ridic eu spada împotriva preavrednicei făpturi a măriei-tale, de la care am primit atâtea dovezi de mărinimie! Năframele le-oi înapoia eu, fiindcă spune Sancho că le are la el; calțavetele, însă, e cu neputință, fiindcă nici eu și nici el n-am primit așa ceva, și dacă slujitoarea asta a măriei-tale s-ar uita mai bine prin lăzile ei, nu mai încape vorbă că le-ar găsi. Eu, seniore duce, de când mă știu pe lume hoț n-am fost, și nici nu cred să fiu câte zile-oi mai avea, fără numai dacă-și ia Dumnezeu harul de la mine. Fata asta - după cum ea însăși spune - vorbește ca o îndrăgostită ce este, lucru de care eu nu port nicio vină, așa că n-am de ce să-i cer iertare nici ei și nici măriei-tale. Rogu-te, dară, să ai o părere mai bună despre mine și să-mi dai din nou învoirea de-a-mi vedea de drum.

— Aștearnă-ți-l Dumnezeu cu-atâta noroc, seniore don Quijote, spuse ducesa, încât să ne fie dat a auzi numai

vești bune despre marile-ți isprăvi, și acum du-te cu Dumnezeu, că de ce stai mai mult, de-aia ațâți tot mai avan focul din inimile fetelor ce te privesc, iar pe slujitoarea mea într-atât oi muștrului-o, încât i-o trece pofta să mai greșească de-acu înainte, fie cu ochii, fie cu vorba.

— Un singur lucru vreau să-ți mai spun, viteze don Quijote, spuse atunci Altisidora. Vreau să-ți cer iertare că te-am învinuit de furtul calțavetelor, fiindcă, uite, le am chiar pe picior, și m-am zăpăcit și eu, ca acela ce-și căuta măgarul în timp ce-l călărea.

— Păi n-am spus eu? zise Sancho. Eu, și să ascund lucruri furate! Dacăș fi vrut să fur, apăi la tot pasul mi s-ar fi ivit prilejuri în ocârmuirea mea.

Don Quijote înclină capul, făcu o plecăciune către duce, către ducesa și către toți cei de față și, trăgând de dârlogi ca să-l întoarcă pe Rocinante, ieși din castel, urmat de Sancho, și se-așternu la drum către Zaragoza.

Capitolul LVIII

Care vorbește despre felul cum l-au năpădit pe don

Quijote atâtea aventuri, încât nu mai aveau loc una de alta

Când se văzu don Quijote în mijlocul câmpului, slobod și scăpat de clopotele ce i le trăgea Altisidora, i se păru că mai trăiește o viață și că-și recapătă puterile, pentru a prinde din nou firul isprăvilor lui cavaleresti; și întorcându-se către Sancho, îi zise:

— Libertatea, Sancho dragă, este unul din darurile cele mai binecuvântate din câte cerurile le-au hărăzit oamenilor; cu ea nu se pot asemăna nici comorile ce le ascunde pământul și nici acelea pe care le-nvăluie marea; pentru libertate, ca și pentru cinste, se poate și se și cade să-ți primejduiești și viața; iar, dimpotrivă, robia este cea mai cumplită năpastă ce poate da peste oameni. Spun asta, Sancho dragă, că doar ai văzut și tu huzurul și belșugul care-am trăit în castelul acesta pe care l-am lăsat, dar în mijlocul acelor bucate ademenitoare de-ți lăsa gura apă

când le vedeai, și al acelor băuturi răcoritoare ca zăpada, mie mi se părea că rabd de chinurile foamei, fiindcă nu mă bucuram de ele cu acea libertate cu care m-aș fi desfătat dac-ar fi fost ale mele, căci îndatoririle de a răsplăti binefacerile și milostivirile primite sunt lanțuri ce nu lasă cugetul să stea slobod și semeț. Ferice de-acela căruia cerul i-a dat un codru de pâine fără de îndatorirea ca el să mulțumească altcuiva decât tot cerului.

— Cu toate cele ce-mi spui luminăția-ta, tot nu-i frumos din parte-ne să rămânem nerecunoscători pentru cei două sute de galbeni pe care mi-i dăte-ntr-o pungă majordomul ducelui și pe care-i port ca pe-o oblojeală și ca pe-o iarbă de leac în dreptul inimii, așa, pentru la o adică, fiindcă n-om găsi doară numai castele unde să fim omeniți, ci om mai da câteodată și de hanuri, unde s-ar putea să ne vedem scuturați de ciomege.

Tot vorbind ei așa, mai de unele, mai de altele, își vedeau de drum cei doi rătăcitori, cavalerul și scutierul, când, după ce făcură cam vreo leghe și ceva, iată numai că zăriră pe iarba unei pajiști verzi ca la vreo doisprezece inși în port țărănesc, care stăteau pe glugile lor, așternute jos, și se ospătau. Lângă ei aveau parcă niște cearșafuri, cu care era acoperit ceva ce se afla dedesubt: cearșafurile erau așternute ici și colo, în unele locuri înălțate în picioare, iar în altele, întinse pe jos. Când ajunse don Quijote în dreptul celor ce se ospătau, după ce le dăte mai întâi binețe, așa cum se cuvine, îi întrebă ce erau lucrurile acelea acoperite cu cearșafuri. Unul dintr-înșii răspunse:

— Domnule, sub cearșafurile astea se află niște icoane cioplite și dăltuite, care ne sunt de trebuință pentru o biserică ce-o clădim la noi în sat. Le ducem acoperite ca să nu li se ia poleiala, și le purtăm pe umeri ca să nu se spargă.

— Nu vă fie cu supărare, răspunse don Quijote, da, tare-aș ține să le văd și eu, fiindcă niște chipuri care sunt duse cu atâta grijă, nici vorbă că trebuie să fie o

frumusețe.

— Și încă ce frumusețe! răspunse celălalt. Dacă nu mă crezi, să-ți spun numai cât fac, că nu-i unul din ele care să nu ne țină mai puțin de cincizeci de ducăți. Și ca să vezi luminăția-ta că nu mint, așteaptă numai puțin, și-ai să te-ncredințezi cu ochii.

Și, lăsându-și mâncarea, se ridică-n picioare și se duse să scoată învelitoarea de pe cel dintâi dintre chipuri, care-l înfățișa pe sfântul Gheorghe călare, având la picioare un șarpe încolăcit, căruia-i trecea lancea prin gură, în felul fioros cu care se zugrăvește, de obicei, acest sfânt. Toată icoana ai fi zis că-i un jăratec de aur. Când o văzu, don Quijote zise:

— Acesta a fost unul dintre cei mai destoinici cavaleri rătăcitori pe care i-a avut oastea cea dumnezeiască. Îl chema sfântul Gheorghe și, pe lângă multe altele, mai era și ocrotitor al fecioarelor. Ia să vedem și astălaltă icoană.

Omul trase cearșaful de pe ea, și atunci se ivi chipul sfântului Martin călare, care-și împărțea mantia cu un nevoiaș; numai ce-l văzu don Quijote, că și spuse:

— Și acesta a fost unul dintre cavalerii rătăcitori ai creștinătății și socot c-a fost mai mult mărinimos decât viteaz, așa cum poți și tu, Sancho, să-ți dai seama din aceea că-și împarte mantia cu un nevoiaș și-i dă o jumătate dintr-însa; și nici vorbă că trebuie să fi fost iarnă pe-atunci, fiindcă altminteri i-ar fi dat-o întreagă, după cât era de milostiv.

— Nu cred că asta să fi fost pricina, spuse Sancho, ci s-o fi ținut și el de zicala care spune: nu da fără socoteală, că ajungi la rea tocmeală.

Râse don Quijote și ceru să fie scos și-un alt cearșaf, de sub care se ivi sfântul ocrotitor al Spaniilor; era călare, cu paloșul însângerat, zdrobindu-i pe mauri și călcând peste capete; și când îl văzu, don Quijote zise:

— Asta zic și eu că-i cavaler al oștii lui Cristos; îi zice sfântul Diego Matamoros 1, unul dintre cei mai viteji sfinți

1 «*San Diego Matamoros*»: numele andaluz al sfântului Iacob (Santiago). I se atribuia izbânda în lupta cu maurii. De aici: Matamoros («omoară mauri»).

și cavaleri pe care i-a avut lumea și pe care-i are acuma cerul.

Apoi traseră și-un alt cearșaf și se văzu că acoperea căderea sfântului Pavel de pe cal, unde nu lipsea niciunul din amănuntele cu care se zugrăvește de obicei icoana ce înfățișează trecerea lui la credință. Când o văzu atât de viu plăsmuită, de-ai fi zis că Iisus vorbea și că Pavel îi răspundea, don Quijote zise:

— Acesta a fost, la timpul său, cel mai mare vrăjmaș pe care ba avut biserica Domnului-Dumnezeului nostru și cel mai mare apărător pe care-l va avea ea de-a pururi: cavaler rătăcitor în viață și sfânt statornic în moarte, lucrător neobosit în via Domnului, învățător al neamurilor, căruia-i slujiră drept școli cerurile însele, iar drept dascăl și propovăduitor, care să-l învețe, însuși Domnul nostru Iisus Cristos.

Alte chipuri cioplite nu mai erau, așa că puse don Quijote să le acopere din nou și zise către cei ce le duceau:

— Iau ca semn bun, fraților, c-am văzut cele ce-am văzut, fiindcă sfinții și cavalerii ăștia s-au îndeletnicit cu ceea ce mă îndeletnicesc și eu, adică cu meșteșugul armelor; numai că între mine și ei e o deosebire: ei au fost sfinți și au luptat după chipul dumnezeiesc, pe câtă vreme eu sunt un păcătos și lupt după tipicul cel omenesc. Ei au cucerit cerul prin puterea brațelor, fiindcă și cerul se lasă cucerit în acest chip, pe când eu pân-acuma nu știu încă ce-o să cuceresc prin puterea strădaniilor mele; dar dacă Dulcinea mea din Toboso ar fi mântuită din pătimirile ei, ceea ce mi-ar îmbunătăți soarta și mi-ar lumina mintea, poate că mi-aș îndrepta și eu pașii pe-un făgaș mai bun decât acela pe care merg acum.

— Să te-audă Dumnezeu și s-asurzească Necuratul! zise atunci Sancho.

Se minunară oamenii atât de chipul, cât și de vorbele lui don Quijote, fără să-nțeleagă nici pe jumătate din ce voia el să spună. Mântuiră cu ospățul, ridicară icoanele pe umeri, se despărțiră de don Quijote și-și văzură de drum. Sancho, ca și cum nu har mai fi cunoscut niciodată pe stăpănu-su, rămase iarăși uluit de câte știa el, părându-i-se, fără îndoială, că nu se află istorie sau întâmplare pe lume pe care don Quijote să n-o știe pe degete sau să n-o aibă întipărită-n minte, și-i spuse:

— Cu-adevărat, stăpâne, că dacă ceea ce ni s-a întâmplat astăzi poate să se cheme aventură, apăi a fost cea mai lină și cea mai dulce din câte le-am întâmpinat în tot timpul cutreierărilor noastre. Dintr-înșă am ieșit fără ciomăgeli și fără să ne sară inima din loc, nici n-am pus mina pe spade, nici n-am izbit pământul cu spinările noastre și nici n-am rămas flămânzi. Slavă Domnului că mi-a dat să văd cu ochii mei și una ca asta!

— Așa-i cum zici tu, Sancho, spuse don Quijote. Trebuie însă, să ții seamă că nu toate vremile sunt pe o potrivă și nu toate-și torc firul la fel, și ceea ce gloata numește de obicei «semne bune», închipuiri care nu se sprijină pe nicio lege a firii, sunt privite și judecate de către cei înțelepți numai ca întâmplări fericite. Unul din cititorii ăștia în semne se scoală o dată dis-de-dimineată, pleacă de-acasă, întâlnește în drum un călugăr din tagma preafericitului sfânt Francisc și, ca și cum i-ar fi ieșit în cale un balaur, face cale întoarsă și se înapoiază acasă. Un alt deștept varsă, din greșeală, puțină sare pe masă, și iată că i se varsă și lui aleanul în inimă, ca și cum firea ar fi datoare să dea semne de restriște ce vor să vină prin lucruri atât de neînsemnate ca acelea de care ți-am pomenit. Înțeleptul și creștinul adevărat nu caută să afle prin nimicuri din astea căile Domnului. Sosește Scipio în Africa și, sărind din corabie, se-mpiedică și cade, ceea ce oștenii lui iau drept semn rău; dar el, îmbrățișând pământul, zice: «N-o să-mi mai poți scăpa, Africă, fiindcă

te țin strânsă-n brațele mele» **h** Așa încât, dragă Sancho, faptul că mi-au ieșit în cale icoanele cioplite a fost pentru mine o preafericită întâmplare.

1 Se pare că aceste cuvinte atribuite lui Scipio Africanul n-au realitate istorică.

— Așa cred și eu, răspunse Sancho, dar altceva aş vrea să-mi spui lumină-ia-ta: de ce spaniolii, când vor să dea vreo bătălie, chemându-l într-ajutor pe sfântul Diego Matamoros, spun așa: «Santiago, și repede-te, Spanie» 1? Poate, oare, Spania, care-i pământ, să se repeadă? că eu n-am mai văzut pământul repezindu-se, sau ce vrea să spună obiceiul ăsta?

— Da' nepriceput mai ești, Sancho, răspunse don Quijote, țin minte că pe acest falnic cavaler al crucii roșii l-a dăruit Dumnezeu Spaniei ca ocrotitor și sprijin, mai cu seamă în luptele cele aprige pe care le-au dat spaniolii cu maurii, așa că-l cheamă-ntr-ajutor și-l strigă ca pe-un apărător al lor în toate bătăliile-n care ei, și nu pământul Spaniei, se reped la luptă; și nu o dată au fost văzuți, așa cum te văd, în aceste bătălii, doborând, dând iama, nimicind și ucigând pâlcurile cele arăpești. Și ca să te-ncredințez de acest adevăr, aş putea să-ți dau mai multe pilde, istorisite în cronicile cele adevărate ale Spaniei.

Sancho, însă, schimbă vorba și zise către stăpânu-su:

— Stau și mă minunez, stăpâne, de îndrăzneala Altisidorei, slujitoarea ducesei! Da grozav trebuie c-o mai fi rănit-o și străpuns-o cel căruia-i zice Amor, de care se spune că-i un copil orb și care, cu toate că-i urduros la ochi, sau, mai bine zis, că n-are vedere, își ia drept țintă câte-o inimă, fie chiar și-o inimioară, de mi ți-o nimerește și mi ți-o străpunge dintr-o parte-ntr-alta cu săgețile lui! Am mai auzit spunându-se că săgețile astea de dragoste își pierd ascuțișul și se tocesc de sficiunea și de curăția fetelor, dar în Altisidora asta parcă mai mult se ascut decât se turtesc.

— Bagă-ți bine-n cap, Sancho, că dragostea nu ține

seama de piedici și nici nu stă să cumpănească lucrurile, ci face

1 Strigătul de război: «*Santiago, y cierra, España* **!**» își are obârșia în bătălia de la Clavijo, unde se spune că apostolul Iacob, călare pe un cal alb, a luat parte el însuși, ucigând nenumărați mauri. Strigătul exista pe vremea când s-a compus epopeea spaniolă a Reconquistei, *El cantar de mio Cid*, în care El Apostol Santi Yague este de mai multe ori pomenit.

Întocmai ca și moartea, care tot atât de bine dă năvala și-n palatele cele crăiești, și-n colibecele nevoiașelor ale ciobanilor, și când pune cu tot dinadinsul stăpânire pe-un suflet, cel dintâi lucru pe care-l face e să-i ia sficiunea și rușinea, așa că Altisidora nu le mai avea când și-a destăinuit focul, care a trezit în cugetul meu mai mult tulburare decât milă.

— Asta-i de-a dreptul neomenie, zise Sancho, nrecunoștință strigătoare la cer! Cât despre mine, eu atâta pot să spun, că un singur cuvîntel drăgăstos pornit de la ea, și m-ar da gata, m-ar înrobi cu totul. Drac împielit! Ce inimă de piatră, ce rărunchi de aramă, ce suflet de tuci mai ai! 1 Dar nu-mi intră-n cap ce-o fi găsit fata asta la luminăția-ta, de să-i prindă inima și s-o înrobească într-atâta. Unde-i fâlnicia, unde-i strălucirea, unde-i gingășia, unde-i frumusețea, unde-s toate aceste daruri care, fie-n parte, fie laolaltă, au făcut-o să-și piardă capul? Căci, fără glumă, stau de multe ori și mă uit la luminăția-ta din creștet până-n tălpi, și mai mult lucruri care să te pună pe fugă văd decât din cele care să te facă iubeț; și o dată ce frumusețea e, după câte am auzit, lucrul cel dintâi și cel mai de frunte care trezește dragoste, și o dată ce luminăția-ta n-ai nici de leac, chiar că nu mai știu la ce și-o fi pierdut sărmana de ea mințile.

— Ține-n seamă, Sancho, răspunse don Quijote, că se află două soiuri de frumusețe, una a sufletului, iar cealaltă a trupului. Acea a sufletului sălășluiește și se arată în

bunurile minții, în cinste, într-o purtare cuviincioasă, în mărinimie și în bună-creștere, și toate lucrurile astea pot să încapă și să-și găsească lăcaș și în sufletul unui om urât;

1 Clemencin comentează: «Nu e verosimil ca Sancho să-și fi tratat stăpânul în acest fel», și presupune că exclamația aceasta trebuie să fi fost rostită ca în comediile epocii aparteurile, fără ca stăpânul să audă mulțimea de injurii aruncate pe capul său și mai ales acel «*hi de puta*», care s-a tradus aici prin «drac împielit». Rodriguez Marín crede, însă, că această exclamație injurioasă, tocită de atâta folosire, nu mai avea aceeași valoare semantică, ci era pur și simplu interjectivă.

și dacă-ți îndrepti gândul către această frumusețe, și nu către cea trupească, atunci și dragostea răsare, mai năvalnică și mai puternică. Eu, dragă Sancho, am ochi să văd că nu sunt frumos, dar tot atât de bine-mi dau seama că nici prea pocit nu sunt, și un bărbat, având darurile sufletești de care ți-am pomenit, e destul să fie ceva mai frumos decât dracu' spre a fi îndrăgit.

Tot ținând-o așa în vorbe și taclale, intrară într-o pădure aflată alături cu drumul, și dintr-odată, fără să-și dea seama cum, se pomeni don Quijote prins într-un păinjeniș de fire verzi, care erau întinse de la un copac la altul, și, deoarece nu putea să se dumerească ce-o mai fi fiind și cu năzdrăvănia aceea, zise către Sancho:

— Tare-mi vine să cred, dragă Sancho, că povestea asta cu păinjenișul de fire trebuie să fie una din cele mai necrezute aventuri ce se pot închipui. Gâtul să mi-l tai dacă vrăjitorii ce mă prigonesc nu vor să mă prindă-n această plasă și să mă oprească-n drum, ca răzbunare pentru asprimea cu care m-am purtat față de Altisidora. Să știe, însă, de la mine că păinjenișul ăsta nu din fire verzi să fie, așa cum și este, da și din diamantul cel mai vârtos, mai tare și decât plasa în care zeul cel gelos al faurilor i-a prins pe Venus și pe Marte, și eu tot l-oi rupe, ca și cum ar fi din trestie uscată sau din firisoare de bumbac!

Și tocmai când dete să treacă mai departe și să-l rupă pe de-a-ntregul, iată numai că dintr-odată li se iviră dinainte, ieșind de după niște copaci, două păstorite frumoase coz - poate doar îmbrăcate ca păstorite - numai că cojoacele și fustele lor erau în fapt niște scumpeturi de veșminte din țesătură de aur din cea mai aleasă, purtau părul despletit pe umeri, și era atât de auriu, încât putea să se ia la întrecere chiar și cu razele soarelui, iar pe cap aveau câte-o cunună împletită din dafin verde și din măcieș roșu. Vârsta lor părea să nu coboare sub 15 ani și să nu treacă de 18. Vederea lor îl minună pe Sancho, îl uimi pe don Quijote și făcu soarele să se oprească din mers ca să cate la ele; tuspatri rămaseră într-o tăcere plină de mirare. Până la urmă, tot una din cele două ciobănițe rupse mai întâi tăcerea și-l agrăi astfel pe don Quijote:

— Oprește-ți pașii, cavaliere, și nu rupe plasa, căci nu întru a ta vătămare fost-a întinsă, ci întru veselirea noastră; și pentru c-ai să ne-ntrebi de ce am aninat-o și cine suntem, iată că ți-oi spune în două vorbe. Într-un sat, cam la vreo două leghe de-aici, unde sălășluiesc mulți oameni de vază, și mulți hidalgi și bogătași, s-au vorbit între ei o seamă de prieteni și de rubedenii, ca toți laolaltă, feciori, femei și fete, vecini, prieteni și neamuri, să ne adunăm ca să petrecem în acest loc, care este unul din cele mai ademenitoare ce se află prin meleagurile noastre, și să alcătuim dimpreună o nouă și ciobănească Arcadie, noi, fetele, îmbrăcându-ne ca păstorite, iar flăcăii, ca păstori. Am învățat și două ecloge, una de vestitul poet Garcilaso, iar cealaltă, de preastrălucitul Carnoes, chiar în graiul lui cel portughez, ecloge pe care nu le-am jucat încă, fiindcă abia ieri am sosit și noi pe-aici. Printre ramurile acestor copaci am și ridicat niște corturi din cele ce se cheamă de război, așezate pe malul unui râu îmbelșugat în ape și care hrănește acele lunci; azi-noapte am aninat și noi plasele de copacii ăștia, ca să amăgim păsăruicile cele prostuțe, care, speriate de larma noastră, or veni să se

prindă-ntr-însele. Dacă poftești, seniore, să fii oaspetele nostru, vei fi primit cu dărnicie și cu curtenie, fiindcă în acest lăcaș n-au ce căuta acum nici restriștea și nici aleanul.

Tăcu și nu mai scoase o vorbă, drept care don Quijote îi răspunse:

— Fără nicio îndoială, preafrumoasă domniță, că mai uimit și mai minunat nici Anteon 1 nu cred să fi rămas când dintr-odată a văzut-o pe Diana scăldându-se în apele izvo

1 Anteon, pentru Acteon, a fost socotit de comentatori ca o greșeală a ediției princeps, pentru că nu e vorba de Anteu, gigantul, care s-a luptat cu Hercule, ci de Acteon, vânătorul care a surprins-o pe Diana în baie și a fost sfâșiat de propriii lui câini, după ce fusese prefăcut în cerb de către zeiță. În epocă și alți poeți în afară de Cervantes vorbesc de vânătoarea lui Anteon, așa că nu e vorba de o greșeală, ci de un nume denaturat de tradiție.

rului decât cum am rămas eu de uluit văzându-ți frumusețea. N-am decât vorbe de laudă pentru felul cum vă treceți timpul, iar pentru poftirea ce mi-o faceți vă rămân recunoscător; și dacă pot să vă slujesc la ceva, cu încredințarea că veți fi ascultate, n-aveți decât să-mi porunciți, fiindcă nu alta-i îndeletnicirea mea decât aceea de a mă arăta recunoscător și binefăcător cu orice fel de oameni, dar îndeosebi cu aceia de neam ales, cum sunteți domniilevoastre. Și chiar dacă păinjeniișul ăsta de fire verzi, care s-o fi întinzând numai pe-un loc mărginit, s-ar întinde pe tot rotundul pământului, eu aș căuta noi lumi pe unde să trec, numai spre a nu le rupe. Și ca să dați crezare vorbelor mele poate prea umflate, aflați că cel puțin făgăduința asta v-o face nu altul decât don Quijote de La Mancha, dacă v-o fi ajuns cumva la urechi acest nume.

— Vai, prietenă dragă, zise atunci cealaltă ciobăniță, ce noroc nemaipomenit a dat peste noi! Îl vezi pe cavalerul ăsta din fața noastră? Apăi află că este cel mai viteaz, cel

mai îndrăgostit și cel mai cuviincios din câți se află pe lume, asta numai dacă nu ne-o minți și nu ne-o amăgi o istorie a isprăvilor sale, care umblă tipărită din mână-n mână și pe care am citit-o și eu. Pot să pun prinsoare că creștinul ăsta care te-nsoțește este unul anume Sancho Panza, scutierul luminăției-tale, ale cărui vorbe de duh n-au pereche pe lume.

— Așa-i cum zici, spuse Sancho, că eu sunt scutierul acela hăzos, de care pomenești luminăția-ta, iar cavalerul acesta este stăpânul meu, însuși don Quijote de La Mancha, cel despre care se vorbește și se istorisește prin cărți.

— Vai, spuse cealaltă, să-l rugăm, surato, să rămână, că părinții și frații noștri tare mult s-or desfăta cu el, fiindcă despre vitejia și curtenia lui am auzit și eu spunându-se tot ce mi-ai spus și tu; și, mai cu seamă, se zice de el că-i cel mai neclintit și cel mai statornic îndrăgostit din câți se știe, și că aleasa lui este una pe nume Dulcinea din Toboso, căreia în toată Spania i se dă cununa frumuseții.

— Și pe bună dreptate i se dă, răspunse don Quijote, numai dacă nud pusă-n cumpănă această dreptate de către frumusețea-vă cea fără de seamă pe lume. Nu vă mai dați osteneala, domnițele mele, să mă opriți, fiindcă îndatoririle de fiecă clipă ale îndeletnicirii mele nu-mi îngăduie să-mi aflu tihna nicăieri.

Într-acestea, veni în locul unde se aflau cei patru și fratele uneia dintre păstorite, îmbrăcat și el ca păstor și tot atât de bogat și de strălucit ca și fetele; ele îi povestiră și lui că acela cu care stăteau de vorbă era viteazul don Quijote de La Mancha, iar celălalt, scutierul său, Sancho, de care știa și el, ca unul ce, de asemenea, le citise istoria. Chipeșul cioban se arătă gata să-l slujească și-l rugă să vină la el în cort, iar don Quijote trebui să-i facă pe voie și se duse. Se auzi într-acestea și bătaia păsărarilor, plasele se umplură de păsăruici de tot felul, care, amăgite de

culoarea plaselor, cădeau tocmai în primejdia de care voiau să scape. Se adunară în acel loc mai bine de treizeci de inși, cu toții strălucit îmbrăcați ca păstori și ca păstorițe, și într-o clipă aflară cine era don Quijote și scutierul lui, drept care nu mică le fu bucuria, fiindcă știau și ei de aceia doi din istoria lor tipărită. Se duseră la corturi, și acolo găsiră așternute niște mese bogate, îmbelșugate și curate. Îl cinstiră pe don Quijote, dându-i locul cel de frunte la masă. Se uitau cu toții la el și nu le venea să creadă că-l văd aievea. În cele din urmă, după ce se strânseră fețele de masă, domol de tot don Quijote ridică glas și spuse:

— Dintre păcatele cele mai mari pe care le săvârșesc oamenii, deși unii spun că este trufia, eu zic că e nerecunoștința, dac-ar fi să mă iau după ceea ce se spune îndeobște, cum că de nerecunoscători geme iadul. Păcatul acesta, pe cât mi-a fost cu putință, am căutat să-l ocolesc încă din clipa când mi-a fost dat să mă folosesc de bunurile minții, și dacă nu pot să răsplătesc binele ce mi se face prin alt bine, pun cel puțin în locul lui dorința de a-l îndeplini, și dacă nici asta n-ajunge, apoi fac să-i meargă vestea, căci cine dă la iveală și face cunoscut binele pe care-l primește, acela l-ar și răsplăti cu un alt bine de îndată ce-ar găsi prilejul; și fiindcă, de cele mai multe ori, cei ce primesc sunt mai prejos decât cei ce dau, iar mai presus de toți este însuși Dumnezeu, căci el e dăătorul cel peste fire, și darurile omului nu pot fi pe potrivă cu darurile lui Dumnezeu din pricina nemăsuratei depărtări ce-i desparte, se face că această strâmtorare și neajutorare a firii omenești este înlocuită întrucâtva prin recunoștință. Eu, dară, recunoscător pentru cinstirea ce mi s-a dat aici, și neputând să întorc în aceeași măsură darul primit, în strânteale hotare ale puterii mele dau și eu ce pot și ceea ce este al meu; așa încât vă înștiințez că timp de două zile încheiate, pe drumul mare ce duce la Zaragoza, voi susține că aste două domnițe străvestite-n straie ciobănești, ce

stau aici față, sunt cele mai frumoase și mai cuviincioase din câte se află pe lume, dacă nu ținem socoteală de neîntrecută Dulcinea din Toboso, singura stăpână a gândurilor mele, și astea fie spuse fără supărarea nimănui din câți și din câte mă ascultă acum.

Auzind aceste vorbe, Sancho, care le ascultase cu luare-aminte, strigă în gura mare:

— Este oare cu puțință să se mai afle oameni pe lume care să cuteze a spune și a jura că stăpânul acesta al meu e smintit? Spuneți și luminățiile-voastre, seniorilor ciobani: Se află oare popă de țară, oricât ar fi el de înțelept și de cărturar, care să poată spune cele ce a spus stăpânul meu? Și se află oare cavaler rătăcitor, oricât ar fi el de vestit prin vitejia lui, care să poată făgădui ceea ce stăpânul meu a făgăduit aci?

Se-ntoarse, încins la față, don Quijote către Sancho și, mânios foc, îi spuse:

— Este oare cu puțință, Sancho, să se mai afle om pe tot rotundul pământului care să nu spună că ești un prost fără pereche, căptușit pe dinăuntru tot cu prostie? Cîn te pune să-ți vâri nasu-n treburile mele și să cercetezi dacă sunt înțelept sau smintit? Să taci și să nu-mi răspunzi o vorbă! Pune mai bine șaua pe Rocinante dacă e cumva deșălat! Să mergem ca să-mi pun în fapt făgăduința, căci odată ce de partea mea e dreptatea, poți să-i și ții de învinși pe toți cei ce vor voi s-o tăgăduiască.

Și, cuprins de-o nespusă mânie, se ridică din jilt și-i lăsa năuciți pe cei din jur, făcându-i să stea în cumpănă dacă să-l socoată nebun sau înțelept. Până la urmă umblară să-l înduplece să nu se mai apuce de-o treabă atât de nesăbuită, căci firea lui cea recunoscătoare ei o țineau drept un lucru știut de toată lumea, așa că nu mai erau de trebuință dovezi nouă spre a-și face cunoscut vrednicu-i suflet, de vreme ce ajungeau și acele dovezi despre care se vorbea în istoria faptelor sale. Cu toate astea, don Quijote nu se abătu de la gândul său și, călare pe Rocinante,

îmbrățișându-și pavăza și apucându-și lancea, se proțăpi în mijlocul drumului mare, care nu era prea departe de acea pajiște înverzită. Se luă după el și Sancho, călare pe asin, dimpreună cu toți cei din ceata ciobănească, dornici să vadă cum o să iasă cu îndrăzneța-i și nemaiauzita-i făgăduință. Proțăpit, dară, don Quijote în mijlocul drumului, așa cum am mai spus, izbi văzduhul cu aceste vorbe:

— O, voi, drumeți și călători, cavaleri, scutieri, oameni pe jos și de pe cal, care treceți pe acest drum sau va să treceți în astea două zile ce vin, aflați că don Quijote de La Mancha, cavalier rătăcitor, stă aici neclintit, să vestească că toate frumusețile și gingășiile pământului sunt întrecute de acelea ce-ncunună pe nimfele care sălășluiesc în aste pajiști și dumbrăvi, lăsând-o la o parte pe doamna inimii mele, Dulcinea din Toboso! Drept care, cel ce gândește dimpotrivă să vină, că eu îl aștept aici!

De două ori făcu să răsunе aceste vorbe, și de două ori rămaseră ele neauzite de niciun trecător; dar soarta, care nu-și greșea socotelile, făcu în așa fel că nu trecu mult, și pe drum se ivi o sumedenie de oameni călări, unii din ei armați cu lănci, gonind în ceată strânsă și într-un zor nebun. Nici că-i zăriră bine cei ce se aflau cu don Quijote, că, făcând cale-ntoarsă, se și depărtară din drum o bună „bucată, fiindcă-și deteră seama că dac-ar mai fi stat la tocmeală, i-ar fi putut paște vreo primejdie. Numai don Quijote, cu inima neînfricăată, stete locului, în timp ce Sancho își făcu pavăză din dosul lui Rocinante. Se apropie și ceata de lăncieri, iar unul dintr-înșii, care venea în fruntea lor, se răsti puternic la don Quijote:

— Păzea din drum, împielitătule, c-au să te fărâme taurii ăștia!

— Huo, lepădăturilor, răspunse don Quijote, că nu mi-e mie frică de taurii voștri, fie ei și din cei mai de soi, pe care-i crește Jarama pe malurile ei. Recunoașteți, tâlharilor – așa, cu ochii-nchiși – că-i adevărat ceea ce-am povestit eu

aici, că dacă nu, se cheamă s-aveți de furcă cu mine!

Nu mai avură timp nici văcarul să răspundă și nici don Quijote să se dea-n lături chiar dac-ar fi vrut, căci cireada de tauri sălbatici și de boi îmblânziți, dimpreună cu toată liota de văcari și de alți argați, care-i duceau să-i închidă în țarcul unui sat, unde a doua zi avea să fie luptă de tauri, trecură și peste don Quijote, și peste Sancho, și peste Rocinante, și peste asin, trântindu-i la pământ și făcându-i să se dea de-a rostogolul în țărână. Sancho rămase stâlcit, don Quijote amețit, asinul frânt de șale, iar Rocinante n-avu nici el o soartă mai creștinească; pân la urmă se ridicară, însă, cu toții, iar don Quijote, într-un zor nebun, mai poticnindu-se, mai căzând de-a binelea, începu să se ia fuga după toată cireada aceea, strigând în gura mare:

— Opriti-vă și așteptați, lepădături și tâlhari ce sunteți, vă așteaptă doar un singur cavaler, care nu-i nici de-un soi și nici de-o părere cu aceia ce zic că vrăjmașului ce-o ia la sănătoasa să-i faci o punte de argint!

Asta nu-i opri, însă, pe alergătorii cei grăbiți, pentru care amenințările lui erau ca toba bătută la urechile surdului. Numai oboseala îl opri locului pe don Quijote și, mai mult mânios decât răzbunat, se așeză pe marginea drumului, așteptând să-l ajungă Sancho cu Rocinante și cu măgarul. Ei îl ajunseră, încălecară și stăpân și slugă și, fără să se mai întoarcă spre a-și lua rămas bun de la acea Arcadie închipuită și amăgitoare, mai mult rușinați decât mulțumiți, își văzură mai departe de drum.

Capitolul LIX

Unde se povestește nemaipomenita întâmplare, ce poate fi luată și drept aventură, pe care a trăit-o don Quijote

Praful și oboseala cu care s-au ales don Quijote și Sancho de pe urma mojiției taurilor au mai pierit cu ajutorul unui izvor curat și limpede, aflat de ei într-un crâng răcoros, la marginea căruia - după ce lăsară slobozi

de frâu și de căpăstru pe asin și pe Rocinante - se așezară și cei doi oropsiți, stăpân și slugă. Umblă Sancho pe la camera desagilor lui și scoase de-acolo niște udătură, cum avea el obiceiul să spună. Se clăti în gură, se mai spală și don Quijote pe față și, cu răcoreala asta, mai prinseră parcă ceva viață la sufletul lor amărât. Don Quijote, de cătrănit ce era, nu puneă nimic în gură, iar Sancho, ca om cu obraz ce se afla, nu îndrăznea să se atingă de bucatele ce-i stăteau dinainte, așteptând să facă don Quijote începutul; dar văzând că stăpănu-su, călătorit departe cu gândurile, nu-și aducea de loc aminte să ducă pâinea la gură, lăsă rușinea la o parte și deschise el gura, nu ca să vorbească, ci ca să-și îndese burduhanul cu pâinea și cu brânza ce le avea la îndemână.

— Ospătează-te, Sancho, fătul meu, spuse don Quijote, ține-ți viața, că ție ți-e mai dragă decât mie, și pe mine lasă-mă să mor sub povara gândurilor celor negre și sub apăsarea restriștilor mele. Eu, Sancho dragă, am venit pe lume ca să trăiesc murind, iar tu ca să mori mâncând. Și ca să vezi că așa e cum îți spun, uită-te numai la mine, cel tipărit în cărți, vestit în fapte de arme, cuviincios în purtările mele, cinstit de domnitori, îndrăgit de fecioare, și toate astea pentru ce? pentru ca, la urma urmei, când așteptam și eu ramuri de finie, biruințe și cununi, câștigate și dobândite pe drept în urma isprăvilor mele cele vitejești, să mă văd, așa cum m-am văzut azi-dimineață, călcat, rostogolit și strivit de picioarele unor dobitoace scârbavnice și spurcate. Gândul la treaba asta îmi tocește dinții, îmi întepenește fălcile, îmi înmoaie mâinile și-mi ia orice poftă de mâncare; drept care, îmi stă în minte să mă las să mor de foame - moartea cea mai cumplită dintre morți.

— Păi în felul ăsta, zise Sancho, dându-i zorit înainte cu înfulecatul, se cheamă că luminăția-ta nu te ții de zicătoarea care spune: «Nu muri încă, fârtate, pân' nu mânzi pe săturate». Mie, cel puțin, nici prin gând nu-mi

trece să-mi fac seama; ba, dimpotrivă, socot să fac și eu ca acel ciubotar care trage cu dinții de pielea ciubotei pân’* ce-o-ntinde cât îi e lui de trebuință; și-așa și eu, tot îmbucând, oi trage de viața mea pân’ ce-o ajunge la capătul pe care i l-a hărăzit cerul. Și să știi de la mine, stăpâne, că nu se află sminteală mai mare decât aceea de-a-ți veni cheful să deznădăjduiești, așa cum ți-a venit luminăției-tale. Ascultă și la mine ce-ți spun și, după ce-i îmbuca ceva, lungește-te să tragi un pui de somn pe perina cea verde a ierbii, și ai vedea că la trezire ai să te simți ceva mai ușurat.

Așa și făcu don Quijote, fiindcă vorbele lui Sancho i se părură mai degrabă de înțelept decât de nebun, și-i spuse:

— Dragă Sancho, dacă-i vrea tu acum să faci de hatârul meu ce ți-oi spune, apai să știi că și ușurarea îmi va fi mai temeinică și nici mâhnirea atât de cumplită; eu zic așa, că-n timp ce-oi ațipi puțin, ca să-ți ascult povața, tu să te duci ceva mai încolo, și după ce t-ei despuia, să iei dârlogii lui Rocinante și să-ți arzi vreo trei-patru sute de lovituri ca arvună din cele trei mii și atâtea câte trebuie să-ți tragi pentru dezlegarea din vrăji a Dulcinei, fiindcă-i mai mare păcatul ca biata domnița aceea să rămână vrăjită numai din nepăsarea și din nesocotința ta.

— Aici ar fi multe de zis, spuse Sancho. Ia mai bine să tragem amândoi un pui de somn ca acela, și pe urmă, ce-o vrea Dumnezeu! Dar să știi luminăția-ta că nu-i lucru de glumă să stea omul și, cu sânge rece, să-și ardă la bice cu nemiluita, mai cu seamă de-or cădea bicele pe-un trup prost îngrijit și hrănit și mai prost. Să aibă numai răbdare stăpâna mea Dulcinea, căci când nici cu gândul n-o gândi m-o vedea pe de-a-ntregul scrijelit de lovituri, că până mori, tot trăiești: vreau adică să spun că viața o mai am încă și, odată cu ea, și dorința de-a pune-n fapt cele ce-am făgăduit.

Mulțumindu-i, don Quijote mâncă puținel, iar

Sancho multichel, și se așternură să doarmă, lăsându-i de capul lor și fără nicio rânduială pe cei doi veșnici ortaci și prieteni, Rocinante și măgarul, să pască din iarba grasă de care era belșug în acea pajiște. Se treziră cam târzior, încălecară și-și urmară drumul, dând zor să ajungă la un han care se zărea, pare-se, cam la o leghe depărtare de-acolo; spun că era han, fiindcă tot așa îi zicea și don Quijote, călcându-și obiceiul ce-l avea de-a le zice tuturor hanurilor castele. Ajunseră dară acolo și-l întrebară pe hangiu dacă putea să-i găzduiască. El le răspunse că da, și încă cu tot dichisul și cu tot rostul pe care le-ar afla și în Zaragoza. Descălecară, și Sancho își duse merindea într-o odaie, după ce hangiuul îi dete cheia de-acolo. Mână dobitoacele la grajd, le dete tainul și se întoarse să vadă ce-i mai porunceă don Quijote, care sta pe-o laiță; și din toată inima aducea Sancho mulțumită cerului că lui stăpănu-su nu i se mai păruse castel acel han. Când sosi ceasul cinei, se duseră la ei în odaie, iar Sancho îl întreabă pe hangiu ce avea să le dea de mâncare. La care hangiuul răspunse că orice le-o pofti inima, așa încât să ceară ce vor, că hanul lui e împodobit cu toate cele, de la păsărelele cerului, până la orătăniile pământului și peștii mării.

— Nu-i nevoie chiar de-atâta, răspunse Sancho, c-o să ne fie prea de-ajuns și-o pereche de pui fripți, fiindcă stăpănu-meu e om subțire și mănâncă puțin, și nici eu nu sunt din aceia care mănâncă de sting.

Hangiuul îi răspunse că n-avea pui, căci pârdałnicii ceia de ulii daseră iama-n ei.

— Atunci pune, jupân hangiuule, zise Sancho, să ne frigă o găină, da vezi să fie fragedă.

— Găină, păcatele mele! răspunse hangiuul. Ca să-ți spun drept, ieri tocmai am trimis peste cincizeci la oraș, de le-a vândut; dar, în afară de găini, cere-mi domnia-ta tot ce-ți pofteste inima.

— Dacă-i vorba pe-așa, zise Sancho, apăi n-ai să-mi mai spui că n-ai niscai friptură de vițel sau de ied.

— Chiar acum-acum n-am în casă, răspunse hangiuul, fiindcă s-a isprăvit, dar săptămâna ailaltă o să am de-o să și prisosească.

— Ne-am pricopsit de-a binelea! răspunse Sancho. Pot să pun atunci rămășag că lipsa bucatelor ăstora e despăgubită cu prisosul de slănină și de ouă ce l-ai fi având.

— Da de la mână pin la gură uită mușteriu! ăsta al meu, zău așa! făcu hangiuul. Nu ți-am spus o dată, măi omule, că n-am nici pui, nici găini? Păi atunci de unde, păcatele mele, vrei să am ouă? întreabă, dacă vrei, de alte bunătăți, și las-o mai încet cu găinile.

— Hai s-o sfârșim dracului odată! zise Sancho. Spune-mi verde ce ai, și nu mai tot da zor cu Doamne-ajută!

— Jupâne mușteriu, răspunse hangiuul, ceea ce cu adevărat și cu-adevărat am în casă sunt două picioare de vacă, da atât de fragede, că poți zice că-s piciorușe de vițel, da atât de mari că poți zice că-s picioare de vacă; sunt gătite la foc cu mazăre, cu ceapă și cu slănină, și într-una tot strigă: «Mănâncă-ne, mănâncă-ne!»

— Ale mele-s, le pun semn de pe-acuma, zise Sancho, nimeni să nu se-atingă de ele, că le-oi plăti mai bine decât oricare altul, fiindcă, pentru mine, nici că se află bucate mai gustoase pe lume, și de-or fi piciorușe, mie totuna mi-e!

— N-avea grijă că nu ți le ia nimeni, spuse hangiuul, fiindcă ceilalți mușterii ce-mi picară sunt obraze atât de subțiri, încât au cu ei și bucătar, și sufragiu, și zaharea de bucate.

— Dacă-i vorba de obraz subțire, zise Sancho, apăi nimeni nu-i mai subțire decât stăpănu-meu; dar îndeletnicirea ce-o are nu-i îngăduie să ia cu el bucate alese și vinațuri; ne-așternem coala la mijloc de pajiste și ne săturăm cu ghindă dulce și cu moșmoane.

Acestea fură vorbele schimbate de Sancho și hangiu,

fără ca Sancho să se mai lungească la sfat și să-i răspundă hanghiului, care îl și întrebese ce slujbă sau îndeletnicire avea stăpănu-su. Sosi, dară, și ceasul cinei, intră don Quijote la el în odaie, hanghiul i-aduse mâncarea, așa cum era, și, fără multe mofturi, se așeză și el să se ospăteze.

În odaia alăturată, despărțită de-a cavalerului nostru numai c-un zid subțire, i se păru lui don Quijote c-aude pe cineva spunând:

— Fă-mi hatârul, seniore don Jerónimo, să n-am parte de viața domniei-tale, și hai să citim, pin ce ne-o aduce de cină, un alt capitol din cea de-a doua parte a lui Don *Quijote de La Mancha* L

Numai ce-și auzi numele don Quijote, că-ndată sări ca ars și, ciulind urechile, ascultă ce vorbeau călătorii aceia de el, și-l auzi pe don Jerónimo, cel pomenit mai înainte, că răspunde:

— De ce mai vrei domnia-ta, seniore don Juan, să citim bazaconiile astea, o dată ce acela ce-a citit partea-ntâi din istoria lui don Quijote de La Mancha nu mai poate, în ruptul capului, să simtă vreo desfătare citind-o pe asta de-a doua?

— Cu toate acestea, spuse don Juan, tot ar fi bine s-o citim, fiindcă nu se află carte, cât de proastă să fie, care să nu cuprindă-ntr-însa și câte ceva bun. Cu ce nu mă-mpac eu în partea asta a doua este că-l zugrăvește pe don Quijote lecuit cu totul de dragostea lui față de Dulcinea din Toboso.

Auzind una ca asta, don Quijote, cuprins de mânie și de ciudă, ridică glas și spuse:

— Oricui care-ar spune că don Quijote de La Mancha* a uitat-o sau ar uita-o pe Dulcinea din Toboso, în luptă dreaptă eu l-aș face să-și dea seama că se depărtează mult de adevăr, fiindcă nici Dulcinea din Toboso, cea fără* de seamă pe lume, nu poate fi uitată, și nici în cugetul lui

1 Aluzie la Partea a II-a, apocrifă, intitulată *Segundo tomo del ingenioso hidalgo Don Quijote de La Mancha*

tipărită la Tarragona în 1614, sub numele fals Alonso Fernando de Avellaneda. Acest capitol se răfuiește, așadar, cu piratul literar.

don Quijote nu-și poate face lăcaș uitarea: statornicia e herbul lui, iar îndeletnicirea lui e s-o păstreze-ntr-însul cu inima ușoară și fără să-și facă nicio silă.

— Da' cine-i acela care răspunde la vorba noastră? se auzi din cealaltă odaie.

— Cine altul, răspunse Sancho, decât don Quijote de La Mancha în carne și oase, care va pune-n fapt cele ce-a spus, precum și cele ce-o mai avea de gând să spună, fiindcă pe bunul platnic zălogul nu-l sperie.

Numai ce rosti Sancho vorbele astea, că și intrară pe ușa odăii lor doi cavaleri, așa arătau cel puțin, și unul dintr-înșii, cuprinzându-l cu brațele pe după gât pe don Quijote, îi zise:

— Nici înfățișarea domniei-tale nu-ți poate dezminți numele, și nici numele nu poate să nu-ți adeverească înfățișarea. Nu mai rămâne nicio urmă de îndoială, seniore, că domnia-ta ești adevăratul don Quijote de La Mancha, stea călăuzitoare și luceafăr al cavaleriei rătăcitoare, în ciuda și-n pofida aceluia ce-a vrut să-ți surpe numele și să-ți coboare faptele vitejești, așa cum a făcut ticlulterul acestei cărți pe care ți-o înfățișez.

Și după ce-i puse-n mână o carte pe care o adusese ortacul lui, don Quijote, fără să scoată o vorbă, o luă și prinse s-o răsfoiască, iar după puțin i-o înapoie și zise:

— În cele câteva clipe cât am frunzărit cartea, am găsit la ticlulterul ei trei lucruri vrednice de osândire. Mai întâi unele vorbe pe care le-am citit în precuvântare 1; al doilea, graiul aragonez, fiindcă uneori scrie fără cuvinte de legătură 2; și-n al treilea rând, ceea ce mai cu osebire îl arată nepriceput este că greșește și se depărtează de adevăr tocmai în partea cea mai de seamă a istoriei, fiindcă aici spune el că pe femeia lui Sancho Panza, scutierul meu, o cheamă Maria Gutiérrez, și când colo n-o

cheamă așa, ci Teresa

1 Aluzie la cuvintele insultătoare din prologul volumului apocrif, în care falsul Avellaneda îl face pe Cervantes bătrân, ciung și pizmaș.

2 «*Sin articulos*»: aluzie la particularitatea dialectului aragonez, care elimina în chip negramatical legătura sintactică a cuvintelor.

Panza 1; și cine greșește când îi vorba de partea asta atât de însemnată, tare mă tem c-o greși și-n toate celelalte câte le cuprinde istorisirea.

La care Sancho spuse:

— Halal de-așa povestitor, n-am ce zice! O fi știind mai mult de-o groază de întâmplările noastre dacă femeii mele, Teresa Panza, îi zice Maria Gutiérrez; mai ia o dată cartea, stăpâne, și vezi dacă mă pune și pe mine-ntr-însa și dacă nu m-a botezat cumva cu vreun alt nume.

— După cele ce te-am auzit vorbind, frățioare, trebuie neapărat că ești Sancho Panza, scutierul seniorelui don Quijote, zise don Jerónimo.

— Da, sunt, răspunse Sancho, și mă fălesc cu asta.

— Atunci, pe legea mea, zise cavalerul, că povestitorul ăsta nou nu te zugrăvește chiar atât de neted și de curat cum se arată a-ți fi făptura: te înfățișează mîncău, sărac cu duhul și cătuși de puțin hazliu, cu totul altfel decât cum e zugrăvit Sancho din partea-ntâi a istoriei stăpânului tău.

— Ierte-l Dumnezeu! zise Sancho. Să mă fi lăsat mai bine acolo, în ungherul meu, fără să fi luat seama la mine; eu zic să nu se-apeuce de tras clopotul cel ce nu se pricepe, fiindcă pe fiștecine-l prinde să stea la locul lui.

Cei doi cavaleri îl rugară pe don Quijote să treacă la ei în odaie ca să cineze-mpreună, căci știau ei că-n hanul acela nu prea se găseau bucate vrednice de-o față atât de simandicoasă ca a lui. Don Quijote, care era totdeauna cuviincios în purtări, le ascultă rugămintea și cină cu ei. Rămase Sancho investit cu puteri depline asupra oalei, se

așeză în capul mesei și, laolaltă cu el, și hangiul, care, nu mai puțin decât Sancho, se da-n vânt după piciorușele și picioarele lui.

În timpul cinei don Juan îl întreabă pe don Quijote ce vești mai are de la domnița Dulcinea din Toboso, dacă s-a măritat, dac-a și născut sau numai a rămas grea, ori

1 Cervantes însuși, în capitolul VII al părții întâi, îl pusese pe Sancho să-și numească soția María Gutiérrez, pentru ca mai târziu să-i spună tot el Teresa Panza. În schimb, Cervantes ar fi avut dreptate să-i impute falsului Avellaneda că-l numise pe don Quijote – Martín Quijada, în loc de Alonso Quejada.

dacă, rămânând neîntinată și păstrându-și cinstea și curăția, își mai aducea aminte de gândurile cele dragăstoase ale seniorelui don Quijote.

La care el răspunse:

— Dulcinea s-a păstrat neprihănită, iar gândurile mele de dragoste sunt mai statornice ca niciodată; legăturile noastre au rămas curate ca și mai înainte, iar frumusețea ei s-a preschimbat în slujenia unei țărânci rufoase.

Și apoi de-a fir-a-păr îi povesti vrăjirea domniței Dulcinea, și ceea ce i se întâmplase lui în peștera lui Montesinos, dimpreună cu rânduiala dată de înțeleptul Merlin pentru dezlegarea din vrăji a Dulcinei, și care era biciuirea lui Sancho. Cum nu se poate mai mare fu desfătarea celor doi cavaleri, ascultându-l pe don Quijote cum își povestea întâmplările cele năzdrăvane ale istoriei lui, și tot atâta se minunară de prăpăstiile ce le spunea, cât și de felul cel ales cu care le povestea. Acu îl țineau de înțelept, și acu el o apuca razna și-l luau drept nebun, așa încât stăteau în cumpănă și nu mai știau pe ce treaptă să-l așeze între înțelepciune și sminteală.

Mântui și Sancho cu cina și, după ce-l lăsă beat turtă pe hangiul, trecu în odaia unde era stăpânu-su, și când intră, spuse:

— Capul pe butuc mi-l pun, seniorilor, dacă ticluiterul cărții acesteia pe care o aveți luminățiile-voastre nu-mi caută ceartă cu luminarea: dacă zice că-s mîncău, așa cum spuneți luminățiile-voastre, nădăjduiesc, cel puțin, că nu mă face și bețiv.

— Ba te face, zise don Jerónimo, da' nu-mi mai aduc aminte în ce fel; atîta știu, că folosește niște vorbe pe de-a-ntregul nepotrivite și, după toate, și mincinoase, precît îmi dau eu seama cînd mă uit la chipul bunului Sancho, care-i aici față.

— Credeți-mă pe cuvînt, luminățiile-voastre, spuse Sancho, că Sancho și cu don Quijote din istoria asta trebuie c-or fi cu totul alții decît aceia care-s puși în istoria scrisă de Cide Hamete Benengeli, și care suntem chiar noi, leiți-poleiți: stăpînu-meu viteaz, înțelept și îndrăgostit, iar eu nemeșesugit în purtări, ghiduș și cătuși de puțin lacom sau bețivan.

— Așa cred și eu, spuse don Juan și, dac-ar fi cu putință, ar trebui să se dea porunci ca nimeni să nu mai cuteze a istorisi isprăvile marelui don Quijote, decît numai Cide Hamete, povestitorul lor cel dintîi, așa cum și Alexandru Machidon a poruncit ca nimeni să nu îndrăznească a-i zugrăvi chipul în afară de Apeles.

— Zugrăvească-mă cine-o pofti, zise don Quijote, numai să nu mă necinstească, fiindcă de multe ori și răbdarea are margini, cînd vine unul și toarnă asupră-ți la ocări cu nemiluita.

— Seniorelui don Quijote, spuse don Juan, nu-i poate fi adusă nicio ocară pe care el să n-o poată răzbuna, numai dacă nu se apără de ea cu scutul răbdării, răbdare care, precît socot eu, e mare și puternică.

Cu vorbe ca acestea și cu altele de felul lor își trecură ei o mare parte din noapte; și măcar că don Juan ar fi vrut ca don Quijote să citească mai mult din carte, ca să vadă ce-o să-i mai găsească împotrivă, nu putu totuși s-o scoată cu el la capăt; don Quijote spuse c-o socotea drept

citită și c-o dovedea de la un capăt la altul plină numai de baliverne, așa că n-ar fi avut niciun chef să-l știe pe ticlulterul ei bucurându-se c-o citise, dac-ar fi prins cumva de veste că-i căzuse și lui în mână; căci de la lucrurile necuviincioase și rușinoase trebuie să-ți înlături și gândul și, cu atât mai mult, ochii.

Cei doi cavaleri îl întrebară că încotro își hotărâse călătoria. El le răspunse că la Zaragoza, ca să fie și el față la jocurile de arme ce se dădeau de obicei în fiecă an acolo-n oraș. Don Juan îi spuse că și-n istoria cea nouă se povestea cum don Quijote - oricare ar fi acel don Quijote - se aflase și el prin Zaragoza la un joc de aruncări cu lancea în inel, în a cărei zugrăvire lipseau cu totul și darul născocirii și cuvintele de duh¹ și, mai cu seamă, straietele cele strălucite², dar în schimb neroziile se-nșirau cu carul.

1 în original «*letras*»: adică versurile și strigătele mucalite sau galante cu care ieșeau de obicei cavalerii la asemenea ocazii festive.

2 în original «*las libreas de colores*» făceau parte din spectacol și-i deosebeau, după tăietura și asamblarea tonurilor, pe combatanți.

— Țsta-i un temei îndestulător, răspunse don Quijote, ca nici să nu mai pun picioru-n Zaragoza; așa l-oi da de minciună în fața lumii întregi pe povestitorul acesta nou, și oricine o putea să se-ncredințeze că nu eu sunt don Quijoțele acela cu care tot dă zor dumnealui.

— Și bine-ai să faci cum ai să faci, spuse don Jerónimo, căci și la Barcelona mai sunt jocuri de arme în care seniorele don Quijote ar putea să-și arate vrednicia.

— Așa mă bate gândul să fac, zise don Quijote. Și acum dați-mi voie să mă duc la culcare, fiindcă e și timpul, iar domniile-voastre treceți-mă și socotiți-mă, rogu-vă, în rândul celor mai buni prieteni și slujitori ce-i aveți.

— Și pe mine, făcu Sancho, că poate-oi fi și eu bun la ceva.

Cu aceste vorbe se despărțiră, iar don Quijote și cu

Sancho se-ntoarseră la ei în odaie, lăsându-i pe don Juan și pe don Jerónimo uimiți foarte după ce văzuseră și ei tot amestecul pe care-l făcuse cavalerul nostru din înțelepciunea și din sminteala sa; și-acum rămaseră și ei încredințați că aceștia doi erau adevărații don Quijote și Sancho, iar nu aceia pe care-i înfățișa ticlulterul cel aragonez.

Don Quijote se sculă pe mânecate și, ciocănind în peretele subțire care-l despărțea de cealaltă odaie, își luă rămas bun de la prietenii săi. Sancho îl plăti domnește pe hangiu și-l sfătui sau să nu-și mai laude atâta îndestularea ospătăriei, sau să și-o îndestuleze mai ca lumea.

Capitolul LX

Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote în drum către Barcelona

Dimineața era răcoroasă și tot așa se arăta a fi și ziua în care don Quijote plecă de la han, după ce mai înainte ceru să i se lămurească drumul cel mai drept ce duce la Barcelona fără să treacă prin Zaragoza, că aprigă dorință mai avea de ad da de minciună pe acel nou povestitor, care, după câte se spunea, îl ponegrise atât de amarnic. Întâmplarea făcu că-n mai bine de șase zile nu i se ivi nimic vrednic de-a fi așternut în scris, după care, însă, abătându-se de la drumul mare, îl apucă noaptea într-un desiș de goruni sau de arbori-de-plută, fiindcă aici Cide Hamete nu mai deslușește de-a fir-a-păr, așa cum face el de obicei când povestește despre altele. Descălecară de pe dobitoacele lor și stăpân și slugă și, după ce se lungiră la rădăcinile copacilor, Sancho, care se ospătase bine în acea zi, intră, fără de nicio greutate, pe porțile somnului; don Quijote, însă, pe care, mai mult decât foamea, nălucirile acelea ale lui îl țineau treaz, nu putea să dea ochii-n gene, rătăcind încoace și-ncolo cu gândul în nenumărate și felurite locuri. Când i se părea că se află în peștera lui Montesinos, când că o vede țopăind și călărind măgăreața pe Dulcinea cea preschimbată în țarancă, când parcă-i mai

zvoneau în urechi vorbele înțeleptului Merlin, care-i destăinuiau căile și mijloacele pe care trebuia să le folosească și să le pună-n fapt ca s-o dezlege pe Dulcinea din vrăji. Îi venea să-și smulgă părul din cap când vedea nepăsarea și lipsa de dragoste creștinească a scutierului său Sancho, fiindcă, după câte socotea el, Sancho nu-și dase decât vreo cinci gârbace, număr prea mărunț și o nimica toată față de atâtea și atâtea lovituri câte mai rămâneau încă nedate, lucru care-l întristă și-l supără într-atâta, încât cuvântă astfel în gândul lui:

«Dacă Alexandru cel Mare a retezat nodul gordian spunând: „Totuna-i să-l retez și să-l dezleg”, ceea ce nu l-a împiedicat să rămână stăpânul obștesc al întregii Asii, apai același lucru ar putea să se întâmple și acuma cu dezlegarea Dulcinei dacă eu l-aș biciui pe Sancho fără voia lui; și dacă prețul acestei lecuiri e ca Sancho să primească trei mii și atâtea gârbace, puțin îmi pasă mie deși le dă singur sau i le dă altul, o dată ce lucrul de căpetenie e ca el să le primească, vină ele din partea cui or veni!»

Cu gândul acesta se apropie de Sancho, după ce mai înainte avusese grijă să ia dârlogii de pe Rocinante, și, potrivindu-i în așa chip ca să-l poată biciui cu ei, începu să-i desfacă brâul, fiindcă, după câte umbla vorba, scutierul său n-avea altceva decât o bată care-i ținea nădragii; dar de-abia se apropiase don Quijote, că Sancho se trezi deodată și zise:

— Ce-i asta? Cine pune mina pe mine și mă descinge?

— Eu sunt, răspunse don Quijote, eu, care vreau să fac în locul tău ceea ce pe tine nu te-a tras inima, și în felul acesta să-mi lecuiesc amarul; vreau să te biciuiesc, dragă Sancho, și să te scap, în parte, de datoria de care ești legat. Dulcinea piere, tu trăiești în nepăsare, eu mor s-o văd dezlegată, așa că descinge-te tu de bunăvoie, fiindcă voia mea bună este să-ți dau aici, prin pustietățile astea, pe puțin vreo două mii de gârbace.

— Nicidecum! zise Sancho. Las-o, luminăția-ta, mai domol, că dacă nu, pe Dumnezeuul meu c-oi face un tãmbãlãu de-o sã m-audã și surzii! Gârbacele de care m-am legat trebuie sã-mi fie date de bunãvoie, și nu cu sila, și acum n-am niciun chef sã mã las biciuit; destul cã m-am prins fațã de luminăția-ta sã mã biciuiesc pânã mi-oi tãbãci pielea atunci când mi-o veni pofta.

— N-o sã mã las eu în nãdejdea bunãvoirii tale, Sancho, fiindcã ești împietrit la inimã, și deși țãran, ai pielea subțire.

Și spunând vorbele astea, se strãduia și se lupta ca sã-i desfacã brãul. Vãzând Sancho Panza cã se-ngroașã gluma, sãri în picioare, îl înșfãcã pe stãpãnu-su, îl cuprinse cu amândouã brațele și, dupã ce-i puse o piedicã, dete cu el de pãmânt, rãsturnându-l pe spate; îl apãsã cu genunchiul drept pe piept și-i ținu atât de vãrtos m~inile în m~inile lui, încât nu-l mai lãsã nici sã se miște și nici sã sufle.

Don Quijote îi spunea:

— Cum, vãnzãtorule ce ești, împotriva stãpãnului și domnului tãu legiuit te rãzvrãtești tu? Cutezi tu treaba asta fațã de acela a cãrui pãine o mãnãnci?

— Eu regi nu scot și nici nu pun, ci m-ajut numai pe mine pe care sunt singur stãpãn. Luminăția-ta sã-mi fãgã

1 Modificare ad-hoc a spuselor lui Bernard du Guesclin, care l-a ucis pe Pedro I al Castiliei, spunând: «Nu scot și nu pun regi, ci-l ajut pe seniorul meu».

duiești c-ai sã te potolești și cã n-ai sã mai încerci niciodatã de-acum înainte sã mã biciuiești, și atunci te-oi lãsã slobod, sã rãsufli în voie; iar dacã nu.

Mori aici pe loc, proclate.

Dușman crunt al doñei Sancha. 1

Îi fãgãdui don Quijote și jurã pe stãpãna g~ndurilor lui cã mo sã-i atingã nici mãcar un fir de ațã de pe straie și o sã-l lase sã se plesneascã cu biciul când o avea chef, dupã voia și dupã bunul lui plac. Se ridicã atunci Sancho,

se depărtă o bună bucată de acel loc și, ducându-se să se rezeme la rădăcina altui copac, simți căci atinge ceva pe cap. Și, ducând mâinile la creștet, dete de două picioare de om în conduri și ciorapi. Se cutremură de spaimă și se duse la un alt copac, dar i se întâmplă același lucru; atunci începu să strige, chemându-l pe don Quijote într-ajutor. Don Quijote nu întârzie să vină și, întrebându-l ce i se întâmplase și de ce se temea, Sancho îi răspunse că toți copacii aceia erau plini de tălpi și de picioare omenești. Le pipăi și don Quijote și îndată își dete seama ce putea să fie și spuse către Sancho:

— N-ai de ce să te temi, fiindcă tălpile și picioarele astea care te ating, fără ca tu să le vezi, sunt, fără îndoială, ale unor hoți de drumul mare și ale unor tâlhari care-s spânzurați de copacii ăștia; fiindcă atunci când îi prinde potera, aici îi spânzură de obicei, câte douăzeci și câte treizeci laolaltă, de unde-mi dau eu cu socoteala că trebuie să fim aproape de Barcelona. 2

Și chiar așa era, cum bănuise el.

Când se luminează de ziuă, ridicară ochii și văzură și ciorchinii care atârnavă din acei copaci, adică trupurile tâlharilor. Între timp crescuseră și lumina zilei și, dacă morții îi înspăimântaseră, nu mai mică le fu spaima când văzură vreo patruzeci și mai bine de tâlhari vii, care-i împresurară pe neașteptate și le

1 Aceste două versuri sunt dintr-o romanță despre infanții de Lara.

2 Provincia Catalonia era bântuită în epocă de briganzi mai mult decât alte regiuni și erau celebre spânzurătorile de lângă Barcelona, care nu rămâneau niciodată fără leșuri proaspete.

spuseră în grai catalan să stea liniștiți și să nu miște pân-o veni căpitanul lor. Don Quijote era pe jos, calul n-avea frâul pus, lancea îi sta rezemată de-un copac, așa că, văzându-se fără nicio putință de apărare, crezu de cuviință c-ar fi mai bine să încrucișeze brațele și să plece capul,

cruțându-se pentru prilejuri și împrejurări mai prielnice. Tâlharii prinseră să purice toată încărcătura de pe asin, nelăsând nici atâtica din câte lucruri se aflau în desagi și în sipet; și-i căzu bine lui Sancho că-și pusese într-un chimir, cu care își încingea pânțele pe sub cămașă, toți scuzii primiți de la duce, precum și cei luați de-acasă; dar cu toate acestea, oamenii aceia de treabă har fi scotocit pe de-a-ntregul și bar fi dibăcit până și ceea ce șbar fi ascuns el între piele și carne dacă m-ar fi picat tocmai atunci căpitanul lor, un om vânjos de vreo 34 de ani – după câte arăta – mai mult înalt la stat, întunecat la privire și smolit la față. Călărea pe un sireap falnic și era îmbrăcat în zale de oțel și avea la șolduri patru pistoale din acelea căroră prin partea locului le zice *pedreñales* 1. Văzând că scutierii lui – că așa sunt numiți cei ce se îndeletnicesc cu treaba asta – * se pregăteau* să-l jefuiască pe Sancho Panza, le porunci să se stâmpere, și îndată fu ascultat, așa încât chimirul lui Sancho scăpă cu zile. Se minună văzând lancea rezemată de copac, scutul pe jos, iar pe don Quijote armat și dus pe gânduri, cu chipul cel mai mâhnit și mai plin de alean pe care ar fi putut să-l plăsmuiască mâhnirea însăși. Se apropie de el spunându-i:

— Nu mai fi atât de amărât, creștine, că doar n-ai căzut în mâinile vreunui crunt Osiris 2, ci în acele ale lui Roque

1 *Pedreñal* se numea o mică archebuză, și mai târziu, prin extensie, un pistol.

— Osiris, întrebuințat aici în loc de Bușiris, tiran al Siciliei, care sacriŃca pe toți străinii debarcați pe insulă; confuzia între el și zeul egiptean o mai face o dată Cervantes în *Persiles și Sigismonda*. S-ar putea pune confuzia pe socoteala haiducului, om incult, care putea pronunța un nume drept altul, așa cum în *Rinconete și Cortadillo*, un alt personaj, Maniferro, pronunță Marion în loc de Arion și Arauz în loc de Euridice. Ar putea fi un procedeu literar dacă în *Persiles* n-ar fi chiar Cervantes cel

care face confuzia.

Guinart *, mâini ce sunt mai degrabă milostive decât neîndurate.

— Nu-s mândrit, răspunse don Quijote, fiindcă-am căzut în puterea ta, viteazule Roque, a cărui faimă nu cunoaște pe pământ hotare s-o cuprindă, ci fiindcă nesocotința mea a fost atât de mare, încât oștenii tăi m-au prins fără frâu, când eu sunt dator, după rânduiala cavaleriei celei rătăcitoare cu care mă îndeletnicesc, să trăiesc veșnic gata de luptă, trebuind să fiu în orice clipă straja mea însămi; fiindcă, ți-o spun s-o știi și tu, mărite Roque, că dacă m-ar fi găsit călare, armat cu lancea și cu scutul meu, nu le-ar fi fost prea lesne să mă dovedească, că eu sunt don Quijote de La Mancha, acela care a umplut toată lumea de zvonul isprăvilor sale.

Roque Guinart își dete îndată seama că don Quijote mai mult de sminteală decât de vitejie pătimea și, măcar că auzise de vreo câteva ori de numele lui, niciodată nu socotise ca adevărate cele auzite despre el și nici nu voise să creadă că-ntr-un cuget de om pot prinde asemenea gărgăuni; drept aceea se bucură peste poate că-a dat de don Quijote, ca să pipăie și el îndeaproape ceea ce auzise numai de departe, și-i spuse:

— Viteze cavalier, nu-ți pune la inimă și nu te socoti nenorocos în starea în care te afli, fiindcă s-ar putea ca, tocmai prin poticnelile acestea soarta dumitale cea strâmbă să se îndrepteze, căci cerul, prin ocolișuri ciudate și nemaiauzite, pe care oamenii nu pot să le înțeleagă, îi ridică de obicei pe cei căzuți și-i înavutește pe nevoiași.

Don Quijote era tocmai să-i mulțumească, când auziră la spatele lor un zgomot ca acela ce-l face tropăitul cailor, dar nu era decât unul singur, pe care venea călărind nebunește un tinerel de cel mult 20 de ani, îmbrăcat în damasc

1 Faimosul haiduc Roque Guinart, erou al unei legende, era un om din popor, bun la inimă, ce conducea

cam 200 de *forajidos*, recrutați în majoritate dintre osândiții pe nedrept, scăpați de cazne, care luaseră calea codrului. Se bucura de simpatia întregii peninsule, și adeseori, era proteguit de popor împotriva poterelor.

verde, cu găitane de aur, cu *grecuescos*, ciorapi lungi, pălărie împodobită cu pene, așa cum poartă valonii, cu cizmele lustruite și potrivite întocmai pe picior, cu jungherul și cu pintenii auriți, la fel ca și spada, având o muschetă mica-n mâini și două pistoale la șolduri. La tropotul calului, Roque întoarse capul și văzu făptura aceasta frumoasă, care, apropiindu-se de el, îi spuse:

— În căutarea ta venit-am, viteazule Roque, ca să aflu la tine dacă nu leac, cel puțin alinare în nefericirea mea. Și ca să nu te las atâta vreme nedumerit, fiindcă știu că nu m-ai cunoscut niciodată, am să-ți spun cine sunt: eu sunt Claudia Jerónima, fiica lui Simon Forte, prieten bun cu tine și vrăjmaș de moarte al lui Clauquel Torrellas, care ți-e și ție vrăjmaș, fiindcă face parte dintr-o ceată potrivnică; și trebuie să știi că acest Torrellas are un fecior pe care-l cheamă Vicente Torrellas, sau așa cel puțin îl chema până-acum vreo două ceasuri. Acesta, la rândul lui, ca să n-o mai lungesc cu povestea nenorocului meu, o să-ți spun în două vorbe ce mi-a făcut. M-a văzut, mi-a spus vorbe dulci, l-am ascultat și l-am îndrăgit fără de știrea tatălui meu, fiindcă nu se află femeie pe lume, oricât ar fi ea de așezată și de cuminte, căreia să nu-i vină timpul de a-și pune-n fapt și de a-și stâmpăra pornirile-i arzătoare. În cele din urmă el a făgăduit să-mi fie soț, iar eu m-am legat să fiu a lui, fără să trecem mai departe la fapte; ieri însă am aflat că, uitându-și de legământul față de mine, umbla să se-nsoare cu alta și că azi-dimineață avea să se cunune; când am primit această veste, am văzut negru dinaintea ochilor, mi-am pierdut răbdarea și, fiindcă tot era dus taică-meu de-acasă, am găsit prilejul nimerit să mă-mbrac cu straietele ce mi le vezi și, grăbind pasul acestui cal, l-am ajuns pe don Vicente cam la o leghe depărtare de-aci și, fără să mă mai

aștern pe jeluit sau să ascult dezvinovățiri, am descărcat asupra-i muscheta asta și aceste două pistoale, așa că, după câte socotesc, i-oi fi vârat în trup mai bine de două gloanțe, deschizând porți într-însul pe unde, înveșmântată în sângele lui, să iasă la lumină cinstea mea. L-am lăsat acolo între slujitorii lui, care nici nu s-au încumetat și nici n-au putut să sară într-ajutorul lui, și acuma vin să-ți cer să mă treci în Franția, unde am niște neamuri la care o să stau, și totodată te mai și rog să-l aperi pe tatăl meu, pentru ca nu cumva toată liota de ciraci ai lui don Vicente să cuteze vreo răzbunare cumplită împotriva-i.

Roque, minunat de gingășia, de drăgălășenia, de boiul și de pățania frumoasei Claudia, îi spuse:

— Haide, domniță, să vedem dacă vrăjmașul ți-e într-adevăr mort, și pe urmă om căuta noi să descurcăm și ceea ce-ți stă mai mult la inimă.

Don Quijote, care fusese și el numai urechi la cele spuse de Claudia și la cele ce-i răspunse Roque Guinart, zise:

— Nu mai e nevoie să se ostenească nimeni ca s-o apere pe domnița din fața noastră, fiindcă treaba asta mi-o iau eu pe seamă; dați-mi numai calul și armele și așteptați-mă, că eu m-oi duce să-l caut pe acel cavaler și, viu sau mort, îl voi sili să-și țină legământul față de această frumoasă domniță.

— Puteți fi încredințați cu toții de cele spuse, zise Sancho, fiindcă stăpânu-meu are mână bună când îi vorba de măritiş, că numai acum câteva zile l-a făcut să sensoare pe altul, care, tot așa, nu mai voia să-și țină vorba dată unei alte domnițe; și dacă n-ar fi fost ca vrăjitorii ce-l prigonesc să schimbe chipul adevărat al mirelui în acela al unei slugi, apai în clipa asta domnița de care-i vorba n-ar mai fi domniță.

Roque, căruia-i era aminte mai mult să se gândească la pățania frumoasei Claudia decât să asculte la vorbele cavalerului celui răătăcitor, nu le luă în seamă și, poruncind

oamenilor lui să-i înapoieze lui Sancho tot ce-i luaseră de pe măgar, le mai porunci totodată să se și îndosească în locul unde trăseseră în acea noapte; și plecă îndată cu Claudia, în mare grabă, să-l caute pe rănitul sau pe mortul don Vicente. Ajunseră la locul unde dăduse Claudia de el, dar nu găsiră acolo decât sânge curs proaspăt; rotindu-și însă privirile în toate părțile, zăriră pe creasta unei măguri niște oameni, și atunci își deteră cu socoteala – și așa și era – că acolo o fi fost don Vicente, pe care-l duceau slugile lui, viu sau mort, fie ca să-l oblojească, fie ca să-l îngroape; se zoriră să-i prindă din urmă și, cum ei umblau ca melcul, îi ajunseră lesne. Îl găsiră pe don Vicente în brațele slugilor lui, pe care le ruga cu glas slăbit și stins să-i lase acolo să moară, fiindcă durerea rănilor nud îngăduia să meargă mai departe. Claudia și cu Roque săriră de pe cai și se apropiară de el; slugile se speriară de venirea lui Roque, iar Claudia se tulbură văzându-se în fața lui don Vicente; și, pe jumătate înduioșată, pe jumătate încă dârză, se duse la el și, prinzându-l de mână, îi zise:

— Dacă tu mi-ai fi dat mâna asta, așa cum ne-am înțeles, nu te-ai fi văzut niciodată în starea în care te afli.

Cavalerul cel rănit deschise ochii, pe care-i ținea aproape închiși, și, recunoscând-o pe Claudia, îi spuse:

— Îmi dau seama, frumoasă și amăgită domniță, că tu ai fost aceea care m-ai ucis, pedeapsă ce n-aș fi meritat-o și nici nu mi s-ar fi cuvenit dacă e să luăm în seamă gândurile mele cele bune, cu care niciodată n-am vrut și nici n-am putut să te jignesc, așa cum nu te-am jignit nici cu faptele mele.

— Va să zică nu-i adevărat, spuse Claudia, că te duceai azi-dimineață să te cununi cu Leonora, fata lui Balvastro bogătașul?

— Firește că nu, răspunse don Vicente, numai steaua mea cea rea ți-o fi adus vestea asta, pentru ca tu, geloasă, să-mi iei viața. Dar o dată ce mi-o las în mâinile și-n brațele tale, pot să spun c-am avut o soartă norocoasă și, ca să te

încredințez că-i adevărat ceea ce spun, uite, strânge-mi mâna și primește-mă ca soț dacă vrei, fiindcă n-am ce altă răsplătă mai potrivită să-ți dau pentru jignirea pe care tu crezi că ți-am adus-o.

Claudia îi strânse mâna, dar i se strânse și ei inima atât de tare, încât își pierdu simțirile pe pieptul însângerat al lui don Vicente, iar pe el îl cuprinse tremurul morții. Roque era încurcat și nu știa ce să facă. Slugile alergară să caute apă cu care să-i stropască și, după ce-o aduseră, o turnară peste ei. Claudia își veni iarăși în simțiri; dar Vicente nu-și mai veni în fire din tremurul lui, fiindcă-și dete otpustul. Când văzu Claudia acest lucru și se încredința că dragul ei soț nu mai era printre cei vii, sfâșie văzduhul cu gemetele ei, izbi cerurile cu vaietele ei, își smulse părul și-l lăsă pradă vântului, își sluti chipul cu mâinile ei, dând astfel la iveală toată durerea ei și toată deznădejdea ce poate să cuprindă o inimă zdrobită.

— Vai, tu, femeie cruntă și nechibzuită, spuse ea, cu câtă ușurătate te-ai pripit să-ți aduci la îndeplinire un gând atât de blestemat! Vai, tu, pornire turbată a geloziei, la ce urmări deznădăjduite îi mână pe cei ce te primesc în inimile lor! Vai, soțul meu drag, soarta-ți neferice, care a făcut să fii al meu, te-a azvârlit din patul de nuntă în mormânt!

Atât de sfâșietoare și atât de neostoite erau tânguiriile Claudiei, încât smulseră lacrimi până și din ochii lui Roque, ochi nedeprinși să le verse în nicio împrejurare. Plângeau și slugile, iar Claudia leșina la tot pasul, și întreg cuprinsul acela părea o vale a plângerii și un lăcaș al restriștii. În cele din urmă Roque Guinart porunci slugilor lui don Vicente să-i ducă trupul până-n satul unde trăia taică-său, sat care se afla pe-acolo prin apropiere, pentru ca să-l înmormânteze. Claudia îi spuse lui Roque că avea de gând să intre într-o mănăstire, unde era stareță o mătușă de-a ei, și să-și ducă acolo zilele, câte-o mai avea de trăit, însoțită de-un alt mire, mai vrednic și fără de

moarte. Roque îi lăudă gândul cel bun și se arătă bucuros să-i fie însoțitor până unde ar fi vrut ea, precum și să-l apere pe tatăl ei de neamurile lui don Vicente și chiar și de toată lumea dacă ar fi fost nevoie. Claudia nu primi însă nici în ruptul capului s-o însoțească și, mulțumindu-i cu vorba, cum se pricepea ea mai bine, pentru bunătatea lui, se despărți de el plângând. Slujitorii lui don Vicente plecară cu rămășițele lui pământești, iar Roque se întoarse la ai săi; acesta-i, dară, sfârșitul poveștii de iubire a Claudiei Jerónima. Și ce să ne mai mirăm de asta când știm că urzeala jalnicei ei pățanii a fost țesută de pornirile cele nebiruie și neîndurate ale geloziei?

Îi găsi Roque Guinart pe scutierii lui acolo unde le porum cise să-i aștepte, iar pe don Quijote între ei, călare pe Roci nante, ținându de o cuvântare ca să-i înduplece să lase felul acesta de viață, atât de primejdios și pentru suflet și pentru trup; dar cum cei mai mulți dintre ei erau gasconi - oameni din topor și cu apucături rele - nu prea băgau la cap spusele lui don Quijote. De îndată ce sosi, Roque îl întrebă pe Sancho Panza dacă ai săi îi înapoiaseră toate sculele și odoarele pe care i le luaseră de pe măgar, și Sancho răspunse că da. Numai căci mai lipseau trei năframe, care făceau cât trei cetăți.

— Ce tot îndrugi tu acolo, bre omule, zise unul din cei de față, că la mine sunt năframele acelea și nu fac nici trei parale?!

— Așa e, zise don Quijote, dar scutierul meu le prețuiește la cât a spus fiindcă mi le-a dat cine mi le-a dat.

Apoi Roque Guinart porunci să i le înapoieze pe loc și, punându-l pe ai săi să se așezem rând, le porunci să scoată acolo, înaintea lui, toate veșmintele, giuvaerurile și galbenii, dimpreună cu tot ceea ce furaseră de la cea din urmă împărțire; și după ce prețui repede totul, socotind și preschimbând în bani lucrurile ce nu puteau fi îmbucătățite, le împărți la întreaga lui ceată cu atâta dreptate și înțelepciune, încât nu păgubi pe nimeni nici cu

atâtica și nu se abătu câtuși de puțin de la legile buneî împărțelr când mântui Roque și cu treaba asta, de pe urma căreia rămaseră cu toții mulțumiți, îndestulați și plătiți cum trebuie, spuse către don Quijote:

— Dacă nu stau cu ăștia să le măsor totul, până la un ac, apăi nu mai am trai cu ei.

La care Sancho spuse:

— După câte bag eu seama aici, dreptatea e un lucru atât de minunat, încât până și-ntre hoți trebuie folosită.

Un scutier, auzindu-l, ridică patul archebuzei, cu care fără îndoială că bar fi crăpat capul lui Sancho dacă Roque Guinart m-ar fi strigat la el să se oprească. Sancho o băgă atât de rău pe mânecă, încât își puse **n** gând să facă pe mutul câtă vreme o rămâne printre oamenii aceia. Într-acestea pică și unul din scutierii care erau puși de strajă la drumul mare ca să pândească lumea ce trecea pe-acolo și să dea de știre mai-marelui lor de cele ce se petreceau. Acesta spuse:

— Stăpâne, nu departe de-aci, pe drumul ce duce la Barcelona, vine o ceată mare de oameni.

La care Roque răspunse:

— Izbutit-ai oare să vezi dacă sunt din cei ce ne caută pe noi sau din cei pe care noi îi căutăm?

— N-avea grijă, sunt din cei pe care noi îi căutăm, răspunse scutierul.

— Ieșiți atunci cu toții, răspunse Roque, și să mi-i aduceți îndată, dar în așa fel ca să nu scape niciunul.

Oamenii o porniră, iar don Quijote, Sancho și cu Roque rămaseră singuri, așteptând să vadă pe cine vor aduce scutierii, și-n răstimpul acesta spuse Roque către don Quijote:

— Năstrușnic mai trebuie să-i pară felul nostru de viață seniorelui don Quijote, care nu vede aici deck aventuri ciudate, întâmplări neobișnuite și toate pline de primejdii; și nici nu mă mir că așa îți par, fiindcă-ți mărturisesc cinstit că nici nu se află viață mai neliniștită și

mai primejdioasă ca a noastră. Pe mine m-a împins la viața asta nu știu ce sete de răzbunare, în stare să scoată din făgașul lor firesc până și inimile cele mai blânde; eu, de felul meu, sunt o fire miloasă și bună; dar, după cum am spus, arzând să mă răzbun pentru o jignire ce mă lovise, într-atâta mi s-au năruit bunele însușiri, încât mai dăinuiesc și acum în această stare, în ciuda și spre paguba a ceea ce gândesc cu adevărat; și deoarece o prăpastie o cheamă pe alta și un păcat cheamă alt păcat, așa fel s-a înlănțuit șirul răzbunărilor, încât nu mi le iau asupra-mi numai pe ale mele, ci și pe ale altora; dar s-o îndura Dumnezeu de mine, că deși mă văd înfundat în hățişul rătăcirilor mele, tot nu pierd nădejdea de-a ieși cândva la bun liman.

Se minună don Quijote auzindu-l pe Roque că rostește vorbe atât de cuminți și de la locul lor, fiindcă el credea că printre cei care se îndeletnicesc cu furtul, cu omorul și cu jaful nu se poate afla nimeni care să vorbească cu atâta miez, și-i răspunse:

— Domnule Roque, începutul tămăduirii stă în cunoașterea betșugului și în voia bolnavului de a lua leacurile pe care i le dă doftorul; domnia-ta ești bolnav, știi ce te doare, iar cerul, sau, mai bine zis, Dumnezeu, care-i doftorul nostru, ți-o da leacurile ce-au să te tămăduiască și care tămăduiesc de obicei încetul cu încetul, iar nu dintr-odată și ca prin minune; și asta cu atât mai mult cu cât păcătoșii cei înțelepți sunt mai aproape de a se îndrepta decât cei întunecați la minte; și o dată ce domnia-ta ți-ai arătat înțelepciunea în vorbele pe care le-ai spus, nu mai trebuie alta decât să ai curaj și să aștepti ușurarea bolii de care suferă cugetul domniei-tale; și dacă vrei cumva să scurtezi drumul și să găsești lesne calea mântuirii, vino numai cu mine, că eu te voi învăța să ajungi cavalier rătăcitor, în care îndeletnicire vei îndura atâtea amaruri și năpaste, încât, luându-le drept ispășire, cât ai bate din palme te vei vedea în cer.

Roque făcu haz de povața lui don Quijote, cu care schimbă vorba, istorisindu-i jalnica poveste a Claudiei Jerónima, care-l mâhni pe Sancho cum nu se poate mai mult, fiindcă lui nu i se păruseră de loc de lepădat frumusețea, drăgălășenia și gingășia fetei. Într-acestea se întoarseră și scutierii aceia trimiși după pradă, aducând cu ei doi cavaleri călare, doi hagii pe jos, o caleașcă în care erau niște femei, însoțite de vreo șase slugi pe jos și călare, la care se mai adăugau încă doi catârgii, ce-i urmaseră pe cavaleri. Scutierii îi adunară pe toți aceștia la mijloc, păstrând, și biruiții și biruatorii, o tăcere de moarte și așteptând ca marele Roque Guinart să vorbească; acesta îi întrebă pe cavaleri cine erau, unde se duceau și câți bani aveau asupra lor. Unul dintr-înșii răspunse:

— Domnule, noi suntem doi căpitani din pedestrima spaniolă, avem pâlcurile noastre de oameni la Napoli, și acum ne ducem să ne îmbarcăm în patru galere, care s-ar afla, zice-se, la Barcelona, cu poruncă să treacă în Sicilia; avem la noi cam vreo două-trei sute de scuzi, cu care nouă ni se pare că suntem bogați și fericiți, fiindcă obișnuita sărăcie a oștenilor nu ne-ngăduie s-avem comori mai mari.

Îi întrebă Roque și pe hagii același lucru ca și pe căpitani; ei îi răspunseră că se duceau să se îmbarce ca să treacă la Roma și că amândoi laolaltă să tot fi avut vreo șaizeci de reali. Vru de asemenea să știe și cine erau cucoanele din caleașcă, unde se duceau și câți bani aveau la ele; și atunci una din slugile călare zise:

— În caleașcă se află stăpâna mea, doña Guiomar de Quiñones, soția locțiitorului de rege din Napoli, dimpreună cu o copiliță de-a ei, cu o cămărășiță și cu o ducă; le însoțim șase slujitori, iar ca bani avem șase sute de scuzi.

— În așa fel, spuse Roque Guinart, că iată avem aici nouă sute de scuzi și șaizeci de reali; oștenii mei trebuie să fie la vreo șaizeci; ia vedeți cât vine fiecăruia din ei, că eu mă cam încurc la socoteli.

Auzindu-l că spune una ca asta, hoții ridicară glas

zicând:

— Trăiască întru mulți ani Roque Guinart, în ciuda vrăjmașilor care vor să-l piardă!

Căpitanii se arătară abătuți, doamna locțiitoare rămase mâhnită, iar hagiile nu se bucurară nici ei de loc văzând că li se înstrăinează averile. Așa îi țină Roque câțva timp pe frigare. Nu-l răbdă însă inima să le prelungească prea mult amărăciunea, care li se vedea cât de colo pe față, și, întorcându-se către căpitani, spuse:

— Domniile-voastre, domnilor căpitani, o să fiți atât de buni să-mi împrumutați șaizeci de scuizi, iar doamna locțiitoare, optzeci, ca să-i împac pe oamenii ăștia de la mine din ceată, fiindcă și popa trăiește din ce slujește, și apoi puteți să vă vedeți de drum, slobozi și nesupărați, cu o țidulă pe care o să v-o dau, pentru ca, de vă vor întâlni alte cete de-ale mele, răspândite de mine prin părțile astea, să nu vă facă niciun rău, că eu nu vreau să aduc supărare nici oștenilor și nici femeilor, oricare ar fi ele, dar mai cu seamă când sunt de neam mare.

Căpitanii nu mai sfârșeau să-i tot mulțumească lui Roque cu vorbe frumoase pentru curtenia și mărinimia lui, fiindcă drept mărinimie luau ei faptul că-i lăsa să plece cu banii lor. Señora doña Guiomar de Quiñones vru să sară din caleașca ca să sărute picioarele și mâinile marelui Roque; dar el nu încuviință treaba asta nici în ruptul capului; ba chiar el fu acela care le ceru iertare de supărarea ce le-o făcuse, silit fiind să îndeplinească întocmai îndatoririle slujbei sale celei nelegiuite. Doamna locțiitoare porunci unei slugi de-ale ei să dea pe loc cei optzeci de scuizi care-i veneau de plată, în vreme ce căpitanii și plătiseră cei șaizeci ai lor; dar Roque le spuse să-și vadă de treabă și, întorcându-se către ai lui, le zise:

— Din scuizii ăștia le-ar veni câte doi fiecareia dintre voi și mai rămân încă douăzeci; zece din ei să-i dați acestor hagi, iar pe ceilalți zece acestui scutier de treabă, ca să poată spune și el lucruri bune despre pățania asta.

Și după ce i se aduse cele trebuincioase pentru scris, de care el era totdeauna nelipsit, Roque le dete o țidulă scrisă pentru conducătorii cetelor lui și, despărțindu-se de ei, îi lăsă slobozi și plini de uimire față de înălțimea-i de cuget, de mărinimia-i și de aleasa-i purtare, socotindu-l mai degrabă un Alexandru cel Mare decât un hoț de codru învechit în rele. Dar unul dintre scutieri spuse atunci în graiul lui gascon și catalan:

— Căpitanul ăsta al nostru face mai mult de popă decât de tâlhar! Dacă de-acu-nainte o vrea să se arate darnic, apăi să dea din punga lui, și nu dintr-a noastră!

Dar nu spuse nefericitul de el vorbele astea chiar atât de încet încât să nu-l audă Roque, care, punând mina pe spadă, îi despică capul aproape în două, spunându-i:

— Așa pedepsesc eu pe limbuții nerușinați.

Se speriară cu toții și niciunul din ei nu mai îndrăzni să spună nici circ, atât de mare era ascultarea lor față de el. Roque se dete la o parte și scrise o scrisoare către un prieten de-al lui din Barcelona, dându-i de știre că se afla cu el vestitul don Quijote de La Mancha – acel cavaler rătăcitor despre care se spuneau atâtea lucruri – și încredințându-l că era cel mai hazliu și cel mai înțelept om din lume; totodată îi mai scria că peste patru zile, adică de sărbătoarea sfântului Ioan Botezătorul x, o să-i aducă pe țărml din fața orașului atât pe don Quijote, armat cu toate armele lui și călare pe calu-i Rocinante, cât și pe scutierul său Sancho, călare pe un măgar, și că să dea de veste lucrul ăsta și pe la prietenii lor, cei din grupul Niarro, ca să se desfăteze cu ei, că tare ar mai vrea să-i lipsească de mulțumirea asta pe cei din grupul Cadells 2, potrivnicii lor, dar că era cu neputință, din pricină că atât trăsnaile și vorbele înțelepte ale lui don Quijote, cât și ieșirile pline de haz ale scutierului său Sancho Panza nu puteau să nu aducă obștească veselire la toată lumea. Trimise scrisoarea asta printr-unul din scutierii lui, care, schimbându-și straiiele de tâlhar cu altele de țăran, intră în

Barcelona și dete scrisoarea în mâna aceluia la care fusese trimis.

Capitolul LXI

Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote la intrarea lui în Barcelona, dimpreună cu alte lucruri mai mult adevărate decât înțelepte

Trei zile și trei nopți rămase don Quijote la Roque, dar și trei sute de ani să fi rămas și tot n-ar fi încetat să se crucească și să se minuneze de felul lui de viață. Se sculau ai lui dis-de-dimineată într-un loc și mâncau cu totul în alt loc; uneori fugeau fără să știe de cine, alteori așteptau fără să știe pe cine. Dormeau de-a-n picioarele, întrerupându-și

1 Hartzenbuch a stabilit că pentru a putea ajunge să se dateze scrisoarea, e necesar să se știe că sunt două sărbători ale sfântului Ioan Botezătorul, el optând pentru cea din 29 august.

2 Bandele ce tâlhăreau la drumul mare în Catalonia erau în acea vreme două: Los Niarros sau Nyerros și Los Cadells. Rocaguinarda aparținea celei dintâi.

somnul ca să se mute dintr-un loc într-altul. Nu făceau alta decât să pună iscoade, să asculte ce spun străjile, să sufle în fitilurile archebuzelor, deși aveau puține, pentru că toți se slujeau de pistoale. Roque își petrecea nopțile despărțit de ai lui, prin părți și prin locuri neștiute și nebănuite de ei, fiindcă multele strigări poruncite de locțiitorul de rege din Barcelona, în care se dădea un preț mare pe capul lui¹, îl făcuseră să trăiască într-o veșnică îngrijorare și teamă, așa că nu mai îndrăznea să se-ncreadă în nimeni, temându-se ca nu cumva chiar ai lui să-l ucidă sau să-l predea puterii – viață cu adevărat amară și chinuită. În cele din urmă, luând-o pe căi neumblate, pe cărări care tăiau drumurile și pe poteci tănuite, Roque, don Quijote și Sancho, dimpreună cu alți șase scutieri, plecară la Barcelona. Ajunseră pe țărmul din fața orașului în noaptea din ajunul Sfântului Ioan și, după

ce-i îmbrățișă Roque pe don Quijote și pe Sancho Panza, căruia-i dădu cei zece galbeni făgăduiți, fiindcă pân-atunci nu i-i dase încă, îi părăsi cu mii de încredințări de prietenie, rostite și dintr-o parte și dintr-alta. Roque plecă, iar don Quijote rămase să aștepte ziua, așa călare cum se afla. Nu trecu însă mult, și începu să se arate prin pridvoarele răsăritului chipul dalbelor zori, veselind ierburile și florile, în loc să veselească auzul, deși chiar în acea clipă fu și auzul desfătat de zvonul a nenumărate oboae și darabane, de clinchet de zurgălăi, de trap-trapul și de zdrang-zdrangul călăreților, care, după cât se părea, ieșeau din cetate. Zorile deteră locul lor soarelui, care, cu fața lui mai mare decât o pavază rotundă, se înălța încetul cu încetul de la marginea zării, Don Quijote și cu Sancho își rotiră privirile în toate părțile și zăriră marea, nemaivăzută de ei pân-atunci; li se păru nesfârșit de largă și de lungă, cu mult mai mare decât bălțile Ruiderei, pe care

1 Faptul istoric real e9 fe că pe capul lui Perot Rocaguinarda se pusese un premiu de 1.000 de livre monedă barceloneză, în afară de faptul că denunțatorului i se promitea iertarea de orice crimă ce ar fi săvârșit înainte de denunț, chiar de-ar fi fost să fie din însăși banda haiducului, ceea ce-l făcea să nu se simtă în siguranță nici între ortacii lui.

le văzuseră în La Mancha. Văzură și galerele oprite la țărm, care, după ce li se coborâră pânzele, se arătară pline de flamuri și de stegulețe ce fâlfâiau în vânt sau sărutau și netezeau fața apei; înăuntrul lor răsunau surle, goarne și oboae, care, și de-aproape și mai de departe, umpleau văzduhul de zvonuri când dulci, când războinice; începură să se miște și să închipuie un fel de luptă pe apele cele liniștite, în timp ce cam același lucru îl făceau pe țărm o sumedenie de cavaleri, care ieșeau din cetate, călări pe cai mândri și îmbrăcați în dulame scumpe. Oștenii de pe galere trăgeau nenumărate focuri, la care răspundeau cei

ce se aflau pe ziduri și pe întăriturile cetății, iar tunurilor grele, care umpleau văzduhul cu un bubuit spăimântător, le răspundeau gurile de foc de pe punțile galerelor. Veselia de pe mare, voioșia de pe uscat, aerul cel limpede, numai când și când întunecat de fumul armelor, păreau să semene și să zămislească o neașteptată bucurie în sufletele tuturor. Sancho nu izbutea să priceapă cum de puteau avea atâtea picioare matahalele acelea ce se mișcau pe mare. Într-acestea, cei îmbrăcați în dulame, scoțând strigăte, zvoniri de lupte și chiote, ajunseră-n goana cailor la locul unde stătea mirat și năucit don Quijote; iar unul dintr-înșii, care era tocmai acela ce fusese înștiințat de către Roque, ridicând glas, spuse către don Quijote:

— Fii binevenit în cetatea noastră, tu, oglindă, far, luceafăr și stea-călăuză a întregii cavalerii rătăcitoare în toată răspândirea ei pe fața pământului! Fii binevenit, zic, viteze don Quijote de La Mancha, nu cel neadevărat, cel ticluit, cel apocrif, care ni s-a arătat zilele astea în istorii mincinoase, ci tu, cel adevărat, cel legiuit, cel nepreschimbat, pe care ni l-a zugrăvit Cide Hamete Benengeli, floare a povestitorilor!

Don Quijote nu răspunse nicio vorbă, dar nici cavalerii nu așteptară ca el să răspundă ceva, ci, sucindu-se și răsucindu-se dimpreună cu cei care-i urmau, începură să-l împresoare pe don Quijote cu șirurile lor într-o alcătuire întortocheată ca aceea a găoacei de melc; atunci, întorcându-se către Sancho, don Quijote spuse:

— Țștia ne-au cunoscut cât de colo! Pot să pun prinsoare c-au citit istoria noastră și chiar și pe aceea a aragonezului, de curând tipărită.

Cavalerul care-i vorbise se întoarse iarăși către don Quijote și-i spuse:

— Vino cu noi, seniore don Quijote, că toți suntem slujitori ai domniei-tale și prieteni buni cu Roque Guinart.

La care don Quijote răspunse:

— Dacă curtenia naște curtenie, atunci curtenia

domnieitale, seniore cavalier, este fiică sau rudă foarte apropiată cu aceea a marelui Roque. Du-mă unde vrei, că nu alta decât voia domniei-tale fi-va și voia mea, mai cu seamă dac-ai binevoi s-o folosești pentru a te sluji.

Cu vorbe nu mai puțin curtenitoare decât acestea îi răspunse și cavalerul și, punându-l la mijloc între ei toți, o porniră cu el către oraș, însoțiți fiind de zvonul oboaielor și al darabanelor; dar când să intre în oraș, Aghiuță, care-i bun numai la rele, și cu țâncii cei ulițarnici, care-s mai răi decât Aghiuță, puseră la cale ca doi dintr-înșii, mai sturlubatici și mai obraznici, să se strecoare prin toată acea lume și, ridicând unul coada asinului, iar celălalt coada lui Rocinante, să le pună și să le vîre niște mănunchiuri de ciulini. Bietele dobitoace simțiră acești pinteni neobișnuiți și, strângându-și cozile, ca să se avânte la fugă, își sporiră într-atâta durerea, încât, făcând la sărituri cu nemiluita, deteră cu stăpânii lor de pământ. Rușinat și făcut de minune, don Quijote se duse să scoată mănunchiul de sub coada telegarului său, și tot așa făcu și Sancho cu asinul lui. Cei ce-l însoțeau pe don Quijote ar fi vrut să pedepsească cutezanța țâncilor, dar n-a fost chip, fiindcă aceia se ascuseseră între miile de alți țânci care se luaseră după alaiul lor. Don Quijote și cu Sancho se întoarseră să se urce iarăși pe dobitoacele lor și, cu aceleași chiuituri și muzici, ajunseră la casa celui ce-i însoțea, care era mare și strălucită. Ce să mai vorbim? Casă de cavalier avut, unde însă îl vom părăsi acum pe don Quijote, fiindcă așa vrea Cide Hamete.

Capitolul UX. Îl în care e vorba de întâmplarea cu capul fermecat, dimpreună cu alte nimicuri, ce se cer neapărat povestite

Don Antonio Moreno - că așa-l chema pe găzdașul lui don Quijote - cavalier avut, cu scaun la cap și care nu se da-n lături când era vorba de vreo glumă așezată și fără de urmări, văzându-l pe don Quijote la el în casă, se tot socotea în fel și chip cum să-i scoată la iveală scrânteala

fără a-l vătăma cu ceva, fiindcă nu se mai cheamă glume acelea care dor și nici petrecanie aceea ce se face altuia spre ponos.

Mai-nainte de toate puse să i se scoată armele lui don Quijote și, așa, cu straiul lui cel strâmt din piele de căprioară (pe care l-am mai înfățișat și l-am mai zugrăvit și-n alte dăți), îl scoase la vedere într-un pridvor ce da pe-o uliță din cele mai umblate ale orașului, în văzul oamenilor și al țăncilor, care se zgâiau la el ca la urs. Cei cu dulămile trecură din nou călări prin fața lui, ca și cum numai pentru el și le-ar fi îmbrăcat, iar nu ca să cinstească acea zi de sărbătoare; iar Sancho era mulțumit peste poate, fiindcă-și zicea în sinea lui, fără să știe nici el cum sau necum, că a dat de altă nuntă a lui Camacho, de altă casă ca aceea a lui don Diego de Miranda și de alt castel ca acela al ducelui, în ziua aceea prânziră cu don Antonio și cu vreo câțiva prieteni de-ai lui, cinstindu-l cu toții și purtându-se cu don Quijote așa cum se cuvine cu un cavaler rătăcitor, drept care, cavalerul, fudul nevoie mare, nici că-și mai încăpea în piele de mulțumire. Sancho turna atâtea ghidușii, încât se uitau la el cu gura căscată toate slugile de prin casă și toți câți îl ascultau. Și stând ei așa la masă, spuse don Antonio către Sancho:

— Am auzit noi pe-aicea, Sancho fârtate, că într-atâtea te dai în vânt după *manjar blanco*¹ și după *albondi*

1 Fel de mâncare ales și gustos, compus din carne de pasăre, orez, lapte și zahăr, care se vindea și pe străzi.

guillas 1 că, dacă-ți prisosesc, le mai păstrezi în sân și pe-a doua zi. 2

— Nu, mărite domn, lucrurile nu stau chiar așa, răspunse Sancho, fiindcă din fire sunt mai degrabă cumpătat decât lacom; că doar stăpânu-meu, don Quijote, care-i aci de față, știe el prea bine că numai cu un pumn de ghindă sau de nuci o ducem de obicei înde noi câte opt zile încheiate. E drept că, dacă-mi pică o vițea, fug cu funia după ea, vreau adică să spun că mănânc ce mi se dă și mă

folosesc de prilejuri așa cum vin; și oricare o fi acela ce-a spus că sunt un mâncău din cei lacomi, iar nu din cei curați, apăi să știe că n-a nimerit-o, și i-aș spune eu și mai rău de n-aș ține-n seamă cinstitele bărbi ce stau la masă.

— Într-adevăr, spuse don Quijote, că măsura și curățenia lui Sancho la mâncare face să fie scrise și săpate în table de aramă, ca să rămână de-a pururi întru pomenire pentru veacurile ce vor să vină. Adevărat că, atunci când i-e foame, zici că-i cam lacom, fiindcă înfulecă la iuțea și mestecă cu câteșidouă fălcile; însă felul curat de a mânca nu și-l pierde niciodată, iar în vremea cât a fost cârmuitor, a învățat să mănânce atât de simandicos, încât mânca cu furculița până și strugurii, și chiar și boabele de rodie.

— Cum adică? făcu don Antonio. Fost-a oare Sancho cârmuitor?

— Da, răspunse Sancho, peste un ostrov pe nume Barataría. Zece zile încheiate l-am ocârmuit după pofta inimii, în acest timp mi-am pierdut toată tihna și mi-am dat seama că o para chioară nu fac toate ocârmuirile de pe lume; am lăsat cârmuirea, fugind de ea, și am căzut într-o groapă, unde ziceam cum că-s mort, și numai printr-o minune am mai ieșit de-acolo cu ceva suflet în mine.

1 Mâncare foarte gustată în epocă, din piept de pasăre, amestecat cu mirodenii, cam în felul pârjoalelor, în formă de nuci sau de mici ghiulele (*bodoques*).

2 Pasajul se referă la capitoul XII al aceluia *Don Quijote* apocrif, în care don Carlos îi explică lui Sancho ce sunt *albondiguillas*, dându-i și o farfurie cu *manjar blanco*, gustată de Sancho cu atâta poftă, încât i s-a îngăduit să-și mai ia două, rezervă, pe a doua zi. I

Don Quijote se apucă de istorisit de-a fir-a-păr toată povestirea cu ocârmuirea lui Sancho, spre marea desfătare a celor ce-l ascultau.

După ce se strânse masa, îl luă de mină don Antonio pe don Quijote și intră cu el într-o odaie lăturalnică, unde

drept podoabă nu se afla altceva decât o masă, pare-se de jasp, după cum arăta, care se sprijinea pe un picior tot de jasp x, iar pe masă era așezat un chip cioplit, din acelea înfățișate de la piept în sus, ca ale împăraților romani, și care ai fi zis că-i de aramă. Don Antonio străbătu în lung și-n lat toată odaia, dimpreună cu don Quijote, făcând de mai multe ori ocolul mesei, după care spuse:

— Seniore don Quijote, fiindcă acum sunt încredințat că nu ne aude și nu ne ascultă nimeni și că ușa e încuiată, am de gând să-ți povestesc una din cele mai de neînchipuite întâmplări sau, mai bine zis, ciudățenii din câte-i pot trece cuiva prin minte, cu învoirea ca toate cele ce ți le-oî destăinui, domnia-ta să le îngropi în cele mai adânci ascunzători ale tainei.

— Iacă, ți-o jur, răspunse don Quijote, și ca să fii și mai încredințat de una ca asta, voi prăvăli chiar o lespede deasupra celor spuse; fiindcă să știi de la mine, seniore don Antonio - pasămite, îi și aflase numele - că vorbești cu acela care, măcar că are urechi să audă, nu are limbă să grăiască, așa că poți, fără nicio grijă, să torni în cugetul meu ceea ce păstrezi în cugetul domniei-tale, fiind încredințat că ți-ai azvârlit taina în hăurile tăcerii...

— Bizuindu-mă pe această făgăduință a domniei-tale, răspunse don Antonio, am de gând să te uluiesc cu cele ce-ai să vezi și-ai s-auzi, și totodată m-oî mai ușura și eu de povara ce m-apasă de a nu avea cui să-mi destăinui tainele, că nu sunt din acelea ce le poți încredința chiar oricui.

Don Quijote rămase năucit, așteptând și el să vadă unde vrea să bată toată precuvântarea asta. Într-acestea, don

1 Calitățile magnetice ale jaspului erau cunoscute și în evul mediu, lapidariile epocii vorbind despre această piatră ca de o piatră a ghicitorilor.

Antonio, prinzându-i mâna, i-o preumblă pe capul de aramă, pe toată masa și pe piciorul de jasp, în care se sprijinea aceasta, și apoi zise:

— Acest cap, seniore don Quijote, a fost întocmit și făurit de unul din cei mai mari vrăjitori și solomonari din câți s-au aflat vreodată pe fața pământului, unul care, după câte știu, era leah de neamul lui și ucenic al vestitului Escotillo *, de care se povestesc atâtea minunății. Vrăjitorul acesta a poposit aici la mine-n casă și, pentru o mie de scuzi, câți i-am dat, a făurit ăst cap, care are puțința și darul de-a răspunde la tot ce l-ai întreba la ureche. A făcut el ce-a făcut, a cătat la bățile vântului, a mai zugrăvit niște slove de taină, și-a ațintit ochii la stele, a pândit semnele bune, și, până la urmă, a ajuns la desăvârșirea pe care i-om vedea-o noi mâine, că-n toate vinerile stă mut și, cum astăzi e vineri, n-avem încotro și trebuie să așteptăm până mâine. Într-acestea, domnia-ta poți să chibzuiești la ce vei vrea să-l întrebi, fiindcă, după câte l-am încercat, știu că nu va spune decât adevărul curat în tot ce-o răspunde.

Don Quijote rămase uluit de darul și înzestrarea acelui cap și era cât pe-aci să nu-i dea crezare lui don Antonio; dar văzând cât de puțin mai era până să facă încercarea, nu vru să-i mai spună alta decât că-i mulțumește fiindcă i-a dezvăluit o taină atât de mare.

Ieșiră din odaie, don Antonio încuie ușa cu cheia, și se înturnară în camera unde rămăseseră ceilalți cavaleri. Într-acestea, Sancho le povestise câte și mai câte din aventurile și întâmplările prin care trecuse stăpănu-su.

În seara aceea îl scoaseră pe don Quijote la plimbare, fără arme, ci doar în straie de oraș, învelit într-o mantie largă de postav roșcat, care, pe-un timp ca acela, ar fi făcut să nădușească și gerul însuși. Puseră la cale dimpreună cu slugile lor să-i țină pe Sancho într-așa fel cu vorba încât

1 Comentatorii lui Cervantes menționează mai mulți magicieni și astrologi cu numele de Escoto, dar este probabil că era un pseudonim al multora, ce se revendicau de la Duns Scott Erigena* filosoful medieval, zicându-și

Escoto.

să nu-l lase să iasă din casă. Călărea don Quijote nu pe Rocinante, ci pe un catâr mare, domol la pas și cum nu se poate mai împopoțonat. Îi îmbrăcă mantia, iară pe spate, fără să vadă el, îi prinseră un pergamin pe care stătea scris: *Acesta este don Quijote de La Mancha*. Numai ce făcură ei cei dintâi pași, că pergaminul și începu să bată la ochi tuturor celor ce veneau să-l vadă și, cum prindeau să citească: «Acesta este don Quijote de La Mancha», don Quijote se minuna foarte văzând că toți câți cătau la el îi spuneau pe nume și-l cunoșteau; și întorcându-se către don Antonio, care călărea alături de el, îi spuse:

— Mare mai e puterea pe care o cuprinde în sine cavaleria rătăcitoare, de vreme ce-l face cunoscut și vestit prin toate hotarele pământului pe cel ce se îndeletnicește cu ea; dacă nu mă crezi, apai uită-te și domnia-ta, seniore don Antonio, că până și țăncii de-aici din oraș mă cunosc, măcar că nu m-au văzut de când sunt ei pe lume.

— Așa e, seniore don Quijote, răspunse don Antonio, că precum focul nu poate să stea pus sub obroc și pecetluit, tot așa nici bărbăția nu poate să rămână neștiută, și ceea ce se dobândește prin îndeletnicirea armelor străluce și se înalță mai presus de orice pe lume.

Dar tot mergând așa don Quijote, însoțit de osanalele mai-nainte pomenite, iacă numai că un castilian, care-i citise și el inscripția de pe spinare, ridică glas și spuse:

— Bată-te cucii să te bată de don Quijote de La Mancha I Cum păcatele? Până și-aicea ai mai ajuns, fără să te fi curățat de pe lume ciomăgelile cele fără de număr pe care ți le-au simțit coastele? Ești smintit de-a binelea, și de-ai fi măcar de unul singur, cetluit între zidurile smintelii tale, hai, mai treacă-meargă; dar ai darul de a-i sminti și a le lua mințile la toți câți au de-a face și intră-n cârd cu tine. De nu mă crezi, uită-te numai la coconașii ăștia care te însoțesc, întoarce-te, bezmeticule, la tine-acasă și vezi-ți de gospodărie, de muiere și de plozi, și mai lasă-te de

deșertăciunile astea, care-ți seacă mintea și-ți storc judecata.

— Măi vere, spuse don Antonio, vezi-ți de drum și nu mai da povețe cui nu ți le cere. Seniorele don Quijote de La Mancha e cât se poate de mintos, și-apoi nici noi, cei ce-l însoțim, nu suntem niște ageamii. Bărbăției i se cuvine cinstire oriunde ar fi aflată, și acum du-te la toți dracii și nu-ți mai vârî nasul unde nu-ți fierbe oala.

— Pe legea mea că domnia-ta ai dreptate, răspunse castilianul, fiindcă să dau povețe acestui creștin, se cheamă să trec funia prin urechile acului; dar cu toate astea, tot mă doare inima că priceperea cea desăvârșită, pe care, zice-se, o are netotul ăsta în toate cele, o lasă el să se scurgă pe jgheabul cavaleriei lui rătăcitoare; și dusul la toți dracii, cu care m-ai blagoslovit domnia-ta, să-mi fie parte și mie și la toți copiii copiilor mei dacă de-acu înainte – chiar de-ar fi să trăiesc mai mulți ani decât Matusalem – oi mai da cuiva povețe, chiar și de mi le-o cere.

Sfătuitorul se îndepărtă, iar ei își văzură înainte de plimbarea lor; dar atât se mai grămădeau țâncii și ceilalți trecători să citească pisană, încât don Antonio n-avu încotro și trebui să i-o ia din spinare, chip că-i ia altceva.

Pe la aprinsul lumânărilor se întoarseră acasă, unde se pregătea o petrecere simandicoasă, cu danț, pentru că soața lui don Antonio, care era o doamnă de neam mare, voioasă din fire și deșteaptă foc, poftise la ea și pe alte prietene de-ale ei să-i cinstească oaspele și să se desfăteze de nemaipomenitele lui scrânteli. Veniră multe din ele, cinară împărătește, și cam pe la 10 ceasuri din noapte începu și danțul. Printre doamne se aflau și două poznașe din fire și bune de năzbâtii, care – măcar că la locul lor, nimic de zis – își îngăduiau totuși cam multe, dar nu de alta, ci numai ca glumele lor să descrețească frunțile și să alunge urâtul. Acestea două într-atâta se tot îndeseau să-l poștească la danț pe don Quijote, încât îi moleșiră nu numai trupul, ci și sufletul din el. Chiar că făcea să-l vezi

pe don Quijote cum arăta: lung, deșirat, uscat, gălbejit, strâns tare în straiul lui, neajutorat și, colac peste pupăză, câtuși de puțin ușurel. Femeiuștile îi făceau ochi dulci – pe furiș, chipurile – iar el – tot pe furiș, chipurile – cam strâmba din nas la stăruințele lor; văzând, însă, că prea se arătau de tot galeșe cu el, ridică glas și zise:

— «*Fugite, partes adversae!*» 1 Nu-mi tulburați liniștea, voi, gânduri vrăjmașei Doamnele mele, mai stâmpărați-vă văpăile dragostei, fiindcă aceea care-mi este stăpâna gândurilor, Dulcinea din Toboso, cea fără de seamăn pe lume, nu îngăduie să mă robească și să mă stăpânească alte gânduri decât cele îndreptate către ea.

Și, spunând vorbele astea, se așează pe jos în mijlocul odăii, moleșit și frânt de atâta dănțuială. Don Antonio porunci să fie dus la el în pat, iar cel dintâi care se înființă lângă el fu Sancho cu aceste vorbe:

— Alelei, stăpâne doamne, da știu c-ai dănțuit, nu glumă! Ce? crezi că toți vitejii sunt și dănțuitori? Eu îți spun așa, că dacă crezi una ca asta, te înșeli amarnic: sunt unii carese-ncumetă mai degrabă să răpună un uriaș decât să facă o învățitură. De-ar fi fost să bați din picior după cântec, apăi puteam să-ți ții locul, că bat voinicește din picior, dar când e vorba de danț, apăi nu fac două parale!

Cu vorbe de-acestea și cu altele cam pe-acolo îi făcu Sancho să se strice de răs pe toți cei strânși la sindrofie; și-l culcă la pat pe stăpânu-su, înfolfolindu-l zdravăn, ca să nădușească toată răceala prinsă la danț.

A doua zi găsi cu cale don Antonio că n-ar fi rău să facă încercarea cu capul fermecat, și, dimpreună cu don Quijote, cu Sancho, cu alți doi prieteni și cu cele două doamne ce-l munciseră pe don Quijote la danț și care rămăseseră în acea noapte să doarmă cu soața lui don Antonio, se închise în odaia unde se afla capul. Le destăinui darul ce-l avea, îi dădăci să țină taina și le spuse că aceea era cea dintâi zi când avea să fie pusă la încercare puterea aceluia cap fermecat; și în afară de cei

doi prieteni ai lui Don Antonio, nimeni alt nu cunoștea dedesubtul vrăjii; și de nu li-l destăinuia

1 «Fugiți, vrăjmași I» Locuțiune folosită în exorcismele ce se făceau în fața altarului de către clericii care «alungau Diavolul».

dinainte don Antonio prietenilor lui, apăi chiar și ei ar fi rămas cu gura căscată, așa cum s-a întâmplat cu toți ceilalți, fiindcă altfel nici nu se putea, cu atâta meșteșug și cu atâta dichis era pusă la cale toată treaba. Cel dintâi ce se dete către urechea capului fu însuși don Antonio, care, cu glas coborât, dar nu chiar atât de coborât ca să nu fie auzit de toți ceilalți, îi zise:

— Ia spune-mi, capule, în numele acelei puteri ce sălășluiește-n tine, la ce mă gândesc eu acum?

Iar capul, fără să miște buzele, dar cu glas limpede și deslușit, așa ca să fie auzit de toți, îi răspunse aceste vorbe:

— Eu nu judec asupra gândurilor.

Auzind una ca asta, rămaseră cu toții trăsniți, și cu atât mai vârtos cu cât nicăirea în odaie și nici în jurul mesei nu vedeai țipenie de om care să fi putut răspunde.

— Câți suntem aici în odaie? întrebă iarăși don Antonio.

Și i se răspunse la fel de deslușit:

— Ești tu și cu soața ta, cu doi prieteni de-ai tăi și cu două prietene de-ale ei, apoi cu un cavaler vestit, pe nume don Quijote de La Mancha, și cu scutierul lui, căruia-i zice Sancho Panza.

Acum să te ții, ce se mai minunară ei iarăși; să te ții ce li se mai zburli la toți părul de frică, și încă ce frică! Atunci, depărtându-se don Antonio de lângă cap, spuse:

— Asta mi-e de-ajuns ca să-mi dau seama că n-am fost păcălit de cel ce mi te-a vândut, o, tu, cap cuvântător, cap meșter la răspunsuri și cap minunat ce ești! Să vină altul și să-l întrebe ce i-o pofti inima.

Și cum femeile sunt de obicei zorite și puse să tot afle

câte ceva, cea dintâi care se înființă fu una din cele două prietene ale nevestei lui don Antonio, care întrebă așa:

— Ia spune-mi, capule, ce să fac ca să fiu mai frumoasă?

Și i se răspunse:

— Să fii mai așezată.

— Nu te mai întreb nimic! spuse cea cu întrebarea.

Veni apoi la rând prietena ei, care zise:

— Tare-aș mai vrea, capule, să știu dacă mă îndrăgește bărbatul sau nu.

— Vezi cum se poartă cu tine, și ai să-ți dai seama, fu răspunsul.

Femeia cea măritată se dete-napoi și spuse:

— Păi un răspuns ca ăsta nici nu mai avea nevoie de întrebare, fiindcă, fără doar și poate, felul cum se poartă cineva îi dă pe față și gândurile.

Veni apoi unul din cei doi prieteni ai lui don Antonio și întrebă:

— Cine-s eu?

— Știi tu prea bine, fu răspunsul.

— Nu asta te întreb, răspunse cavalerul, ci să-mi spui numai dacă tu știi cine sunt.

— Da, știu, spuse capul, ești don Pedro Nariz.

— Mai mult nici nu vreau să știu, fiindcă asta mie de-ajuns ca să-mi dau seama, capule, că toate le știi.

Și dându-se îndărăt, veni în locul lui celălalt prieten și întrebă:

— Ia spune-mi, capule, cam ce-i poștește inima feciorului meu celui mare?

— Păi n-am mai spus, făcu capul, că eu nu judec asupra gândurilor? Dar, cu toate astea, pot să-ți spun că ceea ce-i poștește inima feciorului tău e să te-ngroape.

— Asta văd și eu cu ochii mei, zise cavalerul, așa că nu mai întreb nimic.

Veni apoi soața lui don Antonio și spuse:

— Nici eu singură nu știu ce să te-ntreb, capule. Atât

numai aş ţine să aflu, dacă m-oi mai bucura încă mulţi ani de scumpul meu bărbăţel.

Şi i se răspunse:

— Da, te vei bucura, pentru că sănătatea şi cumpătarea lui şi felul cum îşi duce traiul făgăduiesc mulţi ani de viaţă, pe care atâţia şi-o scurtează prin neînfrânare.

Veni apoi la rând don Quijote şi zise:

— Ia spune-mi, tu, cel ce răspunzi, fost-au aieveya au în vis cele ce povestesc eu că s-au petrecut cu mine în peştera lui Montesinos? Să cred cu adevărat în biciuirea lui Sancho, scutierul meu? Va fi oare dusă la îndeplinire dezlegarea de vrăji a Dulcinei?

— Cât priveşte povestea cu peştera, fu răspunsul, apăi sunt multe de spus, că-i şi de una, şi de alta. Biciuirea lui Sancho o ieşi ea la capăt, dar cam încet. Dezlegarea de vrăji a Dulcinei o să se împlinească întrul totul.

— Mai mult nici că-mi trebuie să aflu, spuse don Quijote, că s-o văd eu numai dezlegată de vrăji pe Dulcinea, şi atunci oi zice că-mi vin ca picate din cer toate noroacele ce mi le pot dori!

Cel din urmă la întrebat fu Sancho, şi întrebările lui glăsuiră aşă:

— Nu cumva, capule, oi mai pune mâna şi pe vreo altă cârmuire? Oi scăpa oare de viaţa asta amărată de scutier? M-oi întoarce să-mi văd muiera şi copiii?

La care i se răspunse:

— Ai să ocârmuieşti la tine-n casă, şi dacă te-ntorci la vatra ta, o să-ţi vezi şi muiera şi copiii, iar dacă t-ei lăsa de slujit, apăi t-ei lăsa şi de scutierit.

— Firoscos răspuns, zău aşă! zise Sancho. Păi asta puteam să mi-o spun eu şi singur, şi mi-o spunea întocmai şi prorocul Perogrullo 1.

— Zevzecule, spuse don Quijote, ce vrei să-ţi răspundă? Nu-i oare destul că răspunsurile date de acest cap se lovesc întrul totul cu întrebările?

— Ba da, e destul, răspunse Sancho, dar ţineam să

mă deslușească mai bine și să-mi spună și el mai multe.

Cu vorbele astea se puse capăt și întrebărilor și răspunsurilor, dar nu se puse capăt și uimirii ce-i cuprinse pe toți, fără numai pe prietenii aceia doi ai lui don Antonio, care știau dedesubturile acestei trebi. Care treabă găsi cu cale Cide Hamete Benengeli s-o deslușească pe dată, ca să nu lase lumea nedumerită, făcând-o să creadă că cine știe ce vrajă și ce taină nemaipomenită o fi fost ascunsă în acel

1 Prezicător ce se bucura de-o faimă destul de proastă» căci dădea numai răspunsuri în doi peri sau spunea lucruri cunoscute.

cap. Drept care ne spune că don Antonio Moreno, după asemănarea cu un alt cap văzut de el la Madrid, pe care-l făurise un meșter în lucrarea aramei, se apucă de-și făcu și el unul în casă, ca să-și mai omoare timpul și să-i lase pe cei neștiutori cu gura căscată. Toată ticluiala asta venea cam așa: tăblia mesei era de lemn, dar zugrăvită și lustruită în așa fel încât să pară jasp, iar piciorul pe care se sprijinea era de același soi, având și patru gheare de zgriptor, care ieșeau în afară, ca să țină cu mai multă tărie greutatea. Capul, care arăta a efigie și a chip de împărat roman, cu o boială ca de aramă, era cu totul și cu totul gol pe dinăuntru, și așijderea și tăblia mesei, în care se prindea atât de bine, că nici urmă de innădeală nu se zărea. Piciorul mesei, care răspundea cu pieptul și cu gâtlejul acelui chip, era și el tot gol; și toate astea răspundeau, la rândul lor, cu o altă cămară, care se afla sub odaia cu capul. Prin tot golul acesta, alcătuit pe dinăuntru de piciorul mesei, de tăblie, de pieptul și de gâtlejul chipului de care am pomenit, trecea tocmai bine un jgheab de tinichea, pe care nimeni nu putea să-l dibăcească. În odaia de jos, care răspundea cu cea de sus, sta cu gura apropiată de jgheab cel ce trebuia să răspundă, în așa fel că - întocmai ca într-o țeavă de suflat - glasul cobora de sus în jos și suia de jos în sus, auzindu-se în vorbe deslușite și limpezi, de nu era chip să dai de urma

șiretlicului. Cel cu răspunsurile la întrebări era un nepot de-al lui don Antonio, student cu mintea ageră și pătrunzătoare, căruia, spunându-i unchiu-su de mai-nainte cine avea să intre cu el în acea zi în odaia unde se afla capul, îi fu lesne să răspundă într-o clipită și fără greș la întrebarea dintâi; la celelalte întrebări răspunse mai pe ocolite, dar înțelepțește, ca un înțelept ce se afla. Și mai spune Cide Hamete că încă vreo zece – douăsprezece zile a mai ținut întocmirea asta năzdrăvană; zvonindu-se, însă, prin oraș că don Antonio avea la el în casă un cap fermecat, care dădea răspunsuri la toți câți îl întrebau, îi fu teamă să nu ajungă treaba până la urechile străjilor celor neadormite ale credinței noastre și, după ce el însuși destăinuise dumnealor, inchizitorilor, cum stau lucrurile, aceștia îi porunciră să nu împingă povestea mai departe și să nimicească chipul, pentru ca mulțimea cea neștiutoare să nu se smintească. În mintea lui don Quijote și a lui Sancho Panza a rămas însă că acel cap era fermecat și meșter în răspunsuri, spre mulțumirea mai mult a lui don Quijote decât a lui Sancho.

Cavalerii din oraș, pentru a-i fi pe plac lui don Antonio și pentru a-l cinsti pe don Quijote, și totodată pentru a-i da prilej să-și arate scrântelile, puseră la cale o întrecere în aruncarea cu lancea, care trebuia să fie peste șase zile, dar care nu se mai făcu din pricina unei întâmplări ce s-o povesti ceva mai încolo. Într-acestea, lui don Quijote îi veni cheful să se preumbe prin oraș, așa, mai pe-ndelete și pe jos, temându-se ca nu cumva să se țină țâncii după el de-o umbla călare, drept care ieși la plimbare, însoțit de Sancho și de alte două slugi de-ale lui don Antonio. Și-n timp ce don Quijote mergea pe-o uliță, întâmplarea făcu de ridică ochii și văzu scris cu slove de-o șchioapă deasupra unei porți: *Aici se tipăresc cărți*, de care lucru se bucură foarte, fiindcă pân-atunci nu mai văzuse încă nicio tiparniță, și tare mult ținea să știe cum arată. Intră dară înăuntru, cu alaiul lui cu tot, și văzu ba

cum se tipărea într-o parte, ba cum se îndreptau greșelile într-alta, ici cum se făcea, colea cum se dregea, adică, pe scurt spus, toată acea rânduială care se vede prin tiparnițele cele mari. Când ajungea în dreptul vreunui săltar cu slove de plumb, întreba ce se trebuia pe-acolo; după ce-l lămureau zețarii, se minuna el ce se minuna și trecea mai departe. Între altele, se opri iarăși în fața unui săltar și întreabă ce se lucrează. Zețarul îi răspunse:

— Seniore, cavalerul acesta, care-i aici de față (și arată către un om falnic la stat și la înfățișare, care se ținea măreț), a tălmăcit o carte toscană în graiul nostru castilian, și acum stau și eu de-i culeg slovele pentru tipărire.

— Cum îi zice cărții? întreabă don Quijote.

La care tălmăcitorul îi răspunse:

— Seniore, în toscană cărții îi zice *Le bagatelle*.

— Și ce vrea să spună *Le bagatelle* în graiul nostru castilian? întreabă don Quijote.

— *Le bagatelle*, zise tălmăcitorul, e cum am spune noi în castiliană «nimicurile»; și măcar că această carte poartă un nume atât de puțin strălucit, cuprinde totuși și-nchide-ntr-însa lucruri din cele mai folositoare și mai pline de miez.

— Eu, zise don Quijote, cunosc ceva toscană și pot să mă laud că unele stihuri de Ariosto le știu ca pe apă. Dar ia zi-mi dumneata, domnule dragă - da să nu crezi că spun asta ca să-ți pun învățătura la încercare, ci numai așa, ca să știu și eu, nu de alta - găsit-ai vreodată prin cartea dumitale vorba *pignata*?

— Cum să nu? De mai multe ori, răspunse tălmăcitorul.

— Și cum îi spui dumneata în graiul castilian? întreabă don Quijote.

— Păi cum vrei să-i spun altfel decât «oală»? răspunse tălmăcitorul.

— Pe legea mea, zise don Quijote, că bine mai știi

graiul toscan! Pot să pun un bun rămăşag că acolo unde vezi în toscană *piace*, dumneata pui în castiliană «place», şi unde vezi *piu*, treci «mai», iar pe *su* îl tălmăceşti cu «sus», şi pe *giit*, cu «jos».

— Nici vorbă că aşa le tălmăcesc, spuse autorul, fiindcă asta chiar şi înseamnă.

— M-aş încumeta să jur, zise don Quijote, că dumneata nu eşti cunoscut pe lume, fiindcă lumea se leapădă totdeauna când e vorba să răsplătească minţile cele luminate şi muncile cele vrednice de laudă. Ce de iscusinţe nu se irosesc în felul ăsta! Ce de fiinţe frumos înzestrate nu rămân date la o parte! Ce de daruri nu rămân nesocotite! Dar, cu toate astea, aşa mi se pare mie, ca să tălmăceşti dintr-o limbă într-alta – doar de n-o fi vorba de limbile cele domneşti, adică elineasca şi latineasca – este ca şi cum te-ai uita pe dos la ţesăturile flamande de perete, unde, măcar că se zăresc chipurile, ele sunt totuşi pline de fire, care le întunecă şi nu ies la iveală cu toată netezimea şi cu tot luciul feţei; iar tălmăcirea din limbile uşoare nu dă dovadă nici de minte aleasă şi nici de dar al vorbirii, aşa cum – la fel cu cel ce tălmăceşte – nu dă dovadă nici cel ce trece pe o hârtie ceea ce-i scris pe altă hârtie. De aici n-am, însă, de gând să scot încheierea că treaba asta a tălmăcitului n-ar fi vrednică de laudă, fiindcă omul se poate îndeletnici şi cu alte lucruri mult mai rele şi care-i aduc mai puţine foloase. În socoteala asta nu intră cei doi tălmăcitori vestiţi, unul învăţatul Cristóbal de Figueroa 1 în al său *Pastor Fido*, iar celălalt, don Juan de Jáuregui², în a sa *A mintă*, unde ei izbutesc să te pună-n încurcătură când e vorba să alegi care-i tălmăcirea şi care-i scrierea dintâi. Dar ia spune-mi, rogu-te, cartea asta o tipăreşti pe socoteala dumată, sau ți-ai vândut drepturile la vreun librar?

— Pe socoteala mea o tipăresc, răspunse tălmăcitorul, şi eu zic c-oi câştiga pe puţin o mie de ducăţi 3 cu această tipărire dintâi, care o să fie la două mii de

bucăți și o tea se vândă fiecare cu câte șase reali cât te-ai șterge la ochi.

— Da bine-ți mai faci dumneata socotelile, n-am ce zice 1 răspuns don Quijote. Se vede cât de colo că n-ai habar nici de învârtelile librarilor și nici de cârdășia dintre ei! Eu, unul, capul mi-l pun că atunci când te vei vedea cu două mii de cărți în spinare, ai să te pomenești atât de strivit, de-o să-ți vină să-ți iei câmpii, nu alta, mai cu seamă dacă cartea e și cam încâlcită, și nici cât de cât piperată.

— Da ce-i fi vrând dumneata, spuse tălmăcitorul, să i-o încredințez unui librar, care pe dreptul meu să-mi dea.

1 Cristóbal Suarez de Figueroa, traducătorul tragicomediei pastorale a lui Guarini, intitulată *Pastor Fido* (*Păstorul credincios*), cu mare succes în epocă.

2 Juan de Jáuregui, poet sevillan, a trăit un timp la Roma, unde a tradus comedia pastorală *Aminta* de Torquato Tasso, autor al unui portret celebru al lui Cervantes, căci era și pictor.

2 Dintre comentatori, Clemencin a fost primul care a arătat cât se înșela traducătorul, căci nu putea câștiga 1.000 de galbeni (11.000 de reali) cel care vindea cu 6 reali 2000 de bucăți, realizând doar 12.000 de reali bruto, din care urmau să se scadă tiparul și hârtia, ce s-ar fi urcat la peste 1.000 de reali, în afară de procentele date librarilor și diversele impozite. De aici replica iritată a lui don Quijote, care exprimă punctul de vedere al lui Cervantes, scriitor cu o experiență nefericită a câștigurilor realizate din cărți.

acolo, trei *maravedís* și să mai și creadă că-mi face cine știe ce hatâr dacă mi-i dă? Eu nu-mi tipăresc cărțile ca să dobândesc faimă pe lume, fiindcă destul au făcut lucrările mele să se-audă de mine; câștig, asta caut, că fără de el o para chioară nu face bunul renume.

— Deie-ți Domnul cu găleata, răspuns don Quijote, și trecu mai departe la un alt săltar, unde văzu că se îndreptau greșelile de pe coala unei cărți, căreia-i zicea

Lumina sufletului. Și dac-o văzu, zise: Așa cărți, măcar că-s câte vrei de soiul lor, trebuie să se tipărească, fiindcă mulți sunt și păcătoșii care le folosesc, și-i nevoie la nesfârșit de lumină pentru atâția întunecați.

Trecu mai departe și văzu, tot așa, cum se îndreptau greșelile la altă carte; întrebă ce carte-i aceea, și află că-i zicea *A doua parte din iscusitul hidalgo Don Quijote de La Mancha* *, alcătuită de un cutărică din Tordesillas.

— Am mai auzit eu de cartea asta, spuse don Quijote, și pe sfântul adevăr că-mi ziceam înde mine cum c-a și fost arsă și făcută praf, ca o prostie nesăbuită ce este; dar las, c-o ajunge-o și pe ea Ignatul, ca pe orice rămător, căci poveștile cele mai mincinoase numai într-atât sunt bune-și desfătătoare întrucât se apropie de adevăr sau de asemănarea cu adevărul, iar cele adevărate sunt cu atât mai bune cu cât tot mai adevărate sunt! și spunând aste vorbe, ieși cam cu năduf la inimă din tiparniță.

Chiar în ziua aceea don Antonio făcu toate cele de trebuință pentru a-l duce să vadă galerele ce se aflau la țarm, de care lucru Sancho se bucură foarte, fiindcă de când se știa pe lume așa ceva nu mai văzuse el. Don Antonio îl vesti și pe căpitanul galerelor că-n acea seară o să-l ducă pe oaspetele lui să le vadă, pe vestitul don Quijote de La Mancha, de care auziseră și căpitanul și toți localnicii orașului; iar cele ce s-au întâmplat în galere se vor povesti în capitolul care vine acum.

1 Cervantes transcrie inexact titlul ediției apocrife, care nu se cheamă *Segunda parte* (*A doua parte*), ci *Segundo tomo fâl doilea volum*).

Capitolul LXIII

Despre năpasta ce-a căzut pe capul lui Sancho când s-a dus să cerceteze galerele și despre nemaipomenita aventură a frumoasei arăpoaice

Multe socoteli își mai făcea don Quijote în legătură cu răspunsul capului fermecat, fără ca niciuna din ele să dibuiască înșelăciunea, și toate se îndreptau către

făgăduiala - pe care el o luase de bună - că Dulcinea va fi dezlegată de vrăji. Făcea el ce făcea și tot acolo îi mergea gândul, și se bucura în sinea lui, socotind că-n curând va vedea faptul dus la îndeplinire; cât privește pe Sancho, măcar că-i era urât să mai fie cârmuitor, așa cum s-a mai spus, tare mai ținea totuși să poruncească iarăși și să fie ascultat; căci asta-i urmarea cea păcătoasă pe care o aduce cu sine deprinderea de a porunci, chiar dacă e numai o amăgire.

În sfârșit, în acea seară don Antonio Moreno, gazda lui, și cei doi prieteni ai acestuia, dimpreună cu don Quijote și cu Sancho, se duseră la galere. Fiindcă fusese vestit căpitanul de venirea lor, care-i dădea fericitul prilej să-i vadă în fața ochilor pe mult vestiții don Quijote și Sancho, numai ce ajunseră la țărm, că toate galerele își și coborâră pânzele, iar oboaiele prinseră să răsunе. De-ndată se lăsă pe apă o luntre așternută cu chilimuri scumpe și cu perne din catifea cârmâzie, și de îndată ce don Quijote puse piciorul într-însa, pe galera cea mare fu descărcat tunul de dinainte, și același lucru se întâmplă și pe celelalte galere, iar când dete el să se urce pe scara din dreapta, toată suflarea de pe corabie îi ură bun-venit, strigând: «Trăiască, trăiască, trăiască 1» de trei ori, așa cum e datina când vreun om de vază vine să cerceteze galera. Îi dete mâna și căpitanul - că așa îi vom zice de-acu înainte - care era un cavaler de viță din Valencia, îl îmbrățișă și zise:

— Ziua asta o voi însemna cu o piatră albă, ca pe una din cele mai frumoase pe care socot că le-am avut de când trăiesc, deoarece mi-a fost dat să-l văd pe seniorele don

Quijote de La Mancha! Zi vrednică de pomenire, care ne va arăta cum acest cavaler cuprinde și adună într-însul toată vitejia cavaleriei celei rătăcitoare!

Cu alte vorbe, tot pe-atât de curtenitoare, îi răspunse și don Quijote, bucuros cum nu se mai poate că se vedea cinstit atât de domnește. Intrară cu toții pe la pupa galerei,

care era minunat împodobită, și se așezară pe scaunele de pe margini. Conducătorul vâslașilor trecu în față și făcu semn cu fluierul ca toată gloata să-și lepede straiile ¹, care lucru se și îndeplini într-o clipă. Sancho rămase năucit când văzu atâta omenire despuiată, și mai cu seamă când văzu că se ridică pânzele cu atâta iuțeală, de-i venea să creadă că toți împielitații puneau mâna la treabă; dar toate astea erau floare la ureche față de ce voi spune acuma.

Tocmai ședea Sancho pe un scăunaș de lângă vâslașul încheietor din dreapta, care, pus dinainte la cale de ce avea să facă, mi ți-l înhăță pe Sancho și, după ce-l ridică în brațe, îl azvârli gloatei, aflată toată în picioare la pândă; și atunci, începând din dreapta galerei, se văzu bietul Sancho trecut și azvânit cu atâta iuțeală pe brațele acelei liote de pe-o bancă pe alta, de nu mai vedea înaintea ochilor și era încredințat - asta nici vorbă - că chiar tartorii iadului puseseră ghearele pe el; și nu mi-l slăbiră până nu făcură cu el înconjurul corăbiei prin stânga, după care-l azvârliră iarăși la pupă. Acolo rămase, sărmanul, stâlcit, cu sufletul la gură și tot o apă, fără să-și poată da seama ce se petrecuse cu el.

Don Quâjot; e, care-l văzuse pe Sancho cum zboară așa fără de aripi, îl întrebă pe căpitan dacă acestea erau ceremoniile care se obișnuiau față de cei ce puneau întăia oară piciorul pe galere, fiindcă dacă așa erau, el, căruia nu-i ardea să se țină de ele, n-avea chef să se lase muștruluit în halul ăsta, și se jura pe Dumnezeuul lui că de s-o apropia careva să-l înșface pentru a-l învârti pe sus, apăi să știe că

1 Era obiceiul, pe galere, ca vâslașii să se dezbrace înainte de a începe vâslitul, și se comanda cu strigătul: «*Ropa afuera!*» și sufletul din el i l-o scoate în ghionți, și numai ce spuse vorbele astea, că se și ridică picioare, punând mina pe spadă. Tocmai în clipa asta coborâră pânza și, cu un zgomot asurzitor, lăsară să cadă de sus în

jos prăjina de care era prinsă. Sancho crezu că se desprindea cerul din balamale și cădea pe capul lui, pe care și-l aplecă, mort de frică, vârându-și-l între picioare. Dar nici don Quijote nu-și mai ținu firea, fiindcă se sperie și el, strânse din umeri și se schimbă la față. Gloata galeoților ridică prăjina cu aceeași iuțeală și cu același zgomot cu care o coborâse, și toate astea le făcu într-o tăcere de moarte, de ziceai că n-ar fi avut nici glas, nici suflare. Conducătorul vâslașilor dete semn să se ridice ancora și, sărind la mijlocul punții, prinse să mângâie cu gârbaciul sau cu biciul spinările gloatei. Când văzu Sancho cum se mișcau atâtea picioare roșii – fiindcă drept picioare luase el vâslele – își spuse înde sine:

«Astea mai zic și eu că-s lucruri vrăjite, iar nu celea de care-mi tot cântă stăpănu-meu! Ce-au făcut oare nenorociții ăștia de-i biciuiește-n așa hal? Și cum de singur omul ăsta, care se-nvârte pe-aici fluierând, cutează să biciuiască atâta lume? Acum sunt încredințat de-a binelea că ăsta-i curat iadul său, hai, măcar purgatoriul.»

Don Quijote, care văzu luarea-aminte cu care Sancho cântă la cele ce se petreceau, îi spuse:

— Vai, Sancho dragă, cât de ușor și la îndemână ți-ar fi – numai de-ai vrea – să te despoi de la brâu în sus, să te amesteci printre seniorii ăștia și să sfârșești odată cu dezlegarea de vrăji a Dulcinei! Fiindcă cu năpasta și cu pătimirea atâtor inși nu ți-ai mai simți-o prea mult pe a ta, și unde mai pui că poate înțeleptul Merlin o socoti fiecare din bicele astea – că-s date de-o mină zdravănă – cât zece din acelea pe care, până la urma urmei, tot trebuie să ți le dai tu.

Tocmai voia căpitanul să întrebe că de ce bice pomeneau ei sau de ce dezlegare de vrăji a Dulcinei era vorba, când corăbierul de veghe spuse:

— Monjuich 1 dă semn că o corabie cu pânze se află în dreptul coastei dinspre partea de apus.

Când auzi căpitanul una ca asta, sări îndată pe punte

și spuse:

— Haideți, copii, să nu ne scape! Asta de care ne dă semn straja pesemne că-i o corabie cu corsari din Alger!

Cât ai clipi, se apropiară și celelalte galere de corabia cea mare ca să afle cele ce li se porunceau. Căpitanul hotărî ca două dintre ele să iasă în largul mării, iar el, dimpreună cu a treia galără, s-o ia de-a lungul coastei, pentru ca, în felul acesta, corabia să nu le poată scăpa. Vâslașii puseră zdravăn mâinile pe vâsle, împingând galerele cu atâta strășnicie, de ziceai că zboară. Cele ieșite în larg, după ce făcură două leghe bune, iată numai că zăriră o corabie, pe care o socotiră, după ochi, la vreo paisprezece - cincisprezece vâsle, și așa și era. Acea corabie, când zări și ea, la rîndul ei, galerele, o luă la sănătoasa cu gândul și cu nădejdea ca, fiind ușoară, să scape; însă căzu prost cu socotelile, pentru că galera cea mare întruchipa unul din cele mai ușoare vase din câte pluteau pe mare, și-atât de tare se apropie de ea, încât pentru cei de pe corabie se arăta limpede ca lumina zilei că nu mai e chip să scape, așa încât conducătorul ei avea de gând să lase vâslele-n plata Domnului și să se predea, ca să nu-l mai întărite pe căpitanul care conducea galerele noastre; decât că soarta, care cu totul altminteri îl călăuzea, făcu în așa fel că, atunci când galera cea mare se apropiase atât de tare încât cei de pe corabie puteau auzi glasurile dintr-însa, care-i strigau să se predea, iată numai că doi *toraquis*, adică, cum am spune, doi turci chercheliți, din care se mai aflau încă vreo doisprezece pe corabie, sloboziră două descărcături de pușcă, drept care trimiseră pe ceea lume doi oșteni care se aflau pe galerele noastre.

Când văzu una ca asta, căpitanul jură să facă de petrecanie la toți câți i-o prinde pe corabie, și se năpusti asupra-i cu toată înverșunarea, dar corabia îi alunecă pe sub vâsle.

1 Postul de veghe de pe turnul Mont Juich trebuia să dea semnalul întregului oraș ori de câte ori se vedea o

ambarcație în dreptul coastei.

Galera, însă, înainta cu repeziciune: cei de pe corabie se văzură pierduți; întinseră pânzele câtă vreme galera cotea, și din nou, cu ajutorul pânzelor și al vâslelor, o luară la goană; dar strădania nu le aduse tot atâta folos câtă pagubă le pricinui cutezanța, pentru că, ajungându-i galera cea mare cam pe la jumătate de leghe și ceva, trânti vâslele peste ei și-i prinse pe toți teferi, ca din oală. Sosiră într-acestea și celelalte două galere, și câteșipatru se întoarseră cu prada la țărm, unde stătea să-i aștepte puzderie de omenire, nerăbdătoare să vadă ce-or aduce. Când ajunseră aproape de uscat, căpitanul avu de grijă să se azvârle ancora și-și dete seama că pe țărm se afla și loctiitorul regelui în Barcelona. Porunci să se lase luntrea pe apă ca să-l aducă și puse să se coboare prăjina de care erau prinse pânzele, pentru a-i spânzura îndată pe conducătorul cel turcesc și pe ceilalți turci prinși pe corabie, care să fi fost cam la treizeci și șase de inși, toți niște vlăjgani, cei mai mulți dintr-înșii pușcași turci.

Căpitanul întrebă cine era conducătorul corăbiei, și atunci unul din cei prinși îi răspunse în grai castilian (mai târziu avea să iasă că acesta era un spaniol turcit):

— Flăcăiandrul acesta, stăpâne, pe care-l vezi aici, e conducătorul nostru, și arată către unul din cei mai frumoși și mai chipeși tineri din câți ar putea să-i zugrăvească închipuirea omenească.

Vârsta, după câte arăta, nu-i era nici de 20 de ani. Căpitanul îl întrebă:

— Ia spune-mi, câine nesăbuit, ce te-a îndemnat să-mi ucizi oștenii, de vreme ce tot vedeai că-i cu neputință să-mi mai scapi? Așa știi tu să aduci cinstire galerelor celor mari? Nu știi, oare, că nu se cheamă vitejie cutezanța? Nădejdea care începe să piară trebuie să-i facă pe oameni îndrăzneți, dar nu cutezători.

Conducătorul tocmai voia să răspundă, dar căpitanul nu putu s-audă în clipa aceea răspunsul, fiindcă se duse să-

l primească pe loctiitorul regelui, care chiar atunci se urca pe galeră, și, odată cu el, se mai urcară și niște slugi de-ale lui, dimpreună cu câțiva inși din oraș.

— Bun a mai fost vânatul, căpitane! spuse loctiitorul.

— Pe-atât de bun, răspuse căpitanul, precum ai să-l vezi și înălțimea-ta îndată, atârnat de prăjina asta.

— Cum așa? răspuse loctiitorul.

— Păi, împotriva oricărei legi și împotriva oricărei înțelegeri și orânduiei a războiului, răspuse căpitanul, mi-au ucis doi dintre cei mai buni oșteni care se aflau în galerele acestea, și atunci eu am jurat să-i spânzur pe toți câți i-am prins, și mai cu seamă pe tinerelul ăsta, care-i conducătorul corăbiei, și arată către flăcăiașul care se și afla cu mâinile legate și cu ștreangul de gât, așteptându-și moartea.

Căta loctiitorul la el și, văzându-l atât de chipeș, atât de arătos și atât de la locul lui, și fiindcă însăși frumusețea lui cheazășua pentru el în acea clipă x, îi dete-n gând să-l scape de la moarte, așa că-l întrebă:

— Ia spune-mi, conducător al corăbiei, ce ești tu din născare, turc, arap sau creștin turcit?

La caré tânărul răspuse tot în grai castilian:

— Nu-s nici turc din născare, nici arap și nici creștin turcit.

— Atunci ce ești dară? întrebă loctiitorul.

— Femeie creștină sunt, răspuse tânărul.

— Femeie creștină? Și-ntr-un astfel de port și-ntr-o astfel de împrejurare? Da ăsta-i un lucru de care mai degrabă să te crucești decât să-l crezi!

— Seniorilor, spuse flăcăul, lăsați pentru mai târziu punerea în fapt a uciderii mele, că doar n-o să fie mare pagubă dacă vă veți mai amâna răzbunarea atâta numai cât vă voi povesti și eu viața mea.

Cine să fi fost atât de împietrit la inimă încât să nu se-m moaie la auzul acestor vorbe, măcar pân-o fi să asculte ce avea de gând să spună flăcăiașul cel întristat și

urgisit? Căpitanul îi zise să spună ce-o pofti, dar să nu tragă nădejde că i-o veni iertarea de vina pe care și-o știe el prea

1 Aluzie la o maximă aristotelică, după care frumusețea este cheazăia favorurilor.

bine. Dacă i se dote această îngăduință, tânărul începu să vorbească așa:

— Din născare țin de acel neam mai mult nefericit decât cuminte, peste care a plouat zilele astea un potop de năpaste: sunt zămislită din părinți mauri. Minată de șuvoiul restriștii ce-a căzut pe neamul meu, am fost dusă de niște unchi de-ai mei în Berberia, fără a-mi folosi la nimic destăinuirea că-s creștină, cum chiar și sunt, și încă nu din cele prefăcute și ticluite, ci din acelea adevărate și catolice. Față de cei puși să ne izgonească în surghiunul nostru cel amarnic nu mi-a fost de niciun ajutor mărturisirea acestui adevăr și n-au vrut să mă creadă nici unchii mei, care mi-au luat vorbele mele drept minciună și băsnire ca să rămân în țara unde am văzut lumina zilei, așa că m-au dus cu ei mai mult cu sila decât de bunăvoie. Maică-mea a fost creștină, iar taică-meu, om înțelept, fost-a și el tot pe-atât de creștin: credința catolică am supt-o odată cu laptele, și am fost crescută întru deprinderile cele bune. Nici după grai și nici după purtări – așa cel puțin cred eu – nu m-am dovedit cu nimic c-aș fi arăpoaică. Pe potriva acestor virtuți – fiindcă virtuți zic eu că sunt – și în pas cu ele îmi cresc și frumusețea, dacă poate fi într-adevăr vorba de așa ceva la mine; și deși cuminte foarte și tot închisă-n casă, se vede treaba că nu eram eu chiar atâta cât trebuia ca să nu fiu văzută de un tânăr senior, pe nume don Gaspar Gregorio 1, feciorul cel mare al unui cavaler ce stăpânește un sat vecin cu al nostru. Să m-apuc să mai înșir cum ne-am văzut, cum ne-am vorbit, cum am simțit că se topește după mine, și cum tot pe-atât m-am prins și eu în dragoste pentru el, prea s-ar lungi povestea, și asta tocmai acum, când stau cu frica-n sân că între limbă

și gâtlej stă gata să treacă funia cea neîndurată, care mă amenință, așa c-am să povestesc numai cum don Gregorio și-a pus în gând să ne-nsoțească în surghiunul nostru. S-a amestecat, dară, cu maurii, care

1 Pe iubitul fetei lui Ricote, Cervantes ba numit, în capitolul LIV, don Pedro Gregorio. Aici e numit Gaspar Gregorio, iar mai departe Gaspar.

veneau de prin alte sate, fiindcă le știa de minune graiul, și-n timpul drumului s-a-mprietenit cu doi unchi de-ai mei, care mă duceau cu ei; căci taică-meu, om chibzuit și prevăzător, de-ndată ce-a auzit întâia strigare care ne vestea surghiunul, a și plecat din sat și s-a dus să caute vreun loc de adăpost prin cele străinătăți, unde să fim și noi primiți. A lăsat îngropate într-un loc, pe care numai eu îl știu, mulțime de mărgăritare și de nestemate de mare preț, dimpreună cu ceva bani în galbeni și taleri de aur. Mi-a poruncit să nu m-ating sub niciun temei de comoara ce-o lăsa, dac-o fi să ne surghiunească, mai-nainte de întoarcerea lui. Am ascultat de porunca lui și, dimpreună cu unchii mei, precum am spus, și cu alte neamuri și prieteni, am trecut în Berberia, iar locul unde ne-am statornicit a fost cetatea Algerului. Dar parcă-n iad ne-am fi statornicit, nu alta! Regele din Alger a aflat de frumusețea mea și mi-a mai mers fa Ama pe lângă el că-s și bogată, lucru care a fost, pe de o parte, spre norocul meu. M-a chemat la sine și m-a întrebat din ce parte a Spaniei eram și ce bani și odoare aveam la mine. I-am spus din ce sat sunt și cum că banii și scumpeturile rămăseseră îngropate acolo, dar că destul de lesne s-ar putea pune mina pe ele dacă m-aș întoarce chiar eu să le iau. Toate astea i le-am spus din grijă să nu-l orbească cumva frumusețea mea, ci mai bine lăcomia lui. În vreme ce vorbeam noi astfel, îi ajunse la ureche cum că, odată cu mine, mai sosi și unul din flăcăiandrii cei mai Chipeși și cei mai frumoși din câți și-i poate închipui mintea omenească. Pe dată am și înțeles că era vorba de don Gaspar Gregorio,

a cărui înfățișare arătoasă întrece oricare altă frumusețe vrednică de-a fi îndrăgită. M-am îngrozit la gândul primejdiei ce-l păștea pe don Gregorio, fiindcă la varvarii aceia de turci se socotește ca mai mare lucru și la mai mare preț un fecior sau un flăcău arătos decât o femeie, de-ar fi ea și picată din soare! De-ndată a poruncit regele să i-l aducă dinainte ca să-l vadă, și m-a-ntrebat dacă adevărat era ceea ce i se spusese despre acel tinerel. Atuncea eu – parcă Dumnezeu mă luminase – i-am spus că era adevărat; îi trăgeam, însă, luarea-aminte că nu era bărbat, ci femeie, ca și mine, și-l rugam cu cerul și pământul să-mi îngăduie a mă duce s-o îmbrac în portul ei cel firesc, pentru ca să-și arate din plin frumusețea și să se înfățișeze mai puțin stânjenită dinaintea lui. Mi-a spus că primea bucuros și c-a doua zi om vorbi noi cum să facem și să dregem ca să mă-ntorc în Spania pentru a dezgropa comoara cea tănuită. Am vorbit cu don Gaspar și i-am arătat primejdia care-l păștea dacă s-o da drept bărbat; l-am îmbrăcat în straie de arăpoaică, și chiar în acea seară l-am dus dinaintea regelui, care, dacă l-a văzut, s-a minunat foarte și și-a pus în gând să-l păstreze pentru a-l da în dar sultanului; vrând, însă, să ocolească primejdia ce putea să-l amenințe în serai din partea femeilor lui, și temându-se pentru el, porunci să fie găzduit în casa unor arăpoaice de neam mare, care să-l țină la ele și să-l slujească; și acolo l-au și dus pe dată. Cât ne-a durut la inimă pe amândoi – fiindcă nu pot să tăgăduiesc că mi-e drag – judece aceia care se-ndrăgesc cu foc și-s nevoiți să se despartă. Curând a pus și regele la cale cele trebuincioase ca să mă-ntorc în Spania pe această corabie, având să mă-nsotească și doi turci, de neamul lor, care n-au fost alții decât aceia care v-au ucis oștenii. A mai venit cu mine și spaniolul ăsta turcit – și arată către acela care întâiul vorbise – de care sunt bine încredințată că-i creștin tănuit și c-a venit mai mult cu gândul să rămână-n Spania decât să se mai întoarcă în Berberia. Ceilalți oameni de pe corabie sunt arapi și turci,

care nu slujesc la alta decât să mâne la vâsle. Cei doi turci, hapsâni și neobrazăți cum sunt, fără a ține seamă de porunca ce-o aveau, ca pe mine și pe turcitul ăsta să ne coboare pe uscat în straie creștinești – pe care le aveam la noi – de cum om da dintâi de vreun țărm spaniol, au vrut ca mai-nainte să dea târcoale coastei și – de-or putea – să pună mâna pe ceva pradă, temându-se că dacă mai-nainte ne-ar coborî pe noi, s-ar putea să cădem prost și să fim siliți a destăinui că ne așteaptă prin apropiere corabia lor, și atunci, dacă s-ar mai afla și niscai galere de-a lungul țărmului, acestea i-ar culege ca din oală.

Azi-noapte am dibuit și noi țărmul acesta, și, fiindcă n-am prins de veste de aceste patru galere, am fost descoperiți și ni s-a întâmplat cele ce-ați văzut și domniile-voastre. În două vorbe asta e: don Gregorio a rămas între femei în straie femeiești, primejduit foarte de-a se pierde, iar eu mă văd cu mâinile legate, așteptând sau, mai bine zis, temându-mă că mi s-o lua viața, care și așa a ajuns o povară pentru mine. Acesta e, seniorilor, sfârșitul poveștii mele celei jalnice, poveste pe cât de-adevărată pe-atât de nefericită. Ceea ce vă rog este să mă lăsați să mor creștinește, căci, precum am spus, cu nimic nu m-am făcut vinovată de greșeala în care au căzut cei de-un neam cu mine.

Apoi tăcu, cu ochii plini de lacrimi duioase, cu care se mai însoțiră și alte multe lacrimi ale celor ce erau de față. Loctiitorul, înduioșat și cuprins de milă, fără s-o agrăiască cu o vorbă, se apropie de ea și, cu mâinile lui, dezlegă funia care strângea mâinile cele frumoase ale arăpoaicei.

Și câtă vreme arăpoaica cea creștinată își depăna nemaiauzita-i poveste, stătea cu ochii ațintiți la ea un hagiul bătrân, care intrase în galeră atunci când intrase și loctiitorul; și numai ce puse capăt arăpoaica vorbirii ei, că el i se și aruncă la picioare, îmbrățișându-i-le, și-i spuse cu vorbe întrerupte de sughițuri și de oftări fără de număr:

— O, Ana Felix, copila mea neferice, eu sunt părintele

tău, Ricote, m-am întors să te caut, fiindcă nu puteam trăi fără de tine, care ești sufletul meu!

La auzul vorbelor sale, Sancho făcu ochi mari și ridică capul, lăsat pân-atunci în jos, la gândul năpastei sale cu azvârlitul și, cătând la hagi, își dădea seama că este Ricote în carne și oase, cel cu care se-ntâlnise în ziua în care-și lăsase păcatelor ocârmuirea, și se încredință că tânăra arăpoaică era fata acea, care acum, slobozită, își îmbrățișa părintele, amestecându-și lacrimile cu ale lui. Atunci grăi Ricote către căpitan și către locțiitor:

— Înălțimile-voastre, aceasta e copila mea, mai năpăstuită prin pățaniile decât prin numele ei. Ana Felix o cheamă - i se mai spune și Ricota - vestită atât prin frumusețea ei, cât și prin averea mea. Eu mi-am lăsat pământul strămoșesc, ducându-mă să caut prin cele străinătăți pe cineva care să ne găzduiască și să ne primească și, după ce l-am aflat în țara nemțească, m-am întors în straiile astea de hagi, însoțit de alți nemți, ca să-mi caut copila și să-mi dezgrop bogățiile cele multe, pe care le lăsasem îndosite. Copila nu mi-am găsit-o, mi-am găsit, însă, comoara, pe care o am cu mine, și acum, iată, prin nemaiînchipuita întorsătură a lucrurilor, pe care ați văzut-o, mi-am găsit comoara ce mă înavuțește mai presus de orice, adică pe mult îndrăgita mea copilă! Dacă nevinovăția noastră și lacrimile ei, precum și ale mele, pot să lase neatins simțul dreptății voastre și, totodată, să deschidă și o ușă îndurării, folosiți-o față de noi, cărora niciodată nu ne-a stat în minte să vă aducem vreo vătămare și nici nu ne-am unit întru nimic cu gândul alor noștri, care pe bună dreptate au fost surghiuniți.

Atunci spuse și Sancho:

— Îl cunosc eu bine pe Ricote și știu că nu minte când spune că Ana Felix îi fata lui, dar în celelalte daraveri, cu dusul și venitul, și dacă are gând bun sau gând rău, aici nu mă bag.

În vreme ce toți cei de față se minunau de

nemaipomenita întâmplare, căpitanul spuse:

— Una câte una, lacrimile tale văd eu că n-au să mă lase să-mi aduc jurământul la îndeplinire. Să trăiești, frumoasă Ana Felix, câți ani de viață ți-a hărăzit cerul și să-și ieie pedeapsă pentru vina lor făptașii cei neobrazăți și cutezători 1

Și pe loc porunci să-i spânzure de prăjină pe cei doi turci care-i ucisese ră pe cei doi oșteni ai lui, dar loțtiitorul îl rugă cu multă stăruință să nu-i spânzure, fiindcă fapta lor a fost mai mult ieșire din minți decât cutezanță. Căpitanul ascultă de rugămintea loțtiitorului, deoarece cu sânge rece răzbunările nu se îndeplinesc așa cum trebuie. Se îngrijiră îndată în ce chip să-l scoată pe don Gaspar Gregorio din primejdia în care rămăsese. Pentru aceasta Ricote fu gata să dea două mii de taleri, pe care-i avea în mărgăritare și în odoare. Se găsiră mai multe căi, dar niciuna nu se dovedi atât de bună ca aceea pe care o găsisese turcitul cel mai înainte pomenit, și care era gata să se întoarcă în Alger într-o luntre mărunță, care să aibă până la șase vâsle, mânuite de vâslași creștini, fiindcă el se pricepea unde, cum și când putea și trebuia să se coboare pe uscat, și așijderea știa și casa unde se afla găzduit don Gaspar. Căpitanul și cu loțtiitorul stăteau la îndoială dacă să se încreadă în turcit și dacă să-i dea pe mână creștinii care să tragă la vâsle. Ana Felix dete chezășie pentru el, și de asemenea și Ricote, părintele ei, care făgădui să plătească un preț de răscumpărare pentru creștini dac-or fi dați cumva pierzării.

Se opriră dară cu toții la acest gând, și apoi coborî și loțtiitorul, dar don Antonio Moreno luă cu el pe arăpoaică și pe tatăl ei, după ce loțtiitorul îl struni să-i țină și să-i omenească cât o putea mai bine, fiindcă, din parte-i, și el era gata să trimită, pentru bunăstarea lor, tot ce-o avea în casă: iată până unde au ajuns bunăvoința și dragostea pe care frumusețea Anei Felix i le-a trezit în suflet.

Capitolul LXIV

Unde-i vorba despre aventura care l-a amărât pe don Quijote mai mult decât toate câte i s-au întâmplat până atunci

Soața lui don Antonio Moreno - așa spune povestea - se bucură nespuse de mult văzând-o la ea în casă pe Ana Felix. O primi, dară, cum nu se poate mai bine, îndrăgindu-i atât frumusețea cât și înțelepciunea, fiindcă și-n una și-n alta era desăvârșită, și toată lumea din oraș, ca la chemarea clopotelor, alerga s-o vadă. Don Quijote spuse către don Antonio că lui nu-i plăcea felul cum puseseră la cale slobozirea lui don Gregorio, fiindcă tertipul părea să fie mai curând primejdios decât bine chibzuit, și că ar fi bine să-l treacă pe el în Berberia, cu armele și cu calul lui, căci, în ciuda întregii arăpimi, l-o scoate el de-acolo, așa cum făcuse don Gaiféros cu soața sa Melisendra.

— Ia seama, luminăția-ta, zise Sancho când auzi de treaba asta, că seniorele don Gaiféros de pe uscat a scos-o pe soața lui și tot pe uscat a dus-o și-n Francia; dar aici, dacă-l scoatem cumva pe don Gregorio, n-o să avem pe unde să-l ducem în Spania, pentru că-i marea la mijloc.

— Pentru toate se găsește leac, numai pentru moarte nu, răspunse don Quijote, căci, dac-o trage luntrea pe țarm, ne-om putea îmbarca într-însa, chiar de-ar fi să ne oprească-o lume-ntreagă!

— Frumos zugrăvești luminăția-ta treaba asta, nimic de zis, și o-nfățișezi ca pe-un lucru ușor, dar de la vorbă și pin la faptă îi cale lungă. Eu rămân, de aceea, la cele ce spune turcitul, care-mi pare un om de nădejde și cu scaun la cap.

Dar Antonio spuse că dacă turcitul n-o duce treaba la bun sfârșit, atunci au să se folosească de ceea ce-i dase în gând marelui don Quijote și au să-l treacă-n Berberia. Două zile mai târziu plecă și turcitul într-o luntre ușoară, cu câte șase vâsle de fiecare parte, însoțit fiind de-o ceată de oameni tot unul și unul, iar peste alte două zile plecară și galerele către Levant, după ce căpitanul îl rugă pe

locțiitor să-i dea și lui de știre de ce-o avea să iasă cu dezrobirea lui don Gregorio, precum și de cele ce-o fi să se-ntâmples cu Ana Felix. Locțiitorul îi făgădui că va face așa cum l-a rugat. Și într-o dimineață, la Barcelona, ieșind don Quijote să se preumbe pe țarm, armat cu toate armele sale – pentru că, așa cum de-atâtea ori spunea el, armele erau podoabele lui, iar odihna lui era lupta, încât nu se despărțea o clipă de ele – văzu că vine către el un cavaler, armat așijderea până-n dinți, care avea zugrăvită pe pavăză o lună strălucitoare și care, după ce ajunsese la o mică depărtare de el, așa ca să poată fi auzit, ridicând glasul și îndreptându-și vorbele către don Quijote, zise:

— Slăvite cavaler și niciodată îndeajuns de lăudate don Quijote de La Mancha, eu, Cavalerul Albei Luni, ale cărui nemaiauzite isprăvi îți vor fi ajuns la urechi, vin să mă lupt cu tine și să încerc puterea brațului tău, cu gândul să te fac să recunoști și să mărturisești că aleasa mea – oricine ar fi ea – e fără de asemănare mai frumoasă decât Dulcinea ta din Toboso! Care adevăr, dacă tu Tai mărturisi de la bun început, te-ar cruța pe tine de moarte, iar pe mine de osteneala pe care mi-aș lua-o ca să te ucid; și dacă, dimpotrivă, ai alege lupta și eu te-aș birui, nu cer altă îndestulare decât aceea ca tu, punându-ți armele deoparte și încetând de-a mai căuta aventuri, să te lași păgubaș și să te-ntorci la tine-n sat pe timp de un an, unde, fără a mai pune mâna pe spadă, să trăiești într-o pace netulburată și într-o tihnă prielnică, fiindcă asta ți-o fi de folos ca să-ți sporești averea și ca să-ți mântuiești sufletul; iar dacă tu mă vei birui, atunci viața mea va fi în mâinile tale; tot ale tale vor fi, ca pradă de luptă, și armele și calul meu, iar faima isprăvilor mele va trece pe seama ta. Cumpănește ceea ce-ți împacă mai bine socotelile și dă-mi răspunsul pe loc, fiindcă toată ziua de azi e pusă de mine ca soroc să mântui cu treaba asta.

Don Quijote rămase mut și înmărmurit atât de cutezanța Cavalerului Albei Luni, cât și de temeiul pentru

care îl înfrunta. Și atunci, domol de tot, dar cu vorbă hotărâtă, îi răspunse:

— Cavaler al Albei Luni, ale cărui isprăvi n-au ajuns pân-acum la urechile mele, te voi pune să juri că n-ai văzut-o niciodată pe vestita Dulcinea, căci, dac-ai fi văzut-o, nici vorbă că te-ai fi ferit să-mi ceri ceea ce-mi ceri, fiindcă vederea ei te-ar fi încredințat că nu s-a aflat vreodată și nici nu se poate afla pe lume frumusețe care să se asemene cu a ei. Și așa, fără a spune că minți, ci numai că nu știi despre ce-i vorba, cu învoielile de care m-ai înștiințat, primesc înfruntarea dumatăle, și chiar pe dată, ca să nu treacă ziua ce-ai sorocit-o; și din învoielile amintite scot afară numai pe aceea ca faima isprăvilor dumatăle să treacă pe socoteala mea, fiindcă eu nu știu nici care sunt aceste isprăvi și nici cât sunt ele de mari; mă mulțumesc eu și cu ale mele, bunerele, așa cum sunt. Alege-ți dumneata aici pe câmp locul pe care-l vrei, că și eu mi-i voi alege pe-al meu, și căruia din noi îi va ajuta Dumnezeu, îi va face și celălalt pe voie.

Cineva din oraș îl zărise pe Cavalerul Albei Luni și-i spuse loțiitorului că stătea de vorbă cu don Quijote de La Mancha. Loțiitorul, crezând c-o fi iarăși vorba de vreo aventură pusă la cale de don Antonio Moreno sau de vreun alt cavaler din oraș, ieși îndată la țarm, dimpreună cu don Antonio și cu alți mulți cavaleri care-l însoțeau, tocmai în clipa când don Quijote îl întorcea din frâu pe Rocinante, ca să ia pe câmp depărtarea trebuincioasă. Văzând, dară, loțiitorul că amândoi cavalerii aveau de gând să se ndrepte unul către altul spre ase-ncăera, veni între ei, întrebându-i care era pricina ce-i îndemna să se bată așa pe neașteptate. Cavalerul Albei Luni îi răspunse că se băteau pe temeiul unei întâietăți în frumusețe, și-n două vorbe îi spuse același lucru pe care i-l spusese mai-nainte și lui don Quijote, dimpreună cu înțelegerea dintre ei în ce privește urmările luptei. Loțiitorul se apropie de don Antonio și-l întrebă pe șoptite dacă știe cumva cine-i

Cavalerul acela al Albei Luni sau dacă nu era poate vreun renghi pe care voiau ei să i-l joace lui don Quijote. Don Antonio îi răspunse că habar n-avea cine era și că nici nu știa dacă lupta se dădea în glumă sau de-adevărat. Răspunsul acesta îl puse-n încurcătură pe locțiitor dacă să-i lase sau nu să meargă mai departe cu bătaia; deoarece însă nu-i intră în cap c-ar putea fi altceva decât o glumă, se depărtă spunând:

— Domnilor cavaleri, dacă-n treaba asta nu se găsește nicio altă cale decât aceea de-a mărturisi sau de-a muri, și dacă seniorele don Quijote o ține că-i sucită, iar domnia-ta, cel cu Luna Albă, o ții că-i învârtită, atunci, cu Dumnezeu înainte, începeți!

Cu vorbe curtenitoare și așezate, Cavalerul Albei Luni mulțumi locțiitorului pentru îngăduința ce le-o dădea; și același lucru îl făcu și don Quijote, care, cerând din adâncul inimii ajutor cerului, precum și Dulcinei, așa cum obișnuia la începutul oricăreia din luptele ce i le scotea prilejul în cale, se întoarse să mai ia puțină depărtare din câmp, fiindcă văzuse că la fel făcea și potrivnicul lui, și, fără a mai suna vreo trâmbiță sau vreo altă muzică de luptă, care să le dea semn că pot năvăli unul asupra altuia, își întoarseră, în aceeași clipă, caii din frâu; dar cum Cavalerul Albei Luni era mai iute de picior, făcu-n goană două treimi din drumul ce-i despărțea la-nceput, îl ajunse pe don Quijote și, fără a-l atinge cu lancea, pe care o ridicase - după cât se pare - dinadins în sus, se repezi cu atâta putere într-însul, încât dete cu Rocinante și cu don Quijote de pământ, pricinuindu-le o cădere primejdioasă. Într-o clipă fu pe el și, punându-i lancea în dreptul vizierei, îi spuse:

— Ești biruit, cavaliere, și chiar mort dacă nu mărturisești cele ce ne-am învoit înainte de a începe lupta!

Don Quijote, stâlcit și amețit, fără a-și ridica viziera, ca și cum ar fi vorbit dintr-un mormânt, spuse cu glas pierit și stins:

— Dulcinea din Toboso e cea mai frumoasă femeie din lume, iar eu cel mai nefericit cavaler de pe pământ, și n-ar fi frumos ca slăbiciunea mea să vatăme acest adevăr! înfinge, cavaliere, lancea și ia-mi și viața, o dată ce mi-ai luat cinstea.

— Asta n-o voi face niciodată! spuse Cavalerul Albei Luni. Trăiască, trăiască neatinsă faima despre frumusețea domniței Dulcinea din Toboso, că eu mă mulțumesc doar ca marele don Quijote să se-ntoarcă la el în sat pe timp de un an sau pe câtă vreme i-oi porunci eu, așa cum ne-am înțeles mai-nainte de-a intra în luptă.

Toate astea le auzi locțiitorul, dimpreună cu alți mulți cavaleri ce se aflau acolo, și-l mai auziră și pe don Quijote răspunzând că, deoarece nu-i cerea nimic care să fie spre paguba Dulcinei, va îndeplini întocmai toate celelalte învoieli, ca un cavaler cinstit și adevărat ce este. După ce Cavalerul Albei Luni îi smulse această făgăduință, întoarse calu-n frâu și, făcând din cap o închinăciune către locțiitor, o porni călare într-un galop nu prea repede și intră în oraș. Locțiitorul îi porunci lui don Antonio să se ia după el și, facă ce-o face, să afle cine este. Îl ridicară pe don Quijote, îi descoperiră chipul și-l aflară galben și nădușit. Rocinante, de stropșit ce era, nici nu putu câtva timp să se miște. Sancho, posomorât și cătrănit nevoie mare, nu mai știa nici ce să spună, nici ce să facă. Îi părea că toată acea întâmplare se petrecea în vis și că toată acea urzeală cu cavalerul era treabă vrăjitoarească. Îl vedea pe stăpănu-su biruit și silit să nu mai pună mina pe arme timp de-un an. Își închipuia întunecată lumina slăvitelor lui isprăvi, iar nădejile ce și le pusese în noile lui făgăduințe și le închipuia risipite, așa cum se risipește fumul în vânt. Se temea să nu rămână Rocinante schilod, iar stăpănu-su cu oasele sclintite, măcar că n-ar fi fost chiar atât de rău dacă sclintirea oaselor i-ar fi potrivit mintea la loc. În cele din urmă, cu o litieră de care poruncise locțiitorul să se facă rost, îl duseră-n oraș, și tot acolo se-ntoarse și locțiitorul,

în setea lui de-a afla cine era Cavalerul Albei Luni, care atât de amarnic îl răpusesese pe don Quijote.

Capitolul LXV

Unde se dă de știre cine era Cavalerul Albei Luni, dimpreună cu dezrobirea lui don Qregorio și cu alte întâmplări

Don Antonio Moreno goni de zor pe urmele Cavalerului Albei Luni și, dimpreună cu el, îl urmară și chiar îl urmăriră pe cavaler mai mulți băietani, până ce-l împresurară într-un han din oraș. Dornic de a-l cunoaște, intră și don Antonio în acel han. Cavalerul, după ce fu întâmpinat de un scutier, care-l primi și-l despovără de arme, intră într-o cămară joasă și, odată cu el, intră și don Antonio, care murea de nerăbdare să afle cine era necunoscutul. Văzând, dară, Cavalerul Albei Luni că celălalt nu-l mai slăbea, îi spuse: - îmi dau bine seama, seniore, ce vânt te-aduce pe-aici: vrei să știi cine sunt. Și fiindcă n-am temei să-ți ascund acest lucru, cât timp mi-o scoate armele slujitorul acesta al meu, ți-oi spune fără să mă abat nici cu atâtica de la adevărul celor ce vei auzi. Trebuie să știi, seniore, că mie mi se spune «bacalaureatul Samsón Carrasco». Sunt dintr-un sat cu don Quijote de La Mancha, a cărui nebunie și scrânteală ne rupe inima de milă celor ce-l cunoaștem, și, dintre toți, eu sunt acela care-l căinez cel mai mult. Și fiind încredințat că nu se va tămădui decât ducând o viață tihnită, stând la el în sat și-n casa lui, am găsit un tertip de a-l întoarce la acea viață; așa că să tot fie vreo trei luni de când i-am ieșit în cale străvestit în cavaler rătăcitor, dându-mă drept Cavalerul Oglinzilor, cu gândul de-a mă lupta cu el și de ad birui, fără să-i aduc nicio vătămare și statornicind, drept învoială a luptei, ca biruitul să rămână la voia biruitorului; și ceea ce aveam eu de gând să-i cer, fiindcăci și vedeam biruit, era să se-ntoarcă la el în sat și să nu mai iasă de-acolo un an încheiat, în care timp s-ar fi putut lecu; dar soarta a vrut să potrivească altfel lucrurile, fiindcă el a fost acela care

m-a biruit pe mine și m-a răsturnat de pe cal, așa că n-a avut urmări gândul ce mi-l pusesem. El și-a văzut înainte de drum, iar eu m-am întors biruit, rușinat și stâlcit de căzătură, care à mai fost, pe deasupra, și primejdioasă; dar asta nu m-aa stins setea de a-l căuta din nou și de a-l birui, așa cum s-a văzut astăzi. Și cum el este atât de vajnic în a păzi poruncile cavaleriei celei rătăcitoare, nici nu mai încape vorbă că-și va ține legământul de a-mi îndeplini hotărârea. Asta-i, seniore, toată întâmplarea, făr-a mai fi nevoie să spun o vorbuliță mai mult; te rog, însă, din suflet să nu mă dai de gol și să nu-i spui lui don Quijote cine sunt, pentru ca gândul meu cel bun să prindă și pentru ca omul acesta să-și recapete mintea, pe care o are atât de bună când îl lasă țicnelile cavaleriei lui rătăcitoare.

— Vai, domnule, spuse don Antonio, ierte-te Dumnezeu pentru răul ce-l pricinuiеști întregii lumi vrând să fac iarăși înțelept pe nebunul cel mai hazliu de pe fața pământului! Dumneata nu-ți dai seama, domnule, că folosul ce l-ar aduce înțeleptirea lui don Quijote n-ar fi nici pe departe atât de mare ca desfătarea pe care o dă el cu trăsnaile lui? Dar eu socotesc că toată iscusința domnului bacalaureat n-are să fie în stare să redea mințile unui om atât de înrădăcinat în nebunia lui; și dacă m-ar fi să păcătuiesc împotriva dragostei de aproapele, mai-mai că mi-ar veni să zic să nu se mai lecuiască niciodată don Quijote, fiindcă, odată cu lecuirea lui, am pierde nu numai năzbâtiile sale cele pline de haz, ci și pe acelea ale lui Sancho Panza, scutierul său, că oricare din vorbele lui cele căzute din pod ar putea să prefacă aleanul însuși în voioșie. Cu toate astea, voi tăcea și nu-i voi spune nimic, ca să văd dacă am dreptate când zic că în deșert va fi toată osteneala domnului Carrasco.

Acesta răspunse că, de fapt, îi ieșise bine pân-acum încercarea și că, după cum se arătau lucrurile, avea sorti de izbândă; și după ce don Antonio se arată bucuros să-l ajute în tot ce i-o cere, se despărți de el, iar Carrasco,

punând să-i încarce armele pe spinarea unui catâr, se urcă de îndată pe calul cu care intrase-n luptă și ieși chiar în acea zi din oraș, întorcându-se la el în sat, fără să i se întâmple nimic vrednic de-a fi povestit în această istorie adevărată.

Don Antonio povesti și el, la rândul lui, locțiitorului, ceea ce-i povestise Carrasco, lucru de care locțiitorul nu se bucură de loc, fiindcă, odată cu plecarea lui don Quijote, dusă era și desfătarea ce-ar fi putut să-i veselească pe toți aceia care auziseră de trăsările lui. Șase zile încheiate zăcu don Quijote la pat, întristat, mohorât, dus pe gânduri și cu inima strânsă, în vreme ce închipuirea, într-un necurmat du-te-vino, i se învârtea numai în jurul nefericitei întâmplări a biruirii sale. Sancho, însă, îl îmbărbăta și, printre altele, îi spuse:

— Ține capul sus, stăpâne, și bucură-te, de poți, și dă mulțămită cerului că, deși ai fost doborât la pământ, n-ai mai ieșit din treaba asta și cu vreo coastă frântă; și-apoi trebuie să mai știi că nu dai niciodată fără să iei ceva în schimb și că nu totdeauna-i slănină acolo unde-i frigare; dă luminăția-ta o sfârlă doftorului, că n-ai nevoie de el să te îngrijească în betesușul ăsta. Să ne-ntoarcem la noi acasă și să ne lăsăm păgubași de-a mai căuta aventuri pe unde și-a-nțarcat dracu' copiii! Și dacă stăm strâmb și judecăm drept, apăi din noi doi eu sunt cel păgubit, măcar că luminăția-ta ești cel stropșit. Eu, care, de când mi-ara lăsat păcatelor ocârmuirea, nu mai am niciun chef să fiu cârmuitor, n-am pus cruce și gândului de-a fi conte, lucru ce n-o să se-ntâmple niciodată dacă luminăția-ta n-ai mai fi rege, o dată ce te lași de îndeletnicirea cavaleriei rătăcitoare, așa că praful s-o alege de toate așteptările mele!

— Nu mai vorbi așa, Sancho. Vezi dară bine că plecarea mea acasă și șederea la mine-n sat n-o să țină mai mult de-un an, că îndată după aceea m-oi întoarce iarăși la vrednicele mele îndeletniciri și, slavă Domnului, că s-o mai

găsi vreo crăiie care să-mi pice-n mână și vreun comitat pe care să ți-l dăruiesc ție!

— Să te-audă Dumnezeu, spuse Sancho, și lovească-l pe Aghiuță surzenia, că eu totdeauna am auzit spunându-se că-i mai bună o nădejde grasă decât o avuție slabă.

Erau tocmai la vorbele astea când intră don Antonio, care, plin de voie bună, spuse:

— Bucură-te, seniore don Quijote, că don Gregorio și cu turcitul, care se dusesse după dânsul, sunt amândoi la țarm. Ce spun la țarm? Sunt chiar la locțiitor acasă și or să pice aici dintr-o clipă într-alta.

Se bucură întrucâtva don Quijote și zise:

— Ca să spun drept, era cât pe ce să zic că m-aș fi bucurat să fi mers totul de-a-ndoaselea, lucru care m-ar fi silit să trec eu în Berbería, unde, prin puterea brațului meu, aș fi dezrobii nu numai pe don Gregorio, ci și pe toți creștinii prinși câți se află acolo. Dar ce să mai vorbesc eu, nepricopsitul de mine? Nu eu sunt oare înfrântul? Nu eu sunt oare doborâtul? Nu eu sunt oare acela care nu mai poate pune mâna pe arme timp de un an încheiat? Atunci ce să mai stau să făgăduiesc marea cu sarea? De ce să mă mai fălesc, când ar trebui mai degrabă să pun mâna pe furca de tors decât pe spadă?

— Ia mai lasă cele gânduri, stăpâne! zise Sancho. Găina să trăiască, fie ea și cu țâfnă, azi e rândul tău, mâine-i rândul meu! Că atunci când îi vorba de lupte și de ciomăgeli, apăi nu trebuie să le iei chiar tocmai pe tocmai, fiindcă cel ce cade astăzi poate să se ridice mâine, numai dacă nu socotește mai bine să rămână-n pat, vreau adică să spun dacă nu se lasă pradă obidei, făr-a mai prinde iarăși inimă pentru noi fapte vitejești. Și acum, scoală-te, lumineția-ta, ca să-l primești pe don Gregorio, fiindcă pare-mi-se c-aud treapăd pe-aici prin casă, și cred c-a venit el.

Și așa și era, fiindcă, după ce don Gregorio și cu turcitul daseră seamă locțiitorului de plecarea și de întoarcerea lor, lui don Gregorio fiindu-i dor s-o vadă pe

Ana Felix, se duse dimpreună cu turcitul la don Antonio acasă; și măcar că, atunci când îl scoaseră din Alger, don Gregorio era îmbrăcat în straie muiești, acum nu mai era, fiindcă-n luntre le schimbase cu acelea ale unui prins, care fugise dimpreună cu el. Dar, oricum ar fi fost îmbrăcat, tot arăta a om vrednic de-a fi îndrăgit, slujit și cinstit, fiindcă era frumos de pica și nu părea să aibă mai mult de 17 - 18 ani. Ricote și cu fie-sa îi ieșiră întru întâmpinare, tatăl cu lacrimi în ochi, iar fata cu o duioșie cuviincioasă. Nu se îmbrățișară unul pe altul, fiindcă acolo unde-i multă dragoste, mai intră la mijloc și puțină sfială. Frumusețea lui don Gregorio, alături de aceea a Anei Felix, îi minună cum nu se poate mai mult pe toți cei ce se aflau laolaltă acolo. Amândoi îndrăgostiții își vorbiră numai prin graiul tăcerii, iar în locul limbii, ochii erau aceia prin care ei își destăinuiau gândurile cele duioase și curate. Povesti turcitul prin ce tertipuri și prin ce mijloace izbutise să-l scoată de-acolo pe don Gregorio. Povesti și don Gregorio toate primejdiile și strâmtorările în care se văzuse, rămânând cu acele muieri, și spuse totul în două vorbe, fără să mai înșire verzi și uscate, lucru prin care dovedi că înțelepciunea îi era cu mult mai coaptă decât vârsta. În cele din urmă, Ricote îi plăti și-i îndestulă din gros atât pe turcit, cât și pe cei ce vâsliseră la luntre. Turcitul intră iarăși în sânul bisericii și se creștină din nou, și dintr-un mădular putred ce era, prin spășire și prin pocăință, se preschimbă într-unul curat și sănătos. Peste două zile locțiitorul se sfătui cu don Antonio cum să facă și să dregă ca Ana Felix și cu taică-su să rămână în Spania, socotind ei că n-o fi moarte de om să rămână-n țară o creștină atât de adevărată ca fata aceea și un om, după cât pare, însuflețit de gânduri atât de bune ca tatăl ei. Don Antonio se arătă gata a se duce la curte ca să pună treaba asta la cale, fiindcă și așa tot trebuia el să se ducă neapărat acolo și pentru alte treburi, și spuse mai pe ocolite că la curte, fie prin hatâruri, fie prin plocoane,

multe daraveri încurcate iau o întorsătură bună.

— Nu, spuse Ricote, care se afla și el de față la vorbirea asta, să nu ne bizuim pe hatâruri și pe plocoane, fiindcă dacă-i vorba de don Bernardino de Velasco, conte de Salazar, căruia măria-sa i-a încredințat sarcina surghiunirii noastre, apai la el nu merge nici cu rugăminți, nici cu făgăduințe, nici cu plocoane și nici cu înduioșări; fiindcă, deși-i adevărat că la el se îmbină și duhul îndurării cu cel ai dreptății, totuși, văzând că întregul trup al neamului nostru e putred și molipsit de rele, folosește față de el mai degrabă fierul roșu care arde decât irul care unge; și așa că, cu înțelepciune, cu pătrundere, cu vrednicie și cu frica ce ne-o stârnește, a luat pe umerii săi puternici toată greutatea acestei mari sarcini ca s-o ducă la bun sfârșit precum se cuvine, fără ca dibăciile, tertipurile, rugămințile și înșelăciunile noastre să-i fi putut adormi ochii aceia de Argus, ce-i ține veșnic de veghe ca să nu-i scape și să nu i se ascundă unul dintr-ai noștri, care, ca o rădăcină tăinuită, să ajungă cu timpul să încolțească și să dea rod otrăvit pentru Spania, curățită acum și scutită de îngrijorarea pe care i-o pricinuia numărul nostru prea mare. Bărbătească e hotărârea marelui Filip al III-lea și nemaiauzită îi e înțelepciunea de-a fi însărcinat cu acest lucru pe un om ca don Bernardino de Velasco!

— O dată ce, însă, tot mă duc la curte, spuse don Antonio, n-o să las niciun mijloc nefolosit și o să fac tot ce-mi stă-n putință ca să iasă treaba bine; facă apoi cerul mai mult, așa cum i-o fi voia. Don Gregorio o să vină cu mine, ca să-și liniștească părinții, care trebuie să fie tare amărâți de lipsa lui. Ana Felix o să rămână cu nevastă-mea la mine-n casă sau o să stea într-o mănăstire, iar seniorele loçtiitor regesc, știu dinainte, n-o să aibă nimic împotrivă ca bunul Ricote să rămână la el până când om vedea cum mi-o ieși mie cu treaba asta la curte.

Loçtiitorul încuviință în totul cele spuse de don Antonio; dar don Gregorio, aflând despre ce era vorba,

spuse că, odată cu capul, nu putea și nici nu voia s-o părăsească iarăși pe doña Ana Felix; fiindcă, însă, tot avea de gând să-și vadă părinții și să găsească un mijloc de-a se întoarce la ea, căzu și el la învoială cu cele spuse. Ana Felix rămase dară să stea cu nevasta lui don Antonio, iar Ricote să fie găzduit la locțiitor acasă. Sosi, în sfârșit, și ziua plecării lui don Antonio, iar peste alte două zile le veni răndul lui don Quijote și lui Sancho să plece, deoarece căderea lui don Quijote nu-i îngăduia să porceadă mai degrabă la drum. Despărțirea lui don Gregorio de Ana Felix a fost cu lacrimi, cu oftări, cu leșinuri și cu sughițuri. Ricote vru să-i dea lui don Gregorio o mie de galbeni, dacă avea nevoie; dar el nu se atinse de niciunul și ceru cu împrumut lui don Antonio numai cinci galbeni, făgăduindu-i c-o să-i înapoieze când or fi la curte. Odată cu aceasta, don Quijote plecă dimpreună cu Sancho, așa cum s-a mai spus: don Quijote nearmat și îmbrăcat ca de drum, iar Sancho pe jos, fiindcă asinul era încărcat cu armele lui stăpânu-su.

Capitolul LXVI

Unde e vorba de lucruri pe care o să le vadă cine îl va citi sau o să le audă cine îl va asculta citit cu glas tare

Când să iasă din Barcelona, don Quijote mai câtă o dată la locul unde căzuse și grăi așa:

— Aici a fost Troia; aici, nefericirea, și nu mișelia mea, mi-a răpit slava câștigată; aici și-a arătat ursita față de mine toată nestatornicia ei; aici s-au topit în umbră isprăvile mele cele mai mari; aici, în sfârșit, mi-a căzut răpus norocul, pentru a nu se mai ridica niciodată.

Auzindu-i vorbele, Sancho spuse:

— Stăpâne, inimilor celor bărbătești le stă în fire ca tot pe-atât să rabde la restriște pe cât se bucură la bine, și-n asta mă iau chiar după mine, care, după cum mă bucuram când eram cârmuitor, tot așa nici acum nu jelesc când mă văd scutier, și încă pe jos. Fiindc-am auzit eu că aceasta căreia-i zice pe-aici bună ursită e o muiere beată și

cu toane și, colac peste pupăză, mai e și oarbă, așa că nici nu vede ce face și nici nu știe pe cine doboară și pe cine înalță.

— Tare mai ești tu filosof, Sancho dragă, răspunse don Quijote, că tare înțelepțește vorbești! Cine te-o fi învățând, zău, nu știu! Eu atâta pot să-ți spun, că nu se află nicio bună ursită pe lume și că toate cele petrecute aici pe pământ, bune-rele cum or fi fiind, nu pică ele la întâmplare, ci sunt hărăzite printr-o anume pronie cerească; de-aici vine și vorba, pe care o tot auzi, cum că fiștecare e meșterul bunei lui ursite. Eu am fost meșterul aleii mele, dar nu cu destulă chibzuință, așa că mi-a ieșit prost cu ifosele mele, fiindcă putea să-mi treacă și mie prin minte că mortăciunea asta a mea de Rocinante nu era în stare să se-mpotrivească namilei aceleia zdravene de armăsar pe care venea Cavalerul Albei Luni. M-am încumetat totuși la luptă, am făcut și eu ce-am putut, am fost doborât și, măcar că mi-am pierdut cinstea, nu mi-am pierdut și nici nu pot să-mi pierd virtutea de a-mi ține cuvântul dat. Când eram cavaler rătăcitor, semeț și viteaz, fapta și brațul meu stăteau chezașe isprăvilor mele; acum, că sunt scutier pe jos, am să fac ca vorbele mele să fie crezute, aducându-mi la îndeplinire făgăduința. Haide, dară, Sancho fârtate, să mergem a ne petrece la noi în sat anul de catihisire, și-n această pustnicie om prinde puteri noi ca să ne-ntoarcem la de-a pururi neuitată de mine îndeletnicire a armelor.

— Stăpâne, răspunse Sancho, umblatul pe jos nu-i o desfătare chiar atât de mare încât să mă-ndemne și să-mi dea ghes a merge așa zile-ntregi. Ia să lăsăm mai bine armele astea atârinate de un copac în locul vreunui spânzurat, să le iau eu locul pe spinarea asinului și, așa, cu picioarele ridicate de la pământ, om face zilele de călătorie precum ai pofti și precum ai găsi cu cale luminăția-ta, fiindcă să crezi că mie-mi arde să umblu pe jos, și încă zile întregi, se cheamă să crezi moși-pe-groși.

— Că bine zici, Sancho, răspunse don Quijote. Să atârnăm armele mele ca trofeu, și în josul sau în jurul lor să săpăm în scoarța copacilor cele ce stăteau scrise pe trofeul armelor lui Roldán:

Nimenea nu le-a mișca Carele nu va putea Cu Roldán a se bătea.

— Parcă ți-a ieșit un sfânt din gură, răspunse Sancho, și de nu m-ar bate gândul c-am avea nevoie de Rocinante în drum, bine-ar fi să-l lăsăm și pe el atârnat.

— Vezi, însă, că nu vreau să aibă parte de spânzurătoare nici el și nici armele mele, ca să nu se spună pe urmă: bună slujbă, rea răsplată.

— Cu multă chibzuință ai grăit, luminăția-ta, fiindcă, după socoteala înțelepților, vina măgarului nu se cade s-o arunci pe șa; și fiindcă, în toată povestea asta, vina-i numai a luminăției-tale, n-ai decât să te pedepsești singur și să nu-ți mai verși focul nici pe armele astea, și așa destul de prăpădite și însângerate, nici pe blândețea lui Rocinante și nici pe gingășia picioarelor mele, cerându-le să umble mai mult decât se cuvine.

Tot vorbind ei și tăifăsuind în felul acesta, iată că le trecu toată ziua aceea și încă alte patru zile, fără a li se întâmpla nimic care să le tulbure drumul, când, în a cincea zi, dând să intre într-un sat, numai ce aflară în fața unui han o sumedenie de oameni, care se mai proslăveau și ei pe-acolo, că doară era sărbătoare. Când ajunse don Quijote în dreptul lor, un țăran ridică glas și zise:

— Apăi unul din domnii aceștia doi, care-au sosit acum și nu cunosc părțile, ne-o spune cum să facem cu rămășagul nostru.

— Oi spune, nici nu mai încape vorbă, răspunse don Quijote, și încă după sfânta dreptate, dac-oi izbuti să pricep despre ce-i vorba.

— Uite, domnule dragă, răspunse țăranul, povestea stă așa: un gospodar de-aici din sat, gras de cântărește o sută de ocale, l-a chemat la întrecere în alergare pe-un

altul tot de-aici, care nu cântărește decât patruzeci și două de ocale. Învoiala a fost ca ei să alerge pe o întindere de-o sută de pași, cu greutate pe potrivă; și dac-a fost întrebat burduhosul cum să se facă și să se dreagă ca să aibă amândoi aceeași greutate, apăi a spus că celălalt, care cântărește patruzeci și două de ocale, să-și pună cincizeci și opt de ocale de fier în spinare, și așa s-or lovi întocmai cele o sută de ocale ale slabului cu cele o sută ale grasului.

— A, asta nu, spuse atunci Sancho, mai-nainte ca don Quijote să răspundă, că doar mie, care numai de câteva zile am încetat de-a fi cârmuitor și jude, așa cum prea bine știe toată lumea, doar mie, zic, mi se cade să luminez îndoieli din astea și să-mi dau cu socoteala în orice pricină.

— Răspunde sănătos, Sancho dragă, zise don Quijote, că eu nici să dau firimituri la o mătă nu mai sunt bun, așa mi-e mintea de tulburată și de întoarsă pe dos.

Cu această învoire, grăi Sancho în ăst fel către țăranii care se strânseseră în juru-i cu gurile căscate, adăstând răspunsul din gura lui:

— Fraților, ce cere grasul nu-i cu socoteală și nu cuprinde nici urmă de dreptate; fiindcă dacă-i adevărat ce se tot spune, cum că cel chemat la luptă are dreptul să-și aleagă armele, apăi nu-i cu judecată să și le-aleagă celălalt, și încă în așa fel încât să-i pună potrivnicului bețe-n roate și să-l împiedice de-a ieși biruitor; așa că, după câte mă taie pe mine capul, cel gras n-are decât să se răsluiască, să se descojească, să se rărească, să se turtească și să se netezească pân' ce și-o lepăda cincizeci și opt de ocale de osânză, fie dintr-o parte, fie din alta a trupului, cum o crede el de cuviință și cum i-o prii lui mai bine, și-n felul acesta, ajungând să cântărească numai patruzeci și opt de ocale, o să se cumpănească și-o să se lovească tocmai pe tocmai cu cele patruzeci și două de ocale ale slabului, pentru a putea să alerge pe potrivă.

— Fir-aș afurisit, spuse un țăran care ascultase răspunsul lui Sancho, dacă omul ăsta n-a grăit ca un sfânt

și n-a judecat ca un episcop, însă firește că grăsunul n-o să se îndure să-și lepede un dram din osânza lui, darămite cincizeci și opt de ocale!

— Cea mai bună treabă ar fi să nu mai alerge de fel, răspunse un altul, pentru ca nici cel slab să nu se deșele de povară și nici cel gras să n-ajungă scândură; ia mai bine să dăm jumătate din rămășag pe băutură și să-i luăm și pe dumnealor la crâșma aceea cu vin vârtos, și când ne-o fi mai rău, așa să ne fie.

— Eu, domnilor, răspunse don Quijote, vă mulțumesc frumos, dar nu pot să mă opresc nicio clipă, și dacă mă arăt lipsit de curtenie, asta-i numai din pricina unor gânduri și întâmplări jalnice, care mă fac să-ntind pasul cât mai grabnic.

Și dând piteni lui Rocinante, își văzu mai departe de drum, lăsându-i pe toți minunați de-a fi văzut și de-a-și fi însemnat în minte atât înfățișarea lui cea ciudată, cât și înțelepciunea slugii, căci ca atare îl luară ei pe Sancho. Atunci un altul dintre țărani spuse:

— Dacă sluga e atât de firoascoasă, apăi ce trebuie să fie stăpânul! Eu pun prinsoare că dacă ăștia se duc să învețe la Salamanca, cât ai clipi ajung alcazi de curte, fiindcă totul pe lume e nimicnicie, fără numai învățatul și iară învățatul, și pe lângă asta, să mai ai și hatâruri și noroc, și dacă-i așa, apăi când nici cu gândul nu gândești, te pomenești cu un schiptru în mână sau cu o mitră pe cap.

Acea noapte și-o petrecură stăpân și slugă în inima câmpului, sub tăria cerului, iar a doua zi, urmându-și drumul mai departe, văzură că venea spre ei un om pe jos, cu niște desagi de gât și cu o sulită sau cu o ghioagă în mână - înfățișare leită de ceauș pe jos - care, de cum se apropie de don Quijote, iuți pasul și, aproape alergând, ajunse la el și, îmbrățișându-l de coapsa dreaptă, fiindcă mai sus nu ajungea, îi spuse, arătându-se bucuros peste poate:

— Vai, seniorele meu don Quijote de La Mancha, cită

bucurie o să simtă-n cuget stăpânul meu, ducele, când o prinde de veste că luminăția-ta te-ntorci la el la castel, unde se mai află încă, dimpreună cu stăpâna mea, ducesa!

— Nu te cunosc, frățioare, răspunse don Quijote, și nici n-oi ști cine ești dacă nu-mi spui.

— Eu, seniore don Quijote, răspunse ceașul, sunt Tosilos, slujitorul ducelui, stăpânul meu, cel ce n-a vrut să se lupte cu luminăția-ta în pricina cu măritișul fetei aceleia a doanei Rodriguez.

— Sfinte Dumnezeule! spuse don Quijote. Este oare cu putință să fii tu acela pe care vrăjitorii, vrăjmașii mei, l-au preschimbat în slujitorul acesta de care spui, numai ca să-mi răpească cinstea acelei lupte?

— Nu mai vorbi, bunul meu domn, îi întoarse vorba ceașul, că n-a fost nicio vrăjire la mijloc și nicio preschimbare de chipuri: nu altul decât eu, Tosilos slujitorul, am intrat în locul de luptă, și tot eu, același Tosilos slujitorul, am și ieșit de-acolo. Mi-am pus atunci în gând să mă-nsor fără luptă, fiindcă-mi căzuse cu tronc fata; numai că mi-a ieșit socoteala pe dos, fiindcă nici n-ai apucat bine luminăția-ta să pleci de la noi din castel, și iată că ducele a și pus să mi se dea o sută de vergi, fiindcă n-am ascultat de poruncile ce mi le dăduse mai-nainte de-a intra în luptă, și toată povestea asta s-a sfârșit cu călugărirea fetei și cu întoarcerea în Castilia a doanei Rodriguez, iar eu merg acum la Barcelona ca să duc locțiitorului un teanc de răvașe trimise de stăpânu-meu. Dacă luminăției-tale îți pofteste inima o înghițitură de vin curat, măcar că-i cam căldicel, apăi am aici o tidvă plină cu din acela vârtosul, dimpreună cu un mai știu nici eu câte felii de brânză de Tronchon, tocmai bine să ațâțe și să trezească setea de-o fi dormind cumva.

— Primesc din capul locului această poftire, spuse Sancho, fără să mai stau să mă fandosesc. Ia toarnă, Tosilos fârtate, așa ca să plesnească și să le sară ochii la toți vrăjitorii câți or mai fi fiind ei prin toate Indiile I

— Ce mai încoace și-ncolo, spuse don Quijote, tu, Sancho, ești cel mai mare găman de pe lume și cel mai mare găgăuță de pe fața pământului, fiindcă nu-ți intră-n cap că ceaușul ăsta e fermecat și că Tosilos ăsta e neadevărat. Rămâi, dară, cu el și îndoapă-te pe săturate, că eu o iau încet-încet înainte și te-oi aștepta să vii și tu.

Râse slujitorul ce râse, și după ce puse tidva la bătaie, desfăcând totodată din desagi și feliile de brânză și mai scoțând și-o pâine, se așază dimpreună cu Sancho pe iarbă verde, și - în bună pace și frăție - făcură praf toate merindele, dând desagilor de fund, și asta cu o poftă atât de neastâmpărată, că mai linseră și învelitorile răvașelor, numai fiindcă miroseau a brânză. Iar Tosilos spuse către Sancho:

— Nu mai încape vorbă, Sancho fârtate, lui stăpân-tu ăsta pesemne că-i lipsește o doagă.

— Cum îi lipsește? răspunse Sancho. Nu-i lipsește nimic, fiindcă are cu ce să-și plătească orice datorie, mai cu seamă când, în loc de bani, plătește prin sminteli: doar îl văd și eu, că nu-s chior, și-i spun și lui că-i țicnit, dar ce folos? Mai ales acum, că a fost biruit de Cavalerul Albei Luni, asta chiar că a pus vârf smintelii.

Tosilos îl rugă să-i povestească și lui cele întâmplare; dar Sancho îi răspunse că ar fi necuviincios din parte-i să-l lase pe stăpân-su să-l aștepte, și că-n altă zi, de s-or întâlni, o avea vreme și pentru asta; și ridicându-se, după ce-și scutură straiul și firimiturile din barbă, mână înainte măgarul și, luându-și rămas bun, îl părăsi pe Tosilos și-l ajunse pe stăpân-su, care stătea să-l aștepte la umbra unui copac.

Capitolul LXVII

Despre hotărârea pe care a luat-o don Quijote de a se face păstor și de a duce o viață câmpenească până va trece anul legământului său, dimpreună cu alte întâmplări într-adevăr cu haz și desfătătoare

Dacă pe don Quijote îl munciau destule gânduri încă

mai-nainte de-a fi fost doborât, apăi cu mult mai multe începură să-l muncească după înfrângerea lui. Stătea, după cum s-a spus, la umbra copacului, și acolo, ca muștele la miere, roiau în juru-i și-l înțepau gândurile. Unele din ele îi umblau la dezlegarea Dulcinei, iar altele, la viața pe care avea s-o ducă cât timp o rămâne mazilit. Veni Sancho și aduse laudă firii celei mărinimoase a slujitorului Tosilos.

— Cum e cu puțință, dragă Sancho, îi spuse don Quijote, ca să crezi totuși că acela-i cu adevărat slujitor? Pare-se că ți s-a și șters din minte faptul de-a fi văzut-o pe Dulcinea preschimbată și prefăcută în țarancă, iar pe Cavalerul Oglinzilor preschimbat dn bacalaureatul Carrasco, isprăvi toate ale vrăjitorilor ce mă prigonesc. Dar ia spune-mi acum: întrebându-l-ai oare pe Tosilos ăsta, de care spui, ce s-a ales de Altisidora, dacă mi-a plâns plecarea sau dacă a lăsat în mâinile uitării gândurile cele dragăstoase care o munceau cât timp mă aflam eu acolo?

— Cele ce-aveam eu în minte nu erau de-așa fel, răspunse Sancho, ca să-mi îngăduie să întreb nerozii. Dă-ocolo de treabă, stăpâne! Îți mai arde-acum luminăției-tale să-ntrebi de gândurile altora? Și încă de gânduri de dragoste?

— Uite ce, Sancho, zise don Quijote, e o mare deosebire între faptele pe care le săvârșești din dragoste și cele pe care le săvârșești din recunoștință. Un cavaler poate foarte bine să nu fie îndrăgostit, dar nu poate – dacă cumpănim lucrurile cum trebuie – să fie nerecunoscător. După cât se pare, a ținut la mine Altisidora, mi-a dat trei năframe, cum știi și tu, a plâns la plecarea mea, m-a blestemat, m-a ocărit, s-a jeluit de față cu toată lumea, uitând de orice rușine; toate acestea sunt dovezi că murea după mine, fiindcă mânia îndrăgostiților izbucnește, de obicei, în blesteme. Eu n-am avut ce nădejdi să-i dau și nici cu ce comori s-o îmbii, fiindcă ale mele sunt încredințate Dulcinei, și apoi comorile cavalerilor rătăcitori sunt ca și

acelea ale nălucilor 1, părelnice și amăgitoare; singurul lucru ce pot să i-l dau este aducerea-aminte, fără să vatăm, totuși, cu nimic aducereaaminte de Dulcinea, față de care tu păcătuiești tot zăbovind să-ți tragi bice și să-ți pui lăncercare trupul ăsta, mâncați-l-ar lupii să ți-l mănânce, că mai mult pentru viermi ține să se păstreze decât s-o lecuiască pe biata domniță!

— Stăpâne, răspunse Sancho, dacă-i vorba să spun adevărul, eu în ruptul capului nu pot să mă încredințez că plesnirea buclor mele are ceva de-a face cu dezlegarea vrăjitelor; e ca și cum am zice: dacă te doare capul, freacă-te cu alifie la genunchi; eu, cel puțin, pot să jur că din câte istorii ai citit luminăta-ta, din acelea unde-i vorba de cavaleria rătăcitoare, în niciuna n-ai întâlnit pe vreunul care să se fi dezlegat de vrăji prin gârbace; dar, o fi sau n-o fi așa cum gândesc, eu tot o să mi le dau atunci când oi avea chef și când timpul mi-o prilejui să mă biciuiesc.

— Să dea Dumnezeu, răspunse don Quijote, și să-ți pice din cer harul ca să vii la gândul cel bun și să-ți îndeplinești datoria ce-o ai de-a o ajuta pe stăpâna mea, care-i și a ta, o dată ce tu ești scutierul meu.

Vorbind ei așa înde ei, își vedeau înainte de drum, până când ajunseră prin aceleași locuri pe unde fuseseră trântiți la pământ de tauri. Don Quijote recunoscă locul și spuse către Sancho:

— Asta-i pajiștea în care dădurăm de vajnicii păstori și de gingașele păstorițe, care-și puseseră-n gând să aducă iarăși la viață și să ia drept pildă păstorească Arcadie, gând

1 În original *«tesoro de ducnde»*: comoară a strigoilor, în afară de accepția de comoară iluzorie, este o aluzie la focurile nălucitoare ce se spunea în vechime că apar pe locul unde sunt comorile. În realitate, e un fapt de observație curentă fosforescența oaselor moarte, și cele mai multe comori erau în morminte străvechi, dezgropate de ploi.

pe cât de nemaîntâlnit, pe atât de înțelept; dacă n-ai, Sancho, nimic împotriva ca să-l urmărim și noi, am putea să ne preschimbăm în păstori, măcar pe câtă vreme oi rămâne mazilit. Oi cumpăra câteva mioare, precum și toate celelalte lucruri trebuincioase pentru îndeletnicirea păstorească, și, numindu-mă eu păstorul Quijote, iar tu păstorul Pancino, om răzbate munții, dumbrăvile și luncile, ici cântând, colo oftând, sorbind din cleștarele cele curgătoare ale izvoarelor, ale limpezitor pârâiașe sau ale râurilor cu apă îmbelșugată. Ne-or da cu mâinile pline din preadulcele lor rod stejarii ne-or da loc de hodină trunchiurile mult vârtoase ale plutelor, umbră sălciile, mireasmă trandafirii, velințe smălțate în mii de culori întinsele pajști, boare plăcută aerul cel limpede și curat, lumină - în ciuda beznelor nopții - luna și stelele, ne-or da cântul desfătare, plânsul duioșie, Apolo versuri, dragostea născociri iscusite, prin care om ajunge nepieritori și vestiți nu numai în vremile de față, ci și în cele ce au să vie.

— Pe legea mea, spuse Sancho, că asta-i viața care mi se potrivește și-mi tihnește cel mai bine! Și cu atât mai mult cu cât bacalaureatul Samsón Carrasco și cu meșterul Nicolás bărbierul, doar ce-or mirosi de departe cum stă treaba, c-au să le și ardă tălpile să vie și ei să se facă păstori dimpreună cu noi; și numai de nu i-ar veni și popii cheful să intre și el la târlă, după cât îi de vesel și de hâtru.

— Prea bine-ai grăit, zise don Quijote, și dac-o intra bacalaureatul Samsón Carrasco în tagma cea păstorească - cum o să și între, fără îndoială - o să se poată numi păstorul Samsónino sau, mai bine, păstorul Carrascon; bărbierul Nicolás s-o putea numi Nicoloso, așa cum străvechiul Boscán² se numea Nemoroso; popii nu știu ce nume să-i punem, poate doar vreunul care să vină de la îndeletnicirea lui, și atunci i-om zice păstorul Popandru. Păstorițelor de care o să fim îndrăgostiți le-om putea alege numele cum alegem perele din coș, și fiindcă numele domniței mele

1 în Spania se afla o varietate de stejar a cărui ghindă e comestibilă.

— Don Juan Boscán-Almogaver, poet spaniol (1495 – 1542), care a introdus în țara sa formele și genurile poeziei italiene, printre altele și idila pastorală.

se potrivește tot atât de bine pentru o păstoriță ca și pentru o prințesă, nu mai am de ce să mă ostenesc să-i caut un altul care să-i vină mai bine; iar tu, Sancho, i-i pune alei tale ce nume ai poftă.

— Nici nu-mi trece prin gând, răspunse Sancho, să-i pun alt nume decât Terezoaia, fiindcă ăsta se potrivește atât cu osânda de pe ea, cât și cu numele ei cel adevărat, căci o cheamă Teresa, și unde mai pui că atunci când oi cânta-o în versurile mele, oi putea mai bine să-mi destăinuiesc gândurile cele neprihănite, fiindcă eu nu umblu să caut trufandale prin casele altora. Popa n-ar fi bine să-și aibă păstorița lui, fiindc-ar da o pildă proastă, iar cât privește pe bacalaureat, dacă vrea și el să aibă una, din partea mea n-are decât!

— Tiii, zise don Quijote, ce trai o să mai fie pe noi, dragă Sancho! Ce de zvonuri de fluier n-or să ne mai ajungă la urechi, ce de cimpoaie de Zamora, ce de zurgălăi, ce de dairale, ce de alăute! Darămite dacă printre zvonurile astea, mereu altele, s-ar mai auzi și acelea ale albogelor? Atunci chiar că nimic n-ar mai lipsi din toate muzicile cele păstorești.

— Ce-s alea alboge? întrebă Sancho. Că nici de auzit n-am mai auzit de așa ceva și nici de văzut n-am văzut de când mama m-a făcut!

— Albogele, răspunse don Quijote, sunt niște talgere întocmite după chipul unor sfeșnice de alamă și care, izbite una de alta, prin golul și prin locul liber dintre ele, fac să iasă un zvon care, chiar dacă nu-i din cele mai dulci și mai armonioase, cel puțin nu te supără la urechi și se potrivește minunat cu zvonurile câmpenești ale cimpoiului și ale dairalei; și vorba asta *alboga* vine de la mauri, așa

cum vin și toate celelalte vorbe care-n graiul nostru castilian încep cu *al*; de pildă: *almohaza*, *almorzar*, *alhombra*, *alguacil*, *alhucema*, *almacén*, *al cancía*¹ și altele de felul acesta, care nu trebuie să mai fie multe, și numai trei vorbe are graiul nostru din cele ce vin de la mauri și se sfârșesc cu *i*, și acestea

1 «Țesală»; «a dejuna»; «covor»; «aprod»; «levănțică»; «prăvălie»; «pușculiță».

sunt *borceguí*, *zaquizamí* și *maravedí*¹; căci *alhelí* și *alfaqui*², atât din pricina lui *al*, cu care încep, cât și a lui *i*, cu care sfârșesc, sunt cunoscute ca venind de la arabi³. Acestea ți le-am spus numai așa, în treacăt, fiindcă mi le-a trezit în minte prilejul de-a fi rostit cuvântul *alboga*. Și o să ne ajute mult la desăvârșirea îndeletnicirii noastre faptul că eu mai sunt și nițeluș poet, cum știi și tu; cât despre bacalaureatul Samsón Carrasco, ce să mai vorbim? el e mare meșter în versuri. Despre preot, uite, nu zic nimic, deși pot să pun rămășag că la viața lui o mai fi dibăcind el și câte-un versuleț, și la fel zic și despre meșterul Nicolas, și chiar nici nu mă îndoiesc de asta, fiindcă toți bărbierii, sau cea mai mare parte dintr-înșii, știu să cânte la ghitară și se mai țin și de versuri. O să facem așa: eu o să mă plâng de lipsa iubitei, tu ai să slăvești credința statornică a dragostei tale, păstorul Carrasco o să facă pe îndrăgostitul nesocotit de draga lui, iar popa Popandru o să spună și el acolo ceva ce i s-o potrive mai bine, așa că lucrurile or merge cum nici nu se poate mai minunat.

La care Sancho răspunse:

— Dar mie, stăpâne, norocul mi-e atât de spart la fund, încât tare mă tem că n-o să mai apuc ziua în care să mă văd cu o asemenea îndeletnicire. / Phii, ce de linguri de lemn lustruite n-oi avea eu de făcut când o să mă văd păstor! Ce-o să mai înfulec la papară și la smântână, ce de cununi și ce de mărunțișuri păstorești n-au să mai iasă din mâinile mele! Fiindcă dacă nu mi-e dat să câștig faima de înțelept, barem s-o câștig pe aceea de om iscusit.

Sanchica, fata mea, o să ne-aducă de-ale gurii la târlă. Da ia stai! că fata nu-i urâtă de loc, și printre păstori se află mai mulți din cei blestemați decât din cei de treabă, și n-am chef s-o trimit să

1 «Gheată»; «odăiță»; «pară».

2 «Micșunea»; «jurist la arabi».

2 Cervantes deosebește aci pe *mauri*, cuceritorii arabi ai Maghreb-ului (în limba arabă *Occidentul*) *t* adică ai Africii de nord și Spaniei, de ceilalți *arabi*. Probabil că între ei există anumite particularități lingvistice, care-i despart și pe care scriitorul le notează sub raportul influențelor lor deosebite asupra lexicului spaniol.

tundă oile și să mi se întoarcă ea tunsă, căci destrăbălarea și gândurile cele rele la fel bântuiesc de obicei și la țară ca și la oraș, și la fel în colibe ciobănești ca și-n palatele cele crăiești, și cine nu-i ispitit acela nici nu păcătuiește, și ceea ce ochii nu văd nici inima nu frânge, și mai din plin îi iese treaba tâlharului decât milogului.

— Mai scurteaz-o cu zicalele, Sancho, fiindcă oricare din cele pe care le-ai spus e de ajuns ca să-ți tălmăcească gândul; și de-atâtea ori te-am povățuit să nu mai torni la zicale cu ghiotura și să te mai înfrânezi în înșirarea lor; dar, după câte văd, totul a fost cuvântare în deșert; și vorba aceea, de mă bate mama, eu bat titirezul.

— Cred, răspunse Sancho, că pot să spun și eu de luminăția-ta: râde dracu' de porumbe negre și pe sine nu se vede. Stai de mă dojenești pe mine să nu-i mai dau zor cu zicalele, și luminăția-ta le-nșirui pe ață câte două deodată!

— Uite, Sancho, răspunse don Quijote, eu le rostesc atunci când li se ivește prilejul, așa că, spuse de mine, ele se potrivesc ca inelu-n deget, dar tu atâta le tragi de păr, încât nu se mai cheamă că le mini înainte, ci că le târăști după tine; și dacă nu mă-nșel, ți-am mai spus eu și altă dată că zicalele sunt învățături scurte, scoase din viața și

din cugetarea înțelepților noștri din vechime, iar zicala care nu-i spusă atunci când își are rostul, aduce mai degrabă a aiureală decât a învățătură. Dar să lăsăm astea și, fiindcă tot se înnoptează, să ne abatem o bucată de la drumul mare și să ne petrecem acolo noaptea asta, iar mâine, Dumnezeu cu mila.

Se deteră dară la o parte, cinară târziu și prost, cu totul pe dos de cum ar fi vrut Sancho, căruia i se treziră-n minte toate neajunsurile cavaleriei celei răătăcitoare, neajunsuri îndurate de el prin codri și prin pustietăți, deși când și când mai dădea de belșug printr-unele case și castele, ca, de pildă, la don Diego de Miranda, la nunta lui Camacho cel avut sau la don Antonio Moreno; dar, pe de altă parte, se mai mângâia și-și zicea că nu poate fi mereu zi și nici mereu noapte, cum era, de pildă, chiar aceea de-atunci, pe care el și-o petrecu dormind, iar stăpânu-su stând de veghe.

Capitolul LXVIII

Despre aventura cea porcească, întâmplată cu don Quijote

Noaptea se lăsase cam întunecoasă, măcar că era lună pe cer, dar nu în partea de unde putea fi zărită, fiindcă uneori cuconița Diana mai dă târcoale și pe la Antipozi, lăsând munții noștri negri tăciune și văile cufundate în beznă. Don Quijote dete firii omenеști cele cuvenite, dormind somnul dintâi, dar nemaiîngăduindu-și-l și pe cel de-al doilea, cu totul pe dos decât Sancho, care de când e el pe lume n-a știut de vreun al doilea, fiindcă lui îi ținea somnul dintâi de cu seară și până dimineață, de unde se putea vedea că era sănătos tun și că nu prea știa el de griji. Pe don Quijote, însă, grijile-l țineau treaz, și-n așa fel, că-l trezi și pe Sancho și-i spuse:

— Tare mă mai minunez, măi Sancho, de firea ta cea nepăsătoare. Îmi dau cu gândul că tu ești zidit din piatră sau din aramă vârtoasă, fiindcă-n tine nu poate să pătrundă nicio înduioșare și nicio fărâmbă de simțire. Eu

veghez în vreme ce tu dormi, eu plâng în vreme ce tu cânti, eu leșin de nemâncare în vreme ce tu nici nu te mai poți mișca și gâfâi de îmbuibare. Slujitorii cei buni se cade să împărtășească aleanul stăpânilor lor, să le simtă durerile, măcar așa, de ochii lumii. Ia te uită la seninătatea acestei nopți, la singurătatea ce ne înconjoară și care ne îmbie să mai strecurăm și ceva veghe în mijlocul somnului nostru. Ridică-te - îți zic pe ce ai mai scump - dă-te o bucată ceva mai încolo și, cu voie bună și cu acea bărbăție care-i șade frumos omului, dă-ți acolo vreo trei-patru sute de gârbace ca arvună din cele ce le datorești pentru dezlegarea de vrăji a Dulcinei. Uite, te rog din tot sufletul, că doar nu mai vreau s-ajung cu tine la pumni, ca de cealaltă dată, fiindcă știu că-i ai grei. După ce ți le-i fi dat, apăi ne-om petrece ce ne-o mai rămâne din noapte, eu cântând depărtarea mea de Dulcinea, iar tu statornicia ta, și-om pune bun început încă de pe-acuma îndeletnicirii celei păstorești, pe care om duce-o la noi în sat.

— Stăpâne, răspunse Sancho, eu nu-s călugăr ca să mă scol în toiul somnului și să-mi car la gârbace cu nemiluata, și socot că-i și mai puțin cu puțință să trec de la culmea acelei usturimi, pricinuită de șfichi, la culmea desfătării întru cântare. Lasă-mă păcatelor să dorm și nu-mi mai tot pune și luminăția-ta sula-n coaste cu biciuitul, fiindcă altminteri chiar că mă faci să jur să nu m-ating în vecii vecilor nici de-un fir de păr din straiul meu, necum de unul din cap!

— O, inimă împietrită! O, scutier neîndurat! O, pâine prost dăruită și hatâruri nerecunoscute, hatâruri pe care ți le-am făcut și pe care mai am de gând să ți le fac! Numai mulțumită mie mi te-ai pomenit cârmuitor, și numai mulțumită mie te vezi acum cu nădejdea apropiată de-a fi conte sau cam pe-acolo, și nu va zăbovi ea împlinirea acelei nădejdi mai mult decât va zăbovi trecerea acestui an, căci eu *post tenebras spero lucem* **h**

— Nu pricep vorbele astea, răspunse Sancho. Eu

atâta pricep, că-n vreme ce dorm, duse-s de la mine și teamă și nădejde și trudă și slavă. De bine aibă parte cel ce-a născocit somnul, mantie ce acoperă toate gândurile omenеști, mâncare ce potolește foamea, apă ce izgonește setea, foc ce încălzește frigul, frig ce domolește dogoarea și, la urma urmei, ban obștesc cu care se cumpără toate lucrurile, cumpănă și greutate care-l fac pe păstor deopotrivă cu regele, pe cel nerod deopotrivă cu cel înțelept. O singură meteahnă are somnul, după câte am auzit și eu spunându-se, și anume că se aseamănă cu moartea, fiindcă între un om adormit și unul mort prea puțină-i deosebirea.

— Niciodată nu te-am mai auzit vorbind atât de ales ca acum, Sancho dragă, spuse don Quijote, de unde mi se vedește că-i adevărată zicala pe care obișnuiești tu s-o spui când și când: nu cu cin te naști, ci cu cine paști.

— Ei drăcie, stăpâne doamne, răspunse Sancho, nu eu sunt acum acel ce înșiră la zicători, fiindcă, una câte una, le cam lași și luminăția-ta să-ți scape din gușă, și încă mai

1 Frază pe care Cervantes a mai citat-o odată, în capitolul al XVII-lea. Era maxima înscrisă de editorul Juan de la Cuesta sub emblema lui cu șoim, și cititorul trebuie să-și aducă aminte că ea figurează pe pagina de titlu a ambelor părți ale romanului.

abitir decât mine, numai că ale mele s-or deosebi de ale lui stăpănu-meu în aceea că luminăția-ta le spui când se potrivesc, și eu le spun într-aiurea! Dar, la urma urmei, tot zicale sunt.

Tocmai ajunseră aici cu vorba, când auziră un trosnet înfundat și un zgomot hârșăit care se răspândi prin toate vâlcelele din jur. Don Quijote sări ca ars și puse mâna pe spadă, iar Sancho se ghemui sub burta asinului și-și puse de o parte târhatul cu arme, iar de alta șaua calului, dărdâind de frică tot atât de tare pe cât de tulburat era și don Quijote. Zgomotul creștea clipă de clipă, apropiindu-se

tot mai mult de cei doi înspăimântați: de unul cel puțin, căci celuilalt doar i se știe bărbăția. Nu era altceva decât că niște oameni mânau vreo șase sute de porci și mai bine ca să-i vândă la târg, și treceau cu ei pe la acele ceasuri din noapte; și atât era de tare buhnetul pe care-l scoteau și grohăitul și pufăitul, că le asurziră urechile lui don Quijote și lui Sancho, care nu se puteau dumeri ce să fie oare. Turma cea nenumărată și grohăitoare se năpusti valvârtej și, fără să mai păstreze cuviința datorită față de mărimi, trecu peste capul amândurora, dând jos întăriturile de apărare ale lui Sancho și doborându-l nu numai pe don Quijote, dar mai trântindu-l plocon deasupra și pe Rocinante. Zurbalăcul, grohăiturile, precum și iuțeala cu care năvăliră dobitoacele cele spurcate întoarseră totul cu susu-n jos, zvârlind la pământ și șa, și arme, și asin, și pe Rocinante, și pe Sancho, și pe don Quijote. Sancho se ridică el, cu chiu, cu vai, și ceru de la stăpănu-su spada ca să ucidă vreo câteva perechi din acei jupâni porci care se arătaseră atât de neciopliți. Fiindcă acum se dumerise ce erau, don Quijote îi spuse:

— Lasă-i în plata Domnului, Sancho dragă, că jignirea asta e spășire pentru păcatul meu și-i dreaptă pedeapsă a cerului, fiindcă un cavaler biruit așa trebuie să pară: să-l mănânce lupii, să-l înțepe viespile și să-l calce porcii în picioare.

— Apăi pesemne că tot pedeapsă a cerului e, răspunse Sancho, ca și pe scutierii cavalerilor biruiți să-i piște muștele, să-i mănânce păduchii și să-i muncească foamea. Dacă noi, scutierii, am fi feciorii cavalerilor pe care-i slujim, sau măcar neamuri din cele mai apropiate, mult mar lipsi și ne-ar ajunge și pe noi pedeapsa pentru păcatele lor până la al patrulea neam. Dar așa, ce-au de-a face acei din neamul Panza cu acei din neamul Quijote? Asta e! Ei, acum să ne-așternem iarăși și să tragem și noi un pui de somn în fărâma asta de noapte ce ne-a mai rămas, și-apoi o face Dumnezeu ziuă și ne-om descurca

noi.

— Dormi tu, Sancho, răspunse don Quijote, că de asta ai venit tu pe lume, ca să dormi, fiindcă eu, care am venit pe lume ca să veghez, câtă vreme mai e pân’* la ziuă oi da drumul gândurilor ce mă macină și mi-oi vărsa focul într-un mădrigălaș, pe care, fără să știi tu, l-am alcătuit azi-noapte în minte.

— Eu, unul, așa zic, răspunse Sancho, că n-o fi cine știe ce scofală de gândurile astea, care-ți îngăduie să mai faci și stihuri: stihuiește, luminăția-ta, cât ai pofti, că și eu oi dormi cât oi putea.

Și, niciuna, nici două, se așternu la pământ după pofta inimii și, ghemuindu-se, dormi ca un prunc după scaldă, fără să-l tulbure nici zălogiri, nici datorii și nicio durere de niciun soi. Don Quijote, rezemat de trunchiul unui fag sau al unui arbore-de-plută (căci Cide Hamete Benengeli nu deosebește ce fel de copac era), cântă așa, însoțindu-se de însuși zvonul ofurilor lui:

Când mă gândesc, Amor.

La răul ce mi-l faci, atât mă doare.

C-aș vrea pe loc să mor.

Sfârșit să dau durerii-ngrozitoare.

Dar când s-apuc pe calea Ce-ar duce-n portul ăstei mări de chin.

Pe bucurii schimb jalea.

Și viață moartea-mi dă, s-o gust din plin.

Când viața prea m-apasă.

E rândul morții să-mi dea iarăși viață.

O, soartă nemiloasă.

Când numai moartea să trăiesc mă-nvață! 1

El însoțea fiecare vers cu o sumedenie de ofuri și cu un potop de lacrimi, ca omul, de! a cărui inimă era străpunsă de amarul înfrângerii și de lipsa Dulcinei.

Într-acestea se lumină de ziuă, și soarele nimeri cu razele lui drept la Sancho-n ochi; atunci acesta se trezi și se dezmoști, scuturându-și și întinzându-și mădularele cele

lenevoase. Își aruncă ochii la prăpădul pe care-l făcuseră porcii cu merindele lui, blestemă turma și spuse chiar și mai rău. În cele din urmă o porniră iarăși la drumul început, și pe-nserate văzură că veneau spre ei ca la vreo zece inși de-a călare și vreo patru-cinci pe jos. Inima lui don Quijote tresări, iar a lui Sancho se făcu cât un purice, fiindcă oamenii care soseau purtau lănci și paveze și erau armați până-n dinți. Don Quijote se-ntoarse către Sancho și-i spuse: – Măi Sancho, dac-aș putea eu acuma să mă slujesc de armele mele, și dacă legământul meu nu m-ar fi legat de mâini, apăi toată liota asta, care vine asupra noastră, mi-ar fi floare la ureche; dar poate c-o fi-altceva decât ceea ce ne îngrijează.

Într-acestea se apropiară cei de-a călare și, ridicând lăncile proțap, făcură roată în jurul lui don Quijote, fără să scoată o vorbă, și îndreptând armele către spatele și pieptul lui, îl amenințară cu moartea. Unul din cei care mergeau pe jos, ducând un deget la buze – semn că să-și țină gura – îl prinse pe Rocinante de dârlogi și-l scoase din drum; iar ceilalți care umblau pe jos, mânându-i înaintea pe Sancho și pe măgar, și păstrând cu toții o tăcere ca de vrajă, o luară pe urmele celui ce-l ducea pe don Quijote, care de vreo două-trei ori vru să întrebe unde-l duceau sau ce poșteau de la el; dar numai ce începea să miște buzele, că i le și

1 Versurile acestea, care au fost socotite de Unamuno și de Cortejón drept ale lui Cervantes, expresie a sensibilității lui, sunt în realitate o traducere aproape literală a unui madrigal de Pietro Bembo, apărut în 1515. Luis de Barahona de Soto, prieten al lui Cervantes, a tradus acest madrigal din *Qli Asolani*, ca și portughezul Duarte Díaz. El a apărut deci în spaniolește, de la 1515 înainte, de mai multe ori.

Închideau cu fiarele lăncilor; și nici cu Sancho nu stăteau lucrurile mai bine, fiindcă, ori de câte ori numai ce încerca să vorbească, unul din cei care umblau pe jos mi ți-

l și împungea cu o șpangă, și tot așa și pe asin, ca și cum ar fi vrut și el să vorbească. Se lăsă noaptea, ei întinseră pasul, iar spaima puse și mai grozav stăpânire pe cei doi prinși, mai cu seamă când îi auzeau pe ceilalți spunându-le la răstimpuri:

— Mișcați-vă, trogloditiilor!

— Tacă-vă gura, barbarilor!

— O s-o plătiți voi, canibalilor!

— Nu vă mai văicăriți, sciților, și nici ochii să nu-i deschideți, Polifemi ucigași, lei însetați de sânge!

Și le mai dădeau și alte numiri de acest fel, cu care puneau la grea cumpănă auzul celor doi urgisiți, stăpân și slugă. Sancho își zicea în sinea lui: «Auzi? Să ne facă pe noi *logodiți*? Să ne zică nouă „*bărbieritor*” și „*harabalelor*”? I-auzi, noi și *suciți*! Noi și *peruvieni* ucigași! Nu mă dreg la inimă câtuși de puțin poreclele astea, afurisit vânt mai bate în cuprinsul ăsta! Răul nu ne vine niciodată singur, întocmai ca și ciomegele pe câine, și măcar de s-ar încheia numai cu ciomege primejdia acestei aventuri, bogată în vătămături.»

Don Quijote, buimăcit, nu se putea dumeri – oricât își muncea mintea – ce să fie toate acele numiri pline de ocări cu care se vedeau cinstiți, și din care numai un lucru vedea el limpede, că nimic bun nu-l așteaptă și că mult rău îl pândește. Într-acestea ajunseră cam pe la ceasurile 1 din noapte la un castel, pe care don Quijote îl recunoscuse că era acela al ducelui, unde șezuseră ei doar cu puțin mai-nainte.

— Ferește-mă, Doamne! zise de cum recunoscuse lăcașul. Ce-o mai fi și asta? Casa de-aici, vezi bine, este toată numai curtenie și bună-cuviință, dar, pentru cei biruiți, binele se schimbă-n rău și răul în mai rău.

Intrară în curtea cea mare a castelului și o văzură împodobită și dichisită în așa fel, încât le creștea uimirea și li se măria teama înc-o dată pe-atâta, așa cum se va vedea în capitolul care vine.

Capitolul LXIX

Despre cea mai ciudată și cea mai năzdrăvană întâmplare din câte s-au petrecut cu don Quijote de când ține toată această însemnată poveste

Călăreții descălecară și, dimpreună cu cei ce mergeau pe jos, puseră mina pe Sancho și pe don Quijote, îi înșfăcă ră și-i îmbrânciră în curtea castelului, în jurul căreia erau aprinse ca la vreo sută de luminări, așezate în sfeșnicele lor, iar prin pridvoarele curții ardeau mai bine de cinci sute de candelă, așa încât, măcar că era noapte, și încă destul de întunecoasă, nici n-ai fi zis că nu-i ziuă. În mijlocul curții se ridica un catafalc înalt cam de doi coți și acoperit pe de-a-ntregul cu o perdea neînchipuit de mare din urșinic negru, în jurul căreia, pe treptele catafalcului, erau aprinse luminări de ceară albă, înfipite în mai bine de o sută de sfeșnice de-argint, iar sus pe catafalc se vedea zăcând moartă o fetișcană atât de frumposă, încât cu frumusețea ei făcea să pară frumoasă însăși nvoartea. Capul, încins cu o cunună împletită din tot soiul de figuri miresmate, îi era culcat pe-o pernă țesută cu fir, iar mâinile îi stăteau încrucișate pe piept, având între ele o ramură de finie galben, semn al biruinței. 1 Într-o parte a curții se întocmise un loc mai ridicat, unde în două jilțuri ședeau doi inși, care, fiindcă purtau coroană pe cap și schiptru în mână, arătau a fi fețe crăiești, fie de cele adevărate, fie de cele mincinoase. Lângă locul acela ridicat, spre care urcai câteva trepte, se mai aflau alte două jilțuri, unde cei ce aduseseră prinșii îi așezară pe don Quijote și pe Sancho Panza, și toate astea fără să scoată o vorbă, ba mai făcându-le semne celor doi să-și pună și ei lacăt gurii; dar, și fără de semnele astea, ei tot ar fi tăcut, fiindcă uimirea de cele ce vedeau le legase limbile. Într-acestea, însoțiți de alai mare, urcară pe locul cel ridicat doi inși de seamă.

1 A îngropa o femeie cu ramuri de palmier era semn că moarta își păstrase virginitatea și, prin urmare,

«triumfase» asupra ispitelor.

pe care don Quijote îi recunoscuse îndată a fi ducele și ducesa, găzduitorii lui; ei se așezară în două jilțuri neasemuit de bogate, lângă ceilalți doi, care arătau a fețe crăiești. Cine să nu se fi minunat de toate acestea, dacă mai pui și că don Quijote recunoscuse trupul cel neînsuflețit întins pe catafalc ca fiind al frumoasei Altisidora? Când să urce ducele și cu ducesa pe locul cel ridicat, don Quijote și Sancho se ridicară-n picioare și le făcură o temenea pân' la pământ, iar ei le mulțumiră cu o ușoară plecare a capului.

Într-acestea, străbătând locul de-a curmezișul, veni până la Sancho un slujitor, care-i aruncă pe umeri o manta de mohair negru, zugrăvită pe de-a-ntregul cu limbi de foc, și, luându-i gluga din cap, îi puse-n schimb o tichie ascuțită, de soiul acelora pe care și le pun cei osândiți de Sfântul Oficiu, și-i spuse la ureche să nu deschidă gura, că altminteri i-o pune căluș, ba l-o trimite și pe ceea lume. Se uită Sancho la sine de sus până jos și se văzu arzând în flăcări; dar cum flăcările nu-l pârliau, nu dădea o parachioară pe ele. Își scoase tichia din cap, o văzu că-i zugrăvită cu draci și și-o puse iarăși pe cap, spunându-și înde sine: «Tot îi bine că nu mă ard nici flăcările și nu mă iau nici dracii».

Cătă și don Quijote la el, și măcar că era cu sufletul la gură de spaimă, nu-și mai putu ține râsul văzând cum arăta Sancho. În răstimpul acesta începu să se-audă, ieșind parcă de sub catafalc, un zvon dulce și desfătător de flaute, care, nefiind întrerupt de niciun glas omenesc, fiindcă-n acel lăcaș tăcerea însăși păstra tăcere, răsuna cu atât mai lin și mai duios. Apoi se ivi pe neașteptate, lângă perna celei ce părea moartă, un flăcăiandru chipeș, în port roman, care, la zvonul unei harfe pe care o atingea, cântă cu viers limpede și nespus de dulce aceste două stanțe:

Cât timp își vine-n fire-Altisidora.

De don Quijote-ucisă, din cruzime.

Și cât întreaga Curte-i prinsă-n hora Atâtor flori din
nalta nobilime.

Stăpână cât le este tot seniora

Ce umblă-n doliu astăzi după nime.

Să-i cânt aş vrea nefericirea, eu.

Cu ghiers mai dulce chiar decât Orfeu.

Și datoria mea nu cred c-ar trece cu viața-mi
deopotrivă, ci, supusă.

De-ar fi să-mi fie limba-n gură rece.

Tot înălțare-aș glas, să-ți fie spusă înalta frumusețe!
Fă să-mi sece în stânci de piept a vieții dulce sursă.

Și sufletul meu glas va da cântării.

Să te evoc din apele uitării. 1

— Ajunge! spuse atunci unul din cei doi inși care
arătau a fețe crăiești. Ajunge, cântărețule dumnezeiesc,
fiindcă se cheamă să n-o mai mântui în vecii vecilor dac-ar
fi să ne înfățișezi acuma moartea și drăgălășenia
Altisidorei, cea fără de seamăn pe lume, caré nu-i moartă,
așa cum crede lumea cea nepricepută, ci vie atât în faima
ce-i duce vestea, cât și în caznele pe care trebuie să le
îndure Sancho Panza, aflător aici față, spre a o reîntoarce
la lumina cea pierdută a vieții. Așa că, o, tu, Radamante,
care dimpreună cu mine sălășluiești ca judecător prin
văgăunile cuprinse de bezne din Dite, fiindcă știi tot ceea
ce se află scris în gândul Ursitei celei nepătrunse în
legătură cu învierea acestei domnițe, spune și dă îndată
totul la iveală, ca să nu ni se mai amine fericirea ce-o
nădăduim prin scularea ei din morți.

Numai ce rosti vorbele acestea Minos2, judecător și
ortac al lui Radamante, că Radamante se și ridică în
picioare și spuse:

— Slujitori ai acestei case, haideți cu toții, cu mic, cu
mare, veniți unul după altul și pecetluiți-l pe Sancho cu
câte douăzeci și patru de sfârle pe obraz, iar în brațe cu
câte douăsprezece pișcături, și-n șale cu câte șase
înțepături

1 Ultima octavă a poeziei este luată întocmai din a doua eglogă a lui Gard* las-o de la Vega, cea dedicată donei María de la Cueva, contesă de Ureña.

2 în mitologia greacă, Minos și Radamante sunt judecători peste sufle* tele morților, în tartar sau infern.

de ace, că numai în această ceremonie stă mântuirea Altisidorei.

Auzind Sancho una ca asta, rupse tăcerea și zise:

— Ba la toți dracii! M-oi lăsa eu potcovit la nas și atins la obraz atunci când mi-oi vedea ceafa! Ei, drăcie afurisită! Ce-are de-a face usturarea obrazului meu cu învierea fetei ăștia? Iote-te, s-a-ndulcit ursul la miere! N-au de lucru și-o vrăjesc pe Dulcinea, și-apoi îmi cară mie la gârbace ca s-o dezlege de vrăji. Se apucă Altisidora de moare din cine știe ce betșug pe care i l-o fi dat Dumnezeu, și le vine dumnealor damblaua s-o scoale din morți, cinstindu-mă cu douăzeci și patru de sfârle, ciuruindu-mi trupul cu împunsături de ace și învinețindu-mi brațele de pișcături. Ehe, nu v-ați găsit în mine prostul, că eu sunt vulpe bătrână, nu mă duceți voi cu fofârlica!

— Vei muri! strigă cu glas de tunet Radamante. Înmoaie-te, tigrule, smerește-te, trufașule Nemrod, rabdă și taci, că nu-ți cere nimeni vreun lucru cu neputință, și nu mai tot sta să-ntorci și pe față și pe dos greutățile acestei trebi. Haideți, vă spun, slujitori, aduceți-mi porunca la îndeplinire, că de nu, pe cinstea mea de om de omenie *, o să vă afurisiți ceasul când ați venit pe lume.

Se iviră în acest răstimp, străbătând curtea, cam la vreo șase ducne, înșirate în alai una după alta, patru din ele cu ochelari, și toate cu dreapta ridicată-n sus, ieșindu-le din mânecă cu vreo patru degete de la încheietură-n jos, ca să le facă mâna mai lungă, așa cum e portul acuma. Nici n-apucă să le vadă bine Sancho, că, mugind ca un buhai, spuse:

— M-oi lăsa bucuros să m-atingă o lume-ntreagă, dar să încuviințez eu să pună pe mine mina ducnele, asta odată

cu capul, nu! Să mi se zgârie obrazul de mițe, așa cum s-a-n tâmplat cu stăpânu-meu chiar aici în castel, să mi se străpungă trupul cu vârfuri de junghere tăioase, să mi se prindă brațele cu clește înroșit în foc, și eu toate le-oi răbda fără

1 Jurământul «*por la fe de hombre de bien*» pe care-l face Radamante, judecător al infernului, vine în contradicție cu rolul, pe care slujitorul ducelui, uitând că-l joacă, îl transformă prin această sacră indignare într-un rol pozitiv.

să crâcnesc și le-oi face cheful cuconilor ăstora, dar să pună mina pe mine ducnele, n-o să încuviințez nici dacă mă iau toți dracii 1

Rupse atunci și don Quijote tăcerea, agrăindu-l pe Sancho:

— Pune-ți în cumpănă răbdarea, fătul meu, și fă pe plac acestor seniori, și mai dă și mulțămită din belșug cerului că a revărsat astfel de daruri în făptura ta, care, mucenicindu-se, te învrednicește să dezlegi de vrăji pe cei vrăjiți și să învii pe cei morți.

Ducnele se și apropiaseră de Sancho, când el, ceva mai domolit și mai muiat, se așază cu nădejde-n jilt și-și întinse obrazul și barba către cea dintâi dintre ele, care-i trase o sfârlă pecetluită cu nădejde și apoi îi făcu o temenea până-n pământ.

— Mai puțină curtenie, cucoană, și mai puține dresuri de piele, că pe legea mea dacă nu-ți amiros mâinile a aliîne cu oțet! 1

În cele din urmă, toate ducnele îl pecetluiră, și multe alte slugi de pe-acolo îl pișcară; dar ceea ce nu putu el în ruptul capului să rabde fu înțeparea cu ace, încât sări din jilt supărat – așa cel puțin arăta – și, înșfăcând o mașala aprinsă care se afla pe-acolo pe lângă el, începu să dea cu ea și în ducne și în toți ceilalți găzi ai lui:

— Afară cu voi, slujitori ai iadului, că doar n-oi fi de cremene ca să nu simt caznele astea atât de cumplite!

Într-acestea, Altisidora, care pesemne obosise să tot stea atâta vreme pe spate, se-ntoarse într-o rână. Văzând una ca asta, cei de față strigară aproape toți într-un glas:

— E vie Altisidora, Altisidora trăiește !

Radamante porunci lui Sancho să-și ostoiască mânia, că doar a fost atins țelul către care năzuiau.

Numai ce-o văzu don Quijote pe Altisidora mișcând, că și căzu în genunchi dinaintea lui Sancho, spunându-i:

1 Printre dresurile cu care se «drege au» frumusețile pe cale de-a se trece era oțetul, cu care se spălau, după cel preparau cu ouă, miere și sucuri de plante, lapte de castraveți sau de pepene etc.

— Acum e clipa, fiule rupt din inima mea, că nu te mai numesc scutier al meu, acum e clipa să-ți dai vreo câteva bice din cele pe care ești silit să ți le dai pentru dezlegarea de vrăji a Dulcinei. Acuma, zic, e clipa când darul ți-a ajuns la plinire și-n care poți săvârși cu folos binele ce-l așteptăm de la tine.

La care Sancho răspunse:

— Adică după moarte, și bătaie, că așa-mi pare socoteala asta, mai degrabă decât miere după turtă dulce: bună treabă ar mai fi ca după ce-am răbdat de pișcături, sfârle și înțepături de ace, să mai vie acum, colac peste pupăză, și gârbacele! Nu vă mai rămâne alta de făcut decât să luați un pietroi, să mi-l legați de gât și să dați cu mine-n gârlă, lucru de care prea rău nu mi-ar părea, dacă-i vorba, pentru a lecui metehnele altora, să fiu eu țăpul ispășitor. Da mai lăsați-mă dracului în pace, că de nu, zvârlu totul cât colo și las treburile baltă, de-ar fi să se facă și gaură-n cer!

Într-acestea, Altisidora se și așezase pe catafalc, și chiar în clipa aceea începură să răsune cimpoaiele, însoțite de flaute și de glasuri omenеști, care chioteau:

— Trăiască Altisidora, Altisidora să trăiască!

Se ridicară-n picioare ducele și cu ducesa, craii Minos și Radamante, și toți, dimpreună cu don Quijote și

cu Sancho, se duseră s-o întâmpine pe Altisidora și s-o coboare de pe catafalc, iar Altisidora, prefăcându-se slăbită, se închină dinaintea ducelui, a ducesei și a crailor și, cântând chiorchiorăș la don Quijote, îi spuse:

— Te ierte Domnul, cavaler fără inimă ce ești, căci din pricina neîndurării tale sălășluit-am în ceea lume mai bine, cred, de-o mie de ani: iar ție, o, tu, cel mai milostiv dintre scutierii pe care-i cuprinde fața pământului, ție-ți datorez viața ce-am recăpătat-o! De azi înainte, Sancho dragă, ale tale vor fi șase cămăși de-ale mele, pe care ți le las ca să-ți faci alte șase pentru tine, și dacă n-or fi toate-n bună stare, sunt cel puțin toate curate.

Sancho îi sărută mâinile pentru acest dar, stând în genunchi și cu tichia-n mână. Ducele porunci să i se ia tichia și să i se dea înapoi gluga, și, tot așa, să i se pună straiul lui și să i se scoată mantia cu limbi de foc. Sancho se rugă de duce cu cerul și cu pământul să-i lase lui mantia și mitra, fiindcă-ar vrea să le ducă la el în sat ca semn și ca aducereaminte a acelei nemaiauzite întâmplări. Ducea răspunse că i le va lăsa, nici vorbă, că doar știe Sancho cât ține ea la el. Ducele porunci să se golească curtea și să meargă toți pe la cămările lor, iar don Quijote și cu Sancho să fie duși în odăile pe care le știau ei dinainte.

Capitolul LXX

Care vine după al șaizeci și nouălea și vorbește despre lucruri de care nu te poți lipsi pentru a da de rost acestei istorisiri

Noaptea aceea dormi Sancho într-un pat așezat pe roți, cu don Quijote în odaie, lucru de care bucuros s-ar fi lipsit el, de-ar fi putut, fiindcă era încredințat că stăpânul său n-o să-l lase să doarmă, tot pisându-l cu întrebări și răspunsuri, și lui nu-i ardea de trăncănit, căci durerile caznelor de mai înainte îi mai stăruiau încă și nu-i lăsau limba slobodă, așa că mai la socoteală îi venea să doarmă singur într-o colibă decât cu altul în odaia aceea strălucită. Și, într-adevăr, atât de bine i se adevăra teama și atât de

fără greș îi fu bănuiala, că stăpânu-su nici nu se vârî bine-n pat și spuse:

— Ce mai zici, Sancho, de întâmplarea din astăseară? Mare și năprasnică mai e puterea nesocotirii celei dârze în ale dragostei, că doar cu ochii tăi ai văzut-o moartă pe Altisidora, și nu de alte săgeți, nici de altă spadă, nici de altă sculă de război și nici de otrăvuri ucigătoare, ci de aleanul pe care neînduplecarea și nesocotirea mea i l-au stârnit.

— N-avea din parte-mi de cât să moară sănătoasă când și cum ar fi poftit, răspunse Sancho, și să mă lase pe mine să-mi văd de necazurile mele, că doar nici n-am îndrăgostit-o și nici n-am nesocotit-o eu vreodată de când mama m-a făcut! Eu, precum am mai spus și altă dată, nu pricep și nici nu poate să-mi intre-n cap cum sănătatea Altisidorei – fată mai degrabă năbădăioasă decât la locul ei – să aibă ceva de-a face cu caznele lui Sancho Panza. Acum abia mi se vedește limpede ca lumina zilei că se află vrăjitori și vrăji pe lume, de care să mă ferească Dumnezeu sfântul, că eu, unul, nu știu să mă feresc. De-aia te și rog, ca pe Hristos, să mă lași, luminăția-ta, să dorm și să mă mai slăbești cu întrebările, dacă nu vrei să mă azvârlu pe fereastră.

— Dormi liniștit, Sancho dragă, răspunse don Quijote, numai de te-or lăsa înțepăturile și pișcăturile primite-n dar, precum și sfârlele cu care ai fost pecetluit.

— Nicio durere, răspunse Sancho, n-a ajuns să-mi fie mai de ocară decât aceea a sfârlelor, și nu de alta, ci numai fiindcă mi-au fost trase de ducne, vedea-le-aș să le văd în focul gheenei! Și iarăși mă-ntorc și te rog să mă lași, luminăția-ta, să dorm, căci somnul este alinare a restriștilor pentru aceia care le îndură când sunt treji.

— Amin, spuse don Quijote, și Domnul fie cu tine!

Îi cuprinse dară pe amândoi somnul, și într-acestea, lui

Cide Hamete – ticluiterul acestei mari istorii – îi veni

chef să aștearnă în scris și să povestească de unde și până unde le-a trăsnit ducelui și ducesei să țeasă toate firele năzbâtiei celeia mai înainte pomenite. Și spune cum că bacalaureatul Samsón Carrasco, căruia nu-i ieșise din minte că, atunci când s-a dat drept Cavalerul Oglinzilor, a fost biruit și doborât de don Quijote – biruire și doborâre care i-au năruit și i-au întors pe dos toate socotelile – a vrut să-și mai cerce o dată norocul, nădăjduind c-o scoate mai bine treaba la capăt decât de data trecută; și așa, după ce-l luă pe pajul care adusese răvașul și darul către Teresa Panza, femeia lui Sancho, și-l iscodi, să afle unde hălăduia don Quijote, își făcu rost de alte arme și de-un alt cal, și-și zugrăvi pe pavază o lună albă, încărcând totul pe spinarea unui catâr, pe care-l mîna un alt țăran, iar nu Toma Cecial, scutierul lui de odinioară, ca să nu fie recunoscut nici de Sancho și nici de don Quijote. Sosi apoi la castelul ducelui, care-l vesti de drumul și de calea pe care apucase don Quijote, cu gândul să fie față la întrecerile cavalierești din Zaragoza, îi mai spuse și de isnoava pe care ho făcuseră cu mijlocul dezlegării de vrăji a Dulcinei, care avea să fie dusă la îndeplinire pe socoteala buclor lui Sancho. În cele din urmă îi povesti și de renghiul pe care-l jucase Sancho lui stăpînu-su, făcându-l să creadă că Dulcinea era vrăjită și preschimbată în țărancă, și cum ducesa – soața lui – îl făcuse, la rîndul ei, pe Sancho să creadă că el era acela ce se înșela, fiindcă Dulcinea era cu adevărat vrăjită, lucru de care se strică de rîs și se minună foarte bacalaureatul, gândindu-se atît la pehlivănia și nerozia lui Sancho, cât și la culmea smintelii lui don Quijote. Ducele îi ceru ca, dacă va fi să-l vadă pe don Quijote, fie că ho dovedi, fie că nu, el tot să se-ntoarcă pe-acolo ca să-i povestească cele întîmplate. Așa și făcu bacalaureatul: purcese în căutarea lui, nud găsi în Zaragoza, o porni mai departe și i se întîmplă cele mai înainte pomenite. Se întoarse la castelul ducelui și **d** povesti totul de-a fir-a-păr, dimpreună cu tocmelile luptei, precum și că don Quijote făcea acum cale-

ntoarsă, spre a duce la îndeplinire - ca un bun cavalier rătăcitor ce se afla - legământul de a se reîntoarce pe un an la el în sat, în care răstimp, spunea bacalaureatul, poate că s-o lecui de sminteala lui, căci acesta era și temeiul ced îndemnase să se folosească de toate acele străvestiri, fiindcă era mai mare păcatul ca un hidalgo atât de dăruit de Dumnezeu să fie nebun. Cu vorbele astea se despărți de duce și se-ntoarse la el în sat, așteptându-l acolo pe don Quijote, care venea după el. De aici îi veni în gând ducelui să-i joace acel renghi: atât era de mare desfătarea ce ho dădeau năzdrăvăniile lui Sancho și ale lui don Quijote; și, cu o droaie de slujitori de-ai săi - care pe jos, care de-a călare - puse stăpânire din toate părțile pe drumurile mai apropiate și pe cele mai depărtate din jurul castelului pe unde-și dădea și el cu gândul că s-o întoarce don Quijote, socotind ca oamenii lui să-l aducă cu binele sau cu sila la castel de-o fi să dea de el; oamenii îl găsiră și-i deteră de veste și ducelui, care, pregătind din vreme toate cele trebuincioase, numai ce primi vorbă de sosirea lui don Quijote, că și porunci să se aprindă luminările și candelarele din curte și să se întindă Altisidora pe catafalc, punând la cale și celelalte ceremonii mai-nainte spuse, care păreau atât de firești și atât de bine ticluite, că de la ele și pin la adevăr cale lungă nu mai era. Și mai spune Cide Hamete că el îi socoate tot atât de zănateci și pe păcălici ca și pe păcăliți, și că ducele și ducesa nu erau nici la două degete depărtare de-a arăta și ei a zevzeci, o dată ce-și dădeau atâta osteneală ca să amăgească pe alți doi zevzeci, dintre care pe unul îl prindea ziua horăind, de puteai să tai lemne pe el, iar pe celălalt veghind cu tot soiul de gânduri pidosnice, și apucându-l, odată cu ivirea zorilor, și cheful sculatului, căci perinile de puf care te îmbie la odihnă nu i-au stat niciodată la inimă lui don Quijote, fie el biruit, fie biruitor.

Altisidora - de care don Quijote era pe deplin încredințat că trecuse înapoi de la moarte la viață -

punându-se la mintea stăpânilor ei, se încinse pe cap cu aceeași cunună pe care o purta pe catafalc și, îmbrăcată într-o cămașă de tafta albă, semănată cu flori de aur, cu părul răsfirat pe spate și sprijinindu-se de-un toiag de abanos negru din cel mai scump, intră în odaia lui don Quijote, care, tulburat și zăpăcit la ivirea ei, se ghemui și se acoperi aproape pe de-a-ntregul cu cearșafurile și cu învelitorile patului, amuțit de-a binelea și neînstare să arate față de ea nici cea mai mică urmă de curtenie. Se așează Altisidora într-un jeț de lângă căpătâiul lui și, după ce scoase un oftat din adâncul rărunchilor, cu glas stins și dăulat îi spuse:

— Când femeile cele de neam mare și fetele cele cumiți își calcă cinstea-n picioare și dau îngăduință limbii să nesocotească legile buneii-cuviințe, atunci se cheamă că ele au ajuns la aliman. Sunt și eu, seniore don Quijote de La Mancha, una din acestea, obidită, biruită și îndrăgostită; totuși, atât de mult știu să și rabd și să-mi păstrez și cinstea încât, de răbdătoare și de cinstită ce sunt, inima mi s-a frânt din pricina tăcerii și mi-a luat și viața. Cu gândul la neînduplecarea pe care mi-ai arătat-o - o, cavaliere împietrit la suflet, mai neîndurat decât stânca la jelană mea - am răposat acu două zile, sau am fost cel puțin luată drept răposată de către cei ce m-au văzut; și de n-ar fi fost ca zeul dragostei să se milostivească de mine și să-mi hărăzească leacul în caznele acestui scutier de ispravă, acolo aș fi rămas, pe ceea lume.

— Ar fi făcut mai bine zeul dragostei, spuse Sancho, să-ți hărăzească leacul în caznele măgarului meu, și i-aș fi mulțumit frumos. Dar ia spune-mi, cuconiță, așa să-ți faci parte cerul de-un ibovnic mai omenos decât stăpânul meu, ia spune-mi, ce-ai văzut pe ceea lume? Ce-i pe-acolo prin iad? Căci cine moare deznădăjduit, vrea, nu vrea, de acel lăcaș trebuie să aibă parte.

— Ca să vă spun, drept, răspunse Altisidora, eu nu cred să fi murit pe de-a-ntregul, fiindcă n-am intrat chiar în

iad, căci dac-aș fi intrat acolo, apăi nici vorbă că n-aș mai fi putut ieși, oricât aș fi vrut. Adevărul e că am ajuns numai până la poarta iadului, unde hălăduiau bătând mingea vreo cinci-șase perechi de împielitați, toți în ciorapi lungi și-n pieptare, cu gulere mari împodobite cu spițuri de Brabant lucrate-n igliță, la fel și îndoiturile mânecilor, ce le slujeau de mânecute, de unde le ieșeau afară vreo patru degete din braț, ca să le arate mai lungi mâinile, în care țineau niște bețe de foc cu care băteau mingile. Ce m-a uimit mai mult este că-n loc de mingi se slujeau de cărți, pline, parese, cu vânt și cu câlți, lucru cu totul nemaivăzut și ciudat; dar nici asta nu m-a uimit atâta cât faptul că, fiind firesc la jucători ca acei ce câștigă să se bucure și cei ce pierd să se amărăscă, acolo, în jocul acela, toți tolocăneau, toți bodogăneau și toți blestemau.

— Păi nici nu-i de mirare, răspunse Sancho, fiindcă dracii, joacă nu joacă, câștigă nu câștigă, mulțumiți tot nu pot fi vreodată.

— Așa o fi, răspunse Altisidora. Dar mai e ceva, care așijderea mă minunează – vreau adică să spun că mă minuna atunci – și anume că la cea dintâi zvârlitură nu mai rămânea o minge teafără și nici bună să mai slujească și-a doua oară, așa că luau una după alta la cărți cu nemiluita, și din cele noi și din cele vechi, să te crucești, nu alta! Uneia din ele, nouă să-ți ia ochii și frumos legată, îi traseră un bobârnac de-i ieșiră mațele și i se făcură foile varză*. Atunci zise un drac către altul: «Ia vezi ce carte-i aia?» Iar celălalt împielitat îi răspunse: «Asta e *Adouă parte din istoria lui Don Quijote de La Mancha*, nu aceea alcătuită de Cide Hamete, făuritorul ei dintâi, ci de un aragonez, care zice că-i de felul lui din Tortesillas». «Fugi cu ea de-aci, făcu diavolul care întrebuse, și azvârle-o-n hăurile iadului, să n-o mai văd în ochi!» «Cum, chiar așa de proastă e?» răspunse celălalt. «Atât e de proastă, îi întoarce vorba cel dintâi, că să m-apuc eu însumi cu tot dinadinsul să fac una mai proastă, și tot n-aș izbuti!» Dracii își văzură mai

departe de joc, dând de-a azvârlita și cu alte cărți, iar eu, fiindc-am auzit pomenindu-se de numele lui don Quijote, la care țin și pe care-l îndrăgesc atâta, am avut grijă să nu-mi iasă din minte această vedenie din ceea lume.

— Păi chiar vedenie trebuie să fi fost, nici nu mai încape vorbă, spuse don Quijote, fiindcă alt eu nu se mai află pe lume, și măcar că istoria asta umblă pe-aci din mână-n mână, în niciuna nu se oprește, fiindcă toți îi dau cu piciorul. Eu nu mi-am ieșit din fire auzind că rățăcesc ca o arătare prin beznele hăurilor sau la lumina cea limpede de pe fața pământului, fiindcă nu sunt eu acela de care vorbește povestea aceasta. De-o fi ea bună, aidoma cu cele petrecute, și adevărată, i-o ține viața veacuri întregi; dar de-o fi proastă, apăi cale lungă n-o avea ea de la naștere și pân' la îngropare.

Altisidora sta tocmai să se mai plângă încă de don Quijote, când el îi zise:

— De-atâtea ori ți-am mai spus, domniță, ce rău îmi pare că ți-ai îndreptat gândurile către mine, fiindcă ale mele gânduri mai degrabă recunoștință pot să-ți aducă decât alinare. Eu am venit pe lume ca să fiu al Dulcinei din Toboso; și ursita - * dac-o fi adevărat că se află așa ceva - ei m-a hărăzit; să-mi treacă, dară, prin gând că vreo altă frumusețe ar putea să ia locul pe care ea-l păstrează la mine-n inimă, ar fi ca și cum mi-ar trece prin gând să aduc luna pe pământ. Deslușirea asta ți-e de ajuns ca să intri iarăși în hotarele cinstei tale, fiindcă nimeni nu-și poate lua pe seamă să aducă luna pe pământ.

Când auzi Altisidora una ca asta, arătându-se supărată și mânioasă foc, îi spuse:

— Pe Dumnezeuul meu, don Scrumbie-Afumată, inimă de iască, sâmbure de curmală, mai îndărătnic și mai țănoș decât mârlanul când stai să te rogi de el, că de m-oi repezi la tine, ochii ți-i scot, nu alta! N-ai crede cumva, don Snopitule și don Stâlcitule de ciomege, că am murit eu de dragul tău? Tot ce-ai văzut aseară a fost doar ticluială, că

nu sunt eu una din acelea care să las să mă doară nici cât negru sub unghie pentru niște pârliti ca alde tine, darămite să mai și mor 1

— Cred și eu, ba bine că nu, zise Sancho, căci treaba asta cu muritul din dragoste e ceva de să te strici de răs. De spus, pot ei, îndrăgostiții, să spună, dar de făcut, asta s-o creadă Iuda!

Pe când stăteau ei așa de vorbă, iată că intră și acel meșter la harfă, cântăreț și poet, care cântase cele două stanțe pomenite mai nainte, și care acum, făcând o plecăciune adâncă în fața lui don Quijote, îi spuse:

— Să mă socoți, seniore cavalier, și să mă înnumeri printre slujitorii cei mai credincioși pe care-i ai, fiindcă de multă vreme te-ndrăgesc cum nu se mai poate, atât pentru faima, cât și pentru isprăvile luminăției-tale.

Don Quijote îi răspunse:

— Să-mi spui mai întâi cine ești, pentru ca și curtenia mea să fie pe potrivă cu vrednicia domniei-tale.

Flăcăiandrul răspunse că era cântărețul și slăvitorul Altisidorei din noaptea trecută.

— Nici vorbă, răspunse don Quijote, că viersul ți-e desăvârșit; dar ceea ce ai cântat domnia-ta nu mi se pare chiar de tot potrivit, pentru că ce-au de-a face stanțele lui Garcilaso cu moartea acestei domnițe?

— Luminăția-ta, răspunse cântărețul, să nu te prindă mirarea de asta, fiindcă la poezii cei necopți din vremea noastră așa-i năravul, ca fiștecare să scrie ce-i trăsnește și să șterpelească de pe la cine i se năzărește; și nu se află nerozie cântată sau scrisă de ei care să nu fie pusă pe seama licenței poetice.

Don Quijote era tocmai gata să răspundă, dar fu împiedicat de venirea ducelui și a ducesei, care intrară la el să-l vadă; și între ei toți se încinse o vorbire lungă și desfătătoare, în care Sancho turnă atâtea ghidușii și atâtea vorbe de duh, că-i lăsă din nou minunați pe duce și pe ducesă, atât prin felul lui de găgăuță, cât și prin mintea lui

cea firoascoasă. Don Quijote îi rugă cu cerul cu pământul să-i îngăduie a pleca chiar în acea zi, deoarece cavalerilor celor biruiți, așa cum e el, le stă mai bine să șadă într-o cocină decât în palate din cele crăiești. Ei îi deteră bucuroși încuviințarea, iar ducesa îl întrebă dacă-și mai păstra Altisidora loc de cinste în cugetul lui El îi răspunse:

— Să știi de la mine, mărită doamnă, că tot răul feteiăștia de la lenevie se trage, și asta nu-și are leacul decât într-o muncă cinstită și fără preget*. Mai adineauri îmi spunea că se poartă spițuri prin iad; cum ea trebuie că știe să le lucreze, apăi să nu le mai lase din mână, că dacă-i tot prinsă-n treabă să miște cârligele, atunci n-or mai juca în mintea ei chipul sau chipurile aceleia pe care-l îndrăgește; ăsta-i adevărul adevărat, asta mi-e părerea și asta mi-e povața.

— Și e și a mea, adăugă Sancho, fiindcă de când mama m-a făcut n-am văzut-o pe niciuna din cele ce lucrează cu iglița să fi murit din dragoste; căci fetele cele vrednice au aminte mai degrabă să-și mântuie trebile decât să se gândească la dragostele lor*. Și-n asta mă iau după mine, fiindcă atunci când stau de săp pământul, nu-mi mai aduc aminte de jumătatea mea, vreau adică să spun de Teresa mea, care mi-e mai dragă decât lumina ochilor.

— Că bine zici, spuse ducesa. De-acu înainte oi pune-o și eu pe Altisidora mea să-și facă de lucru cu ceva albituri, că-i pricepută-n asta ca nimeni alta.

— Nu mai e nicio nevoie, stăpână, să mă folosesc de acest leac, răspunse Altisidora, fiindcă gândul la neîndurarea pe care mi-a arătat-o derbedeul și nemernicul ăsta mi-o scoate acele gânduri din minte, fără să mă mai ajut de vreun alt meșteșug; și, cu îngăduința măriei-tale, vreau să și ies de-aci, ca să nu mai văd în fața ochilor nu zic făptura lui cea posomorâtă, cât mai degrabă mutra lui aia pocită și scârbavnică!

— Asta se aseamănă, spuse ducele, cu ceea ce adesea se spune, cum că acel ce rostește ocări gata e să și ierte.

Altisidora făcu chip că-și șterge lacrimile cu o băsmăluță și, închinându-se cu o plecăciune în fața stăpânilor ei, ieși din odaie.

— Rea ursită, sărmană fătucă, spuse Sancho, rea ursită, zic, îți menesc, că ai avut de-a face cu un suflet de turc și cu o inimă de cremene. Pe legea mea că de-ai fi avut de-a face cu mine, apăi alt cocoș îți cânta 1.

Cu asta vorbirea luă sfârșit, don Quijote se îmbracă, cină apoi cu ducele și cu ducesa, și o porni la drum chiar în acea seară.

Capitolul LXXI

Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote cu scutierul său Sancho pe când făceau calea-ntoarsă către satul lor

Biruitul și obijduitul don Quijote mergea, pe de o parte, îngândurat din cale-afară, iar pe de alta, bucuros cum nu se mai poate. Mâhnirea îi era pricinuită de înfrângere, iar bucuria de darul tămăduitor al lui Sancho, așa cum și l-a

1 «*Otro gallo te cantara*» înseamnă, în vorbirea populara: «Te așteaptă o soartă mai bună».

dovedit prin învierea Altisidorei, deși nu era chiar cu totul încredințat că fata cea îndrăgostită fusese într-adevăr moartă.

— Stăpâne, chiar că sunt eu cel mai nenorocos vraci din câți or fi pe lumea asta, unde se află doftori care, omorându-și bolnavii ce le sunt dați în grijă, mai și cer să fie plătiți din gros pentru munca lor, care nud alta decât că iscălesc o țidulă cu niscai leacuri, nici măcar acelea făcute de ei, ci de spițer; și iată-i pe bolnavi păcăliți. Iar eu, care, pentru sănătatea altora, am de îndurat sângerări, bobârnace, împunsături, înțepături și lovituri de bici, eu n-am de căpătat nicio lățcaie; dar să fiu eu afurisit că, dacă-mi mai cade pe mină vreun bolnav, mai-nainte de a-l îngriji, trebuie să-mi îngrijească și să-mi ungă el mina, că doar și popa trăiește din ce slujește, fiindcă nu-mi vine să cred că

cerul mi-a hărăzit darul acesta, pe care-l am, doar ca să-l folosesc pentru alții și eu să rămân cu buza umflată!

— Ai dreptate, dragă Sancho, răspunse don Quijote. Eu, din parte-mi, atâta pot să-ți spun, că dacă voiai plată pentru biciuirea ce trebuia s-o rabzi ca s-o dezlegi pe Dulcinea, apoi eu de mult ți-aș fi dat-o, și încă destul de bunicică; nu știu însă dacă, plătindu-te, s-ar mai prinde leacul, și n-aș vrea ca răsplata ce ți-aș da-o să împiedice tămăduirea ei. Cu toate astea, cred că n-avem nimic de pierdut dacă facem și noi o încercare; uite, Sancho, cumpănește bine cât vrei să ceri, și biciuiește-te pe loc; apoi plătește-te pe numărate și chiar cu mina ta, fiindcă tot ai la tine banii mei.

La această îmbiere, deschise Sancho niște ochi cât cepele și niște urechi de-o palmă, încuviință în sinea lui să se biciuiască de bunăvoie și spuse către stăpânu-su:

— Așa mai zic și eu, stăpâne; iacă, dacă mă aleg și eu acolo cu câte ceva, sunt gata să-ți fac pe plac luminăției-tale în tot ce-ți pofteste inima, că numai dragostea de copii și de muierea mea mă-ndeamnă să mă arăt atât de hulpav. Ia spune-mi, luminăția-ta, cam cât mi-ai da de fiecare lovitură pe care mi-aș arde-o?

— Dragă Sancho, răspunse don Quijote, dac-ar fi să te plătesc chiar după cât ar face felul și însemnătatea acestui leac, apăi nici comorile Venetiei1 și nici aurul băilor de la Potosí n-ar fi de ajuns; socotește-te cam după câți galbeni am eu la tine și hotărăște singur prețul pentru fiecare lovitură.

— Loviturile, răspunse Sancho, sunt trei mii trei sute și nu mai știu câte; din ele mi-am dat pân-acum cinci, mai rămân celelalte; să zicem că astea cinci alcătuiesc «nu mai știu câte», și atunci rotunjim numărul lor la trei mii trei sute; punând de fiecare un sfert de real – nu le las mai ieftin să știu de bine că s-ar da și lumea peste cap! – se ridică la trei mii trei sute de sferturi de real; dacă din trei mii scădem jumătate, mai rămân o mie cinci sute de

jumătăți de real, care fac șapte sute cincizeci de reali întregi; ceilalți trei sute fac o sută cincizeci de jumătăți de real, așa că vin șaptezeci și cinci de reali întregi, pe care, dacă-i punem la cei șapte sute cincizeci de dinainte, fac cu totul și cu totul opt sute cincizeci de reali. 2 Pe ăștia mi i-oi lua eu din ceea ce am la mine de la luminăția-ta și-oi intra și eu la mine-n casă bogat și mulțumit, măcar că tăbăcit nu glumă, fiindcă cine vrea să prindă pește³ iacă, mai mult nu spun!

— Sancho, binecuvântatule! Sancho, drăguțule 1 strigă don Quijote. Cât de îndatorați față de tine om rămâne Dulcinea și cu mine câte zile de viață ne-o mai hărăzi cerul! Dacă ea își capătă iarăși înfățișarea de dinainte – și nici că se poate să nu și-o capete – nefericirea ei se va socoti fericire, iar

1 «*El tesoro devenecia*»: locuțiune familiară pentru «comorile lui Cresus», culmea bogăției adică. Minele de la Potosí, contrar faimei lor de a deține aur, erau mine de argint.

— Calculul lui Sancho e cu totul fantezist, încât pe drept cuvânt comentatorii lui *Don Quijote* au arătat, ajunși la acest punct, că nu-i nicio mirare dacă, făcând asemenea contabilitate, Cervantes a ajuns la pușcărie pentru nereguli în scripte.

— Proverbul întreg este: «*No se toman truchas a bragas en jutas*» (Nu poți prinde păstrăvi cu pantalonii nesuflecați). Sancho se oprește, rușinându-se să spună partea a doua a proverbului, căci «a *bragas en jutas*» înseamnă având pantalonii pe fund.

biruirea mea, preafericită biruință; și gândește-te, Sancho, când găsești cu cale să-ți începi biciuirea, că dacă faci treaba asta mai repede, uite, îți mai dau încă o sută de reali pe deasupra.

— Când? răspunse Sancho. Apăi negreșit chiar în noaptea asta; ai numai luminăția-ta grijă să ne-o petrecem pe câmp, sub tăria cerului, că mi-oi pune eu pielea la

saramură.

Sosi în sfârșit și noaptea, pe care don Quijote o așteptase cu o nerăbdare atât de grozavă, încât îi venea să creadă că se sfârâmaseră roțile carului lui Apolo și că ziua se prelungea mai mult decât de obicei, așa cum se întâmplă cu îndrăgostiții care niciodată nu-și potrivesc nerăbdarea după măsura timpului. În cele din urmă se înfundară între niște copaci plăcuți ce se aflau nu departe de drum, unde, după ce scoaseră șaua de pe Rocinante și samarul de pe asin, se întinseră pe iarbă verde și cinară din merindele lui Sancho, care, făcând din căpăstrul și din legăturile măgarului un gârbaci zdravăn și mlădios, se dete deoparte, cam la douăzeci de pași de stăpănu-su, între niște fagi. Don Quijote, care-l văzu că se duce la treabă cu atâta curaj și cu atâta bărbăție, îi spuse:

— Ia seama, fârtate, să nu te faci fărâme, dă și tu răgaz loviturilor, să se mai aștepte una pe alta, n-o lua la goană nebunește, așa ca la jumătatea drumului să ți se taie răsufarea; vreau adică să spun să nu fi atât de neîndurat în loviturile ce ți le arzi, încât să-ți dai duhul mai-nainte de-a ajunge la numărul care trebuie; și, ca să nu pierzi nici pe-o carte prea mare, nici pe una prea mică, iată, eu o să stau aici deoparte și o să număr pe mătăniile astea ale mele loviturile pe care ai să ți le dai. Aibă-te cerul în pază pe potriva gândului tău celui bun.

— Bunul platnic de niciun zălog nu se sperie, răspunse Sancho; eu am de gând să mă lovesc în așa fel încât, fără a-mi lua viața, să mă doară totuși, fiindcă-n asta zic eu că stă tot rostul minunii.

Se despuie cât ai clipi până la brâu și, înșfăcând biciul, începu să se croiască, iar don Quijote începu și el să numere loviturile. Să-și fi tot dat Sancho cam între șase și opt lovituri, când i se păru că prea se-ngroașă gluma și că o lăsase prea ieftin cu prețul, și mai oprindu-se puțințel, să răsufle, spuse către stăpănu-său că-și făcuse prost socoteala, fiindcă fiecare din loviturile acelea făcea nu un

sfert, ci o jumătate de real.

— Dă-i tu nainte, Sancho dragă, și n-o lăsa baltă, îi zise don Quijote, c-oi îndoi și eu prețul la care ne-am tocmit!

— Dacă-i așa, zise Sancho, atunci cu Dumnezeu înainte, las să și plouă loviturile!

Dar coțcarul de el nu și le mai croia acum pe spinare, ci plesnea în copaci, scoțând din când în când niște gemete de parcă la fiecare lovitură și-ar fi dat și sufletul. Don Quijote, mânat de-o grijă duioasă, și anume de frică să nu moară Sancho, așa încât, din nesăbuința lui, să i se ducă așteptările pe apa sâmbetei, zise:

— Pentru numele lui Dumnezeu, Sancho dragă, să ne oprim aici unde-am rămas, fiindcă nu-mi pare de loc ușori leacul ăsta, și apoi graba strică treaba, că doară nici Domnu' n-a zidit lumea într-o singură zi. Dacă am numărat cum trebuie, apăi ți-ai ars pân-acum mai bine de-o mie de lovituri; destul pentru astăzi, că și măgarul, ca să vorbim mai din topor, rabdă să fie încărcat, dar nu și să fie strivit.

— Nu, nu, stăpâne, răspunse Sancho, nu vreau să se spună despre mine: la plăcinte înainte, la război înapoi; mai stai, luminăția-ta, încă puțin la o parte și lasă-mă să-mi mai ard încă o mie de lovituri măcar, că-n două rânduri din astea om fi gata cu toată treaba, ba încă ne mai și prisosește.

— Dacă ai chiar atâta tragere de inimă, spuse don Quijote, apăi Domnul cu tine, dă-i drumul, că, uite, eu mă trag la o parte.

Se-ntoarse Sancho la treaba lui cu atâta curaj, încât jupui de scoarță o sumedenie de copaci, atât de mare era înverșunarea cu care se biciuia; și ridicând glas, în timp ce dădea o lovitură de moarte unui fag, strigă:

— Aci o să piară Samsón și toți câți sunt de partea lui!

Sări don Quijote ca ars la zvonul glasului celui jalnic, precum și al loviturii date de năprasnicul gârbaci, și,

smulgându-i lui Sancho din mină căpăstrul răsucit care-i slujea de bici, îi spuse:

— Ferească Sfântul, Sancho scumpule, ca, dintr-un chef de-al meu, tu să-ți pierzi viața de care ai atâta nevoie ca să porți de grijă muierii și copiilor tăi; las să aștepte Dulcinea un prilej mai prielnic, că eu am să mă mulțumesc cu nădejdea de-a o vedea repede mântuită și-oi aștepta să prinzi puteri noi pentru ca să se-ncheie și treaba asta, spre mulțumirea tuturor.

— Ei, dacă așa ți-e voia, stăpâne, răspunse Sancho, să fie într-un ceas bun; pune-mi numai giubeica luminățieitale pe umeri, fiindcă sunt tot o apă și n-am poftă să răcesc, că asta-i primejdia ce-i paște de obicei pe aceia ce nu-s încă deprinși să facă pocăință.

Don Quijote, ascultându-l, rămase gol și-l acoperi pe Sancho, care dormi buștean până ce-l trezi soarele.

Și-ndată o porniră iar la drum, până când poposiră deocamdată într-un sat ce se afla cam la trei leghe de locul acela. Descălecară dinaintea unui han, pe care don Quijote îl luă drept atare, iar nu drept castel cu tainițe adânci, cu turnuri zimțate și cu punți ce se ridică; căci, după înfrângerea lui, vorbea cu mai mult scaun la cap despre toate lucrurile, așa cum se va vedea îndată. Fură găzduiți într-o cămară joasă, căreia-i slujeau drept velințe de pereți niște bucăți vechi de piele zugrăvită x, așa cum e obiceiul la țară. Pe una din ele, o mină lipsită de orice măiestrie zugrăviseră răpirea Elenei, atunci când cutezătorul oaspete îi furase lui Menelau nevasta, iar pe cealaltă zugrăviseră istoria Didonei și a lui Eneas, ea cocoțată pe un turn înalt și făcând cu o jumătate de cearșaf semne oaspetelui fugar, care-și lua valea pe mare într-o corabie sau într-un caic. La cele două istorii, lui don Quijote nu-i scăpă din vedere că Elena nu

1 în original «*gadamecí*»: numele andaluz al reliefurilor în piele policromă. cu care se împodobesc pereții vara. În locul covoarelor de iarnă. Rareori

figurative. cele mai adesea cu arabescuri complicate, aceste ornamente sunt de origine arabă; cuvântul provine de la Gadames, numele unui oraș din Tripoli, unde se lucrau în special.

prea mergea în silă, fiindcă râdea pe înfundate ca o drăcoaică; dar în schimb, ochii frumoasei Dido se arătau vărsând lacrimi cât nuca de mari. Văzând toate acestea, don Quijote spuse:

— Aceste două domnițe au fost atât de nefericite numai fiindcă nu s-au născut în vremea noastră, iar eu sunt și mai nefericit decât ele fiindcă nu m-am născut în vremea lor, căci dacă mi-ar fi căzut în mână acești domni, nici Troia n-ar mai fi fost pârjolită și nici Cartagina nimicită, pentru că, numai prin faptul că l-aș fi ucis pe Paris, ar fi fost înlăturate atâtea restriști.

— Pot să pun prinsoare, zise Sancho, că n-o trece multă vreme și n-ai să mai găsești crâșmă, dugheană, han sau bărbierie unde să nu fie zugrăvită istoria isprăvilor noastre; dar tare-aș mai vrea să le zugrăvească mâinile altui meșter decât acela care le-a zugrăvit pe-aslea.

— Ai dreptate, Sancho, zise don Quijote, fiindcă zugravul ăsta este ca Orbaneja, un pictor care trăia la Ubeda și care, când era întrebat ce zugrăvește, răspundea: «Ce-o vrea să iasă». Și dacă zugrăvea cumva vreun cocoș, scria dedesubt: *acestd i cocoj*, ca să nu creadă lumea c-ar fi fiind cumva vulpe. La fel mi se pare mie, dragă Sancho, și zugravul sau povestitorul - fiindcă, la urma urmei, totuna e - * care a dat la iveală istoria noului don Quijote, aceea ce-a ieșit de curând, unde a zugrăvit sau a scris și el ce-o vrea să iasă; sau o fi ca și stihuitorul acela numit Mauleón, care trăia cu ani în urmă la Madrid și care răspundea pe nerăsuflăte la tot ce era întrebat, și, fiind o dată întrebat ce vrea să zică *Deum de De-o* \ răspunse: «*De unde să dau?*» Dar să lăsăm astea; spune-mi mai bine, Sancho, dacă ai de gând să-ți mai tragi la noapte și un al doilea tain de plesne și să-mi mai spui dacă vrei să faci

treaba asta între patru pereți sau sub tăria cerului.

1 Fragment din *Crez*» utilizat numai de biserica romană și inexistent în versiunea bisericii răsăritene: *Dumnezeu din Dumnezeu* (în limba latină în original).

— Pe legea mea, stăpâne, răspuse Sancho, că pentru plesniturele ce am de gând să mi le ard, mi-e totuna dacă-s în casă sau pe câmp; dar, cu toate astea, parcă mai bine mi-ar cădea să fie între copaci, fiindcă, nu știu cum, ei parcă-mi țin isonul și mă ajută de minune să-mi îndur caznele.

— Nu se poate una ca asta, dragă Sancho, răspuse don Quijote, ci, ca să-ți mai tragi și tu sufletul, e mai bine să amânăm treaba pentru când om ajunge la noi în sat, că cel mai târziu poimâine o să fim acolo.

Sancho îi răspuse că bucuros i-ar face pe voie, dar că el ar vrea să mântuie mai repede cu daravera asta acum, când tot s-a pornit pe treabă, și să bată fierul cât îi cald, fiindcă zăbava îi de multe ori primejdioasă, și că, pe lângă rugăciuni, mai trebuie să dai și din mâini, și că mai mult face un «ia acuma» decât doi «las, c-o să-ți dau», și că să nu lași vrabia din mână pentru cioara de pe gard.

— Mai scurteaz-o, Sancho, cu zicalele, pentru numele lui Dumnezeu, că pare-mi-se te-ntorci iarăși la *sicut erat*! Vorbește și tu limpede, spune verde ce ai de spus și nu-ți mai încâlci vorba, că doar nu o dată te-am tot învățat treaba asta, și ai să vezi atunci că sporești totul însutit.

— Nu știu ce soartă afurisită mă paște, răspuse Sancho, că nu pot să scot o vorbă cu miez fără să nu înnădesc și o zicală, și nu se află zicală care să nu-mi pară că-i vorbă cu miez; o să mă-ndrept, totuși, dac-oi putea!

Și cu aceasta luă sfârșit pentru atunci vorbirea lor.

Capitolul LXXII

Despre felul cum don Quijote și Sancho au ajuns la ei în sat

Toată ziua aceea don Quijote și Sancho rămaseră acolo-n sat la han, așteptând amândoi să se lase noaptea,

unul pentru

1 Locuțiunea completă este: «*Sicut erai în principio*» («Așa cum era la început»), fragment din liturghia latină (în limba latină în original).

a duce la bun sfârșit în câmp deschis îndatorirea ce-o avea de-a se biciui, iar celălalt pentru a vedea odată și odată mântuită treaba asta, fiindcă de ea era legată și împlinirea năzuinței lui. Într-acestea sosi la han un drumeț călare, dimpreună cu vreo trei-patru slujitori, dintre care unul spuse către cel ce semăna a le fi stăpân:

— Aici ai putea luminăția-ta să te odihnești câteva ceasuri după masă, seniore don Alvaro Târfe. Hanul arată a fi curățel și răcoros.

Auzind don Quijote vorbele astea, zise către Sancho:

— Ascultă, Sancho, când am frunzărit cartea aceea cu partea a doua din istoria mea, pare-mi-se c-am dat acolo-n treacăt de numele acesta al lui don Alvaro Târfe.

— Tot ce se poate, răspunse Sancho. Să-i lăsăm să desealece, și-apoi l-om întreba noi.

Cavalerul descăleca, și hangița îi dete o cămară joasă, față-n față cu aceea a lui don Quijote, cămară împodobită și ea cu bucăți de piele pictată, cam de-același soi cu cele aflate la don Quijote în odaie. Călătorul cel proaspăt sosit își îmbracă un strai ușor și, ieșind în tinda cea încăpătoare și răcoroasă a casei, pe unde se preumbla don Quijote, îl întrebă:

— Unde călătorești domnia-ta, seniore cavaler?

Iar don Quijote îi răspunse:

— Ia, într-un sat de pe-aici din preajmă, de unde sunt și eu de fel; dar domnia-ta unde călătorești?

— Eu, seniore, răspunse cavalerul, mă duc la Grenada, că de pe-acolo sunt.

— Din frumos loc mai ești, nimic de zis, răspunse don Quijote. Dar ia spune-mi, rogu-te, numele dumatăle, căci faptul de a-l ști - așa cel puțin socot eu - are pentru mine mare însemnătate, mai mare decât aș putea, cu una cu

două, să spun.

— Numele meu este don Alvaro Târfe, răspunse oaspetele.

La care don Quijote răspunse:

— Socotesc negreșit că domnia-ta trebuie să fii acel don Alvaro Târfe de care-i vorba în a doua parte din *Istoria lui Don Quijote de La Mancha*, de curând tipărită și dată la lumina lumii de către un povestitor din zilele noastre.

— Chiar eu sunt acela, răspunse cavalerul, iar cu pomenitul don Quijote, personajul cel mai de frunte al pomenitei istorii, am fost cât se poate de bun prieten, că doar eu sunt acela ce l-am scos de la el din sat sau, hai, cel puțin l-am îndemnat să vină la niște întreceri ce se țineau la Zaragoza, unde mă duceam și eu; și spun, pe sfântul adevăr, că i-am dat multe dovezi de prietenie și l-am și scăpat de gâde, care era cât pe ce să-i mângâie spinarea, fiindcă prea fusese din cale-afară de cutezător.

— Dar ia spune-mi, seniore don Alvaro, semăn eu cât de cât cu pomenitul don Quijote de care spui domnia-ta?

— Aș, da' de unde, răspunse călătorul, cătuși de puțin!

— Și don Quijote ăsta, spuse don Quijotele nostru, nu era el cumva însoțit de un scutier pe nume Sancho Panza?

— Ba da, era, răspunse don Alvaro, și, măcar că trecea drept tare hazos, nu l-am auzit niciodată spunând vreo vorbă duhlie, care-ntr-adevăr să aibă haz.

— Te cred, și încă cum, spuse atunci Sancho, că doar nu-i dat oricui să spună vorbe de duh! Și Sancho ăsta, de care spui luminăția-ta, înălțate cavalerie, trebuie să fie un mare ticălos, un mare dobitoc și un mare tâlhar, toate de-a valma, fiindcă adevăratul Sancho Panza sunt eu, care am la haz și de vânzare! De nu mă crezi, iacă, fă luminăția-ta o încercare: ia-te după mine măcar un an de zile, și ai să vezi cum semăn la tot pasul vorbe de duh, și încă atât de năstrușnice și de multe, că cel mai adesea, fără să știu nici eu ce-mi toacă gura, îi fac de se țin cu mâna de burtă pe

toți câți mă ascultă! Iar adevăratul don Quijote de La Mancha, viteazul, înțeleptul, îndrăgostitul, desferecătorul strâmbătăților, ocrotitorul nevârstnicilor și al orfanilor, apărătorul vădanelor, frumosul după care mor copilele, cel ce-o are drept singură aleasă a inimii pe Dulcinea din Toboso, cea fără de seamăn pe lume, este cavalerul ce se află aici față și care mi-e stăpân. Oricare alt don Quijote și oricare alt Sancho Panza nu-s altceva decât înșelătorie și aiureală!

— Pe Dumnezeu! Pe Dumnezeu! că te cred, răspunse don Alvaro, fiindcă mai mult haz ai avut tu, frățioare, în cele câteva vorbe pe care le-ai rostit, decât celălalt Sancho Panza în toate câte am auzit eu ieșindu-i din gură, și doar au fost câtă frunză și iarbă! mai degrabă a mâncău arată acela decât a meșter la vorbă, și mai degrabă a nerod decât a om de duh; și sunt pe de-a-ntregul încredințat că acei vrăjitori care-l prigonesc pe don Quijotele cel bun au ținut să mă prigonească și pe mine cu don Quijotele cel rău. Dar nici eu singur nu știu ce să mai spun, fiindcă m-aș încumeta să și jur că l-am lăsat închis la Toledo-n balamuc, ca să se lecuiască, și acum iată că-mi răsare aici un alt don Quijote, măcar că e cu totul deosebit de-al meu.

— Eu, spuse don Quijote, nu știu dacă sunt sau nu bun; atâta știu numai, că nu sunt eu cel rău: ca dovadă de asta, țin să știi și domnia ta, seniorele meu don Alvaro Târfe, că de când m-am pomenit pe lume, nu mi-a călcat o singură dată picioru-n Zaragoza; ba, dimpotrivă, fiindcă mi-a ajuns la ureche cum că don Quijotele ăsta scornitul s-a aflat și el la jocurile de întrecere din acel oraș, dinadins n-am vrut s-o pornesc și eu într-acolo, tocmai ca să-l dau de minciună în văzul lumii, așa că m-am dus frumușel la Barcelona, arhivă a curteniei, adăpost al străinilor, spital al săracilor, vatră a vitejilor, răzbunătoare a nedreptăților, recunoscătoare prin aceeași iubire față de cei care-i arată prietenie nestrămutată, și neîntrecută pe lume în frumusețea priveliștilor. Și măcar că întâmplările prin

care-am trecut în Barcelona nu mi-au adus multă bucurie, ci, dimpotrivă, multă obidă, le îndur, totuși, fără să crâncnesc, numai fiindcă mi-a fost dat să văd orașul. Ca să nu mai lungesc vorba, seniore don Alvaro Târfe, eu sunt don Quijote de La Mancha, cavalerul despre care s-a dus vestea, iar nu nepricopsitul acela care a vrut să mă prade de numele meu și să se fudulească cu gândurile mele. De aceea te rog fierbinte, pe datoria domniei-tale de cavaler, să fii atât de bun și să dai o mărturie în fața judecătorului de-aici din sat cum că de când te știi pe lume nu m-ai văzut niciodată pân-acuma și că nici eu nu sunt don Quijotele cel tipărit în partea a doua, nici acest Sancho Panza, scutierul meu, nu este cel pe care l-ai cunoscut domnia-ta.

— Așa am să și fac, și chiar foarte bucuros, răspunse don Alvaro, oricâtă uimire îmi stârnește faptul de a vedea în același timp doi doni Quijoți și doi Sanchi, pe cât de asemenea la nume pe atât de deosebiți la faptă! Și iată că mai spun o dată și mărturisesc sus și tare cum că n-am văzut ceea ce am văzut și nici că s-a petrecut cu mine ceea ce s-a petrecut.

— Nu mai încape vorbă, zise Sancho, că și luminăția-ta trebuie să fii vrăjit, ca stăpâna mea Dulcinea din Toboso, și de s-ar milostivi cerul ca dezlegarea de vrăji a luminățieitale să mă ție alte trei mii și atâtea de gârbace cât mă ține dezlegarea de vrăji a Dulcinei, apai eu mi le-aș da bun bucuros, fără de nicio plată.

— Nu pricep ce socoteală-i asta cu gârbacele, spuse don Alvaro.

Sancho îi răspunse c-ar fi prea lung să-i povestească, dar dac-or lua-o cumva pe-același drum, i-o povesti el. Îi ajunse într-acestea și ceasul prânzului, așa că se ospătară laolaltă don Quijote și don Alvaro Târfe. Întâmplarea făcu de intră în han și alcadele satului dimpreună cu un notar, dinaintea cărui alcade, don Quijote ceru printr-o jalbă ca - așa cum cerea dreptul lui - don Alvaro Târfe, cavalerul ce se afla acolo față, să dea mărturie dinaintea înălțimii-sale

cum că nu-l cunoștea pe don Quijote de La Mancha, care se afla și el acolo față, și că nu el era acela despre care se vorbea într-o istorie scoasă la tipar și căreia-i zicea: *Partea a doua din Don Quijote de La Mancha, alcătuită de un anume Avellaneda, de fel din Tordesillas*. Judecătorul - ca să nu ne mai întindem la vorbă - întări după lege cele spuse. Mărturia fu dată cu toate cele de trebuință într-o împrejurare ca asta, lucru de care don Quijote și Sancho rămaseră mulțumiți peste poate, ca și cum o mărturie ca aceea ar fi avut cine știe ce însemnătate pentru ei și n-ar fi vădit îndeajuns deosebirea dintre cei doi doni Quijoți și cei doi Sanchi atât faptele, cât și vorbele lor. Mai multe cuvinte curtenitoare, prin care se arătau gata a se sluji unul pe altul, se schimbă între don Alvaro și don Quijote, de unde ieși într-atâta la iveală înțelepciunea marelui cavaler din La Mancha, încât îl scoase pe don Alvaro Târfe din greșeala în care stăruise pân-atunci; ba începu chiar și el să creadă că o fi fost poate vrăjit, de vreme ce atingea cu mâna lui doi doni Quijoți atât de neasemănători unul cu celălalt.

În faptul serii plecară și ei de-acolo din sat; și cam la vreo jumătate de leghe de han se rămureau două drumuri, unul care ducea către satul lui don Quijote și altul care se deschidea încotro trebuia s-o apuce don Alvaro. În acest scurt răstimp îi povesti don Quijote tot necazul cu biruirea lui, precum și vrăjirea Dulcinei, dimpreună cu mijlocul de-a o tămădui, lucruri ce toate îl umplură iarăși de uimire pe don Alvaro, care, după ce-i îmbrățișă pe don Quijote și pe Sancho, o luă pe drumul lui; iar don Quijote o luă și el pe-al lui, și acea noapte și-o petrecu între alți copaci, pentru a da puțință lui Sancho să-și ducă la capăt spășirea; iar Sancho o duse la capăt întocmai ca și noaptea trecută, adică pe socoteala scoarțelor de fagi, cu mult mai vârtos decât pe-a spinării lui, de care avu atâta grijă, că gârbacele nici măcar o muscă n-ar fi putut să alunge, chiar de i s-ar fi așezat pe umăr. O singură lovitură nu lăsă

amăgitul don Quijote să-i scape de la numărătoare, și făcu el socoteala că, dimpreună cu cele din noaptea trecută, erau trei mii și douăzeci și nouă de bice. Ai fi zis că și soarele se sculase pe mânecate ca să vadă această jertfire, și la lumina lui o porniră iarăși la drum, vorbind înde ei despre amăgirea lui don Alvaro și despre cât de bine chibzuit era faptul de a-i lua mărturie în fața judecătorului, și încă după toate cele cerute de lege.

Merseră ei așa o zi și o noapte, fără să li se întâmple nimic vrednic de-a fi povestit, în afară numai că Sancho își duse biciuirea la bun sfârșit, lucru de care don Quijote rămase mulțumit cum nu se mai poate, așteptând revărsarea zorilor ca să vadă de nu i s-o ivi în cale Dulcinea, domnița lui, gata dezlegată de vrăji; și-n tot lungul drumului căta cu luare-aminte la fiecă femeie ce-i ieșea în cale ca să vadă de nu i se arăta cumva Dulcinea din Toboso, fiindcă era sfânt pentru el că făgăduințele lui Merlin nu puteau să mintă; stăpâniți de aceste gânduri și așteptări, suiră creștetul unei măguri, de unde zăriră satul lor, la a cărui vedere Sancho căzu în genunchi și zise:

— Deschide-ți ochii, vatră mult râvnită, și privește cum se întoarce la tine Sancho Panza, fiul tău, dacă nu grozav de bogat, măcar grozav biciuit. Deschide-ți brațele și primește-l și pe fiul tău don Quijote, care, dacă vine biruit de braț străin, vine și biruitor asupra lui însuși, lucru care, după câte mi-a spus tot el, este cea mai mare biruință ce poate fi râvnită. Aduc bani cu mine, căci de m-au plesnit cu nădejde gârbacele, apai și domnește fost-am răsplătit.

— Mai lasă-te de prăpăstiile astea, zise don Quijote, și haide într-un ceas bun să intrăm la noi în sat, unde om da apă la moara închipuirii noastre și om statornici în ce fel să ne îndeletnicim în viața păstorească.

Cu aceste vorbe coborâră măgura și se îndreptară către satul lor.

Capitolul LXX III

Despre semnele menitoare ce le avu don Quijote

intrând la el în sat, dimpreună cu alte întâmplări care împodobesc această istorie și o fac vrednică de crezare

Când să intre-ntr-însul, după câte spune Cide Hamete văzu don Quijote că-n aria satului se luau la încăierare doi băietani, iar unul dintr-înșii spuse către celălalt:

— Nu te mai osteni, Periguillo, că n-ai s-o mai vezi câte zile ai avea!

Îl auzi don Quijote și spuse către Sancho:

— Îți dai tu seama, dragul meu, ce-a spus flăcăul acela? Că n-ai s-o* mai vezi câte zile ai avea!

— Ei și? răspunse Sancho* Ce-mi pasă mie ce-a spus flăcăul acela?

— Cum, îi luă vorba don Quijote, tu nu vezi că, dacă potrivesc acea vorbă la gândul meu, vrea să zică că eu n-o s-o mai văd niciodată pe Dulcinea?

Sancho vru tocmai să-i răspundă, când îi pieri vorba din gură văzând că peste câmp se îndrepta înspre ei, mâncând pământul, un iepure luat la goană de mai mulți copoi și vânători; înspăimântat din cale-afară, iepurele veni să se chincească și să se pitească între picioarele măgarului. Sancho îl prinse de viu cu mina și i-l dete plocon lui don Quijote, care una o ținea:

— *Malum signum, malum signum* 1, iepure fugind, copoi urmărindu-l, Dulcinea nu se mai arată!

— Da prăpăstios mai ești și luminăția-ta! spuse Sancho. Ia să zicem că iepurele sau iepuroaica asta e Dulcinea din Toboso și că copoiii ăștia care o pun pe goană sunt vrăjitorii cei blestemați, care au preschimbat-o în țarancă! Ea fuge, eu o prind și o-ncredințez mâinilor luminăției-tale, care o ții în brațe și o alinți; ce semn rău o mai fi și ăsta și ce menire rea poți scoate de-aci?

Cei doi băietani puși pe hartă se apropiară și ei să vadă iepurele, și atunci Sancho îl întrebă pe unul dintr-înșii pentru ce se încăierau. Iar cel care spusese: «N-ai s-o mai vezi câte zile ai avea» răspunse că el îi luase celuilalt o colivie cu greieri, pe care n-avea de gând să i-o mai

înapoieze cât o trăi. Scoase Sancho un real de la tașcă și-l dete flăcăului în schimbul coliviei, pe care i-o puse lui don Quijote în mână și-i spuse:

— Iată aici, călcate-n picioare și date peste cap, menirile acestea rele, care acum, după câte socotesc eu cu mintea mea cea proastă, tot atât mai au de-a face cu treburile noastre

1 Semn rău, semn rău (în limba latină în original).

cât și cu vircolacul din lună! Și dacă-mi aduc eu bine aminte, l-am auzit pe preotul de la noi din sat spunând că nu-i nici creștinește și nici înțelepțește să te iei după nimicurile astea; și chiar și luminăția-ta mi-ai spus mai deunăzi și mi-ai dat să înțeleg că toți acei creștini care mai cred încă în prevestiri nu-s altceva decât niște proști; dar nici nu face să ne mai pierdem vremea cu asta; mai bine să ne vedem înainte de drum și să intrăm la noi în sat.

Sosiră între timp și vânătorii, care-și cerură iepurele, iar don Quijote li-l dete; trecură mai departe și, când să intre-n sat, deteră, într-o mică liveadă, de preot și de bacalaureatul Carrasco, care se rugau. Și trebuie să știți că Sancho așternuse pe spinarea asinului și pe tarhatul armelor - în loc de cioltar - mantia lui de mohair, presărată cu flăcări de foc, pe care o-mbrăcase în castelul ducelui în noaptea când și-a venit în simțiri Altisidora. Totodată îi mai pusese surului și tichia cea ascuțită pe cap, străvestindu-l și gătindu-l în chip atât de ciudat cum nu s-a mai pomenit niciodată măgar de când îi lumea lume. Cei doi drumetri fură îndată recunoscuți de către preot și de către bacalaureat, care veniră înspre ei cu brațele deschise. Descălecă don Quijote și-i îmbrățișă pe amândoi din toată inima, iar haimanalele de țânci, cărora nimic nu le scapă, își și pusese ochii pe tichia măgarului și se grămădiră ciotcă să-l vadă, spunându-și unul altuia:

— Ian veniți, băieți, să-l vedeți pe măgarul lui Sancho Panza mai gătit decât un ginere, și pe zmârțogul lui don Quijote, și mai jigărit decât cum a plecat!

În cele din urmă, cu țâncii roată-n jurul lor și-n tovărășia preotului și-a bacalaureatului, intrară-n sat și o luară înspre casa lui don Quijote, unde le găsiră în poartă pe chelăreasă și pe nepoată, care și prinseseră de veste de sosirea lor. Știrea ajunsese de asemenea și la urechile Teresei Panza, femeia lui Sancho, care, despletită și pe jumătate despuiată, ținând-o de mină pe Sanchica, fata ei, alergă să-și vadă omul, și văzându-l nu chiar atât de bine înțolit cum își închipuia ea că trebuie să fie un cârmuitor, îi spuse:

— Cum de vii în halul ăsta, bărbate, că, pare-mi-se, vii pe jos și deșălat și semeni mai degrabă a descârmuit decât a cârmuitor?

— Taci din gură, Tereso, răspunse Sancho, că nu tot ce zboară se mănâncă. Hai mai bine acasă, c-ai să auzi minuni, nu altceva! Destul că am bani, și asta e ce ne doare mai mult, bani câștigați numai prin dibăcia mea și fără să dau pe nimeni de pagubă.

— Dacă vii cu sunători, dragă bărbățele, puțin îmi pasă de felul în care ai pus mâna pe ei, fiindcă, oricum i-i fi câștigat, tot nu ești tu cel dintâi pe lume cu asta.

Sanchica îl îmbrățișa pe tatu-su și-l întrebă dacă i-a adus și ei ceva, fiindcă-l aștepta ca pe iarbă de leac; și agățându-i-se ea de-un capăt al brâului, iar nevastă-sa prinzându-l de mână și mai trăgând fata și asinul de căpăstru, se duseră la casa lor, lăsându-l pe don Quijote într-a sa, în puterea nepoatei și a chelăresei și-n tovărășia preotului și a bacalaureatului. Don Quijote, fără să mai țină seama nici de ceasuri și nici de soroace, se-nchise între patru pereți cu bacalaureatul și cu preotul, și-n două vorbe le povesti înfrângerea lui precum și îndatorirea pe care și-o luase de-a nu ieși de la el din sat preț de-un an încheiat, îndatorire pe care avea de gând s-o păzească întocmai, fără să se abată de la ea nici cu o iotă, ca un adevărat cavaler rătăcitor ce se află, silit la acestea de canoanele și de legile cavaleriei celei rătăcitoare; și că-l muncea gândul

să se facă-n acel an păstor și să trăiască în singurătatea câmpurilor, unde, cu totul și cu totul liber, o putea să dea drumul în voie gândurilor lui de dragoste, ținându-se de cinstita îndeletnicire păstorească; îi rugă, totodată, dacă nu-s opriți de treburi mai însemnate, să-i țină și ei tovărășie, că el avea să cumpere niște oi, o turmă destul de mare, ca să se poată chema pe drept cuvânt, cu toții, păstori; și le și dete de știre că ceea ce era mai de frunte în toată treaba se și făcuse, fiindcă le pusese la fiecare dintr-înșii niște nume care cădeau ca turnate. Preotul îi ceru atunci să li se spună și lor. Răspunse don Quijote că el avea să se numească păstorul Quijote, bacalaureatul - păstorul Carrascón, popa - păstorul Popandru, iar Sancho Panza - păstorul Pancino. Rămaseră cu toții încremeniți când își deteră seama de noua sminteală a lui don Quijote; dar, ca să nu le mai scape înc-o dată și s-o tulească iarăși din sat cu aiurelile lui cele cavalierești, căzură la învoială cu ceea ce pusese el la cale și încuviințară trăsnaia asta ca pe un lucru înțelept, arătându-se gata să-l însoțească în noua lui îndeletnicire.

— Și cu atât mai mult, spuse Samsón Carrasco, cu cât eu - după cum știe o lume întreagă - sunt un poet din cei mai vestiți, așa că la tot pasul oi alcătui stihuri păstorești sau curtene, sau cum mi-o veni mie mai bine la socoteală, ca să ne mai treacă de urât prin acele plaiuri pe care le-om avea de bătut; și lucrul cel mai de seamă, domnii mei, este ca fiecare să aleagă numele păstoritei pe care are de gând s-o cânte în versurile lui; și să nu lăsăm un copac, oricât ar fi trunchiul de vârtos, unde să nu-i fie tăiat și săpat numele, așa cum e obiceiul și datina la păstoriile cei îndrăgostiți.

— Să știi că-i cât se poate de nimerită treaba asta, răspunse don Quijote, măcar că eu, din parte-mi, sunt scutit de-a mai căuta un nume de păstorită închipuită, o dată ce am la îndemână numele Dulcinei din Toboso, cea fără de seamăn pe lume, fala tuturor țărmurilor, podoaba

acestor plaiuri, stâlpul frumuseții, zămislită numai din gingășie, în sfârșit, o făptură căreia i se potrivesc de minune toate laudele, oricât ar fi ele de răsunătoare.

— Așa e, spuse preotul; iar noi, ceilalți, care mai suntem, ne-om căuta și noi pe-aici păstorițe mai acătării, cu care, dacă nu ne-o sta bine, cel puțin nu ne-o merge rău.

La care Samsón Carrasco mai sări și el cu vorba și spuse:

— Și dacă n-om ști ce nume să le punem, le-om da și noi din cele scrise și tipărite, de care-i plină lumea, nume ca alde Filida, alde Amarilis, Diana, Flérída, Galatea și Belisarda, că o dată ce tot le scot la vânzare pe piață, le-om putea cumpăra și noi și le-om face ale noastre. Dacă pe aleasa sau, mai bine zis, pe păstorița mea ar chema-o cumva Ana, eu i-aș zice Anarda, de i-ar fi numele Francisca, i-aș spune Francenia, și de-ar fi Lucia, aș chema-o Lucinda, fiindcă, la urma urmei, tot un drac e; iar dac-o fi să intre și Sancho Panza în frăția noastră, ar putea s-o cânte pe nevastă-sa, Teresa Panza, dându-i numele de Teresina.

Făcu haz don Quijote de această strâmbare a numelui, iar preotul nu mai prididea să-i tot laude preacinstitul și preacuviosul lui gând, și din nou se arătă gata să-i țină tovărășie tot timpul cât l-o avea slobod de îndatoririle sale cele mai arzătoare. Cu vorbele astea se despărțiră de el, după ce-l rugară și-l povățuiră să-și vadă de sănătate și să se îngrijească cât mai bine.

Făcu soarta în așa fel încât nepoata și chelăreasa auziră vorbirea celor trei, așa că, îndată după plecarea preotului și a bacalaureatului, intrară amândouă la don Quijote în odaie, și nepoata îi zise:

— Ce te-a apucat iarăși, unchiule? Tocmai acum, când credeam și noi că te-ai întors ca să rămâi acasă și să-ți petreci aici o viață tihnită și cinstită, iată că ți se năzare să te vâri în alte încurcături și să te faci «ciobănaș la oi m-

aș duce...»? Dar calul bătrân într-adevăr că nu se mai învață în buiestru...

La care mai sări și chelăreasa cu gura și spuse:

— Da' cum ai putea luminăția-ta să rabzi pe câmp vipiile verii, gerurile iernii și urletul lupilor? Nu, ce să mai vorbim, asta-i treabă și îndeletnicire de om zdravăn, care o duce la tăvăleală și care-i crescut pentru așa ceva încă din scutece și din fașă; și dacă-i de ales între două rele, apăi tot mai bine-i să fii cavaler rătăcitor decât păstor. Uite, stăpâne, ascultă-mi și mie povăța, că doar nu ți-o dă vreo ființă îmbuibată cu bucate și cu vin, ci una postită și care numără peste cincizeci de ani ca vârstă: rămâi aici acasă, vezi-ți de gospodărie, spovedește-te des, miluiește-i pe calici, și asupră-mi cadă păcatul de nu ți-o fi bine.

— Ia mai tacă-vă gura, copilelor, le răspunse don Quijote, că știu eu destul de bine ce mi se cade să fac. Duceți-mă la culcare, că nu prea mă simt în apele mele și să fiți încredințate că, ori de-aș fi cavaler rătăcitor, ori de-aș fi păstor, vouă n-o să uit niciodată să vă dau toate cele de trebuință, așa cum o să vedeți în fapt!

Iar bunele copile - că bune erau, nici vorbă - îl duseră până la pat, unde-i dară să mănânce și-l îngrijiră cum se pricepeau și ele mai bine.

Capitolul LXXIV

Despre felul cum a căzut don Quijote la pat, despre testamentul pe care și l-a făcut și despre moartea lui

Deoarece lucrurile omenești nu dăinuiesc veșnic ci coboară necurmat de la obârșii până ce ajung la capătul lor cel din urmă - și asta se întâmplă îndeosebi cu viețile oamenilor - și deoarece viața lui don Quijote n-avea niciun înscris din partea cerului ca să-și oprească curgerea, îi sosi și lui sorocul și veleatul tocmai când nici cu gândul nu gândea, pentru că, fie din aleanul pe care i-l pricinuia faptul de-a se vedea biruit, fie din lucrarea cerului, căruia așa îi era voia, prinse niște friguri ce-l ținură șase zile la pat, în care timp veniră de mai multe ori să-l vadă

prietenii: preotul, bacalaureatul și bărbierul; iar Sancho Panza, bunul lui scutier, nici că i se mai urni de la căpătâi. Toți aceștia, crezând că-l ținea în acea stare numai amărăciunea de-a se vedea biruit și de-a nu-și vedea împlinit gândul îndreptat către slobozirea și dezlegarea Dulcinei, încercau în fel și chip să-l înveselească, spunându-i bacalaureatul să prindă curaj și să se scoale pentru a-și începe îndeletnicirea păstorească, că el îi și turnase o eglogă, care le lasă de căruță pe toate câte le alcătuisese Sanazaro, și că și cumpăraseră cu banii lui doi câini strașnici, ca să le păzească turma, unul pe nume Barcino, iar celălalt Butrón, pe care i-i vându-se un neguțator de oi din Quintanar. Dar, cu toate astea, pe don Quijote nu-l slăbea aleanul. Prietenii chemară doftorul, acesta îi luă pulsul, care nu prea-l mulțumi, și spuse că, pentru la o adică, să-și vadă mai bine de mântuirea sufletului, că de aceea a trupului, cam slabă nădejde. Don Quijote ascultă aceste vorbe cu cugetul liniștit; dar nu tot astfel le ascultară chelăreasa, nepoata și scutierul lui, care începură să se bocească de-ți rupeau inima, ca și cum l-ar și fi avut mort dinainte. Doftorul își dădea cu socoteala că-l copleșeau amărăciunea și năduhul. Don Quijote îl rugă să-l lase singur, fiindcă voia să aștească puțin. Ceilalți îl ascultară, și el dormi fără vise, cum vine vorba, șase ceasuri încheiate, așa încât chelăreasa și cu nepoata crezură c-o să-și dea otpustul în somn. Se trezi după răstimpul pomenit și, strigând cu glas tare, zise:

— Binecuvântat fie atotputernicul Dumnezeu, care mi-a făcut un atât de mare bine! Într-adevăr că îndurările sale sunt fără de margini și nici nu le curmă, nici nu le abat din drum păcatele oamenilor.

Nepoata luă aminte la vorbele unchiului și i se părură mai cu miez decât cele pe care le spunea el de obicei - cel puțin în timpul bolii - și-l întrebă:

— Ce vrei să spui cu vorbele astea, unchiule? Ne dai ceva nou de veste? De ce fel de îndurări vorbești, sau de ce

păcate ale oamenilor?

— Nepoată, răspunse don Quijote, îndurările sunt acelea pe care le-a vădit acum cu mine Dumnezeu, pe care, după cum am spus, nu-l opresc păcatele mele. Mintea mi-e acum deschisă și limpede, fără umbrele întunecate ale eresurilor pe care le așternuse deasupra-i vătămătoarea și îndelunga citire a blestematelor cărți de povești cavalierești. Acum îmi dau seama de bazaconiile și de minciunile lor și nu-mi pare rău de altceva decât că mi-au căzut atât de târziu solzii de pe ochi și nu mai am timp să-mi răscumpăr fapta, citind alte cărți, care să-mi fie adevărată lumină pentru suflet. Eu, dragă nepoată, simt că mă aflu-n pragul morții; aș vrea să mor în așa fel ca să se știe că viața nu mi-a fost chiar atât de anapoda, încât să las după mine faima de smintit; și, măcar că altceva decât un smintit nici n-am fost, n-aș vrea totuși să întăresc acest adevăr prin moartea mea. Cheamă-i, fată dragă, pe bunii mei prieteni, pe preot, pe bacalaureatul Samsón Carrasco și pe meșterul Nicolás, bărbierul, fiindcă vreau să mă spovedesc și să-mi fac testamentul.

Dar nepoata fu cruțată de această osteneală, odată cu intrarea celor trei prieteni. Numai ce-i văzu don Quijote, că le și spuse:

— Fericiți-mă, dragii mei, că eu nu mai sunt acum don Quijote de La Mancha, ci Alonso Quijano \ ale cărui apucături blajine îmi făcuseră renumele de cel Bun. Acuma îl dușmănesc de moarte pe Amadis de Gaula, dimpreună cu toată droaia nesfârșită a neamului lui; acum mi-e urât de toate istoriile lumești cu cavaleri răătăcitori; acum îmi dau seama de nerozia mea și de primejdia în care m-a aruncat citirea acestor cărți; acuma, din mila lui Dumnezeu, venindu-mi mintea la cap, mă îngrozesc de ele.

Când cei trei o mai auziră și pe asta, crezură, fără doar și poate, că-l lovise vreo nouă scrânteală. Și atunci Samsón îi spuse:

— Tocmai acum, seniore don Quijote, când am primit

veste că Dulcinea a fost dezlegată de vrăji, tocmai acum vii și domnia-ta, așa, dintr-odată, cu de-alde astea? Și tocmai acum, când suntem gata-gata să ne facem păstori, ca să ne ducem viața numai într-un cântec, ca niște pașale, tocmai acumă vrei domnia-ta să te faci sihastru? Nu mai vorbi prăpăstii, pentru numele lui Dumnezeu, vino-ți în fire și lasă-le-ncolo de aiureli!

— Fie ca pe cele de pân-acum, răspunse don Quijote, care-au fost, spre paguba mea, adevărate aiureli, să mi le-ntoarcă moartea, cu ajutorul cerului, spre folosul meu. Eu, domnilor, simt că mă apropii cu pași repezi de moarte; lăsați gluma la o parte și aduceți-mi un duhovnic ca să mă spovedească și un notar ca să-mi scrie testamentul, căci în clipe de grea cumpănă ca aceasta, nu-i de glumit cu sufletul omului; așa că vă rog fierbinte ca, în timp ce părintele mă spovedește, voi să vă duceți după notar.

1 Don Quijote își zice aici Alonso Quijano, și nu Quejana, Quesada, Quijada sau Quijana, cum și-a spus în alte părți. În capitolul XLIX al Părții I afirmase că descinde în linie dreaptă bărbătească din Gutiérrez Quijada.

Se uitară unul la altul nedumeriți de vorbele lui don Quijote, și, deși cu oarecare îndoială, sfârșiră totuși prin a-l crede; iar unul din semnele după care înțelesesă că nu mai avea mult de trăit fu faptul că se schimbase atât de lesne dintr-un smintit într-un om în toate mințile, pentru că, pe lângă vorbele pomenite, mai rosti el și multe altele, atât de frumos spuse, atât de creștinește și cu atâta miez, încât toate astea îi scoaseră din îndoială și-i făcură să creadă că era în tr-adevăr cu mintea-ntreagă. Preotul spuse celorlalți să iasă și, rămânând singur cu don Quijote, îl spovedi. Bacalaureatul se duse după notar, și nu după mult timp se-ntoarse, dimpreună cu acesta și cu Sancho Panza, care Sancho - știind acumă, din veștile date de bacalaureat, în ce stare se află stăpânu-su - când văzu că nepoata și cu chelăreasa erau plânse, începu și el să scâncească și să lăcrămeze. Luă sfârșit și spovedania, și preotul ieși zicând:

— Într-adevăr că trage să moară și într-adevăr că-i în toate mințile Alonso Quijano cel Bun. Putem acum să intrăm ca să-și facă testamentul.

Veștile acestea nu mai putură să țină tot plinul din ochii chelăresei, ai nepoatei și ai lui Sancho Panza, bunul său scutier, încât le smulseră zăgazurile lacrimilor din pleoape și ale nenumăratelor oftaturi din adâncul răunchilor; fiindcă, într-adevăr, așa cum s-a mai spus de câteva ori, atâta vreme cât don Quijote fusese cu adevărat Alonso Quijano cel Bun, și chiar și de când și-a luat numele de don Quijote de La Mancha, se arătase totdeauna om cu fire împăciuitoare și cu purtări blânde, și de aceea era îndrăgit foarte nu numai de cei din casă, ci și de toți câți îl cunoșteau. Intră notarul, laolaltă cu ceilalți; și după ce scrise începutul testamentului, în care don Quijote își încredința sufletul lui Dumnezeu, dimpreună cu toate acele cuvinte creștinești ce-s de trebuință, când să ajungă la împărțeala moștenirii, spuse:

— Este de asemenea voia mea ca Sancho Panza, pe care în sminteala mea mi l-am făcut scutier, să nu fie tras la răspundere și să nu dea seamă de niște bani aflați la el - fiindcă între noi doi au fost niște socoteli și înțelegeri - ci, dacă, după ce s-o plăti dintr-înșii cu ceea ce-i dătoresc, mai prisosește ceva, să-i rămână și ăstia tot lui, că nu cred să mai fie cine știe câți, și să-i stăpânească sănătos. Și dacă, așa după cum atunci când eram nebun voiam să-i dau cârmuirea unui ostrov, aş mai putea și acum, când sunt în toate mințile, să-i dau cârmuirea unei împărății, apai i-aş da-o, fiindcă e vrednic de asta cu vârf și îndesat, atât prin curăția inimii lui, cât și prin credința ce mi-a arătat-o! Și întorcându-se către Sancho, îi zise: Iartă-mă, dragul meu, de prilejul pe care ți l-am dat de a părea tot atât de smintit ca și mine, făcându-te să cazi și tu în greșeala mea, și anume în credința că s-au aflat și că se mai află încă pe lume cavaleri rătăcitori!

— Vai! răspunse Sancho bocindu-se. Nu muri,

stăpâne, ci ascultă povața mea și mai trăiește încă ani mulți, fiindcă cea mai mare nebunie pe care poate s-o facă un om în viața lui este să se lase să moară așa din senin, fără să fie ucis de nimeni și fără să-i curme viața nicio altă mână decât aceea a aleanului. Hai, nu mai fi așa leneș și scoală-te odată din patul ăsta să mergem la câmp îmbrăcați în păstori, precum ne-am înțeles; poate că pe după vreun tufiș om da și de domnița doña Dulcinea, dezlegată de vrăji, și apoi, dacă o s-o vezi, asta o să fie de ajuns ca să te tămăduiești. Și dacă mori cumva de inimă rea că te-ai văzut biruit, aruncă vina pe mine, spunând c-ai fost doborât numai fiindcă l-am strâns eu prost în chingi pe Rocinante; și asta cu atât mai mult cu cât trebuie c-ai văzut prin cărțile cu istorii cavaleriești ale luminăției-tale că-i un lucru obișnuit să se doboare cavalerii unii pe alții și că cel ce-i biruit astăzi poate fi biruitor mâine.

— Așa e, zise Samson, și bunul Sancho chibzuiește cum nu se poate mai cu cap în treaba asta.

— Luați-o mai cu binișorul, domnilor, spuse don Quijote, fiindcă-n cuiburi de mai an nu prinzi pui de ciocârlan; fost-am cât am fost don Quijote de La Mancha; acum sunt Alonso Quijana cel Bun. Fie ca pocăința și cugetul meu deschis să mă facă iarăși vrednic în ochii domniilorvoastre, așa cum eram mai înainte; și acum, domnule notar, dă-i drumul mai departe. De asemenea, las toată averea mea mișcătoare și nemișcătoare nepoatei mele Antonia Quijana, care-i aici de față, scoțând mai întâi din grosul acestei averi banii trebuincioși pentru aducerea la îndeplinire a altor moșteniri pe care le las; și cea dintâi dorință care vreau să-mi fie împlinită este să se plătească simbria pe care o datoresc chelăresei mele încă de când a început să mă slujească, și să i se mai dea pe deasupra încă douăzeci de galbeni pentru un rând de straie. Îi las să aibă-n grijă aducerea la îndeplinire a testamentului pe părintele și pe domnul bacalaureat Samsón Carrasco, care sunt aici de față. Mai îmi este de asemenea voia ca, dacă

Antonia Quijana, nepoata mea, ar vrea să se mărite, apăi să se mărite numai cu un bărbat despre care mai întâi s-a încredințat că nu știe ce sunt acelea cărți cu istorii cavaleriești; și dacă se vedește că are știre de ele, și nepoată-mea tot mai vrea să se mărite, și chiar se și mărită cu el, să piardă atunci tot ce i-am lăsat moștenire, avere pe care cei ce-mi aduc testamentul la îndeplinire pot s-o împartă atunci în milostenii, cum vor găsi ei mai bine cu cale. De asemenea îi mai rog din suflet pe acești domni ce se îngrijesc de testamentul meu că dacă vreo întâmplare norocoasă le-ar scoate-n cale pe povestitorul despre care se spune c-a alcătuit o istorie răspândită pe-aici, purtând numele de *A doua parte din isprăvile lui Don Quijote de La Mancha*, să-l roage cât se poate de stăruitor din partea mea să mă ierte, fiindcă, fără să vreau, i-am dat prilejul să scrie atât de multe și atât de mari nebunii câte a scris, căci mor cu cugetul încărcat că l-am făcut să le scrie.

Cu aceste vorbe închise don Quijote testamentul și, cuprinzându-l o sfârșeală, căzu înapoi în așternut cât era el de lung. Se speriară cu toții și săriră să-l ajute, și timp de trei zile cât mai trăi el după ziua în care-și făcu testamentul, la tot ceasul își pierdea simțirile. Toți cei din casă erau cu sufletul la gură; lucrul acesta nu-i împiedica însă pe nepoată să mănânce, pe chelăreasă să bea în sănătatea unuia și a altuia și pe Sancho să mai huzurească și el, căci gândul moștenirii mai șterge întrucâtva sau mai stâmpără în cugetul moștenitorului mâhnirea pe care-i firesc s-o lase după el răposatul.

Sosi, în sfârșit, și clipa cea de pe urmă a lui don Quijote, după ce primise toate tainele și după ce osândise cu multe și înțelepte vorbe cărțile cu istorii cavaleriești. Se află și notarul față, și spuse că el nu citise niciodată în vreo carte cu istorii cavaleriești ca un cavaler rătăcitor să fi murit în patul lui atât de liniștit și atât de creștinește ca don Quijote, care, în mijlocul jelei și al lacrimilor celor ce se aflau acolo, își dete duhul, vreau adică să spun că se

săvârși din viață. Când preotul văzu că nu mai sufla, ceru notarului să-i dea o întărire scrisă cum că Alonso Quijana cel Bun, cunoscut îndeobște sub numele de don Quijote de La Mancha, se săvârșise din această viață și murise de moarte bună; și spuse că-i cerea anume mărturia aceasta ca să-l împiedice pe oricare alt povestitor, în afară numai de Cide Hamete Benengeli, să-l reînvie în chip mincinos și să toarne la istorii nesfârșite cu isprăvile lui. Astfel se stinse din viață ISCUSITUL HIDALGO DE LA MANCHA, al cărui loc de obârșie n-a vrut Cide Hamete să-l spună deslușit, tocmai pentru a lăsa toate cetățile și satele din La Mancha să se sfădească între ele, fiecare dintr-însele vrând să-l înfieze și să-l facă al ei, așa cum se sfădiră și cele șapte cetăți ale Greciei pentru Homer. Nu mai sunt trecute aici nici jelaniile lui Sancho, ale nepoatei și ale chelăresei lui don Quijote și nici nemaiauzitele epitafuri de la mormântul său, afară numai de epitaful lui Samsón Carrasco, care-i acesta:

Za ce-aici hidalgul care.

De viteaz ce-a fost, a-nvins Moartea însăși, ce, se pare.

Că viața de i-a stins.

Să-l ucidă nu-i în stare.

Om cu suflet drept și bun.

Lumii fost-a sperietoare.

Și rămas-a-n veci atare Cum zicalele o spun:

«Mort cuminte, viu nebun.»

Iar preaînțeleptul Cide Hamete zise către pana lui:

«Dragă penișoară, bine sau prost tăiată cum vei fi, de-acum înainte ai să stai agățată de cinghelul acesta și de firul acesta de aramă, unde ai să viețuiești multe veacuri, în afară numai dacă nu te-or desprinde de-acolo ca să te pângărească niscăi povestitori îngâmfați care se țin de furtișaguri. Dar, mai înainte de-a ajunge la tine, poți să-i previi și să le spui cum t-ei pricepe și tu mai bine:

Hai, tăceți! Tăceți, netrebnici!

Nu v-atingeți nici c-un deget.

Căci isprava asta, rege.

Pentru mine-a fost menită!

Pentru mine doar s-a născut don Quijote, și eu pentru el; el s-a priceput să săvârșească isprăvi, iar eu să i le scriu; noi doi numai suntem făcuți unul pentru altul, în ciuda și spre năduhul așa-zisului povestitor din Tordesillas, care cutează și poate c-o mai cuteza să scrie cu pană de struț prost cioplită și neșlefuită isprăvile viteazului meu cavaler, că aceasta nu-i povară pentru umerii lui și nici lucru de povestit pentru mintea lui cea înțepenită; pe care să-l previi – dacă vei ajunge cumva să-l cunoști – să lase osemintele trudite – acum oale și ulcele – ale lui don Quijote să hodinească în mormânt și să nu mai umble, împotriva tuturor rânduielilor față de răposați din Castilia cea bătrână, să i le ia de-acolo și să i le scoată din groapă, unde el zace de-a binelea, întins în tot lungul lui, aflat în neputință de-a mai purcede la o a treia călătorie și de a-și mai lua pe seamă o nouă plecare, căci, pentru a face de minune nenumăratele perindări făcute de nenumărați cavaleri rătăcitori, sunt de-ajuns și cele două pe care le-a făcut el, întru desfătarea și veselirea aceloră la ale căror urechi au ajuns atât prin aceste ținuturi cât și prin alte împărății, și cu asta îți vei împlini creștineasca îndatorire de a da povață bună cui îți vrea răul; iar eu voi rămâne mulțumit și mândru de-a mă fi aflat cel dintâi care s-a bucurat pe de-a-ntregul de rodul scrierilor tale, așa cum mi-a fost și gândul, căci nu altul fostu-mi-a el decât să fac de ocară în ochii oamenilor istoriile cele mincinoase și pline de prăpăstii din cărțile cu cavaleri, pe care întâmplările adevăratului meu don Quijote le-au și îmbrâncit să se poticnească, așa că, fără nicio urmă de îndoială, vor ajunge să cadă cu totul. Bun rămas!»

CAPODOPERA LUI CERVANTES

Don Quijote este, din întreaga literatură universală, opera care a cunoscut cea mai largă răspândire, numărul

versiunilor ei în diferite limbi depășind de mult cifra de 1.200. Nicio operă literară nu s-a bucurat de atâtea comentarii și exegeze ca *Don Quijote*, și totuși, nicio capodoperă nu continuă încă să fie atât de greșit înțeleasă de către marea masă a cititorilor ca *Don Quijote*. Cu o surprinzătoare intuiție a destinului operei sale, Cervantes însuși vorbește, prin gura unui personaj, despre cartea sa, pe care «copiii o au pe vârful limbii, flăcăii o citesc, bărbații în putere o înțeleg, bătrânii o slăvesc». Dar gradul de seriozitate a receptării acestei cărți nu este în funcție numai de vârstă (ci, bineînțeles, și de gradul de inițiere literară a cititorului); sensul receptării ei a variat în timp, de-a lungul secolelor. Dacă secolul al XVII-lea a savurat-o cu hohote de râs copios, iar secolul următor a citit-o cu zâmbetul grațios și «superior» al epocii luminilor, secolul al XIX-lea a considerat-o cu pasiunea sentimentală a romanticilor care-i aplicau o înțelegere idealistă. Numai aparatul științific al criticii secolului nostru, după îndelungate cercetări, meditări și dispute, a valorificat din plin sensul operei și semnificația ei istorico-literară.

Imaginea nouă, astfel obținută, a unui *Don Quijote* de dimensiunile celor mai înalte creații literare ale omenirii, este chemată să înlocuiască azi, în conștiința cititorilor maturi, vechea imagine, minoră și falsă, a unei simple cărți hazlii, cu un erou pur și simplu ridicol. Aniversarea a 350 de ani de la moartea lui Cervantes trebuie să contribuie la înțelegerea dreaptă a sensului eroului și a semnificației operei.

Don Quijote este, în primul rând, cartea Spaniei din jurul anului 1600. Este oglinda critică a unei stări de lucruri. Este cartea dezamăgirii unei Spânii care, încheindu-și la această dată cea mai grandioasă, cea mai fantastică, dar și cea mai nebunească epopee pe care a trăit-o un popor al omenirii moderne, își privește parcă retrospectiv trecutul, faptele glorioase, visurile și nebuniile, recunoscându-se în figura cavalerului din

Mancha. Descoperirea Americii și a noilor drumuri maritime, cantitățile imense de aur pe care i le varsă noul continent, impetuoasa expansiune colonială fac din Spania stăpâna lumii. În realitate însă, «colosul spaniol» stă cu picioarele pe un teren inconsistent și nesigur: în interior situația este deplorabilă, absolutismul n-a realizat unificarea națională și politică a întregii țări, o imensă parte a venitului național este absorbită de cheltuielile militare, repartitia foarte inegală a bogățiilor provenite din colonii avantajează doar nobilimea, afluența metalelor prețioase scumpește brusc produsele, aurul spaniol se scurge în afara țării pentru importul articolelor de lux, industria națională concurată de piața externă este foarte redusă, schimburile comerciale între provincii sunt aproape nule, gospodăria rurală decade prin ruinarea țăranimii în profitul marilor latifundieri, campaniile militare și mirajul îmbogățirii în Lumea Nouă sustrag muncii productive o imensă cantitate de mină de lucru, burghezia rămâne o clasă neconsolidată economic și social, absolutismul regal se sprijină doar pe puterea armată și pe biserică, pe ordinul iezuiților și pe tribunalul Inchiziției, adică tocmai pe forțele de autoritate ale vechii lumi medievale care, în planul vieții culturale, firește că vor persecuta orice manifestări de gândire liberă, înaintată, umanistă. Și totuși, regele Spaniei – asemenea eroului lui Cervantes – nu ține seama nici de aceste date ale realității, nici de necesitățile fundamentale ale țării, nici de posibilitățile sale materiale efective, visând în schimb un absurd, un anacronic vis medieval-cavaleresc. Spania deține 70% din producția mondială a aurului și stăpânește teritorii de o întindere nemaicunoscută de pe vremea lui Alexandru Macedón. Dar Filip al II-lea nu se mulțumește cu atât, vrea mai mult: vrea un imperiu catolic, visează monarhia universală și, în timp ce conquistadorii devastează cele două Americi, soldații săi dictează în Italia, iar trupele sale îngenunchează Flandra.

Dar iată că înfrângerea «Invincibilei Armate» (înfrângere ajutată și de furtună) pune capăt aventurilor și visurilor sale nesăbuite: «Aici a fost Troia – exclama și don Quijote; aici nefericirea, și nu mișelia mea, mi-a răpit slava câștigată; aici și-a arătat ursita față de mine toată nestatornicia ei; aici s-au topit în umbră isprăvile mele cele mai mari; aici, în sfârșit, mi-a căzut norocul, pentru a nu se mai ridica niciodată.» Cuvintele acestea pe care le rostește don Quijote în fața mării, definitiv înfrânt de Cavalerul Lunii Albe, nu par a fi, oare, înseși cuvintele Spaniei în fața catastrofei sale decisive? Amărăciunea deziluziei Spaniei străbate și capodopera lui Cervantes, în care patriotismul întristat al autorului își bate joc de himerele eroului său, dar, în același timp, compătimindu-l chiar dacă nu-l aprobă, nu poate să nu-l iubească pe acest nobil cavaler pe care adesea îl ridiculizează.

A trage însă din constatarea că Don *Quijote* este cartea Spaniei epocii concluzia că opera sa ar fi doar o operă *intenționat* simbolică, o operă «cu cheie», înseamnă a nu pricepe (cum atâția interpreți n-au priceput) întreg acel proces atât de complex și de ascuns, ale cărui resorturi intime estetica creației nu le-a lămurit și probabil că nu le va putea lămuri îndeajuns niciodată. O capodoperă literară este un diamant cu infinite răsfrângeri, variind mereu după luminile pe care cercetătorul le proiectează asupra ei, sau după unghiul vizual în care se plasează cititorul. În cazul capodoperei lui Cervantes hotărât că atât cercetătorul cât și cititorul nu pot să nu constate că pornirile în lume ale Cavalerului Tristei Figuri, visurile lui mărețe și eroismul acțiunilor sale cu tot sensul lor fals, sfidarea pe care cavalerul rătăcitor obsedat grav de ideea misiunii lui o aruncă trecătorilor inofensivi, asalturile lui bruște și brutale, apoi decepțiile, înfrângerile, umilirile, întoarcerea acasă și în fine duiosul său sfârșit – toate acestea sunt înseși gesturile Spaniei din acea epocă.

Ramiro de Maeztu găsește încă un fapt în sprijinul

analogiei dintre atitudinea lui don Quijote și aceea a Spaniei din acel timp, amintind că anul apariției lui Don *Quijote* este și anul în care a fost reprezentat pentru prima oară *Hamlet* (în versiunea amplificată). Semnificația acestor opere, fiecare în cadrul său istoric, poate fi descifrată în reacția spontană pe care trebuie s-o fi manifestat publicul contemporan din cele două țări în fața respectivilor eroi. Hamlet este eroul a cărui inițiativă este paralizată de îndoiala excesivă. Dimpotrivă, don Quijote este eroul a cărui viață e agitată de o excesivă sete de acțiune. Spectatorul lui Hamlet este nerăbdător să-l vadă acționând; cititorul lui don Quijote dorește să-l vadă renunțând la aventurile care-i sunt atât de fatale, îndemnându-l parcă la odihnă. Tragedia lui Shakespeare predica, așadar, nerăbdarea și acțiunea într-un moment când Anglia urma să devină cel mai mare imperiu colonial; romanul lui Cervantes încheie prin a elogia odihna, într-un moment când Spania urma să înceteze de a mai stăpâni cel mai mare imperiu. Astfel, *Hamlet* a fost cartea Angliei și a viitorului ei, precum Don *Quijote* a fost cartea Spaniei și a viitorului ei. În jurul lor s-au cristalizat destinele celor două țări. Viitorul lor se presimțea din aceste două cărți. Și presimțirea s-a confirmat; căci Anglia și-a câștigat un imperiu, în timp ce Spania și l-a pierdut pe al său.

Don *Quijote*: o imagine amplă, realista, critică a Spaniei. O imagine a unei Spânii din care Cervantes respinge cu hotărâre aspectele spiritului de dominație universală, de persecuție religioasă și rasială, aspectele Inchiziției, misticismului și rugurilor, pentru a reține și exalta caractere proprii poporului său și anume: eroismul, pasiunea, simțul onoarei și generozitatea.

Dar, dacă în Don *Quijote* recunoaștem oglinda Spaniei din acea vreme, nu putem să nu vedem în ea și cartea dezamăgirii unui om. Viața lui Cervantes a fost un lung șir de deziluzii. Reprezentant strălucit al Renașterii – «cel mai sănătos și mai echilibrat dintre geniile

Renașterii», cum îl califică Menéndez y Pelayo, - în Cervantes se întâlnește contemplativul cu omul de acțiune, mintea pătrunzător critică cu pasiunea idealului, îndrăgostitul literelor cu acela al armelor.

Și primul ideal pe care Cervantes l-a urmărit în viață a fost idealul militar. Eroul de la Lepanto, elogiât de Don Juan de Austria, se întoarce din bătălie fără brațul stâng; după cinci ani de captivitate arabă în Alger se înapoiază în patrie. Dar Spania nu mai are nevoie de el, iar Cervantes e silit să părăsească armata și să renunțe la acest ideal.

Se dăruiește acum idealului literelor. Scribe un roman pastoral, scrie versuri, scrie drame, scrie comedii - convins fiind că adevărata lui vocație este teatrul. Dar scrisul nu-i aduce nici protecția celor mari, nici glorie, nici - mai ales - bani destui pentru a putea duce o viață demnă. Trebuie să renunțe și de astă dată.

Nu-i mai rămâne decât să încerce un ultim ideal: acela de a câștiga bani. Devine întâi comisar pentru aprovizionarea «Invincibilei Armate»; peste un an, însă, «Invincibila Armată» piere în valuri. Apoi, perceptor de biruri mai mulți ani - dar ce îndeletnicire ticăloasă, să fii silit să storci birul de la bietul contribuabil sărăcit! Și apoi, câteva luni de închisoare, pentru fraudele săvârșite de un ajutor al său. A treia înfrângere, a treia renunțare.

Așadar: la 30 de ani - deziluzia vieții militare; la 40 de ani - deziluzia vieții literare; la 50 - deziluzia vieții practice; iată bilanțul unei vieți. Pentru posteritate însă, bilanțul n-a fost deficitar, pentru că Cervantes l-a transfigurat artistic într-o mare operă.

Don *Quijote* este și cartea unei victime a vieții - dar fără fiere și fără lacrimi; a unui dezamăgit, dar la care dezamăgirea nu apare ca sentimentul unui otrăvit de viață, a unui mizantrop, a unui cinic sau a unui revoltat; dacă poate fi vorba aici de o revoltă, apoi este revolta sub forma umorului împotriva propriei sale iluzionări, împotriva iluziei de a nu fi putut sau de a fi crezut că nu trebuie să-și

ajusteze idealurile după măsura vremurilor, a situațiilor și a oamenilor. Totuși, prin vălul acestei conștiințe melancolice transpare optimismul unui om echilibrat, sentiment ce antrenează opera în tonalitatea majoră a credinței ferme într-un ideal și în ritmul dinamic al elanului unor aspirații etice și sociale superioare.

Desigur că această atitudine - fundamentală în *Iscusitul hidalgo Don Quijote de La Mancha* - se regăsește, în proporții și intensități diferite, de-a lungul întregii sale opere literare.

O operă variată și întinsă - de poet, dramaturg și prozator. Mai întâi, Cervantes a scris numeroase poezii ocazionale, fără să depășească - cu rare excepții - nivelul unui inteligent versificator. Singur recunoștea că «Cerul n-a vrut să-mi dăruiască harul de poet»; totuși, Cervantes înscrie momente de autentic lirism, apropiat de simplitatea, finețea și căldura poeziei populare, în strofele intercalate în nuvela *Țigăncușa* sau în comedia *Pedro de Urdemalas*; de asemenea, sensibilitatea sa lirică se exprimă fericit în tonalitatea emoțională a unor amintiri personale inserate în ampla sa *Călătorie spre Parnas*, poem alegoric apărut cu doi ani înaintea morții autorului.

În primele lui piese - *Asediul Numanciei*, *Viața la Alger* - Cervantes, spre deosebire de școala lui Lope de Vega, pare a da mai multă importanță caracterelor și pasiunilor decât intrigii. Fervoarea patriotică în prima piesă, emoția intimă generată de fapte trăite personal în a doua, conferă valoare și interes literar acestor producții. Cervantes rămâne însă, ca dramaturg, autorul a opt comedii, dintre care *Pedro de Urdemalas*, cu numeroasele ei situații și personaje luate din lumi diferite, este un model de comedie picarescă. Alături de aceasta stau - ca viziune realistă, ironică până la incisiv, a tipurilor și moravurilor, apoi ca ritm dinamic, ca umor volubil, ca spontaneitate și colorit popular al dialogului - cele opt savuroase interludii («centremeses»), gen în care niciun alt

scriitor spaniol nu l-a egalat pe Cervantes: dovadă - *Bătrânul gelos* sau, mai cu seamă, *Judecătorul de divorțuri*.

În sfârșit - prozatorul Cervantes. Prozatorul care, plătind tribut modei arcadice a timpului, începe prin a scrie romanul pastoral *Qalatea*: nu mai convențional, nu mai artificial decât alte producții pastorale similare semnate de scriitori spanioli și străini dintre cei mai iluștri. Dimpotrivă, în cadrele unui gen atât de convențional, Cervantes aduce un simț al lucrului văzut și reține din genul pastoral acel motiv artistic prin intermediul căruia se traduce visul renascentist - utopic al «epocii de aur» al unei umanități libere, drepte, neviciate, vis care va reveni - ca o reconfortantă iluzie de tinerețe - în câteva momente din *Don Quijote*. Să amintim și acel amestec de roman bizantin și roman cavaleresc care este *Persiles și Sigismundo* și să ajungem la celebra culegere de douăsprezece *Nuvele exemplare*.

Creatorul genului «nuvelă» în Spania este într-adevăr Cervantes. Le denumeste «exemplare» pentru a le sublinia caracterul realist din care se degajă o concluzie morală asupra societății și se sugerează un plan de conduită - și, prin aceasta, pentru a le distinge de mult răspânditele nuvele italiene care aveau cele mai adeseori un caracter pur distractiv, frivol, licențios. «Am găsit în nuvelele lui Cervantes o adevărată comoară», exclama Goethe. O comoară în care, alături de *Ilustra spălătoare de vase* și de *Qelosul din Estremadura* - subtilă împletire a unei gândiri platonice de cea mai pură esență umanistă cu observația cea mai lucidă a tipurilor și moravurilor - apare admirabilul cvartet: pitoreasca, suava, romantica nuvelă *Țigăncușa*; *Rinconete și Cortadillo* cu excelentul său tablou social și moral al Sevillei, oraș în care Cervantes a stat trei ani; picarescul *Dialog al dinilor*, savuros și acid album de caractere și obiceiuri contemporane; în sfârșit, *Licențiatul Vidriera*, ciudată nuvelă - prefigurare parcă a gustului

suprarealist!

— În care motivul renașcentist al nebunului disimulat «raisonneur» este dublat de ceea ce va deveni peste secole motivul pirandellian al «pierderii identității».

Se obișnuiește să se spună că Cervantes, chiar dacă n-ar fi scris decât *Nuvelele exemplare*, ar fi rămas totuși în istoria literaturii. Într-adevăr; și nu numai în istoria literaturii spaniole, ci și în istoria generală a literaturii Renașterii europene. Don *Quijote*, însă, îl aduce în rândul primilor dintre cei mai mari scriitori ai tuturor timpurilor.

Intenția primordială a autorului, mărturisită încă în prefață și repetată de-a lungul operei, este «de a dărâma cu toată priceperea această uriașă clădire înălțată din mulțimea cărților asupra cavalerismului». Dar dacă Cervantes nu și-ar fi depășit cu mult intenția, cartea sa ar fi rămas o simplă curiozitate a vremii.

De fapt, în secolul al XVI-lea, producția romanului cavaleresc luase proporțiile unei adevărate industrii literare. Succesul imens de care se bucura această literatură la modă

— Căreia i se reproșa că rățăcește mințile și inimile prin descrierea largă a pasiunilor - alarma oficialitățile laice și bisericești. Astfel în Spania, o lege din 1552 interzice imprimarea și difuzarea romanelor cavaleresti în Indiile occidentale. Trei ani mai târziu cortesurile se pronunță împotriva lor, hotărând să fie arse în piață. Conciliul din Trent le condamnă de asemenea cu asprime - fără să mai vorbim de crasmiștii spanioli care se declarau împotriva acestei maladii endemice. Totuși, în ciuda acestor dispoziții, abundenta producție de romane cavaleresti nici măcar nu scade 1 iată însă, că în ianuarie 1605, apare o simplă parodie (cel puțin în aparență) a acestui gen, intitulată *Iscusitul hidalgo don Quijote de La Mancha* (al cărei succes fără precedent este atestat de apariția a 6 ediții în primul an), și numai decît, autorul ei se dovedește a fi mai tare decît toate conciliile, cortesurile

și ordonanțele regale. Căci, după Don *Quijote*, în Spania nu s-a mai tipărit niciun nou roman cavaleresc, iar dintre cele vechi doar o singură reimprimare.

Ceea ce este paradoxal e faptul că vigurosul exterminator nu era convins, deplin și fără rezerve, de nocivitatea acestui gen literar. Este adevărat că Cervantes îl condamnă, ridiculizându-l, fiindcă înstrăinează publicul de la realitățile și cerințele vremii, dirijându-i atenția și atitudinea într-o direcție falsă – aceea a trecutului ireversibil și a desprinderii de viață. În felul acesta, autorul nu se angajează exclusiv într-o polemică literară. Căci «Cervantes nu concepe literatura pur și simplu ca „literatură”, ci ca un element de viață, ca o forță ideologică influențând activ acțiunile sociale ale poporului. Încât, Cervantes a văzut clar și rolul social al literaturii» (G. Lukács).

Nu este mai puțin adevărat, însă, că atitudinea autorului este ceva mai complicată. Pentru că Cervantes nu proscribe *toate* romanele cavaleriești. Dacă le-ar fi condamnat în bloc și fără rezerve, ar fi dat dovadă de un dogmatism rezonabil (în măsura în care dogmatismul poate fi rezonabil). Dar Cervantes se declară admirator al unora dintre ele. Ceea ce nu admite el în această prolixă producție de romane cavaleriești monotone și stereotipe este, în primul rând, minciuna și imoralitatea – adică inconsecvența practică a eroilor cu idealurile nobile pe care le afișează ei, și pe care le implică instituția cavalerismului. Cervantes reține și admiră tot ce e frumos, nobil și uman în cavalerism, respingând doar ceea ce este himeric, imoral, vulgar și fals în formele de degenerare ale idealului cavaleresc. Astfel că opera lui Cervantes, cum spunea Menéndez y Pelayo, «n-a fost operă de antiteză, nici operă de negație seacă și prozaică, ci de purificare și de împlinire. N-a venit să distrugă un ideal, ci să-l transfigureze și să-l exalte.»

Cervantes apreciază acele romane cavaleriești care

«seamănă mai mult a adevăr și ne place cu atât mai mult cu cât se apropie de ceea ce e cu puțință». Concepția literară a autorului se exprimă ferm: literatura trebuie să fie «în același timp folositoare și plăcută. Dar aceste culmi nu pot fi atinse de către acela care se îndepărtează prea mult de adevăr și ia în derâdere natura, iar opera lui nu poate fi trainică.» În același capitol, teoretizând asupra structurii compoziționale a «noii epopei», cu alte cuvinte asupra romanului realist modern, Cervantes anticipează caracterul compozit al genului prefigurat de opera sa: «pentru că structura fărâmițată a acestor cărți îngăduie ca autorul să se poată arăta și epic, și liric, și tragic, și comic, întrunind în sine toate însușirile pe care le cuprind desfătătoarele și dulcile discipline ale poeziei și retoricii, pentru că epica poate fi scrisă foarte bine și în proză, ca și în vers». Așadar, condiția literaturii, potrivit concepției sale realiste, exprimate cu ocazia aprecierii teatrului contemporan («imitația naturii este primul lucru pe care-l cauți într-o piesă»), este să fie «oglină a vieții umane, pildă de moravuri și icoană a adevărului» (I, 48).

Critica de fond adusă de Cervantes romanelor cavalierești pe care le respinge este dublată de o critică a compoziției lor literare, compoziție lipsită de un stil îngrijit, de o armonie de ansamblu, de o coerență a părților, de o decență a expresiei, și mai ales de o disciplinare a imaginației și de verosimilitate. Aceste două cerințe din urmă, implicând însuși spiritul de analiză inaugurat de Renaștere, implicând netolerarea mitului și atașarea de observația realului, sunt tot atâtea elemente ce stau la baza romanului modern, gen pe care l-a anunțat opera lui Cervantes.

«Dacă El Greco ar fi citit *Don Quijote* – spunea odată Lucian Blaga – ce minunat portret i-ar fi făcut 1» Cred însă că o asemenea întâlnire ar fi fost de prisos; căci cititorul care a pătruns sensul acestui personaj întâlnește chipul lui don Quijote în atâtea ipostaze diferite printre figurile

pictorului toledan, figuri emaciate, severe, consumate de propria lor pasiune și de o voință inflexibilă.

Poate că nu există un singur erou în întreaga literatură universală care să fi fost mai nedreptățit de înțelegerea greșită de către marele public ca don Quijote. În fond, don Quijote este un delirant, e adevărat – un obsedat, un maniac; dar reducerea lui la această unică trăsătură bufonă nu este admisibilă decât cel mult cititorilor care îl cunosc din edițiile pentru copii. Alonzo Quijano, devenit don Quijote, este un pasionat al romanelor de cavalerie, deviat de lectura lor, în primul rând însă pătruns de valoarea înaltei lor moralități ideale. Don Quijote este obsedat de ideea reînvierii cavalerismului rătăcitor, așa după cum Cardenio e obsedat de ideea dragostei, iar Sancho Panza de ideea parvenirii și a câștigului. În definitiv, față de obsesiile celorlalți doi, mania lui don Quijote este socialmente superioară, întrucât eroul e obsedat de ideea pe care ar trebui să fie fondată însăși ordinea lumii: dreptatea socială și înlăturarea asupririi. «Eu am venit pe lume să înlătur nedreptățile... să vin în ajutorul celor slabi și năpăstuiți», repetă mereu eroul.

Este țelul de viață al unui suflet funciarmente nobil, în care nu e nimic meschin, nimic interesat. Chiar «faima» pe care o urmărește eroul nu este pentru el un scop; adevăratul scop al vitejiei lui, pe care o vrea fără seamăn, este binefacerea faptei sale. Și obsesia lui nu se epuizează în fantezie: acest pasionat al faptei pornește la acțiune. Esența quijotismului constă în fidelitatea eroului față de înalta datorie pe care singur și-a impus-o; și aceasta, cu prețul acceptării unei vieți de castitate, de onoare, de caritate, a unei vieți grele, plină de privațiuni și întâlnind la tot pasul înfrângeri, suferințe, umiliri. Este, în această supunere stoică la nenorocire, cu totul altceva decât un simplu sentiment de mândrie tipică unui hidalgo castilian; este acea demnitate umană (de care dă dovadă atât eroul

cât și părintele său, Cervantes), acea demnitate de a nu voi să se degradeze printr-o lamentație în fața nenorocirilor întâmpinate, ci să le înfrunte cu tărie.

Don Quijote nu urmărește să ajungă nici împărat, nici măcar duce; trăiește numai pentru ceilalți, luptă și suferă numai ca să nimicească răul, să facă să triumfe adevărul și dreptatea pe pământ. Mania eroului, atât sub raportul scopului ce-l obsedează, cât și al mijloacelor cavalerești la care recurge, nu are din punct de vedere moral nimic reprobabil: dimpotrivă, se apropie mai mult de virtutea înțelepților și a oamenilor mari. «Aventurile lui don Quijote – scrie Cervantes – nu pot fi întâmpinate decât prin admirație sau prin râs.» Până aici, i se cuvine eroului prima parte a alternativei; a doua, râsul, intervine numai din momentul în care, trecând la realizarea practică a obsesiei sale, el cade în iluzie, în percepție falsă a realității. Cu aceasta, însă, am ajuns la un punct important în înțelegerea caracterului eroului nostru.

N-am putea afirma că don Quijote ar fi un «iluzionat voluntar» (asta ar însemna o contradicție în termeni), dar este cert că don Quijote refuză realitatea, preferă să-și creeze un univers moral propriu – singurul în care i se pare lui posibilă realizarea de sine, realizarea idealului său de ordin social. Don Quijote este îndrăgostit de himerica Dulcinee cu o pasiune nu platonice, ci teoretică, de principiu, cum o practicau și trubadurii, așa că nu-l supără prea mult ideea că obiectul însuși al acestei pasiuni de principiu ar putea să nu existe realmente. Cuvintele pe care i le spune lui Sancho sunt semnificative în acest sens:

«Așa e, că nu toți poeții ce vor fi având iubite, sub vreun nume pe care li-l pun ei după bunul lor plac, le au într-adevăr! Crezi tu că atâtea Amarilide, Filide, Silvii, Diane, Galatei și câte altele... au fost într-adevăr femei în carne și oase.⁷... Aș, de unde! Cei mai mulți și le închipuie doar ca să dea versurilor lor o temă, și pentru ca să fie ei ținuți drept îndrăgostiți... așa că la fel îmi ajunge mie să

gândesc și să cred că neasemuita Aldonza Lorenza e frumoasă și cinstită... îmi închipui că tot ceea ce spun e așa cum spun și mi-o zugrăvesc în închipuire așa cum mi-o doresc eu...».

Don Quijote este prezentat de Cervantes ca un erou stăpânit de o psihoză intermitentă. Patologic, cazul lui don Quijote nu poate fi încadrat precis în nicio entitate clinică; dar, în definitiv, pentru criticul literar problema așa-zisei «nebunii» a lui don Quijote este o problemă falsă. Criticul literar trebuie să cerceteze valoarea personajului ca un dat artistic; iar dacă va coborî la sensurile pe care el le implică

— Nu va putea să nu recunoască intenția autorului de a arăta că numai un nebun (ca să întrebuițăm totuși un termen pe cât de abuziv pe atât de vag) poate, la un grad de intensitate maximă, să creadă, să îndrăznească și să acționeze împotriva oricăror obstacole. Putea oare să facă asta un speculativ, un rafinat sceptic și nu lipsit de oarecare cruzime, ca Hamlet? Nu! în primul rând pentru că prințul Danemarcei nu credea în posibilitatea binelui, în condițiile create a căror forță îl depășeau, era sceptic în privința posibilității restaurării binelui de către un singur om. De aceea, în *Hamlet* compătimim drama protagonistului-victimă, dar în *Don Quijote* simpatizăm cordial eroul; de aceea, spre deosebire de generosul erou al lui Cervantes

— Cum spunea Turgheniev într-un celebru eseu - pe Hamlet nu-l poți iubi, pentru că nici el nu iubește pe nimeni, în mod individual.

Astfel circumscrisă psihoza donquijotească, cu alte cuvinte implicând atâtea valori morale (generozitate, curaj, modestie, claustrare, puritate, dezinteres, acțiune, stoicism, și în genere idealul său de a se realiza în bine și frumos), această psihoză devine o sumă de virtuți. Cu excepția, bineînțeles, a cazurilor (rare, de altfel), când, fără voia cavalerului, obsesia lui devine vătămătoare celorlalți. Ratarea mărețelor isprăvi - cum le vede eroul în

delir - și în același timp ridicolul său, se datorează în principal neadecvării faptei la necesitate, a intenției la posibilitățile reale, a idealului la circumstanțele materiale concrete. Această inadecvare compromite toate bunele intenții ale lui don Quijote, îl compromite atât pe eroul devenit ridicol, cât și faptele lui care se dovedesc a fi nu numai ineficace, ci adeseori chiar în detrimentul celor pe care cavalerul rătăcitor vrea să-i ajute.

Privit sub un alt unghi, viciul quijotismului constă în tendința eroului de a reînvia o practică specifică unui îndepărtat trecut, de a încerca aplicarea moralității romanelor cavaleriești la realitățile și în condițiile lumii moderne. În felul acesta, problema revine la tema luptei dintre cele două lumi - medievală și modernă. O temă care l-a preocupat și pe celălalt uriaș contemporan, englez - dar atât căile urmate cât și concluziile lor (cum arată G. Lukács) sunt diferite. Ca și Cervantes, Shakespeare denunță feudalismul degenerat, creând caractere tragice (ca Richard al III-lea) sau comice (ca Falstaff); dar în timp ce Shakespeare realizează în personajele sale negative decăderea morală a unor caractere specific medievale, Cervantes este preocupat în primul rând să mențină și să elogieze virtuțile cele mai înalte și cele mai progresiste ale epocii cavalerismului. La Shakespeare, dezintegrarea clasei cavaleriești se manifestă prin alterări individuale de caracter, prin meschinărie și cruzime, sau prin lașitate și trândăvie; la Cervantes, această clasă cade singură în desuetudine prin anacronismul său, prin inevitabilele schimbări istorice, prin inadaptabilitatea sa la noile condiții. Numai aceste cauze îl fac ridicol pe don Quijote, ale cărui trăsături pozitive de caracter degenerază, când eroul trece la acțiune, în fals și comic. Dar Cervantes subliniază ansamblul de virtuți ale eroului său - firește cu corectivul de a fi adaptate necesității, posibilităților și realității, căci, în concepția autorului, ceea ce servește progresul social sunt tocmai aceste virtuți proprii

cavalerului său - una din cele mai splendide exemple de umanitate pe care le-a creat literatura tuturor timpurilor.

De aceea, este de-a dreptul surprinzător cum, neglijându-se textul capodoperei lui Cervantes, trecându-se cu o superficialitate inadmisibilă peste dese și întinsele momente de luciditate ale eroului, peste categoricele, explicatele delimitări din partea autorului ale psihozei lui don Quijote - este surprinzător cum, neaprofundându-se personajul, sau măcar considerându-l în *ansamblul* manifestărilor sale, eroul lui Cervantes a putut deveni sinonim cu ideea de ridicol. Fără îndoială că acest proces de transmutație a unui nume propriu într-un adjectiv cu sens peiorativ s-a operat pornindu-se de la imaginea trunchiată a eroului, așa cum nu putea să apară decât dintr-o versiune pentru copii a romanului.

În realitate, don Quijote este un personaj de o structură complexă, un om care îți «scapă printre degete ca un țipar», cum se exprimă un alt personaj. «Dacă stai cu dânsul de vorbă - spune preotul, exprimând părerea tuturor oamenilor de bun-simț din jurul cavalerului - despre alte lucruri, vorbește cu foarte mult bun simț și arată că are judecată limpede și că-i un om cu scaun la cap, în așa fel încât, afară de prilejurile când vine vorba de isprăvile lui cavalerești, nu s-ar găsi nimeni care să-l socotească decât ca pe un om foarte cu minte».

În aceste intervale de luciditate (de fapt, ca să ne apropiem mai mult de esența eroului, ar trebui mai degrabă să vorbim de «intervalele lui de delir»), în aceste momente de calm don Quijote crește până la dimensiunile superioare ale înțelepciunii, ale bunului-simț și clarviziunii în problemele și domeniile cele mai diverse. Elocința eroului se desfășoară cu o limpezime de logică și cu o puritate de expresie care situează aceste pasaje printre paginile cele mai frumoase ale prozei Renașterii. Sunt pasaje care îmbogățesc cartea cu adevărate tezaure de gândire, care întregesc fizionomia spirituală a eroului, și

care, în același timp, pun în adevărata ei lumină personalitatea acestui ilustru reprezentant al culturii Renașterii. Atitudinea și cultura umanistă a lui Cervantes se manifestă în special în aceste discursuri ale Cavalerului Tristei Figuri, în care Cervantes își expune ideile asupra celor mai variate subiecte, dar, în același timp, în care autorul se arată a fi cel mai puțin moralizator și cel mai puțin abstract dintre scriitori.

«Umanismul», atâta timp contestat, al acestui mare scriitor, a fost definitiv pus în lumină (în ultimul timp, și în mod magistral, de Americo Castro). Cervantes a încetat de mult de a mai fi considerat un «geniu incult». Dacă prin «cultură» înțelegem acea erudiție a cărei formă de manifestare este pedantismul, desigur că nu ambiționa să devină un asemenea «om cult» cel care, în prologul romanului său (ca și în nuvela *Dialogul câinilor*), se declara împotriva acestui pedantism. Dar studiul atent al operei sale a arătat că Cervantes cunoștea pe Lucian, pe Vergiliu, sau pe Heliodor (care îi inspiră acel roman *Persiles și Sigismunda*, testamentul său literar, pe care autorul îl socotea cea mai bună operă a sa), și desigur că și pe alți scriitori antici, deși din traduceri spaniole. În schimb, Cervantes citea în original pe italieni (Tasso, Guarini, Bembo, Poliziano, Puici, Boiardo), mai ales pe Ariosto și cu deosebită predilecție pe Baldasare Castiglione, ale cărui dizertații din *Curteanul* se resimt categoric în *Don Quijote*, și al cărui profil i-a inspirat figura atât de frumoasă a lui don Diego de Miranda din *Don Quijote* – singurul personaj care nu-și bate joc de bietul cavaler.

În general, cultura lui Cervantes s-a alimentat cu operele scriitorilor antici și italieni, cu proverbe și povestiri populare, cu *Romancero* și nuvele italiene, cu romane pastorale și picarești. Cervantes era un cititor pasionat, dar nesistematic și esențialmente antipedantesc. Nefiind un spirit speculativ, nu se afiliază unui curent de idei; deși, altminteri, dintre umaniști pare a fi cunoscut

platonismul unui Leon Hebreo (a se vedea, de pildă, admirabila carte a patra din *Qalatea*). De asemenea, caracteristică este acea nedeliberată, instinctivă atitudine umanistă a lui Cervantes de a-și lua ca materie de studiu propriul său eu, asemenea unui Montaigne.

În afară însă de urme și atitudini, umanismul lui Cervantes se manifestă în abordarea directă a unor teme specifice gândirii Renașterii. Astfel, de pildă, acea doctrină a naturii concepută ca putere divină ce creează pe om (doctrină fundamental anticreștină), pe care o susține scriitorul vorbind în repetate rânduri despre «natura, majordomul lui Dumnezeu». Acest cult al naturii explică și gustul său pentru genul literar al pastoralei, concepută ca mijloc de evadare din obositoarea și viciata societate; precum și acel pasaj din *Don Quijote* (prefigurând preceptul de mai târziu al lui J.J. Rousseau: «natura este bună») în care elogiază miticul trecut, fără proprietate privată, abuzuri, nedreptăți, acel trecut apropiat de natură, când omenirea nu era supusă eticii arbitrare pe care e fondată societatea, în aceeași ordine umanistă se înscrie și faimosul discurs al lui don Quijote despre arme și litere, aducând în discuție o temă frecventă în scrierile oamenilor Renașterii: problema preeminenței profesiei militare sau aceea a omului de litere, problemă în care Erasmi înclina în favoarea celei de-a doua, în timp ce Castiglione pare a înclina spre prima. La umaniștii spanioli ambele cariere stau pe plan egal; iar dacă omul Renașterii și eroul de la Lepanto o prețuiește totuși mai mult pe prima (deși îi păstrează cea mai înaltă considerație și celei de-a doua), este pentru că războiul, prin grelele încercări la care îl supune pe ostaș, e cea mai aspră școală de caracter; și pentru că armele au drept scop principal de a asigura însăși condiția de dezvoltare a literelor: pacea. «Pacea aceasta este adevărata țintă a războaielor.»

Astfel întregită, figura lui don Quijote se realizează ca o obiectivare a spiritului autorului său. Cervantes, care

în construcția figurii lui don Quijote a utilizat atitudini, aspirații și concepții proprii, atâtea elemente de autobiografie spirituală, o spune clar, la sfârșitul cărții, în acea confesiune scurtă, dar impresionantă prin frumusețea ei simplă și sinceră: «Da, numai pentru mine s-a născut don Quijote, și eu pentru el. El a știut să săvârșească, iar eu să scriu. Noi doi, una suntem.»

Dar, în afară de aceste dizertații, ceea ce îl ridică definitiv pe erou deasupra ridicolului este profesiunea sa de credință de pe patul morții: «Viața mea - recunoaște eroul, precum va recunoaște și cititorul - viața mea n-a fost atât de păcătoasă încât lumea să aibă dreptul să mă socotească nebun». În acest ultim și cel mai frumos capitol al cărții, găsim justificarea cea mai convingătoare a măreției sale morale. «Am fost nebun, și acum iată-mă întreg la minte», rostește muribundul adresându-se prietenilor săi. «Mă puteți ferici, prieteni, căci nu mai sunt don Quijote de La Mancha, ci Alonzo Quijano, pe care blândețea pornirilor lui l-au făcut să mai fie numit și cel Bun.» Așadar, eroul nu se simte un învins cu adevărat, câtă vreme pentru supraviețuitori rămâne amintirea, nu a faimosului don Quijote de La Mancha, ci a lui Alonzo Quijano cel Bun. Vindecăt de rătăcirea lui, eroul rămâne încredințat, ca și până acum, că valoarea supremă a vieții este bunătatea. Iată un fapt ce pune în adevărata sa lumină sensul unui personaj, caracterul unui scriitor și semnificația unei cărți, unde - caz unic în literatura universală - întâlnim mai bine de 600 de personaje, dintre care însă niciunul nu este cu adevărat odios.

O trăsătură genială a cărții este dată de faptul că, în loc de un protagonist, Cervantes a imaginat doi, de dimensiuni morale diferite, dar cu un relief identic. Sancho Panza nu mai este scutierul insignifiant din vechile romane cavalierești, nici personajul simplu din popor care în teatrul spaniol al epocii deține poziția criticii democratice - ci un personaj pus, aproape de la începutul romanului, alături de

eroul principal.

Una din vechile erezii cu privire la capodopera lui Cervantes a fost considerarea acestor doi eroi ca termeni antinomici. Antagonismul don Quijote - Sancho Panza, redus pe plan moral la antagonismul idealism - realism, utopie - simț practic, curaj - lașitate, credință - scepticism, ș.a.m.d., nu este valabil decât pentru primele capitole ale cărții. După care, aceste etichetări se alterează, antagonismul se estompează, termenii adeseori se inversează, și în curând opoziția celor doi eroi se dovedește a fi falsă. Este adevărat că un asemenea joc facil de simetrii poate fi tentant; dar, la o privire cât de puțin atentă, se vede că acest simplificator și simplist exercițiu duce de-a dreptul la o denaturare a sensului celor doi eroi și la o subestimare a valorii operei.

Desigur că, inițial, intenția lui Cervantes a fost ca, prin contrast, figura lui Sancho să dea relief moral lui don Quijote, să-i pună în evidență psihoza, să aducă configurația elementară a bunului-simț rustic și să obțină acel efect de umor democratic care este unul din apanajele literaturii spaniole din epoca ei de aur. Dar, pe măsură ce acțiunea înaintează, asistăm la un fenomen de a cărui subtilitate nu sunt capabili decât marii scriitori - și anume, la un adevărat proces de osmoză spirituală ce are loc între cavaler și scutierul său. Viața lor comună, de aventuri, privațiuni, suferințe, umiliri, precum și reciproca lor cunoaștere profundă, duce atât la donquijotizarea lui Sancho, cât și la sanchizarea lui don Quijote - ca să întrebuițăm termenii lui Salvador de Madariaga, autorul acestei fine observații. Începând din partea a doua a romanului, don Quijote înclină spre o viziune mai practică, spre un bun-simț mai apropiat de realitate, chiar spre o potolire a entuziasmului său frenetic. În același timp, sub influența cavalerului, asistăm la donquijotizarea lui Sancho, pe de-o parte în sensul că ajunge să se contamineze de mania stăpânului său, pe de altă parte în

sensul unei înălțări morale a rusticului scutier. Sancho Panza știe că don Quijote este un maniac, dar îl admiră pentru că este un erou și un înțelept; la rândul său, don Quijote vede că Sancho este un necioplit, dar îl iubește pentru că este un om devotat și de bun-simț. Această amalgamare ce s-a operat între cavaler și scutier s-a petrecut în urma unei simpatii reciproce atât de profunde, încât ei ajung să constate și să declare că sunt «făcuți din același aluat». Și cei doi nu vor acționa decât împreună, într-un cuplu de-acum înainte nedisociabil, evoluând în fața cititorului în acel joc armonic de atitudini pe care-l creează echilibrul nestabil. «Așa că-i cu neputință, spune Sancho, să ne despartă vrea altă întâmplare pe lume decât aceea cu sapa și lopata.»

Dacă n-ar trebui să arătăm la ce concluzii a putut duce considerarea celor doi eroi văzuți ca figuri antagoniste, nu ne-am opri asupra diferitelor interpretări ce s-au dat operei lui Cervantes.

În mina acestor comentatori, don Quijote a devenit succesiv simbolul înțelepciunii, al lui Ignațiu de Loyola, chiar al lui Iisus Christos, iar Dulcinea – simbolul sufletului obiectivat al cavalerului, simbolul gloriei sau al Fecioarei Maria. Pentru altă categorie de comentatori, cartea lui Cervantes este o satiră politică cu tendințe antimonarhice, sau o satiră socială generală, sau (ca pentru autorul lui *Robinson Crusoe*) o satiră la adresa comandantului «Invincibilei Armate»; sau una îndreptată contra aristocrației conservatoare (în timp ce Sancho Panza urma să reprezinte, firește, poporul), sau o satiră împotriva scriitorilor contemporani, ba chiar o invectivă teribilă contra Bibliei 1 Alții au văzut în ea un atac contra Inchiziției; alții, un stufos tratat filosofic; alții, un sistem de filosofie politică urmărind reforma generală a Spaniei. Un critic englez crede că Cervantes a intenționat să scrie un studiu, profund meditat, asupra nebuniei și a diferitelor cazuri de nebuni; pentru Byron, Cervantes a urmărit și a

reușit să compromită și să distrugă idealurile și virtuțile cavaleresti; pentru criticii romantici germani cuplul eroilor se reduce la antagonismul dintre idealism și materialism, altruism și egoism, gândire și bunul-simț comun; pentru Heine, opera este «cea mai formidabilă satiră împotriva entuziasmului omenesc» (Sancho Panza rămânând personificarea «minții pozitive»), în timp ce pentru critica psihologistă don Quijote devine tipul gânditorului exaltat, iar scutierul său – tipul rezonabil și practic.

Poate că încercarea de a analiza, chiar și succint, cele două personaje și inter-relația lor intimă, a fost întrucâtva în măsură să arate unilateralitatea, simplismul și adeseori falsitatea totală a unor asemenea interpretări. În majoritate, viciul lor constă în pseudoantagonismul don Quijote – Sancho Panza. În realitate, după cum observă Giovanni Papini, «adevărata contrafigură a lui don Quijote, antidon Quijote prin excelență, nu este Sancho Panza, ci bacalaureatul Samsón Carrasco, tipul vicleanului malițios, al omului mediocru și al intelectualului semidoct, care ține cu orice preț să-l vindece pe cavaler și să-l convertească la mediocritatea «înțeleaptă» a unei vieți liniștite și «cuminți». Personajul opus lui don Quijote este deci acest Samsón Carrasco, «simbol veșnic viu», cum se exprimă Papini, «al miciei burghezii semidocte și dușmane oricărei cutezanțe, adevărata contraatitudine și adevăratul asasin al sufletului și trupului nemuritorului don Quijote».

Figura mucalitului scutier avea, în intenția inițială a lui Cervantes, rostul de a furniza o resursă de umor. În genere, aceste surse de umor în romanul marelui spaniol sunt multiple, dar aproape toate se reduc la categoria incongruității – dacă în acest termen înglobăm înțelesul de contrast, de incompatibilitate, disproporție și dezacord.

Este, dintru început, umorul derivat din incongruitatea temei, a temei cavalerului ce caută să reînvie o instituție medievală într-o lume modernă. Este, apoi, umorul pe care îl sugerează incongruitatea scenei –

acest peisaj dezolant, pietros, sterp, uscat de arșița soarelui din Mancha, scenă în care se desfășoară o acțiune dinamică ce pune în mișcare idealuri atât de pasionate. Apoi, firește, puternice efecte de umor provoacă violentul contrast inițial dintre caracterele celor doi protagoniști. O varietate mai fină, dar succulentă, de umor verbal, o furnizează în special limbajul pitoresc, jocurile de cuvinte și debitul uimitor de zicători și proverbe, fluent până la incontinență, al lui Sancho, în fine, efectele cele mai directe de umor, în varietăți de grotesc, burlesc, ridicol și până la sarcasm, le obține Cervantes din exploatarea incongruității situațiilor în care se plasează singur don Quijote, situații despre care am vorbit mai înainte. Burlescul aventurilor cavalerului rătăcitor este ceea ce aprecia publicul cititor al veacului al XVII-lea; este de asemenea ceea ce i-a asigurat larga popularitate de-a lungul veacurilor, dar la care nu se poate rezuma și cititorul avizat care vrea să se pătrundă de marea valoare a acestei capodopere, de înaltul ei mesaj artistic, de apelul la generozitate, la pace, la libertate, la dreptate, la înlăturarea asupririi, cu alte cuvinte, de însăși sensul ei progresist.

Dar capodopera lui Cervantes este unică și din punctul de vedere al compoziției.

Privită sub acest raport, cartea este o istorie completă a unui caz moral, epuizând în dezvoltarea sa nașterea, evoluția și sfârșitul maniei lui don Quijote. La început, autorul pare a se conduce după modelul romanelor cavalești; în curând însă, pasionat de figura eroului său, în ființa căruia încorporează atâtea elemente personale, de autobiografie spirituală cum spuneam, rapsodul se lasă dominat de lumea propriei sale ficțiuni. Și astfel, întregul roman crește fără un plan definit.

Ca formă, romanul surprinde prin puterea inventivității autorului, prin mersul simplu al povestirii, condusă de un fir central slab: și totuși, părțile se țin într-o

unitate echilibrată în virtutea vervei de povestitor a autorului, a firescului caracterelor și a exuberanței comicului, temperat din loc în loc de momente serioase, dacă nu chiar grave. Firul central al povestirii este adesea întrerupt de episoade suplimentare, uneori lungi, adevărate nuvele (mai ales în partea întâi), ceea ce dă romanului aspectul unei rapsodii întocmite atât spre plăcerea autorului de a se opri oricând din drum asupra unor lucruri ce-l atrag, cât și spre relaxarea cititorului a cărui atenție se mai odihnește, părăsind pentru un moment ritmul viu al aventurilor iscusitului hidalgo.

Romanul lui Cervantes este de o structură foarte complexă. Întâlnim aici parodia romanului cavaleresc alături de episodul pastoral, nuvela psihologică în gen italian alături de episoade sentimentale, aventura contemporană alături de câteva cadre picarești, elemente de poezie cultă alături de abundente elemente folclorice, sau pasaje de critică literară și estetică alături de cele de politică sau de morală – ca să nu mai vorbim de bogatul umorism care își găsește expresia într-o serie de varietăți ale comicului. O mulțime de elemente eterogene, deci, dar pe care geniul lui Cervantes le organizează într-un ansamblu de o armonie desăvârșită și într-un tot de o bogăție impresionantă.

Cele două părți ale romanului – partea a doua a apărut la zece ani după prima – sunt angajate într-o unitate generală incontestabilă, păstrându-se de la început până la sfârșit o coerență a acțiunii și o constanță a caracterelor. Am arătat însă că această constanță a caracterelor protagoniștilor este relativă, în sensul că la Cervantes ea trebuie căutată în însuși principiul lor intern de evoluție, în sensul acelei osmoze spirituale, în sensul donquijotizării lui Sancho și a sanchizării lui don Quijote. În felul acesta cele două părți ale romanului, deși nu sunt nici inconsecvente nici dispartate, își păstrează totuși fiecare un anumit profil propriu. Astfel, în afară de acea

osmoză despre care am vorbit, și ale cărei rezultate se manifestă îndeosebi în partea a doua, în această parte se exprimă mai din plin – dar pe un teren mai concret – și facultatea inventivă a autorului. De asemenea și facultatea sa descriptivă – deși nu atât a descrierii de amploare, cât de detaliu. Căci descriptivul lui Cervantes este prin excelență de detaliu, bazat pe observația minuțioasă, pe precizia conturului, pe atenția dată adevărului obișnuit, banal.

Din același punct de vedere al compoziției, cu totul remarcabil este un ingenios artificiu la care recurge autorul. Odată cu partea a doua, Cervantes imaginează că partea întâi a fost publicată și este cunoscută chiar și personajelor romanului, încât acestea îl recunosc numaidecât pe faimosul cavaler și pe scutierul său. Din acest artificiu, din acest curios joc de oglinzi, de multă finețe și spirit, rezultă un foarte ciudat efect de perspectivă, care îi dă posibilitate autorului ca, prin intermediul propriilor sale personaje, să-și critice, să-și explice sau să ia apărarea operei sale.

Toate aceste note particulare ale celor două părți ale romanului au dus la întrebarea care din ele este superioară. Opiniile s-au împărțit, cum s-a întâmplat și în cazul lui *Faust*. Dacă ni s-ar permite o comparație sub raportul compoziției, am recunoaște că partea a doua din *Don Quijote* este întrucâtva stufoasă și bogată în sugestii multiple și chiar în anumite artificii, ca și *Faust II* – deși opera scriitorului Renașterii este în ansamblu mai echilibrată, mai unitară și mai consecventă decât opera lui Goethe.

Canavaua romanului lui Cervantes este dintre cele mai largi din întreaga istorie a romanului. Aproape toate tipurile Spaniei epocii sunt reprezentate aici, de la curtea ducală până la sclavii galerelor. Toată galeria aceasta de tipuri dă o mare bogăție de colorit cărții, bogăție de colorit la care contribuie și varietatea specificului condițiilor

sociale, precum și varietatea tonului narației, care parcurge toate gamele, de la sublim până la farsă și de la oribil până la burlesc.

Dar prezentarea acestei imense fresce sociale, cu mijloace realiste pe care Cervantes le-a deprins desigur și la școala prozei picarești (a cărei filosofie pesimistă însă el a refuzat-o întotdeauna), nu este de loc făcută într-un spirit obiectivist. Firește că rigorile cenzurii îi impuneau lui

Cervantes să-și mascheze vederile democratice și progresiste. Totuși, atitudinea critică față de realitățile contemporane este destul de limpede în opera celui mai dotat cu simț critic dintre scriitorii spanioli ai timpului.

Astfel, într-o epocă atât de efervescentă, când Spania ducea lupte continue în America de Sud, când se gândea să distrugă «eretica Anglie», când aroganța ei militară revolta Italia, când ducea lupte crude cu Țările-de-Jos, când, în fine, Spania proiecta o mare cruciadă împotriva turcilor, iată că Cervantes nu găsește de cuviință să laude o singură dată măcar războaiele Spaniei, de cucerire și de «apărare a dreptei credințe». Oare asta nu înseamnă o atitudine clară împotriva politicii aroganților «regi catolici»? Căci, pe de altă parte, dacă Cervantes elogia totuși meșteșugul armelor în primul rând, este pentru a sublinia că armele «au drept scop și obiect pacea, cel mai mare bine pe care și-l pot dori oamenii în viața astă».

«Epoca de aur», despre care don Quijote vorbește cu atâta entuziasm, ce altceva este dacă nu o critică aspră la adresa realităților timpului său? «Totul pe atunci era pace, prietenie, înțelegere, vorbește don Quijote. Nu exista ipocrizia, minciuna, asuprirea. Singură dreptatea stăpânea, fără să fie tulburată de glasul momelii și al corupției, care astăzi o asuprește și caută s-o nimicească. Legea bunului plac nu încolțise încă în mintea judecătorilor... Astăzi, în vremea noastră dezământată... lenea biruie asupra sânguinței, trândăvia asupra muncii, păcatul asupra virtuții, neobrăzarea asupra vitejiei...».

Declinul general al Spaniei este judecat cu multă pătrundere de Cervantes. «Numai acele neamuri par mari și vestite care se arată ca atare prin virtutea, averea și mărinimia stăpânilor lor.» Dar cârmuitorii Spaniei, despre care Sancho spune că n-ar da pe ei «nicio ceapă degerată», nu se gândesc decât să fure și să risipească averile țării, în loc să le «cheltuiască cu folos pentru cei mulți», cum se exprima don Quijote. Și «sunt cu sutele, continuă scutierul, dintre cei care nu știu nici măcar să citească și care, totuși, cârmuiesc ca niște vulturi hrăpăreți»; în locul oricăror virtuți, aceștia afișează aroganța lor nobiliară, uitând că «adevărata noblete se sprijină pe virtute... Căci sângele se moștenește, continuă don Quijote, pe câtă vreme virtutea se cucerește, și virtutea prețuiește mai mult decât sângele». În felul acesta judecată aristocrația, este explicabil de ce dintre sutele de personaje ale romanului, toate reliefate și vii, singurele lăsate intenționat șters și mișcându-se ca niște marionete, sunt tocmai ducele și ducesa. Tocmai ducele și ducesa, prezenți în mai bine de douăzeci de capitole ale romanului!

Desigur că și celălalt stâlp al statului, biserica, are o comportare nu mai puțin condamnată. Aici însă, autorul trebuie să fie mai prudent căci Inchiziția nu doarme! Totuși, poziția critică a lui Cervantes este destul de lămurită. Nu este oare semnificativ faptul că niciuna din figurile ecleziastice din roman nu este arătată niciodată în postură de adevărat preot, și că niciuna nu face vreodată uz de argumentația teologică sau morală? Dar nu numai atât: Cervantes vorbește despre «mulți teologi care nu fac două parale în fața altarului»; alții sunt «mici la suflet», îndemnând pe cei avari «spre zgârcenie», deși clericii sunt «oameni care nu-și uită niciodată de burtă» în fine, continuă don Quijote, «toți acei care poartă fuste (adică sutane) nu au altă armă, întocmai ca și femeile, decât limba». Dacă la toate aceste ieșiri mai adăugăm aluziile și ironiile la adresa călugărilor sau a superstițiilor religioase,

precum și predilecția autorului pentru zicala (pe care o repetă de trei ori în decursul romanului) că «în dosul crucii se ascunde diavolul», trebuie să recunoaștem că cenzura n-a fost destul de vigilentă...

Dar adevăratul democratism al lui Cervantes se revelează în atenția pe care o acordă figurilor din popor, atât de numeroase și variate, prezentate obiectiv, și cu defectele lor, dar și cu frumoasele însușiri sufletești care, predominând, atrag simpatia categorică a autorului asupra lor.

Ajuns la sfârșit, ultima impresie care-l urmărește pe cititorul lui Don *Quijote* este aceea a tonului general al cărții.

De-a lungul celor 165 de zile în spațiul cărora se desfășoară aventurile Cavalerului Tristei Figuri – timp suficient de abil proporționat naturii evenimentelor pentru ca ritmul acțiunii să nu pară nici prea lent, nici prea rapid; de-a lungul peripețiilor și a tiradelor cavalerului și scutierului său; de-a lungul replicilor și dialogurilor care prin natura lor de maieutică socratică amintesc *Colocviile* lui Erasm; în fine, de-a lungul efectelor de contrast, marcate cu vigoare, dar și cu un desăvârșit simț al măsurii – străbate un realism optimist, cu totul străin de amărăciunea lui Quevedo, de asprimea și cinismul din *Lazarillo de Tormes*, sau de pesimismul sumbru al lui Mateo Alemán – ca să amintim cele mai mari momente ale prozei picarești spaniole – tonul dominant este acela al umanistului perfect echilibrat care caută, pentru înfrângerea și deziluziile sale, să răspundă destinului prin stoicismul demnității umane, prin luminile înțelepciunii sale umaniste, prin denunțarea prudentă a scăderilor vremii și oamenilor, și printr-un umor copios, variat, tonifiant și uneori nu lipsit de o fină causticitate.

Prin toate aceste eminente calități, pe care desigur că nu le-am putut epuiza aici și cărora nici nu le-am putut sublinia îndeajuns valoarea și semnificația, Cervantes

ocupă unul din primele locuri în istoria universală a literaturii, punând în același timp bazele unui gen literar nou. Căci, arătând în numeroase ocazii superioritatea mentală și morală a eroilor săi asupra claselor conducătoare, elogiind și efortul acestor eroi de a se înălța deasupra unei vieți de mediocritate prozaică (caractere de bază ale «romanului burghez» de mai târziu), cu alte cuvinte: ridicând cazurile vieții de toate zilele (cum spunea Menéndez y Pelayo) «la demnitatea epopeii», autorul lui *Don Quijote* «a dat cel dintâi model al romanului realist modern».

Istoria vieții romanului lui Cervantes de-a lungul a trei secole și jumătate ne oferă cazul rarism al unei capodopere literare care, variind desigur în interpretări, a rămas însă permanent în atenția publicului și a oamenilor de litere din țările vest-europene de veche cultură – privilegiu de care nu s-a bucurat nici Lope de Vega, nici Calderón și nici chiar Shakespeare!

Secolele au primit și au interpretat capodopera lui Cervantes în mod diferit. Spania secolului al XVII-lea a receptat-o – cu excepția inteligentului Quevedo – ca pe o carte de divertisment, o parodie a romanelor cavalești, un roman comic, caricatural, amuzant. Deși, până la moartea scriitorului, în Spania apar doar opt ediții ale primei părți a romanului și trei a celei de-a doua – pentru ca, în următorii 90 de ani (aproape un secol 1), să se publice abia zece ediții. În străinătate, prima traducere apare în Anglia (1612), cunoscută, se pare, și de Shakespeare, despre care se crede că ar fi colaborat la două piese, pierdute, inspirate de episoade din *Don Quijote*. Apoi, celelalte prime traduceri: în Franța (1614), în Germania (1621) și în Italia (1622). În privința difuziunii europene a romanului lui Cervantes, primul rol l-a avut Franța, unde, până azi, au apărut aproape 60 de traduceri diferite.

După care, influența operei nu întârzie să se afirme.

În Anglia - unde de altminteri terenul era pregătit înainte de apariția lui Don *Quijote*, tipul spaniolului fantast fiind realizat, printre alții, și de Shakespeare în figura lui Armado din *Chinurile zadarnice ale iubirii* - dramaturgii Beaumont și Fletcher utilizează într-o comedie datul parodic al romanului lui Cervantes, creând primul don Quijote englez, urmat apoi de celebrul *Hudibras* al lui Samuel Butler. Daniel Defoe gustă cartea lui Cervantes, pe care o consideră însă că a avut un rol nefast asupra spiritului spaniol, compromițându-l în fața întregii lumi prin comportamentul său ridicol. Romanul lui Sterne, *Tristram Shandy*, este impregnat de reminiscențe din Don *Quijote*, reminiscențe perceptibile și în capodoperele lui Swift și Fielding, *Călătoriile lui Gulliver* și *Tom Jones*. Într-un alt roman al său, *Joseph Andrews*, Fielding - autor al comediei *Don Quijote în Anglia* - specifică chiar în titlu că romanul «este scris în imitarea lui Cervantes, autorul lui Don Quijote». Reminiscențe cervantine clare apar și în romanul lui Smollett, *Aventurile lui Sir Launcelot Qreaves*, sau, în secolul următor, în *Documentele postume ale clubului Pickwick*.

Franța epocii clasicismului - țară care nu uita vechile ranchiune și conflicte cu Spania - receptează cu satisfacție Don *Quijote* ca pe o satiră a militarismului fanfaron și ridicol spaniol. Ch. Sorel se inspiră din el în romanul său burlesc *Păstorul extravagant*; pe scenă hidalgoul castilian apare ca erou a cel puțin trei comedii, într-una din ele interpretat de însuși Molière. Racine, Boileau, La Fontaine îl citează, pentru ca, în «Veacul luminilor», capodopera lui Cervantes să fie citită cu pasiune sau măcar cu interes de Montesquieu, Diderot, d'Holbach, Helvétius, d'Alembert și, firește, Voltaire. În secolul următor, romanticii, începând cu Chateaubriand, învăluiesc figura Cavalerului Tristei Figuri în deliciile melancoliei și ale unei «veselii crude»: Byron afirmase că «dintre toate romanele acesta este cel mai trist». Pentru Vigny, don Quijote rămâne o victimă și

un erou, demn de compătimire și de admirație, în timp ce pentru Victor Hugo, romanul este o parodie a celor două aspecte eterne ale omului – sublimul și grotescul. Și seria marilor admiratori francezi ai lui Don *Quijote* continuă, de la Stendhal, Flaubert, Mérimée, Rimbaud sau Anatole France și până azi.

Germania începe să-i facă eroului lui Cervantes o primire strălucită odată cu scriitorii «Aufklärung»-ului, care-l dau drept «exemplu de primejdia lipsei de rațiune, ca istoria unui individ care se izbește de realități pentru că se lasă condus de imaginație» (P. Hazard) – și continuă cu generația romanticilor care-l interpretează ca un mit literar de adâncă umanitate și de mare profunzime filosofică, declarându-l pe Cervantes egalul lui Shakespeare. Pentru A.W. Schlegel, cartea e un simbol al «eternei lupte dintre proza și poezia vieții». Schelling afirmă că «nu există până în prezent decât două romane: *Don Quijote* de Cervantes și *Wilhelm Kleister* de Goethe». Cu superlative întâmpină opera și Jean-Paul Richter, și Schopenhauer; iar Heine declară categoric: «Autorul lui *Hamlet* și cel al lui Don *Quijote* sunt cei mai mari doi poeți pe care i-au dat timpurile moderne». Karl Marx, care citea cu deosebită predilecție *Don Quijote* în original, îi pune pe Cervantes și pe Balzac deasupra tuturor romancierilor; iar Fr. Engels îl situa în seria celor mai iluștri «poeți cu tendință». În Rusia, Pușkin are pentru scriitorul spaniol un adevărat cult. Turgheniev, pentru care eroul lui Cervantes reprezintă triumful binelui asupra individualismului egoist, i-a dedicat un celebru eseu. Mai târziu, Lunacearski va consacra lui Don *Quijote* pagini de interpretare în sensul idealurilor socialiste. Urmele unor influențe ale romanului se pot găsi în *Suflete moarte* a lui Gogol, în anumite opere ale lui Tolstoi, «și mai ales la Dostoievski, care după noi este poate în romanul universal geniul cel mai apropiat de Cervantes». afirmă Valbuena Prat, gândindu-se, desigur, la prințul Mișkin din *Idiotul*, dar și la celălalt celebru

personaj de structură donquijotescă, Alioşa Karamazov.

Dar, am putea încheia această schiţă a vieţii în *aeternum* a lui don Quijote fără să amintim câteva din seria ilustraţilor erudiţi şi eseişti spanioli ai secolului nostru, exegeţii şi interpreţii săi – Menéndez y Pelayo, Azorin, Ortega y Gasset, Salvador de Madariaga, Ramiro de Maeztu, Rodríguez Marín? Sau pe ilustratorii săi, începând cu Coypel, care în 1714 execută cartoanele pentru tapiseriile manufacturii Gobelins, urmat de Gustave Doré şi mai ales de Honoré Daumier, urmat apoi de Picasso, Kukrâniksî şi Salvator Dalí? Sau, pe compozitorii mai cunoscuţi care au adus mitul nemuritorului erou în compoziţiile lor: Telemann, Paisiello, Salieri, Mendelssohn-Bartholdy, Richard Strauss, Massenet, Manuel de Falla sau Jacques Ibert?

În cultura română Cervantes îşi face intrarea datorită lui Ion Eliade Rădulescu.

În 1839 acesta publică în *Curierul românesc* traducerea (după versiunea franceză a lui Florian) primelor 14 capitole din *Don Chişot de la Manşa*, pentru ca în anul următor opera să apară în două volume. În acelaşi an apare în *Curierul de ambe sexe*, tradusă tot de Eliade, nuvela *Curiosul stravanant*, extrasă din prima parte a romanului *Don Quijote*, nuvelă care mai apare şi în *Convorbiri literare* din 1881, cu titlul *Curiosul nepriceput*, în prima traducere românească după textul original al lui Cervantes, datorită lui St. G. Vârgolici; a treia versiune a acestei opere apare în *Românul* din 1911, sub titlul *Curiosul pedepsit*, ca o adaptare făcută de I.L. Caragiale (publicată şi în volumul *Reminiscenţe*, 1915). În revistele româneşti au mai apărut traduse şi alte nuvele, inclusiv din seria *Nuvelelor exemplare: Cele două fete* (1874), *Isabella spaniola englesă* (1876), *Captivul* (1883) – nuvelă înserată în partea a doua a romanului *Don Quijote* şi tradusă din limba spaniolă de St. G. Vârgolici, apoi *Señora Cornelia* (1901; o altă traducere, din 1932) şi *dinii din Valladolid*

(1909) - aceasta din urmă fiind tradusă cu titlul *Dialogul dinilor*; împreună cu nuvela *Căsătoria pe furate*, din original, de Ion Frunzetti (în culegerea *Proza satirică spaniolă*, 1955).

Seria studiilor și articolelor dedicate lui Cervantes o inaugurează tot Eliade Rădulescu, în *Curierul de ambe sexe* (1842). După ce într-un număr din *Familia* (1866) apare un articol despre Cervantes, nesemnat, Vârgolici publică un studiu asupra scriitorului spaniol în *Convorbiri literare* (1868). Să mai amintim, în seria referințelor, studiul lui O. Densușianu (*Viața nouă*, 1906), articolele scrise cu ocazia tricentenarului morții lui Cervantes (1916) semnate de Al. Ciura, N. Iorga, E. Lovinescu, D. Caracostea, Ramiro Ortiz și alții; sau studiile și articolele publicate mai târziu de I. Pillat, T. Vianu, G. Călinescu, Iorgu Iordan etc. O monografie i-a consacrat lui Cervantes Al. Popescu-Telega (1944), autor și al unui laborios studiu despre Cervantes și Italia (1936).

Influența lui Cervantes asupra unor scriitori români este o problemă nestudiată încă. Menționăm deocamdată versurile acelei *Viziuni a lui Don Quijote*, scrise de Eminescu în 1877, și în special influența romanului lui Cervantes asupra lui I. Budai-Deleanu, în cunoscutul episod al lui Becicherec Istoc din *Țiganiada*. În secolul nostru, don Quijote va deveni protagonistul piesei (cu titlul dat de numele eroului) lui Mihail Sorbul (1925).

După traducerea lui Eliade din 1840, prima traducere după textul original al lui Don *Quijote* o începe Vârgolici care, în 1880, publică în *Convorbiri literare* primele 38 de capitole din cele 52 ale părții întâi. În afara unor versiuni prescurtate pentru copii, Don *Quijote* nu va mai apare în limba română până la traducerea (din 1936) făcută de Al. Iacobescu din limba franceză. Urmează în 1944 și 1945, cele două volume (însușind partea întâi a romanului), în traducerea din spaniolă a lui Al. Popescu-Telega; iar în 1957, ediția prescurtată, dar tot după original, a lui Ion

Frunzetti și Edgar Papú, pentru ca, acum, aceiași traducători să prezinte cititorilor români prima traducere integrală făcută după textul original al acestei mari capodopere a literaturii universale.

OVIDIU DRÂMBA